

DOKUMENTUMOK
A MAGYARORSZÁGI
ZSIDÓÜLDÖZÉS
TÖRTÉNETÉHEZ

VÁDIRAT
A NÁCIZMUS ELLEN

4

1944 OKTÓBER 15 – 1945 JANUÁR 18

VÁDIRAT A NÁCIZMUS ELLEN

Dokumentumok a magyarországi
zsidóüldözés történetéhez

4.

1944. október 15.–1945. január 18.

Szerkesztette

KARSAI ELEK
KARSAI LÁSZLÓ

A bevezető tanulmányt írta és a mutatókat készítette
KARSAI LÁSZLÓ

BALASSI KIADÓ · BUDAPEST
2014

A digitális megjelenést támogatta
a „Civil Alap 2014”

Lektor
MOLNÁR JUDIT

A szerző és a lektor munkájukért nem tartottak igényt honoráriumra

© Karsai Elek utódai, Karsai László, 2014

Felelős kiadó a Balassi Kiadó igazgatója
Digitalizálás Mocsonoky Gábor
Felelős szerkesztő Schmal Alexandra

Tartalom

Karsai László: Zsidósors Budapesten a nyilas uralom idején	7
--	---

IRATOK	69
--------------	----

MUTATÓK

Személynévmutató	1065
Földrajzi nevek mutatója	1141
Budapesti utcanévmutató	1145
Tárgymutató	1179
Rövidítések jegyzéke	1183

Karsai László
Zsidósors Budapesten a nyilas uralom idején
(1944. október 15.–1945. január 18.)

A könyveknek is megvan a maguk sorsa.¹ Bár Terentianus Maurus 2. század végi római stilisza, grammatikus eredetileg arra gondolt, hogy végső soron az olvasóktól függ, ki hogyan és mit ért meg egy adott könyvből, szállóigévé vált mondása illik erre a könyvre is, amelynek kézírata hosszú évtizedekig várt arra, hogy az olvasók elé kerüljön. Talán nem szükséges hosszabban magyarázni, miért szerepel a címlapon társszerzőként 1986-ban elhunyt édesapám, Karsai Elek. 1967-ben jelent meg a *Vádirat a náciizmus ellen* című dokumentumsorozat III. kötete, amelyet még teljes egészében ő szerkesztett. Évekkel később, amikor már a Szakszervezetek Központi Levéltárának igazgatója volt, egyszer bevitt a raktárba, és megmutatta azokat a dobozokat, amelyekben a *Vádirat...* IV. kötetéhez általa hosszú évek kemény munkájával összegyűjtött dokumentumok géppel írott másolatai voltak. Óvatos kérdésemre, hogy még hány évet kell várni a megjelenésére, csak legyintett: „Húsz évre való publikálási terveim vannak. Ez az egyik első ezek sorában” – mondta vidáman. 1986-ban egy orvosi műhibasorozat örökre megakadályozta publikálási terve megvalósítását. Édesapám halála után Ránki György akadémikus, az MTA Történettudományi Intézetének akkori főigazgatója azzal vett fel az intézetébe, hogy amint befejezem a cigány holokausztról szóló kandidátusi disszertációm, egy éven belül adjam ki a *Vádirat...* IV. kötetét. Nagyon sokunk őszinte fájdalmára és sajnálatára Ránki professzor 1988 elején meghalt, így nem volt módjában ígéretemet bevasalni. Hosszan sorolhatnám, hogy miért most szántam rá magam a kézirat kiadására. Csak 1993-ban tudtam befejezni kandidátusi disszertációm. 1994 óta vezetem a Yad Vashem Archives Magyarországi Kutatócsoportját, munkatársaimmal (zömükben volt szegedi tanítványaimmal) eddig több mint 3,5 millió oldalnyi új, a magyarországi zsidók és cigányok üldöztetésével kapcsolatos levéltári dokumentumot tártunk fel az 1938–1949 közötti időszakból. Nagyon sokszor egyszerűen pénzügyi okok akadályozták meg a vaskos kézirat kiadását.

Weinmann Éva egyike volt azoknak a zsidóknak, akiket 1944. október 17-ére virradó éjjel az Ügető versenypályáról, a Tattersaalból, ahová előző nap összeterelték őket, társaival együtt szabadon engedtek. „El lehet képzelni az

¹ Az eredeti latin mondás: Pro captu lectoris habent sua fata libelli. (Az olvasók felfogóképességétől függ a könyvek sorsa.)

örömet. A zsidók »Éljen Szálasi«-t kiabáltak. Örült zshivaj volt” – írta naplójában.² A zsidók Szálasi iránti lelkesedése nem tartott sokáig. A főváros ostromát (1944. december 24.–1945. február 13.) túlélő zsidók érthető módon gyűlöltek: emlékeznek a nyilas banditák garázdálkodásaira, a Duna-parti tömeggyilkosságokra, a halálmenetek borzalmaira. Egyes történészek szerint a nyilas kormány programja többek között a zsidóság megsemmisítését is tartalmazta.³ Ha Szálasinak valóban ez lett volna a célja, nem szerveztette volna meg az úgynevezett kis – más, ismertebb nevén „nemzetközi”, esetleg „védett” –, valamint a nagy gettót. Ebben a két gettóban a náci Európában példátlan módon körülbelül 100 ezer zsidó élte túl a holokausztot.⁴ Ugyanakkor Sztójay Döme miniszterelnöksége idején (1944. március 22.–augusztus 29.) nagyságrendekkel több zsidót deportáltak és gyilkoltak meg (437 ezer deportált, kb. 320–380 ezer meggyilkolt), mint a nyilas rezsim (1944. október 15.–1945. április) alatt (kb. 50 ezer deportált, kb. 30-40 ezer meggyilkolt, elpusztult). Ennek ellenére Szálasi nevét ma Magyarországon szinte mindenki ismeri, Sztójayról pedig még történelem szakos egyetemisták sem feltétlenül tudják, hogy ki volt.

Fölvethető persze, hogy a nyilasok hatalomra jutásakor már csak mintegy 350 ezer zsidó (kb. 200 ezer a fővárosban, mintegy 150 ezer munkaszolgálatban) élt a nyilas–német megszállás alatt álló területen, amely a hadműveletek következtében szinte hónapról hónapra zsugorodott. Ha Szálasinak több ideje, területe lett volna, és főleg több zsidó került volna a karmai közé, akkor többet is mészárolt volna le, gondolhatják ma is sokan. A budapesti zsidók életét a németek, pontosabban maga Gerhardt Schmidhuber tábornok mentette meg, amikor katonáit a nagy budapesti gettó védelmére kirendelte. Erre pedig Szalai Pál, a nyilasok rendőrségi összekötője vette volna rá a tábornokot. Semmiféle komoly bizonyíték nincs arra, hogy a nyilasok valóban tervezték volna a nagy gettó rabjainak lemészárlását, vagy hogy ilyesmiről a német katonai parancsnokok tudtak volna, és azt meg akarták volna akadályozni.⁵ Más kérdés, hogy a nagy gettóban széles körben elterjedtek különböző rémhírek. December 8-án Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, a zsidók összeköltöztetésével megbízott miniszteri biztos megpróbálta megnyugtatni a Zsidó Tanács tagjait, hogy

² Weinmann Éva naplója, 1944. október 10.–1945. január 19. Budapest, Lauder Javne Iskola Judaisztikai Archívuma, 2004, 17.

³ L. NAGY Zsuzsa, *Magyarország története 1918–1945*, Debrecen, 1995, 251 (Történelmi Figyelő Könyvek).

⁴ A magyar holokauszttal is foglalkozó Shlomo Aronson publikációiban következetesen és tévesen egy budapesti gettóról és annak 120 000 fős létszámáról ír. Lásd például Shlomo ARONSON, *Hitler, the Allies, and the Jews*, Cambridge, Cambridge University Press, 2004, 316.

⁵ A legenda egyik „ősforrása” maga Szalai Pál, aki 1945-től saját és mások népbírószági tárgyalásán zavaros, olykor saját maga korábbi (tanú)vallomásainak is ellentmondó történeteiben egyre jobban „kiesztorgált” változatait adta elő saját zsidómentő akciójának: hogyan vette rá Schmidhuber tábornokot előbb a nemzetközi, majd a későbbi változatokban a nagy gettó lakóinak megmentésére. Tanúvallomásainak gyűjteményét lásd Yad Vashem Archives (továbbiakban: YVA) Righteous Gentiles Department-M.31.2/10138.

fizikai képtelenség, megvalósíthatatlan a nagy gettót aláaknázni.⁶ Rémhír volt az is december második felében, hogy támadás készül ellenük. Amikor erről értesültek, a Zsidó Tanács vezetőinek természetesen eszük ágában sem volt a német katonai parancsnokokhoz fordulni védelemért. Később Stöckler Lajos, a Zsidó Tanács vezetője a zsidóügyi kormánybiztost, Lőcsey István rendőr főfelügyelőt, Solymossy utódát hívta fel telefonon, aki igyekezett őt megnyugtatni. A rendőr főfelügyelő azt állította, hogy semmiféle gettó elleni támadási tervről nem tud, de ha ilyesmi történne, elegendő bevethető erő áll rendelkezésére, és a zsidókat meg fogják védeni.⁷

Szálasi saját meghatározása szerint nem antiszemita, hanem „aszemita” volt. 1938-tól hirdette, hogy nem a zsidók jogainak csorbítására, vagyonuk elkobzására, diszkriminatív törvényekre van szükség, hanem arra, hogy megteremtsék a totálisan zsidómentes, „aszemita” Magyarországot.⁸ 1938-tól a nyilasoknak fontos szerepük volt az antiszemita törvények létrejöttében. Sajtójukban napirinden tartották az úgynevezett „zsidókérdést”, tüntetéseik, utcai megmozdulásaik során rendszeresen inzultáltak zsidókat, törték be zsinagógák, zsidó tulajdonban lévő üzletek, műhelyek ablakait stb. 1939-től, nagy választási sikerük után (több mint 600 ezer szavazatot kaptak és 47 képviselőjüket választották meg, így a nyilasok lettek a legnagyobb ellenzéki párt) a képviselőházban is rendszeresen uszítottak a zsidók ellen, folyamatosan radikálisabb törvényeket, intézkedéseket követeltek a „zsidókérdés megoldására”. Bizonyos, hogy Darányitól és Imrédytől Telekin át Bárdossyig a miniszterelnökök zsidópolitikáját a „fogjuk ki a szelet a nyilasok vitorláiból” vágya is hajtotta. Az 1939-ben megválasztott képviselők zöme meggyőződéses antiszemita volt, és mint azt Ungváry Krisztián úttörő monográfiájában meggyőzően bizonyította, Horthynak és Kállay Miklósnak komoly erőfeszítésébe került ellenállni a hazai antiszemiták és német elvbarátaik nyomásnak.⁹ Ha a hazai szélsőjobboldalon múlt volna, a magyar zsidók sem kerülhették volna el a németek 1942-től hol keményebben, hol óvatosabb, udvariasabb formában előadott követelésének teljesítését: rájuk is a sárga csillag, a totális jogfosztás, kifosztás, majd a deportálás várt volna.

E zsidóvédő politika okait itt és most részletesen nem tudjuk kifejteni, csak jelezzük, hogy szerepet játszottak benne bizonyos humanitárius megfontolások is. Horthy Miklós kormányzó és a politikai-katonai vezetők pontos információkkal rendelkeztek a zsidókérdés „végső megoldás”-áról. Tartottak attól, hogy a konvertitákkal együtt mintegy 800 ezer zsidó deportálása komoly társadalmi-gazdasági problémákat okozhat. Úgy vélték (mint ma már tudjuk, ebben tévedtek), hogy az antifasiszta koalíció nagyhatalmait komolyan érdekli,

⁶ 360. c.) (Itt és a továbbiakban a kötetünkben közölt iratokat sorszámuk szerint idézzük.)

⁷ 427. a.)

⁸ Erről részletesen lásd KARSAI László, *Szálasi Ferenc. Politikai életrajz*, kézirat, 2014, különösen az e. alfejezetet: Szálasi Ferenc a zsidókérdésről, 313–327.

⁹ Erről részletesen lásd UNGVÁRY Krisztián, *A Horthy-rendszer mérlege. Diszkrimináció, szociálpolitika és antiszemitizmus Magyarországon 1919–1944*, Pécs–Budapest, Jelenkor–OSZK, 2012.

mi történik a náci Európában a zsidókkal. A Kállay Miklós vezette kormány óvatos különbéke-tapogatózásai során arra számított, hogy Moszkvában, Londonban vagy Washingtonban jó pontokat szerezhet azzal, ha követi Róma vagy Bukarest példáját, és nem enged a német nyomásnak, nem deportálja zsidó állampolgárait.¹⁰

Mindez megváltozott 1944. március 19., a német megszállás után. A Sztójay Döme vezette kollaboráns kormány lelkesen engedelmeskedett Adolf Eichmannnak (aki életében először irányította – az RSHA IV.B.4. ügyosztályának szintén valamennyi zsidótlanító szakértőjét Magyarországra rendelve – a helyszínen egy ország „zsidótlanítását”), és hozzálátott a zsidók totális jogfosztásához, kifosztásához, majd deportálásuk megszervezéséhez. Az első gettókat április közepén állították fel Kárpátalján, egy hónappal később pedig elindult a holokauszt történetének leggyorsabb és leghatékonyabb deportálási akciója. Május 14–15-től július 9-ig 437 ezer zsidót deportáltak Magyarországról, többségüket Auschwitz-Birkenaubá. A nácik és szövetségeseik szempontjából egyre romló katonai helyzetben Horthy a kül- és belföldi tiltakozások hatására, valamiféle csendőrpuccstól is pár napig félve, és attól tartva, ha Budapestről is elviszik a zsidókat, a fővárost szőnyegbombázással sújtják, július 6-án felfüggesztette a deportálásokat. A főváros környéki elővárosokból (Újpest, Kispest, Rákospalota stb.) még napokig folyt a zsidók deportálása, ennek során több mint 40 ezer embert vittek a legnagyobb, utolsó, akkor még működő haláltáborba. Horthy augusztus elején ismét tárgyalni kezdett a deportálások folytatásáról, majd engedve a nácik és hazai szövetségeseik nyomásának, engedélyezte azt. A fővárosi zsidókat augusztus 25-én kezdték volna deportálni, erre azonban az augusztus 23-i bukaresti puccs és a déli front összeomlása miatt nem került sor. Amikor Eichmann megtudta, hogy Himmler is leállította a további deportálásokat, dolgavégezetlenül visszautazott Berlinbe.¹¹

Szálasi már 1944 tavaszán többször, a nyilvánosság előtt is bírálta a Sztójay-kormány zsidópolitikáját. Amikor június 2-án hívei azt kérdezték tőle, hogy a párt tagjai vállalhatnak-e zsidóktól elkobzott vagyonok felett gondnoki megbízatást, a leghatározottabban nemmel felelt. „Ebben a vonatkozásban is áll az utasításunk, hogy a kormánynak semmiben sem állunk rendelkezésére.” Szálasi a zsidók deportálását elhamarkodott intézkedésnek nevezte, és gúnyosan megjegyezte: „Úgy látszik, nem tud a zsidókkal mit kezdeni ez a kormány. Pedig hatalmas és sürgős munkálatokat kellene végrehajtani...” 400 ezer munkabíró egyént adunk ki, legalább napi tízórás munkateljesítménnyel, ezzel naponta négymillió munkaóra megy veszendőbe, sajnálkozott Szálasi. „Ha a kormány

¹⁰ KARSAI László, Magyar zsidók sorsa Nyugat-Európában, 1942–1943, in *Magyarország a (nagy)hatalmak erőterében. Tanulmányok Ormos Mária 70. születésnapjára*, szerk. FISCHER Ferenc–VONYÓ József, Pécs, University Press, 2000, 343–366.

¹¹ A magyar holokauszt történetét lásd Randolph L. BRAHAM, *A népiértés politikája. A Holocaust Magyarországon*, ford. ZALA Tamás, BERÉNYI Gábor, SZ. KISS Csaba, GARAI Attila, SERES Iván, HERNÁDI Miklós, Budapest, Belvárosi, 1997. Az 1944-es eseményekről lásd főleg a 19–26. fejezeteket.

tehetetlenségében nem tudja még a zsidókérdést sem megoldani, menjen el. Mi gondoskodni tudunk róla, hogy a zsidó is dolgozzék, mégpedig hasznosan és körömszakadtáig, mert aki nálunk nem akar dolgozni, az meghal!” – jelentette ki. A nyilasok vezére nem valamiféle humanitárius megfontolásból bírálta a zsidók deportálását, pusztán a hasznos munkaerő külföldre kerülését sajnálta. Egyetlen szót sem vesztegetett arra, hogy mivel a munkaképes férfiakat a m. kir. honvédség nem adta ki a munkaszolgálatból, zömmel nőket, gyerekeket, öregeket és betegeket deportálnak az országból. Ezzel szemben rámutatott az egyébként már ekkoriban is közismert tényre: „A zsidóvagyonokban ma a legundorítóbb lopás folyik. Gyűrűktől kezdve hatalmas értékekig minden ebek harmincadjára kerül.”¹² Meglepő, hogy 1944 tavaszán–nyarán Szálasi egyáltalán bírálta az ország „zsidótlánítását”. Egy évvel korábban, 1943. január 27-én, a párt Nagytanácsa előtt részletesen kifejtette álláspontját a zsidókérdéssel kapcsolatban. A magyarországi zsidókérdés megoldását európai összefüggésben szemlélve Szálasi kijelentette: 1933 óta a zsidókérdés már nem a nemzetek, hanem a zsidók kérdése lett. 1939-ig, a – szerinte – „világnézeti háború” kitöréséig az ő pártja is „csak” antiszemita volt. Azóta „Európa összes tiszta és élni akaró népei rádöbbenek a valóságra, hogy a zsidóság halálos ellenfelük, irgalmatlan, kegyetlen, mely minden erkölcsi, szellemi és anyagi gátlás nélkül tör elpusztításukra”. Ekkor jött el szerinte az antiszemitizmus helyett az aszemitizmus ideje, el kellett fogadni a „zsidó erkölcsi törvényt: szemet-szemért, fogat-fogért”. Valószínűleg pártján belül is felmerült, hogy még a zsidók között is lehetnek becsületes, tisztességes emberek. Ezeknek a „zsidóbarátoknak” Szálasi egy meg nem nevezett nyilas testvér hasonlatával válaszolt: ha valakinek a felesége nagytakarítás közben nagy csomó poloskát talál, nem kezdi el szétválogatni ezeket azon az alapon, hogy az egyik már megcsípte, a másik még nem. De a másik poloska nem azért nem csípte még meg, mert nem akarta, hanem azért, mert még nem volt rá alkalma, mondta e témakör lezárásaként Szálasi, aki még mindig a zsidók kitelepítésében látta a „probléma” megoldását, leszögezve: „Mindenkinek tudnia kell, hogy az elpusztul, amihez a zsidó nyúl, és minden egészséges marad, amitől távol tartjuk. Kötelességünk tehát ugyanaz a kíméletlenség velük szemben, mint az a kíméletlenség, amellyel életünkhöz nyúl, hogy azt elpusztíthassa.”¹³

Szálasi 1943 nyarán Kállay miniszterelnökhöz intézett beadványában egymillió zsidóról és bérenceikről írt, akik a „piszkos kényelem és az alantas gyávaság útjára akarják terelni Nemzetünket”. A zsidók, állította Szálasi, a munkásságot

¹² MNL OL K 814 Mf-X-7076. Nyilas iratok a National Archives and Record Administrationból (NARA), Washington, D. C.-16.718-419. Szálasi Ferenc válasza a Hűség Házában feltett kérdésre, 1944. június 2. Vajna Gábor, igaz, már a PRO fogságában, a Sztójay-kormány zsidópolitikájával kapcsolatban csak ennyit jegyzett meg: az „...a zsidók észnélküli deportálása” volt. BFL XXV-1-a Budapesti Népbíróóság iratai, 293/1946 (a Szálasi-per iratai) 7317., 1945. december 19.

¹³ BFL XXV-1-a 293/1946 5537-5544. Szálasi Ferenc beszéde a Nyilaskeresztes Párt Nagytanácsán, 1943. január 27. Géppel írott tisztázata, idézett rész: 5540.

„sztrájkba viszik [...] a nőt és az ifjúságot álmokóros, magyarkodó pacifizmusba rothasztják”. Mindezek alapján félreérthetetlen döntést követelt az élet-halál kérdésben: Hungarizmus vagy Judaizmus?¹⁴

Zsidók Budapesten 1944-ben

A holokausztot Budapesten túlélő zsidók valószínűleg annak is köszönheték életüket, hogy Eichmann nem hallgatott, nem is hallgathatott Endre László belügyi államtitkárra, aki azt javasolta, hogy kezdjék a fővárosban Magyarország „zsidótlanítását”. Eichmann, mint azt évekkel később, még argentinai bujkálása idején egy holland (neo)náci újságírónak, Willem Sassennek adott híres interjújában elmondta, magától Heinrich Himmlertől, az SS birodalmi vezetőjétől azt a parancsot kapta, hogy a deportálásokat kezdjék Magyarország keleti részein.¹⁵ Szinte lehetetlen tisztázni, hogy 1944. október 15-én hány zsidó élt Budapesten. Jaross Andor belügyminiszter a kormány augusztus 2-i ülésén azt mondta, hogy 280 ezer zsidó van a fővárosban, ezek közül 170 ezren a zsidó lakásokban, vagyis a sárga csillagos házakban, a többiek keresztény lakásokban „elbújtatva” tartózkodnak.¹⁶ Nem valószínű, hogy Jaross pontos adatokat mondott. 110 ezer bujkáló, sőt „elbújtatott” zsidó a nácik által megszállt Magyarország fővárosában 1944 augusztusában túl sok ahhoz, hogy igaz legyen. Ennek ellentmondanak az egykorú német jelentések is. 1944. október 28-án Edmund Veessenmayer teljhatalmú birodalmi megbízott járt a legközelebb az igazsághoz, aki azt jelentette a német Külügyminisztériumnak, hogy Budapesten „kerekén 200 ezer” zsidó tartózkodik, ezen felül szintén „kerekén 150 ezer” főre becsülte a munkaszolgálatosok számát.¹⁷

1944. október 15-én, amikor délben a rádióban elhangzott Horthy kormányzó fegyverszüneti nyilatkozata, a fővárosi zsidók jó része úgy hitte, végleg megmenekültek. A Vörös Hadsereg egységei alig 80-100 kilométerre voltak a fővárostól, és sokan azt hitték, hogy a kilátástalan helyzetben Magyarország leteszi a fegyvert. A csillagos házakról, ahová még júniusban be kellett költözniük,¹⁸

¹⁴ MNL OL K 750 Hungarista Napló (továbbiakban: HN) 2. k., 258. (1943. július 2.)

¹⁵ *Life*, 1960. november 28., 110.

¹⁶ *Vádirat a nácizmus ellen. Dokumentumok a magyarországi zsidóüldözés történetéhez, 1944. június 26–október 15.*, szerk. KARSAI Elek, Budapest, Magyarországi Izraeliták Országos Képviselete Kiadása, 1967, III, 329.

¹⁷ *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933–1944.*, szerk. RÁNKI György–PAMLÉNYI Ervin–TILKOVSKY Loránt–JUHÁSZ Gyula, Budapest, Kossuth, 1968, 907.

¹⁸ Budapest polgármestere 147.501-514. sz. rendeleteivel 2639 házat jelölt ki a zsidók számára 1944. június 16-án. A következő napokban, főleg a budai kerületekben, több házat töröltek a zsidó házak listájáról. Októberben Friedrich Born, a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága budapesti képviselője adatai szerint már csak 1840 sárga csillagos ház volt a fővárosban, átlagosan hárman laktak egy szobában. Born látott olyan hatszobás lakást, ahol kilencen, és mellettük egy kétszobásban tizenöten éltek. Lásd a 17.) sz. dokumentumot.

sok helyen leszedték a megkülönböztető jelet, sőt voltak zsidók, akik ruhájukról is letépték a hatágú csillagot. Amikor megtudták, hogy a német megszállók segítségével a nyilasok kerültek hatalomra, pánik tört ki Budapest-szerte. A nyilasok egyik első intézkedése a zsidók szó szoros értelmében vett foglyul ejtése volt. Kovarcz Emil, akit Szálasi a puccs után a karhatalmi erők parancsnokává nevezett ki, október 16-án lezáratta a sárga csillagos „zsidóházakat”. A rendelet előírása szerint: „Azokat a házakat, amelyben zsidók laknak, éjjel-nappal zárva kell tartani. A további intézkedésig a kapun csak nemzsidók engedhetők ki és be. Zsidókat nemzsidók nem látogathatnak.”¹⁹ Vajna Gábor belügyminiszter október 21-én a zárlatot feloldotta.²⁰ Friedrich Bornnak, a VKNB budapesti képviselőjének október 18-i jelentéséből úgy tűnik, hogy a gyakorlatban ezt a rendeletet nem hajtották végre, Kovarcz intézkedését sok helyen semmibe vették a házmesterek és a zsidók is. Utóbbiak közül a bátrabbak (természetesen csillag nélkül), ha kellett, elhagyták a sárga csillagos házakat, a házmesterek pedig nem nagyon törődtek azzal, hogy ki miért jön be vagy megy el az elvileg lezárt házból.²¹

Ugyanezen a napon Beregfy Károly honvédelmi miniszter a zsidó férfiakat 16–60, a zsidó nőket 16–40 éves életkorukig honvédelmi munkaszolgálatra vezényelte.²² A nyilas hatóságok felkészületlenségével és a kapkodással magyarázható, hogy az első, még plakátokon közzétett rendeletben csak a 14 éven felüli férfiakat szólították fel bevonulásra, ráadásul nem jelölték meg a bevonulni kötelesek felső korhatárát.²³ Ezért elvben (és sokszor a gyakorlatban is) járóképes aggastyánokat is a KISOK-pályára kényszerítettek. Forgács József rendőr főparancsnok biztonnyal rájuk célzott, amikor egyik napiparancsában a munkaszolgálatra bevonult, de onnan (nyilvánvalóan munkaképtelenségük miatt) elbocsátottakat említett, akiknek hazatérését parancsa értelmében nem volt szabad akadályozni.²⁴ A radikális antiszemita javaslatára terjesztették ki a munkaszolgálatot a zsidó nőkre is. Régi meggyőződésem, hogy a nyilas rezsimet elsősorban Budapesten a házmesterek és viceházmesterek rémuralmának is lehetne nevezni. Az ő feladatuk volt ugyanis a zsidókat érintő rendeletek betartását ellenőrizni, sőt egyes esetekben végrehajtani.²⁵ Beregfy fentebb idézett rendeletét a budapesti rendőr főparancsnok is továbbította alárendeltjeinek, külön kitérve arra, a zsidók által lakott házakban „...a légoltalmi parancsnokok és a házfelügyelők tartoznak [...] a rendelet hatálya alá tartozó zsidókat jelentkezésre utasítani. Amennyiben a munkaszolgálatra kötelezett zsidók nem jelentkeznének, vagy a házba visszatérnének, a házlégo[ltalmi]. parancsnokok és

¹⁹ 3.)

²⁰ 34.)

²¹ 21.)

²² 33. a.)

²³ 20.)

²⁴ 23.)

²⁵ Lásd erről bővebben ÁDÁM István Pál, *A házmesterek szerepe a magyar holokausztban*, in *Tanulmányok a holokausztról*, VI, szerk. Randolph L. BRAHAM, Budapest, Múlt és Jövő, 2014, 107–142.

házfelügyelők kötelesek ezt jelenteni a legközelebbi őrszobának.”²⁶ A korabeli napilapok tudósításaikban kiemelték: a budapesti rendőr főkapitány „...felhívásában felszólítja a házi légoltalmi parancsnokokat és a házfelügyelőket, hogy együttesen állapítsák meg: a zsidó férfiak és zsidó nők eleget tettek-e jelentkezési kötelezettségüknek [...] kötelesek azt is megállapítani, hogy a keresztény házakban nem bujkálnak-e olyan zsidók, akik sárgacsillag [sic!] viselésére vannak kötelezve, de a csillagot nem viselik...”²⁷ A svájci követség október 26-i jelentéséből is tudjuk, hogy „[a]z elhagyott zsidó házakban szülő nélküli kiskorú gyerekek és agg nők százai maradtak vissza segítség nélkül. Én jelentem ezeket a szerencsétleneket a Nemzetközi Vöröskereszt itteni képviselőjének, és szabadon Önöket arra kérem, hogy segítségnyújtás céljából a genfi Bizottságot is értesítsék.”²⁸ Solymossy János későn, csak november 12-én kiadott rendelkezése talán e helyzeten igyekezett enyhíteni, amikor előírta, hogy a terhesek és azok a nők, akiknek egy éven aluli kisgyermekük van, nem vehetők igénybe munkaszolgálatra.²⁹

Veesenmayer október 26-án már azt jelentette, hogy a nyilasok 25 ezer férfit és 10 ezer nőt távolítottak el a fővárosból.³⁰ Őket Budapest környékén erődítési munkákon dolgoztatták, ám a németek azt szerették volna elérni, hogy ne csak a fővárosból, hanem az országból is távolítsák el, magyarul deportálják a zsidókat. A nyilasok október 17-ei, úgynevezett „Országépítés első tervében” még az szerepelt, hogy „a zsidók Magyarországon maradnak, munkaszolgálatot teljesítenek a Nemzet számára”. A végül nyilvánosságra került tervben viszont már az állt, hogy „a zsidók munkaszolgálatot teljesítenek a Nemzet számára [...] a háború befejezése után a zsidóságot Magyarországról eltávolítják, és pedig nemzetközi megállapodás által kijelölt helyre; a zsidóság soha többé nem térhet vissza a magyar élettérbe”.³¹ Október 17. és 22. között ezek szerint Szálasi sikerült arról meggyőzni, hogy a (magyar) nemzet számára a zsidók úgy is teljesíthetnek munkaszolgálatot, ha azt nem az ország területén végzik. Ez a megfogalmazás viszont azt tükrözi, hogy Szálasi továbbra is ragaszkodott régi elképzeléséhez: az ország zsidótlanítására csak a háború befejezése után kerülhet sor. Joachim von Ribbentrop külügyminiszter október 20-án utasította Veesenmayert: minden olyan zsidóellenes intézkedést támogasson, amely a magyarokat ellenségeik szemében kompromittálhatja.³² A holokauszt egyik rejtélye, hogy Hitler miért (és 1941-ben pontosan mikor) adott parancsot az európai zsidók legyilkolására. Az egyik lehetséges válasz az, hogy tudta: cinkosaivá, bűnsegédeivé teszi mindazokat, akik a holokauszt „elkövetői”. Ribbentrop ezt 1944 őszén már tudta, értette, és Szálasi szövetségesi hűségét igyekezett azzal

²⁶ 33. b.)

²⁷ *Új Magyarország*, 1944. november 9., 4.

²⁸ 75.)

²⁹ 123. c.)

³⁰ 58. c.)

³¹ 42. a.) és 42. b.)

³² 26.)

is biztosítani, hogy radikális zsidópolitikára próbálta rávenni. Nem valószínű, hogy ezt Szálasi akkor megértette, de első reakciója – ellentétben Sztójay Döme lelkes egyetértésével – a vonakodás volt. Sztójay buzgón szervezte a magyarországi zsidók deportálását, ugyanebbe Szálasi csak több mint két hétig tartó tárgyalások után egyezett bele.

A zsidókérdés „rendezését” Szálasi először nem Vajna Gábor belügyminiszterre, hanem Budinszky László igazságügy-miniszterre bízta. Hogy mennyire nem volt a nyilasoknak előre kidolgozott, részletes tervük, vagy akár csak elgondolásuk a zsidókérdés „megoldásával” kapcsolatban, jól mutatja, hogy a zsidókérdés „intézését” alig néhány nappal a hatalomátvétel után Vajna Gábor ragadta magához. Hatásköri súrlódásokról, ezt bizonyító dokumentumok hiányában, nem beszélhetünk. A németek a zsidókérdésben „természetes” tárgyalópartnerüknek a belügyminisztert tekintették. A Budapestre a nyilas puccs után sietve visszatérő Adolf Eichmann is vele tárgyalt arról, hogy 50 ezer munkaképes zsidó férfit munkaszolgálatra gyalogmenetben útnak indítanak a Birodalomba. Mint Veessenmayer jelentette: „Szálasi korábban elfoglalt elvi álláspontja ellenére – mely szerint további magyar zsidóknak a Birodalomba való szállítását nem engedélyezi – a belügyminiszter megkísérli 50 ezer bevetésre alkalmas zsidó férfi ideiglenes átengedését elérni. Ezekre a Birodalom területén a Jäger-programhoz³³ és a másutt felhasználandó orosz hadifoglyok leváltásához sürgősen szükség lenne. Az elszállítás gyalogmenetben, német különítményesek kíséretében történék, melynek során a Birodalom határának átlépésekor a délekeleti sáncnál egy rövidebb bevetés van tervbe véve.”³⁴

Ezek szerint már az október 15-i nyilas puccs előtt tárgyaltak a németek Szálasival arról, hogy hatalomra kerülése (juttatása) után mit terveznek a magyar zsidók fővárosban rekedt maradékával. Szálasinak tehát volt „korábban elfoglalt elvi álláspontja”, ugyanaz, amiről már 1944 májusában–júniusában a szűkebb (nyilas) nyilvánosság előtt is beszélt: a zsidókat nem adja ki (át) a németeknek, a magyar(országi) zsidóknak a magyar nemzet számára kell munkaszolgálatot végezniük. A németek szövetségese ebben a kérdésben a „zsidófaló” Vajna volt, aki csak annyit tudott ígérni: megkísérli elérni Szálasinál, hogy a zsidókat „ideiglenesen” engedje át nekik.

Vajna már október 18-án mint zsidóügyekben illetékes miniszter nyilatkozott és fenyegetőzött a Magyar Rádióban. Olyasmiket „ígért”, amiket később, nyilvánvalóan Szálasi utasítására, kénytelen volt visszavonni, például a semleges országok diplomatái által adott különféle „mentesítések” (az úgynevezett védlevelek és védőútlevelek, *Schutzbriefe*, *Schutzpasse*) megszüntetését.³⁵ Budinszky László igazságügy-miniszter lényegében ugyanezt mondta október

³³ *Jägerstab*- (vadászpilóta-) programnak nevezték azt a nagyszabású tervet, melynek keretében 1944 novemberéig összesen hat föld alatti hadiipari üzem akartak építeni. Az egyik üzem a Cseh-Morva Protektorátus területén tervezték megépíteni, ehhez kívánták fölhasználni a magyar zsidó kényszermunkásokat.

³⁴ 12.)

³⁵ 18.)

19-i beszédében, amikor metsző gúnnal ígérte meg: „...igazságosak leszünk a zsidókkal szemben is, nem teszünk különbséget zsidó és zsidó közt!”³⁶ Amikor 1944 júniusában sárga csillagos házakba zsúfolták, költöztették össze a zsidókat, hátramaradt ingóságaikat állami tulajdonnak minősítették, és elkezdtek például ruhaneműiket begyűjteni, illetve a – természetesen nem zsidó – rászorulóknak között szétosztani. Szeptember 6-tól 25-ig már folyt a zsidók lakásainak államilag szankcionált kifosztása, ezt október 20-án újrakezdték.³⁷

A nyilas rendszer „zsidópolitikáját” nem Vajna Gábor vagy a hozzá hasonló radikális antiszemita alakították. A magyarországi zsidók szerencséjére Szálasi – aki nagyon vágyott arra, hogy rendszerét a világháborúban semleges országok is legitimnek ismerjék el – és külügyminisztere, Kemény Gábor igen érzékenyen reagált a semleges országok sajtójában megjelent bírálatokra. Amikor Vajna nyilatkozata megjelent, Budapesten azonnal értesültek arról, hogy „[a] svéd sajtó egyúttal óriási támadást indított a Hungarista Magyarország és annak vezére és kormánya ellen”. Kemény nemcsak erről tájékoztatta a nyilas kormány tagjait, hanem Szálasi támogatásával „a belügyi kormányzatnál mindenképpen igyekezett odahatni, hogy Magyarország nemzetközi helyzetének biztosítása érdekében a zsidókérdés megoldásánál bizonyos szempontokat figyelembe vegyen, ami részben meg is történt”.³⁸

Szálasi és külügyminisztere igen hamar a semleges diplomata tudomására hozta, hogy csak akkor tolerálják azok zsidóvédő tevékenységét, ha cserébe hivatalos diplomáciai elismerésben részesítik a nyilas rezsimet. Svédország *de jure* nem volt hajlandó elismerni a nyilas rezsimet, de Carl Ivan Danielsson követ hangoztatta: az a tény, hogy ő nem utazott el, *de facto* elismerést jelent.³⁹ Mind a svéd védettek (kb. 4500 fő), mind a svájci követség védelme alatt állók (kb. 8800 fő) elutazása feltételül a nyilas kormány a rendszer diplomáciai elismerését szabta. Kemény Gábor megmondta Maximilian Jäger svájci követnek: „november 15-ig a diplomáciai viszony tisztáztassék, különben a magyar kormánynak nem áll módjában diplomáciai viszony híján e zsidók kiszállítása.”⁴⁰ A budapesti zsidók védelmét veszélyeztette, hogy november második hetében, illetve december első napjaiban nemcsak Jäger, hanem Carlos Branquinho portugál és Ángel Sanz Briz spanyol követ is elutazott Budapestről. Szándékát Branquinho már október végén közölte Kemény Gáborral, aki figyelmeztette: „...ez nem megfelelő diplomáciai viszony, és hogy ez bizonyos nehézségeket fog okozni a zsidókérdésben történt megállapodás terén.”⁴¹ Kemény, amikor Sanz Briz azt a kérést terjesztette elő, hogy legalább a 2-300, bizonyíthatóan antibolsevista zsidó védettjük menlevelét ismerjék el, „...a kedvezmény megadását kilátásba

³⁶ 19.)

³⁷ 68. a.)

³⁸ 155.)

³⁹ Uo.

⁴⁰ Uo.

⁴¹ Uo.

helyezte, közölte azonban, hogy konkrétan választ csak az elismertetés után fog tudni adni és kérte ennek november 15-ig való tisztázását.”⁴²

Szálasi csalódására végül is a semleges államok közül csak a Vatikán, Spanyolország és (az egyébként mindenféle zsidómentéstől kategorikusan elzárkózó) Törökország⁴³ ismerte el *de jure* rendszerét.⁴⁴ Legalábbis így hitték Budapesten, és ezt közölték a berlini külügyi illetékesekkel is. Sajnálatos módon a Vatikán levéltárában a második világháború időszakával kapcsolatos iratokban még most sem lehet kutatni. Az eddig közzétett dokumentumokból, főleg Filippo Bernardini berni pápai nuncius és Domenico Tardini vatikáni államtitkár 1944. november végi–december eleji táviratváltásából úgy tűnik, hogy Angelo Rotta egyszerűen becsapta a nyilasokat. Elhitette velük, hogy a Vatikán *de jure* elismerte a nyilas rezsimet, miközben Tardini államtitkár a berni pápai nunciusnak azt a tájékoztatást adta, hogy a *de jure* elismeréssel kapcsolatban hozzájuk Rómába nem is érkezett kérés a magyar kormánytól.⁴⁵ Angelo Rotta ezt a felkérést vagy felszólítást egyszerűen nem továbbította a Vatikánba, viszont elhitette a nyilas illetékesekkel, hogy a Szentszék hivatalosan elismerte a nyilas rezsimet. A Szálasi-val történt október 21-i találkozója után másnap levélben tájékoztatta Kemény Gábort, hogy a Vatikán elismerte az új magyar kormányt. Lehet, hogy a magyar diplomácia vezetője négy szemközt „megsúgta” Rottának: Szálasi hajlandó lesz elhinni, hogy Rómából ilyen villámgyorsan megérkezett a hivatalos diplomáciai elismerés, ezért Rotta, persze anélkül, hogy erről római feletteseit értesítette volna, megírta ezt a levelet.⁴⁶ A diplomáciai életben óvatosan fogalmazva is szokatlan eljárásnak egyetlen magyarázata lehet: Rotta mindent el akart követni, ami módjában (ha jogában nem is) állt, hogy a lehető legtöbb zsidót megmentse. Ha ennek az volt az ára, hogy legalább ő személy szerint úgy tegyen, mintha a Vatikán ténylegesen elismerte volna a nyilas rezsimet, kész volt megfizetni ezt az árat.

Az egyik nyilas minisztertanácson fel is merült, hogy nem kapták meg a menlevelek elismerésének „árát”, vagyis a nyilas rezsím diplomáciai elismerését. Kemény személyesen üzent Danielsson svéd követnek, aki egyik munkatársát, talán magát Raoul Wallenberget küldte el hozzá. Megállapodtak, hogy Danielsson személyesen megy el a nyilas külügyminiszterhez és megígéri, hogy kedvezőbb jelentéseket fog Stockholmba küldeni, mérséklük a svéd sajtó Magyarországgal szembeni hangnemet, és azt is, hogy sürgetni fogja a nyilas rendszer hivatalos diplomáciai elismerését.⁴⁷ Mivel sem Svájc, sem Svédország, sem Portugália budapesti képviselői nem vállalták azt a kockázatot, amelyet ezek szerint Angelo

⁴² Uo.

⁴³ A budapesti török követség külön újságközleményben hívta fel a figyelmet arra, hogy hamisított török védlevelek kerültek forgalomba. 156. a.) és 156. b.)

⁴⁴ 250. a.)

⁴⁵ 250. b.) és 250. c.)

⁴⁶ 155.)

⁴⁷ BFL XXV-1-a. 293/1946. 1659-1660. Kemény Gábor vallomása a népbíróság előtt, 1946. február 15.

Rotta igen, tehát nem próbálták azt elhitetni Budapesten, hogy kormányuk tulajdonképpen *de jure* elismerte a nyilas rezsimet, ez jelentősen gyengítette a zsidókat védeni próbáló diplomatáik helyzetét.

Amíg Szálasi viszonylag türelmesen várta, hogy rezsimjét a semleges államok elismerjék, a zsidókérdésben keményen ellenállt a németeknek. Valószínű az is, hogy nem akarta az értékes zsidó munkaerőt csak úgy kiszolgáltatni a németeknek. Otto Winkelmann, a magyarországi német SS és rendőri erők parancsnoka Veesenmayer útján többször előterjesztett kérésére Szálasi október 24-én még mindig nem akarta engedélyezni 50 ezer magyar zsidó munkaszolgálatos átadását a németeknek. Veesenmayer ezért csak 25 ezer főt mert (őket is csak „ideiglenesen” és „kölcsonképpen”) kérni Szálasitól. Szálasi ebbe még mindig nem egyezett bele, bár, mint Veesenmayer jelentette, „...a kéressel azonnal egyetértett, csupán utalt arra, hogy sáncásáshoz és egyéb elsőrendű fontosságú feladatok elvégzéséhez Magyarországnak is szüksége van a zsidók zömére...”, ezért további tárgyalásokat javasolt Winkelmann-nal.⁴⁸ Minden bizonnyal még aznap újabb Szálasi–Veesenmayer tárgyalásra kerülhetett sor, mert a német követ már azt jelentette, hogy „[m]a elértem Szálasinál, hogy 25.000 munkaképes magyar zsidó férfit, egyelőre egy fél évre, átengednek a Birodalomban teljesítendő munkaszolgálatra”.⁴⁹ Szálasi még ekkor is csak a munkaképes zsidó férfiak egy részének átengedésébe volt hajlandó beleegyezni, ráadásul még feltételeket is igyekezett szabni: ideiglenesen, csak fél évre adja át a munkaszolgálatos zsidókat.

Szálasi viszonylag ritkán avatkozott személyesen a zsidópolitika alakításába. Volt egy meglepően humánus döntése: a lengyel állampolgárságú zsidókat lengyel állampolgároknak tekintette, mentesítve őket ezzel a munkaszolgálatról és a deportálástól. Ritka emberséges, sőt embermentő döntés volt ez, és ebben az esetben még az sem merülhet fel, hogy valamiféle diplomáciai megfontolásból cselekedett, hiszen a londoni lengyel emigráns kormány a szövetségesek oldalán állt. Lehetséges, hogy nem is Szálasi, hanem Kemény Gábor külügyminiszter saját hatáskörben döntött úgy, hogy a lengyel zsidókat külföldi, lengyel állampolgároknak, nem pedig hontalan páriáknak, deportálható zsidóknak minősíti. Ebben az esetben a nyilas külügyminiszter döntése sokat elárul Szálasihoz fűződő kapcsolatáról. Hogy talán nem Szálasi, hanem Kemény önálló döntéséről lehet itt szó, arra utalhat az is, hogy döntését nem tekinti véglegesnek, és figyelmezteti Beregfy Károly honvédelmi minisztert: „Amennyiben álláspontomban változás állna be, úgy azt annak idején Miniszter Úrral közölni fogom.”⁵⁰ Szálasi, ha egyáltalán értesült Kemény lengyel zsidókat megvédő döntéséről, azt nem változtatta meg.

Inkább szimbolikus értelme volt Szálasi amúgy végrehajthatatlan rendeletének, amellyel a zsidók vagyonát államosította. Kivételt csak a rabbik és más egyházi személyek istentisztelet közben viselt ruházatával, az imakönyvekkel,

⁴⁸ 58. b.)

⁴⁹ 58. a.)

⁵⁰ 144.)

vallási ereklyékkel, a családi arcképekkel, valamint a sírokkal tett. A zsidó házastársak továbbra is megtarthatták jegygyűrűiket, kétheti élelmiszert és tüzelőt, családonként 300 és családtagonként még fejenként 100-100 pengőt. Szálasi hosszú rendelete nem mulasztotta el megemlíteni a konyhabútorokat, a személyes szükségletre szolgáló edényeket, ágyneműt – ezeket is megtarthatták a zsidók.⁵¹ Szálasi és minisztereit folyamatosan „zaklatták” a budapesti diplomaták. Carl Ivan Danielsson, Carl Lutz, Angelo Rotta és kollégáik állandó közbenjárásait megelégtelve Szálasi úgy döntött, hogy a maga részéről a zsidókérdéssel való mindennemű foglalkozást befejezi, és egy utolsó rendelettel az egész kérdést elintézi. November 17-én külön rendeletben hat fő kategóriára osztotta a magyarországi zsidókat. 1. A külföldi védőútlevelel rendelkező zsidók. 2. A német kormánynak kölcsönadott zsidók. Szálasi még egy külön állandó bizottságot akart küldeni Németországba, ennek feladata lett volna a munkaszolgálatot teljesítő zsidók nyilvántartása. Szálasi rendelete szerint ebben a bizottságban helyet kapott volna a VKNB képviselője, sőt még az „érdekelt külképviseletek” delegáltjai is. A bizottságot valószínűleg meg sem szervezték, a németek talán közölték, hogy annak tagjait úgysem engedik be a Nagynémet Birodalomba. A 3. csoportba sorolták a „visszamaradó”, tehát nem munkaképes zsidókat. Őket négy alcsoportra (3./a-b-c-d.) osztotta Szálasi. Ide kerültek többek között az öregek, a betegek, a gyerekek, a „nem gyaloglóképese” (például a terhes nők) és a keresztény vallású zsidók. A 4. csoportba kerültek a magyar hatóságoktól különféle címeken – első világháborús érdeméért, sebesülésért – kitüntettek, a Horthy kormányzó által mentesítettek közül azok, akiknek mentesítési igazolványát Vajna átvizsgálta és elismerte (több mint 3500 fő mentesítését ismerték el a nyilas hatóságok). Az 5. csoportba kerültek a zsidó származású papok, szerzetesek és apácák, a 6. csoportba pedig azok a külföldi állampolgárságú zsidók, akiket a Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóságnál november 17-én délután 2 óráig nyilvántartásba vettek (tehát a „szabályos”, még a németek által is legálisan külföldi állampolgárnak elismert zsidók). Nekik azt az egyébként nehezen teljesíthető feltételt szabta Szálasi, hogy december 1-ig el kell hagyniuk az ország területét.

Rendelete értelmében a munkaképes korú zsidókat csak „kölcsönadták” a németeknek. A munkaképes korú zsidókat a „kölcsönzsidó” kategóriába sorolva Szálasi a németeknek is tudtukra adta, hogy „visszavárja” ezeket az embereket. A németeknek 1944. november 17-én átadott magyar jegyzék külön is hangsúlyozta, hogy a magyar zsidók Németországban is a magyar nemzet javára teljesítenek munkaszolgálatot. Átadásukat, legalábbis Szálasi, csakis névjegyzék alapján, egyenként tartotta elképzelhetőnek.⁵²

November első napjaiban indították útnak az első munkaszolgálatos századokat Budapesten keresztül a nyugati határ felé. A főváros rendőri erőinek főparancsnoka november 2-án délután jelentős rendőri erőket, többek között két helyszínre összesen 172 gyalogrendőrt, 36 lovas rendőrt, tucatnyi altisztet

⁵¹ 102. a.)

⁵² 190.)

és tisztet rendelt ki „a munkaszolgálatos zsidóknak a fővároson át való kíséré-
tére”.⁵³ Naponta több ezer embert hajtottak nyugat felé Budapestről a hírhedt
halálmenetekben. Veessenmayer november 13-án úgy értesült, hogy addig a na-
pig 27 ezer munkaképesnek minősített zsidót „indítottak útnak” Budapestről,
és még kereken 40 ezer fő elindítása várható.⁵⁴ Raoul Wallenberg és Per Anger,
a budapesti svéd követség munkatársai november 23–24-én autóval végigjárták
a Budapest–Hegyeshalom utat, és az ott tapasztaltakról jelentést küldtek a ma-
gyar Külügyminisztériumnak, amelyben többek között leírták: „A gyalogmenet
az Újlaki Téglagyártól a határig kb. 240 km. Az utat hozzávetőlegesen 8 nap
alatt teszik meg. Ez alatt az idő alatt a zsidók sehol sem kapnak fűtött szállást.
A legtöbb helyen, ahol mostanáig éjszakáztak, kielégítő ellátási lehetőség sem
volt [...]. A hiányos ellátás és a hallatlan szenvedés, amelynek ezek az emberek
ki vannak téve, azt eredményezi, hogy sokan közülük gyomorpanaszok követ-
keztében meghalnak. [...] A menetelők között nagy számban vannak 60–70 év
közötti személyek, súlyos betegek, gyermekbénulásosak stb. 10–14 év közötti
gyerekek, egy törpe, egy árja nő, személyek cipő nélkül, személyek, akiknek
felszerelését az Újlaki Téglagyárban a nyilasok elvették [...]. Sok menetelő azt
állítja, hogy egész idő alatt sem rendesen enni, sem aludni vagy mosakodni nem
tudott [...]. Az emberek annyira megviseltek, majdnem állati állapotba juttat-
ták őket. Urak és hölgyek az országúton végzik el szükségletüket anélkül, hogy
félreállnának, vagy a körülöttük állókkal törődnének. Amikor a Bizottság saját
úti élelméből néhány élelmiszert akart szétosztani, a tömeg majdnem megroha-
mozta őket; az emberek egymást ütlegettek, hogy egy kis szendvics-csomaghoz
jussanak.”⁵⁵ Wallenberget annyira megrendítette, amit a Budapestről Hegyes-
halom felé vezető úton látott, hogy személyesen tájékoztatta az egyik magyar
külügyi tisztviselőt: „...egy követségi tisztviselőnek utasítást adott, hogy a ha-
tárnál az odaérkező öregeknek, fiataloknak és betegeknek svéd védőleveleket
osszon ki.”⁵⁶ Még csak nem is igyekezett elhíttetni Zier Lászlóval, hogy kizáró-
lag svéd védetteknek fog megbízottja védőleveleket adni, és még figyelemremél-
tőbb, hogy bejelentését tárgyalópartnere szó nélkül tudomásul vette.

A budapesti svájci követség munkatársai az egyik halálmenetet felbomlasz-
tották védőútleveleik osztogatásával. Mint november 8-án jelentették Ribben-
tropnak: „Egy, a svájci követség tagjaiból álló delegáció kocsival a menetoszlop
után hajtatott és igen nagyszámú svájci védőútlevelet osztott ki. A menetosz-
lopot kísérő honvédek elismerték a védőútleveleket és az ezekkel felszerelt zsi-
dókat elengedték a menetoszlopból. 24 órán belül állítólag a menetoszlop nagy
része – mint svájci védőútlevél-tulajdonos – eltűnt.”⁵⁷ Ribbentrop egyenesen

⁵³ 96.)

⁵⁴ 163.)

⁵⁵ 207. b.)

⁵⁶ 207. d.

⁵⁷ 140. a.)

Szálasinál tiltakozott e szerint „Svájc semlegességével össze nem egyeztethető szabotázs határán” lévő akció ellen.⁵⁸

November 13-án vetette papírra a Zsidó Tanács egyik tagja az alábbi sorokat: „Beérkezett jelentések szerint zsidók ezreit viszik gyalogszerrel a határ felé. Aggok, betegek, fejletlen korú gyermekek a leghiányosabb ruházatban, pihenés és élelem nélkül menetelnek így, hogy testi szükségletük elvégzésére sem kapnak alkalmat. Halottak tömegei fekszenek az országutakon elhantolatlanul, a borzalmas szenvedések miatt tömegesen követnek el öngyilkosságot.”⁵⁹ Komoly Ottó cionista vezető értesülése szerint egyébként Eichmann azért adott utasítást a zsidó gyerekek és öregek összeszedésére és deportálására, mert „túl sok zsidó bújt el”, ezért nem tudja a tervbe vett 55-60 ezer zsidót Németországba vitetni.⁶⁰

Az ausztriai alsó-Duna-vidéki (Niederdonau Gau) zsidó munkaszolgálat vezetője, Rudolf Höss (az auschwitzi haláltábor korábbi parancsnoka) és emberei csak a munkaképes zsidókat voltak hajlandók átvenni. Höss még azt is fontolgatta, hogy a munkaképtelen zsidókat visszairányítja Budapestre, és ettől, mint Veessenmayer november 21-én jelentette, „csak politikai okokból állt el”.⁶¹ Ebben az esetben azonban Veessenmayer értesülései pontatlanok voltak. A Zsidó Tanács november 19-én ugyanis arról tájékoztatta Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelőt, hogy a gyalogmenetben szinte minden élelem és ivóvíz nélkül deportált gyerekek, 40 évesnél idősebb nők és 50 évesnél idősebb férfiak nagy része már útközben elpusztul. „Az átvevő német hatóságok a határon utasítják vissza a munkaképteleneket, ha ugyan közben el nem pusztultak. Az ily címen visszaszállítottak igen nagy százaléka elpusztul az elszenvedett nélkülözések folytán, vagy a visszaúton, vagy röviddel a fővárosba érkezését követőleg.”⁶² Ez egyértelműen arra mutat, hogy rendszeres gyakorlat volt a németek részéről a gyalogmenetben érkező deportáltak szelektálása és a munkaképtelenek visszairányítása Budapestre. Szálasi bizonyára értesült a német hatóságok közötti ellentétekről. Eichmann még mindig gyilkolni és deportálni akart, amikor az utolsó, még működő haláltáborban, Auschwitz-Birkenauban Heinrich Himmler, az SS birodalmi vezetője október végén leállította a gázkamrák működését.⁶³ Eichmann Magyarország teljes zsidómentessé tételére törekedett, a lehető legtöbb zsidót akarta még azelőtt eltávolítani a magyar fővárosból, hogy a Vörös Hadsereg egységei azt körbezárják, de zsidótlanítási politikáját már Himmler sem támogatta.

Veessenmayer november 21-i, a német Külügyminisztériumnak küldött jelentéséből kiderül, hogy Szálasi ezen a napon leállította a zsidók gyalogmenetek-

⁵⁸ 140. b.)

⁵⁹ 165. a.)

⁶⁰ Komoly Ottó 1944. november 15-i naplóbejegyzése. YVA P31/44.

⁶¹ 214.)

⁶² 165. e.)

⁶³ Peter PADFIELD, *Himmler. Reichsführer-SS*, New York, H. & C. Henry, 1990.

ben történő deportálását.⁶⁴ A semleges államok hivatalos elismerésére mohón vágyakozó Szálasi talán gesztust akart tenni a semleges országok felé. Nem azért állította le a deportálásokat, mert attól félt, hogy a zsidók üldözéséért a háború után esetleg felelősségre vonhatják. Szálasi képzett katonatiszt, vezérkari őrnagy volt, aki miután politikusi pályára lépett, egyre inkább képessé vált minden olyan információt nem létezőnek tekinteni, amely nem illett a világképébe. Csakis ezzel magyarázható, hogy egészen 1945 késő tavaszáig fel sem merült benne az az eshetőség, hogy a németek és szövetségeseik vereséget szenvedhetnek a világháborúban. Szálasi viszonylag rövid, alig féléves rémuralma alatt habozás nélkül kiszolgált a németek minden kívánságát, ami a szovjet elleni háborúval volt kapcsolatos. Nem habozott az ország anyagi és emberi erőforrásait náci szövetségesei rendelkezésére bocsátani. Szuverenitását, viszonylag önálló döntési szabadságát csupán egyetlenegy kérdésben, mégpedig zsidópolitikája alakításában őrizte meg. Képes volt olyan döntéseket hozni (a deportálások felújításának halogatása, a halálmenetek leállítása, végül a nemzetközi és a nagy gettó megszervezése), amelyeket Ribbentrop, Veessenmayer, Winkelmann és Eichmann nemhogy nem helyeselt, hanem megpróbált megakadályozni.

Szálasi halálosan komolyan vette önmagát és „nemzetvezetői” szerepét. Meg akarta mutatni német patrónusainak és a semleges országok képviselőinek is, hogy képes önálló döntéseket hozni. Amikor november elején megszerveztette előbb a nemzetközi, majd november második felében a nagy gettót, végül amikor november 21-én leállította a deportálásokat, ezzel talán önmaga előtt is bizonyította, hogy zsidópolitikájában következetesen ragaszkodik akkor már hosszú évek óta vallott alapelveéhez: ő majd megteremti az aszemita, vagyis zsidómentes Magyarországot, de csak a háború után. Ribbentrop, értesülvén a halálmenetek leállításáról, azonnal táviratozott Budapestre, és utasította Veessenmayert, hogy adja a nemzetvezető tudtára: a német kormány követeli Szálasitól, hogy „a technikai nehézségek ellenére erélyesen hajtsa végre a budapesti zsidók kitelepítését”.⁶⁵ Szálasi gúnyosan csak annyit üzent vissza a német külügyminiszternek: „Gondja lesz azonban rá, hogy [...] a Birodalmi Külügyminiszter úr kívánsága messzemenően figyelembe vétessék.”⁶⁶ Szálasi tudta, hogy a németeknek ekkor már elsősorban munkaképes zsidókra van szükségük, ezért viszonylag könnyen szállhatott szembe Eichmann-nal és Ribbentrop-pal, akik még ekkor is makacsul Magyarország teljes zsidótlánítására törekedtek, viszont e téren már nem élvezték Himmler támogatását. Szálasi döntésével szemben, az ő akarata ellenére sem Ribbentrop, sem Eichmann nem tehetett semmit. A kérdéssel foglalkozó szakirodalomban sokan még ma is valamiféle Eichmann–Carl Lutz, Eichmann–Raoul Wallenberg párharc vagy párviadal eredményének próbálják beállítani a nyilasok zsidópolitikájának alakulását. Pedig a semleges diplomata, de még Eichmann és alvezérei is, sokszor csak te-

⁶⁴ 214.)

⁶⁵ 179. b.)

⁶⁶ 179. c.)

hetetlen szemlélői voltak Szálasi döntéseinek.⁶⁷ Jellemző, hogy amikor például Veessenmayer november végén megpróbálta Keményt felelősségre vonni, amiért a védett gettóban az engedélyezettnél jóval több zsidó van, a nyilas külügyminiszter, mintegy fiók-Szálásiként, felháborodva közölte a teljhatalmú birodalmi megbízottal: ő az egész kérdést már két hete lezárta, a rendőrhatalóság feladata a megállapított keretlétszám (13 700 fő „nemzetközi védett”) felettiek munkaszolgálatra „leadása”.⁶⁸

Egyházak a viharban

XII. Piusz és a holokauszt

A Vatikán mai hivatalos politikája egyértelműen XII. Piusz pápa (1939–1958) szentté avatását tartja egyik feladatának. 1990-ben Isten Szolgájának, 2009-ben pedig Tiszteletreméltónak minősítették. Rómában, ahol a Via della Conciliazione és a Szent Péter tér találkozik, a kis teret róla nevezték el. Hatalmas fekete márványszobrát a Szent Péter-székesegyházban, Michelangelo *Pietà*jától alig pár lépésnyire állították fel. Egymás után publikálják a pápát mentegető, sőt leginkább a hagiográfia műfajába tartozó könyveket, cikkeket. Miután a Vatikán levéltárában nem lehet kutatni a holokauszttal kapcsolatos iratokban, érdekes, hogy éppen a nyilvánvalóan apologetikus céllal sajtó alá rendezett tizenegy kötetes dokumentumkiadvány, az *Actes et documents du Saint Siècle relatifs à la seconde guerre mondiale* egyik szerkesztője írt könyvet bálványáról, XII. Piuszról.⁶⁹ A mai nemzetközi szakirodalom nagyjából egységes abban a kérdésben, hogy a Vatikánban az illetékesek, kezdve XII. Piusz pápával, már 1941–1942-től kezdve tökéletesen tisztában voltak azzal, mi a lényege a nácik zsidópolitikájának. Határozottan fellépni, kiállni a tömegesen, száz- és százezrével, végeredményben milliószám lemészárolt zsidók érdekében a pápa mégsem volt hajlandó.⁷⁰ Amikor 1944 októberében amerikai rabbik és zsidó szervezetek csak annyit kértek, hogy a Vatikáni Rádió sugározzon felhívást a magyar zsidók érdekében, a könyörgőknek azt üzenték, hogy XII. Piusz nyílt táviratot intézett Serédi Jusztinián hercegprímáshoz, amelyben már kinyilvánította együttérzését „a vallásuk, a származásuk vagy politikai okok miatt üldöztetésnek és erő-

⁶⁷ Szálasi szerepének elhanyagolására lásd például Theo TSCHUY, *Becsület és bátorság. Carl Lutz és a budapesti zsidók*, Miskolc, Well-Press, 2002; újabban: Bengt JANGFELDT, *Raoul Wallenberg élete*, Budapest, Park, 2014.

⁶⁸ 299.)

⁶⁹ Pierre BLET, *Pius XII and the Second World War: According to the Archives of the Vatican*, New York, Paulist Press, 1999; Gordon THOMAS, *The Pope's Jews. The Vatican's Secret Plan to Save Jews from the Nazis*, New York, St. Martin's Press, 2012.

⁷⁰ XII. Piusz egyik legelső kritikusa Saul FRIEDLÄNDER volt: *Pius XII. and the Third Reich. A Documentation*, New York, Alfred Knopf, 1966 (magyarul Uő, *XII. Pius és a Harmadik Birodalom*, ford. SZÉLL Jenő, Budapest, Kossuth, 1966).

szaknak kitett személyek” iránt.⁷¹ Ha az *Actes* X. és XI. kötetének, amelyekben az 1944–1945-ös korszakot tárgyalják, szerkesztői csak ennyi dokumentumot tudtak összeszedni, vagy tartottak érdemesnek publikálni, akkor arra kell gondolnunk, hogy a magyarországi zsidókérdés 1944 őszén–telén nem állt a Szentatya érdeklődésének homlokterében. A Serédihez intézett, fent idézett távirat tíz nappal a nyilas hatalomátvétel után soknak még a legnagyobb jóindulattal sem nevezhető. Látták a nunciusok is, hogy a pápa passzivitása a magyar ügyben már semmivel sem menthető. Giovanni Cicognani washingtoni pápai nuncius ötlete kétségbeeséséről tanúskodik, és nyilvánvalóan megvalósíthatatlan volt. Ő ugyanis azt javasolta, hogy a Szentatya érje el, hogy a magyar templomokat nyissák meg az üldözött zsidók előtt.⁷² Nem valószínű, hogy még ha maga XII. Piusz utasította volna ilyen nagylelkű, látványos akcióra, Serédi hajlandó lett volna engedelmeskedni. Az pedig csaknem teljesen bizonyos, hogy a nyilasok és a német megszállók semmibe vették volna ezt a fajta egyházi védelmet.

Mint azt Mgr. Domenico Tardini vatikáni államtitkár 1944. október 20-i távirata bizonyítja, azt próbálta talán saját magával is elhitetni (nem kizárt, sikerrel), hogy XII. Piusz 1944. június 26-i, Horthy Miklóshoz intézett távirata miatt függesztette fel a kormányzó a fővárosi zsidók deportálását.⁷³ Ha ezt komolyan így gondolták Rómában, akkor még inkább kérdéses, miért nem intézett a pápa Szálasi Ferenchez is hasonló, vagy talán még erőteljesebben megfogalmazott tiltakozó, figyelmeztető táviratot. Tardini egy másik táviratában az 1944. júniusi magyarországi *deportálási veszélyről* tesz említést, mintha nem tudná nagyon jól, hogy már május 14. óta naponta ezrével deportálták a magyar zsidókat az auschwitz-birkenai haláltáborba.⁷⁴ A pápa hallgatott akkor is, amikor német vagy lengyel katolikus papokat hurcoltak a nácik koncentrációs táborba, nem emelte fel a szavát akkor sem, amikor Horvátországban katolikus usztasák szerbeket gyilkoltak halomra stb. 1944 késő őszén XII. Piusz valószínűleg el akarta ítélni a Vörös Hadsereg katonái által elkövetett atrocitásokat, mert a vatikáni angol követ figyelmeztette: „...Angliában nem tenne jó benyomást, ha a Szentatya sajnálkozó megjegyzést tenne az oroszok cselekedeteiről. A németekről soha nem tett megjegyzést.”⁷⁵

A Vatikánban még 1944 októberében is inkább azt kutatták, milyen ürüggyel ne álljanak ki az üldözöttek érdekében. Egy bizalmas belső feljegyzés szerint a Szentszék csak akkor léphetne fel a zsidók érdekében, ha előbb a szövetségesek tennének néhány ígéretet, vagy inkább gyakorlati javaslatot (?), de mivel erre

⁷¹ 28. a.) és 28. b.); Michael PHAYER, *The Catholic Church and the Holocaust, 1930–1965*, Indianapolis, Indiana University Press, 2000; Uő, *Pius XII. The Holocaust and the Cold War*, Indianapolis, Indiana University Press, 2008; a mára már könyvtárnnyira duzzadt szakirodalomból lásd még *The Pius War. Responses to the Critics of Pius XII*, eds. David G. DALIN–Joseph BOTTUM, Lexington Books, 2004; John CORNWELL, *Hitler's Pope: The Secret History of Pius XII*, London, Viking–Penguin, 1999.

⁷² 70.)

⁷³ 28. c.)

⁷⁴ 101. a.)

⁷⁵ 141.)

bizonyára nem hajlandók, a Szentszék sem fog közbenjárni Berlinben a zsidók érdekében, mert sikerre úgyszincs semmi remény.⁷⁶ Lehetséges, hogy a pápa úgy vélte: nyílt, hangos tiltakozása a magyar zsidókon mit sem segítene, ezért hárította el december végén amerikai ortodox rabbik ezzel kapcsolatos kérését is.⁷⁷ A színpad mögött bizonyára ennél több történt. A budapesti embermentés élharcosa, Angelo Rotta budapesti pápai nuncius még az eddig publikált, igen hiányos dokumentumanyag szerint is többször kapott jelentős pénzüsszegeket a Vatikánból. Ezeket a pénzeket valószínűleg belátása szerint fordíthatta akár az üldözöttek segélyezésére is.⁷⁸

Szálasi Ferenc és Angelo Rotta

Szálasi nem vált „zsidóbaráttá” hatalomra kerülését követően. Erről tanúskodik többek között tárgyalása Angelo Rottával, akit hatalomra jutása után az elsők között, már október 21-én fogadott. A nunciust a tárgyalásra elkísérte Gennaro Verolino pápai *uditore*, vagyis követségi titkár.⁷⁹ A Vatikán képviselője a tárgyalás során Szálasi tudtára adta, hogy nemcsak az átkeresztelkedett, hanem valamennyi zsidó sorsa érdekli. Kérte, hogy az eddig megadott „kivételezéseket”, vagyis a különféle védleveleket és védőútleveleket továbbra is ismerjék el, a vegyesházásokat ne válasszák el egymástól, és oldják fel a csillagos házak zárlatát. Rotta külön is felhívta Szálasi figyelmét arra, hogy ezeket a kéréseket nemcsak a nunciátúra, hanem valamennyi semleges diplomáciai képviselő nevében terjeszti elő. Szálasi viszonylag udvarias hangnemű válasza során leszögezte „aszemita” álláspontját, és jelezte: a zsidóknak távozniuk kell Magyarországról, miután ezer éven át csak kárt okoztak, erkölcsileg és anyagilag mételeyezték a nemzet lelkét, és kezükbe kaparintották a nemzet javainak túlnyomó többségét. (A tárgyalásról készült eredeti jegyzőkönyvben, követve Szálasi sajátos, egyedi helyesírási szokását, a nemzet szót nagy N betűvel írták...) Szálasi közölte, hogy a maga részéről „[a] legjobb akarat mellett sem tud egy családra valót olyan zsidókból összehozni, akik mentesek lennének e kifogástól [...] Mint osztatlan egész végezték el romboló munkájukat, egy részük a szalonokban, másik részük pedig a munkástelepeken.” Rotta fő célja az volt ezen a tárgyaláson, hogy Szálasi rábírja, tanúsítsanak a nyilasok valamivel civilizáltabb magatartást a zsidókérdésben annál, mint amit az első napokban mutattak. Nyilván jól értette, hogy milyen fontos, elvi és főleg gyakorlati jelentőségű dolgot árult el nekik Szálasi, amikor kijelentette: „A zsidók a háború alatt munkaszolgálatot teljesítenek a nemzet számára. A velük való bánásmód viselkedésükhöz és az ellenséges légitámadásokhoz alkalmazkodik.” Vagyis ha a zsidók a magyar nemzet számára teljesítenek munkaszolgálatot, akkor nem deportálják őket Németországba. A bombatámadások összekötése a zsidók magatartásával csak akkor

⁷⁶ 38.)

⁷⁷ 429. a.)

⁷⁸ 429. b.)

⁷⁹ 32. a.)

érthető, ha figyelembe vesszük, hogy Szálasi is úgy hitte, a szövetségesek légitámadásaik célpontjainak kijelölésekor figyelembe veszik, hol élnek nagyobb számban zsidók, sőt amely országban rosszul bánnak a zsidókkal, azt pusztító szőnyegbombázásokkal büntetik.

Rotta már október 19-én tárgyalta Kemény Gábor külügyminiszterrel; ekkor azt állította magáról, hogy antiszemita, ami – ismerve budapesti tevékenységét, különösen azt, hogy milyen határozottan lépett fel 1944 tavaszán-nyarán a Sztójay-kormány zsidópolitikája ellen – bizonyos, hogy nem igaz. E fontos tárgyalásáról is minden biztonnyal küldött jelentést Rómába, amit viszont az *Actes* szerkesztői nem közöltek. Később Kemény Gábor úgy tájékoztatta a nyilas kormány tagjait, hogy október 21. és november 11. között legalább öt-hat alkalommal tárgyalta a pápai nunciussal. A nyilas Külügyminisztérium iratanyagában nem maradt fenn jegyzőkönyv, sem más feljegyzés ezekről a tárgyalásokról, és bár Angelo Rotta minden valószínűség szerint e találkozókra is küldött jelentéseket Rómába, az *Actes* szerkesztői ezeket sem közölték. Kemény beszámolójából csak annyi derül ki, hogy „[a] legtöbb esetben a zsidók érdekében történtek a Nuncius Úr részéről intervenciók”.⁸⁰ Nyilas tárgyalópartnereinek a nuncius világossá tette, hogy nemcsak a katolikus hitre térteket, hanem minden üldözöttet szeretne megvédeni. Más eszköze nem lévén beadványokkal, jegyzékekkel bombázta a nyilas Külügyminisztériumot. Október 23-án például azt kérte, hogy adjanak teljes mentességet a vegyes házasságban élő zsidó nők számára, és mentse fel a munkaszolgálat alól azokat a zsidó nőket, akik családanyák, vagy legalább a terheseket és a kisgyermekes anyákat mentesítsék a bevonulás alól.⁸¹

Intervenált elhurcolt, deportált hívei érdekében is: egy alkalommal elérte, hogy az illetékes külügyi tisztviselő az Újlaki Téglagyárban megszervezett gyűjtőtáborból kihozathasson két vatikáni védettet, megmentve őket a deportálástól.⁸² Természetesen Raoul Wallenberg svéd követségi titkárhoz vagy Carl Lutz svájci alkonzulhoz hasonlóan ő is adott ki védleveleket.⁸³ Hogy pontosan mennyit, azt a rendelkezésünkre álló dokumentumok alapján nem tudjuk megállapítani. Nyilván nem tízezzel, mint említett két diplomata kollégája, de ezrével biztosan. Ő maga november 27-én Rómának tett jelentésében legalább 13 ezer védlevél kiadásáról számolt be.⁸⁴ Valószínűleg túlzott, hiszen hivatalosan csak négy házat (Pozsonyi út 20., 24., 30., valamint a Wahrmann Mór – ma Victor Hugo – u. 32.) helyezett vatikáni védelem alá, vagy ennyit ismertek el a nyilas hatóságok. Nem sokat tudunk a pápai nuncius segélyezési munkájáról. Népkönyhát állított fel a Ranolder Intézetben,⁸⁵ és december közepén további hat

⁸⁰ 155.)

⁸¹ 52.)

⁸² 153.)

⁸³ 148.)

⁸⁴ 191. d.)

⁸⁵ 1937. október 3-án adták át hivatalosan a Ranolder Intézet Klára Nőiipari és Háztartási Felső Leányiskolát. Ennek helyén ma a Leövey Klára Gimnázium működik (IX. Vendel u. 1.). A névadó-alapító Ranolder János (1806–1875) 1849-től haláláig veszprémi püspök volt.

hasznos intézmény felállítását tervezte, valamint oltalma alá helyezte és nyilván segítette is a Fő utcában lévő Szent Erzsébet Kórházat.⁸⁶

Solymossy János, a nemzetközi, majd a nagy gettó megszervezője november 22-én arról tájékoztatta a Zsidó Tanácsot, hogy a pápai menleveleket (valamint a Svéd Vöröskereszt oltalomleveleit) a nyilas hatóságok nem ismerték el.⁸⁷ Ezt a korabeli újságok nem közölték, és már azért sem valószínű, hogy igaz, mert ebben az esetben Rotta jegyzékekkel kezdte volna bombázni a Külügyminisztériumot. Ráadásul teljesen indokolatlan lett volna, hiszen a Vatikánról Budapesten azt hitték, hogy hivatalosan elismerte a nyilas rezsimet. December 3-án Solymossy már arról tájékoztatta a Zsidó Tanácsot, hogy a Külügyminisztérium hivatalosan 3000 pápai menlevelet ismert el. „A többi gettóban kell elhelyezni” – jelentette ki Bagossy Zoltánra, Kemény Gábor kabinetfőnökre hivatkozva.⁸⁸ A kissé rejtélyes mondat valószínűleg azt jelentette, hogy a 3000 fős létszámon felüli, de szintén pápai menlevéllel, oltalomlevéllel rendelkezőket kell a nagy gettóba bezsúfolni. A semleges államok diplomatáinak sok eszközük nem volt a nyilas kormány zsidópolitikájának befolyásolására, az üldözöttek védelmének hatékonyabbá tételére. Maga Rotta december 11-én, amikor értesült Mindszenty József veszprémi püspök és más papok letartóztatásáról, csak annyit tudott tenni, hogy tiltakozó jegyzéket intézett a Külügyminisztériumhoz, és kilátásba helyezte, hogy a „be nem váltott ígéretek” miatt nem fogja követni a kormányt Szombathelyre.⁸⁹

A magyarországi történelmi egyházak és a zsidókérdés

Serédi Jusztinián hercegprímásnak volt talán Szálasi szemében a legnagyobb tekintélye. Nem fogadta a magyarországi katolikus egyház fejét, hanem október 24-én „elzarándokolt” hozzá Esztergomba.⁹⁰ Tárgyalásukról, amelyet több hasonló találkozó követett, valószínűleg nem készült hivatalos jegyzőkönyv, azt viszont tudjuk, hogy Serédit többek között az nagyon érdekelte, hogy a nyilasok hajlandók-e a házasság szentségét tiszteletben tartani. Erről saját bevallása szerint sokat tárgyalt Szálasisal és még november 9-i, Budinszky László nyilas igazságügy-miniszterhez intézett tiltakozó jegyzékében sem győzte hangsúlyozni, hogy igyekezett Szálasisal megértetni, „...milyen mérhetetlen károkat okozott a nemzetnek, kivált a válások ijesztő elszaporodása, a családok széttörlése és a népszaporodás végzetes lecsökkenése címén a polgári házasság, melyet 1894-ben a szabadkőműves plutokrata zsidó szellem vitt be a magyar törvényhozásba. Arra is rámutattam, hogy aki a polgári házasságról szóló 1894:XXXI. tc.-t bármi módon alátámasztja: ugyancsak a szabadkőműves plutokrata zsidó

⁸⁶ 377.)

⁸⁷ 232.)

⁸⁸ 336. b.)

⁸⁹ 373.)

⁹⁰ 262. a.)

szellemet szolgálja.”⁹¹ A nyilasok végül az 1945. IV. törvénycikkkel, amely megsemmisítette a zsidó–nem zsidó „vegyesházasságokat”, Serédi szerint tulajdonképpen a polgári házasság intézményét erősítették meg.

Serédi egyébként amilyen lelkes odaadással harcolt az ilyen „vegyesházasságok” megmentéséért, olyan lemondó, közönyös választ adott november 18-án a Zsidó Tanácsnak, amikor az a deportálások, a halálmenetek miatt hozzá fordult segítségért.⁹² Egy héttel később – nem kizárható, hogy talán Rotta erőteljes sürgetésének is engedve – Serédi levelet intézett Szálasihoz, amelyben keményen bírálta az ártatlan emberek, a zsidók üldözését. Többek között megállapította, hogy Szálasí ígéreteiben nem lehet bízni, mert a valóságban ezeket nem tartják be. Mint levelében megjegyezte: „Püspöktársaimmal együtt bíztam ezekben a hivatalos miniszterelnöki ígéretekben. Azonban most sajnálattal vagyok kénytelen megállapítani, hogy ezeket a hivatalos, írásban is kapott ígéretek nem követi a beváltás, hanem annak éppen az ellenkezője, hiszen az atrocitások napirenden vannak, és a zsidó vallású magyar állampolgárokkal együtt a keresztény vallású, de zsidó származású híveinket is, akár öregek, akár betegek, akár gyenge asszonyok, akár apró gyermekek, télvíz idején, több száz kilométeres úton gyalogosan hajtják ki az országból a bizonytalanságba. Útjukat, amelyet csak a szabadban töltött éjszakák szakítanak meg, a kimerültségtől és a sok szenvedéstől összeesett, és minden irgalom nélkül az út mentén hagyott emberek, inkább emberroncok, sőt hullák is jelzik.”⁹³ December 1-jén még egy hasonló hangvételű és tartalmú levelet intézett a hercegprímás Szálasihoz, minden eredmény nélkül.⁹⁴ A „Nemzetvezető” ekkor már válaszra sem méltatta a magyarországi katolikus egyház fejét. Valószínűleg elege lett a hercegprímás állandó intervencióiból, tiltakozásaiból, és udvariatlan gesztusával talán mérsekletre próbálta inteni Serédit.

Raffay Sándor evangélikus püspök november 25-én tiltakozó levelét „a zsidó fajnak a nemzettel szemben elkövetett” állítólagos bűnei emlegetésével kezdte, és főleg a magyar nemzet hírnevének védelmére hivatkozva kérte a zsidókkal szembeni bánásmód enyhítését.⁹⁵ Ravasz László református püspök december 1-jén Szálasihoz intézett tiltakozó levelében, egyébként Serédihez hasonlóan, Isten törvényeivel ellenkezőnek nevezte a nyilasok zsidópolitikáját, amely szerinte a nemzet hírnevét ejt foltot, sőt ellentétben áll magának Szálasinak „nemesnek ismert gondolkozásával”.⁹⁶

Raffay és Ravasz november végén hiába próbálta Serédit rávenni arra, hogy a történelmi egyházak együtt lépjenek fel a zsidók érdekében. Mint Raffay egy belső, bizalmas egyházi jelentésében fogalmazott: a protestáns püspökökkel egyetértésben, és „a római katolikus egyház vezetőivel is érintkezést keresve”

⁹¹ 146.)

⁹² 165. d.)

⁹³ 262. a.)

⁹⁴ 310. a.)

⁹⁵ 262. b.)

⁹⁶ 310. b.)

jártak el.⁹⁷ Fennmaradt Ravasz püspök Serédihez november 26-án intézett levelének egy másolati példánya. Ebben megrázó szavakkal ecsetelte a zsidók szenvedéseit. Többek között azt írta: „A magyarországi zsidók – köztük sok keresztyén testvérünk – szenvedése ismét az égre kiált. Úgy érzem, nem lehet tovább halasztani azt az utolsó lépést, hogy a magyar keresztyén egyházak együtt emeljék fel szavukat e szörnyű bánásmód ellen. Itt, most ez az együttes fellépés, amelyről mindenki tudja, hogy ellentétben áll elvi felfogással, eddigi gyakorlattal, éppen azért, mert azt bizonyítaná, hogy a zsidóüldözés megszüntetésének egyetemes emberi és általános nemzeti parancsa még a külön menetelő egyházakat is közös fellépésre kényszeríti: még jobban kiemelné tiltakozásunk egészen rendkívüli és semmiféle előzményhez nem hasonlítható sürgősségét és fontosságát.”⁹⁸ De hiába voltak a szép szavak, a katolikus egyház feje még ekkor is makacsul elzárkózott attól, hogy legalább a konvertita zsidók érdekében a történelmi egyházak együtt lépjenek fel. Bizonyos, hogy történt – talán Rotta kezdeményezésére, szervezésében – kísérlet arra, hogy a történelmi egyházak közösen lépjenek fel a zsidók érdekében. A próbálkozás, mint említettük, Serédi ellenállásán bukhatott meg. A közös fellépés szándékára utal az is, hogy Ravasz december 1-jei levelében arra hivatkozik, hogy egyetért Serédi és Raffay Szálasihoz írott levelének tartalmával. Tehát a leveleket vagy másolatban megkapta, vagy pontos tájékoztatást kapott azok tartalmáról.⁹⁹

Szálasi nevében helyettese, Szöllősi Jenő válaszolt, jó két héttel később, december 16-án, immáron a fővárostól távol, a nyugati Gyepűről, de nem tudjuk, miért, csak Ravasz Lászlónak. Válasza bevezetőjében a teljesen tudatlan, ártatlan szemlélőt próbálta eljátszani, akinek nincs tudomása atrocitásokról, a zsidókkal szemben elkövetett kegyetlenkedésekről. Ezért pontos adatokat kért, a helyszíneket, neveket, s a bánásmód részletes leírását.¹⁰⁰ Nyilvánvaló, hogy ha a zsidókkal szemben elkövetett kegyetlenkedésekről, rablásokról, tömeggyilkosságokról pontos adatokra lett volna kíváncsi, elegendő lett volna, ha akár Kemény Gábor külügyminisztertől, Vajna Gábor belügyminisztertől, vagy végső esetben Gera Józseftől, a Pártépítés vezetőjétől kér felvilágosítást. Válaszában Ravasz püspök igyekezett felvilágosítani Szöllősi Jenőt: ő nem csupán a zsidókkal kapcsolatban kiadott jogszabályok végrehajtásának módját kifogásolta, magukat a jogszabályokat sem helyesli, de a jogszabályok kifogásolását már eleve reménytelennek tartotta. Majd lemondóan megjegyezte: „Tudatában vagyok annak, hogy az orvoslásnak első feltétele a konkrét panaszok előadása. Ha normális körülmények között élnénk, ezt legjobban maguk az érdekeltek tennék meg. De éppen abban jelentkezik a jelenlegi helyzet kétségbeejtő volta, hogy ilyen konkrét panaszok előadására semmi lehetőség nincsen. Panaszra, tanúskodásra senki sem mer vállalkozni, mert attól fél, hogy a legrövidebb idő alatt olyan sorsra jutna, mint amilyenre maga az áldozat jutott. Ezért nem tud

⁹⁷ 234.)

⁹⁸ 277. a.)

⁹⁹ 310. b.)

¹⁰⁰ 310. c.)

az egyház konkrét eseteket »a hely, név és bánásmód pontos felsorolása mellett részletes tényállást adni« Miniszterelnökhelyettes Úr levele értelmében.”¹⁰¹

Raffay Sándor evangélikus püspök embermentő tevékenységét azzal kezdte, hogy – abból az egyébként viszonylag ismert tényből kiindulva, hogy Szálasi magát hívő katolikusnak vallotta – először csak egy csekélységet kért. Talán ki akarta puhatolni, hogy a nyilas vezér egyáltalán szóba áll-e velük. Ezért csak annyit kérdezett, hogy egyháza papjai felkereshetik-e a sárga csillagos házakban élő híveiket, és szabad mozgást biztosító igazolványokat kért lelkészei számára. Az iratok között nincs nyoma annak, hogy kérése meghallgatásra talált-e.¹⁰² Raffay viszonylag szűk körben, csak egyháza vezetőinek küldte szét november végén jelentését, amelyben meglehetősen őszintén összefoglalta álláspontját és az evangélikus egyház zsidókérdésben folytatott politikáját. Elvi álláspontja világos volt: a faji alapra helyezkedő, antiszemita államhatalommal szemben az evangélikus egyház szerint (is) aki megkeresztelkedett, az keresztyén. Az már viszont több mint érdekes, hogy az 1944-es helyzet okának azt tartja, hogy a politikusok nem hallgattak a történelmi egyházak vezetőire. Ezek szerint Raffay püspök még ekkor is úgy vélte, hogy az úgynevezett történelmi egyházak vezetői, akik egyébként a zsidók egyenjogúsításának legfőbb és leghangosabb ellenzői közé tartoztak a 19. század második felétől, mindig helyes, előremutató politikát képviseltek a zsidókérdésben. Raffay őszintén feltárta, hogy főleg és elsősorban a megkeresztelt zsidók érdekében próbáltak eddig fellépni, a világi hatalomnál közbenjárni, például olyan esetekben, amikor új híveiket nem tudták „gondozni”. Raffay szinte panaszkodva említi meg, hogy a zsidók százával, sőt ezrével özönlöttek el a lelkészi hivatalokat, „melyek munkáját és belső békéjét sokszor veszélyeztették”. Ez biztosan igaz, de talán néhány szót áldozhatott volna az evangélikus püspök azokra a sárga csillagosokra is, akiknek munkáját és belső békéjét szintén sok minden veszélyeztette, sőt fenyegette, például maguk a nyilasok. Raffay szinte dicsekedve sorolta, milyen kemény korlátozásokkal sikerült leszorítania az áttérések számát. Az áttérni szándékozónak igazolnia kellett, hogy családjában van már evangélikus, esetleg súlyos betegség, vagy „más körülmény miatt életveszélyben van”. Elvileg és főleg a gyakorlatban utóbbi feltételt az áttérni szándékozó budapesti zsidók könnyen tudták volna igazolni, ám a szigorú püspöki előírás betűjét és szellemét jól ismerő evangélikus lelkészek Raffaynak engedelmeskedtek. Mint a püspök elégedetten megjegyezte: a szigorú előírások következtében a „felvételek száma nagyon leapadt”.¹⁰³

A rendelkezésünkre álló, viszonylag csekély számú dokumentum alapján úgy tűnik, hogy az egyházi hivatalnokok, tisztségviselők és maguk az egyházi vezetők is sokszor a régi, még a „békeidőkben” megszokott precíz, lélektelen, bürokratikus rutin szerint jártak el. Schön Leonán az nem segített, hogy születési évszámát az evangélikus lelkészi hivatalban 1898-ról 1878-ra javították. Nyilván az illetékes lelkészi hivatalban is tudták, hogy ha áttérésének hivatalos időpont-

¹⁰¹ 310. d.)

¹⁰² 60.)

¹⁰³ 234.)

ját (1919. augusztus 27.) csak egy hónappal előbbre hozzák, a zsidótörvények szerint már nem minősült volna zsidónak.¹⁰⁴ Az egyházi vezetők a nyilas puccs utáni hetekben nem mutattak különösebb buzgalmat az embermentés terén. Raffaytól csak november 7-ről van egy kérvényünk, amelyben hét, evangélikus hitre tért munkaszolgálatos mentesítését kérte Beregfy Károly honvédelmi minisztertől.¹⁰⁵ Ugyanő Vajna Gábor belügyminisztertől másnap olyan tekintélyes evangélikus konvertiták mentesítésének megerősítését kérte, akik még a Sztójay-kormány idején az evangélikus egyház támogatásával kapták meg a kormányzói mentesítést.¹⁰⁶ Mann Tibor és családtagjai nem az evangélikus egyház támogatásának köszönheték ugyan kormányzói mentesítésüket, de mivel az ő esetükben is tekintélyes konvertitákról volt szó, Raffay püspök most is készségesen megírta támogató levelét.¹⁰⁷

Ravasz László református püspök Mándy Samu és családtagjai számára arra hivatkozva kérte a nyilas belügyminisztertől kormányzói mentesítésük elismerését, hogy a családfő egy volt felsőházi tag egyenes ágú leszármazottja.¹⁰⁸ Amikor viszont egyszerű emberek, például a Csanády u. 21-ből öt család, összesen 16 ember csak annyit kért, hogy református voltukat Ravasz László igazolja és terjessze ki rájuk egyháza védelmét, a püspök a kérés teljesítését udvarias hangvételű, rövid levélben utasította vissza.¹⁰⁹

A hamis papírokkal bujkálók lebuktatásának egyik egyszerű módja volt „vizsgáztatásuk” az Újszövetségből, a zsoltárokból, a keresztény/keresztyén egyházak liturgikus rendjének, például a konfirmálásnak a szabályaiból. A valóban keresztény/keresztyén hitben nevelkedettek számára könnyű kérdésekkel, különösen ha azokat egy tapasztalt és nyilván ravasz református hitoktató tanító tette fel, hamar össze lehetett zavarni a csak az Ószövetséget ismerő zsidókat.¹¹⁰

A budapesti zsidók számára a nyilasok viszonylag rövid, alig három hónapos rémuralma idején a történelmi egyházak és papjaik nem sok segítséget jelentettek. A katolikus egyház feje, XII. Piusz továbbra is fülsiketítően hallgatott, Magyarországon pedig Serédi Jusztinián hercegprímás volt az, aki az üldözöttek érdekében sem volt hajlandó a református és evangélikus egyházi vezetőkkel összefogni. Angelo Rotta a nyilasok fékevesztett terrorjával szemben minden rendelkezésére álló eszközzel fellépett, ezért is sajnálatos, hogy az embermentő tevékenységéről szóló valamennyi korabeli jelentését a vatikáni illetékesek, sok más fontos dokumentummal együtt, továbbra sem hajlandók sem publikálni, sem a kutatók rendelkezésre bocsátani. A nyilas hatóságokhoz intézett leveleikben az egyházi vezetők gyakran használtak antijudaista, némileg keményebben fogalmazva, antiszemita megjegyzéseket, hangoztattak zsidóellenes vádakat.

¹⁰⁴ 117.)

¹⁰⁵ 130. a.)

¹⁰⁶ 130. b.)

¹⁰⁷ 130. d.)

¹⁰⁸ 130. e.)

¹⁰⁹ 130. g.)

¹¹⁰ 446.)

Akkor nehezítették az áttérni vágyók dolgát, amikor az üldözötteknek éppen a legnagyobb szükségük volt segítségre. Voltak egyszerű papok, szerzetesek, apácák, akik Angelo Rottához hasonlóan mindent megtettek, ami módjukban állt, és segítettek nemcsak a konvertitákat, hanem izraelita embertársaikat is. Bár csak többen lettek volna.

A nemzetközi gettó megszervezése

A világháború idején semleges országok budapesti képviselői, élükön Carl Lutz svájci alkonzullal, Carl Ivan Danielsson svéd követtel és Angelo Rotta pápai nunciussal, már a Sztójay-kormány idején kiadtak különféle igazolásokat arról, hogy egyesek rendelkeznek palesztinai beutazási engedéllyel, ezért megkap(hat)ják a svájci átutazóvízumot, vagy hogy az illető svéd állampolgár stb. A nyilas hatóságok október végén vagy november első napjaiban úgy döntöttek, hogy 12 400 „mentesített”, illetve „külföldi védettet” ismernek el, utóbbiaknak pedig előírták, hogy november 15-ig el kell hagyniuk az ország területét.¹¹¹ Elutazásuk megszervezése elsősorban a német megszálló hatóságokon múlt, az ő hivatalos engedélyük nélkül nemhogy 12 ezer, de 12 ember sem hagyhatta volna el az ország területét. A semleges országok, például Svédország budapesti diplomatái igyekeztek úgy tenni, mintha ténylegesen szerveznék védett zsidók elutazását, a magyar hatóságok pedig úgy tettek, mintha ezeket az előkészületeket komolyan vennék, noha mindkét fél jól tudta, hogy a németek beleegyezése nélkül egyetlen vonat sem hagyhatja el az ország területét.¹¹² Amikor Veessenmayer Kemény Gáborral vagy Szálasi Ferencsel a külföldi védettekről tárgyalt, világossá tette, hogy néhány száz, legfeljebb néhány ezer fő kiutazásáról lehet szó. Veessenmayer jól látta, három ok miatt kell egyáltalán foglalkoznia a nemzetközi védettséget kapott magyarországi zsidókkal: „A magyar kormány kívánságára és nemzetközi helyzetük megerősítése céljából, különböző külföldi államok törekvéseinek megfelelően...”¹¹³ Szálasi tehát kérte az egyes zsidóknak adott nemzetközi védelem német elismerését, a német vezetők ebbe belementek, mert figyelembe vették azt is, hogy ez (viszonylag) fontos a világháborúban semleges országok számára.

Veessenmayer maximum 7000 főnek engedélyezte volna, hogy Svájcba utazzon (ők voltak a palesztinai beutazási engedéllyel, igazolással, „certifikáttal” rendelkezők), 400 svéd, 9 portugál és 3 spanyol védettet ismert el október utolsó hetében.¹¹⁴ A svéd diplomaták sikerrel jártak, védettjeik számát sikerült napokon belül a kb. 400-500 főről a tízszeresére emelni.¹¹⁵ Kemény Gábor, nyilvánvalóan Szálasi támogatásával, habozás nélkül figyelmen kívül hagyta

¹¹¹ 32. c.)

¹¹² 136.)

¹¹³ 27. a.)

¹¹⁴ 122. g.)

¹¹⁵ 40.)

Veesenmayer hivatalos jegyzékben is rögzített álláspontját, és már október 27-én 4500 svéd védettről „tud”, vagyis ennyit ismer el 450 helyett, és 698 portugálról – 9 helyett.¹¹⁶

A magyar hatóságok november első hetének végén, amikor Szálasi és Kemény még azt remélte, hogy a semleges országok hivatalosan is elismerik a nyilas rezsimet, hozzáláttak megszervezni a „nemzetközi”, más néven „kis”, vagy „védett” gettót a Duna bal partján, a Pozsonyi út és a Szent István park környékén. November 7-én reggel a Központi Zsidó Tanács vezetőit értesítették, hogy a különféle védőútlevelek tulajdonosainak november 8–11. között be kell költözniük a Szent István park környékén a számukra kijelölt házakba.¹¹⁷ Tarpataky Zoltán rendőr főfelügyelőt, az V. (ma XIII.) kerületi rendőrkapitányság rendőri erőinek parancsnokát 30 altiszt és 370 rendőr élén november 8-án reggel 8 órára kirendelték a Szent István parkba.¹¹⁸ Az igen jelentős rendőri erő mozgósításának fő oka az volt, hogy meg kellett szervezni a „védettnek” nyilvánított házak átvizsgálását, a védleveles be- és a védlevel nélküliek vagy hamis védlevelekkel rendelkezők kiköltöztetését, ami több ezer ember ki-, illetve beköltöztetését jelentette.

A semleges követségek tiltakozásainak hatására a „védettek” beköltözési határidejét többször módosították. 1944. november 12-én Solymossy János miniszteri biztos három csoportba sorolta a budapesti zsidókat. Mindazokat a külföldi menlevéllel rendelkezőket, akik nem voltak hajlandók beköltözni a Szent István park környéki házakba, valamint a (munkaképtelen) öregeket a „Dohány utca, Akácfa utca, Dob utca és Károly király út” (ma Károly körút) által határolt területen lévő zsidó házakba parancsolta elhelyezni.¹¹⁹ Vagyis csaknem teljes pontossággal meghatározta a hivatalosan csak november 29-én, Vajna Gábor belügyminiszter rendeletével létrehozott nagy gettó területét.¹²⁰ Ez arra mutat, hogy az illetékesek már ekkor, tehát november második hetében tudták, hogy Szálasi döntött: a menet- és munkaképtelen zsidókat nem fogják deportálni, hanem külön gettóban fogják őket „koncentrálni”. Hogy milyen nagy munkát jelenthetett a „nemzetközi” gettó megszervezése, az érvényes védlevelekkel, védőútlevelekkel rendelkezők be-, a hamis papírokkal vagy azok nélkül a házakban tartózkodók kiköltöztetése, arról fogalmat alkothatunk abból is, hogy Tarpataky Zoltán rendőr főfelügyelőt még két héttel később, november 22-én is 575 rendőr és 25 altiszt mellett négy rendőrfelügyelő élén rendelték ki a Szent István parkba.¹²¹ Solymossy intézkedésére a hamis védlevelek tulajdonosai közül a munka- és menetképes 16–50 év közötti férfiakat munkaszolgálatra vették igénybe, a nőket, gyermekeket és egyéb nem menet- és munkaképeseket pedig a Zsidó Tanács székházához, a VII. Síp u. 12. számú házhoz kísérték

¹¹⁶ 79. a.)

¹¹⁷ 123. a.)

¹¹⁸ 133.)

¹¹⁹ 123. c.)

¹²⁰ 292.)

¹²¹ 240.)

„a létesítendő gettóba való szállításuk céljából”.¹²² Ebből a dokumentumból is kiderül, hogy bár hivatalosan csak november végén–december elején kezdték megszervezni az úgynevezett nagy gettót, az illetékesek és persze a jobban értesült zsidók is tudták már november második felében, hogy a zsidóknak néhány napon belül gettóba kell vonulniuk.

Friedrich Born november végén a Pozsonyi út 54. szám alatti svájci védett házba látogatott. Becslése szerint itt ekkor 1800 ember volt, a lépcsőházban alig lehetett közlekedni, mert még a lépcsőkön is emberek ültek. Megtörtént, hogy a ház lakói öt napig nem jutottak élelemhez, mert a nyilasok a VKNB vagy a követség által odaszállított élelmiszert elrabolták. Gyakran előfordult, hogy a házba bejutott szállítmányokat az első három emeleten lakók elvették, így a felső három emeletre már nem jutott élelmiszer. Sok volt a beteg, főleg az idegbeteg, aminek részben a zsúfoltság is oka lehetett: a szobákban, sőt a fürdőszobákban is a szó szoros értelmében szinte mozdulni sem lehetett.¹²³ A nemzetközi gettó házaiban „lakók”, pontosabban az iszonyatos zsúfoltságban szenvedők, rettegek iratainak átvizsgálása megoldhatatlan feladatot jelentett a hatóságok számára. Erről talán a legplasztikusabban Bélyey Árpád rendőrtanácsos november 22-i jelentése tanúskodik.¹²⁴ A semleges követségek, elsősorban a svájci követség munkatársai (is) jól tudták, hogy hatalmas számban kerültek forgalomba hamis védlevelek. Az úgynevezett kollektív útlevelek tulajdonképpen vaskos kötetek voltak, amelyekben viszont nem ábécésorrendben szerepeltek azok, akiket (elvileg) svájci okmányokkal láttak el. A már átvizsgált házakba, kihasználva a rendőrök és/vagy a nyilasok figyelmetlenségét, nemtörődömségét, vagy esetenként főleg Tarpataky Zoltán és közvetlen beosztottjai kifejezett jóindulatát, sokan – védlevelesek és mindenféle igazoló okmány nélküliek is – vissza- vagy beszőktek.¹²⁵

A káoszt csak fokozták a nyilasok, akik gátlás nélkül „razziáztak”, vagyis igazoltatás ürügyén kirabolták, ütlegették, elhurcolták a zsidókat. A svájci követség november 13-i jegyzékében többek között arról tájékoztatta a magyar Külügyminisztériumot, hogy „A kivándorlásra kijelölt zsidók jelentős részét, akiknek a neve a kollektív útlevélen már szerepel, a nyilasok elvitték, útlevél-igazolásukat összetépték, és ezek tulajdonosait különböző helyeken a szabadban gyűjtötték össze. A rákövetkező hosszú menetelés során – miként ez követségünk képviselői által megállapítást nyert – betegség és kimerültség következtében a kijelölteknek tekintélyes száma kiesik.

2. A gyűjtőtáborok őrzésével megbízott nyilasok és rendőrök megtagadják az útlevél-igazolással ellátott személyek szabadon bocsátását, mondván, hogy ők a Kormánytól nem, hanem csak a Párttól fogadnak el parancsokat.

¹²² 229. b.)

¹²³ International Committee of the Red Cross Archives (Genf) – B – G - 059/8. Friedrich Born jelentése, 1944. november 26.

¹²⁴ 229. a.)

¹²⁵ 193. d.) és 193. e.)

3. A követség mind a mai napig hiába várt annak közlésére, hogy a kívándorlók összegyűjtésére a Pozsonyi úton mely házakat fogják rendelkezésükre bocsátani. A lebonyolítással megbízott hivatalos fórumok még mindig nem vetették fel a kapcsolatot a Követséggel, noha az átköltözésnek november 15-ig be kellene fejeződnie.”¹²⁶

Ugyancsak a svájci követség november 28-i tiltakozó jegyzékében többek között az áll, hogy „Ma a Szt. István parkban megállapítható volt, hogy a palesztinai úti okmányokkal rendelkezőket goromba módon bántalmazták és okmányaiktól kivétel nélkül megfosztották őket. Ezenkívül ismételten a már ellenőrzött és e követség védelme alatt álló házakból hurcoltak el embereket.”¹²⁷

A védlevelek, védőútlevelek védő-értéke

A nemzetközi szakirodalomban makacsul tartja magát az a mítosz, mely szerint a budapesti semleges követségek diplomatái a különféle védlevelek és védőútlevelek kiadásával megtévesztették, becsapták a nemzetközi jogban járatlan nyilasokat.¹²⁸ A valóságban a nyilas illetékeseket ilyen könnyen nem lehetett (volna) megtéveszteni. Különösen azért nem, mert Veessenmayer már október 20-án hosszabb jegyzékben, részletesen tájékoztatta Kemény Gábort a külföldi védettséget élvező zsidókkal kapcsolatos hivatalos német álláspontról. Ebben többek között leszögezte, hogy mint a nemzetközi joggal ellenkezőt, a megszálló hatóságok az 1944. március 19. után magyar állampolgárságú zsidóknak adott külföldi állampolgárságot „figyelmén kívül hagyták”. A svájci „védettekkel” kapcsolatban közölte, hogy 7000 fő elutazhat Svájcba, de szó sem lehet 7000 családról. Ehhez hozzáfűzte: további kiutazó kontingensről lehet tárgyalni, de csakis Budapest zsidótlanítása után.¹²⁹

Az V. (ma XIII.) kerületi hírhedt nyilas vezértől, dr. Győri Józseftől még a rendőrtisztek is rettegtek: „...ha nem nézett oda, enyhébben ítélték meg a védleveleket, míg ha Győri figyelte őket, mindent rossznak találtak” – vallotta Győri népbírószági tárgyalásán az egyik túlélő. Győri, aki a Szent István parkban a nyilasok védlevél-ellenőrző különítményét vezette, azt állította, hogy megkapta a (svájci) követségtől két valódi és két hamis pecsét mintáját, és ezek segítségével állapították meg az útlevelek hamisságát. „Itt jegyzem meg, hogy nem lett volna semmi baj, hogy ha a kormány és a követségek között lévő megállapodás[t], amely szerint 15.000 ember részesülhet védelemben [betartják], de a zsidók 40–45.000-ren jöttek be a védett házakba, nagyobb részt hamis útleve-

¹²⁶ 79. b.)

¹²⁷ 193. c.)

¹²⁸ Mordecai PALDIEL, *Saving the Jews. Amazing Stories of Men and Women Who Defied the „Final Solution”*, Rockville, Maryland, Schreiber, 2000, kül. 22, 24, 217; újabban Alex KERSHAW, *The Envoy. The Epic Rescue of the Last Jews of Europe in the Desperate Closing Months of World War II.*, Cambridge, MA, Da Capo, 2010.

¹²⁹ 27. b.)

lekkel” – fűzte hozzá Győri, jelentősen eltúlozva a nemzetközi gettóba kerültek számát.¹³⁰

Nem csak az utcai igazoltatásoknál nem értek sokat a védlevelek: tucatjával találunk példákat ebben a kötetben is arra, hogy teljesen szabályosan kiállított, valódi védlevelek, védőútlevelek tulajdonosait a lakásukról hurcolták el.¹³¹ Svéd védetteket a lakásukról, és/vagy az utcáról, svájci védetteket a védett házakból vittek el, okmányait elvették, eltépték.¹³² Vittek be a nagy gettóba minisztériumi útlevéllal, érvényes útlevéllal, védlevéllel, svéd szolgálati útlevéllal, olasz diplomata-útlevéllal árjakat, zsidókat, magyarokat, svédeket, észteket.¹³³ Dr. Balázs István és Balázs Ignác portugál védetteket a „Britannia szállóból elvitték, irataikat eltépték, dolgaikat elvették és [őket] a legközelebbi zsidó házba szállították”¹³⁴ – olvasható a portugál követség október 22-i panasz-beadványában. Mivel a spanyol, portugál és vatikáni védleveleket nem osztogatták (és hamisították) boldog-boldogtalannak, nem úgy, mint a svéd és főleg a svájci védleveleket, értékük elvben stabilabb lehetett volna. Wallenberg fent idézett, a halálmenetekről írott, szinte szenvtelen, tárgyilagos hangvételű november 23–24-i beszámolójából itt elég egyetlen mondat. Mint írja, a gyaloglók között vannak „...személyek, akiknek felszerelését az Újlaki Téglagyárban a nyilasok elvették, személyek, akiknek igazolványait, vagy külföldi úti-okmányait az Újlaki Téglagyárban, vagy másutt, megsemmisítették”.¹³⁵ Sokatmondó, hogy Solymossynak külön utasítást kellett november 22-én kiadnia, hogy az egyes semleges követségek zsidó tisztviselői (akik, tegyük hozzá, kiváló, valódi, nem hamisított védlevelekkel, védőútlevelekkel rendelkeztek), kötelesek a „védett területre”, vagyis a nemzetközi gettóba beköltözni.¹³⁶ Legalább két fő oka lehetett annak, hogy éppen a semleges követségek zsidó alkalmazottai nem akartak a „védett” gettóban lakni, azon kívül, hogy talán éppen az egyes követségi épületekben laktak, amelyek elvben területen kívüliséget élveztek. Ezek a tisztviselők jól tudták, hogy a nemzetközi gettó csak nevében „védett”, és Solymossy az amúgy is túlsúfolt házakban arról már nem gondoskodott, hogy számukra lakásokat biztosítson.

Ha az olvasó a Névmutatóban csak annyi információt talál egy-egy név után, hogy annak viselője svájci, svéd, portugál stb. védett volt, akkor biztos lehet benne, hogy az illetőt az esetek döntő többségében letartóztatták, elhurcolták, munkaszolgálatra bevonultatták, védlevelét eltépték stb., nevét pedig azért ismerjük, mert „védőhatalma” a m. kir. (nyilas) Külügyminisztériumhoz intézett tiltakozó jegyzékeinek egyikében szerepel. Klein István és felesége nyilván nagyon jó kapcsolatokkal és világháború előtti érdemekkel rendelkezhetett, mert

¹³⁰ BFL XXV-1-a. 3433/1945. Győri József és neje perének i.

¹³¹ 41. a.)

¹³² 192.) és 193. c.)

¹³³ 423. c.)

¹³⁴ 45. a.)

¹³⁵ 207. a.)

¹³⁶ 233.)

volt külügyminiszteri és belügyminiszteri védettséget igazoló okmányuk és megszerezték a svéd védlevelet is mint a budapesti svéd követség munkatársai. Ezek a papírok semmit sem értek, detektívek hurcolták el őket lakásukról.¹³⁷ Sokatmondó, hogy november 3-án újságban kellett közzétenni, hogy a védlevelek, védőútlevelek, kivándorlási igazolványok és munkaigazolványok továbbra is érvényesek, és a „Követségi épületek és követségi védelem alatt álló helyiségek területen kívüliséget élveznek”.¹³⁸

A politikai viccek sokszor találóan jellemezhetnek egy adott helyzetet. A magyar fővárosban a nyilas uralom idején az egyik közismert viccben két zsidó beszélget:

„– Szereztél védlevelet?

– Igen, svédet.

– Svédet?

– Nem védett.”¹³⁹

A fő kérdés nem az, hogy a védleveleket nagyon sok – az áldozatok szempontjából túl sok – esetben miért nem tartották tiszteletben a nyilasok. Ha Szálasi úgy döntött volna, egyetlen védlevelet sem ismertek volna el a nyilas hatóságok, egyetlen házat sem helyezhettek volna védelmük alá a semleges diplomaták. Inkább arról érdemes néhány szót ejteni, hogy az elmúlt évtizedekben miért alakult ki valóságos hőskultusz Wallenberg, Lutz és embermentő diplomata társaik körül. Ez a vita manapság már-már afféle „számháborúvá” fajul, az egyes embermentő diplomaták rajongói szerint az ő hősök sok ezer, sőt sok-sok tízezer zsidó életét mentette meg, Lutz többet, mint Wallenberg, vagy fordítva, Rotta többet, mint bárki más, vagy mint Sanz Briz stb. Wallenberg „közel száz-ezer”, Lutz 62 ezer, Danielsson „több tízezer”, Sanz Briz legalább 5200 védlevelet adott ki, illetve – sugalmazták egyesek napjainkban – ezzel ennyi üldözött életét meg is mentették. Ha ehhez még hozzátesszük, hogy a cionista ellenállók is legalább 50-100 ezer ember megmentését tulajdonítják maguknak, akkor elmondhatjuk, hogy a kb. 200 ezer fővárosi zsidó közül csaknem 300 ezernek az életét biztosan megmentették.¹⁴⁰ Az embermentők kultuszának aktuálpolitikai okai is vannak. A holokauszt túlélőinek egy része manapság már (még...) nagyon büszke arra, hogy az ő életét személyesen maga Wallenberg, vagy valamilyik, nála kevésbé világhírű diplomata társa mentette meg. Egykorú naplókban és az 1945–1946-os DEGOB-jegyzőkönyvekben a túlélők főleg arról számoltak be, hogy a különféle svájci, svéd stb. védlevelek, védőútlevelek mennyire nem jelentettek védelmet a tulajdonosuknak. Mint arról az egyik túlélő beszámolt: „Svéd Vörös Keresztes házba mentünk lakni édesanyámmal, hogy megmeneküljünk a nyilasok atrocitásaitól. Sajnos azonban ezek elől nem lehetett elmenekülni. Bejöttek a védett házba és tetszésük szerint kiválogatták az embereket

¹³⁷ 41. a.)

¹³⁸ 103.)

¹³⁹ Karsai Elek kézírásos jegyzete alapján.

¹⁴⁰ Ha csak a népszerű Wikipédia Wallenberg-, Lutz-, Rotta- stb. szócikkeit nézi végig valaki, csillagászati számokhoz jut a diplomaták által megmentettekkel kapcsolatban.

és elvitték őket. Volt olyan, mint én, aki Németországba került, volt olyan, akit bevitték a gettóba, és olyan is volt, akiről soha többé semmi hír nem érkezett. Ezeket a Duna-partra vitték a nyilasok, éjjel lelőtték és belökték a Dunába.”¹⁴¹ Szabó Borbála 1944. november 5-i naplófeljegyzése szerint pesti házukból egy razzia során elvittek egy svájci védett és egy kormányzói mentességgel rendelkező férfit is. A november 8-i razziáról, amelyből ő csodával határos módon megmenekült, feljegyezte: „...de a többiek, szegényeket mind kivétel nélkül elvitték. Nem számított se svájci, se svéd védettség [...]. A rendőr hiába próbálta enyhíteni a dolgokat, ezek a fiatal nyilas suhancok fitogtatni akarták hatalmukat és senkit sem engedtek el.” November 22-én az egyik rendőr ismerőse figyelmeztette: „A svéd és a svájci védettség [...] kész öngyilkosság...”¹⁴² Julesz Miklós orvos emlékezete szerint Hegyeshalomnál, az utolsó válogatásnál a német határon a svéd védettséget igazoló papírokat egyáltalán nem, a svájci papíroknál csak a három hónapnál régebbieket fogadták el, míg az ő csoportjukból a pápai védetteket elengedték.¹⁴³

Dach Gézané a Városmajor utcai ortodox szanatóriumra, amely elvben a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alatt állt, úgy emlékezett, hogy ott a nácik és fasiszták „túl gyakori látogatók voltak”. 1945. január 14-én a szanatóriumba betörő nyilasok az I. világháborús érdemérmét bizonyító irattal nem törődtek, a dél-amerikai állampolgárságot igazoló iratra azt mondták: „Csak zsidóknak vannak ilyen dokumentumaik!” Dachnénak eszébe sem jutott saját svájci védettségét bizonygatni, inkább azt mondta, hogy semmiféle papírja sincs, Ceglédre menekült el a szovjet csapatok elől, ezt elfogadták, illetve elhitték.¹⁴⁴ Volt olyan munkaszolgálatos, aki arról számolt be, hogy bár százada svéd védettséget kapott, november 27-én az egész századot deportálták.¹⁴⁵ Hegyi Pálnénak svájci védettséget igazoló papírja volt, svájci védett házból hurcolták el a nyilasok, majd deportálták.¹⁴⁶ Hermann Alexander vatikáni védlevele mellé még svájcit is szerzett, egy védett „muszos” században szolgált, ennek ellenére társaival együtt deportálták.¹⁴⁷ Berger Klárát vatikáni védett házból hurcolták el, a ház összes lakójával együtt 1944. december 3-án.¹⁴⁸

Egy-egy védlevél egy-egy igazoltatáskor megmenthette felmutatója életét. Ám ezer, 10 ezer vagy 100 ezer valódi, vagy hamis védlevél nem jelentett ezer, 10 ezer, vagy 100 ezer megmentett zsidót. A hatalmas méretű okmányhamisítás törvényszerűen vezetett a védlevelek értékének „inflálódásához”. Egy idő után igazoltatáskor a nyilas banditák vagy elfogadták a nekik átadott papírt,

¹⁴¹ DEGOB, 544. sz. jkv. H. V. 1920-ban született, háztartásbeliként adta meg foglalkozását és többek között túlélte a ravensbrücki lágert is.

¹⁴² SZABÓ Borbála, *Budapesti napló*, s. a. r., jegyz. ELEK Judit, Budapest, Magvető, 1983, itt: 12, 27, 49.

¹⁴³ JULESZ Miklós, *Kirándulás a pokolba*, Budapest, Szépirodalmi, 1971, 54.

¹⁴⁴ DEGOB, 3584.

¹⁴⁵ DEGOB, 2411.

¹⁴⁶ DEGOB, 2337.

¹⁴⁷ DEGOB, 769.

¹⁴⁸ DEGOB, 3602.

vagy a legvalódibb portugál, spanyol, vatikáni védőútlevele tulajdonosát is habozás nélkül a Dunába lőtték.¹⁴⁹ Városszerte közismert volt, hogy a Vadász u. 29-ben valóságos „okmánygyár” működik, erről még a *Harc* című antiszemita hetilap is közölt gúnyos hangvételű cikket december 9-én. Ám nem követelte a hatóságoktól, hogy a házat ürítsék ki, az okmányhamisítókat lőjék agyon, vagy legalább vessék börtönbe, vigyék kényszermunkára. Mintegy lemondóan, bele-törődve a megváltoztathatatlanba, a cikk végén csak annyi áll: „Nem lehet kétséges, hogy ezekre, az állampolgárságot eladó s vevő zsidókra rendes élet után vágyó országnak szüksége alig lehet. Azok, akik kisebb-nagyobb előnyökért hazafiságukat szemrebbenés nélkül cserélgetik, sohse számítsanak arra, hogy őket valaki is a hasznos polgárok kategóriájába sorozza.”¹⁵⁰ Persze az illetékesek már jóval e cikk megjelenése előtt jól tudták, hogy éppen a svájci védőokmányokat szinte futószalagon hamisítják. Már november 17-én közölték a svájci követ-séggel, hogy tudják, az eredetileg számukra megállapított hétezres „védett” lét-számnak legalább a duplája kapott valamiféle védőokmányt.¹⁵¹

Mose Alpan (Mose Pil, kötetünkben Rajec Mihály álnéven írott korabeli je-lentését közöljük az egyik VKNB gyermekotthonban uralkodó szörnyű álla-potokról¹⁵²) volt saját bevallása szerint az okmányhamisítás ötletadó gazdája. 1946. január 30-án jegyzőkönyvbe mondott visszaemlékezéséből többet tudha-tunk meg a cionista ellenállók okmányhamisításának történetéről, mint az ere-deti dokumentumokból. „Nekem, akinek a nációkkal kapcsolatosan nem voltak semmilyen erkölcsi gátlásaim és skrupulusaim, természetesen rögtön eszembe jutott, hogy ezeket a Schutzpassokat gyártani is lehet. Azonnal csináltattunk is egy pecsétet és loptunk a követségről nyomtatványokat, majd megkezdtuk a védlevelek gyártását. Sajnos egy pech következtében a „suisse” [sic!] szónak az „i” betűje a mi pecsétünkből kiesett és így az a veszély forgott fenn, hogy a rend-őrség azonnal rájön a hamisításokra. Később tényleg rá is jöttek egynéhány esetben. Mi azonban nem adogattuk úgy a Schutzpassokat, hogy az emberek tudják, hogy ezek hamisítványok, egyrészt azért, mert féltünk az árulástól, más-részt azért, mert az embereknek az az önbizalmát és fellépését gyengítette volna. Ezért úgy csináltuk a dolgot, hogy a hamisítványokat behoztuk a követségre és ott adtuk ki azoknak, akik a 7800-as listán nem voltak rajta, vagy másképpen nem tudtak hozzájutni. Később ez nem volt elég és így kénytelenek voltunk a blöffnek a blöffjét felállítani. Perczell [sic!] Mór utca 4. szám alatt felállítottunk egy teljesen hamis követséget, ahol most már jó hamisítványokat adtunk a je-lentkezőknek. Nagyon sokszor ott is tömegek vártak, verekedtek a nagyon sok esetben megmentést jelentő Schutzpassokért. Érdekes, hogy nemcsak zsidók, hanem rengeteg nemzsidó rendőr, katona, közhivatalnok jelentkezett nálunk Schutzpassért, állítólag, hogy ez az oroszok előtt meg fogja őket védeni. Vol-tak esetek, amikor ilyeneket tényleg kiadtunk, egyrészt mert meg voltunk róla

¹⁴⁹ Mose Alpan szíves szóbeli közlése e sorok írójának. Interjú, Tel-Aviv, 1997. március 28.

¹⁵⁰ 362.)

¹⁵¹ 79. c.)

¹⁵² 351.)

győződve, hogy nem használ semmit, másrészt mert ilyenkor egy magasabb rangú hivatalnok mindig valamilyen engedményét, protekcióját, vagy segítségét ki tudtuk préselni. A Schutzpassok száma így lassan talán 100.000-re is felment, ezzel természetesen bizonyos mértékben illúziókat is támasztottunk, de mégis számtalan embernek az életét mentette meg a védlevél. Nagyon sok munkaszolgálatos század menekült meg ilyenformán, hogy kivittük az egész századnak szóló menleveleket.”¹⁵³

Vajna Gábor a Nemzeti Szövetség 1945. február 6-i ülésén azt mondta a Vadász utca 29-ről, hogy ebben a házban laktak azok a cionista ellenállók, akik összesen 15 merényletet követtek el a kelenföldi és a ferencvárosi pályaudvar közötti vasúti pályán és az összekötő vasúti hídon, a Metropol Szállóban és a Városi Színházban. Vajna arról is beszámolt, hogy ezeket a zsidókat a nemzetközi jog megsértésével szedette össze a svájci követségről, összesen körülbelül 1500 zsidót.¹⁵⁴ Vajna vagy téves információk alapján tájékoztatta a nyilas képviselőket, vagy szándékosan hazudott. Először is az Üvegházban menedéket talált kb. 3000 emberből nem tartóztattak le 1500-at. Másodszor is tudjuk, hogy a cionista ellenállók tudatosan nem vállalkoztak fegyveres akciókra, nem robbantottak síneket, középületek vagy német katonák és nyilasok ellen sem követtek el merényleteket. Ilyen akciók csak a nyilasok kezére játszottak volna, ürügyet szolgáltatott volna a védtelen zsidó tömegek elleni tömeges megtorló akciókra. A cionista ellenállók tudatosan döntöttek úgy, hogy meg sem próbálnak olyasféle lázadást kirobbantani, mint amilyen 1943-ban a varsói gettóban kitört. Nem lettek volna nem zsidó támogatóik, a magyarországi kommunista és szociáldemokrata párt, különösen az előbbi, igen gyenge és az illegális akciókra felkészületlen volt. A zsidó férfiak zöme munkaszolgálatban: „...asszonyokkal, öregekkel, kisgyerekekkel nem lehet forradalmat csinálni” – mondta Mose Alpan.¹⁵⁵

Ma Magyarországon, Svájcban, Svédországban, de még a Vatikánban és másutt is nagyon sokan szeretnének minél kevesebbet hallani arról, hogy saját országuk politikai vezetői, vagy éppen egyházi vezetőik, és lakosságuk nem jelentéktelen része mi mindent nem tett meg az üldözöttekért, ami pedig módjában, hatalmában állott volna; hogy sokan milyen lelkesen kollaboráltak a nácikkal, hogy milyen mohón vetették rá magukat a zsidók ingatlan és ingó vagyonára, hányan jelentettek fel bujkálókat, vagy üldözötteknek segíteni próbálókat. Magyarországon is kényelmesebb és megnyugtatóbb dolog dunai rakpart-szakaszokat embermentő diplomatakról elnevezni, sorozatban avatni Wallenberg- és Lutz-szobrokat és emléktáblákat (és a Szabadság téren történelemhamisító megszállási emlékművet), mint azzal szembenézni, hogy a magyarországi zsidók százezreinek pusztulásáról nem csak a német megszállók és egy maroknyi nyilas kollaboráns tehet. Megnyugtató tudat lehet az is, hogy akár

¹⁵³ DEGOB, 3619.

¹⁵⁴ BFL XXV-1-a. 293/1946., 7340.

¹⁵⁵ *Tépd le a sárga csillagot. Interjúk az 1944-es budapesti zsidó ellenállásról*, szerk. BENEDEK István Gábor–VAMOS György, Budapest, Pallas Lap- és Könyvkiadó, 1990, 59.

fegyvertelenül, hivatalos, fejléces, lepecsételt, aláírt diplomáciai papírokkal emberek sokaságát lehetett megmenteni. Még a legsötétebb háborús időkben is, hiszik sokan, volt értékük, tekintélyük egy-egy állam diplomatái által kiállított védleveleknek, védőútleveleknek.

A diplomaták a valóságban nem sokat tehettek. Carlos Branquinho portugál ügyvivő már október 23-án azzal fenyegetőzött, ha portugál állampolgárokat munkaszolgálatra vonultatnak be, ez „megzavarhatja” a portugál–magyar diplomáciai viszonyt.¹⁵⁶ Október 22-től 27-ig a portugál követség „Védelmi osztálya” nyolc jegyzékben sorolta föl, hogy portugál útlevéllel vagy védlevéllel rendelkező védenicei közül kiket mikor, hova hurcoltak el, hány esetben nem ismerték el egyébként valódi okmányaik érvényességét.¹⁵⁷ A spanyol követség november 8-án jegyzékben tájékoztatta a Külügyminisztériumot: a „...Magyar Királyi Kormány garanciái ellenére több spanyol útlevéllel vagy ezen Nagykövetség által kiállított spanyol »Schutzbrief«-fel [sic!] rendelkező személyt letartóztattak. Azok a magyar közegek, illetve hatóságok, melyek a fent említett letartóztatásokat végrehajtották, a Nagykövetség iránti minden tiszteletet nélkülöző módon, több esetben az érintettek szeme láttára tépték össze az említett dokumentumokat, védettségük egyedüli dokumentumait és alapját.”¹⁵⁸ A svájci követség november 13-ai jegyzékében szintén őszinte sajnálkozással volt kénytelen tiltakozni, mert a „...kivándorlásra kijelölt zsidók jelentős részét, akiknek a neve a kollektív útlevélen már szerepel, a nyilasok elvitték, útlevél-igazolásukat összetépték, és ezek tulajdonosait különböző helyeken a szabadban gyűjtötték össze. A rákövetkező hosszú menetelés során – miként ez követségünk képviselői által megállapítást nyert – betegség és kimerültség következtében a kijelölteknek tekintélyes száma kiesik.”¹⁵⁹ Amikor a svéd követség több jegyzékben is hosszasan sorolta, hogy hány védettjüket hurcolták el, verték és kínozták és/vagy gyilkolták meg, a Külügyminisztérium november 14-ei válaszjegyzéke azt állította, hogy csak „...sajnálatos egyedi túlkapásokról van szó, amelyek a civil lakosságot ért terrorcselekmények és a bolsevista hordák által hazájukban elkövetett pusztítások miatt a magyar nemzetben megerősödött zsidóellenességgel magyarázhatók”.¹⁶⁰

A budapesti német követség november 20-án kérte az I. hadtest területén külön táborban összegyűjtött, külföldi védlevéllel rendelkező zsidó munkaszolgálatosok okmányainak ellenőrzését. 15 516 személyről volt szó, közülük 12 290 svájci, 1908 svéd és 1269 fő vatikáni védőútlevéllel rendelkezett. A Külügyminisztérium ekkor úgy tájékoztatta a Honvédelmi Minisztériumot, hogy a magyar kormány csupán a svájci és a svéd menleveleket ismeri el hatályosaknak.¹⁶¹ Ez nem volt igaz, viszont az ellenőrzés eredménye az lett, hogy ezrével deportálták (vonaton) november végén Németországba azokat, akik hamis védlevéllel

¹⁵⁶ 45. c.)

¹⁵⁷ 45. a–h.)

¹⁵⁸ 138.)

¹⁵⁹ 79. b.)

¹⁶⁰ 111. b.)

¹⁶¹ 211.)

próbálták magukat igazolni. Deportáltak valódi védleveles munkaszolgálatosokat is. A portugál követséghez kivezényelt 52 munkaszolgálatost november 27-én az Albrecht laktanyából vitték a Józsefvárosi pályaudvarra, ahonnan vonaton Németországba deportálták őket.¹⁶² A svájci követség november 30-án külön jegyzékben tiltakozott, mert 9 jugoszláv állampolgárt, akiknek szabályos útleveleik volt, sőt négyüknek még svájci védőútlevele is volt, elhurcoltak és a Józsefvárosi pályaudvarról november 28-án deportáltak.¹⁶³

Szinte lehetetlen megállapítani, pontosan hány házat helyeztek az egyes semleges követségek védelmük alá. A rendelkezésünkre álló három hivatalos kimutatás a védett házak számának dinamikus emelkedését mutatja. Míg az első, november 14-én készült jegyzék csak 11 svájci, 1-1 spanyol, vatikáni és svéd házat tartalmaz, a november végi már 4 vatikáni, 11 svéd és 36 svájci házat, végül a legutolsó már 6 vatikáni, 20 svéd és 42 svájci házat tartalmaz. „Új” védett házak is felkerültek ezekre a listára: a portugál követség két részletben összesen négyet, a Nemzetközi Vöröskereszt hármat, a kormányzói és belügyi védettek szintén három házat kaptak a nemzetközi gettóban. Nem tudjuk, kik intézték el, hogy még az argentin védetteknek is jutott egy Tátra utcai ház.¹⁶⁴ Bizonyos, hogy ennél több házat helyeztek még november folyamán védelmük alá a semleges államok budapesti követségei. Az V. Visegrádi u. 15. lakói 1944. november 28-án a Hollán u. 31. sz. alatti svájci védett ház lakói voltak, ezen a napon hajtották ki őket ebből a házból, és terelték át őket a Szent István parkba.¹⁶⁵ A svájci követség legalább 77, a svéd követség pedig minimum 36 épületet helyezett védelme alá.¹⁶⁶ A fent említett két hivatalos listán nem szerepelnek a nemzetközi gettó területén kívül fekvő, szintén a különböző semleges követségek védelme alatt álló épületek, pl. a Vadász u. 29. sz. alatti „Üvegház”, a cionista ellenállók egyik központja, vagy a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága védelme alatt álló több tucat épület. Utóbbiakat gyermek- és csecsemőotthonok, kórházak, a VKNB budapesti irodái számára vették igénybe és ezek folyamatosan bővülő és változó jegyzékét Born november 2. és 22. között összesen kilenc jegyzékben küldte meg, mintegy tájékoztatásul a m. kir. Külügyminisztériumnak.¹⁶⁷ A Külügyminisztérium viszonylag udvarias hangvételű válaszjegyzékében november 27-én közölte a VKNB budapesti képviselőjével: „A Magyar Királyi Kormány továbbá úgy érzi, képes a szükségét szenvedő gyermekekről, aggokról és más segítségre szorulókról maga gondoskodni. Erre való tekintettel kéri, hogy a tervezett intézmények felállításától szíveskedjék eltekinteni.”¹⁶⁸ Figyelemre méltó, hogy október–november folyamán hivatalos jegyzékben nem figyelmeztették Friedrich Bornt, hogy ne helyezzen sorozatban védelme alá épületeket.

¹⁶² 268. c.)

¹⁶³ 305. a.)

¹⁶⁴ 123. d–f.)

¹⁶⁵ BFL XXV-1-a. 3433/1945. Győri József és neje pere i.

¹⁶⁶ Karsai Elek becslése, írásbeli jegyzetei alapján.

¹⁶⁷ 99. a–i.)

¹⁶⁸ 99. j.)

A VKNB budapesti képviselője akár azt is gondolhatta, hogy azért hagyják válasz nélkül jegyzékeit, mert a kormány az ő tevékenységét hallgatólagosan jóváhagyta, sőt talán helyesli is.

Szálasi, miután a semleges államok többsége *de jure* nem ismerte el rezsimjét, parancsot adott a VKNB védelme alatt álló gyermekotthonok kiürítésére, s az ott lévőköt a nagy gettóba telepítette. Solymossy János december 14-én jelezte, nem nyújthat biztosítékot azzal kapcsolatban, hogy nem folytatódik a nemzetközi gettó házainak kiürítése és lakóiknak a nagy gettóba telepítése, mert – miként a Zsidó Tanács naplójában olvasható – „nem tudja, mikor kap utasítást a védett területen levők betelepítésére, mert a semleges államok nem ismerték el a kormányt. Figyelmébe ajánlottuk, hogy a mi munkánk nem lehet függővé téve a semleges államok magatartásától és még kevésbé a Nemzetközi Vöröskereszt intézményeinek behelyezése hozható azzal összefüggésbe.”¹⁶⁹ A Zsidó Tanácsnak elvileg teljesen igaza volt: nem ők tehettek arról, hogy a semleges államok többsége nem részesítette hivatalos elismerésben a Szálasi-rendszert. Az elvileg és gyakorlatilag még a semleges államoktól is független karitatív szervezet, a VKNB budapesti gyermekotthonainak felszámolásától még Szálasi sem remélhette, hogy ezzel jobb belátásra bírhatja a semleges államokat. Talán arról is szó lehet, hogy belátta: a VKNB és budapesti képviselője, Friedrich Born tulajdonképpen semmit nem tud neki és rendszerének nyújtani. 1944. november 27-én fogadta a VKNB budapesti képviselőjét, akit figyelmeztetett, hogy a zsidókérdésről november 17-től kezdve (vagyis amikor fent ismertetett, utolsó zsidótárgyú rendeletét kiadta) senkivel sem hajlandó tárgyalni. Born ezt tudomásul vette, és jelezte: „...ő tulajdonképpen jelentést kíván csak tenni a Nemzetközi Vöröskereszt helyzetéről és feladatáról, amely semmi szín alatt nem kizárólagosan a zsidók érdekének védelmét jelenti, hanem az humanitár akciójának csupán egy része. Ebben különbözik a Magyarországon működő külföldi Vöröskeresztekétől, amelyek szinte kizárólag a zsidókérdésben specializáltak magukat, ami természetes is, miután a semleges államok itteni külképviseletéhez tartoznak, és így akaratlanul is politikát visznek a Vöröskereszt ügyekbe.” A tárgyalás során világosan kiderült, mit várt, mit kért Szálasi Borntól: szervezze meg a Magyarország védelmét az akkor már szovjet megszállás és román uralom alatt lévő Észak-Erdélyben.¹⁷⁰ Természetesen a VKNB, amelynek képviselőit a második világháború idején a szovjet hadifogolytáborokba (vagy a náci haláltáborokba) nem engedték be, ilyesfajta kollektív „népvédelmet” nem volt képes biztosítani. Annak okát viszont nem ismerjük, vajon miért érezte Friedrich Born szükségét annak, hogy mintegy feljelentse a többi budapesti vöröskeresztes szervezetet (kötetünkben főleg a Svéd Vöröskereszt budapesti embermentő tevékenységével kapcsolatos dokumentumok találhatók).¹⁷¹ Szálasitól komolyan nem remélhetett ezért bármiféle jutalmat, azt pedig a nyilas illetékesek jól tudták, hogy a VKNB budapesti képviselői tevékenységének 99%-a Komoly Ottón és a cionista ellenál-

¹⁶⁹ 387. a.)

¹⁷⁰ 279. a.)

¹⁷¹ 204.), 217. b.), 238.) stb.

lőkon keresztül szintén a „zsidókérdésre specializálódik”. Bornt egyébként nem sokkal a nyilas puccs után a budapesti Svéd Vöröskereszt képviselte felkérte, hogy a VKNB vegye át a svéd védettek védelmét. Born válaszul október 20-án a német illetékesek tudtára adta: „...a svéd védőútlevelek kiállításánál végbemenő kétségtelen visszaélésekre hivatkozva, a védelem átvételét egyelőre elutasította, mindaddig, amíg a VKNB-től nem kap erre vonatkozó utasítást.”¹⁷² Bornhoz hasonlóan Carl Lutz sem habozott, és október 23-án azt közölte a magyar külügyi illetékesekkel, hogy „a svájci védőhatalom kizárólag az általa képviselt külhatalmak állampolgárai részére ad ki védőlevelet, és elvárja, hogy ezek a védőútlevelek a magyar hatóságok által ismertessenek el. Felhívta a figyelmet arra, hogy a svájci ún. »Schutzpass« nem tévesztendő össze a svéd »Schutzpassal«, mert ezek kiadásánál a budapesti svéd követség nem járt el olyan szigorú alapelvek szerint, mint a svájci és ezáltal bizonyos esetekben magyar állampolgárok is hozzájutottak ilyen okmányokhoz.”¹⁷³ A magyar illetékesek pontosan tisztában voltak azzal, hogy a cionista ellenállók a VKNB védelme alatt tevékenykednek, és arról, hogy viszonylag milyen könnyű volt tíz- és tízezreknek valamiféle svájci védettséget „bizonyító” okirathoz jutniuk, az a következő napokban világosan kiderült.

A Svéd Vöröskereszt egyébként komoly segélyező munkát végzett Budapesten. Több ezer embert láttak el konyhái, amelyekhez az élelmiszert, például a burgonyát részben a svéd követségtől kapták, részben a Burgonyaforgalmi Központtól vásárolták, igényelték.¹⁷⁴ Valószínűleg csak saját helyzetüket akarták megerősíteni, legitimálni, amikor 50 milliós államhitelért folyamodtak és abból akartak természetesen nem a feketepiacon, hanem „maximált áron” élelmiszert vásárolni. Természetesen udvarias elutasításban részesültek, de ez nyilván nem lepte meg őket.¹⁷⁵

Miután Budapest körül bezárult a szovjet ostromgyűrű (1944. december 24.), a főváros lakói nemcsak a bombatámadásoktól, a tűzérési tüztől, a fokozódó élelmiszerhiánytól, hanem a nyilasok garázdálkodásaitól is egyre többet szenvedtek. A nyilasok főleg a nemzetközi gettó házaiba törtek be, és miután Tarpataky Zoltán és rendőrei nem tudták ezeket a „védett” házakat ténylegesen, állandóan hatékony védelemben részesíteni, megindult a menekülés. Voltak, akik keresztény barátaiknál, ismerőseiknél próbáltak elrejtőzni, mások biztonságosabbnak vélték a nagy gettót. A Zsidó Tanácshoz 1945. január 6-án beérkezett jelentés szerint „[a] gettó eseményei közül kiemelendő a nagy tömegeknek a védett házakból való további ideözönlése. A mai nap folyamán állítólag mintegy 2400 személy beérkezését jelentik a nyomozó közlegeink. Ezeknek elhelyezése egyre nagyobb gondot okoz az illetékeseknek, és féltő, hogy az egyes házak túlszűfolttségének lesz okozója. Ez annál is inkább aggasztó, mert másrészt a bombakárok révén nagyszámú lakások válnak lakhatatlanná.”¹⁷⁶

¹⁷² 25. b.)

¹⁷³ 51.)

¹⁷⁴ 109.)

¹⁷⁵ 116. b.)

¹⁷⁶ 456. a.)

A nagy gettó megszervezése és a Zsidó Tanács tevékenysége

A semleges országok vezető diplomatái a halálmenetek és a nyilasok atrocitásai miatt november 17-én közös tiltakozó memorandumot intéztek a Külügyminisztériumhoz. A holokauszt egyik fontos, nehezen megválaszolható kérdése, hogy hol, ki, mikor mit tudott róla. Ebből a memorandumból világos, hogy a Budapesten akkreditált semleges diplomaták 1944 tavaszán–nyarán pontosan tudták: a magyar zsidókat a halálba deportálják. „Amikor augusztus hónapban, miután már közel félmillió zsidót már Magyarországon kívülre deportáltak és a semleges országok kormányainak biztos információik voltak arról, hogy a valóságban mit jelentett a deportálás, a fent említett hatalmak képviselői együttesen fordultak a magyar királyi kormányhoz, hogy a deportálások újraindítását megakadályozzák” – áll a memorandum bevezetőjében. A nyilas valósághoz képest a memorandum szinte visszafogottan fogalmazott, csak az egyik, egyébként zárójeles megjegyzésben tették szóvá, hogy: „... (kisgyermeket elszakítanak anyjuktól, öregek és betegek kénytelenek az esőben, szabad ég alatt vagy egy téglagyár elégtelen védelmet nyújtó szárítójában meghúzódní. Férfiakat és nőket napokon keresztül mindenféle élelmiszer nélkül hagynak, több tízezer embert zsúfolnak egyetlen téglagyárba, nőket erőszakolnak meg, minden ok nélkül agyonlőnek embereket stb.)”.¹⁷⁷ Szálasi döntését még a semlegesek memorandumának elolvasása előtt meghozta, de a semlegesek kemény, határozott, közös fellépése megerősíthette elhatározásában: a munka- és menetképtelenek számára megszervezteti a nagy gettót is. Döntését előzetesen nem hozta a német megszállók tudomására, akik egészen mást akartak, egészen mást terveztek, mint amit végül Szálasi döntött. Október 26-án Veessenmayer még mindig azt hiszi, hogy „sürgősen” városszéli gettókba terelik össze a zsidókat.¹⁷⁸ Még november 13-án sem jelent semmit a nemzetközi gettó megszervezéséről, és azt igyekszik Berlinnel és talán saját magával is elhitetni, hogy csak a „szállítási nehézségektől” függ, hogy mikor viszik el, magyarul deportálják Budapestről – egyébként feltűnően pontosnak tűnő becslése szerint – a maradék mintegy 120 ezer zsidót. Ugyanakkor azt ő is jelezte, hogy körülbelül 67 ezer munkaképes zsidó elvitele után a Budapesten visszamaradt mintegy 120 ezer ember zöme öreg, beteg, kisgyerek stb.¹⁷⁹

A nyilas uralom alatti Zsidó Tanács egészen speciális körülmények között alakult újjá és végezte munkáját. Azt a szakirodalom már megnyugtatóan tisztázta, hogy az első Központi Zsidó Tanácsot Eichmann emberei alig pár nappal a megszállás után, 1944. március 22. körül alakították meg.¹⁸⁰ Élére a neológ

¹⁷⁷ 191. b.)

¹⁷⁸ 58. c.)

¹⁷⁹ 163.)

¹⁸⁰ Erről részletesen lásd MOLNÁR Judit, A Magyar Zsidók Központi Tanácsának megalakulása, működése (1944. március 20–július 7.), in Uő, *Csendőrök, hivatalnokok, zsidók. Válogatott tanulmányok a magyar holokauszt történetéből*, Szeged, Szegedi Zsidó Hitközség Évkönyvei, 1, 2000, 131–155.

(reform) Pesti Izraelita Hitközség (PIH) elnökét, Stern Samut nevezték ki, aki régi munkatársaival, szintén a PIH hagyományos, tekintélyes vezetőivel, valamint az ortodox irányzat, sőt a cionisták bevonásával egyfajta „koalíciós” Zsidó Tanácsot szervezett. Ilyen módon ez az első, sőt még a magyar hatóságok által nem sokkal később kinevezett második Zsidó Tanács is egyszerre tekinthető „vezérségnek” és „vezetőségnek”.¹⁸¹ Vezérségnek abban az értelemben, hogy a német és magyar hatóságok nevezték ki tagjait, viszont zömmel olyan férfiakat választva, akiket az előző években a különféle zsidó testületek, szervezetek demokratikusan választottak meg, azaz elismert, tekintélyes és legitim vezetők, nem csak náci kollaboráns „vezérek” voltak már 1944. március 19. előtt is. Endre László belügyi államtitkár csak egy embert „szervezett be” a Tanácsba: a cionista Berend Béla szigetvári főrabbit, akiben a régi vezetők – mint a nyilas uralom alatt kiderült – igazságtalanul nem bíztak, őt a döntések előkészítésébe nem vonták be. A nyilas uralom első napjaiban a hagyományos vezetők egy része – élükön Stern Samuval – háttérbe vonult. Erre minden okuk meg is volt, azt hitték, hogy Ferenczy László csendőr alezredes és/vagy a németek az életükre törnek. A nyilas hatóságok hivatalosan nem szóltak bele abba, hogy kik lesznek a háttérbe vonult tanácsstagok (Pető Ernő, Stern Samu, Wilhelm Károly) utódai. Úgy tűnik, hogy azok, akikre Szálasi a zsidók ügyeinek intézését bízta (Kemény Gábor és Vajna Gábor), ezt a kérdést ráhagyták Ferenczy Lászlóra és Solymossy Jánosra. A nyilasok hatalomra jutása után az első hetekben a hatóságoknak nem volt szükségük arra, hogy a Zsidó Tanács felújítsa működését. A nemzetközi gettót a közreműködésük nélkül szervezték meg, csak akkor gondoltak a Tanácsra, amikor a nagy gettót kezdték szervezni. Ekkor úgy tűnik, szó nélkül tudomásul vették, hogy Stern Samu helyére Stöckler Lajos lépett, aki mellett az első két Központi Zsidó Tanács tagjai közül csak Berend Béla maradt. A nyilas uralom alatti Zsidó Tanácsnak semmiféle hivatalos kapcsolata sem volt a német megszállókkal. Maga Adolf Eichmann egyszer, december 22-én este járt a Síp u. 12-ben, de valószínűleg csak valamilyen jelentéktelen, műszaki-technikai ügyben, mert a Tanács vezetői közül senkivel sem találkozott.¹⁸² Eichmann is kénytelen volt már októberben belátni, hogy ha valamit el akar érni, azt csak Vajna Gáboron vagy Kemény Gáboron keresztül kérheti vagy javasolhatja, végső soron viszont Szálasi dönt minden kérdésben.

Az első olyan hivatalos értekezletet, amelynek egyetlen és fő napirendi pontja a budapesti zsidóknak a főváros VII. kerülete néhány utcájába való átköltöztetése volt, és amelyre meghívták a Központi Zsidó Tanács képviselőjét (majd őt a megbeszélésre megalázó módon végül be se engedték), november 18-án délután 5-re hívta össze Solymossy János.¹⁸³ Csak azt kötötte ki, hogy az információi szerint akkor éppen nyolc tagú Tanácsot 12 tagúra kell bővíteni úgy, hogy

¹⁸¹ A Zsidó Tanácsok problematikájának historiográfiai feldolgozását lásd Dan MICHMAN, *The Emergence of Jewish Ghettos During the Holocaust*, Cambridge, Cambridge University Press, 2011.

¹⁸² 421. c.)

¹⁸³ 199. a.)

a 8 izraelita mellé 4 keresztény vallású zsidót kell bevenni.¹⁸⁴ Az egyik régi, tapasztalt hitközségi vezető, Pásztor József, aki a Zsidó Tanács szociális osztályát vezette, maga is jól látta, hogy a hatóságokat nem nagyon érdekli, kik állnak a Zsidó Tanács élén. Pásztor december végén egyenesen azt javasolta, hogy ha a Zsidó Tanács általa Intéző Bizottságnak nevezett szűkebb végrehajtó testületének munkájában egyesek nem tudnak, vagy nem akarnak részt venni: „...helyükre a zsidó közéletnek még rendelkezésre álló férfiúi behívassanak, függetlenül attól, hogy ehhez az illetékes külső hatóságok hozzájárulásukat adják, vagy sem.”¹⁸⁵ Szegő Miklós az egyik legaktívabban szervező és az utókor szerencséjére a Tanácsnak gyakran jelentő tanácsstag volt. A maga részéről december végén többek között azt javasolta, hogy a Tanács tagjai legalább hetente egyszer valamennyien jöjjenek össze: „...és végre teljes Tanácsülés tartassék, ahol az összes ügyekről informálást nyerünk, beleértve a pénzügyeket, beszerzéseket, élelmezést, egészségügyet. El is határozottatott már ez a minden heti értekezlet, a gyakorlatban azonban egyetlen egy tartatott csak meg.”¹⁸⁶

Stöckler a nagy gettó legfontosabb napi ügyeit (élelmezés, népkonyhák, kórházak, szabad közlekedést, kijárást biztosító igazolványok szerzése stb.) egy szűkebb, általában öt-hat tagból álló informális csoport tagjaival beszélte meg, tanácskozásaikról, értekezleteikről tömör, kézzel írott jegyzőkönyvet vezettek. A Zsidó Tanács „naplója”, vagyis napi feljegyzései szerint a hatóságokkal általában Gráber Pál, a Tanács lakáshivatalának vezetője, dr. Földes István ügyvéd és Domonkos Miksa, a Tanács ügyvezetője tárgyalt. Domonkosnak, aki első világháborús századosi egyenruhájában szinte szabadon járkált, volt tekintélye; sőt az is megtörtént, hogy valakit egyetlen telefonhívással ki tudott szabadítani az egyik nyilasházból. Persze ez nagyon fontos volt, hiszen Pásztor Józsefről, az OMZSA volt főtitkáráról volt szó.¹⁸⁷

Domonkosnak mint zsidónak elvben és gyakorlatban nem lett volna szabad az egyenruháját viselnie. Népbíróági tárgyalásán Szálasi Ferenc felháborítónak találta, hogy az ő rendszerével egyesek illegális, törvénytelen módszerekkel is megpróbáltak szembeszállni. Szálasi szerint nem volt megállapítható, hogy minek volt köszönhető a nyilas terror, ő legalábbis, mint mondta, nem tudta, hogy ezeket a „kilengéseket” mi indította el. Teátrális gesztussal a közönség körében ezek szerint számára is látható helyen ülő Domonkos Miksához fordulva megkérdezte: mit szóltak volna Domonkos hozzátartozói, ha egy őrjárat „elcsípi” és agyonlövik, miközben „illegitim századosi egyenruhában járt”?¹⁸⁸ Szálasi az ostromlott városban uralkodó feszült hangulatnak és a Domonkoshoz hasonlóan „törvénytelenül” viselkedőknek próbálta tulajdonítani a Duna-parti tömeggyilkosságokat, a rablásokat. Föl sem vetődött benne a kérdés, hogy vajon

¹⁸⁴ 199. c.)

¹⁸⁵ 427. c.)

¹⁸⁶ 424. c.

¹⁸⁷ 400. b.)

¹⁸⁸ BFL-XXV-1-a. 293/1946, 2682. Szálasi beszéde az utolsó szó jogán, 1946. február 25.

miért kényszerült a Zsidó Tanács egyik tagja (is) arra, hogy szembeszegüljön a nyilasok „törvényes” rendszerével.

Solymossy leggyakrabban Stöckleren keresztül adta ki utasításait, és ugyan- csak Stöckler volt az, aki a Tanács kéréseit, panaszait előterjesztette. Amikor Solymossyval kellett vagy lehetett tárgyalni, általában Stöckler, Földes és dr. Nagy József volt jelen.¹⁸⁹ Munkájukat dr. Kurzweil István és Vass Lajos ta- nácstagok segítették. A naplóban viszonylag sűrűn előfordul Friedrich Born neve.¹⁹⁰ Főleg a gettó élelmezésével, majd a VKNB gyermekotthonainak gettó- ba telepítésével kapcsolatban tárgyaltak vele, illetve a jelenlétében a Zsidó Ta- nács vezetői. Nem tudjuk, hogy a naplóban időnként felbukkanó „W.”-betűvel kit jelölhettek. Valószínű, hogy Wilhelm Károlyt, mivel neki bujkálnia kellett. Nem valószínű, hogy Raoul Wallenberget vagy Hans Weyermann, a VKNB Genfből, talán Born ellenőrzésére Pestre küldött képviselőjét rejti e kezdőbetű. Őket a naplóban másutt teljes nevükön említik.¹⁹¹ Nem világos egyébként Born és Weyermann kapcsolata a pesti nyilas uralom utolsó hónapjában. Eleinte ta- lán a Zsidó Tanács vezetői is úgy hitték, hogy Bornt leváltották genfi főnökei. Ám hamar kiderült, hogy jogköre nem csorbult, december második felében pél- dául a Wesselényi u. 17-ben új központi VKNB-irodát állított fel, ahol mintegy félszázan dolgoztak.¹⁹²

Feldmann Szidónia hivatalosan nem volt tagja a Tanácsnak, viszont gyak- ran részt vett az üléseken. Őt kedveskedve, talán kicsit ma úgy érezhetjük, némi atyai, férfias lekezeléssel csak „Szidi”-nek szólították a Tanács tagjai, így sze- repel a jegyzőkönyvekben, a dokumentumokban. Pedig nagyon fontos, komoly szervező, ügyintéző szerepe volt a hölgynek, ő intézte egyebek mellett a nagy gettó élelmezési ügyeit.¹⁹³ Ráadásul január 1-jétől már hivatalosan is őt bízta meg Domonkos a gettó élelmezési ügyeinek irányításával.¹⁹⁴

Berend Béla tagja volt ugyan a Zsidó Tanácsnak, de a napi ügyek intézésébe nem vonták be, neve egyszer sem szerepel a Zsidó Tanács naplójában. A vi- lágháború után sokan támadták. Közismert volt, hogy a hírhedt antiszemita közíró, Bosnyák Zoltánon keresztül megpróbálta „cionizálni” az antiszemitiz- must, vagyis elsősorban arra törekedett, hogy rávegye az antiszemitékat, vándoroltassák ki Palesztinába a zsidókat. Ő maga cionista volt (bár 1945 után nem Izraelbe, hanem New Yorkba vándorolt ki). Viszonylag kevés dokumen- tum maradt fenn tőle vagy róla a nyilas időkből. Nem rejtőzött el, járta a vá- rost, próbált küzdeni a nyilasokkal. Az ostrom idején a gettóban, a Kazinczy u. 11. sz. házban lakott, amelyet egyébként december 17-én egy német katona és egy nyilas végigrabolt, pénzt, órákat, zseblámpákat és bundát vittek el, jelentet-

¹⁸⁹ 285. b.), 336. b.), 363. a.) stb.

¹⁹⁰ 318. a.) és 318. b.), 358. a.), 400. b.) és 415. b.)

¹⁹¹ Wallenberget teljes nevén említik: 243. b.), 253.) és 395. e.); Weyermann teljes nevén emlí- tik: 394. a.) és 394. b.), 395. e.), 400. a.) és 400. b.), 405. b.) és 405. d.), 410. c.) és 421. a.)

¹⁹² 400. b.)

¹⁹³ 384. a.), 384. c.), 394. b.), 395. e.)

¹⁹⁴ 442. c.)

te Berend – úgy is, mint a kiraboltak egyike – a Zsidó Tanácsnak.¹⁹⁵ Rendszeres, napi kapcsolatban állt a gettó tíz körzetének előjáróival és a rendőrhatalósággal is. Amikor például december 20-án az I. körzet előjárója megtudta, hogy hivatali helyiségébe betörték, Berendet értesítette, aki azonnal a helyszínrre tudott küldeni egy detektívet és egy rendőrt.¹⁹⁶ Groszmann Zsigmond főrabbi-val ketten, közösen végezték a temetési szertartásokat, valamint a Dohány utcai templomban péntek délutánonként és szombat délelőttönként tartott istentiszteleteken ők ketten látták el a rabbitól elvárt teendőket.¹⁹⁷ Január 12-én részletes jelentést készített a Wesselényi utca 27-ben és 29-ben előző éjszaka elkövetett tömeggyilkosságról. Valószínűleg már az utókornak, a felszabadulás utáni időszak hatóságai számára készített részletes névjegyzékében 43 nevet sorol fel, gondosan feltüntetve az áldozatok nevét, születési helyét és idejét, valamint foglalkozását. A névsorában szereplő áldozatok (agyonlőttek) közül a legidősebb 1874-ben, a legfiatalabb 1943-ban született.¹⁹⁸

A német illetékesek a nyilas hatalomátvétel után napokig azt hitték, hogy Szálasi a munkaképes zsidókat azonnal útnak indítja a Nagynémet Birodalomba, a többi zsidót pedig gettóba kényszerítik. Eichmann „városszéli gettószerű táborokba” szerette volna záratni a fővárosi zsidókat, lényegében felújítva az 1944. augusztusi deportálási tervet.¹⁹⁹ Veessenmayer október 18-án már négy, Budapest közeli, vagy a város periferiáján, vagy külső kerületeiben megszervezett táborról írt jelentésében.²⁰⁰ Veessenmayer október 20-án még lelkesen jelentette Ribbentropnak: „Gyors ütemben haladnak az intézkedések a munkaképtelen zsidók gettóba gyűjtésére, amit már néhány napon belül, egyelőre ideiglenesen, végrehajtanak.”²⁰¹

Amikor a Zsidó Tanács vezetői november 18-án értesültek arról, hogy a fővárosi zsidók többségét a VII. kerület néhány utcájába akarják összezsúfolni, pontosan úgy reagáltak, mint a gettók megszervezésekor 1939–1940-ben az egyes kisebb és nagyobb városokban a lengyelországi zsidó vezetők: a hatóságokhoz intézett beadványukban azt hangsúlyozták, hogy a tervezett gettó számára biztosított terület túl szűk, a zsidók össze-, és a gettó számára kijelölt területen lakó keresztények kiköltöztetésére adott kéthetes határidő pedig túl rövid. Mint első, még november 18-án kelt, kétségbeesett hangú kérvényükben hangsúlyozták: Budapesten a deportálások és a munkaszolgálatra történt behívások után „visszamaradtak tehát a 16 éven aluli gyermekek, az öregek és betegek és ezeket kívánja a f. hó 18-án közölt rendelkezés alapján a hatóság gettóban elhelyezni. Azt a visszamaradt réteget, amely leginkább szorul támogatásra, mert hiszen köztudomású, hogy ellátatlan gyermekekről, öregekről és betegekről van szó,

¹⁹⁵ 397. b.)

¹⁹⁶ 410. g.)

¹⁹⁷ 410. e.)

¹⁹⁸ 470. a.) és 470. b.)

¹⁹⁹ 6.)

²⁰⁰ 12.)

²⁰¹ 25. a.)

akiket a M.ZS.SZ.I.I.B. a mai körülmények mellett ellátni képtelen. Képtelen továbbá azért is, mert ma még meglevő csonka szervezete egy ilyen feladattal megbirkózni nem tud, és az erkölcsi felelősséget sem vállalhatja, ismerve körülményeit és eszközeinek hiányát.” Felhívták az illetékesek figyelmét arra is, hogy a nyilas hatalomátvétel előtt még egy kb. 1800 fős apparátus intézte a Zsidó Tanács irányítása alatt a budapesti zsidóság ügyeit. Bár ezt nem írták le, tudjuk, hogy a nyilas puccs után nemcsak a Zsidó Tanács vezetőinek zöme vonult (fél)illegalitásba, hanem a Tanács apparátusának tagjai is szétszéledtek, megpróbáltak elbújni. Ezért hangoztatták a Zsidó Tanács vezetői, hogy még a nagy gettó megszervezése előtt meg kellene szervezni egy legalább 500 fős apparátust.²⁰² November 22-én a Belügyminisztérium egy 800 fős Zsidó Tanács-szervezet felállítását engedélyezte.²⁰³ A gettót a Zsidó Tanács mint legfelső irányító szerv tíz körzetre osztotta, mindegyiknek volt előjárója, azoknak két-két helyettese. Körzeti orvosokat, lakás- és házparancsnokokat jelöltek ki. Utóbbiak feladata a tisztaság, rend fenntartása volt. Megpróbálták megszervezni a kisgyerekek felügyeletét, oktatását, valamint a kórházi ápolásra nem szoruló betegek házi ápolását.²⁰⁴ A Tanácsnak december elején még csak 12 ügyosztálya volt (titkárság, lakásügyi, egészségügyi, temetkezési, köztisztasági, szertartási [kultusz], oktatási, pénzügyi, gazdasági, rendészeti, jogügyi, postaügyi és szociális),²⁰⁵ december közepén, nyilván a felmerült gyakorlati problémák megoldására, új szervezetet dolgoztak ki. Külön műszaki és rendfenntartási ügyosztályt szerveztek, kaptak önálló ügyosztályt a keresztény zsidók és azok a tisztségviselők is, akik a hatóságokkal és a diplomáciai képviselőkkel érintkeztek. A valószínűleg Pásztor József által készített tervezet szerint az általa vezetett szociális ügyosztályra különösen nagy feladatok hárultak, mert „[a] Szociális osztály[nak] működését a mainál nagyobb arányokban kell folytatnia. A zárt területen már ma elhelyezett zsidók legnagyobb része teljesen lerongyolódva, a legszükségesebb holmik híján tengődik.”²⁰⁶

A nagy gettó lakosságának (pontosabb lenne úgy fogalmazni: rabjainak) december 2-től kezdve hat napon át csak naponta két órát (reggel 9-től 11-ig) engedték meg, hogy lakásaikat, a gettó házait elhagyják, hogy a kiköltözködő nem zsidókat ne zavarják.²⁰⁷ Solymossy mintegy 3000 nem zsidónak akart kényelmes kiköltözködést biztosítani, hogy közben tízezerrel telepítette be a zsidókat, az nem érdekelte. December közepén még mindig naponta csak négy órára, reggel 9-től 11-ig, és délután 2-től 4-ig engedélyezték a zsidóknak, hogy a gettó házait elhagyják.²⁰⁸

²⁰² 199. b.)

²⁰³ 233.

²⁰⁴ 360. f.)

²⁰⁵ 360. f.)

²⁰⁶ 390.)

²⁰⁷ 333.)

²⁰⁸ 394. a.)

Amikor december 12-én a hatóságok elkezdtek a VKNB gyermekotthonaiból a nagy gettóba betelepíteni a kisgyerekeket, a Tanács vezetői – bízvást mondhatjuk, hogy a holokauszt történetében példátlanul – kemény hangon tiltakoztak, sőt lemondásukat helyezték kilátásba. Mint saját Naplójukban összefoglalták, közölték Solymossyval: „...ezt a feladatot, mint a jelenlegi létszámú gettót tovább vezetni csak akkor vállalhatjuk, ha biztosítékot kapunk, hogy 8-10 napig minden további betelepítés szünetel. Válasza: nem nyújthat biztosítékot, mert nem tudja, mikor kap utasítást a védett területen levők betelepítésére, mert a semleges államok nem ismerték el a kormányt. Figyelmébe ajánlottuk, hogy a mi munkánk nem lehet függővé téve a semleges államok magatartásától és még kevésbé a Nemzetközi Vöröskereszt intézményeinek behelyezése hozható azzal összefüggésbe.”²⁰⁹ A hatóságokat nem rendítette meg, hogy a VKNB gyermekotthonaiból a nagy gettóba zsúfolt kisgyerekeknek nem állt rendelkezésre elegendő ág és ágynemű, takaró, élelmiszer stb., a panaszokat pedig megvetően azzal intézték el, hogy „a magyar gyerekek az országúton vannak”.²¹⁰ Az nyilván meg sem fordult a nyilas vezetők fejében, hogy az országúton vándorló magyar gyerekek egy olyan háború áldozatai, amelybe országuk vezetői teljesen értelmetlenül és feleslegesen vitték népüket, míg a zsidó gyerekek csak azért szenvedtek, mert zsidónak születtek.

A Zsidó Tanács vezetői tisztában voltak azzal, hogy a hatóságoknak szükségük van az ő önfeláldozó, éjjel-nappali kemény, sokszor életveszélyes körülmények között végzett munkájukra. Stöckler Lajos december 26-án, nyilván végső elkeseredésében ezért merte magának ismét megengedni a lemondásával való fenyegetőzést. Tárgyalópartnere, Lócsey István miniszteri biztos is jól értette, hogy a Zsidó Tanács vezetője ereje végén jár, idegei pattanásig feszülhettek és az elkeseredésre minden oka meg is volt. A gettóban mindennaposak voltak a rablások, gyilkosságok, ezrével telepítették be a VKNB gyermekotthonaiból a csecsemőket, kisgyerekeket, egyre súlyosabbak voltak az élelmezési problémák, tehát inkább az volt a csoda, hogy Stöckler nem hamarabb fenyegette meg Lócseyt azzal, hogy lemond. Tárgyalópartnere is megértéssel fogadta kijelentését, és még neki panaszkodott, hogy beteg, egyedül van, nincsenek munkatársai stb.²¹¹ És ez a – tegyük hozzá, hogy a holokauszt történetében párját ritkító – tárgyalás alig két nappal azután zajlott le a magyar fővárosban, hogy azt a Vörös Hadsereg egységei körbezárták.

A nagy gettó számára kijelölt területen eredetileg 7000 ember élt, ide terveztek először 40 ezer embert beköltöztetni. A Zsidó Tanács megpróbálta a terület határait kitágítani, de ez nem sikerült.²¹² A nagy gettóban – Szirt Miklós, a gettórendészet egyik vezetőjének megfogalmazása szerint – „az élet nyomott és unalmas volt”. Az itt összezsúfoltak éheztek, egyre nehezebben tudtak tisztálkodni,

²⁰⁹ 387. a.)

²¹⁰ 410. c.)

²¹¹ 427. a.)

²¹² BFL XXV-1-a 293/1946 457/c. Domonkos Miksa tanúvallomása a Budapesti Népügyészségen, 1945. december 24.

sokszor elromlottak a vízcsapok, dolgozni nem tudtak. Mint Szirt Miklós írta visszaemlékezésében, a gettóban: „65 ezer ember várt, és leste a napot, hogy mi következik, az éjszakától a reggelt várta, és a reggeltől, hogy megéri-e az estét.”²¹³ A gettót három méter magas deszkakerítéssel vették körül, melyen eredetileg négy, később már csak két kijárat volt. A nagy gettó területéről december 10-ig kellett a keresztény lakóknak kiköltözniük. A „hatósági felszólítás ellenére” a teljesen berendezett zsidó lakásokba beköltöző keresztények közül sokan saját lakásaikat kiürítették, nemcsak a bútorokat, hanem minden fűtőanyagot is magukkal vittek. Ennek következtében „a zsidó lakókat a kemény téiben fűtetlen, puszta falak és csupasz padlók várták” – írta Domonkos Miksa.²¹⁴

November 23-án Solymossy még ragaszkodott ahhoz, hogy a gettónak kijelölt területen található 4725 szobába (amikor úgyszólván minden helyiséget szobának „minősítettek”) helyezzenek be 63 ezer embert. Ez 13,33 fős átlagot jelentett szobánként.²¹⁵ Solymossy első hivatalos gettórendeleteit november 26. és 30. között adta ki. Ezekben pontosan kijelölte a nagy gettó határait, és azt is megszabta, hogy a zsidók mit vihetnek magukkal a gettóba: a rajtuk lévő ruhán kívül két rend fehérneműt, egy rend ágyneműt, teljes élelmiszerkészletüket, készpénzüket és ékszereiket (korlátozás nélkül, de például arany és ezüst étkészletet, műtárgyakat, szőnyeget nem, ezeket eredeti lakóhelyükön egy kijelölt földszinti lakásban kellett elhelyezni). A menetképtelen, beteg vagy nyomorék zsidók beszállításáról a Zsidó Tanácsnak kellett (volna) gondoskodni. A zsidók által elhagyott lakásokat először a gettó területéről kiköltözni kényszerülő nem zsidóknak kellett megmutatni, és csak ha ők nem találták ezeket megfelelőnek, akkor lehetett a lakásokat bezárni és lepecsételni.²¹⁶ A gettóból kiköltöző keresztények részére Solymossy 6000 lakást követelt a Zsidó Tanácstól november 24-én. Tájékoztatták, hogy ennyi zsidó lakás már most is üres, rendelkezésre áll, és a Tanács hajlandó 24 órán belül teljes listát készíteni ezekről. Solymossyt ez sem rendítette meg, és közölte, hogy a gettóba költözést legkésőbb 26-án meg kell kezdeni.²¹⁷ Solymossy november 27-én még azt „remélte”, hogy aznap és másnap kb. 20 ezer embert tud a gettóba „betelepíteni”, és azt ígérte a Zsidó Tanács vezetőinek, hogy utána néhány napig ezt a tevékenységét „szüneteltetni” fogja.²¹⁸ A nyilas hatóságokat elsősorban az érdekelte, hogy a nagy gettó tervezett területéről kiköltözni kényszerülő nem zsidók minél előbb kényelmes, új lakáshoz jussanak. Őket vigasztalta Vajna Gábor: „Tudom, hogy a nemzsidók kényszerű kiköltöztetése a kijelölt területről több száz magyar testvérünket érinti fájdalmasan, mert megszokott otthonukat el kell hagyniuk. Ezek a Testvérek

²¹³ Szirt Miklós visszaemlékezése. Géppel írott másolat aláírás és dátum nélkül, valószínűleg magnófelvétel alapján készülhetett, a kézirat első oldalán 2300/81-es szám látható. Karsai Elek irathagyatéka.

²¹⁴ Domonkos Miksa géppel írott, dátum nélküli, saját kezű aláírásával ellátott feljegyzése. MNL OL K150-XXI-1944-1945.

²¹⁵ 243. c.)

²¹⁶ 248.)

²¹⁷ 254. a.)

²¹⁸ 285. b.)

nézzenek azokra a százezres tömegekre, akik az őszutó hidegében, sarában, gyermekkel karjukon, vagyonuk roncsait jelentő csomaggal vállukon, végtelen sorokban menetelnek a magyar Hazának a magyar véderő által szabadnak megtartott tájai felé. Mindenük elveszett; a szebb jövő reményében pusztá életüket mentik. Ha a gettóból kiköltöztetett magyar testvéri szívvel tekint elcsigázott, meggyötört, menekült véreire, lehet-e zokszava egy is, mikor az elhagyott lakás helyébe készen kapja az újat, mikor a költözködés anyagi terheit a juttatni rendelt segélyek könnyítik, el nem szállítható vagyonát biztonságos raktárak őrzik, elköltözésének tétje pedig nem a maga pusztá élete, hanem a közösség elsőrendű érdeke: a magyar főváros zsidókérdésének gyökeres megoldása!”²¹⁹

A nagy gettóba végül mintegy 69 ezer embert zsúfoltak be, egy-egy „normális méretű szobába 20–25 ember is be lett szorítva” – vallotta Domonkos Miksa.²²⁰ Egy 1944. december 28-án készült felmérés szerint a nagy gettóban 4513 lakásban 7726 szobában 44.416 fő „lakott”.²²¹ Ezek szerint egy-egy szobára „hivatalosan” 5,74 ember jutott. December 15-ig kb. 60 ezer zsidó került a nagy gettóba. Számuk a VKNB gyermekotthonainak felszámolása után, valamint a nemzetközi gettóból kitelepítettekkel, illetve onnan a nagy gettóba menekültekkel együtt mintegy 15-20 ezer fővel nőtt december végén–január elején.²²²

November 25-én a Zsidó Tanács vezetői még teljesen reménytelennek tartották, hogy a nagy gettó lakóit élelmezni tudják. Becslésük szerint a gettó lakóinak élelmezése naponta 500–600 ezer pengőbe kerülne. Mint megfogalmazták: „Tekintettel arra, hogy a munkaképes zsidók túlnyomó része elszállítást nyert és a gettóban legnagyobb részben magukkal tehetetlen betegek, aggok és gyermekek lesznek, akiknek semmiféle kereseti lehetőségük nincsen, ezek révén tehát semmiféle bevételi forrásra nem számíthatunk, az élelmezés ellátására szükséges anyagi fedezetről másképpen kell gondoskodni.”²²³ Dr. Földes István és Rosta János november 25-én, tehát akkor, amikor a zsidók beözönlése, betelepítése a nagy gettóba még csak elkezdődött, úgy vélték, hogy minimálisan naponta négy vagon élelmiszerre, legalább 120 mázsa kenyérre lenne szükség a gettó élelmezéséhez.²²⁴

A VKNB élelmiszerraktáraiból a nagy gettóba beszállított, a Zsidó Tanács raktáraiban rendelkezésre álló és a főváros élelmiszerkészletéből kiutalt élelmiszeradagokkal együtt december 1-jén úgy tűnt, miként Stöckler Lajos a Tanács naplójában megfogalmazta, hogy „az étkeztetés nagyjából elintéződött”.²²⁵ December 2-án tudták meg a Zsidó Tanács vezetői, hogy a gettó lakói „egyelőre” naponta fejenként 15 dkg kenyeret, 4 dkg lisztet, 1 dkg olajat és 0,3 liter főze-

²¹⁹ 292.)

²²⁰ BFL XXV-1-a- 293/1946. 457/d. Domonkos Miksa tanúvallomása a Budapesti Népügyészségen, 1945. december 24.

²²¹ 432. a.)

²²² Domonkos Miksa géppel írott, dátum nélküli, saját kezű aláírásával ellátott feljegyzése. MNL OL K150-XXI-1944–1945.

²²³ 266. a.)

²²⁴ 266. b.)

²²⁵ 318. b.)

lékhez szükséges hüvelyest kapnak a fővárostól. Solymossy kilátásba helyezte, hogy ha a főváros húst is kapna, akkor a zsidók is, mint a keresztények, heti 10 dkg húsfejadagot kapnak majd. Amikor december 2-án az illetékesek éppen a VKNB budapesti képviselője révén a nagy gettónak juttatott, szerintük jelentős mennyiségű élelmiszerre hivatkozva akarták a Zsidó Tanácsnak az élelmiszer-fejadagok felemelésével kapcsolatos kérését elutasítani, Stöcklerék azzal vágtak vissza, hogy a Borntól kapott élelmiszer-szállítmányok csak könyöradományok, „és arra építeni nem lehet”. A Tanács igazi szövetségesre lelt Rosta János tanácsos, a főváros VIII. (közélelmezési) ügyosztálya vezetője személyében. Amikor megtudta, hogy a gettóban csak 10 mázsa kenyér van 25 ezer fő számára, azonnal kiutalt még 40 mázsát és 40 mázsa hüvelyest.²²⁶ December 3-án közölték Solymossy Jánossal a Zsidó Tanács vezetői, hogy az előző napon megállapított fejadag 915 kalória tápértéket képvisel.²²⁷ A 915 kalória, ha valóban mindennap és mindenki megkapta volna, elég lett volna a túléléshez. Mivel a nagy gettó rabjai nehéz, megerőltető fizikai munkát nem végezhetek, ez a kalóriamennyiség elvben és átlagosan megfelelő lehetett volna.²²⁸ Friedrich Born október 18-i jelentése szerint egyébként a zsidók már a nyilas puccs előtt hivatalosan jóval kevesebb élelmiszerhez juthattak, mint a nem zsidók. „A zsidók havonta fejenként 300 gr. növényi olajhoz és 300 gr. cukorhoz jutnak, ezzel szemben a keresztények 600 gr. zsírt és 1000 gr. cukrot kapnak. Lisztnél, amiből az egész lakosság havonta fejenként 3 kg.-t kap és a többi élelmiszerféleségeknél – hús kivételével – gyakorlatilag nincsenek különbségek. A keresztények jegyre hetenként 120 gr. húst kapnak, a többi húsról és egyéb élelmiszerekről a lakosság minden rétege egyforma módon gondoskodik.”²²⁹

Sajnálatos módon a főváros VIII. (élelmezésügyi) ügyosztályának második világháborús iratanyaga nem maradt fenn, így nem tudjuk pontosan, hogy mikor mennyi élelmiszert szállítottak a nagy gettóba. Más forrásokból úgy tudjuk, hogy Rosta tanácsos december 7-én négyheti élelmiszeradagot utalt ki, fejadagonként napi 4 dkg lisztet, 1 dkg olajat, 3 dkg hüvelyest, továbbá heti 20 dkg burgonyát és 5 dkg húst számolva. Stöcklerék tudtára adták, hogy ők azon a véleményen vannak, úgy tudják, hogy „ez a mennyiség lényegesen alatta van a létfenntartáshoz feltétlenül szükséges mennyiségnek”. Rosta ezt a Tanács naplója szerint nem vitatta, és talán vigasztalásul közölte, hogy a kiutalt élelmiszer „anyagi részét az állam vállalta”.²³⁰ A Zsidó Tanács rendelkezésére álló információk szerint december 20-án a „gettó ellátatlanjainak száma jóval több, mint ahány embernek naponta meleg ételt főzni” tudtak, így „a körülbelül 56.000 ember közül egy-kétezer embernek naponta nem juthat meleg étel a legjobb akarat és igyekezet mellett sem”. Ők viszont „...ilyen napokon hideg élelmi-

²²⁶ 331. a.)

²²⁷ 336. b.)

²²⁸ Dr. Salamon Ferenc főorvos úr szíves személyes közlése alapján. (Budapest, 2014. június 17.)

²²⁹ 17.)

²³⁰ 358. a.)

szert kapnak pótlásul. Természetesen igyekszünk odahatni, hogy minden nap más legyen az, aki hideg ételt kap meleg helyett.” Reális tervként azt írták, hogy minden háznak naponta háromszor igyekeznek majd élelmezést biztosítani.²³¹ December 26-i jelentésében Pásztor József már úgy számolt, hogy ha naponta 75 ezer adag meleg ételt tudnak főzni, akkor mindenkinek jut egy tál.²³² Óvatos becslés szerint legfeljebb néhány tucatnyira tehető azok száma, akik a szó szoros értelmében éhen haltak a gettóban. Ha ezt összehasonlítjuk mondjuk az 1941–1942-es varsói gettóban éhen haltak számával (Varsóban például a gettó kb. 350-400 ezer rabja közül 1941 júniusa és 1942 márciusa között soha nem csökkent 4000 fő alá a havonta éhen haltak száma),²³³ akkor elmondhatjuk, hogy a nagy budapesti gettóban, annak viszonylag rövid, mintegy két hónapos fennállása alatt ennél azért jobban voltak ellátva a gettó rabjai.

Külön problémát jelentett, hogy Bata János nyilas körzetvezető és emberei több ízben megakadályozták, hogy a kiutalt élelmiszeradagok bejussanak a gettóba. Amikor Lőcsey István miniszteri biztos a Zsidó Tanács vezetőinek jelenlétében december 21-én ezért felelősségre vonta, Bata azzal védekezett, hogy szerinte „sok élelmiszer jön be” a gettóba. Felvilágosították, hogy a „legminimálisabban megállapított” fejadag alapján is napi négy tonna élelmiszert kell különböző módon beszállítani. Bata végül elárulta, hogy aznap az egyik szállítmányt azért állította meg, mert abban tojás és sajt volt, amit pedig a városban nem lehet kapni. Megint tájékoztatták, hogy a VKNB a kormány engedélyével látja el a gettóban lévő intézményeit, a szóban forgó szállítmányt pedig a VKNB védelme alatt lévő kórházak betegeinek vitték.²³⁴ Január 8-án már azt jelentette a Zsidó Tanács Lőcsey miniszteri biztosnak, hogy az élelmiszerkészletek olyan aggasztóan fogynak, hogy „közel van az időpont, amelyben még egy tányér leves sem jut már a gettóban lakó eddigi 65.000 főnyi lélekszámnak”.²³⁵

Rajk Endre nyilas készletgazdálkodási kormánybiztos Szálasi Ferenc részére készített emlékeztetőjében azt állította, hogy 1944. december 24-én, azon a napon, amikor Budapestet Vajna Gábor és Kovarcz Emil felszólítására elhagyta, a főváros lakosainak élelmezési helyzete igen súlyos volt. A hivatalos kenyérfejadagot már december 19-én napi 20 dkg-ról 15-re, a havi 280 dkg lisztfejadagot pedig 160 dkg-ra szállította le. „Ezen az alapon a rendelkezésre álló készletek december hó 24-én még 12 napra nyújtottak fedezetet” – jelentett Rajk. Hozzáfűzte, hogy a teljes, még rendelkezésre álló húskészletet 12 dkg-os fejadagok alapján szétosztották még karácsony előtt. Becslése szerint „Budapest lakosságának 80%-a lisztben, hüvelyes és különféle konzerv félékben mintegy 30 napos készlettel rendelkezett”. Azt Rajk nem részletezte, hogy a tartalék élelmiszerral nem rendelkezők 20%-ába beszámította-e a két gettó rabjait. Azt viszont külön kiemelte, hogy a Kereskedők Hivatásrendje „páratlan gyorsasággal” bonyolí-

²³¹ 412.)

²³² 427. b.)

²³³ KARSAI László, *Holokausz*, Budapest, Pannonica, 2001, 119.

²³⁴ 415. b.)

²³⁵ 458.)

totta le a gettó területén lévő keresztény üzletek és üzemek kitelepítését. Ugyancsak ez a Hivatásrend juttatott 65 ezer darab, főleg meleg ruhaneműt tartalmazó szeretetcsomagot a Budapestet védő német és magyar katonáknak – a zsidó üzletek készleteiből.²³⁶

A gettók rabjai közül sokkal többen haltak volna éhen, ha csak a főváros készleteiből élelmezték volna őket. A VKNB már október 31-én felhatalmazta budapesti képviselőjét, hogy a Vöröskereszt oltalma alatt állók között osszon szét 200 tonna szárasztésztát és 100 tonna cukrot. Born jelentős pénzüsszegeket, csaknem hárommillió pengőt is kapott a budapesti zsidók élelmezésére – első sorban a Jointtól.²³⁷

A nyilas uralom alatt lényegében autonóm módon újjászerveződött Zsidó Tanács sok tekintetben különleges helyet foglal el a holokauszt történetében. Nem volt feladata deportálási listák összeállítása, mert tevékenységét zömmel azután végezte, hogy Szálasi leállította a halálmeneteket. Első fő feladata a keresztények gettóból való ki-, és a zsidók gettóba való beköltözésének megszervezése volt. Viszonylag komoly létszámú apparátusa főleg a nagy gettó belső életének bonyolításával foglalkozott.

Jelentős létszámú, 880 fős gettórendőrséget szerveztek, december végén pedig már felállították a gettórendőrség nyomozó testületét is. Utóbbi tagjait többek között azzal bízták meg, hogy éberén figyeljék a lakosság hangulatát, a rémhírek terjesztését pedig akadályozzák meg.²³⁸ A gettórendőrség tagjai karszalagot és gumibotot kaptak, és megpróbálták megakadályozni, hogy a gettólakók az üzleteket, raktárakat, vagy éppen a belövések, bombatámadások miatt megsérült üzleteket, raktárakat fosztogassák.²³⁹ Szalkai Ernő, a gettórendőrség főparancsnoka megpróbált rendet, fegyelmet tartani az állományban, sokszor hiába.²⁴⁰ Először kért, majd figyelmeztetett, majd amikor ez sem használt, leváltotta például a gettó III. sz. körzetének teljes rendőri állományát. Mint írta: „Nem türhetem tovább azt, hogy a rendőrség őrszemélyzete olyanokból álljon, akik a szó legszorosabb értelmében károsak a közre. Hullarablók módjára fosztogattak, fegyelmezetlenek voltak, kötelességüket a legkisebb mértékben sem teljesítették. Szeretném ezt, mint ahogy ezt személyesen is megígérték, hogy ez a jövőben ne forduljon elő.”²⁴¹

Szalkainak volt fölösleges, túlbuzgó intézkedése is, például megpróbálta, nyilván teljesen eredménytelenül, megakadályozni, hogy a gettólakók az elhullott állatokat feldarabolják és hazavigyék.²⁴² Az éhezők semmibe vették Szalkai értelmetlen parancsát, egészségükre amúgy sem volt káros például az elhullott

²³⁶ Rajk Endre 1945. január 10-én kelt, géppel írott jelentése. MNL OL K 814 Mf-X-7076-801-822.

²³⁷ 91.)

²³⁸ 441. c.)

²³⁹ 461. e.)

²⁴⁰ 445. b.)

²⁴¹ 461. d.)

²⁴² 442. b.)

lovak vagy kutyák, macskák húsa. Az élelmiszer elosztása, a legalább fejenként és naponként egy tál meleg étel biztosítása, a belső rend fenntartása volt a Tanács fő feladata, és ennek igyekezett is becsülettel eleget tenni. A mindennapi szervezési feladatok egy részét dr. Pásztor József segítségével oldották meg, aki már hosszú évek óta a zsidó segélyszervezet, az OMZSA főtitkáraként komoly tapasztalatokra tett szert. Ő komoly konfliktusba keveredett a cionista ellenállókkal, akikről keserű és néhol kifejezetten gúnyos hangvételű panasz-beadványában, amelyet december 12-én a Zsidó Tanács egyik vezetőjéhez intézett, többek között a következőket írta: „...elsősorban a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottságnak, s a Svájci Követség Idegen Érdekek Képviselői Kivándorlási Osztályának illusztris vezetői nem is tudnak azokról az intézkedésekről, amelyeket az alájuk rendelt, a dolgok lényegét nem ismerő, megfelelő tapasztalatokkal nem rendelkező, a szociális munkába és speciálisan a zsidó szociális munkába csak most belekóstoló, mindenképpen elhelyezkedést kereső, többnyire fiatal emberek tesznek.” Pásztor szerint ezek a tapasztalatlan fiatalok mindenbe beavatkoznak, az OMZSA és a Pártfogó Iroda által alapított gyermekotthonok, aggok otthonai és szükségkórházak vezetőinek mindenfélét ígérnek, és ígéreteiket sokszor nem tartják be. Máskor meg ruhaneművel, élelmiszerrel látják el ezeket az intézményeket, de mivel ezt senkivel sem egyeztetve végzik, előfordul, hogy egyesek kettős ellátásban részesülnek, más rászorulóknak viszont ezért semmi sem jut.²⁴³ A hagyományos zsidó vezetés és a svájci követség viszonylagos védelmét élvező cionista ellenállók talán legsúlyosabb konfliktusa 1945 januárjában robbant ki. Hans Weyermann nehéz tárgyalások után engedélyezte csak, hogy az egyre súlyosabb élelmezési helyzetbe jutott nagy gettóba a VKNB Wekerle Sándor utcai élelmiszer-raktárából élelmet vigyenek be. Január 7-én és 8-án Stöckler Lajos és Domonkos Miksa vezetésével két kézikocsival nyolc ember ment el a Wekerle Sándor (ma: Hercegprímás) utca 17-hez, ahol Groszmann Sándorék mindkét nap közölték velük, hogy sárga csillagos embereket nem engedhetnek be a házba, mert az ott lévők biztonságát veszélyeztetnék.²⁴⁴ Jól értsük meg, mi történt itt: a cionisták kiüzennek a sárga csillagosoknak, hogy semmiféle kockázatot nem hajlandók vállalni, nem törődnek azzal sem, hogy a VKNB új budapesti képviselője, Hans Weyermann mit engedélyezett, és nem érdekli őket, hogy a nagy gettóban éheznek az emberek. Nekik az a legfontosabb, hogy bőségesen el legyenek látva és biztonságukat néhány kétségbeesett sárga csillagos ne veszélyeztesse. Akik egyébként életüket kockáztatva tették meg kétszer is a nagy gettótól a Wekerle Sándor utcáig tartó jó egy kilométeres távolságot.

²⁴³ 378.)

²⁴⁴ 459.)

A nyilas terror Budapesten

Magyarországon 1944. október 15. után a megszálló német katonaságot és rendőrséget nem számítva kettős, de ha úgy tetszik, hármass hatalom alakult ki. Kovarcz Emilnek, a nyilas pártszolgálat vezetőjének viszonylag nagy létszámú és nagyon viszonylag fegyelmezett fegyveres pártszolgálat engedelmessé vált. Mellettük, olykor velük teljes egyetértésben, óvatos becslések szerint is több ezer csavargó, katonaszökevény, lumpen elem és suhanc öldökölt, rabolt, nyilas karszalagot húzva és fegyvert ragadva. A katonaszökevényekre felkoncolás vagy hadbíróság várt volna, ha lebuknak, ezért vettek fel inkább nyilas karszalagot. Biztonságosabb volt védtelen embereket igazoltatni, zsidókat kirabolni, letartóztatni, Dunába löni, mint a Vörös Hadsereg katonái ellen harcolni. Nem lehetetlen, hogy önmaguk és nyilas „bajtársaik” előtt is a zsidók utáni hajszában akarták bebizonyítani, hogy ők nem gyáva katonaszökevények, hanem igazi hazafiak.²⁴⁵ A nyilas terror első napjairól Köhler Ferenc lazarista szerzetes, katolikus pap adott többek között megrázóan érzékletes leírást.²⁴⁶ A nyilas banditák megfélemezésével a hagyományos rendőri és katonai erők is megpróbálkoztak. A nyilas uralom első napjaiban a fegyelmezett rendőrök őrizte zsidó házak valóságos menedéket jelentettek. Ezeknek a rendőröknek és tisztjeiknek egy része pontosan tudta, hogy a háborút a németek elvesztették; azzal, hogy zsidó házakat védtek – például a Zsidó Tanács Síp utcai központját is – előljáróik parancsára, mégis sok ember életét megmentették. A nyilasoknak olykor csak ímmel-ámmal engedelmessé, egyes utasításaikkal szembe is helyezkedő hivatalnokok, rendőrök, katonák emlékeztek arra, hogy 1944 márciusától októberig immáron harmadszor változott meg a hivatalos magyar kormánypolitika a zsidókkal kapcsolatban. 1944. március 19. után a magyar közigazgatási apparátus zöme fegyelmezetten, tagjainak egy része egyenesen lelkesen részt vett a zsidók megbélyegzését, kirablását, majd deportálását célzó rendeletek végrehajtásában. A hivatali szakapparátus, a csendőrök, rendőrök döntő többsége zokszó nélkül tudomásul vette azt is, amikor Horthy Miklós 1944. július 6-án felfüggesztette a deportálásokat, így a náci megszállás vagy befolyás alatt lévő Európában a franciaországi, bulgáriai és romániai zsidókhöz hasonlóan komoly esély nyílt arra, hogy a magyarországi zsidó közösség addig még nem deportált része is túlélheti a második világháborút. A zsidók és vezetőik jelszava nem is lehetett más – túlélni az egészet.

A nyilas terror Szálasi hatalomra kerülésekor azonnal kirobbant. Komoly Ottó cionista vezető október 16-án este jegyezte föl naplójába: „...felemelt kezű embereket hajtanak német katonák a Duna felé, másokat az autóbusz váróhelyiségbe hajszolnak be. Később érkezők közlik, hogy »kommunistákat« és zsidókat gépfegyvereztek le, s később is újakat hoztak, lőttek agyon a Duna-parton

²⁴⁵ Juhász Lajos is azt bizonygatta, hogy „1944 decemberében katonaszökevény voltam, és hogy a felkoncolástól mentsem magam, beléptem a nyilaskeresztes pártba”. BFL-XXV-1-a. B. 16624/1949. Juhász Lajos és társai i.

²⁴⁶ 61.)

és dobta be a Dunába [...]. Hírek: zsidóházak találomszerű kiürítése, tettlegeségekkel; Városi Színház mint koncentrálási hely, zsidóházak lezárása, csillagmentesség megszüntetése, zsidóházakba visszaköltözésre kötelezés.”²⁴⁷

Veessenmayer azt jelentette október 17-én, hogy „[t]egnap óta budapesti zsidók ellen egyéni kilengések és gyilkosságok is napirenden vannak, amit az új kormány megszüntetni szándékozik”.²⁴⁸ Egykorú közvetlen rendőrségi forrásunk is arra utal, hogy a nyilas fegyveres pártszolgálatosok teljesen önkényesen, válogatás nélkül raboltak, gyilkoltak Budapest-szerte. Október 16-án Forgács József rendőrfőparancsnok napiparancsában külön felhívta alárendeltjei figyelmét, hogy „...a fegyelmezetten fellépő jobboldali alakulatokkal szemben nem szabad ellenségesen fellépni, sőt bajtársként kell őket kezelni. A fosztogatókkal szemben azonban erélyesen kell fellépni és el kell őket fogni.”²⁴⁹ Forgács október 19-én óvatosan csak arra utasította alárendeltjeit, hogy kísérik figyelemmel és jelentsék azoknak a zsidócsoporthoz az útvonalát, amelyek kíséretében rendőrök nem vesznek részt. A rendőr főkapitány kiemelte: „A kormány külön rendelete nélkül ugyanis a zsidóknak önhatalmú gyűjtése és elszállítása nem engedhető meg.” Nyilván addigi keserű tapasztalatai indíthatták a rendőr főparancsnokot utasítása következő mondatának megfogalmazására is: „Ennek [ti. a zsidók önhatalmú (össze)gyűjtésének – K. L.] – megakadályozása azonban nem az észlelő rendőr, hanem a főparancsnokságtól erre a célra esetenként kirendelt karhatalom feladata.”²⁵⁰ A megfélemlített rendőrök számos esetben nem tudták megakadályozni, hogy a nyilasok embereket, nem csak zsidókat, raboljanak ki, vagy hogy találomra sorozatosan zsidókat gyilkoljanak meg. Amikor december 20-án Sédey Gyula lett a budapesti rendőr főkapitány, a testület tagjai előtt tartott bemutatkozó beszédében többek között „[k]ijelentette, hogy a párt is elismeri azokat a kilengéseket, amelyek a közelmúltban előfordultak. Ezek azonban a kezdet kezdetén megakadályozhatók nem voltak, de most már minden a rendes kerékvágásba tér vissza. A pártvezetőség semmiféle kilengést nem helyesel és garanciát adott arra, hogy ezek az elemek méltó büntetésüket mind, kivétel nélkül megkapják.

Közölte Gera vezető testvérrel, hogy a rendőrség bizonyos esetekben meg van félemlítve a párt által, és ezért a testület tagjai közül többen – tartva az esetleges következményektől – nem mernek határozott intézkedést fogantatni.”²⁵¹

Vajna Gábor nyilas belügyminiszter október 17-én első rádiónyilatkozatában már így fenyegetőzött: a „...zsidókérdést meg fogjuk oldani. Ez a megoldás – még ha könnyörtelen lesz is – olyan lesz, amint azt a zsidóság eddigi és jelenlegi magatartása által megérdemli.” De még Vajna is szükségesnek tartotta nekivadult párttagtársait figyelmeztetni: „A zsidóügy lebonyolítására külön részletes intézkedések jelennek meg és fogantatnak. Senki önkényes vagy

²⁴⁷ YVA P31/44. Komoly Ottó kézzel írott naplója.

²⁴⁸ 6.)

²⁴⁹ 4.)

²⁵⁰ 11.)

²⁵¹ 406.)

önhatalmú bírása a zsidóságnak ne legyen, mert e kérdés megoldása az államhatalom feladata.”²⁵² A megfogalmazásból, a figyelmeztetésből kiderül, amit már Komoly Ottó naplójából vagy Veessenmayer jelentéséből is tudunk: voltak, nem is kevesen, olyan nyilasok, akik magukat a zsidók „önkényes vagy önhatalmú” bírának tették meg, és gyilkolták, fosztogatták őket. Wallenberg egyenesen „pogrom-cselekedetekről” küldött jelentést Stockholmba október 22-én.²⁵³ Szálasi hamar értesült arról, hogy pártja és mozgalma tagjai, valamint nyilas-keresztes karszalagot és fegyvert szerzett egyének öldökölnek, rabolnak, lopnak városszerte. Valamikor október utolsó napjaiban ezért legalább annyit megtett, hogy lement a Várból az Andrássy út 60-ba és beszédet tartott a pártközpontban dolgozó „testvérek” előtt. Többek között kijelentette, hogy az életével fog fizetni az, aki „túlkapásokba esik”.²⁵⁴ Nem adott parancsot az „önkéntesek” lefegyverzésére, mert tudatában volt annak, hogy ezt amúgy sem – vagy csak nagyon nehezen – lehetne végrehajtani, de legalább elmondta, hogy szerinte mi lenne a jó megoldás: az önkényeskedők, a rablók, gyilkosok szigorú, könyörtelen felelősségre vonása. A „hatósági túlkapásokat” Kemény Gábor is elismerte, de a front közelségének tulajdonította és azt állította, hogy a kormány igyekszik ezeket megszüntetni.²⁵⁵

Kovarcz Emil ügyének népbíróági tárgyalásán azt állította: amikor tudomására jutott, hogy nyilas pártszolgálatosok zsidókat gyilkolnak városszerte, figyelmeztette Gera Józsefet. A pártépítés vezetője azt válaszolta, hogy ne törődjön a dologgal, „mert Szálasi utasítása értelmében a pártszolgálatosok minden elkövetett cselekménye reá tartozik, és önkényesen eljárást indítani pártszolgálatos ellen nem lehet”.²⁵⁶ Többek között Angelo Rotta pápai nuncius is beszámolt a nyilas terrorról a Vatikánnak. November 26-án azt írta: „A zsidók elleni harc kiéleződött, igazán embertelen módon; minden [...] zsidó fajhoz [tartozónak] kötelezővé tették, hogy gettóban éljen, óriási zűrzavar; a nyilaskeresztesek pártja azt hiszi, minden megengedett a zsidókkal szemben, lopások, megsebesítések, gyilkolások, gyakoriak az öngyilkosságok.”²⁵⁷ Amikor Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő megszervezte a nagy gettót, gyakorlatilag csak annyi holmit engedett a zsidóknak oda bevinni, amennyit a kezükben elbírtak. Ennek hatására „természetesen” megindult a gazdátlanul maradt lakások fosztogatása. Szalai Pál, a nyilasok rendőrségi összekötője még a napilapokban is közzétette december 10-én parancsát, mely szerint „csak szabályszerűen kiállított nyílt paranccsal és ehhez mellékelt név szerint kiállított szolgálati jeggyel” lehet a zsidók elhagyott lakásaiból bármit elszállítani. Az ostrom idején statárium volt érvényben, így elvben a rablókat, fosztogatókat ki lehetett volna végezni, Szalai óvatosan megfogalmazott fenyegetése tehát igazán nem hathatott riasztóan nyilas

²⁵² 18.)

²⁵³ 48.)

²⁵⁴ ÁBTL V-80981 Salzer Ferencné kihallgatása a PRO-n, 1946. március 18.

²⁵⁵ 155.)

²⁵⁶ BFL XXV-1-a. 494/1946, 156. Kovarcz Emil vallomása népbíróági perében, 1946. április 30.

²⁵⁷ 278.)

párttársaira: „A nyílt parancs és a szolgálati jegy az illetékes kerületvezető aláírásával és körbélyegzőjével van ellátva. Mindazok, akik ezekkel a kellékekkel nem rendelkeznek, közönséges rablók, akiket a hatóságoknak kell átadni, hogy elnyerjék méltó büntetésüket.”²⁵⁸ Gera talán kicsit későn, december 3-án újságközleményben adott csak utasítást arra, hogy a karszalaggal, zöld ingben vagy pártjelvénnel közlekedőket igazoltatni kell, mert „...hozzánk nem tartozó személyek is viselik ezen jelzéseket és közvetlen tapasztalatból tudom, hogy éppen ezek azok, akik a Párt tekintélye lejáratásának célzatával, a Párttagság színlelésével visszaéléseket követnek el”.²⁵⁹ Mivel a nyilas rablók sok esetben továbbra is azt állították, hogy Pártjuk nevében léptek fel, egy másik újságközlemény december 12-én nyomatékosan hangsúlyozta: a „Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom vezetősége eddig sem adott és ezután sem fog adni senkinek olyan utasítást, hogy fosztogasson, vagy bárkivel szemben atrocitást kövessen el. Mindég és minden körülmények között kötelesek a párt tagjai a törvényes rendelkezéseket betartani.” Külön kitért az újságközlemény arra, hogy amilyen védelmet az egyes követségi épületek élveznek, vagyis „területenkívüliséget”, az kijár a VKNB budapesti képviselőjének is. Figyelmeztették a nyilas rablókat: „Egyébként a fennálló rendelkezések értelmében, aki a hivatalos hatalommal visszaél, vagy a Pártot, illetve a Pártnak a presztízsét fosztogatásra és jogtalanságra használja fel, azt a bitangot főbe lövik.”²⁶⁰

Berend Béla főrabbinak sem lehettek illúziói, hogy kemény hangú tiltakozó levelének bármilyen hatása lehetne, de ha figyelembe vesszük, hogy milyen komoly személyes bátorság kellett ahhoz, hogy a nyilasokkal szembeszálljon, gesztusát komoly tettként kell értékelnünk. December 15-én, bizvást állíthatjuk, hogy a náci Európában példátlan módon, Berend főrabbi levélben szólította fel a Nyilas Párt vezetőit: „Toroljanak meg minden rémtettet, amit karszalagos banditák követnek el, mert ezek a halálra rémült, védtelen, üldözött zsidókon elkövetett, kegyetlen gyilkosságok örök időkre beszennyezik a Nyilaskeresztes Párt és a magyarság nevét az egész művelt emberiség és a világ közvéleménye előtt. [...] Kérjük a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalomtól, hogy saját reputációja érdekében, biztosítsa a gettólakók védelmét, pusztá életét, a szűkösön megszabott napi élelemfejadagot és fegyelmezett pártszolgálatosaival tartsa távol a gettótól meg a védett házaktól az árpádsávós nyilas karszalaggal visszaélő, közönséges rablókat és gyilkosokat, mert ezek csak szégyent hoznak és gyalázatot a Hungarista Párt nevére.”²⁶¹

December 16-tól végre „vegyes”, vagyis rendőrökből és felfegyverzett nyilas pártszolgálatosokból álló őrséget rendeltek ki a gettó őrzésére és főleg védelmére. Előírták, hogy a gettó területére csak különleges, kék színű igazolvánnyal léphet be bárki.²⁶² A „vegyes” őrségre azért volt szükség, mert a közrendőrök

²⁵⁸ 365.)

²⁵⁹ 334.)

²⁶⁰ 376.)

²⁶¹ 391.)

²⁶² 397. a.)

nyilván nem merték, nem tudták megakadályozni, hogy kisebb-nagyobb fegyveres csoportok – különösen ha volt közöttük német vagy magyar katona – a gettóba be ne hatoljanak.

Kemény rendszeresen Gera József pártépítés-vezetőnek küldte meg – a belügyi illetékesek mellett – a különféle nyilas atrocitásokról szóló diplomáciai jegyzékek másolatát, vagy az azok alapján készített jelentéseinek másodpéldányait. Elvileg Gerának kellett volna megfékeznie a nyilas pártszolgálatosokat, de ehhez nem sok eszköze volt, és valószínűleg nem is volt e feladatra igazán alkalmas. Régi párttagtársa, Vajna Gábor is „gyengekezűnek” tartotta Gerát.²⁶³

A nemzetközi gettóban, amely csak nevében volt „védett”, szörnyű állapotok uralkodtak. A nyilasok jó okkal úgy vélték, hogy ide húzódtak a tehetősebb, külföldi összeköttetésekkel is rendelkező zsidók. Napirenden voltak a „razziák”, melyek során egész háztömböket vagy nagyobb házak egy-egy emeletét „vizsgálták át” nyilas karszalagos banditák: kirabolták a „védetteket”, a közeli Duna-partra hajtották és a jeges vízbe lötték őket. Az egyik nyilas razziáról fennmaradt egy korabeli szemtanú jelentése. 1945. január 7-én Berend Béla főrabbi, a Zsidó Tanács tagja kísért a Pozsonyi út 54. sz. alatti svájci védett házban a nyilasokat, akik viszonylag békésen végigrabolták a lakókat. Még mindig jobban jártak, mint ha minden ellenőrzés nélkül kirabolják és még agyon is lövik őket.²⁶⁴

A rendelkezésünkre álló dokumentumok alapján a nyilas uralom alatti Budapestről, arról, hogy mit éltek túl, vagy mibe pusztultak bele a zsidók, csak megközelítően pontos képet alkothatunk magunknak. A Wesselényi utca 44. szám alatti központi Zsidó Kórház e kötet dokumentumaiban viszonylag sűrűn előfordul. November 25-én Solymossyt a Zsidó Tanács vezetői arról tájékoztatták, hogy „[e]bben az épületben a Tanács központi kisegítő szükségkórháza van, amelyet a Pesti Izr. Hitközség kórházának (zsidókórház) igénybevétele után állítottunk fel. Ebben az épületben jelenleg kb. 1000 személy áll ápolás alatt és ezeknek átszállítása, általában az egész adminisztrációnak áttelepítése a mai viszonyok között úgyszólván lehetetlen.”²⁶⁵ Solymossy és/vagy felettesei megértették, hogy ennyi beteg ellátása, ápolása és ráadásul a nagy gettó területére való bezsúfolása értelmetlen és embertelen lenne, ezért engedélyezték, hogy ez a legnagyobb, központi szükségkórház a helyén maradjon. A kórházban, mint azt dr. Görög Frigyes igazgató főorvos 1946 januárjában elmondta, rettenetes volt a zsúfoltság. „A betegek zsúfolt elhelyezése fokozott megterhelése volt az ápoló- és orvosszemélyzetnek, mert a legodaadóbb és legönfeláldozóbb ápolást, illetve gyógykezelést tette szükségessé. Ugyanakkor pedig már egy zug sem volt, ahol saját pihenéséről gondoskodhatott volna. Ott aludtak az ápolónővérek, műtősök a folyosókon, hidegben a földön, a betegek között keskeny helyen kettésével és éheztek, de dolgoztak. Orvosaink legnagyobb része is kiszorult az orvosi szobákból, legtöbbje a gennyes műtőben talált csak helyet a földön.

²⁶³ BFL XXV-1-a. 293/1946, 7322. Vajna Gábor tanúvallomása, 1945. december 19.

²⁶⁴ 460.)

²⁶⁵ 266. a.)

Napirenden volt az éjszakai munka, mert az öngyilkosok, súlyosan sérültek, halálosan legyengült emberek beszállítása éjjel-nappal folyt.”²⁶⁶ Amit viszont visszaemlékezésében Görög főorvos nem említett, az az volt, hogy nemcsak azért volt kórháza túlzsúfolt, mert az ostrom, az éhezés, a nyilas terrorcselekmények stb. miatt sokan betegedtek vagy sebesültek meg, hanem azért is, mert számos „illetéktelen” személy is beszökött, belopózott a kórházba, itt próbálva menedéket találni. A DEGOB-jegyzőkönyvben dr. Görög Frigyes arról sem tesz említést, hogy a valóban elviselhetetlen állapotokat megelőzve az orvosi kar szinte „fellázadt”, és a kórház főorvosai testületileg elmentek a Síp utca 12-be a Zsidó Tanácshoz. Mint a december 21-i Naplóból kiderül: „A Wess. 44. főorvosai megjelentek és kérték, hogy a kórház létszámát építsük le, mert a mai állapot tarthatatlan. Megbíztuk Szegő dr. hogy a főorvosokkal karöltve a leépítést haladéktalanul és teljes jogkörrel hajtsa végre.”²⁶⁷ Másnap dr. Szegő Miklós ki is ment a kórházba, de természetesen kudarcot vallott. Az illetéktelen behatolókat, akik százával lepték el a kórházat a pincétől a padlásig, csak komoly rendőri erővel lehetett volna, ha egyáltalán, eltávolítani. „Dr. Szegő de. Wess. 44.ben a leépítést végezte. Mai eredmény 45 kihelyezés a legnagyobb nehézség mellett”²⁶⁸ – jegyezte fel Stöckler lemondóan a Naplóban. Alig néhány nappal azelőtt, hogy Pestet a Vörös Hadsereg katonái megtisztították volna a náciktól és nyilas szövetségeseiktől, csaknem a Városmajor és Maros utcai zsidó kórházak tragikus sorsára jutottak a Wesselényi utcai kórház betegek és orvosai is. Mint dr. Görög Frigyes visszaemlékezéséből kiderült: „Január 15-én parancsot kaptam, hogy állítsam elő az orvosok és ápolószemélyzet felét, továbbá a betegek felét és vigyem be az Andrássy út 60-ba »igazolásra«. Tudtuk, hogy ez a halált jelenti. Ekkor már volt néhány nyilas, csendőr és katona sebesültünk is, hiszen a front akkor már az Erzsébet körútnál volt, úgy hogy a sérülteket nem tudták máshová szállítani. A Rókus kórház ekkor már nem működött. Rendkívül súlyos légítámadás volt aznap és ez volt a szerencsénk. Lehozattam a nyilas sérülteket, továbbá egy sebesült SS-t is és ott a behatoló nyilasok előtt kezdtem őket kötözni. Ezek a nyilasok könyörögtek értünk és elmondották, hogy úgy bántunk velük, mintha édesapjuk lettünk volna. Hatásosan támogatt bennünket a nyilasok leszerelésében egy Prónay-különítménybeli hadnagy, név szerint Surányi, aki bemenekült a kórházba, de nem volt sebesült. Könyörögött nekik és mikor ez nem használt, lelövással fenyegette őket. Az orvosok közül többen hangoztatták, hogy nem engedik magukat elhurcolni.”²⁶⁹

Nehéz a nyilas terror áldozatainak számát felbecsülni. A túlélők emlékezetében a Duna-parti kivégzések máig élnek, de hogy ezek során pontosan hány embert öltek meg a nyilasok és pontosan hogyan, nem tudjuk. Fennmaradt Marczell Tibor vallomása, aki még az előtt a Dunába ugrott a rakpartról, hogy a nyila-

²⁶⁶ DEGOB, 3623.

²⁶⁷ 415. b.)

²⁶⁸ 417. e.)

²⁶⁹ DEGOB, 3623.

sok sortüze eltalálta volna. Nehéz még elképzelni is, hogyan tudott golyózáporban, 1945. január 2-áról 3-ára virradó éjjel a jeges Dunából kiúszni.²⁷⁰ Fehérváry Aladár mérnök 1945. december 28-tól január végéig raboskodott az egyik nyilasházban. Itt találkozott egy süketnéma pártszolgálatossal, aki reggelenként mindig dicsekedve „mesélte”, hogy az éjszaka folyamán hány embert gyilkoltak meg. Fehérváry emlékezete szerint a több mint egy hónap során ez a süketnéma tömeggyilkos összesen 30 ember kivégzését mutatta az ujján nekik. Szórványos esetekről tudunk, amikor nyilasok garázdálkodásait magyar rendőrök, katonák, sőt német katonák fékeztek meg. Fehérváry Aladárt letartóztatása éjszakáján, december 28-án nagyobb csoporttal együtt, párosával egymáshoz kötözve vitték a nyilasok a Duna-partra kivégezni. Előttük két nőt már belelőttek a folyóba, amikor a lövések zajára megjelent egy német katona, és megtiltotta, hogy a többieket is kivégezzék. A nyilasok engedelmeskedtek, visszavitték foglyaikat a nyilasházba, ahol – feltehetően bosszúból – rettenetesen összeverték őket.²⁷¹ Valószínűleg mindennapos történet lehetett az is, amikor a lopni, rabolni vágyó honvédek az utcán megszólítanak egy nyilas karszalagost, felmennek vele egy jó előre kinézett zsidó lakásába, hogy ott úgymond elrejtett fegyvert, ékszert keressenek, de közben a valahogy riasztott körzeti rendőrkapitányságról kiküldenek egy rendőrt, aki az egész társaságot beviszi az őrszobára. Lehet, hogy a katonák és/vagy a nyilas tiltakozni próbáltak, de engedelmeskedtek.²⁷²

A Duna-parti tömeggyilkosságok egy másik túlélője, Gáti György a svéd követség elvileg védett Jókai utca 1. számú házában lakott és dolgozott mint a követség tisztviselője. November 25-én a Gyopár utcai svéd követségi épületben volt dolga, és amikor hazafelé tartott, nyilasok elfogták. Négy napon keresztül vallatták, kínozták a Városház u. 37. szám alatti nyilasházban. A Duna-parton úgy gyilkolták meg az embereket, hogy két nyilas lökött a vízbe egy-egy embert, akire másik hat nyilas adott sortüzet. Gáti úgy menekült meg, hogy egy nyilas ismerőse, amikor már őt is kiválasztották, visszalökte a sorba. Ennek a tömeggyilkosságnak egy rendőr vetett véget, akinek a nyilasok azt hazudták, hogy csak egy szőkevény zsidó után lőttek, de a rendőr nem hitt nekik, mert legalább 4-500 lövést hallott. Gáti Györgyöt és édesapját a Jókai utca 1-ből hurcolták el a nyilasok 1945. január 8-ára virradó éjjel. Amikor két nappal később a Duna-part felé terelték őket, sikerült a menetből édesapjával együtt megszöknie. Miközben a Vörösmarty téren át a Hazai Bank Harmincad utcai épületében lévő svéd követségi műszaki osztály felé igyekeztek, német járőrbe ütköztek, ennek tagjai bekísérték őket a közeli SS-parancsnokságra. Miután a magyarokat és a nyilasokat „versenyt szidták”, az SS-parancsnok karosszéket hozatott Gáti édesapjának, meleg itallal kínálta, Gáti Györgyöt pedig két német közé fektették egy ágyra, hogy felmelegedjen. Reggel fegyveres német kíséret vitte Gátiékat a svéd követségre.²⁷³

²⁷⁰ 454.) Lásd még 446.)

²⁷¹ BFL XXV-1-a. 2086/1946. Ráckevei Milán pere.

²⁷² 95. b.)

²⁷³ DEGOB, 3646.

Miután a Zsidó Tanács vezetői nap mint nap részletes jelentésekben számoltak be Solymossynak, majd december közepétől utódjának, Lőcsey István rendőr főfelügyelőnek a gettó területén elkövetett rablásokról, gyilkosságokról, a hatóságok december 16-án elrendelték, hogy aznap délután 3-tól a gettó területére csak különleges, kék színű igazolvánnyal lehet belépni. Vegyes, nyilasokból és rendőrökből álló őrséget rendeltek ki a gettóhoz.²⁷⁴ Ezzel azonban csak átmenetileg sikerült csökkenteni a rablások, gyilkosságok számát. 1945. január 8-án jelentette a Zsidó Tanács Lőcseynek, hogy „illetéktelen személyek, sokszor karszalagot viselő fegyveresek” rendszeresen behatolnak a gettóba a kapukon keresztül vagy a tűzérési tűz és a bombatámadások miatt megrongált gettópalánk résein. A nyilasok, német katonák, SS-ek és magyar katonák több házban és az utcákon is rabolnak, gyilkolnak, ezért kérték, hogy Lőcsey fogatosítsa olyan karhatalmi intézkedéseket, amelyek révén garantálni lehet a közbiztonságot.²⁷⁵

Vajna Ernő, a főváros védelmére kirendelt nyilas pártmegbízott talán kissé későn, 1945. január 10-én, de legalább kiadott egy igen szigorú, keményen fenyegető hangvételű és tartalmú rendelkezést, amelyben felkoncolással fenyegette meg a gettó területére illetéktelenül behatolókat.²⁷⁶ Persze minden rendelet annyit ér, amennyit meg lehet valósítani belőle. Vajnáknak sem volt ereje, hatalma arra, hogy valóban fegyelmezett nyilas pártszolgálatosokból és elszánt rendőrökből álló fegyveres őrséggel védje meg a nagy gettót a rablógyilkosoktól. Berend Béla főrabbi január 12-i jelentése a Wesselényi utca 27-ben és 29-ben elkövetett rablásokról, tömeggyilkosságról nyilvánvalóvá teszi, hogy Vajna Ernő rendeletének semmi eredménye nem volt.²⁷⁷

Bizonyos, hogy a nyilasok fékevesztett rablásai, a Duna-parti tömeggyilkosságok késztették menekülésre a nemzetközi gettó lakóit. 1945. január 6-án a nagy gettó rendőrségének Nyomozó Osztálya azt jelentette a Zsidó Tanácsnak, hogy folytatódik nagy tömegeknek a gettóba özönlése. Csak aznap mintegy 2400 személy beérkezését várták, ez pedig tovább fokozta a gettó házaiban a zsúfoltságot.²⁷⁸ A jelentés megfogalmazásából úgy tűnik, hogy nem a hatóságok telepítették a nemzetközi gettóból a nagy gettóba ezeket az embereket – önként jöttek, mert itt védelmet reméltek.

Domonkos Miksa mintegy 100 ezerre becsülte a túlélők számát, és kiemelte, hogy „néhány becsületes, józanul gondolkodó ember segítségével rendőri karhatalmat tudunk becsempészni a [nagy] gettó területére, hogy az utolsó napokban esetleg előforduló tömeges emberpusztítást megakadályozzuk. [...] A gettó területén úgyszólván kezdettől kezdve, naponként fordultak elő a nyilas pártszolgálatosok részéről atrocitások, sokszor kedvtelésből lőttek agyon az utcán

²⁷⁴ 397. a.)

²⁷⁵ 458.)

²⁷⁶ 465.)

²⁷⁷ 470. a.)

²⁷⁸ 456. a.)

öreget és fiataalt, védtelenül kiszolgáltatott embereket. Hozzávetőleges számítás szerint a gettó tartama alatt részben éhhalál, részben erőszakos halál, részben betegség következtében kb. 6–8000 ember pusztulhatott el.”²⁷⁹ Karsai Elek becslése szerint a nagy gettóban kb. 70 ezer, a nemzetközi gettóban mintegy 30 ezer ember élte meg a Pest felszabadulását. Rajtuk kívül keresztényeknél vagy keresztények elhagyott lakásaiban mintegy 30-35 ezer ember bújta el. Utóbbi adat is bizonyítja, hogy ekkor már többen voltak hajlandók zsidó honfitársainak segíteni. Nem véletlen, hogy a 2014. január 1-ig a Yad Vashem által kitüntetett 810 magyar Világ Igaza döntő többsége azért kapta az elismerést, mert a nyilas uralom alatt Budapesten kockáztatta életét zsidó embertársaiért.²⁸⁰ Érdemes megemlíteni, hogy hivatalosan a „zsidóbújtatók” még a nyilas uralom alatt sem kockáztatták életüket. Amikor december 23-án Vajna Gábor belügyminiszter hirdetményben szólította fel a bujkáló zsidókat, hogy vonuljanak be önként a gettóba, a zsidókat bújtatókat „csak” azzal fenyegette meg, hogy a családfőt munkatáborba zárják, a család többi tagját pedig internálni fogják.²⁸¹ A fővárosból gyalogmenetekben deportált mintegy 50 ezer ember közül is kb. 20-25 ezer túlélte a második világháborút. Mindezek alapján nem tűnik elfogadhatónak a szakirodalomban széles körben elterjedt állítás, mely szerint a mintegy 200 ezer fős fővárosi zsidóság 50%-át, 100 ezer embert öltek meg, pusztítottak el a nyilasok és cinkosaik.

A nagy gettóban 1945 januárjában már az üzlethelyiségekben halmozták fel a hullákat, egészen a plafonig. Embereket fogadtak fel, a Vörös Hadseregtől kaptak rengeteg szeszes italt, mert a hullarakodást nem lehetett józanul csinálni. Kétkerekű hordárkocsikra nyolc-tíz hullát raktak, majd a kiégett, üres Corvin-áruházhoz vitték százszámra, talán ezerszámra is őket. Éjjelenként három-négy tehervagonba rakták a hullákat, és villamossal vitték a „rakományt” eleinte a Kerepesi úti temetőbe, majd a Rákoskeresztúri temetőbe.²⁸² A Dohány utcai Hősök Temploma udvarán 3200 embert temettek el, a Kazinczy utcai fürdőben körülbelül 5000 hullát halmoztak fel.²⁸³

²⁷⁹ BFL XXV-1-a- 293/1946-457/d.

²⁸⁰ *A Világ Igazai Magyarországon a második világháború alatt*, szerk. FROJMOVICS Kinga–MOLNÁR Judit, Budapest–Jeruzsálem, Balassi–Yad Vashem, 2009. 2014. január 1-ig a Yad Vashem 25 271 embert tüntetett ki Világ Igaza címmel 45 országból. Magyarországon végzett embermentő tevékenységért eddig az időpontig 810 embert tüntettek ki: <http://www1.yadvashem.org/yv/en/righteous/statistics.asp> (letöltve 2014. július 28.).

²⁸¹ 420.)

²⁸² Budapesti interjú Kossa Istvánnal, valószínűleg Karsai Elek készítette. A hangfelvételtől 27 oldalas, géppel írott másolat készült, ezen 2300/83-as szám szerepel. A gettóról és a hullák eltemetéséről a 21–23. oldalakon van szó. Karsai Elek irathagyatéka.

²⁸³ Szirt Miklós visszaemlékezése, Karsai Elek irathagyatéka.

Epilógus

Népbírószági tárgyalásának hatodik napján, 1946. február 11-én Szálasi elégedetten jegyezte föl börtönaplójába, hogy amikor külügyminisztere, Kemény Gábor ismertette azokat a zsidómentő akciókat, amelyeket előzetesen vele jóváhagyatott, a tárgyalóteremben néma csend lett: „Lassan rájönnek a zsidók, hogy tényleg nekem köszönhetik életüket azok, aki az elmúlt zsidótragédiából élve visszajöttek, vagy élve maradhattak.”²⁸⁴ A Szálasi-per során először támadt „néma csend”, addig a zömmel holokauszt túlélőkből álló nézőközönség sokszor gyűlölködő, hangos közbekiabálásokkal, gúnyos megjegyzésekkel kísértette a tárgyalást. A túlélők meglepetésükben némultak el. Talán ekkor értették meg, hogy a Szálasi-kormány zsidópolitikája nem csak a Duna-parti tömeggyilkosságokból, a rablásokból és a halálmenetek borzalmaiból állt. Szálasi zsidópolitikája más volt, mint a Sztójay-kormányé: Sztójay lelkesen deportált, Szálasi csak vonakodva egyezett bele a munkaképes zsidóknak a németek részére történő átadásába. A gettók megszervezése és a halálmenetek leállítása a németek akarata ellenére történt, és Szálasi önálló döntése volt. Sztójayt Horthynak kellett kényszerítenie a deportálások felfüggesztésére 1944 júliusában. Minden bizonnyal azért nem törekedett Szálasi a magyar főváros zsidótlanítására, mert azt remélte, hogy a semleges országok elismerik rezsimjét. Zsidópolitikájával is bizonyítani kívánta, hogy önálló, legitim államfő. Steengracht német külügyi államtitkár 1944. november 16-i memorandumában maga is elismerte, hogy Magyarország szuverén ország, belügyeibe való beavatkozásról szó sem lehet.²⁸⁵ De nem csak a fővárost ostromló Vörös Hadseregben bízhattak a magyarországi zsidók. Életüket nem az egyébként valóban hőiesen viselkedő, embermentő semleges diplomataknak köszönhatték. Még maga az SS *Reichsführer*, Heinrich Himmler is hajlott arra, hogy különbéke-próbálkozásai sikere érdekében kisebb-nagyobb zsidó csoportok életét megkímélje.²⁸⁶ A deportálásból hazatértek azonban nem Szálasinak köszönhatték életüket, és a gettók rabjai azért élhették túl az ostromot, mert a Vörös Hadsereg katonái 1945. január 18-án kiűzték Pestről a német és magyar katonákat. Azt viszont kijelenthetjük, hogy nagyobb esélyük volt a túlélésre a fővárosi zsidóknak a nyilas uralom idején, mint vidéki hitsorsosaiknak a Horthy Miklós kormányzó által kinevezett Sztójay-kormány idején.

²⁸⁴ BFL XXV-1-a-293/1946-8868.

²⁸⁵ Raul HILBERG, *The Destruction of the European Jews*, New York–London, Holmes and Meier, 1985, 859.

²⁸⁶ Yehuda BAUER, *Jews for Sale? Nazi-Jewish Negotiations, 1933–1945*, Yale University Press, 1996.

A szövegközlés szempontjai és elvei

A dokumentumokat szöveghűen, teljes terjedelmükben közöljük. A szövegközlés alapelvei megegyeznek a korábbi kötetekben alkalmazottakkal. Az iratokat kronológiai rendben hozzuk, az egy ügyre vonatkozó, egymáshoz tartalmilag szorosan kapcsolódó iratokat egy szám alatt, az ábécé betűivel megkülönböztetve közöljük. Az egy adott napon keletkezett dokumentumok az iratképzők fontossági sorrendjében jelennek meg, tehát a magasabb rendű hatóságtól, szervtől, intézménytől haladunk például a Zsidó Tanács aznapi feljegyzései, vagy magánszemélyek beadványai felé. Az esetleges kihagyásokat jelöljük: [...]. Ahol az eredeti szövegben akár kézzel, akár írógéppel aláhúztak egy szót, mondatot, vagy akár egész bekezdéseket, ezt a szöveg közlésekor mi is követtük. Az *Actes*-ből átvett és magyar fordításban idézett dokumentumok eredeti lábjegyzeteit is természetesen közöljük. A bevezetőn kívül jegyzetekkel, földrajzi mutatóval, budapesti utcanévmutatóval, tárgymutatóval, valamint annotált személynévmutatóval próbáljuk nem szakértő olvasóinkat segíteni e hatalmas mennyiségű dokumentum értékelésében, elmélyültebb olvasásában, elemzésében. A névmutatóban az iratokban előforduló valamennyi személynév szerepel, de ahol még ésszerűnek tűnő munkaidő ráfordításával sem sikerült kideríteni, kiről is van szó, ott csak a név, olykor csak a vezetéknév jelenik meg. Ha csak annyit tudunk az illetőről, amennyi róla egy adott oldalon egy dokumentumban szerepel, akkor azt az egy információt általában nem tüntettük fel a névmutatóban (pl. X. üzletének árukészletét kiárusítják, vagy Z-t letartóztatják, esetleg Y. valakinek „csak” az apja/anyja és ezért említik meg a nevét stb.). Természetesen hálásan fogadunk minden kiegészítő információt, pontosítást, javítási javaslatot. 1945 után keletkezett iratokból vagy visszaemlékezésekből, néhány DEGOB-jegyzőkönyv kivételével, nem közlünk, szakítva a korábbi kötetek szerkesztési gyakorlatával. Ugyanígy nem idézünk a Bevezetőn kívül népügyészégi vagy népbírószági anyagokat sem. Bár sok esetben ezek is tartalmazhatnak értékes adatokat, mégis úgy véljük, annyi értékes, eddig még publikálásra nem került eredeti dokumentumot talál az érdeklődő a következő oldalakon, hogy a fent említettek közlésétől most eltekinthetünk.

IRATOK

1.
1944. október 15.

**Maximilian Jäger budapesti svájci követ távirati jelentése
a svájci Külügyminisztériumnak Horthy Miklós kormányzó proklamációjáról
és a készülő nyilas puccsról**

Eredeti a 110-nek
Tájékoztatásul a 108-nak
B.52.11.11.
B.21.31. Bud.
B.52.11.22.¹

Távirat

Vasárnap² 0.15. 21.40.

Külügy.

Bern.

365. szám. Kormányzó éppen most rádióbeszédben kihirdette, hogy Magyarország azonnali tűzszünetet rendel el, és fegyverszünetet kér. Már szombaton éjszaka valamennyi fontos épületet és stratégiai pontot magyar csapatok szállták meg. A budapesti helyőrséget ma, vasárnap délben riadóztatták. A németek délután 5 órakor még várakozó magatartást tanúsítanak. Állítólag a magyar nácik részéről, élükön Szálasival puccsveszély áll fenn. Ők a német kormány segítségével le akarják tartóztatni Lakatost [Géza] és a zsidó házakat rajtaütés-szerűen lerohanni. Az oroszok bevonulása küszöbön áll.

Sv. követ.

E. 5139.

44. 10. 17., 0840.³

*Német nyelvű, géppel írott másolat.
SBAB-E-2300-Budapest-4.*

¹ Utólag, kézzel áthúzva.

² Utólag, tintával, franciául beírva. Mellette, a lap bal szélén ugyancsak kézzel, tintával, franciául: „vissza. 44. X. 23.”

³ Alatta, kézzel: „44. 10. 17.”

2.
1944. október 15.

**Feldmann Nándorné levelezőlapon tájékoztatja a VII. kerületi
előjáróságot: idézésükre nem tud megjelenni**

Tisztelettel jelentem (miután mozgási szabadságom akadályoz abban, hogy Fenyves Rezső helyett megjelenjek XI. 3-án), hogy a lakásomon bejelentett Fenyves Rezső Püspökladányba, mint munkaszolgálatos bevonult¹ június hó-
ba[n], azóta nem írt és nem tudok róla, így a címét sem tudom, és így nem tud
az idézésnek eleget tenni. Kérem ezt tudomásul venni, maradtam kiváló tisz-
telettel

Feldmann Nándorné
Károly körút 3/a. III/5.

Eredeti, kézzel, tintával írott levelezőlap.

BFL-IV-1476/a-66975/1944.

*A levelezőlapot 1944. október 15-én adták ajánlva postára. A feladó fölé piros
ceruzával ráírták: „Dr. Regőczy”, alatta kék ceruzával: „szerezni [két olvashatat-
lan szó]”*

¹ Ide eredetileg „jelentkezett”-et írt Feldmann-né, ezt utólag, tintával áthúzta és föléje írta:
„bevonult”.

3.
1944. október 16.

Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka Kovarcz Emil, a nyilas karhatalmi erők parancsnoka rendeletére lezárátja a zsidó házakat

Utasítás.

22. ezred-, zászlóalj- és osztályparancsnokságoknak!

Alláspontjaikon.

A Nyilaskeresztes Párt karhatalmi vezetőjének rendeletét végrehajtás végett kiadom.

1./ A zsidók azt a házat, amelyben laknak, a további intézkedésig nem hagyhatják el.

2./ Azokat a házakat, amelyben zsidók laknak, éjjel-nappal zárva kell tartani. A további intézkedésig a kapun csak nemzsidók engedhetők ki- és be. Zsidókat nemzsidók nem látogathatnak.

3./ Folyó hó 16-án általános munkaszünet. Az üzemekben és a gyárakban csak az okvetlenül szükséges fenntartási munkálatok végezhetők, kivételt képeznek a közérdekű fontos üzemek és hadiüzemek. A gyárak és azok vezetői, valamint ezek őrségei felelősek azért, hogy rombolások, vagy rongálódások ne történjenek.

4./ A további intézkedésig általános szesztilalom. Szesz italokat kereskedők nem árusíthatnak.

5./ Csoportosulás, gyülekezés és összejövétel úgy az utcán, mint a lakásban is tilos. Az utcán háromnál több egyén együtt nem tartózkodhat. A lakásban csakis a közvetlen családtagok lehetnek együtt.

6./ A további intézkedésig a sötétség beállta után csakis a karhatalom közegei tartózkodhatnak az utcán.

7./ Közforgalomban csakis olyan gépkocsik vehetnek részt, amelyek piros-fehér jelzéssel vannak ellátva. Ezen kívül a honvédségi, valamint német rendszámmal ellátott gépkocsik.

8./ A rendőrség Nyilaskeresztes karszalaggal, vagy Nyilaskeresztes Párt igazolvánnyal ellátottakat feladataik elvégzésében támogassa.

Valamennyi fenti tilalommal kapcsolatosan ott, ahol azoknak megszegését tapasztalják, a rendőrségnek az illetőt azonnal őrizetbe kell vennie és a további intézkedésig szabadon nem bocsátható.

Kitartás! Éljen Szálasi!

5481/27/Rfp. 1944. szám

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

A zsidó házak zárlatát 1944. október 21-én oldották föl. Lásd a 34. sz. dokumentumot.

4.
1944. október 16.

Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka utasítása a jobboldali alakulatokkal szembeni eljárásról

Utasítás

23.

Mint már körtelefonon is elrendeltem a csendőr- és rendőr-felügyelőségtől kapott utasításra, miheztartás végett közlöm, hogy a fegyelmezetten fellépő jobboldali alakulatokkal szemben nem szabad ellenségesen fellépni, sőt bajtársként kell őket kezelni. A fosztogatókkal szemben azonban erélyesen kell fellépni és el kell őket fogni.

5481/28/Rfp. 1944. szám

*Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.*

5.
1944. október 17.

A budapesti város-főparancsnokság figyelmezteti a zsidókat a sárga csillag viselésére

A budapesti városfőparancsnokság közli a következő parancsot: minden zsidó egyén, aki a sárgacsillag viselését megszüntette, azonnal köteles azt újra viselni! Azokat a zsidókat, akik sárgacsillag nélkül járnak, elfogjuk és internáljuk.

Új Magyarország, 1944. október 17., 6.

6.
1944. október 17.

**Edmund Veesenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott jelentése
a német Külügyminisztériumnak Adolf Eichmann *Obersturmbannführer*
budapesti tárgyalásairól**

2996. sz.

A politikai helyzet változásával a zsidókérdés is új stádiumba jutott. Itteni legfelsőbb SS- és rendőrparancsnok¹ javaslatára és a Biztonsági Rendőrség vezetőjének² parancsára ma visszatért Budapestre Eichmann *Obersturmbannführer*, aki a magyar hatóságokkal megkezdte tárgyalásait arról, hogy 50 ezer munkaképes zsidó férfi munkaszolgálatra gyalogmenetben útbaindítandó a Birodalomba, további munkaképes budapesti zsidók azonnal a város körüli katonai erődítési munkákhoz vezénylendők; az összes többi zsidót városszéli gettószerű táborokba kell összegyűjteni. Tegnap óta [a] budapesti zsidók ellen egyéni kilengések és gyilkosságok is napirenden vannak, amit az új kormány megszüntetni szándékozik.

További törekvés arra irányul, hogy a részben még közvetlenül az arcvonalaik közelében bevetett zsidó munkaszolgálatosok keményebb őrizetére és biztonsági rendszabályokra hozzanak megfelelő intézkedéseket.

Az új kormány hivatalos közleményei az eddig kivételezett zsidókat ismét csillag viselésére kötelezik.³ Büntetés terhe mellett vonatkozik ez azokra a zsidókra is, akik a Horthy-kiáltvány után a csillagot önhatalmúlag letették, illetve azt [a] zsidóházakról eltávolították.

Végül tervbe vették, hogy a vidéki akció befejezéseként az eddig kivételezett vagy bujkáló zsidók és félvérek ellen is eljárnak.

6732/510 569.

Veesenmayer

A Wilhelmstrasse és Magyarország, 715.

¹ Otto Winkelmann.

² Ernst Kaltenbrunner.

³ Lásd az 5. sz. dokumentumot.

7.
1944. október 17.

**A budapesti svájci követség jelentése a svájci Külügyminisztériumnak
Friedrich Born, a VKNB magyarországi képviselője tevékenységéről**

Távirat

BUDAPEST 44. 10. 17.

0912

Külügy,
B e r n

368. szám. [Robert] Schirmertől a Nemzetközi Vöröskeresztnek:
„Öt, Born által szervezett iroda, 40 alkalmazottal dolgozik 6 hete a VKNB-nek. Központi Iroda, a Bizottság általános irodája, a zsidókérdéssel foglalkozó iroda, a jugoszláv kérdéssel foglalkozó iroda, és a lengyel kérdésekkel foglalkozó iroda. Ezenkívül a Bizottság valamennyi munkatársa részére berendeztünk 2 átmeneti szálláshelyet élelmiszer tartálékokkal és irodai felszereléssel. Valamennyi iroda nagyon jól dolgozik. Napi kapcsolat a minisztériumokkal és a Zsidó Tanáccsal. Born munkáját nagyra értékelik a hivatalok és a Zsidó Tanács. Zsidókérdés ma háttérben, tekintettel Magyarország veszélyes általános helyzetére. Előre nem látható zsidóellenes beavatkozás azonban kétségtelenül lehetséges, amíg megszálló hatalom. [sic!] Magyar kormány a zsidók javára új könnyítési programot dolgozott ki. Kivitelezése jelenlegi helyzet keretei között. Zsidó Tanács ellenzi a zsidó házakra Vöröskereszt hirdetmények kiragasztását. Zsidókkal szembeni általános irányzat kedvezőbb. Zsidó házak rendszeres látogatása folyamatban.”

Svájci Követség

Eredeti, géppel írott, német nyelvű másodlat.

SBAB-E-2300-Budapest-4.

A jobb felső sarokban kézzel, tintával, valamint a távirat végén géppel, németül írva: „Eredeti dr. Haller úrnak elküldve.”

8. a.)
1944. október 17.

**Walter Rüfenacht bécsi svájci főkonzul jelentése Marcel Pilet-Golaz
svájci külügyminiszternek Hans von Mauthnerrel, a Magyar Vöröskereszt
bécsi képviselőjével folytatott tárgyalásairól 10 000 menekült,
köztük magyar zsidók Svájcba juttatásáról**

Ügyiratszám
M. 8/44

Miniszter Úr,

Néhány nappal ezelőtt felkeresett Hans von Mauthner úr, magyar állampolgár, a Magyar Vöröskereszt megbízottja, aki dr. Schirmer úr, a Nemzetközi Vöröskereszt németországi képviselőjének levelével mutatkozott be. Miként von Mauthner úr engem tájékoztatott, tervezik nagyszámú – 10 000 személyről beszélt – mindenféle pártállású, zsidókat is beleértve – magyar menekült mihamarabbi Svájcba juttatását. A jelenleg Magyarországon tartózkodó dr. Schirmer úr már tett is erre vonatkozó lépéseket; azt is megpendítette, hogy lehetőleg mihamarabb az Államszövetség Idegenrendészeti Hatóságának egy hivatalnok, valamint a Nemzetközi Vöröskereszt egy képviselőjének bevonásával St. Margerethenben [sic! helyesen: Margarethen] konferenciát kellene tartani. Von Mauthner úr megkért, engedélyezzem, hogy ebben az ügyben innen, a főkonzulátusról Budapesttel és Genffel telefonon érintkezésbe lépjen. Felvilágosítottam von Mauthner urat, hogy a német rendelkezések szerint elvileg csak én és a helyettesem vagyunk felhatalmazva külföldi telefonbeszélgetések folytatására. Ennyire fontos ügyben azonban aligha közvetíthetném minden további nélkül ezeket a beszélgetéseket. Ilyen nagy horderejű tervnek nyilván elsősorban a svájci kormány hozzájárulása az előfeltétele; egyébként a magam részéről kételkedem abban, hogy ilyen súlyos következményekkel járó ügyben azonnali döntés volna várható.

Von Mauthner úr ezek után tudtomra adta, hogy főleg a bécsi Gestapo helyettes vezetőjének¹ az óhaja a Magyarországról már megérkezett és még várható menekültáradatot amilyen gyorsan csak lehet, nyugatra elszállítani, mivel attól fél, hogy ellenkező esetben ezek az emberek mind itt maradnak neki Bécsben. Egyébként von Mauthner úr álláspontomat illetően teljes megértést tanúsított. Röviddel ezelőtt közölte velem, hogy tanácsomat megfogadva a Gestapóhoz fordult és tőlük megkapta az engedélyt a külföldi beszélgetésekre.

A budapesti svájci követséggel folytatott telefonbeszélgetésem során érdeklődtem aziránt is, hogy Schirmer dr. úr még Budapesten van-e? Azt a választ kaptam, hogy Magyarországon van, de nyolc napra vidékre utazott. Hozzáfűzték, úgy tűnik, mintha dr. Schirmer urat az egész ügy nem érdekelné any-

¹ Dr. Karl Ebner.

nyira, mint azt Mauthner úr nekem előadta. Nem akartam elmulasztani, hogy mindenestre tájékoztassam Önt minderről.

Kérem, fogadja Miniszter Úr legkiválóbb tiszteletem nyilvánítását
[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, német nyelvű, géppel írott jelentés, Walter Rüfenacht bécsi svájci főkonzul saját kezű aláírásával, a főkonzulátus fejléces levélpapírján.

SBAB-E-2001-D-3.

8. b.)
1944. október 25.

**Jean-Frédéric Wagnière feljegyzése [Walter] Stucki, a svájci
Külgyminisztérium politikai osztálya vezetője számára Mauthner javaslatáról:
Svájc fogadjon be több ezer magyar menekültet**

A ma reggeli értekezletet, amelyen [Paul] Baechtold, [Robert] Jezler, [Charles] Schürch, [Oscar] Düby, [Henri] Walther és alulírott vett részt, a következő kérdésnek szenteltük:

Von Mausner² (?) Bécsben letelepedett magyar zsidó azzal a kéréssel fordult a VKNB-hez, hogy a bécsi rendőrfőnökkel³ egyetértésben fogadjunk be Svájcba több ezer magyart, akik a német határon tolonganak. Ezekkel a magyarokkal együtt bizonyos számú zsidót is küldenének.

Egyhangú álláspont szerint az a döntés született, hogy ezt – az egyébként igen bizonytalan – kérést nem vesszük figyelembe. Azt kockáztatnánk, hogy nagy számban gazdag magyarok özönlenének Svájcba, akiktől csak a legnagyobb nehézségek árán tudnánk megszabadulni.

Düby úr a kérdésről részletesebb jelentést készít számunkra.

(diktálta J.-F. Wagnière)

Eredeti, francia nyelvű, aláírás nélküli, géppel írott tisztázat.
SBAB-E-2001-D-3.

A lap szélén három különböző kézírással a következő, francia nyelvű megjegyzések olvashatók: „M. Wagnière Úgy tűnik, hogy Önnek sikerült beszereznie R [olvashatatlan név] bizalmas jelentését Mauthner úr hasonló javaslatáról. Ez a jelentés talán Heinis úrnál van? X. 25. [olvashatatlan aláírás]

M. Heinis Megtalálták a jelentést Mautnerről? [W(agnière)]

Kérjékel Haller úr titkárától. A jelentés Schneyder úrnál van október 23. óta. X. 28. Nem! Én először csak 44. X. 28-án láttam!”

² Margón szabályos korrektúrajellel, kézzel az s betű t-re javítva.

³ Hans von Mauthner dr. Karl Ebnerrel, a bécsi Gestapo helyettes vezetőjével lépett kapcsolatba.

9.
1944. október 18.

**Vajna Gábor belügyminiszter megszünteti a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista
Mozgalom tagjainak rendőri felügyeletét és internálását**

M. KIR. BELÜGYMINISZTER Tárgy: Nyilaskeresztes Párt – Hungarista
Mozgalommal kapcsolatos internálások
megszüntetése

202.929/1944. szám./VII. a.

M. Kir. rendőrség Budapesti és vidéki Főkapitányának!
Valamennyi első fokú rendőrhatóságnak!

Székhelyeiken.

Mindazokkal szemben, akiket a rendőrhatóságok a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalommal kapcsolatos tevékenységük miatt rendőrhatósági őrizet vagy rendőri felügyelet alá helyezett, úgy az őrizet alá helyezést, mint a rendőri felügyeletet azonnali hatállyal megszüntetem.

Felhívom, hogy ezen rendeletem végrehajtása iránt azonnal intézkedjék.

A budapesti és vidéki rendőr-főkapitányságot egyidejűleg utasítottam, hogy az említett politikai párttevékenység miatt rendőrhatósági őrizet alá helyezetteket azonnal bocsássa szabadon.

A miniszter rendeletéből:

miniszteri o. tanácsos

Eredeti, géppel írott tisztázat, min. o. tanácsos saját kezű aláírásával.

MNL OL-K149-1943-1944-129.

Ugyanezen a napon jelent meg a 202.800/1944. VII. BM sz. rendelet a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom politikai párttevékenységének folytatásáról (Budapesti Közlöny, 1944. október 18., szerda, 237. sz.). Október 22-én közölte az Összetartás című napilap (3.) Gera József pártépítés-vezető rendeletét a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom megalakításáról és működéséről.

10.
1944. október 18.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka utasítása a zsidó házak
összeírásáról**

A zsidó házak összeírása

21. A zsidó házak újabb összeírása vállott [sic!] szükségessé, ezért felhívom az I–XIV. kerületi osztályparancsnokságokat, hogy a kerületeikben lévő zsidó házakat utcánként írják össze és foglalják kimutatásba.

A kimutatás rovatai a következők: 1./ sorszám, 2./ kerület, 3./ utca (út, tér) 4./ házszám, 5./ a zsidó lakók száma, 6./ megjegyzés.

Az érintett osztályparancsnokokat folyó hó 19-én de. 10 órára a kimutatásokkal együtt osztályparancsnoki értekezletre berendelem.

4920/37. rfp. 1944. szám.

*Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.*

11.
1944. október 18.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka utasítja alárendeltjeit
a rendőri kíséret nélkül kísért zsidó csoportok megfigyelésére és jelentéstételre**

Zsidók csoportos kíséretének megfigyelése.

6. Az összes parancsnokok haladéktalanul utasítsák és oktassák ki őrszoba-parancsnokaik útján őrszemeiket, és esetleges őrjárataikat, hogy amennyiben szolgálatuk ellátása közben olyan zsidócsoportok bekísérését észlelnék, amelyek kíséretében rendőrök részt nem vennének, úgy azokat kísérik figyelemmel és ezt telefonon haladéktalanul jelentsék a rendőr-főparancsnokságnak, hivatalos időn túl pedig a laktanya-ügyeletes tisztnek, hogy a kísérő személyek milyen alakulathoz tartoznak, milyen utasítás alapján járnak el, állapítsák meg valószínű útirányukat, kb. létszámukat, másrészt pedig, hogy a szükséges intézkedéseket haladéktalanul meg lehessen tenni.

A kormány külön rendelete nélkül ugyanis a zsidóknak önhatalmú gyűjtése és elszállítása nem engedhető meg.

Ennek megakadályozása azonban nem az észlelő rendőr, hanem a főparancsnokságtól erre a célra esetenként kirendelt karhatalom feladata.

Fentiek alapján tehát a szolgálatban álló őrszem, vagy őrjárat feladata csak a megfigyelés és a főparancsnokságnak vagy Rfp. ügyeletes tisztnek jelentés.

4920/35/Rfp. 1944. szám.

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

12.
1944. október 18.

**Edmund Veesenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott jelentése a német
Külgyminisztériumnak Adolf Eichmann *Obersturmbannführer* tárgyalásáról
Vajna Gábor belügyminiszterrel a budapesti zsidókérdés megoldásáról**

II/K2134569

NG-5570

Budapest, 1944. október 18. 21 h. 35'
érkezett: 1944. október 18. 22 h. 40'

Nr. 3007. 10.18.

Az e hó 17-i 2996. sz. távirati jelentéshez¹ kapcsolódóan:

Következik Eichmann Obersturmbannführer az új magyar belügyminiszterrel [Vajna Gábor] a zsidókérdésben folytatott megbeszélésének eredménye:

1./ Szálasi korábban elfoglalt elvi álláspontja ellenére – mely szerint további magyar zsidóknak a Birodalomba való szállítását nem engedélyezi – a belügyminiszter megkísérli 50 000 bevetésre alkalmas zsidó férfi ideiglenes átengedését elérni. Ezekre a Birodalom területén a Jäger-programhoz² és a másutt felhasználandó orosz hadifoglyok leváltásához sürgősen szükség lenne. Az elszállítás gyalogmenetben, német különítményesek kíséretében történne, melynek során a Birodalom határának átlépésekor a délkeleti sáncnál egy rövidebb bevetés van tervbe véve.

2./ A maradék zsidót Budapesten 4 táborban, magyarországi munkaszolgálatra a város közelében haladéktalanul koncentrálják.

3./ A visszamaradt mindkét nembeli munkaképtelen zsidókat gettókba tömörítik a város periferiáján, vagy külső kerületekben.

4./ Az őrség részleges átvállalásától eltekintve az Eichmann-különítmény az említett gyalogmenetnél és a budapesti akció végrehajtásánál csak tanácsadóként működik közre, míg az egyéb akciókat a csendőrség, az eddig a zsidóügyek lebonyolításával megbízott Ferenczy alezredes és a felső vezetésben Láday belügyminisztériumi államtitkár hajtja végre.

5./ Eichmann-nak az a szándéka – miként ezt szigorúan bizalmasan közölték –, hogy az említett gyalogmenet sikeres befejeződése után további 50 000 zsidót kér, hogy ezáltal Szálasi alapvető álláspontját is figyelembe véve, ennek végcélját, a magyar térség kiürítését elérje.

Veesenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 227.

¹ Lásd a 6. sz. dokumentumot.

² Jägerstab-program: légivadász-programnak nevezték azt a nagyszabású tervet, melynek keretében 1944 novemberéig összesen hat föld alatti hadiipari üzemet akartak építeni. Az egyik üzemet a Cseh-Morva Protektorátus területén tervezték megépíteni, ehhez kívánták fölhasználni a magyar zsidó kényszermunkásokat.

13.
1944. október 18.

**Maximilian Jäger budapesti svájci követ jelentése a nyilas hatalomátvételről,
a Horthy-család letartóztatásáról és a fővárosi zsidóüldözésekről**

Távirat

BUDAPEST 44. 10. 18., 1841.¹

Külügy,
B e r n

372. szám. Hiteles forrásból értesültem. Miután vasárnap éjszaka a királyi palotát a németek körülvették, a német követ reggel 5 órakor felkereste a Kormányzót, hogy közölje vele: tízszeres túlerővel körül van zárva, adja meg magát és a testőrségnek adjon parancsot, hogy ne lőjenek. Horthy ezt elfogadta, és utána a GESTAPO főhadiszállására vitték. Horthyné, menyé² és unokája a közeli Nunciatúrára menekültek. Tegnap, kedden éjjel, valamennyiüket Bajorországba, Hitler közelébe, egy kastélyba vitték. Horthy egyetlen túlélő fiát³ egy magánházban fogták el, és Németországba vitték. Budapesten ismét elkezdődtek a zsidóüldözések; minthogy a zsidók egy része letartóztatásukkor kézigránáttal és géppisztollyal ellenállt, folyamatos lövöldözések vannak, részben német páncélosok bevetésével. Újságok közzéteszik Horthy aláírásával jegyzett lemondását, kormányzói kinevezést Szálasi részére és parancsot a hadseregnek: harcoljanak tovább. Szálasi 16-án kinevezte kormányát, amely már működésbe is lépett, köztük van a Sztójay-kormány néhány korábbi minisztere,⁴ külügyminiszter egy báró Kemény [Gábor] nevű újságíró.

Svájc. Követ

*Eredeti, géppel írott másodlat.
SBAB-E-2300-Budapest 4.*

¹ A bal margón tintával, kézzel írva, franciául: „szerda”.

² Edelsheim Ilona, Horthy István özvegye.

³ Ifj. Horthy Miklós.

⁴ Reményi-Schneller Lajos, Jurcsik Béla és Szász Lajos.

14.
1944. október 18.

Henri Walther, a svájci kormány Nemzetközi Segélyszervezetének vezető-helyettese feljegyzése a budapesti svájci követség zsidómentő tevékenységéről

Védőútlevelek kibocsátása a budapesti svájci követség részéről.¹

Mindenféleképpen kizárt, hogy a budapesti svájci követség védőútleveleket adjon ki olyan magyar izraelitáknak, „akik megfelelnek azon feltételeknek, amelyek a svájci beutazóvízumhoz szükségesek.”

Az EDI véleménye szerint nem kizárt, hogy bizonyos esetekben a követség kiadhatott iratokat olyan zsidóknak, akik már rendelkeztek svájci beutazóvízummal.

Ezzel szemben a Szövetségi Idegenrendészet erőteljesen kétli, hogy erről volna szó. Ennek értelmét sem látja, mivel információi szerint a magyar hatóságok a kivándorlóknak speciális kivándorló-útlevelet adnak. Mindenesetre ezzel kapcsolatban semmiféle utasítás sem született, az Idegenrendészet nem helyesli még a kollektív útlevelek kiadását sem. Az Idegenrendészet naponta ad ki beutazóvízumokat.

Egyébként eddig egyetlen olyan magyar izraelita sem jelentkezett a svájci határon, akinek követségi védőútlevele lett volna.

*Walther*²

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázata, Henri Walther saját kezű aláírásával.

SBAB-E 2001-D-1968.

¹ 1944. október 11-én a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyar részlege rövid feljegyzésben tájékoztatta Suzanne Ferrière-t, a VKNB Bevándorlókat Segítő Nemzetközi Szervezetének (International Migration Service) főtitkárát arról, hogy a budapesti svájci követség védőútleveleket ad ki olyan személyek számára, akik megfelelnek azoknak a feltételeknek, amelyek alapján svájci beutazóvízumot lehet kapni. A feljegyzés külön kitért arra, hogy ezeket a személyeket a Németországba történő deportálás veszélye fenyegeti. Október 16-án minden bizonnyal Eduard de Haller személyesen kérte Henri Walther állásfoglalását ebben a kérdésben.

² A lap alján kézzel írott megjegyzés szerint október 23-án Jean Simon Pictet-t, a VKNB egyik vezetőjét is tájékoztatták erről az ügyről.

15.
1944. október 18.

Mgr. Domenico Tardini vatikáni államtitkár feljegyzése a Szentszéknek a zsidók érdekében tett erőfeszítéseiről

(A. E. S. 6915/44, autogr.)

Taylor úr¹ tegnap a pápai meghallgatásra magával hozott egy Egyesült Államokbeli képviselőnőt,² aki több kérdéssel fordult Öszentségéhez (ki tudná elképzelni, mennyit beszél egy nő, aki egy parlament tagja!). Taylor úr átadott a Szentatyának egy Londonból érkezett távirat másolatát, amelyben a zsidókról volt szó.³

A Szentszék válaszainak kimerítőnek és szívélyesnek kell lenniük. Egyszerűen azt mondani, hogy „a lehető legtöbbet meg tesszük”, bürokratikus hűvösségnek tűnik. Amennyivel kevesebbet lehet elérni, annál több érdeklődést kell mutatni a Szentszék részéről.⁴

Actes, X. k., Doc. N. 357.

¹ Myron C. Taylor, Franklin D. Roosevelttel amerikai elnök személyes küldötte a Vatikánban

² Edith Nourse Rogers.

³ A Zsidó Világkongresszus 355. sz. táviratáról van szó.

⁴ Október 31-én Myron C. Taylor átadta a washingtoni Menekültügyi Bizottság heti jelentését. Ebben olvasható: „Tisztelettel adózunk azon számos nem zsidó csoportnak és egyéneknek is, akik igazi keresztény szellemről tettek tanúbizonyságot, midőn azonnal és barátián Európa üldözötteinek segítségére siettek. Ez a segítség mind katolikus, mind protestáns szervezetek részéről érkezett. Az American Friends Service Committee [Amerikai Jószolgálati Bizottság] és a Unitarian Service Committee [Unitárius Jószolgálati Bizottság], valamint más protestáns csoportok jelentős tevékenységet fejtettek ki. Ebből a szempontból a katolikus egyház teljesítménye lelkesítő. Európa-szerte katolikus papok védelmet és búvóhelyet adtak az üldözötteknek. Öszentsége, XII. Piusz pápa több alkalommal is közbelépett a veszélyben lévő menekültek érdekében. Ebben az országban is kaptunk katolikus vezetőktől segítséget. A magyar helyzet egyik legkritikusabb pontján [Francis] Spellman érsek valóban lenyűgöző könyörgő levelet intézett a magyar katolikusokhoz, kérve őket, hogy védelmezzék és segítsék a zsidókat. Ezt a megindító állásfoglalást magyar nyelvű rádióadásban sugározták és másolatait Magyarország területe fölött ledobták.” (A. E. S. 7125/44.)

16.
1944. október 18.

**Angelo Rotta budapesti pápai nuncius jelentése a vatikáni államtitkárságnak
a magyarországi helyzetről és az ismét megindult zsidóüldözésekről**

Tél. Nr. 302. (A. E. S. 8213/44)

A Horthy kormányzó által kiadott októberi 15-i kiáltvány, amelyben közölte a nemzetnek a szövetségesekkel való fegyverszünetről szóló kérelmét, az országban igazi forradalmat provokált. A hungaristák által támogatott németek katonailag megszállták Budapestet és ...¹ megalakítottak /?/ egy új kormányt, /?/ élén Szálasival. Reggel felszólították Horthy kormányzót, hogy adja meg magát, így ezzel a tetteivel /?/ kerülje el a vérontást, és pár napig fogolyként tartották az SS parancsnokságon. Itt kellett visszavonnia a 15-i kiáltványt, és felszólítania a csapatokat, hogy folytassák a harcot, továbbá hogy lemondjon és kinevezze ... [Szálas Ferencet] mint új kormányfőt. Horthy kormányzó családja elmenekült az apostoli nunciatúrára, tegnap ... a kormányzóval együtt Németországba indult, és egy bajorországi kastélyban időznek. Ezalatt nagy kegyetlenséggel újra felvették a zsidók elleni harcot, és az elmúlt napok zűrzavarában jó néhányat megöltek. Az előző kormány miniszterei és tisztviselői közül számosat bottal ütlegeltek. A rendőrség az első pillanattól kezdve a németek oldalán állt, és ugyanígy az országban állomásozó hadsereg nagyobb része, csak az aggodalom miatt ... szélsőséges elemek ... kinyilvánítják akaratukat ... keresztény elvekkel, de ne essünk illúzióba. Tisztelettel várom esetleges utasításait.

Actes, X. k., Doc. N. 359.

¹ Az *Actes* szerkesztői pontokkal és kérdőjelekkel jelezték az eredeti számjeltáviratban nem, vagy csak részlegesen megfejtett szavakat.

17.
1944. október 18.

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője jelentése a VKNB genfi
központjának a budapesti zsidók helyzetéről**

Tárgy: Jelentés a budapesti zsidó házak megszemléléséről

Ez a beszámoló általános tapasztalatokra és az alábbi zsidóházak megtekintése alapján készült:

V. Szalay u. 3.	V. Szent István park 10.
V. Honvéd u. 18.	VI. Csengery u. 64.
V. Szent István tér 15.	VI. Aréna u. 126.
V. Csáky u. 30.	VII. Király u. 97.
V. Géza u. 1.	VI. Podmaniczky u. 39.
V. Szent István krt. 4.	VII. Klauzál tér 2.

A polgármester G. Z. 147.501/504/ 1944. sz. [19]44. 6. 17-én kelt rendelete¹ szerint a zsidó csillag viselésére kötelezett személyek részére eredetileg 2168 házat jelöltek ki. A rendelet értelmében minden család egy szobát igényelhetett. Négy tagúnál nagyobb családok, vagy olyanok, akiknek a családfenntartója a lakásban dolgozik (pl. ügyvédek, orvosok, mérnökök, építészek, esetleg kisiparosok) jogot formálhattak egy második szobára is. Még a költözködés lebonyolítása előtt a házak számát 1951-re csökkentették.² A költözködési akció lebonyolítására ez év június 17-től 24-ig került sor, és eközben 38 házról kiderült, hogy lakhatási célokra alkalmatlan, úgy hogy már csak 1913 ház állt rendelkezésre. Az a körülmény, hogy ezekben a házakban a keresztény lakók egy része megtagadta a kiköltözést, nehezítette az akció lebonyolítását és csökkentette a zsidók rendelkezésére bocsátott lakóteret. Betegek részére külön szobát nem bocsátottak rendelkezésre. A lakókra és megbízottaikra maradt, hogy se-

¹ Budapest Székesfőváros polgármestere 147.501–147.514/1944. sz. rendeleteivel a főváros valamennyi kerületében (I–XIV.) kijelölt sárga csillagos házakat, összesen 2639-et. Ezekben a házakban 33 294 lakás volt 70 197 szobával. Ebből 11 766 lakást, 22 219 szobát zsidónak nem tekinthető személyek, 21 521 lakást, 47 978 szobát zsidók laktak. 1944. június 20-án estig igen sokan, zsidók, illetve nem zsidók kérték lakóházuk átminősítését. A belügyminiszter június 21-én a zsidóházak közül 849-et mentesített, további 153-at pedig zsidók által lakható háznak kijelölt.

² Budapest polgármestere 148.452/1944. sz. rendeletében, melyet falragaszokon tettek közzé, Jaross Andor belügyminiszter 525.571/1944.-XXI. sz. rendeletére hivatkozva módosította a sárga csillagos házak kijelölését. A főváros pesti oldalán 477 házat törölt a zsidók által lakható házak listájáról, 145-öt viszont pótlólag kijelölt. Így összesen 2478 házban lakhattak zsidók Budapesten. A polgármester fent idézett rendeletét lásd *Vádirat* 2, 215–222. 1944. június 22-én a polgármester 148.451/1944.-IX. sz. rendeletével, melyben az 525.571/1944.-XXI. BM sz. rendeletre hivatkozott, egy-egy házat a II. és a III. kerületben zsidók által lakható épületnek minősített, 374-et viszont törölt az I., a II., a III., a XI. és a XII., tehát a budai kerületekben. Ezek után a fővárosban összesen 2106 házban lakhattak zsidók. OSZK – Plakátok, 131.362/1944.

gítsenek magukon, és az általános érdeket szolgáló higiéniai követelményeknek az adott lehetőségek keretei között megfeleljenek. Júliusban két zsidó kórházat hoztak létre, ahová a súlyos betegeket lehet elhelyezni. Ezek a kórházak zsidó orvosok és ápolószemélyzet irányítása alatt állnak.

A Szövetségesek bombatámadásai a mai napig 41 zsidóházat romboltak le, ami a lakóhelyek érezhető csökkenését hozta magával. Hivatali és katonai célokra további 32 házat kellett kiüríteni, úgyhogy ma összesen 1840 ház áll rendelkezésre.

Általában 3 lakó jut egy szobára, de emellett meg kell mondani, hogy a lakók szobánkénti száma, nemcsak házanként, de mindenekelőtt ugyanabban a házban lakásonként is nagyon különböző. A legkirívóbb esetet ezzel kapcsolatban a Szalay u. 3. sz. házban állapíthattam meg, ahol ugyanazon az emeleten egy hatszobás lakásban 9 ember, egy négyszobás lakásban ugyancsak 9 ember, és a mellette fekvő kétszobás lakásban 15 ember élt együtt, valamennyien zsidó felekezetűek.

Ugyanebben a házban találkoztam négy keresztény férfival is, akik ugyan csak egy szobában laktak, minthogy nem sikerült nekik egy nagyobb lakást kapniuk. Ez az eset nem áll egyedül és világossá teszi, hogy a lakáskérdés, mint olyan, eltekintve a zsidó lakosság rendelkezésére álló szűkös lakótértől, a város számára is súlyos problémát jelent.

Az élelmezés kielégítőnek tekinthető, legalábbis nem hallottam konkrét panaszokat. Bizonyos élelmiszerfélésekben időről-időre fellépő hiány a lakosság minden rétegét érinti. A jegyre történő cukor és zsírellátás kétségtelenül csekély. A zsidók havonta fejenként 300 gr. növényi olajhoz és 300 gr. cukorhoz jutnak, ezzel szemben a keresztények 600 gr. zsírt és 1000 gr. cukrot kapnak. Lisztnél, amiből az egész lakosság havonta fejenként 3 kg.-t kap és a többi élelmiszerféléseknél – hús kivételével – gyakorlatilag nincsenek különbségek. A keresztények jegyre hetenként 120 gr. húst kapnak, a többi húsról és egyéb élelmiszerekről a lakosság minden rétege egyforma módon gondoskodik.

Ágyak legtöbbször elegendő mennyiségben állnak rendelkezésre. Ha nem, úgy két egymáshoz tolt párnázott szék, vagy egy nyugágy szolgál e célra. Elegendő szekrény gyakran hiányzik, úgyhogy nehéz rendet tartani. Lakásonként legjobb esetben egy fürdőszoba áll rendelkezésre, ami itt-ott bizonyos panaszokra ad okot. Budapest Székesfőváros felszabadított nyilvános fürdőket is a zsidók számára. Azt a tényt, hogy hangversenyeket, színházakat, valamint nyilvános szórakozóhelyeket nem látogathatnak, érdekes módon egyetlen egyszer sem panaszolták. Ezek a kulturális kérdések teljes mértékben elveszítik jelentőségüket a nagyobb, létfontosságú problémák árnyékában.

Minden házban és minden lakásban főleg egy gond uralkodik. Ez pedig az aggodalom az eltűntekért. A németországi internáló-táborokból nem érkeznek hírek, ezért a hozzátartozók nyugtalankodnak. A higiéniaival, és az élelmezési viszonyokkal kapcsolatos kérdéseimre, valamint a kulturális igényekre vonatkozókat stb. röviden és aránylag kedvezően válaszolták meg. Előtérben – mint említettem – mindig ugyanaz a probléma áll, az aggodalom az eltűnt hozzátartozókért és barátokért.

Az M. E. 1990/1944. sz. rendelet³ alapján csillag viselésére kötelezett zsidókat üzletekben és vásárcsarnokokban naponta 2 órán keresztül szolgálhatnak ki. Piacokon és élelmiszerüzletekben 11-től 13 óráig, egyéb üzletekben 13-tól 15 óráig vásárolhatnak.

Most a teljes kijárási időszak 11-től 17 óráig van megállapítva, ami a korábbiakhoz képest könnyítést jelent, mert eredetileg ez az idő, beszámítva a vásárlási időt is 14-től 17 óráig volt korlátozva.

A vallás gyakorlása, legyen az zsidó vagy keresztény, szabad. A templomok és zsinagógák a kijárási időszak határain belül látogathatók, noha meg kell jegyezni, hogy a zsidó templomok közül sokat raktárként, illetve munkaszolgálatosok számára vettek igénybe.

A házmesterek, amennyire ezt megtudtam és amennyire ez köztudomású, jól bánnak ezeknek a házaknak a lakóival. „Kulcsjogukkal” csak mérsékelten élnek, és szívesen szemet hunynak, ha valaki tiltott időben, természetesen csillag nélkül, kimegy az utcára, vagy hazajön. Engem pl. sohasem köteleztek arra, hogy igazoljam magam, jöllehet elvben tilos egy zsidóházba belépni.

Hallottam egyes esetekről, amikor zsidók a magyar rendőrség, vagy a Gestapo szolgálatába álltak, hogy a kitelepítéstől, deportálástól, vagy munkaszolgálatra való behívástól megvédjék magukat. Az egyik meglátogatott házban pl. öt ilyen fiatalember van, megfelelő igazolványokkal ellátva. Ők a házat már reggel 7-kor elhagyhatják és csak este 8-ra kell visszaérniük. Nem sok idővel ezelőtt volt egy hasonló esetem. Egy fiatalasszony kért tanácsot tőlem, hogy elfogadjon-e egy állást a Gestapónál, vagy sem. Lettek volna olyan „összeköttetései”, amelyek egy ilyen lehetőséget megnyitottak volna előtte.

Összefoglalóan megállapítható, hogy Budapest zsidó lakossága nem kényelmesen ugyan, a higiéniai követelményeknek nem mindig teljesen megfelelően, de semmi esetre sem olyan rosszul él, mint ahogy azt néhol elképzelik. Ami a fővárost illeti, aránylag kevés embert internáltak vagy deportáltak, és a keresztény lakosság – kivételektől eltekintve – nagyon segítőkésznek bizonyult.

Mindazonáltal, ha az ember a jól látható, szembetűnő dolgokat nagyon gyakran eltúlozza, ha azt is figyelembe veszi, hogy a magyar zsidóknak sok segélyforrásuk van, amelyek az életüket könnyebbé teszik, akkor ki kell emelni, hogy a tulajdonképpeni szerencsétlenség egész más síkon jelentkezik. Egyrészt abban a deklasszációban, amely a csillag viselésével láthatóan kifejezésre jut, és – eltekintve a fent említett problémától – a jövő általános bizonytalanságában. Mindaddig, amíg csillaggal megjelölt, korlátozott számú házban laknak, veszélyben érzik magukat. Feltételezem, hogy ezen okból is, jelentékeny számú, érdemekben gazdag zsidót mentesítettek a csillag viselése alól. Nekik nem kell többé ezekben a házakban lakni, feltéve, hogy találhatnak maguknak másutt helyet és állítólag a többi korlátozás alól is nagyrészt mentesülnek.

³ Az 1990/1944. ME sz. rendelet teljes szövegét lásd *MRT*, 1944, 1039–1040.

Befejezésül sajnos meg kell említenem, hogy a fentebb vázolt helyzet az október 15-i események következtében megváltozott. Igyekezni fogok, hogy ebben az ügyben, amint lehetséges, további jelentéseket tudjak küldeni.

Kiváló tisztelettel

A magyarországi delegátus

Born

*Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, Born francia nyelvű fejléces levélpapírján, ugyancsak francia nyelvű körbélyegzőjével, saját kezű aláírásával.
SBAB-E-2001-D-3.*

18.
1944. október 19.

**Vajna Gábor belügyminiszter rádióbeszéde a nyilas hatalomátvétel okairól
és a zsidókérdésről**

Vajna Gábor belügyminiszter:
Feltétlenül biztosítjuk a rendet és a zsidókérdést könnyörtelenül megoldjuk

Október 17-én *Vajna Gábor* belügyminiszter beszélt a rádióban és többek között ezeket mondotta:

– *Ez a hatalomátvétel nemzetünk legsúlyosabb krízise idejében történt, mert arról volt szó, hogy képesek leszünk-e megtartani a fegyverszüneti tárgyalások hivatalos bejelentése után a magyar katona kezében a fegyvert, a dolgozók kezében a munkaeszközt. Vajon erősebb lesz-e nemzetünk hite és élni akarása a gyáva meghunyászkodásnál, vagy pedig nemzetünk félrevezetve nemzetidegen elemek és ellenségeink propagandája folytán, kábult aléltságában a harc, küzdelem és az élet helyett inkább a kecsegtető fegyverletételt, vagy az örök halált választja? A történelem ez alkalommal igazolta, hogy az a harc, amelyet Szálasi Ferenc és mozgalma, a többi nemzetiszocialista pártok közösségi áldozatvállalása nemzetünk számára jelentett, nem volt hiábavaló. A nemzet megértette a hívó szót. Ezek a nehéz idők különös önfegyelmet, bátorságot és áldozatvállalást követelnek nemzetünk minden egyes tagjától: férfiaktól, asszonyoktól éppen úgy, mint az ifjúságtól. Önfegyelmet, hogy a kiadott törvényes intézkedéseket, rendeleteket mindenki gondolkozás és a kiadás okainak mérlegelése nélkül gyorsan és lelkiismeretesen végrehajtsa. Bátorságot, hogy szembe tudjon nézni mindenki az élet küzdelmeivel, a fenyegető veszélyekkel. Áldozatvállalást, amely a lemondás legmagasabb fokában kell megnyilvánuljon nemzetünkkel, a haza szent földjével, és itt élő és bajbajutott testvéreink sorsával szemben.*

Éppen ezért hivatalos úton intézkedtem, hogy a közigazgatás és állambiztonság és közrend tisztviselői, végrehajtói e követelményektől áthatva mindent kövessenek el a közrend, nyugalom és állambiztonság fenntartása és megőrzése végett, annál is inkább, mert ezeknek felborítása arcvonalunk összeomlását eredményezhetné. Ennek pedig bekövetkeznie nem szabad!

Azokat a magyar dolgozókat, akik akár a kommunisták, akár a volt szociáldemokrata, vagy más nemzetellenes pártok, mozgalmak kebelében idegen befolyás következtében elszakadtak a nemzeti közösség gondolatától és a nemzetköziség útjára léptek, ha bűnbánattal a lelkükben megtérnek, vagy rádöbbennek arra, hogy ezért a magyar anyaföldért itt élniük és halniuk kell, szeretettel fogadjuk. Tiszta fehér lappal jöhetnek hozzánk [kiemelések itt és a továbbiakban az eredetiben – K. L.], s lesz bőven alkalmuk arra, hogy a nemzethez és az anyaföldhöz való hűségüket, ragaszkodásukat és megtérésüket tetteikben is beigazolván méltók legyenek a mindennapi kenyérre.

A statáriális rendelkezések, melyek falragaszokon megjelennek, az élet parancsoló szavaként szükséges intézkedéseket tartalmaznak. Aki ezeket betart-

ja, velünk van és nemzetünket szolgálja, aki ezeket kijátszani, vagy megsérteni igyekszik, az ellenségünk s azzal szemben teljes szigorral fogunk eljárni.

A zsidókérdéssel kapcsolatban, amely az utóbbi hónapok alatt oly sok izgalmat váltott ki, úgy a zsidóság, mint a zsidóbarátok köreiben, kijelentem, hogy a zsidókérdést meg fogjuk oldani. Ez a megoldás – még ha könyörtelen lesz is – olyan lesz, amint azt a zsidóság eddigi és jelenlegi magatartása által megérdemli. A zsidóügy lebonyolítására külön részletes intézkedések jelennek meg és fogantatosíttatnak. Senki önkényes, vagy önhatalmú bírāja a zsidóságnak ne legyen, mert e kérdés megoldása az államhatalom feladata. És ezt a kérdést – nyugodt lehet mindenki – meg fogjuk oldani.

A zsidóságot és az érdekeit kiszolgálókat nyomatékosan figyelmeztetem, hogy az államhatalom minden szerve éberem öröködik magatartásuk felett és a kiadott és még kiadandó intézkedéseket a háborúra való tekintettel is különös szigorral fogom végrehajtatni. E tekintetben nem ismerem római katolikus, evangélikus, vagy izraelita hitfelekezethez tartozó zsidót, hanem csak zsidó fajúakat. Nem ismerem el semmiféle menlevelet, vagy idegen útlevelet, melyet magyar állampolgárságú zsidó bárhonnan, vagy bárkitől kapott. E pillanatban Magyarországon élő zsidók a magyar állam ellenőrzése és irányítása alatt állnak és ebbe a kérdésbe sem belsőldről, sem külföldről senki bele nem szólhat. Ne higgye tehát egyetlen zsidófajú sem, hogy idegenek segítségével kijátszhatja a magyar államhatalom törvényes rendelkezéseit. Ha mégis megkísérelné bármelyik zsidó a magyar nemzet, vagy szövetségeseink hadserege, polgári lakossága ellen merényletet, vagy bármilyen más bűncselekményt elkövetni, akkor az itteni zsidósággal szemben olyan kényszer szabályokat fogok alkalmazni, amelyek tetteiknek elégtételül fognak szolgálni nemzetünkkel vagy szövetségeseinkkel szemben. [...]

Új Magyarság, 1944. október 19., 5.

19.
1944. október 19.

Budinszky László igazságügy-miniszter beszéde az igazságszolgáltatás feladatairól és a zsidókérdés megoldásáról

Budinszky László:

Az igazságba vetett hitnek nem szabad megrendülni, mert különben minden összeomlik!

Az első nemzetiszocialista igazságügy-miniszter átvette hivatalát

A Magyar Távirati Iroda jelenti:

Budinszky László dr. igazságügy-miniszter szerdán¹ délben vette át hivatala vezetését. [...]

A zöld ingben megjelent *Budinszky László dr. igazságügy-miniszter*, az államtitkár² köszöntésére válaszolva, szeretettel üdvözölte a megjelent tisztviselőket, majd ugyancsak hangsúlyozta, hogy a tatárjárás óta nem fenyegette olyan veszély az országot, mint ma: itt arról van szó, hogy magyarok tudunk-e maradni.

Fő feladatomnak tekintem, – mondotta [a] tovább[ia]kban] a miniszter –, hogy az igazságot az élettel összhangba hozzam.

Hitet teszek a magyar igazságszolgáltatás fenntartása érdekében: a magyar igazságszolgáltatás erkölcsi alapjai nemesek és ragyogóak és én ezeket a jövőben is változatlanul fenntartani kívánom. Az igazságba vetett hitnek nem szabad megrendülni, mert különben minden összeomlik. Ezért kell a bírói függetlenségnek is érintetlenül fennmaradnia.

A nemzeti szocializmus [sic!] világnézetéről szólva, a miniszter hangsúlyozta, hogy a nemzeti szocializmus elsősorban a közösségi szellem hatályos érvényesülését jelenti az egyéni érdekekkel és a zsidóság által elterjesztett anyagiassal szemben.

A zsidókérdéssel egyébként nem kívánok sokat foglalkozni – folytatta. – Anynyit mondhatok, hogy itt a hungarista felfogás érvényesül, igazságosak leszünk a zsidókkal szemben is, nem teszünk különbséget zsidó és zsidó közt!

Az egybegyűlt tisztviselői kar többszöri lelkes tetszésnyilvánításával fogadott beszéde végén a miniszter hangsúlyozta, hogy mindenkit, aki beleilleszkedik az új munkarendbe, munkatársának tekint, aki azonban nem tud beleilleszkedni ebbe az új nemzetiszocialista szellembe, azzal szemben radikálisan fog eljárni.

Rövidesen megjelenik körünkben pártvezetőnk: Szálasi Ferenc, akit megismerhetnek azok is, akik eddig tőle mesterségesen el voltak zárva. Őszintén kijelentem, – fejezte be beszédét az igazságügy-miniszter –, hogy nála becsületesebb, jobb

¹ 1944. október 18-án.

² Ghyczy Dénes.

szívű magyar embert nem ismertem. Az bizonyos, hogy erőskezű, de a nemzet mai válságos helyzetében bátorságra, erős akaratra és kitartásra van szükség.

– Kitartás! Éljen Szálasi!

A miniszter szavai után a tisztviselők bensőséges és lelkes hangulatban tértek vissza munkájukhoz.

Új Magyarország, 1944. október 19., 5.

20.
1944. október 19.

**Hirdetményben szólítják föl a budapesti zsidó férfiakat:
vonuljanak be munkaszolgálatra**

Felhívás a zsidó lakókhoz!

A kormány a zsidó férfiak munkába állítását elrendelte, ezért 14 éves kortól¹ kezdve – korra való tekintet nélkül – minden zsidó férfit gyűjtőhelyekre szállítunk, ahonnan Magyarország területén felállított munkatáborokba kerülnek. Mindenki öltözzék lehetőleg sportruhába, erős cipőt húzzon fel. Meleg ruhát, pokrócot, csajkát, evőeszközöket, közös főzésre alkalmas főzőedényeket, tisztogató szereket, 2-3 napra való élelmet és hátizsákot hozzon magával. Aki a felsorolt tárgyakkal nem rendelkezik, azt a ház többi zsidó lakója segítse ki.

Pont $\frac{1}{4}$ 7 órakor – tehát $\frac{3}{4}$ óra múlva – minden zsidó férfi felszerelve az udvaron sorakozni köteles, ahol a lakók névjegyzékéből megellenőrizzük [sic!], hogy mindenki jelentkezett-e.

A házparancsnokok és házfelügyelők személyükben felelősek, hogy $\frac{1}{4}$ 7 órára minden zsidó férfi menetkészen az udvaron sorakozzék.

Eredeti, géppel írott másolat, aláírás nélkül.

ÁBTL-V-26.349 – Solymossy János és társai iratai, 19.

¹ Elírás az eredeti iratban. A zsidó férfiakat 16 éves kortól vonultatták be munkaszolgálatra. Lásd még a 33/a. sz. dokumentumot.

21.
1944. október 19.

**Hain Péter, az állambiztonsági rendészet vezetője jelentése
Láday István belügyi államtitkárnak egy kommunista röpiratterjesztő csoport
elfogásáról Pestszenterzsébeten**

ÁLLAMTITKÁR ÚR!

Jelentem, hogy 1944. október hó 18-án este egy kommunista röpiratterjesztő csoport hat tagját fogtuk el Pestszenterzsébeten Átlós utca 115. szám alatt. Az elfogottak között két szökevény zsidó munkaszolgálatos is volt, akik hamis okmányokkal voltak ellátva. Egyidejűleg őrizetbe vettünk 500 darab, terjesztésre előkészített „Munkások! Katonák! Budapest népe!... kezdetű és ...Kommunista Párt” végződésű röplapot. Az ügyben a nyomozás folyamatban van.

Az őrizetbe vett röpirat egy példányát csatolom.¹

Éljen Szálasi!

Hain Péter
m. kir. kormánytanácsos

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Hain Péter saját kezű aláírásával.
MNL OL-K149-1944-10-17.649.*

¹ Nem található az iratok mellett.

22.
1944. október 19.

**Gorzsás Miklós tanoncszerződése felbontását kérvényezi
a VII. kerületi előljáróságtól**

Alulírott azon alázatos kéréssel fordulok a Tekintetes előljárósághoz, szíveskedjék szerződéselem felbontását eszközölni.

Mivel munkaadóm zsidó volt, a rendelkezés folytán lezárták az üzletet, és azóta állás nélkül voltam. Most [a] Nagykovácsi üzletházban nyertem alkalmazást, ahol most kerül sor új szerződés megkötésére, de csak akkor, ha ez a régi már fel lesz bontva.

Ezt a Tekintetes előljáróság mielőbbi elvégzésében [sic!] reménykedve maradok tisztelettel

Gorzsás Miklós

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázatlan, Gorzsás Miklós saját kezű aláírásával.
BFL-IV-1476-A-63897/1944.*

Az iratok mellett található Gorzsás Miklós (II. Medve u. 6. sz. alatti lakos) 1943. május 19-én kelt tanoncszerződése, mely szerint Steiner Fülöpné (VII. Wesselényi u. 63. sz. alatti lakos) VII. Erzsébet körút 50. sz. alatti üzletében kötött- és szövöttáru-kereskedést fog tanulni 1943. május 1-től két éven keresztül. 1944. október 30-án kelt a VII. kerületi előljáróság mint elsőfokú iparhatóság határozata Gorzsás Miklós tanoncszerződésének felbontásáról.

23.
1944. október 20.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka utasítása
a honvédelmi munkaszolgálatra igénybe nem vett zsidók hazatéréséről**

Zsidók hazatérése

5. Utasítom az összes osztály- és az ezredparancsnokságot, hogy a gyűjtőhelyekre előállított, de honvédelmi szolgálatra igénybe nem vett és elbocsátott zsidók lakásukra való hazatérésükben nem akadályozhatók.

4920/41/rfp. 1944. szám.

*Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.*

24.
1944. október 20.

**Hídvégi Ervin miniszteri biztos felhívása a zsidó üzletek alkalmazottainak
végkielégítéséről**

A könyvkiadás és könyvkereskedelem, papír- és írószer-kereskedelem, filmkereskedelem és filmkölcsonzés, óra- és ékszerkereskedelem, mű- és régiségkereskedelem és bélyegkereskedelem miniszteri biztosa¹ a zsidó árukészletek értékesítésével kapcsolatban felhívja a lezárt zsidóüzletek volt keresztény alkalmazottait, hogy a felmondási időre járó és a végkielégítésükre vonatkozó még kielégítetlen igényeiket hivatalában (Bpest, Múzeum u. 17, földszint 2.) október 28-ig írásban jelentsék be. Egyben felhívja mindazokat, akik bizományba adás vagy egyébként tulajdonjog címén a zsidóüzletekben zárolt árukra vonatkozólag visszakövetelési jogot kívánnak érvényesíteni, hogy ebbeli igényüket a fenti határidőben ugyanott írásban szintén jelentsék be. Csak teljes névaláírással és pontos lakcímmel ellátott bejelentéseket vesznek figyelembe.

Új Magyarság, 1944. október 20., 6.

¹ Sipócz István.

25. a.)
1944. október 20.

**Edmund Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott jelentése Ribbentrop
külgügyminiszternek a budapesti zsidók munkára vezényléséről**

3027. sz.

Zsidóakció ma megindult. Ma reggel 5 óra óta a zsidó házakból minden 16–60 éves zsidó férfit elvisznek, összegyűjtik, nyilvántartásba veszik, és azonnal útba indítják erődítési munkálatokhoz. Eddig mindez súrlódásmentesen folyik.

Gyors ütemben haladnak az intézkedések a munkaképtelen zsidók gettóba gyűjtésére, amit már néhány napon belül, egyelőre ideiglenesen, végrehajtanak.
Veessenmayer

5794/E. 421 680.

A Wilhelmstrasse és Magyarország, 718.

25. b.)
1944. október 20.

**Edmund Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott jelentése a német
Külgügyminisztériumnak a budapesti zsidók elleni intézkedésekről,
Valdemar Langlet és Friedrich Born vitájáról a Svéd Vöröskereszt által védett
zsidókkal kapcsolatban**

II./K 213458

NG-5570

Budapest, 1944. október 20. 21,00 h.

Érkezett: 1944. október 20. 21,50 h.

Nr. 3033 – 10. 20-áról

Kapcsolódva a 3007+/ sz. 10. 18-án kelt távirati jelentéshez.¹

I./ Ma reggel a magyar rendőrség megkezdte Budapesten a 16–60 év közötti munkaképes zsidó férfiak elkülönítését. Egyelőre kimaradnak ebből az október 15-ig kivételezettnek számító zsidók, a vegyes házasságban élők, és a hadifontosságú bevetésben résztvevők. Az elkülönített zsidókat átmenetileg a város periferiájának nagyobb terein gyűjtik össze és ott a honvédség haladéktalanul munkaszolgálatra osztja be őket. Ma estig 22 000 zsidót szedtek össze. Az akció, mely eddig incidens nélkül zajlott, folytatódik. Az akció végrehajtása német együttműködés nélkül zajlik.

¹ Lásd a 12. sz. dokumentumot.

II./ A Svéd Vöröskereszt itteni megbízottja² tegnap kérte a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának képviselőjét,³ tekintettel arra, hogy el szándékozik utazni Magyarországról, vegye át a svéd védett zsidók ügyeinek intézését. A VKNB képviselője, aki lojális svájci állampolgárként ismeretes, a svéd védőútlevélek kiállításánál végbemenő kétségtelen visszaélésekre hivatkozva, a védelem átvételét egyelőre elutasította, mindaddig, amíg az VKNB-től nem kap erre vonatkozó utasítást.

Veesenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 228.

² Valdemar Langlet.

³ Friedrich Born.

26.
1944. október 20.

**Joachim von Ribbentrop külügyminiszter utasítja Edmund Veesenmayer
birodalmi teljhatalmú megbízottat: segítse a magyarok zsidóellenes politikáját**

V/78

NG-4986

Különvonat, 1944. október 20. 23,13 h.

Érkezett: 1944. október 21. 0,15 h.

Nr. 2262 10. 20.

I g e n s ü r g ő s !
Titkos birodalmi ügy

Kérem önt, hogy a magyarok semmiféle olyan intézkedésének a végrehajtását, mely őket az ellenségeink szemében kompromittálja, ne hátráltassák, hanem sokkal inkább legyenek e tekintetben minden módon segítségükre, különösen érdekünkben áll, hogy a magyarok most a zsidók ellen a legélesebben lépjenek fel.
Táviratnyugtázást.

Ribbentrop

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 230.

27. a.)
1944. október 20.

**Edmund Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott jelentése
a német Külügyminisztériumnak Kemény Gábor külügyminiszterrel
a zsidókérdésről folytatott tárgyalásáról**

II/K213460

Budapest, 1944. október 20.

Érkezett: 1944. október 21. 0,45 h.

Nr. 3037, 10. 20.

Ma átnyújtottam az új magyar külügyminiszternek a magyarországi zsidókérdésben ez év március 19. óta beállott fejleményeket összefoglaló jegyzéket, amely egyúttal az ezzel kapcsolatos német álláspontot is megvilágítja. Hangsúlyoztam, hogy mi – éppen a pillanatnyilag fennálló katonai helyzetre való tekintettel – a probléma végleges tisztázásában vagyunk érdekeltek, és az új kormány e célból – nevezetesen Budapest területének kiürítése céljából – tett lépéseit örömmel üdvözljük. Másrészt tudattam, hogy tekintettel a külföldi illetékesek már megtett intézkedéseire továbbra is készek vagyunk a Sztójay-kormánynek annak idején tett ígéreteinket teljesíteni, és bizonyos úgynevezett humanitárius intézkedéseket, nevezetesen védett zsidók¹ ismert csoportjainak kiutazását, illetve kivándorlását a megegyezés szerinti feltételek mellett lehetővé tenni. Emellett kifejezésre juttattam, hogy az annak idején engedélyezett 7000 fő Palesztinába kivándorló zsidó kontingens elvileg nem túlléphető. A magyar kormány kívánságára és nemzetközi helyzetük megerősítése céljából, különböző külföldi államok törekvéseinek megfelelően, – feltételül szabva egy méltányos számra való korlátozást – készek vagyunk további védett zsidók kiutaztatásáról tárgyalásokba bocsátkozni. A magyar külügyminiszter megkülönböztetett köszönetét fejezte ki ezért a közlésért és kijelentette, hogy a különböző külföldi képviseltek és nemzetközi szervezetek által hozzá eljuttatott kívánságok alapján éppen ugyanezt a kérést készült intézni hozzánk. Minthogy a mai napon bevezetett rendszabályok révén Budapest térségének kiürítésére az elkövetkező napokban most már valóban számítani lehet, a svéd, svájci, portugál és spanyol védett zsidók ismert csoportjai által kért és a Führer döntésének megfelelően annak idején engedélyezett, német átutazóvízumokat megállapodászerűen ki fogom szolgáltatni. Az utazások technikai lebonyolítása azonban az érdekelt szervek számára még bizonyára huzamosabb időt igénybe vevő szervezési munkát jelent.

Veesenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 231.

¹ Eredetiben: *Schutzjuden*.

27. b.)
1944. október 24.

**Edmund Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott memoranduma
a Sztójay-kormány zsidópolitikájáról**

V/83-87 NG-3157; NG-4986

Távirat
/G – Táviró/

Budapest, 1944. október 24. 21 óra 17'

Érkezett: 1944. október 24. 23 óra 30'

Nr. 3091. 1944. október 24.

A Birodalmi Külügyminiszter Úrnak az 1944. október 24-i 3092. sz. távirati jelentéshez kapcsolódóan. Alant következik a magyar külügyminiszternek² a zsidókérdésről 1944. okt. 20-án átnyújtott feljegyzés szövege:

1./ A magyarországi zsidókérdés megoldására f. é. március 19-e után a magyar és a birodalmi kormány között egyezmények jöttek létre, amelyek alapján a magyar Belügyminisztérium utasítására a magyar csendőrség és rendőrség, a német biztonsági rendőri szervek tanácsadói közreműködésével, a vidéken lakó összes magyar zsidót a családok együtt tartása mellett, munkaszolgálatra Németországba szállította. A nyilvánvalóan az ellenséges hatalmak által sugalmazott külföldi sajtótámadások hatására, valamint különböző külföldi és ellenséges hatalmak közbelépésére a volt kormányzó ez év augusztusában³ közölte a Birodalmi Kormánnyal azt az elhatározását, miszerint a magyar zsidóknak a Birodalomba történő további kiszállításához nem járul hozzá. Egyidejűleg ígéretet tett arra, hogy a Magyarországon – lényegében csak Budapest főváros területén – még felfedezhető zsidóságot illetően Magyarországon belül fog olyan megoldást találni, hogy ezeket a zsidókat ugyancsak evakuálják és az ország területén belül munkaszolgálatos táborokban koncentrálnak. Ez az ígéret a rákövetkező időkben nem valósult meg, mivel állítólag minden fáradozás ellenére sem sikerült megfelelő, nevezetesen olyan táborokat találni, amelyek a bekapcsolódott nemzetközi ellenőrző szervek bírálatával, és az ismétlődő külföldi sajtótámadásokkal szemben is helyt tudtak volna állni. Ennek a fejleménynek eredményeképpen valóban elhallgattak a Magyarország ellen intézett külföldi sajtótámadások, más részről azonban a kezdetben elbátortalanodott magyar, illetve budapesti zsidóság tömegesen ismét és teljes erővel felforgató,

² Kemény Gábor.

³ Veessenmayer egy hónapot téved. Horthy Miklós a hazai és nemzetközi tiltakozások, az egyre romló katonai helyzet hatására, valamint az állítólagos csendőrpuccs és Budapest szőnyegbombázása miatti aggodalmában július 6-án adott parancsot a deportálások felfüggesztésére. Ez csak a fővárosi zsidókra vonatkozott, július 9-ig a Budapest környéki városokból (Újpestről, Kispestről, Rákospalotáról stb.) még több tízezer zsidót deportáltak a magyar hatóságok.

a szövetséges államok közös érdekei ellen irányuló tevékenységet kezdett kifejteni, ami odáig fajult, hogy már a Lakatos-kormány alatt, különösen azonban a volt kormányzó f. é. okt. 15-i proklamációja után a magyar zsidók többé nem érezték maguk számára kötelezőnek a Sztójay-kormány által kibocsátott zsidótörvényeket; a részükre kijelölt házakat elhagyták, és a számukra előírt megkülönböztető jelet nem viselték. Ezzel karöltve folyt a különböző külföldi szervek bekapcsolódása, azzal az ismert céllal, hogy egyes zsidókat védelmükbe vegyenek. Az, hogy a zsidókérdés végleges megoldásához⁴ vezető további rendszabályoktól eltekintettek és a magyar zsidóság, nevezetesen a budapesti a helyén maradt, ahol egyre szabadabban mozoghatott, a felelősségük tudatában levő magyar és német körök egybehangzó megítélése szerint állandóan növekvő veszélyt jelentett mind a harcoló szövetséges front, mind a hátszín számára.

Csupán ez év okt. 16-a után kezdődtek a német szervek tanácsadói közreműködésével újabb tárgyalások azzal a céllal, hogy a magyarországi zsidókérdést végleges megoldáshoz juttassák.

2./ Az 1944. márc. 19-e után hozott, előzőekben ismertetett rendszabályok végrehajtásánál valamennyi illetékes hatóság részéről fokozott figyelmet szenteltek a még Magyarországon lévő *idegen állampolgárságú* zsidóknak, hogy a külföldi államok e vonatkozásban jogos panaszait eleve kizárják. Azokat a zsidókat, akik szabályszerű külföldi állampolgársággal és rendes külföldi útlevéllel rendelkeztek, a vidéki gyűjtőtáborokból kiválogatták és a Birodalom területén való munkaszolgálat alól mentesítették. Amennyiben szövetséges, baráti vagy semleges országok állampolgárságával rendelkeztek, lehetőséget kaptak külföldi képviselőik útján a megszabott határidőn belüli hazatelepülésre, ha ellenséges vagy olyan országok állampolgárai voltak, amelyek Magyarországgal a háború kitörése után megszakították a diplomáciai kapcsolatot, úgy ezeknek az országoknak egyéb internáltjai részére fenntartott külön táborokban internálták őket, ahol a többiekkel azonos elbánásban részesültek.⁵

3./ A Magyarországon élő zsidók külföldi állampolgárságát a fent vázolt módon azonban alapvetően csak akkor ismerték el, ha bizonyítható volt, hogy az illető zsidó ezzel az állampolgársággal már 1944. márc. 19. előtt jogszerűen rendelkezett. Minthogy magyar zsidók külföldi állampolgárságának e határidő utáni megszerzése nyilvánvalóan a nemzetközi joggal ellenkezik és csupán visszaélésekhez vezetett, ezeket figyelmen kívül hagyták. Ezen állásfoglalás ellenére több Magyarországon működő külföldi követség – számottevő mennyiségben és minden elfogadható indok nélkül – továbbra is folytatta a magyar zsidók „ideiglenes” honosítását. E szervek részéről hamarosan intervenciók következtek az illetékes magyar és német hatóságoknál a honosítások elismerésére, valamint hazatelepülési vagy kivándorlási engedély kieszközlése céljából. A Sztójay-kormány és a német követség között tárgyalások folytak ezekről az

⁴ Eredetiben: „endgültigen Lösung der Judenfrage”.

⁵ Veessenmayer itt a valóságosnál jóval kedvezőbb képet próbál festeni az 1944. március 19. utáni német és magyar zsidópolitikáról. A valóságban a külföldi állampolgárságú zsidók zömét is válogatás nélkül Auschwitz-Birkenaubába deportálták.

intervenciókról, és elismerve a nehéz helyzetet, amelybe Magyarország e külföldi törekvések révén került, a következő elvi megállapodás jött létre:

Bizonyos korlátozott számú külföldi vagy magyar zsidó hazatelepülése vagy kivándorlása, valamint további, a magyar zsidóság javára szolgáló úgynevezett egyéb „humanitárius” akciók megvalósítása csak azzal a feltétellel – és csak azután – engedélyezhető, illetve válik lehetővé, ha a magyar részről már meg tett ígéret szerint, a még Budapesten fellelhető zsidók biztonsági okokból való végleges evakuálása megtörtént. A létrejött megegyezés szerinti rendszabályok részletezve a következők:

1./ A Svédországba való kivándorlás biztosítása, magyar kiutazási és német átutazó vízumok engedélyezésével, kb. 400 magyar zsidó részére, akik – a budapesti svéd követség állítása szerint Svédországgal való személyes vagy gazdasági kapcsolataik révén – március 19-e után a svéd állampolgárságot úgynevezett ideiglenes vagy védőútlevelel formájában kapták meg;

2./ Kivándorlási lehetőség biztosítása kb. 7000 magyar zsidó részére, akik a budapesti svájci követség közreműködésével Palesztinába szóló bevándorlási engedélyt kaptak;

3./ 9 magyar zsidó Portugáliába való kiutazásának lehetővé tétele, akik a budapesti portugál követségtől ideiglenes portugál útlevelet, illetőleg Portugáliába szóló beutazási engedélyt kaptak.

4./ Spanyolországba történő kiutazás lehetőségének biztosítása egy háromtagú magyar zsidó család részére, akiknek a spanyol kormány, személyükhöz fűződő különös érdekből, engedélyezte a Spanyolországba való beutazást.

5./ Ugyancsak tervbe volt véve, noha az előkészítő megbeszélések stádiumánál eddig nem jutott tovább, 1000 kiskorú gyerekből álló transzport Palesztinába vagy valamely ellenséges államba való kijuttatása, továbbá annak lehetővé tétele, hogy külföldi szervezetek szeretetadományai a Birodalom területén munkaszolgálatot teljesítő magyar zsidókhoz eljussanak.⁶

4./ Miután azonban az újabban megindult tárgyalások alapján remélhető, hogy immár Budapesten belül is további késedelem nélkül, végérvényesen tisztázzák a zsidókérdést, a birodalmi kormány határozottan kijelenti, hogy a nemzetközi szervezetek már beindított intézkedéseire és a Magyarország elleni megújuló külföldi sajtótámadások elkerülésére való tekintettel a fentebb felsorolt megállapodásokat továbbra is elismeri, és kész arra, hogy a szóban forgó ígéreteknek adandó időpontban eleget tegyen. A német követség ennél fogva felhatalmazást nyer:

1./ svéd menlevél birtokában levő magyar zsidók részére, az eredetileg meghatározott 400 személyig bezárólag, német átutazóvízum kiadása révén a Svédországba való kiutazás lehetővé tételére. További svéd menlevél-tulajdonosok részére – a svéd követség, ígérete ellenére eddig több mint 4000 személy részére állított ki ilyenfajta útlevelet – a kiutazás egyelőre nem engedélyezhető. A bi-

⁶ E bekezdés mellé, a lap szélére a következő sort gépelték: „Mindezek a rendelkezések a mai napig nem kerültek végrehajtásra, minthogy, az 5./ alatt jelzett, megvalósításuk előfeltétele – a budapesti zsidók evakuálása – eddig ugyancsak nem valósult meg.”

rodalmi kormány azonban kész arra is, hogy amennyiben a svéd kormány erre vonatkozóan lépéseket tenne, újabb tárgyalásokba bocsátkozzék.

2./ Azon zsidók részére, akik a svájci követség által közvetített palesztinai bevándorlási engedélyeket birtokolják, ugyancsak az eredetileg megállapított 7000 főig, a kivándorlást lehetővé tevő német vízumok kiadására. Célországként a pillanatnyi helyzet szerint csak Svájc jöhet tekintetbe. Magyar zsidók Palesztinába való további kivándorlásához a Birodalmi Kormány elvi megfontolásokból nem járulhat hozzá.

3./ A megállapodás szerint legfeljebb 9 személyből álló, portugál védlevéllel ellátott magyar zsidó csoport részére a Portugáliába való utazást, német átutazóvízum kiadásával lehetővé tenni. Amennyiben, amint ez ismeretes, a budapesti portugál követség további zsidók részére is kiállított védleveleket és e zsidók kiutaztatására is törekednék, a német követség – a kérés illő keretek közt tartása esetén – hajlandó további átutazóvízumok kiadásáról tárgyalni.

4./ A háromtagú zsidó család Spanyolországba történő kiutazását a kért német átutazóvízum kiadásával lehetővé tenni.

5./ További akciókról, mint az 1000 zsidó gyermek Palesztinába való kiutazása és a szeretetadományok eljuttatása tárgyában továbbra is tárgyalni.

5./ A fentebb vázolt intézkedések végrehajtása után Magyarországon már csak olyan külföldi állampolgárságú zsidók maradnak, akik vagy ellenséges országok állampolgárai, vagy akik annak ellenére, hogy védőútlevelek tulajdonosai, mégsem ismerhetők el szabályszerű külföldi állampolgárokként. A Birodalmi Kormány az ezekkel követendő elbánás tekintetében csatlakozik a magyar kormány több ízben kifejtett állásfoglalásához, amely szerint ezek a még fellelhető zsidók, tekintet nélkül arra, hogy rendelkeznek-e vagy sem külföldi állampolgársággal, elvileg a magyar törvények hatálya alá tartoznak; ezért hasonlóan a többi magyarországi zsidóhoz, a magyar kormány által újabban kiadott rendelkezések alapján, koncentráció után Magyarországon belüli munkaszolgálatra behívandók.

Veesenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 234.

28. a.)
1944. október 20.

**Amleto Cicognani washingtoni pápai nuncius jelentése a vatikáni
államtitkárságnak: amerikai rabbik és zsidó szervezetek kéri,
hogy a Vatikáni Rádió sugározzon felhívást a magyar zsidók érdekében**

Tél. nr. 2425 (A. E. S. 7003/44)
Washington, 1944. október 19. 6 h 40'
Érkezett: október 20. 14 h

Továbbra is felkeresik az apostoli követséget rabbik és zsidó bizottságok képviselői, hogy kérjék a Szentatyát, a magyarországi zsidók kétségbeesett helyzete miatt, hogy a Vatikáni Rádión keresztül felhívással forduljon a magyar néphez azért, hogy minden állampolgár, aki tud, fogadja be és védje meg a zsidókat.¹ E percben talán semmit nem tehet az apostoli nunciatura, de a Vatikáni Rádió felhívását /?/, titkos szervezet révén is, amely nagyon aktív, azonnal felismernék és jól fogadnák, és különösen hasznos lenne a vidéki városokban, valamint a falvakban ahol, úgy tűnik, hogy a német hadsereg és rendőrség még nem egészen szerveződött meg.

Actes, X. k., Doc. N. 361.

28. b.)
1944. november 3.

**Mgr. Domenico Tardini vatikáni államtitkár tájékoztatja
Amleto Cicognani washingtoni pápai nunciust a Szentszéknek
a magyar zsidók érdekében kifejtett erőfeszítéseiről**

Tél. nr. 1955 (A. E. S. 7199/44)

Főtisztelendőséged 2425. sz. táviratára válaszolva az alábbiakat közlöm: a Szentszék, amint értesült a magyarországi zsidók helyzetének súlyosbodásáról, haladéktalanul síkra szállt az érdekükben. A Szentszék utasításai következtében a budapesti apostoli nunciatura ismételtel közbenjárt a magyar hatóságnál, hogy ne járuljanak hozzá a gyűlöletes intézkedésekhez és a püspöki kar is igen erőteljes aktivitást fejtett ki.² A Szentatya, miután Serédi eminenciás úr október 29-én vasárnapra kitűzte az imádkozó és adakozó napot a menekültek

¹ Ilyen tartalmú, 1944. október 25-én kelt memorandumot adott át Myron C. Taylor október 28-án XII. Piusznak. November 1-jén D'Arcy Osborne vatikáni angol követ e javaslatot támogató emlékeztetőt nyújtott át. A. E. S. 2051/44./.

² Lásd a 101. a.) és b.) sz. dokumentumot.

javára, méltóztatott személyesen küldeni nyílt táviratot a fent említett eminenciás úrnak, amelyben még egyszer kinyilvánította az együttérzését „a vallásuk, a származásuk vagy politikai okok miatt üldöztetésnek és erőszaknak kitett személyek” iránt.³

Actes, X. k., Doc. N. 385.

28. c.)
1944. október 20.

Mgr. Domenico Tardini vatikáni államtitkár tájékoztatja William Godfrey londoni pápai nunciust a Szentszék magyarországi zsidóvédő tevékenységéről

Tél. nr. 604 (A. E. S. 6915/44.)

A Zsidó Világkongresszus táviratot küldött, amelyben kérte a Szentatya közbenjárását a magyarországi zsidók érdekében. Ön, kegyelmes főtisztelendő Úr, tudja, hogy mennyit tett a Szentszék, különösen az utóbbi hónapokban, a magyarországi zsidó nemzetséghez [stirpe hebraica] tartozókért, és jól tudja, hogy Öszentsége Horthy kormányzónál tett személyes közbenjárása következtében felfüggesztették a zsidók deportálását és körülményeik javultak.⁴

Biztosíthatom Excellenciádat, hogy a Szentszék – a kommunikáció terén növekvő nehézségek ellenére is – jelenleg megkülönböztetett figyelemmel követi a magyarországi zsidók sorsát, és mindent elkövet annak érdekében, hogy segítsen a fent említett személyeknek.

Kérem Excellenciádat, hogy értesítsen az említett javaslattal kapcsolatban.

Actes, X. k., Doc. N. 362.

³ Lásd a 78. sz. dokumentumot.

⁴ 1944. június 25-én XII. Piusz táviratot intézett Horthy kormányzóhoz az üldözött magyar zsidók érdekében. Szövegét lásd LÉVAI Jenő, *Szürke könyv a magyar zsidók megmentéséről*, Budapest, Officina, é. n., 21. Horthy kormányzó 1944. július 6-i döntéséről lásd a 27. b.) sz. dokumentum 3. jegyzetét.

29.
1944. október 20.

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője benyújtja a magyar
Külügyminisztériumnak az általa igénybe vett épületek jegyzékét¹**

A/28.

Jegyzék

A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselője a Magyar Királyi Külügyminiszter [Kemény Gábor] szíves tudomására hozza, hogy a Magyar Vöröskereszt céljaira Magyarországon a következő épületeket vette igénybe:²

A ház megjelölése:

rendeltetése:

1/ Kastély Csákváron
tulajdonos: Esterházy Tamás

Kitelepítési szálláshely, a Képviselő és esetleges svájci menekültek részére

2/ Pannonhalmi Apátság

Kitelepítési szálláshely a Képviselő és irodái részére

3/ Budapest
XII. Bérc u. 16.
tulajdonos: Haggenmacher Ottó

Gyermekek otthon szükségét szenvedő gyerekek részére

4/ Budapest
XII. Mártonhegyi u. 36.
tulajdonos: Ambro István

Kitelepítési szálláshely Képviselő hivatalnokainak irodái részére

5/ Budapest
II. Ervin u. 1.
tulajdonos: Nagy István

Kitelepítési szálláshely a Képviselő irodái részére

6/ Kastély Tordason
tulajdonos: Dreher-Hardy Mary

Gyermekek otthon szükségét szenvedő gyerekek részére

7/ 2 ház Martonvásáron,
tulajdonosok: Dreher Jenő és neje
Dworzak Anna

Gyermekek otthon szükségét szenvedő gyerekek részére

¹ A fejléc alá nyomott francia nyelvű pecsét szövege: „A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága Magyarországi Képviselete; Budapest, II. Fillér utca 51. Telefon: 153-615.”

² Lásd még a 46. sz., valamint a 99. a–j.) sz. dokumentumokat.

8/ Udvarház
tulajdonos: Haggenmacher Ottó

Menekültotthon Bakonyszentkirályon

9/ Udvarház Nyergesújfalun
tulajdonos: Kernstok Károly

Gyermekotthon szükségét szenvedő
gyerekek részére

A Képviselő kéri a M. kir. Külügyminisztertől fentiek szíves tudomásulvételét, valamint az illetékes magyar hatóságok értesítését arra vonatkozóan, hogy fent felsorolt épületek és az azokhoz tartozó parkterületek a Képviselő rendelkezésére állnak, és sem katonai, sem egyéb elszállásolás céljaira nem vehetők igénybe.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat, az VKNB magyarországi képviselőjének hivatalos, francia nyelvű fejléces levélpapírján, Friedrich Born pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-1944-III/6-A/28.

Az irat hátlapján november 4-i keltezéssel, kézzel írott feljegyzés szerint e levél tartalmáról írásban értesítették a Honvédelmi és a Belügyminisztériumot „Tudomásulvétel és alárendelt közegeinek megfelelő utasításokkal leendő ellátása céljából.”

30.
1944. október 20.

**A Magyar Nemzeti Bank átiratban tájékoztatja a VII. kerületi elöljáróságot:
a VII. Rákóczi út 6. sz. alatti üzlethelyiségében található ingóságokra igényt tart**

Üzletvezetőség
E 920/1944-56.

A Budapesten VII., Rákóczi út 6. szám alatt fekvő, a Magyar Nemzeti Bank Nyugdíjalapjának tulajdonát képező házban földszint X. szám alatt levő üzlethelyiséget 1937. november hó 1. napjától kezdődőleg Wildmann Erna bérelte kölcsönkönyvtár céljaira.

Az üzlethelyiséget 1944. április hó 2-án az 50.500/1944. K. K. M. számú rendelet értelmében zár alá vették és az mind a mai napig zár alatt is van.¹

Tekintettel arra, hogy a szóbanlevő üzlethelyiség zár alá vétele folytán a 2650/1944. M. E. sz. rendelet² 8. §-a értelmében a bérlemény felett nem rendelkezhetünk, figyelemmel továbbá arra, hogy Wildmann Erna bérlő 1944. június–október havi bére és járulécai fejében 262.50 pengővel hátralékban van, a bérlemény újbóli bérbeadásáig, illetve a helyiség kiürítéséig kieső bér erejéig a bérleményben található berendezésre, ingóságokra vagy az azoknak értékesítéséből befolyó ellenértékre igényt jelentünk be és kérjük ennek tudomásul vételét.

Kitartás! Éljen Szálasi!

A Magyar Nemzeti Bank Nyugdíjalapja
Képviselésében
Üzletvezetőség [két olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott tisztázat, a Magyar Nemzeti Bank körpecsétes, fejléces levélpapírján, az Üzletvezetőség két tagjának saját kezű aláírásával.

BFL-IV-1476-a-65688/1944.

A VII. kerületi elöljáróság iparügyi osztályát október 24-én utasították, hogy a beadványt azonnal továbbítsák a [zsidó ügyek] kormánybiztosának, Turvölgyi Albertnek. 1945. július 1-jén a Hivatalban rápecsételték a beadványra: „H[elyben]. Érdekelt a mai napig nem jelentkezett. Jelentkezéséig irattárba teendő.”

¹ A hivatkozott rendelet címe: *A zsidó kereskedők üzletéhez tartozó árukészletek és üzleti berendezések zár alá vételéről*. Kunder Antal aláírásával 1944. április 20-án jelent meg és 21-én, kihirdetése napján lépett életbe. Teljes szövegét lásd *MRT*, 1944, 603–604. Ennek alapján bizonyos, hogy az MNB üzlethelyiségének lezárását és berendezésének, illetve a benne található árukészletek, ingóságok zár alá vételét nem április 2-án, hanem három héttel később rendelték el.

² *A zsidók vagyonával kapcsolatos egyes kérdések szabályozása tárgyában* című rendelet 1944. július 21-i dátummal Sztójay Döme aláírásával jelent meg. Teljes szövegét lásd *Budapesti Közlöny*, 1944. július 23., 2.

31.
1944. október 21.

**Vajna Gábor belügyminiszter személyi javaslatai és hatáskör-módosítási
előterjesztése a minisztertanácshoz**

Kérem a t. Minisztertanácsot, hogy az alább felsorolt és bent egyenként részletesen ismertetett előterjesztéseimhez hozzájárulni méltóztassék.

1./ dr. Palásthy Ferenc miniszteri tanácsos és dr. Szecsey György székesfővárosi közkórházi adjunktus kinevezése államtitkárrá. /7880/1944. B. M. eln. sz./

2./ dr. Keledy Tibor Budapest székesfőváros főpolgármesterének ettől az állásától való felmentése, és dr. Mohai [sic! helyesen: Mohay] Gyula ügyvéd kinevezése Budapest székesfőváros főpolgármesterévé. /7881/1944. B. M. eln. sz./

3./ dr. Szőts László orvos, budapesti lakos kinevezése az Országos Orvosi Kamara kormánybiztosává /7882/1944. B. M. eln. sz./

4./ dr. Széll Imre egyetemi klinikai tanársegéd kinevezése a Magyar Vörös-Kereszt Egylet kormánybiztosává /7883/1944. B. M. eln. sz./

5./ A belügyminiszter lakásügyi hatáskörének a közellátásügyi miniszterre ruházása /900/1944. B. M. I. sz./

*Eredeti, géppel írott másodlat.
MNL OL-K150-XVIII-2-1944.*

**32. a.)
1944. október 21.**

**Szálasi Ferenc miniszterelnök és Kemény Gábor külügyminiszter tárgyalása
Angelo Rotta budapesti pápai nunciussal és Gennaro Verolino pápai uditorával
az új kormány egyházpolitikájáról és a zsidókérdésről**

Feljegyzés

Szálasi Ferenc miniszterelnök úrnak 1944. évi október 21-én Rotta Angelo pápai nunciussal folytatott megbeszéléséről.

A megbeszélésen jelen voltak még: Verolino pápai uditore, valamint báró Kemény Gábor külügyminiszter.

A miniszterelnök úr: üdvözlí a pápai nunciust és sajnálatának ad kifejezést, hogy nem ő kereshette fel előzőleg a nunciust. Ezt a szándékát azonban az országos ügyekkel való állandó elfoglaltsága miatt eddig nem valósíthatta meg.

Kéri a nunciust, hogy ismertesse vele azokat a kérdéseket, amelyekben felvilágosítást kíván.

A pápai nuncius: megköszöni a miniszterelnök úr üdvözlő szavait és előadja, hogy jövetelének célja megismerni az új kormány felfogását a/ Az Egyházhoz való viszonyról, b/ a felekezeti oktatás kérdésében, c/ a zsidókérdés további kezeléséről.

A miniszterelnök úr: a felvetett kérdésekre egyenként kíván válaszolni. Először az Egyházzal vallott felfogását szeretné megismertetni. A Hungarista Mozgalom a kereszténység eszméin felépülő nemzeti és szocialista államot kívánja megvalósítani. Kiemeli, hogy a kereszténység eszméit a Hungarizmus függetlenül attól, hogy más nemzeti szocialista államok ezt elfogadják-e vagy sem, az országépítésnél mint vezérszemponzt kívánja tekintetbe venni.

Ami az Egyházat illeti, mindazokban a kérdésekben, amelyek dogmatikusnak tekinthetők, az állam nem kíván beleszólni, mert a dogmákat az Egyház belső ügyének tekinti. Ami viszont a nem dogmatikus kérdés, ezekben az állam keresztény szellemben magának szabad intézkedési jogot tart fenn, vagyis ami dogma, abba az állam nem szól bele, viszont ami nem tekinthető dogmának, abba az Egyház se avatkozzék be, ha ilyen kérdésekben az állam nemzeti érdekeknek megfelelően intézkedik.

Verolino uditore: közbeveti, hogy az Egyház a dogmatikus kérdéseken kívül bizonyos egyházi disciplinális kérdésekben is érdekelve van, így nem közömbös az Egyház előtt, hogy mi a kormánynak az álláspontja a házasságról, [a] válásról, amelynek mint ismeretes, polgári vonatkozáson kívül egyházjogi vonatkozása is van.

A miniszterelnök úr: le kívánja szögezni, hogy a polgári házasságot egymagában voltaképpen csak legalizált concubinátusnak¹ tekinti. A polgári házasság

¹ Latin: házasságon kívüli együttélés, „vadházasság”.

nem tud olyan eszmei tartalmat adni a házasságnak, amelyet erkölcsi szempontból meg kell követelni, épp ezért szándékában van a polgári házasság mellett a kötelező egyházi házasságot elrendelni, épp úgy, mint az a honvédségnél jelenleg is érvényben van. A Honvédség ugyanis csak akkor ismeri el a házasságot, ha polgári házasság mellett az egyházilag is megkötött.

A válásról való felfogására már következtetni lehet az előbb mondottakból. Egyébként csak a Nemzet érdekeinek tekintetbevételével kívánja általában a válás lehetőségét biztosítani.

A pápai nuncius: Miután meglegédelemmel nyugtázta a miniszterelnök szavait az egyházi házasság jelentőségéről, felhívja a figyelmet egyben arra, hogy az Egyház a házasságot szentségnek tekinti és az mint ilyen felbonthatatlan. Ezt még a Pápa sem teheti meg. Egyedül a semmisségi okok fennforgása esetén nyilváníthatja az Egyház a házasságot meg nem történtnek. Ezt a felfogást az olasz fasizmus is elismerte és a polgári házasság Olaszországban bevezetve nem lett, úgy hogy a házasság tekintetében csak az egyházi kánonjog szabályai érvényesültek, így [mind] a házasság létrejötte, min[d] megszűnte tekintetében az egyház jog szabályai érvényesültek.

Miniszterelnök úr: itt megjegyzi, hogy Magyarországon a helyzet más, mint Olaszországban, mert Olaszország a polgári házasság intézményét el nem ismerte, Magyarországon az viszont érvényben van, így a polgári házasság felbontható. Azonban az egyházi házasságnak kötelező tételével, amely eddig fakultatív volt, egyszersmind fokozottabban érvényesülhetnek a kánonjognak a házasság felbonthatatlanságára vonatkozó szabályai is.

A miniszterelnök úr: a pápai nuncius által felvetett második kérdésre, a felekezeti oktatásra nézve, következő álláspontját közölte: Az iskoláztatás vagyis a nevelés általánosságban nem dogmatikus kérdés, ezért a nevelést elvileg az állam feladatának tartja. Csak a hitnek a nevelését, vagyis a vallásoktatást, továbbá az egyházi személyek utánpótlásáról való gondoskodást tekinti egyházi feladatnak.

A pápai nuncius: utal arra, hogy az államnak és egyháznak polgárai ugyanazok a személyek, az egyház számára tehát nem lehet közömbös, hogy fiai minő nevelésben részesülnek. Épp ezért a szorosán vett hitoktatáson kívül is az Egyháznak figyelemmel kell kísérnie, hogy az ezen kívüli nevelés az Egyház tanításával ellentétes irányba ne vezesse híveit, épp ezért nagy fontosságot tulajdonít annak, hogy az állami és egyházi nevelés között ne legyen ellentét, illetve ez megfelelő egyetértésben eszközöltessék.

A miniszterelnök úr: bár e kérdés elméleti jelentőségű, szeretné a nuncius álláspontja kapcsán saját álláspontját megismertetni: felfogása szerint amikor az ember megszületik, az egyik oldalán áll az Egyház, amely arra hivatott, hogy az egyént az örökkévalóság felé vezesse, másik oldalán pedig áll a nemzet, melynek feladata, hogy a kereszténynek született magyarból magyar keresztényt neveljen és kialakítson. Az államhatalom ezt a feladatát és munkáját az egyház szempontjából való neveléstől külön lehet választani, de ezt lehet egymással összhangban is megejteni.

Rosenberggel a nemzeti szocializmus nagy teoretikusával ismételt vitái voltak a vallás nevelő hatásáról, aki a kérdésben más álláspontot foglalt el, ő azonban, mivel Krisztus tanaiban teljes kielégülést talál, úgy véli, hogy a keresztény eszmét a nevelésnél mellőzni nem lehet.² Ezért a Hungarizmus a nacionalista és szocialista nevelés elveit összhangba akarja hozni a kereszténység eszméjével, amiben eltér a német nemzeti szocializmustól.

A miniszterelnök úr: utalt arra, hogy a Hungarista Mozgalmat általában pogánynak bélyegzik, bár nem tudja, hogy Magyarországon foglalkozott-e bárki is ezzel a problémával, hogy miként történjék a középiskolából kikerült ember vallási továbbnevelése; ma ugyanis a helyzet az, hogy 18 éves koruk után az emberek valláserkölcsei tanítása megszűnik és egészen a halálig többé senki nem foglalkozik rendszeresen velük. A hungarista országépítés egyik programjába tartozik ennek a kérdésnek a megoldása, amelyre vonatkozó tervet a mozgalom lelkesítettei, közöttük jezsuiták, dolgozták ki.

A pápai nuncius: elismeri, hogy a felvetett problémának határozott jelentősége van és köszöni, hogy a miniszterelnök úr ezzel a felnőttek valláserkölcsei oktatásának kérdésével ilyen behatóan foglalkozott. Ezután felteszi a kérdést, hogy az új kormány elismeri-e az Egyháznak iskola-fenntartási jogát, vagyis a felekezeti oktatást.

A miniszterelnök úr: utal már a bevezetésben mondottakra, nevezetesen, hogy a nemzetnevelést állami feladatnak tartja és ezért a felekezetek iskoláinak idővel a Nemzet tulajdonába kell átmenniük, ami természetesen nem jelenti azt, hogy a laikus tárgyakat tanító tanerők az államivá vált iskolákban továbbra ne folytathassák működésüket.

A pápai nuncius: az Egyház oktató missziójáról nem mondhat le és ezért kéri a miniszterelnököt, hogy a felekezeti iskolák megszüntetésére vonatkozó elgondolásait ne hajtsa végre, mert ez nagy nehézségeket fog okozni az Egyház és állam viszonyában, már pedig érdek, hogy az összhang ne bomoljék meg ketőjük között.

A miniszterelnök úr: leszögezi, hogy nem akarja kifogásolni az Egyház munkáját és tevékenységét, de meg kell jegyeznie, hogy ha az Egyház 2000 éves fennállása alatt misszionárius tevékenységét nem az Európán kívüli földrészekre összpontosította volna, illetve ezt a munkát Európára fordította volna, úgy Európa nem állna ott, ahol ma van.

Ettől függetlenül azonban megnyugtathatja a nunciust, hogy elvben nem kíván elzárkózni a felekezeti iskolák engedélyezésétől mindenütt, ahol a felekezetek ezeket az iskolákat saját erejükből fenntartani tudják.

Verolino uditore: utal arra a könnyítésre, amelyet a felekezeti iskolák léte az állam szempontjából jelent. Az egyházak évszázados gyakorlatuk és tradíciójuk alapján olyan intézményeket fejlesztettek ki és olyan tanszemélyzetet neveltek, amelyeket az állam máról-holnapra pótolni sem tudna. A felekezeti oktatás az állam szempontjából semmi veszélyt nem jelent, mert hiszen az Egyház is fel-

² Szálasi erősen túloz. A nyilvánosság előtt nem, csupán 1938–1940-ben, a szegedi Csillag börtönben kézzel írott naplójában bírálta Alfred Rosenberg vér-faj miszticizmusát.

adatává teszi fiainak, hogy vallásosak, de egyben jó hazafiak is legyenek és elég utalni a Magyarországon működő tanító rendek hosszú működésére, amelyek magyar nemzeti szempontból a legkiválóbb férfiakat nevelték az országnak.

A felekezeti oktatásnak mint intézménynek a fenntartása az Egyház szempontjából nemcsak azért van fontossága, hogy egyházi felügyelet alatt történik az oktatás, hanem az egyház gondoskodik arról is, hogy a laikus tárgyak tanítása az Egyház szellemében történjék és az áltudósok által sokszor befolyásolt irányzatok, amelyek nemcsak az igazi tudomány, hanem az Egyház szempontjából is veszedelmesek, ne mételjezzék meg a fiatal lelkeket. Utal csak arra, hogy a természettudomány vagy történelem oktatása terén is különböző szempontok érvényesülhetnek, ahol az Egyház ügyel arra, hogy elveivel ellentétes felfogások ne hirdettessenek. Példának idézi, hogy az ember keletkezéséről az Egyház homlokegyenest mást tanít, mint a materialista tudósok, akik az Isteni teremtés helyett öntermékenyítéssel (*germination spontanée*) magyarázzák az ember keletkezését.

A miniszterelnök úr: megjegyzi, hogy teljesen tisztában van a felvetett kérdéssel. A tudomány megállapításainak ismerete nem jelenti egyben azok elfogadását is. A nevelés feladata, hogy öntudatosítsa bennünk a krisztusi szeretetet, azonban ez nem jelenti azt, hogy az Egyház oktatásait laikus kérdésről kritika nélkül elfogadjuk, mert az egyháztudósok tanították valamikor, hogy a nap forog a föld körül. Vannak bizonyos abszolút igazságok, amelyeket az Egyház épp úgy tanít, mint az állami oktatás és ezeket a tételeket semmiféle áltudomány megerősíteni nem tudja.

Verolino uditore: közbeveti, hogy mindamellett azonban figyelemmel kell lenni arra, hogy a tudomány a maga tudományos mezében igyekszik a vallást támadni, így pl. idézi, hogy a Biblia 6-ik fejezetében szó van egy kisázsiai csatáról, amelyben 5 király 6 ellenséges király ellen hadakozott. A 19-ik századbeli tudomány erre azt igyekezett kimutatni, hogy a Biblia megállapítása helyt nem álló, mert hisz ennyi király az egész földkerekségen nem volt és ebből a Biblia szavahihetőségét akarták aláásni. Ezzel szemben az újabb kutatások az ásatások nyomán valóban megállapították, hogy a Biblia által jelzett időben Kis-ázsiaiában tényleg létezett ennyi király, sőt azoknak neveit is meg tudja állapítani a tudomány.³

A pápai nuncius: még egyszer le kívánja szögezni, hogy az Egyház a felekezeti oktatás fenntartására igen nagy súlyt helyez, mert ennek az oktatásnak a révén tud kialakítani egy szellemi elitet, akik amellet, hogy az Egyház szellemében nevelkedtek, az állammal szemben teljes lojalitással és hazafias érzéssel lesznek telítve. Ha az állam a nevelésbe beleszólást kíván, ezt a felügyeleti jog körében a legteljesebb mértékben gyakorolhatja és ezáltal biztosítja van azoknak a szempontoknak a figyelembevétele, amelyekre az állam a maga részéről súlyt helyez. Épp ezért kéri a miniszterelnököt, hogy a felekezeti oktatás kérdésében vallott

³ Verolino itt valószínűleg 1Móz 14-re (A sziddim-völgyi csata) céloz. Ebben négy király harcáról van szó öt király ellen, majd Ábrahám is bekapcsolódik a harcba, hogy rokonát, Lótot kiszabadítsa a fogságból. Az eredeti leírás szerint városok, és nem országok királyairól van szó.

felfogását vegye megfontolás alá, illetve ha e kérdésben bárminemű változtatásra készül, úgy az érdekelt egyházfőkkel egyetértésben járjon el.

A miniszterelnök úr: nem tartja kizártnak, hogy az oktatás kérdésében el fog jönni az idő, amikor az Egyház és az állam őszintén együttműködhetnek, de ez csak akkor lesz, ha az Egyház is félreérthetetlenül leszögezi álláspontját és felfogását az új világeszmével szemben. Egyébként biztosítja a nunciust arról, hogy ha a felekezeti oktatás reformjára kerül sor, ezt az érdekelt egyházfőkkel előzőleg megtárgyalja és velük egyetértésben igyekszik e kérdésben megoldást teremteni.

A pápai nuncius: a miniszterelnök megnyugtató kijelentését köszönettel nyugtázza és még egyszer hangsúlyozza, hogy az oktatás kérdésében egy preventív együttműködés az egyházakkal az állam szempontjából is kívánatos, mert az egyház a maga állandóságával, az oktatás kérdésében bizonyos stabilitást jelent, ami az állam szempontjából sem lehet közömbös.

A miniszterelnök úr: ezután kérdést intéz a nunciushoz aziránt, hogy a zsidókérdés kezelésére nézve kért felvilágosítások általában a zsidók kezelésére avagy a kikeresztelkedett zsidókra vonatkoznak-e.

A pápai nuncius: szükségesnek találja leszögezni, hogy a Szentszék, mint az általános emberi jogok és az emberiség szempontjainak védelmezője, érdeklődik a zsidókérdés általános kezelése iránt. De különös érdeklődése a kikeresztelkedett zsidók iránt is megnyilvánul, mert e személyeket az Egyház saját fiainak tekinti, akiket fajra való tekintet nélkül az Egyház kötelességének tartja megvédeni.

E tárgyban a Nunciatúra már ismételt jegyzékeket intézett az előző kormány fejéhez és a külügyminiszterhez, amely jegyzékekben a Nunciatúra szükségesnek tartotta leszögezni tiltakozását az ellen a mód ellen, ahogyan a zsidók százezreit külföldre deportálták és amely intézkedés következtében családok szakadtak szét, az emberi tragédiák, öngyilkosságok számos esete fordult elő, amik természetesen nem kerültek el a Szentszék figyelmét sem.⁴ A Szentszék a Magyar Nemzet jó hírneve érdekében szólalt fel ezek ellen az intézkedések ellen és ezért tartja szükségesnek a nuncius most újból a miniszterelnök figyelmét felhívni arra a különös érdeklődésre, amely a Szentszék részéről e kérdésben megnyilvánul.

Gyakorlatilag kéri: a/ az eddig engedélyezett kivételezések fenntartását, b/ a semleges államok által magyarországi zsidók számára kivándorlás céljára kiállított útlevelek tiszteletben tartását. Ez utóbbi kérdést a budapesti diplomáciai testület nevében is terjeszti elő; c/ a zsidókkal vegyes házasságban élőket ne

⁴ Angelo Rotta 1944. március 19. után több memorandumban, jegyzékben és személyesen is tiltakozott a magyar zsidók deportálása ellen. 1944. május 15-én Sztójay Döme miniszterelnöknek írott levelében többek között megállapította: „A pusztító tény, embereket egyedül faji eredetük miatt üldözni, a természeti jog megsértését képezi. Ha a jó Isten megadta nekik az életet, senkinek sem áll jogában a világon tőlük azt elragadni vagy megtagadni tőlük az eszközöket, melyek által azt fenntarthatják, legalábbis ha nem követnek el bűnt.” Rotta levelének teljes szövegét lásd *Vádirat 1*, 317–319.

válasszák el házastársuktól; d/ a zsidó házak lakói számára bizonyos mozgási szabadságot kér engedélyezni.

A miniszterelnök úr: először a zsidók általános kezelésére nézve a már leszögezett kormány-álláspontról kívánja tájékoztatni a nunciust.

Tisztában van azzal, hogy a katolikus Egyház feladata az egész földtekén a katolikus vallás terjedését minden módon előmozdítani, ezt természetesnek és magától értetődőnek tartja. Viszont az állam feladata, hogy a Nemzet legmagasabb érdekeinek megvédéséről gondoskodjék. Ahogy az Egyház szabadon dönt afölött, hogy kit fogad el fiává, az állam is szuverénül dönt abban, hogy kit akar állampolgárának elfogadni.

A kormány nem kívánja a zsidókat elpusztítani, azonban a magyar nemzetet ettől az elemtől meg akarja szabadítani. A zsidók tehát Magyarország területén kívül, ha akarják, megtalálhatják boldogulásukat, Magyarország területén azonban nem.

Verolino uditore: elismeri azt, hogy az államnak joga van meghatározni azt, hogy kit fogad el állampolgárának vagy kiket zár ki abból. A zsidóságnak azonban egész tömegben való kirekesztése magyar állampolgári kötelékből csak fajuk miatt történik. Ez igazságtalanul sújtana egy nagy tömeget egynéhány egyén vagy a zsidók egy kisebbségének nem kívánatos magatartása miatt.

A miniszterelnök úr: véleménye szerint a zsidókat még akkor is ki kellene rekeszteniük, ha nem a fajtát néznők és ha csak azt tekintenénk, hogy ezer éven át magyar földön milyen kárt okoztak a Nemzetnek. Erkölcileg és anyagilag mételeyezték a Nemzet lelkét és kezükbe kaparintották a Nemzet javainak túlnyomó többségét. Arra az ellenvetésre, hogy nem minden zsidó folytatott ilyen tevékenységet, meg kell jegyeznie, hogy a legjobb akarat mellett sem tud egy családra valót olyan zsidókból összehozni, akik mentesek lennének e kifogástól. Mint osztatlan egész végezték el romboló munkájukat, egy részük a szalonokban, másik részük pedig a munkástelepeken. Megismétli, hogy nincs kifogása az ellen, ha Magyarországról elköltöznék, de esetleges jó tulajdonságaikat mutassák meg máshol, ott, ahol a magyar Nemzet lelkét nem fertőzhetik.

Verolino uditore: nem osztja a miniszterelnök felfogását a zsidó fajnak mint egészen káros voltáról, mert iskola és házasság útján a zsidót ki lehet emelni eredeti környezetéből s meg lehet változtatni olyan irányban, hogy a nemzetnek hasznos szolgálivá lehetnek, mint ahogy az Magyarországon is tapasztalható volt. Különösen a kereszténység felvételével s a keresztség szentségével, amelynek a lélekre is átalakító hatása van, lehetőnek tartja azt, hogy a zsidók faji tulajdonságaikat elveszítsék. Ahogy a nyelvtanulással is látjuk, az Új Világban egy-két generáció alatt bevándoroltak asszimilálódnak, úgy a zsidóság is a nyelv elsajátításával s a kikeresztelkedés tényével hasznos tagja lehet a polgári társadalomnak.

A miniszterelnök úr: megjegyzi, hogy ezt az álláspontot nem oszthatja, mert ha a zsidó magyarul is beszél, azért magyarnak nem tekinthető, mert a beszéd nem változtatja meg az egyén lelkét. A keresztség felvételével úgy hiszi, szintén nem változik meg a zsidó.

A kérdésről folytatott elméleti megállapítások helyett inkább gyakorlatilag szeretne rámutatni arra, hogy miért alakult ki a zsidókkal szembeni felfogása.

A magyar nemzet, élet-halál harcát vívja a bolsevizmus ellen és ha a zsidóság egynek érezné magát a magyar nemzettel, úgy nem fordult volna olyan lelkesedéssel a bolsevizmussal együtt küzdő Anglia és Amerika felé. A magyar nemzetnek ebben a küzdelmében a zsidóság nemhogy nem vett részt, hanem egyenesen nehezítette, szabotálta ezt a küzdelmet és minden megnyilvánulásában úgy viselkedett, amiből kétségtelen, hogy az ellenség erőfejtéseit [sic!] akarta támogatni, ugyanakkor pedig hátba támadta a veszély ellen felkészülő nemzeti erőfeszítéseket.

Verolino uditore: itt közbeveti, hogy ilyen álláspontot nemcsak a zsidók, hanem egyes magyarok is vallanak.

A miniszterelnök úr: elismeri, hogy ez így van, de ennek az oka az, hogy a magyar nemzetet képviselő jobboldali köröknek eddig nem volt módjukban kellően felvilágosítani a nemzetet a Szovjet elleni harc szükségességéről, mert a zsidók mindent elkövettek, hogy a jobboldali körök félreállíttassanak és elhallgattassanak. A magyar nemzet felvilágosítását tehát csak most lehet elkezdni.

A Hungarista Mozgalom nem kételkedik abban, hogy a legjobb oldalon harcol, mert ugyanazokon az eszméken alapuló világot akar felépíteni, mint aminek a Pápa Őszentsége szeptember 1-jén tartott beszédében kifejezésre juttatott. E beszédben elhangzott magasztos elvek azok az építőkockák, amelyekre a Hungarista Mozgalom is a magyar jövőt felépíteni kívánja.⁵

Összefoglalva a zsidókérdéssel kapcsolatos álláspontot, a következőket közölheti:

a/ A zsidók a háború alatt munkaszolgálatot teljesítenek a nemzet számára. A velük való bánásmód viselkedésükhöz és az ellenséges légitámadásokhoz alkalmazkodik.

b/ A zsidókérdés rendezése európai kérdés, amelyet a háború után nemzetközi megállapodások fognak rendezni s a zsidók e megállapodások alapján Magyarország területéről kitelepíttetnek oda, ahová a megállapodások azt kijelölik.

A pápai nuncius: ennek kapcsán kéri a miniszterelnök úr állásfoglalását az általa előzőleg felvetett konkrét kérdésekre, nevezetesen a kivételezések fenntartására, az idegen útlevelekkel ellátott zsidóknak kivándorlásukig való kivé-

⁵ A Vatikáni Rádió 1944. szeptember 1-jén 19,30-tól sugározta XII. Piusz félévbeszédét, amelyet a pápa a világháború kitörésének 5. évfordulóján mondott. Szálasi minden bizonnyal a korabeli magyar napilapokban olvashatta azt az összefoglalót, amelyet az MTI készített erről a beszédről. Az összefoglaló szerint a pápa leszögezte: „...a régi világ romokban hever, s új van kialakulóban. Hogy milyen lesz ez az új világ, az attól függ, vajon meg tudjuk-e védelmezni a keresztény kultúrát. Felhívta a kereszténységet, sőt a kereszténységen kívül álló népek figyelmét is arra, hogy a keresztény kultúra az a csúcspont, amelytől a jövő békéje függ. A keresztény kultúrának ránk szállott öröksége az az alap, amelyet nem szabad feláldozni. A jövő társadalmi és szociális rendje csak a keresztény eszme és a keresztény kultúra alapján épülhet fel. Ezt a gondolatot minden igaz kereszténynek apostoli módon terjesztenie kell és elfogadtatni a nem keresztény világgal is.” *Magyarság*, 1944. szeptember 3., 9.

telezésére, továbbá a vegyes házasságban élők helyzetére és a zsidó házakban lakók mozgási szabadságára.

A miniszterelnök úr: Az eddig történt mentesítéseket, akármilyen alapon is történtek azok s akármilyen okmányokkal támasztattak alá, azoknak indokoltságát nehéz elfogadni, mert a döntésnek a nemzeti érdekek szerint kell történnie és ezt ő az államhatalom belső ügyének tartja.

A pápai nuncius: nyomatékosan kéri, hogy a miniszterelnök úr ne ragaszkodjék ehhez az álláspontjához, mert ez nagy nehézségeket támaszt és nem vonná maga után az Isten áldását.

A miniszterelnök úr: kéri, hogy Isten nevét jobb, ha nem idézzük e vitában, mert ő sokkal jobban szereti vallását, semhogy ennek a kérdésnek tárgyalásánál bevonná Isten nevét e vitába.

Verolino uditore: kéri a miniszterelnök urat, hogy az eddig történt mentesítéseket hagyja érvényben, mert hiszen azok, legalább is túlnyomó részben, olyan indokolt kérelmek alapján történtek, amelyek fenntartandók lennének. Számos esetben látott olyan zsidó kérvényeket, ahol arra történt hivatkozás, hogy az illetőt a bolsevisták halálra ítélték vagy ellenséges megszállás alatt a magyar ügy érdekében végzett szolgálatok miatt fegyházbüntetést szenvedett, vagy az illető a munkások sorsának javítása érdekében igen nagy karitatív és szociális tevékenységet fejtett ki.

A nunciatura tudomása szerint túlnyomó részben kikeresztelkedettek kaptak ilyen mentesítéseket részben a Kormányzó Úrtól, részben a belügyminiszter úrtól⁶ és utóda, Bonczos Miklós is adott ki mentesítéseket, és azért érdeklődik különösen a nunciatura e mentesítések fenntartása iránt, mert a mentesített esetek túlnyomó többségében valóban olyan nyomós emberbaráti és nemzeti szempontok szóltak emellett, hogy ezek további fenntartását a nunciatura kéri. Amíg a svájci és svéd követségek főleg gazdasági és rokoni kapcsolatok alapján adtak ki útleveleket, addig a nunciatura főleg egy generális mentesítési lehetőség terén lépett fel kezdeményezően, látva azokat az erkölcsi indokokat, amelyek emellett szólnak.

A külügyminiszter úr: ennek kapcsán megjegyzi, hogy a svéd, portugál és svájci követségek részéről már intervenciók történtek arra nézve, hogy az eddig kiállított zsidó útlevelek érvénye szintén ismertessék el. Ő e kérdésben már a belügyminiszter úrral [Vajna Gábor] és a német követséggel folytatott tárgyalásokat,⁷ amelyek eredményeként elvben nincsen akadálya a zsidók részére kiállított útlevelek elismerésének, annál is inkább, mert német részről biztosítékot adtak arra nézve, hogy ezeknek Németországon való átutazását lehetővé fogják tenni.

A miniszterelnök úr: kérdi, hogy körülbelül mennyire tehető a mentesítési okirat alapján kivételezett zsidóknak és az idegen útlevéllal ellátott zsidóknak a száma?

A külügyminiszter úr: erre nézve pontos adatokat még nem tud, azonban úgy hiszi, hogy körülbelül 3000-re tehető a mentesítési okiratokkal, körülbelül

⁶ Jaross Andor.

⁷ Lásd a 27. a.) sz. dokumentumot.

4500-ra a svájci útlevéllel, körülbelül 700-ra a portugál útlevéllel és körülbelül 7-8000-re a palesztinai kivándorlásra útlevéllel ellátottak száma.

A miniszterelnök úr: közli a nunciussal, hogy e kérdést az illetékes miniszterekkel megtárgyalja és el fogja intéztetni, ellenben ragaszkodik ahhoz, hogy azok az államok, amelyek a zsidókérdésben érdeklődést tanúsítanak, előbb ismerjék el a jelenlegi kormányt, és a semleges államok kormányai hassanak oda, hogy a magyar követségekről disszidált személyek a legális magyar kormány ellen tevékenységet ne folytassanak.⁸

A pápai nuncius: a miniszterelnök úr közlését köszönettel nyugtázta, kéri azonban, hogy az okirattal mentesítettek ügyének kedvező elintézését ne tegye függővé a semleges államok részéről történő elismeréstől, mert ezt a nunciátúra szorgalmazta. Kilátásba helyezi azonban, hogy a maga részéről is oda fog hatni a semleges államok budapesti képviselőinél, hogy a kormány elismerése megtörténjék.

A miniszterelnök úr: utasítást ad arra nézve a külügyminiszter úrnak, hogy kedden, október 24-én délután 5 órakor hívjon össze a belügyminiszter úr, Kovarcz miniszter úr részvételével egy értekezletet a Külügyminisztériumban, ahol a nuncius által felvetett kérdésekre elvi döntést kíván hozni. Kéri, ez értekezletre azoknak a személyeknek a listáját, akik kormányzói vagy belügyminiszteri mentesítést kaptak, továbbá azokat a jogszabályokat, amelyek a zsidó intézkedések hatálya alól általános jellegű felmentéseket adtak.⁹

A zsidó házakból való kijárást és a vegyes házasságban élők helyzetére nézve a belügyminiszter úrral egyetértésben fog dönteni és erről a nunciust fenti értekezlet határozatával együtt legsürgősebben, lehetőleg még kedden este tájékoztatni fogja.

A pápai nuncius: a miniszterelnök úr gyors és megértő intézkedési készségeért köszönetet mond és búcsúzóul még felhívja a figyelmet 3 katolikus vezetés alatt álló intézményre, amelyben árva és elhagyott kikeresztelkedett zsidó gyermekek vannak elhelyezve, s kéri hogy ezeket a kormány intézkedései kíméeljék meg.

A miniszterelnök úr: kéri ezeknek az intézményeknek jegyzékét, hogy megfelelően intézkedhessen és ezzel szívélyesen elbúcsúzott a pápai nunciustól és a kíséretében lévő Verolino uditore-tól.

Géppel írott tisztázat.

MNL OL-K707-1944-1945-2. t.-12.932.

⁸ 1944. március 19. után a magyar követek – Vörnle János ankarai rendkívüli követ és báró Apor Gábor vatikáni követ kivételével, akik a semleges államokban teljesítettek szolgálatot – lemondtak állásukról. Lemondott Bakach-Besseney György berni, Szabó György helsinki, Wodianer Andor lisszaboni, Ambró Ferenc madridi, Ullein-Reviczky Antal stockholmi és Velics László athéni magyar követ. Barcza György volt londoni követ vezetésével e „disszidens” követek megalakították az úgynevezett Követi Bizottságot, amely megpróbálta Magyarországot képviselni a szövetségeseknél.

⁹ A mentesítésekről lásd a 65. a–b.) sz. dokumentumokat.

Szálasi Ferenc „Nemzetvezető Irodájában” a tárgyalás jegyzőkönyvéről gépelt másolatokat készítettek. Az első oldal tetején kézzel írott feljegyzés szerint e jegyzőkönyv egy másolati példányát a 12.932. sz. irathoz csatolták. Egy-egy példányt kapott Kemény Gábor külügyminiszter, Vajna Gábor belügyminiszter, Budinszky László igazságügy-miniszter, valamint Rajniss Ferenc vallás- és közoktatásügyi miniszter.

**32. b.)
1944. október 23.**

Angelo Rotta budapesti pápai nuncius jelentése a vatikáni államtitkárságnak Szálasi Ferenc miniszterelnökkel és Kemény Gábor külügyminiszterrel folytatott tárgyalásáról és a zsidók helyzetéről

Tél. nr. 305 (A. E. S. 7190/44)
Budapest, 1944. október 23. 21 h.
Érkezett: október 24. 19 h.

326. sz. távirat megérkezett.¹⁰
A 302. sz. táviratomban¹¹ a legutóbbi események kapcsán megjegyeztem azt is, hogy újra megindult a zsidók elleni harc; az előző kormány által engedélyezett összes mentesítést visszavonták, és már azt szeretnék elérni, hogy a zsidókkal kötött vegyes házasságokat is felbontsák. Nem lesznek deportálások, de lesz munkaszolgálat Magyarországon /?/; a párt tagjai számos kegyetlenséget követtek el.

A folyó hó 18-án tárgyaltam a külügyminiszterrel, és 21-én a minisztertanács elnökével, Szálasival; hevesen kitartottam a Szentszék nevében amellet, hogy javuljanak a zsidók életkörülményei, különösen azért, hogy ne jussanak el a házasságok megsemmisítésének bejelentéséig, és hogy a már korábban elért mentesítések megőrizték értéküket: jó ígéreteket kaptam. A minisztertanács elnöke, úgy tűnik, jóindulatú, mindazonáltal nincsen nagy bizalmam a párt szélsőségeinek nagy befolyása miatt. A fent említett tárgyalás során megkérdeztem minisztertanács elnökét, hogy az új kormány hogyan viszonyul a katolikus Egyházhoz; a minisztertanács elnöke eléggé megnyugtató választ adott, de nem lehet túlzottan bízni benne.

Actes, X. k., Doc. N. 371.

¹⁰ Lásd a 39. sz. dokumentumot.

¹¹ Lásd a 16. sz. dokumentumot.

32. c.)
1944. október 24. körül

**A Külügyminisztérium válaszfogalmazványa Angelo Rotta
budapesti pápai nunciusnak**

Apostoli Nuncius

1./ A Belügyminisztérium által adott mentesítéseket érvényben fogják tartani. A Kormányzó által adott mentesítések körülbelül 10%-át fogják elismerni (összesen körülbelül 2500 zsidó személy). Ezeknek a zsidóknak 1944. november 15-ig el kell hagyniuk Magyarországot.¹²

2./ Egyes semleges kormányok és intézmények által kezdeményezett kivándorlási akciókat elismerik, abban az esetben, ha az érintettek (közel 12 400 személy) 1944. november 15-ig elhagyják Magyarországot.

3./ Nemzsidókkal házasságban élő zsidó nők számára mentesítésnek nincs helye.

4./ Ami a zsidóházak lakóinak mozgásszabadságát illeti¹³

5./ A zsidó származású papok, apácák stb. lakásaikban maradhatnak és gyakorolhatják vallási funkcióikat, de 1944. november 15-ig el kell hagyniuk Magyarországot.¹⁴

6./ Valamennyi kategóriába tartozó zsidónak mindaddig hordani kell a sárga csillagot, amíg el nem hagyják Magyarországot.

7./ Zsidók és nemzsidók házasságát nem lehet fenntartani.

8./ Engedélyezik a zsidó származású keresztények számára külön munkatáborok létesítését.

9./ A koncentrációs táborokban az életkörülmények az emberi méltóságnak megfelelőek lesznek.¹⁵

10. Terhes¹⁶

*Géppel, illetve kézzel írott fogalmazvány, Szálasi saját kezű javításaival.
MNL OL-K63-1944-43. sz. n.*

¹² E sorok mellett kézzel írott megjegyzés: „Ki vállalja ezeket?” A november 15-i dátum után szabályos korrektúrajel, a margóra Szálasi a következőket írta: „jan. 1-ig [két olvashatatlan szó] ezek zsidói”.

¹³ A fogalmazvány e ponton megszakad, egy szóköz után gépelt kérdőjel látható a mondat-töredék végén. Az irat mellett található, kézzel, ceruzával írott magyar nyelvű fogalmazvány 4. pontja a következő: „Zsidóházak lakói számára bizonyos mozgási szabadság engedélyezése”. A géppel írott változatban az 5. pontig négy sort üresen hagytak.

¹⁴ A kézzel írott fogalmazvány eredeti 5. pontjának szövege: „(18 oldal) 3 katolikus vezetés alatt álló intézmény, amelyekben árva és elhagyott kikeresztelkedett zs. gyerekek vannak.”

¹⁵ A 9. kézzel, utólag beírt pont.

¹⁶ Kézzel írott szó, a fogalmazvány itt ér véget.

33. a.)
1944. október 21.

Beregfy Károly honvédelmi miniszter a zsidó férfiakat 16–60, a zsidó nőket 16–40 éves életkorukig honvédelmi munkaszolgálatra veszi igénybe

M. KIR. HONVÉDELMI MINISZTER

HIRDETMÉNY

A honvédelemről szóló 1939: II. tc. 124. §-ában biztosított jogom alapján a zsidó férfiakat 16–60., a zsidó nőket pedig 16–40. éves életkorukig honvédelmi munkaszolgálatra igénybe veszem.

Felhívom az 1884–1928. években született zsidó férfiakat és az 1904–1928. években született zsidó nőket, hogy a munkába állításuk végett 1944. évi október hó 23. napján reggel 8 órakor a férfiak a Kerepesi úti új ügető-versenypályán, a nők az Erzsébet királyné úti KISOK sportpályán jelentkezzenek.

Jelentkezni kötelesek a mentesített, kivételezett vegyes házasságban élő és a keresztény hitfelekezethez tartozó zsidók is, kivéve a tényleges katonai szolgálatot teljesítők feleségét, gyermekeit és szüleit, a m. kir. honvédség nyugállományú személyeit, azok feleségét, gyermekeit és szüleit, továbbá a hadiiparban külön intézkedésre meghagyott zsidó személyeket, ezek feleségét, gyermekeit és szüleit és a külföldi állampolgárságú zsidókat. Külföldi állampolgárnak csak az a zsidó tekintendő, akinek érvényes külföldi útlevele van.

Minden jelentkezésre kötelezett zsidó férfi és nő meleg ruhát, erős cipőt, pokrócot, csajkát, evőeszközöket, közös főzésre alkalmas főzőedényeket, tisztogató szereket, hátizsákot és 3 napra elegendő élelmet hozzon magával.

A házparancsnokok és a házfelügyelők tartoznak a házban levő zsidókat jelentkezésre utasítani. Amennyiben a munkaszolgálatra kötelezett zsidók nem jelentkeznének, vagy a házba visszatérnének, a házparancsnokok és házfelügyelők **internálás terhe mellett** kötelesek ezt a legközelebbi őrszobán bejelenteni.

Az a jelentkezésre kötelezett zsidó, aki a felhívásnak nem tesz eleget, **a leg súlyosabb megtorlás alá kerül.**

Beregfy Károly
honvédelmi miniszter

A „Hirdetmény” szövegét közölte Karsai: „fegyvertelen álltak az aknamezőkön...” Dok. N. 279.

Az MTI jelentésére hivatkozva az Összetartás című nyilas napilap – tévesen – azt állította, hogy a rendeletet közzétette a Budapesti Közlöny aznapi száma. A nyilas lap úgy értesült, hogy csak a munkaképes korú zsidó férfiakat veszik igénybe munkaszolgálatra. Összetartás, 1944. október 21., 6.

**33. b.)
1944. október 22.**

**Forgács József Budapest rendőr főparancsnokának utasítása Beregfy Károly
honvédelmi miniszter 33. a.) alatt közölt rendeletének végrehajtásáról**

[...]¹ A rendeletben felsorolt korhatárban megjelölt zsidó férfiak és nők részére szabad mozgás korlátozása 1944. évi október hó 23-án 5 órától 17 óráig fel van függesztve. Ez a rendelkezés azonban a korhatárba nem eső egyéb zsidókra nem vonatkozik.

Utasítás

A m. kir. honvédelmi miniszter úr fenti szám alatt kiadott Hirdetménye, kifüggesztés céljából, minden zsidóházba kézbesítve lett.

A rendelet értelmében a ház légo. parancsnokok és a házfelügyelők tartoznak a Budapest I.–XIV. kerület összes házaiban levő és a rendelet hatálya alá tartozó zsidókat jelentkezésre utasítani. Amennyiben a munkaszolgálatra kötelezett zsidók nem jelentkeznének, vagy a házba visszatérnének, a ház légo. parancsnokok és házfelügyelők kötelesek ezt jelenteni a legközelebbi őrszobának.

A zsidók honvédelmi munkaszolgálatra történt igénybevételével kapcsolatban kiadott honvédelmi miniszteri rendelet alapján utasítom az őrszobaparancsnokokat, hogy, ha akár a házparancsnokok, akár a házfelügyelők, vagy bárki bejelenti, hogy valamely zsidó jelentkezési kötelezettségének nem tett eleget, vagy a munkaszolgálat alól megszökve a házba visszatért, azonnal menjenek a helyszínre, vizsgálják meg az ügyet és ha a bejelentés a valóságnak megfelel, a zsidót jelentés kíséretében a toloncházba kísértessék be.

Vezénylések:

A közbiztonság megóvása és általában a közrend fenntartására

1944. évi október 23-án

a következő vezényléseket rendelem:

7 órára

1/ A Kerepesi úton lévő Ügetőpályára, az ügetőpályán, a külső és belső rend fenntartására, valamint záróvonal alakítására kivezenylem ÁGOSTON JÓZSEF rendőrfőfelügyelőt, és parancsnoksága alá THOTT JENŐ rendőrfelügyelőt, VÉGVÁRI FERENC, GÁL LÁSZLÓ ÉS LOCZNER LÁSZLÓ rendőr segédfelügyelőket, valamint 10 altisztet és 110 rendőrt:

I. ker. osztály	2 alt.	18 rdr.	Kispesti osztály	2 alt.	2 rdr.
II. ker. [osztály]	2 "	10 "	Pesterzsébet	6 "	
IV. ker.	"	8 "	Csepeli	6 "	
X. ker.	2 "	16 "	tartalék	9 "	

V. zászlóalj 2 altiszt 25 rdr.

¹ Az utasítás első részében szó szerint megismételte Beregfy Károly rendeletét.

2./ Az Erzsébet királyné úton lévő KISOK sportpályára /régi ügetőpálya) ugyancsak a belső és külső rend fenntartására, valamint záróvonal alakítására kivezenylem KÖNYE IMRE r. törzsfelügyelőt és parancsnoksága alá dr. SZALAY ELEMÉR r. felügyelőt, vitéz HAVASY JENŐ, KLAMÁR LÁSZLÓ és SZENDRŐ KÁROLY r. s. felügyelőket, valamint 10 altisztet és 110 rendőrt:

III. ker. osztály	1 alt.	10 rdr.	XIV. ker. osztály	2 alt.	16 rdr.	
V.	"	1 "	4 "	újpesti	1 "	16 "
VI.	"	2 "	10 "	II. vas.	"	4 "
IX.	"	1 "	16 "	főkap.	"	9 "

V. zászlóalj 2 alt. 25 rdr.[...]²

4920/42/rfp. 1944. szám.

*Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.*

² A főkapitányi utasítás további részében megerősített rendőr őrzőjáratokat vezényelt a Kerepesi útra, valamint az V. és a VII. kerületbe.

34.
1944. október 21.

Vajna Gábor belügyminiszter feloldja a zsidó házak zárlatát

A Magyar Távirati Iroda jelenti:

A belügyminiszter a zsidók költöztetése tárgyában a nemzet totális mozgósításával kapcsolatosan kiadott rendelkezés fogatosítását azonnali hatállyal felüggesztette.

Összetartás, 1944. október 21., 3.

A zsidók szabad mozgásával kapcsolatban lásd még a 79. sz. dokumentumot.

35. a.)
1944. október 21.

**Barkóczi György, a Külügyminisztérium külföldön élő magyarok gondozását
ellátó osztály vezetőjének jelentése Kemény Gábor külügyminiszternek
az Országos Gyermekvédő Liga svájci gyermeküdültetési akciójáról¹**

Miniszter Úr
Politikai osztály

Jelentés

A svájci kormány a svájci Vöröskereszt és a Svájci-Magyar Társaság kezdeményezésére még hetekkel ezelőtt magyar gyermekeket hívott meg három havi üdültetésre Svájcba. A Sztójay-kormány ezt a meghívást elfogadta. A svájci tervek szerint a 600-as létszámú első vonaton nagyobb számú zsidó gyermeket is kellett volna útnak indítani, a német kormány azonban ezek átutazását nem engedélyezte. A budapesti német és svájci követségek között később egy (a svájci kormány által egyelőre jóvá nem hagyott) megállapodás jött létre, amelynek értelmében a svájciak nem ragaszkodnának a zsidó gyermekek kiviteléhez a gyermekvonattal abban az esetben, ha Svájc, Svédország és más külföldi szervek által kezdeményezett zsidó kitelepítési akciók, amelyek során zsidó gyermekek kiviteléről is szó volt, megvalósulnak.

Ezen akciók megvalósulását viszont a német kormány attól tette függővé, hogy a zsidók kitelepítése Budapestről munkaszolgálatra, illetve internáló táborokba milyen ütemben halad előre. Kérek utasítást, hogy a gyermekvonat akció lebonyolítását a fenti vonalon szorgalmazhatom-e vagy pedig tekintsük az egész akciót véglegesen elejtettnek, amely esetben az azt Budapesten előkészítő Országos Gyermekvédő Ligát megfelelően értesíteném.

Barkóczi

*Géppel írott, aláírás nélküli másolat.
MNL OL-K71-1944-III/6.*

¹ Lásd még a 263. sz. dokumentumot.

35. b.)
1944. október 23.

**Bothmer Károly berni magyar követ számjeltávirata a Külügyminisztériumnak
a svájci gyermeküdültetési akcióval kapcsolatos nehézségekről**

Bern: 1944. X. [23.]. 21. ó 10

Bpest: 1944. X. 24. 11. ó.

7618

195. sz.

Miniszter úr

Politikai osztály

9. osztály

Számjeltávirat

a berni magyar királyi követségtől

Válasz Nagyméltóságod 213 számú² számjeltáviratára:

Gyermekakciót svájci Vöröskereszt társadalmi szervekkel együttesen kezdeményezte és állapította meg [a] zsidó gyermekek részvételére vonatkozó feltételt. Svájci kormány csupán magyar gyermekvonatok beeresztésének elvi kérdésében illetékes döntésre. Itteni külügy közölte, hogy magyar gyermekek nem állami intézményeknél, hanem családoknál nyernének elhelyezést, ami [a] magyarországi zsidókérdéssel kapcsolatos kedvezőtlen közhangulat mellett zsidó gyermekeknek [az] akcióból való kizárása esetén a tekintetbe vett családoknál kiváltandó ellenszenvvel megüsdülne.

Itteni vélemény szerint zsidó gyermekek Palesztinába szállítása nem tekinthető egyenértékűnek svájci üdüléssel.

Bothmer

Eredeti, géppel írott tisztázat.

MNL OL-K74-1944-Bern.

35. c.)
1944. október 24.

**Edmund Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott távirata
a német Külügyminisztériumnak a svájci gyermekakcióról**

A 3 magyar zsidóból álló ismert csoporton kívül a spanyol követség mindeddig ide semmiféle, a jelentésben jelzett kéréssel nem fordult.

A Svájcba küldés esetében a Birodalmi Külügyminiszter Úr által azzal a feltétellel jóváhagyott akcióról van szó, hogy zsidó és népi német gyerekek kizá-

² Itt a sor fölött géppel írott „x” látható, majd a lap alján „x” jel mellett géppel írva: „/316/ res. 9.” Alatta: „Dechiff: 1944. X. 24. 12. ó. Dörgei-Zsindely. Gép: L.”

randók belőle. A svájci követség, hosszabb ellenállás után, elfogadta ezt a feltételt, miután kötetlen formában kilátásba helyezték, hogy annak idején a Führer döntése alapján elvileg engedélyezett, de mindeddig még le nem tárgyalt ezer gyerek Palesztinába-akcióba zsidó gyerekeket is bevonnak.

Veesenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 385.

35. d.)
1944. november 24.

**A budapesti svájci követség jegyzéke a Külügyminisztériumhoz:
1000 zsidó gyermek kiutazásához kéri az illetékesek hozzájárulását**

No. 430 1/b.

S z ó b e l i j e g y z é k .

A Svájci Követség Idegen Érdekeket Képviselő Osztálya tisztelettel hivatkozik a Magyar Királyi Kormányra, 1000 zsidó gyereknek a magyarországi zsidók már engedélyezett kivándorlási kerete terhére történő kivándorlására vonatkozóan korábban folytatott megbeszélésekre.

A svájci követség hálára kötelezve érezné magát a Magyar Királyi Külügyminisztérium iránt, ha ezt a kérdést a német követséggel együtt jó szándékúan felülvizsgálná és erre vonatkozóan mielőbb választ tudna adni, hogy ez idő szerint folyó transzport-megbeszéléseken ez a csoport is figyelembe vehető legyen.

A svájci követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumot ismételten kiváló nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, a budapesti „Svájci Követség Idegen Érdekek Képviselője” fejléces levélpapírján, a követség francia nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.124.

Az oldal alján Kemény Gábor külügyminiszter saját kezű, tintával írott feljegyzése: „Másolatot [Theodor Horst] Grellnek [olvashatatlan szó] továbbítás végett. [olvashatatlan szó] átadva.”

36.
1944. október 21.

**A budapesti svájci követség jelentése a svájci Külügyminisztériumnak
a budapesti zsidók deportálásáról és a gettó megszervezéséről**

Távirat
Budapest, 44. 10. 21. 16.16.

Külügy,
Bern

379. szám. 50 000 zsidó férfit deportálnak Németországba. A többi, mindkét nemhez tartozó zsidót, aggastyánokat, gyerekeket, betegeket a budapesti gettóban tömörítették.¹ 15-e óta kijárási tilalom, élelmiszer nélkül. Zsidók helyzete nagyon súlyos. Beterjesztett tiltakozás az új kormánynál.

[Robert] Schirmertől 2 ex 7.

Svájci Követség

Eredeti, géppel írott másodlat.

SBAB-E-2001-D-1968.

A távirat jobb felső sarkában, kézzel, tintával írva: „eredeti: dr. Haller úrnak”

¹ Téves információ: a budapesti nagy gettó megszervezésére csak 1944. november második felében került sor.

37.
1944. október 21.

**Bartha Ferenc, a budapesti portugál követség irodaigazgatója tiltakozik
a Külügyminisztériumban: portugál védetteket elhurcoltak**

Napi jelentés

Sziklay [Ernő] s. titkár – Bartha a portugál követség irodavezetője

A portugál követség irodaigazgatója telefonon felhívott és a portugál ügyvivő¹ megbízásából közölte, hogy az ügyvivő a legnagyobb felháborodással értesült arról, hogy a KEOKH-nak adott rendelet dacára portugál zsidók elhurcoltatnak. Ezeket a személyeket, értesülése szerint azzal vitték el, hogy a KEOKH-nál igazoltatják őket, fenti hatósághoz azonban nem érkeztek és hollétük a követség által megállapítható nem volt.

Nevezett irodavezető a portugál ügyvivő nevében az ügy sürgős kivizsgálását és mielőbbi választ kér.

Közöltem, hogy a panaszt feletteseimnek jelenteni és az eredményről tájékoztatni fogom.

Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.

MNL OL-K72-1944-575.

A Külügyminisztérium 10. osztályán a jelentést október 20-án [sic!] iktatták. Az irat felzetén kézzel, tintával írva: „Mészáros [György] titkár úr a Miniszter úr döntéséről a 10. osztályt értesíteni fogja [olvashatatlan aláírás]”

¹ Carlos Branquinho.

38.
1944. október 21.

**A vatikáni államtitkárság megjegyzései a Szentszék esetleges közbenjárásáról
a német kormánynál a zsidók érdekében**

(A. E. S. 6858/44, orig.)

[Umberto] Pugliese tábornok úr a legjobbakat állítja feljegyzésében¹ azokról a zsidókról, akik Németország, vagy mindezidáig Németország által megszállt országok területén élnek.

A Szentszék többször megkísérelt befolyást gyakorolni a német kormányra, de hiába: újabban a nuncius is kijelentette, hogy nincs mit remélni.

Ahhoz, hogy sikerrel járjon a Szentszék részéről egy esetleges, új és hivatalos lépés a német kormánynál, a szövetségeseknek néhány ígéretet kellene tenniük Németországnak; de nemcsak szavakban: a szövetségeseknek néhány gyakorlati javaslattal kéne előállniuk: „do ut des”.² De készek-e a szövetségesek valamit is tenni ebben a pillanatban? Nagyon kétlem.

Ugyanakkor Pugliese tábornoknak meg kellene mondani, mennyit tett a Szentszék e téren, hozzátéve, hogy minden tőle telhetőt elkövet azoknak a zsidóknak a megsegítése érdekében.

Actes, X. k., Doc. N. 364.

¹ Umberto Pugliese tábornok október 16-i feljegyzését (A. E. S. 6858/44, orig.) az *Actes* szerkesztői nem publikálták.

² Latin: „adok, hogy adj” – a kölcsönös engedményekre utaló, a római jogból származó szállóige.

39.
1944. október 21.

**Mgr. Domenico Tardini vatikáni államtitkár információkat kér Angelo Rotta
budapesti pápai nunciustól a magyar zsidókat fenyegető veszélyekről**

Tél. nr. 326 (A. E. S. 6916/44)

Az ideérkezett hírek szerint a magyar zsidókat ismét deportálás és üldöztetés fenyegeti.

Kérem kegyelmes főtisztelendő Urat, haladéktalanul küldjön nekem információkat ebben az ügyben.

A Szentszék számít az Ön és a püspöki kar állhatatos munkájára, hogy az üldözöttek védelmére minden lehetőt megtesznek.

Actes, X. k., Doc. N. 365.

40.
1944. október 21.

A budapesti svéd követség jegyzéke a Külügyminisztériumhoz: igazolást kér, hogy a svéd védőútlevelel rendelkezők számára a magyar hatóságok által korábban biztosított kedvezmények továbbra is érvényben maradnak¹

259/944

Szóbeli jegyzék

A svéd kir. követség azzal a kéressel fordul a M. kir. Külügyminisztériumhoz, hogy az illetékes hatóságoknál a következő ügyekben szíveskedjék közbenjárni:

A M. kir. Külügyminisztérium és a svéd kir. követség között korábban létrejött megállapodás értelmében 4500² zsidó személy, akik svéd védőútlevelel birtokában vannak, az illetékes magyar hatóságoktól megkapják a Svédországba szóló kiutazási engedélyt. E megállapodás értelmében fent megjelölt személyek kiutazásukig mentesülnek a zsidó csillag viselése alól. Azok a zsidó védőútlevelel-tulajdonosok, akik munkaszolgálatot teljesítenek, a Budapesten lévő svéd munkaszázadba sorolandók be. A védőútlevelel tulajdonosai szabad mozgásukban csak annyira volnának korlátozhatók, amennyire az általános előírások a lakosság többi részét érintik.

A svéd kir. követség által néhány hónappal ezelőtt a Nagynémet Birodalom itteni követségéhez benyújtott megkeresés alapján, melyben 400-500, svéd kapcsolattal rendelkező zsidó személy részére átutazási engedélyt kért, a német követség az átutazási engedély kiadásához elvben hozzájárult. A svéd kir. követség Stockholmban a svéd kir. Külügyminisztériumhoz fog fordulni, hogy Svédország és a Nagynémet Birodalom közt lefolytatandó tárgyalások alapján további 4000 olyan magyar zsidó, aki már svéd beutazási vízummal és valamilyen védőútlevelel rendelkezik, elvileg megkapja a német átutazóvizumot.

A svéd. kir. követség tisztelettel azzal a kéressel fordul Önökhöz, hogy ezek a további svéd védőútlevelel rendelkezők kb. 4000 főig a magyar hatóságok részéről a már eddig nyújtott könnyítéseket a jövőben is élvezhessék ahhoz a fent nevezett 400-500 személyhez hasonlóan, akik a német átutazási engedélyt elvileg már megkapták.

A svéd kir. követség szeretné nyomatékosan hangsúlyozni, hogy a 4000 személy kapcsolatai a svédekkel éppen olyan szorosak, mint a 400-500 személy kapcsolatai.

¹ A svéd Külügyminisztérium október 19-én táviratban értesítette Arvid Richter berlini svéd követet arról, hogy a Szálasi-kormány nem ismeri el a magyar zsidók számára kibocsátott svéd védőútleveleket. Egyben arról is tájékoztatták, hogy utasították Carl Ivan Danielsson budapesti svéd követet: ha az új kormány nem kíméli meg a svéd védettek életét, jelezze, hogy „nem lát lehetőséget tevékenységének folytatására”. (Lásd BAJTAY, 1994, 145.)

² A számot minden bizonnyal Kemény Gábor vagy Zier László ceruzával bekarikázta és zöld színű ceruzával kézzel aláhúzta.

E tényállás alapján a további 4000 védőútlevél-tulajdonosnak a fenti megállapodástól eltérő kezelése Svédországban ugyanolyan hátrányos benyomást keltene, mint egy megállapodástól eltérő bánásmód az első 400-500 személlyel szemben.

A magyar zsidókérdés megoldása szempontjából ezért nem a német átutazási engedély bír jelentőséggel, hanem a svéd védőútlevelek kiállítása, amelyek a szóban forgó 4500 személy részére a svédországi beutazási engedélyt tartalmazzák, hiszen az utazásra esetleg egy későbbi időpontban is sor kerülhet.

A kir. követség kéri annak visszaigazolását, hogy a magyar részről a svéd útlevéllel, ideiglenes útlevéllel és védőútlevéllel rendelkező zsidók bánásmódjára vonatkozóan korábban tett, fent említett ígéret változatlanul érvényben van.

A kir. követség nem hajlandó ezen személyek Svédországba történő kiutazása érdekében közbenjárni, illetve védőútleveleket kiállítani és ezzel a magyar zsidókérdés megoldásához hozzájárulni, ha az e személyekkel való bánásmód nem a humánusként elismert irányelveknek megfelelően történne.

A kir. követség megengedi magának annak a javaslatnak előterjesztését, hogy ezen elhatározást a Rádió ismertesse.

A svéd kir. követség a Magyar kir. Külügyminisztériumnak szíves fáradozásáért már előre is leghálásabb köszönetét fejezi ki.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű, aláírás nélküli tisztázat, a svéd követség hivatalos levélpapírján, a követség pecsétjével.

MNL OL-K63-1944-43-12.922.

1944. október 30-án a Külügyminisztérium értesítette a svéd követséget, hogy az ügyben megkereste az illetékes magyar szerveket.

A Külügyminisztérium a svéd követség jegyzékét másolatban ugyanezen a napon megküldte a Belügyminisztériumnak és a Honvédelmi Minisztériumnak azaz, hogy „a szükségesnek látszó intézkedéseket” tegyék meg. Az átiratot Kemény Gábor külügyminiszter és Zier László láttamozta, az iratok „sürgős” jelzést kaptak.

41. a.)
1944. október 21.

**A budapesti svéd követség jegyzéke a Külügyminisztériumhoz:
a követség személyzetéhez tartozók és családtagjaik, valamint svéd
védőútlevelemmel rendelkezők szabadon bocsátását kéri**

Nr. 261/1944.

Szóbeli jegyzék

A svéd kir. követség tisztelettel kéri a M. kir. Külügyminisztérium szíves közbenjárását az illetékes hatóságoknál annak érdekében, hogy a kir. követség személyzetének alant felsorolt tagjait és családtagjaikat, illetve az utánuk felsorolt védőútlevelemmel, illetve ideiglenes útlevelemmel rendelkező személyeket haladéktalanul bocsássák szabadon.

A kir. követség meg kívánja jegyezni, hogy az itt következő lista csak azokat a személyeket tartalmazza, akiknek távolmaradása a mai napig ismertté vált. A további hasonló eseteket tartalmazó, beérkező jelentésekről a kir. követség a m. kir. Külügyminisztériumot folyamatosan tájékoztatni fogja.

A./ A kir. követség személyzetének tagjai és azok hozzátartozói.

Klein István szül. Budapesten 1903. február 11-én.

Külügyminisztériumi mentesítés birtokosa.

Klein Istvánné, szül. Róna Edith szül. Budapesten 1919. szeptember 6-án. Mindketten svéd ideiglenes útlevelemmel és belügyminisztériumi mentesítéssel rendelkeznek. A házaspárt október 18-án V. Szalay u. 2. sz. alatti lakásukból dektívek elhurcolták.

Bach Jenő, szül. Debrecenben 1890. március 5-én.

Belügyminisztériumi mentesítés birtokosa.

Lakásáról: V. Csáky u. 24., október 20-án elvitték, állítólag munkaszolgálatra a Tattersaalba.

Vándor Ármin, szül. Budapesten 1888. május 1-én.

Belügyminisztériumi mentesítés birtokosa.

Lakásáról: V. Kresz Géza u. 26., október 20-án elvitték, állítólag munkaszolgálatra Káposztásmegyerre.

Havas Dezső, szül. Kisvelencén 1888. február 25-én.

Belügyminisztériumi mentesítés birtokosa.

Lakásáról: VII. Éva u. 15., október 20-án elvitték, állítólag munkaszolgálatra a Tattersaalba.

B./ Svéd védőútlevéllel és ideiglenes útlevéllel rendelkezők.

Szilárd János András, szül. Tiszaföldváron 1928. április 23.
Katona Zoltán, szül. Budapesten, 1893. október 6-án.
Meisler Zoltán, szül. Átányban, 1884. június 4-én.
Mindhármut lakásukról: V. Kresz Géza u. 26., október 20-án elvitték állítólag munkaszolgálatra Káposztásmegyerre.
Székely Sándor, szül. 1904. február 19-én.
Lakásáról: V. Géza u. 7. október 20-án munkaszolgálatra elvitték.
Kertes Vilmos
Lakásáról: Izabella u. 52., október 20-án elvitték.
Friedman József, szül. Budapesten, 1924. július 23-án.
A 107/302. sz., Reiter [sic! helyesen: Reitter] Ferenc utcai munkaszolgálatos századtól a Mosonyi utcai gyűjtőfogházba vitték.
Klein György, szül. Temesváron 1896. március 13-án.
Lakásáról: V. Klotild u. 2. elvitték.
Lőw Ernő, szül. Budapesten 1881. november 12-én.
Lakásáról: V. Hollán u. 9. október 20-án elvitték.
Sárosi Mihály
Lakásáról: V. Aulich u. 4/6. elvitték.
Reisz Rudolf, szül. Budapesten, 1885. november 26-án.
Lakásáról: V. Kálmán u. 21., október 20-án elvitték.
Kormos Aladár, szül. Babócson, 1889. november 10-én.
Lakásáról: V. Szent István tér 5., október 20-án elvitték.
Dr. Lányi József, szül. Szatmárnémetiben, 1888. augusztus 11-én.
Lakásáról: V. Pannónia u. 36., elvitték.
Wohl Jenő, szül. Nagysároson, 1899. január 15-én.
Az utcáról vagy a Dohány u. 48-ból október 17-én elvitték.
Terner Vilmos, szül. 1895. október 29-én Brzezanyban.
Lakásáról: V. Pannónia u. 36. elvitték.
Makai Oszkár
Lakásáról: V. Juhász Andor u. 18. elvitték.
Mezei Ottó, szül. 1891. április 11-én.
Lakásáról: V. Kresz Géza u. 26., állítólag munkaszolgálatra Káposztásmegyerre vitték.

C./ A kir. követség és a M. kir. Kormány között létrejött megállapodás alapján a 190/1944. sz. és 225/1944. sz. jegyzékek³ szerint külföldi állampolgárok részére létrehozott munkaszolgálatos századba beosztott személyek.

Azokat a munkaszolgálatosokat, akik svéd védőútlevéllel vagy ideiglenes útlevéllel rendelkeznek, f. é. október 24-ig szabadságolták és sokakat közülük – úgy tűnik, munkaszolgálatra – elvittek.

³ Nem található az iratok mellett.

Ezeket a személyeket szabadságuk leteltével ismét a svéd munkaszolgálatos századba kellett volna beosztani.

A svéd kir. követség a M. kir. Külügyminisztériumnak szíves fáradozásáért már előre is legmélyebb köszönetét fejezi ki.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázata, a svéd követség fejléces levélpapírján, a követség pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-12.923.

A beadványt csatolták a svéd követség 1944. október 23-án kelt, 263/1944. sz. szóbeli jegyzékéhez.

41. b.)

1944. október 23.

A budapesti svéd követség jegyzékben kéri a Külügyminisztériumtól a követség személyzetéhez tartozó, illetve svéd védőokmányokkal ellátott személyek szabadon bocsátását

Nr. 263/1944.

Szóbeli jegyzék

A svéd. kir. követség tisztelettel hivatkozik Nr. 261/1944. sz. alatt f. é. október 21-én kelt jegyzékére és tisztelettel kéri a M. kir. Külügyminisztérium szíves közbenjárását az illetékes hatóságoknál annak érdekében, hogy a kir. követség személyzetének alant felsorolt további tagjait és azok családtagjait, illetve az utánuk felsorolt, svéd védőútlevelel vagy ideiglenes útlevelel rendelkező személyeket haladéktalanul bocsássák szabadon.

A./ A kir. követség tagjai és azok hozzátartozói.

Mandl Arnold szül. Budapesten 1890. január 21-én. Svéd ideiglenes útlevelel és belügyminisztériumi mentesítés birtokosa. Lakik: V. Klebelsberg Kunó u. 23. Október 23-án az utcáról a főkapitányságra vitték. Jelenleg a Vadász utcai kerületi kapitányságon található.

Hauser Lipót szül. Teschenben, 1882. április 22-én. Belügyminisztériumi mentesítéssel rendelkezik. Lakásáról: V. Szent István krt. 13., október 20-án elvitték, állítólag Krüppelheimben található.

Bihari Nándor szül. Hegyközszentimrén, 1885. január 22-én. Belügyminisztériumi mentesítéssel rendelkezik. Lakásáról: V. Szent István körút 13., elvitték.

Czeizler György szül. Budapesten 1925-ben. A követség munkaadói igazolványával rendelkezik. Lakásáról: V. Hollán u. 15., október 20-án elvitték.

Dobó Pál	szül. Budapesten, 1892. július 7-én. Ideiglenes útle- véllel és külügyminisztériumi mentesítéssel rendel- kezik. Lakásáról: V. Pozsonyi út 4., október 20-án elvitték.
Boros Sámuel	szül. Gálszécsen, 1884. november 9-én. Belügymi- nisztériumi mentesítéssel rendelkezik. Lakásáról: Pannónia u. 17/b., október 20-án elvitték.
Balabán György	szül. Budapesten 1888. augusztus 28-án. Belügy- minisztériumi mentesítéssel rendelkezik. Lakásáról: Szt. Domonkos u. 18., október 20-án elvitték.
Löwenberger István	szül. Budapesten 1908. február 27-én. Külügymi- nisztériumi mentesítéssel rendelkezik. Lakik: V. Csá- ky u. 8. Október 16-án, amikor az Apponyi téren a követségi autót elhagyta, elvitték.
Löwinger Ignácz	szül. 1895. szeptember 6-án. Belügyminisztériumi mentesítéssel rendelkezik. Lakásáról: V. Katona Jó- zsef u. 31., október 20-án elvitték.
Dr. Havas Károly	szül. Budapesten, 1884. augusztus 2-án. Külügy- minisztériumi mentesítéssel rendelkezik. Lakásáról: VI. Mozsár u. 9. elvitték.
Klopfer Jenő	szül. Budapesten, 1901. április 16-án. Külügymi- nisztériumi mentesítéssel rendelkezik. Lakásáról: V. Klotild u. 4., október 20-án elvitték.
B./ Svéd védő-útlevelek és ideiglenes útlevelek birtokosai:	
Dr. Szécsi István	szül. 1892-ben. Lakásáról: VII. Damjanich u. 58., október 20-án a Férihegy 23. csoportba vitték.
Erdélyi István	szül. Budapesten, 1887. szeptember 4-én. Lakásáról: Jókai u. 26. október 20-án elvitték. Állítólag Veres- egyházán található.
Glück Gergely György	szül. Budapesten, 1901-ben. Lakásáról: V. Wahr- mann u. 36. október 19-én állítólag a Tattersaalba vitték.
Szép Ernő	szül. 1884. június 30-án.
Szép Márton	
Szép József	
Mindhármukat lakásukról: V. Pozsonyi út 40., október 20-án elvitték. ⁴	
Dr. Wald Béla	szül. Budapesten 1904-ben. Lakásáról: Wesselényi u. 2., október 20-án elvitték.
Benedek István	szül. Szécsényben 1895. december 7-én. Lakásáról: Tátra u. 14/16., október 20-án elvitték, állítólag Ká- posztásmegyeren található.

⁴ SZÉP Ernő *Emberszag* című önéletrajzi regénye 1944. október 20-án kezdődik, ebben részle-
tesen leírja letartóztatása, majd munkaszolgálat történetét (Budapest, Noran, 2003, 557–710).

Fehér Ferenc	szül. 1890. szeptember 30-án.
Fehér Zsuzsanna	szül. 1925-ben, mindketten Wesselényi u. 2-ben laknak. Mindkettőjüket a Múzeum krt. 1. légmentesített pincéjéből október 20-án elvitték. Állítólag a Moson-nyai utcai Gyűjtőfogházban vannak.
Popper Lipót	szül. Esztergomban 1887-ben. Lakásáról: VI. Kazár u. 11., október 20-án elvitték.
Preisich Gábor	szül. 1909. október 12-én. Lakásáról: V. Arany János u. 27., október 22-én elvitték.
Károlyi Ervin	szül. 1887. december 14-én. Lakásáról: V. Phönix u. 5., október 20-án elvitték.
Dr. Karcag László	szül. Szolnokon 1885-ben. Dr. Karcag Lászlóné, szül. Gunst Anna, szül. 1894-ben. Mindkettejük lakása: Petőfi-tér 3., október 19-én innen vitték el őket.
Dr. Lederer Imre	szül. Budapesten, 1900. szeptember 26-án. Lakásáról: Klotild u. 10/b., október 20-án elvitték.
Balázs Ödön	szül. Szekszárdon 1889. január 11-én. Lakásáról: Nagy Diófa u. 27., október 20-án elvitték. Nevezett a kir. követségen alkalmazott sofőr édesapja.
Krinkler Miklósné, szül. Kuffler Lujza.	Október 18-án az utcáról elvitték.
Wohl Jenő, aki az október 21-i jegyzéken már szerepelt, állítólag Ferihegyen található.	

A svéd kir. követség a M. kir. Külügyminisztériumnak szíves fáradozásáért már előre is leghálásabb köszönetét fejezi ki.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázatlan, a svéd követség levélpapírján, aláírás és pecsét nélkül.

MNL OL K63-1944-43-12.923.

A 261. és 263. sz. jegyzéket október 31-én másolatban megküldték a Honvédelmi és a Belügyminisztériumnak azzal, hogy „a Miniszter Úr a két jegyzékben szereplő személyek szabadon bocsátását elrendelni méltóztassék”. Ugyanezen a napon a Külügyminisztérium német nyelvű választ küldött a svéd követségnek, melyben tájékoztatta: „az illetékes központi magyar szerveket az említett jegyzékek értelmében pártolólággal megkereste.” Az iratok felzetén Kemény Gábor és Zier László kézjegye olvasható, a válaszijegyzék fogalmazványát Kemény Gábor külügyminiszter látta el kézjeggyel.

**42. a.)
1944. október 17.**

Részlet a nyilasok „Az Országépítés első tervé”-ből

9. Az igazságügyminiszter:¹

a) jogszabályalkotás a Nemzet totális harcbaállításának törvényekben, rendeletekben és szabályrendeletekben történő rögzítésével;

b) a büntetőjog kialakítása és kiegészítése a totális harcbaállítás biztosítására;

c) a zsidókérdés rendezése; a zsidók Magyarországon maradnak, munkaszolgálatot teljesítenek a Nemzet számára;

zsidókkal szemben tanúsítandó bánásmód: a zsidók személyes magatartásától és az ellenség légitámadásától függ;

a zsidóság a háború után kikerül Magyarország területéről oda, ahová nemzetközi megállapodás ültetni fogja; a magyar Nemzet életterébe többé nem térhet vissza;

zsidó és zsidó között különbség nem tehető;

a zsidó tulajdon a nemzet tulajdona;

d) a Hungarista Mozgalomnak a Nemzet legfelsőbb szolgálatában teljesített évtizedes munkásságának elismerése és törvénybe iktatása;

e) a Magyarország területén működött magyar nemzetiszocialista pártoknak és jobboldali mozgalmaknak a magyar Nemzet legfelsőbb szolgálatában teljesített munkásságának elismerése és törvénybe iktatása.

f) a zsidókkal kötött házasságok érvénytelenítése; alap:

a kapott joggal való élés mindenkinek szabad elhatározásától függ; aki vele nem él, zsidó házastársának sorsában részesül; a gyermek zsidónak számít.²

Nyomtatott tisztázat.

MNL OL-K814-Mf-X-7076-16.719.,106.

A kinyomtatott példányt „A miniszterelnök” aláírással látták el. A jelentős formai és tartalmi eltérések miatt közöljük e „terv” öt nappal később nyilvánosságra hozott változatának a zsidókérdéssel foglalkozó részét.

¹ Szálasi „országépítő tervé”-ben valamennyi miniszterének részletes utasítást adott. A zsidókérdés „megoldását” Budinszky Lászlóra bízta. Az egyes miniszterek feladataival foglalkozó részeket arab számokkal különítették el, a miniszterelnök-helyettes kapta az 1. sorszámot, a belügyminiszter a 2. sorszámot, az utolsó, a 14. sorszám a propagandaügyek tárca nélküli miniszterének jutott.

² Budinszky László 1945. január 4-én értesítette Kőfaragó-Gyelnik Vilmost, hogy a Parlamentben benyújtotta a „nemzsidó és zsidó házastársak között kötött házasságok felbontására vonatkozó törvényjavaslatot.” MNL OL-K814-Mf-X-7076-16.719-245.

**42. b.)
1944. október 22.**

Részlet a nyilasok nyilvánosságra hozott „ország-újjaépítési tervé”-ből

Az ország újjaépítésének terve

9. IGAZSÁGÜGYMINISZTER:

a) jogszabály alkotás a Nemzet totális hadbaállításának törvényekben, rendeletekben és szabályrendeletekben történő rögzítésével;

b) új büntetőjog alkotása és a meglévők kiegészítése a totális harcbaállítás biztosítására;

c) a Hungarista Mozgalom a Nemzet érdekében teljesített szolgálatainak elismerése;

d) A többi nemzeti-szocialista párt és jobboldali mozgalom Nemzet érdekében teljesített szolgálatainak elismerése;

e) a zsidókérdés rendezése;

a zsidók munkaszolgálatot teljesítenek a Nemzet számára; a velük való bánásmód viselkedésükhöz alkalmazkodik; jogi helyzetüket a törvény szabályozza; zsidó és zsidó között különbség nem tehető; a háború befejezése után a zsidóságot Magyarországról eltávolítják, és pedig nemzetközi megállapodás által kijelölt helyre; a zsidóság soha többé nem térhet vissza a magyar élettérbe;

f) a zsidókkal kötött házasságok érvénytelenek; ennek a jognak mindenki szabadon szerezhet érvényt; aki ezt nem teszi ugyan olyan elbírálás alá esik, mint a zsidó házastárs; a gyermekek ebben az esetben zsidónak számítanak.

Összetartás, 1944. október 22., 3.

43.
1944. október 22.

Kemény Gábor külügyminiszter és Raoul Wallenberg svéd követségi titkár megállapodása a követségi alkalmazottak, azok hozzátartozói, valamint a különféle svéd védettséggel rendelkező zsidók mentesítéséről¹

Magyar – Svéd egyezmény X. 22.
(br. Kemény Küm. és Raoul Wallenberg köv. titkár)

I. a./ A svéd követség zsidó alkalmazottjai (igazolva a követség munkaadói igazolványával) csillagviselés alól mentesek és munkaszolgálatra nem vétetnek igénybe.

b./ Fentiek családtagjai (igazolva a B. M. fehér csillag mentesítési igazolványával) ugyanazon előnyöket élvezik mint a fentiek.

c./ Svéd útlevelek (fekete, ideiglenes, és védő) zsidó tulajdonosai egyelőre ugyanazon előnyöket élvezik.

II. Fenti személyek közül azok, akik már X. 15. előtt munkaszolgálatban voltak, azokat az Aréna úti Gyűjtő szd-ba kell beosztani. Akik X. 15. előtt nem voltak munkaszolgálatban, azokat nem lehet munkaszolgálatra igénybe venni.

Fenti személyek közül azok, akik X. 15. után vétettek igénybe, nevezetesen a gyűjtőhelyeken vannak, avagy menetben a munkahelyekre, ezek mentesítessenek és bocsáttassanak otthonukba.²

Eredeti, géppel írott, aláírás nélküli tisztázat.
MNL OL-K63-1944-43-12.925.

¹ Carl Ivan Danielsson budapesti svéd követ október 22-én jelentette a svéd Külügyminisztériumnak, hogy Wallenberg már két ízben találkozott Kemény külügyminiszterrel, és remélhető, hogy a svéd védett zsidókkal kapcsolatban még az előző kormányok által vállalt kötelezettségeket az új kormány is tiszteletben fogja tartani (BAJTAY, 1994. 147).

² Kézzel, ceruzával írott sor a gépelt szöveg után: „Dr. Fábíán vk. ezds. HM. XII. csf. Tel: 145-315.”

44.
1944. október 22.

**Kemény Gábor külügyminiszter levélben kéri a Honvédelmi Minisztériumtól
a különböző védlevéllel vagy védőútlevéllal rendelkező, munkaszolgálatra
bevonult zsidók, valamint a terhes és szoptató anyák elkülönítését**

Kérem 1944. október 23-án a Tattersaalban és az Ügetőpályán munkaszolgálatra jelentkezésre kötelezett zsidók között a következő hirdetményt közzétenni:

„A budapesti svéd követség személyzetéhez tartozó zsidófajú egyének, akik a követség által kiállított munkaigazolvánnyal tudják magukat igazolni, elszállításra nem kerülnek, elkülönítve csoportosítandók¹ amíg de. 10 h-kor további irányításukról a m. kir. Külügyminisztérium közegei nem intézkednek.

Ugyanez az eljárás vonatkozik valamennyi:

1./ a svéd kir. követség által Schutzpass-szal² vagy rendes útlevéllal ellátott,

2./ a portugál követség által portugál Schutzbrieffel³ vagy útlevéllal ellátott zsidószemélyekre, valamint

3./ a Nemzetközi Vöröskereszt svájci küldöttségénél karitatív munkára szerződtetett személyekre.

Fentiek valamennyien a Tattersaalban elkülönítve gyülekeztetendők és ott a 10 h-kor kezdődő további intézkedéseket bevárják.

Kérem továbbá – a Nemzetközi Vöröskeresztnek tett ígéretemhez képest, a teherben lévő zsidónőket és szoptató anyákat elkülöníteni és hazaküldeni.

Kitartás! Éljen Szálasi!

Kemény
m. kir. külügyminiszter.

Eredeti, géppel írott, dátum nélküli tisztázat, Kemény Gábor külügyminiszter saját kezű aláírásával.

MNL OL-K63-1944-43-12.925.

¹ E szó mellett szabályos korrektúrajelzés, a lap alján a következő, írógéppel írott pontosító megjegyzés olvasható: „a m. kir. Belügyminisztérium által fehér igazolási lappal ellátott hozzátartozóikkal együtt.”

² Schutzpass – német: védőútlevel.

³ Schutzbrief – német: védlevél.

45. a.)
1944. október 22.

**A budapesti portugál követség jegyzékben tájékoztatja a Külügyminisztériumot:
érvényes portugál útlevelekkel rendelkezőket ismeretlen helyre hurcoltak,
vagy munkatáborba vittek**

– D –

PORTUGÁL ÚTLEVÉL TULAJDONOSAINAK LISTÁJA
akiket munkatáborokba vagy ismeretlen helyre szállítottak és akiknek
kiszabadítása sürgősen kérendő:

1 – Orbán Jákob	a Rókus kórházból elvitetett, valószínűleg a Gyulay Pál utca 16. sz. alatt tartózkodik. (nemrég operált súlyos rákbeteg)
2 – Radó Árpád	a Britannia szállóból ismeretlen helyre vitetett;
3 – Dr. Balázs István és	
4 – Balázs Ignác	a Britannia szállóból elvitték, irataikat eltépték, dolgaikat elvették és a legközelebbi zsidó házba szállították (Vörösmarty u. 45.)
5 – Feiks Alfréd	ismeretlen helyre szállították;
6 – Horvai Tibor	ugyanaz az eset, mint Balázs Istváné és Ignácé
7 – Vágó László	Katona József u. 51. alól ismeretlen helyre szállították;
8 – Taussig György	Pannónia utca 6. alól Újpest UTE sportpályára szállították;
9 – Béer Bertalan	” ” ” ” ” ” ” ” ” ”
10 – Schlesinger István	Paulay Ede u. 15. alól ismeretlen helyre vitték;
11 – Kertész Zoltán	Keleti Károly u. 23. alól ismeretlen helyre elvitték;
12 – Bognár László dr.	Sas u. 19. alól egy repülőtérré vagy Újpestre vitték;
13 – dr. Bródy Sándor	Éva u. 19. alól egy repülőtérré vagy Újpestre vitték;
14 – Barta Pál	Hollán u. 18. alól ismeretlen helyre szállították.

*Eredeti, francia nyelvű, géppel írott tisztázat, a budapesti portugál követség fej-
léces levélpapírján, pecsét és aláírás nélkül. A jegyzék magyar fordítását a nyilas
Külügyminisztériumban készítették.*

MNL OL-K63-1944-43-12.931.

45. b.)
1944. október 23.

**A budapesti portugál követség védelmi osztálya jegyzékben tájékoztatja
a Külügyminisztériumot: érvényes portugál útlevelel rendelkezőket ismeretlen
helyre hurcoltak, vagy munkatáborba vittek**

Dr G/Sv

Csopey úr legyen szíves a m. kir. Külügyminiszter Úr Öexcellenciája szíves
tudomására hozni:

<u>Gergely Pál</u>	érvényes portugál útlevelel tulajdonosa, 2035/44. számúnak, Hollán utca 7/b. alól tegnap elvitetett; súlyosan beteg ember, akit az Ügetőpályára szállítottak.
<u>Nádas Dénes</u>	érvényes 2105/44. számú portugál útlevelel tulajdonosa, Szemere utca 21. alól valószínűleg Megyerre elvitetett.
<u>Pécsi József</u>	érvényes 2158/44. számú portugál útlevelel tulajdonosa, pénteken, X. 20-án Dorottya utca 8. alól ismeretlen helyre elvitetett.
<u>Veres Móric</u>	érvényes 2005/44. számú portugál útlevelel tulajdonosa, pénteken, X. 20-án Pozsonyi út. 32. alól valószínűleg a Megyeri ügetőpályára lett elvive.
<u>Gerde Ernőné</u>	érvényes 2090/44. számú portugál útlevelel tulajdonosát X. 20-án Nagybányai utca 164. sz. alól Izabella utca 43. sz. alá elvitték (Zsidó ház.)
<u>Bognár László</u>	2054/44. számú érvényes portugál útlevelel tulajdonosát Sas utca 27. sz. alól ismeretlen helyre vitték.

Eredeti, francia nyelvű, géppel írott tisztazat, a portugál követség védelmi osztály fejléces levélpapírján, a követség körpecsétjével, aláírás nélkül. A dokumentum fordítását a nyilas Külügyminisztériumban készítették.

MNL OL-K63-1944-43-12.931.

45. c.)
1944. október 23.

**Montecuccoli Alfonz, a Külügyminisztérium protokollosztályának vezetője
jelenti: Carlos Branquinho budapesti portugál ügyvivő tiltakozik portugál
útlevéllel rendelkező zsidók munkaszolgálatra való bevonultatása miatt**

26257/2
1944.

Miniszter Úr
Politikai osztály
10. osztály

Napi jelentés
Dr. Carlos Branquinho – Montecuccoli

Megjelent a Protocoleban dr. Branquinho portugál ügyvivő és bejelentette, hogy tudomása szerint olyan zsidó egyéneket is akarnak Bécsbe szállítani, illetve munkaszolgálatra bevonultatni, akiknek portugál útlevele van, vagy pedig a portugál ügyvivő által kiadott igazolások, – melyek szerint az illető portugál alattvalónak tekintendő – birtokában vannak. Nyomatékosan felhívta figyelmet arra, hogy diplomáciai szokás szerint idegen ország okmányai elismerendők és nagyon sajnálná, hogyha ezáltal a két ország közt fennálló jó viszony megzavarodna. Sőt azt is mondotta, lehetséges, hogy kormánya mostani kormányunk elismerését esetleg junctimba⁴ hozhatná ezzel.

Felkért az ügyvivő engemet, hogy fenti ügyben lehetőleg gyorsan járjak el.

*Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.
MNL OL-K72-1944-578.*

45. d.)
1944. október 23.

Az a.) alatt közölt beadvány folytatása

Dr G/Sv

Csopey úrnak, lenne szíves a m. kir. Külügyminiszter Úr Öexcellenciája szíves
tudomására hozni:

Ma reggeli listánk kiegészítéseként közöljük, hogy:

⁴ Latin: összefüggésbe.

<u>Gergely Pál</u>	2035/44. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát tegnap Hollán utca 7/b. sz. alól elvitték, jelenleg Újpesten, az UTE Sportpályán találhatók.
<u>Vágó László</u>	2099/44. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát szombaton, X. 21-én V. Katona József u. 41. sz. alól ismeretlen helyre elvitték.
<u>Márkus György</u>	2110/44. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát Hollán utca 7/b. alól az UTE Újpesti Sportpályára, Újpestre elvitték. ⁵
<u>Stettner Béla</u>	2106/44. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát pénteken, X. 20-án Lónyay utca 15. alól valószínűleg a Ferihegyre vitték el.
<u>Fóti Zoltán és Fóti Zoltánné</u>	2022/44. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosait X. 17-én Margit körút 58. alól elvitték és egy Csalogány utcai zsidó házba szállították. X. 20-án a férjet munkára a Marczibányi térre elvitték, ezóta nem tudnak semmit róla. Főtinét a Csalogány utcai zsidó házból elengedték menni azzal a rendelkezéssel, hogy hagyja el Magyarországot. Ő sem a Margit körüti lakásába, sem pedig egy zsidó házba, ahol azelőtt lakott, nem tud betérni, mivel az illetékes házmesterek nem engedik belépni.
<u>Dr. Bársony Miklóst és Bársony Miklósnét</u>	X. 18-án Rákóczi út 40. alól elvitték és jelenleg a Dohány utcai zsidótemplomban tartózkodnak. Szintén 2122/44 számú érvényes portugál útlevél tulajdonosai.

Eredeti, francia nyelvű, géppel írott tisztázata, a portugál követség védelmi osztálya fejléces levélpapírján, pecsét, aláírás nélkül. A dokumentum fordítását a nyilas Külügyminisztériumban készítették.

MNL OL-K63-1944-43-12.931.

⁵ Október 24-én a portugál követség védelmi osztálya tájékoztatta Csopey Dénest, hogy Márkus Györgyöt Újpestről Gödöllőre vitték, és jelezték, hogy sürgős közbenjárást kérnek, mert olyan munkásszázadba osztották be, amely „nemsokára elutazik”.

45. e.)
1944. október 25.

**A budapesti portugál követség védelmi osztálya Csopey Dénes
külügyminisztériumi tanácsos közbenjárását kéri: portugál útlevéllel rendelkező
személyeket elhurcoltak, vagy munkaszolgálatra behívtak**

Dr G/Sv.

Csopey úrnak, hogy legyen szíves a m. kir. Külügyminiszter Úr Öexcellenciája
szíves tudomására hozni:

<u>Zappner Mór</u>	1146/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát, aki 70 éves, Kálmán utca 21. sz. alól X. 20-án reggel valószínűleg Veresegyházára vitték el.
<u>Pick Ernő</u>	2133/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát Podmaniczky utca 63. alól X. 20-án elvitték. Valószínűleg Isaszegen van.
<u>Klingensfeld Károly</u>	1116/1944. számú érvényes útlevél tulajdonosát Akácfa utca 7. alól X. 20-án elvitték. Bemutatta munkatáborba való besorozás alól mentesítő útlevelét, amelyet azonban nem fogadtak el. Pestszentimrén van.
<u>Fon Ferenc</u>	2188/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát Wurm utca 1. sz. alól X. 23-án reggel az Ügetőpályára vitték, ahonnan ismeretlen helyre szállították.
<u>Klein Dénes és Péter</u>	2151/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosait Magyar utca 27. alól X. 23-án először a Tattersaalba vitték, majd pedig valószínűleg a Ferihegyre.
<u>Schwarcz Béla és Schwarcz Béláné</u>	2124/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosait a Logody utcából X. 16-án a Pauler utca 5. alatti rendőrségre vitték el. Azóta le vannak tartóztatva.
<u>Haris Endre</u>	1072/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát és a portugál követség alkalmazottját Benczúr utca 39/a. alól elvitték. Az Erdőváros-i téglagyárban van.
<u>Dr. Roboz József</u>	2081/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát Csanády utca 21. alól elvitték és Pécelre szállították, de valószínűleg ismeretlen helyre továbbszállították.
<u>Wottitz Gyula</u>	2042/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát Haris köz 5. alól elvitték és Alsógödre, Gödpusztára szállították, ahol az új 105. számú munkásszázadba besorozták.

Szűcs Jenő 2185/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát Csepelről X. 19-én elvitték és ismeretlen helyre szállították.

Október 22-i listánk kiegészítéseként:

Radó Árpád jelenleg Gödöllőn van.

Feiks Alfréd jelenleg törött lábbal a „János” szanatóriumban van.

23-iki listához:

Gergely Pál meghalt

Bognár László Gödöllőn van

Pécsi József Gödöllőn van

Dr. Carlos de Liz Teixeira Branquinho ügyvivő úr Öexcellenciája X. 22-i személyes intervenciója:

Székely Jánost Juhász Andor utca 18. alól elvitték és Megyeren az Ügétőpályán van, 86. számú munkásszárad.

Eredeti, francia nyelvű, géppel írott tisztázat, a portugál követség védelmi osztályának fejléces levélpapírján, pecsét, aláírás nélkül. A dokumentum fordítását a nyilas Külügyminisztériumban készítették.

MNL OL-K63-1944-43-12.931.

45. f.)

1944. október 26.

A budapesti portugál követség védelmi osztálya Csopey Dénes külügyminisztériumi tanácsos közbenjárását kéri: portugál útlevéllel rendelkező személyeket elhurcoltak, vagy munkaszolgálatra behívtak

Márkus György 2110/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosa, akiről jelentettük X. 23-iki elvitelét és akiről X. 24-én közöltük, hogy Gödöllőre szállították, jelenleg Gödöllő mellett a „Szárítómajor”-ban van. Száradának száma: 73, II. osztály. Közbenjárás annál is inkább sürgős, mivel tüdőbaja van.

Radó Árpád 2046/44. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosa, jelenleg Gödöllő mellett, a „Szárítómajor”-ban van.

Taussig György 2170/44. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosa jelenleg Erdővároson, a Téglagyárban van.

Appel Ödön 2142/44. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát V. Váczi út 32. alól X. 20-án elvitték. Gödöllőn van.

Bruchsteiner Imre 2118/44. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát, aki 72 éves, VI. Bulyovszky utca 18. alól X. 20-án elvitték. Ismeretlen helyen tartózkodik.

<u>Vadas Jenő</u>	1092/44. számú érvényes útlevél tulajdonosát V. Návay Lajos utca 3. alól X. 20-án elvitték. Valószínűleg Gödöllőn van.
<u>Rausch Árpád</u>	1064/44. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát X. 23-án VII. Dohány utca 48. alól elvitték. Valószínűleg a régi Ügetőpályán van.
<u>Szenes Rudolf</u>	2194/44. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát V. Tátra utca 11. alól elvitték. Jelenleg Pestszentlőrincen, Gróf Apponyi utcában, a Felső Népiskolában (Polgári Iskola) van.
<u>Demeter Ernő</u>	1037/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát lakásából elvitték. Jelenleg Erdőváros, Téglagyárban van.
<u>Schlesinger István</u>	2083/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát VI. Paulay Ede utca 15. alól elvitték. Annak következtében, hogy magát egy portugál útlevéllel igazolta, holnap a Pestvidéki Törvényszékre szállítják.
<u>Ofner Andor</u>	2170/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát X. 20-án VI. Andrássy út 8. alól elvitték. A Pécel-i téglagyárban van.
<u>Honti Péter</u>	2181/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát X. 20-án elvitték. X. 24-én Isaszegen volt.

Eredeti, géppel írott, francia nyelvű tisztázat, a budapesti portugál követség védelmi osztálya fejléces levélpapírján, a követség körpecsétjével, aláírás nélkül. A beadvány fordítását a nyilas Külügyminisztériumban készítették.
MNL OL-K63-1944-43-12.931.

45. g.)
1944. október 27.

A budapesti portugál követség Csopey Dénes külügyminisztériumi tanácsos közbenjárását kéri: portugál útlevéllel rendelkező személyeket elhurcoltak, vagy munkaszolgálatra behívtak

Sv.

Csopey úrnak, hogy a m. kir. Külügyminiszter Úr Öexcellenciája szíves tudomására hozza:

<u>Havas Leó</u>	2177/1944. sz. érvényes portugál útlevél tulajdonosát X. 23-án VI. Vilmos császár út 15/b. alól elvitték. Először Pestszentlőrincre szállították, majd X. 26-án újra elszállították, valószínűleg Ferihegyre.
------------------	---

Kraus Vilmos 2167/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát X. 20-án VI. Jókai tér 6. sz. alól elvitték. A Pécel-i téglagyárban van.

Molnár Lajos 2061/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát X. 20-án a Nagyatádi Szabó utca 50. alól elvitték és Szentimrére szállították. (Szentlőrinc mellé.)⁶

Appel Ödön

Appel András

2142/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát Váci út 32. sz. alól X. 20-án fiával együtt elvitték. Mindketten Gödöllőn a „Száritómajor”-ban vannak. Appelné megpróbálta eljuttatni nekik útlevelüket X. 26-án. A Gödöllő-i erődítményparancsnokságon, Gödöllő, Horthy Miklós út, Iparos székház, elszakították az útlevelet. Ezt az elszakított útlevelet mellékeljük.⁷

Előző listáink kiegészítésül:

folyó hó 22-i lista:

Radó Árpád

Gödöllőn, a „Száritómajor”-ban van.

folyó hó 23-i lista:

Gerde Ernőné

az Izabella utca 43. alatti zsidó házban van. A házmester és a ház légvédelmi parancsnoka nem engedi ki. A rendőri hivatal azon a véleményen van, hogy útlevele nem érvényes, mivel augusztus hónapból datálódik.

Pécsi József

Isaszegen, a 70. számú században van.

Stettner Béla

Cickamajorban, Pécel mellett van. A táborparancsnokság Ecseren van.

Klein Péter és

Dénes

munkára besorozták az Erődparancsnoksághoz Horthyligeten vagy Vecsésen, Kishalompusztá, 27. Kmsz.

folyó hó 26-i lista:

Bruchsteiner Imre

Gödön van.

Eredeti, francia nyelvű, géppel írott tisztázat, a portugál követség fejléces levélpapírján, dr. Carlos Branquinho ügyvivő aláírásával, a követség portugál nyelvű körpecsétjével. A beadvány fordítását a nyilas Külügyminisztériumban készítették. MNL OL-K63-1944-43-12.931.

⁶ Appel Ödön és fia, Endre külön lapon, de szintén október 27-i dátummal beadott kérvényen szerepel.

⁷ Az iratok mellett található Appel Ödön, valamint felesége, sz. Gutfreund Róza és fiaik, András és Henrik fényképes, francia nyelvű, ideiglenes kollektív útlevele, melyet a budapesti portugál konzulátus állított ki 1944. augusztus 25-én, és 1944. december 31-ig volt érvényes. Eszerint az útlevél tulajdonosai Budapestről Lisszabonba voltak jogosultak elutazni.

45. h.)
1944. október 27.

**A budapesti portugál követség védelmi osztálya tájékoztatja Csopey Dénes
külügyminisztériumi tanácsost: érvényes portugál útlevéllel rendelkező
személyeket budapesti lakásukról Gödöllőre vittek**

Csopey úrnak, hogy a m. kir. Külügyminiszter Úr Öexcellenciája szíves
tudomására hozza:

<u>Bruck Miklós</u>	2051/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát X. 20-án V. Rudolf tér 1. alól elvitték. Gödöllőn a „Száritó-major”-ban van.
<u>Lajta Béla</u>	2159/1944. számú érvényes portugál útlevél tulajdonosát X. 20-án V. Hollán utca 31. alól elvitték. Gödöllőn, a Babati major mellett van.

Eredeti, géppel írott, francia nyelvű tisztázat, a budapesti portugál követség védelmi osztálya fejléces levélpapírján, a követség körpecsétjével, egy olvashatatlan aláírással. A beadvány fordítását a nyilas Külügyminisztériumban készítették.

MNL OL-K63-1944-43-12.931.

Október 30-án a budapesti portugál követség újabb francia nyelvű jegyzék kíséretében további névlistákat nyújtott be a magyar Külügyminisztériumba. Ezeken olyan személyek szerepeltek, akik érvényes portugál útlevéllel rendelkeztek, és munkatáborokba, vagy ismeretlen helyre vitték őket. Kérték, hogy a listákon szereplő személyeket az illetékes hatóságok helyezték szabadlábra. Október 31-én Kemény Gábor a listák másolatait, összesen kilenc darabot, megküldte a Belügy- és a Honvédelmi Minisztériumba, azzal a kéréssel, hogy tegyék meg a „szükséges intézkedéseket”.

45. i.)
1944. november 17.

**A budapesti portugál követség védelmi osztálya jegyzékben tájékoztatja
Kemény Gábor külügyminisztert: portugál útlevéllel rendelkezőket
letartóztattak, igazoló irataikat megsemmisítették.**

100. sz.
SZÓBELI JEGYZÉK.

Székely Jánost és
Székely Jánosnét,

érvényes portugál útlevelük száma 2002/1944. november 15-én de. 1/2 10 órakor, 50 lépésre a portugál védettek részére kijelölt háztól, beköltözködés közben elfogták és a Szent István krt.-i nyilasházba, illetve annak pincéjébe vit-

ték. Ott 200-ad magukkal álltak felemelt kézzel, sötétben, esti 1/2 10 óráig. Agyonlövésrel fenyegették őket, ha nem adják elő összes okmányaikat és értékeiket. Miután előadták ezeket, okmányaikat megsemmisítették, mindenüket elvették. Este 1/2 10-kor egy szál ruhában elengedték őket. Megjegyezzük, hogy Székely János 1925–1937-ig Portugália vicekonzulja [sic! = alkonzulja vagy tiszteletbeli konzulja] volt Budapesten.

Eredeti, magyar nyelvű, géppel írott tisztázat, a portugál követség bélyegzőjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.092.

A Külügyminisztérium november 30-án átiratban külön-külön felkérte a Belügyminisztériumot (Ferenczy László alezredest) és Gera Józsefet, a pártépítés vezetőjét a panasz kivizsgálására, és „a szükségesnek látszó intézkedések” megtételére.

45. j.)

1944. november 23.

A budapesti portugál követség védelmi osztálya jegyzékben kéri Kemény Gábor külügyminiszter közbenjárását az érvényes portugál útlevéllel rendelkező Schwarz S. Jakabné kiszabadítása érdekében

103. sz.

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K .

A portugál követség tisztelettel bejelenti, hogy Scarz [sic!] S. Jakabné /érvényes portugál útlevelének száma: 2004/1944., lakik az Újpesti-rakpart 5. sz. alatti portugál védettek részére kijelölt házban/ november hó 22-én reggel a Glasner-féle péküzlet előtt két karszalaggal ellátott személyből álló járőr elfogta és a Szent István krt. 2. sz. alatti párházba kísérték, amit szemtanúk láttak.

A portugál követség tisztelettel kéri a Magyar Kir. Külügyminisztérium szíves intézkedését, hogy nevezett az Újpesti-rakpart 5. sz. alatti portugál védettek részére kijelölt házba visszakísértessék.

Eredeti, magyar nyelvű, géppel írott tisztázat, a budapesti portugál követség védelmi osztálya fejléces levélpapírján, a követség körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.093.

A Külügyminisztériumból Bagossy Zoltán kabinetfőnök november 26-án küldte meg a jegyzék másolatát a Belügyminisztériumba Ferenczy László alezredesnek és Gera József nyilas pártépítés-vezetőnek, kérve a panasz kivizsgálását „és annak alapossága esetében a szükséges” intézkedések megtételét; valamint az esetleges intézkedésről értesítést is kért.

46.
1944. október 22.

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője jegyzékben kéri
a Külügyminisztériumtól Mérleg u. 4. sz. alatti irodája, valamint
a VKNB védelme alatt álló intézmények elismerését**

A/32.

JEGYZÉK

A Genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselője a Magyar kir. Külügyminiszter szíves tudomására hozza, hogy az itteni Küldöttség a Mérleg u. 4. sz. alatti irodát tart fenn, amelynek legfőbb feladata a zsidó ügyek intézése és amelynek személyzete ebből következően zsidókból áll. Ennek az irodának, – amely természetesen a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselőjének állandó ellenőrzése alatt dolgozik – legfőbb feladata, hogy a Magyar kir. Kormánnyal egyetértésben a külföldi államok meghívása alapján létrejövő gyermekakciókat lebonyolítsa és a gyermekekről való gondoskodást Magyarországról történő tényleges elutazásukig megszervezze.

Ebben az irodában – Mérleg utca 4. – jelenleg a következő zsidó alkalmazottak dolgoznak:

Komoly Ottó	Melcser Tibor
Dr. Kasztner Rudolf	Sole Lajos
Brand Hajnalka	Schwarc Ilonka
Offenbach Sándor	Dr. Kőnig Pál
Ungár Lilly	Jakubovits Irén
Dr. Gergely György	Kelemen Pál
Leiner Sarolta	Szamosi Lajos
Kovács Béla	Gyárfás Sándor
Dr. Junger Edith	Dr. Parczer Ágnes
Simonyi János ¹	Bernstein Dezső
Aczél György	Bokor Adorján
Reich Olga	Weisz György
Bisch ² András mérn.	Dr. Dénes Béla
Breuer Veronika	Marton Lili
Erdős Edith	Sipos József
Szamosi Alfréd	Karvaly Zsuzsanna
Schliesser Sándor	Hartmann Ibolya

¹ November 2-án munkaszolgálatra hívták be Simonyi Jánost, Born A/53. sz. jegyzékében kérte a Külügyminisztériumtól állásában való meghagyását.

² Elírás. Helyesen: Biss.

Dr. Bán Anna ³	Moskovits Miklós
Zerkovitz György	Hartmann Ilona
Bosnyák Mária	Slawik Lajos
Árvay András	Kis Pál
Dr. Friedmann Simon	Borsós Ferenc
Dr. Görög Frigyes	Zimányi Mária

Ezzel összefüggésben a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselőjének védelme alatt állanak a következő gyermek- és tanulóotthonok, kórházak, kivándorló-tábor, népkonyhák és élelmiszerraktárak:

Gyermekotthonok:

Orsó utca 27–29.	kb.	105 személy részére
Róna u. 112.	60	"
Akácfa u. 32.	20	"
Lajos utca 22.	20	"
Nagyfuváros u. 4.	60	"

Gyermekotthonok előkészületben:

Dob u. 12.	20	"
Király u. 69.	80	"
Dob u. 90.	250	"
Ráth György u. 30.	40	"

Tanulóotthonok:

Kelemen u. 1/c.	30	"
Magdolna u. 29–31.	60	"
Bácskai u. 58/b.	20	"
Törökőr u. 32154/7. hrsz.	40	"
József krt. 53.	50	"

Kórházak:

Wesselényi u. 44.		
Városmajor u. 64–66.	100	"
Nagyatádi Szabó István u. 32.	Ambulancia	
Alma u. 2.	60 személy	"
Erzsébet krt. 19.		
Bethlen Gábor tér 2.		

Kivándorló-tábor:

Columbus u. 46.	700 személy	"
-----------------	-------------	---

³ November 2-án munkaszolgálatra hívták be Bán Annát, Born A/53. sz. jegyzékében kérte a Külügyminisztériumtól állásában való meghagyását.

Népkonyhák:

Wesselényi u. 13.	naponta kb.	6000 személy
Kazinczy u. 41.		1000 "
Nagyatádi Szabó u. 32.		1200 "
Rumbach Sebestyén u. 12.		1000 "

Élelmiszerraktárak:

Kazinczy u. 41.
Wesselényi u. 13.

A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselője azzal a kéréssel fordul a Magyar kir. Külügyminiszterhez, hogy a szükséges intézkedéseket haladéktalanul szíveskedjék megtenni annak érdekében, hogy a genfi Nemzetközi Bizottság védelme valamennyi jótékonyági és humanitárius intézményre teljes egészében elismertessék.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott másodlat, a VKNB magyarországi képviselőjének fejléces papírján, a képviselőt piros színű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-1944-III/6.-A/32.

A Külügyminisztérium politikai osztályán a jegyzéket Zier László láttamozta, majd 1944. november 5-én másolatban megküldték Vajna Gábor belügyminiszternek (MNL OL-K63-1944-43-12.958). A Külügyminisztérium átiratában a belügyminiszter véleményét és döntését kérte, és Kemény Gábor saját kezűleg ráírta: „Szükségesnek tartom hangsúlyozni, hogy teljes mentesítésüket diplomáciai érdekből nagyfontosságúnak tartom.” A Belügyminisztériumba november 5-én már ezzel a kiegészítéssel küldték el a kérvény másolatát.

47.
1944. október 22.

A budapesti svéd követség jegyzékben kéri a Külügyminisztériumtól svéd védőútlevelel rendelkező, október 24-ig szabadságolt munkaszolgálatosok bevonultatása határidejének módosítását

Nr. 260/1944

Szóbeli jegyzék.

A svéd kir. követség tisztelettel felkéri a Magyar kir. Külügyminisztériumot, hogy az alábbi ügyekben az illetékes hatóságoknál eljárni szíveskedjék.

A Magyar kir. Minisztérium és a svéd kir. követség között létrejött megállapodás alapján¹ azok az 152.730/Eln-43. sz. rendelkezés értelmében munkaszolgálatra kötelezett személyek, akik svéd védő- és ideiglenes útlevelel rendelkeznek, Svédországba történő elutazásukig Budapesten egy gyűjtőszázadban a svéd kir. követség rendelkezésére tartatnak.

A Nr. 190/1944 és 255/1944 sz. jegyzékek alapján ezeket az idegen állampolgárok részére létesített munkásszázadba osztották be, és egy további meg egyezés alapján a már e századba osztott munkaszolgálatosokat a kir. követség rendelkezésére bocsátották annak érdekében, hogy őket a királyi követség elhelyezze.

A kir. követség a rendelkezésére átadott munkaszolgálatosokat egyelőre október 24-ig szabadságolta, hogy részükre megfelelő szálláshelyről gondoskodjon.

A kir. követség, tekintettel a közben megváltozott viszonyokra, néhány napos határidő-halasztást kér, hogy a védő- és ideiglenes útlevelel rendelkezők fent nevezett kategóriájának megfelelő szállásról tudjon gondoskodni.

A svéd kir. követség a Magyar kir. Külügyminisztérium szíves fáradozásáért már előre is leghálásabb köszönetét fejezi ki.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, a svéd követség hivatalos levélpapírján, a követség pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-12.924.

A jegyzéket a Külügyminisztériumban csatolták a svéd követség 263. sz., 1944. október 23-án kelt jegyzékéhez és együtt válaszoltak rá.

¹ Ezzel kapcsolatban lásd a 43. sz. dokumentumot.

**Raoul Wallenberg budapesti svéd követségi titkár jelentése
a svéd Külügyminisztériumnak a magyar zsidók helyzetéről**

A legutolsó jelentés óta a magyar zsidók helyzete lényegesen rosszabbodott. Az új kormány a zsidóknak az országban és Budapest védelménél való felhasználását tervezi. Az elszállítás már megkezdődött.

Szinte egész héten át nem hagyhatták el lakásaikat, ami természetesen súlyos szenvedéseket okozott. Valamennyi zsidó, aki eddig a rendelkezések alól mentesítve volt, parancsot kapott arra, hogy 6 órán belül zsidó házakba költözzön át. Ezt a rendelkezést részben rögtön kibocsátása után visszavonták. Ezek a zsidók egész héten nagyjából pincékben, üres üzletekben, keresztény barátoknál, a Vöröskeresztnél és Segélyakciónak a tulajdonképpeni követségektől elkülönített helyiségeiben igyekeztek rejtőzködni.¹ Halálbüntetés járt a zsidórendelkezések jelentéktelenebb rendelkezéseinek megsértése esetén is.

A puccs első napjaiban sok egyénileg végrehajtott őrizetbe vétel történt és pogrom-cselekedeteket is hajtottak végre, amelyeknek során állítólag 100-200 személyt öltek meg. Továbbá a nyilaskeresztesek különböző zsidóházakat kiürítettek és lakóit gyűjtőtáborokba hajtották.

Ezek nagyobb részét újból szabadon engedték, de néhány százan állítólag eltűntek. Ezek után a házakat rendszeresen kutatták át és a 16–60 év közötti férfiakat munkaszolgálatra elhurcolták. Egy szemtanú látott ilyen menetoszlopot Gödöllő felé haladva. Egy halott, 60 éves zsidó az út szélén feküdt újságpapírral letakarva. Bántalmazásának nyomain világosan látszottak.

Holnap reggel azok a férfiak, akiket eddig még nem vontak be és minden nő, 16–40 év között, sáncsásra lesz bevetve. Előfordult, hogy felfegyverzett banditák védőútlevelek birtokosait megtámadták és útleveleiket eltépték. Eddig nem érkezett olyirányú jelentés, hogy védőútlevelest megöltek volna. Egyet halálra ítélték, de megkegyelmeztek neki. A Svéd Vöröskereszt helyiségeinek területenkívüliségét két ízben is megsértették. Tárgyalások folyamatban.

A puccs előtt – egy távirat közlése szerint – SS-emberek 2000 munkaszolgálatos zsidót, akik a bori rézbányákból Magyarországra meneteltek és 200 munkaszolgálatost Kiskunhalason megöltek.²

¹ Téved Wallenberg, mert mintegy 20 üldözött a svéd követség kertjében álló ún. svéd faházban bújt meg két teljes napon át. A sötétség beálltával a Segélyakció tisztviselői igyekeztek őket élelemmel ellátni. (Dr. Mezey megjegyzése.) Lásd *Lévai, Raoul Wallenberg*, 87, 34. sz. j. BAJTAY 1994, 148. szövegvariánsa: „A héten ezek közül a zsidók közül nagyon sokan pincékben, üres üzletekben, keresztény barátoknál, a Vöröskereszt és osztályunk helyiségében próbáltak bujkálni, az utóbbiak közül azokban, amelyek [a] követségi épületen kívül fekszenek.”

² A kiskunhalasi vérengzésről lásd GÁSPÁR Ferenc, *A kiskunhalasi tragédia*. (1944. október 11.), *Századok*, 130(1996)/6, 1473–1504.

Az október 17-i események katasztrofálisan hatottak az Osztályra, az egész személyzet távol maradt, s egy ingyen rendelkezésünkre bocsátott autó, azon kívül különböző bezárt helyiségeknek és szekrényeknek kulcsa stb. is eltűnt.

Alulírott kénytelen volt egész napon át egy női kerékpáron, a banditákkal teli utcákon ide-oda karikázni, hogy a szálakat újra összehozza. A második nap azal telte el, hogy a veszélyben levő személyzet tagjait autóval biztos rejtekhelyre vigyem és egy zsákban élelmiszereket juttassak nekik. Ma már csak 10 tagja tűnt el a személyzetnek, míg 30 közülük még nem ért be munkahelyére.

Az Osztály nagyobb helyiségeit a követség vette igénybe, hogy a svéd kolóniát ott helyezze el. A külügyminiszter alulírottat arra kérte, intézkedjék, hogy a személyzet családotul különleges⁴ házakban lakjon. A munka ez irányban megindult.

Elért eredmények

Személyzet tekintetében a status quo helyreállott. A külügyminiszter közölte, hogy 4500 védett zsidó az országot szabadon elhagyhatja. A német követség közölte, hogy 4-500 személy átutazásának útjában nem áll akadály. A többi 4000 zsidót illetőleg a német követség nélkülözi Berlin utasításait és nem tud arról, vajon erre vonatkozóan a berlini svéd követséggel vannak-e tárgyalások folyamatban?

Az előbb említett rendelkezés felfüggesztése nagyjából az Osztály számájára írandó.

Védőútlevelek tulajdonosait a munkaszolgálatra való behívásnál, internálásnál stb. megfelelő hivatalnokok beállítása folytán nagymértékben respektálták. A puccs kezdeténél 40 svéd védett az ún. svéd várakozási században volt 150 másfajta egyénnel egybegyűjtve. Ezek közül 80 embert sikerült kihozni, a 40 svéd védett személy hivatalosan a követség védelme alatt áll és ideiglenesen október 24-ig szabadságoltattak.

Raoul Wallenberg
követségi titkár

Lévai: Raoul Wallenberg, 86–88.

³ Lévai itt két mondatot kihagyott. „A folyó hó 14-én kelt zárszámadást és a Stockholms Enskilda Bank AB-nál vezetett, aláírt speciális számláról szóló áttekintést csatolom. Kérem, hogy ezt is bocsássák Olsen úr rendelkezésére.” (BAJTAY, 1994, 149.)

⁴ Bajtay szövegvariánsa szerint itt az eredetiben csak a „külön” szó szerepel (BAJTAY, 1994, 149).

49. a.)
1944. október 22.

**A budapesti svéd követség igazolása Lederer Mór számára Kemény Gábor
és Raoul Wallenberg megállapodásáról**

Nagyságos

Lederer Mór úrnak

Budapest

A svéd királyi követség igazolja, hogy egyrészt a M. kir. Külügyminiszter Úr, dr. báró Kemény Gábor Önagyméltósága, másrészt a svéd kir. követség részéről Raoul Wallenberg követségi titkár úr között f. é. október hó 21-én¹ a követség alkalmazottaira és azok családtagjaira vonatkozóan a következő megállapodás jött létre:

az alkalmazottak, ill. családtagjaik a csillagviselés alól mentesek;
mindennemű munkaszolgálat alól mentesek, ill. onnan visszahívandók;
nem kötelesek csillagos házban lakni;
a kijárási tilalom rájuk nem vonatkozik.

Az alkalmazottak, ill. családtagjaik vagy a svéd kir. követség munkaigazolványával, vagy a M. kir. Külügyminisztérium, ill. a M. kir. Belügyminisztérium igazolványával vannak ellátva.

[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, magyar nyelvű, géppel írott tisztázat, a svéd követség német nyelvű fejléces levélpapírján, a követség körbélyegzőjével.

MZSL-XX-F-I. Lederer család iratai

Az irat mellett található a budapesti svájci követség Idegen Érdekek Képviselte Kivándorlási Osztálya 2.391/XLIII. sz., október 23-án kiállított kétnyelvű (magyar–német) igazolása Lederer Mór számára arról, hogy a svájci csoportos útlevélen szerepel. Lederer Mórnak volt svéd védőútlevele is, és a Svéd Vöröskereszt 1944. október 30-án kiállított számára arcképes igazolványt arról, hogy oltalmuk alatt áll.

¹ Elírás, a megállapodást 1944. október 22-én kötötték, lásd a sz. 43. dokumentumot.

49. b.)
1944. október 25.

A budapesti svéd követség jegyzékben kéri a Külügyminisztériumot: a Vilma királynő úti zsidó árvaház alkalmazottait mentesítsék a munkaszolgálat alól

No. 273/1944

SZÓBELI JEGYZÉK

A svéd kir. követség tisztelettel kéri a következő ügyben a Magyar Kir. Külügyminisztérium szíves közbenjárását az illetékes hatóságoknál.

A Zsidó Árvaház a Vilma Királyné [sic!] úton 380, 4–10 éves korú gyermekről gondoskodik. Az Árvaház férfi alkalmazottai közül az alábbiakat már behívták munkaszolgálatra.

<u>Név</u>	<u>Születésnap</u>	<u>Születési hely</u>	<u>Anyja neve</u>
Lederer Mór árvaházi ig.	1886.12.28. /védlevele van: No 20/944/	Gyirót	Nussbaum Emília
Hecht Samu árvaházi irodavezető	1886.11.27.	Alsószele	Burger Katalin
Csillag József árvaházi tanító	1891.	Nagyszakácsi	Kohn Rozália
Kóbor Imre árvaházi gondnok	1888.07.28.	Budapest /védlevele van: No 1/055/	Fried Paula
Schwarcz Mór árvaházi gondnok	1900.	Püspökladány	Straussmann Debora

A fent említetteken kívül még 22 személy vonult be, köztük asszonyok, férfiak és 16 esztendőös árvák. Nevezetteket a Tattersaalba hívták be.

Alapos vizsgálat után a követség arra a következtetésre jutott, hogy a fent megnevezett zsidó személyek nélkül az intézmény nem működőképes. A követség ezért hálás lenne az illetékes hatóságnál történő szíves közbenjárásért, annak érdekében, hogy ezt az öt személyt a munkaszolgálat alól ismét mentesítsék.

A továbbiakban a követség tisztelettel átnyújt egy jegyzéket azokról az asszonyokról,² akik az intézmény számára fontosak, és kéri szíves közbenjárásukat annak érdekében, hogy őket ne hívják be munkaszolgálatra. A gyakorlati lebonyolítás útja alighanem az lehetne, hogy ezek a személyek már eleve kapjanak az illetékes szervtől olyan igazolást, mely szerint ők a munkaszolgálat alól fel vannak mentve.

² A mellékelt jegyzékben szerepel dr. Roboz Ottó, dr. Csergő Hugó és Grósz Dezső is.

<u>Név</u>	<u>Születésnap</u>	<u>Születési hely</u>	<u>Anyja neve</u>
Lederer Mórné	1896.03.10.	Alsókorompa	Wertheimer Amália
Dr. Roboz Ottó	1907.03.21.	Szászváros	Friedmann Hermin
Falus Olga	1902.09.24.	Eperjes	Frank Júlia
Dr. Sulczer Elemérné	1912.05.06.	Szászváros	Friedmann Hermin
Hegedűs Lajosné	1884.10.10.	Hosszúrétfalú	Weinberger Józsa
Hecht Samuné	1890.10.10.	Alsókorompa	Wertheimer Amália
Altmann Jolán	1918.11.07.	Győr	Welvart Anna
Spitzer Sándorné	1909.06.01.	Szászváros	Friedmann Hermin
Fleissig Erzsébet	1912.06.03.	Gyergyóbékás	Berkovits Anna
Dr. Csörgő Hugó	1877.1.28.	Budapest	Schlanger Cecília
Dr. Csörgő Hugóné	1875.12.02.	Budapest	Hirschbaum Johanna
Liebermann Ernőné	1924.05.24.	Budapest	Kálmán Sári
Kóbor Imréné	1893.06.10.	Potsdam	Flatow Margit
Wohlstädter Lászlóné	1921.12.27.	Budapest	Herskovits Sarolta
Molnár Judith	1921.08.07.	Budapest	Ehrenfeld Dóra
Grósz Dezső	1885.08.20.	Budapest	Weisz Matild
Grósz Dezsőné	1882.06.20.	Budapest	Naschitz Róza
Frank Ibolya	1905.07.27.	Debrecen	Bloch Júlia
Lederer Henrikné	1913.01.22.	Sopron	Kohn Katalin

E személyeken kívül a Zsidó Árvaháznak még további 15 zsidó női alkalmazottja van, akiknek a munkaszolgálatból való elengedése érdekében azonban nem kívánunk kérelmet benyújtani.

A követség a szíves fáradozásért már előre is leghálásabb köszönetét fejezi ki.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat, a svéd követség fejléces levélpapírján, a követség pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-12.927.

Október 31-én a Külügyminisztérium a jegyzéket másolatban megküldte a Honvédelmi és a Belügyminisztériumnak, a miniszterek állásfoglalását és az esetleges intézkedésről tájékoztatást kérve. Október 30-án a Külügyminisztérium német nyelvű átiratban értesítette a svéd követséget, hogy „az illetékes magyar központi szerveket” a jegyzékben foglaltak ügyében megkereste. A fedlapot Kemény Gábor külügyminiszter kézjeggyel látta el, Zier László pedig aláírta.

49. c.)
1944. október 31.

Lederer Mór levélben kéri a budapesti svájci követséget: az Árvaház rabbiját és három munkatársát a kollektív kivándorló útlevéllel rendelkezők listájára vegyék fel

Tekintetes Sveici [sic!] Követségnek,
Budapest.

Hivatkozással intézetünk rabbijának, gondnokának, főkántorának és előljárósági tagjának kivándorlás ügyében történt korábbi jelentkezésére, valamint az ennek alapján a kvótára történt előjegyzésekre, tisztelettel kérjük, hogy az útlevélek kiállítására vonatkozó igazoló iratokat kiállítani méltóztassanak.

Mind a négy munkatársunkat folyó hó 20. napján lakásukról munkaszolgálatra vitték el és intézetünk működése tekintetében nagy jelentőséggel bír, hogy munkakörüket ismét elláthassák.

Adataik a következők:

Dr. Schmelczer Mózes Izsák, 1885. Péterréve, Klein Rozália, VII. Peterdy u. 18.

Schwarcz Mór, 1900. Püspökladány, Strassmann Debóra, VII. Nagyatádi Szabó u. 33. Hartmann Miklós, VII. Király u. 51.

Vadász Emil, V. Csáky u. 31/c.

Árvaházunk iránti szíves támogatásért köszönetet mondva vagyunk
kiváló tisztelettel

igazgató

elnök

*Eredeti, géppel írott másodlat, Lederer Mór kézjeggyével.
MZSL-XX-F-I. Lederer család iratai*

49. d.)
1944. november 2.

A PIH Alapítványi Fiúárvaháza levélben kéri a budapesti svéd követséget, hogy épületükben újabb munkaszolgálatosokat már ne helyezzenek el

A zsidó Árvaház a Svéd Királyi Követség védelme alatt áll, és bátorkodunk a következő javaslatot előterjeszteni:

Az Árvaház ez év szeptember 17-én, bombatalálat következtében, oly mértékben megrongálódott, hogy legnagyobbbrészt lakhatatlan. A helyreállítási munkálatok már folynak. A fiúkat és lányokat ideiglenesen a ház egy használható részében helyeztük el. Minthogy megfelelő higiéniai berendezések és légvédelmi óvóhely hiányában munkaszolgálatosok csak korlátozott számban helyezhetők el, kérjük a Svéd Királyi Követséget, hogy az idegen állampolgárok gyűjtőszadából csak azokat a munkaszolgálatosokat helyezték el házukban, akik már 3 hete, megelégedésünkre itt dolgoznak.

E munkaszolgálatosok listáját mellékeljük.³
Ajánljuk magunkat

teljes tisztelettel
Lederer Mór s. k.

*Eredeti, géppel írott, német nyelvű másodlat a „PESTI IZRAELITA HIT-KÖZSÉG ALAPÍTVÁNYI FIÚÁRVAHÁZ Budapest, VII. Vilma királynő út 25.” feliratú fejléces levélpapíron, Lederer Mór igazgató kézjegyével.
MZSL-XX-F-I. Lederer család iratai*

49. e.)
1944. november 3.

A PIH Alapítványi Fiúárvaháza levélben kéri a budapesti svájci követségtől a kivándorló gyermekeket kísérő gondozónők számára szükséges igazolások kiadását

Tekintetes
Svájci Követségnek,
Budapest

Hivatkozással az árvaházi növendékek kivándoroltatásával kapcsolatban tett korábbi előterjesztéseinkre,⁴ tisztelettel kérjük, hogy a kísérő gondozónők részére, akik mint árvaházunk tanítónői és gondozónői kísérik a gyermekeket, a vonatkozó igazoló írást kiadni szíveskedjenek.

Amidőn a jegyzéket alant bemutatjuk, vagyunk köszönetünk kifejezése mellett

kiváló tisztelettel

igazgató

Lederer Mór K
elnök

Árvaházi növendékek kísérő gondozónői:

Fleissig Erzsébet ⁵	VII. Vilma királynő út 25.
Wohlstädter Lászlóné	" "
Liebermann Ernőné	" "
Grünwald Alice ⁶	" "
Frank Ibolya	" "

³ Nem található az iratok mellett.

⁴ Nem található az iratok mellett.

⁵ A nevek mellett kézzel, tintával húzott „pipa” jel látható, valószínűleg az elintézést jelölve.

⁶ E nevet utólag kézzel, tintával kihúzták a névsorból.

Kellner Olga	"	"
Reich Aladárné	"	"
Pick Pálné	"	"
Schwarcz Mórné	"	"
Lederer Mórné ⁷		
Friedmann Jolán		
Falus Olga		
Demeter Gáborné		
Demeter Györgyné		
Kasticher Henrikné		
Kohen Zsuzsa		
Grünstein Miklósné		

Eredeti, géppel, illetve kézzel írott másodlat, az Árvaház igazgatójának és elnökének kézjeggyével.

MZSL-XX-F-I. Lederer család iratai

49. f.)
1944. november 10.

Lederer Mór, a PIH Alapítványi Fiúárvaházának igazgatója levélben kéri a Svéd Vöröskereszt budapesti képviselőjét Kálmán Tibor iratának átadására

Kálmán Tibor fiúcskát voltunk bátrak a svéd gyermekvonatra előjegyeztetni és előzetes szíves felhatalmazásuk szerint kiállítottuk az iratát, amit aláírás végett Önökhöz hetekkel ezelőtt betérjesztettünk.

Minthogy növendék csoportunkkal együtt ez még Önöknél van, és azt nem kaptuk meg, nagyon kérjük, hogy azt jelen sorainkkal jelentkező dr. Domány Endréné úrnőnek kiadni szíveskedjenek.

Megköszönve védelem iránti pártfogásukat, vagyunk

kiváló tisztelettel

Lederer Mór
árvaházi igazgató

Eredeti, géppel írott másodlat, Lederer Mór saját kezű aláírásával.

MZSL-XX-F-I. Lederer család iratai

⁷ Ettől a névtől kezdve a neveket kézzel írták.

49. g.)
1944. november 10.

Lederer Mór, a PIH Alapítványi Fiúárvaház igazgatója levélben kéri Kasser Sándor főtitkárt, segítsen a szeptember 17-i bombatámadás során elpusztult kivándorlóigazolványokat pótolni

Igen tisztelt Főtitkár Úr!

Amikor a stockholmi és göteborgi táviratok értelmében az árvaházi gyermekek és kísérőinek repatriálása megkezdődött és a gyermekvonat összeállításáról mintegy félévvel ezelőtt tárgyalni szíves volt velünk Főtitkár Úr, a Professor Úrral⁸ együtt a legnagyobb jóindulattal karolta fel az ügyet és foglalkozott dolgainkkal.

Annak idején a gyermekek nagy részének igazolványát kiállíttatni méltóztott, azonban ezeknek az igazolványoknak tekintélyes része a szeptember 17-i bombatámadáskor irodánkkal együtt elpusztult és még ma is a romok alatt fekszik.

A bombatámadás után igazolvány blankettákat kaptunk ugyan az elpusztult igazolványok pótlására, azonban szomorúan kell látnunk, hogy jóllehet Főtitkár Úr ígéretét bírtuk, a bombatámadás óta egyetlenegy növendékünk sem kapta meg elpusztult igazolványának pótlását, azok hetek óta aláírásra várva fekszenek el az [Ön] nb. irányítása alatt álló hivatalokban.

Úgy a stockholmi, mint a göteborgi táviratokban határozott engedélyt kaptunk arra, hogy az árvaházi gyermekek vonatán 50 kísérő személyzetünk is részt vehet, ennek dacára a múlt hétig egyetlenegy felnőtt kísérőnk sem kapott igazolványt, akkor is csak az a négy emberünk, aki hetek óta sáncmunkát végez.

Főtitkár Úrhoz többszöri jelentkezésem dacára bejutni nem tudok. Személyes jelentkezésemkor is kérni akartam a

- 1./ növendékek elpusztult igazolványának pótlására a beküldöttek aláírását.
- 2./ a kísérők igazolványa kiállítását.
- 3./ két alkalmazotti igazolvány kiállítását.

Ne méltóztassék reklamációnak venni, ha elmondjuk azt, hogy végtelenül fájdalmas árvaházunk számára és emellett veszélyt rejt magában ügyünk el nem intézése és fájdalmasan érint éppen azért, mert Önök valamennyien mindenki-vel szemben oly nagy szeretettel állnak rendelkezésre, és éppen az a fiúárvaház, amely kezdettől fogva élvezte jóságos támogatásukat, szorult teljesen háttérbe.

Minthogy biztos vagyok abban, hogy ez nem jelenti az irántunk való jóindulatának csökkentését, hanem nyilván csak az Önöknél feltornyosult munkának következménye, nagyon kérem Főtitkár Urat, hogy ügyünket a huszonnegyedik óra ezen utolsó percében soron kívül elővételre és ottlévő ügyeinket a stockholmi és göteborgi hatóságok intencióinak és azok felhatalmazásának megfelelően elintéztetni kegyeskedjék.

⁸ Valdemar Langlet.

Mindazért, amit árváink és kísérőink ügyében az árvaház érdekében tenni szíves lesz, előre is hálás köszönetet mondok és vagyok

őszinte tisztelő híve
Lederer Mór
árvaházi igazgató

*Eredeti, géppel írott másodlat, Lederer Mór saját kezű aláírásával.
MZSL-XX-F-I. Lederer család iratai*

49. h.)
1944. november 11.

**Raoul Wallenberg svéd követségi titkár levélben tájékoztatja dr. Roboz Ottót,
a Vilma királynő úti PIH árvaház igazgatóját: kérését nem tudja teljesíteni**

Dr. R o b o z Ottó úrnak
Vilma királynő út 25.
B u d a p e s t, VII.

Válaszolva 1944. november 9-i b. levelére,⁹ a svéd királyi követség sajnálatát fejezi ki, hogy kérését nem tudja teljesíteni.

Raoul Wallenberg
A svéd kir. követség titkára

Melléklet: 1 másolat¹⁰

*Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, a budapesti svéd követség fejléces
levélpapírján, Raoul Wallenberg saját kezű aláírásával.
MZSL-XX-F-I. Lederer család iratai*

⁹ Nem található az iratok mellett.

¹⁰ Nem található az iratok mellett.

49. i.)
1944. november 12.

Lederer Mór munkaszolgálatos leszerelési jegye

M. kir. 701. és Idegen Állampolgárokat Gyűjtő Század
VII. Vilma királynő út 27.

Leszerelési jegy

A M. kir. I. honvéd Hadtest parancs értelmében, *Lederer Mór*¹¹ polgári munkaszolgálatost szül. éve 1887. anyja neve *Nussbaum Emília* a polgári életbe visszabocsátom.

[olvashatatlan aláírás]
zlj. parancsnok

*Eredeti formanyomtatvány, a Gyűjtő Század körpecsétjével.
MZSL-XX-F-I. Lederer család iratai*

49. j.)
1944. november 14.

A VKNB kórházi „személyzeti beutalás”-a a Lederer házaspár számára

A Nemzetközi Vöröskeresztbizottság
Magyarországi Delegációja „A” Osztály
Személyzeti ügyek

Személyzeti Beutalás

*Lederer Mórné*¹² részére, aki *Korompán*, 1896. év dec. hó 10. nap született, és akit *gondozónőként* beutaltunk a Vilma királynő út 25. sz. alatti Otthonba.

Személyzeti Beutalás

Lederer Mór részére, aki *Gyiróton*, 1887. év dec. hó 27. nap született, és akit az *igazgatói teendők ellátására* a Vilma királynő út 25. sz. alatti Otthonba *beutalunk*.

[olvashatatlan aláírás]

¹¹ A személyi adatokat kézzel, tintával, nyomtatott betűkkel írták az okmányra a kipontozott, üres részek fölé.

¹² A dőlt betűvel szedett részeket utólag gépelték a formanyomtatvány kipontozott részeibe.

Eredeti formanyomtatvány, a „Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság Magyarországi Delegációja, A' Osztály Személyzeti ügyek” feliratú, téglalap alakú pecsétjével.

MZSL-XX-F-I. Lederer család iratai

49. k.)

1944. november 15.

A PIH Alapítványi Fiúárvaházának igazgatója, Lederer Mór köszönetet mond Raoul Wallenberg svéd követségi titkárnak az újabb 40 000 pengős segélyért

Nagyságos Uram!

Mélységes hálával nyugtázzuk a hozzánk eljuttatott második, P. 40.000,- azaz Negyvenezer Pengő összegű segély vételét, és kérjük Önt, hogy mind részünkről, mind Vezetőségünk részéről fogadja leghálásabb köszönetünket az Intézetünkkel szemben tanúsított jóindulatáért.

Kérve Önt, hogy árvainkat továbbra is részesítse jóindulatában,

a legkiválóbb tiszteletünk kifejezésével
ajánljuk magunkat

Lederer Mór
igazgató

igazgató

Eredeti, géppel írott, német nyelvű másodlat, az Árvaház igazgatójának szignójával.

MZSL-XX-F-I. Lederer család iratai

Ugyanezen a napon Lederer Mór ezért az adományért Carl Ivan Danielsson svéd követnek is köszönetet mondott.

49. l.)

1944. november 30.

Lederer Mór, a PIH Alapítványi Fiúárvaháza igazgatójának levele Raoul Wallenberg svéd követségi titkárhoz: köszönetet mond az eddigi segítségért, védleveleket és igazolványokat kér

Nagyságos

Raoul Wallenberg Úrnak,
Svéd Királyi Követség

Budapest.

Igen Tisztelt Wallenberg Úr!

Mindenekelőtt kérem, fogadja hálás köszönetemet azért a közbenjárásért, melyet érdekemben, és a megfelelő eredménnyel megtett. Az volt a szándékom, hogy köszönetemet személyesen fejezem ki Önnek. Szándékomat azonban nem sikerült keresztülvinni, minthogy megfelelő igazolvány hiányában a közlekedés az utcán nagyon veszélyes.

Tekintettel arra, hogy ilyen igazolvánnyal nem rendelkezem és árvaink érdekében áll, hogy a házat gyakran elhagyjam, azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulok Önhöz, hogy nekem és Dr. Roboz Ottó igazgató kollégámnak szíveskedjék munkaigazolványokat kiállíttatni. Sajnos kötelességeink ellátásában mindketten olyannyira korlátozva vagyunk, és árvaink ellátása annyira megnehezedett, hogy mozgásszabadságunk korlátozása következtében gyermekeink a nélkülözésnek is ki vannak téve.

Ezért tisztelettel kérem e két munkaigazolás engedélyezését; a szükséges adatokat a következőkben megadom:

Lederer Mór igazgató, szül. 1887. XII. 28-án Gyiróton

Dr. Roboz Ottó igazgató, szül. 1907. III. 24-én Szászvárosban

Egyidejűleg tisztelettel a következő kéréssel fordulok Önhöz:

Már hónapokkal ezelőtt azon fáradoztam, hogy a Svéd Vöröskeresztől védleveleket szerezzek az Árvaház alkalmazottai részére, sajnos fáradozásaim eredménytelenek maradtak. – Most arra kérném Önt, igen tisztelt Wallenberg úr, hogy egyes munkatársaim részére engedélyezzen védőútlevelet, s tisztelettel megjegyzem, hogy kizárólag az Árvaház hivatalnokairól és gondozóiról van szó, és nem esetleg előljáró tagokról, vagy külső személyekről.

Kérem Önt, igen tisztelt Wallenberg úr, hogy alkalmilag látogassa meg Intézetünket, és ez alkalommal tegye lehetővé, hogy Önnel néhány igen fontos ügyet megbeszélhessek.

Még egyszer kérem mindkét, tiszteletteljes kérésem teljesítését és annak közlését, hány munkatársam részére számolhatnék védőútlevéllel, hogy az érdekeltek nevét akkor megadhassam Önnek.

Legkiválóbb tiszteletem kifejezésével

ajánlom magamat
Lederer Mór

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, Lederer Mór saját kezű aláírásával.

MZSL-XX-F-I. Lederer család iratai

Az iratok mellett található a PIH Alapítványi Fűúrvaház dolgozóinak, valamint a budapesti spanyol követség és a VKNB budapesti képviselője védelmét kérő gyermekek névsora. Az előbbiben 36, az utóbbiban 47 név szerepel.

49. m.)
1944. december 1.

**Lederer Mór, a PIH Alapítványi Fiúárvaház igazgatója a Belga Vöröskeresztől
kér segítséget ellátatlan gyermekeik élelmezéséhez**

Nagytekintetű

Belga Vöröskeresztnek,¹³

Budapest

Árvaházunk, amely 75 éves fennállása alatt árvák ezreit mentette meg, a legutolsó hónapok alatt válságos helyzetbe került. Az árvaház épülete szeptember 17-én bombatámadást kapott, de ennek dacára folytatja munkáját, sőt a gyermekek létszámát nagymértékben kellett emelnie. A legutóbbi hónapban az elhagyott és elárvult gyermekek százai menekültek be falaink közé, úgyhogy meg kellett nyitnunk Vilma királynő út 25. számú otthonunk mellett Munkácsy utca 5–7. számú árvaházi gyermekotthonunkat, és a két épületben ma már 800 gyermeket gondozunk.

Be kellett fogadnunk ezeket a gyermekeket, mert szüleik elhaltak, vagy otthonukból eltávolítottak, napról-napra a legmegindítóbb körülmények között menekülnek be hozzánk a legnagyobb nyomorból ezek a gyermekek.

Nincs elegendő élelmi cikkünk, hogy ellátásukról gondoskodni tudjunk. Nagyon kérjük sürgős segítségüket cukor, zsír, liszt, kenyér stb. élelmiszerek tekintetében, mert a gyermekek élelmiszerjegyek nélkül érkeznek be és nem tudunk gondoskodni róluk.

Felesleges megemlítenünk, hogy a gyermekeket felekezeti különbség nélkül vesszük át otthonunkba és igyekezünk az elárvult, az elhagyott és menekült gyermekeket megmenteni.

Kérésünk szíves elintézéséért hálás köszönetet mondva vagyunk

kiváló tisztelettel

a fiúárvaház igazgatósága;
Lederer
igazgató

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Lederer Mór igazgató saját kezű aláírásával.
MZSL-XX-F-I. Lederer család iratai*

¹³ Nincs tudomásunk arról, hogy 1944–1945 folyamán Budapesten működött volna a Belga Vöröskereszt képviselője.

49. n.)
1944. december 1.

**A budapesti svéd követség igazolja, hogy Lederer Mórné
férje állandó alkalmazottjuk**

IGAZOLVÁNY

Érvényes 1944. dec. 31-ig.

meghosszabbítva 1945. II. 15-ig¹⁴

A svéd királyi követség ezennel igazolja, hogy

Lederer Mórné úrhölgy

sz. Wertheimer Berta

a Svéd Királyi Követségen állandóan alkalmazott Lederer Mór úr felesége.

Wallenberg s. k.
Svéd Kir. Köv. Titkár

Eredeti, géppel írott, német és magyar nyelvű formanyomtatvány, a budapesti svéd követség fejléces papírján, a követség német nyelvű körpecsétjével, Raoul Wallenberg saját kezű aláírásával a német változaton.

MZSL-XX-F-I. Lederer család iratai

49. o.)
1944. december 17.

**A PIH Alapítványi Fiúárvaház igazgatói levélben kérik Raoul Wallenberg
budapesti svéd követségi titkárt: a kivándorlók listájára vegyék fel az Árvaház
lakóit és kísérőiket, vagy helyezték el őket a Reichsdeutsche Schule épületében**

Igen Tisztelt Wallenberg Úr!

Árvaházunk, miként ez Ön előtt valószínűleg ismeretes, már az Ön Budapestre érkezése előtt¹⁵ összeköttetésbe lépett stockholmi, valamint göteborgi emberbaráti szervezetekkel és 420 gyermek s 50 kísérő személy áttelepítéséről folytatott tárgyalásokat. Akkoriban olyan gyermekekről és felnőtt személyekről volt szó, akik csupán átmenetileg szerették volna a svédek vendégszeretetét igénybe venni, miután nekik külföldön, főleg Amerikában hozzátartozóik voltak, s hozzájuk szándékoztak kivándorolni.

A Svéd Királyi Külügyminisztérium egyetértését nyilvánította ezzel az emberbaráti akcióval kapcsolatban, a lebonyolításra azonban mégsem került sor, minthogy az átutazás kérdésében állítólag nehézségek merültek fel. Ezen idő-

¹⁴ A meghosszabbítás igazolását kézzel, tintával, utólag írták a lapra.

¹⁵ Raoul Wallenberg 1944. július 9-én érkezett Budapestre.

pont óta Árvaházunk, ill. árváink helyzete jelentősen rosszabbodott és csak Önnek, árváink megmentőjének köszönhető, hogy Intézetünk a mai napig, lényeges megrázkódtatások nélkül megmaradhatott.

Sajnálattal kellett hallanunk, hogy a közeljövőben Svédországba induló transzportban a mi gyermekeink nem vehetnek részt, amely körülmény, továbbá ezen utolsó órák tökéletes bizonytalansága késztet bennünket arra, hogy a következő, számunkra nagyon fontos kéréssel forduljunk Önhöz, igen tisztelt Wallenberg úr:

Kérjük Önt, hogy a svédországi utazásra előjegyzésben lévő 420 gyermeket és 50 kísérőszemélyt védőútlevellel lássák el, vagy ha ez a szám lehetetlen volna, akkor legalább 200 gyermek és a kísérő személyek részére volna szíves védőútlevelleket kiállíttatni. Minthogy ismeretes előttünk, hogy ez a lehetőségek keretein belül van és miután tudjuk, milyen szeretettel és gondoskodással kezeli a mi árváink ügyeit, kérjük Önt, hogy ebben a 24. órában ne hagyja magára Intézetünket és szíveskedjék kérésünket teljesíteni.

A másik lehetőség volna árváink megmentésére a Reichsdeutsche Schule¹⁶ tankerületi főigazgatójának e hó 14-én Önnek tett javaslatát megvalósítani, és a Reichsdeutsche Schule épületét Gyermekotthon részére igénybe venni. Ebben az épületben azután, amely egy Gyermekotthon részére nagyon alkalmas, elhelyezhetők volnának a svéd követség által védett árva gyermekek.

Kérjük Önt, igen tisztelt Wallenberg úr, hogy árváinkat ne hagyja el, inkább kérésünk teljesítése révén fordítsa sorsukat kedvező irányba, a megmenekülés felé.

Kitűnő tiszteletünk kifejezésével
ajánljuk magunkat

Lederer Mór
igazgató

dr. Roboz Ottó
igazgató

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, Lederer Mór és Roboz Ottó saját kezű aláírásával.

MZSL-XX-F-I. Lederer család iratai

¹⁶ Német Birodalmi Iskola, a VII. Damjanich u. 4–6. sz. alatt működött.

Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője jelentése a VKNB genfi központjának az Edmund Veessenmayer teljhatalmú birodalmi megbízottal és Theodor Horst Grell német követségi tanácsossal a magyarországi zsidók helyzetéről, a külföldi állampolgárságú zsidókról folytatott tárgyalásáról

Tárgy: Zsidókérdés

Ma, a zsidók helyzetének Magyarországon – különös tekintettel valamennyi férfi és nő katonai munkaszolgálatra történt behívása következtében – tapasztalható kiéleződésére, megbeszélést folytattam a Német Birodalom magyarországi követével, Veessenmayer úrral. E megbeszélés alkalmával dr. Grell úr, a német követség tanácsosa a magyarországi zsidókérdés alakulásáról és jelenlegi helyzetéről a következő ismertetést adta:

I. A zsidókérdés megoldására Magyarországon f. év március 19. után a Magyar és a Birodalmi Kormány között megegyezés jött létre, melynek alapján ez év júliusáig a magyar Belügyminisztérium utasítására a magyar Csendőrség és Rendőrség által és a német Biztonsági Rendőrség tanácsadói közreműködésével, a magyar vidéki térségből valamennyi zsidót, zárt családi egységekben munkaszolgálatra Németországba szállították. Nyilvánvalóan az ellenséges hatalmak által ösztönzött külföldi sajtótámadások, valamint a különféle külföldi és ellenséges hatalmak közbenjárásának befolyására a volt Kormányzó ez év augusztusában¹ közölte elhatározását, mely szerint nem engedélyezi további magyar zsidóknak a Birodalom területére szállítását, és egyidejűleg ígéretet tett arra vonatkozóan, hogy a még Magyarországon – lényegileg már csak a főváros, Budapest területén – lévő zsidóság ügyében olyan, Magyarországon belüli megoldást fog találni, hogy ezeket a zsidókat is evakuálják, és munkabevetésre Magyarországon belül táborokban gyűjtsék össze. Ez az ígéret az elkövetkező időkben nem valósult meg, minthogy állítólag minden fáradozás ellenére sem lehetett megfelelő táborhelyeket találni, nevezetesen olyanokat, amelyek a külföldi sajtótámadások megismétlődésének elkerülése érdekében bevont nemzetközi szervezetek ellenőrzésekor megállták volna a helyüket. E fejlemények következtében a külföldi sajtótámadások Magyarországot ellen valóban elnémultak, másfelől azonban a magyar zsidóság, nevezetesen a fővárosban, Budapesten, a kezdeti megfélemlítés után ismét nagymértékben kibontakoztatta felforgató és a Szövetséges Országok közös érdekei elleni tevékenységét, olyannyira, hogy már a Lakatos-kormány alatt, különösen azonban a volt Kormányzó ez év október 15-i proklamációja után, a magyar zsidók már nem érezték a Sztójay-kor-

¹ Horthy Miklós kormányzó 1944. július 6-án függesztette fel a magyarországi zsidók deportálását. Augusztus elején ismét engedélyezte a deportálások újraindítását, melynek időpontját augusztus 25-re tűzték ki. Az augusztus 23-i román kiugrás után a fővárosi zsidók deportálása lekerült a napirendről.

mány alatt kibocsátott zsidótörvényektől megkötve magukat, elhagyták a nekik kijelölt házakat, és levették az előírt megkülönböztető jeget. Ezzel karöltve zajlott az ismert folyamat a különböző külföldi szervek bekapcsolódását illetően azzal a céllal, hogy egyes zsidókat védelmük alá helyezzenek. Az, hogy a zsidókérdés végleges megoldását célzó további intézkedésektől elálltak, és a magyar zsidóság főleg Budapesten megmaradt, ahol egyre szabadabban mozoghatott, felelősségtudattól áthatott magyar és német körök egybehangzó megítélése alapján állandóan növekvő veszélyt jelentett mind a harcoló Szövetséges Front, mind a hátszág számára.

Csupán ez év október 16. után kezdődtek – német szervek tanácsadói együttműködése mellett – ismét tárgyalások azzal a céllal, hogy a zsidókérdést Magyarországon végleges megoldáshoz juttassák.

II. Az előjáróban ismertetett ez év március 19. utáni intézkedések végrehajtásánál minden érdekelt szerv különös figyelmet szentelt a Magyarországon lévő külföldi állampolgárságú zsidókkal való bánásmód kérdésének, hogy ebben a vonatkozásban a külföldi államok részéről felmerülő jogos sérelmeket eleve kiküszöböljék. Azokat a zsidókat, akik törvényesen voltak külföldi állampolgárság és szabályos külföldi útlevél birtokában, az elszállítás előkészítéséhez létrehozott vidéki táborokban eleve elkülönítették és a Birodalom területén történő munkabevetés alól mentesítették. Amennyiben szövetséges, baráti vagy semleges ország állampolgárságával rendelkeztek, illetékes külföldi képviselőjük útján, határidőhöz kötötten, lehetővé tették repatriálásukat. Amennyiben ellenséges vagy olyan országok állampolgárai voltak, akik Magyarországgal a háború kitörése után megszakították diplomáciai kapcsolataikat, külföldiek részére elkülönített táborokban, ezen államok egyéb internáltjaival azonos bánásmód mellett internálták őket.

III. A Magyarországon élő zsidók külföldi állampolgárságát azonban alapvetően csak azokban az esetekben ismerték el az előadott módon, ha igazolható volt, hogy az illető zsidó ezt az állampolgárságot már 1944. március 19-e előtt jogosan birtokolta. Magyar zsidók e terminus után szerzett külföldi állampolgársága, amely nyilvánvalóan a nemzetközi joggal ellentétes, és visszaélésekhez vezetett, figyelmen kívül hagyandó volt. Minthogy egy sor, Magyarországon működő külföldi képviselő, ezen álláspontot nem véve figyelembe, elkezdett – részben jelentős méretekben és minden elfogadható indoklás nélkül – „ideiglenesen” honosítani vagy kivándorlás céljából védelem alá helyezni zsidókat, hamarosan következett e szervek közbenjárása az illetékes magyar és német hatóságoknál azzal a céllal, hogy e honosítások elismerését és a repatriálás vagy a kivándorlás engedélyezését elérjék. A Sztójay-kormány és a német követség közti tárgyalások során a közbenjárások folyamányaként és elismerve Magyarország nehéz helyzetét, a külföldi törekvésekkel szemben elvi megegyezés jött létre a következőkről. Egy bizonyos, meghatározott és korlátozott számú külföldi vagy magyar zsidó részére a repatriálást vagy kivándorlást, valamint bizonyos további, ún. „humanitárius” akciókat a magyar zsidók javára engedé-

lyeznek, illetve lehetővé tesznek, de csak azzal a feltétellel – és csak abban az időpontban –, ha magyar részről a korábban tett ígéretnek megfelelően a még Budapesten lévő zsidókat biztonsági okokból végérvényesen evakuálják. Az itt elfogadott intézkedés esetében, részleteiben a következőkről van szó:

1./ Mintegy 400 olyan magyar zsidó Svédországba történő kiutazásának és németországi átutazási vízuma elnyerésének lehetővé tétele, akik március 19. után – a budapesti svéd követség felvilágosítása szerint Svédországhoz fűződő személyi vagy gazdasági kapcsolatok alapján – ún. ideiglenes- vagy védőútlevélet kaptak;

2./ Mintegy 7000 olyan magyar zsidó kivándorlásának lehetővé tétele, akik a budapesti svájci követség közvetítésével Palesztinába szóló bevándorlási tanúsítványt kaptak;

3./ 9 olyan magyar zsidó Portugáliába történő kiutazásának lehetővé tétele, akik a budapesti portugál követségen keresztül ideiglenesen portugál útlevélet, ill. a beutazási engedélyt Portugáliába megkapták;

4./ Egy háromtagú magyar zsidó család Spanyolországba történő kiutazásának lehetővé tétele, akiknek a személyéhez fűződő különös érdekből a Spanyol Kormány a beutazást Spanyolországba engedélyezte.

5./ Ugyancsak tervbe volt véve, noha az előkészítő megbeszélések stádiumán túl eddig még előbbre nem jutott, 1000 kiskorú zsidó gyerek Palesztinába vagy az ellenséges államokba történő elszállítása, valamint külföldi szervezetek számára annak lehetővé tétele, hogy a Birodalom területén munkaszolgálatot teljesítő magyar zsidók részére szeretetsomagokat küldhessenek.

Mai napig ezen intézkedések egyike sem került végrehajtásra, minthogy a megvalósításukhoz szükséges említett előfeltétel – a budapesti zsidók evakuálása – eddig ugyancsak nem valósult meg.

IV. Minthogy a most megindult tárgyalások alapján immár Budapesten belül is várható a zsidókérdés halogatás nélküli, végleges rendezése, a Birodalmi Kormány nyomatékosan kijelenti, hogy tekintettel a nemzetközi szervezetek már beindított intézkedéseire és a Magyarország elleni újabb külföldi sajtótámadások elkerülésére, az előzőekben ismertetett megállapodásokat továbbra is elismeri, és kész a tett ígéreteket adott időpontban teljesíteni. Következésképpen a német követség felhatalmazást kap:

1./ Svéd védőútlevél birtokában lévő magyar zsidók számára, a megegyezés szerint 400 személyig, a Svédországba történő kiutazást német átutazási vízum megadása révén lehetővé tenni. További svéd védőútlevéllel rendelkezők részére – a svéd követség eredeti ígérete ellenére több mint 4000 személy részére állított ki ilyen útlevéleket – a kiutazás egyelőre nem engedélyezhető. Mindazonáltal a Birodalmi Kormány, amennyiben a Svéd Kormány evégett a szükséges lépéseket megteszi, kész erről újabb tárgyalásokat kezdeni.

2./ Magyar zsidók részére, akik a svájci követség által közvetített palesztinai bevándorló tanúsítvány birtokában vannak, ugyancsak az eredeti megegyezés szerinti 7000 személyig, a kivándorlás lehetővé tétele érdekében német átutazóvízumot adni. Ideiglenes célországként, a viszonyok pillanatnyi állása mellett,

itt csak Svájc jöhet számításba. A Birodalmi Kormány magyar zsidók további palesztinai kivándorlásához elvi megfontolásból nem tud hozzájárulni.

3./ Portugál védőútlevéllel rendelkező magyar zsidók csoportjának, ugyan- csak a megegyezés szerinti 9 személyig, az utazást Portugáliába a német átuta- zóvízum megadásával lehetővé tenni. Amennyiben, mint ismeretes, a budapes- ti portugál követség kiállított védőútleveleket további magyar zsidóknak is, és ezek kiutazását is célul tűzte ki, a német követség is kész, méltányos korlátok előfeltétele mellett, további átutazóvízumok megadásáról tárgyalni.

4./ A három főből álló zsidó család Spanyolországba történő kiutazását, a kérelemnek megfelelően, német átutazási vízum megadásával lehetővé tenni.

5./ Az 1000 zsidó gyerek palesztinai kivándorlásának további menetéről és a szeretetadományok elküldéséről továbbra is tárgyalni.

V. Az ismertetett intézkedések befejeződése után Magyarországon már csak olyan külföldi állampolgárságú zsidók lesznek, akik vagy ellenséges államok állampolgárai, vagy védőútlevél birtoklása ellenére sem ismerhetők el törvényes állampolgárként. A Birodalmi Kormány csatlakozik a Magyar Kormány immár többszörösen ismertetett álláspontjához, hogy ezek a még jelen lévő zsidók, te- kintet nélkül arra, hogy van vagy nincs külföldi állampolgárságuk, alapvetően a magyar törvények hatálya alá tartoznak, és így minden más zsidóhoz hason- lóan a Magyar Kormány által újólág szándékoltt intézkedések keretében össze- gyűjtés után Magyarországon belül munkaszolgálatra lesznek bevonultatva.

Ebben az összefüggésben ismételten utalok No. 405., 411., 412. és 413. sz. jelentéseimre.

A magyarországi képviselő
Born

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, Friedrich Born saját kezű alá- írásával, a VKNB budapesti képviselőjének francia nyelvű fejléces levélpapírján, ugyancsak francia nyelvű körpecsétjével.

SBAB-E-2300-Budapest-4.

51.
1944. október 23.

Rubido-Zichy Iván jelentése a Carl Lutz budapesti svájci alkonzullal a munkaszolgálatra behívott védleveles zsidók és Palesztinába kivándorlók ügyében folytatott megbeszéléséről

26258/2
1944.

Miniszter Úr
Politikai osztály
10. osztály

Napi Jelentés

Lutz konzul – Rubido-Zichy (Montecuccoli)

Megjelent a Protocoleban [sic!] Lutz konzul, a svájci követség idegen érdekképviseleti osztályának vezetője és közölte, hogy a legújabb rendelkezések értelmében az összes zsidófajú egyéneket munkaszolgálatra hívják be, vagy internálják, tekintet nélkül arra, hogy 1./ milyen állampolgárok, vagy hogy 2./ kivándorlásukhoz a magyar kormány előzetesen már hozzájárult.

Az első csoportba tartozó külföldi állampolgárok helyzetét vázolva bejelentette, hogy a svájci védőhatalom kizárólag az általa képviselt külhatalmak állampolgárai részére ad ki védőlevelet, és elvárja, hogy ezek a védőútlevelek a magyar hatóságok által ismertessenek el. Felhívta a figyelmet arra, hogy a svájci ún. „Schutzpass” nem tévesztendő össze a svéd „Schutzpassal”, mert ezek kiadásánál a budapesti svéd követség nem járt el olyan szigorú alapelvek szerint, mint a svájci és ezáltal bizonyos esetekben magyar állampolgárok is hozzájutottak ilyen okmányokhoz.

A második csoportról szólva Lutz kifejtette, hogy itt a magyar és német kormányok hozzájárulásával tervezett palesztinai kivándorlási akcióról van szó. Az egyelőre tekintetbe jövő kivándorló zsidók száma 7000 és részükre kollektív útlevél állíttatott ki. A kollektív útlevélben szereplő minden egyes zsidó igazolvánnyal van ellátva, melyből ez kitűnik. Lutz konzul szerint a Palesztina-akció sikere forog kockán, ha a kollektív útlevélen szereplők egy részét munka- vagy koncentráció táborokba szállítják, mert a kivándorlók elutazása időpontjában lehetetlen lesz az illetőket összegyűjteni.

Lutz konzul a magyar kormány fenti két ügyre vonatkozó legsürgősebb, lehetőleg mai intézkedését kéri.

Eredeti, aláírás nélküli, géppel írott tisztázat.
MNL OL-K72-1944-575.

Az irat hátlapján kézzel írott sorok olvashatók a Küm. 10. o. iktató-pecsétje alatt: „Mészáros titkár úr a Miniszter úr döntésére a 10. osztályt értesíteni fogja. [olvashatatlan aláírás].” A lap alján, ugyancsak kézzel írva: „Sziklay X. 23.”

52.
1944. október 23.

**A magyarországi Apostoli Nunciatúra jegyzéke a Külügyminisztériumhoz:
felmentést kér a munkaszolgálat alól a vegyesházások és a családanyák részére,
s emberi körülmények biztosítását a koncentrációs táborokban lévőek számára**

Emlékeztető
(a munkaszolgálatról)

1. – Teljes mentesség a nem zsidókkal házasságban élő zsidó nők részére. Minden más egyéb szemponttól eltekintve, ezt a magyar gyermekek és férjek érdeke követeli meg.

2. – Felmentés a zsidó családanyák részére, még abban az esetben is, ha zsidóval élnek házasságban: legalább az áldott állapotban lévőek és a kisgyermekesek számára. Ez szigorú humanitárius kötelesség.¹

3. – Ami a zsidóellenes rendszabályok alól mentesítetteket illeti (mely mentesítéseket az előző kormány adta, de mely mentesítések újbóli életbe léptetését a jelenlegi rezsim megígérte), ha úgy tartanak szükségesnek, hogy ezeket a Haza érdekében dolgoztatni kell, a lehetőség határain belül úgy lehetne munkába állítani, hogy lakóhelyükön kapjanak munkát oly módon, hogy munkájuk végzetével esténként otthonukba térhessenek vissza.

4. – Külön munkatáborokat létesíteni a zsidó származású keresztények részére. Papok vagy apácák segítségével elsősorban nők számára varrodákat és javító műhelyeket, mosodákat stb. lehetne létesíteni. A munka így még termelékenyebb lenne, mert több jó szándékkal végeznék.²

5. – Mindazok számára, akik koncentrációs táborokban kénytelenek tartózkodni, olyan életlehetőségeket kell biztosítani, melyek az emberi méltósággal összeegyeztethetők (megfelelő élelem és szállás, egyházi gondozás, a higiénia elemi követelményei stb.) és tényleges szükség nélkül nem tenni ki az életüket semmiféle veszélynek.³

Géppel írott, francia nyelvű tisztázat, a magyarországi apostoli nunciatúra francia nyelvű fejléces és latin nyelvű körbélyegzőjével ellátott levélpapírján, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-12.998.

A jegyzék elintézéséről az iratok között nem található feljegyzés.

¹ A 2. pont mellé Kemény külügyminiszter saját kezűleg ráírta: „ki lett adva”.

² A 4. pont mellé Kemény külügyminiszter odaírta: „végre lehet hajtani”.

³ Az 5. pont mellé Kemény külügyminiszter odaírta: „ezt is”.

53.
1944. október 23.

A svéd követség jegyzéke a Külügyminisztériumhoz a követség zsidó alkalmazottainak személyazonossági igazolványai, munkaszolgálati és élelmiszerjegyei ügyében

No. 262/1944

SZÓBELI JEGYZÉK

A svéd kir. követség tisztelettel kéri a Magyar kir. Külügyminisztériumot, hogy a következő ügyben az illetékes hatóságoknál eljárni szíveskedjék.

A követség az Őexcellenciájával történt megegyezést illő tisztelettel tudomásul veszi.¹ Ennek értelmében a követség zsidó személyzete, valamint azok családtagjai csillag viselésére nem kötelezettek, azaz fel vannak szabadítva a zsidókra vonatkozó kijárási tilalom alól, és fel vannak mentve a munkaszolgálat alól. A személyzet tagjai a munkaadói igazolvány felmutatásával igazolják magukat, míg családtagjaik a Belügyminisztérium által kiadott fehér kártyát mutatják fel.

A követség kéri továbbá az alkalmazottak és családtagjaik igazolványának megfelelő elismerését.

A továbbiakban a követség tisztelettel nyugtázza a Külügyminiszter Úr Őexcellenciájának azon közlését, miszerint a svéd fekete útlevéllal, ideiglenes útlevéllal vagy védőútlevéllal rendelkező zsidók további intézkedésig csillag viselésére nem kötelezettek és a zsidókra vonatkozó kijárási tilalom alól fel vannak mentve. Amennyiben az érintett személyek munkaszolgálaton volnának, úgy ők repatriálásukig, amilyen gyorsan ez lehetséges, a 152.730/Eln. 43. értelmében külföldi állampolgárok részére létrehozott átmeneti századba a követség rendelkezésére visszarendelendő. A követség ennek a századnak elhelyezésére vonatkozóan, külön szóbeli jegyzékben foglaltak szerint, a szükséges lépéseket megteszi. Azok, akik nem teljesítenek munkaszolgálatot, további intézkedésig nem kapnak behívót.

A követség kéri a Magyar kir. Külügyminisztériumot, szíveskedjék az illetékes hatóságoknál intézkedni, hogy ez a megállapodás, amilyen gyorsan csak lehetséges, a legalacsonyabb rangú hivatalok előtt is ismeretes legyen, csakúgy, mint a különböző házak házmesterei előtt.

Minthogy ennek az intézkedésnek rádión keresztül történő közzététele technikai okokból nem volt lehetséges, kéri a követség, hogy az más úton történjék meg, és a fegyveres testületek is szerezzenek tudomást erről a tényről.

A követség már előre is leghálásabb köszönetét fejezi ki.

¹ A Kemény–Wallenberg megállapodásról lásd a 43. sz. dokumentumot.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat, a svéd követség fejléces levélpapírján, a követség pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-12.925.

A Külügyminisztériumban a jegyzéket csatolták a svéd követség október 25-én kelt, 270. számú jegyzékéhez.

54.
1944. október 23.

Éliás József 20 000 pengőt kér Muraközy Gyulától a „Jó Pásztor” misszió számára

M. 240/1944.

Nagytiszteletű Uram!

Mély tisztelettel kérem, hogy az Árvaotthon, rendes havi segélyezések, alkalmazotti fizetések és egyéb költségek céljaira két kiutaló levélen á P 10.000,- összesen

P 20.000,- azaz Húszezer pengőt kiutalni méltóztassék.

Hittestvéri szeretettel alázatos híve:

Éliás József

Eredeti, géppel írott tisztázat, „A Református Egyház Egyetemes Konvent-jének »Jó Pásztor« Missziói Albizottsága (Bp. V. Lázár utca 5. I. 11. – Telefon:118-152.)” feliratú fejléces levélpapírján, Éliás József saját kezű aláírásával.

MREZSL-K.129/1944. 15./11/c. 22.

Október 28-án Ravasz László püspök, lelkeszi elnök és Balogh Jenő főgondok, világi elnök levélben fordult az Országos Földhitelintézethez, kérve, hogy a Református Egyetemes Konvent „Jó Pásztor” című folyószámlája terhére 10 000 pengőt a „szokásos nyugta” ellenében Muraközy Gyulának fizessenek ki. Az iratokból nem derül ki, hogy miért csak a kért összeg felét vették föl.

1944. november 17-én Éliás József újabb 50 000 pengőt kért, ennek kifizetését négy nappal később rendezték. – MREZSL-K132/1944.

55.
1944. október 23.

**A budapesti svájci követség igazolja, hogy Odze Klára szerepel
a Svájcba utazók kollektív útlevelében**

1747/XL.
1944.

A svájci követség, Idegen Érdekek Képviselte, ezennel igazolja, hogy
ODZE KLÁRA
a svájci csoportos (collectiv) útlevélben szerepel és ezért nevezett érvényes út-
levél birtokában levő személynek tekintendő.

Az Összes Magyar Hatóságok kezeihez!
Jelen okirat valódiságának igazolásául:

a./ vízjegy:

vagy a szélén japán betűalakok, vagy a középen kerek vízjegy,

b./ bélyegző: Légation de Suisse Budapest, lásd fent!, vagy:

Schweizerische Gesandtschaft Budapest, Színe: vörös, kék, vagy vörö-
ses-kék,

c./ sorszám: arabszám törve római szám törve 1944., esetleg: a referens nevé-
nek 1 vagy 2 kezdőbetűje. –

A svájci kereszt vagy vörös vagy fehér mezőben.

Minden géppel van kitöltve, a sorszámozás némelykor kézírással.

Levélpapír fehér, vagy sárgás színben.

Fenti példány hiteles. –

[olvashatatlan aláírás]

*Eredeti, német és magyar nyelvű, géppel írott tisztázat, a „Svájci Követség Ide-
gen Érdekek Képviselte Kivándorlási Osztály V., Vadász utca 29.” cégjelzéses
levélpapírján, a követség francia és német nyelvű körpecsétjével.*

MNL OL-K63-1944-43-432.

56.
1944. október 23.

**Pakán Miklós „fenyegető magatartás” miatt feljelenti özv. dr. Máry Gyulánét
a XI. kerületi Rendőrkapitányságon**

T.
XI. ker. Rendőrkapitányság
Budapest

Alulírott Pakán Miklós, a Horthy Miklós út 73. sz. ház lakója és a ház légo. III. parancsnokhelyettese feljelentést teszek özv. Máry Gyuláné kivételezett, ezen ház földszint 2. sz. alatt lakó ellen.

Nevezettet f. é. aug. 3-án légo. mulasztásért az illetékes légo. kirendeltségnél feljelentettem, amiért 20.- pengő büntetésre ítélték. Ezért engem Kaményi Gyuláné, a ház házfelügyelője előtt megfenyegetett, ha más kormány lesz, megmutatja, a feljelentésemért nekem lesz kellemetlenségem, mert neki olyan összeköttetései vannak.

Más alkalommal Kaményi Gyuláné házfelügyelőt is fenyegette avval, hogy ha az oroszok bejönnek, kiteszi a házra a sárga csillagot s majd tudni fogja a dolgát.

Nem csak a ház lakóival, de a közelben levő kereskedőkkel is állandóan kellemetlenkedik, fenyegetőzik, magas összeköttetéseire hivatkozva.

Kérem nevezett megrendszabályozását.

Szebb magyar jövőt.

Géppel írott másolat, aláírás nélkül.

BFL-XXV-1-a-955/1945. Pakán Miklós iratai

57.
1944. október 24.

**Szálasi Ferenc miniszterelnök utasítja Kemény Gábor külügyminisztert
és Vajna Gábor belügyminisztert: készítsenek rendeletet a zsidókérdésről**

Sorszám: 106.

Név: KEMÉNY GÁBOR – (Vajna Gábor)

Feladat tárgya:

= Rendelet készítendő a Zsidókérdésről

Elrendelte: NEMZETVEZETŐ

Kiadás időpontja: 1944. október 24.

Határidő:

Megjegyzés: Ha készen van, referálandó.

*Eredeti, géppel kitöltött formanyomtatvány, pecsét és aláírás nélkül.
MNL OL-K63-1944-43-13.146.*

58. a.)
1944. október 24.

**Edmund Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott jelentése
Joachim von Ribbentrop német külügyminiszternek: Szálasi beleegyezett zsidó
munkaszolgálatosok németországi munkára bocsátásába**

Ma elértem Szálasinál, hogy 25 000 munkaképes magyar zsidó férfit, egyelőre egy fél évre, elengednek a Birodalomban teljesítendő munkaszolgálatra.

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 232.

58. b.)
1944. október 24.

**Edmund Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott jelentése
Joachim von Ribbentrop német külügyminiszternek Otto Winkelmann,
a magyarországi rendőri és SS-erők parancsnoka budapesti tárgyalásairól
a zsidó munkaszolgálatosoknak a Birodalom rendelkezésére bocsátásáról**

V/81

NG-4986

Távirat

Budapest 1944. október 24. 22 óra 40'

Érkezett: 1944. október 24. 23 óra 30'

Nr. 3 0 9 2, 10. 24.

A Külügyminiszter Úrnak kapcsolódva az október 23-i
3050 sz. távirati jelentéshez

közlöm, hogy Winkelmann SA-Obergruppenführer megismételt sürgős kérésére kértem Szálasit, hogy legalább 25.000 zsidó munkaszolgálatost kölcsönképpen, egy fél évre, a német Jäger programban való felhasználás céljából, bocsásson rendelkezésünkre. Winkelmann SA-Obergruppenführer a maga részéről a követelést 50.000 zsidó munkaszolgálatosra emelte fel, ez azonban a magyar kormányservek ellenállásán megfeneklett. A magam részéről helyesnek találtam egyelőre egy részkövetelés teljesítését, azzal a szándékkal, hogy adott esetben később újra előhozakodunk kérésünkkel. Szálasi ezzel a kéréssel azonnal egyetértett, csupán utalt arra, hogy sáncásáshoz és egyéb elsőrendű fontosságú feladatok elvégzéséhez Magyarországnak is szüksége van a zsidók zömé-

re, s arra kért, hogy kezdeményezzem az ügy további tárgyalását Winkelmann Obergruppenführer és Kowacs [sic!]¹ miniszter között.

Veesenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 233.

58. c.)

1944. október 26.

Edmund Veesenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott táviratban tájékoztatja a német Külügyminisztériumot a budapesti zsidók kényszermunkára vezényléséről

II/K213448

NG-5570

3115. sz.

1944. okt. 20-i, 3033. sz. távirati jelentés kiegészítésére.

I. Budapesten időközben további akció indult mindkét nembeli munkaképes zsidók kiválogatására, akik honvédelmi munkaszolgálatba vagy a Todt-szervezethez kerülnek erődítési munkákhoz. Eddig becslés szerint összesen 25 ezer férfit és 10 ezer nőt távolítottak el a város területéről. Kiterjesztették az akciót minden 16–60 éves munkaképes férfira és 16–40 éves munkaképes nőre. Eddig, a vegyes házastársakon kívül, kivételt képeztek zsidó munkaszolgálatosok hozzátartozói, valamint a hadifontosságú iparban dolgozók családtagjai és a sokgyermekes anyák.

Most azt tervezik, hogy a Budapesten maradt zsidókat sürgősen összeterelik városszéli gettókba, és onnan válogatják ki időnként a szükséges munkaképes zsidókat.

II. A magyar kormány hozzájárult, hogy a meglevő zsidó munkaszolgálatos századokból 25 ezer zsidót átad a birodalomban végzendő munkákra. Gyalog-szerrel tervezett útbaindításukra folynak az előkészületek.

Veesenmayer

A Wilhelmstrasse és Magyarország, 719.

¹ Kovács nevű miniszter nem volt Szálasi kormányában. Veesenmayer talán Kovarcz Emil nevét tévesztette el.

58. d.)
1944. október 29.

Harro Brenner követségi tanácsos, Joachim von Ribbentrop külügyminiszter Kabinetirodájának munkatársa táviratban tájékoztatja Edmund Veesenmayer birodalmi teljhatalmú megbízottat: Ribbentrop külügyminiszter kéri, követeljen Szálasi Ferenc miniszterelnöktől további zsidó munkaszolgálatosokat

II/K213445

2338. sz.

A birodalmi külügyminiszter úr kéri, mielőbb követelje Szálasitól további 25.000 zsidó munkaszolgálatos elszállítását a birodalomba, és a követelés teljesítését hajtsa keresztül, mert a munkaerő-szükséglet igen nagy.

4/E 421.673.

Brenner

A Wilhelmstrasse és Magyarország, 721.

59.
1944. október 24.

**Heinz Ballensiefen SS-Hauptsturmführer feljegyzése Rolf Günther
SS-Sturmabführernek és Eberhardt von Thaddennek, a német Külügy-
minisztérium Belföld II. osztálya vezetőjének a budapesti spanyol követség
zsidómentő tevékenységéről**

X/48

1./ Megjegyzés

Amint itt ismertté vált, a budapesti spanyol követség azzal fordult a magyarországi zsidók hivatalos képviselőjéhez, hogy 6–14 éves zsidó gyermekeket oldalmába venne. Ebben az akcióban a gyermekek következő kategóriái jönnek számításba:

1. Árvák,
2. Háborús félárva (honvédelmi),
3. Olyanok, akiknek mindkét szülőjét ismeretlen helyre vitték,
4. Akiknek apja a Vöröskereszt közlése alapján hadműveleti területen eltűnt,
5. Olyanok, akik apjuk holléte felől a Vöröskereszt révén még nem kaptak ugyan értesítést, de apjuk eltűntnek tekinthető,
6. Menekültek.

Dr. Ballensiefen

SS-Hauptsturmführer

2. Kapják: Gestapo IV. B. 4., SS-Sturmabführer Günther szíves tudomásulvétel és megőrzés céljából

3. von Thadden követségi tanácsos úrnak, ua.

4. VII. B. 2. – 143. VI. h.

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 357.

60.
1944. október 24.

**Raffay Sándor evangélikus püspök levélben kéri Szálasi Ferenc miniszterelnököt:
a lelkészek kapjanak teljes szabad mozgást biztosító igazolványokat, valamint
belépési engedélyt a sárga csillagos házakba**

1961/1944.

Miniszterelnök Úr!

Tisztelettel legyen szabad a következő előterjesztéseket tennem.

1. A fennálló rendeletek értelmében lelkészi szolgálatunk erősen korlátozva van, amennyiben este és éjtszaka [sic!] beteglátogatásokat, haldoklók vigasztalását, úrvacsora osztást nem végezhetünk. Tisztelettel kérem, hogy a szolgálatban lévő lelkészek számára egy, a szabad mozgást biztosító igazolványt kiadatni méltóztassék.

2. Tisztelettel kérem azt is, engedtessek meg a működő lelkészeknek és más egyházi megbízottaknak, hogy a csillagos házakba is bemehessenek és ott lelkipásztori kötelezettségüket saját híveik körében korlátozás nélkül teljesíthessék.

Azt hiszem, hogy kéréseim teljesítése nem ütközik állampolitikai érdekekbe és így azok teljesítését és a teljesítésről való értesítést tisztelettel kérem.

Fogadja Miniszterelnök Úr őszinte tiszteletem nyilvánítását.

püspök.

Géppel írott másodlat, aláírás nélkül.

EOL-BEPH-1961-1944.

61.
1944. október 24.

**Köhler Ferenc lazarista misszióspap, az Actio Catholica országos elnöke levélben
tájékoztatja Serédi Jusztinián hercegprímást a nyilasok garázdálkodásairól**

Főmagasságú és Főtisztelendő Bíbornok Érsek Hercegprímás Úr!
Eminenciás Urunk!

Mint Szent Vince fia, úgy érzem, hogy bajba jutott ember testvéreink és híveink érdekében kötelességem az utóbbi napokban lezajlott szomorú eseményekről saját tapasztalataim alapján jelentést tenni.

Október 16-tól (hétfő) 18-ig (szerda) a Terézvárosban és Józsefvárosban az SS-alakulatok asszisztenciája mellett nyilas és halálfejes jelvényekkel ellátott fiatalemberek hatoltak be több csillagos házba. Azon ürügy alatt, hogy onnan rájuk lőttek, – pedig az ott lakó őskeresztények¹ is bizonyítják, hogy ez nem történt meg – az összes zsidószármazású lakosokat, tehát híveinket is, kézígránátokkal és egyéb fegyverekkel fenyegetve őket, lezavarták az udvarra. Ott minden értéktárgyat elszedtek tőlük. Pénzt, órát, töltőtollat, nyakláncot a legdurvább módon. Pl. a Nagyatádi Szabó István utcában egy nőbe belerúgtak, mert elhalt fivérének emlékgyűrűjét nem akarta odaadni. Ugyanitt öt ház lakóját zsúfolták össze az egyik ház óvóhelyére és ott tartották őket két és fél napig. Állandóan fenyegették őket, hogy kivégzik. A német katonák különösen durvák voltak. Erősen megverték pl. egy férfit, fogait kiverték. Egy német főhadnagy is megjelent, ez azután kivételesen megengedte egyeseknek, hogy elhagyják az óvóhelyet és fölvihessék betegeiket a lakásokba, valamint némi élelmet hozhaszanak az összezsúfoltaknak.

A Nagyfuvaros utcából és a Teleki térről több házból a Népszínház utcán keresztül a Nemzeti Színházhoz hurcolták őket (az ottani szállodában van jelenleg az SS-alakulatok egyik parancsnoksága) majd onnan a Wesselényi utcán keresztül a Klauzál tér 1. és 5. számú házak udvarára vezették őket. Itt minden csomagjukat elvették. Egy SS-fiú azt mondta: „Das brauchst du so wie so nicht mer!”² Még a magukkal hozott kis élelmiszert, kenyeret, iratokat, mindent elszedtek tőlük. Majd megjelent egy fiatal magyar zászlós és kijelentette, hogy ő ugyan sajnálja tőlük a golyókat, de majd úgy kötözteti össze őket, hogy egy golyóval tíz fejen keresztül lőhessen. Azután egy főhadnagy jött, az pedig azt mondta a fiatalembereknek, remélem, jól tudjátok majd ezeket elintézni. Kedd délelőttig³ maradtak ott az udvarokban a hidegben, étlen-szomjan, takaró, kabát nélkül, esőben. Kedden a riadó alatt a Városi Színház elé vezették őket, ott minden értéktárgyukat elszedték, azután kivezették őket a Tattersaalba,⁴ ahol

¹ Az „ős”-szót utólag gépelték a sor fölé.

² Német: „Erre már úgysincs szükséged!”

³ Vagyis október 17-ig.

⁴ Német: Nemzeti Lovarda.

sárban kínlódtak egészen szerda reggelig, mikor azután hazabocsátották őket kirabolt lakásaikba, mert közben fegyver utáni kutatás címén ami értékes volt, sok ruhanemű, magukkal vitték. A tömegben többen meghaltak, egy öreget, aki összeesett, homlokon lőttek, több koraszülés is történt.

Tegnap az összes zsidó nőket (a megkeresztelteket is) 16–40-ig a KISOK pályára rendelték, ott tartották őket egész nap sárban-esőben, és csak késő este a sötétben bocsátották egy részüket haza. Valamint néhány beteget és kisgyermekes anyát. A többit autóra rakták és elvitték ismeretlen helyre, állítólag sáncok építésére. Hogy milyen szörnyű volt ott a higiénia, azt el lehet képzelni, ahol 50.000 ember volt egész nap összezsúfolva! Több koraszülés történt itt is.

A lelkekre borzasztó hatással volt mindez, a kislelkűek sokan, sajnos hitükben is megrendültek. Viszont sok hősi lelkületet is tapasztaltam.

Eminenciád felszentelt bíborát csókolva maradok
fiúi hódolattal:

Köhler Ferenc

Eredeti, géppel írott tisztázat, az „ACTIO CATHOLICA ORSZÁGOS ELNÖKSÉGE Budapest, IV., Ferenciek tere 7., III. lépcső, I. emelet 8. Telefon: 183-733 és 185-243” feliratú fejléces levélpapírján, Köhler Ferenc saját kezű aláírásával, az Actio Catholica Országos Elnöksége körbélyegzőjével. A levél második lapjának fedlapján Serédi október 30-án tintával a következőket válaszolta Köhler atyának: „F. hó 24-ről keltezett leveléből sajnálattal vettem tudomásul a leírott atrocitásokat, amelyek remélem nem fognak ismétlődni az ügyben történt lépések után.”

MNL OL-Mf-PLE-100. c. 1328. s.-8028/1944.

62.
1944. október 24.

**Barkóczi György főkonzul, külügyminisztériumi osztályvezető jelentése Kemény
Gábor külügyminiszternek a Svéd Vöröskereszt 1944-es magyarországi
tevékenységéről**

9. osztály

Miniszter Úr
Politikai osztály
4. osztály

Jelentés

A Svéd Vöröskereszt még a Sztójay-kormány alatt főmegbízottat¹ nevezett ki Magyarországra budapesti székhellyel, akinek működését a kormány elismerte azzal, hogy az elé semmilyen korlátokat gördíteni nem óhajt. A Svéd Vöröskereszt viszont ígéretet tett arra, hogy működésében állandóan a Magyar Vöröskereszttel egyetértésben fog eljárni. A Svéd Vöröskereszt magyarországi működésére nagyobb szabású programot dolgozott ki, amelynek eddigelé csak egyes részeit kísérelte megvalósítani, így elhagyott gyermekek részére otthonokat állított fel. További program pontjai a következők volnának:

1./ Ingyen leves-akció. Ennek az akciónak irodája Múzeum körút 35. szám alatt már fel van állítva, működését azonban még nem kezdte meg.

2./ A Magyar Vöröskereszttel karöltve a menekültekről való gondoskodás.

3./ Menekültek számára kórház felállítása. Helyiséget erre a célra a Svéd Vöröskereszt Nürnberg utca 57. szám alatt már biztosított magának.

4./ Ugyancsak helyiséget biztosított egy protestáns lelkész-otthon számára Ráday utca 28. szám alatt.

5./ A programon szerepel még aggok részére menhelyek létesítése.

6./ A Svéd Vöröskereszt ezenkívül azzal a tervvel foglalkozik, hogy hűtőházakban és más raktárakban tárolt élelmiszerekből jelentékeny mennyiséget vegyen át, mert működését mindenestre folytatni szándékoznék akkor is, ha netán Budapest ellenséges megszállás alá kerülne és az inséges lakosság sorsán akkor egy nagyobb élelmiszer-akcióval óhajtana segíteni.

A Svéd Vöröskereszt fő képviselője Langlet egyetemi lektor és egyszemélyben követségi tisztviselő, tegnap felkeresett és aziránt érdeklődött, hogy a magyar kormány óhajtja-e, hogy működését a fentebb vázolt alapokon folytassa. Az emberbaráti célokra való tekintettel szerény véleményem szerint a Svéd Vöröskeresztet fel kellene kérnünk, hogy működését – magától értetődőleg a Magyar Vöröskereszttel teljes összhangban – továbbra is kifejtse.

Barkóczi

¹ Valdemar Langlet.

Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-1944-III/6.

Barkóczy másnapi feljegyzése szerint Kemény Gábor külügyminiszter úgy döntött, hogy a status quo fenntartandó, attól függően, hogyan alakul a magyar és a svéd kormány kapcsolata, a budapesti svéd követség és magyar kormány közötti kapcsolat, valamint a Svéd Vöröskeresztnek a Magyar Vöröskereszttel egyetértésben kell működnie.

63.
1944. október 24.

**Igazolás Lieblich Nándor családja számára a családfő hadiüzemi
munkaszolgálatáról**

M. KIR. 701/305. KISEG. K. M. SZÁZAD
PARANCSNOKSÁGA

Igazolvány.

Igazolom, hogy Lieblich Nándor munkaszolgálatos, lakik: Budapest, VII., Király u. 51. sz. III. 22. anyja neve: Weisz Júlia, fenti századnál teljesít hadiüzemi szolgálatot. Ezen igazolvány a családtagoknak a munkaszolgálatra való bevonulását elrendelő M. kir. H. M. 85491/Eln. 1944. sz. rendelete alóli mentesítése végett adatott ki.

Budafok-Háros,

[olvashatatlan aláírás]
századparancsnok

Eredeti, géppel írott tisztázat, a század körpecsétjével, a századparancsnok saját kezű aláírásával.

MZSL-Történelem-70.29.

64.
1944. október 24.

Somoskeöy Gézáné lezárt zsidó üzlethelyiséget igényel Budapest székesfőváros polgármesterétől

Alulírott azon tiszteletteljes kéréssel fordulok Polgármester Úrhoz, hogy számomra a Rákóczi u. 34.¹ sz. alatt lévő zsidó üzlethelyiséget kiutalni szíveskedjék, hogy ott gyümölcs és zöldség kiskereskedést nyithassak.

Kérésem támogatására legyen szabad felhoznom, hogy Budapesten 1896. évben születtem, őskeresztény, magyar állampolgár vagyok és családomat magam tartom fenn. Férjem beteg és így munkaképtelen. Fiam pedig 18 hónapos önkéntes frontszolgálat után újból katonai szolgálatot teljesít. Bombatámadás következtében lakásom is súlyosan megrongálódott. Mivel ezen munkakörben hosszú éveken át dolgoztam és így nagy gyakorlatra tettem szert, kérelmem kedvező elbírálása esetén biztosítva lenne családom megélhetése.

Kérésem megújítva vagyok,

kiváló tisztelettel:
Somoskeöy Gézáné
szül. Tóth Erzsébet
IX. Vaskapu u. 6. B.

Eredeti, kézzel írott tisztázat, Somoskeöy Gézáné saját kezű aláírásával.

BFL-IV-1476-a. 65.475/1944.

1944. november 16-án kelt az Ásványolaj, Vegyiárúk, Gyógyárúk, Drogéria és Illatszer Cikkek, Üveg és Porcellán Áruk Kereskedelmi Szakmai miniszteri biztosa, dr. Szilágyi átirata a VII. kerületi előljáróságnak, melyben közölte, hogy az igényelt üzlethelyiség megnyitására Fodor Györgyöt jelölte vállalatvezetőnek. A VII. kerületi előljáróság dr. Szilágyi miniszteri biztos átiratára hivatkozva 1944. december 14-én kelt véghatározatában Somoskeöyné kérelmét elutasította.

¹ A házszám fölé kézzel, fekete színű tintával Somoskeöyné utólag beírta: „Nemes Géza”.

65. a.)
1944. október 25.

Kormányrendelet a mentesítő okiratok felülvizsgálatáról

A m. kir. minisztérium 3.780/1944. M. E. számú rendelete a 3.040/1944. M. E. számú rendelet alapján¹ kiadott mentesítő okiratok felülvizsgálása tárgyában.

A m. kir. minisztérium az 1939:II. tc. 141. §-ának /2/ bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli.

1.§.

A 3.040/1944. M. E. számú rendelet (*Budapesti Közlöny* 189. szám) alapján zsidók részére kiadott mentesítő okiratokat a kormányzói jogkör gyakorlásával ideiglenesen megbízott miniszterelnök, vagy az általa rendelettel kijelölt miniszter az 1944. évi november hó 15. napjáig felülvizsgálja.

A miniszterelnök, illetőleg az általa kijelölt miniszter a felülvizsgálás eredményéhez képest a mentesítést megerősíti vagy hatálytalanítja és erről az érdekelteket értesíti.² Az 1944. évi november hó 15. napja után a 3.040/1944. sz. M. E. számú rendelet alapján adott mentesítés igazolásául csak a jelen rendelet alapján megerősített mentesítő okirat szolgál, még abban az esetben is, ha a mentesítő okirat hatálytalanításáról az érdekelt értesítést még nem kapott.

2. §.

A jelen rendelet a kihirdetésének napján lép hatályba.

Szálasi s. k.
m. kir. miniszterelnök.

Budapesti Közlöny, 1944. október 29., vasárnap, 247. sz.

1944. november 29-én adta ki Vajna Gábor belügyminiszter 577.600/1944. II. BM sz. rendeletét „Mentesítő okiratok megerősítése, illetőleg új mentesítések engedélyezése” címmel. Az ebben szereplők névsorát lásd MNL OL-K150-1944-II-7-16.157.

¹ A hivatkozott rendelet száma: 2.040, 1944. augusztus 22-én jelent meg a *Budapesti Közlöny*-ben. A rendelet a zsidókra vonatkozó rendelkezések hatálya alól kivonta azokat, akiket a kormányzó „a minisztérium előterjesztésére az említett rendelkezések hatálya alól a tudomány, a művészet vagy a közgazdasági élet terén, vagy egyébként az ország javára szerzett kimagasló érdemeik folytán vagy egyéb különös méltánylást érdemlő okból mentesít.” A rendelet teljes szövegét lásd *Vádirat* 3, 425.

² Ugyanebben a *Budapesti Közlöny*-ben jelent meg a 3.800/1944. sz. kormányrendelet, amely a mentesítő okiratok felülvizsgálatával a belügyminisztert bízta meg. 1944. október 30-án Vajna Gábor belügyminiszter átiratban tájékoztatta miniszter kollégáit, hogy Szálasi őt bízta meg a kormányzói mentesítő okiratok felülvizsgálatával. Egyben felkérte a minisztereket, hogy két napon belül közöljék vele azoknak a zsidóknak a pontos személyi adatait, akik „szakismereteiknél fogva nélkülözhetetleneknek tekinthetők”, valamint azoknak a zsidóknak az adatait is, akiknek a kormányzói mentesítését „megerősítésre alkalmasnak” tartják.

65. b.)
1944. október 25.

**Kormányrendelet a 3.670/1944. M. E. sz. mentesítő rendelet hatályon kívül
helyezéséről**

A. m. kir. minisztérium a honvédelemről szóló 1939: II. tc. 141. §-ának (2) bekezdésében foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendeli:

1. §

A 3.670/1944. M. E. számú rendelet (Budapesti Közlöny 235. szám)¹ valamint az annak alapján a zsidók részére adott kedvezmények hatályukat veszítik.

2. §

A jelen rendelet kihirdetésének napján lép hatályba.

Szálasi Ferenc s. k.
m. kir. miniszterelnök

*Budapesti Közlöny, 1944. október 29. 247. sz., 1–2.
E rendelet végrehajtásával Szálasi Ferenc Vajna Gábor belügyminisztert bízta meg. Budapesti Közlöny, 1944. október 29., 247. sz., 2.*

¹ A hivatkozott rendelet 1944. október 15-én jelent meg a *Budapesti Közlöny*ben, címe: „A m. kir. minisztérium 3.670/1944. M. E. számú rendelete az 1.730/1944. M. E. számú rendelet kiegészítése tárgyában.” A rendelet 1. §-a a „kedvezményezett személyek”, vagyis a zsidótörvények és zsidó tárgyú rendeletek hatálya alól mentesítettek közé sorolta az 1942 : XIV. tc. 6. §-ának (1) bekezdése alá tartozó személyeket, valamint azokat is, akiket honvédelmi miniszter katonai érdemeik (kiüntetések) alapján az idézett tc. 5. §-ának hatálya alól kivett. A mentesítés vonatkozott az illetők velük együtt élő házastársára, özvegyére és gyermekeire is. *Budapesti Közlöny*, id. kiad. 1.

66.
1944. október 25.

**Vajna Gábor belügyminiszter a törvényhatóságok vezető tisztviselőitől jelentést
kér a zsidók tulajdonában volt, zár alá vett gyógyászati eszközökről**

Orvosi munkaerők felhasználásának Kormánybiztosa

Száma: 4. 783/1944.

K.

**VALAMENNYI TÖRVÉNYHATÓSÁG ELSŐ TISZTVISELŐJÉNEK
SZÉKHELYEIKEN**

Felhívom Alispán, Polgármester Urat, hogy a törvényhatósága területén lévő hivatali elődöm 28/1944. számú rendeletével¹ szoros zár alá vett, bármely oknál fogva a zsidó tulajdonos birtokából kikerült gyógyászati eszközök elhelyezéséről hozzám jelentést terjesszen fel. A jelentés tartalmazza azt, hogy a gyógyászati eszközök kinek a birtokából származnak és jelenleg hol vannak raktározva.

Tekintettel a hadműveleti kiürítés lehetőségére, felhívom Alispán, Polgármester Urat, hogy a törvényhatósága területére elrendelt esetleges anyagi kiürítés esetén a zárolt zsidó gyógyászati eszközök elszállításáról és biztonságos elhelyezéséről gondoskodják. Ezért elrendelem, hogy a fenti eszközöket már előzőleg olyan helyekre szállíttassa (kórházak, gyógyintézetek és egyéb eü. intézetek) ahol egyrészt karbantartásukról, másrészt esetleges elszállításukról az intézmény felszerelésével együttesen történhetik majd gondoskodás.

Dr. Vajna Gábor s. k.

*Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MNL OL-K148-1944.*

¹ Ilyen számú vagy tartalmú rendeletet Jaross Andor, a Sztójay-kormány, illetve Bonczos Miklós, a Lakatos-kormány belügyminisztere nem adott ki.

67.
1944. október 25.

**Rolf Günther SS-*Sturmabführer* levele Eberhardt von Thaddennek,
a német Külügyminisztérium Belföld II. ügyosztálya vezetőjének magyar zsidók
Svájcba utazásáról**

II/K213428

Tárgy: Zsidók kiutazása Magyarországról Svájcba

Hivatkozás: 1944. 08. 28-i átirat – Belf. II. A. 2981

A Magyarországról származó zsidók személyi adatainak megadása nem lehetséges, minthogy tőlük még Magyarországon a magyar csendőrség mindennemű igazoló iratot elvett.

Közelebbi részletek a rendeltetési országról itt nem ismeretesek. Csupán annyit hírtett, hogy a zsidók ígéretet kaptak egy 3. államtól (USA?) és Svájcot csak átutazóban érintik.

Amennyiben további transzportok indulnának, ezek Svájcba érkezését német részről előzőleg tudatni lehetne. A transzport tagjainak egy 3. országba történő továbbutazását illetően azonban Németország nem szolgálhat adatokkal, minthogy a továbbmenetel maguknak a zsidóknak az ügye.

További transzportokban résztvevők személyi adatait közölni lehetne. Az adatok helyességét illetően azonban nem lehet garanciát vállalni, mert, mint erről már a bevezetőben is említés történt, a zsidók nem rendelkeznek személyi okmányokkal, és a szóban forgó jegyzék csak az általuk megadott adatok alapján készülhet.

Megbízásból:
Günther

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 386.

68. a.)
1944. október 25.

**A fővárosi pénzügy-igazgatóság jelentése Mohay Gyula főpolgármesternek
a zsidók ruhaneműinek összegyűjtéséről és értékesítéséről**

Székesfővárosi m. kir. pénzügyigazgatóság Zs. osztályától
10.898/1/1944. szám.

Zs. o.

Hivatkozási szám: 1857/1944.

Hivatkozott átirata alapján folyó évi szeptember hó 6-án a zsidók ruhaneműinek stb. összegyűjtése általánosan megkezdődött és szeptember hó 25-éig tartott. Szeptember hó 25-én ugyanis a zsidók anyagi és vagyoni kérdéseinek megoldására kinevezett vitéz dr. Turvölgyi Albert miniszteri osztályfőnök, Kormánybiztos távbeszélőn adott utasítására a gyűjtés azonnali hatállyal beszünttetett. Miután a továbbiak tekintetében rendelkezés nem adatott ki, s az egyes tárcák részére megállapított kontingens kiadása is leállítatott, a gyűjtőállomások bezárattak és a bizottságok működésüket beszüntették.

Folyó évi október hó 20-án vitéz dr. Turvölgyi Albert Kormánybiztos Úr távbeszélőn azt a rendelkezést adta, hogy a zsidók összeköltöztetése alkalmával lakásukat elhagyott zsidók lakásában visszamaradt textilnemű, lábbeli stb. összegyűjtése újból folyamatba teendő és a leggyorsabb ütemben folytatandó.

Ezzel kapcsolatban felkéri Főpolgármester Urat a kir. Pénzügyigazgatóság, hogy úgy, mint a múltban, a kerületi gyűjtőállomásokra egy-egy irodai munkatérő, a kerületenkénti két-két gyűjtőcsoporthoz pedig hatósági tanúként egy-egy hivatalnok kirendelése iránt rendelkezni méltóztassék.

A kijelölésnél előnyös volna – különösen a gyűjtőállomásoknál – ha ugyanazok a tisztviselők oszthatnának be, akik eredetileg is tevékenykedtek. Ezzel kapcsolatban tisztelettel közli a kir. Pénzügyigazgatóság, hogy a kerületi előjárások részéről a következők voltak beosztva:

<u>I. kerület:</u>	Bugsch Gusztáv adóhivatali tiszt,
Dollinger Lajos adóhivatali főtitest,
Váli Miklós számvevősegi tiszt.
<u>II. kerület:</u>	Vukmann Sándor havidíjas hivatalnok,
Hőnich Henrik adóhivatali gyakornok,
Rolla Jenő számvevősegi tiszt.
<u>III. kerület:</u>	Sziklaváry Károly adóhivatali tiszt,
Tóth Ferenc adószedő főtitest,
Répa Pál irodafőtitest.
<u>IV. kerület:</u>	Tarján Győző adóhivatali tiszt,
Csay Ferenc adóhivatali tiszt,
Dr. Szőnyi Jenőné havidíjas hivatalnok.

- V. kerület: Vésey Győző adóhivatali tiszt,
Horváth Antal adószedő főtitzt,
Koch Guidó számvevősegi főtitzt.
- VI. kerület: Meleghy Miklós adóhivatali főtitzt,
Tahy Elemér adóhivatali főtitzt,
dr. Farkas A. Dezső számvevősegi tiszt.
- VII. kerület: Kaveschán Tibor adóhivatali gyakornok,
Tókei Ákos adóhivatali gyakornok,
dr. Urbányi Gyula számvevősegi főtitzt.
- VIII. kerület: Szabados Dezső adóhivatali gyakornok,
Dorner László adószedő főtitzt,
Pozsgay Zoltán számvevősegi gyakornok.
- IX. kerület: Gónacútzky Géza adóhivatali főtitzt,
Menczer György adóhivatali gyakornok,
Iványi Balázs számvevősegi főtitzt.
- X. kerület: Hranitzky Károly adószedő főtitzt,
Kovács István adószedő tiszt,
Bánhegyi B. Géza számvevősegi főtitzt.
- XI. kerület: Leidgib Ferenc havidíjas hivatalnok,
Pikószky Jenő adóhivatali tiszt,
Varga Ferenc számvevősegi tiszt.
- XII. kerület: Bubics Emil adóhivatali gyakornok,
Kazai Lajos adóhivatali főtitzt,
Stich István számvevősegi tiszt.
- XIII. kerület: Bleicziffer István adószedő gyakornok,
Kiss Ernő adóhivatali tiszt,
Bagó Gusztáv számvevősegi tiszt.
- XIV. kerület: Ifj. Nyúl Sándor havidíjas hivatalnok,
Váradi Gyula adóhivatali tiszt,
Lambert Miklós számvevősegi főtitzt.

A gyűjtőállomásokon és a gyűjtőcsoportoknál felmerülő fizikai munkák elvégzésére minden kerületi előjárásához 12 fő munkaszolgálatos vagy más munkaerő kirendelése szükséges. Ebből két-két fő a gyűjtőállomáson, öt-öt fő pedig a gyűjtőcsoportoknál működne.

A kerületenként felállítandó kettő-kettő gyűjtőcsoporthoz szükséges fuvarok előállításáról szíveskedjék gondoskodni. Ezzel kapcsolatosan a kir. Pénzügyigazgatóság egyidejűleg megkereste a Közlekedési Ügyek Kormánybiztosát,¹ (IV. ker. Apponyi tér 1. sz.) akit felkért, hogy a kerületenként szükséges két-két stráfkocsi rendelkezésre bocsájtása iránt intézkedjék.

Miután a gyűjtőállomások működésének megkezdése sürgős, kéri a kir. Pénzügyigazgatóság, hogy úgy méltóztassék intézkedni, hogy október hó 30.-án, azaz hétfőn délelőtt 9 órakor a bizottságok útnak indulhassanak. Ezért a bizottsá-

¹ Czlenner Imre.

gokba kijelölt tisztviselőket utasítani méltóztassék, hogy október hó 28-án dél-
előtt 12 órakor a kir. Pénzügyigazgatóság épületében (V. ker. Szent István körút
15. szám, IV. emelet 2. ajtószám) az utasítások átvétele végett jelenjenek meg.

A kirendelt kocsikat és munkaerőket méltóztassék utasíttatni, hogy 30-án
dél előtt 8 órára a kerületi Elöljáróságoknál a IX. kerületben pedig a Fővámház
épület előtt jelentkezzenek.

Kozocsa
miniszteri osztályfőnök
m. kir. pénzügyigazgató

*Eredeti, géppel írott tisztázat Kozocsa Mihály saját kezű aláírásával, a székes-
főváros pénzügy-igazgatóságának körpecsétjével.*

BFL-IV-1402-b-1944-813.

*A székesfőváros 1944. október 30-tól kb. egy hónapra 98 munkaszolgálatost
rendelt ki, akiknek hétfős csoportokban kellett az I–XIV. kerületek megjelölt gyű-
lekezési pontjain jelentkezniük. Ugyanezen a napon készült az alábbi összefoglaló
jelentés az akció első napjáról.*

**68. b.)
1944. október 30.**

Összefoglaló jelentés az a.) alatt közölt ügyben tett intézkedésekről

Összefoglalás
a zsidó ruhaneműek gyűjtése ügyében tett intézkedésekről:

Tisztviselők: az elnökből Tirczka fogalmazó kerületenkint 3-3 tisztviselőt
rendelt ki. A tisztviselők a szükséges tudnivalókról 28-án déli 12 órakor Mingo-
vits p. ü. tanácsostól (V. ker. Szent István krt. 15. sz. Telefon: 113-512) megfelelő
utasítást kaptak.

Munkások: az I. hdt. IV. osztály **Gobbi** százados (telefon: 188-850-52) intéz-
kedett 98 magyar nemzetiségű munkaszolgálatos kirendeléséről. Kerületenként
7–7² ember október 30-án reggel 8-kor már jelentkezett. Napi térítésük 6.20
pengő, villamos költségüket is Mingovits tanácsos téríti. Az emberek a 106.
magyar munkásszázadból (Üllői út 118. sz.) vannak vezényelve. Parancsnokuk
Kertész József főhadnagy (IX. ker. Tompa utca 15. sz.). Az említettekkel az
érintkezést felvettem, minden kérdés részletesen megbeszélve. A vezényléshez a
H. M. 45. osztály részéről Fábián vk. ezredes hozzájárult.

Fuvar: a szállítási kormánybiztos nyílt parancssal utasította a Fuvarozók
Ipartestülete (VI. Teréz krt. 22. sz.) főtitkára által kijelölt fuvarosokat október
hó 31-től november hó 30-ig minden hétköznap reggel 8-tól délután 16 óráig ke-

² Eredetiben kézzel írva. Alatta kétszer áthúzva a gépelt eredeti szöveg: „két-két”.

rületenkint egy, illetve kétlovas fogat előállítására. A nyílt parancsban részletes utasítás van arra nézve, hol, kinél, mikor kell a fuvarosoknak jelentkezni. A fuvardíjat Mingovits tanácsossal történt megbeszélés alapján a Pénzügyigazgatóság elnöki osztálya (V. Szalay u. 15. sz.) fizeti. A nyílt parancsokat a központi kézbesítő az érdekelteknek 30-án délután kézbesíti. Az összegyűjtött vétíveket az ügyirathoz való csatolás végett visszaküldik a főpolgármesteri hivatalnak. Ezekről megállapítható a kerületenkint kijelölt fuvaros neve.

Géppel írott, aláírás nélküli tisztázat.

BFL, uo.

Az iratok mellett található egy darab „Nyílt parancs” Pettenhoffer Lajos árja fuvarvállaló cég (IX. Koppány u. 35.) számára, amelyben a IV. ker. előjárósághoz (Váci u. 62.) november 6-án reggel 8-án jelentkeznie kellett, kétlovas fogatával. A kirendelés egy hónapi időtartamra szólt azzal, hogy: „E katonai rendelkezés nem teljesítése esetén a katonai hatóság a fuvarost azonnal internálja.”

69.
1944. október 25.

**Budinszky László igazságügy-miniszter beszéde Balassagyarmaton
a bíróságok függetlenségéről és a zsidókérdésről**

[...] Függetleníteni akarom mindenkor a párttól, a politikai élettől és a végrehajtó hatalomtól a bíróságot. Függetleníteni, azonban nem csak kifelé, de befelé is. *Akinek zsidó kapcsolatai vannak, akár házastársi, vagy egyéb rokonság folytán, kérje nyugdíjaztatását.* Azt akarom, hogy mindenki megtalálja igazságát a független magyar bíróságnál.

[...] A hungarista munkaállam a zsidósággal szemben is *igazságos lesz.* Amennyit és ahogy dolgozik a zsidóság a háború alatt, úgy látják el őket majd élelemmel. Mert dolgozni nekik is kell és be is állítjuk munkánkba az országban lévő zsidókat. *De összefüggésbe hozzuk a zsidókérdést a légitámadásokkal is.* Tömbönként fogjuk őket elhelyezni és meglátjuk, igaz-e, hogy a zsidókat nem bombázzák.

Magyarság, 1944. október 26., 3–4.

70.
1944. október 25.

**Amleto Cicognani washingtoni pápai nuncius a Vatikán közbelépését sürgeti
a magyar zsidók érdekében**

Tél. Nr. 2434 (A. E. S. 7047/44)

[...]

Szüntelenül érkeznek hírek a nem-árják Magyarországon történő mészárlásáról. Ezek a zsidó testületek esedeznek a Szentszékhez, hogy a magyarországi templomokat nyilvánítsák menedékjoggal rendelkező helyé, és a papok és püspökök fogadják be a zsidókat, így megmentve őket a haláltól.

Actes, X. k., Doc. N. 375.

71. a.)
1944. október 25.

A budapesti svéd követség jegyzékben kéri a Külügyminisztériumtól: a svéd védőokmányokkal rendelkezők továbbra is használhassák élelmiszerjegyeiket

Nr. 270/1944.

Szóbeli jegyzék.

A svéd kir. követség azzal a tiszteletteljes kéréssel fordul a Magyar Kir. Külügyminisztériumhoz, hogy a következő ügyben az illetékes hatóságnál közbenjárni szíveskedjék.

Budapest város Polgármestere október 24-én kiadott rendeletével elrendelte, hogy valamennyi mentesített zsidó személy, tekintet nélkül arra, hogy milyen címen élvezett kedvezményt, a nem zsidók részére rendszeresített különböző fajtájú élelmiszerjegyeket október 26-án beszolgáltatni tartozik.

Az eddig mentesített személyek felsorolásában a külföldi állampolgárok is előfordulnak.

A kir. követség hivatkozik a Dr. Kemény Gábor báró Őexcellenciájával létrejött megállapodásra,¹ melyet a Nr. 262/1944. sz. szóbeli jegyzék rögzített, oly időpontban, amikor Budapest Polgármesterének említett rendelete még nem lehetett ismeretes.

A kir. követség utalni szeretne a két állam között fennálló kölcsönösségre, és erre való hivatkozással kéri, utasítsák az illetékes hatóságot, hogy a svéd fekete útlevél, ideiglenes útlevél és védőútlevél birtokosai a Polgármester fent említett rendeletének hatálya alól kivétessenek.

A kir. követség már előre is legmélyebb köszönetét fejezi ki.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázata, a budapesti svéd követség fejléces levélpapírján, a követség pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-12.925.

A jegyzéket a Külügyminisztériumban csatolták a svéd követség 262. sz., október 23-án kelt jegyzékéhez és október 31-én a jegyzékek egy-egy másolati példányát elküldték a honvédelmi- és a belügyminiszternek. A külügyminisztériumi kísérőlevél szerint Kemény Gábor a svéd jegyzékekben foglalt kérések teljesítését javasolta, kérve, hogy miniszter kollégái a szükséges intézkedéseket tegyék meg, és azokról tájékoztassák. Az átirat fogalmazványát Kemény Gábor és Zier László látta el kézjeggyel.

Október 30-án kelt német nyelvű válaszlevelében a Külügyminisztérium tájékoztatta a svéd követséget, hogy a két jegyzék ügyében az illetékes magyar hatóságokat pártolólal megkereste.

¹ Ezzel kapcsolatban lásd a 43. sz. dokumentumot.

71. b.)
1944. október 26.

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője jegyzékben kéri Kemény Gábor
külgügyminisztert: a mentesített zsidók élelmiszerjegyeinek beszolgáltatására
vonatkozó polgármesteri rendeletet vonják vissza**

A/38.

JEGYZÉK

A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának magyarországi képviselője a magyar kir. külgügyminiszter szíves tudomására hozza, hogy Budapest polgármesterének tegnap plakátokon megjelent rendelete, mely szerint mindazon zsidó származású személyek, akik eddig nem estek a zsidótörvények hatálya alá, kötelesek élelmiszerjegyeiket a zsidók részére rendszeresített élelmiszerjegyek ellenében leadni, az érintettek körében a legnagyobb zavart keltette.

A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának magyarországi képviselője rámutat arra, hogy a mai nehéz viszonyok között a már amúgy is szűkös élelmiszerellátás – az említett adminisztratív rendelkezés következtében – igen súlyosan érinti a lakosság egy újabb rétegének ellátását, miért is kéri a magyar kir. külgügyminisztert, hogy szíveskedjék e rendelet visszavonása érdekében a szükséges lépések megtételét elrendelni.

A képviselő kéri a magyar kir. külgügyminisztert, hogy megkeresésére a lehető legrövidebb időn belül adjon választ, hogy ily módon a Vöröskereszt genfi Bizottságának mihamarabb a szükséges információkkal szolgálhasson.

Géppel írott, német nyelvű tisztázat, a VKNB Magyarországi Képviselőjének fejléces levélpapírján, a Nemzetközi Bizottság és Born körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-12.954.

A jegyzék keltezésével egy sorban, minden bizonnyal maga Kemény Gábor kézzel ráírta: „Jurcsek”.

Az irat fedlapján, géppel írott feljegyzésben Zier László tájékoztatta Kemény Gábor külgügyminisztert, hogy Bornon kívül Angelo Rotta pápai nuncius is közbenjárt ugyanebben az ügyben, és: „A kérdéshez fűződő külpolitikai érdekeinkre” tekintettel kérte a megfelelő intézkedéseket. A jegyzék egy-egy másolati példányát november 7-én megküldték a Belügyminisztériumba Ferenczy László alezredesnek és Jurcsek Béla közellátási miniszternek. A kérvény mellett található a budapesti svájci követség védelme alatt álló zsidók töredékes névsora, ezen 13-tól 37-ig sorszámozva szerepelnek a személyi adatok (név, születési hely, időpont, szülők neve és a védett zsidó lakóhelye).

71. c.)
1944. október 28.

Sajtóközlemény a kivételezett zsidók élelmiszerjegyeinek beszolgáltatásáról

A főváros közlelmezési ügyosztálya közli, hogy a kivételezett zsidók élelmiszerjegyeinek beszolgáltatása ügyében kiadott falragasz esetleg félreértésekre adhat alkalmat. Ezért értesíti az érdekelteket, hogy a lelkipásztorság címén kiadott kivételezés megszűnése az összes felekezetekre vonatkozik és a diakónus vagy diakonissza címén élvezett kivételezésnek megszűnése az apácarendek tagjaira is változatlanul fennáll.

Új Magyarország, 1944. október 28., 6.

72.
1944. október 25.

**A budapesti svéd követség jegyzékben kéri a Külügyminisztériumot,
hogy a Svéd Vöröskereszt budapesti képviselőinek zsidó alkalmazottait
mentesítsék a csillagviselés alól**

No. 272/1944.

SZÓBELI JEGYZÉK.

A svéd királyi követség azzal a kérelemmel fordul a Magyar Kir. Külügyminisztériumhoz, hogy a következő ügyben szíveskedjék az illetékes hatóságnál közbenjárni:

A Svéd Vöröskereszt Magyarországon a lakosság minden rétegének humanitárius segítséget nyújt. Minthogy a Vöröskereszt keretében nehézségekbe ütközött árja személyzetet találni, nagyrészt zsidó személyeket alkalmaztak.

A svéd követség kéri, hogy a Vöröskereszt alkalmazottait a csillagviselés alól mentesítsék és a most induló munkaszolgálatra ne hívják be. Igazolásul a munkaadói igazolvány szolgálna.

A követség már előre is leghálásabb köszönetét fejezi ki szíves fáradozásukért.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázott, a svéd követség fejléces levélpapírján, a követség pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-12.926.

A Külügyminisztérium október 31-én a jegyzék egy-egy másolati példányát, az abban foglalt kérés teljesítését javasolva, megküldte a honvédelmi és a belügyminiszternek. Ugyanezen a napon német nyelvű válaszlevélben erről tájékoztatták a svéd követséget.

73.
1944. október 25.

A bélyegkereskedelem miniszteri biztosa átiratban tájékoztatja a budapesti pénzügy-igazgatóságot a zsidó bélyegkereskedők árukészletének az igénylők részére történő kiutalásáról és leltározásáról

Tisztelettel közlöm, hogy a zsidó bélyegkereskedők árukészletét a beérkezett igénylések alapján az igényjogosultaknak odaítéltem és ez ellen a szabályszerű időn belül panasz nem érkezvén az értesítő leltározást az alantiek szerint tűztem ki.

Tisztelettel kérem, hogy ezen értékesítő leltározáshoz megbízottját kiküldeni szíveskedjék, amikor is az új tulajdonosok a pénzügyi megbízott kezeihez a leltári ellenértéket is készpénzben fogják lefizetni.

Dr. Varga (!?)

Értékesítendő üzlet	Értékesítés helye	és ideje	Az új tulajdonos
Lichtmann Imre	Múzeum u. 17. II.	1944. X. 28. d. e. 10 óra	Schandl Nándor József nádor tér 7.
Gerő István	Múzeum u. 17. II.	1944. X. 28. d. e. 12 óra	Tormássy Gyula Szövetség u. 29.
Böhm Imre	Múzeum u. 17. II.	1944. X. 28. d. u. 1 óra	Deák Antal Jósika u. 2.
Lichtmann Imre	Kammermajer [sic! helyesen: Kamermayer] K. u. 2.	1944. X. 28. d. u. 2 óra	Schandl Nándor József nádor tér 7.
Brünner Jenő	Erzsébet krt. 36. I.	1944. X. 30. d. e. 12 óra	Tormássy Gyula Szövetség u. 29.

Eredeti, géppel írott másodlat, a „Bélyegkereskedelem Miniszteri Biztosa Budapest VIII. Múzeum u. 17.” feliratú fejléces levélpapíron a Miniszteri Biztos körpecsétjével és saját kezű aláírásával.

BFL-IV-1476/a-67.110/1944.

A Miniszteri Biztos az átiratot azzal küldte meg másodlatban a VII. kerületi előljáróságnak, hogy Böhm Imre és Brünner Jenő bélyegkereskedők iparendé-lyeit az iparlajstromból a fennálló rendeletek értelmében töröljék.

A VII. kerületi előljáróság Böhm Imrét és Brünner Jenőt november 15-ére, „azonnal” beidézte az előljáróság VII. Csengery u. 11. III. em. 36. sz. helyiségébe.

74.
1944. október 26.

Vajna Gábor belügyminiszter két házat töröl a zsidók által lakható házak sorából

Szám: 529562/1944.

XXI.

Budapest székesfőváros Polgármesterének,
Budapest.

Értesítem Polgármester Urat, hogy a f. évi június hó 21-én kelt 525571/1944. XXI. sz. alatt kiadott rendeletemet akként módosítom, hogy a VII. ker. Hársfa u. 40., továbbá a VI. ker. Nagymező u. 8. sz. házakat zsidók által nem lakható épületeknek jelölöm ki.

Felhívom Polgármester Urat, hogy a szükséges intézkedéseket haladéktalanul tegye meg.

A miniszter rendeletéből

dr. Matusovits Árpád s. k.
min. titk.

Géppel írott tisztázat, a BM XXI. o. körpecsétjével, aláírás nélkül.

BFL-IV-1409/c-3723/1944.

A fővárosi polgármesteri hivatal iktatóbélyegzője szerint az utasítás október 30-án érkezett a hivatalba. A polgármester 1944. november 7-én kelt, 153.367/1944. IX. ü. o. sz. rendeletében közölte a belügyminiszter döntését a Magyarországi Zsidók Szövetségével, a Magyarországi Keresztény Zsidók Szövetségével, a m. kir. rendőrség budapesti főkapitányával, a VI. és VII. ker. előljárójával, valamint az érintett házak tulajdonosaival. Kiköltözési határidőként november 9., 17 órát jelölte meg. Másnap, arra hivatkozva, hogy „a kiköltözés határidejének meghosszabbítása iránt több kérelem érkezett”, a határidőt november 10., 17 óráig meghosszabbította és döntéséről a fentebb felsoroltakat értesítette.

75.
1944. október 26.

**A budapesti svájci követség jelentése a svájci Külügyminisztériumnak
a budapesti zsidók kényszermunkára történt behívásáról, a svájci és svéd
védőútlevelek érvényességéről**

B. 34. 9. 5. Ho.10.1

387. sz. Valamennyi zsidó [férfi]t 16-tól 60 éves, nőket 40 éves korig, katonai munkaszolgálatra hívtak be és kivonták őket Budapestről. Mintegy 120.000 emberről van szó, akiknek gyalogmenetben kell nyugat-magyarországi táborukat elérni, ahol állítólag erődítmény-vonalak építéséhez használják őket. Részen állítólag a délkeleti fal építésével megbízott Todt német szervezethez lesznek beosztva. Ahogy hallom, ennél a behívásnál a Követségem által kiadott védőútleveleket elismerték, nem úgy a svéd követség védőútleveleit, amelyeket mintegy 4000 zsidónak adtak ki. Az elhagyott zsidó házakban szülő nélküli kiskorú gyerekek és agg nők százai maradtak vissza segítség nélkül. Én jelentem ezeket a szerencsétleneket a Nemzetközi Vöröskereszt itteni képviselőjének, és szabadjon Önöket arra kérem, hogy segítségnyújtás céljából a genfi Bizottságot is értesítsék.

Svájci Követség

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat.

SBAB-E-2001-D-1968.

A táviratfelzetén, kézzel, tintával, franciául: „Megmutatni P. [olvashatatlan név] és Schwarzenberg uraknak, tájékoztatásul. [olvashatatlan aláírás] 30/X.44.”

76.
1944. október 26.

**A budapesti francia követség a Külügyminisztérium közbenjárását kéri
alkalmazottjuk, Hersch Margit kiszabadítása érdekében**

Hersch Margit kisasszony, magyar állampolgár, Szilágyi Dezső tér 4. sz. alatti lakos, 14 éve tolmácsként dolgozik a Francia Követségen.

Ezen a jogcímen a Belügyminisztériumtól mentesítési igazolványt kapott (felmentést a csillag viselése alól és egyéb kivételezéseket, amelyek e tényből származnak.)

Három fiatalember, a Nyilaskeresztes Párt tagjai, letartóztatta őt lakásán 1944. október 16-án 23 órakor.

A Bimbó úti rendőrőrsre, majd másnap a Rendőrfőkapitányságra kísérték, ahonnan a Mosonyi utca 9. sz. alatti „Toloncház”¹-ba vitték.

Lehetséges, hogy a közeljövőben átszállítják a kistarcsai táborba.

A Francia Követség kéri, hogy Hersch kisasszonyt helyezték szabadlábra, hogy irodáinkban munkáját folytathassa.

Eredeti, géppel írott, francia nyelvű tisztázat, a budapesti francia követség levélpapírján, pecsét és aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.229.

A levél jobb felső sarkában kézzel írva: „Pol. o.”, alatta szintén kézzel, ceruzával aláhúzva: „Mészáros”.

¹ E szó magyarul szerepel a francia nyelvű szövegben.

**Hans Bachmann, a VKNB genfi központjának munkatársa tájékoztatója
a Nemzetközi Segélyszervezethez delegált kormányképviselő számára
a magyarországi zsidók helyzetéről, valamint a VKNB budapesti képviselője,
Friedrich Born tevékenységéről**

G/85

Feljegyzés a Nemzetközi Segélyszervezethez delegált Szövetségi Tanácsi képviselő számára

Képviselő Úr!

Mélyen lekötelezne minket, ha szíveskedne bizalmasan a következő üzenet tartalmát a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága londoni és washingtoni képviselőinek tudomására hozni:

„A VKNB budapesti képviselőjétől megtudta, hogy 50.000 zsidó férfit deportálnak Németországba. A többi, mindkét nembeli zsidót Budapest környékén erődítési munkára osztották be. Az öregeket, a gyermekeket és a betegeket a budapesti gettóban koncentrálták.¹ Október 15. óta [a zsidóknak] tilos [lakásaikat] elhagyni és nincs élelmük. A zsidók helyzete igen súlyos. A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága budapesti képviselője tiltakozott az új kormánynál.² A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága még a zsidók elleni legutóbbi intézkedéseket megelőzően azt javasolta, hogy oltalma alá helyezi a magyar zsidókat, oly módon, hogy azokat a táborokat és házakat, ahova a zsidókat zárták, lássák el oly tartalmú hirdetménnyel, amely tudtul adja, hogy az internáltak a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága védelme alatt állnak. Ezt a tervet nem lehetett megvalósítani, mivel a budapesti Zsidó Tanács³ nem javasolta a hirdetmények kiragasztását. A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága nemrégiben erélyes hangú jegyzékben emlékeztette a magyar kormányt arra, hogy július 18-án a deportálások végleges felfüggesztését ígérte.⁴

A VKNB kéri képviselőjét, hogy a fentiekről bizalmasan tájékoztassa az érintett hatóságokat és szervezeteket.”

A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága ezúton megköszöni Önnek, képviselő úr, szíves közreműködését

Hans Bachmann

Géppel írott, francia nyelvű tisztázat, a VKNB Központi Hadifogoly Ügynökségének fejlődés levélpapírján, Hans Bachmann saját kezű aláírásával, a genfi Nemzetközi Bizottság körpecsétjével.

SBAB-E-2001-D-1968.

¹ Téves információ, a budapesti nemzetközi, vagy más néven „védett” gettó szervezését csak november 7-én kezdték meg.

² Október 19-én Bornt és Schirmert fogadta Kemény Gábor. A VKNB budapesti képviselője határozott hangon tiltakozott a zsidók ellen elkövetett atrocitások miatt.

³ Eredetiben: „le Sénat juif de Budapest”.

⁴ Ilyen tartalmú jegyzék eddig nem került elő a Külügyminisztérium anyagából.

78.
1944. október 26.

**XII. Piusz pápa táviratban köszöni meg Serédi Jusztinián hercegprímásnak az
üldözöttek és menekültek érdekében tett lépéseit**

(A. E. S. 7109/44)

Miközben továbbra is érkeznek Hozzánk e néptől sürgető felszólítások, könyörögve közbenjárásunkért a vallásuk, fajuk vagy politikai meggyőződésük miatt erőszaknak és üldöztetésnek kitett személyek érdekében, számunkra nagy vigaszt jelentett, hogy megtudtuk, Eminenciád – a katolikus egyház által mindig is gyakorolt egyetemes könyörületességi küldetésének megfelelően és támogatva a Mi állandó gondoskodásunkat, hogy könnyítsünk a háború okozta szenvedéseken – október 29-ét, vasárnapot ima- és segélynapnak nyilvánította. Nagy örömmel csatlakozunk Eminenciád ezen könyörületes kezdeményezéséhez; egyesítve a Mi könyörgésünket a magyar hívőkével, akik e percben különösen drágák szívünknek, azt kívánjuk, hogy az emberiség és igazság elveinek megfelelően e hatalmas konfliktus már eddig is igen nehéz szenvedései ne súlyosbodjanak. Atyai szeretetünk zálogaként Eminenciádnak, a püspöki karnak, a papságnak és minden hívőnek, szívünk teljes melegével küldjük apostoli áldásunkat.¹

Actes, X. k., Doc. N. 376.

¹ Rottát október 26-án a 331. számú táviratban tájékoztatták, hogy a Szentatya személyesen intézte a fenti táviratot Serédi hercegprímáshoz; ugyanakkor felhatalmazták, hogy 50 000 pengővel járuljon hozzá a gyűjtéshez.

79. a.)
1944. október 27.

**Kemény Gábor külügyminiszter tájékoztatja a nyilas kormány tagjait
a különféle védlevelekkel, védőútlevelekkel rendelkező zsidók Magyarországról
való elutazásának feltételeiről, és kéri együttműködésüket az akció
lebonyolításához**

Tisztelettel kérem Miniszter¹ urat, hogy e tájékoztatásban foglaltakat tudomásul
venni és az ügykörébe tartozó szükséges intézkedéseket megtenni méltóztassék.
Megkapják: I-V.

VI.

E M L É K E Z T E T Ő .

Svéd védőútlevéllel (4500), palesztinai bevándorlási engedéllyel (7000), portu-
gál ideiglenes útlevéllel (698) ellátott zsidók, valamint a Nemzetközi Vöröske-
reszt 100 zsidó alkalmazottja kivándorlásuk² céljából az illetékes külképvisele-
tek rendelkezésére bocsájtatnak.

Az említett zsidók elkülöníttetnek és Budapesten vagy Budapest környékén
koncentráltatnak elszállításukig.

Ezen célból az illetékes külképviseletek felkéretnek, hogy a m. kir. külügy-
minisztériumhoz juttassák el a szóban forgó személyek³ névsorát, lakásuk és
születésük helyének és idejének pontos megjelölésével, 3 példányban, mert el-
különítésük ezen névsorok alapján fog megtörténni.

A kivándorlók személyenként 80 kg. súlyú poggyászt vihetnek magukkal,
és pedig 30 kg. kézipoggyászt és 50 kg. személypoggyászt. Magukkal vihetik a
szükséges és a társadalmi állásuknak megfelelő ingóságokat, azonban szemé-
lyenként legfeljebb 3 pár cipőt, 3 öltönyt, illetőleg ruhát, valamint fehérneműt,
takarókat, élelmiszert és egyéb használati tárgyakat. Nem vihetnek magukkal
sem értékeket, mint pénz, részvények, ékszer stb. sem fényűzési cikkeket, mint
szőrme, műtárgyak stb.

Az illetékes külképviseletek felkéretnek, hogy e zsidók kivándorlásához szük-
séges előkészítő intézkedéseket tegyék meg.

A budapesti német követség már kilátásba helyezte a magyar külügyminiszté-
riumnak a német átutazási vízumok megadását. Az illetékes külképviseletek fel-
kéretnek, hogy e vízumok beszerzése céljából forduljanak a német követséghez.

A belügyminisztérium e zsidók kiutazását engedélyezni fogja.

A szóban forgó zsidók Magyarországot 1944. november 15-ig kötelesek el-
hagyni. A magyar kormány reméli, hogy az illető kormányok a fenti időpontig

¹ E szó alá kézzel írva: „elnök”.

² Eredetileg e szó helyén géppel írva: „elszállításuk” szerepelt, ezt kézzel áthúzták és föléje
írták kézzel a „kivándorlásuk”-at.

³ Eredetileg itt „listáját”-szerepelt, ezt géppel kihúzták.

elismerik a magyar kormányt és képviselőjének megadják a lehetőséget működésének folytatására azzal, hogy segítséget nyújtanak neki a követség helyiségeinek birtokbavételére.

1944. november 15. után a magyar kormány – a legnagyobb sajnálatára – arra kényszerülne, hogy az összes Magyarországon levő zsidószármazású személyeket egyenlő elbírálásban részesítse.

Eredeti, géppel írott fogalmazvány, Kemény Gábor külügyminiszter kézjeggyével.

MNL OL-K63-1944-43-12.929.

Az Emlékeztetőt október 31-én küldték meg Vajna Gábor belügy-, Beregfy Károly honvédelmi és Budinszky László igazságügy-miniszternek, valamint Szálasi Ferenc miniszterelnöknek és Kovarcz Emil mozgósítási miniszternek. Az Emlékeztető magyar és francia nyelvű változatát október 27-én másolatban átadták a budapesti svéd, svájci, spanyol és portugál követségnek, valamint a VKNB budapesti megbízottjának. A francia nyelvű változatokban az egyes követségek csak a saját védett zsidókkal kapcsolatos információkat kapták meg. Az iratok mellett található az Emlékeztető német nyelvű változatának géppel írott másolati példánya is, eredetijét valószínűleg a budapesti német követségnek adták át.

79. b.)

1944. november 13.

A budapesti svájci követség jegyzékben kéri a magyar Külügyminisztériumtól a palesztinai kivándorlási engedéllyel rendelkező magyar zsidók okmányainak tiszteletben tartását, összeköltöztetési határidejük módosítását

No. 420. 1/b.

Sürgős

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

Tiszteletteljes hivatkozással a Magyar Királyi Külügyminisztérium 1944. október 27-én kelt „Emlékeztető”-jére a svájci követség Idegen Érdekek Képviselte Osztálya ezzel kapcsolatban a következőket szeretné közölni:

A Követség Idegen Érdekek Képviselte Osztálya azon fáradozott, hogy egyelőre 7.000 zsidó kivándorlását elindítsa. Mint ismeretes, nevezett kivándorlókat november 15-ig a Pozsonyi úton számukra fenntartott házakba kell összegyűjteni. Nos, a követség bátorkodik itt a következő kaotikus állapotokra rámutatni:

1. A kivándorlásra kijelölt zsidók jelentős részét, akiknek a neve a kollektív útlevélen már szerepel, a nyilasok elvitték, útlevél-igazolásukat összetépték, és ezek tulajdonosait különböző helyeken a szabadban gyűjtötték össze.

A rákövetkező hosszú menetelés során – miként ez követségünk képviselői által megállapítást nyert – betegség és kimerültség következtében a kijelölteknek tekintélyes száma kiesik.

2. A gyűjtőtáborok őrzésével megbízott nyilasok és rendőrök megtagadják az útlevél-igazolással ellátott személyek szabadon bocsátását, mondván, hogy ők a Kormánytól nem, hanem csak a Párttól fogadnak el parancsokat.

3. A követség mind a mai napig hiába várt annak közlésére, hogy a kívándorlók összegyűjtésére a Pozsonyi úton mely házakat fogják rendelkezésükre bocsátani. A lebonyolítással megbízott hivatalos fórumok még mindig nem vetették fel a kapcsolatot a Követséggel, noha az átköltözésnek november 15-ig be kellene fejeződnie.

4. Most, miután a szóba jöhető útlevél-igazolványokat azok tulajdonosainak már mind kiosztottuk, a napi sajtó útján váratlanul arról értesül a követség, hogy ezek az útlevél-igazolványok csak abban az esetben érvényesek, ha fényképpel és aláírással vannak ellátva.⁴ Az eredeti igazolvány egy mintapéldányát annak idején, mint ismeretes, a Magyar Királyi Külügyminisztériumnak bemutattuk, és azt elfogadták.

Az előzőekben kifejtettekből a következők adódnak:

1. A kivándorlási akció, melyben a követséggel megállapodtak, csak abban az esetben bonyolítható le, ha a Magyar Királyi Kormánynak módjában áll a végrehajtást végző szervek körében fegyelmet teremteni.

2. A megállapított határidő (november 15.) a szükséges intézkedések lebonyolítására teljességgel elégtelen. Ahhoz, hogy a táborokból való kihozatalt, a házakban való összegyűjtést lebonyolítsuk és a szállításhoz szükséges vonatokról gondoskodjunk, november 30-ig szóló meghosszabbítást kell kérnünk.

3. Az alárendelt hivatalnokok, különösen a Párt hivatalnokai és valamennyi hivatalos szerv együttműködése és jóakarata nélkülözhetetlen ahhoz, hogy a kivándorlás sikeres legyen.

A svájci követség ezért hálára kötelezve érezné magát a Magyar Királyi Kormány iránt, ha az itt megjelölt szükséges intézkedéseket haladéktalanul megtenné, és erről volna szíves tájékoztatást adni.

A követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a Magyar Királyi Kormányt ismételten kiváló nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, a budapesti svájci követség Idegen Érdekek Képviselte Osztálya fejléces levélpapírján, a követség körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.039.

⁴ Lásd a 170. sz. dokumentumot.

79. c.)
1944. november 17.

A magyar Külügyminisztérium válaszigygyzéke a b.) alatt közölt igygyzékre

Szóbeli igygyzék

A svájci követség No. 420. 1/b. sz. szóbeli igygyzékre a Magyar Kir. Külügyminisztérium tisztelettel a következőket válaszolja:

1./ A Magyar Kormány hozzájárulását adta ahhoz, hogy a svájci követség közreműködésével 7.000 zsidó kivándoroljon Palesztinába. Ezeket a zsidókat elutazásuk időpontjáig, az erre a célra rendelkezésre bocsátott házakba kellett összegyűjteni. A részleteket illetően az érdekelteknek a Zsidó Tanácshoz kellett fordulniuk. Ezt mind a svájci követségnek közvetlenül, mind a több érdekeltnek a napi sajtón keresztül tudomására hoztuk.

2./ Az 1944. november 14-i napi sajtóban egy helyesbítés jelent meg, mely azt adta tudtul, hogy kivándorlási igazolványok, és pedig fénykép és aláírás nélkül is érvényesek.⁵

3./ A magyar fegyveres erők egyik gyűjtőhelyén már kb. 6.900 olyan zsidó tartózkodik, akiket mint svájci védőigazolvány tulajdonosait a munkaszolgálatból kiemelték, és akik készen állnak külföldi utazásukra elindulni.

4./ Ami azon észrevételt illeti, hogy a gyűjtőtáborokban az őrizettel megbízott nyilasok és rendőrök, feletteseik parancsa nélkül útlevél-tulajdonosokat nem engednek szabadon, nos, ez éppen azt bizonyítja, hogy ezekben a szervezetekben fegyelem uralkodik. Ezzel összefüggésben a kétoldali alárendelt szervek közvetlen érintkezésében esetleg adódó súrlódások elkerülése végett tisztelettel kérnénk, hogy a svájci követség is volna szíves eljáró szervei figyelmét minden fegyelmezetten működő testület általános szolgálati előírásaira (szolgálati út betartása stb.) felhívni.

5./ Ami a követség által szóba hozott „kaotikus viszonyokat” illeti, nos, ezek legfőképpen arra vezethetők vissza, hogy a svájci követség bizonyos szervei nem tartották magukat a megállapodáshoz, mely szerint mindenekelőtt az október 16. előtt kiállított védőútleveleket veszik figyelembe; ezzel szemben megállapítható volt, hogy a védőútleveleket teherautóval a munkára menetelő zsidók után küldték, és útközben osztották ki azokat. Ily módon a védőútlevelek eredeti megállapodás szerinti 7.000-es száma legalább a duplájára nőtt, ami abból is látható, hogy a fent említett, már kiemelt 6.900 zsidón kívül még nagy, mindig növekvő számú védőútlevél-tulajdonost követelnek.⁶

⁵ Lásd a 170. sz. dokumentumot. A válaszigygyzéknek két fogalmazványa készült. A másodikban e pontnál még a következő mondat szerepelt: „A napisajtó azon cikke, mely szerint kizárólag a fényképes védőútlevelek érvényesek, a Svéd Követség kifejezett kívánságára jelent meg és természetesen csak a svéd védőútlevelekre vonatkozik.”

⁶ A 2. sz. válaszigygyzék fogalmazványára e pont mellé Kemény Gábor saját kezűleg tintával a lap szélére írta: „Visszautasítani!”

6./ A kivándorló zsidók kiemelése és összegyűjtése a magyar hatóságok részére mindenekelőtt azáltal lett jelentékenyen megnehezítve, hogy a svájci követség a kivándorló védőútleivel-tulajdonosok már 2 héttel korábban kért és kiadásba helyezett névjegyzékeit a mai napig nem bocsátotta rendelkezésre. Így a hatóságok kénytelenek voltak a szóba jöhető 7.000 zsidót a sokkal nagyobb számú védőútleivel-tulajdonos közül kiválasztani, hogy a kivándorlók 7.000-es csoportját összeállítsák.

7./ A Magyar Kormány sajnálatára nincs abban a helyzetben, hogy az átköltöztetés határidején további változtatásokat eszközöljön, minthogy a megállapodás szerinti határidőnek megfelelően minden előkészület megtörtént. A kivándorlóknak is érdekükben áll, hogy ez a kérdés mielőbb rendeződjék. Indokolt esetben a Magyar Külügyminisztérium azon lesz, hogy kivétel tétessék.⁷

Géppel írott, német nyelvű másodlat.

MNL OL-K63-1944-43-13.039.

⁷ A válaszigyzék 2. sz. fogalmazványának végére Kemény Gábor ráírta: „Kivételes esetekre a lehetőséget igyekszünk biztosítani. Lásza politikai oszt. Mészáros!”

80.
1944. október 27. körül

A Külügyminisztérium a különböző vöröskeresztes szervezetektől és a követségektől jelentést kér eddigi karitatív tevékenységükről, felszólítva a vöröskeresztes szervezeteket, hogy a jövőben kizárólag a Külügyminisztériumon keresztül érintkezzenek a Kormánnyal és a minisztériumokkal

A különböző Vöröskeresztek (svéd, francia, portugál) a múltra vonatkozólag terjesszenek elő beszámolót működésükről és a jövőben koordinálják tevékenységüket a Magyar Vöröskeresztével. (Ki, kivel és mit csinált eddig).

Amennyiben saját, külföldről eredő anyagi eszközökkel és felszereléssel működnek, tevékenységük kívánatos. Működésük tere azonban nem lehet korlátlan, éppúgy mint személyzeti létszámuk és az általuk igénybe vett helyiségek száma sem.

A beszámolóban terjeszkedjenek ki úgy az általuk fenntartott intézmények és akciók összes adatainak (cím stb.) mint az összes alkalmazottak pontos személyi adataira. Az általuk használt összes járművek adatainak és a tulajdonosok neveinek közlését is kérjük.

Az általuk adott védettségek tekintetében a magyar kormány álláspontja általában elutasító.

Az egyes minisztériumokkal – mostantól kezdve – szüntessék meg a közvetlen érintkezést és az egyes minisztériumokhoz intézendő kéréseiket vagy kívánásaikat csak a Külügyminisztérium közvetítésével terjesszék elő.

Tevékenységük minden részében a Magyar Vöröskereszttel járjanak együtt.

A Nunciatúrát és a követségeket is kérjük, hogy karitatív működésükről a magyar kormányt a Külügyminisztérium útján tájékoztassák.

Eredeti, géppel írott, dátum és aláírás nélküli fogalmazvány. Keletkezésének valószínű időpontjára tartalmából következtettünk.

MNL OL-K71-1944-III/6. sz. n.

81. a.)
1944. október 27. körül

Nagyiványi Zoltán III. kerületi nyilas vezető jelentése elkobzott zsidó pénzekről

Nyilaskeresztes Párt
Hungárista [sic!] Mozgalom
85/1944

K I M U T A T Á S
az elkobzott zsidó pénzekről és egyéb értékekről

elkobozva				
Pengő fill.	kitől /név/	lakás	kelt	megjegyzés
13.500	Szürke nővérek	Thököly u. 69.	1944. X. 23.	
2.000	Grósz Ödön	Szent Lukács fürdő	X. 24.	
1.000	Kohn Ármin			
<u>8.200</u>	Staub N.	Jablonkai út 109.	X. 27.	
24. 700.-P				

Nagyiványi Zoltán
III. kerületvezető

Eredeti, géppel írott tisztázat, a III. kerületi Nyilaskeresztes Párt körpecsétjével, Nagyiványi Zoltán saját kezű aláírásával.

ÁBTL-V-121.588. Borszéki Ferenc és társai iratai

A fejlécet és az iktatószámot, valamint az adatokat utólag, más-más írógéppel írták az egyes rovatokba. Az iraton nincs dátum, keletkezésének idejére a benne szereplő utolsó dátumból következtettünk.

81. b.)
1944. november 1.

Nagyiványi Zoltán III. kerületi nyilas vezető jelentése zsidóktól elkobzott pénzről

NYILASKERESZTES PÁRT
Hungárista [sic!] Mozgalom

Budapest III. kerület szervezet

54/1944¹

Jelentés zsidó pénzről

Készlet: P. 13.500. – Elkobozva Thököly u 69. alatt bujkáló és elfogott zsidóktól. Megjegyzem, hogy ezen összeg felét megegyezés szerint a XIV. kerületnek, ahol az elkobzás történt, le kell adni. Egyéb elkobzott 2.500 P. az eddigi kiadások fedezésére elfogyott.

Kitartás! Éljen Szálasi!

Nagyiványi Zoltán

Eredeti, géppel írott tisztázat, a Nyilaskeresztes Párt fejléces, nyilas-címeres levélpapírján, a III. kerületi nyilas szervezet körpecsétjével, Nagyiványi Zoltán saját kezű aláírásával.

ÁBTL-V-121.588. Borszéki Ferenc és társai iratai

¹ Az iktatószámot kézzel, utólag írták a fejléc alá.

82. a.)
1944. október 28.

**A budapesti svájci követség jegyzékben továbbítja a magyar
Külügyminisztériumnak az Amerikai Egyesült Államok kormányának
figyelmeztetését: a budapesti zsidók deportálása esetén a bűnösöket a háború
után felelősségre vonják**

X/79-80
No. 401 s/b

Szóbeli jegyzék

A svájci követség a svájci Külügyminisztérium Politikai Főosztálya Idegen Érdekek Képviselői Osztályának megbízásából, az amerikai érdekek képviselőjében, a Magyar Külügyminisztérium útján, az Amerikai Kormány kívánságára, tisztelettel közli a Magyar Királyi Kormánnyal a következőket:

Az Amerikai Egyesült Államok kormánya értesült arról, hogy a magyar kormány a Budapesten még megmaradt zsidókat vidéki büntető táborokban szándékozik elhelyezni. Tekintettel az előttünk álló hideg évszakra, és azon zsidók sorsára, akiket már az előző hónapokban más városokból, hasonló külterületi táborokban helyeztek el, az amerikai kormány joggal feltételezi, hogy a magyar kormánynak ez az intézkedése további lépés a tömeges megsemmisítés felé, amelyet vagy a lengyelországi megsemmisítő táborokban csúcspontjukat elért módszerek révén akarnak véghezvinni, vagy pedig úgy, hogy emberek tömegeit nyomorúságos táborokban, hiányos táplálkozás és minden higiénia nélküli életfeltételek mellett nehéz testi munkának vetik alá. Ilyen körülmények között az amerikai kormány indokoltnak tartja, hogy újból figyelmeztesse a magyar kormányt az Egyesült Államok elnökének 1944. márc. 24-i beszédében kifejezett eltökéltségére, melynek értelmében „mindazokat, akik ezekben a kegyetlenségekben részt vállaltak, elnyerik büntetésüket. A büntetés mindenkit utol fog érni, aki bűnrészessé vált”. Ezt az elhatározást május 31-én és június 28-án a szenátus „Foreign Relations Committee”, illetve a képviselőház „Foreign Affairs Committee” – tagjai megerősítették. Az amerikai kormány mindemellett elismeri, hogy a fent említett terv abból a becsületes törekvésből is fakadhatott, hogy az az emberiesség tényleges céljait kövesse, amint ezt különböző magyar hatóságok állították. Az Egyesült Államok kormánya ezeket az állításokat természetesen a terv keresztülvitelében elért valóságos eredmények arányában fogja értékelni. Amennyiben azonban a zsidóknak Budapestről való eltávolítása és vidéki táborokban történő elhelyezése csupán megsemmisítő központokba való végleges deportálásuk előjátéka volna, vagy bármilyen más módon a halált jelentené számukra, úgy a magyar hatóságok immár tájékozottak lehetnek az amerikai kormány és az amerikai nép erre vonatkozó állásfoglalását illetően.

A svájci követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumot ismételten biztosítsa kiváló nagyrabecsüléséről.

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 406.

**82. b.)
1944. november 9.**

A magyar Külügyminisztérium válaszigygyzéke az a.) alatt közölt jegyzékre

13.003/101
1944.

Szóbeli jegyzék

Az amerikai kormánynak a magyarországi zsidó munkatáborok tárgyában elfoglalt álláspontját közlő 401. s/b. sz., 1944. október. 28-ki nagyrabecsült jegyzékére vonatkozólag a Magyar Királyi Külügyminisztérium a következőket hozza a svájci követség tudomására:

Magyarország háborús erőfeszítései folyamán totális mozgósítást hajtanak végre, amelynek keretében a zsidó munkaerőt is igénybe veszik. A munkaképes zsidóknak munkatáborokba való koncentrálása nem diszkriminatív jellegű, mivel a megfelelő törvény alapján¹ minden munkaképes egyén faji, nemzetiségi és vallási megkülönböztetés, valamint az évszakra való tekintet nélkül, katonai fegyelemnek alávetett katonai munkaszolgálatra vehető igénybe. Zsidóknak a háborús erőfeszítések keretein belül munkatáborokban való koncentrálása tehát nem tekinthető „büntetőtábor” jellegűnek és a koncentráció egyáltalán nem jelenti megsemmisítésüket. A magyar kormány egyébként – ugyanúgy, mint a német birodalmi kormány is a Németországban háborús munkaszolgálatot teljesítő magyarországi zsidókra vonatkozóan – a Nemzetközi Vöröskereszt képviselője előtt készen nyilatkozik arra, hogy ezeknek a táboroknak a megtekintéséhez és az ott levő zsidóknak megfelelő formában és a munkakövetelményekhez alkalmazkodó gondozásához hozzájárulását adja.

A magyarországi zsidókérdés megoldása kizárólag a magyar nemzet érdekeinek figyelembevételével történik. Külföldi államok bármilyen formában elhangzó fenyegetései ezen az elven mit sem változtathatnak és a legnyomatékosabban visszautasítandók.

A zsidó munkaerők a magyar állam munkaerejének egy részét jelentik és a magyar kormányzat felfogása szerint megfelelő formában fogják teljesítményüket a magyar háborús erőfeszítések keretén belül hasznosítani.

A magyar kormány egyébként igyekszik a zsidók számára igazságos és humanus bánásmódot biztosítani. Az erre vonatkozó intézkedések azonban kizárólag a zsidók magatartásától és attól a körülménytől függenek, hogy a magyar polgári lakosság ellen végrehajtott ellenséges terrortámadások, amelyek alkalmasak a magyar nép zsidóellenességének a kiéleződését magukkal hozni, foly-

¹ A válaszigygyzék itt az 1939. II. tc. 230. § (1)-re céloz. Ez kimondta: „A katonai szolgálatra végleg alkalmatlannak osztályozott minden magyar állampolgár ifjú abban az évben, amikor 24. életévét betölti, egy ízben 3 hónapot meg nem haladó időtartamra munkatáborokban teljesítendő közérdekű munkaszolgálatra kötelezhető.”

tatódnak-e. A zsidók általános életszínvonala végeredményben nem lesz alacsonyabb, mint a dolgozó tömegeké.

A budapesti külföldi követségek által a magyar zsidóság semleges országokba vagy Palesztinába való kivándorlási lehetőségeinek előmozdítására kiállított útlevelekkel, védlevelekkel, ideiglenes útlevelekkel, bevándorlási bizonyítványokkal, vízumengedélyekkel stb.-vel való összefüggésben a magyar kormány újból kijelenti, hogy az annak idején kötött megállapodások értelmében és visszaélések kizárását feltételezve, ezeket továbbra is kész elismerni és az érintett zsidók részére a német birodalmi kormány által engedélyezett és újból megerősített, a német területen való átutazáshoz szükséges vízumkontingens keretein belül a kiutazást lehetővé teszi, feltéve, hogy ez az illető államokkal fennálló normális diplomáciai érintkezés mellett megvalósítható.

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 407.

83.
1944. október 28.

**Edmund Veesenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott jelentése a német
Külügyminisztériumnak a magyarországi zsidók különféle kategóriáiról**

II/K213446

3132. sz.

F. hó 26-i, 3310. sz. távirati rendeletre.¹

1. A zsidók összlétszáma Magyarországon f. évi március 19-ki határnappal kb. 800 ezer.
 2. Birodalmi területre már elszállítva kereken 430 ezer.
 3. Honvédségi zsidó munkaszolgálatban jelenleg kereken 150 ezer.
 4. Budapest területén kereken 200 ezer.
- 5794/E. 421 674.

Veesenmayer

A Wilhelmstrasse és Magyarország, 720.

¹ A távirat nem található az iratok között.

84.
1944. október 29.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka Vajna Gábor belügyminiszter
rendeletére az V.¹ és VII. kerületben összesen öt házból kiköltözteti a zsidó
lakókat, menekültek elhelyezése céljából**

Zsidók költözködése:

19. A m. kir. belügyminiszter úr a menekültek elhelyezése céljából elrendelte az V. ker. Szent István körút 4. és 20., VII. ker. Rákóczi út 86., Rottenbiller utca 35. és 37/f. szám alatti zsidó házaknak 1944. évi október hó 29. hatállyal való kiürítését. A zsidótanács ezekből a házakból a költözködési munkálatokat végző zsidó személyeket pecsétjével ellátott levéllel látta el.

Az osztályparancsnokságok alárendeltjeiket oktassák ki, hogy a fenti házakból költözködő zsidó lakókat, valamint a költöztetést végző munkásokat október hó 29-én és 30-án ilyen irányú szabad mozgásukban ne akadályozzák.

4920/46/Rfp. 1944. szám.

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.

¹ Ma XIII. kerület.

85.
1944. október 30.

**Fekete József, a Gróf Brunszvik Teréz Kisdedóvónőképző Intézet igazgatója
felkéri a VII. kerületi tisztiorvost az Intézet felülvizsgálatára**

869/1944.

A Vall. Közokt. Min. úr [Rajniss Ferenc] 9700/1944. sz. rendelete mind az iskolának, mind a kisdedóvodának a munkáját szünetelteti, a napközi-otthonok nyitva tartását azonban elrendelte.

Az intézetünk gyakorló óvodájával kapcsolatos napközi-otthon nem csak alkalmat adott növendékeinknek az ilyen otthon vezetésének a gyakorlására, hanem egyúttal szociális feladatot is teljesített, mert a körzetünkben levő szegény családok gyermekeinek elhelyezésére lehetőséget és módot adott.

A fent említett rendelet kívánalmának megfelelően mi is fenn akarjuk tartani napközi-otthonunkat mindaddig, amíg intézetünk épületének katonai-kórházi célokra való igénybe vétele azt megengedi.

A most is intézetünkben tartózkodó zsidó munkaszolgálatosok a napközi-otthon működését nem akadályoznák. Mielőtt azonban a napközi-otthont megnyitnók, kérjük a tisztiorvos Urat, szíveskedjék helyszíni vizsgálat alapján a munkaszolgálatosok tartózkodási helyéről és a napközi otthonnak tervbe vett elhelyezéséről meggyőződni és tisztiorvosi véleményét nyilvánítani arra nézve, hogy a mostani állapot mellett nincs-e egészségvédelmi elvi akadálya annak, hogy a napközi-otthont megnyissuk. Ha pedig a megnyitásnak ilyen akadálya nincs, szíveskedjék utasítást adni arra, hogy mily rendszabályokat kell foganatosítanunk (ciánozás, fertőtlenítés) mivel f. é. június havában körülbelül egy hétig az óvoda helyiségeiben is laktak munkaszolgálatosok.

Kérem erre vonatkozólag a tekintetes Tisztiorvos Úrnak mielőbbi szíves válaszát és intézkedését.

Kiváló tisztelettel
Fekete József
tanügyi főtanácsos, igazgató

Eredeti, géppel írott tisztázat, „M. kir. Állami Gróf Brunszvik Teréz Kisdedóvónőképző Intézet Alapítatott 1837-ben. Budapest, VII. ker. Rózsák tere 7. sz.” feliratú hivatalos bélyegzővel és az Intézet körpecsétjével, Fekete József igazgató saját kezű aláírásával.

BFL-1476/a.-68.906/1944.

December 21-én Fekete József levélben kérte a tisztiorvos válaszát október 30-án kelt, november 7-én elküldött levelére. Valószínűleg nem kapta meg a VII. kerületi elöljáróság november 24-én kelt válaszát, melyben kérését elutasították, arra hivatkozva, hogy napközi otthon fenntartását nem tartják kívánatosnak mindaddig, amíg az épületben katonai vagy munkaszolgálatos egyének tartózkodnak.

86. a.)
1944. október 30.

**A budapesti német követség tájékoztatást kér a magyar kormánytól:
bevonhatják-e a Magyarországon tartózkodó brit és amerikai állampolgárokat
a német és a brit kormány között létrejött állampolgár-cseremegállapodásba**

Német Követség
Budapest

A. Nr. 539.

Szóbeli jegyzék

A Német Követség azt a megbízást kapta, hogy az alábbiakat hozza a Magyar Királyi Külügyminisztérium tudomására:

A Nagynémet Birodalom kormánya általános polgári egyezményt kötött a brit kormánnyal polgári személyek több részakcióban megvalósuló cseréjére vonatkozólag. Ezen részakciók közül kettő már le is zajlott és a következőkben további hazaszállításokat is terveznek. Ugyanez vonatkozik a Németországban élő észak-amerikai állampolgárokra is.

A Német Követség feladata, hogy tájékozódjon a Magyar Királyi Külügyminisztériumnál, vajon a magyar kormány beleegyezik-e a Magyarországon tartózkodó brit és amerikai állampolgárok Németországba szállításába annak érdekében, hogy azokat a csereprogramba bevonják.

Mielőbbi válaszukat a Német Követség előre is köszöni.

Budapest, 1944. október 30.

A Magyar Királyi Külügyminisztérium részére,
Budapest

*Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázata, a budapesti német követség fej-
léces levélpapírján, aláírás, pecsét nélkül.*

*Az irat alján kézírással nyilvánvalóan a válaszejegyzék tartalmával kapcsolatos
főbb utasításait rögzítette Kemény Gábor:*

„1.) közben járást magyarokat

2.) zsidók?

3.) akik akarnak”

*A 2.) és 3.) sorszámot utólag, kézzel javította, eredetileg a „zsidók” a 3.) sor-
számot kapták.*

MNL OL-K707-1944-1945-2. t.-13.085.

*Miután Vajna Gábor belügyminiszter véleményét kikérte, Kemény Gábor a ja-
vaslathoz elvileg hozzájárult, egyben kérte Vajnáat, hogy „a jelenleg Magyarorszá-
gon tartózkodó zsidószármazású, vagy egyéb okokból nemkívánatos brit és ame-
rikai állampolgárok pontos kimutatását a lakóhely feltüntetésével” vele közölje.*

Javasolta továbbá, hogy a nem zsidó brit és amerikai állampolgároktól kérdezzék meg, részt kívánnak-e venni a német–brit csereakcióban, vagy inkább Magyarországon maradnak. Külpolitikai szempontból fontosnak nevezte, hogy a nem zsidó brit és amerikai állampolgároknak teljes „nyilatkozási szabadságot” biztosítsanak, és ezt saját kezűleg aláírt jegyzőkönyvvel igazolják.

**86. b.)
1944. november 23.**

A Külügyminisztérium válasza az a.) alatt közölt jegyzékre.

Szóbeli jegyzék

Hivatkozással az 1944. október 30-án kelt 539. számú szóbeli jegyzékre, a Magyar Királyi Külügyminisztérium közli a Német Követséggel, hogy a magyar kormány elvileg hajlandó a Magyarországon tartózkodó brit és észak-amerikai állampolgárokat a polgári személyek németek és britek közötti cseréjébe bevonni.

A magyar kormány elsősorban is a zsidó fajú vagy Magyarországon nemkívánatos brit és észak-amerikai állampolgárokat fogja rendelkezésre bocsátani.

A többi, Magyarországon tartózkodó brit és észak-amerikai állampolgárt meg fogják kérdezni, hogy szeretnék-e Magyarországot személycseré keretében elhagyni. Azon személyeket, akik részt kívánnak venni a csereakcióban, szintén a Német Követség rendelkezésére bocsátják.

A Magyar Királyi Külügyminisztérium hamarosan pontos listát küld a Német Követségnek az akció kapcsán szóba jöhető személyek nevével és lakcímével.

Géppel írott német nyelvű fogalmazvány, dátum és aláírás nélkül.

A lap bal szélén németül, kézírással:

„Egyúttal kérjük a Német Követséget, lehetőség szerint járjon közbe a birodalmi kormánynál annak érdekében, hogy az Angliában vagy az USA-ban tartózkodó magyar állampolgárok ezen akció keretében visszatérhessenek Magyarországra.”

MNL-OL, uo.

87.
1944. október 30.

**Herschel V. Johnson stockholmi amerikai követ távirati jelentése
Cordell R. Hull amerikai külügyminiszternek Raoul Wallenberg budapesti svéd
követségi titkár zsidómentő tevékenységéről**

DCG-449

Államtitkár,
Washington
4416

Budapestről Wallenbergtől¹ két jelentést kaptunk, október 12-i és 22-i dátummal. Erről 99. sz. alatt jelentettünk a Háborús Menekültügyi Hivatalnak.

Az első jelentés nagymértékű optimizmust tükröz a zsidók helyzetével kapcsolatban. Miközben az erődítési munkálatokra nagymértékben vettek igénybe zsidókat, úgy tűnik, hogy ezt a programot viszonylag emberségesen hajtották végre. Svéd védlevéllel rendelkező zsidókat szabadon bocsátottak az internáló- és munkatáborokból és a német követség azt ígérte, hogy különleges bánásmódban fogja részesíteni ezeket a zsidókat. Wallenberg fő tevékenysége a következő volt.

(a) Svéd védett zsidókat nem-zsidó házakba költöztetni.

(b) A Vöröskereszttel előzetes tervek kidolgozása zsidók számára létesítendő kórház megnyitásáról.

(c) A zágrábi svéd konzul segítségével raktárak felállítása a szükséges ellátmány beszerzésére; eddig 300 pár cipőt vásároltak.

(d) A Vöröskereszttel, a Nemzetközi Vöröskereszttel, a Cionista Szervezettel és a Zsidó Tanáccsal egy program kidolgozása abból a célból, hogy a Németországban lévő zsidóknak csomagokat küldjenek. Megvalósítás alatt.

(e) Terv kidolgozása papír-ruhák és használt ruhák importjára (?)² Ezt sürgősnek tartják.

Az október 22-i jelentés rendkívül kedvezőtlen fejleményekről számolt be. Az új kormány valamennyi zsidót erődítési munkálatokra vezényelte és valamennyi addigi mentesítést eltörölte. A férfiakat 16-tól 60-ig, a nőket 16-tól 40 éves korig munkaszázadokba sorozták. Valamennyi zsidó, aki bármilyen fajta mentességet élvezett, 6 órán belül köteles volt a zsidónegyedekbe³ visszaköltözni, de gyakorlatban ezt a parancsot visszavonták, a zsidókkal kapcsolatos bánásmód

¹ Eredetiben: „from Willenberg” [sic!]

² A kérdőjel az eredeti jelentésben szerepel.

³ Eredetiben: „Jewish quarters”.

a Gestapo és a magyar MAFCS⁴ részéről igen kegyetlenné vált, néhány ezret megöltek, főleg a munkatáborokban.

Wallenberg alkalmazásában álló zsidók október 17-kén valamennyien eltűntek, magukkal vitték a követség gépkocsiját is. Másnap biciklin fölkereste őket rejtekhelyeiken, biztonságosabb helyekre vitte és élelmiszerrel látta el őket. Mostanra tíz fő kivételével valamennyiüket megtalálta. Majd együttműködve a magyar külügyminiszterrel⁵ egy programot dolgozott ki és most egész személyzetét különlegesen védett házakba költözteti.

Külügyminiszter úgy tájékoztatta Wallenberget, hogy a svéd védettséget élvező 4.500 zsidó elhagyhatja Magyarországot. A német követségtől kapott információ szerint, egy négy vagy ötszáz főből álló külön csoport kaphat német átutazóvizumot, de a többiekkel kapcsolatban nem kaptak utasítást Berlinből. Ez az egész kérdés igen rendezetlennek tűnik és [Iver C.] Olsen úgy véli, nagyon veszélyes volna ezt a csoportot Németországon keresztül megpróbálni átszállítani.

Úgy tűnik, hogy Wallenberg minden energiáját ennek a feladatnak szenteli és figyelemreméltóan jól működik, tekintetbe véve a rendkívüli nehézségeket. Olsen úgy véli, hogy Wallenberg erőfeszítéseinek hivatalos elismerése a HMH részéről, amelyet a Külügyminisztériumon keresztül lehetne eljuttatni, igazán megérdemelt volna. A Svéd Kormány továbbra is rendkívül erőteljes nyomást gyakorol a magyar kormányra a zsidókkal kapcsolatos bánásmód terén.

Johnson

Közzétette: Wyman, 1989, Vol. 8. Doc. N. 26.

⁴ [Sic!] Talán a m. kir. csendőrségre gondolhatott itt a jelentést tévő. A szakirodalomban ismeretlen rövidítés.

⁵ Kemény Gábor.

88.
1944. október 31.

Az Országos Munkaerőgazdálkodási Bizottság értekezlete a munkáshadsereg felállításával, a németek munkaerő-igénylésének kielégítésével, a munkásszázadok alkalmazásával, valamint a zsidók foglalkoztatásával kapcsolatos kérdésekről

FELJEGYZÉS

Az Országos Munkaerőgazdálkodási Bizottság 1944. évi október hó 31-i,
18. értekezletéről¹

Részt vettek:

Elnök: Dr. nemes Fábián Lajos vk. ezds.

Mint a Omub. tagjai:
(illetve helyetteseik)

Dr. Vér Tibor államtitkár az Ip. Min. részéről,
Mocsáry Dániel államtitkár a FÜM. részéről,
Láng-Miticzky Tibor min. tan. a K. K. M. részéről,
dr. vitéz Endre László Közp. Hdm. kormánybiztos.

Mint szakelőadók:

Az Ip. Min. részéről:

Udvardy Ferenc min. o. tan.
dr. Imre József min. o. tan.
dr. Gedeon Gábor min. titkár.
dr. vitéz Ghyczy Béla főfelügyelő.
dr. Göndöcs László min. titkár

A FÜM. részéről:

A V. K. M. részéről:

Az Árkormánybiztosság
részéről:

A H. M. részéről:

dr. Jancsár József min. tan.
dr. Bán Mihály vk. ezds.
Crettier Ferenc ezds.
Németh József ezds.
Herbeck József ezds.
vitéz Hibbey Gusztáv ezds.
Marton Dénes szds.
Enődy Emil örgy.
Fehér István szds.

¹ Az értekezleten 12 napirendi pontot vitattak meg, sorrendben: 1. Munkabejelentési és nyilvántartási kötelezettség; 2. A munkáshadsereg felállítása; 3. A Földművelésügyi Miniszter javaslata; 4. A papság alkalmazása honvédelmi munkára; 5. Szabotáló hadiüzemi alkalmazottakkal való eljárás; 6. Egyetemi, fő- és középiskolai hallgatók igénybevétele; 7. Német munkaerő igénylés; 8. Munkásszázadok alkalmazása; 9. Hadiüzemek zsidó alkalmazottainak rendezése; 10. Zsidók foglalkoztatása; 11. A BSZKRT és a HÉV katonai vezetés alá való helyezése; 12. Mák. részére fuvarosok igénylése.

TÁRGYSOROZAT [...]

7./ Német munkaerő igénylés.

Elnök bejelenti, hogy államközi megállapodás alapján 25.000 kisegítő munkaszolgálatos zsidót kell kölcsönadnunk a németeknek. Ennek fedezésére 60 ksmu. szd. már ki van jelölve. Felteszi a kérdést, hogy a munkaerő mennyiség második felét honnan lehetne biztosítani, ha a Fővezérség és a német hadsereg parancsnokság által a hadműveleti területről hátrairányított további századok beérkezése körül zavarok mutatkoznának. Ezeket a századokat ugyanis csak felváltás ellenében lehet kivonni. Az ehhez szükséges munkaerő a munkáshadsereg nagyságának megállapításánál már tekintetbe vétetett. Nézete szerint az iparba pótlásként lehetne még beállítani 18 éves szd-okat, vagy pedig a rendelkezésre álló munkástartalékból lehetne fedezni a hátralékos hiányt.

Udvardy min. o. tan. szerint az ipar még 9 és 1/2 zsidó szd-ot tud leadni, de azt is csak előzetes pótlás mellett.

dr. Vér államtitkár kéri, hogy a menekült ipari munkásságot fogjuk össze a B. M. adatai segítségével.

Elnök elrendeli, hogy a Menekültügyi Hivatal a következő értekezletre meghívást kapjon. Felkéri a V. K. M.-ot, hogy a Hivatal személyzetét töltsse fel.

A németeknek leadandó hátralékos munkaerő ügyében Omub. úgy dönt, hogy ez csak a munkáshadsereg felállítása után válik lehetségessé. Addig is sürgeti a kérdés rendezését. [...]

9./ Hadiüzemek zsidó alkalmazottainak rendezése.

Elnök kérdésére Udvardy min. o. tan. bejelenti, hogy a kérdés rendezése folyamatban van.

10./ Zsidók foglalkoztatása.

Elnök leszögezi azt az elvet, hogy minél több zsidót kell Budapestről kitelepíteni.

dr. Vér államtitkár a múlt értekezleten szóba került 5.000 zsidó varrónő ügye iránt érdeklődik avval, hogy ezek munkába állítása és számukra a megrendelések biztosítása sürgős.

dr. Gedeon min. titkár előadja, hogy a jelentkezésre való felhívást tartalmazó hirdetményeket már elkészítették. A jelentkezőket honvédelmi munkára veszik majd igénybe.

Elnök a romeltakarító szervezet jelenlegi állapotáról érdeklődik.

Udvardy min. o. tan. szerint a H. M. 42. osztálynak Dörre [Endre] Szföv. tanácsnokkal kell az érintkezést e tárgyban felvennie.

A szörme és cipőüzemek átállítását fontosnak tartaná. A szakszázadok megalkotására már rendelet ment ki. Mint már említette, a vas- és fémiparban egész üzemeket kell zsidókkal dolgoztatni. Az ide szükséges üzemszázadok megalakítását szakma szerinti, helyszíni adatfelvétellel vállalja az Ip. Min., de nyílt parancsot kér, hogy ezt végrehajthassa a jelenlegi beosztások összekeverésével.

Elnök ehhez hozzájárul és utasítja a H. M. 42. osztályt ily értelmű rendelet kiadására.

Eredeti, géppel írott tisztázat, pecsét, aláírás nélkül.

MNL OL-K150-XVIII-2-1944.

89.
1944. október 31.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka napiparancsa zsidók
költözködéséről**

Zsidók költözködése

5. Az 1944. évi 303. számú rfp. np. 19. pontjára való utalással¹ közlöm, hogy az átköltözésre kijelölt zsidókat a megjelölt házakba a házmesterek kötelesek beengedni.

Az átköltözésre kijelölt zsidókat a zsidótanács igazolvánnyal látta el. Ha a rendőrök azt észlelnék, vagy az érdekelt zsidók oly irányú panasszal fordulnak hozzájuk, hogy valahol nem engedik be őket, haladéktalanul közöljék a házfelügyelővel, hogy a kormány rendelkezése folytán kötelesek a kiköltözött zsidókat beengedni.

Ilyen ürüggyel tehát zsidók nem tartózkodhatnak az utcán.

4920/46/rfp. 1944. szám

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.

¹ Lásd a 84. sz. dokumentumot.

90.
1944. október 31.

Marcel Pilet-Golaz svájci külügyminiszter arról tájékoztatja kormányát, hogy 8000 magyar zsidó engedélyt kapott az ország elhagyására, a német és magyar hatóságok a svájci határig biztosítják elszállításukat

A szövetségi Külügyminiszter közli, hogy a külföldi érdekek védelmével foglalkozó ügyosztály a budapesti svájci követségtől nemrég táviratot kapott, mely szerint a magyar kormány 1944. október 26-án tájékoztatta: a német és a magyar kormány közötti megállapodás értelmében a közeljövőben körülbelül 8.000 zsidó kivándorlását engedélyezik, és ezt jóval 1944. november 15. előtt végre kell hajtani.

A magyar és a német kormány gondoskodna a szállítóeszközökről a svájci határig. A budapesti svájci követség kéri, hogy a szükséges intézkedéseket haladéktalanul tegyék meg ezen emigránsok továbbutazása érdekében Marseille vagy Lisszabon irányába, vagy adott esetben, hogy ezeket az embereket átmenetileg egy svájci táborban lássák vendégül, ehhez az Egyesült Államok és esetleg a Háborús Menekültügyi Hivatal berni képviselőjének támogatását is igénybe véve. Végezetül a svájci követség kéri, hogy azonnal tegyék meg valamennyi szükséges intézkedést ezen terv megvalósítása érdekében, ellenkező esetben attól tart, hogy mindebből semmi sem valósulhat meg.

Pilet-Golaz elnökhelyettes úr hozzáfűzi: egyáltalán nem bizonyos abban, hogy a szóban forgó szállítmány eléri hazánk határát, és be is jut Svájcba. Más részről úgy ítéli meg, hogy Svájc nem utasíthatja vissza az együttműködést ebben az ügyben, és be kell fogadnia a szóban forgó 8000 zsidót, akik esetleg Magyarországot elhagyják. Bármennyire valószínű is, hogy ha ezek a személyek Svájcba érkeznek, itt kell maradniuk hosszabb-rövidebb ideig, mielőtt útjukat folytathatják Marseille-be vagy Lisszabonba, nekünk a hozzánk intézett kérésre pozitívan kell válaszolnunk.

A Kormány egyetértését fejezi ki a Külügyminiszter álláspontjával és felhatalmazza, hogy a fentiek értelmében megtegye a szerinte szükséges intézkedéseket.

Részlet a politikai ügyosztály jegyzőkönyvéből (a Külügyminisztérium vezetője), valamint az igazságügy- és a rendőrfőnök jelenlétében.

A részlet hiteles:
titkár [olvashatatlan aláírás]

*Eredeti, géppel írott, francia nyelvű tisztázatlan, a svájci Szövetségi Kormány háromnyelvű (német, francia, olasz) fejléces levélpapírján, egy aláírással.
SBAB-E-2001-D-1968-74.*

91.
1944. október 31.

**A VKNB felhatalmazza budapesti képviselőjét, Friedrich Bornt,
hogy a Joint pénzén zsidók számára élelmiszert vásároljon**

Feljegyzés a Nemzetközi Segélyszervezethez delegált Szövetségi kormány-
képviselő számára

G. 85.
ML/AP

A Nemzetközi Bizottságot igen lekötelezné, ha szíveskedne a következő üzenet
lényegét bizalmas távirati úton budapesti svájci képviselőjéhez eljuttatni:

„Ex. 15. – Hivatkozva Ex 7. sz. üzenetére, kérjük, sürgősen közölje velünk,
módjában áll-e a rászoruló zsidók között élelmiszereket és gyógyszereket szét-
osztani azokban a táborokban és házakban, amelyeket meglátogat. Azonnal
kioszthat 200 tonna szárasztéztát és 100 tonna cukrot, amelyet annak idején a
helyszínen a Vegyesbizottság a Joint számlájára vett. Ugyanígy azokat az élel-
miszereket is szétoszthatja, amelyeket Genfből a Joint megrendelésére a Vegyes-
bizottság Önnek nemrégiben elküldött. Ugyancsak megvásárolhatja a helyszí-
nen a szükséges élelmiszereket és gyógyszereket, fölhasználva azt a 2 milliót,
amelyet a Joint részéről mi önnek átutaltunk, valamint azt a 898.000 pengőt,
amelyet önnek szintén a Joint megbízásából elküldtünk, de bankjegyekben. Szí-
veskedjék kapcsolatba lépni Lutz alkonzullal, akit Saly Mayer bizonyos hitelek
kezelésével megbízott, és adott esetben ezeket az összegeket is fölhasználhatja
élelmiszerek és gyógyszerek vásárlására. Sürgősen táviratozzon.”

A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága megköszöni önnek szíves közremű-
ködését.

Dr. Schwarzenberg

*Eredeti, francia nyelvű gépelt tisztázata, a VKNB Központi Hadifogoly Ügy-
nökségének fejléces levélpapírján, a VKNB körpecsétjével, Jean-Étienne Schwar-
zenberg saját kezű aláírásával.*

SBAB-E-2001-D-1968.

92. a.)
1944. október 31.

Kálmán Lászlóné levélben kéri gróf Károlyi Györgyöt: segítse családját „svájci oltalomlevél” megszerzésében¹

Méltóságos Uram!

Méltóságod szíves értesítését örömmel vettem. Személyesen szerettem volna hálas köszönetemet kifejezni, azonban hiába vártunk arra az alkalomra.

A változott körülmények folytán azt hiszem ezen reményteli tervünk is hiába valónak bizonyul.

Az izgalmas események sorozata (beteg édesapámnak be kellett vonulnia, kiről 23-i bevonulása óta még hírt sem hallottunk) mindmostanáig megakadályoztak abban, hogy Méltóságod irántunk való jóságáért akár írásban is köszönetet mondjak.

Mivel ismét tanácstalanok vagyunk – előre is elnézést kérek Méltóságodtól, hogy kérelemmel alkalmatlankodom, de az bátorít fel, hogy valahányszor szomorúsággal, bánattal és reménytelenséggel volt tele a szívem – Isten után – Méltóságodnál jó szívre, jó szóra és szerető, pártfogó kézre találtam – kéréssel fordulok Méltóságodhoz.

Mivel időben és térben erősen akadályozva vagyunk, szeretném tudni, hogy a Méltóságod ajánlására Vizsolyi dr. Úr által birtokunkban lévő „Svéd Vöröskereszt” által kiállított oltalomlevél (Schutzbrief) milyen mentességet, vagy könnyítést jelenthet számunkra?

Ugyanis úgy értesültem, hogy másféle oltalom-leveleket most, mint kollektív útlevelet záradékoltak ezáltal többek közt csillagviselés alóli mentességet élveznek és esetleg az illetők elköltözhetnek a megjelölt házakból.

Sajnos még a felvilágosítás elnyerése céljából sem tudunk elmenni a „Svéd Vöröskereszt”-hez, illetve itteni vezetőjéhez prof. Valdemar Langlethez.

Azt sem tudom, hogy ezen három hónapra kiállított, illetve 1944. november 21-én lejáró Schutzbrief hogyan hosszabbítható meg.

Újabban értesültem, hogy a svájci követség révén nyolc-tízezer menlevél lesz kiadva, amelyből már sok-sok ezer elkelt, s ezen svájci menlevél tulajdonosai is több kedvezményt, illetve védettséget élveznek.

Úgy mondják, hogy kellő ajánlásra azonnal kiadja a követség, illetve annak Vadász utcai kirendeltsége ezt a menlevelet, elsősorban a munkaszolgálatra elvittek és hozzátartozóik részére.

Igen aggódom beteg édesapám miatt is, ki ma tizedik napja, hogy a Tattersaalba elment jelentkezni s azóta semmi hírt magáról nem adott.

¹ Kálmán Lászlóné 1944. július 14-én írt először gróf Károlyi Györgynek, akkor megkeresztelkedéséhez kérte segítségét. Augusztus 4-én újabb levelében jelezte, hogy a megkeresztelkedés megtörtént, augusztus 29-én pedig köszönettel nyugtázta az „oltalom levelek” átvételét. Hogy milyen fajta védlevélről van szó, azt nem írta meg. Részletesen lásd *Vádirat* 3, 194–195.

Számításom szerint hetven-hetvenöt nap múlva várom a kis babát, ez is egy olyan momentum, amely arra kényszerít, hogy Méltóságod bölcs, megértő, jó-ságos szeretetéhez folyamodjam tanácsért nehéz helyzetemben.

Méltóságod személye a mi sötét egünkön a fénylő napsugár!

Hálás szeretettel és tiszteletteljes kézcsókkal mindannyiunk nevében

Kálmán Lászlóné

Kellner Lili

	szül. év	hely.	szakképzettség
Kellner Miklós	1899	Bpest	felsőipariskola-gépészet
Kellner Miklósné			
sz. Klein Margit	1901	"	
Kellner Ágnes Veronika	1931	"	
Kálmán László Mihály	1918	"	okl. gépészmérnök
Kálmán Lászlóné			
sz. Kellner Ilona Livia	1924	"	vegyész
lakás: Budapest, V. Pannónia u. 36. III. em. 1.			

Géppel írott másolat. A levél eredeti példánya nincs levéltári lelőhelyén (MNL OL-Károlyi Lt. Ladula Rfe. P. 395. 1944. október 31.), a másolati példány Karsai Elek irathagyatékában található.

92. b.)

1944. november 10.

Kálmán Lászlóné levélben kéri gróf Károlyi Györgyöt, segítse őt és családját valamelyik katolikus női rendházba bejutni, vagy bármilyen munkára elhelyezni valamelyik követségen

Méltóságos Uram!

Ma este 10-ig össze kell költöznünk. Életveszélyben forgunk. Ha tudna Méltóságod most azonnal interveniálni, hogy valamilyen katolikus női rendben vagy kórházban mehetnénk bentlakónak bármilyen munkára vagy bármilyen semleges konzul épületében teljes védettséget kaphatnánk. Édesanyám 43 éves, Ágika 13, én 20. A Svéd Vöröskereszt oltalomlevél mellett a svájci kollektív útlevelem (Vadász utcából) hármunkra szólólag egy lapon – is kezemben van. Például a Vadász utcai épület is biztonságot nyújt – ha méltóságod el tudná intézni, hogy oda bejuthassunk és be is kerüljünk. Innen a házból is többen vannak svéd vagy svájci követségen védve!

Méltóságos Uram! Már csak órák kérdése, hogy Méltóságod rendelkezhet segítőleg sorsunk felett. Választ és segítséget reménykedve várok. Kézcsókkal: Kellner Lili.

Talán Méltóságodnál, otthonában is menedéket találhatnánk. Hűséges cseledei lennénk!

Órák állnak csak rendelkezésünkre, hogy szabadon mozoghassunk és végzetes sorsunkon segíthessünk. – Hálás kézcsókkal várom a választ vissza az emberrel.

Eredeti, kézírással, tintával megírt, Kálmán László okl. gépészmérnök névjegyén írott, aláírás nélküli tisztázat. A levél eredeti példánya nincs levéltári lelőhelyén (MNL OL-Károlyi Lt. Ladula Rf. P. 395. 1944. október 31.), a másolati példány Karsai Elek irathagyatékában található.

92. c.)
1944. december 19.

Kálmán Lászlóné levélben kéri gróf Károlyi Györgyöt, juttassa be családjával együtt a svéd védnökség alatt álló kórházba

Méltóságos Uram!

Nagy kéressel fordulok ismét Méltóságodhoz, mint pártfogó védőangyalomhoz.

Mivel ennek az otthonnak is f. hó 22-ig be kell költözni a kijelölt helyre, szeretnék a svéd kórházban elhelyezkedni, mivel terhes állapotomnak már kilencedik hónapjában vagyok.

Nagyon szeretném, ha édesanyám az Ágikával együtt szintén odajöhetnének, ők szívesen hasznosítanak ott is magukat bármilyen munkában.

A felvételt illetőleg az igazgató-főorvos Dr. Shisha Lipót orvostanár úr dönt. Ha Méltóságod egy névjegykártyát írna hozzá, amelyben kifejezné, hogy felkéri őt, hogy Kálmán Lászlóné 9. hónapos terhes asszonyt és édesanyját Kellner Miklósnét 13 éves Ágnes leányával együtt bármiféle munkára a kórházába vegye fel és hogy Méltóságod jóindulatúlag ajánlja e kérést a főorvos pártfogásába, akkor ő biztosan felvenne bennünket.

Kérem Méltóságodat, hogy a névjegyten jelen sorok átadójának adassa át. Ő majd továbbítja.

Hálás szeretettel és nagyrabecsülő tisztelettel köszöntöm Méltóságodat és kérem, hogy jóságos pártfogását ne vonja meg továbbra se mitőlünk.

Isten áldása kísérje és őrizze Méltóságod jóságos szívével!

Kezeit csókolja

Kálmán Lászlóné
Kellner Lili

Eredeti, kézzel írott tisztázat, Kálmán Lászlóné saját kezű aláírásával. A levél eredeti példánya nincs levéltári lelőhelyén (MNL OL-Károlyi Lt. Ladula Rf. P. 395. 1944. október 31.), a másolati példány Karsai Elek irathagyatékában található.

93.
1944. november 1.

**Edmund Veesenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott jelentése a német
Külgyminisztériumnak a budapesti munkaszolgálatos zsidók deportálásáról**

V/89

Nr. 3176. 11. 1-én.

1944. 10. 30-án kelt 3349+) sz.
távirati utasításra

A 25.000 zsidó munkaszolgálatos éppen beindult elszállításának – mely még némi időbe telik – befejeződése után, további kontingens kiállítása a magyar miniszterelnök¹ immár elhangzott további hozzájárulásának keretei között biztosítva van.

Veesenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 239.

¹ Szálasi Ferenc.

94.
1944. november 1.

Harro Brenner követségi tanácsos, Joachim von Ribbentrop német külügyminiszter Kabinetirodájának munkatársa tájékoztatja Horst Wagnert, a Külügyminisztérium Belföld II. osztálya vezetőjét Ribbentrop álláspontjáról a magyarországi zsidók külföldre távozásával kapcsolatban

IV/K214099

10. 31-i feljegyzésével kapcsolatban a Birodalmi Külügyminiszter úr egyetért azzal, hogy javaslatának megfelelően Veessenmayer követ utasítást kapjon, mely szerint zsidók Magyarországról való kiutazását illetően, az annak idején a Birodalmi Külügyminiszter úr által a Führernél előterjesztetteken túli engedmények megtagadandók.

Brenner

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 332.

95. a.)
1944. november 1.

**Kovácsy Sámuel feljelenti Nagy Benedeket és társait a VII. kerületi
rendőrkapitányságon**

Feljelentést teszek az alábbi tényállás alapján. Ma de. 10 óra tájban fenti lakáson¹ megjelent (ugyanis a fenti ház házfelügyelője vagyok), számomra három ismeretlen egyén, kik közül kettő katonaruhában volt és egy pedig civil ruhában volt. A megjelent egyének közül Nagy Benedek, kinek nevét most a kihallgatáskor megtudtam, azt mondotta, hogy kövessem őket a ház II. emelet 8–10. sz. lakásába, mert ők ott házkutatást fognak végezni. Én kérésüknek eleget tettem, közben egyik ismerősömet a rendőrségre küldtem az végett, hogy a nevezetteket igazoltassák, mert nekem nem voltak hajlandók magukat igazolni. Megemlétem, hogy előtte levő nap, azaz f. év. október 31-én de. Nagy Benedek engem felkeresett azzal, hogy én ha a zsidókkal összejátszok, ők fel fognak akasztani, végeznek velem, sőt lelőnek, majd a nevezett másik két társával eltávozott. Ma pedig szintén megjelent és a fentebb már előzőleg felvett előadottak történtek. Kérem Nagy Benedek ellen az eljárás megindítását és a nevezett és társai ellen az eljárás megindítását és megbüntetését.

Felolvasás után h. h. aláíratott.

felvette.
[olvashatatlan aláírás]
r. kezelő
Kovácsy Sámuel

*Eredeti, géppel írott tiszttárat, a VII. ker. rendőrkapitányság hivatalos formanyomtatványán, egy rendőrtisztviselő és Kovácsy Sámuel saját kezű aláírásával.
ÁBTL-V-121.897. Szendy Ferenc vizsgálati iratai*

95. b.)
1944. november 1.

**Jegyzőkönyv Szendy Ferenc nyilas rendőrségi kihallgatásáról a VII. kerületi
rendőrkapitányságon**

Gyanúsítást megértettem, magamat bűnösnek nem érzem. Ma de. 11 óra tájban a Dohány u. 90. sz. előtt előttem kettő ismeretlen honvéd megszólított és megkért arra, hogy menjek velük fel a VII. ker. Dohány u. 90. sz. alatt levő II. emeletre egy zsidó lakásba, mert ők tegnap ott voltak a lakásban és ott pamutban eldugott holmikat kerestek, de azt ők nem találták. Tekintettel arra, hogy a

¹ VII. Dohány u. 90.

Nyilaskeresztes Párt tagja vagyok, őket felszólítás után követtem. A II. emelet 10. sz. lakás ajtaján a fiatalabbik honvéd, Nagy Benedek bezörgetett és közölték az ajtónyitás után az ajtóban megjelent férfival, hogy házkutatást óhajtanak végezni. A lakásban én semmihez nem nyúltam, csupán mint tanú szerepeltem a megejtett házkutatás alkalmával. Nagy Benedek honvéd felszólította úgy Szücs Jenő II. emelet 8. sz. alatti lakót, valamint Szidon Dezső II. emelet 10. sz. alatti lakót, hogy szekrényeit és fiókjait tárja fel, hogy a keresett értékeket, mint elrejtett zsidóvagyonot vagy fegyvert mielőbb megtalálhassák. Jelenlétemben Nagy Benedek honvéd sem értéket, sem fegyvert nem talált és még mielőtt a kutatást befejeztük volna, egy rendőr-őrszem jelent meg, aki mindkét honvédot velem együtt előállította a VII. kerületi kapitánysághoz.

Csak utólag jöttem rá, hogy önkéntelenül büntárssá váltam azáltal, hogy a honvédektől nem kértem írásbeli utasítást a fenti lakásokban tartandó házkutatásra. Ismételten kijelentem, hogy magamat bűnösnek nem érzem, annál is inkább, mert nekem nem volt szándékom törvényellenesen eljárni.

Egyebet előadni nem kívánok.

Jegyzőkönyv felolvasás után h. h. aláíratott.

Kmft.

felvette.

[olvashatatlan aláírás]
r. kezelő

Szendy Ferenc

Eredeti, géppel írott tisztázat, a VII. ker. rendőrkapitányság hivatalos formanyomtatványán, Szendy Ferenc és egy rendőrtisztviselő saját kezű aláírásával.

ÁBTL-V. 121. 897. Szendy Ferenc vizsgálati iratai

95. c.)

1944. november 1.

Szögi Ferenc rendőr jelentése Nagy Benedek és társai elfogásáról

Jelentem, hogy 1944. évi november hó 1-én 11-órakor Dr. Sinka Péter r. fogalmazó úrtól (beosztva VII. ker. kapitányság) telefonon azt a parancsot kaptam, hogy a VII. ker. Dohány u. 90. sz. házban egy nyilaskeresztes Párttag és 2 magyar királyi honvéd a zsidó lakásokban házkutatást tart. A kérdéses házba azonnal menjen ki rendőr és győződjön meg a házkutatás törvényes jogosságáról. A Dohány u. 90. sz. házban alulírottak megjelentünk, ahol Szendy Ferenc büdsszentmihályi 1914. évi szül. ref., nős² ács-segéd (lak. VII. ker. István u. 26. sz. I. em. 7. ajtó) Nyilaskeresztes Párt tag, Nagy Benedek füzesabonyi, 1926. évi XI. hó 1-én szül., r. k., nőtlen M. kir. honvéd, beosztva I. honv. gy. e.

² Elírás, Szendy rendőri kihallgatásakor, adatai felvételénél magát nőtlennek vallotta.

I. zlj. Kerepes a fenti ház II. em. 8-as ajtó sz. alatt Szűcs Jenő zsidó lakásában házkutatás közben tetten értük, Kovács József, (Kispesti, 1906. évi, r. k., nős, M. kir. honvéd I. honv. gyalogezred III. zlj. Aszód) pedig a kérdéses lakás ajtaján kívül a folyosón figyelőállásban volt. Nevezettek Szidon Dezső zsidó lakásában a II. em. 10. sz. alatt ezt megelőzőleg ugyancsak házkutatást tartottak. Ez alkalommal sem Szűcs, sem pedig Szidon az irányban panaszt nem tettek, hogy tőlük bárminemű értéket is elvittek volna a házkutatásuk alkalmával. Jelentem továbbá, hogy Nagy Benedek honvéd 2 ismeretlen Nyilaskeresztes Párttaggal ezt megelőzőleg 1944. évi október hó 31-én 11 és 12 óra közötti időben Szidon Dezső lakásában házkutatást tartottak, amikor is 100 pengőt elvittek. Nevezettek előállításával és igazoltatásával Csontos József cipésmester nyilaskeresztes párttag (lak. VII. Rottenbiller u. 40.) segítségünkre volt és mindennek szemtanúja.

A VII. ker. kapitánysághoz őket bekísértük. Szendy Ferencnél talált 1 db. pilótatört jelentésemhez mellékelem.

Olvasta:

Varga Imre

Szögi Ferenc 1731. sz. rendőr

r. tiszthelyettes

Pataki Imre

r. tiszthelyettes

Eredeti, kézzel írott tisztázat, Szögi Ferenc kézírásával, Szögi Ferenc, Pataki Imre és Varga Imre saját kezű aláírásával.

ÁBTL, uo. 14–15.

1944. november 1-jén Szendy Ferenc őrizettest a Főkapitányság központi ügyeletére bekísértették, két tettestársát a katonai parancsnokságnak adták át. A gyanúsítottak priorálása során kiderült, hogy Nagy Benedek ellen a budapesti honvéd hadtest parancsnoksága 3582/944-XXIII. sz. alatt 1944. szeptember 30-án szökés miatt nyomozólevelet adott ki.

96.
1944. november 2.

Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka rendőröket vezényel ki zsidók átköltöztetésének, a fővároson át való kísérésének felügyelésére, valamint a Rökk Szilárd utcai toloncházhoz és a Síp utcába

Kivezenylés:

10. A VII. ker. Erzsébet körút 14. és 22. számú házakhoz, zsidók átköltöztetése körüli rendfenntartásra, 1944. évi október hó 31-én 16 óra 30 perckor ki-vezényeltem a rfp. készütségből 2-2 rendőrt.

Távbeszélőkönyv.

4920/50. rfp. 1944. szám.

Kivezenylés:

21. A VIII. ker. Rökk Szilárd utca 26. szám alatti kisegítő toloncházhoz 1944. évi november 3-án 6 órára, déli váltással vezényeljen a 2. számú karhatalmi ezred 20 rendőrt.

Öltözet: szolgálati. Fegyverzet: puska, szurony, 40 darab élestöltény.

4920/51. rfp. 1944. szám.

Őrség felállítása Síp utca 12. szám alatt:

22. A VII. ker. Síp utca 12. szám alatt levő házban, 1944. évi november hó 3-án reggel 8 órától a további intézkedésig egy őrség felállítását rendelem el. Az őrségi szolgálat ellátására, 24 órai váltással, vezényeljen a 2. számú karhatalmi ezred idősebb 6 rendőrt. A rendőrökből 3 őrszemet kell állítani.

Elhelyezésükről a házban gondoskodás történt. Utasítom a VII. ker. osztályparancsnokságot, hogy a beosztott tisztjei, a szolgálatvezető és a területileg illetékes őrszoba parancsnoka útján az eligazításról és ellenőrzésről gondoskodják.

4920/52. rfp. 1944. szám.

Zsidók kíséréte:

27. A munkaszolgálatos zsidóknak a fővároson át való kíséréte a következő vezényléseket rendeltem:

1./ folyó évi november hó 2-án 17 órára a Gubacsi-pusztára kivezenyeltem KAZINCZKY LÁSZLÓ rendőrfelügyelőt és parancsnoksága alatt az I. számú karhatalmi ezredtől 4 altisztet, 86 gyalogrendőrt, egy géppisztolyos rajt, a lovas osztálytól 2 altisztet, 18 lovasrendőrt, a kerékpáros osztálytól 1 oldalkocsis motorkerékpáros rendőrt.

2./ folyó évi november hó 2-án a Drasche téglagyárhoz kivezenyeltem TERNYEI ISTVÁN rendőrségédfelügyelőt és parancsnoksága alatt a 2. számú karhatalmi ezredtől 4 altisztet, 86 gyalogrendőrt, az 1. számú karhatalmi ezredtől egy géppisztolyos rajt, a lovas osztálytól 2 altisztet, 18 lovasrendőrt, a kerékpáros osztálytól 1 oldalkocsis motorkerékpáros rendőrt.

3./ folyó évi november hó 3-án 13 órakor a Drasche téglagyárhoz egy tiszt parancsnoksága alatt kivezenyelttem a rfp. készülségéből 2 altisztet és 18 rendőrt.

Az útvonalbiztosítást a területileg illetékes osztályparancsnokságok saját hatáskörben látták el.

Távbeszélőn kiadattam.

4920/54. rfp. 1944. szám

Géppel írott tisztázat, a rendőr főparancsnok saját kezű aláírásával.

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

97.
1944. november 2.

**Kemény Gábor külügyminiszter a Közellátásügyi Miniszter állásfoglalását kéri
a svéd követség élelmiszer-kiutalási kérvényével kapcsolatban**

Folyó év szeptember hó 26-án 26.011/2-1944 szám alatt kértem Miniszter Úr állásfoglalását a fenti tárgyban.¹

A budapesti svéd kir. követség újabban ismét közbenjárásomat kérte élelmiszerek kiutalása ügyében.

A svéd kir. követség közlése szerint az újabb élelmiszer kiutalás azért vált szükségessé, mert az említett követség a Svéd Vöröskereszttel együtt 500 gyermek befogadására alkalmas otthonokat tart fenn. Ezen felül ugyanolyan számú férőhellyel aggok elhelyezésére alkalmas otthont szándékoznak létesíteni. Továbbá – Budapest Székesfőváros tudtával – egyelőre 600 személy ellátására alkalmas népkonyha felállításán is fáradoznak. Az utóbbi a menekültek számának emelkedésével működését szélesebb alapokra helyezné. Végül a svéd kir. követség, valamint a svéd kolónia tagjainak² és a védenceknek az ellátására is szolgálnának az alábbiakban felsorolt élelmiszerek:

50 q	zsír
20 q	szalonna
20 q	sonka- és kolbásznemű
30 q	cukor
50 q	nullás liszt
75 q	egység liszt
50 q	szárított tésztanemű
15 q	fehér bab
30 q	vágott borsó
20 q	só
10 q	húskonzerv

Tekintettel arra, hogy a svéd kir. követség és a Svéd Vöröskereszt emberbaráti tevékenységének zavartalan kifejtését a gondjaimra bízott érdekek szempontjából, különösen a hadi helyzetre való tekintettel, kívánatosnak és támogatásra méltónak tartom, kérem Miniszter Urat, hogy a svéd kir. követség kérésével szemben elfoglalt álláspontjáról engem mielőbb tájékoztatni méltóztassék.

*Eredeti, géppel írott fogalmazvány, Kemény Gábor külügyminiszter kézjegyével. Az átíratot november 3-án küldték meg a Közellátásügyi Minisztériumba, dr. Sirchich Fedor titkárnak. A KM esetleges válasza nem található az iratok mellett.
MNL OL-K71-1944-III/6.-1.586.*

¹ Nem található az iratok mellett.

² E szót utólag gépelték a sor fölé.

98.
1944. november 2.

**Jegyzőkönyv Friedrich Bornnak, a VKNB budapesti képviselőjének irodájában
tartott értekezletről, a képviselő védelme alatt álló gyermekotthonok és
gyermekkórházak problémáiról**

Jelen voltak:

A Képviselő, FRIEDRICH BORN mint elnök
dr. Kárász Arthur mint az iroda titkára
Wehner Kornél, gazdasági tanácsadó
Andrássy Ilona vöröskeresztes nővér
Sztehlo G[ábor]. lelkész, a „Jó Pásztor” Gyermekvédő Egyesület főnöke
Kreutzer Ágoston, a FUTURA Rt. igazgatója
Tisza Kálmán, anyagbeszerzés
Dr. Horváth Boldizsár, orvos
Dr. Kun Miklós, orvos
Dr. Kotarba Károly, orvos
Dr. Preisz T[ivadar]., a Thalmayer és Seitz cég képviselője
Dr. Ferencz Pál, orvos
Dr. Reicher A., " "
Dr. Rosenthal Th., " "
Dr. Légrády Tibor, " "
Dr. Wenckheim N., " "
Dr. Zöllner R., " "
Dr. János A., " "
Máthé Klára, jegyzőkönyvvezető

A tárgyalás témája:

Tanácskozás a gyermekotthonokról és gyermekkórházakról a Hivatal vezető orvos munkatársaival.

A képviselő, FRIEDRICH BORN üdvözlí a megjelenteket, hangsúlyozva, hogy ennek az értekezletnek mindenekelőtt a pillanatnyi kényszerhelyzet megoldását kell szolgálnia, és mint valamennyi eddigi tanácskozásnak, ennek sem politikai, hanem kizárólag karitatív célja van.

Dr. vitéz HORVÁTH ismerteti a gyermekotthon-ügy jelenlegi állását. Budán és Pesten immár több gyermekotthont szerveztek meg, és ezek a következő csoportokba vannak beosztva:

„A” Csoport Vezető: KOMOLY Ottó, V. Mérleg u. 4.

<u>P e s t e n</u> megszervezett otthonok:	<u>Ágyak száma:</u>
Akácfa u. 32.	30
Akácfa u. 32.	124
Róna u. 112.	30
Nagyfuvaros u. 4.	60
Vilma királynő u. 25.	280
Dob u. 90.	250
Kelemen u. 1/c	40
Magdolna u. 29–31.	60
Bocskai u. 58/b	60
Törökőr u. 32164/7 hrsz.	50
József krt. 53.	50

B u d á n :

Orsó u. 27/29.	120
Lajos u. 22.	30
Budakeszi u. 67. és 69.	90 és 50

„B” csoport Vezető: SZTEHLO Gábor lelkesz, II. Fillér u. 60.¹

<u>B u d á n :</u>	<u>Ágyak száma:</u>
Bérc u. 16.	
Bérc u. 12.	
Bogár u. 29/c	
Lovas út 32.	

Ezek a már működő gyermekotthonokon kívül több otthon van előkészületben, éspedig:

„A” Csoport P E S T E N (Vezető: Komoly O., V. Mérleg u. 4.)

	<u>Ágyak száma:</u>
Dob u. 12.	30
Király u. 69.	80
Csángó u. 6/b	120
József krt. 31/b	50

¹ A „B”-csoport adatai mellett a lap bal margóján, franciául, kézzel, tintával írva: „Keresztények és áttértek [két olvashatatlan szó] N. 522. [két olvashatatlan szó] 10808”.

BUDÁN

Ráth György u. 30.	40
Tövis u. 3/b	45

A Képviselő FRIEDRICH BORN megjegyzi, hogy a fenyegető hadi helyzetre való tekintettel a gyermekotthonok részére a Duna mindkét oldalán külön-külön gyógyszerraktárakat és élelmiszerraktárakat kellene létesíteni, mint-hogy fennáll a veszélye a két városrész hosszabban tartó szétválasztásának.

Ezek után a gyógyszerraktáraknak és azok tartalmának kérdéséről folyt a vita. A szükséges gyógyszerek legnagyobb része – a THALMAYER és SEITZ cég együttműködési készsége következtében – már elő van teremtve. Az erre vonatkozó kérdésekre Dr. PREISZ Tivadar azt a felvilágosítást adta, hogy a szükséges erősítő gyógyszerek, mint Ovomaltin, Sitmaltin stb. rendelkezésre állnak, Aspirin, Ultraseptil stb. is elegendő mennyiségben, de kötszerek és „A”, „D”, „C” vitaminok csak nagyon szerény mennyiségben voltak előteremthetők. A gyermekotthonok tejkérdését is meg kellene oldani.

Dr. FERENCZ Pál erre kijelentette, hogy a megnevezett vitaminkészítmények kvarclámpa-sugárzással, karotta- és burgonya-élelmiszerrel, ha ezeket főzéstechnikailag helyesen kezelik, pótolhatók. A tejkérdéssel kapcsolatban a Képviselő, FRIEDRICH BORN megjegyezte, hogy egy 5000 kg-os kondenztejszárma Svájcban június óta úton van, ám eddig nem érkezett meg. A. KREUTZER úr úgy vélte, hogy a legnagyobb ínség idejére esetleg kecskéket lehetne venni, vagy pedig falusi gazdáktól teheneket szerezni, amelyeket a budai Vár régi istállóiban el lehetne helyezni, vagy ezeknek a tejét közvetlenül az előállítóval az Élelmiszer Hivatal által már megígért tápszerre cserélni.

A kötszerkérdést a Genfhez intézett, hiányzó anyagokra vonatkozó kérés útján kell megoldani.

SZTEHLO G. lelkész rátért a gyermekotthonok orvosi ellátásának kérdésére. Ő több olyan orvost javasolt, akik készek volnának kezelőorvosként működni, mint Dr. ÁRVAI JOLÁN, Dr. HOLLANDER, Dr. WENCKHEIM, Dr. LÉGRÁDY, Dr. RÖCK I. Ezek az orvosok részben már dolgoznak a gyermekotthonokban. A pesti oldalon lévő otthonok részére Prof. Dr. FLESCH [Ármin]-t és Dr. CZARTORISKI-t javasolták. E kérdés megoldására Dr. HORVÁTH BOL-DIZSÁR a közeljövőben terjesszen be javaslatot.

Dr. FERENCZ PÁL, aki átvette a gyermekkórházak megszervezését, kifejtette, hogy a berendezési tárgyak, ágyak stb. a kibombázott Szent László kórház állományából rendelkezésre állnak, és a kórház berendezéséhez már csak egy megfelelő épület hiányzik. Az Orsó utcai otthon alkalmas lenne, de abban 150 személy tartózkodik, akik csak nehezen volnának evakuálhatók. Elhatározták e célból még további épületek megtekintését.

Egy csecsemőotthon és egy szoptatós anyák részére való otthon problémáját is megtárgyalták. Megfelelő épület lenne APPONYI grófnő háza a Rózsadombon, ahol szoptatós anyákat, mintegy 15 személyt, el lehetne helyezni. Dr. Ferencz megjegyezte, hogy nem csak anyák által szoptatott kisgyerekeknek van kórház jellegű ellátásra szükségük, mert különben a 40%-os halandóság biztosra vehető. Fertőzéses eseteket egyelőre a Horthy-gyermekekórházba² kell be szállítani.

A Képviselő FRIEDRICH BORN ehhez a vitához hozzáfűzte, hogy ezen intézmények számára csak teljesen képzett ápolónői személyzet jöhet szóba, és semmiféle protekció nem érvényesülhet. A kórház irodája Dr. FERENCZ vezetése alatt működjön. Ő hetente jelentést is kér a gyermekotthonok és gyermekórházak munkájáról. Ezek a jelentések Dr. Horváth-hoz fussanak be, aki ezeket az Irodának továbbítani fogja.

Szó volt továbbá a gyógyszerraktár kérdéséről, egy pincehelyiség a THALMAYER és STEITZ, valamint egy másik a Stühmer cégnél jött javaslatba. Budán az Iroda házában a Fillér u. 51. alatt létesítsenek gyógyszerraktárat.

ANDRÁSSY Ilona grófnő mint vöröskeresztes nővér átveszi a gyermekotthonok felügyeletét, és ezeket hetenként meg fogja látogatni.

A Képviselő FRIEDRICH BORN ezzel – a jelenlévőknek megjelenésükért és együttműködésükért köszönetet mondva – az ülést bezárta.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű másodlat, a VKNB budapesti képviselőjének francia nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

SBAB-E-2300-Budapest-4.

Friedrich Born a jegyzőkönyv másodlati példányát 1944. november 4-én továbbította Genfbe.

² Ilyen nevű kórház nem volt Budapesten. Ferencz főorvos talán a Maglódi út 89–91. sz. alatti Horthy Miklós Közkórházra gondolt.

99. a.)
1944. november 2.

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője tájékoztatja
a Magyar Külügyminisztériumot a védelme alá vett épületekről**

A/52.

JEGYZÉK

A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának magyarországi képviselője a Magyar Kir. Külügyminiszter szíves tudomására hozza, hogy a Magyar Vöröskereszt céljaira Magyarországon a következő házakat vette át:

<u>Az ingatlan megjelölése:</u>	<u>Tulajdonosa:</u>	<u>Rendeltetése:</u>
Budapest II. Bogár utca 29/a.	Kertész Nándor	Szegény gyermekek otthona
Budapest II. Bimbó út 151.	Bornemissza Anna	Garázs
Budapest XII. Bérc utca 12.	Dr. Mattyasovszky László és Tamás	Szegény gyermekek otthona
Villa Tahiban	Gragger Edvárd	Aggok otthona
Budapest I. Úri utca 25.	Hűvös Pál	Raktár
Budapest I. Lovas út 32.	Szentkereszti Pálné	Szegény gyermekek otthona
Budapest II. Fillér utca 60.	Dobránszky Pálné	A gyermekotthonok központi irodája
Budapest II. Lórántffy Zs. út 20.	Légrády Ottó	Az összes gyermekotthonok vezetőjének irodája és lakása

A képviselő tisztelettel kéri a Magyar Kir. Külügyminisztert, hogy a fentieket szíveskedjék tudomásul venni és az illetékes magyar hatóságokat abban az értelemben tájékoztatni, hogy a fent felsorolt ingatlanok és a hozzájuk tartozó kert-, illetve parkterületek a Megbízott rendelkezésére állnak, és katonai vagy egyéb célra nem vehetők igénybe.

*Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázata, a VKNB fejléces levélpapírján, budapesti képviselőjének francia nyelvű, piros színű körpecsétjével, aláírás nélkül.
MNL OL-K71-III/6-1944-A/52.*

November 6-án a Külügyminisztérium átiratban tájékoztatta a Honvédelmi Minisztériumot Born jegyzékéről azzal, hogy az abban felsorolt épületeket és a hozzájuk tartozó kerteket és parkokat a VKNB képviselője átvette.

**99. b.)
1944. november 2.**

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője tájékoztatja
a Magyar Külügyminisztériumot a védelme alá vett épületekről**

A/55

JEGYZÉK

A genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának magyarországi képviselője következőket hozza a Magyar Kir. Külügyminiszter szíves tudomására.

A 32. sz. jegyzéken és az ez év október 22-én már felsorolt intézményeken kívül a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselőjének védelme alatt állnak még a következő gyermekotthonok, tanoncotthonok, szülőotthonok, kórházak és élelmiszerraktárak:

Gyermekotthonok:

Akácfa u. 32.	Kb.	30 gyermek részére
Vilma kir. nő út 25.	" "	280 gyermek részére
Budakeszi út 67.	" "	90 gyermek részére
Budakeszi út 69.	" "	50 gyermek részére

Előkészületben lévő gyermekotthonok:

Csángó u. 6/b.	" "	120 gyermek részére
Tövis u. 3/b.	" "	45 gyermek részére
József krt. 31/b.	" "	50 gyermek részére

Kórházak:

Akácfa u. 38. /csecsemők/	" "	20 személy részére
Magdolna u. 16.	" "	60 " "
Weiss Alice XIII. Bókay tér 4.	" "	200 " "
Szabolcs u. 33.	" "	150 " "
Maros u. 16.	" "	150 " "
Városmajor u. 62.	" "	50 " "

Élelmiszerraktárak:

Síp u. 12.
Békesi u. 3.
Kazinczy u. 16.
Holló u. 1.
Gr. Teleki Pál u. 24.
Paulay Ede u. 1.

Süketnémák, vakok és nyomorékok intézetei:

Wechselmann-intézet vakok, süketnémák és nyomorék gyermekek részére
XIV. Mexikói út 60.

A Nőegylet Menhelye, Erzsébet krt. 34.

Menhely, Hungária krt. 167–169.

A képviselő tisztelettel a Magyar Kir. Külügyminiszter szíves tudomására hozza, hogy ezen intézmények ápoló-, munkás- és adminisztratív személyzetét, valamint a Központi Iroda személyzetét igazolvánnyal látta el. Amennyiben szükségeltetik, a képviselő kész mindazon személyekről, akiket igazolvánnyal látott el, a Magyar Kir. Külügyminiszternek egy jegyzéket átnyújtani.

A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselője kéri a Magyar Kir. Külügyminisztert, szíveskedjék a szükséges intézkedéseket haladéktalanul megtenni annak érdekében, hogy a genfi Nemzetközi Bizottság védelme a felsorolt jótékonyági és humanitárius intézmények részére teljes egészében elismertessék.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázata, a VKNB fejléces levélpapírján, a VKNB francia nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

A Külügyminisztérium az A/52., valamint A/55. sz. jegyzékben felsorolt ingatlanok jegyzékét „tudomásulvétel és alárendelt közegeinek megfelelő utasításokkal leendő ellátása céljából” 1944. november 6-án másolatban megküldte a honvédelmi és a belügyminiszternek.

MNL OL-K71-1944-III/6-13.112-A/55.

99. c.)

1944. november 7.

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője tájékoztatja
a Magyar Külügyminisztériumot a védelme alá vett épületekről**

A/52/I.

JEGYZÉK

A genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának magyarországi képviselője tisztelettel a Magy. Kir. Külügyminiszter tudomására hozza, hogy az e hó 2-án kelt, A/52 sz. jegyzékében felsorolt épületeken kívül, a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága céljaira (A „Jó Pásztor” Szervezet Gyermekeháza) Magyarországon még a következő házakat vette át:

Úri utca 16.	kb.	30	Személy /gyermek részére/
Gellérthegy utca 45.	"	30	"
Úri utca 19.	"	30	"
Ady Endre utca 28.	"	30	"
Pauler utca 13.	"	20	"
Somlói út 56.	"	25	"
Tamás utca 37.	"	20	"
Guyon Richárd utca 8.	"	20	"
Hidegkúti út 30/a	"	25	"
Csalán utca 23.	"	25	"
Orsó utca 5.	"	20	"
Guyon Richárd utca 6.	"	20	"
Nagybányai út 35.	"	20	"
Lepke utca 4.	"	25	"
Roskovics utca 8.	"	38	"
Városmajor utca 52–54.	"	40	"
Kelenhegyi út 7.	"	35	"
Miasszonyunk útja 15.	"	45	"
Vérmező utca 6.	"	30	"
Kakukk út 6-8.	"	30	"
Kaszinó utca 1.	"	30	"
Ribáry utca 12.	"	50	"

A képviselő tisztelettel kéri a Kir. Külügyminisztert fentiek szíves tudomásulvételére. Kéri továbbá, hogy az illetékes magyar hatóságokat értesíteni szíveskedjék, hogy a fentebb felsorolt házak és a hozzájuk tartozó kertek a képviselő rendelkezésére és védelme alatt állnak, s katonai vagy egyéb célra nem vehetők igénybe.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázata a VKNB körpecsétetes, fejléces levélpapírján, a VKNB budapesti képviselőjének körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-1944-III/6-A/52/I.

99. d.)
1944. november 7.

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője tájékoztatja
a Magyar Külügyminisztériumot a védelme alá vett épületekről**

A/52/II.

JEGYZÉK

A genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának magyarországi képviselője – hivatkozással az e hó 2-án kelt, A/52. sz. jegyzékére – tisztelettel a Magyar Kir. Külügyminiszter szíves tudomására hozza, hogy az ezen jegyzékben felsorolt épületeken kívül a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága céljaira Magyarországon még a következő házakat vette át:

Fillér utca 52.	Az irodai személyzet lakása
Orsó utca 31.	Összekötő iroda
Érmelléki utca 10.	Szállítási Osztály
Benczúr utca 16.	Pesti Szállítási Iroda
Csopaki utca 5.	Az irodai alkalmazottak lakása
Csaba utca 20.	" "
Fillér utca 69.	Raktár és iroda
Fillér utca 53.	A Gyermekotthonok Egészségügyi Adminisztrációja

A képviselő tisztelettel kéri a Kir. Külügyminisztert fentiek szíves tudomásulvételére. Kéri továbbá, hogy az illetékes magyar hatóságokat értesíteni szíveskedjék, hogy a fentebb felsorolt házak és a hozzájuk tartozó kertek a képviselő rendelkezésére és védelme alatt állnak, s katonai vagy egyéb célra nem vehetők igénybe.

*Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázata a VKNB fejléces levélpapírján,
a VKNB budapesti képviselőjének körpecsétjével, aláírás nélkül.
MNL OL-K71-1944-III/6-A/52/II.*

99. e.)
1944. november 7.

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője tájékoztatja
a Magyar Külügyminisztériumot a védelme alá vett épületekről**

A/55/I.

JEGYZÉK

A genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának magyarországi képviselője tisztelettel a Magy. Kir. Külügyminiszter tudomására hozza a következőket:

Az ez év október 22-i 32. sz. és az e hó 2-i 55. sz. jegyzékekben felsorolt intézményeken kívül a genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselőjének védelme alatt állnak még a következő csecsemőotthonok, gyermekotthonok, kórházak, menhelyek és üzemek, valamint kivándorlók részére létesített táborok:

Az „A” szekció központi irodája
Alosztályok:

Baross utca 52.
Mérleg utca 6.
Perczel Mór utca 2.
Perczel Mór utca 4.
József krt. 3.

<u>Gyermekotthonok:</u>	Benczúr utca 27.	kb.	80	gyermek	részére
	Munkácsy M. u.	"	150	"	"
	5-7.				
	Zoltán u. 6.	"	200	"	"
	Nürnberg u. 59.	"	200	"	"
	Szondi u. 76.	"	100	"	"
	Harangvirág u. 11.	"	140	"	"
	Csaba u. 7/a.	"	400	"	"
	Garay u. 42.	"	200	"	"
	Kőbányai út 51.	"	100	"	"
	Család u. 58.	"	200	"	"
	Thököly út 160.	"	100	"	"
	Columbus u. 60.	"	80	"	"
	Tanya u. 13.	"	90	"	"
	Csévi u. 24.	"	30	"	"
<u>Csecsemőotthonok:</u>	Munkácsy M. u.	"	140	csecsemő	részére
	19.				
	Munkácsy M. u.	"	120	"	"
	25.				

	Thököly út 77.	"	120	"	"
	Vörösmarty u. 49.	"	100	"	"
<u>Menhely:</u>	Thököly út 83.	"	40	személy	részére
<u>Kórházak:</u>	Kisfaludy u. 9.	"	40	"	"
	Ajtósi Dürer sor 23.	"	60	"	"
<u>Tanulóotthonok gyermekgondozók részére:</u>	Térffy Gyula u. 7. Mátyás kir. út 30.				
<u>Ambulancia:</u>	Károly körút 3/a. III/4.				
<u>Népkonyhák:</u>	Damjanich u. 51. Síp u. 7. Vilmos császár út 24.				
<u>Konfekcióüzemek:</u>	Kis Diófa u. 6. Benczúr u. 27.				
<u>Szabóság:</u>	Király u. 85. Abonyi u. 7–9. Múzeum krt. 31.				
<u>Cipésműhelyek:</u>	Thököly út 77. Abonyi u. 7–9.				
<u>Sajtgyártó üzem:</u>	Szondi u. 76.				

A képviselő tisztelettel a Magyar Kir. Miniszter szíves tudomására hozza, hogy ezen intézmények munkatársai, ápoló- és adminisztrációs személyzete, valamint a Központi Iroda személyzete részére igazolványokat adott és ad ki. Amennyiben ezt szükségesnek tartják, a képviselő kész az igazolvánnyal ellátottak névjegyzékét a Magyar Kir. Külügyminiszternek átnyújtani.

A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselője kéri a Magyar Kir. Külügyminisztert, szíveskedjék a szükséges intézkedéseket haladéktalanul megtenni annak érdekében, hogy a genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának védelme valamennyi felsorolt jótékonyági és humanitárius intézményre vonatkozóan teljes mértékben elismertessék.

*Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázata, a VKNB fejléces, körpecsétetes le-
vélpapírján, a VKNB budapesti képviselőjének körpecsétjével, aláírás nélkül.*

MNL OL-K71-1944-II/6-A/55/I.

99. f.)
1944. november 14.

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője tájékoztatja a Magyar
Külügyminisztériumot a védelme alá vett épületekről**

A/68.

A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának magyarországi képviselője tisztelettel a következőket hozza a Magyar Kir. Külügyminiszter szíves tudomására.

A magyarországi képviselő a Kühne Mezőgazdasági Gépgyár Rt., Vilmos császár út 59., és a Schopper I. G. XIII. Dráva u. 15. sz. alatti raktárhelyiségeknek egy részét igénybe vette, és kéri a Magyar Kir. Külügyminisztert, hogy ezt tudomásul venni szíveskedjék.

Géppel írott, német nyelvű tisztázat, a VKNB magyarországi képviselőjének fejléces levélpapírján, a képviselőt francia nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.
MNL OL-K71-1944-III/6-A/68.

99. g.)
1944. november 18.

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője tájékoztatja a Magyar
Külügyminisztériumot a védelme alá vett épületről**

A/73.

JEGYZÉK

A genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának magyarországi képviselője tisztelettel a Magyar Kir. Külügyminiszter szíves tudomására hozza, hogy a Magyar Vas- és Fémmunkások Központi Egyesületének épületét – VIII. Magdolna utca 5. – gyermekellátási célokra a Bizottság védelme alá vonta.

A képviselő kéri a Magyar Kir. Külügyminisztert, hogy ezt tudomásul venni és az illetékes hatóságokat tájékoztatni szíveskedjék, hogy a szóban forgó épület minden katonai és civil igénybevétel alól mentesüljön.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat, a VKNB budapesti képviselőjének fejléces levélpapírján, francia nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.
MNL OL-K71-1944-III/6-A/73.

99. h.)
1944. november 19.

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője tájékoztatja a Magyar
Külügyminisztériumot a védelme alá vett épületről**

A/74.

J E G Y Z É K

A genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának magyarországi képviselője tisztelettel a Magyar Kir. Külügyminiszter szíves tudomására hozza, hogy a Képviselőlet gazdasági csoportjának irodája az Érmelléki utca 10. sz. alatt van.

A képviselő kéri a Kir. Külügyminisztert, hogy ezt tudomásul venni és az illetékes hatóságokat erről értesíteni szíveskedjék, azzal, hogy a szóban forgó épület mindenfajta katonai vagy civil célra történő lefoglalás alól mentesül.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázata, a VKNB budapesti képviselőjének fejléces levélpapírján, francia nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.
MNL OL-K71-1944-III/6-13.114-A/74.

99. i.)
1944. november 22.

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője tájékoztatja Kemény Gábor
külügyminisztert: a védelme alá vett Csaba utcai épületet Strache Gábor
lakásügyi kormánybiztos lefoglalta, intézkedést kér**

A/78.

J E G Y Z É K

A genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának magyarországi képviselője tisztelettel a következőket hozza a Magyar Kir. Külügyminiszter [Kemény Gábor] szíves tudomására.

A képviselő november 7-én a Csaba utca 20. sz. házat a Bizottság céljaira igénybe vette. Ezt a Magyar Kir. Külügyminiszternek e hó 7-én A/52/II. sz. jegyzékkel bejelentettük.

Ezen igénybevétel ellenére a Magyar Kir. Lakásügyi Kormánybiztos [Strache Gábor] e hó 19-én rendeletet adott ki, mely szerint az említett épületet a Kormánybiztos céljaira lefoglalják.

Minthogy a képviselőnek a Csaba utca 20. sz. házra mint Gyermekotthonra a Bizottság céljaira szüksége van, kéri a Magyar Kir. Külügyminisztert, szíveskedjék a szükséges intézkedést megtenni annak érdekében, hogy a Magyar Kir. Lakásügyi Kormánybiztos a fent említett rendeletet visszavonja.

A képviselő mielőbbi válaszáért rendkívül hálás lenne, hogy a genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságát tájékoztathassa.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat, a VKNB budapesti képviselőjének fejléces levélpapírján, francia nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-1944-III/6-13.105-A/78.

Az iratra Kemény Gábor külügyminiszter ráírta: „Ha zsidó gyerek, nem aktuális, egyébként pol. K.”

99. j.)

1944. november 27.

A Külügyminisztérium válasza Friedrich Bornnak a–i.) alatt közölt jegyzékeire

Igen Tisztelt Képviselő Úr!

Hivatkozással az Ön 1944. november 2-án A/52, 1944. november 7-én A/52/I., 1944. november 2-án A/55, 1944. november 7-én A/55/I., 1944. november 14-én A/68, 1944. november 18-án A/73, 1944. november 19-én A/74, 1944. november 22-én A/78 és 1944. november 23-án A/81 sz. alatt kelt jegyzékeire, tisztelettel a következőket szeretném közölni:

A Magyar Királyi Kormány őszinte érdeklődéssel követte azt a tevékenységet, melyet a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának az Ön vezetése alatt álló magyarországi képviselete folytatott és különösen köszöni Önnek azt a szándékát, hogy Budapesten és vidéken csecsemőotthonokat, gyermekotthonokat és egyéb jóléti intézményeket létesítsen.

Csecsemő- és gyermekotthonok alapítása, amennyiben ezek berendezését teljes egészében a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága vállalja, elvileg üdvözlendő. Különféle épületek és intézmények igénybevételét vagy védelem alá helyezését azonban – különösen előzetes hozzájárulásának megszerzése nélkül – a Magyar Királyi Kormány nem tudja minden további nélkül elfogadni.

A Magyar Királyi Kormány továbbá úgy érzi, képes a szükségét szenvedő gyermekekről, aggokról és más segítségre szorulókról maga gondoskodni. Erre való tekintettel kéri, hogy a tervezett intézmények felállításától szíveskedjék eltekinteni.

Ennek megfelelően kérem Önt, Képviselő Úr, szíveskedjék tudomásul venni, hogy a fenti célokra igényelt épületeket nem tudjuk Önöknek átengedni.

A Pannonhalmi Apátság és olyan épületek kivételével, amelyek irodai és igazgatási célokat, valamint Ön és személyzete részére lakásként szolgálnak,

épületek, lakások, garázsok, raktárhelyiségek, ipartelepek, parkok, kertek és egyéb ingatlanok igénybevételéhez nem áll módomban hozzájárulni. Tekintettel a hadi helyzet következtében előálló, a sok menekült elhelyezésével kapcsolatos mind nagyobb igényekre, kénytelen vagyok az alant felsorolandó kastélyok és házak védettségére vonatkozó korábbi elismerésemet visszavonni és erről az illetékes kormányzerveket értesíteni:

Pápateszér, Bakonyszentkirály, Martonvásár, Tordas, valamint a Tahiban lévő villa.

A csákvári kastélynak katonai műveletek következtében szükségessé vált kiürítéséről rövid úton értesítettük Önt, és én a magam részéről megkerestem a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztériumot annak érdekében, hogy – az Ön kívánságának megfelelően – egy teherautót bocsássonak rendelkezésére.

Ami az iroda- és hivatali helyiségeket illeti, nagyon hálás lennék Önnek, tisztelt Képviselő Úr, ha olyan mértékre szorítkoznék, mely számol a jelenlegi hadi helyzettel.

Felhasználva ezt az alkalmat, még arra kérném Önt, hogy humanitárius tevékenységüket az 1929. július 27-i Genfi Konvenció keretein belül, a Magyar Királyi Kormánnyal együttműködve szíveskedjenek folytatni. Kérem továbbá, hogy a részletekről tájékoztatni, és más kormányzervekhez intézendő kívánságainak továbbítására – kivétel nélkül – a vezetésem alatt álló Külügyminisztériumot igénybe venni szíveskedjék.

Szeretném még egyszer biztosítani Önt, tisztelt Képviselő Úr, hogy a Magyar Királyi Kormány a legnagyobb mértékben értékeli a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága humanitárius tevékenységét, és nagyon hálás Önnek mindazért, amit eddig tettek.

Kérem, tisztelt Képviselő Úr, fogadja kiváló nagyrabecsülésem kifejezését.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott másodlat.

MNL OL-K71-1-III/6-1944-770.

Ugyanezen szám alatt csaknem szó szerint azonos szövegű válaszjegyzéket küldtek Valdemar Langletnek, a Svéd Vöröskereszt budapesti képviselőjének is.

100.
1944. november 2.

A VKNB információkat kér budapesti képviselőjétől, Friedrich Borntól, van-e lehetőség kivándorolni óhajtó magyar zsidók számára német átutazóvizumot szerezni

Feljegyzés a Nemzetközi Segélyszervezethez delegált Szövetségi Tanácsi képviselő számára

Képviselő Úr!

Rendkívül hálásak lennénk Önnek, ha szíveskedne az alábbi üzenetet bizalmasan a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága budapesti képviselőjéhez [Friedrich Born] eljuttatni:

Ex 16. „A svájci Palesztina Hivatal tájékoztatta a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságát arról, hogy üzenetet kapott Dr. Krausztól, a budapesti Palesztina Hivatal igazgatójától, mely szerint lehetőség volna magyar zsidóknak Magyarországot elhagyni és Svájcban keresztül Lisszabonba utazni. Mivel a VKNB eddig budapesti képviselőjétől kizárólag olyértelmű tájékoztatást kapott, hogy teljességgel kizárt magyar zsidók kivándorlása, mivel lehetetlen német átutazóvizumot szerezni, a VKNB arra kéri képviselőjét, sürgősen tudassa, ha lehetséges, miután kapcsolatba lépett Dr. Krausszal, lehetséges-e vagy sem, hogy magyar zsidó gyermekek vagy felnőttek kivándoroljanak.”

Előre is megköszönve szíves közreműködését, képviselő úr, kérem, fogadja megkülönböztetett tiszteletünk kinyilvánítását.

J. G. Lossier
VKNB Internált Hadifoglyok és Civilek Ügyosztálya

Eredeti géppel írott, francia nyelvű tisztázat, a VKNB Központi Hadifogoly Ügynöksége fejléces levélpapírján, körpecsétjével, Jean-Georges Lossier saját kezű aláírásával.

SBAB-E-2001-D-1968-74.

101. a.)
1944. november 2.

**Mgr. Domenico Tardini vatikáni államtitkár tájékoztatja Filippo Bernardini
berni pápai nunciust a Szentszéknek a magyar zsidók érdekében kifejtett
tevékenységéről**

Tél. nr. 747 (A. E. S. 6994/44)

A kegyelmes főtisztelendő úr július 28-i, 23401. sz. jelentésével kapcsolatban tisztelettel értesítem az alábbiakról:

a Szentszék a rendelkezésére álló minden eszközzel mindig azon fáradozott, hogy enyhítsen azok fájdalmán, akik nemzetiségük vagy származásuk miatt szenvednek.

Amint Magyarországon is erősödni kezdett az ún. faji kérdés, a Szentszék ismételten közbenjárt a zsidó származásúak érdekében, szükség esetén több diplomáciai jegyzéket intézve a magyar kormányhoz.

Amikor júniusban a helyzet megromlott, és a közelgő, zsidók elleni kegyetlenebb intézkedésekről beszéltek, nem kizárván a deportálásukat sem, a Szentszék aktívan közreműködött, hogy ne járuljanak hozzá ezekhez a gyűlöletes intézkedésekhez, azonkívül arra ösztökölte a magyar püspöki kart, hogy minél fokozottabb aktivitást fejtsen ki ebben az ügyben.

Összentsége azután június 25-én személyesen kegyeskedett nyílt táviratot küldeni Horthy kormányzónak, hogy használja fel minden hatalmát arra, hogy megkímélje a sok szerencsétlent az újabb gyásztól és szenvedéstől.

Mindennek köszönhető, hogy a zsidók deportálását felfüggesztették, és pár héttel ezelőttig körülményeik enyhültek.

Éppen amikor a legutóbbi hírek érkeztek helyzetük súlyosbodásáról, a Magyarországon utóbb végbement politikai események következtében, a Szentszék újból sietett értesüléseket szerezni a nyomasztó problémáról. Biztosíthatom főtisztelendő urat, hogy a kommunikáció terén egyre növekvő nehézségek ellenére is mindent elkövetünk, hogy a fent említett személyek számára enyhülést hozzunk.

Ilyen értelemben működik a magyarországi apostoli nunciatúra, illetve püspöki kar, melynek képviselői több ízben fordultak a hatóságokhoz memorandumokkal és tiltakozásokkal.

A Szentatya végül, a Serédi eminenciás úr által hirdetett ima- és adománynapot felhasználva, melyet október 29-ére, vasárnapra a menekültek javára hirdetett meg, kegyeskedett személyesen nyílt táviratot küldeni a nagyra becsült eminenciás úrnak, amelyben még egyszer kinyilvánította élénk érdeklődését „a vallásuk vagy származásuk vagy politikai okok miatt üldöztetésnek és erőszaknak kitett személyek” ügyében.

Hozzáteszem még, hogy most érkezett a tiszteletre öszentségéhez egy bizonyos Saly Braunschweignek,¹ a zürichi székhelyű svájci izraelita közösség elnökének távirata, amelyben segítséget kér a magyarországi zsidók számára. Eminenciád, megerősítvén a fent említett urat afelől, hogy a távirata megérkezett, a fentebb elmondottak értelmében adhat neki felvilágosítást.

Actes, X. k., Doc. N. 381.

**101. b.)
1944. november 2.**

Mgr. Giovanni Montini, a Vatikán protokollfőnöke tájékoztatja Barcza Györgyöt: a Szentszék mindent megtesz a magyar zsidók érdekében

(A.S.S. 85851, jkv.)

A háborús viszontagságok és ebből eredően a kommunikáció hatalmas mérvű késedelmei következtében ez év június 6-i levelét csak október végén kaptam meg.²

Szomorúan olvastam tájékoztatását arról, hogy hazájában milyen bánásmódban részesítik a zsidó fajú személyeket. Nem lepem meg azzal, hogy megmondom, sajnos már hosszú ideje ismertük ezt a helyzetet és a Szentszék mindent elkövetett, ami módjában állott, e szerencsétlenek érdekében. Biztosíthatom továbbá, hogy a Szentszék jelenleg is és a jövőben is mindent megtesz, ami e téren hatalmában áll.

Köszönöm hozzáam és munkatársaimhoz intézett kedves szavait. Mi is a legjobb emlékeket őrizzük excellenciádról.

Actes, X. k., Doc. N. 383.

¹ Elírás: Saly Mayerről van itt szó.

² Barcza György Svájból, Ouchyból küldte levelét „a helyi amerikai követségen keresztül” (A.S.S. 85/851.), kérve a Szentszék közbenjárását a magyar zsidók megmentése érdekében. Barcza június 24-én ugyanilyen úton ugyanebben a témában táviratot is küldött a Vatikánba, ennek megérkezésének dátuma nem ismeretes.

102. a.)
1944. november 3.

A 3.840/1944. sz. kormányrendelet a zsidók vagyonának államosításáról

A m. kir. minisztérium a következőket rendeli:

I. A zsidók vagyonának az államra átszállása.

1. §

(1) A zsidók minden vagyona a nemzet vagyonaként az államra száll át. Ezt a vagyont a háború viselésével és hadikárokkal, a hadigondozással, továbbá a zsidókra vonatkozó jogszabályok végrehajtásával járó költségek fedezésére kell fordítani.

(2) Az (1) bekezdés alá eső vagyonnak az államra átszállásával kapcsolatos ten-nivalók ellátásáról a belügyminiszter felügyelete alatt az erre a célra kinevezett kormánybiztos [Turvölgyi Albert] gondoskodik.

(3) Nem szállnak át az (1) bekezdés alapján az államra a következő vagyontárgyak:

a) istentiszteletre és házi ájtatosságra szánt tárgyak; vallási szertartásokat teljesítő személyek által hivatásuk gyakorlása közben használt ruházatok; imakönyvek, vallási ereklyék, családi arcképek, sírok, sírboltok;

b) a zsidónak magánlevelei és egyéb irományai; a zsidónak és háznépének iskolai könyvei és taneszközei;

c) a zsidónak és háznépének betegsége vagy testi fogyatkozása miatt szükséges gyógy- és egyéb szerei és eszközei;

d) a zsidó házastársak (jegyesek) jeggyűrűi;

e) a zsidónak és háznépének kétheti időtartamra szükséges élelmi, tüzelő- és világító szerei;

f) a zsidónak és háznépének együttesen 300 pengőt és ezen felül családtagon-kint további 100 pengőt meg nem haladó készpénze;

g) a zsidónak és háznépének rendes szükségletét meg nem haladó házi- és konyhabútorok, edények, főző- és evőeszközök, ruházati és személyi szükségleti tárgyak, továbbá a szükséges ág- és fehérnemű, valamint a zsidó által folytat-ható foglalkozáshoz szükséges szerszámok és egyéb felszerelés.

(4) Nem mentesülnek az államra átszállás alól az előbbi bekezdés alapján a zsi-dónak elhagyott vagy őrizetéből kikerült vagyontárgyai, továbbá az előbbi be-kezdés g) pontjában említett azok a vagyontárgyak sem, amelyek platinát, ara-nyat, ezüstöt, drágakövet, vagy igazgyöngyöt tartalmaznak.

(5) A zsidó köteles a jelen rendelet hatályba lépése után szerzett minden olyan vagyontárgyat, amely a jelen rendelet értelmében az államra átszállás alá esik, a szerzéstől számított nyolc nap alatt a pénzügyigazgatóságnál bejelenteni. A jelen rendeletet az ilyen vagyontárgyak tekintetében is megfelelően alkal-mazni kell.

(6) A kormánybiztos jogorvoslat kizárásával határoz abban a kérdésben, hogy a zsidónak valamely vagyontárgya a jelen rendelet értelmében az államra átszállás alá esik-e vagy nem.

(7) A jelen rendelet alapján az államra átszállott vagyonért járó térítésről külön jogszabály rendelkezik.

2. §

(1) Az 1. § értelmében az államra átszállott ingatlan tulajdonjogát a telekkönyvi hatóság amennyiben az ingatlanra vonatkozólag azt, hogy tulajdonosa zsidó, az 1.600/1944. M. E. számú rendelet 3. §-ának (2) bekezdése (Budapesti Közlöny 85. sz.)¹ értelmében már bejelentették hivatalból, egyébként pedig a kormánybiztos vagy a pénzügyi hatóság megkeresésére a jelen rendeletre utalással a kir. kincstár javára jegyzi be. A bejegyzés tárgyában hozott végzést a telekkönyvi hatóság a kormánybiztosnak és az ingatlan fekvése szerint illetékes pénzügyigazgatóságnak, a bányatelekkönyvben felvett ingatlanok tekintetében hozott végzést pedig az illetékes bányakapitányságnak is megküldi.

(2) A kincstár javára kell bejegyezni a tulajdonjogot akkor is, ha a tulajdonjog bejegyzését a jelen rendelet hatályba lépése előtt kötött jogügylet alapján a zsidó javára kérik.

(3) Az 1.600/1944. M. E. számú rendelet 2. §-a értelmében érvénytelen jogügylet alapján bejegyzett tulajdonjogot a pénzügyi hatóság megkeresésére a kincstár tulajdonjogának bejegyzésével egyidejűleg törölni kell.

3. §

(1) A tulajdonjognak a kincstár javára való bekebelezésével egyidejűen az ingatlant terhelő akár nemzsidó, akár zsidó javára bejegyzett jelzálogok törlésének bekebelezését hivatalból el kell rendelni. A törlésről a hitelezőt a jelen rendeletre utalással kell értesíteni. A jelzáloggal biztosított követelés kielégítésére a 12. § rendelkezései irányadók. Nincs helye az olyan jelzálog törlésének, amely a telekkönyvben foglalt feljegyzés szerint záloglevelek, vagy kötvények kibocsátásának alapjául szolgáló követelés biztosítására van bejegyezve.

(2) A kincstárra a jelen rendelet értelmében átszállott ingatlanra vonatkozóan zsidó javára bejegyzett egyéb jogokat is a kormánybiztos vagy a pénzügyi hatóság megkeresésére törölni kell.

(3) Amennyiben a telekkönyvi hatóságnak a jelen § alapján hozott végzése ellen használt felfolyamodás következtében abban a kérdésben kell határozni, hogy a kincstár megszerzésének a jelen rendeletben megszabott előfeltételei fennállnak-e, a telekkönyvi eljárás szabályait azzal az eltéréssel kell alkalmazni, hogy a felfolyamodásban erre vonatkozóan felhozott tényeket és bizonyítékokat figyelembe kell venni s a felek meghallgatásának és az esetleg szükséges bizonyítás felvételének is helye van. A felfolyamodásnak a telekkönyvi hatóság maga is eleget tehet.

¹ Az idézett paragrafus 2. bekezdése kimondta: „Az ingatlanokra vonatkozólag azt, hogy tulajdonosuk zsidó, külön be kell jelenteni a telekkönyvi hatósághoz is. A telekkönyvi hatósághoz benyújtott bejelentés felzetpéldányát csatolni kell a pénzügyigazgatósághoz benyújtott bejelentéshez.”

4. §

A zsidó által elhagyott vagy őrizetéből vagy rendelkezése alól egyébként kikerült s jelen rendelet értelmében az államra átszállott ingóságokat az a személy (hatóság, hivatal), akinek birtokában vagy őrizetében az ingóság van, köteles a rendes ember gondosságával megőrizni és a jelen rendelet hatályba lépésétől számított nyolc nap alatt a kormánybiztosnak bejelenteni s kormánybiztos felhívására és utasítása szerint a hatóságnak átadni. Nem kell bejelenteni azokat az ingóságokat, amelyek a kormánybiztos megbízása alapján hatóság őrizetében vannak, úgyszintén azokat sem, amelyek a hatóság által jogszabály alapján elrendelt értékesítés során vétel útján jutottak harmadik személyek birtokába. Az elhagyott vagy őrizet nélkül maradt vagyontárgyak megőrzéséről egyébként a területileg illetékes pénzügyigazgatóság gondoskodik; a pénzügyigazgatóságot ebben a rendőrhatalom szükség esetében megfelelő karhatalom kirendelésével is támogatni köteles.

5. §

(1) Az 1.600/1944. M. E. számú rendelet 4. és 5. §-a értelmében a letétben levő s a jelen rendelet alapján az államra átszállott értékpapírokat, illetőleg értéktárgyakat a letéteményes a kincstár letétjébe helyezi át. A betétkönyveken, folyószámlákon és postatakarékpénztári csekkszámlákon alapuló, az államra átszállott követeléseket a kincstár javára kell átírni.

(2) A zsidó a jelen rendelet alapján az államra átszállott készpénzét köteles a kincstár javára befizetni.

6. §

(1) Zsidó javára fennálló pénztartozás alapján az adós a fizetést a kincstár javára köteles teljesíteni. A követelésen harmadik személy javára fennálló jogok megszűnnek, a jog megszűnése következtében a kincstár ellen támasztható követelés kielégítésére a 12. § rendelkezései irányadók.

(2) Az (1) bekezdés rendelkezéseinek ellenére a zsidónak vagy a zsidó rendelkezése alapján másnak a kezéhez teljesített fizetéssel az adós kötelezettsége alól nem szabadul.

(3) Az az adós, akinek bármely címen zsidóval szemben áll fenn tartozása, köteles az 1944. évi december hó 31. napjáig tartozásának összegét, valamint a tartozás jogcímét, esedékességének idejét s a hitelező nevét és lakóhelyét a kormánybiztosnak bejelenteni.

(4) A zsidó köteles az 1944. évi december hó 31. napjáig a kormánybiztosnak beszolgáltatni az 1.600/1944. M. E. számú rendelet értelmében bejelentés alá eső követeléseire vonatkozó okiratokat és bejelenteni a követelés fennállásának bizonyítására alkalmas egyéb adatokat.

7. §

(1) A 6. § (3) és (4) bekezdésében meghatározott bejelentési, illetőleg okirat-(adat-) szolgáltatási kötelesség kiterjed a nem készpénzbeli tartozásokra, illetőleg követelésekre is, ideértve az olyan ingóságok kiszolgáltatása iránt fennálló követelés alapjául szolgáló okiratokat (zálogjegy, letéti jegy, közraktári jegy stb.) is, amelyek a jelen rendelet értelmében a kincstárra szállnak át, úgyszintén

minden olyan jogviszonyt tárgyzó okiratokra és adatokra, amelyek zsidónak külön nem említett valamely vagyoni értékű jogára vonatkoznak.

(2) A nem készpénzbeli tartozás teljesítésének – az adósra a jogügyletben meghatározott feltételeknél nem teljesebb – módját a kormánybiztos állapítja meg. A felmondással megszüntethető jogviszonyokat a kormánybiztos a törvényes felmondási időre, ilyen hiányában a jogviszony természetének megfelelően megállapított felmondási időre abban az esetben is megszüntetheti, ha a jogviszony meghatározott időre áll fenn. Zsidó által bérelt lakás vagy más helyiség bérlete megszűnik azt a hónapot követő hónap első napjával, amelyben a bérelt helyiség kiürül úgy, hogy azzal további bérbe adás vagy egyéb hasznosítás végett rendelkezni lehet. A jogviszony időelőtti megszüntetése miatt kártérítést követelni nem lehet.

(3) A jelen § rendelkezései nem terjednek ki az olyan vállalat javára fennálló pénzkövetelésekre, amelynek üzemét vállalati vezető, illetőleg a 14. §-ban említett szerv megbízottja folytatja, vagy amelyet a 17. § értelmében átruháztak. Ilyen esetben a fizetést a vállalati vezető, vagy a szerv megbízottja, illetőleg a vállalat átvevője kezéhez kell teljesíteni.

(4) Az államra átszállott vállalat céljára szolgáló helyiség (telek) bérletére fennálló szerződést a bérbeadó nem szüntetheti meg.

8. §

(1) Magánjogi szolgálati jogviszony megszűnésével kapcsolatos járandóságot (felmondási időre szolgálat teljesítése nélkül járó illetményt, végkielégítést, nyugdíjat, kegydíjat, kártalanítást stb.) zsidónak havi 300 pengő erejéig, illetőleg felmondási időre szolgálat teljesítése nélkül járó illetményt és végkielégítést csak havi 100 pengő járandóság alapul vételével szabad kifizetni, a többletet, úgyszintén a külföldön vagy ismeretlen helyen tartózkodó zsidót megillető járandóságokat pedig a kincstár javára kell befizetni.

(2) A kincstár javára megállapított ez a fizetési kötelezettség a zsidót megillető követelés megszűnésével egyidejűen szűnik meg; a fizetési kötelezettség megszűnését a kincstárral szemben a munkaadónak kell igazolnia.

9. §

(1) Az államra átszállott olyan jogot (jogosítványt), amelyet valamely hatóságnál vezetett nyilvános könyvben tartanak nyilván (szabadalmi, előhasználati vagy gyakorlatba vételi jog, védjegy-, mustra- és mintaoltalmi jog, bányajogosítvány stb.), a kincstárra kell átírni. Az ilyen jog (jogosítvány) átírásával kapcsolatos díjat (illetéket) nem kell fizetni.

(2) Amennyiben a zsidó az (1) bekezdésben említett jog (jogosítvány) bejegyzése végett a szükséges bejelentést már megtette, de a bejegyzést még nem fogantatosították, a jogot (jogosítványt) – hacsak annak egyébként törvényes akadálya nincsen – közvetlenül a kincstár javára kell bejegyezni. Ha ilyen esetekben a bejegyzés fogantatosítása előtt a bejelentőnek megszabott határidő alatt valamely jogcselekményt kellene teljesítenie, a kincstárral szemben a jogcselekmény elmulasztásának következményei nem állanak be, feltéve, hogy a jogcselekményt a megszabott határidő lejártától számított két év alatt pótolják. Ezt a rendelkezést megfelelően alkalmazni kell abban az esetben is, ha a jogszabály

a bejegyzett jog (jogosítvány) érvényben tartásához kívánja meg valamely jogcselekmény elvégzését.

(3) A kormánybiztos a jelen §-ban említett jogok (jogosítványok) számbavétele végett bejelentési köteleességet állapíthat meg.

10. §

A nemzsidó személy ingatlanát vagy ingóságát zsidó javára dologi jogként terhelő haszonélvezet, használat, kikötmény, tartás vagy járadék követelésére irányuló jog megszűnik, amennyiben a terhelő jog alól felszabadult dolog tulajdonosa a kincstárnak a megszűnt haszonélvezet, használat vagy időszakonként visszatérő szolgáltatások tőkésített értékét az illetékekre vonatkozó jogszabályok megfelelő alkalmazásával kell kiszámítani és megfizetni. A fizetés módozatait a kötelezett viszonyainak méltányos figyelembe vételével a kormánybiztos állapítja meg.

11. §

Az államra átszállott ingóságokat (követeléseket) terhelő jogok a vagyontárgynak a kincstárra átszállásával megszűnnek; a jog megszűnése következtében a kincstár ellen támasztható követelésekre a 12. § rendelkezései irányadók.

12. §

(1) Az államra a jelen rendelet alapján átszállott, úgyszintén az 1942:XV. törvénycikk és a 4.070/1943. M. E. számú rendelet (Budapesti Közlöny 177 sz.) alapján az állam által megszerzett vagyontárgyakat terhelő, nemzsidó javára fennálló jogon alapuló, valamint a zsidóval szemben nemzsidó javára fennálló követelések kiegyenlítésére a kincstár köteles annyiban, amennyiben erre a zsidónak az államra átszállott vagyona – annak forgalmi értéke szerint – fedezetet nyújt.

(2) Az (1) bekezdésben említett követeléseket a jelen rendelet hatályba lépésétől számított hatvan nap alatt kell a kormánybiztoshoz bejelenteni. A bejelentésnek tartalmaznia kell a bejelentő hitelező nevét (cégét), lakását (telephelyét) és a követelés jogcímét, valamint az adós nevét (cégét), lakóhelyét (telephelyét) vagy tartózkodási helyét. A bejelentéshez mellékelni kell a követelés fennállásának és összegének bizonyítására alkalmas eredeti okiratokat vagy másolatokat és egyéb iratokat, ha pedig a követelés iránt per folyik, be kell jelenteni a per adatait és mellékelni kell a perre vonatkozó iratokat. Azokat a követeléseket, amelyeknek bejelentését az említett határidőben elmulasztják, a kincstár ellen érvényesíteni nem lehet.

(3) Ha a kormánybiztos a bejelentések alapján megállapítja, hogy a zsidó tartozásainak összege az államra átszállott vagyona forgalmi értékének közlésével a vagyon bejelentésére, továbbá a követelések bejelentésére vonatkozó iratokat átteszi a zsidó lakóhelye (telephelye) szerint illetékes törvényszékhez. A törvényszék a csődnyitás elrendelése tárgyában hivatalból intézkedik. A csődnyitás elrendelésére és a csődeljárásra egyébként a csődeljárásra vonatkozó jogszabályokat kell megfelelően alkalmazni. A törvényszék a vagyon forgalmi értékének megfelelő összeg felosztására vonatkozó határozatát foganatosítás végett a kormánybiztosnak küldi meg.

(4) Az (1) bekezdésben meghatározott kötelezettség nem terheli a kincstárt az 1944. március hó 22. napja után keletkezett jogon alapuló követelés tekintetében, kivéve a szolgálati jogviszonyon alapuló követeléseket. A (2) és (3) bekezdésben foglalt rendelkezések nem vonatkoznak az olyan vállalat tartozásaira, amelynek üzemét vállalati vezető, illetőleg a 14. §-ban említett szerv megbízottja tovább folytatja, vagy amelyet a 17. § értelmében átruháztak: az ilyen tartozásokat a vállalati vezető, a szerv megbízottja, illetőleg a vállalat átvevője köteles kiegyenlíteni. Amennyiben a kincstár felelősségének ez a korlátozása a hitelezőnek méltánytalanul súlyos hátrányt okozna, a pénzügyminiszter a követelés kiegyenlítését elrendelheti; ezen a címen azonban a hitelező a kincstár ellen bírói úton követelést nem támaszthat, az erre alapított kereset ellen pergátló kifogásnak van helye.

(5) Nemzsidót és zsidót egyetemlegesen terhelő tartozás esetében a nemzsidó adós ellen követelést csak annyiban lehet érvényesíteni, amennyiben az adóstársak között fennálló viszonyban a tartozás a nemzsidót terheli.

(6) Közszerzeményi közösségben élő nemzsidó házastársnak a közszerzeményen alapuló követelését az 1944. évi március hó 22. napjával esedékessé válnak kell tekinteni. A zsidó házastárs által a nemzsidó házastársnak az 1938. évi május hó 28. napja után ingyenesen juttatott vagyontárgyakat a közszerzeményi vagyonérték megállapításában a nemzsidó házastárs külön vagyonának tekinteni nem lehet. A közszerzeményi követelésre jogosult házastárs közszerzeményi követelése kielégítését természetben nem követelheti, kivéve a személyes használatra szolgáló vagy a keresete folytatásához vagy hivatása gyakorlásához szükséges dolgokat.

(7) A nemzsidó utóörökös javára a kincstárra átszállott vagyon tekintetében fennálló öröklési jogot az 1944. évi március hó 22. napjával megnyílottnak kell tekinteni. Az utóörökösnek kiadandó vagyonérték megállapításában le kell vonni a hagyaték haszonvételének az előörökös zsidó életkora figyelembe vételével az illetékekre vonatkozó jogszabályok alapján meghatározott tőke értékét.

(8) A zsidó vagyonába öröklés vagy ajándékozás útján jutott olyan vagyontárgy vagy olyan vagyonérték kiadására, amely a nemzsidó örökhagyó vagy ajándékozó vagyonában ági vagyon volt, a kincstár ellen igényt érvényesíthet az a nemzsidó személy vagy annak nemzsidó leszármazottja, aki a nemzsidó örökhagyó vagy ajándékozó után – leszármazók hiányában – ági öröklésre jogosult lett volna.

(9) A kincstárt a jelen § alapján terhelő követeléseket a minisztérium további rendelkezésig a kincstár ellen bírói úton érvényesíteni nem lehet. A követelés érvényesítésének korlátozása tekintetében meghatározott ez az idő a követelés elévülésének idejébe nem számít bele, a korlátozás megszüntetésének napjától számított 5 év alatt a kincstár elleni követelés elévül abban az esetben is, ha más jogszabály a követelés elévülésére hosszabb határidőt állapít meg.

13. §

(1) Megtámadható a zsidónak az 1938. évi május hó 28. napja után tett olyan jogügylete, amellyel vagyonát, vagy vagyonának hányadát vagy egyes vagyontárgyait átruházta, ha a jogügylet feltételeiből vagy az ügyletkötés egyéb körülményeiből megállapítható, hogy az átruházásnak gazdaságilag vagy – ameny-

nyiben az átruházás ellenérték nélkül történt – az ajándékozásnak családi vagy erkölcsi szempontokkal kellően megalapozott oka vagy célja nem volt és ennél fogva feltehető, hogy az átruházás csupán azt a célt szolgálta, hogy a zsidó vagyont vagy vagyonának egy részét a bekövetkező hatósági intézkedések alól elvonja. A megtámadásra a kincstár jogosult. A kincstár megtámadási jogát a kormánybiztos gyakorolja. A megtámadási határidő a jelen rendelet hatályba lépésétől számított két év. A megtámadási per a budapesti kir. törvényszék hatáskörébe és kizárólagos illetékessége alá tartozik. A kincstárt a m. kir. kincstári jogügyi igazgatóság vagy a kormánybiztos által meghatalmazott ügyvéd képviseli. A kir. törvényszék a megtámadási perekben háromtagú tanácsban jár el. A tanács egy tagját a kir. törvényszék elnöke azok közül a gazdasági szakemberek közül hívja be, akiket az igazságügy miniszter a pénzügyminiszterrel egyetértve kijelöl.

(2) A bírósági szakértő tagjául csak olyan személyt lehet kijelölni, aki magyar állampolgár, 26. évét betöltötte, atyai hatalom, gyámság, gondnokság vagy csőd alatt, úgyszintén szabadságvesztés büntetés végrehajtása, vagy hivatalvesztés vagy politikai joga gyakorlatának felfüggesztését kimondó ítélet hatálya alatt nem áll, hamis tanúzás, hamis eskü vagy nyereségvágyból elkövetett, vagy erkölcsi megbízhatóságát kétségessé tevő büntett vagy vétség miatt büntetve nem volt és ellene büntett vagy szabadságvesztéssel büntetendő szándékos vétség miatt bírói eljárás nem folyik.

(3) A bíróság szakértő tagjául való kijelölést visszautasítani nem lehet, de a tiszt alól fontos okból az igazságügy minisztertől felmentést lehet kérni.

(4) A bíróság szakértő tagja azzal az alkalommal, amikor első ízben teljesíti bírói működését, a tanács elnökének a kezébe esküt tesz arra, hogy bírói tisztét a törvény értelmében részrehajlás nélkül, lelkiismeretesen és igazságosan teljesíti, a hivatása gyakorlása közben tudomására jutott titkokat megőrzi, különösen pedig a tanácskozás és a szavazás lefolyását titokban tartja.

(5) A bíróság szakértő tagja ebben a minőségében közhivatalnok. Fegyelmi és büntetőjogi felelősségére a kir. ítélőtáblákra fennálló jogszabályok irányadók. Arra nézve, hogy a bíróság szakértő tagja milyen ügyekben van a közreműködésből kizárva és közreműködése milyen ügyekben mellőzendő, a polgári perrendtartásnak a bírák kizárására és mellőzésére vonatkozó rendelkezései irányadók. A kizárás vagy mellőzés felől a tanács elnöke határoz. A bíróság szakértő tagját az eljárás során ugyanazok a jogok illetik meg, mint a bírót. A bíróság szakértő tagjának közreműködése tiszteletbeli, költségét és napidíját az igazságügy miniszter a pénzügyminiszterrel egyetértve rendeletben állapítja meg.

(6) Nincs helye megtámadásnak a jelen § alapján olyan ingatlan átruházása tekintetében, amely az 1942:XV. törvénycikk értelmében átengedésre kötelezés alá esik, úgyszintén az olyan vagyonátruházás tekintetében, amely kereskedelmi üzlet (üzem) körében történt.

(7) A jelen §-ban foglalt rendelkezések megfelelően irányadók abban az esetben is, ha a zsidó valamely jogáról lemondott.

II. Az államra átszállott vagyon kezelése.

14. §

(1) Az államra átszállott vagyon kezeléséről és hasznosításáról a belügyminiszter által – a pénzügyminiszterrel egyetértve – ezzel a feladattal megbízott szerv gondoskodik. A szerv a kezelés és hasznosítás tekintetében a belügyminiszter által – a vagyontárgy természete szerint illetékes miniszterrel egyetértve – meghatározott irányelveknek, illetőleg intézkedéseknek megfelelően jár el. A 18. § rendelkezéseit a vagyon kezelése és hasznosítása során tett intézkedések körében is megfelelően alkalmazni kell.

(2) A jelen rendelet hatályba lépése után az államra átszállott zsidóvagyonra vonatkozóan az 1.600/1944. M. E. számú rendelet, valamint az azt kiegészítő és módosító rendeletek alapján kirendelt vállalati vezető jogköre megszűnik, mihelyt a szerv a vállalat ügyének vitelére megbízottat rendel.

(3) A jelen rendelet alapján az államra átszállott ingatlant és más vagyontárgyat az azzal rendelkező személy köteles a rendes ember gondosságával a jelen rendelet hatályba lépésének napján meglevő állapotban fenntartani és a kormánybiztos intézkedéséig a kezelésről gondoskodni; a még le nem zárt kereskedelmi (ipari) üzletet (üzemet) az azzal rendelkező személy köteles a rendes kereskedő gondosságával legalább a jelen rendelet hatályba lépésének napján meglevő állapotban fenntartani és tovább vezetni mindaddig, amíg azt a szerv át nem veszi.

15. §

(1) Az államra átszállott részvények (részvényutalványok), szövetkezeti üzletrészek, bányarészjegyek alapján fennálló tagsági jogokat, valamint közkereseti, betéti vagy korlátolt felelősségű társasági vagyonilletőségen alapuló s az államra átszállott jogokat a kincstár nevében a szerv gyakorolja. A szervet ebben a működésében a belügyminiszter a vállalat tárgya szerint illetékes miniszterrel egyetértve irányítja.

(2) A kincstárt a reá átszállott szövetkezeti üzletrészekben alapuló tagsági jogok az alapszabályokban esetleg meghatározott előfeltételek teljesítése nélkül és az ott megszabott korlátozásokra tekintet nélkül megilletik.

III. Az államra átszállott vagyon értékesítése

16. §

Az államra átszállott és a kincstár tulajdonában megtartani nem kívánt vagyontárgyak értékesítéséről a belügyminiszter által – a vagyontárgy természete szerint illetékes miniszterrel egyetértve – meghatározott irányelveknek megfelelően a szerv gondoskodik.

17. §

(1) A jelen rendelet alapján értékesítésre kerülő épületek tekintetében az 1924:XII. törvénycikk hatálya alá eső társasháztulajdon alapításának helye van, tekintet nélkül arra, hogy az épületet mikor állították elő.

(2) Amennyiben az államra átszállott közkereseti, betéti vagy korlátolt felelősségű társasági vagyonilletőséget a kincstár magának meg nem tartja, vagy a szerv

átruházás útján nem értékesíti, a szerv a társaság feloszlását kívánhatja. A cégbíróság a szerv kívánságára kimondja annak a közkereseti, betéti vagy korlátolt felelősségű társaságnak a feloszlását, amelyben a jelen rendelet rendelkezései folytán kincstári érdekeltség keletkezett. Ha minden vagyonilletőség a kincstár-ra szállott, a társaság feloszlása nyomán felszámolásnak nincs helye.

(3) Az államra átszállott vállalatnak mint egésznek átruházása esetében (1908:LVII. tc.) a vállalat céljára szolgáló helyiség korábbi zsidó bérlője helyébe a vállalat vezetője lép, ha bérlet fenntartásáról a bérbeadót a vállalat átvételétől számított tizenöt nap alatt írásban értesíti.

(4) Nemzsidó és zsidó között fennállott tulajdonközösség esetében az államra átszállott tulajdoni hányad, úgyszintén a (3) bekezdésben említett vagyonilletőségek értékesítése során a vevő személyének kiválasztásában a nemzsidó tulajdonostárs, illetőleg a társasági tag méltánylást érdemlő érdekeit figyelembe kell venni. Ez a szabály nemzsidót és zsidót közösen megillető más jogok értékesítése tekintetében is irányadó.

18. §

(1) A vagyontárgyak értékesítése során azonos feltételek mellett – a következő sorrendben – elsőbbségük van: a Vitézi Rendhez tartozó hadirokkantaknak, a többi hadirokkantaknak, a Vitézi Rend tagjainak, a tűzharcosoknak, a hadiözvegyeknek, a hadiárváknak, a háborúban arcvonalbeli szolgálatot teljesített személyeknek, valamint azoknak, akiknek két gyermeknél több gyermekük van.

(2) Ha az értékesített vagyontárgy eladási ára 50.000 pengőt meg nem halad, a vételárból:

a) a Vitézi Rend tagjainak, a legalább 50%-os hadirokkantaknak, hadiözvegyeknek és hadiárváknak 20% engedményt;

b) azoknak, akiknek kettőnél több gyermekük van, minden élőgyermek [sic!] után 5% engedményt;

c) az (1) bekezdésben felsorolt többi igényjogosultaknak 10% engedményt kell adni.

(3) A (2) bekezdésben meghatározott engedményt csak egy jogcímen lehet számításba venni, s az engedmény az eladási ár felét meg nem haladhatja.

IV. Vegyes és záró rendelkezések

19. §

Ha a jelen rendelet végrehajtása következtében honvédelmi kötelezettséget teljesítő nemzsidó személy magánjogi szolgálati viszonya szűnik meg, a szolgálati jogviszony megszűnése esetére járó illetményekhez való jogának érintetlenül hagyása mellett, a hozzátartozóit megillető járandóságok (tartási hozzájárulás) kifizetéséről a kormánybiztos gondoskodik; a hozzátartozókat megillető járandóságokat több hónapra előre is ki lehet fizetni.

20. §

(1) A folyamatban levő olyan perekben, amelyekben a kereseti kérelem az államra átszállott vagyontárgyra vonatkozik, a felek ezt a bíróságnak haladéktan

lanul, de legkésőbb a jelen rendelet hatályba lépését követő első perbeli cselekmény alkalmával kötelesek bejelenteni.

(2) Ha az (1) bekezdésben említett perben a bíróságnak akár a felek bejelentéséből, akár másként tudomására jut, hogy valamennyi peres fél zsidó, a bíróság az eljárást a perköltségekre vonatkozó határozat nélkül megszünteti.

(3) Ha a per nemzsidó és zsidó között folyik, a bíróság az eljárást hivatalból felfüggeszti és erről – a felek nevének és a per tárgyának és a perben érvényesített követelés jogcímének közlése mellett – a kormánybiztost értesíti. Az ilyen pert a jelen rendelet hatályba lépésétől számított hat hónap alatt csak a kincstár kérelmére lehet folytatni; a további eljárásban a zsidó fél helyébe a kincstár lép.

(4) A jelen § rendelkezéseit megfelelően alkalmazni kell a bírói nemperes eljárásokban, a közigazgatási bíróság, valamint a közigazgatási és más hatóságok előtt folyó eljárásokban is.

(5) Az esetleg szükséges részletes szabályokat az eljárás tárgya szerint illetékes miniszter rendelettel állapítja meg.

21. §

A jelen rendelet értelmében a kincstár részére járó fizetéseket a szervhez kell teljesíteni.

22. §

Az 1942:XV. törvénycikk, a 4.070/1943. M. E. és a 3.100/1944. M. E. számú rendelet (Budapesti Közlöny 194. sz.) rendelkezéseinek a jelen rendelet folytán szükséges módosítása és kiegészítése tárgyában külön jogszabály rendelkezik.

23. §

(1) Annak megállapításában, hogy a jelen rendelet alkalmazása szempontjából ki a nemzsidó és ki a zsidó, az 1942:XV. tc. 3. §-a (3) bekezdésének rendelkezései irányadók.

(2) A jelen rendelet hatálya nem terjed ki a zsidók közül az 1.730/1944. M. E. számú rendelet 1. §-ában (Budapesti Közlöny, 108. sz.) meghatározott kivételezett személyekre,² úgyszintén viszonyosság esetében a külföldön lakó nem magyar állampolgárságú zsidókra. Nem áll fenn azonban ez a kivétel arra a nem magyar állampolgárságú zsidóra, aki magyar állampolgárságát az 1938. évi május hó 28. napja után távollét folytán veszítette el vagy magyar állampolgárságától bármikor megfosztatott.

24. §

(1) Amennyiben a cselekmény súlyosabb büntető rendelkezés alá nem esik, kihágást követ el és hat hónapig terjedhető elzárással büntetendő, aki a jelen rendelet 4. illetve 6. §-án alapuló bejelentési, átadási vagy beszolgáltatási kötelezettségnek nem, vagy nem a kellő időben vagy hamis adatok szolgáltatásával

² E paragrafus értelmében mentesítették a zsidótörvények és zsidókra vonatkozó rendeletek hatálya alól az I. világháborús érdeméért arany-, vagy legalább két ízben I. o. ezüst vitézségi éremmel, illetve más magas kitüntetésekkel rendelkezőket, az I. és II. járadékosztályba tartozó hadirokkantakat, valamint a velük együtt élő feleséget, vagy özvegyüket és gyermekeiket, valamint a hősi halottak özvegyét, árváját. A kedvezmény csak akkor volt érvényes, ha a házasságot 1944. március 22. előtt kötötték.

tesz eleget, úgyszintén aki a 4. §-ban megszabott őrzési kötelességét megszegi. A büntetőjogi felelősségre vonáson felül a 8.130/1939. M. E. számú rendelet alapján rendőrhatalósági őrizet alá helyezésnek (internálásnak) is helye van.

(2) A pénzbüntetésre az 1928:X. törvénycikk rendelkezései irányadók. A pénzbüntetés legmagasabb összege nyolcezer pengő, olyan esetben pedig, amikor megállapítható annak a nyereségnek a mennyisége, amelyet a kihágás elkövetője a cselekménnyel illetéktelenül elért, vagy elérni törekedett, nyolcezer pengőnek a megállapított nyereség kétszeresével felemelt összege. A pénzbüntetés behajthatatlanságának esetére megállapított elzárás büntetés leghosszabb tartama hat hónap. Kihágások halmaza esetében egy év.

(3) A kihágás miatt a bűnvádi eljárás egy év alatt, a kiszabott büntetés pedig két év alatt évül el.

(4) A kihágás miatt az eljárás a közigazgatási hatóságnak, a rendőrség működési területén a m. kir. rendőrségnek mint rendőri büntető bíróságnak hatáskörébe tartozik. Harmadfokon a belügyminiszter bíraskodik.

25. §

(1) A jelen rendelet a kihirdetésének napján lép hatályba, mindaddig azonban, amíg a II. és III. fejezetekben említett – a belügyminiszter által a pénzügyminiszterrel egyetértve kibocsátott rendelettel megbízott – szerv működését meg nem kezdi, a zsidó vagyon kezelése és értékesítése tekintetében a kormánybiztos a 2.650/1944. M. E.³ illetőleg a 3.520/1944. M. E.⁴ számú rendelet (Budapesti Közlöny 165., illetőleg 222. sz.) szerint jár el.

(2) A jelen rendelet végrehajtásáról a belügyminiszter a pénzügyminiszterrel egyetértve gondoskodik.

Budapest, 1944. november 1-én.

Szállasi Ferenc s. k.
m. kir. miniszterelnök

Budapesti Közlöny, 1944. november 3., 251. szám, 2–4.

³ A zsidók vagyonával kapcsolatos egyes kérdések szabályozása tárgyában című rendelet 1944. július 21-i dátummal Sztójay Döme aláírásával jelent meg. Teljes szövegét lásd *Budapesti Közlöny*, 1944. július 23., 2.

⁴ A rendelet teljes szövegét lásd *Vádirat* 3, 585–588.

**102. b.)
1944. december 22.**

Dr. Szigeti László jogi szakvéleménye az a.) alatt közölt kormányrendelet egyes rendelkezéseiről

dr. Sz/K.

Jogi vélemény a zsidók vagyonának tárgyában kiadott 3.840/1944. M. E. sz. rendelet egyes rendelkezéseiről

I. Zsidó tisztviselők fizetése.

A rendelet a zsidó tisztviselők fizetése, illetve egyéb alkalmazottak munkabére tárgyában nem rendelkezik. A rendelet 8. §-a csak a szolgálati jogviszony megszűnése esetén fizetendő járandóságokról (felmondási időre járó fizetés, végkielégítés, nyugdíj, kegydíj stb.) rendelkezik. Eszerint zsidónak felmondási időre járó fizetés fejében, ha tényleg felmondási idő alatt szolgálatot teljesít, havi 300,- pengőt, ha pedig nem teljesít szolgálatot a felmondási idő alatt csak havi 100,- pengőt lehet a felmondási időre kifizetni és ugyancsak ez a havi 100,- pengő alapul vételével kell a végkielégítés címén járó járandóságát is kifizetni, a többletet, úgyszintén a külföldön vagy ismeretlen helyen tartózkodó zsidót megillető járandóságokat pedig a kincstár javára kell befizetni.

Mivel azonban a rendelet 1. §-a szerint a paragrafusban felsorolt kivételektől eltekintve a zsidók minden vagyona a nemzet vagyonaként az államra száll át. Készpénzre vonatkozólag a zsidónak és háznépének együttesen 300,- pengője lehet és ezen felül családtagonként további 100,- pengő. Ebből következik, hogy fizetés vagy munkabér fejében a zsidónak egyszerre 300,- pengőn felüli összeget, illetve, ha családtagjai vannak, minden családtag után további 100,- pengőt szabad kifizetni.

Az 1600/1944. M. E. sz. rendelet, amely a zsidók vagyonának bejelentéséről és zár alá vételéről intézkedik 8. §-ában úgy intézkedik, hogy zsidó általában 3.000,- pengőt meghaladó készpénzét köteles pénztintézetnél elhelyezni.

Véleményem szerint a rendelet 1. §-ának készpénzre vonatkozó intézkedése úgy értelmezendő, hogy családtagnak számít akivel a zsidó egy háztartásban él és akinek eltartásáról ő gondoskodik. Ennélfogva véleményem szerint, ha valamelyik tisztviselőnek, illetve egyéb alkalmazottnak ilyen eltartott családtagja van, úgy fizetés fejében (vagy munkabér) a családtagok száma szerint a 300,- pengőt 100-100,- pengővel emelheti. Azonkívül, tekintettel arra, hogy a rendeletben a fizetésről, illetve munkaberről rendelkezés nincsen, ennélfogva ha a kifizetett összeg elfogy, úgy akár segély, akár előleg címén újabb összeg fizethető ki.

Mivel az 1. §. azonkívül egyéb természetbeni vagyontárgyakat is felsorol, amelyek a zsidó tulajdonában maradhatnak, ilyen természetbeni szolgáltatások is adhatók az alkalmazottnak, pl. 2 heti időtartamra szükséges élelmi, tüzelő és világítószer stb.

II. A Magyarországi Zsidók Szövetsége készpénzére vonatkozó rendelkezés

Az 1600/1944. M. E. sz. rendelet 13. és 14. §-a sorolja fel azokat a természetes és jogi személyeket, akik vagyonbejelentésre kötelesek és akiknek vagyona zár alá került. Ezek a fizikai személyek, valamint a zsidó közkereseti, betéti, korlátozott felelősségű társaságok, amelyeknek legalább egy tagja, betéti társaságoknál akár kültagja, zsidó. Ennélfogva a Magyarországi Zsidók Szövetsége mint jogszabály által alkotott testület vagyonára rendelkezések nem vonatkoznak véleményem szerint és annak idején a Magyarországi Zsidók Szövetsége Vezetősége által összehívott értekezlet is erre az álláspontra helyezkedett.

A Magyarországi Zsidók Szövetségét, mint a zsidók önkormányzati testületét az 1.520/1944. M. E. sz. rendelet⁵ hozta létre. E rendelet rendelkezései szerint a Szövetség feladata a zsidók gazdasági, jóléti és kulturális szükségleteinek kielégítéséről gondoskodni. A hatóság újabban is különböző feladatokkal bízta meg a Szövetséget, így a Szövetség kórházak és a gettó élelmezését is ellátja.

Fentiekből nyilvánvaló, hogy a Magyarországi Zsidók Szövetsége készpénzére nézve semmiféle korlátozás nincsen. Természetesen mint jogszabály által alkotott testület hatósági felszólításra köteles elszámolni arról, hogy a befolyó pénzeket tényleg a rendeletben előírt célokra fordította.

Dr. Szigeti László

*Eredeti, géppel írott tisztázata, dr. Szigeti László saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

⁵ *A zsidók önkormányzata és érdekképvisellete tárgyában.* Sztójay Döme aláírásával 1944. április 22-én jelent meg. Teljes szövegét lásd *Budapesti Közlöny*, 1944. április 22., 1–2.

103.
1944. november 3.

Az Új Magyarság közli: a budapesti követségek által kiállított különféle útlevelek, védlevelek érvényesek, tulajdonosaik mentesülnek a munkaszolgálat alól

Felhívás

Illetékes helyről felhívják a közönség, valamint az összes polgári és katonai hatóságok, továbbá a Nyilaskeresztes Párt és a Keleti Arcvonal Bajtársi Szövetség figyelmét a következőkre: *A Budapesten jelenleg működő külföldi követségek által kiállított útleveleket, védőútleveleket, védleveleket, kivándorlási igazolványokat és munkaigazolványokat el kell ismerni és az ilyen okmányokkal rendelkező személyek a polgári és katonai munkaszolgálat alól mentesülnek.*

Követségi épületek és követségi védelem alatt álló helyiségek területen kívülséget élveznek.

Új Magyarság, 1944. november 3., 5.

**104. a.)
1944. november 3.**

**A budapesti svájci követség jegyzékben kér felvilágosítást a magyar
Külgyminisztériumtól a külföldi állampolgárságú zsidók mentesítésével
kapcsolatban**

No. 407/s/b.

SZÓBELI JEGYZÉK

A svájci követség Idegen Érdekek Képviselői Osztálya tisztelettel kéri a Magyar Királyi Külgyminisztériumot, hogy az alant felsorolandó kérdéseket szíveskedjék megválaszolni.

1./ Külföldi állampolgárságú zsidók mentesek a csillag viselése alól?¹

2./ Külföldi állampolgárságú zsidók vagyontárgyaik bejelentése ill. leadása alól fel vannak mentve?²

3./ Külföldi állampolgárságú zsidók ugyanolyan élelmiszerjegyeket kapnak, mint az árják?³

4./ Külföldi állampolgárságú zsidók lakhatnak nem csillagos házakban?

A követség a Kir. Minisztérium válaszát előre is a legszívélyesebben megköszönve, ismételten biztosítja a Magyar Kir. Külgyminisztériumot megkülönböztetett nagyrabecsüléséről.

Géppel írott másolat.

MNL OL-K63-1944-43-13.101.

Az irat felzetén külön megjegyzés: „Nem a menleveles, hanem az idegen állampolg. zsidókról van szó, és ezért elsősorban mint külf. jönnek tekintetbe.”

A Külgyminisztérium 1944. november 8-án 12.985/1944. sz. átiratában másolatban megküldte a jegyzéket Vajna Gábor belügy-, valamint Reményi-Schneller Lajos pénzügyminiszternek.

¹ Kézzel, valószínűleg Ferenczy László e sor mellé a következőket jegyezte föl: „1240/1944. M. E. /Bp. Közl. 73. szám/” A hivatkozott kormányrendelet „a zsidók megkülönböztető jelzése tárgyában” címet viselte, 1944. március 31-én jelent meg. Paragrafusai külön rendelkezést nem tartalmaztak a külföldi állampolgárságú zsidókkal kapcsolatban. Szövegét lásd *Vádirat 1*, 53–54.

² E sor mellett kézzel írva: „1600/1944. M. E. /Bp. K. 85./” A hivatkozott kormányrendelet „a zsidók vagyonának bejelentése és zár alá vétele tárgyában” címet viselte, 1944. április 16-án jelent meg.

³ E sor mellé: „108.500/ 1944. K. M. /Bp. Közl. 91. sz./” A rendelet „a zsidók élelmiszerellátásának szabályozásáról” címet viselte, 1944. április 23-án jelent meg. A 7. § g) pontja kivonta a rendelet hatálya alól azokat a Magyarországon tartózkodó külföldi állampolgárokat, „akik külföldi állampolgárságukat a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság által az illetékes külképviseleti hatóság megkeresése alapján kiállított tanúsítvánnyal igazolják.” A rendelet teljes szövegét lásd *Vádirat 1*, 228–231.

104. b.)
1944. november 16.

**Ferenczy László csendőr alezredes válasza az a.) alatt közölt jegyzékben
megfogalmazott kérdésekre**

Pro domo!

A svájci követség szóbeli jegyzékében foglalt kérdésekre a következő választ adjuk.

1.) Csak azok a külhonos zsidók mentesek a csillagviselés alól, akik a KEOKH-tól tanúsítványt kaptak.

2.) Vagyon-bejelentés tekintetében a zsidóvagyon kormánybiztosa [Turvölgyi Albert] illetékes nyilatkozatot tenni.

3.) A zsidók élelmiszerjegy korlátozása kérdése a m. kir. közellátásügyi miniszter [Jurcsik Béla] úrhoz tartozik.

4.) Külföldi állampolgárságú zsidók, amennyiben csillagviselés alól mentesítve nincsenek, úgy zsidó csillagos házban tartoznak lakni.

vitéz Ferenczy ales.

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, Ferenczy László saját kezű aláírásával.
MNL OL-K63-1944-43-13.101.*

104. c.)
1944. november 24.

A Belügyminisztérium válasza az a.) alatt közölt jegyzékre

A budapesti svájci követségnek a külföldi állampolgárságú zsidók kezelése tárgyában f. év nov. 3-án 407/s/b. szám alatt kelt szóbeli jegyzékében foglaltakkal kapcsolatosan a m. kir. pénzügyminiszter úrhoz [Reményi-Schneller Lajos] intézett s onnan illetékes tárgyalás végett hozzám áttett 12.985/Pol.-1944. számú átiratára hivatkozással tisztelettel közlöm Miniszter úrral az alábbiakat:

Ad 1./ A zsidók megkülönböztető jelzéséről az 1240/1944. M. E. számú rendelet (Budapesti Közlöny f. é. 73. sz.) és az ezt kiegészítő 1450/1944. M. E. számú rendelet /Budapesti Közlöny f. é. 77. sz./ rendelkezik.

Utóbbi rendelet 1. §-ának /1/ bekezdés 5. pontja szerint az 1240/1944. M. E. számú rendelet 1. §-ában foglalt rendelkezés – a megkülönböztető jelzés viselésének kötelezettsége – nem terjed ki a zsidók közül a Magyarországon tartózkodó azokra a külföldi állampolgárookra, akik külföldi állampolgárságukat a Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság által az illetékes külképviseleti hatóság megkeresése alapján az arra a célra kiállított tanúsítvánnyal igazolják.

Ad 2./ A zsidók vagyonának bejelentése és zár alá vétele tárgyában az 1600/1944. M. E. számú rendelet rendelkezik (Budapesti Közlöny f. é. 85. sz.)

A rendelet 14. §-ának 4. pontja szerint az idevonatkozó rendelkezések nem terjednek ki a zsidók közül a Magyarországon tartózkodó azokra a külföldi állampolgárookra, akik külföldi állampolgárságukat a Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság által az illetékes külképviseleti hatóság megkeresése alapján az arra a célra kiállított tanúsítvánnyal igazolják, feltéve, hogy viszonyosság áll fenn e tekintetben azzal az állammal, amelynek a zsidó az állampolgára.

Ad 3./ A zsidók élelmiszerellátását a 108.500/1944. K. M. számú rendelet szabályozta (Budapesti Közlöny f. é. 91. sz.)

A rendelet 7. §-ának /2/ bekezdése g/ pontja szerint az abban foglaltakat nem kell alkalmazni a Magyarországon tartózkodó azokra a külföldi állampolgárookra, akik külföldi állampolgárságukat a Külföldieket Ellenőrző Országos Központi Hatóság által az illetékes külképviseleti hatóság megkeresése alapján kiállított tanúsítvánnyal igazolják.

Ad 4./ A zsidók lakásával és lakóhelyének kijelölésével kapcsolatos egyes kérdések szabályozását az 1610/1944. M. E. számú rendelet (Budapesti Közlöny f. é. 95. sz.) tárgyalja.

A rendelet 14. §-a szerint a rendelkezéseket nem kell alkalmazni arra a zsidóra, aki az 1240/1944. M. E. számú rendeletben meghatározott megkülönböztető jelzés viselésére nem köteles.

A fenti mentesítéseket megerősíti a zsidókra megállapított rendelkezések hatálya alól mentesített személyek körének egységes szabályozása tárgyában kiadott 1730/1944. M. E. számú rendelet (Budapesti Közlöny f. é. 108. sz.) amelynek az 1. §. /1/ bekezdés 5. pontja és a 2. §. /1/ bekezdés 1. pontja rendelkezik a külföldi állampolgárságú zsidóknak a különböző és fent felsorolt korlátozó intézkedések hatálya alól való mentesítéséről.

[olvashatatlan aláírás] s. k.

Géppel írott tisztázat.

MNL OL-K149-8-1944-6754.

Az átíratot november 24-én Kudar Lajos csendőr ezredes, másnap Hajnácskőy László csendőr ezredes látta el kézjegyével.

105.
1944. november 3.

A budapesti svájci követség jegyzékben kéri a Magyar Külügyminisztérium közbenjárását, amiért az Erődítmény Parancsnokság nem ismeri el a svájci védlevelek érvényességét.

No. 409 s/b.

S z ó b e l i j e g y z é k¹

A svájci követség Idegen Érdekek Képviselői Osztálya tisztelettel közli a Magyar Királyi Külügyminisztériummal a következőket:

A Magyar Kir. Erődítmény Parancsnokság, Tégla u. 4. nem ismeri el sem a svájci követség által idegen állampolgárok részére kiállított védleveleket, sem a Palesztinába kivándorlók részére kiállított tanúsítványokat, melyek alapján ezek tulajdonosai, a kiadott rendelkezések értelmében, a szolgálatból elbocsátandók volnának. A követség a legnagyobb tisztelettel kéri a Királyi Minisztériumot, szíveskedjék a szükséges lépéseket fogantatosítani annak érdekében, hogy ezek a hatóságok is tartsák magukat a megkötött megállapodásokhoz.

A követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumnak ismételten legteljesebb tiszteletét juttassa kifejezésre.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázata, a követség fejléces levélpapírján, körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-12.975.

Az iratot Kemény Gábor külügyminiszter látta el kézjeggyel. Jóváhagyás előtt Zier László láttamozta, majd „illetékes intézkedés céljából” megküldték a Honvédelmi Minisztériumnak. A svájci jegyzék másolati példányát 1944. november 15-én Fábán Lajos vezérőrnagy kiemelte.

¹ Az iratra e helyre kézzel, zöld színű ceruzával Kemény Gábor ráírta: „Sürgős I. HM (Fábán ezds.)”.

Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője jegyzékben tiltakozik Kemény Gábor külügyminiszternél a VKNB budapesti intézményeit és alkalmazottait ért atrocitások miatt

A/56.

J e g y z é k

A genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának magyarországi képviselője tisztelettel a következőket hozza a Magyar Kir. Külügyminiszter szíves tudomására.

A magyarországi képviselő és a Magyar Kir. Külügyminiszter között az elmúlt két hétben folytatott megbeszélések szerint a Magyar Kormány nyomatékos garanciát adott arra, hogy a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának védelme alatt dolgozó intézmények és azok személyzete sérthetetlenek.

E rendelkezés ellenére tegnap óta Budapesten a következő esetek történtek:

1/ Budapesten, a Budakeszi út 69. sz. alatt van egy 50 ágyas gyermekotthon, amely a Bizottság védelme alatt áll. E gyermekotthon közlése szerint

Hochstätter Béla

Hochstätter Béláné¹

Rosenwald Oszkárné

akikre a gyermekotthon ellátása tartozik, tegnap, november 3-án, de. 10 óra-kor bevásárlás céljából elmentek a Budakeszi út 47. sz. alatti fűszerkereskedés-be, és azóta nem tértek vissza.

Ma délben megtalálták az eltűnt személyeket a Hárshegyi út 8. sz. alatti Ifjú-Nyilaskeresztes táborban, de nevezett személyeket – noha a Bizottság igazolvá-nyával rendelkeznek – nem akarják szabadon engedni.

2/ A Maros utca 16. sz. alatt található egy, a Bizottság védelme alatt álló kór-ház. Ma reggel ½ 6 órakor néhány rendőr bement a kórházba, és felszólították a vezető orvost, WEINBERGER Bélát, hogy azonnal kövesse őket. Az orvos éppen egy szülést vezetett le. Hivatkozott a Bizottság védelmére. A rendőrök azonban azt válaszolták, hogy őket ez a védelem nem érdekli. Végül mégis tudo-másul vették, hogy az orvos pillanatnyilag nem tud velük menni, kijelentették azonban, hogy később a kórház valamennyi lakóját el fogják vinni.

3/ SOMLO Sándor úr, a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság magyarországi képviselője V. Mérleg utca 4. sz. alatti irodájának hivatalnok. A képviselő vé-

¹ A házaspár nevét Hofstätternek írta Born 1944. november 22-i jelentésében. Lásd a 235. b.) sz. dokumentumot.

delme alatt álló lakása V. Teleki Pál u. 2. alatt van. Ma rendőrök kutatták át a lakását. Csak a lakás teljes átkutatása után hagyták el a rendőrök a lakást.

A Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság magyarországi képviselője kötelességének érzi tényként megállapítani, hogy ez az eljárás a Magyar Kormány által adott garanciával tökéletes ellentétben áll, és ezért kénytelen ez ellen a leghatározottabban tiltakozni.

A magyarországi képviselő kéri a Magyar Kir. Külügyminisztert, szíveskedjék a legsürgősebb intézkedéseket foganatosítani annak érdekében, hogy ezeket az eseteket azonnal kivizsgálják, és ő maga határozott nyilatkozatot kapjon, hogy hasonló esetek a jövőben többé nem ismétlődnek meg.

Eredeti, géppel írott másodlat, a VKNB budapesti képviselőjének francia nyelvű körpecsétjével.

SBAB-E-2300-Budapest-4.

Friedrich Born a jegyzék másolati példányát november 11-én küldte meg a VKNB genfi központjának azzal, hogy ebből egy-egy példányt a magyar belügy- és kultuszminiszternek is eljuttatott.

107. a.)
1944. november 4.

**Langlet Valdemarné, a Svéd Vöröskereszt magyarországi főmegbízottjának
helyettese mentesítési igazolványa Kron Andor számára**

*A Svéd Vöröskereszt
Magyarországi Főmegbízottja
Budapest, 82*

Igazolvány

A SVÉD VÖRÖSKERESZT magyarországi kirendeltsége ezennel igazolja, hogy az alant nevezett személy SVÉD VÉDNÖKSÉG alatt áll és ezen az alapon kéri a menetszázadból, illetve a munkaszolgálatból való elbocsátását.

*Langlet Valdemarné
Főmegbízott h.¹*

Név: Dr. Kron Andor dr.,
Szül. Dombrád, 1900. II. 19.
Anyja neve: Weinberger Cecília
Haja: Fekete
Szeme: Fekete
Testmagasság: 170 cm.

Eredeti, géppel írott tisztázat, a Svéd Vöröskereszt Magyarországi Főmegbízottja fejléces levélpapírján, az SVK fekete, ill. piros színű, svéd és magyar nyelvű körpecsétjével, Langlet Valdemarné saját kezű aláírásával, Kron Andor igazolványfényképével.

ÁBTL-V-81.226/B. Harangi Zoltán iratai

¹ A jól olvasható aláírás nem egyezik a Harangi Zoltán „Meghatalmazás”-án látható kézzel írtal. Lásd a 160. sz. dokumentumot.

107. b.)
1944. november 4.

A Svéd Vöröskereszt oltalomlevele Hirschler Henrik számára

A S V É D V Ö R Ö S K E R E S Z T ezennel igazolja, hogy Dr. Hirschler Henrik AB 303/944² sz. alatt S V É D V É D N Ö K S É G alá helyeztetett.

Név: Dr. Hirschler Henrik
Szül. Budapest, 1866. jan. 18.
Anyja neve: Buill Berta

Langlet Valdemarné
Főmegbízott h.³

Eredeti, géppel írott oltalomlevél, a „Svéd Vöröskereszt Magyarországi Kirendeltségének Központja, Budapest, 82.” feliratú fejléces lapon, a Svéd Vöröskereszt magyar és svéd nyelvű, fekete, illetve piros színű körpecsétjével, dr. Hirschler Henrik fényképével.

Karsai Elek irathagyatéka.

² Az iktatószámot utólag, kézzel, íróttal írták a lapra.

³ A h betűt utólag, neve aláírásakor Langlet Valdemarné írta a lapra.

**Raymond Mowray, a Francia Köztársaság budapesti követségének tisztviselője
Vajna Gábor belügyminisztertől anyósa, Rubel Árminné mentesítésének
megerősítését kéri**

NAGYMÉLTÓSÁGÚ MINISZTER ÚR!
KEGYELMES URAM!

Alulírott Raymond Mowsowitz MOWRAY, a francia köztársaság budapesti követségének tisztviselője tiszteletteljesen hivatkozom azon rendeletre, amely az úgynevezett kormányzói mentesítések érintettjeivel kapcsolatban akként rendelkezik, hogy a mentesség csakis a Nagyméltóságod által jóváhagyott esetekben marad érvényben és mély tisztelettel kérem, hogy anyósom: özv. R u b e l Árminné budapesti (Csanády u. 21. V. em.) lakos mentesítését legkegyesebben helybenhagyni, illetőleg m e g e r ő s í t e n i méltóztassék.

Alázatos kérésem támogatására bátor vagyok előadni, hogy anyósom 1874. évben született Tokaj városában és szülei is már Magyarország területén születtek, és pedig apja Tokajban, édesanyja Győrött.

A csatolt tisztiorvosi bizonyítvány¹ tanúsága szerint anyósom mozgásra képtelen, beteg öregasszony, aki mellett állandóan ápolónőt kellene tartani, és minthogy ez a mai körülmények között lehetetlen, – Feleségem, aki anyósomnak leánya és én, a veje teljesítettük gyermeki kötelességből az ő ápolását és eltartását. Jelenleg anyósom és édesanyám egy kis szobában, ötödmagával van elhelyezve, és teljesen elhagyatott, mert nincs senki, aki őt ápolná.

Ha anyósom a sárgacsillag viselése alól mentesül, úgy őt módunkban lenne lakásunkba visszavenni, így tehát gyermeki kötelességünket teljesíteni, és őt a biztos haláltól megmenteni.

Anyósom férje, R u b e l Ármin, Magyarország egyik legtekintélyesebb ékszerüzlet-tulajdonosa volt (Budapest, IV. Váci u. 15. sz.), fia, R u b e l Béla pedig, aki évekkel ezelőtt Párizsba költözött, B l e r i o t [sic! helyesen Blériot]

¹ Budapest Székesfőváros I. kerületének tisztiorvosa által 1944. június 24-én kiállított R-27/1944. t. o. sz. tisztiorvosi bizonyítvány szerint özv. Rubel Árminné I. Döbrentei u. 10. I. em. 1. sz. alatti lakos „szívtrombózison ment keresztül... mozgásra, illetve járásra képtelen.” Ugyancsak az iratok mellett található Budapest Székesfőváros Gyógyfürdői és Gyógyforrásai központi igazgató főorvosa által aláírt és lepecsételt, 1944. június 16-án kelt „orvosi bizonyítványa”, mely szerint Rubel Árminnét hat év óta kezeli szívkoszorúér-trombózissal, alsó végtagokon keringési zavarokkal, mindkét térdízületében gyulladással. „Ezen elváltozások miatt jelenleg is mozgásra, ill. járásra képtelen és állandó segítségre, kiszolgálásra szorul.”

francia repülőgépgyáros leányát vette feleségül, és a B l e r i o t - c s a l á d tagja lett időközben született gyermekeivel együtt.

Kérésünk elintézését Nagyméltóságod kegyes jóindulatába ajánlva vagyunk

alázatos tisztelettel:

Raymond Mowray

Eredeti, géppel írott tisztázata, Raymond Mowray saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-1944-II-7. sz. n.

*A kérvény felzetén ceruzával, kézzel írva és aláhúzva: „Nem! XI. 12. [olvas-
hatatlan szignó]” Alatta ugyancsak ceruzával, kézzel írva és aláhúzva: „Szilágyi
min. tan. úrnak! XI. 13.”*

109.
1944. november 4.

**A Svéd Vöröskereszt budapesti irodájának Gazdasági Hivatala levélben kéri
a Burgonyaforgalmi Központtól a megígért burgonya leszállítását**

T.
Burgonyaforgalmi Központ,
Budapest

Méltóságos Mikecz Miklós igazgató úrnak

Sajnálattal kell Önnel közölnünk, hogy a burgonyát, melyre számítottunk, mindezideig nem kaptuk meg. Intézményeink, népjóléti konyháink, melyek erre lettek beállítva, úgyszólván ínséget szenvednek.

Intézményeink, melyek több ezer embert látnak el, a már kiutalt 1 vagon burgonyával csak pár napra lettek volna rendezve. Ezúttal még meg kell jegyeznünk, hogy ínségeseink ellátására már a követségtől is 1 vagon burgonyát kaptunk kölcsön, melynek nemcsak visszaadása kötelességünk, hanem ennek elmulasztásával őket is a legnagyobb nélkülözésnek tesszük ki.

Tisztában vagyunk azzal, hogy a mai viszonyok között a burgonyához való hozzájutás milyen nehézségekbe ütközik, és ha nem lett volna kifejezett ígéretünk Méltóságodtól minimális 4 vagonra, úgy igyekeztünk volna más formában, illetve más anyaggal áthidalni intézményeink étkeztetését. Jelenleg kezünkben van 1 vagon burgonyaautalvány. Tisztelettel kérjük Méltóságodat, szíveskedjék velünk közölni, hol vehetjük át ezt, ugyancsak lekötelezne, ha a mai napon választ adna a további burgonya átvételi lehetőségére. Az ügy tisztázása végett úgyszólván nélkülözhetetlennek tartjuk, hogy a kérdést Méltóságoddal személyesen ismételten átbeszéljük, és ezért lekötelezne, ha Gazdasági Osztályunkkal ez ügyben érintkezésbe lépni méltóztatnék.

Kiváló tisztelettel

*Eredeti, géppel írott fogalmazvány, aláírás nélkül.
MNL OL-P 1577.*

110.
1944. november 5.

Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka rendőröket vezényel ki zsidók kísérésére a Dohány utcai zsinagógába

Zsidók kíséréte.

28. Zsidóknak az I. számú toloncházból a Dohány utcai zsidótemplomhoz való kíséretére 1944. évi november hó 5-én 16 órára az 5. számú őrszobára ki-vezényeltem a rfp. készütségből 1 altisztet és 5 rendőrt.

Öltözet: szolgálati.

Távbeszélőn kiadattam.

136/rfp. 1944. szám.

Géppel írott tisztázat, rendőr főparancsnok saját kezű aláírásával.

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

111. a.)
1944. november 5.

A budapesti svéd követség jegyzékben kéri a Magyar Külügyminisztérium segítségét svéd védőokmányokkal rendelkező személyek felkutatása és szabadon bocsátása érdekében

290/Hum/1944

Szóbeli jegyzék

Hivatkozással ez év október 28-i 279.¹ és november 1-jei 288.² sz. jegyzékeire, a Svéd Kir. Követség tisztelettel kéri a Magyar Kir. Külügyminisztériumot, szíveskedjék a következő esetek kapcsán az illetékes magyar hatóságoknál eljárni.

A Kir. Követség a hozzá befutott jelentések alapján bátorodik további tényállásokat felsorolni, melyekből kiderül, hogy svéd ideiglenes- és védőútlevelemmel rendelkezők az alárendelt hatóságok és pártalakulatok részéről súlyos sérelmeket szenvedtek azon jogaikban, melyeket a dr. báró Kemény Gábor külügyminiszter öexcellenciája és a Kir. Követség közötti egyezmény³ biztosított számukra.

Stignitz Aladárné, szül. Felsenburg Márta. l. Stignitz Aladárné, Vasvári Pál u. 9., aki 288. sz. szóbeli jegyzékünkben szerepel, a Mosonyi utcai toloncházban található.

Három munkaszolgálatos, köztük a védőútlevelemmel rendelkező Dr. Donnenberg Ervin, katonai kísérettel úton voltak századukhoz. Miskolcon elvezették őket; az őket kísérő katona a következő átvételi elismervényt kapta: „Ezennel igazolom, hogy a zsidó munkaszolgálatosokat: Dr. Donnenberg Ervint, Hege-dűs Andrást, Feuerstein Györgyöt átvettem. Miskolci Nyilaskeresztes Párt, ifj. Pintér S.S. Gruppenführer”.

Gáspár Jenő, Dohány utca 14., bevonult és olymódon bántalmazták, hogy törött végtagokkal az 513. sz., Újpesti Tábortórház B. épületében fekszik.

Korodi Sándort és Korodi Sándornét október 31-én fegyveres személyek Attila út 2. sz. alatti lakásukba bezárták; igazolványaikat elvették. Később – anélkül, hogy igazolványaikat visszakapták volna – a Klebelsberg u. 6. sz. csillagos házba vitték át őket, ahol a házmesternek azzal az utasítással adták le őket, hogy letartóztatottak és nem hagyhatják el a házat.

¹ E jegyzék eredeti példánya nem található a Külügyminisztérium irattárában. Lévai Jenő szerint (*Lévai, Raoul Wallenberg*, 91) e jegyzékben Wallenberg azért tiltakozott a Külügyminisztériumban, mert a Svéd Vöröskereszt Thököly út 69. sz. helyiségébe 1944. október 26-án nyilasok törtek be.

² E jegyzék eredetije sem maradt fenn. Lévai szerint Raoul Wallenberg ebben is „súlyos atrocitásokról panaszkodik” (*Lévai, Raoul Wallenberg*, 99).

³ Lásd a 43. sz. dokumentumot.

Stern Richardnét, szül. Herstein Mártát és fiát Stern Róbert Tamást október 30-án egy razzia alkalmából a Lukács fürdőből elvitték. Állítólag a Csalogány utca 53. sz. alatti nyilasházban vannak.

Dr. Gratzer Ivánt szül. 1915-ben, és Neumann Zoltánnét szül. Gratzer Évát szül. 1919-ben, egy igazoltatás alkalmával Kispestről a Svábhegyre vitték, majd visszavitték őket Kispestre egyfajta helyőrségi munkaszolgálatra.

Lindenblatt Ferencet szül. 1884, lakásából: Thököly út 22. sz. október 31-én fegyveres személyek elvezették, állítólag a Royal Szállóba.

Behr Menyhért szül. 1885-ben Kalocsán, és Behr Menyhértné, szül. Wittmayer Fanny, szül. Bécsben 1888-ban, október 16-án lakásukról eltűntek.

Braun Hildát, szül. 1912. márc. 23-án Berlinben, [lakása:] Aranykéz utca 2., a Svábhegyre vitték.

Bárány Károlyt Gyálpusztára, munkaszolgálatra osztották be. Amikor védőútlevele alapján ki akartuk onnan hozni, az ottani hatóság közölte, hogy csak Kovarcz Miniszter Úr őexcellenciája által aláírt igazolvány alapján engedhetik szabadon.

Dr. Hahn Sándor Palánta utca 16. sz. alatti lakását október 24-én fegyveres személyek lepecsételték.

Kozma Imrét elfogták, előbb a Szent István körút 2. sz. alatti nyilasházba, majd a Pálffy téri Radetzky laktanyába kísérték be.

Fischer Ernőné, szül. Fritz Júliát hónapok óta a Gyorskocsi utcai német rendőrségi fogdában tartják fogva.

Dr. Basch Lórántot és Dr. Nagy Zoltánnét a követség Tigris u. 8. sz. épülete előtt az Ág utcába hurcolták a nyilaskeresztesek, majd Mészáros utcai székházukba szállították őket, ahol Dr. Bascht gumibotokkal súlyosan bántalmazták, a hölgyet megmotozták. Nem ismeretes a követség előtt, hogy utána elengedték-e őket.

Gottdiener Gézát és feleségét, Gottdiener Gézánét lakásukból: Berzencei [sic! helyesen: Berzenczey] u. 8. november 1-jén a Ferenc körúti nyilas pártirodába vitték, és ott bántalmazták őket. Különféle értéktárgyaikat és a védőútleveleket elvették tőlük. Utána autóval a Keleti pályaudvarhoz vitték őket, ahol az asszonyt elengedték, a férfit ezzel szemben ismeretlen helyre hurcolták.

A Rákóczi út 86. sz. csillagos házat kiürítették. Itt lakott többek között a védőútlevéllel rendelkező Kátai Tivadar és Kátai Tivadarné, szül. Rácz Margit. Sem berendezési tárgyakat, sem élelmiszert nem vihetek magukkal.

A Vilma királynő út 27. sz. alatti, svéd védelem alatt álló Árvaházban november 1-jén este 1/4 10 órakor megjelent egy magát Polgárnak nevező százados egy hadnaggal, négy katonával, egy civillel és két felfegyverzett nyilassal, valamennyien élesre töltött, lövésre kész fegyverekkel. Anélkül, hogy bármiféle írásos parancsot felmutattak volna, megtámadták a házat. Az árva gyermekeken és civil személyeken kívül az épületben laknak ez idő szerint a svéd és svájci védőútlevéllel rendelkező munkaszolgálatosok is. (Utóbbiak részben az ún. „Idegen Állampolgárokat Gyűjtő Század”-hoz tartoznak, melynek eredeti székhelye az Aréna út 55. sz. alatt van, részben egy „Juhász Attila” nevet viselő századhoz tartoznak.) Anélkül, hogy a Vöröskereszt és a követség védő

tábláit figyelembe vették volna, a felfegyverzett őr ellenére behatoltak a házba. A házban a „Juhász Attila” századot keresték, elvágták a telefonvezetéket, átvizsgáltak minden hálótermet és végül négy munkaszolgálatost magukkal vittek: Veres Györgyöt, Dr. Földes Lászlót, Friedmann Adolfot és Dr. Salusinszky Györgyöt.

A Pauler u. 12. sz. alatti házban találhatók több kiűritett ház lakói. Ugyanitt található több védőútlevéllel rendelkező személy is, akiket útlevelük ellenére nem engednek szabadon.

Steuermann Mórt október 30-án felfegyverzett személyek állítólag a Royal Szállóba vitték.

Dr. Kohn Zoltán a Pesti Izraelita Hitközség tanfelügyelője, október 17. óta a Mosonyi utcai toloncházban található.

Steiner Istvánnét, szül. Pardó Rózsát, szül. 1918. május 30., Ceglédi Istvánnét, szül. Pardó Magdát szül. 1920-ban és Pardó Izsáknét, október 16-án az utcáról a Mosonyi utcai toloncházba kísérték be; Steiner Istvánnét továbbszállították Kistarcsára.

Finger Izabellát szül. Bamberger, Bertalan u. 20. sz. alatti lakásából a Horthy Miklós út 52. sz. csillagos házba kísérték és kötelezték a sárga csillag viselésére.

A Svéd Kir. Követség már előre is leghálásabb köszönetét fejezi ki a Magyar Kir. Külügyminisztérium szíves közbenjárásáért.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, a svéd követség fejléces levélpapírján, pecsét és aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.032.

111. b.) 1944. november 14.

Külügyminisztériumi válaszjegyzék-tervezet az a.) alatt közölt jegyzékre

Feljegyzés

A svéd követség e hó 5-én kelt, – svéd védőútlevéllel rendelkező zsidókkal kapcsolatos állítólagos túlkapásokra vonatkozó – jegyzékének megválaszolásához a következő javaslataink vannak:

1./ A felhozott panaszok egy részénél büntető cselekmény miatti egyes őrizetbe vételekről van szó /számos fogdába, toloncházba kísért, ill. letartóztatott zsidó van felsorolva/. Kezdetől fogva egyetértés volt a tekintetben, hogy a védőútlevél nem biztosít büntetlenséget és nem nyújt védelmet annak, aki valamely bűncselekményt követett el. A svéd követségnek jogában áll minden egyes esetben – mint minden más letartóztatott svéd állampolgár esetében – a tényállásról felvilágosítást kérni.

2./ Az esetek egy további részénél zsidó munkaszolgálatosokról van szó, vagy olyanokról, akik valamilyen más, államilag szervezett munkára lettek bevetve. Elejétől fogva egyetértés volt abban, hogy a svéd, vagy bármely egyéb, védőintézkedések ilyen zsidókra nem vonatkozhatnak, miként azokra sem, akiket már munkára történő bevetés céljából a Birodalom területére szállítottak, hanem csak szabadon lévő zsidókra. Nem lehetséges egy hadseregben szolgáló katonát idegen állampolgárságának elismerése révén hirtelen kiváltságban részesíteni. Ez különösen vonatkozik azokra a munkaszolgálatosokra is, akiket – elismerően és kétségkívül illojális módon – az árvaházakban vagy hasonló intézményekben a svéd követség tudatosan bújtatott.

3./ Az esetek utolsó és legkisebb részében olyan sajnálatos egyedi túlkapásokról van szó, amelyek a civil lakosságot ért terrorcselekmények és a bolsevista hordák által hazájukban elkövetett pusztítások miatt a magyar nemzetben megerősödött zsidóellenességgel magyarázhatók.

*Géppel írott, német nyelvű fogalmazvány, dátum és aláírás nélkül.
MNL OL-K63-1944-43-13.032.*

Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője jelentése a VKNB genfi központjának a budapesti gyermekvédő akciókról

Válaszában hivatkozzon:

Bo/Be No. 522

Gyermekvédő akció¹

Miután a spanyol kormány 500 zsidó gyermek részére felajánlotta a beutazást Magyarországról Spanyolországba, a budapesti Spanyol Követség az Önök képviselőjéhez fordult azzal a kéréssel, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt az utazási akciót vegye védelme alá és bonyolítsa le.

A jelenlegi viszonyokra való tekintettel az utazás lebonyolítása teljesen lehetetlennek látszik, ezért képviselőjük azt a javaslatot tette – amelyet el is fogadtak –, hogy utazási akció helyett a szóban forgó gyerekek csoportos elhelyezésével foglalkozzanak.

E célból több gyermekotthont hoztunk létre, melyek száma folyamatosan növekszik, minthogy időközben a fent említett 500 gyermekén kívül hozzávettek további, valamilyen okból és valamilyen módon veszélyeztetett gyermekeket.

Az akció két csoportból áll, éspedig az A csoport, zsidó vallású gyermekek részére, Komoly Ottó úr vezetése alatt; hivatali helyisége: V. Mérleg u. 4. E csoportról külön jelentést fognak kapni.

B csoport, árja és kitért gyermekek részére, Sztehlo Gábor evangélikus lelkész vezetése alatt; hivatali helyisége: Filler u. 60. E csoport keretében már a következő Gyermekotthonok kezdték meg működésüket:

Bérc u. 12.	30 ágygal
Bérc u. 16.	38 " "
Bogár u. 29/c	42 " "
Lovas út 32.	55 " "
Úri u. 16.	38 " "
Gellérthegy u. 45.	25 " "

Minthogy a legutóbbi események következtében rohamosan növekszik azoknak a gyermekeknek a száma, akik részére a szüleik védelmet kérnek, még további gyermekotthonok és egy csecsemőotthon megszervezése is napirenden van.

Továbbá a Sztehlo-csoportnak állítólag már a legközelebbi napokban megnyílik egy 100 ágyas gyermekkórháza.

Egyidejűleg létesült egy iskola internátussal gyermekgondozónők részére 20 tanulónak, 5 tanerővel. A tanfolyam két évig tart, és fő feladata gyermekotthonaink részére igazán szakképzett gondozónőket kiképezni.

¹ A jelentés felzetén franciául, kézzel írva: „Másolat Mme Ferrière, Saly Mayer, Millérand, OSE”.

Alighanem szükségtelen ecsetelnem Önöknek, hogy ezeknek a gyermekotthonoknak és különösen a gyermekkórháznak a felállítása és berendezése manapság milyen nehézségekkel jár. Hiány van berendezési tárgyakban, élelmiszerekben, gyógyszerekben, és még a legszükségesebbet is csak a legnagyobb fáradtsággal lehet előteremteni.

Azonkívül az akciónak nem áll rendelkezésére elegendő anyagi eszköz ahhoz, hogy az otthonokat úgy elláthassa és berendezhesse, ahogy az kívánatos volna. Mindazonáltal képviselőjüknek sikerült e gyermekotthonok felállításának nehézségein nemcsak úrrá lenni, hanem kapcsolatai révén legalább a legszükségesebb pénzeszközöket is az otthonok részére előteremteni.

Segítség Genfből, mind természetben, mind pénzeszközökben fölöttébb kívánatosnak tűnik. Különösen nagy a hiány ágyneműben, gyermek- és csecsemő-fehérműben, valamint élelmiszerekben (kiváltképpen cukor és tej).

A magyarországi képviselő
Born

Eredeti, géppel írott, német nyelvű jelentés, a VKNB budapesti képviselőjének fejléces levélpapírján, a jelentés első és második oldalán francia nyelvű körpecsétjével, Friedrich Born saját kezű aláírásával.

SBAB-E-2001-D-3.

113.
1944. november 5.

Bródy Ernő levélben köszöni meg Domonkos Miksának a bajba jutott hittestvérekért és érte végzett munkáját, és kéri, hogy Földes Tamás munkaszolgálatost a Dohány utcai templomból juttassák vissza századához

Kedves Barátom!¹

Hálásan köszönöm azt a nagyszerű munkát, melyet bajba jutott hittestvéreink érdekében végeztél. Külön köszönöm azt, amit értem tettél.

A szomorú és nehéz pillanatokban önzetlenül és bátran, jó szívvel és gyakorlati ésszel helyt állottál. Nekem, mint öreg harcosnak, különösen jól esett szép és nemes cselekedeted. Az Isten áldjon meg!

Igaz barátod

Bródy Ernő

U.i.: A velem egy házban lakó és általad jól ismert dr. Földes Gyula jó barátom, a Dréherék volt ügyvédjének fia, Földes Tamás szintén a Dohány utcai templomban van az igazolandók között. A fiú hivatalos úton, szabályszerű menetlevéllel kerettel jött Kenyérmező majorból, ahol a IX. kmusz I.ső századnál teljesít szolgálatot. Kérésem: az igazolás alapján teendő sürgős visszaküldése századához.

Bródy

*Eredeti, kézzel, tintával írott levél.
Karsai Elek irathagyatéka.*

¹ A megszólítás fölött a levél megírásának dátuma, alatta: „V. Légrády Károly utca 15.” olvasható, utóbbi minden bizonnyal Bródy Ernő lakáscíme volt.

114.
1944. november 6.

**Kemény Gábor külügyminiszter származásuk igazolására szólítja föl
a Külügyminisztérium tisztviselőit**

18.591/1.
1944.

Körözwény

Felhívom a Külügyminisztérium valamennyi tisztviselőjét és egyéb alkalmazottját, hogy aki származását ezideig nem igazolta, okmányait folyó hó 15-ig 2 kitöltött származási táblázattal együtt nyújtsa be.

A fogalmazási kari tisztviselők származását az elnöki osztályban, a számvevősegi tisztviselőket a számvevőségben, az egyéb tisztviselők és alkalmazottak származását a főigazgatói irodában alakított bizottság vizsgálja felül és az okmányok is ezeken a helyeken nyújtandók be.

Akik származásukat folyó hó 15-ig nem igazolják, egyénenkénti felhívás alapján antropológiai vizsgálatra jelentkezhetnek.

báró Kemény Gábor s. k.

*Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.
MNL OL-K59-16-1944-18.591/1.*

115.
1944. november 6.

Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka rendőröket vezényel ki zsidók őrizetére és kísérésére

Zsidó nők kíséréte és őrizete.

17. Az 1944. évi 310. sz. rfp. np. 25. pontjára való hivatkozással az Ügetőversenypályán összegyűjtött zsidó nőknek a Dohány utcai zsidó templomba való kíséréte és ottani őrizetére 1944. évi november 6-án a következő vezényléseket rendeltem:

1./ 13 óra 40 perckor kíséretre kivezenyeltem SKRIBEK Imre r. felügyelőgyakornokot és parancsnoksága alatt az I. zászlóaljtól 20 rendőrt.

2./ 15 órától a további intézkedésig, megfelelő váltással, őrizetre kivezenyeltem a 2. karhatalmi ezredparancsnokságtól 1 altisztet és 10 rendőrt.

Öltözet: egyszerű szolgálati. Távbeszélőn kiadattam.

4920/59/rfp. 1944. szám.

Kivezenyítés.

19. Az Újlaki téglagyárhoz, az ottani zsidók őrizetére, 1944. évi november hó 6-án 18 órától a szükségig, megfelelő váltással kivezenyeltem 2 altisztet és 18 rendőrt.

I. ker. osztály 3 rdr. VI. ker. osztály 1 alt. 3 rdr.

II. " " 1 " XI. " " 3 "

III. " 1 alt. 2 " XIV. " " 3 "

újpesti osztály 3 rdr.

Öltözet: egyszerű szolgálati. Távbeszélőn kiadattam.

4920/60/rfp. 1944. szám.

Kivezenyítés.

22. A Mosonyi utcai laktanyában levő javítóműhelyben dolgozó munkaszolgálatosoknak naponta 16 órakor a Kenyérmező utca 8. szám alá leendő kíséréte és ott másnap reggel 7 óráig való őrizetére, valamint a javítóműhelybe való átkísérésre, a további intézkedésig, megfelelő váltással, vezényeljen az 1. számú karhatalmi ezredparancsnokság 1 rendőrt.

Távbeszélőn kiadattam.

130/rfp. 1944. szám

Kivezenyítés.

23. Az észak- és északkeletről [a] Dunántúlra átkísért munkaszolgálatos zsidók átkelésének biztosítására a Szentendrei sziget alsó csúcsán levő Pünkösdfürdőhöz a pesti és budai oldalra 1944. évi november 6-án 7 órára a következő vezényléseket rendelem:

1./ a pesti oldalra egy tiszt parancsnoksága alatt vezényeljen a 2. számú karhatalmi ezredparancsnokság 3 altisztet és 27 rendőrt.

2./ a budai oldalra vezényeljen a 2. számú karhatalmi ezredparancsnokság 3 altisztet és 27 rendőrt.

A kivezényelt karhatalmaknak a helyszínre való szállítására az Aréna út 136. szám alatti iskola elé november hó 6-án 6 óra 15 percre kirendelek 2 db 30-as csapat szállító gépkocsit. A gépkocsik a kiszállítás után azonnal visszatérnek a laktanyába.

Utasítom a kivezényelt karhatalmak parancsnokait, hogy a helyszínre történt megérkezés után azonnal keressenek a főparancsnoksággal telefonon összeköttetést, a telefonszámot az ügyeletes tisztnek jelentsék be és a telefonokhoz 1-1 rendőrt osszanak be, akik az összeköttetést fenntartsák. [sic!]

Öltözet: szolgálati.

Fegyverzet: puska, szurony, 40 db éles.

4920/58/rfp. 1944. szám

Zsidók kíséréte.

24. A Dohány utcai zsidótemplomhoz, zsidók kíséretére 1944. november hó 6-án 4 óra 45 percre kivezényelem dr. HADNAGY LAJOS rendőrfelügyelőt és parancsnoksága alá vitéz SZANÁDY JÓZSEF és FILEP ÁKOS rendőr segéd-felügyelőket, valamint 6 altisztet és 9 rendőrt.

I. ker. osztály	1 alt.	15 rdr.	VII. ker. osztály	2 rdr.
II. " "		5 "	VIII. " "	3 "
III. " "	1 "	10 "	IX. " "	10 "
IV. " "		3 "	X. " "	10 "
V. " "	1 "	6 "	XI. 1 alt.	10 "
VI. " "	1 "	10 "	XIV. 1 "	10 "

Öltözet: szolgálati.

Fegyverzet: puska, szurony, 40 darab éles.

4920/57/rfp. 1944. szám

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

**116. a.)
1944. november 6.**

**A budapesti svéd követség jegyzékben tájékoztatja a Külügyminisztériumot:
a Vámház krt. 15. szám alatt a svédországi kiutazásra váró zsidók ügyeinek
intézésére irodát nyitott**

289 HUM/1944.

S z ó b e l i j e g y z é k

A Svéd Királyi Követség tisztelettel hivatkozik ez év október 23-án kelt, 266/1944 sz. szóbeli jegyzékére¹ és a következő ügyben szeretné a Magyar Kir. Külügyminisztérium szíves közbenjárását igénybe venni.

Tekintettel a svéd védő-, ideiglenes- és fekete útlevéllal ellátott személyek küszöbön álló repatriálására Svédországba, a Kir. Követség a Magyar Kir. Külügyminisztérium szíves tudomására hozza, hogy IX. Vámház körút 15. sz. alatt, új helyiségekben irodát nyitott az utaztatási ügyek lebonyolítására.

A Kir. Követség kéri a területenkívüliséget ezekre a helyiségekre is elismerni, illetve tiszteletben tartani. Egyidejűleg, hivatkozással a Magyar Kir. Külügyminiszter őexcellenciájának kívánságára – miszerint a Kir. Követség helyiségeiben személyzete egy részére biztosítson szállást is – tisztelettel közöljük, hogy az említett helyiségeket egyidejűleg személyzeti szállásként is hasznosítani fogjuk.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázatlan, a svéd követség fejléces levélpapírján, körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.027.

A jegyzék másolatát november 14-én a Külügyminisztérium megküldte Vajna Gábor belügyminiszternek azzal, hogy a „svéd követség ezen közlését tudomásul venni és a szükséges intézkedéseket megtenni méltóztassék”. Erről ugyanezen a napon kelt, német nyelvű jegyzékben tájékoztatták a svéd követséget. Az iratot Kemény Gábor külügyminiszter látta el kézjeggyel.

¹ Elírás az eredeti dokumentumban. 1944. október 23-án a budapesti svéd követség 263/1944. sz. alatt intézett jegyzéket a magyar Külügyminisztériumhoz. Lásd a 41. b.) sz. dokumentumot.

116. b.)
1944. november 6.

**A budapesti svéd követség jegyzékben tájékoztatja a magyar
Külgyminisztériumot: a Svéd Humanitárius Akció kész államhitelt fölvéve
élelmiszer-segélyakciót szervezni**

Feljegyzés

A Svéd Humanitárius Akció kész a szükségét szenvedők ellátását magára vállalni és ezzel összefüggésben hajlandó haladéktalanul a városi és állami szervezetektől 50.000.000.- P. értékben élelmiszert maximált áron megvásárolni. Az élelmiszerek városi vagy állami raktárakban tartandók, ott, ahol jelenleg is vannak. E rakományok kezelése a raktárak kötelessége. Az árut a szokásos kereskedelmi rizikó ellen biztosítani kell. Romlás vagy háborús kár esetére a Humanitárius Akció nem vállal felelősséget.

A Humanitárius Akció 37.500.000.- P. összegű állami hitelt igényel. Ezeket az élelmiszereket önköltségi áron, a szükségét szenvedő árja magyarok kapják. A hitelt a viszonteladás árbevételéből fizetjük majd vissza.

A fennmaradó 12.500.000.- P. a Humanitárius Akció egy nagybank útján fogja finanszírozásra és bevásárlásra felhasználni.

A raktárakban a következő szövegű táblák helyezendők el:

„Ezek az áruk a Svéd Humanitárius Akció tulajdonát képezik és a Svéd Királyi Követség védelme alatt állnak.”

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat, a svéd követség levélpapírján, pecsét és aláírás nélkül.

MNL OL-K707-1944-1945-2. t.-13.054.

A Külgyminisztériumban november 21-én készült el a hivatalos válaszjegyzék német nyelvű fogalmazványa, amelyet ugyanezen a napon küldtek meg a svéd követségnek. Ebben visszautasították az ajánlatot, arra hivatkozva, hogy „a tervezett élelmiszer-akció technikai kivitelezési nehézségek – mindenekelőtt az általános élelmiszerhiány miatt és tekintettel a hadsereg szükségleteire – nem járhatna a remélt eredménnyel”. Az iratot Kemény Gábor külgyminiszter látta el kézjeggyével.

117.
1944. november 6.

**Rúttkay-Miklián Gyula evangélikus püspöki titkár tájékoztatja
a Fasori Lelkeszi Hivatalt Schön Leona születésének pontos dátumáról**

1595/1944.

A Pesti Evangélikus Egyházközség
Fasori Lelkeszi Hivatalának

Budapest

A címzett lelkeszi Hivatal keresztelési anyakönyvében, az I. kötet 365. lapján 366. sorszám alatt van bejegyezve Schön Leona keresztelése. A keresztelés 1919. augusztus 27-én történt. Az anyakönyvben a megkeresztelt egyén születési időpontja tévesen van bejegyezve. Ezért kiigazításra van szükség. Felkérem a lelkeszi hivatalt, hogy a megjelölt tétel jegyzetrovatába a következőket jegyezze fel: „A Bányakerületi Püspök 1595/1944. számú rendeletére feljegyeztetik, hogy a megkeresztelt nem 1898. december 26-án, hanem 1878. december 27-én született. Ezzel a téves bejegyzés kiigazíttatik.”

A kiigazítás megtörténtéről a lelkeszi hivatal hivatalosan értesítsen. Ennek a levellemnek a másolatát tudomásulvétel végett egyidejűleg megküldtem a budapesti egyházmegye esperesének¹ is.

Öszinte tisztelettel a Püspök megbízásából:

Rúttkay-Miklián Gyula
püspöki titkár

Eredeti, géppel írott tisztázat. Az irat hátlapján a következő géppel írott sor olvasható: „Tudomásulvétel végett másolatban megküldöm.” A Bányakerületi Ág. Evangélikus Püspöki Hivatal körpecsétjével és Rúttkay-Miklián Gyula saját kezű aláírásával.

EOL-BEPH-502-1944.

¹ E posztot ekkor báró Kemény Lajos töltötte be.

118.
1944. november 6.

Lakáskiutalási igazolvány Lendvai Leitner Béla nyilas főhadnagy számára

IGAZOLVÁNY

melynek alapján a Budapest I., IV. Béla út 69.¹ I. 1. sz. zsidólakást Lendvai Leitner Béla fhgy. 5. szem. családjának² adtuk át.

Az átvevő a lakbért Nyil. Keresztes Pártnál³ fenti ház tulajdonosának⁴ folyószámlája javára az arra illetékes helyen befizetni tartozik. Nemzsidó háztulajdonos esetén a lakbért a tulajdonosnak, vagy megbízottjának kell kifizetni.

átvevő:

Lendvai Leitner Béla fhdgy

átadó:

Lukács György
ig. vez.

Eredeti, géppel írott, illetve kézzel kitöltött formanyomtatvány, Lendvai Leitner Béla és az I. kerületi nyilas igazgatási vezető saját kezű aláírásával.

BFL-XXV-B. 21.742/1949. Lendvai Béla iratai

Az iratok mellett található még egy darab, 1944. november 7-én felvett, egy-lapos, géppel írott lakásleltár a hálósobában, a nappali szobában, a hallban, az ebédlőben és a konyhában található bútorokról, ruhaneműkről és egyéb ingóságokról.

¹ A gépelt formanyomtatványra a lakcímet utólag, kézzel írták.

² A formanyomtatványra a kedvezményezett személyi adatait kézzel, utólag írták.

³ A három utolsó szó kézzel írva.

⁴ E szót áthúzták.

119.
1944. november 6.

**Benedek László hamis igazolványa a „Halálfejes Légión” 3. számú
dandárparancsnokságától**

HALÁLFEJES LÉGIÓ
3. DANDÁR PARANCSNOKSÁG
IGAZOLVÁNY

Hivatalosan igazolom, hogy
BENEDEK LÁSZLÓ

bajtárs (szül: Debrecen, 1906. febr. 21-én, anyja: Maros Júlia) fenti parancs-
nokságnál

– különleges megbízatással –
teljesít szolgálatot.

Ezen igazolvány visszavonásig érvényes!

[olvashatatlan aláírás]
SS, Sturmscharführer.¹
dandárpk. sgt.-je

*Eredeti, géppel írott hamis igazolvány, Benedek László arcképével, a „Halál-
fejes Légión 3. Dandárparancsnokság” szövegű, zöld színű körpecséttel a fénykép
és az aláírás mellett.*

MZSL-XX-F-II. Védlevelek

¹ [Sic!] Ilyen rang az SS-ben nem létezett.

120.
1944. november 6.

**Jegyzőkönyv a Kondás Kálmán zsidóvagyon-rejtegető lakásán tartott
házkutatás eredményéről**

Újpest

Jegyzőkönyv.

Felvétetett Kondás Kálmán zsidó vagyon rejtegetés tárgyában tudomásunkra jutott, hogy fent nevezet [sic!] 50.000 pengő zsidó eredetű készpénzt rejteget. Házkutatásunk folytán a kasza [sic!] kulcsot nem találtuk, ami különös képen [sic!] furcsa dolgokra enged következtetni. Ki kell hangsúlyozni még azt is, hogy Kondás Kálmán üzem tulajdonos Frommer Géza Bpest, Sziget utca 29. számú zsidó fajú egyéntől, egy láda fehérneműt vett át megőrzés véget [sic!] és azt nőgrádverőcei bérelt hely[i]ségébe szállította [sic!] ki. A kulcs keresése közben egy doboz nagyobb mennyiségű dohány árut találtunk: 780 drb szinfónia, [sic!] 100 drb menfís [sic!], 29 drb szivar.

Tekintettel arra, hogy a zsidó vagyon rejtegetés megállapítást nyert és ezért az egy bőröndbe talált 15.820.- pengő [sic!] előzetesen lefoglalásba [sic!] helyeztem. Három darab arany karkötőt szintén lefoglaltam [sic!].

A jegyzőkönyv bezárása pillanatában a kasza [sic!] kulcsot megtaláltuk és így megállapítást nyert, hogy az 50.000.- pengőt nem találtunk [sic!].

K. m. f.

Feltüntetett készpénzt és értékeket elvittük.

Kondás Kálmán

[olvashatatlan aláírás]

[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott tisztázat, Kondás Kálmán és a jegyzőkönyvvezető, valamint egy további személy olvashatatlan aláírásával.

Karsai Elek irathagyatéka.

121.
1944. november 7.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka rendőröket vezényel
a Dohány utcai zsinagógához**

Kivezénylés.

4. A Dohány utcai zsidó templomhoz, a szóbelileg kiadott utasítás értelmében teljesített szolgálatra 1944. évi november hó 5-én 14 óra 30 perckor csapat-szállító gépkocsin kivezényeltem a rfp. készülségből 2 altisztet és 18 rendőrt.

Öltözet: szolgálati.

Távbeszélőn kiadattam.

136/Rfp. 1944. szám

*Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.*

122. a.)
1944. november 7.

Edmund Veesenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott táviratban tájékoztatja a német Külügyminisztériumot: a budapesti portugál követség védőútleveleket ad ki magyar zsidók számára

V/102

NG-4988

Budapest, 1944. november 7. 20 óra 20'
Érkezett: [november] 8. 7 [óra] 45'

Nr. 3 2 1 9 / 11. 07.

Mint más vonatkozásban már jelentettem, az itteni portugál követség, eredeti közlésével ellentétben, zsidók részére néhány 100 védőútlevelet állított ki.¹ E védőútlevél-tulajdonosok kiutazását illetően is elvileg tárgyalókészséget ígértem, anélkül azonban, hogy elköteleztem volna magam. A kérdés még nem tisztázott, minthogy a Birodalmi Külügyminiszter időközben úgy nyilatkozott, hogy ellenzi a magyar zsidók kivándorlását az annak idején kiadott Führer-határozat keretein túlmenően engedélyezni, míg a Szálasi-kormány nagy súlyt helyez arra, hogy ebben a kérdésben a semleges államokkal szemben előzékeny legyen, és ezen keresztül elérje náluk kormánya elismerését.

Veesenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 346.

122. b.)
1944. november 10.

Adolf Steengracht német külügyi államtitkár memorandumban javasolja, ne ismerjék el a Budapesten kiadott portugál védőútleveleket

V/96-98

NG-4988

Ma felkeresett a p o r t u g á l követ [Tovar de Lemos]. Kormánya nevében előadta, hogy kormánya Magyarországon portugál védőútleveleket adott ki. Az előző magyar kormány ezeket az útleveleket, és ezzel az állampolgárságot elismerte. Ezzel szemben a jelenlegi kormány – mint erről a portugál kormány értesült – nem ismeri el a portugál útleveleket. Ez okból a portugál kormány Budapesthez fordult, annál is inkább, mert tervbe volt véve, hogy ezeket a por-

¹ Erről lásd a 27. a.) sz. dokumentumot.

tugálokat hamarosan Németországon keresztül Svájcba és onnan tovább fogják utaztatni. A portugál kormány kérése arra irányult, hogy mind a német kormány, mind a budapesti Német Birodalmi Követség az esetleg benyújtandó átutazó vízum iránti kéréseket jóindulatúan kezelje és mi befolyásunkat arra vonatkozóan érvényesítsük, hogy a magyar kormány, elődjéhez hasonlóan, ismerje el ezeket az útleveleket.

A követ ezen kívánságát azzal a megjegyzéssel utasítottam el, hogy a magyar kormány szuverén, és részünkről a magyar viszonyokba való beavatkozás nem jöhet szóba. Ezen túlmenően, azt az alapvető megjegyzést kell tennem, hogy a magyar kormány nemzeti kormány, amely a saját programját követi. Minden esetleges kombináció tehát eleve téves. Csupán annyi állapítható meg, hogy a német és a magyar kormány közti együttműködés különlegesen bizalomteljes.

Magyar zsidók részére portugál útlevelek kiadása szerintem nemzetközi jogilag sem tűnik elfogadhatónak. Éppen ezért, véleményem szerint érvényességükre vonatkozó semmilyen igény nem merülhet fel.

Számunkra a portugál útlevelel, mint igazoló okirat, csak a nemzetközileg elfogadott előfeltételek mellett volna érvényes. Ilyen előfeltételek mellett a portugálok részére történő átutazó vízumok kiadásánál természetesen jóindulatú bánásmódot javasolnék.

Ezúton

Államtitkár úrnak

Steengracht

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 349.

122. c.)

1944. november 10.

**Horst Wagnernek, a Külügyminisztérium Belföld II. osztálya vezetőjének
memoranduma Joachim von Ribbentrop német külügyminiszternek
a Budapesten kiadott portugál védőútlevelekről**

V/103-104

Előadói feljegyzés

A portugál követ kérdést intézett a Külügyminisztériumhoz arra vonatkozóan, hogy milyen bánásmódban részesülnének Budapesten a portugál védőútlevél-tulajdonosok. Azt a választ kapta, hogy ez

1) Magyarország belügye és

2) itt egyáltalán nem ismeretes, hogy a portugál követség, egy bizonyos család hozzátartozóit kivéve, védőútleveleket állított volna ki.

A portugál követ kérte, hogy amennyiben ebben az ügyben valami ismertessé válnék, tájékoztassák őt, minthogy kormányától különleges utasításokat kapott, amelyek azonban annyira homályosak, hogy nem igazán tud mit kezdeni ezekkel.

A Budapesttől kért felvilágosításból kiderült, miként ez a mellékelt táviratból is látható, hogy a portugál követség, eredeti bejelentésével ellentétben néhány száz védőútlevelet kiállított zsidók részére, és ezeknek a védőútlevél-tulajdonosoknak ügyében a német követséggel tárgyalásokba bocsátkozott.

Veesenmayer követ ez ügyben közli, hogy a magyar kormány nagy súlyt helyez bizonyos előzékenység mutatására, hogy ezen keresztül a semleges államoknál elismertetését elérje. Belföld II. azt javasolja, hogy Veesenmayer követ, a magyarok kívánságát figyelembe véve, kapjon felhatalmazást a portugálokkal szemben bizonyos előzékenységet mutatni, amennyiben olyan zsidók részére, akiknek szoros személyi kapcsolataik vannak, pl. rokoni jellegűek, és számuk nem haladja meg a százat, a kiutazási engedélyt kilátásba helyezni.

Amennyiben a létszám nincs előre egyértelműen behatárolva, az eddig különösen a svájciakkal és svédekkel szerzett tapasztalatok alapján számolni kell azzal, hogy a kiadott védőútlevelek száma hétről hétre progresszíven emelkedni fog.

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 348.

122. d.)
1944. november 13.

Harro Brenner követségi tanácsos, Joachim von Ribbentrop német külügyminiszter Kabinetirodájának munkatársa átiratban közli Ribbentrop utasításait Horst Wagnerrel, a Külügyminisztérium Belföld II. osztálya vezetőjével a Budapesten kiadott portugál védőútlevelek ügyében

V/95

NG-4988

A Budapestről érkezett 11. 7-én kelt, 3219 sz. táviratra, valamint magyar zsidók részére kiadott portugál védőútlevelek tárgyában 11. 10-én kelt feljegyzésére hivatkozva, kéri Önt a Külügyminiszter Úr, utasítsa Veesenmayer követet, hogy szóbelileg közölje a magyarokkal: nyomtatékosan eltanácsoljuk őket attól, hogy magyar zsidók az annak idején engedélyezett kereteken túlmenő, további portugál védőútleveleket elismerjék, mert ebből csak nagy problémák adódnának, és aligha volna elvárható, hogy a semleges államok a magyar kormány elismerésének kérdésében előzékenységet tanúsítsanak.

A Birodalmi Külügyminiszter Úr adott időpontban várja fenti ügyben Veesenmayer követ jelentését.

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 350.

Wagner november 16-án 3549 sz. alatt (NG-3023) megtáviratozta Veesenmayernek Ribbentrop utasítását: újabb védleveleket már ne ismerjen el. Ennek szövegét lásd R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 334.

**122. e.)
1944. november 15.**

Edmund Veesenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott táviratban tájékoztatja a német Külügyminisztériumot: a budapesti portugál követség újabb 700 magyar zsidó számára kért átutazóvizumot

X/168

Budapest, 1944. november 15. 20 óra 35'
Érkezett: 1944. november 15. 21 óra 40'
Nr. 3291 11.15.

Az itteni portugál követség e hó 13-án kelt szóbeli jegyzék útján átutazóvizumokat kért további 700, ideiglenes portugál útlevéllel rendelkező magyar zsidó részére. Kérést elutasítottuk, utalva arra, hogy az annak idején elfogadott kontingensen túl további zsidók részére nem adhatók vizumok; amennyiben azonban különleges érdek forogna fenn, a portugál kormánynak a Birodalmi Kormánnyal újabb tárgyalások felvétele javasolt.

Veesenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 351.

**122. f.)
1944. november 16.**

A budapesti portugál követség jegyzékben köszöni meg a magyar Külügyminisztériumnak 700 magyar zsidó kivándorlásának engedélyezését Portugáliába

No.110.

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

A portugál követség tisztelettel köszönti a Magyar Királyi Külügyminisztériumot, igazolja a f. hó 10-én 13.014 szám alatt kelt szóbeli jegyzékének kézhezvételét² és köszönetet mond azért a lekötelező szívességért, mellyel 700 magyar zsidónak Portugáliába történő kivándorlásához hozzájárult.

² Nem található az iratok mellett.

A követség tisztelettel közli, hogy a szükséges átutazóvízumokat Németország Nagykövetségénél már kérelmezte.

Géppel írott, francia nyelvű tisztázata, a portugál követség fejléces levélpapírján, a követség körbélyegzőjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.074.

**122. g.)
1944. november 18.**

Edmund Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott táviratban jelenti a német Külügyminisztériumnak, hogy a magyar hatóságok csak korlátozott számban engednek kivándorolni zsidókat

V/97

NG-4987

Budapest 1944. november 18. 13 óra 55'

Érkezett: 1944. november 18. 15 óra 15'

Nr. 3320. 11.18. Titkos Birodalmi ügy

1944. november 16-i Nr. 3549. távirati utasításra.

A magyar külügyminisztert az utasításnak megfelelően tájékoztattam. Szálasi hozzájárulásával eddig 7.800 Svájcban keresztül Palesztinába kivándorló, 4.500 svéd zsidó, 300 spanyol és 700 portugál védett zsidó külföldi védőútlevelét ismerte el. Az elismerés magyar részről a kivándorlás engedélyezését magában foglalja, míg a 7.000, Palesztinába kivándorló zsidó, 400 svéd zsidó, 3 spanyol és 9 portugál védett zsidó, engedélyezett kontingense részére megszerzendő német átutazóvízum ügyében az érdekelt államokat a Birodalmi Kormányhoz utasítottam. A magyarok eredetileg fennálló szándékuktól – e védett zsidók kivándorlása után, német hozzájárulást feltételezve, elvileg további kontingensek részére engedélyt szerezni – állásfoglalásunk ismerete alapján immár elállnak és a külföldi védőútlevelek elismerését befejezettnek nyilvánítják.

Veesenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 335.

123. a.)
1944. november 7.

Raoul Wallenberg budapesti svéd követségi titkár tájékoztatja a Zsidó Tanácsot: megkapta közlésüket, miszerint a svéd védőútlevéllel rendelkezőknek három napon belül be kell költözniük a Pozsonyi úton és környékén számukra kijelölt házakba

W/F

Magyar Zsidók Szövetsége
Budapest
Síp u. 12.

Tudomásul vettem közlésüket, mely szerint Önök a Belügyminisztériumban a zsidókérdéssel megbízott Ferenczy alezredes úrtól a következő utasítást kapták:

A svéd védőútlevéllel rendelkezők, szám szerint 4.500-an, november 8-tól kezdődően, november 11-én reggelig bezárólag, átköltöztetendők a részükre rendelkezésre bocsátott Pozsonyi úti, Szent István parki és Újpesti rakparti házakba.

Kérésükre igazolom, hogy ezt a jelentést ma, november 7-én délben 13,30-kor kaptam meg. Szeretném – fenntartással – már előre szóvá tenni, hogy ez a jelentés ellentétben áll a Magyar Kormánnyal kötött megállapodással, mely szerint egy szabványos szobában 4-5 személy helyezhető el. Számításaim szerint az Önök által eljuttatott utasítás szobánként 10-12 személyes lakósűrűségnek felel meg.

Megjegyzem továbbá, hogy a követség semmilyen szállítóeszközzel nem rendelkezik ahhoz, hogy egy ily mértékben gyors átköltöztetést le tudna bonyolítani, és végül: a követség nem lesz képes az átköltöztetés részletes utasításairól tájékoztatni azokat a védőútlevéllel rendelkezőket, akiket az utóbbi időkben – olyan rendelkezések következtében, melyekben a követség nem részes – annyiszor költöztettek, hogy egy részük címe a követség előtt ismeretlen.

Végül sajnálattal állapítom meg, hogy ezáltal a repatriálók 1. sz. vonatának megszervezése nagyon nehézé fog válni, ui. a követség holnap szándékozik erre vonatkozóan a csoportokkal az érintkezést felvenni.

Ha a repatriálást az átköltözéssel egyidejűleg kell végrehajtani, akkor a változó címek alapján lehetetlen a csoportokkal kapcsolatot teremteni. Természetesen a követség minden tőle telhetőt megtesz, hogy a kívánt átköltözés – amennyire ez technikailag egyáltalán lehetséges – a megadott időpontig le-bonyolódjék.

Kiváló tiszteletem kifejezése mellett maradok

Raoul Wallenberg
követségi titkár

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat, a budapesti svéd követség fejéces levélpapírján, Raoul Wallenberg saját kezű aláírásával, pecsét nélkül.

ÁBTL-V-79.348. Ferenczy László iratai

Azonos tartalmú tájékoztatást adott ki 1944. november 7-én Carl Lutz budapesti svájci alkonzul és november 8-án a budapesti portugál követség. Utóbbi jelezte, hogy 698 védettjét, mivel a Zsidó Tanács nem tudja, kikről van szó, a követség feladata értesíteni.

**123. b.)
1944. november 9.**

A budapesti spanyol követség jegyzékben kéri a Külügyminisztériumtól a spanyol védőútlevelell ellátott zsidók összeköltöztetésére kifizűött határidő meghosszabbítását

SZÓBELI JEGYZÉK

Spanyolország követsége tisztelettel a Királyi Minisztérium szíves tudomására hozza az alábbiakat:

A ma esti sajtó közli azt a cikket, mely szerint az ideiglenes külföldi útlevelell rendelkező zsidóknak november 10-én reggel 10 óráig be kell költözniük az erre a célra kijelölt házakba.¹

Spanyolország követsége a Királyi Minisztérium szíves tudomására hozza, hogy a spanyol kormány által kiállított 100 (egyéni és kollektív) útlevelellnek a tulajdonosai jórészt még nem kapták meg ezeket az útleveleket, mert sokan vannak közöttük olyanok, akik többször is kénytelenek voltak lakást változtatni, tehát akiknek lakcíme ismeretlen, míg mások koncentrációs vagy munkatáborokban vannak, tehát még nem volt módjukban útlevelellüket átvenni.

Ezen túlmenően a követség semmiféle hivatalos értesítést nem kapott a mai esti sajtóban megjelent közlemény felől, nem volt tehát módja arra, hogy az érdekelteket idejében figyelmeztesse.

Spanyolország követsége a legnagyobb megdöbbenésének ad kifejezést a kérdéses közlemény közzététele miatt, és arra kéri a Királyi Minisztériumot, halassza későbbi időpontra az említett rendelkezés végrehajtását.

Eredeti, géppel írott, francia nyelvű tisztázat, a budapesti spanyol követség fejéces levélpapírján, a követség spanyol nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

¹ A korabeli napilapokban november 10-én jelent meg az első híradás arról, hogy a rendőrség budapesti főkapitánya rendeletet adott ki, amelyben megtiltotta a „zsidók utcán való mozgási szabadságát” november 10–11–12-én. A rendelkezés nem vonatkozott a külföldi védőlevelell rendelkező zsidókra, akiknek november 10-én este 10 óráig kellett volna beköltözniük a Pozsonyi út, Szent István körút, Duna-part és Szent István park közötti területre. *Esti Újság*, 1944. november 10., 3.

MNL OL-K707-1944-1945-2. t. 13.012.

Az irat „sürgős” jelzést kapott, Kemény Gábor külügyminiszter aláírásával a jegyzéket megküldték a Belügyminisztériumba Ferenczy alezredesnek. Ferenczy november 15-én ráírta a kérvény hátlapjára: „Pro domo: Intézkedés történt, hogy a spanyol védőútlevelel rendelkezők az arra kijelölt házban nyerjenek elhelyezést.” A kérvényt november 24-én ad acta tették.

123. c.)

1944. november 12.

Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztos „szolgálati utasítás”-a a rendőrségnek a nemzetközi gettó megszervezésére

Az osztályparancsnokok a rendelkezésre bocsátott fegyveres pártszolgálatosokból és rendőrökből alakítsanak megfelelő járőröket, a mellékelt felhívásokat² a sárga csillagos házakban azzal adják át a ház légoltalmi parancsnokának és [a] házfelügyelőnek, hogy azt azonnal hirdessék ki az összes lakó előtt és figyelmeztessék őket, hogy a megadott időre mindnyájan jöjjenek le az udvarra. A házfelügyelők a betegek és menetképtelenek nevét jegyezzék fel és a járőrnek azzal adják át, hogy a járőr a Zsidó Tanácsnál, VII. Síp u. 12. szám alatt további intézkedés céljából adja le.

Az udvaron összegyűlt zsidókat három csoportba kell összeállítani és utána a legrövidebb úton az alább felsorolt helyekre kell kísérni és ott átadni:

Az első csoportba kell beosztani azokat a honvédelmi munkára kötelezett és igénybe vett, sárga csillagos zsidó férfiakat és nőket, akik a III. ker., Bécsi út 136. szám alatti Nagybátony-Újlaki téglagyár telepére lesznek szállítva.

Tudomásulvétel végett közlöm, hogy honvédelmi munkára kötelezve vannak a férfiak közül 16 éves kortól 60 éves korig, a nők pedig 16 éves kortól 40 éves korig.

E korhatáron belül nem vehetők honvédelmi munkára igénybe: a menetképtelenek, a 75%-os, vagy annál súlyosabb hadirokkantak, a külföldi menlevéllel rendelkezők, a zsidó nők közül pedig azok, akiknek egyévesnél kisebb gyermekük van, vagy szemmel láthatólag terhes állapotban vannak.

A 2. csoportba kell besorolni mindazokat a zsidókat, akiknek külföldi követség által kiállított menlevelük van, és akik önként vállalkoznak arra, hogy az V. kerület Pozsonyi út, Szent István körúti szakaszon kijelölt házakba beköltöznek. Ezeket a Szent István körút közelében a Pozsonyi útra kell kísérni, ahol őket Tarpataky r. főfelügyelő úr átveszi, és elhelyezésükről gondoskodik.

A 3. csoportba kell besorolni az öregeket, azokat a külföldi menlevéllel ellátottakat, akik nem hajlandók a 2. csoportba besoroltakkal a részükre kijelölt lakásokba elmenni.

² Nem található az iratok között.

A 3. csoportba soroltakat a VII. ker. Síp u. 12. sz. alatt lévő gyűjtőhelyre kell kísérni, ahonnan őket még november hó 12-én a Dohány utca, Akácfa utca, Dob utca és Károly király út által határolt területen lévő zsidó lakásokba kell elhelyezni.

Az elhelyezésükről a Zsidó Tanács gondoskodik. A rendet Ágoston József r. főfelügyelő úr tartja fenn, a rendelkezésre bocsátott karhatalommal, s egy-szersmind a körülhatárolt városrészt is elzárja, hogy a meghatározott helyekről zsidó el ne távozhasson.

Egy-egy csoportba legfeljebb 100 személyt kell beosztani. A csoportok kíséretére 2 rendőrt és 2 pártszolgálatost kell beosztani. Az elszállításnál ügyelni kell arra, [hogy] az ne legyen folyamatos, hogy az amúgy is nagyon igénybe vett hidak forgalmát ne akadályozza.

A járőrparancsnokok szolgálatuk befejezése után a területileg illetékes osztályparancsnoksághoz jelentsék, hogy melyik házból hány zsidót és milyen csoporttal kísérték el és hány beteg vagy menetképtelen elszállításáról gondoskodott a Zsidó Tanács.

Utasítom az osztályparancsnokokat, hogy azonnal lépjenek érintkezésbe a kerületi pártszervezet helyi vezetőjével és kérjék fel őket a zsidótlanított házak azonnali átvételére.

Solymossy János
rendőrtörzsfőfelügyelő

Géppel írott, aláírás nélküli másolat.

ÁBTL-V-26.349.-Solymossy János és társai iratai

**123. d.)
1944. november 14.**

Csendőrségi kimutatás a külföldi követségek által „védett”-nek nyilvánított házakról

<u>Spanyol</u>	Szent István park 35.
<u>Vatikáni</u>	Wahrmann u. 32.
<u>Svéd</u>	Katona József u. 24.
<u>Sveici [sic!]</u>	Katona József u. 39.
	41.
	" 26.
	" 28.
	Mahr Jenő u. 6.
	Pozsonyi út 39.
	49.
	54.

Hollán utca 47.
49.
Wahrmann u. 32.

Dr. Batizfalvy
rkp.

Kézzel, tintával írt tisztázat, Batizfalvy Nándor rendőrkapitány piros ceruzával írt saját kezű aláírásával, s a „M. kir. csendőrség összekötő tisztjének a Német Biztonsági rendőrségnél” feliratú bélyegzővel.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Az irat hátlapján ceruzával írott feljegyzés: „Király u.; 155-884; vitéz H. [olvashatatlan] Aladár. [olvashatatlan név] Sári Sándor; [három olvashatatlan név]

123. e.)

1944. november vége körül

Kimutatás a nemzetközi gettó „védett házairól”

Spanyol védettek:	Szt. István park 35.
Vatikányi [sic!] védettek:	Pozsonyi út 20. 24, 30, Wahrmann u. 32.
Nemzetközi Vöröskereszt:	Pozsonyi út 16, 23.
Kormányzói és belügyi:	Pozsonyi út 28.
Sziget u. 41.	
Svéd védettek:	Pozsonyi út 1, 3, 4, 5, 7, 10, 12, 14, 15/17, 22.
Katona József utca 24.	
Portugál védettek:	Újpesti rakpart 5.
Svejci [sic!] védettek:	Pozsonyi út 32, 33/a, 33/b, 35, 36, 40, 42, 39, 49, 54.
	Katona József utca 8, 39, 41, 26, 28.
	Máhr Jenő u. 6.
	Hollán utca 47, 49.
	Wahrmann u. 32.
	Szt. István park 2, 3, 4, 6, 10, 14, 22, 23, 25, 33.
	Újpesti rakpart 7.
	Sziget u. 40, 43, 45. ³
	Légrády K. u. 43.
	Szt. István park 8.
	Rudolf t. 6.
	Légrády K. 35.

Eredeti, géppel írott, kézzel kiegészített jegyzék.

MNL OL-K150-XXI-1944-45. sz. n.

³ A következő négy sort kézzel, tintával írták a lap bal szélére. Alattuk még kiolvasható: „+ 2 tkh Po” és egy olvashatatlan szó, mely mellett „+ 1” áll.

123. f.)
Kb. 1944. november vége

A nemzetközi gettó védett házainak jegyzéke

Svéd követség védett

Phönix utca 7.

Tátra utca 4., 5/a., 5/c., 6., 12/a., 14/16, 15/a., 15/b.

Pannonia u. 8., 15., 17/a., 17/b., 36.

Katona József u. 10/a., 14., 21., 23/a., 31.

Argentín védett

Tátra u. 5/c.

Svéd Vöröskereszt védett

Tátra u. 8.

Pannonia u. 19., 21., 25., 30.

Svájci védett

Hollán u. 3., 4., 6., 7/a., 7/b., 8., 9., 12., 13/15., 16., 18., 22., 25., 28., 29/b., 30., 31., 33., 37., 38/a., 38/b., 46/51.

Légrády Károly u. 25., 30., 33., 44/b., 50/a.

Tátra u. 20/a., 22/b., 24., 25., 26., 27/b., 29/a., 29/b., 31., 32., 33/b., 36., 37., 38.

A portugáloktól elvettük a korábban részükre kiutalt Újpesti rakpart 5., és Légrády Károly u. 21. számot és azt is a svájciak kapták.

Spanyol védett

Pannonia utca 40., 44., 48., 64.

Portugál védett

Pannonia u. 9., 14., 18.

Katona József u. 25.

Belügyi és kormányzói védett

Tátra u. 39., 44., 46.

Nemzetközi Vöröskereszt védett

Csanády u. 18., 21.

Pannonia u. 30.

Vatikáni védett

Sziget u. 19/c., 23.

Pannonia u. 54., 56.

Wahrman u. 28., 29.

Eredeti, géppel írott tisztázata, dátum és aláírás nélkül. Karsai Elek irathagyatéka.

124.
1944. november 7.

A budapesti spanyol követség „védlevele” Blau Józsefné, valamint a Brander család négy tagja számára

1062. sz.

Védlevél.

Ezennel igazolom, hogy
özv. Blau Józsefné szül: Weisz Etel, sz. 1882. Nagybánya
Brander Elemér, sz. 1905. Budapest,
Brander Eleménné szül. Blau Gizella, sz. 1910. Dész,
Brander Anna Mária sz. 1942. Budapest, Brander Gabriella, (sz. 1944. Budapest) budapesti (V. Tátra utca 24.) lakosok részére Spanyolországban lakó rokonai a spanyol állampolgárságért folyamodtak. A spanyol követség felhatalmazást kapott, hogy részükre még a kérvény elintézése előtt beutazási vízumot állítson ki.

A spanyol követség kéri az illetékes hatóságot, vegye fentieket jóindulatú figyelmébe és mentesítse őket a munkaszolgálat alól.

a Spanyol Követségi ügyvivő
Sanz Briz

*Magyar nyelvű, géppel írott tisztázat, a budapesti spanyol követség fejléces, körpecsétetes levélpapírján, Blau Józsefné, Brander Elemér és felesége útlevelekével, Ángel Sanz Briz saját kezű aláírásával.
Karsai Elek irathagyatéka.*

125.
1944. november 7.

**A budapesti svéd követség igazolja: a svéd mentesítő okmányokkal rendelkezők
nem tartoznak munkaszolgálatot teljesíteni**

A Svéd Királyi Követség igazolja, hogy a M. Kir. Kormányval létrejött megállapodás alapján a svéd okmányokkal (útlevél, védőútlevél, Vöröskereszt menlevél, stb.) rendelkező zsidók sem katonai, sem polgári munkaszolgálatot teljesíteni nem tartoznak.

E rendelkezést a rádió és az M. T. I. útján az illetékes hatóságok külön is közhírré tették.¹

F. hó 4-én a Dohány utcai zsidótemplomból fenti rendelkezések értelmében az ott lévő, ilyen okmányokkal rendelkezőket elbocsájtották.

A Svéd Kir. Követség fentiek alapján tisztelettel felkéri az illetékes parancsnokságot, hogy az ily okmányokkal rendelkező egyéneket haladéktalanul elbocsájtani szíveskedjenek.

*Eredeti, magyar nyelvű, géppel írott másodlat, a budapesti svéd követség fejléces levélpapírján, a követség német nyelvű, ovális pecsétjével, aláírás nélkül.
MNL OL-K63-1944-43-174.*

¹ Ezzel kapcsolatban lásd a 103. sz. dokumentumot.

126. a.)
1944. november 7.

**A svájci Külügyminisztérium táviratban arról tájékoztatja a budapesti svájci
követet, hogy Svájc kész befogadni svéd védőútlevéllel rendelkező
4000 magyar zsidót**

480. sz. Saját 462. A berni angol követség egyebek között jelzi, hogy Magyarországon 4000, svéd védőútlevéllel ellátott zsidó tartózkodik, akiket Stockholm kész lenne befogadni, de a német vasutak túlterheltsége miatt Svédországba szállításuk nehezebbnek tűnik, mint Svájcba. Készek vagyunk lehetővé tenni, hogy a svájci védőútlevéllel rendelkezők Svájcon átutazzanak, valamint az említett 4000 fő közül azok is, akik nem tudnak Svédországba eljutni, még abban az esetben is, ha Svédországba utazásukat időlegesen meg kell szakítaniuk és ha Svájc menekülésük egyetlen útja. Stockholm állítólag utasítást adott budapesti követségének, hogy működjenek együtt Önökkel ezen zsidók Svédországba vagy Svájcba szállítása ügyében. Ha bebizonyosodott, hogy az Ön 180. és 462. sz. táviratában¹ jelzett, 8000, palesztinai bevándorlási engedéllyel rendelkező zsidó megmentését nem veszélyezteti, hogy a németek által engedélyezett kívándorlási kvótát 12 000-re növeli, felhatalmazzuk Önt, hogy minden szükségesnek ítélt lépést tegyen még a német hatóságoknál is, a svéd követséggel együttműködve és meghozva a szükséges intézkedéseket. Haladéktalanul táviratozza meg a vonatindulások időpontját és az utazók névsorát.

Eredeti, géppel írott, francia nyelvű tisztázat, pecsét, aláírás nélkül. A távirat eredeti példányát megküldték Eduard de Hallernek, a Nemzetközi Segélyszervezet svájci képviselőjének.

SBAB-E-2001-D-1968-74.

126. b.)
1944. november 9.

**Horst Wagner, a Külügyminisztérium Belföld II. osztálya vezetője jelentése
Joachim von Ribbentrop német külügyminiszternek: magyarországi zsidók
újabb 1000 fős csoportját szállítják Svájcba**

V/165, 163-164

NG-2994

A mellékelt írás elkészült, jóllehet az adott ügyben semmit sem kell írásba foglalni. Kérem tehát, hogy az ügyet mint személyes jelentésemet mutassa be a Birodalmi Külügyminiszter Úrnak, és ezt az írást, amelynek nincs másolata, megsemmisítés céljából személyesen adja vissza. Kérem ügyelni rá, hogy hivatalok

¹ Nem található az iratok között.

stb. semmi esetre se szerezzenek tudomást róla. A Birodalmi Külügyminiszter úrral kérem közölni, hogy az államtitkár úrnak tudomása van erről a feljegyzésről.

E l ő a d ó i f e l j e g y z é s

A Birodalmi Biztonsági Főhivatal telefonon közölte, hogy a Waffen SS-nek fegyverrel való ellátása keretében további 1000 magyar zsidó adható ki Svájcnak, amint a szükséges szállítóeszközök rendelkezésre bocsáthatók. Írásbeli közlés nem várható, mivel magasabb rendelkezés értelmében erről az egész tranzakcióról a Birodalmi Biztonsági Főhivatalnál írásbeli feljegyzések nem szülehetnek.

A svájci követség 318 magyar zsidónak a Birodalmi Külügyminiszter úr előtt ismeretes Svájcba történt illegális áttevése kapcsán kifejezte azt a kívánságát, hogy hasonló tranzakciókról lehetőleg előzetesen kapjon jelzést annak érdekében, hogy e személyek szabályszerű befogadásáról gondoskodhasson.²

A Birodalmi Biztonsági Főhivatal nem kétli, hogy a svájci követség a tervbe vett zsidó transzportok ügyében a kért jelzést meg fogja kapni.

Az SS ezen terveit kötelességszerűen jelentem és egyidejűleg utasítást kérek, hogy a Birodalmi Külügyminiszter úr beleegyezése esetén a svájciak a tervbe vett transzportokról értesítendők-e?

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 388.

**126. c.)
1944. november 10.**

**Horst Wagnernek, a Külügyminisztérium Belföld II. osztálya vezetőjének
memoranduma a b.) alatt közölt ügyről**

V/168-169

Szeptemberben egy svájci értesítés alapján Belf. II. előtt ismertté vált, hogy 318 zsidó megérkezett Svájcba. Belf[öld]. II. a Birodalmi Külügyminiszter úrnak tett előterjesztésében jelentette a svájciak ezen lépését és a tényt, hogy a Birodalmi Biztonsági Főhivatal nyomozást indított. Majd október 5-i előterjesztésében jelentette Belf. II., hogy ezeknek a zsidóknak az átszállítása kapcsolatban van a Waffen SS részére a háború szempontjából nagy fontosságú áru előteremtésével. A Birodalmi Biztonsági Főhivatal akkori szóbeli közlése szerint további hasonló jellegű tranzakciók nem voltak várhatóak.

A Birodalmi Biztonsági Főhivatal ügyintézőjének újabban tett szóbeli közléséből az tűnik ki, hogy ebben az összefüggésben most mégis egy újabb tranzakció fog végbemenni. Közelebbi részletek nyilván a Birodalmi Biztonsági Fő-

² Az ún. Kasztner-vonat 1684 utasa közül az első, 318 fős csoport augusztus 21-én érkezett meg Svájcba a bergen-belseni koncentrációs táborból.

hivatal előtt sem ismeretesek, minthogy a Führer utasítására, titoktartás okából, csak egy egészen kis létszámú személyi kör szerezhethet egyáltalán tudomást erről. Ugyanebből az okból kifolyólag semminemű írásbeli közlés sem érkezik.

A Külügyminisztériumot tájékoztatták a küszöbön álló további transzportról, mert tekintettel a svájci intervencióra, a Külügyminisztérium kérte, hogy esetleges további transzportokról értesítést kapjon.

Azt, hogy az ügyet propagandacélzattal majd nagyon felfűjják-e, nehéz megítélni. Az első 318 zsidóból álló transzporttal kapcsolatban mindenesetre semmiféle célzatos közlemény nem vált ismertté. Inkább a svájciak készséget mutatnak arra, hogy hasonló zsidó-transzportokat befogadjanak.

Az ügy állásának további felderítése csak az SS Birodalmi Vezetője személyes megkérdezése útján volna lehetséges.

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 392.

**126. d.)
1944. november 9.**

A berlini svájci követség feljegyzése az a–c.) alatt közölt ügyről

722.4.Ho.-O.

F e l j e g y z é s

8000 palesztinai beutazási engedéllyel rendelkező magyar zsidó – egy német–magyar megegyezés alapján – engedélyt kapott Palesztinába történő kivándorlásra, Svájc és Marseille vagy Lisszabon útvonalon. Magyarország elhagyásának végső időpontjául november 15-e állapított meg.

A svájci hatóságok készek ezeket a zsidókat befogadni és Svájcon keresztül történő továbbutazásukról gondoskodni. Abban az esetben, ha technikai okokból az azonnali továbbutazás nem volna lehetséges, a svájci beutazási engedély ideiglenes tartózkodásra is kiterjed.

Nagyon kíváncsiak volna, hogy Svájc értesítést kapjon a transzport svájci–német határra érkezéséről, hogy e személyek befogadásával és átutazásával kapcsolatosan szükséges intézkedések megtehetőek legyenek.

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. [sz. n.] 807.

126. e.)
1944. november 10.

**Henri Walther, a svájci Nemzetközi Segélyszervezet vezetőhelyettese feljegyzése
Heinrich Rothmund svájci rendőrfőnök számára a magyar zsidók Svájcba
történő kiutazásáról**

Budapestről érkezett jelentésekből kiderül, hogy a Külügyminisztérium megerősítette 7000 palesztinai bevándorlási engedéllyel rendelkező személy, valamint 4500 svéd védőútlevéllal rendelkező személy kivándorlási engedélyét. Valószínűsíthető, hogy a 7000 palesztinai útleveles körülbelül 6000 felnőttet és 1000 gyereket jelent.

Ez az engedély idén november 15-ig érvényes, de úgy tűnik, hogy ez a határidő meghosszabbítható, ha a szóban forgó zsidók el tudják hagyni Magyarországot még ez után az időpont után is.

Eredeti, géppel írott, francia nyelvű feljegyzés, Henri Walther kézzel írott szignójával, „Le Delegué du Conseil Fédéral aux Oeuvres d'entr'aide internationale” feliratú körbélyegzővel.

SBAB-E-2001-D-1968-74.

126. f.)
1944. november 14.

**Edmund Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott jelentése a német
Külügyminisztériumnak a palesztinai bevándorlási engedéllyel rendelkező
magyar zsidók esetleges svájci befogadásáról**

IV/K214089

Távirat

B u d a p e s t , 1944. november 14. 17 óra 15'
Érkezett, 1944. november 14. 18 óra 00'

Nr. 3283. 1944. XI. 14.

Titkos!

A Magyar Külügyminisztérium és az itteni svájci követség – amelynek új javaslatára eddig nem volt ismeretes – kész további 2000 magyar zsidó részére kiutazási engedélyt adni, illetve az ez idő szerint előkészületben lévő 7000 palesztinai zsidó transzport átutazási engedélyét elintézni. Esetleges bekapcsolódás

a Palesztina-csoportba nem lehetséges. Mintegy 45 000 személy már jelentkezett kiutazási engedélyért az itteni svájci követségen.

Az itteni svájci követség egyébként bizalmasan közölte, hogy a Svájci Kormány értesítése szerint 7000 Palesztinába kivándorló továbbutazása ez idő szerint nem lehetséges. A kivándorlókat ezért az amerikai Joint költségére, egyelőre svájci befogadó táborokban helyeznék el.

Veesenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 395.

**126. g.)
1944. november 14.**

Horst Wagner, a Külügyminisztérium Belföld II. osztálya vezetője táviratban kér tájékoztatást Edmund Veesenmayer birodalmi teljhatalmú megbízottól: a berlini svájci követség 8000 Palesztinába kivándorolni szándékozó magyar zsidó számára kért átutazási engedélyt

V/194

NG-3301

Távirat

Budapest

Nr. 3510/ 11. 14.

Az itteni svájci követség átutazó vízum kiadását kérte 8000 zsidó részére, akik Palesztinába szándékoznak kivándorolni és 11. 15-ig Magyarországot el kellene hagyniuk. Távirati jelentést kérek, hogy ez a kivándorlás azokon a kereteken belül van-e, amelyekhez annak idején hozzájárultunk. Az itteni iratok szerint csak 7000 zsidót láttak el svájci védőútlevéllel.

Wagner

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 396.

126. h.)
1944. november 14.

**Henri Walther, a svájci kormány Nemzetközi Segélyszervezetének
vezetőhelyettese feljegyzése a magyarországi zsidókérdésről**

Magyarországi zsidók

Nobs szövetségi tanácsos felhívott telefonon és tájékoztatást kért azokról a magyarországi zsidókról, akiket a Szövetségi Tanács döntése értelmében Svájc továbbutazásukig befogad. A rendelkezésemre álló adatokról a következőképpen tájékoztatom: 8000 fő rendelkezik palesztinai útlevéllel, 4500 svéd útlevéllel, 1300 bergen-belseni³ és hozzáteszem, hogy a legfrissebb információk szerint a budapesti svájci követség szervezi mindezek kivándorlását, és úgy tűnik, hogy a jövő hét végéig ezt le lehet bonyolítani.

Walther

*Eredeti, géppel írott, francianyelvű tisztázat, Henri Walther saját kezű aláírásával.
SBAB-E-2001-D-1968-74.*

126. i.)
1944. november 15.

**Edmund Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott válasza Joachim von
Ribbentrop német külügyminiszternek az f.) alatt közölt kérdésre**

V/196

NG-3301

Távirat

Budapestről, Nr. 3292. 11. 15-én
E hó 14-i 3515 sz. távirati utasításra

A 8000-es szám feltehetően 7000 felnőttből – akiknek a Führer döntése értelmében a német átutazóvízumot biztosították – és 1000 gyerekből tevődik össze. Ezeket a gyerekeket a Sztójay-memorandum ugyancsak megemlíti és az elvi engedélyt ők is megkapták, de róluk eddig a svájci követséggel további tárgyalások nem folytak.

Veessenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 397.

³ A bergen-belseni koncentrációs táborban ekkor az ún. Kasztner-vonat utasai közül még kb. 1300 magyar zsidó tartózkodott.

126. j.)
1944. november 15.

Harro Brenner követségi tanácsos, Joachim von Ribbentrop német külügyminiszter Kabinetirodájának munkatársa válasza Horst Wagnernek, a Külügyminisztérium Belföld II. osztálya vezetőjének: a berlini svájci követséget nem kell értesíteni a magyar zsidók újabb transzportjáról

V/185

NG-2994

A csatolt, 1944. november 11-én kelt előadói feljegyzésben és annak mellékletében tárgyalt üggyel kapcsolatban a Birodalmi Külügyminiszter Úr úgy határozott, hogy a svájci követség értesítésétől el kell tekinteni. Ezenkívül azonban a Birodalmi Külügyminiszter Úr szükségesnek tartja, hogy a szóban forgó akció részleteit, különösképpen annak célját és keresztülvitelének útját és módját még pontosabban állapítsák meg, hogy ezáltal a Birodalmi Külügyminiszter Úr véleményt alkothasson: az akció a tervezett formában külpolitikai szempontból elfogadható-e vagy sem. A Birodalmi Külügyminiszter Úr kéri Önt, hogy e vonatkozásban – a megfelelő formában, szóbelileg – a továbbiak tekintetében a Birodalmi Biztonsági Főhivatalnál intézkedjék, és őt a továbbiakról tájékoztassa.

Brenner

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 398.

126. k.)
1944. november 16.

Edmund Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott távirata a német Külügyminisztériumnak a budapesti svájci követség zsidómentő akciói elleni tiltakozó lépéseiről

II/K213436

Budapest, 1944. november 16. 20 óra 55'

Érkezett: 1944. november 16. 22 óra 00'

Nr. 3299. 1944. XI. 16.

1944. XI. 15-én kelt Nr. 3533 távirati utasításra

Az itt is meglévő jelentés – amely túlzott, de valami igazságmagja van – beérkezése után azonnal panaszt emeltünk mind az itteni svájci követségnél, mind a magyar Kül- és Belügyminisztériumnál is, utalva arra, hogy az annak idején

folytatott tárgyalásoknak megfelelően védőútlevelek kibocsátása csak olyan zsidók számára biztosíthat privilegiumot, akik még nem zsidó munkaszolgálatosok, vagy más módon nem vetették be őket munkára. A magyar szervek vállalták, hogy az akció azonnali leállításáról gondoskodnak. Az ez idő szerint folyamatban lévő intézkedések alapján, melyek valamennyi védőútlevél-tulajdonos kiválogatását és a védőútlevelek valódiságának ellenőrzését, valamint azok számszerű korlátozását lehetővé teszik, vélhető, hogy a jogtalan védőútlevél-tulajdonosok utólagosan még munkaszolgálatra igénybe vehetők lesznek.

Veesenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 399.

126. l.)
1944. november 17.

Horst Wagnernek, a Külügyminisztérium Belföld II. osztálya vezetőjének jelentése Joachim von Ribbentrop külügyminiszternek Edmund Veesenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott információiról a budapesti svájci követség zsidóvédő akciójáról, és javaslata a svájci védleveleknek adandó német átutazóvízumról

V/199

NG-3301

Az ez év november 12-i utasításra jelentem, hogy Veesenmayer követ jelentése szerint az annak idején kiadott Führer-utasítás 7000 zsidót hagyott jóvá. Veesenmayer feltételezése szerint a svájciak a 7000 zsidóhoz még 1.000 gyereket számolnak hozzá, akik a mellékelt Sztójay-memorandumban szerepelnek ugyan, de a Führer engedélyét nem bírják.

Belföld II. javasolja: a svájci követtel szemben helyreigazítással kell élni, és közölni, hogy a magyar kormánynál csupán 7000 zsidó részére helyeztük kilátásba az átutazási vízumot, és a svájci követséggel a transzporttal kapcsolatban kért technikai adatokat kellő időpontban közölni fogjuk.

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 400.

126. m.)
1944. november 18.

**Henri Walther, a svájci kormány Nemzetközi Segélyszervezete vezetőhelyettese
átiratban tájékoztatja Marcel Pilet-Golaz svájci külügyminisztert a magyarországi
zsidók kiutazása körül felmerült problémákról**

Válaszolva a november 7-én kelt, 480. sz. táviratra (4500 svéd védőútlevelés zsidó átutazása Svájc), a budapesti svájci követség november 10-én jelezte, hogy a palesztinai beutazási engedéllyel rendelkező zsidók elutazásának megszervezése körülbelül két hetet vesz igénybe, abban az esetben, ha a katonai helyzet alakulása ennek megvalósítását még lehetővé teszi. Ami a 4500 svéd védőútlevelést illeti, a követség csak annyit jelzett, hogy kapcsolatba lép a svéd követséggel.

A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága budapesti képviselőjének⁴ tájékoztatása szerint a budapesti német követség kijelentette, felhatalmazást kapott, hogy palesztinai beutazási engedéllyel rendelkező 7000 személy számára megadják a Németországon való átutazáshoz az engedélyt. Az nem derült ki, hogy e német forrásból származó jóváhagyás annyit jelent-e, hogy más zsidókat nem engednek emigrálni, vagyis a 4500 svájci vagy svéd védőútlevelést.

A Rendőr-főkapitányság arra kéri a Politikai Ügyosztályt, szíveskedjenek ragaszkodni ahhoz, hogy a svájci beutazási vízummal rendelkezőknek módjukban álljon emigrálni. Erről szól a mellékelt távirat.⁵

Tájékoztatásul hasznosnak tűnik számomra felhívni a figyelmet a „Neue Zürcher Zeitung” november 17-i számára, amelyben budapesti tudósítója jelentését közli, a következő mondattal zárva a híradást: „a semleges diplomaták kedden (vagyis november 14-én) a Nuncius elnöklete alatt megbeszéléseket folytattak a zsidók problémájával kapcsolatos különféle kérdésekről.”

H. Walther

Eredeti, géppel írott, francia nyelvű tisztázat, Henri Walther saját kezű aláírásával.

SBAB-E-2001-D-1968-74.

⁴ Friedrich Born.

⁵ Nem található az iratok mellett.

126. n.)
1944. november 25.

**Harro Brenner követségi tanácsos, Joachim von Ribbentrop német
külgügyminiszter Kabinetirodájának munkatársa közli Horst Wagnerrel,
a Külügyminisztérium Belföld II. osztálya vezetőjével Ribbentrop utasítását:
egyelőre ne válaszoljon a budapesti svájci követség kérésére 8000 magyar zsidó
átutazási kérelmével kapcsolatban**

V/202

NG-3301

11. 17-i feljegyzéssel, valamint 11.15-i Budapesti 3292 sz. távirattal kapcsolatban – melyek tárgya 8000 zsidó kiutazása Svájcba – kéri Önt a Birodalmi Külgügyminiszter Úr, hogy az ügyet egyelőre halogató taktikával kezelje, és mindekelőtt a svájci követség 44. 11. 9-i feljegyzésére ne válaszoljon.

Brenner

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 401.

126. o.)
1945. január 10.

**Eberhardt von Thadden, a német Külügyminisztérium osztályvezetője
feljegyzése a magyar zsidók Svájcba való kiutazásáról**

IV/K214073

Belföld II.
Aktajegyzet

A mai diplomata-reggelen kérdést intéztem dr. [Robert] Schirmerhez, a VKNB képviselőjéhez; vajon a 2000 budapesti zsidó, akikért ellentételként a Szövetségesek 2000 internált birodalmi állampolgár szabadon bocsátását és hazajuttatását ajánlották fel, a VKNB által folyamatba tett 7000 zsidó kiutazása ügyének részét képezi-e, vagy további kiegészítésként vehető számításba?

Schirmer úr megerősítette azon feltevésemet, hogy a 2000 zsidó esetében a 7000 első csoportjáról van szó, és nem egy további kontingensről, miként azt a budapesti követség állítja.

v. Thadden

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 403.

126. p.)
1945. január 13.

**Eberhardt von Thadden, a német Külügyminisztérium osztályvezetője
tájékoztatja a budapesti (Héderváron működő) német követséget:
a svájci kormány birodalmi németekért cserébe magyar zsidókat kér**

IV/K214074

Belf. II. A 176 g

1944. 11. 13-án kelt 3283 sz.-ra

Az ottani információhoz csupán még azt közlöm, hogy a Svájci Követség javaslatát illetően – 2000 zsidó az ellenséges államokban internált, birodalmi állampolgárok ellenében való kicserélése – nem újabb kontingensről, hanem a svájciak által kikért 7000 zsidó első csoportjáról van szó, akik részére egy csoportos útlevél már el is készült.

Amennyiben zsidók Svájcba való kivándorlásának kérdése ismét aktuálissá válnék, legyen szabad azt kérnünk, hogy ellenségeink ezen ajánlata vétessék figyelembe, és a Külügyminisztérium az útlevelek vízummal történő ellátása előtt kapjon értesítést.

Megbízásból
jegyezve v. Thadden

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 404.

127.
1944. november 7.

A berni angol követség palesztinai bevándorlási engedélyeket elnyert személyek listáját továbbítja a svájci Külügyminisztériumnak

10/103/44

Őfelsége követsége üdvözli a Külföldi Érdekek Ügyosztályát¹ és hivatkozással a július 27-én kelt 10/70/44. sz. jegyzékére, valamint azon előzetes levelezésre, amelyet a Palesztinai Zsidó Ügynökség kérésére palesztinai beutazási engedélyt elnyert személyekkel kapcsolatban folytatott, tisztelettel mellékelten átnyújt tizenhat újabb listát,² melyeken a fentebb említett személyek nevei találhatók, azzal a kéréssel, hogy ügyükben ugyanúgy szíveskedjenek eljárni, mint a megelőző listákon szereplőkkel és a német kormányt megkeresni az említett és Németországban, Hollandiában és Magyarországon tartózkodó személyekkel kapcsolatban.

Géppel írott másodlat, pecsét, aláírás nélkül. A svájci Külügyminisztérium Külföldi Érdekek Ügyosztályának vezetője 1944. november 16-án másolatban megküldte a budapesti svájci követségnek a jegyzékét, melyhez csatolták a 26–37. sorszámú névjegyzékeket, amelyeken a kísérőlevél tanúsága szerint többek között veterán cionisták nevei is szerepeltek. Maximilian Jäger budapesti svájci követre bízta annak eldöntését, hogy a jelenlegi magyarországi helyzetben milyen lépéseket tesz.

SBAB-E-2200-Budapest–2.

¹ Eredetiben: Foreign Interests Division.

² Nem található az iratok között.

A budapesti svájci követség Idegen Érdekek Képviselte Osztálya mint a román érdekek képviselője jegyzékben kér engedélyt a magyar Külügyminisztériumtól, hogy a VKNB kivizsgálhassa az Észak-Erdélyből és Romániából deportált zsidók, valamint más román állampolgárok helyzetét

No. 411/ s/b.

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

A svájci követség a román érdekek képviselésében tisztelettel a következőket közli a Magyar Királyi Külügyminisztérium útján a Magyar Királyi Kormány-
nyal:

I. A Román Királyi Kormánynak jelentették, hogy a német és a magyar kormány lépéseket fogantatosított annak érdekében, hogy az Észak-Erdélyből deportált, valamint a magyar, német és németek által megszállt területen élő román zsidókat megsemmisítsék. Továbbá, állítólag a Németországban és Magyarországon munkaszolgálatra kényszerített románok életveszélyben vannak.

II. A Román Királyi Kormány a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságát felkérte az ügy sürgős kivizsgálására.

III. A svájci követséget mint a román érdekek képviselőjét Magyarországon a svájci Külügyminisztérium Politikai Területi Főosztályának Idegen Érdekek Képviselte Osztálya a Román Királyi Kormány kívánságára felkérte, hogy arra az esetre, ha ez a vizsgálat Magyarországot is érintené, szerezze meg a Magyar Királyi Kormány beleegyezését.

IV. A Román Királyi Kormány a Magyar Királyi Kormány tudomására kívánja hozni, hogy mindazon német és magyar származású személyeket, akik Romániában élnek, valamint mindkét kisebbséghez tartozókat egyetemlegesen felelősnek tekinti azért a sorsért, amelyet az I. alatt említett személyeknek – faji és etnikai származásra való tekintet nélkül – szántak. A Román Királyi Kormány jogos retorziókkal szándékozik élni.

A svájci követség tisztelettel kéri a Királyi Minisztériumot, szíveskedjék őt a Magyar Királyi Kormány ez ügyben elfoglalt álláspontjáról tájékoztatni, különösképpen arról, hogy abba a vizsgálatba, melyre a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságát felkérték, beleegyezik-e?

A követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumot újból nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat, a budapesti svájci követség Idegen Érdekek Képviselte Osztálya fejléces levélpapírján, a követség körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-3866. pol.

**128. b.)
1944. november 14.**

A Külügyminisztérium válaszána fogalmazványa az a.) alatt közölt jegyzékre

No. 3866/pol. – 1944.

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

Hivatkozással az ez év nov. 7-én kelt, 411 s/b. sz. alatt kelt jegyzékre, a Magyar Kir. Külügyminisztérium tisztelettel a következőket közli a Svájci Követséggel:

Ad. I. Az észak-erdélyi zsidókat nem deportálták, hanem – mint valamennyi magyar állampolgárt – a honvédelmi törvény alapján munkaszolgálatra vették igénybe.¹ De semmiképpen nincs szó arról, hogy a román zsidókat megsemmisítsék, amit legjobban az bizonyít, hogy a Magyar Királyi Kormány maga szólította fel ez év júniusában a Román Kormányt: tegye lehetővé a román zsidók visszatérését Romániába.² A Magyar Kormány másképp járt volna el, ha valóban az lett volna a szándéka, amit neki tulajdonítanak, hogy a román zsidókat megsemmisítsék. Az Észak-Erdélyben maradt zsidók – akik iránt csak most mutat érdeklődést a Román Kormány – semmiképpen sincsenek létükben veszélyeztetve, sőt ellenkezőleg, jó bánásmódban és ellátásban részesülnek, mint-hogy a honvédelem fontos munkálataiba vonták be őket. Ugyanez érvényes a román nemzetiségűekre is, akiket nem „kényszerrel vittek Németországba”, hanem a minden magyar állampolgárra érvényes előírások keretében katonai kiegészítő szolgálatot vagy munkaszolgálatot kell teljesíteniük és akikhez, magától értetődően, a magyar felségterülethez tartozó Észak-Erdély lakóit is hozzá kell számítani.³

Ad II. és III./ A Magyar Kir. Kormány saját kezdeményezéseként már hónapokkal ezelőtt felszólította a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselőjét, hogy személyesen tájékozódjék a Magyarországon található románok, illetve zsidók helyzetére vonatkozóan.⁴

¹ Ferenczy László csendőr alezredes 1944. május 29-i jelentése szerint a VIII., IX. és a X. csendőrkerület területéről (e két utóbbi területe megegyezett az 1940-es, ún. második bécsi döntéssel Magyarországnak visszajuttatott Székelyföld és Észak-Erdély területével) május 28-ig 58 vonattal összesen 184 049 zsidót deportáltak. Június 7-ig még további 110 000 észak-erdélyi zsidót deportáltak. Többségüket az auschwitz-birkenai haláltáborban elgázosították, holttesteiket elégették.

² Ilyen tartalmú jegyzék nem maradt fenn a Külügyminisztérium iratanyagában.

³ Az iratok között fennmaradt egyik fogalmazványban e helyen eredetileg a következő mondat szerepelt még: „Hangsúlyozni kell ehelyütt, hogy valamennyi magyar állampolgár közül éppen a román nemzetiségűek és a zsidók azok, akik létükben a legkevésbé fenyegetettek, mint-hogy ők messze a front mögött teljesítenek kiegészítő szolgálatot, míg a magyar nemzetiségűek a legelső vonalban harcolnak és meghalnak hazájukért.”

⁴ Ilyen tartalmú felszólítást Friedrich Born nem kapott sem a Sztójay-, sem a Lakatos-kormánytól.

A Magyar Kir. Kormány üdvözlé, ha a Román Kormány a maga részéről a VKNB számára hasonló lehetőségeket nyújtana.

Ad IV./ A Magyar Kir. Kormány nem tud szabadulni attól a benyomástól, hogy a román részről előadott valamennyi szemrehányás és fenyegetés csupán ürügyül szolgál arra, hogy az immár elhatározott és részben már keresztül is vitt magyarellenes intézkedések Erdélyben a világ nyilvánossága előtt igazolhassa és az érdekelt kormányok és szervezetek figyelmét az erdélyi magyar nemzetiség kétségbeesett helyzetéről elterelje.

Amennyiben a Magyar Kir. Kormány feltételezései helytállóak, úgy már most indítatva érzi magát, hogy a Román Kormány eljárása ellen a legélénkebben tiltakozzék.

A Magyar Kir. Külügyminisztérium ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a svájci követséget nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat.

MNL OL-K63-1944-43-3866. pol.

A tisztázat fogalmazványát Kemény Gábor külügyminiszter látta el kézjeggyel, a választ november 15-én juttatták el a budapesti svájci követségre. A svájci jegyzék másolati példányát, valamint a Külügyminisztérium választát másolatban megküldték a honvédelmi és a belügyminisztériumnak. A magyar nyelvű kísézőszövegben Kemény Gábor külügyminiszter jelezte, hogy véleménye szerint „...a román zsidókkal szemben tanúsított bánásmódunk feltétlenül kihatással lesz a román uralom alatt álló másfél milliónyi erdélyi magyarságra”. Kérte, hogy ezt a szempontot vegye figyelembe a belügyminiszter a román zsidókkal, a honvédelmi miniszter a román munkaszolgálatosokkal szembeni bánásmódnál „foganatosítandó rendszabályoknál”. Ugyanezen irattári szám alatt található a VKNB budapesti képviselőjének ugyancsak november 7-én kelt, Al59. sz. jegyzéke, amelyben Friedrich Born német nyelvű kísézőlevélben a 411 slb. sz. svájci jegyzék alapjául szolgáló francia nyelvű, Genfből kapott táviratot ismertette a magyar Külügyminisztériummal. Ez utóbbi szövege szó szerint megegyezik a német nyelvű változattal.

129.
1944. november 7.

**Montecuccoli Alfonz külügyminisztériumi protokollfőnök jelentése
a Külügyminisztériumnak Maximilian Jäger budapesti svájci követtel folytatott
tárgyalásáról, a nyilas rendszer hivatalos svájci elismeréséről**

26.445/2
1944.

Miniszter úr
Miniszter úr helyettese
Elnöki osztály
Politikai osztály
Protocole

Dr. J ä g e r svájci követtől a kapott utasításnak megfelelően megkérdeztem, hogy a svájci kormány által történt de facto elismerés után küldhetünk-e ügyvivőt Svájcba? A követ erre kijelentette, hogy nagyon örül, hogy ilyen stádiumba jutott a dolog és kész segítséget nyújtani, hogy az minél gyorsabban és simábban bonyolódna le. Ő azt tartaná célszerűnek, hogy közvetlenül forduljunk Bernbe és a beadvány egy másolatát küldjük át neki. [...]

Eredeti, géppel írott tisztázat.

MNL OL-K63-Vegyes pol. jel.-1944-30/7.

A jelentést Kemény Gábor külügyminiszter látta el kézjegyével.

130. a.)
1944. november 7.

**Raffay Sándor evangélikus püspök kérelme Beregfy Károly honvédelmi
miniszterhez hét, zsidónak minősített evangélikus munkaszolgálatos mentesítése
érdekében**

2040/1944

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Tisztelettel kérem Nagyméltóságodat, hogy az alább felsorolt zsidó munkaszolgálatosokat, akik valamennyien egyházunk buzgó és jóra való tagjai, méltóztassék a munkaszolgálat alól mentesíteni. Mindegyik esetben fennforognak olyan körülmények, amelyek kérésem teljesítését különösen is indokolják.

1. Nemere Sándor. A budapesti egyházmegyei missziói hivatal alkalmazottja; súlyos betegen fekszik Alsógödön, a Nemeskéri Kiss-féle birtokon.

2. Seffer Judit. A svájci követségtől 677/44. k. m. szám alatt érvényes útlevelet kapott, atyja kmsz. Munkahelye: Horány.

3. Fejér Éva. Isaszeg-Szentgyörgypusztán a 701/1. század kötelékében dolgozik, kormányzói mentességgel és 1419/XXII. k. m. 1944. számú svájci útlevéllel rendelkezik.

4. Lantos László. Budapesten, III. Bécsi út 136. szám alatt lévő téglagyárban van. Katonai alkalmatlansági bizonyítvánnyal rendelkezik, 75%-os rokkant, hadiüzemi munkás.

5–6–7. Oroszy Gézané, nemes Fülöp Ferencné és Ländler Éva. Mindhárman Budafokon, a 44. század kötelékében teljesítenek szolgálatot. A svájci követségtől mindhármuknak érvényes véd- és útlevelük van.

Újból kérem Nagyméltóságodat, méltóztassék a felsoroltak mentesítése és mielőbbi elbocsátása iránt nagybecsű és jóindulatú intézkedését megtenni.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletem nyilvánítását.

püspök.

*Géppel írott tisztázat, pecsét, aláírás nélkül.
EOL-BEPH-2040-1944.*

130. b.)
1944. november 8.

**Raffay Sándor evangélikus püspök beadványa Vajna Gábor belügyminiszterhez:
kormányzói mentesítést kapott evangélikus vallású, zsidó származású személyek
és családtagjaik mentesítésének megerősítését kéri**

2043/1944.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

Annak idején kormányzói mentesítésre ajánlottam az evangélikus egyház részéről olyan evangélikus vallású, de zsidó származású egyéneket, akik az egyház életében tevékenyen munkálkodtak és minden tekintetben méltók voltak, megítélésem szerint a kivételes elbánásra. Javaslatomra 18 egyén kapott mentesítést, s velük együtt családtagjaik is. Az alapbeadványomban nem szerepelt minden mentesítendőnek családtagja. Ennek oka az volt, hogy az általam kiválasztottak egy része nem is tudott arról, hogy az egyház részéről érdekében akció indult. Ezért később egy pótbeadványban a kimaradt családtagok mentesítését kértem. Az alapbeadványban szerepelt mentesítettek 2.000 alatti, a pótbeadvány alapján mentesített családtagok 2.000 feletti okmányszámot kaptak. A mentesítést nyertek névsorát mellékelem. A névsorban a fentemlített 18 egyén neve piros jelzéssel szerepel, az így meg nem jelöltek: családtagok. A névsorban minden név mellett fel van jegyezve a mentesítési szám.

Tisztelettel és bizalommal kérem Nagyméltóságodat, méltóztassék az evangélikus egyház részéről a legnagyobb gondossággal és felelősséggel, a legkorlátozottabb számban kiválasztott és egyszer már mentesítést nyert egyének és családtagjaik mentesítését megerősíteni.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Dr. Raffay Sándor
püspök

*Eredeti, géppel írott tisztázata, a Bányakerületi Evangélikus Püspöki Hivatal
fejléces levélpapírján, a Hivatal körpecsétjével, Raffay saját kezű aláírásával.*

EOL-BEPH-2043-1944.

*A kérvényhez mellékelte névsorban 53 fő személyi adatai (név, születés helye,
időpontja, vallás, valamint az „eredeti” mentesítési igazolás száma) szerepeltek.*

130. c.)
1944. november 11.

**Dr. Mauritz Béla, a Pázmány Péter Tudományegyetem prorectora Vajna Gábor
belügyminisztertől egyetemi tanárok mentesítését kéri¹**

1463/1944-45.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!

A legutóbb kiadott kormányrendelet a mentesített zsidók kedvezményezett helyzetét folyó évi november hó 15-ével megszüntette, illetőleg az eddig kiadott mentesítések felülvizsgálatát rendelte el.

Tisztelettel kérem ezért Nagyméltóságodat, hogy az alább elsorolt zsidónak tekintendő budapesti királyi magyar Pázmány Péter tudományegyetemi tanárok mentesítését továbbra is érvényben tartani kegyeskedjék.

Alább megnevezettek érdekében előző mentesíttetésük ügyében kelt felterjesztésemben részletes indokolással terjesztettem elő kérelmemet. Most csak annyit kívánok kiemelni kérelmem támogatására, hogy elsorolandók jelentős érdemeket szereztek a magyar egyetemi oktatás és a tudományos irodalom művelése terén, úgyhogy további mentesítésük egyetemi és tudományos érdek.

Az előadottak nyomában tisztelettel elsorolom a továbbra is mentesíteni kért egyetemi tanárok neveit:

Dr. FEJÉR LIPÓT	egyetemi ny. r. tanár
Dr. FRIGYESY JÓZSEF	" ²
Dr. ÁDÁM LAJOS	egyetemi ny. r. tanár ³
Dr. ALFÖLDI ANDRÁS	" ⁴
Dr. KÖRÖSY KORNÉL	c. rk.
Dr. TÖRÖK LAJOS	"
Dr. RANSCHBURG PÁL	" ⁵
Dr. BENCE GYULA	" ⁶
Dr. ENGEL KÁROLY	"
Dr. ALAPY HENRIK	"
Dr. ASZÓDI ZOLTÁN	m. tanár
Dr. GÓZONY LAJOS	"
Dr. ANTAL JÁNOS	"
Dr. MANSFELD OTTÓ	"
Dr. MAHLER EDE	nyugalmazott egyetemi nyilvános rendes tanár.

¹ Az egyetem fejléce mellett kézzel írva: „Vettem 1944. nov. 10. Dr. Szilágyi”.

² E sorban kézzel írva: "megkapta 10. ment. sz.

³ E sorban kézzel írva: "megkapta 573. 494. sz."

⁴ E sorban kézzel írva: "megkapta 33. ment. sz."

⁵ E sorban kézzel írva: "megkapta 415. ment. sz."

⁶ E sorban kézzel írva: "megkapta 270. ment. sz."

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

dr. Mauritz Béla
prorector

*Eredeti, géppel írott tisztázata, a Pázmány Péter Tudományegyetem fejlődéséről le-
vélpapírján, a rektor körpecsétjével, Mauritz Béla prorector saját kezű aláírásával.*

MNL OL-K150-1944-II. kf.-7. t-16.157.

130. d.)
1944. november 13.

**Raffay Sándor evangélikus püspök Vajna Gábor belügyminisztertől Mann Tibor
és családtagjai kormányzói mentesítésének megerősítését kéri**

2043/1944.

Nagyméltóságú Miniszter Úr!
Kegyelmes Uram!

Ugyanilyen számú felterjesztésemben folyó hó 8-án kelt levelem kapcsán kértem Nagyméltóságodat, méltóztassék az annak idején egyházunk által kormányzói mentesítésre ajánlott zsidó származású keresztyének mentesítését a jövőre nézve is érvényesíteni. Most pótlólag tisztelettel kérem, méltóztassék Mann Tibor budapesti lakos, felesége szül: Munk Margit, két gyermeke: Mann Mária Veronika és Mann Tamás György budapesti lakosok mentesítését is a jövőre nézve érvényesíteni. A fentiek mentesítési száma: 3.300/1944. M. E. 385. ment. Nevezettek nem egyházunk kérésére kapták meg a kormányzói mentesítést, de most, midőn ennek megerősítéséről van szó, az egyház részéről is kérem az ő benyújtott kérelmük kedvező elintézését, mert a szóbanlévő család evangélikus és az egyháznak valamennyien hűséges tagjai.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte tiszteletem nyilvánítását.

püspök.

Géppel írott fogalmazvány, aláírás nélkül.
EOL-BEPH-2043-1944.

130. e.)
1944. november 13.

Ravasz László református püspök Vajna Gábor belügyminisztertől Mándy Samu családtagjai számára a kormányzói mentesítés fenntartását kéri

Nagyméltóságú Belügyminiszter Úr!

A felsőbaranyai református egyházmegye előterjesztésére a dunamelléki egyházkerület legmelegebb pártolása mellett a Kormányzó Úr Öfőméltósága mentességet adott néhai MÁNDY SAMU egyházmegyei gondnok, felsőházi tag egyeneságú leszármazottainak. E mentességnél figyelembe jött a Mándy-család férfi tagjainak egyházi szolgálata, azon kívül az az értékes alapítvány, amit évekkel ezelőtt⁷ az egyházmegye özvegy- árva- és gyámintézete számára tettek.

Félhivatalosan közététezt, hogy a kormányzói mentesség revízió alá kerül.⁸ Legyen szabad Nagyméltóságodat tisztelettel kérnem arra, hogy e revízió során általában véve Mándy Samu leszármazottai részére adott mentességet fenntartani méltóztassék. A mentesség megadása különösen sürgős a család Magyarországon tartózkodó tagjai számára. Ezek a következők: Mándy Tibor, Sallay Lajosné, sz. Mándy Erzsébet, dr. Heder Lajosné, sz. Mándy Klára.

Fogadja Nagyméltóságod kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Ravasz László

Eredeti, géppel írott tisztázata, a Dunamelléki Református Püspök fejlcéses levélpapírján, a püspök körpecsétjével, Ravasz László saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-1944-II. kf. 7. t.

A kérvény első oldalának alján kézzel írott sorok: „Igen! XI./13. megkapták 37., 172. és 208. ment.[ességet]”

A kérvény hátlapján kézzel írva: „Kormányzói mentességi számok.

Sallai Lajosné, sz. Mándy Erzsébet

Bpest. Apponyi tér 1.

mentességi száma: 3300/1944

172.

ifj. dr. Heder Lajosné,

Bpest, Mária Valéria u. 5.

mentességi szám: 3300/1944

37.

Mándy Tibor

Bpest. Ráday u. 18.

Mentességi szám: 3300/1944.

208.”

⁷ A két utolsó szót Ravasz püspök utólag, kézzel írta a sor fölé.

⁸ Ezzel kapcsolatban lásd a 65. a.) és b.) sz. dokumentumot.

A hátlap aljára, minden bizonnyal maga Vajna Gábor belügyminiszter kézzel ráírta: „Zs[ido]. Szilágyi min. tan. úr! XII/13.”

130. f.)
1944. november 14.

Mándy Tibor levele Ravasz László püspökhöz: kéri, hogy családtagjai és saját maga kormányzói mentessége megerősítése érdekében azonnal ismételten forduljon Vajna Gábor belügyminiszterhez és Szöllősi Jenő miniszterelnök-helyetteshez

Főtiszteletű Püspök Úr,
Kegyelmes Uram!

Méltóztassál megengedni, hogy soraimmal háborgassalak és újra felkeresselek. Arról értesültem, hogy a Kormányzói mentesség megerősítési névjegyzékben sem Sallai Lajosné, sz. Mándy Erzsébet, ifj. dr. Heder Lajosné, sz. Mándy Klára, sem csekélységem nem szerepel. Informátorom szerint érdekünkben írt kegyes soraid még nem érkeztek meg valószínűleg a Belügyminiszter Úrhoz, alighanem a posta elkésett a kikézésbesítéssel. Az volna a tiszteletteljes kérelmünk – az ügy sürgősségére való tekintettel – miután holnap, 15-én a listát lezárják – méltóztatnál a holnapi nap folyamán a Belügyminiszter Úrhoz és Szöllősi miniszterelnök-helyettes Úrhoz (Szöllősi értesülesem szerint református vallású)⁹ néhány sort érdekünkben intézni, a mentesség megerősítése ügyében. Kegyes soraidat – am[jelyeke]lt mielőbb fenti Urakhoz méltóztatnál eljuttatni – jó lenne egy megbízottal fenti Uraknak holnap, 15-én átadatni.

Csekélységem mint egyházközségi főgondnok és presbiter kaptam a Kormányzói mentességet, ezen az alapon kérem most is. Sallai Lajosné és ifj. dr. Heder Lajosné mint Mándy Sándor egyházmegyei tanácsbíró és presbiter gyermekei kapták a mentességet és ezen a címen kérik most is.

Sallai Lajosné kormányzói mentességi száma: 172

ifj. dr. Heder Lajosné mentességi száma: 37

Az én mentességi számom: 208.

Kérésünk megismétlése mellett, fogadd Főtiszteletű Püspök Úr igaz tiszteletünk és hálás köszönetünk kifejezését

Mándy Tibor

Eredeti, géppel írott tiszttáza, Mándy Tibor saját kezű aláírásával.

DMREK-RL. Elnöki i.-1944-1415.

A levél alján feltehetően Ravasz püspöktől származó, kézzel, író tollal írott sor olvasható: „Telef.[on] belügyminiszter úrnak XI. 16.” A levél mellett található ugyanezen iktatószám alatt a d.) alatt közölt levél másolati példánya.

⁹ Szöllősi Jenő római katolikus volt.

130. g.)
1944. november 12.

**A református egyház védelmét kéri Ravasz László református püspöktől a
Csanády utca 21. sz. ház „megtért” keresztyén lakói**

FŐTISZTELETŰ ÉS NAGYMÉLTÓSÁGÚ PÜSPÖK ÚR!

Alulírottak azon alázatos kérelemmel fordulunk Főtiszteletű és Nagyméltóságú Püspök Úrhoz, hogy bennünket, mint megtérteket és szabályosan megkeresztelteket az Anyaszentegyház magas oltalma alá helyezni kegyeskedjék és részünkre a védelmet ezen alázatos kérelmünk másodpéldányán jegyezni kegyes volna.

A Keresztyény Anyaszentegyház tanítása az emberszeretet, az üldözöttek védelme, az életmentés, melynek elérését Főtiszteletű és Nagyméltóságú Püspök Úrtól mély alázattal kérjük.

Mély hódolattal és alázattal

özv. Sándor Pálné, Fekete Manó, Fekete Manóné, Dezső Miklós, Dezső Miklósné, Szűcs Ármin, Kemény Sándor, Kemény Sándorné, Faragó Ármin, Faragó Árminné, özv. Guttmann Dávidné, Baumöhl Henrik, Baumöhl Henrikné, Baumöhl Ilona, Baumöhl Gizella, Dr. Baumöhl Zoltánné

helyettük

Kemény Sándor

Eredeti, géppel írott tisztázat, Kemény Sándor saját kezű aláírásával.

DMREL-PL-6.192/1944.

November 21-én kelt válaszlevelében Ravasz László „sajnálattal” közölte, hogy „azt a védelmet és oltalmat, amelyet ez a beadvány céloz, református egyházunk megadni nem tudja. Erre nincsen neki meg a szükséges hatalma és ereje.”

Az Új Magyarország tudósítása két lelkész keresztlevél-hamisítási akciójáról

Napi hírek

Hamis keresztleveleket adott a zsidóknak két lelkész

Újabb keresztlevélhamisítási ügyben kezdett vizsgálatot a budapesti főkapitányság és most előzetesen letartóztatta *Alter* Henrik 56 éves brünni vegyészt, *Worschitz* Oszkár 37 éves budapesti segédlelkészt és hittanárt és *Miklósi* László 34 éves leányvári plébánost. A nyomozás adatai szerint *Alter* Henrik a közelmúltban tért át zsidóból római katolikussá és zsidó összeköttetései útján *Worschitz* Oszkárhoz ment, aki minden különösebb előkészítés nélkül megkeresztelte és nyomban kiállította számára a keresztlevelet. A lelkész felajánlotta azt is, hogy olyan keresztlevelet is ad, amely korábbi dátumról szól, mire *Alter* megemlítette, hogy szülei és nagyszülei nevére is szeretne keresztleveleket szerezni. *Worschitz* erre *Leányvárra* küldte *Altert* *Miklós* *László* plébánoshoz, aki a kért keresztleveleket tetszés szerinti dátumokkal és példányszámban ki fogja állítani.

Alter vallomása alapján a pestvidéki törvényszék vizsgálóbírája kihallgatta *Miklósi* *Lászlót*, aki elmondta, hogy párezer pengőre volt szüksége és ezért *Worschitz* azt ajánlotta neki, hogy pénzért hamis keresztleveleket állítson ki zsidóknak. Legtöbbször 300 pengőt kért egy keresztlevélért, de volt olyan zsidó is, aki hatszázat fizetett.

Worschitz *Oszkár*t is kihallgatták ezután. A gyanúsított lelkész előbb tagadta bűnösségét, később azonban bevallotta, hogy anyagi ellenszolgáltatásért hamis keresztleveleket adott a zsidóknak. A vallomások alapján a két lelkészt a vizsgálóbíró közokirathamisítás büntette miatt letartóztatta. Az ügygel kapcsolatban egyébként bünvádi eljárás indult még közokirathamisítás, illetve megvesztegetés gyanúja miatt *Kertész* *Sándor* 56 éves budapesti lakos, *Csillag* *Ernő* dr. 48 éves budapesti ügyvéd, *Kiss* *Lajos* *János* 46 éves nyomdász és felesége, *Babusik* *Ferencné*, *Molnár* dr.-né, született *Kohn* *Gabriella* lakos, *Keitner* *Adolf* 69 éves budapesti magánzó, *Fried* *Nándor* 42 éves pincér és *Katona* *Ella* 58 éves háztartásbeli ellen. A nyomozás eddigi adatai szerint körülbelül nyolcvan ilyen hamisítási bűncselekményről van szó.

Új Magyarország, 1944. november 7., 8.

132.
1944. november 7.

**A Felsőruházati Ipari és Kereskedelmi Kft. igazolása Vass Miklósné számára
betegszabadságáról**

1/64 CSOPORTBELI
HADIÜZEM

Igazolvány

Vass Miklósné szül. Mayerhof Ella hadiüzemünk igénybevett alkalmazottja
f. hó 25-ig betegszabadságra eltávozhat.

Felsőruházati ipari és
kereskedelmi kft.

Eredeti, géppel írott tisztázat.

MZSL-XX-F-I. Vass Miklósné és Vass Zsuzsanna iratai

133.
1944. november 8.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka rendőröket vezényel ki zsidók
őrzésére és kísérésére**

Zsidók kíséréte és őrizete.

14. A zsidók kíséréte és őrizete 1944. évi november hó 6-án a következő vezényléseket rendeltem.

1./ a Bécsi út 136. szám [alatt] levő téglagyárhoz, az ottani őrs. váltására 16 óra 30 perckor kivezényeltem a II. számú karhatalmi ezredtől 1 altisztet és 27 rendőrt;

2./ 17 óra 30 perckor a Svábhegyen levő Mirabell szállóhoz kivezényeltem az I. számú karhatalmi ezred II. zászlóaljától 10 rendőrt;

3./ 18 óra 45 perckor Pestszentlőrincen, csapatszállító gépkocsin kivezényeltem a rfp. készülségből 8 rendőrt;

4./ november hó 7-én 3 órakor a Pünkösdfürdőhöz egy tiszt parancsnoksága alatt kivezényeltem a II. számú karhatalmi ezredtől 20 rendőrt.

Távbeszélőkönyv.

4920/54/Rfp. 1944. szám.

Zsidók kíséréte és őrizete.

19. A zsidók kíséréte és őrizete a következő vezényléseket rendeltem, illetőleg rendelem:

1./ folyó évi november hó 7-én 13 órára a Mosonyi utcai laktanyába, mint gyülekezési helyre, a Pünkösdfürdőnél levő zsidóknak kíséréte a II. karhatalmi ezredtől kirendelt tiszt parancsnoksága alatt kivezényeltem 4 altisztet és 76 rendőrt:

VI.	ker.	osztály	1	alt.	10	rdr.	újpesti	osztály	10	rdr.	
XIV.	"	"	1	"	10	"	kispesti	"	8	"	
IV.	"	"			4	"	VIII.	"	4	"	
V.	"	"			6	"	IX.	"	1 alt.	8	"
VII.	"	"			4	"	X.	"	1 alt.	8	"

A rendőröknek a helyszínre való szállítására a Mosonyi utcai laktanya udvarára a fenti időre berendeltem egy 30-as és egy 20-as csapatszállító gépkocsit.

2./ folyó évi november hó 7-én 14 órától a további intézkedésig a Bécsi út 136. szám alatti téglagyárhoz, zsidók őrizetére, megfelelő váltással, kivezényeltem 2 altisztet és 38 rendőrt;

I.	ker.	osztály	1	alt.	10	rdr.	III. ker.	osztály	1	alt.	10	rdr.
II.	"	"			6	"	XI. ker.	"			10	"

II. vasúti osztály 2 rdr

A 2. alpont alatt vezényelt őrség parancsnokául váltással, kivezényeltem GÁL LÁSZLÓ és SZENTANDRÁSSY ENDRE r. s. felügyelőket.

Öltözet: szolgálati. Fegyverzet: puska, szurony, 40 darab éles.

A vezényléshez – a szükséghez képest – a szabadnaposok felhasználását is engedélyezem.

Távbeszélőn kiadattam.

4920/54/Rfp. 1944. szám.

Kivezenylés.

26. A Szent István parkba, mint gyülekezési helyre, a szóbelileg kiadott utasítás értelmében teljesítendő szolgálatra 1944. évi november hó 8-án 8 órára kivezenylem TARPATKY ZOLTÁN rendőrfőfelügyelőt és parancsnoksága alá 30 altisztet és 370 rendőrt:

I. ker.	osztály	1 alt.	9 rdr.	VIII. ker.	osztály	1 alt.	5 rdr.
II.	"	1 "	4 "	IX. "	"		9 "
III.	"	1 "	9 "	X. "	"	1 "	9 "
IV.	"		3 "	XI. "	"	1 "	9 "
V.	"	1 "	4 "	XIV.	"	1 "	9 "
VI.	"		9 "	újpesti	"	1 "	6 "
VII.	"	1 "	5 "	2. karh. ezred		20 "	280 "

Öltözet: szolgálati.

Fegyverzet: puska, szurony, 40 darab éles.

4920 /63/ rfp. 1944. szám.

Zsidók kísérete.

29. A VIII. ker. Röck Szilárd utca 26. szám alá, az ottani őrség megerősítésére, zsidóknak a Budaörsi [sic!] vasútállomásra való kíséretére 1944. évi november hó 7-én 12 óra 30 perckor kivezenylem a 2. számú karhatalmi ezredtől 2 altisztet és 18 rendőrt.

Öltözet: egyszerű szolgálati.

Fegyverzet: puska, szurony, 40 éles.

Távbeszélőn kiadattam.

4920 / 62/ rfp. 1944. szám.

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

Az Új Magyarság közleménye a zsidó varrónők bevonulásáról

A zsidó varrónők bevonulása

Az Államrendőrség budapesti főkapitánya felhívja azokat a zsidó varrónőket, akiket a honvédelmi miniszter folyó hó 5-én honvédelmi munkára igénybe vett és „Jelentkező lappal” ellátott, hogy folyó hó 8-án, szerdán legkésőbb délután 6 óráig az alábbiak szerint költözzenek át, illetőleg vonuljanak be a felsorolt, sárgacsillaggal megjelölt házakba:

II. Keleti Károly utca 22.	1-től 1.000 sorszámúak.
II. Keleti Károly utca 31.	1.001-től 1.400 sorszámúak.
III. Pacsirtamező 22/b.	1.401-től 1.700 sorszámúak.
III. Nagyszombat 6.	1.701-től 2.200 sorszámúak.
III. Tímár utca 2.	2.201-től 3.200 sorszámúak.
III. Laktanya utca 23.	3.201-től 3.600 sorszámúak.
III. Mókus utca 6.	3.601-től 4.000 sorszámúak.
XI. Budafoki út 26/b.	4.001-től 4.300 sorszámúak.
XI. Horthy Miklós út 47.	4.301-től 4.700 sorszámúak.
XI. Budafoki út 32/c.	4.701-től 5.000 sorszámúak.

A bevonulók tartoznak magukkal vinni összes élelmiszerkészletüket és élelmiszerjegyeiket, teljes ruhakészletüket és lehetőleg ágyneműt, takarót, meleg ruhát, cipőt, szóval mindazokat a felszerelési tárgyakat, amelyeknek a megjelölt helyre való szállításáról gondoskodni tudnak.

Ellátatlan gyermekét mindenki magával viheti.

Főkapitányság

Új Magyarság, 1944. november 8., 3.

135.
1944. november 8.

**A Külügyminisztérium 9. osztályának jelentése Kemény Gábor
külügyminiszternek a Budapesten működő vöröskeresztes szervezetekről,
a 9. osztály tevékenységéről**

9. osztály

Miniszter Úr
Andreánszky követ úr

Jelentés

A 9. osztály ügykörébe tartozik a különböző vöröskeresztes szervezetekkel való együttműködés. (Magyar Vöröskereszt, Nemzetközi Vöröskereszt, Svéd Vöröskereszt, Francia és Portugál Vöröskereszt.) Fontosnak látszik, hogy különösen az átmeneti időben Budapest ürítése tartamára a Külügyminisztérium (9. osztály) az érintkezést ezekkel a vöröskeresztes szervezetekkel a legutolsó pillanatig fenntartsa.

A 9. osztály irányította a magyar kormánynak a külföldi magyar gyermekek hazahozatalára és itthon magyar szellemben való neveltetésére irányuló akcióját, amelynek keretében még jelenleg is 600 egynéhány gyermek van különböző, részben Budapest-környéki, részben távolabbi intézetekben elhelyezve. A gyermekek jelentős része pozsonyligetfalusi. Ezeknek szüleikhez való hazaszállítására a kezdeményezés megtörtént, a hazaszállítás gyakorlati keresztülvitele azonban nem valószínű, hogy ezen a héten megtörténhetik. A pozsonyligetfalusi gyermekek elszállítása után is azonban még mindig jelentős számú gyermek marad gondozásban, akiknek biztonságba helyezése szükséges, és akikért a szülőkkel szemben a felelősséget a Külügyminisztérium viseli.

A fenti indokokból kifolyólag feltétlenül szükséges lenne, hogy az ügyekben tájékozott 9. osztály egy része a lehető legtovább Budapesten meghagyassék.

[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott tisztázat, a Külügyminisztérium 9. osztálya vezetőjének saját kezű aláírásával.

MNL OL-K71-1944-II./6. sz. n.

**A budapesti svéd követség jegyzékben tájékoztatja a magyar
Külgyminiszteriumot: november 15-én tervezik az első vonatot elindítani
Svédországba magyar zsidókkal**

298 Hum/1944.

Feljegyzés

A Svéd Királyi Követség tisztelettel közli, hogy a zsidó származású személyeket Svédországba szállító első vonat indulásának előirányzott időpontja 1944. nov. 15. A vonatot kb. 150 személy számára tervezték. Egy második vonat indítását, kb. 300 személlyel, 1944. nov. 22-ére irányozták elő. Ettől az utolsó dátumtól számítva, 2 naponként indul hasonló nagyságrendű vonat.

A Svéd Kormánynak az a szándéka, hogy abban az esetben, ha a tervezett elszállítás időpontjában technikai nehézségek állnak fenn a továbbutazást illetően, Dánia és Németország, valamint Svédország és Németország között, a svájci Kormánytól eszközli ki, hogy ezeket a személyeket Svájcban helyezték el, és mindaddig ott tartásuk, amíg az esetleg felmerült szállítási nehézségek elhárítása meg nem történik.

A követség tisztelettel azon kívánságát szeretné kifejezésre juttatni, hogy a fentiek szerint előirányzott második vonatot csak akkor indítsák útnak, ha az első szállítmány a célországba megérkezett. Ily módon a további szállítmányokat az első vonat esetében szerzett tapasztalatok alapján lehetne megszervezni.

A követség tisztelettel megkérdezi, hogy az elutazással kapcsolatosan milyen formák szükségesek, s erre vonatkozóan a következő kérdéseket szeretné feltenni.

Kell-e kiviteli engedély azokra az élelmiszerekre, melyeket az utazáshoz visznek magukkal? A követségnek az a szándéka, hogy az első vonatot 3 hétre szóló élelemmel látja el.

Az elutazók részéről kell-e valamiféle jelentést a hivatalos szerveknél leadni?

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázata, a budapesti svéd követség fejléces levélpapírján, a követség körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.036.

Kemény Gábor külügyminiszter november 15-én kézjeggyel látta el az iratot, majd november 17-én a svéd jegyzék másolatát megküldte a Belügyminisztériumba Ferenczy László alezredesnek azzal a kéréssel, hogy „a szükséges intézkedéseket megtenni és az adandó válasz tekintetében engem is tájékoztatni méltóztassék”.

Carl Lutz budapesti svájci alkonzul tárgyalása a magyar Külügyminisztériumban palesztinai kiutazási engedéllyel rendelkező zsidók elhurcolásáról, a védlevelek érvényességéről

26.455/2
1944.

Napi Jelentés

Lutz konzul – Alth min. titkár

Megjelent a Protocole-ban Lutz konzul, a svájci követség idegen érdekképviselői osztályának vezetője és előadta a következőket:

1./ A jelenleg a budapesti Pannónia szállóban internált román diplomaták nem óhajtják Budapestet elhagyni és kérik a magyar kormány intézkedését, hogy Budapest kiürítése esetén ők itt maradhassanak.¹

2./ Az amerikai kormány a svájci kormány útján kérdést intéz a magyar kormányhoz, vajon a magyarországi zsidók Németországba való deportálása újra megkezdődött-e, avagy a zsidóknak csak Magyarországon belül vidékre való szállításáról van-e szó.²

3./ A budapesti zsinagóga udvarán sok zsidó volt összecsoportosítva. F. hó 6-án a svájci követség értesülése szerint több zsidót elvittek onnan, köztük olyanokat is, akik a követség részéről el voltak látva olyan igazolvánnyal, mely bizonyítja, hogy Palesztinába való kivándorlásuk érdekében a szükséges lépések megtétettek. Lutz kérte, hogy ilyen papírokkal ellátott zsidókat gyűjtési helyükön hagyják a magyar hatóságok, mert különben elképzelhetetlen a követség további munkájának sikere, hogy a kijelölt személyeket valamikor Palesztinába elindíthassa.³

4./ Lutz arról értesült, hogy magyar hatóságok /rendőrség, csendőrség, párttagok/ több ízben nem ismerték el a követség által külföldi /amerikai, angol, stb./ zsidók részére kiállított „Schutzbrief”-eket vagy „Schutzpass”-okat, pedig a magyar rádió és sajtó szerint a magyar királyi kormány utasította a hatóságokat, hogy ez okmányokat respektálni kell. Lutz újból kér megfelelő intézkedést, hogy a magyar hatóságok, kérése értelmében újabb utasításokat kapjanak.⁴

Eredeti, géppel írott tisztázat, Kemény Gábor külügyminiszter kézjegyével és kézzel írott széljegyzeteivel.

MNL OL-K148-1944-26.455/2.

¹ E sor mellé a lap szélére Kemény kézzel, íróttal ráírta: „igen”.

² E sor mellé pedig: „nem deportálás”.

³ E sor mellé: „nem accepté”.

⁴ E sor mellé: „nem lehet azokra [két olvashatatlan szó]”.

**A budapesti spanyol követség jegyzékben tiltakozik a magyar
Külgyminisztériumban: spanyol védlevéllel rendelkező személyeket
letartóztattak és védlevelüket megsemmisítették**

75. sz.

S z ó b e l i J e g y z é k

Spanyolország követsége őszinte sajnálattal közli a Királyi Külgyminisztériummal, miszerint a Magyar Királyi Kormány garanciái ellenére több spanyol útlevéllel vagy ezen Nagykövetség által kiállított spanyol „Schutzbrief”-fel¹ rendelkező személyt letartóztattak. Azok a magyar közegek, illetve hatóságok, melyek a fent említett letartóztatásokat végrehajtották, a Nagykövetség iránti minden tiszteletet nélkülöző módon, több esetben az érintettek szeme láttára tépték össze az említett dokumentumokat, védettségük egyedüli dokumentumait és alapját.

Spanyolország követsége határozottan tiltakozik a fent említett tények ellen, melyek a Királyi Minisztérium által a Nagykövetségnek tett ígéretek megszegését jelentik.

Géppel írott, francia nyelvű, eredeti tisztázata a budapesti spanyol követség fejéces levélpapírján, körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.005.

Az irat felzetére november 9-én Kemény Gábor külgyminiszter saját kezűleg, íróttal ráírta: „Sajnálkozni, eddig keret részükre megállapítva nem volt, kérjük a névsort.”

A spanyol követség jegyzékét „Sürgős” jelzéssel megküldték a Belügyminisztériumnak, személyesen Ferenczy László csendőr alezredesnek. November 15-én, íróttal a borító belső részére a következő elintézészt írták: „Pro domo! Intézkedés történt, hogy a spanyol védőútlevéllel rendelkezők a kijelölt házban nyerjenek elhelyezést.” Alatta más színű tintával, kézzel írva: „ügy. Ferenczy ales.”

¹ Idézőjelben, németül áll az eredeti francia nyelvű szövegben.

139. a.)
1944. november 8.

**Carl Ivan Danielsson budapesti svéd követ tájékoztatja a magyar
Külügyminisztériumot: kiürítés esetén is Budapesten marad**

26.460/2
1944.

N a p i J e l e n t é s

Danielsson svéd követ – Montecuccoli

A kiürítési ügyben megjelent a svéd követ és információkat kért a kiürítési helyen történő intézkedések miatt, amelyeket megadtam. Kijelentette, hogy utasítást kapott Stockholmból, hogy ő személyesen nem hagyhatja el a fővárost. Azt mondta nekem, hogy Eszterházán képviselteti magát, hozzátette azonban, hogy a követség és segédhivatalainak létszáma oly kicsi, hogy az itteni urakat nem tudja nélkülözni, ami más szóval azt jelenti, hogy nem fogja magát Eszterházán állandóan képviseltetni.

Montecuccoli

Eredeti, géppel írott tisztázat, Montecuccoli Alfonz külügyminisztériumi protokollfőnök saját kezű aláírásával.

MNL OL-K63-Vegyes pol. jel.-1944.

A jelentés egy-egy példányát megkapta Kemény Gábor külügyminiszter, Andreánszky Jenő külügyminiszter-helyettes, a politikai, valamint a protokoll-osztály.

139. b.)
1944. november 8.

Montecuccoli Alfonz külügyminisztériumi protokollfőnök jelentése Charmasse francia ügyvivővel Budapest kiürítéséről folytatott tárgyalásáról

26.461/2
1944

N a p i J e l e n t é s

Charmasse francia ügyvivő – Montecuccoli követségi tanácsos

Mai napon a francia ügyvivő a kiürítési kérdésben keresett fel. Közöltem vele, hogy kormányunk ragaszkodik ahhoz, hogy a semleges országok külképvisele-

tei képviseltessék magukat a kormány székhelyén. Közöltem vele továbbá Dr. Feine információja alapján ugyanazt a katonai és légügyi attachéra vonatkozóan (ti. a német kormány nem szeretné, hogy a 2 attasé Budapesten maradjon). Monsieur de Charmasse tudomásul vette közlésemet, érzésem szerint azonban azt a lehetőség szerint nem fogja teljesíteni.

Montecuccoli

Eredeti, géppel írott tisztázat, Montecuccoli Alfonz külügyminisztériumi protokollfőnök saját kezű aláírásával.

MNL OL-K63-Vegyes pol. jel.-1944.

**139. c.)
1944. november 8.**

Montecuccoli Alfonz külügyminisztériumi protokollfőnök jelentése Ángel Sanz Briz budapesti spanyol ügyvivővel Budapest kiürítéséről folytatott tárgyalásáról

26.462/2
1944.

N a p i J e l e n t é s

Sanz Briz spanyol ügyvivő bejelentette a Protocole-ban, hogy korai volt az a szóbeli jegyzék, melyben a svéd követség közölte a spanyol ügyek védelmének átvételét. Az arcvonal akkori helyzete ugyanis azt a hiedelmet keltette benne, hogy Budapestet azonnal el kell hagynia. Minthogy a helyzet azóta konszolidálódott, Sanz Briz kijelentette, hogy a spanyol követség ügyeinek vezetését Budapest kiürítésének befejezéséig tovább viszi.

Sanz Briz a Protocole-ban sajnálkozását fejezte ki a svéd követ előtt, hogy a Külügyminisztériumot és a svéd követet tévesen informálta, mire a svéd követ kijelentette, hogy előbbi, a spanyol érdekek átvétele tárgyában írt jegyzékét semmisnek nyilvánítsuk.

Montecuccoli

Eredeti, géppel írott tisztázat, Montecuccoli Alfonz külügyminisztériumi protokollfőnök saját kezű aláírásával.

MNL OL-K63-Vegyes pol. jel.-1944.

139. d.)
1944. november 9.

**Jelentés Maximilian Jäger budapesti svájci követ és Haydu Zoltán külügy-
minisztériumi segédtitkár tárgyalásáról a budapesti svájci követség Nyugat-
Magyarországra településéről**

26.458/2.
1944.

N a p i J e l e n t é s .

Jäger svájci követ – Haydu min. s. titkár

Gr. M o n t e c c o l i köv. tanácsos úr utasítására felkerestem a svájci követ-
séget a követség kiürítésének ügyében, ahol J ä g e r követ fogadott.

Előadtam a Külügyminisztérium kívánságát, hogy a Note Circulaire¹ kap-
csán szeretné ismerni a svájci követség álláspontját. J ä g e r követ, mielőtt ér-
demlegesen válaszolt volna, a maga részéről tájékoztatást és biztosítékot kért
arra vonatkozólag, hogy az ő és családjának elszállásolása Nyugat-Magyaror-
szágon pozíciójának és megszokott életkörülményeinek megfelelő lesz.

Ezután elvben kijelentette, hogy hajlandó a magyar kormányt követni, ille-
tőleg előbb még szeretne Svájcba utazni, hogy kormányát a helyzetről szemé-
lyesen tájékoztathassa és elintézzze a Bernbe kiküldendő új magyar diplomaták
akkreditálásának kérdését. Onnan visszatérve a magyar kormány székhelyének
közelében (Eszterházán vagy Szombathelyen) kér szállást hotelben vagy kas-
télyban 10-12 személy részére. (Svájcba ő egyedül utazna csak.)

Budapesten csak a követség irodája maradna egy követségi titkár felügyelete
alatt a svájci kolónia védelmére.

J ä g e r követ sürgős felvilágosítást kér a következő pontokra vonatkozó-
lag:

1./ Hol lesz a kormány székhelye és hogy a követség ugyanott lesz-e elhelyez-
ve? (Közöltem, hogy a Külügyminisztérium egy része Eszterházán lesz.)

2./ Hogy szállóban vagy kastélyban lesz-e a követség elhelyezve, a szállodát
szívesebben fogadná, de szeretné tudni, hogy hány szoba áll rendelkezésre?

3./ Amennyiben a követség Eszterházára kerül, vannak-e ott rendes ágyak,
ágynemű és hogy vigyen-e magával konyhaberendezést és konyhaszemélyzetet?

Szeretné tudni a szállás pontos helyét, mert esetleg maga gondoskodnék el-
helyezésről egy ismerős magyar család kastélyában.

Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás, pecsét nélkül.

MNL OL-K63-Vegyes pol. jel.-1944.

*A jelentés egy-egy példányát megkapta Kemény Gábor külügyminiszter, he-
lyettese, Andreánszky Jenő, a politikai, valamint a protokoll-osztály.*

¹ Note circulaire: (francia) körlevél.

140. a.)
1944. november 8.

**Horst Wagner, a Külügyminisztérium Belföld II. osztálya vezetője
memoranduma Joachim von Ribbentrop német külügyminiszternek a Szlovákia
felé menetelő magyar zsidók között osztogatott svájci védlevelekről**

II/K213439-440

Előadói feljegyzés

A Biztonsági Főhivatalhoz éppen befutott Magyarországról egy jelentés, amelyből a következő derül ki:

Az utasításnak megfelelően a Birodalomba átszállítandó magyar munkaszolgálatos zsidók, miként az tervbe volt véve, gyalogmenetben haladtak a szlovák határ irányába. Egy, a svájci követség tagjaiból álló delegáció kocsival a menetoszlop után hajtatott és igen nagy számú svájci védőútlevelet osztott ki. A menetoszlopot kísérő honvédek elismerték a védőútleveleket és az ezekkel felszerelt zsidókat elengedték a menetoszlopból. 24 órán belül állítólag a menetoszlop nagy része – mint svájci védőútlevél tulajdonos – eltűnt.

Minthogy ez a jelentés a menetoszloptól származik, eddig sem a követség, sem a budapesti SS szervek részéről nem rendelkezünk az adatok pontosságára vonatkozó megerősítéssel.

Belföld II mégis azt indítványozza, hogy az esetleg szükségessé váló lépések megtételével kapcsolatos időveszteség elkerülése érdekében, óvatosságból juttassuk el Veessenmayer követhoz a mellékelt utasítástervezetet.¹

Továbbá mérlegelni kellene, hogy amint a budapesti jelentés megerősítést nyer, nem kellene-e az ügyet német részről a svájciaknál szóba hozni. A svájciak azon eljárása, mellyel a gyalogmenetben a Birodalomba tartó munkaerők ezreit tartják vissza, a magyar–német kapcsolatba való – a semlegességgel össze nem egyeztethető – beavatkozást jelent.

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 389.

¹ R. L. BRAHAM nem közölte.

140. b.)
1944. november 9.

Joachim von Ribbentrop német külügyminiszter táviratban utasítja Edmund Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízottat, tiltakozzon Szálasinál a svájci követség zsidómentő tevékenysége ellen

II/K213441

A Birodalmi Biztonsági Főhivatalhoz befutott értesülés szerint a svájciak a metenoszlopban lévő zsidó munkaszolgálatosok között nagy számban osztottak ki védőútleveleket; erre fel e zsidókat a honvédség elengedte.² Kérem Szálasival haladéktalanul felvenni az érintkezést és nyomatékosan felhívni a figyelmét arra, hogy a védőútlevelek elismerése milyen következményekkel jár. Fel kell szólítani, hogy a svájciaknak energikusan magyarázza el: a szabadon bocsátandó zsidók annak idején jóváhagyott számán túlmenően, semmilyen védőútlevelet nem lehet figyelembe venni. Ha csak lehetséges, arra is rá kell bírni Szálasit, fejezze ki csodálkozását a svájciaknak ezen eljárási mód felett, amely Magyarország és Németország háborús erőfeszítéseivel szembeni, a semlegeséggel össze nem egyeztethető szabotázs határán van.

Ribbentrop

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 390.

² E helyen „+” korrektúrajel látható, a lap aljára pedig a következő sort gépelték: „Amennyiben a jelentés helytálló.”

140. c.)
1944. november 11.

**Ernst Kaltenbrunner, az RSHA vezetője jegyzékben tájékoztatja
Horst Wagnert, a Külügyminisztérium Belföld II. osztálya vezetőjét:
a nyugati határ felé menetelő zsidók között a budapesti svájci követség
kiküldöttei védőútleveleket osztogatnak**

II/K213438
A Biztonsági Rendőrség
és
az SD főnöke
C.d.S. – B. Nr. 9676/44.

Külügyminisztérium
Wagner Követségi Főtanácsos és
SS-Standartenführer kezeihez

Berlin W 8
Wilhelmstr. 74.

Kedves Wagner Bajtárs!

Amint nekem jelentik, a Birodalomba menő zsidó menetoszlopok átszállításánál a svájci követség küldöttei az egyik oszlop nyomába szegődtek és a menetelő zsidók között oly nagyszámú védőútlevelet osztottak ki, hogy a menetelés napjának végén a menetoszlop nagy része eltűnt, minthogy a kiosztott védőútleveleket a honvédség kíséretet ellátó őrsége elismerte.

Heil Hitler!

Kaltenbrunner
SS-Obergruppenführer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 393.

Mgr. Giovanni Montini vatikáni protokollfőnök feljegyzése Godolphin F. Osborne vatikáni angol követtel folytatott tárgyalásáról: nehézségeket okozna, ha a Szentatya sajnálkozását fejezné ki a szovjet csapatok magatartásával kapcsolatban; üzenet lehetősége a magyar zsidók érdekében

(A.S.S. 86940. orig.)

Osborne követ a november 1-jei levélről¹ azt állítja, hogy a javaslat az izraelita közösségtől származik: a brit kormány csupán támogatja ezt.

Továbbá úgy véli, hogy Angliában nem tenne jó benyomást, ha a Szentatya sajnálkozó megjegyzést tenne az oroszok cselekedeteiről. A németekről soha nem tett megjegyzést.

Ezenkívül hozzáteszi még, hogy későnek tűnik: ha a magyarországi események stabilizálódhatnának és a németeknek vagy magyaroknak továbbra is módjuk volna a zsidókat zaklatni, akkor még gondolni lehetne a kérdéses üzenet célszerűségére.

Actes, X. k., Doc. N. 388.

¹ Nincs az iratok mellett.

142.
1944. november 8.

**Asta Nilsson levélben négy menhelyük részére kér élelmet a Svéd Vöröskereszt
Magyarországi Kirendeltsége Beszerzési Osztályától**

Mellékelten átnyújtjuk Önöknek az alábbi leveleket:

1. Emericana
2. Református Egyházmegye
3. Názáret missziósház
4. Órangyal Otthonhoz írt levelünk másolatát.¹

Szíveskedjenek mindegyik menhelyünk részére az Önök által megállapított kvóta szerinti élelmiszer-mennyiséget eljuttatni.

Az Órangyal-Otthon által megállapított mennyiségek [sic!], melyeket mi a levelünkben igazoltunk, a kellő mennyiségre szíveskedjenek leredukálni.

Az egyes otthonoknak küldendő élelmiszer mennyiségeknek az összecszerű értékét szíveskedjenek velünk közölni, hogy az elszámolásokat – megfelelő terheléssel – megejthessük.

Az egyes leveleket szíveskedjenek nekünk visszaküldeni.

Teljes tisztelettel

Asta Nilsson

*Eredeti, magyar nyelvű, géppel írott tisztázat, a „Svéd Vöröskereszt Magyarországi Kirendeltségének Gyermek Osztálya, Budapest, 82.” feliratú fejléces levélpapíron, a Svéd Vöröskereszt körpecsétjével, Asta Nilsson saját kezű aláírásával.
MNL OL-P 1577.*

¹ A négy levélmásolat nem található az iratok között. Az „Órangyal Otthon”-ról részletesen lásd KARSAI László, Esterházy Pál és a holokauszt 1944-ben Magyarországon. In: S. A. LÜTGENAU (szerk.), *Esterházy Pál 1901–1989. Az utolsó herceg a szélsőségek évszázadában*. Budapest, Balassi, 2008, 65–86.

143.
1944. november 9.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka bujkáló zsidók összeszedésére,
zsidók kíséretére rendőröket vezényel ki**

Munkaszolgálat alól bujkáló zsidók összeszedése.

8. A főkapitány úr hirdetmény útján felhívta a házi légo. parancsnokokat és házfelügyelőket, állapítsák meg, hogy házaikban nem bujkálnak-e honvédelmi munkára igénybe vett, sárga csillag viselésére kötelezett zsidó férfiak és zsidó nők, s amennyiben ilyeneket találának, azokat a legközelebbi őrszobán haladéktalanul jelentsék fel.

Az őrszobaparancsnokok minden bejelentés után azonnal küldjenek rendőrt a helyszínre, aki megvizsgálja, hogy a bejelentett zsidó személy valóban kötelezve lett-e munkaszolgálatra való jelentkezésre, ha igen, az illetőt átvételi elismervény ellenében a Dob utcai zsinagógába¹ vezényelt rendőri őrség parancsnokának adja át.

A Dob utcai zsinagóga őrség parancsnoka naponta déli 12 órakor köteles a 1717 telefonszámon bejelenteni, hogy hány zsidó gyűlt össze, azoknak elszállításáról központilag történik gondoskodás.

Tájékoztatásul közlöm, hogy honvédelmi munkára nincsenek kötelezve a menetképtelen betegek, a 75%-os vagy ennél súlyosabb hadirokkantak, a külföldi menlevéllel rendelkezők, a zsidó nők közül pedig azok, akiknek 1 évesnél kisebb gyermekük van, vagy szemmel láthatólag terhes állapotban vannak.

A varrni tudó zsidó nőket „Jelentkezési lap”-pal látták el, és kötelezték őket, hogy folyó hó 8-án du. 4 óráig a Budán kijelölt zsidó házakba költözzenek át.² Ha tehát ezen az időponton túl „Jelentkezési lap”-pal ellátott zsidó nők a részükre Budán kijelölt házakon kívül tartózkodnak, azokat is a bujkáló zsidókkal együtt a Dob utcai zsinagógába kell előállítani.

4920/65/Rfp. 1944. szám.

Kivezénylés.

10. 1944. évi november hó 7-én az alábbi helyekre a következő vezényléseket rendeltem: [...]

2./ 16 órakor a Röck Szilárd utca 26. szám alatt lévő kiségitő toloncházhoz kivezényeltem a II. karhatalmi zászlóaljtól 2 rendőrt. [...]

4./ 18 órakor zsidók őrizetére a Margit-híd Hév. állomáshoz, a Horthy Miklós-körtérre és a Keleti pályaudvarnál lévő Hév. állomásra kivezényeltem az I. számú karhatalmi ezredparancsnokságtól 10-10 összesen 30 rendőrt. [...]

¹ A Dob u. 35. sz. házban található zsinagógáról van itt szó.

² Erről lásd a 134. sz. dokumentumot.

1944. évi november hó 8-án

6./ 9 órára a Svájci Követség elé rendfenntartásra kivezényeltem a lovas osztálytól 3 lovas rendőrt.

7./ 6 óra 15 percre az I. toloncházba toloncok őrizetére kivezényeltem az I. karhatalmi ezredparancsnokságtól 5 rendőrt.

Távbeszélőkönyv.

4920/67/Rfp. 1944. szám

Zsidók kíséréte.

11. A Mosonyi utcai laktanya udvarára, mint gyülekezési és indítóhelyre, zsidóknak a Pünkösdfürdőtől Budapestre való kíséretére 1944. évi november hó 8-án 12 órára kivezényeltem KENYERES JÓZSEF r. felügyelőt és parancsnoksága alatt 2 altisztet és 38 rendőrt.

I. ker.	Osztály	6	rdr.	VI. ker.	Osztály	1 alt.	4	rdr.
II. "	"	3	"	VII. "	"		2	"
III. "	"	4	"	VIII. "	"		2	"
IV. "	"	2	"	XI. "	"		4	"
V. "	"	3	"	XIV. "	"		4	"

újpesti osztály 1 alt. 4 rdr.

Öltözet: szolgálati. Fegyverzet: puska, szurony, 40 darab éles.

A karhatalomnak Pünkösdfürdőre való kiszállításáról 12 órára Mosonyi utcai laktanya udvarára berendelek 2 darab 20-as csapatszállító gépkocsit.

Távbeszélőn kiadattam.

4920/66/ Rfp. 1944. szám

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

Ugyanezen a napon a napilapok a Magyar Országos Tudósítóra hivatkozva ismertették a rendőr főkapitány felhívását. Az Új Magyarország közleményében hangsúlyozta: „A házi légoltalmi parancsnok és a házfelügyelő egyetemlegesen felelős azért, hogy a házban tartózkodó honvédelmi munkára kötelezett zsidó személyek mielőbb a rendőrségnek átadassanak. Az ellen a házparancsnok és házfelügyelő ellen, aki a főkapitány felhívása értelmében nem jár el a legkörülményesebb gondossággal, az internáláson kívül még a legszigorúbb megtorló eljárás is megindul.”

144.
1944. november 9.

A Külügyminisztérium tájékoztatja a Honvédelmi Minisztériumot: a lengyel állampolgárságú zsidókat ugyanúgy kell kezelni, mint a lengyel állampolgárokat

196/M. K.-1944.

Értesítem Miniszter Urat,¹ hogy a m. kir. Külügyminisztérium szempontjából a lengyel állampolgárságú zsidók ugyanolyan elbánásban részesítendőek mint a többi lengyel állampolgárok.

Amennyiben álláspontomban változás állna be, úgy azt annak idején Miniszter Úrral közölni fogom.

A miniszter rendeletére:
rk. követ és megh. miniszter.

Géppel írott másolat, pecsét, aláírás nélkül.

MNL OL-K58-1944-III-3.

Az iratok között nem található a Honvédelmi Minisztérium eredeti tudakozványa. A másolatra címzésként rágépették: „M. Kir. Honvédelmi Miniszter Úrnak, (21. oszt. Horváth ezredes úr kezeihez).”

¹ Beregfy Károly.

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője statisztikai adatokat kér
a Külügyminisztériumtól a Magyarországon lévő külföldiekről**

Miniszter Úr,¹

A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának megbízásából a következő kéréssel fordulok Önhöz.

A genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága, mint ön is tudja, Európa különböző népcsoportjainak mozgásáról statisztikát vezet, amely a különböző kormányok hivatalos jelentéseire támaszkodik. Ennek a statisztikának kiegészítése érdekében szükségem volna a Magyarországra bevándorló és onnan visszavándorló népcsoportok adataira s ezek mai állására, éspedig a következő kategóriák szerinti csoportosításban:

- 1/ Menekültek
- 2/ Evakuáltak
- 3/ Deportáltak
- 4/ Külföldi munkaerők
- 5/ Ellenséges civil internáltak
- 6/ Ellenséges állampolgárságúak, akiket nem internáltak.

Magától értetődik, hogy nem kívánok más adatokat megkapni, mint amelyek ismeretesek és köztudomásúak. Rendkívül lekötve érezném magam, ha a fenti csoportosítás szerint felosztott, a lehetőség szerint pontos adatokat kaphatnék.

Annak a reményemnek kifejezést adva, hogy hamarosan kapok Öntől erre vonatkozó részletes választ, maradok

Nagyrabecsüléssel

A magyarországi képviselő
Born

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat, a VKNB körpecsétetes fejléces levélpapírján, a magyar képviselőlet francia nyelvű körpecsétjével, Friedrich Born saját kezű aláírásával.

MNL OL-K71-1944-III/6. sz. n.

A Külügyminisztérium esetleges válasza nem található az iratok között.

¹ A címzés mellé Kemény ceruzával a következőket írta: „milyen osztályok?”

Serédi Jusztinián hercegprímás levélben tiltakozik Budinszky László igazságügy-miniszternél a zsidó–nem zsidó vegyesházasságok érvénytelenítése ellen

Nagyméltóságú Igazságügyminiszter Úr!

Értesülésem szerint az Igazságügyminisztérium törvényelőkészítő osztályán olyan törvényjavaslat szerkesztésével is foglalkoznak, amely a nem-zsidó magyar állampolgároknak zsidó magyar állampolgárokkal megkötött és eddig az államtól érvényesnek elismert polgári házasságát minden ok nélkül felbontja, illetve semmisnek nyilvánítja; ha pedig a nem-zsidó fél ebbe bele nem nyugszik és tovább is¹ hitvestársával kíván élni, akkor gyermekeivel együtt ő maga is zsidónak minősítetik.²

Erről a kérdésről sokat tárgyaltam Szálasí Nemzetvezető úr Öexcellenciájával. Kifejtettem előtte, hogy milyen mérhetetlen károkat okozott a nemzetnek, kivált a válások ijesztő elszaporodása,³ a családok széttörlése és a népszaporodás végzetes lecsökkenése címén a polgári házasság, melyet 1894-ben a szabadkőműves plutokrata zsidó szellem vitt be a magyar törvényhozásba. Arra is rámutattam, hogy aki a polgári házasságról szóló 1894:XXXI. tc.-t bármi módon alátámasztja: ugyancsak a szabadkőműves plutokrata zsidó szellemet szolgálja. Súlyosbodik a helyzet, mikor a polgári válások elősegítésével közvetve a szentségi házasságban való hűséget is megingatják, vagy, mint a készülő törvényjavaslat tervezi, szinte lehetetlenné teszik.

Krisztus rendelete szerint a házassági szerződés a házasság szentsége, melyet a többi szentségekkel együtt kizárólag az egyházra bízott. Az államok a szentségi házasságnak csupán polgári következményei (örökösödés stb.) felől rendelkezhetnek, de magához a házassághoz nem nyúlhatnak. Ahol – mint nálunk is – hozzányúlnek, mérhetetlen károkat okoztak a feleknek,⁴ a családoknak, a gyermekeknek és magának a nemzetnek.

Mindezek alapján kértem a Nemzetvezető urat, hogy ezt a törvényjavaslatot a napirendről levenni méltóztassék. Csak abban az esetben nem sértené a törvényjavaslat az isteni törvényt, ha csupán olyan felekre vonatkoznék, akik egyházi házasságot nem kötöttek, hanem tisztán polgári házasságban élnek. Ellenkező esetben a törvényjavaslatot a házasságra vonatkozó isteni törvény miatt katolikus ember meg nem szavazhatja.

¹ A két utolsó szót utólag, kapcsos zárójelben iktatta a szövegbe Serédi.

² A két utolsó szót eredetileg a mondat végére írta Serédi, onnan jelölte ki végleges helyüket, kapcsos zárójellel és nyíllal.

³ A négy utolsó szót kapcsos zárójelben a jobb margóra írta utólag Serédi, majd nyíllal jelölte ki végleges helyüket.

⁴ Az utolsó két szót utólag iktatta a szövegbe Serédi.

Legyen szabad ezeket Nagyméltóságod magas figyelmébe ajánlanom azzal a tiszteletteljes kéréssel, hogy a törvényjavaslatot elejteni, vagy legföllebb a tisztán polgári házasságban élőkre vonatkoztatni méltóztassék.

Miután tisztelettel megemlítem, hogy az eddigi kormányok gyakorlatához képest a Nemzetvezető úr is megígérte, hogy a katolikus hit- és erkölcsi igazságokat, az egyházat, annak személyeit, intézményeit, szervezeteit és azok fenntartására szolgáló szellemi és anyagi eszközeit érintő törvényjavaslatokat és rendelettervezeteket nekem idejekorán be kell mutatni, hogy esetleges módosító észrevételeimet még akkor megtehessem, mikor a javaslatnak vagy tervezetnek még semmi publicitása nincs, mikor tehát a módosítás minden presztízskérdés nélkül eszközölhető: kérem Excellenciádat,⁵ fogadja mély tiszteletem nyilvánítását.

bíboros hercegprímás

Kézzel írott fogalmazvány, Serédi Jusztinián eredeti javításaival, aláírás nélkül. MNL OL-Mf-PLE-102. c.-8631/1944.

Budinszky László az Összetartás című lapban 1944. december 24-én megjelent nyilatkozatában megerősítette, hogy a közeljövőben a törvényhozás elé kerül a zsidók nem zsidókkal kötött házassága felbontásának kérdése.

⁵ Az utolsó szót utólag iktatta a szövegbe Serédi.

147.
1944. november 9.

**Éliás József 30.000 pengőt kér Muraközy Gyulától a „Jó Pásztor” misszió
gyermekotthonai számára**

Nagytiszteletű Uram!

Tisztelettel kérjük, hogy a mellékelt kérésnek¹ eleget tehessünk, a Jó Pásztor
gyermekotthonok céljaira

30.000,- azaz Harmincezer pengőt

kiutalni kegyeskedjék. Ezen összegre a munka zavartalan menetele és az ottho-
nok zavartalan ellátása érdekében múlhatatlanul szükség van.

Megkülönböztetett tisztelettel

készséges híve:
Éliás József

*Eredeti, géppel írott tisztázata, a Református Egyház Egyetemes Konventjének
„Jó Pásztor” Missziói Albizottsága fejléces levélpapírján, Éliás József saját kezű
aláírásával.*

MREZSL-K131/1944-11/c/23.

*November 14-én Ravasz László püspök és Balogh Jenő főgondnok levélben
fordult az Országos Földhitelintézethez, melyben kérték, hogy Muraközy Gyu-
la „nagytiszteletű úr kezeihez a szokásos nyugta ellenében” fizessenek ki 30.000
pengőt.*

¹ Nem található a kérvény mellett.

148.
1944. november 9.

Donáth Sándor vatikáni oltalomlevele

.../1944.

Oltalomlevél.

A RÓMAI SZENTSZÉK APOSTOLI KÖVETE igazolja, hogy
DONÁTH SÁNDOR¹

született Vágsellye, 1906 év március hó 28-án

Anyja neve: Weisz Etel

Lakása: Budapest, VII. Thököly út 19.

a Budapesti Apostoli Nunciatura (Pápai Követség) védelme alatt áll.

Angelo Rotta
NUNZIO
APOSTOLICO
(Pápai Követ)

*Eredeti, géppel kitöltött formanyomtatvány, a budapesti Apostoli Nunciatura
olasz nyelvű körpecsétjével, Angelo Rotta saját kezű aláírásával.*

MZSL-XX-F-II. Védlevelek

¹ A személyi adatokat géppel írták a formanyomtatvány dőlt betűs rovataiba.

149.
1944. november 9–10.

Jelentés a budapesti kórházakban ápolts zsidó betegekről

K i m u t a t á s

A budapesti kórházakban és klinikákon 1944. november hó elején ápolts zsidó betegekről

Kórház	Zsidó betegek száma	szállít- ható	nem szál- lítható	ülve szállít- ható	fekve szállít- ható
1. Alföldi utcai szülőkórház	8	8	-	-	-
2. Assisi Szt. Ferenc kórház	-	-	-	-	-
3. Bp.-i Bábaképző Int.	-	-	-	-	-
4. Bp.-i Fehérkereszt gyermekk. ^a	6	3	3		
5. Bp.-i m. kir. Áll. Szemkórh.	3	3			
6. Bp.-i pol. Es. Gr. Apponyi A. ^b poliklinikai közkórháza	33	16 /3/	3	1	10
7. City szanatórium ^c	11	1	10		
8. Erzsébet kir.nő és ennek kezelésében lévő Weiss Manfréd alapítványi szanatórium	13	6	7		
9. Fásor szanatorium ^d	7	2	5		
10. Irgalmasrend közkórház	8	-	1	2	5
11. Körönd szanatórium	65	53	12		
Kun utcai fiókkórház	7	7			
12. Mártonhegyi szanatórium	-	-	-	-	-
13. Otthon magánygyógyintézet ^e	21	/21/			
14. Dr. Pajor szanatórium	10				10
15. Stefánia úti belgyógyászati Intézet	42	31	4		7
16. Szt. István közkórház	44	35		7/24/	2
17. Szt. László közkórház ^{lf}	24	/24/			
18. Szt. Margit fiókkórház	7			3	4
19. Szövetkezetek Erzsébet közkórháza ²	-	-	-	-	-

¹ A kórház gondnoka 5187/1944. sz., november 11-én kelt jelentésében azt közölte, hogy a kórházban „munkaszolgálatos zsidó fajú orvos alkalmazásban nincs”.

² A kórház igazgató főorvosa 1944. november 10-én jelentette a BM XVI., ált. e.ü. Főosztálynak, hivatkozással a dr. Gyürky főorvostól kapott rendelkezésre, hogy kórházában zsidó ápolts nincs.

20. Szt. Rókus kórház	15	15			
21. Új Szt. János kórház ^g	83	26	20	22/15/	
22. Tündérhegyi Szanatórium	5	2	1		2
Összesen:	412	208	66	35/39/	40

Eredeti, géppel írott tisztázat, az összesítő számokat utólag, kézzel írták az egyes rovatokba.

MNL OL-K150-VII-10.

Az utasítás értelmében a jelentéseket a Belügyminisztériumba, Ferenczy László alezredesnek továbbították. Wolff Károly dr., Budapest Székesfőváros Közkórházainak központi igazgatója 2481/1944. számú, november 10-én kelt átiratában terjesztette föl az egyes kórházak jelentéseit, jelezve, hogy a „határidő rövidsége miatt” a szükséges intézkedést távbeszélőn adta le és a kórházakból beérkezett jelentések „egységesítésére” nem volt ideje. Az iratok között található a Budapesti Fehér Kereszt Gyermekkórház (IX. Tűzoltó u. 7–9.), a Budapesti Poliklinikai Egyesület Apponyi Albert Poliklinika Közkórháza (VII. Szövetség u. 14–16.), a City Szanatórium (VI. Szobi u. 3.), a Körönd Szanatórium (VI. Benczúr u. 4.), a Pajor Szanatórium (VIII. Vas u. 17.), a Stefánia úti Belgyógyászati Intézet (XIV. Ajtósi Dürer sor 23.), és a Tündérhegyi Szanatórium Rt. részletes, az egyes zsidó betegek személyi adatait és betegségüket is feltüntető jelentése.

A budapesti svájci követség jegyzéke a Külügyminisztériumhoz a külföldi állampolgároknak átadott svájci védőútlevelek ügyében

No. 417/s/b.

S z ó b e l i j e g y z é k

A svájci követség Idegen Érdekek Képviselte Osztálya tisztelettel kéri a Magyar Királyi Külügyminisztériumot, szíveskedjék a Magyarországon általa képviselt államok kormányainak címezve igazolni, hogy a Magyar Királyi Kormány az idegen állampolgárok részére kiállított svájci védőútleveleket – tekintet nélkül azok tulajdonosainak faji- vagy vallási hovatartozására – kész elismerni, és ennek értelmében a megfelelő utasításokat a rendőri és a biztonsági szerveknek kiadta. A követség nyomatékosan utal arra, hogy a kiállított védőútleveleken a tulajdonos állampolgársága fel van tüntetve, tehát pl. „A védőútlevél tulajdonosának állampolgársága: amerikai, angol, jugoszláv, stb.”. A védőútlevelek tulajdonosait az érintett állam saját polgáraiként elismerte. Svájci védőútlevél tulajdonosaival szembeni mindennemű jogellenes túlkapás ugyanazokkal a következményekkel járna, mintha azokat rendes, az illető állam hivatalai által kiállított és a svájci követség által az érdekképviselő keretein belül meghosszabbított útlevél tulajdonosaival szemben követték volna el. Ismételten hangsúlyozzuk, hogy a svájci követség semmiféle védőútlevelet sem adott át magyar állampolgárságú személyeknek, és a reciprocitást az érintett államok kormányai szavatolják. A svájci védőútleveleken vagy az Idegen Érdekek Képviselte Osztály vezetőjének C[arl] Lutz konzulnak, vagy helyettesének, H[ans] Steinernek az aláírása szerepel.

Ezek a fejtegetések az idegen államok érdekképviselőjének keretében kiadott rendes útlevelekre korlátozódnak, és nem a palesztinai kivándorlóknak kiadott kollektív útlevél-igazolásokra.

A svájci követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a M. Kir. Külügyminisztériumnak ismételten megkülönböztetett nagyrabecsülését fejezze ki.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat, a budapesti svájci követség Idegen Érdekek Képviselte Osztálya fejléces levélpapírján, a követség körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.026.

A Külügyminisztériumban az irat „sürgős” jelzetet kapott. November 14-én a jegyzéket másolatban megküldték a Belügyminisztériumnak. Mellékelték a Külügyminisztérium válaszejegyzékét is, amelyben arról tájékoztatták a budapesti svájci követséget, hogy a magyar kormány a külföldi állampolgárok részére kiállított svájci védőútleveleket elismeri, és ez ügyben az illetékes magyar szerveket megkereste. Kemény Gábor külügyminiszter arra kérte Vajna Gábor belügyminisztert, hogy e válaszejegyzéknek megfelelően a „hatáskörébe tartozó, szükségesnek látszó intézkedéseket megtenni méltóztassék”.

151.
1944. november 10.

A budapesti spanyol követség védlevele a Weisz család és Guttmann Aranka számára

1164. sz.

Védlevél

Ezennel igazolom, hogy

Weisz Sándor, szül. 1889.

Weisz Sándorné, szül. 1908.

Weisz György, szül. 1938.

Guttmann Aranka, szül. 1905.

budapesti (Légrády Károly u. 33.) lakosok részére Spanyolországban lakó rokonai a spanyol állampolgárságért folyamodtak. A Spanyol Követség felhatalmazást kapott, hogy részükre még a kérvény elintézése előtt beutazási vízumot állítson ki.

A Spanyol Követség kéri az illetékes hatóságot, vegye fentieket jóindulatú figyelmébe és mentesítse őket a munkaszolgálat alól.

A Spanyol Követségi Ügyvivő

Sanz Briz

Eredeti, géppel írott, magyar nyelvű tisztázata, Ángel Sanz Briz saját kezű aláírásával, Weisz Sándorné, Weisz György és Guttmann Aranka arcképével, az ik-tatószám alatt a követség magyar és spanyol nyelvű lapospecsétjével, valamint az aláírás mellett és a fényképeken összesen három, spanyol nyelvű körpecsétjével.

MZSL-XX-F-II. Védlevelek

**A fővárosi Községi Élelmiszerárúsító Üzem igazolása a Svéd Vöröskeresztnek
eladott élelmiszerkészletekről**

Budapest Székesfőváros
Községi Élelmiszerárúsító Üzeme
Igazgatóság
dr. F/Gné
30.188

T.

Svéd Vöröskereszt budapesti kirendeltsége,

Budapest

Zrínyi utca 16. I/1.

Ezúttal igazoljuk megállapodásunkat, mely szerint eladjuk Önöknek az alábbi felsorolás szerinti árukészletünket:

Kőbányai Polgári Serfőző Hűtőházában:

447 drb. félsertéshús fej és láb nélkül	9.547 kg
628 " marhahús.....	18.468 "
4000 " láda sertészsír.....	100.000 "

Magyar Élelmiszerszállító Rt. Hűtőházában:

175 drb. marhahús.....	5.675 kg
------------------------	----------

Hold utcai vásárcsarnok pincéjében:

teljes raktárkészlet külön leltár szerint

Klauzál téri vásárcsarnok pincéjében:

teljes raktárkészlet külön leltár szerint

Rákóczi téri vásárcsarnok pincéjében:

teljes raktárkészlet külön leltár szerint

Az áru kifizetése az elszállítás alkalmával az akkor érvényes áron történik, mindaddig a Községi Élelmiszerárúsító Üzem kezelése alatt áll.

Önök az árukészlet védelme érdekében a felsorolt árukészletet a közraktárakban tételek szerint, a vásárcsarnokok pinceraktáraiban pedig magát a tároló helyiséget „A Svéd Vöröskereszt oltalma alatt” szövegű táblával megjelölik.

Üzemünk kötelezettséget vállal arra nézve, hogy az Önök által kezelt kórházakat és egyéb intézményeket az Önök által megvásárolt árukból ellátja olyképpen, hogy az esetenként lehívott árukat a helyszínre kiszállítja. Önök azonban tudomásul veszik, hogy a jegyhez kötött árucikkeket csak az illetékes hatóságoktól megszerzett kiutalások alapján van módunkban esetenként leszállítani.

Önök kötelezettséget vállalnak arra nézve, hogy mindenkor csak az Önök által kezelt kórházak és egyéb intézmények (főzőhelyek, internátusok, menedékhelyek, stb.) részére felmerülő tényleges szükséglet erejéig adnak le rendeléseket és amennyiben ezen felül árufelesleg mutatkozik a fenti felsorolás szerinti

árukból, úgy azt Önök a székesfőváros polgármesterének vagy megbízottjának rendelkezése szerint más fontos közéletmelzési célra, különösen a székesfővárosi közkórházak ellátása érdekében rendeltetésszerűen felhasználni engedélyezik.

[olvashatatlan aláírás]

Farkas

*Eredeti, géppel írott tisztázat, a Budapest Székesfőváros Községi Élelmiszer-
árusító Üzeme Igazgatósága fejléces levélpapírján két aláírással.*

MNL OL-P 1577.

*A levelet Rosta János és egy olvashatatlan kézírású hivatalnok láttamozta,
Bódy László alpolgármester pedig saját kezű aláírásával adta hozzájárulását az
ügyhöz. 1944. november 23-i dátummal a következő, kézzel írott mondat olvasha-
tó még az irat második lapjának alján: „Az újabb áll. rendelkezések miatt most
keresztülvihetetlen.” [olvashatatlan aláírás]*

153.
1944. november 10.

**Bagossy Zoltán külügyminisztériumi kabinetfőnök utasítja az Óbudai
Rendőrkapitányságot: az Újlaki Téglagyárból két főt adjanak át
az Apostoli Nunciatúrának**

200/MK.

1944.

Tárgy: Schweitzer Miklósné és Schweitzer
Aranka átadása az Apostoli Nunciatúrának.

2 drb. melléklet¹

A budapesti Apostoli Nunciatúra közlése szerint Schweitzer Miklósné szül. Adler Lilit, valamint Schweitzer Arankát, akik a budapesti Apostoli Nunciatúra oltalomlevelével vannak ellátva, folyó hó 9-én reggel elvitték és jelenleg az újlaki téglagyárban vannak elhelyezve.

Utasítom a Rendőrkapitányságot, hogy amennyiben nevezettek tényleg az Újlaki Téglagyárban volnának, szíveskedjenek őket azonnal a budapesti Apostoli Nunciatúrának átadni.

Bagossy s. k. rendkívüli követ
és meghatalmazott miniszter,
a m. kir. külügyminiszter
kabinetfőnöke.

Géppel írott másolat, aláírás, pecsét nélkül.

MNL OL-K58-21/1944-II/1.

Az oldal aljára kézzel, tintával írva: „fél átvette XI. 10.”

¹ Nem található az irat mellett.

154.
1944. november 11.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka zsidók kísérésére rendőröket
vezényel ki**

Zsidók kísérete:

16. A Dohány utcai zsidótemplomból zsidóknak a Bécsi út 136. szám alá
leendő kíséretére 1944. évi november hó 10-én 11 óra 10 perckor kivezényeltem
az 1. számú karhatalmi ezred páncélos osztályától 1 altisztet és 10 rendőrt.

Öltözet: szolgálati.

Távbeszélőn kiadattam:

4920/68/Rfp. 1944. szám

*Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.*

**Külügyminisztériumi összefoglaló jelentés a semleges államok képviselőivel
a zsidókérdésről folytatott tárgyalásokról**

[...] II. Semleges államok

a/ Vatikán. Október 19-én Angelo Rotta pápai nuncius felkereste a külügyminisztert és kérdést intézett hozzá a tekintetben, hogy mi a magyar kormány programja nagy általánosságban, mi az új rendszer viszonya az Egyházhoz és mi a kormány felfogása a zsidókérdésben. A zsidókérdésre vonatkozólag megjegyezte, hogy lényegileg ő is antiszemita, véleménye szerint azonban vannak értékes zsidók is, így kellene egyelőre a zsidókérdést megoldani. Különösen figyelemmel kellene lenni a megkeresztelt zsidókra, akik ezáltal a keresztény erkölcshez való elkötelezettségüknek kifejezést adtak. A külügyminiszter válaszában kijelentette, hogy a kormány programja a nemzeti szocialista világnézetben a magyarság hungarista életgyakorlatának a megteremtése. E célból a harc vállalása minden ellenséggel szemben és elsősorban a nemzet életét veszélyeztető bolsevizmus megsemmisítéséhez a magyar erők latba vetése. A kormány programja a nemzet szolgálata keresztény és nemzeti szocialista világnézet alapján.

A magyar állam és az Egyház viszonyára a külügyminiszter leszögezte, hogy Magyarország ezer esztendő óta keresztény állam, a kereszténység a magyarság számára életélmény és ezt az álláspontot az élet valóságában keresztül fogjuk vinni.

A zsidókérdésre vonatkozóan a külügyminiszter kijelenti, hogy a hungarista kormány a magyar nemzet aszemita felfogását vallja, amely szerint a magyar nép nem képes és nem hajlandó a zsidósággal együtt élni. Ennek megfelelően a maga részéről hozzá fog járulni ahhoz, hogy a háború után a zsidóság új hazájába Magyarországról is áttelepedjék. Addig azonban a zsidóság a magyar állam munkaerejét képezi, a magyar nemzet célkitűzéseinek szolgálatában dolgoznia kell, most annál is inkább, mert eddig szinte kizárólagos haszonélvezője volt a magyar nemzet erkölcsi, anyagi és szellemi jólétének. Ennek alapján kijelentheti, hogy a zsidóságot Magyarország nem deportálja, miként ezt a maga részéről a Nyilaskeresztes Párt az év első felében is a tényleges eseményekkel szemben kinyilvánította. A zsidósággal szemben a magyar kormány álláspontja, hogy a kérdést humánusan és igazságosan kezeli, a velük való bánásmód azonban az ő magatartásuktól és a magyar lakosság ellen az ellenség részéről esetleg fogantatba tett terrortámadásoktól is függ. A továbbiakban kéri, hogy a Nuncius Úr felvilágosításért forduljon közvetlenül az államfői teendők ideiglenes ellátásával megbízott m. kir. miniszterelnök úrhoz, aki egészen biztosan teljesen megnyugtató válaszokat fog adni.

A pápai nuncius [Angelo Rotta] és a m. kir. miniszterelnök [Szálasi Ferenc] találkozása meg is történt,¹ aminek következtében a nuncius a miniszterelnöktől áldást osztva távozott, majd másnap levélben közölte, hogy a Vatikán az új ma-

¹ Ezzel kapcsolatban lásd a 32. a.) sz. dokumentumot.

gyar kormányt elismeri és a beszélgetés alapján úgy hiszi, hogy a tradicionális kapcsolat, mely Magyarországot a Szentszékhez fűzi, az ezeréves gyakorlaton túl is továbbmenőleg ki fog mélyülni. Azóta a pápai nuncius további két-három ízben kereste fel a külügyminisztert [Kemény Gábor], a látogatást a külügyminiszter viszonzta. A legtöbb esetben a zsidók érdekében történtek a Nuncius Úr részéről intervenciók, amikor is a nuncius erélyesen lépett fel a zsidókkal szemben elkövetett atrocitások miatt annyira, hogy november 10-én a Nuncius Úr az előlegezett bizalom esetleg szükséges revíziójának kérdését is felvetette. A külügyminiszter kénytelen volt a Nuncius Úr figyelmét felhívni arra, hogy a zsidókérdés megoldását a front közelsége sürgőssé tette, ennek következtében kétségtelenül bizonyos hatósági túlkapások történtek, amit azonban a kormány igyekezett megszüntetni, amint azt egyébként számos állam képviselői is elismertek, így tehát a 100-150.000 magyarországi zsidó közül feltehetőleg esett sérelemmel szemben figyelembe veendő a 12 millió[s] magyarság sorsa, kereszténysége és az a tény, hogy Magyarország ezer év óta Szűz Mária oltalma alatt áll. A külügyminiszter közlése szerint a magyar kormány hálás volna, valamint a Nyilaskeresztes Párt is, hogy ha a Szentszék magyarországi képviselője a figyelmét a sokezeres tömegben a legszerencsétlenebb viszonyok közé került magyar menekültekre is fordítaná, amit a Nuncius Úr kilátásba is helyezett azzal, hogy a magyarság sorsa mindig is a szívéen feküdt. [...]

b/ Svédország. A hatalomváltozás után a m. kir. belügyminiszter [Vajna Gábor] rádióbeszédében kijelentette, hogy az új magyar kormány a zsidókérdésben könyörtelen álláspontot foglal el és ennek a szempontnak az érvényesülése érdekében nem ismer el a magyarországi zsidók javára kiállított semmiféle külföldi menlevelet.² A beszéd elhangzása után a svéd kormány azonnal elismerte a diszszidáló Parcher Félix stockholmi ügyvivőt Magyarország kizárólagos képviselőjéül és a Szálasi-kormány mellett jelentkező Vöczköndy László őrnagy, Kóbor alezredes katonai attaché, Horváth Ida sh. igazgató és még egy-két társukkal közölte, hogy a svéd kormány őket magánszemélyeknek tekinti csupán. A svéd sajtó egyúttal óriási támadást indított a Hungarista Magyarország és annak vezére és kormánya ellen. A külügyminiszter [Kemény Gábor] október 18-án fogadta a svéd követség megbízottját,³ akivel azóta a zsidókérdésben átfogó tárgyalásokat folytatott, a svéd kormány javára engedményeket tett, a svéd menleveles zsidókra vonatkozó status quo-t a magyar kormány nevében elismerte és ezt a nála első alkalommal jelentkező Danielsson svéd követtel is közölte. Ebben a tekintetben a feszültség nagymértékben enyhült, azonban a svéd kormány magatartása továbbra is függött a zsidókérdés hazai megoldásától. A külügyminiszter a belügyi kormányzatnál mindenképpen igyekezett odahatni, hogy Magyarország nemzetközi helyzetének biztosítása érdekében a zsidókérdés megoldásánál bizonyos szempontokat figyelembe vegyen, ami részben meg is történt. A svéd kormánynak azonban további aggályai maradtak, amelyeket kiküszöbölni nem sikerült e tekintetben. Néhány nappal ezelőtt hivatalos látogatást tett a svéd követ és közölte kormánya de facto elismerését, ami az ő itt ma-

² Ezzel kapcsolatban lásd a 18. sz. dokumentumot.

³ Kemény Gábor és Raoul Wallenberg október 22-i tárgyalásáról lásd a 43. sz. dokumentumot.

radásából is nyilvánvaló. Sajnálkozását fejezte ki afölött, hogy Magyarország jelenleg Stockholmban képviselő nélkül maradt és kérte, hogy az új ügyvivőre vonatkozóan a külügyminiszter adja át az agrément iránti kérelmet. A külügyminiszter első helyen Vöczköndy László követségi tanácsost jelölte meg. Egyben ismertette az uralomváltozás teljesen alkotmányos és alkotmányjogi rendjét, azt írásban átnyújtotta a követnek és kérte, hogy mindezek után a svéd kormány kedvező döntését annál is inkább hozza meg, mert a svéd menlevelekkel ellátott zsidókkal szemben a magyar kormány kedvező álláspontra helyezkedett, Svédországba való kiszállításuk 15-ével megindulhatna, ha a diplomáciai viszony megvalósul. Azóta a svéd követség megbízásából két követségi titkár a külügyminiszternél jelentkezett és közölte, hogy a svéd kormány az új magyar kormánynak be akarja bizonyítani, hogy feladata nem csupán a zsidó érdekeknek a védelme. Ezért a magyar kormány hozzájárulását kéri egy humanitárius akcióhoz, amelynek keretében 50 millió pengőnyi értékben élelmiszert vásárolnának fel, azt tárolnák, biztosíttatnák és a téli őséges időkben az őséges magyarok részére kiosztanák.⁴ Amennyiben netalán Budapest szovjet megszállás alá kerülne, a svéd követség védelme alatt folyhatna ez az akció, ha pedig Budapest kiürítése sikerülne, akkor vidékre szállítanák a tárolt készleteket. Nem gördítenek akadályt az elé, hogy a készletből szükség esetén elsősorban a hadviselés szükségletei elégíttessenek ki és a raktárakat mindig újra töltenék fel. Kéri, hogy ezt a tervet a Nemzetvezetőnek személyesen is előterjeszthessék. Az 50 millióból 37 ½ millió pengőt hitelkeretként vennének igénybe a magyar államtól, míg 12 ½ millió pengőt a svéd kormány fizetne. A 37 ½ millióért vásárolt élelmiszer kizárólag nem-zsidó magyaroknak jutna, a 12 ½ millióból zsidók is részesülnének, de e tekintetben figyelembe vennék a külügyminiszter úr megjegyzését, hogy a jelenleg Magyarországon élő zsidóság az összes lakosság 1,2%-át teszi ki. Az illetékes miniszterekkel történt megbeszélés után a tervet valószínűleg el kell ejteni. [...]

c/ Svájc. [...] Időközben Budapesten a külügyminiszter [Kemény Gábor] tárgyalásokat folytatott az előző kormányok által német hozzájárulással Svájcba küldeni szándékolt és svájci menlevéllel ellátott kb. 8800 zsidó ügyében. Ezekre vonatkozólag a status quo-t a magyar kormány nevében elismerte, kérte azonban, hogy november 15-ig a diplomáciai viszony tisztáztassék, különben a magyar kormány nem áll módjában diplomáciai viszony híján e zsidók kiszállítása. A kiszállításhoz kérte, hogy Svájc bocsásson megfelelő szerelvényt rendelkezésre. A zsidókérdésben elfoglalt konciliáns álláspont kétségtelenül meglepte a svájciakat, aminek következtében Jäger svájci követ megjelent a protokollfőnöknél, kb. egy héttel ezelőtt⁵ és közölte vele azt, hogy a svájci kormány de facto a magyar kormányt elismeri, ő pedig reméli, hogy a de jure elismerés néhány nap múlva meg fog érkezni. [...] A svájci követ [Maximilian Jäger] folyó hó 10-én családjával együtt, valamint a svájci katonai attasé is családjával kíséretében Bernbe útnak indult. A követ azt az utasítást hagyta hátra, hogy visszaérkeztéig a zsidók sorsáról küldendő jelentéseket a követség nem a svájci

⁴ Ezzel kapcsolatban lásd a 116. b.) sz. dokumentumot.

⁵ Maximilian Jäger budapesti svájci követ november 7-én kereste föl Montecuccoli Alfonzot, a Külügyminiszter protokollfőnökét. Tárgyalásukról lásd 129. sz. dokumentumot

kormány, hanem közvetlenül az ő kezéhez juttassa, amiből valószínűleg mégis kedvező döntésre akarja a svájci kormányt bírni. [...]

d/ Portugália A portugál ügyvivő [Carlos de Lis-Teixeira Branquinho] kb. 10 nappal ezelőtt látogatást tett a külügyminiszternél, amikor is a Portugáliába szállításra kerülő zsidók ügyében a fentiekhez hasonló megállapodás történt, amit a portugál ügyvivő köszönettel tudomásul vett. Látogatása alkalmával üdvözölte a külügyminisztert és a magyar kormánnyal szembeni szívélyes viszonyát hangsúlyozta már azért is, mert a portugál kormány antibolsevista és nacionalista és reméli, hogy e szempontból megértésre fognak találni. Sajnálatosul közölte egy már régebbi, a magyar változás előtti elhatározását, hogy jelentéstételre családjával együtt Lisszabonba utazik és az ügyek vitelével dr. Gulden [Gyula] budapesti lakos, konzuli tisztviselőt bízta meg. A külügyminiszter [Kemény Gábor] felhívta az ügyvivő figyelmét arra, hogy ez nem megfelelő diplomáciai viszony és hogy ez bizonyos nehézségeket fog okozni a zsidókérdésben történt megállapodás terén. [...]

Dr. Gulden ügyvivő három nap előtt kihallgatáson jelentkezett a külügyminiszternél. [...] Mindezek alapján azt kéri [Kemény Gábor], hogy dr. Gulden kérdezze meg előbb táviratilag kormányát a magyar változással kapcsolatos állásfoglalása felől, amire november 15-ig jó volna választ kapni, tekintettel arra, hogy a külföldi menlevéllel ellátott zsidók elszállítása akkor kezdődne és ez csak akkor történhetik meg, hogy ha már a diplomáciai viszony létrejött. [...]

e/ Spanyolország [...] Kb. egy héttel ezelőtt a spanyol ügyvivő [Ángel Sanz Briz] látogatásra jelentkezett a külügyminiszternél és közölte, hogy továbbra is a magyar kormány mellett szándékozik maradni, szó volt ugyan eltávozásáról a belpolitikai eseményektől függetlenül, azonban ez csak arra az esetre szólna, hogy ha Magyarország szovjet uralom alá kerülne. Azt a kérését terjesztette elő, hogy a magyar kormány ismerje el a spanyol követség által kiállított 2-300 zsidónak a menlevelét, úgy mint a többi semleges államokét. Tudomásul veszi, hogy ez előzőleg nem képezte tárgyalás anyagát és így attól függ, vajon elszállításukat a német kormány elvállalja-e és hangsúlyozta, hogy ezekben az esetekben olyan zsidókról van szó, akik Spanyolország antibolsevista álláspontjával nem állanak ellentétben. A külügyminiszter a kedvezmény megadását kilátásba helyezte, közölte azonban, hogy konkrétan választ csak az elismertetés után fog tudni adni és kérte ennek november 15-ig való tisztázását. A spanyol ügyvivő annak a reményének adott kifejezést, hogy erre kormányától utasítást fog kapni és így az együttműködésnek nem lesz akadálya. [...]

Kemény

Eredeti, géppel írott tisztázat, Kemény Gábor külügyminiszter saját kezű aláírásával, dátum nélkül.

MNL OL-K814- Mf-X-7076-16.718.

Az eredeti 30 oldalas „Jelentés” október 16-tól november 11-ig tekintette át a nyilas külkapcsolatok alakulását, ebből következtettünk arra, hogy legkorábban november 11-én keletkezhett.

156. a.)
1944. november 11.

A budapesti török követség a sajtó útján hívja föl a figyelmet a forgalomba került hamis török védlevelekre

Napi hírek

A budapesti török követség figyelmeztetése

A Magyar Távirati Iroda jelenti:

A Török Köztársaság budapesti követsége szükségesnek látja felhívni a közönség figyelmét arra, hogy bizonyos egyének, a török követség nevével visszaélve, hamisított védlevelek birtokában vannak, melyek szövege (eredeti fogalmazásban) a következő:

„A Török Köztársaság idegen érdekeket képviselő csoportja igazolja, hogy X. Y. a követségünk által kiállított, közös (kollektív) útlevélen és beutazási engedélyen nevével szerepel, így a török köztársasági követség védelme alatt állónak, valamint rendes útlevéllel bírónak tekintendő.”

A budapesti török követség kijelenti, hogy az ilyen szövegű iratok közönséges hamisítványok, melyeknek semmi jogalapjuk sincs; a rajtuk feltüntetett feliratok, a bélyegző és az aláírás – könnyen megállapíthatóan – hamisítottak és a török szöveg is a nyelvet nem ismerő egyén műve. A hamisítványokat előállító, forgalomba hozó és az azokat felhasználó személyek ellen az illetékes magyar hatóságnál a feljelentést folyamatba tették.

Új Magyarorszag, 1944. november 11., 4.

*Az újság egy példányát elhelyezték a Külügyminisztérium iratai között is.
MNL OL-K63-1944-43. sz. n.*

156. b.)
1944. november 13.

A budapesti török követség jegyzékben tájékoztatja a Külügyminisztériumot arról, hogy bélyegzőjük meghamisításával török védleveleket hoztak forgalomba, és az ügyben vizsgálatot kér

292/86.

Melléklet: 2¹

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

Törökország követsége kiváló tiszteletét jelenti a Magyar Királyi Külügyminisztériumnak és szíves tudomására hozza, hogy ismeretlen személyek hamis védleveleket készítettek és pénzért azokat bizonyos számú nem török állampolgárnak adták át e misszió nevében.

Sümei Lászlóné budapesti lakos átadott Törökország követsége irodájának egy ilyen hamis igazolványt, kijelentve, hogy férjének az igazolásért 6400 pengőt kellett kifizetnie dr. Glatz Lóránd budapesti, Váci utca 11/a. sz. alatti lakosnak.

Megállapítható ebből az így kezünkbe jutott iratból, melynek egy fotókópiáját mellékeljük, hogy a kérdéses hamis igazolványok, melyeket a kereskedelmi cégek által használt papírra nyomtattak, olvashatatlan aláírással és a követség körbélyegzőjének durva utánzatával vannak ellátva, kétnyelvű szöveget tartalmaznak és a török szövegrész tatár nyelvjárásban van megfogalmazva.

Törökország követsége nem mulasztotta el ezt a tényt a budapesti rendőri hatóságok tudomására hozni, továbbá elővigyázatosságra figyelmeztetni a közönséget az ilyen igazolványokkal történő üzérkedés ellen, egy, az 1944. november 11-i lapokban megjelent felhívás útján.

Törökország követsége tisztelettel kéri a Magyar Királyi Külügyminisztériumot, szólítsa fel az illetékes ügyosztályt arra, hogy az említett hamis igazolványok előállítói ellen az ügyészi vizsgálatot mielőbb indítsák meg.

Törökország követsége megragadja az alkalmat, hogy a Királyi Külügyminisztériumot kiváló nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Eredeti, géppel írott, francia nyelvű tisztázat, a budapesti török követség fejéces levélpapírján, a követség körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-sz. n.

¹ Nem található a jegyzék mellett.

**Balogh János házfelügyelő jelenti a Zsidó Ügyek Kormánybiztosának,
Turvölgyi Albertnek, hogy Strausz Jenő ingóságait lakóházuk pincéjében őrzi**

Méltóságos Kormánybiztos úr!

Alulírott Balogh János házfelügyelő a 3.840/1944. M. E. sz. rendelet 4. §-a¹ alapján bejelentem, hogy a Bpest. II. br. Lipthay u. 3 sz. ház pincéjében a Strausz Jenő zsidó által elhelyezett alábbi ingóságokat őrzőm:

II. Az udvari szobából: 4 szék, 1 régi konyhaasztal; III. Az ebédlőből: 1 díszóra; XX. A konyhafelszerelésből: 2 villanyfőző, 5 zsírbödön, 3 lábas, 3 fazék, 3 sütő, 1 rézüst, 1 galuskaszedő, 1 fánksütő, 3 tepsi, 2 tálca, 2 vájdling, 2 torta-sütő, 2 mosófazék; XXIII. Szőnyegek: 2 nagyobb keleti szőnyeg, 2 kisebb magyar szőnyeg, 4 összekötő szőnyeg, 2 ágyelő; XXIV. Porcelán- és üvegdolgok: 1 kis tál, 1 kis tányér virágos, 1 porcelán étkező készlet, 2 mustár-sótartó, 3 kis csésze aljjal, 6 fekete kávé csésze aljjal, 10 borospohár, 8 nagypohár, 5 üveg-tányér, 4 üvegtál, 1. porc. kávéfőző, 1 régi pohár, 2 tojástartó, 10 kis tányér, 3 téstátál, 2 csonttányér, 1 teáskanna, 3 porc. cukortartó, 1 kis csésze dobozban, 11 virágváza; 35 m/m tűzifa.

Egyben bejelentem, hogy a Strausz Jenő által visszahagyott többi ingóságok az I. em. 8 sz. alatti lakásban vannak dr. Nemere Iván őrizetében, aki azokat külön beadványban jelentette be.

Balogh János

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Balogh János saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI. kf-20.179/1944.*

¹ A hivatkozott paragrafus szövegét lásd 102. a.) számon.

158. a)
1944. november 12.

**Szakváry Emil iparügyi miniszter rendelete zsidók tulajdonában volt vállalatok
élére kirendelt vezetők megbízatásáról**

A m. kir. Iparügyi miniszter 49.500/1944. Ip. M. számú rendelete
a zsidók egyes ipari, valamint bánya és kohóüzemeihez vállalati vezetők
kirendeléséről szóló 23.200/1944. Ip. M. számú rendelet hatályon kívül
helyezése tárgyában.

A zsidók vagyonának bejelentéséről és zár alá vételéről szóló 1.600/1944. M. E.
számú rendelet 10. §-ában¹ foglalt felhatalmazás alapján a következőket rendelem:
1. §.

(1) A zsidók egyes ipari, valamint bánya- és kohóüzemeihez vállalati vezetők
kirendeléséről szóló 23.200/1944. Ip. M. számú rendelet (Budapesti Közlöny
109. szám²) hatályát veszti. Zsidónak az iparügyi miniszter felügyelete alá tar-
tozó ipari, bánya- vagy kohóvállalatához (üzeméhez, műhelyéhez; az alábbiak-
ban: vállalat) az említett rendelet alapján az 1944. évi szeptember hó 29. napja
előtt kirendelt vállalati vezető azonban tevékenységét a 2.650/1944. M. E. szá-
mú rendelet³ értelmében működő kormánybiztos felügyelete alatt (3.520/1944.
M. E. számú rendelet – Budapesti Közlöny 222. szám – 1. §-ának (4) bekezdése)⁴
a kormánybiztos további rendelkezéséig, illetőleg a 3.840/1944. M. E. számú
rendelet (Budapesti Közlöny 250. szám) 14. §-ában⁵ említett szerv működésének
megkezdése után e szerv eltérő intézkedéséig folytatja.

(2) Amennyiben vállalati vezető kirendelésének szüksége a 3.520/1944. M. E.
számú rendelet hatálybalépésének napja után,⁶ de az előbbi bekezdésben emlí-
tett szerv működésének megkezdése előtt merül fel zsidónak az (1) bekezdésben
említett- és a 3.840/1944. M. E. számú rendelet értelmében az államra átszál-
lott – olyan vállalata tekintetében, amelynek működése a zsidó akadályoztatása

¹ A hivatkozott paragrafus előírja, hogy az elrendelt bejelentésnek milyen adatokat kell tartal-
maznia. E § (4) bekezdése szerint az arra illetékes minisztérium, vagy megbízott hatósága a zsidó
üzlete, üzeme, vállalatának élére vállalatvezetőt jelölhet ki. A vállalatvezető kijelölését, illetve
felmentését a *Budapesti Közlöny*ben közzé kell tenni. A rendelet teljes szövegét lásd *Vádirat 1*,
170–181.

² A hivatkozott rendelet 1944. május 14-én jelent meg. Ez kimondta, hogy a zsidó tulajdonban
levő hadiüzemhez, bánya- és kohóvállalathoz, valamint gyárakhoz – „a vállalat nyersanyag- és
árukészlete, valamint üzemi berendezése zár alá vételének elrendelése mellett” – vállalatvezetőket
kell kirendelni.

³ *A zsidók vagyonával kapcsolatos egyes kérdések szabályozása tárgyában* című rendelet 1944.
július 21-i dátummal Sztójay Döme aláírásával jelent meg. Teljes szövegét lásd *Budapesti Köz-
löny*, 1944. július 23., 2.

⁴ A rendelet teljes szövegét lásd *Vádirat 3*, 585–588.

⁵ A hivatkozott paragrafus szövegét lásd 102. a.) számon.

⁶ Lásd a fenti 4. jegyzetben.

miatt vagy más okból szünetel, de amelynek továbbfolytatására közgazdasági érdekből szükség van, a vállalati vezető kirendelése iránt – a 3.520/1944. M. E. számú rendelet 1. §-ának (4) bekezdése és a 3.840/1944. M. E. számú rendelet 23. §-a értelmében⁷ – a kormánybiztos intézkedik.

Ez a rendelet a kihirdetésének napján lép hatályba.

vitéz Szakváry Emil s. k.
m. kir. iparügyi miniszter.

Budapesti Közlöny, 1944. november 12., vasárnap, 258. sz. 2.

**158. b.)
1944. november 14.**

Turvölgyi Albert kormánybiztos zsidók tulajdonában volt vállalatok élére vezetőket nevez ki

A zsidók anyagi és vagyoni jogi ügyeinek megoldására kinevezett kormánybiztos a 3.520/1944. M. E. számú rendelet 1. §-ának (4) bekezdése értelmében⁸ az 1.600/1944. M. E. számú rendelet 10. §-ának (4) bekezdése alapján⁹ a Helvey Tivadar Vegyészeti Gyár, budapesti (IX., Soroksári út 106.) céghez Stegmüller József budapesti (II., Toldy Ferenc utca 64.) lakost vállalati vezetőül rendelte ki. (1.901/1. 1944. III. ü. o. szám.)

[...] a Mérőműszerüzem Glück Béla budapesti (VI. [sic!: ma: XIII.], Lehel utca 10/a) céghez Józsa Szilárd budapesti (II., Margit körút 7.) lakost vállalati vezetőül rendelte ki. (8.313/1. 1944. III. ü. o. szám.)

[...] a Royal Szikvízüzem, Budapest (VIII. Mátyás tér 8.) céghez – Udvardy Sándor budapesti lakos vállalati vezetői kirendelésének egyidejű megszüntetése mellett – Brunner Ferenc kispesti (Petőfi utca 64.) lakost vállalati vezetőül rendelte ki. (8.317/1. 1944. III. ü. o. szám.)

Budapesti Közlöny, 1944. november 14., kedd, 259. sz.

⁷ Lásd a fenti 5. jegyzetben.

⁸ Lásd: *Vádirat* 3, 585-588.

⁹ Lásd a 102. a.) 4. jegyzet.

159.
1944. november 12.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka rendőröket vezényel ki zsidók
őrizetére és kíséretére**

Vezénylés hatályon kívül helyezése és kivezés.

30. Az 1944. évi 314. számú rfp. np. 24. pontjában a Bécsi út 136. sz. alatti téglagyárhoz őrségi szolgálatra elrendelt 4 altisztnek és 76 rendőrnek a vezénylését folyó évi november hó 12-én 12 órától hatályon kívül helyezem.

A Bécsi út 136. szám alatti téglagyárnál az őrségi szolgálat ellátására 1944. évi november 12-én 12 órától a további intézkedésig kivezenylek a 2. számú karhatalmi ezredtől 24 órás váltással 4 altisztet és 120 rendőrt.

Ebből az őrségből egy 24 órában 2 altiszt és 60 rendőr váltással látja el a szolgálatot, 2 altiszt és 60 rendőr pedig szabadnapot élvez.

Utasítom a 2. karhatalmi ezredparancsnokságot, hogy erre a szolgálatra a további intézkedésig mindig ugyanazon altiszteket és rendőröket ossza be.

Öltözet: szolgálati.

4920/rfp. 1944. szám

Kivezés:

34. A VIII. ker. Röck Szilárd utca 26. szám alatt lévő kisegítő toloncházhoz őrségi szolgálatra, 1944. évi november hó 11-én 18 órától a szükségig kivezenylem a 2. számú karhatalmi ezredparancsnokságtól 1 altisztet és 9 rendőrt.

Öltözet: egyszerű szolgálati.

Távbeszélőn kiadattam.

4920/rfp. 1944. szám

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.

160.
1944. november 12.

**Meghatalmazás Harangi Zoltán számára a Svéd Vöröskereszt által kibocsátott
„védelmi levelek” felülvizsgálatára**

A Svéd Vöröskereszt
Magyarországi Főmegbízottja
Budapest, 82

469 szám
1944.¹

MEGHATALMAZÁS

Ezennel megbízzuk Harangi Zoltán² urat a SVÉD KIRÁLYI KÖVETSÉG mellett működő SVÉD VÖRÖSKERESZT tisztviselőjét, hogy a Svéd Vöröskereszt által kibocsátott védelmi leveleket felülvizsgálja, a hamisítványokat elkobozza és a hamisítók felkutatására lépéseket tegyen és azok személyéről a Vöröskeresztet azonnal értesítse.

[olvashatatlan aláírás]
Főmegbízott h.³

*Géppel írott tisztázat, a Svéd Vöröskereszt Magyarországi Főmegbízottja fej-
léces levélpapírján, a Svéd Vöröskereszt magyar és svéd nyelvű, fekete színű kör-
pecsétjével, valamint a Svéd Vöröskereszt Magyarországi Kirendeltségének piros
színű körpecsétjével, a Főmegbízott h. kézjegyét utánzó aláírással.*

ÁBTL-V. 81.226/B. Harangi Zoltán iratai

*A „Meghatalmazás”-t német fordításban a magyar változat alá géppel írták,
ellátták a Svéd Vöröskereszt Magyarországi Kirendeltségének piros színű kör-
pecsétjével, és e változatra is elhelyezték a Főmegbízott h. aláírását utánzó kéz-
jegyet.*

¹ Az iktatószámot utólag, fekete tintával írták az iratra.

² Harangi Zoltánról lásd még a 489. sz. dokumentumot.

³ A h betűt és az aláírást kék színű tintával írták az iratra.

161.
1944. november 13.

A Belügyminisztérium razziákat rendel el a Budapestről gyalogmenetben deportált, és esetleg szökést megkísérlő zsidók kézrekerítésére

M. kir. Belügyminiszter
Szám: 18.016/1944.
VII. res.

Szigorúan bizalmas!
S ü r g ő s !

Valamennyi vármegye és thj. város főispánjának, valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének, a m. kir. rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának, valamennyi rendőrkapitányságnak és kirendeltségnek, a m. kir. csendőrség központi nyomozó parancsnokságnak, valamennyi m. kir. csendőrkerületi parancsnokságnak, valamennyi m. kir. csendőr nyomozó alosztály parancsnokságnak
Székhelyeiken

A zsidók egy részének áttelepítésével kapcsolatban számolni lehet azzal, hogy a részben gyalogmenetben útba indított zsidók szökést igyekeznek megkísérelni.

Felhívom Címedet, hogy a szóban forgó személyek megszökésének megakadályozása céljából a szükséges intézkedéseket tegye meg, alárendelt hatóságait, szerveit megfelelően utasítsa, hogy különösen az áttelepítési útvonalakon sűrű razziák tartásával a szökevény zsidókat fogják el és központi fekvésű városok rendőrkapitányságaihoz gyűjtsék össze. Az összegyűjtött személyek további elszállításának lehetővé tétele céljából utasítom az illetékes rendőrkapitányságokat, hogy az összegyűjtés tényét, valamint a személyek számát ide jelentsék.

A miniszter helyett:

Láday
államtitkár

Eredeti, géppel írott tisztázat, Láday István államtitkár saját kezű aláírásával.
MNL OL-K148-1944-18.016.

162. a.)
1944. november 13.

**Mohay Gyula, Budapest székesfőváros főpolgármestere átírata a Fővárosi
Közmunkák Tanácsának a zsidókról elnevezett utcák neveinek
megváltoztatásáról**

A m. kir. belügyminiszter úr annak a kívánságának adott kifejezést, hogy a zsidókról elnevezett székesfővárosi utcák /pl. Csemegi utca/ mielőbb magyar történelmi nevekkkel jelöltesse meg.

Ezzel kapcsolatba[n] rámutatott arra is, hogy kívánatos volna egyik főútvonalunkat D ó z s a Györgyről elnevezni. Nagyon kérem a Tanácsot, hogy ez ügyben hozandó döntése előtt engem meghallgatni legyen szíves.

Mohay

Eredeti, géppel írott tisztázat.

BFL-XXV-1-a-B-7594/1950. Doroghi Farkas Ákos és Mohay Gyula iratai

162. b.)
1944. december 5.

**Vajna Gábor belügyminiszter rendelete a zsidó személyek nevét viselő utcák
és terek elnevezésének megváltoztatásáról**

*A törvényhatóságok első tisztviselőinek /Budapest székesfőváros
polgármestere kivételével.*

A Fővárosi Közmunkák Tanácsának.

Az 1943. évi április hó 12-én az akkori belügyminiszter¹ 71.198/1943. IV. szám alatt kiadott rendeletében felhívta a törvényhatóságok első tisztviselőit: hassanak oda, hogy az egyes városokban és községekben az utak, utcák és terek neveit, egyes egészen kivételesen indokolt esetektől eltekintve, a háború tartama alatt ne változtassák meg.

Ezt a belügyminiszteri rendelkezést ezennel hatályon kívül helyezem.

Feltétlenül szükségesnek látom, hogy mindazok az utak, utcák és terek, amelyek ezidő szerint zsidó személy családi nevével vannak megjelölve, megfelelő új elnevezést nyerjenek és általában haladéktalanul változtattassék meg minden olyan út- (utca-, tér-) elnevezés, amelynek bármilyen zsidó vonatkozása van.

Felhívom Címedet, hogy a megfelelő intézkedéseket azonnal tegye meg.

Budapesti Közlöny, 1944. december 6. 279. sz.

¹ Keresztes-Fischer Ferenc.

162. c.)
1944. december 7.

**A Fővárosi Közmunkák Tanácsa átiratban tájékoztatja Doroghi Farkas Ákost,
Budapest székesfőváros polgármesterét a zsidók nevét viselő utcákról**

A m. kir. Belügyminiszter Úr a Budapesti Közlöny 279. számában megjelent 960/1944. számú rendelete alapján a Budapest Székesfőváros területén lévő utcák, utak és terek neveit felülvizsgáltuk és véleményünk szerint a rendelet hatálya alá a következő elnevezések esnek:

- 1./ XI. ker. Horthy Miklós úttól Fraknó térig húzódó
Ballagi Mór utca,
- 2./ XI. ker. Borszéki úttól Andor utcáig terjedő
Bródy Zsigmond utca,
- 3./ XII. ker. Ráth György utcától Daruváry utcáig terjedő
Csemegi utca,
- 4./ VI. ker. Nagymező utcától Jókai utcáig terjedő
Horn Ede utca,
- 5./ X. ker. Kozma utcától Rákoskeresztúri temetőig terjedő
Korányi Frigyes erdősor
- 6./ XIV. ker. Thököly úttól Hajtsár útig terjedő
Laky Adolf utca,
- 7./ V. ker. Váci úttól Szent István parkig terjedő
Légrády Károly utca,
- 8./ II. ker. Ábrányi Emil utcától névtelen utcáig terjedő
Pajor Gusztáv utca, mely Budakeszi községtől lett átsatolva,
- 9./ III. ker. Szentendrei úttól Gázgyárig terjedő
Reményi Ede utca,
- 10./ VIII. ker. Szeszgyár utcától Orczy útig terjedő
Visi Imre utca,
- 11./ V. ker. Váci úttól Pozsonyi útig terjedő
Wahrmann utca,
- 12./ XI. ker. Bártfai úttól Etele útig terjedő
Zámori utca.²

Tekintettel azonban arra, hogy közelebbi adatok híján a felsorolt utcaneveknek a rendeletben hivatkozott szempont szerinti megítélésénél tévedhetünk s közöttük olyan is akadhat, amelyhez a Székesfőváros fejlesztésének jelentősebb állomása fűződhetik és zsidó vonatkozásúnak való minősítése a Székesfőváros igen érdemes polgárainak családjait alaptalanul sértené, mielőtt ebben az ügyben véglegesen határoznánk, felkérjük Polgármester Urat, szíveskedjék a felsorolt utcanevek zsidó vonatkozása tekintetében a saját részéről is nyilatkozni, egyben javaslatot tenni arra nézve is, hogy a maga részéről milyen új utcaneveket kívánna megállapítani.

² Az előterjesztő téved, az utca nevét a Fejér megyei Pusztazámor községről kapta.

Közljük egyúttal Polgármester Úrral, hogy a székesfőváros főpolgármestere azt a kívánságát fejezte ki, hogy D ó z s a G y ö r g y -ről egy főbb útvonalat nevezzünk el. A főpolgármester úr kívánságának eleget kívánunk tenni, ezért erre nézve is kérjük Polgármester Úr javaslatát.

Kérjük Polgármester Urat, miután a m. kir. belügyminiszter úr hivatkozott rendelete azonnali intézkedést kíván, javaslatát sürgősen megtenni szíveskedjék.

A hiv. másolat hitelül:

[olvashatatlan aláírás]

min. s. hiv. igazgató

vitéz Irsy László s. k.

alelnök

Eredeti, géppel írott tisztaát, a „Fővárosi Közmunkák Tanácsa 1870” feliratú körbélyegzővel, a segédhivatali igazgató saját kezű aláírásával.

BFL, uo.

Az átíratot másolatban december 7-én megküldték Mohay Gyula főpolgármesternek. December 9-én a főpolgármester átíratban kérte a Fővárosi Közmunkák Tanácsát, hogy Vajna Gábor hivatkozott rendeletét „minden további alakítás elkerülésével haladéktalanul végrehajtani szíveskedjék”.

163.
1944. november 13.

**Edmund Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott jelentése a német
Külügyminisztériumnak a budapesti zsidók deportálásáról**

3262. sz.

Budapesti zsidók deportálása a technikai nehézségek ellenére tervszerűen folyik. Eichmann SS-Obersturmbannführer közlése szerint mai napig kereken 27 ezer mindkét nembeli menet- és munkaképes zsidó indult birodalmi területre. Még további kereken 40 ezer munkaképes zsidóra számíthatunk, akiket 2-4.000-es napi csoportokban indítanak útnak. Ezek után külön városrészbe összegyűjtve gyermekekkel együtt becslés szerint 120 ezer zsidó marad Budapesten, akiknek végleges sorsáról még nincs döntés: az elsősorban szállítási lehetőségektől függ.

5794/E. 421.672.

Veesenmayer

A Wilhelmstrasse és Magyarország, 724.

164.
1944. november 13.

**Edmund Veesenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott jelentése a német
Külügyminisztériumnak a budapesti spanyol követség közbenjárásairól a zsidók
érdekében**

V/90

Budapest 1944. november 13.	17,00 óra
Érkezett 1944. november 13.	17,00 óra

Nr. 3257. 11. 12.

Az itteni spanyol követség e hó 10-én kelt szóbeli jegyzékkel Spanyolországba szóló kiutazási engedélyt kért további 300 magyar zsidó részére, akik állítólag spanyolországi rokoni kapcsolataik alapján kapták meg a spanyol védettséget. Egyetértésben a Magyar Külügyminisztériummal, amely a kiutazási engedélyt – abban a reményben, hogy az kedvezően fog kihatni az új kormány elismerésének kérdésében tanúsított spanyol magatartásra – megadta, azt tanácsoltuk a Spanyol Követségnek, javasolja Kormányának, hogy a berlini spanyol követségen keresztül lépjenek kapcsolatba a Külügyminisztériummal, mivel a követségnek nincs felhatalmazása arra, hogy a kért vízumokat berlini utasítás nélkül kiadja.

Veesenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 358.

165. a.)
1944. november 13.

**A Zsidó Tanács kérvénytervezetében közbenjárást sürget a Budapestről
gyalogmenetekben deportált zsidók érdekében**

Beérkezett jelentések szerint zsidók¹ ezreit viszik gyalogszerrel a határ felé. Aggok, betegek, fejletlen korú gyermekek a leghiányosabb ruházatban pihenés és élelem nélkül menetelnek így, hogy testi szükségletük elvégzésére sem kapnak alkalmat. Halottak tömegei fekszenek az országutakon elhantolatlanul, a borzalmas szenvedések miatt² tömegesen követnek el³ öngyilkosságot. Kérve-kérjük az emberiség nevében ezen borzalmas állapotok haladéktalan megszüntetését és a legerősebb emberi bánásmód alkalmazását ezen szerencsétlenekkel szemben.

Magyarországi Zsidók Szövetsége
Intéző⁴ Bizottsága

Aláírás és keltezés nélküli, kézzel, tintával írt fogalmazvány.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Minden bizonnyal ennek a fogalmazványnak az alapján küldték el az alábbi táviratot is többek között Kemény Gábor külügyminiszternek, Serédi Jusztinián hercegprímásnak és Budinszky László igazságügy-miniszternek.

165. b.)
1944. november 13.

**A Zsidó Tanács táviratban kéri Kemény Gábor külügyminisztert, akadályozza
meg a budapesti zsidók válogatás nélküli deportálását**

Budapest, tel. 4411. 47/46. 13. 10/15.

209/MK-1944⁵

Hozzánk érkezett jelentésekből értesülünk, hogy a zsidókat a főváros egész területén nemre, korra és egészségi állapotra való tekintet nélkül, a korábbi hivatalos rendelkezésekkel ellentétben összeszedik, elviszik. Esedezünk az emberiség nevében, hogy ezt megakadályozni kegyeskedjék.

Magyarországi Zsidók Szövetségének Intéző Bizottsága

Távirat, a kormányzósági Táviró és Távbeszélő Hivatal körpecsétjével.

MNL OL-K58-1944-I.-1.

¹ Eredetileg itt „hittestvéreink” – szerepelt, ezt kézzel áthúzták.

² E szót utólag írták a sor fölé.

³ A két utolsó szót utólag írták a sor elé.

⁴ E szó előtt áthúzva: „Ideiglenes”.

⁵ A kabinetirodai iktatószámot kézzel írták a táviratra.

165. c.)
1944. november 13.

Kemény Gábor külügyminiszter válaszána k fogalmazványa a b.) alatt közölt táviratra

Értesítem a Bizottságot, hogy folyó hó 13-án hozzám intézett táviratában foglaltakat kivizsgáltattam. Megállapítást nyert, hogy a Magyarországi Zsidók Szövetségének Intéző Bizottsága a m. kir. belügyminiszter úrtól [Vajna Gábor] felhívást nyert, hogy jelentse azon zsidók névsorát, akik a főváros területén nemre, korra és egészségi állapotra való tekintettel visszamaradnának. Megállapítást nyert, hogy ezen felhívásra a Magyarországi Zsidók Szövetségének Intéző Bizottsága a belügyminiszter úrnak nem válaszolt.

Igyekezni fogok ennek ellenére a táviratban foglaltak értelmében a kérdés rendezése érdekében a belügyminiszter úrral érintkezésbe lépni.

Eredeti, géppel írott másodlat, Kemény Gábor külügyminiszter saját kezű szignójával.

MNL OL-K58-1944-I.-1.

165. d.)
1944. november 18.

Serédi Jusztinián hercegprímás válasza a b.) alatt közölt táviratra

A ma kézhez vett táviratukra tisztelettel értesítem, hogy miután ismételt lépéseim a kért irányban nem jártak sikerrel, sajnos hiába volna azoknak újabb megismétlése.

Öszinte tisztelettel

Serédi Jusztinián s. k.
bíboros hercegprímás
esztergomi érsek

Eredeti, géppel írott tisztázata, „Magyarország hercegprímása” fejlécű levélpapíron, Serédi Jusztinián saját kezű aláírásával.

MNL OL-K59-1944-I.-1.

A Zsidó Tanács a táviratot a hercegprímás budapesti címére küldte, a Központi Táviróhivatal 1944. november 15-én táviratban közölte az Izraelita Hitközséggel [sic!]: „Budapest 4405/13. Serédi Jusztinián bíboros hercegprímás őeminenciája Budapestről elköltözött, Esztergomba postán utánküldve.”

165. e.)
1944. november 19. körül

**A Zsidó Tanács levélben tájékoztatja Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő
miniszteri biztost a Budapestről deportált zsidókról, és közbelépését kéri**

Nagyságos

Dr. Solymosy [sic!] János m. kir. rendőrtörzsfőfelügyelő úrhoz, a zsidók összeköltöztetésére kirendelt miniszteri biztoshoz,

előterjesztés

Mély tisztelettel bátrak vagyunk alant előterjesztett ügyben tiszteletteljes javaslatainkat előterjeszteni:

Tekintettel arra, hogy oly jelentések érkeznek hozzánk, miszerint zsidó gyermekeket, 40 éven túli nőket, 50 éven túli férfiakat, ezek között betegeket és agokat gyalog visznek az ország határára és valamennyi menetelő úgyszólván minden élelem nélkül teszi meg pihenés nélkül az utat, nincs alkalmuk egészséges ivóvízhez jutni, de még testi szükségletüket sem végezhetik el, amikor kell, úgyhogy igen sokan beszennyezik magukat vele. Ennek eredménye az elszállítottak igen jelentékeny részének az úton való elpusztulása. Az átvevő német hatóságok a határon utasítják vissza a munkaképteleneket, ha ugyan közben el nem pusztultak. Az ily címen visszaszállítottak igen nagy százaléka elpusztul az elszenvedett nélkülözések folytán, vagy a visszaúton, vagy röviddel a fővárosba érkezését követőleg. Az emberiesség nevében kérjük Miniszteri Biztos Urat, méltóztassék intézkedni, illetékes hatóságok megkeresésével, hogy

1./ az elszállítás előtt orvosi vizsgálat tartassék, és betegek, menetelésre, munkára képtelenek, 16 éven aluliak, 40 évnél idősebb nők, 50 évnél idősebb férfiak, hagyassanak vissza,

2./ útközben kellő élelmezés, pihenés biztosíttassék és az útközben menetelésre képtelenné váltak orvosi vizsgálat után visszaküldessenek.

Fenti javaslatunkat, illetve kérelmeinket igen tisztelt Miniszteri Biztos Úr jóindulatába ajánlva vagyunk

mély tisztelettel:

A Magyarországi Zsidók Szövetsége
Intézőbizottsága

Aláírások.

*Géppel írott másolat, aláírások nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

165. f.)
1944. november 21.

Budinszky László igazságügy-miniszter válasza a Zsidó Tanács b.) alatt közölt táviratára

Hivatkozással az Önök sürgönyére, közlöm, hogy bizonyos intézkedések a zsidók érdekében történtek, hogy a hadiszíntérré váló Budapesten, életük a *[olvashatatlan szó]* ellen biztosítva *[olvashatatlan szó]*, amely már az első világháborúban is mindegyik hadban állóval a *[olvashatatlan szó]* szerint evakuáltak ilyen térségből az embereket.

A vidék *[olvashatatlan szó]* módja *[olvashatatlan szó]*⁶

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

165. g.)
1944. november 21. után

A Zsidó Tanács választervezete Budinszky László igazságügy-miniszternek az f.). alatt közölt levelére

Miniszter Úr!

Köszönettel vettük f. hó 21-i, Szövetségünkhöz intézett nb. levelét. Méltóztatásuk megengedni, hogy ahhoz néhány rövid megjegyzést fűzzünk.

Tudjuk, hogy úgy mint a múlt világháborúban is, a hadviselők a háborús rombolások okozta veszély elől az érintett városok lakosait biztonságosabb helyre telepítik át. Az ilyen fajta⁷ az egységesen és egyformán mindenkire alkalmazott áttelepítés ellen soha sem kértünk volna orvoslást.

Miniszter úr nb. levelében a zsidósággal való bánásmód feltételéül annak jövőbeni magatartását szabja meg és ezért kénytelenek vagyunk az eddigi elszállí-

⁶ A szöveg ettől kezdve olvashatatlan, tartalmára a Zsidó Tanács válaszevél-tervezetéből lehet következtetni. Budinszky László népbírósi perében dr. Gálfalvy István tanácsvezető bíró az első tárgyalási napon, 1945. december 7-én felolvasta Budinszky 1944. november 21-én kelt válaszevélét. A gyorsírói jegyzőkönyv géppel írott változata szerint a levél a következőképpen hangzott: „A hozzám érkezett értesítésekre hivatkozva közlöm, hogy a zsidók érdekében történtek bizonyos intézkedések avégből, hogy az esetleg harctérré váló Budapesten háborús rombolások esetén életük biztonságban legyen. Az első világháborúban mindegyik fél a lehetőséghez képest eltávolította az ilyen helyekről az ott lévő lakosságot. A zsidósággal való bánásmód egyébként teljesen a zsidók magatartásától függ. Megengedhetetlen, hogy a zsidóság jelentős része kémkedés, árulás, esetleg lázadás által a nemzetet, mint hadviselő nemzetet károsítsa, amint erre a múltban sok esetben példa volt.” BFL-XXV-1-a-3449/1945.

⁷ Eredetileg itt a „kitelepítés” szó következett, de ezt kihúzták.

tásokat, szemben a kiürítéssel kapcsolatos megállapítással, egyoldalú⁸ intézkedésnek tekinteni.

Előttünk teljesen ismeretlen, hogy a múltban, a zsidóság jelentős része ellen, akár⁹ kémkedés, árulás vagy esetleg¹⁰ lázadás miatt eljárás folyt volna.¹¹ Szerény véleményünk, hogy az emberiességgel ellentétes intézkedések megszüntetése miatt a magunk részéről csak a magyar kir. kormányhoz fordulhatunk és ezért voltunk bátrak kérdéses sürgönyünkkel Miniszter urat felkeresni.

Bátrak vagyunk még Miniszter úr ajánlatára megjegyezni, hogy Szövetségünknek a semleges államok itteni képviselleteivel [való] érintkezése kizárólag az ezen államok itteni védettjeivel kapcsolatos és Szövetségünkre háruló kérdések intézésére szorítkozik.

Ha miniszter úr úgy véli, hogy a zsidóság helyzetén javítana és arra felhatalmazást nyernénk, készséggel vennénk fel az érintkezést a semleges államok itteni képviselőivel a magyarság helyzetének megjavítására.

Aláírás és keltezés nélküli, ceruzával írt fogalmazvány, Stöckler Lajos kézírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

⁸ Eredetileg itt a „megtorló” szó következett, de ezt kihúzták.

⁹ E szót utólag írta Stöckler Lajos a sor fölé.

¹⁰ Itt eredetileg „esetleges” állt, ennek utolsó két betűjét Stöckler Lajos áthúzta.

¹¹ Itt eredetileg „Miniszter úr által ajánlott” állt, ezt Stöckler Lajos kihúzta.

Hubay Kálmánnak, a nyilas Kulturiroda vezetőjének „irányelvei” a magyar kultúra, sajtó, rádió, színház és film nemzetiszocialista átalakításáról és feladatairól

IR Á N Y E L V E K

A Nemzetvezető jelenlétében 1944. november 18-án
tartandó kulturértekezlet résztvevői számára.

I. Általános irányelvek.

1./ Október 15-én a régi rendszer megdöntésével és az európai koreszme magyar gyakorlatának, a Hungarizmusnak hatalomra jutásával a nemzet szellemi, politikai és világnézeti tagoltsága megszűnt. Minden tényezőnek és intézménynek, aki és amely a népközösség szellemi irányításával foglalkozik, a nacionalizmus és szocializmus gyakorlatának életösszhangját, a fegyveres és dolgozó nemzet élet-, társ- és sorsközösségét, valamint a nemzetiszocialista Európaközösség gondolatát kell tudatosítani a nép lelkében, hogy ezáltal a nemzet erőit totálisan be lehessen állítani a legmagasabb cél: a győzelem szolgálatába.

2./ A szellemi élet és cselekvés minden vonalán a lehetőségek szerint érzékelteni kell, hogy a második világháború szörnyű szenvedéseit az a nemzetközi zsidóság zúdította az emberiségre, amely ebben a világháborúban akarja pénzzel, ravaszsággal és erőszakoskodással kiharcolni a maga számára a népek és nemzetek fölötti világuralmat. A judeo-plutokrata társadalmi rend és a judeo-bolsevista társadalmi rend egyként csak eszköz a nemzetközi zsidóság kezében a nemzsidó népek leigázására. Kiegyezés, megalkuvás, vagy éppen megadás tehát egyik irányzattal szemben sem lehetséges, mert bármelyik győzne is: győzelmük a szadista zsidóság kényuralmát jelentené a nemzsidó népek fölött. A zsidóság – győzelme esetén – éppen úgy hatalma alá hajtaná és rabszolgasorba döntené az angolokat, oroszokat és amerikaiakat, mint ahogy azt most a németekkel és magyarokkal szeretné tenni, s amint a franciákkal, románokkal, bolgárokkal, Dél-Olaszország lakóival és a szövetségesek által megszállott egyéb országok népeivel már megtette. A harcot tehát a végsőkéig folytatnunk kell, mert csupán helytállásunk biztosíthatja nem csak nemzeti jövőnket, hanem egyéni életünket is.

3./ Az egészséges, komoly és építő bírálatot a *Hungarista Magyar Birodalom*¹ nem csak nem akarja elfojtani, de tudja, hogy az eszmék és tennivalók megvitatása, a vélemények és ellenvélemények meghallgatása után szülehetnek csak komoly és időtálló cselekvések. A nemzet mai válságos korszakában mégis irányelvként kell leszögezni, hogy a nyilvánosság előtt akár írásban, akár szó-

¹ A géppel írott tisztázatlanban itt „nemzetiszocialista népállam” szerepelt, ezt Szálasi Ferenc saját kezűleg, ceruzával áthúzta, és a sor fölé írta az új definíciót: „Hungarista Magyar Birodalom”.

ban elhangzott bírálat a hadihelyzet folytán egyébként is természetesen meglévő és észlelhető nyugtalanságot olyan mértékben fokozhatja fel, ami már az ország végső romlásba döntését idézhetné elő. A *hungarista*² államvezetés tehát, amely az utolsó pillanatban valóban a pusztulás széléről rántotta vissza a nemzetet, éppen a szellemi élet irányítóitól, tehát a nemzet sorsáért a felelősséget legjobban érző és legmagasabb értelmiségű tényezőktől várhatja el, hogy intézkedéseit megértéssel kommentálják, a természetesen jelentkező hiányok és nehézségek tekintetében pedig világosítsák fel a tömegeket arról, hogy azok elsősorban az áruló *cimboraság*³ bűnös szabotázsza [sic!] és felelőtlensége folytán sújtják a harcoló és dolgozó nemzetet.

4./ Mai elesettségünk, a helytállás sokhelyütt tapasztalható hiányának legfőbb oka, hogy az egyébként harcos, katonás, hősi életszemléletű magyarságból az elmúlt negyedszázad során szinte mesterségesen kiölték a nemes és férfias erényeket. A békés revízió lehetőségének mákonyával elbódított nép elhitte, hogy nekünk harcolnunk nem kell és mások fognak verekedni értünk. A zsidó szellemiségnek az irodalomban, sajtóban, művészetekben való teljes felszívódása megrontotta a magyar tömegek erkölcsét és hol léhává, hol felelőtlené tette őket. A szellemi élet irányítóinak elsőrendű kötelességük tehát, hogy a huszonnegyedik óra szinte utolsó percében tudatosan irtsanak ki a szellemi életből mindent, ami a tömegek lelkének további rombolására, az erkölcsi, szellemi és lelki petyhüdség tovább terjesztésére alkalmas és csak olyan természetű megnyilatkozások számára adjanak lehetőséget, amelyek a tömegeket rádöbbenetik a veszély nagyságára és meggyőzik *Nemzetünk millióit*⁴ arról, hogy csupán harcos erények gyakorlati érvényesítésével biztosíthatják maguk és nemzetük számára a pusztta életet.

II. Részletes irányelvek.

1./ A sajtó a nyersanyaghiány és a papírkorlátozás dacára sem válhatik egyszerű hírszolgálati és tájékoztató szervvé. A sajtó – bármennyire leszűkített terjedelemben jelent is meg – mindig találhat módot arra, hogy az eseményeket röviden és az általános irányelveknek megfelelően kommentálja. Meg kell mondanunk őszintén, hogy azokra a lapokra, amelyek hűvös semlegességgel igyekeznek kibújni az egyetemes nemzeti felelősség alól, a nemzetnek ebben a veszélyes helyzetében, semmi szükség sincs és az e lapok számára kiutalt papírmennyiséget sokkal célszerűbben és az igaz nemzeti érdekeknek sokkal megfelelőbben is fel lehet és fel is fogjuk használni.

² A géppel írott tisztázatban is „nemzetiszocialista” szerepelt, ezt Szálasi saját kezűleg, ceruzával áthúzta, és föléje írta: „hungarista”.

³ A géppel írott tisztázatban itt „klikk” szerepelt, ezt javította Szálasi Ferenc saját kezűleg, ceruzával „cimboraság”-ra.

⁴ A géppel írott tisztázatban itt „a magyar milliókat” szerepelt, ezt Szálasi Ferenc saját kezűleg áthúzta, és a sor fölé írta: „Nemzetünk millióit”.

2./ A sajtó irányítói már a híryanag kiválasztásánál és feldolgozásánál is érvényesíthetik az általános irányelvekben lerögzített szempontokat még akkor is, ha magát a leadott hírt éppen tartalmánál fogva nem szükséges kommentálni. Megfigyelhető volt például hogy egyes lapok szinte tudatosan mellőzik azokat a híreket, amelyek a plutokratáknak és bolsevistáknak az általuk megszállt területeken véghezvitt rémtetteiről szólnak, jóllehet ezek a konkrét tények döbbsentik rá az olvasóközönséget a legjobban arra, hogy milyen sors várna – társadalmi és osztálykülönbség nélkül – a magyarságra, ha engedne az ellenség csábításainak és feladná azt az elszántságot, amellyel a reánk törő veszedelmekkel szembe kell néznünk. Az ellenség által megszállt területeken véghezvitt borzalmakról a sajtó tehát nem hallgathat, mert hallgatása méltán minősíthető szabotázsak.

3./ A félhivatalos sajtótudósító irodák, mikor egyes eseményeket kommentálnak, természetesen inkább csak irányelveket adnak a lapok számára. Ezeket az irányelveket a lapok lehetőleg egyénileg dolgozzák fel, amire annál inkább van mód, mert a nagyterjedelmű lapok szellemi előállítására beállított szerkesztőségeknek a kis terjedelemmel bőven van idejük az anyag egyéni feldolgozására, ami által elkerülhető, hogy a több lapot vásárló közönség azonos szövegű világnézeti anyagot találjon lapjaiban. Az egyes lapok egyébként is más más színt, hangot, karaktert jelentenek a sajtó együttesében. A reggeli lapok, amelyek inkább az előfizetőkre támaszkodva és így az otthonok és családok lapjai, inkább a kül- és katonapolitikai cikkek helyezzék a publicisztikába[n] a főszínt, míg a napközi lapok, amelyeknek olvasói jórészt az utca közönségéből kerülnek ki, a riportázsban és a belpolitikai események kommentálásában adhatják meg olvasóiknak a helyes világnézeti nevelést. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a reggeli lapokban pedig a kül- és katonapolitika publicisztikai feldolgozás szempontjából elhanyagoltassék. A külpolitikai cikkírók különösen doborítsák ki az új Európaközösség gondolatát és ebben az Európaközösségben azt a vezető feladatot, amely magyar népünkre a délkelet-európai térség elrendezése tekintetében vár.

4./ Irodalmi alkotások, novellák, versek, színes cikkek, nemkülönben karikatúrák, adomák, tréfák, rejtvények közlésénél különösen ügyeljenek a szerkesztőségek felelős vezetői arra, hogy ezek a harcban álló nemzet elszántságát el ne ernyesszék, magyarul: még burkoltan se destruálhassanak. Ezt a szempontot természetesen nemcsak a politikai lapoknak, de az íróknak, az irodalmi és művészeti folyóiratoknak és könyvkiadóknak is figyelembe kell venniük.

5./ A sajtó mellett a Rádió a nép világnézeti nevelésének egyik legfontosabb eszköze. A Rádióra tehát mindaz, amit a sajtóval kapcsolatban lerögzítettünk, szinte még fokozottabb mértékben érvényes. A hírszolgálat ellátásánál, előadások, felolvasások közvetítésénél tehát a Rádió vezetősége mindig vegye figyelembe, hogy nemcsak tájékoztat és szórakoztat, hanem egyben világnézeti nevelést is végez.

6./ A zenei részben a Rádió mellőzze azoknak a zeneműveknek közvetítését, amelyek a zsidó szellemiséget árasztják és a nemzetnek e harci korszakában főként a katonás szellemet igyekezzék (indulók, stb. műsorra tűzésével) fokozni.

7./ A hadihelyzet erősen akadályozza a magyar filmgyártást, illetve azt, hogy új magyar film alkotására hosszabb időre szóló tervet lehessen kidolgozni. Amennyiben a munkaterv kidolgozása mégis lehetséges és szükséges, a filmgyártók a könnyű fajsúlyú vígjátékok helyett szintén inkább azokat a filmtémákat keressék, amelyekből mély erkölcsi tanulságok vonhatók le a helytálló akaró nemzet számára. Az ilyen tárgyú német filmek (Horst Wessel, Jud Süß, A Rot[h]schildok, stb.) jó példát adnak arra, hogy a művészettel feldolgozott ilyen filmek nemcsak világnézetileg nevelnek, de a filmgyártók és filmszínházak számára kasszasikert is jelentenek. Igen kíváncsú lenne oly filmdarabnak vázsonra vitele, amely az európai korszak magyar harcosainak a régi rend embe-
bereivel és a zsidósággal vívott küzdelmeit vinné művészi, színvonalas feldolgozásban a közönség elé.

8./ A híradó mozik számára mentől több katonai vonatkozású, vagy a mozgalmakkal kapcsolatos olyan film volna készítenendő, amely a nézőkben az egészséges és erőteljes militarizmust felfokozza és a hősiességet életteljesen tudatosítja.

9./ A színház a régi rendszerben – tisztelet a kevés számú kivételnek – a zsidó szellemiség és zsidófertőzöttség elsőszámú melegágya volt. Erkölcstelen háromszög-darabjaival nem kis mértékben járult hozzá a szellemi és erkölcsi mélyedés terjesztéséhez és ezáltal a népközönség alapsejtjének, a családnak a széthullásához. Az új rendszerben ilyen színházra szükség nincs. A színház ne léhaságra neveljen, hanem nemesen szórakoztasson. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy új rendünkben száműzve lenne a mosoly, kacagás, a jókedv, de mindez ne az alacsonyrendű ösztönöket kobácsolja fel, hanem a komoly munka pihenőidejében jelentsen nemes lelki felüdülést.

10./ Zenei kultúránk vezető intézménye az Operaház kell legyen. Operaházunk a múltban szinte teljesen az egészséges magyar szellemtől idegen, zsidó szellemiség befolyása alá került, amely ezt a nemes kultúrát intézményünknek is nem a magyar szellem, hanem a zsidó üzleti jelleg szolgálatába akarta állítani. A legtehetségesebb magyar zeneszerzők és énekesek csak abban az esetben tudtak érvényesülni, ha eljegyezték magukat ezzel a zsidó szellemiséggel, s vérségi, vagy baráti kapcsolatokat építettek ki a zsidósággal. Operaházunk és egész zenei életünk irányítóinak arra kell törekedniük, hogy a magyar zeneművészetből ezt a bomlasztó baloldali, szalonkommunista és zsidó szellemiséget kiirtsák és különösen a feltörekvő fiatal erők részesüljenek abban a világnézetileg nevelésben, amely lehetővé teszi, hogy tehetségükkel valóban a magyar zeneművészet céljait és feladatait szolgálják.

11./ Képzőművészeti életünkben aggasztó jelenség az eliparosodás. A burjánzó műkereskedelemből elrontotta a magyar művészeti ízlést és igen sok művészt arra csábított, hogy művészi elmélyedést kívánó, érték- és időtálló alkotások helyett értéktelen tömegcikkeket gyártson. Ezt az álművészetet és ezt a giccs-termelést éppen úgy ki kell irtanunk, mint azokat az úgynevezett „művészeti” irányzatokat, amelyek a művészet nevével és fogalmával visszaélve a festőművészetben érthetetlen, megdöbbentő és undorító maszatolásokat, a szobrászművészetben formátlan, otromba és ormótlan tákolmányokat eredményeztek. Nem azt mondjuk, hogy a képzőművészetnek meg kell állnia a régi

nagyoknál, de az új irányzatok nem a szalonbolsevizmusnak, nem a minden értéket leromboló zsidó szellemiségnek, hanem egyedül az egészséges, felfelé törekvő magyar szellemnek lehetnek alázatos kiszolgálói.

Mindent összefoglalva: tudomásul kell vennie mindenkinek, hogy népünk és nemzetünk jövője a magyar fegyverektől, a magyar termelőeszközöktől, a magyar szellemtől és a magyar erkölcs makulátlan fenntartásától függ. A magyar szellemi élet vezetőinek, a harcoló magyar honvéd ősi erejével, a magyar paraszt, magyar munkás és a magyar értelmiségi⁵ komolyságával és a magyar anya erkölcsi tisztaságával kell őrt állaniok azon a területen, amelyet tehetségükkel elfoglaltak, hogy a fegyver, a munkaszerszám, a szellem és az erkölcs négyes talapzatán valóban megteremthessük a nemzetiszocialista Európaközösség keretében nagy és erős Hungarista Államunkat.

A Nemzetvezető megbízásából:
Hubay Kálmán

Eredeti, géppel írott tisztázat, Hubay Kálmán saját kezű aláírásával, Szálasi Ferenc saját kezű javításaival.

MNL OL-K814-Mf-X-7076-16.729-771-779.

Az „irányelvek” első lapjának jobb felső sarkába Szálasi ráírta: „Kérem XI. 17-én 16h-ra! Sz.” Az utolsó lap bal alsó sarkába pedig: „Javításokat kérem figyelembevenni [sic!] Igen! Sz.”

⁵ Az utolsó négy szót Szálasi Ferenc saját kezűleg, ceruzával írta a sor fölé.

167.
1944. november 14.

Temesváry László, a Magyar Nemzeti Bank elnöke feljegyzése a bankok birtokában lévő értékek átadásáról az MNB-nek és a zsidóktól elkobzott ékszerek értékesítéséről

Feljegyzés

A TÉBE-bankok értékeinek a nemzetgazdaság részére való megmentése tárgyában

A TÉBE-bankok a közelmúltban azt a határozatot hozták, hogy Budapest kiürítése esetén is helyben maradnak és semmiféle anyagukat nem mentik át a Dunántúlra. Ezzel kapcsolatban még a múlt héten felhívtam a Pénzügyminiszter úr [Reményi-Schneller Lajos] figyelmét azokra a súlyos veszélyekre, amelyek a bankok birtokában lévő értékeknek orosz birtoklásba kerülése esetén előállhatnak. Felkértem a Pénzügyminiszter urat, sürgősen intézkedjék aziránt, hogy a bankok safejeiben és általában a bankok birtokában lévő összes pengő-bankjegyek és valuták, továbbá aranyérmék és aranyrudak rendeleti úton sürgősen szedessenek össze és megőrzés végett adassanak át a Magyar Nemzeti Banknak. Ugyancsak felkértem a Pénzügyminiszter urat arra, hogy a zsidóktól elkobzott ékszerek belföldön a szabadkereskedelemben sürgősen értékesíttessenek, ami által nyers becslés szerint kb. 2 milliárd pengő-bankjegy folyna vissza a Magyar Nemzeti Bankba. Ez végtelenül fontos lenne, hogy az inflációt momentán megállítsa és a bankjegyforgalom ne emelkedjék immár kb. 10 milliárd fölé.

A Pénzügyminiszter úr részéről ezideig fenti ügyben intézkedés nem történt.

Kitartás! Éljen Szálasi!

Temesváry

Eredeti, géppel írott tisztázat, Temesváry László saját kezű aláírásával.

MNL OL-K814-Mf- X-7076-16.718.

A „Feljegyzés” fölött kézzel, tintával írva: „Munkatervbe bevezetve 1944. XI. 22.” Mellette, a lap jobb szélén, ugyancsak kézzel, tintával írva: „XII. 1-ig végrehajtandó PM+NBE együttesen. XI. 7.”

168.
1944. november 14.

**Mecsér András berlini magyar követ felvilágosítást kér a magyar Külügy-
minisztériumtól: magyar munkaszolgálatosoknak kiadhatók-e egyéni útlevelek**

Berlin: 1944. XI. 14.
Budapest: 1944. XI. 15.

6596. szám
Miniszter úr
Andreánszky követ úr
9. osztály

Távirat

Kérek lehetőleg távirati utasítást, hogy 30.154/9/1944. számú rendelettel munkásgondozó hivatalnak küldött 151.929/el. 43/44. számú honvédelmi miniszteri átirat¹ értelmében magyar munkaszolgálatosok egyéni útlevéllal elláthatók-e illetékes konzuli hivatalok által.

Mecsér

*Géppel írott másodlat.
MNL OL-K71-1944-II/1.*

A Külügyminisztérium illetékese, az irat hátlapján olvasható „Pro domo” szerint november 17-én konzultált a HM 16. osztályán Lipcsey Attila miniszteri titkárral. Ennek alapján ugyanezen a napon 29.513/9. sz. „Claris” táviratában Mecsér András követ kérdésére Kemény Gábor külügyminiszter igenlő választ adott.

¹ Nem található az iratok között.

Újsághír keresztények zsidó szörméseknél elhelyezett tárgyainak kiadásáról

Kiadják a keresztényeknek zsidó szörméseknél elhelyezett tárgyait. A borszakma miniszteri biztosa¹ felhívja azokat a keresztényeket, akik valamilyen tárgyat megőrzés, megóvás vagy javítás céljából a Dán testvérek Váci utcai, Dán Fülöp Bécsi utcai, Palugyai Győző Viktor Váci utcai, özvegy Bruck Józsefné Kígyó utcai, vagy Grünhúth Mór Váci utcai zsidó cégeknek annak idején átadták, hogy vagyontárgyuk átvételére november 14-én, 15-én vagy 16-án a délelőtti órákban jelenjenek meg a Dán-testvérek Váci utca 6. szám alatt lévő üzlethelyiségében. Az egyéb zsidó szűcs-cégeknél elhelyezett keresztény vagyontárgyak kiadása folyamatosan bonyolódik le ugyanebben az üzlethelyiségben. Felvilágosításért tehát oda fordulhatnak az érdekeltek. A borszakma miniszteri biztosa egyben felhívja azokat a keresztény szűcsöket és szörmekereskedőket, továbbá bőrröndös, bőrdíszműves iparosokat vagy kereskedőket, akik e szakmában lezárt zsidóüzletek áru- és anyagkészletének átvételére kijelölést kaptak, hogy a készletek átvételére személyesen vagy megbízottjuk útján november 14-én és 15-én délelőtt 9 órakor jelenjenek meg a Dán-testvérek Váci utca 6. szám alatti üzletében. Távolmaradás az igényről való lemondást jelent, ez esetben a készletet más kapja meg.

Új Magyarország, 1944. november 14., 8.

¹ Pápai László.

170.
1944. november 14.

Újsághír a semleges követségek által kiállított útlevelekről és menlevelekről

Tájékoztatás semleges útlevelek és menlevelek tárgyában. A Magyar Távirati Iroda jelenti: A semleges követségek által kiadott útlevelek, mentesítő levelek, stb. tárgyában kiadott közlemény félreértésre adott okot. Illetékes helyen ezért közlik, hogy fénykép csak az útlevélhez kell. Minden más mentesítő irat fénykép nélkül is érvényes, hogyha birtokosa más fényképes igazolvánnyal tudja személyazonosságát igazolni.

Új Magyarság, 1944. november 14., 8.

Az Új Magyarság glosszája a külföldi védőokmányokkal rendelkező zsidókról

A FAJI SZOLIDARITÁS tiszteletreméltó erénye, mely annyi hévvel nyilatkozik meg most a budapesti zsidóság magatartásában... Nincs már semleges követség, ahol ne tolonganának ezerszámra a különböző védlevelek, menedékjogot biztosító iratok, útlevelek után a főváros zsidói, akik titokban, a csillagos házak zárt kapui mögött a bolsevista hadsereg közeledéséről álmodnak, s maguk előtt látják a képet, amint a vörös cár kegyetlen armádiája végigtipor ezen a városon, de közben mindent elkövetnek, hogy valamiféle „védettséget” szerezzenek maguknak, hogy megmeneküljenek a számukra elviselhetetlen kényszertől, mely ugyan nem kíván tőlük mást, mint némi fizikai erőfeszítést a magyar érdekekért, némi munkát azért az országért, amely számukra oly hosszú időn keresztül gondtalan életet biztosított, vagyonszerzést tett lehetővé, s olyan életet, ami a gyarmatot hódító népekéhez volt hasonlatos. Isten őrizz, hogy csákányt, vagy ásót kelljen a kezükbe venni, hogy csak egy kapavágást is kényszerüljenek tenni ezért az országért s nemzetért, melyről pedig annyi szívreható szóval vallottak, olthatatlan szerelmet, halálon túl is menő ragaszkodást... Ott ülnek már a Svéd Vöröskereszt irodáiban az állampolgárságot szerzett tehetős izraeliták, s most a faji összetartás makacs szenvedélyével igyekeznek segíteni, tűzön-vízen keresztül fajtestvéreiknek. A magyarból hirtelen svéddé változott zsidó a külföldi polgár fölényével, de szívbeli rokonszenvvel egyengeti Júda még rendezetlen házájú szülöttének útját, s reggeltől késő délutánig egyebet se látunk, mint azt a tevékenységet, mely a magyar honfiból lelkesen lobogó svéd állampolgárt, de legalább is svéd védnökség alatt álló semleget igyekszik faragni. Így válik egyik napról a másikra az ősi alkotmány védelmezőjéből, a lángoló kurucból hűvös svéd, érdektelen semleges.

Új Magyarság, 1944. november 14., 2.

172.
1944. november 14.

Rubido-Zichy Iván, a Külügyminisztérium protokollosztályának helyettes vezetője jelentése a Per Anger svéd követségi titkárral folytatott tárgyalásáról a követségnek Budapestről való elköltözéséről, a semleges követségeket fenyegető veszélyekről

26.439/2.
1944.

Miniszter Úr
Andreánszky követ úr
Politikai osztály
10. osztály
Protocole

N a p i J e l e n t é s .
Per Anger – Rubido-Zichy

Megjelent a Protocoleban Per Anger követségi titkár, a budapesti svéd követség első beosztottja és követe [Carl Ivan Danielsson] megbízásából a következőket közölte:

1./ Amennyiben a magyar kormány Budapestet elhagyná, a svéd követség a Külügyminisztérium felkérésére elvben követni fogja a kormányt oly formában, hogy a követség egy tagja – valószínűleg Wallenberg követségi titkár – a kormány új székhelyére fog költözni.

2./ A svéd követség – bár ellenőrizhetetlen hírforrásból – de mégis elég konkrét formában arról értesült, hogy a budapesti semleges követségek a közeljövőben magyar hivatalos vagy félhivatalos szervek részéről bizonyos vegzatúráknak lesznek kitéve. A svéd követség ezt kormányának jelentette, hozzátéve azt, hogy csupán híresztelésről van egyelőre szó.

3./ A budapesti svéd követség meg kívánja állapítani azt, hogy magát a magyar kormány védelme alatt levőnek tekinti.

Angernak azt válaszoltam, hogy bejelentéseit továbbítani fogom, bár az általa említett híresztelésről nincs tudomásom. Biztosítottam őt arról, hogy egy a magyar kormánnyal szemben lojális svéd követség minden körülmények közt számíthat a magyar kormány segítségére és védelmére. Szóvá tettem azonban azt az esetet is, amikor netántán a magyar kormánynak székhelyét máshová kellene áttennie Budapestről és távozása folytán az esetleg itt maradó követségeket védelemben részesíteni, illetve előjogaikat biztosítani nem tudná.

Géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MNL OL-K63-KÜM-Vegyes pol. jel.-1944.

173.
1944. november 14.

A budapesti svéd követség jegyzékben kéri a Külügyminisztériumot, járjon közben a letartóztatott követségi alkalmazottak, illetve a svéd védő- és ideiglenes útlevelek birtokosainak szabadon bocsátása érdekében

Nr. 306 Hum/1944

S z ó b e l i j e g y z é k

A Svéd Királyi Követség tisztelettel hivatkozik 261.,¹ 262.,² 274., 275., 281., 285. és 291. számú jegyzékeire, és kéri a Magyar Kir. Külügyminisztérium szíves intézkedését az illetékes szerveknél annak érdekében, hogy a kir. követség személyzetének alább felsorolt tagjait, illetve a svéd védő- és ideiglenes útlevelek tulajdonosait azonnal bocsássák szabadon.

A/ A kir. követség személyzetének tagjai.

Burger Dezsőt, szül. 1885. október 16., október 20-án lakásáról elvitték, előbb Szigetmonostorra, majd Pócsmegyerre, ahol 250 személy van egy házban elhelyezve.

B/ Svéd védő- és ideiglenes útlevelek tulajdonosai.

Weinberger Hermann, Wesselényi u. 30., Alsónémedi 80/02. alatt található.

Bialazurker Vilmos Ármin, Klauzál u. 26–28. Június 4-én bevonult munkaszolgálatra. Október 20-án az 589. sz. századdal Budapestre hozták, s noha már régen fel volt véve a svéd századba, nem ide helyezték, hanem egy menetszázadba osztották be és ismeretlen helyre szállították.

Kormos Aladár, az október 21-i 261. sz. szóbeli jegyzékben szerepel, Őrszentmiklóson található.

Dr. Öhlbaum József, orvos. Őrszentmiklóson található.

Dr. Sauer Zoltán, az október 26-i 274. sz. szóbeli jegyzékben szerepel, Vecsén található.

Erdős Vilmos, a 274. sz. szóbeli jegyzékben szerepel, Gyálligeten található.

Manowil Miksa, Pécelen, a Juhász-tanyán található.

Dr. Raab Andor, október 20-án munkaszolgálatosként kellett volna jelentkeznie a svéd századnál. Ugyanezen a napon azonban lakásáról elvitték, és ez idő szerint Alsógödön a 105. sz. századnál található, nemeskéri Kiss Gyula birtokán.

Krausz Pál, Juhász Andor u. 5., Isaszegen található: 67. sz. század 40. szakasz.

¹ Lásd a 41. a.) sz. dokumentumot.

² Lásd az 53. sz. dokumentumot. A továbbiakban említett jegyzékek nem találhatók az iratok mellett.

Krausz Pálné, Juhász Andor u. 5. Maglódon található.

Breitner Elek, Katona József u. 38. Október 20-án elvitték Pécsre.

Friedländer Emil, szül. 1883-ban; lakásáról (Pozsonyi út 40. sz. alól) október 20-án elvitték. Veresegyháza [sic! helyesen: Veresegyház] mellett, Erdővárosban található a 90. század II. szakaszában.

Lederer Mór, Kóbor Imre, Hecht Samu és Csillag József az október 25-i 273. sz. szóbeli jegyzékben szerepelnek. Ezek a személyek Albertfalván a 23. sz. századnál találhatók a Törley Pezsgőgyárban.

Dénes Ferenc Dunaharaszttiban található.

Geszti Pál Ottó, szül. 1922. november 19-én, Alsógödön az Ilka-majorban a 99/4. sz. századnál található.

Ginczler Herman, Gödön, Gödligetpusztán található a 105. sz. századnál.

Färber Alfrédot október 20-án lakásáról elvitték Gyálligetre a 23. századhoz, onnan Albertfalva-Téténybe szállították.

Färber Károly Seregélyes, Selymes pusztán Fejér m. a Todt szervezetnél található, borzalmas körülmények között. Századában eddig négy haláleset volt.

Vargadi Áront előbb Ferihegyre, majd Albertfalvára vitték.

Kunstädter Andor, szül. 1885. február 24-én. Pestszenterzsébeten a Hanga-telepen található.

Kunstädter Andornét, szül. 1892. szeptember 18., Gellérthegy u. 29. sz. alatti lakásából elvitték a Görgey Artúr u. 11. sz. házba, ahol romeltakarító szolgálatot kell teljesítenie.

Komlós Gézát, szül. 1894. október 1-én, Katona József u. 31. sz. alatti lakásáról elvitték. Pécelen a Juhásmajorban található az 53. szd. 3. szakaszában.

Fehér Andor Veresegyházán található.

Feldman Jenőt lakásáról (Népszínház u. 46.) október 20-án elvitték, Albertfalván található.

Schwitz Frigyes, a 281. sz. szóbeli jegyzékben szerepel, a Kispesti Sörfőzdében található.

Bodor István a svéd századba beosztott munkaszolgálatos, akit november 9-én lakásáról (Kárpát u. 3.) állítólag Csillaghegyre vittek.

Róth Sándor, szül. 1893. december 30-án, október 20-án lakásáról (V. Szent István park 2.) Gödöllő, Szárítómajorba vitték.

Köves Tivadar a 275 sz. szóbeli jegyzékben szerepel, Fóton a 802. sz. parancsnokságon található.

Koch Richard a 274. és 281. sz. szóbeli jegyzékben szerepel, Püskösdfürdőn található.

Fischer Ödön, a 274. és 275. sz. szóbeli jegyzékben szerepel, a Göd melletti sződi Ilka-majorban a 99/4. században található, amely a veresegyházi parancsnoksághoz tartozik.

Gödön a 105. századnál nemeskéri Kiss Gyula birtokán találhatók: Kerényi Ede, Hauser Lipót, Brek Sándor, Ernyei Dezső, Dr. Földes Mór, Wolf Sándor, Kövesi Adolf, Schneller Ödön és Vajda Imre, utóbbi 81 esztendő.

A Téglagyárba, Bécsi út 136. szállított személyek:
 Kláber Imréné, szül. Löw Anna Vilma, Hollán u. 9.
 Sós Éva, szül. 1928-ban, Bács Zsuzsanna, szül. 1924-ben, mindketten Légrády Károly u. 29. alatti lakosok.
 Telegdy Bernát és Frankl Zoltán 67/2 század. Mindkettőjüket már Piliscsaba felé továbbszállították.
 Hirsch György és Hirsch Györgyné, szül. Eisler Piroska, mindkettőjüket lakásukból (Markó u. 6.) elvitték.
 Lechner Jánost állítólag Dorogra továbbszállították.
 Fodor Zsigmondot és Gárdonyi Lajosné, szül. Fodor Annát lakásukból (Csanády u. 7.) elvitték.
 Mannswirht Györgyöt lakásából (Csáky u. 6.) elvitték.
 Krámer Andrásné, szül. Farkas Magda, akinek védőútlevelét október 17-én széttepték.
 Dr. Földvály Ferenc egyetemi tanárt lakásáról (Báthory u. 7.) elvitték.
 Révész Jenőné, szül. Spitzer Erzsébet, szül. 1915-ben, lakásáról (Wekerle Sándor u. 3.) elvitték.
 Nagy Imréné, szül. Bleier Terézia, szül. 1909-ben.

A fentebb felsorolt, Téglagyárba vitt személyeknek az elképzelhető legrosszabb bánásmódot kell elszenvedniök. Egyáltalában semmit sem kapnak enni és a szabad ég alatt helyezték el őket. A svéd útlevelekkel rendelkező személyeket többször felszólították, hogy jelentkezzenek, majd külön csoportba osztva ahelyett, hogy szabadon engedték volna, Piliscsabára továbbszállították őket.

A kir. követség már előre is köszönetét fejezi ki a Magyar Kir. Külügyminisztériumnak szíves intézkedéséért.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat, a budapesti svéd követség fejléces levélpapírján, a követség ovális pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.065.

November 23-án a jegyzéket másolatban megküldték a Honvédelmi Minisztériumnak, Fábián vezérőrnagynak. Az átíratot Kemény Gábor külügyminiszter szignálta, és azzal kéréssel fordult Beregfy Károlyhoz, hogy „...a svéd követség kérésének megfelelő intézkedéseket sürgősen megtenni méltóztassék”.

Valdemar Langlet, a Svéd Vöröskereszt budapesti képviselője igazolást kér a Külügyminisztériumtól Kun Károly és Wahrmann Ernő számára: nevezettek mint a Svéd Vöröskereszt gazdasági osztályának munkatársai, valamint családtagjaik, csillagviselésre nem kötelezettek

Miniszter Úr!¹

Hivatkozunk az 1944. X. hó 21-én Méltóságod és R. Wallenberg követségi titkár közötti megállapodásra,² melynek értelmében

a Svéd Királyi Követség védnöksége alatt álló alkalmazottak, akik a Svéd Királyi Követség munkaigazolványával, vagy a Magyar Királyi Külügyminisztérium, illetőleg a Magyar Királyi Belügyminisztérium igazolványával vannak ellátva, valamint azok családtagjai, csillag viselése és mindennemű munkaszolgálat alól mentesek – illetve onnan visszahívandók –, nem kötelesek csillagos házban lakni, a kijárási tilalom rájuk nem vonatkozik.

Tisztelettel kérjük a Svéd Királyi Követség védnöksége alatt álló Svéd Vöröskereszt két alkalmazottjának, Kun Károly és Wahrmann Ernő és családtagjaik részére – hogy azok karitatív munkájuknak zavartalanul tehessenek eleget – oly értelmű igazolást adni, hogy a nevezettek és családtagjaik csillagviselés és mindennemű munkaszolgálat alól mentesek valamint, hogy nem kötelesek sem csillagos házba, sem idegen állampolgárságú zsidók részére kijelölt házba beköltözni, és a kijárási tilalom sem rájuk, sem családtagjaikra nem vonatkozik.

Kérésünk sürgős elintézését kérve, maradunk Miniszter Úr iránt.

mély tisztelettel

Langlet
Főmegbízott

Eredeti, géppel írott, magyar nyelvű tisztázat, a Svéd Vöröskereszt Magyarországi Kirendeltségének Gazdasági Osztálya (Budapest, V. Zrínyi u. 16. Telefon: 126-358) fejléces levélpapírján, Valdemar Langlet saját kezű aláírásával.

MNL OL-K63-1944-43-13.109.

A beadványt Kemény Gábor külügyminiszter szignójával látta el és a Külügyminisztérium politikai osztályának küldte meg. Az irat belső fedlapján olvasható, kézzel, tintával írott feljegyzés szerint november 21-én „hiányzó mellékletek” pótlására szólították föl a Svéd Vöröskereszt Gazdasági Osztályát, mivel az eredeti beadványt Draskovich titkár úr mellékletek nélkül vette át. Másnap, november 22-én, ugyancsak a fedlapon olvasható, kézzel írott feljegyzés szerint a mellékleteket a Svéd Vöröskereszt Gazdasági Osztálya beküldte. A kézzel írott feljegyzés szerint Wahrmann Ernő és családtagjainak lakcíme a Svéd Vöröskereszt Gazdasá-

¹ Kemény Gábor.

² Ezzel kapcsolatban lásd a 43. sz. dokumentumot.

gi Osztálya hivatala volt. Az iratok között csak Wahrmann Ernő számára a Svéd Vöröskereszt Gazdasági Osztálya által kiállított, 1944. november 14-i dátumot viselő, géppel írott, magyar nyelvű „Igazolvány” található, Wahrmann Ernő személyi adataival és annak közlésével, hogy nevezett: „csillag viselése alól mentes, ugyancsak mindennemű munkaszolgálat alól, nem köteles csillagos házban lakni, nem köteles az idegen állampolgárságú zsidók részére kijelölt házba költözni és a kijárási tilalom rája nem vonatkozik. Mindezek a mentességek vonatkoznak Wahrmann Ernő alatt felsorolt családtagjaira is.

Felesége: Wahrmann Ernőné sz. Perl Rózsi

Fiai: Wahrmann Iván

Wahrmann András

Anyja: özv. Wahrmann Józsefné”

Az iratok mellett található Kun Károly, valamint fivére, Imre és felesége, lánya, Mária, valamint nővére, dr. Hermann Józsefné azonos szövegű „Igazolvány”-a, melyet szintén a Svéd Vöröskereszt Gazdasági Osztálya állított ki.

175.
1944. november 14.

A budapesti svájci követség jegyzékben kéri a Külügyminisztériumtól: Davidovitch Emil amerikai állampolgárt Komáromból a külföldi állampolgárságú zsidók budapesti internálótáborába vigyék át

No. 422 s/b

S z ó b e l i j e g y z é k

A svájci követség az amerikai érdekek képviselőjeként tisztelettel közli a Magyar Királyi Külügyminisztériummal, hogy az amerikai állampolgárságú

Dr. Davidovitch Emilt, született 1903. március 6.,

Kassáról, ahol amerikai állampolgárként internálva volt, Komáromba, egy általános zsidó táborba vitték.

A követség nagyon lekötelezve érezné magát a Királyi Minisztérium iránt, ha a megfelelő lépéseket megtenné annak érdekében, hogy Dr. Davidovitchot az idegen állampolgárságú zsidók Festetics utca 3. sz. alatti internáló-táborába átvigyék.

A követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumot ismételten kiváló nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat, a budapesti svájci követség Idegen Érdekek Képviselői Osztálya fejléces levélpapírján, a követség német nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.040.

November 18-án a jegyzéket másolatban a Külügyminisztérium megküldte a BM Közbiztonsági Osztályának azzal a kéréssel, hogy az ügyet vizsgáltsák ki és a „szükséges intézkedéseket” tegyék meg. Erről német nyelvű átiratban értesítették a budapesti svájci követséget.

176.
1944. november 14. körül

**Angelo Rotta budapesti pápai nuncius védettjei számára lakóházak kijelölését
kéri a Külügyminisztériumtól**

**A SZENTSZÉKI KÖVETSÉG VÉDETTJEI SZÁMÁRA IGÉNYELHETŐ
HÁZAK:¹**

	Bef. képesség:	Foglalt:	Szabad: ²
I. Mindszent utca 8.	30	10	20
" " 9.	30	9	21
XIV. Stefánia út. 27/a.	45	30	15
" Abonyi utca 10.			
XIII. Csángó utca 21.	100	50	50
V. Klebelsberg u. 29.	400	160	240
V. Tátra utca 5/a, 5/b, 5/c, 5/d			
VI. Aréna út 17231 (168 védett)			
Halasztás! ³			

Eredeti, géppel és kézzel írott kérvény, dátum és aláírás nélkül.

MNL OL-K707-1944-1945-2. t. 13.042.

A beadványt november 15-én iktatták a Külügyminisztériumban, két nappal később másolatát megküldték a Belügyminisztériumba, Ferenczy László alezre-desnek, azzal a kéréssel, hogy Vajna Gábor belügyminiszter az apostoli nuncius kérését „jóindulatúan megfontolás tárgyává tenni és a szükséges intézkedéseket nb. döntéséhez képest megtenni méltóztassék”.

¹ A nagybetűkkel gépelt, magyar nyelvű sor fölött franciául: „Maisons qu'on peut demander pour les protégés de le [sic! helyesen: la] Nonciature Apostolique” [Házak, amelyeket az Apostoli Nunciatura védettjei számára kérhetünk.]

² Az egyes rovatok fölé franciául is begépeltek: „Places”; „Occupées” és „Libres”.

³ Az utolsó három sort ceruzával, kézzel, utólag írták a lapra.

177.
1944. november 14.

Mózes Elemér német igazolványa hadimunkájáról

Igazolvány

Mózes Elemér zsidó, 1944. október 18. óta a K.J.P. Budapest városi kirendeltségén dolgozik és a rakodó parancsnoksághoz van beosztva.

Más irányú igénybevétele tilos.

Érvényes: 1944. december 15-ig.

[olvashatatlan aláírás]
főhadnagy
a Kirendeltség vezetője

Eredeti, német nyelvű, géppel írott és kitöltött formanyomtatvány „KFZ. In-stands Park 547 Zweigstelle Budapest-Stadt” feliratú bélyegzővel, az aláírás mellett német nyelvű postai körbélyegzővel.

MZSL-XX-F-II. Igazolások

178.
1944. november 15.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka rendőröket vezényel ki
zsidóknak a Nagybátony-Újlaki Téglagyár-i gyűjtőtáborba kísérésére**

Zsidók kíséréte.

13. Zsidóknak az I. számú toloncházból és a Dohány utcai zsinagógából, a Bécsi út 136. szám alatti gyűjtőtáborba való kíséretére 1944. évi november hó 14-én 12 óra 45 percre a Mosonyi laktanyába, mint eligazítási helyre, kivezényeltem az I. számú karhatalmi ezredtől 1 altisztet és 18 rendőrt.

Öltözet: szolgálati.

Távbeszélőn kiadattam.

4920/83/Rfp. 1944. szám

*Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.*

Edmund Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott távirata a Német Külügy-minisztériumnak Szálasi Ferenc miniszterelnök Adolf Hitler kancellárnál teendő látogatásáról és a magyarországi zsidókérdésben tervezett lépésekről

3288. sz.

A nov. 14-i, 3510. sz. távirati rendelkezésnek¹ megfelelően tájékoztattam ma Szálasit. Köszönettel fogadta a közlést, újból hangsúlyozta, hogy a Führer részéről történő fogadása életének legnagyobb napja lesz és kérte – ha erre csak egyetlen mód is lenne – legalább még e hó folyamán kerüljön sor erre a fogadásra. Amennyiben a magyarországi katonai helyzet csak valamennyire is lehetővé teszi, és ha a fogadás a Führernél az utazás idejét is beleszámítva, 2-3 nap alatt végrehajtható, tekintettel az általános politikai helyzetre, határozottan pártolnám, hogy Szálasi látogatását még ebben a hónapban bonyolítsuk le. Szálasi további kérése az volt, hogy Führer-látogatása kapcsán nyújtsunk alkalmat Oshimával folytatandó tárgyalásához, amit ugyancsak pártolnék.

Ezután a Kállay-ügyet² tárgyaltam Szálasival, és kifejtettem, hogy a török követ [Sevket Fuat Kececi] tartós halogató taktikájának véget kell vetnünk már csak azért is, mert jogosnak látszik a feltevés, hogy a török követ ebben az ügyben önkényesen jár el, és nem tett még semmiféle jelentést kormányának. Azt javasoltam Szálasinak, hívassa magához személyesen a török követet, és határidőhöz kötött ultimátumban követelje Kállay kiadatását, mert egyébként a magyar kormány minden további lépést fenntart magának. Szálasi ezzel rögtön egyetértett, és megígérte, hogy ezt a holnapi nap folyamán végrehajtja.

[Albert] Speer birodalmi miniszter közlése alapján tájékoztattam Szálasit [Joseph] Müller miniszteri osztályfőnök érkezéséről és feladatairól. Szálasi örömmel fogadta a magyar közlekedésügy személyi vonatkozásainak újbóli szabályozását, kilátásba helyezte, hogy Müllert megérkezése után azonnal fogadja, és minden szükséges utasítást, valamint meghatalmazást kiad, hogy Müller miniszteri osztályfőnök tevékenységének eredménye mielőbb és teljes mértékben érvényesüljön.

¹ Lásd a 126. g.) sz. dokumentumot. A hivatkozás valószínűleg téves. A 3510. sz. táviratban nincs szó Szálasi németországi utazásáról.

² Kállay Miklós miniszterelnök a nyilas puccs után a budapesti török követségre menekült. Miután Törökország hadat üzent Németországnak, a követség nem tudott neki menedékjogot biztosítani. Kemény Gábor külügyminiszter november 18-án hívatta a török követet, és közölte vele, hogy másnap délután négy óráig Kállaynak el kell hagynia a követség épületét. Miután ez megtörtént, a volt miniszterelnököt előbb kb. két hétig a Margit körúti fogházban, majd Sopronkőhidán tartották fogva. 1945. március közepén a mauthauseni koncentrációs táborba vitték, itt magánzárkában tartották. Innen két héttel később Dachaubá szállították, majd Tirolba vitték több rabtársával együtt, itt szabadították ki fogságából az amerikai katonák.

Ezután Szálasi részletesen tájékoztatót a zsidókérdésről és a nuncius [Angelo Rotta],³ a svédek és a svájciak állandó közbenjárásáról. Most már megelégtelte ezeket, 17-én még egyszer összehívja az összes érdekelteket egy utolsó értekezletre, és azon megérteti velük, hogy nem hajlandó az eddig nyújtott engedményeken túl további előzékenységet tanúsítani.

Majd arra utalt, tisztában van azzal, hogy jelenlegi pozíciója legkevésbé sem népszerű és nem is lehet az. Olyan örökséget vett át, amely gennygóchoz hasonló. Már csak azért sem tud azonnal javulást hozni, mert a magyarországi arcvonal, sajnos, állandó visszavonulásban van, ami szükségszerűen annak megfelelő következményekkel jár a magyar nép hangulatára és egyéb körülményeire. Feladata abban áll, hogy a legsúlyosabb hibákat és károkat megszüntesse, a keletkező réseket betömje, és kifejllessze a hosszabb távra irányuló tervezés alapjait. Az utóbbit gyakran félreértik. De végtére is el kell kezdeni, mert csak rögtönzéssel nem lehet politikát folytatni.

Szálasi, aki szolgálati székhelyét a miniszterelnökségről időközben a Várba helyezte át, nyugodt, kiegyensúlyozott benyomást keltett. Az általánosan uralkodó idegesség eddig még nem fertőzte meg, és láthatóan nagyon állhatatosan jár a maga útján. Ezért vagyok meggyőződve, hogy a Führerrel való tanácskozáshoz jók az előfeltételek, és hogy az nagyon gyümölcsöző lesz.⁴

5794/E. 421 659-60.

Veesenmayer

A Wilhelmstrasse és Magyarország, 725.

**179. b.)
1944. november 21.**

Joachim von Ribbentrop külügyminiszter választávirata Edmund Veesenmayer birodalmi teljhatalmú megbízottnak az a.) alatt közölt jelentésére

II/K213.430

Elküldve: 1944. november 21.

Érkezett: 1944. november 21. 23, 08

Hivatkozás: 1944. nov. 15-i, 3288. sz.

Arra kérem, Szálasisal folytatandó legközelebbi tárgyalásán közölje vele szóban: nyomatékosan értésére akarjuk adni, hogy a technikai nehézségek ellenére erélyesen hajtsa végre a budapesti zsidók kitelepítését. Szálásinak világosan kell

³ Angelo Rotta.

⁴ Szálasi Ferencet 1944. december 4-én fogadta Hitler. Találkozójuk jkv. lásd *Hitler* 68., 368–412. Kemény Gábor 1944. december 10-i dátummal készített összefoglaló jelentést a látogatásról. Ezt lásd MNL OL-K814-Mf-X-7076-16.718.

látnia, hogy minél több zsidót távolít el minél előbb Budapestről, annál jobban védhető a város. Ezzel kapcsolatban Iași példája hozható fel, ahol Antonescu a Führer figyelmeztetése ellenére a városban hagyta a zsidókat, akik azután a közeledő front hátában kikiáltották a vörös forradalmat.⁵

Sürgönyjelentést.

Ribbentrop

5794/E. 421 662.

A Wilhelmstrasse és Magyarország, 727.

179. c.)
1944. november 23.

**Edmund Veessenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott táviratban jelenti
Joachim von Ribbentrop német külügyminiszternek: Szálasi késznek mutatkozik
együttműködni a zsidókérdés megoldásában**

V/116

NG-4987

Budapest, 1944. november 23. 23 óra 25'

Érkezett 1944. november 23. 23 „, 50'

Nr. 3367 11. 23.

Válasz a 11. 21-én kelt 3614 sz. távirati utasításra.

Ma utasításnak megfelelően tájékoztattam Szálasit. Ő a technikai nehézségek ellenére hajlandónak mutatkozik a budapesti zsidók kitelepítését erélyesen előre vinni, noha arra hivatkozik, hogy a munkaképes zsidó nőket folyamatosan szedik össze, míg a fennmaradó részt munkaképtelen férfiak és nők képezik, akik már nem jelentenek komoly politikai veszélyt. Gondja lesz azonban rá, hogy folyamatos átfésülések révén a Birodalmi Külügyminiszter úr kívánsága messzemenően figyelembe vétessék.

Veesenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 244.

⁵ Joachim von Ribbentrop talán az 1941. június 28-29-i iașii pogromra utal, melynek során több ezer zsidót mészároltak le román csendőrök, rendőrök és katonák. A városban semmiféle forradalmi megmozdulást nem szerveztek a helyi zsidók. Amennyiben 1944-es eseményekre céloz itt Ribbentrop, hivatkozását még nehezebb értelmezni. 1944. augusztus 23-án I. Mihály király vezetésével Bukarestben megdöntötték Antonescu uralmát, a román hadsereg átállt a Vörös Hadsereg oldalára, összeomlott a déli front. Mindehhez sem a bukaresti, sem a iașii zsidóknak semmiféle közük sem volt.

180.
1944. november 15.

Kimutatás a védelem alá helyezett házakról

N É V J E G Y Z É K a kiadott HÁZVÉDŐLEVELEKRŐL.

<u>Házszám:</u>	<u>Elhelyezhető:</u>	<u>Háztulajdonos:</u>	<u>Ajánlotta:</u>
12. Dohány u. 81.	300	Korvin Gézáne és ts.	Koródy-Katona
13. VII. Barát u. 4.	100	Fischer Aladár	"
14. VII. István u. 42.	200	Kuchinger Hugó	"
15. VII. Dembinszky u. 18.	300	Miletits Györgyné	"
16. VII. Dob u. 108.	150	Sándori Rezső	"
17. VII. Klauzál u. 23.	150	Márk Rózsa	"
18. VII. Király u. 27.	100	Heves Béla	"
19. VI. Vörösmarty u. 49–51.	századkörlet	Skót misszió	"
20. VII. Hernád u. 23.	70	Monath Dávid	"
21. VII. Dohány u. 47.	150	Zwillinger Adolf	"
22. VII. Péterfy Sándor u. 42.	150	Beck Gyula	"
11. V. Kádár u. 6.	120	Özv. Tamássyné	Tamássyné /E./
10. V. Gr. Teleki Pál u. 16–18.		/P. Reisz / Wallaschek	P. Reisz
1. VIII. Kisfaludy u. 9.	300	Havas Bútorgyár	Varga László
2. V. Pannónia u. 21.			
3. VI. Király u. 60.	500	Reményi hangszer	Koródy-Katona
4. VII. Vörösmarty u. 7.	150	Bokor Ernőné	"
5. VII. Király u. 51.	600	Guttmann Imre	"
6. IX. Ernő u. 22.	120	Neumann Imre	"
7. VII. Király u. 91.	250	Herczeg Vilmos	"
8. VIII. Szentkirályi u. 10.	30	Stühmre Géza	"
9. VII. Dohány u. 90.	200	Dr. Perlusz Jenő	"

Eredeti, géppel írott tisztázat, Kemény Gábor külügyminiszter kézjegyével.

MNL OL-K63-1944-43. sz. n.

Az irat tetején kézzel, íróttal írott sor olvasható: „átadva [olvashatatlan szó] XII/15. du. 3., 4.400 személyre”. Ha az iratban szereplő személyek számát összeadjuk, csak 3940-et kapunk.

A dokumentumból nem derül ki egyértelműen, hogy mely hatóság, követség, minisztérium stb. védelme alatt álltak ezek a lakóépületek.

181.
1944. november 15.

**A budapesti svéd követség jegyzékben kéri a Külügyminisztériumot:
az idegen állampolgárok gyűjtőszázadából szereljék le a tervek szerint rövidesen
Svédországba utazókat**

Nr. 307 Hum/1944.

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

A Svéd Királyi követség azzal a tiszteletteljes kéréssel fordul a Magy. Kir. Külügyminisztériumhoz, hogy szíveskedjék a következő ügyben az illetékes hatóságnál eljárni.

Azok közül a munkaszolgálatosok közül, akik a Honvédelmi Miniszter idevonatkozó 152.730/Eln/42/1944 sz. rendelete értelmében az idegen állampolgárok gyűjtőszázadában vannak elhelyezve, a mellékelt jegyzéken feltüntetettek, családtagjaikkal együtt, előreláthatólag még ezen a héten a svéd követség transzportjával együtt Svédországba utaznak.

Következésképpen kérjük őket haladéktalanul leszerelni, hogy nevezettek az utazásra előkészülhessenek, és a szükséges kiutazási formáságoknak, bejelentési kötelezettség, stb. utána jár hassanak.

A követség szíves közbenjárásukért már előre is hálás köszönetét fejezi ki.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázatlan, a svéd követség fejléces levélpapírján, a követség ovális pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.066.

A jegyzékhez csatolt névjegyzékben 45 férfi személyi adatai (neve, születési éve, anyja neve), valamint katonai egységének megnevezése, illetve tábori postaszáma szerepel.

A dosszié fedlapját Kemény Gábor kézjeggyel látta el, a jegyzéket november 21-én másolatban megküldték a Honvédelmi Minisztériumban Fábián Lajos vezérőrnagynak, jelezve annak tartalmát, külön kérés nélkül.

182.
1944. november 15.

**A Magyar Szent Kereszt Egyesület igazolása Klein Jakabnének: vatikáni
oltalomlevelét felterjesztették elintézésre**

Igazoljuk, hogy

özv. KLEIN JAKABNÉ

lakik: Budapest, Váli u. 6. szám alatt a RÓMAI SZENTSZÉK MAGYAROR-
SZÁGI APOSTOLI KÖVETÉNEK o l t a l o m l e v e l é t , egyesületünk ter-
jesztette fel s az ügy elintézése folyamatban van.

[olvashatatlan aláírás]
titkár

*Eredeti, géppel írott tisztázat, „Magyar Szent Kereszt Egyesület VIII. Múzeum
krt. 10. Tel. 134-452” feliratú fejléces levélpapíron, az Egyesület körpecsétjével, az
egyesület titkárának saját kezű aláírásával.*

MZSL-XXIV-B-5-c.

A VKNB budapesti képviselte „A” szekciójának személyzeti listája¹

LISTA²

1. Dr. Bán Anna, sz. 1905. levelező
sz.: Tiszafüreden 1905. 11. 7-én
Visegrádi utca 15.
2. Bernstein Dezső raktárvezető-helyettes, Columbus utca
sz.: Havasmezőn, 1898. 11. 24-én
Columbus utca 46.
3. Biss András sz. 1904. gazdasági ügyek
sz.: Budapesten, 1904. 5. 31-én
Semsey Andor utca 15.
4. Bosnyák Mária sz. Elek Mária, könyvelő
szül.: Budapesten, 1919. 11. 29-én
Eskü utca [sic! helyesen: út] 3. I. 1.
5. Brand, sz. Hartmann Hajnalka, táborok és otthonok gondnoka
sz.: Budapesten, 1912. 8. 26-án
Semsey Andor utca 15.
6. Breuer, sz. Görög Veronika, menekültgondozó
sz.: Budapesten, 1923. 7. 22-én
Nürnberg utca 47.
7. Erdős Edith, Irattár
sz.: Budapesten, 1920. 2. 9-én
Haris köz 5.
8. Farkas J. Rezső, bevásárló
sz.: 1902. 2. 5-én
Újpest, Váci út 86.

¹ Ezzel kapcsolatban lásd még a 46. sz. dokumentumot.

² Az egyes nevek fölött, illetve mellett kézzel, kék színű ceruzával írott arab számozás látható 1-től (Bán Anna) 27-ig (Kun Miklós).

9. Dr. Friedmann Simon, gyermekotthonok ügyvezetője³
sz.: Nagytapolcsányban, 1888. 1. 1-én
Juhász Andor utca 13.
10. Dr. Gergely György, főelőadó
sz.: Budapest 1914. 7. 6-án
Lázár utca 20.
11. Dr. Grozinger Emil, otthonok felügyelője
sz.: Méhteleken 1916. 1. 2-án
12. Hartmann Ibolya, küldönc
sz.: Budapest, 1919. 9. 15-én
Columbus utca 46.
13. Hartmann Ilona, küldönc
sz.: Budapest 1915. 1. 26-án
Columbus utca 46.
14. Dr. Junger Edith, levelező
sz.: Budapest, 1912. 2. 15-én
Eötvös utca 46.
15. Karvaly, sz. Molnár Zsuzsanna, küldönc
sz.: Budapest, 1921. 4. 24-én
Columbus utca 46.
16. Dr. Kotarba Károly, orvos
sz.: Varsóban 1905. 5. 26-én
Király utca 6.
17. Leiner, sz. Steiner Sarolta, gyorsíró
sz.: Párkányban 1908. 11. 20-án
Juhász Andor utca 3.
18. Moskovits Miklós, a Columbus utcai tábor ügyvezetője
sz.: Mádon, 1906. 4. 9-én
Columbus utca 46.
19. Offenbach Sándor, pénzügyi előadó
sz.: Łódźban, 1899. 3. 18-án
Columbus utca 46.

³ Friedmann beosztásánál eredetileg „irodavezető” szerepelt géppel írva, ezt kézzel áthúzták és kék színű tintával írták be valódi hivatali beosztását.

20. Reich, sz. Ungár Olga, kutató⁴
sz.: Rákosligen, 1915. 8. 14-én
Légrády Károly utca 8/10. I. 5.
21. Strassberg Ottó, táborvezető
sz.: Pozsonyban, 1906. 11. 8-án
Columbus utca 46.
22. Prof. Ungár Lilly, titkárnő
sz.: Rákosligen, 1912. 2. 8-án
Légrády Károly utca 8/10. I. 5.
23. Weiner Zoltán, a gyerektáborok gazdasági előadója
sz.: Győrött, 1904. 1. 6-án
Honvéd utca 16. III. 2.
24. Zerkovitz György, küldönc
sz.: Budapesten, 1929. 5. 10-én
Dembinszky utca 20. I. 2.⁵
25. Komoly Ottó, okl. mérn., az adminisztráció vezetője
sz.: Budapesten, 1892. III. 26-án
26. Tárkányi Jenő⁶
27. Dr. Kun Miklós orvos, a Budai Gyermekotthon vezető orvosa
sz.: Szeged 1908. okt. 21-én
Orsó utca 27.⁷

Eredeti, német nyelvű, géppel, valamint kézzel, íróttal írt tisztázat, pecsét, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-1944-30.353.

⁴ Eredetiben „Rechercheurin” szerepel.

⁵ A 25. sz. névtől a neveket és a személyi adatokat kézzel írták.

⁶ Ezt a nevet kék színű ceruzával írták, melynek színe megegyezik a nevek mellett, illetve fölött szereplő, kézzel írott 1–27. sorszámokkal.

⁷ Eredetiben kézzel írva. Az utolsó névvel egy sorban, ugyanolyan kék színű ceruzával, mint Tárkányi Jenő neve és a ceruzás sorszámok, kézzel írva: „Kiadva, 1944. XI. 15.”

184. a.)
1944. november 15. körül

**A budapesti svájci követség lakásbeutaló jegye Grünwald Fülöp és felesége,
valamint Grünwald Jenő és felesége számára**

LAKÁSBEUTALÓ JEGY
az alanti személyek számára.

Védőútlevele száma:

Grünwald Fülöp	Igazolási szám:	3973
Grünwald Fülöpné		3974
Grünwald Jenő		3948
Grünwald Jenőné		3949
4 személy		

V., Pozsonyi út 32.
Ezen beutalással jelentkezzék követségünk lakásügyi kirendeltségénél, V.,
Pozsonyi út 32. sz. alatt.

[két olvashatatlan kézjegy]

*Eredeti, géppel írott formanyomtatvány, a „Svájci Követség Idegen Érdekek
Képviselte Kivándorlási Osztály V., Vadász utca 29.” német és magyar nyelvű,
cégjelzéses levélpapírján, dátum nélkül, két olvashatatlan kézjeggyel.*

MZSL-XX-F-I. Grünwald család iratai

184. b.)
1944. december 13.

**A svájci követség Kivándorlási Osztálya igazolja, Grünwald Jenő szerepel
a kivándorlók listáján**

2273. szám.

T.

Grünwald Jenő úrnak,
úrnőnek,

Kívánságára igazoljuk, hogy Ön a hatóságok által megállapított kivándorlá-
si létszámban 3948.¹ szám alatt szerepel.

[két olvashatatlan aláírás]

*Eredeti, géppel írott és kitöltött formanyomtatvány, a „Svájci Követség Idegen
Érdekek Képviselte Kivándorlási Osztály V., Vadász utca 29.” – német és magyar
nyelvű fejléces levélpapíron, a Kivándorlási Osztály téglalap alakú bélyegzőjével,
két olvashatatlan aláírással.*

MZSL-XX-F-I. Grünwald család iratai

¹ A kipontozott részek fölé utólag, más írógéppel írták be a nevet, illetve a sorszámot.

185.
1944. november 15.

A budapesti svájci követség lakásbeutaló jegye a Mehler család számára

A SVÁJCI KÖVETSÉG IDEGEN ÉRDEKEK KÉPVISELETE beutalja
Wahrmann utca 32 sz. házba

Mehler Erzsi[t] és családját

Összesen 4 személy

A fentnevezettek kötelesek a fenti lakást azonnal elfoglalni.

[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott formanyomtatvány, a „Svájci Követség Idegen Érdekek Képviselte Kivándorlási Osztály V., Vadász utca 29.” német és magyar nyelvű, cégjelzéses levélpapírján, olvashatatlan aláírással.

MZSL-XX-F-I. Mehler család iratai

186.
1944. november közepén

Hevesi Endre levélben kéri egy „főtisztelendő” közbenjárását, ha újra megalakul a Keresztény Zsidó Szövetség, ennek munkájába szeretne bekapcsolódni

Főtisztelendő Uram!

Négyhetes szörnyű sáncmunka után sikerült visszakerülnöm Budapestre, mint spanyol védett személy, s jelenleg a 701/a században vagyok, Jókai u. 4. sz. alatt. Előbb egy svájci századba osztottak be, de azt vasárnap elvitték Dunántúlra, s csak nehezen tudtam átosztatni magamat a spanyol századhoz.

Azt hallottam tegnap véletlenül, hogy szó van a Keresztény Zsidó Szövetség feltámasztásáról. Jelentkezem, hogyha ez megvalósulna, ismét bekapcsolódhas-sam a munkába, amelyet kezdettől fogva az utolsó pillanatig végeztem.

Nagyon kérem Főtisztelendő uramat, jegyezze elő címemet, s ha tud segíteni, kérem segítsen.

Nem tudok érintkezést találni Török Sándor barátommal. Kérem Főtisztelendő urat, hogyha kontaktusban van (vagy lesz) vele, közölje Törökkel címemet, s őt is kérem, ne feledkezzék meg rólam.

Előre is köszönöm jóakarató segítségét és vagyok mély tisztelettel

Hevesi Endre
a Keresztény Szövetség
elnöki osztályának vezetője
Aranyosi Gimnázium
Csanády u. 19.

Kézzel, ceruzával írt, keltezés nélküli eredeti tisztázat, Hevesi Endre saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

187.
1944. november 16.

A VKNB figyelmezteti budapesti képviselőjét, Friedrich Bornt: előzetes hozzájárulásuk nélkül ne utaljon ki pénzt

Trésor HB WW 6912

Feljegyzés a Nemzetközi Segélyszervezethez delegált Szövetségi Tanácsi képviselő számára

Bern, Effingerstrasse 4.

Uram,

A Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága igen hálás lenne, ha volna szíves a következő üzenet lényegét bizalmas úton F. Born úr, a VKNB budapesti képviselője tudomására hozni:

„ex18. miután az általunk nem engedélyezett kifizetések rendezése akadályokba ütközik, kérjük a továbbiakban ne járuljon hozzá semmiféle engedély nélküli kifizetéshez.

pénztár vknb”

Kérjük fogadja hálás köszönetünket, legmélyebb tisztelettel

[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, francia nyelvű, géppel írott tisztázatlan, a VKNB Központi Hadifogoly Ügynökségének fejléces levélpapírján, a VKNB körpecsétjével, az Iroda vezetőjének saját kezű aláírásával.

SBAB-E-2001-D-1968-74.

188. a.)
1944. november 16.

A budapesti spanyol követség jegyzékben kéri a Külügyminisztériumtól spanyol védlevéllel rendelkező, lakásukból elhurcolt és gyalogmenetben a nyugati határ felé deportált védettjeik szabadon bocsátását

No. 77¹

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

Spanyolország követsége mély sajnálattal közli a Magyar Királyi Külügyminisztériummal, hogy igen sok spanyol védettet, akik „Schutzbrief”-fel rendelkeztek, lakásukról elhurcolták.

Ezeknek a szerencsétleneknek a sorsa a lehető legsiralmasabb, minthogy gyalog kísérik őket, naponként legalább 30 kilométernyi utat kell megtenniük, élelmezésük teljesen elégtelen. Azon védetteink száma, akik jelenleg ebben a borzalmas helyzetben vannak, körülbelül 200-ra tehető.

Azok a katonák, akiknek az a feladatuk, hogy kísérik őket, egyedül a Honvéd [sic!] Minisztérium parancsának engedelmeskednek. Annak ellenére, hogy a követség már több ízben elküldte teljes névsorokkal rendelkező megbízottait, hogy a spanyol védettek szabadon bocsátását kérjék, azok kiadatását a helyi hatóságok minden esetben elutasították. A gyászos menet folytatja tehát útját.

Spanyolország követsége tiltakozik ezek ellen a tények ellen és arra kéri a Magyar Királyi Minisztériumot, szíveskedjék a szükséges parancsokat kiadni az alábbi községek helyi hatóságainak, hogy a spanyol „Schutzbrief”-fel rendelkező személyeket a Királyi Kormány által több ízben megadott biztosítékoknak megfelelően, bocsássák azonnal szabadon.

A menet útvonalába eső községek a következők: Piliscsaba, Dorog, Szöny, Komárom, Győr, Gönyü, Dunaszög, Mosonmagyaróvár vagy Hegyeshalom.

Egyes értesüléseink szerint védetteink ma Komárom és Győr között vannak.

Eredeti, géppel írott, francia nyelvű tisztázata, a budapesti spanyol követség fejéletes levélpapírján és körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.094.

A jegyzéket Kemény Gábor külügyminiszter látta el kézjeggyével és ráírta: „Elintézve”. A lap tetején géppel írott sorok: „Pro domo: Küm úr intézkedett, Batizfalvy rendőr főtanácsos és a spanyol követség jogtanácsosa nov. 17–18-án autón végigjárták a jelzett útvonalat.”

¹ Az iktatószámot utólag, kézzel írták a jegyzékre.

188. b.)
1944. november 16.

**A budapesti spanyol követség átiratban tiltakozik Kemény Gábor külügy-
miniszternél: a magyar hatóságok nem tartják tiszteletben a követség által
kiadott útleveleket**

Miniszter Úr!

Kormányom nevében fordulok Excellenciádhoz, hogy kifejezzem leghatározot-
tabb tiltakozásomat, mivel túlságosan gyakran fordul elő, hogy a magyar ha-
tóságok nem tartják tiszteletben azokat az útleveleket, amelyeket követségünk
szefárd származású zsidóknak kiad.

A magyar kormány ezen magatartása annál is inkább érthetetlen, mivel a
magyar kormány több ízben e tárgyban ígéretet tett a követségnek.

A spanyol kormány semmiféleképpen nem tűrheti, hogy spanyol útlevéllel
rendelkező személyeket ellenségként kezeljenek és megfosszák őket a spanyol
követség védelmétől.

Ilyen eljárást, Excellenciád, a spanyol kormány nem tűrhet, és ezen tények
azonnali megszüntetését kéri.

Sajnálattal közlöm Excellenciáddal, hogy abban az esetben, ha a spanyol kö-
vetség nem kapna azonnali elégtételt, a spanyol kormány kénytelen lenne felül-
vizsgálni az eddig fenntartott különlegesen baráti magatartást, amelyet Spa-
nyolország Magyarország, sőt még a jelenlegi kormány iránt tanúsított, ha ez
utóbbi ilyen súlyos és váratlan módon nem ismeri el törvényes jogainkat.

Fogadja Miniszter Úr legmélyebb tiszteletem kifejezését.

Sanz Briz

*Eredeti, francia nyelvű, géppel írott tisztázata, a spanyol követség fejléces levél-
papírján, Ángel Sanz Briz követ saját kezű aláírásával.*

MNL OL-K707-1944-1945-2. t.-13.095.

*A jegyzék elejére Kemény Gábor saját kezűleg ráírta: „Politikai! Távbeszélőn
Ferenczyvel elintéztam, megelégedésre, Közlendő. Kemény”. November 27-én
francia nyelvű válaszigjegyzékében Kemény Gábor legmélyebb sajnálkozását fejezte
ki, és jelezte, hogy eljárta az illetékes hatóságoknál, hogy e „megengedhetetlen ál-
lapotokat” megszüntessék.*

189.
1944. november 16.

Goldberger Pál munkaszolgálatos „leszerelési jegy”-e

M. kir. 701. és Idegen Állampolgárokat Gyűjtő század¹
VI. Benczúr utca 33.
230/1944.
1258

Leszerelési jegy

A m. kir. budapesti I. Honvéd Hadtestparancsnoksági parancs értelmében *Goldberger Pál* munkaszolgálatost, szül: 1886. anyja neve: *Kohn Lina* mint az 1889. évfolyamnál idősebbet a polgári életbe visszabocsájtom.

*Wittmann fhdgy*²

Eredeti, géppel írott, kézzel kitöltött formanyomtatvány, Wittmann főhadnagy saját kezű aláírásával, „701. Idegen állampolgárokat gyűjtő század” feliratú körbélyegzővel.
MZSL-Történelem-65.837.

¹ A fejléc mellett kézzel írva: „korhatáron felüli”.

² Az aláírás alatt, a bal szélén kézzel írva: „7346/XXXIII – svájci védett.”

Szálasi Ferenc döntése a zsidókérdés rendezéséről¹

Memorandum

a Nemzetvezető 1944. november 17-én a magyarországi zsidókérdés végleges szabályozására vonatkozóan hozott határozatairól.

A magyarországi zsidók a következő 6 csoportba sorolandók:

1./ Külföldi védőútlelél² rendelkező zsidók

Ezeket a zsidókat legkésőbb 1944. november 20-án 16 óráig a magyar királyi Belügyminisztérium által meghatározott, úgynevezett Palatinus-házakban kell összegyűjteni.³ A magyar napisajtó naponta nyilvánosságra hozza az idevonatkozó tudnivalókat. Nevezett zsidók elutazásukig a belügyminiszter által kijelölt házakban maradnak. Naponta reggel 8–9 között a környéken sétálhatnak. E zsidók elutazása függ egyrészt a magyar kormány és az érdekelt állam kormánya közti diplomáciai kapcsolatok alakulásától, másrészt az érdekelt kormány és a német kormány közötti közlekedéstechnikai megállapodástól. A védőútleléllel ellátott zsidóknak a magyar kormány és az érdekelt kormány között létrejött megállapodás szerinti kontingense nem emelhető.⁴

2./ A német kormánynak kölcsönadott zsidók, akiket a német kormány, mint munkaképeseket, a közös hadvezetés érdekében szándékozik foglalkoztatni. Ezek a zsidók a magyar nemzet javára teljesítenek munkaszolgálatot. Egyénenként (névmegjelöléssel) adják át őket a német kormánynak; részükre a m. kir. belügyminiszter⁵ egy állandó bizottságot delegál Németországba; e bizottság egyik tagja a Nemzetközi Vöröskereszt és az érdekelt külképviseletek közös megbízottja lesz. Ennek a bizottságnak a feladata lesz az 1944. október 16. után Németországban munkaszolgálatot teljesítő magyar zsidók nyilvántartása és e célból a német és magyar kormányokkal az érintkezés fenntartása.

Ezek a zsidók a magyar nemzet javára munkakötelesek. A magyar állam a német kormánnyal egyetértésben a nemzet érdekében megengedi, hogy külföl-

¹ 1944. november 20-án Theodor Horst Grell Szálasi állásfoglalásának német nyelvű változatát, amelyet a magyar Külügyminisztériumtól kapott, azzal a megjegyzéssel továbbította Berlinbe, hogy „...az abban szereplő fejtegetések nagyrészt a külföldnek szólnak. Azt, hogy a memorandum fejtegetései mennyiben fogják a dolgok eddigi állását – nevezetesen a Németországnak átadott zsidó munkaszolgálatosok ellátására vonatkozó kívánalmakat – esetleg befolyásolni, az itt még megfelelő megbeszélések tárgyát fogja képezni.” *R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry*, Doc. N. 241.

² A Zsidó Tanácsnak átadott magyar nyelvű tájékoztatóban „külföldi menleveles zsidókat” említene, a német jegyzékben itt „Juden mit ausländischen Schutzpass” áll.

³ A Zsidó Tanácsnak átadott magyar nyelvű tájékoztatóban ez a mondat nem szerepel.

⁴ A Zsidó Tanácsnak átadott magyar nyelvű tájékoztatóban az 1./ pont utolsó két mondata nem szerepel.

⁵ Vajna Gábor.

dön teljesítsenek munkaszolgálatot. Azoknak a zsidóknak az ügyét, akik magyar munkaszolgálatukat külföldön teljesítik, a magyar állam a háború után az európai zsidókérdés általános rendezése során és az európai szempontokkal összhangban fogja eldönteni. Addig a velük való bánásmódot az ő magatartásuktól teszik függővé.

3./ Magyarországon egyelőre még visszamaradt zsidókat a belügyminiszter javaslatára és az ő tervének megfelelően gettóban kell koncentrálni. Ezek a zsidók a következő csoportokba sorolandók:

a./ Kölcsönadott zsidók (lásd 2. pontot), akiknek munkaszolgálatra való elszállítása valamilyen okból még nem történhet meg;⁶

b./ Gyerekek, aggok és mindazok, akik valamilyen okból nem szállíthatók ill. nem gyaloglóképesek (terhes asszonyok, betegek stb.).

c./ Azok a zsidó gyerekek, akik a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alatt álló gyermekotthonokban vannak elhelyezve, valamint az ezekre felügyelő személyzet.

d./ Keresztény vallású zsidók, akiknek részére a gettón belül külön épületek jelölendők ki, amelyek egy kereszttel láthatók el; a keresztény zsidók csillag helyett egy foltot viselnek és saját Tanácsuk van.

A gettón belüli közbiztonságról és egészségügyről a belügyminiszter gondoskodik. A Zsidó Tanács a gettón belül tevékenykedik, és ott építi ki, a belügyminiszterrel egyetértésben, szervezetét. Lehetővé lesz téve, hogy mind a Nemzetközi, mind a Svéd Vöröskereszt a gettó területén a gettó zsidók részére népkonyhákat állítson fel és üzemeltesse azokat.

A Nunciatúra, a Nemzetközi, valamint a Svéd Vöröskereszt védelme alatt álló zsidó otthonok és zsidó menhelyek gettón belüli megfelelő és illő elhelyezéséről a belügyminiszter fog gondoskodni. A gettón belül a zsidók szabadon élhetnek és szabadon mozoghatnak. A gettót nem hagyhatják el, sem rádiót, sem telefont nem használhatnak, postaforgalmukat a belügyminiszter által, a Közlekedésügyi Miniszterrel egyetértésben, létesítendő postahivatalok útján bonyolítják le. A zsidók csak magyar nyelven levelezhetnek, csak zsidóknak írhatnak, a feladó adatainak pontos megjelölésével sárga, külön megjelölt postai levelezőlapon.

Nem maradhatnak a gettóban azok a zsidók – bármely csoportba tartozzanak is –, akik a bűnügyi nyilvántartás szerint politikai bűncselekményt – ha csak kihágást is – követtek el, ilyen miatt internálva voltak, vagy 1944. október 16. előtt rendőri felügyelet alatt álltak. Politikai bűnténynek minősül minden, a nemzet ellen irányuló cselekmény.

A gettónak a négy világtáj felé irányuló négy kapuja van.

A zsidók a gettót csak egyetlen esetben hagyhatják el, nevezetesen a munkaszolgálatra kötelezett, kölcsönadott zsidók abban az esetben, ha elszállítják őket.

⁶ A Zsidó Tanácsnak átadott magyar nyelvű tájékoztatóban a 3./ a./ pont szövege megegyezik a német jegyzék 3./d./ pontjával.

4./ A mentesítési igazolvánnyal ellátott zsidók, és pedig:

a./ Azok a zsidók, akiknek a volt kormányzó által adományozott mentesítési igazolványát felülvizsgálat után a belügyminiszter elismerte, és a belügyminiszter által kiadott hivatalos névjegyzéken szerepelnek.

b./ A korábbi belügyminiszter⁷ által kiadott mentesítési igazolványok, melyeknek elismerését a belügyminiszter által kiadandó hivatalos névjegyzékben nyilvánosságra kell hozni.⁸

c./ A vitézi címmel és az arany vitézségi éremmel rendelkező zsidók, valamint a hadirokkant zsidók a belügyminiszter elismerése alapján. Ezek a zsidók a faji politikai és vagyonjogi rendelkezéseken kívül a többi zsidótörvények, rendelkezések és határozatok alól mentesek. A politikai, gazdasági és társadalmi életben nem vehetnek részt.

5./ Egyházi személyek, papok, apácák teljes mentességet élveznek, de a Külügyminiszter, a Kultuszminiszter és az illetékes egyházi szervek között létrejött megegyezés alapján egy rendházban elkülönítendő és belátható időn belül külföldre helyezendő, illetve oda átveendő.

6./ Idegen állampolgárságú zsidók, és olyan magyar zsidók, akik a Külföldieket Ellenőrző [Országos Központi] Hatóság (KEOKH) által 1944. november 17-én 14 óráig nyilvántartásba vétettek, kötelesek az ország területét 1944. december 1-ig elhagyni.

Német és magyar nyelvű, géppel írott másolat.

MNL OL-K63-1944-43-13.182.

Közzétette: R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 241.

⁷ A memorandum itt valószínűleg a Lakatos-kormány belügyminiszterére, Bonczos Miklóstra utal.

⁸ A Zsidó Tanácsnak átadott magyar nyelvű tájékoztatóban 4./a./ pont alatt a „rég kormányzó mentesítések” felülbírálatáról van szó, megjelölve a vonatkozó 3.040/1944. ME, a 3.780/1944. ME és a 3.800/1944. ME sz. rendeleteket, valamint azt, hogy a Vajna Gábor belügyminiszter által mentesített zsidók névsorát a belügyminiszter 16.157/1944. sz. rendelete tartalmazza.

191. a.)
1944. november 17.

Szállasi Ferenc tárgyalása Angelo Rotta pápai nunciussal és Carl Ivan Danielsson svéd követtel a zsidók elleni atrocitásokról, a gyalogmenetben történő deportálásokról

F e l j e g y z é s

Nemzetvezető: üdvözölte az apostoli nunciust és érdeklődött, hogy a svéd követ vajon nem csatlakozott-e hozzá, amint az előzőleg tervezve volt.

A nuncius: megköszönte a Nemzetvezető üdvözlő szavait és kimentette a svéd követet, aki nyilván közlekedési nehézségek vagy valami előre nem látott körülmény következtében nem jelenhetett még meg, bár az volt a megállapodásuk, hogy találkoznak a Nunciatúrán.

A svéd követ távollétében is ismertetni kívánja azonban a Budapesten akkreditált semleges követségek álláspontját és kéréseit a Nemzetvezetőhöz a zsidó kérdés tárgyában. A budapesti semleges követségek még augusztus hó folyamán, amikor a budapesti zsidók újabb deportálásáról hírek jelentek meg, emlékiratban fordultak az akkori kormányhoz és kérték ennek a tervezett intézkedésnek felfüggesztését.¹ Ez sikerre is vezetett és így több százezer egyén életét mentették meg.

Az október 15-ét követően az új kormány tagjai, de maga a Nemzetvezető is, olyan nyilatkozatot tettek, hogy a zsidók deportálására sor nem fog kerülni, mert munkaerejüket az országban fogják felhasználni és a velük való bánásmód emberes és igazságos lesz. Sajnálattal kénytelenek megállapítani a budapesti semleges követségek, hogy az előző kormány emez álláspontjával szemben november eleje óta ismét megindult a zsidók tömeges deportálása Budapestről, még pedig a legembertelenebb körülmények között. Kis gyermekeket szakítanak el anyjuktól, öregeket, betegeket kényszerítenek szabad ég alatt hosszú, fárasztó menetlésekre, a gyűjtőhelyeken és a gyalogmenetek alatt a fáradtságtól elcsigázott emberek ételt nem kapnak, a felügyelettel megbízott közegek a legcsekélyebb rendellenesség esetében is fegyverüket használják, aminek kö-

¹ A világháborúban semleges országok Budapesten akkreditált követei közül Angelo Rotta pápai nuncius, Carl Ivan Danielsson svéd követ, Alberto Carlos de Lis-Teixeira Branquinho portugál, Ángel Sanz Briz spanyol és Antoine J. Kilchmann svájci ügyvivő írta alá az említett, 1944. augusztus 21-i jegyzéket. Ennek szövegét lásd *Lévai, Zsidósors*, 274.

vetkeztében számos haláleset fordult elő, amiről a Bécsi úton járók tanúskodhatnak.

A deportálásnak e végrehajtási módja készítette a Budapesten akkreditált semleges követségeket arra, hogy egy memorandumba foglalják össze álláspontjukat, amelyet a Nuncius átadott a Nemzetvezetőnek. Ebben a memorandumban a semleges követségek kérik a deportálás felfüggesztését, a munkatáborokban szolgáló zsidókkal való emberséges bánásmódot, végül a semleges követségek által folyamatba tett kivándorlási akciók lebonyolításának biztosítását.

Amikor a semleges követségek ebben a kérdésben szót emelnek, teszik ezt Magyarország jó hírneve érdekében is, mert attól tartanak, hogy a zsidókkal szemben gyakorolt mostani bánásmód beszenyezheti Magyarország becsületét. Teszik ezeket a lépéseiket a magyar nép érdekében is, nehogy az ellenséges megszálló hatalmak a magyar lakossággal szemben megtorlással éljenek, vagy velük szemben olyan intézkedéseket alkalmazzanak, amelyek hasonlítanak a magyar kormány által a zsidókkal szemben tett rendszabályokhoz.

A követségek e lépésének más célja nincs, mint az emberi szenvedések csökkenését elérni és a háború áldozatainak nyújtandó segítséget fokozni. Ha a magyar kormány most a zsidó kérdés kezelése kapcsán méltányos és emberi szempontokat tud érvényre juttatni, úgy ennek a hatása nem marad el a jövőben a magyar néppel szemben alkalmazandó rendszabályokban.

A nuncius: ezután rátért egyes példák ismertetésére annak igazolásául, hogy a zsidókkal szemben és a kapott kormányígéretektől eltérően, hogyan bánnak az alsó szervek. Így utalt arra, hogy éppen ma történt az, hogy a Párt több felfegyverzett közege behatolt a Szentkereszt Egyesület Múzeum krt. 10. szám alatti helyiségeibe, ahol brutálisan megzavart egy összejövetelt, amelyen kikeresztelkedett zsidók voltak.² Az Egyesület titkárát a legdurvább szavakkal illették, sőt azt mondták neki, hogy ő is úgy van megfizetve a zsidók által, mint a Pápa maga. A párttagok több egyént a helyszínen összeverték. A Budakeszi úton levő Szent Klára Intézetbe, amely szintén a Nunciatúra védelme alatt áll, ugyancsak behatoltak a Párt tagjai és a legerőszakosabban léptek fel az intézet vezetősége és az ott levő személyekkel szemben.

A nuncius: hivatkozott arra, hogy ő Rómában volt, amikor Mussolini a híres Marcia su Romára vezette a fasiszta feketeingeseket.³ Ami-

² Ezzel kapcsolatban lásd a 194. sz. dokumentumot.

³ A nuncius itt az 1922. október 28-i, Mussolini kormányalakítását (október 31.) megelőző fasiszta tömegfelvonulásra, a Marcia su Romára céloz.

kor a forradalom azonban lezajlott, Mussolini kiadta a parancsot, hogy a 30-40.000 feketeinges azonnal tegye le a fegyvert, nehogy a közbiztonságot személyes fellépésükkel veszélyeztessék. A nuncius figyelmébe ajánlja a Nemzetvezetőnek ezért, hogy ne engedje egyes túlbuzgó pártközegek túlkapásait, akik embertelen és példátlan módon járnak el gyermekekkel és asszonyokkal szemben. Meg kellene akadályozni azt, hogy ezek a párttagok fegyvereikkel visszaéljenek és fellépésükkel az általános emberi jó érzést megsértsék. Ezeknek a szerveknek a működése ugyanis azt a benyomást kelti, mintha a legális kormány mögött egy másik kormány is léteznék, amely a felelős kormánnyal szemben a felelőtlen elemek fellépését fedezi és így az általános bizonytalanság érzését kelti a magyarok és idegenek körében.

A nuncius: figyelmébe ajánlja tehát a Nemzetvezetőnek, hogy igen szigorú intézkedéseket tegyen ezeknek az elhajlásoknak a megakadályozására, amit a semleges követségek, amint azt már egyszer említette, Magyarország jó hírneve érdekében kérnek.

Ha a kormány erőlyes intézkedéseket nem tudna végrehajtani e téren, úgy maga a Szentszék is kénytelen lesz a kormánnyal szemben elfoglalt igen konciliáns álláspontját revízió alá venni, mert a Nuncius nem hallgathatja el Róma előtt azokat az igen sajnálatos eseteket, amelyek a zsidókérdés kezelése kapcsán a legutóbbi napokban előfordultak és amelyek, ha Róma tudomására jutnak, nyomban megváltoztathatják a jelen kormánnyal szemben ott kialakuló hangulatot. Megismétli, hogy Magyarország érdekében tette mindezt szóvá és kéri szavait, amelyek a budapesti semleges követségek véleményét is visszatükrözik, nyomtatékosan tekintetbe venni.

Nemzetvezető: üdvözlí az időközben megérkezett svéd követet, aki elnézést kér a késedelemért, de egy könnyű baleset akadályozta meg a pontos megjelenésben. A Nemzetvezető ezután megköszöni a Nunciusnak az általa átadott emlékiratot és kilátásba helyezi, hogy arra a Külügyminiszter Úrtól [Kemény Gábor] érdemleges választ fog kapni. A Memorandumban foglalt tényeket ki fogja vizsgáltatni és a vizsgálat eredményéhez képest fog azokban dönteni. Közli a Nunciussal, hogy éppen ma délelőtt kérette magához a zsidó kérdésben érdekelt valamennyi minisztert és e kérdés kezelésére nézve végérvényesen döntött, amely döntésben rögzített álláspontját a Külügyminiszter a német követséggel, valamint a semleges követségekkel írásban legrövidebb időn belül közölni fogja. Mivel ezzel a mai döntéssel a zsidó kérdés kezelését nemzetközi vonatkozásban is véglegesen elintéztnek ítéli, ebben a kérdésben többé nem tud a külföldi követségeknek rendelkezésére állni és így kéri, hogy a jövőben e

kérdés kapcsán felmerülő kívánságokkal közvetlenül a külügy- és belügyminiszter [Vajna Gábor] urakhoz forduljanak, akik a tőle kapott utasítása alapján az esetleges panaszok orvoslásának módját meg fogják találni.

Ezért tehát részletekkel nem kíván foglalkozni, a Nuncius által előadottak kapcsán csupán egy pár megjegyzést kíván tenni: 1./ A budapesti zsidók munkára küldése nem érinti a munkaképteleneket, nőket, gyermekeket, mert ezek Budapesten gettóban lesznek elhelyezve, ahol mindazoknak a követtségeknek, amelyek a zsidók sorsa iránt érdeklődést tanúsítanak, módjuk lesz őket egészségügyi szolgálattal vagy népkonyhák útján segíteni.

2./ Egyes, állítólag megtörtént atrocitásokra nézve a legszigorúbb vizsgálatot fogja elrendelni és biztosíthatja arról, hogy ha a hírek a valóságnak megfelelnek, úgy a tetteseket legkíméletlenebbül meg fogja torolni, valamint ha a hírek nem helytállóak, úgy a követtség informátorai ellen fog a legszigorúbban eljárni.

3./ A Nunciusnak arra a megjegyzésére, hogy Mussolini a forradalom lezajlása után a párt-hadsereget leszerelte, kéri tudomásul venni, hogy azt kizárólag magyar belügyi kérdésnek tartja, hogy a kormány kit fegyverez fel, vagy kiket fegyverez le, és hogy kit küld az arcvonalra. Meg lehet győződve arról, hogy csak megbízható emberek kezébe adunk fegyvert és ha ma a belső fronton folyik tisztogatás, ez a külső arcvonal küzdő képességének érdekében történik, nehogy a hátszágban meghúzódó veszélyes elemek a fronton küzdő katona hátába dőlhessenek. Ami Rómában történt 1922-ben az nem hasonlítható össze azzal a helyzettel, amely Magyarországon 1944-ben van, és amikor a háború kellős közepén az ország fővárosa mellett húzódik a front.

4./ Arra a megjegyzésre, hogy a zsidókkal szemben alkalmazott rendszabályoknak esetleg visszahatása lesz a külföldi államokhoz való viszonyunkra, azt a megjegyzést teszi, hogy ha egyes egyéneknek túlkapásaival és 300.000 zsidó miatt a 14-milliónyi magyarság rokonszenvét kívánják egyes államok veszélyeztetni, úgy ezt csak tudomásul vehetjük, ahogy a magyar nemzet a maga egészében ő mellette lesz, ha a zsidók miatt a külföldi kapcsolatok fenntartása vagy a magyar nemzet élete között kell választani.

Nemzetvezető: végül még ismertette, hogy a külügyminiszter által átadandó írásbeli tájékoztatás részletesen ismertetni fogja a zsidók érdekében hozott mai döntést.

Danielsson svéd követ: közli, hogy a Nuncius által előadottakkal a maga részéről teljes mértékben azonosítja magát. Szükségesnek tartja azonban még megemlíteni, hogy a városban hírek terjedtek el

arról, hogy a párt szélsőséges elemei a semleges követségek elleni fellépésre készülnek, sőt olyan hírek is vannak mintha ő, valamint a zsidó ügyekkel foglalkozó Wallenberg köv. titkár ellen merényletet készülnének elkövetni. Bár ő nem hisz ezeknek a híreknek, de kötelességének tartja ezeket a Nemzetvezetővel közölni, hogy ő és személyi beosztottjainak védelméről gondoskodás történjék.

Nemzetvezető: megnyugtatja a svéd követet, hogy gondoskodás történik arra nézve, hogy személyi biztonsága a legteljesebb mértékben megóvassék. Kéri őt, hogy ne adjon híresztelésekre, mert ha ezeknek hinnénk, úgy akkor már ő maga sem lenne életben a londoni rádió legújabb híre szerint. Gondoskodni fog arról, hogy ezeknek a híreszteléseknek alapja kiderítettessék és ha netán az állapíttatnék meg, hogy ilyen tervek vannak, úgy ezeknek a gazembereknek a baját fogja ellátni, és ha nem, azok ellen fog kíméletlenül fellépni, akik ilyen híreket szárnyra bocsátanak.

Ezek után a Nemzetvezető a svéd követtől és Nunciustól szívélyesen búcsút vett, mellyel a kihallgatás véget ért.

Eredeti, géppel írott tisztázata. A jegyzőkönyvből, amelynek tisztázati példánya a Külügyminisztérium politikai osztályán készült, egy-egy példányt kapott Szálasi Polgári Irodája és Kemény Gábor külügyminiszter.

MNL OL-K63-1944-43-13.182.

191. b.)

1944. november 17.

A semleges követségek memoranduma a zsidókérdésről

MEMORANDUM

A Budapesten akkreditált semleges hatalmak képviselői tisztelettel a következőkkel fordulnak a Magyar Királyi Kormányhoz:

Amikor augusztus hónapban, miután már közel félmillió zsidót már Magyarországon kívülre deportáltak és a semleges országok kormányainak biztos információik voltak arról, hogy a valóságban mit jelentett a deportálás, a fent említett hatalmak képviselői együttesen fordultak a magyar királyi kormányhoz, hogy a deportálások újraindítását megakadályozzák.⁴

A lépést akkor kedvezően fogadták, és néhány százezer emberi életet meg lehetett menteni.

Október 15-ét követően az új magyar kormány és Szálasi úr őexcellenciája maga is kategorikus és ünnepélyes nyilatkozatokat tett, hogy nem kerül sor sem

⁴ Ezzel kapcsolatban lásd a 191. a.) sz. dokumentum 1. jegyzetét.

deportálásra, sem a zsidók elpusztítására. Ennek ellenére a semleges hatalmak képviselői abszolút biztos forrásból értesültek arról, hogy ismét úgy döntöttek, hogy valamennyi zsidót deportálják, és ezt vad energiával végrehajtják, miközben az egész világ tanúja a végrehajtást kísérő brutalitásoknak (kisgyermeket elszakítanak anyjuktól, öregek és betegek kénytelenek az esőben, szabad ég alatt vagy egy téglagyár elégtelen védelmet nyújtó szárítójában meghúzódní. Férfiakat és nőket napokon keresztül mindenféle élelmiszer nélkül hagynak, több tízezer embert zsúfolnak egyetlen téglagyárba, nőket erőszakolnak meg, minden ok nélkül agyonlőnek embereket stb.).

Most is, mint akkor (a nyár folyamán), azt mondják, hogy nem deportálásról van szó, hanem külföldön végzendő munkaszolgálatról. De a semleges hatalmak képviselői igen jól ismerik azt az iszonyatos valóságot, amelyet e szerencsétlenek többsége számára ez az elnevezés rejt. Elegendő egyébként arra gondolni, hogy még kisgyermeket, aggastyánokat és betegeket is elhurcolnak, ezáltal meg lehet arról győződni, hogy nem munkáról van szó, míg az elszállítást kísérő atrocitások igencsak előre láthatóvá teszik ezen tragikus exodus végét!

E szörnyűségekkel szemben a semleges hatalmak képviselői nem vonhatják ki magukat a keresztény könyörületesség és humanizmus érzésétől rájuk kényszerített kötelesség alól, hogy a legmélyebb sajnálatukat fejezzék ki a magyar királyi kormánynak, és kérjék:

1) hogy vonják vissza a zsidók deportálására vonatkozó döntést, és a már végrehajtás alatt lévő intézkedéseket azonnal függeszték fel, hogy az otthonaikból eltávolított szerencsétlenek a legrövidebb időn belül oda visszatérhessenek;

2) hogy azoknak a személyeknek, akik munkavégzés miatt kénytelenek koncentrációs táborban tartózkodni, megfelelő és emberi bánásmódot biztosítsanak (élelmezés és megfelelő szállás, egészségügyi és vallási ellátás, életük tiszteltben tartása stb.);

3) hogy teljes mértékben és engedelmesen hajtsák végre a magyar királyi kormány által kiadott intézkedéseket azon zsidókkal kapcsolatban, akik a Budapesten akkreditált képviseletek védelme alatt állnak. A valóságban az incidentsek egymást követik, és ténylegesen meglepő az a megvetés, amelyet az alacsony rangú beosztottak mutatnak a felsőbb hatóságok által kiadott utasításokkal kapcsolatban.

A semleges hatalmak képviselői remélik, hogy a magyar királyi kormány teljes mértékben megérti ezt a fellépést, és azt kedvezően fogadva visszatér őexcellenciájára, Szálasi úr kijelentéseire és ígéreteire. Ezen diplomáciai fellépésünket nem pusztán az üldözött zsidók iránti együttérzés sugallta, hanem az a mély ragaszkodás, amely Magyarországhoz fűz, amelyet szabadnak szeretnénk látni egy olyan feladat terhétől, amely mindörökké beszennezné dicsőséges történelmét. És a kormány, amely most a magyar nép sorsának súlyos felelősségét viseli, bizonyára meg akarja óvni azoktól a nagy szerencsétlenségektől, amelyekkel a Magyarországgal háborúban álló hatalmak fenyegetik abban az esetben, ha folytatódna a zsidók deportálása és megsemmisítése. (Nem is szólva arról, hogy Magyarország esetleges megszállói ugyanezeket a módszereket alkalmazhatják a magyar néppel szemben.)

A semleges hatalmak képviselőinek, valamint kormányaiknak a maguk részéről nincs más céljuk, mint könnyíteni az emberi szenvedéseken, és növelni a háború áldozatainak nyújtott támogatást. Mindazonáltal e fellépésük fogadtatása a magyar kormány részéről nagy hatással lesz magatartásukra a magyar néppel szemben; és ha ez kedvező lesz, elősegíti, hogy nagyobb érdekekkel és jóakarattal dolgozzanak a magyar népért, főként abban a fájdalmas esetben, ha az idegen megszállás kiterjedne.

A semleges hatalmak képviselői bíznak abban, hogy a nemes magyar nemzet visszaszerezve ősi keresztény hagyományait, még ebben a nehéz pillanatban is hűséges lesz azokhoz az elvekhez és módszerekhez, amelyek Magyarországból az egész világ által csodált és civilizált országot alkottak.

Eredeti, francia nyelvű, géppel írott tisztázata, a magyarországi apostoli nunciatura fejléces levélpapírján, pecsét és aláírások nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.119.

Közzétette: Lévai, Zsidósors, 327–328. Az eredeti alapján szövegét újrafordítottuk. Lévai szerint a memorandumot Angelo Rotta, Carl Ivan Danielsson, Harald Feller, Ángel Sanz Briz és Pongrácz Ferenc gróf írta alá. Lévai szerint a Szálasi-kormány a memorandumra nem adott választ, csak Szálasi 1944. november 17-i döntését küldték meg a memorandum aláíróinak. A valóságban a Külügyminisztérium november 27-én jegyzékben válaszolt a memorandumra (lásd alább a 191. c. dokumentumot).

**191. c.)
1944. november 24.**

A Külügyminisztérium válasza a b.) alatt közölt memorandumra

Apostoli Nunciatura
Bp.

A m. kir. Küm. tisztelettel közli a m. kir. kormány válaszát a Budapesten akkreditált semleges hatalmak képviselőinek november 17-i memorandumában a zsidókkal szembeni bánásmóddal kapcsolatos kérdéseire és kéréseire.

Ad I./ Ami a zsidók németországi kötelező munkaszolgálatát illeti, a kir. kormány szeretné ismételt tisztelettel felhívni a képviselők figyelmét a m. kir. Küm. 1944. november 18-i 13.057/pol. sz. szóbeli jegyzékének második pontja első bekezdésében adott magyarázatra, amely szerint a munkaszolgálatra kijelölt zsidók a magyar nemzet számára fognak Németországban dolgozni. Munkakörülményeiket külön bizottság fogja ellenőrizni, amelyet ebből a célból küldenek ki Németországba, és amelynek egyik tagja a Vöröskereszt Nemzetközi

Bizottsága képviselője lesz, akit az érintett képviseletekkel egyetértésben fognak kijelölni.⁵

Ad 2./ A munkavégzés céljából táborokban koncentrált személyek semmiképpen nincsenek⁶ nehezebb helyzetben, mint azon magyar dolgozók ezrei, akiket szintúgy koncentrációs táborokban helyeztek el⁷ a kiűrités vagy a légitombázások következtében.

Ad 3./ A magyar kormány kész teljes mértékben és lojálisan végrehajtani a közte és az érdekelt képviseletek között létrejött megállapodásokat a tisztelt képviseletek által kivándorlásra javasolt zsidókkal kapcsolatban. Mindazonáltal kéri, hogy a maguk részéről szintén tanúsítsanak tökéletes lojalitást ezen megállapodások végrehajtásakor, nehogy a magyar kormány által nyújtott engedményekkel visszaélések történhessenek. Nagyra értékelve a semleges hatalmak képviselőinek a zsidók iránt mutatott humanitását és könyörületét, a magyar kormány mélységesen meg lenne hatva attól, ha azt látná, hogy ez a rendkívüli együttérzés, amelyet a képviselő urak tanúsítanak, az ellenség által elfoglalt területeken élő, üldözött magyarok milliói, vagy a nyílt városok békés lakosságát sújtó légitombázások számos áldozata iránt is megnyilvánulna.

Géppel írott, francia nyelvű fogalmazvány, Kemény Gábor külügyminiszter kézzel írt jegyével és saját kezű javításaival, valamint datálásával. A választ november 27-én küldték meg az apostoli nunciatúrának.

MNL OL-K63-1944-43-13.119.

191. d.)

1944. november 27.

Angelo Rotta budapesti pápai nuncius jelentése Mgr. Domenico Tardini vatikáni államtitkárnak a b.) alatt közölt memorandumról

Rap. Nr. 2611/44 (N. Pr. 972) (A. E. S. 1157/45, orig.)

Fontosnak tartom elküldeni az államfőnek, Szálasi úrnak folyó hó 17-én átadott Memorandum másolatát azért, hogy maradjon belőle egy példány arra az esetre, ha a nunciatúra archívuma elpusztulna.

Az említett Memorandumot, amelyről már a 324. sz. táviratomban említést tettem, én és Svédország követeadtuk át a semleges országok képviselőinek nevében, akik két alkalommal gyűltek össze ebben az ügyben a nunciatúrán. A Memorandumban összegeztük inkább enyhébb, mint eltúlzott módon, a dolgok valós állapotát. Nem bízunk gyakorlati eredményben, a nyilaskeresztesek

⁵ Az eredetiben itt a következő mondat szerepelt: „Itt jegyezzük meg ugyanakkor, hogy kizárólag férfiakat küldenek külföldre.” Ezt a mondatot tintával áthúzták.

⁶ Az eredetiben e szó helyén a „nem lesznek” szavak szerepeltek, ezeket tintával kihúzták.

⁷ E két szó helyén eredetileg a „találhatók” szó szerepelt, ezt tintával áthúzták.

tömegének zsidóellenes fanatikus gyűlölete és a vallásos tudatlanságban megtestesült mentalitása miatt. A nyilaskeresztesek a számukra kiadott utasítások teljesítése közben valóban hihetetlen brutalitással járnak el; kíváncsok volt egy polgári és keresztény tudattól áthatott irat.

A nunciatúra a maga részéről már megtett minden tőle telhetőt, hogy enyhítsen a szenvedéseken, kitartóan kérve különféle, ebben az ügyben érdekelt minisztereket és kibocsátván több mint 13 000 védlevelet, amelyek néhány alkalommal segítettek legalább megakadályozni – egy bizonyos ideig –, hogy sok zsidót, különösen a megkeresztelkedett zsidó nőket, deportálják.

Amikor ez a jelentés megérkezik, Magyarország politikai helyzetében alapvető változás talán az lesz, hogy a zsidók elleni barbár támadásokat megszüntetik; ne adja Isten, hogy megtorlásul egy civilizált néphez méltatlan módszereket alkalmazzanak majd a magyar keresztények ellen, amitől sajnos félni kell.

Az Actes szerkesztőinek jegyzete: Mgr Tardini megjegyzése: 1945. 3. 1.:⁸ „Nagyon jó, Mgr. Rotta! Megmutassuk a dokumentumot Osborne-nak és M. Taylornak? Mit szól hozzá?” Nem ismeretes, hogy e javaslatnak mi lett a következménye.

Actes, X. k., Doc. N. 408.

⁸ A szerkesztők nem indokolták, hogy az 1944. november 27-i jelentésre miért csak 1945. március 1-jén írt az államtitkár feljegyzést.

192.
1944. november 17.

**A budapesti svéd követség jegyzéke a Külügyminisztériumnak: svéd
védőútlevelel rendelkező személyeket letartóztattak és ismeretlen helyre
szállítottak**

P r o m e m o r i a

Budapest

Mészáros István Titkár Úr figyelmébe!

Hivatkozással ma folytatott telefonbeszélgetésünkre, tisztelettel a következőket van szerencsénk közölni:

dr. K o z m a Sándornét, svéd védőútlevelel (95/39. sz.) tulajdonost Podmaniczky u. 29. szám alatti lakásáról elvitték.

dr. L é n á r t Edit svéd védőútlevelel tulajdonost folyó évi november hó 15-én, amidőn a Pozsonyi úti svéd [védett] házba volt beköltözendő, a Szent István krt. 2. szám alatti parthelyiségbe vitték.

T ö r ö k Istvánné svéd védőútlevelel tulajdonost (00/77. sz.), aki azon kívül követségi tisztviselői munkagazolvánnyal is el volt látva, folyó évi november 16-án a délutáni órákban a Légrády Károly utca környékén ugyancsak elfogták.

Fentnevezetteknek azóta nyoma veszett.

Gosztonyi Márton követségi tisztviselő és néhány kisegítő munkaszolgálatos, valamint¹ S ó s Dezsőt, aki ideiglenes svéd védőútlevelel rendelkezik folyó évi november hó 16.-án dr. Bánhegyi Tihamér ügyvéd Vilmos császár út 16. sz. irodájából elvitték. Nevezettekről azóta semmi hír.

F o r g ó Istvánné svéd születésű svéd állampolgár tulajdonát képező öt láda, dr. Bernáth György miniszteri tanácsosnál volt elhelyezve. Folyó évi november 16-án néhány párttag megjelent dr. Bernáth miniszteri tanácsos úr lakásán, ezeket a ládákat felbontotta és utasítást adott, hogy azokhoz nyúlni tilos, mert el fognak szállíttatni.

Eredeti, géppel írott, magyar nyelvű tisztázat, a svéd követség fejléces levélpapírján, a követség ovális pecsétjével, aláírás nélkül.

November 21-én a Külügyminisztériumból a jegyzék másolati példányát megküldték Gera József pártépítés-vezetőnek azzal, hogy a „bejelentett eseteket megvizsgáltatni és a szükséges intézkedéseket foganatosítani” szíveskedjék. Az átiratot Kemény Gábor látta el kézjeggyel.

MNL OL-K63-1944-43-13.058.

¹ A mondatot idáig kézzel, ceruzával többször áthúzták, és a bal margóra ráírták: „megerült!”

193. a.)
1944. november 17.

A Külügyminisztérium jegyzékben figyelmezteti Carl Lutz budapesti svájci alkonzult: a forgalomba került hamis svájci védlevelek az egész palesztinai kivándorlási akciót veszélyeztetik

Szóbeli jegyzék

A Svájci követség
Idegen Érdekek Képviselte Osztályának¹
Budapest
Melléklet: csomag

A M. Kir. Külügyminisztérium csatoltan tisztelettel átnyújt tudomásulvétel céljából a svájci követségnek: 29 névhamisítást a svájci védőútleveleken, valamint ezen védőútlevelek 9 hamis űrlapját.²

A névre hamisított okmányokat – az illetékes szervek megállapítása szerint – a Mérleg utcai irodában állították ki, míg a hamis űrlapokat a biztonsági szervek a követség tisztviselőinek, Kellner Lászlónak és Schumacher Verának lakásán a zeneszekrényben találták meg.

Fentiekről Lutz konzul urat szóbelileg már értesítettük.

Lutz konzul úrnak november 16-án átadtak egy borítékot, mely a Svájci Követség Idegen Érdekek Képviselte Osztályától származott és a Radetzky-laktanyában működő hatóságnak volt címezve, és amely szintén két hamisított svájci útlevél-példányt tartalmazott. A svájci követséget tisztelettel felkérjük, szíveskedjék azon tisztviselőjének nevét közölni, aki a fent említett borítékot a hamisítványokkal egy magyar rendőrrel kézbesítette. Felkérjük továbbá a követséget, szíveskedjék minden, szerinte alkalmasnak tűnő intézkedést megtenni annak érdekében, hogy a követség nevében kiállított dokumentumokkal történő mindenfajta visszaélés megelőzhető legyen, mert hasonló esetek az általa kezdeményezett akció sűrűdésmentes lebonyolítását veszélyeztetik, és az egész akciót kompromittálják.

A M. Kir. Külügyminisztérium mielőbbi választ vár ebben az ügyben.

Géppel írott, német nyelvű fogalmazvány, Kemény Gábor külügyminiszter kézjegyével.

MNL OL-K63-1944-43-13.050.

A jegyzéket november 20-án küldték meg a svájci követségnek.

¹ A jegyzéket eredetileg a svájci követségnek címezték, utólag, kézzel, ceruzával maga Kemény Gábor javította ki fogalmazványon a címzést.

² Nem található az iratok mellett.

193. b.)
1944. november 26.

A budapesti svájci követség válasza az a.) alatt közölt jegyzékre

Ügyiratszám: 431 1/kr.

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

Hivatkozással az 1944. november 17-én kelt, 13.050/pol sz. szóbeli jegyzékre, a svájci követség Idegen Érdekek Képviselte tisztelettel a következőket hozza a Magyar Királyi Külügyminisztérium szíves tudomására:

A svájci követség tisztában van azzal, hogy a jelenlegi helyzetet figyelembe véve nagyobb számban állítottak ki hamis útlevélokmányokat. Mint kideríthető volt, például olyan személyek, akik a svájci követség alkalmazottainak adták ki magukat, a városban több helyen, különféle irodákban adták ki a szóban forgó hamis okmányokat. Ez történt például azzal a borítékkal (amelyen a „Svájci Követség, Vadász út³” jelzés írógéppel volt írva), amelyet állítólag néhány útlevélnyomtatvánnyal a Radetzky-laktanya hivatalának címeztek. A követség magától értetődően, csakúgy, mint eddig is, minden intézkedést megtesz, hogy az ilyen okmányhamisításokat megelőzze. Sajnos a követség eleinte nem volt tisztában azzal, hogy ezek az okmányok milyen jelentőséggel bírnak, különben az okmányokat fényképpel és aláírással látta volna el. Ebben az összefüggésben rá kell még mutatni arra, hogy a Mérleg utcában működő iroda semmiféle kapcsolatban nem áll a követséggel, és az állítólagos Kellner László és Schuhmacher Vera követségünk előtt ismeretlenek. Fontos volna mindenekelőtt, hogy valódi kíváncsiorolókmányokkal rendelkezőket ne vigyenek a Budai Téglagyárba, és azokba a házakba, amelyek svájci védelem alatt állnak, erre fel nem jogosított személyek ne léphessenek be, és ezek a biztonsági szervek által tiszteletben tartassanak. A svájci követség a Magyar Királyi Külügyminisztériumnak nagyon hálás lenne, ha a Minisztérium szóbeli jegyzékben leszögezné, hogy miután a svájci követség a kérdéses házakban az ellenőrzést elvégezte, ezekbe a házakba csak a minden házban működő bizalmi személy hozzájárulásával lehet belépni. Egy erre vonatkozó útbaigazítás a Nyilaskeresztes Párt részére igen hasznos lehetne.⁴

A svájci követség ezt az alkalmat is megragadja, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumot ismételten kiváló nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázata, a budapesti svájci követség „Idegen Érdekek Képviselte V. Szabadság tér 12.” feliratú fejléces levélpapírján, a követség körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.150.

³ Helyesen: utca.

⁴ A mondat mellett a bal margón függőleges, piros ceruzával húzott vonal látható, és ugyanazzal a ceruzával aláhúzták a mondatot.

193. c.)
1944. november 28.

**A budapesti svájci követség jegyzékben tiltakozik a Külügyminisztériumnál:
svájci védett házakból érvényes védlevéllel rendelkezőket rendszeresen
elhurcolnak, a védettek okmányait elveszik**

Ügyiratszám: A.1. L/1.

S z ó b e l i j e g y z é k ⁵

A svájci követség Idegen Érdekek Képviselte Osztálya a Magyar Királyi Külügyminisztériumot tisztelettel a következőkről értesíti:

Mint ismeretes, néhány ezer hamis, úgynevezett svájci kollektívútlevél-tanúsítvány van forgalomban, ezért a Magyar Királyi Kormány és a követség között megegyezés jött létre, mely szerint valamennyi svájci védelem alatt álló házban ellenőrzést kell végrehajtani. Ez a munka az elmúlt hét folyamán kezdetét is vette, melynek során magyar rendőri szervek, valamint a német SD képviselői, a követség hivatalnokai voltak jelen. Ez a felülvizsgálat a legnagyobb rendben folyt, és már a végéhez közeledett, amikor tegnap egyszerre csak a Nyilas Párt tagjai jelentek meg a helyszínen, beavatkoztak az ügybe és megtagadták e követség képviselőinek az elvett okmányok bemutatását. Heves szóváltás után mégis kialakult egy valamelyest elfogadható együttműködés. Majd a követségi képviselők megállapították, hogy a nyilasok a követség és a rendőri szervek által már ellenőrzött házakból is újra kihozták a lakókat. Ehhez a követségi hivatalnokok természetesen nem adták beleegyezésüket, és megtagadtak minden további együttműködést.

Ma a Szent István parkban megállapítható volt, hogy a palesztinai úti okmányokkal rendelkezőket goromba módon bántalmazták, és okmányaiktól kivétel nélkül megfosztották őket. Ezenkívül ismételten a már ellenőrzött és e követség védelme alatt álló házakból hurcoltak el embereket.

A svájci követség Idegen Érdekek Képviselte Osztálya a fent említett események következtében indítatva érzi magát, hogy a nyilasok folytonos beavatkozása ellen tiltakozzék, és a brit kormányt mint megbízóját ezekről a túlkapasokról tájékoztassa.

A követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumot kiváló nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, a budapesti svájci követség Idegen Érdekek Képviselte Osztálya fejléces levélpapírján, a követség német nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.142.

⁵ A lap tetején kézzel írva: „Csopely”; alatta: „a. a. szóbelileg megválaszolva Bagossy követ által”.

193. d.)
1944. november 30.

A Külügyminisztérium válasza a b.) alatt közölt jegyzékre

S z ó b e l i j e g y z é k .

A svájci követség 1944. november 26-án Nr. 431/1/kr sz. alatt kelt jegyzékében a Magyar Kir. Külügyminisztériumtól annak írásbeli rögzítését kérte, hogy a svájciak által elvégzett ellenőrzés után a zsidó házakba csak a minden házban kinevezendő bizalmi személyek hozzájárulásával lehessen belépni.

A Magyar Kir. Külügyminisztériumnak legnagyobb sajnálatára ez idő szerint nem áll módjában a svájci követségnek egy ilyen nyilatkozatot rendelkezésére bocsátani.

A következő okok miatt:

Kiderült, hogy egyes zsidók a már ellenőrzött házakba jogtalanul visszatértek, mi több, az is előfordult, hogy olyan zsidók is belopóztak ilyen házakba, akiknek egyáltalán semmiféle menlevelük sem volt. A dolgok ilyen állása mellett számolni kellene azzal, hogy a jövőben nagyszámú zsidó fog jogtalanul olyan házakban tartózkodni, amelyekbe a svájci követség kívánsága szerint immár csak a bizalmi emberek hozzájárulásával lehetne belépni.

Ez olyan visszaélésekhez vezetne, melyek elharapózása bizonyára nem áll a svájci követség érdekében.

Minthogy azonban a Magyar Kormány maga is érdekelt abban, hogy a védlevéllel ellátott zsidók kérdését nyugvópontra juttassa, a Magyar Kir. Külügyminisztérium tisztelettel közli a svájci követséggel a következőket: az illetékes magyar hatóságok utasítást kaptak, hogy minden érvényesnek talált, és a svájci kontingenst túl nem lépő védlevélre a ház számát, melyben az érintett személy lakni jogosult, jegyezzék fel.

Ebből az alkalomból közlik a zsidókkal, hogy ha idegen házban érik őket, védlevelüket – a svájci követséggel egyetértésben – elveszik tőlük.

Az érintett házakban a bizalmi személyek megfelelő eligazítást kapnak, és felelősséggel tartoznak azért, hogy védlevél nélküli személyek, vagy olyan védlevéllel rendelkezők, mely egy másik házra szól, a házba ne léphessenek be.

E rendszer életbelépése után a Magyar Kormánynak módjában lesz a tisztelt követség fent említett jegyzékében kifejezésre juttatott kívánságának eleget tenni. Természetesen fenn kell tartania azon jogát, hogy időről időre az érintett házakban szűrőpróbaszerű ellenőrzést végeztesse. Előzőleg a svájci követséget felszólítanánk, hogy ezeken az ellenőrző utakon szíveskedjék részt venni.

Géppel írott, német nyelvű másodlat, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.150.

193. e.)
1944. november 30.

A Külügyminisztérium tájékoztatja a Belügyminisztériumot a b.) alatt közölt jegyzékre adott válaszáról

Ttel megküldöm a Bp-i Svájci Követség szóbeli jegyzékének⁶ másolatát. A jegyzékben előadott kérelmeknek eleget tenni egyelőre nem tudok, mert a gyakorlat azt mutatja, h. a zsidók felhasználják a nekik engedélyezett kimenőt arra, h. a már átvizsgáltatott házakba visszaszivárognak. Így tehát a jelenlegi ellenőrzési rendszer mellett nincsen elég biztosíték arra, h. az átvizsgált házakban valóban csak érvényes védlevéllel rendelkező és a svájci követség részére engedélyezett kontingens számát⁷ túl nem haladó egyének⁸ laknak.

Mivel azonban a svájci követség kérelme elvileg méltányos, s a magam részéről is a legnagyobb súlyt kell helyeznem arra⁹ h. a külföldi védelem alatt álló zsidók ügye végre nyugvópontra jusson, ttel kérem a Min. urat, h. szerveit a jövőben a következő eljárásra utasítani méltóztassék:

Az érvényes és a svájci¹⁰ követség kontingensét meg nem haladó védlevelekre rávezetendő, h. a menlevél tulajdonosa csak egy bizonyos házban lakhat. Kimenőjükről visszatérő zsidók kötelesek ezt a menlevelet visszatérésükkor a házfelügyelőnek felmutatni, aki személyesen felelős azért, h. jogosulatlan személy ne térhessen be a házba.

A zsidók menlevelük lepecsételésekor tájékoztatandók, h. idegen házban talált zsidó menlevelét a magyar hatóságok meg fogják semmisíteni és tulajdonosa a külföldi mentességet nem élvező zsidókkal egyenlő elbánás alá esik.

Fentiekről a svájci, s a többi követségeket is értesítettem.

Géppel írott fogalmazvány, Kemény Gábor külügyminiszter saját kezű javításaival, datálásával és kézjeggyével.

MNL OL-K63-1944-43-13.150.

A válaszijegyzék egy másolati példányát megküldték a Belügyminisztériumba Toldy Árpádnak, a zsidóügyek kormánybiztosának.

A Külügyminisztérium a budapesti svájci követséghez írott jegyzékének egy-egy másolati példányát december 4-én megküldte a budapesti spanyol, portugál és a szentszéki követségnek is.

⁶ E szó után a fogalmazványba kézzel, íróttal beiktatták: „és az arra adott válaszom”.

⁷ E szó után kézzel, íróttal beiktatták: (7.800).

⁸ E szót kézzel, íróttal áthúzták, helyébe a „zsidók” szót iktatták.

⁹ E szó után szereplő „is”-t kihúzták.

¹⁰ E szót kihúzták, helyébe iktatták: „az illető követség” szavakat.

**Rendőri jelentés a Szent Kereszt Egyesület központjában végrehajtott nyilas
razziáról**

M. kir. rendőrség budapesti VIII. ker. Kapitánysága

J E L E N T É S

Jelentjük, hogy Dr. P i n t é r A r n o l d r. főtanácsos úr telefon bejelentése alapján eljárunk.

Kikérdeztük Dr. Cavallier József budapesti szül. 1891. év r. k. nős főszerkesztőt (lak. Ferry [sic! helyesen: Fery] Oszkár utca 57. I. em.) aki előadta, hogy a Magyar Szent Kereszt Egyesület (VIII. ker. Múzeum krt. 10. I. 4.) elnöke. F. hó 17-én du. 1 órakor ment be az Egyesület helyiségébe, akkor már 12-15, Nyilas-keresztes Párt egyenruhájába öltözött, géppisztollyal és lőfegyverrel felszerelt, előtte név szerint ismeretlen férfi házkutatást tartott, s az ott megjelenteket igazolta[ttá]. A helyiségben sok zsidó is tartózkodott, akik a Pápai nunciatúra védelveire várakozott [sic!]. A zsidókat is igazoltatták, pénzüket, értéktárgyaikat elszedték. Érdeklődött, hogy mit keresnek a helyiségben, mert az a nunciatúra védelme alatt áll. Az egyik nyilaspárt egyenruháját viselő férfi, ráordított, hogy ő mit keres ott. Közölte vele, hogy a nunciatúra védelme alatt álló Szent Kereszt Egyesület elnöke, s tiltakozott a házkutatás és az igazoltatás ellen. Erre az egyik nyilas egyenruhát viselő férfi puskával ütlegelni kezdte. Erre az ablakhoz ment, öklével azt betörte és segítségért kiabált. Az egyik nyilas egyenruhás, magas, szemüveg[et] viselő férfi hátulról rá lőtt és úgy véli, hogy a lövedék a fejtető bőrére súrolta. Ezután őrizetbe vették.

A kezén látható vérző sérülések az ablak betöréstől, az arcán, homlokán, szemöldökén, szeme alatt és a fejtetőn látható vérző sérülések az ütlegeléstől származnak.

A nyilaspárti vezetőkkel közölte, hogy a helyiség a nunciatúra védelme alatt áll, így területen kívülséget élvez.

A helyiségben tartózkodó nyilaspárt egyenruhát viselő férfiakat a sérültnek felmutattuk, aki kijelentette, hogy ezek közül nem ismeri fel azt az egyént, aki őt bántalmazta és aki rálőtt. Később kijelentette, hogy a jelenlegi állapotában és körülmények között nem hajlandó megnevezni, vagy megmutatni azt az egyént, aki bántalmazta, illetve rálőtt.

A mentők kihívását, illetve elsősegélyben való részesítését azzal hárította el, hogy a vele levő unokahúga Dr. Kormos Margit orvosnő fogja elsősegélyben részesíteni.

Farkas László, a Nyilaskeresztes Párt I. ker. szervezetének vezetője (Mészáros utca 14.) előadta, hogy az I. ker. pártszervezet értesítést kapott arról, hogy a Szent Kereszt Egyesület helyiségében zsidók részére menleveleket állítanak ki. Ő megbízta Murger János pártszervezeti ellenőrt, hogy a vizsgálatot folytassa

le, s egyben írásbeli felhatalmazást adott neki, hogy az egyesület helyiségeiben házkutatást tartson és az ott tartózkodó zsidókat tartóztassa le. Murger telefonon értesítette őt, hogy az egyesületben nagyon sok zsidó van és erősítést kért. Intézkedésére a VIII. ker. és a IX. ker. pártszervezet küldött ki embereket. Később ő is kiment a helyiségbe, ekkorra már a párt tagjai az irodában tartózkodtak és a jelen volt zsidókat igazoltatták. Arra nézve nem tud felvilágosítást adni, hogy ki bántalmazta és ki lőtt rá Dr. Cavallier Józsefre. Állítólag az ablakon akart kiugrani és közben sérült meg arcán, kezén és fején.

Murger János budapesti, szül. 1895. év r. k. nős nyilaspárti ellenőrző (nyomozó), lak. Szent János tér 4. sz. előadta, hogy a párt ellenőrző megbízottja. Bizalmas úton tudomást szerzett arról, hogy a Szent Kereszt Egyesület helyiségeiben zsidók gyülekeznek a menlevelek átvételére. Ezt írásban bejelentette Farkas László szervezet vezetőjének, aki írásbeli utasítást adott neki arra, hogy az Egyesület helyiségeiben házkutatást tartsanak és az esetleges ott tartózkodó zsidókat tartóztassák le. Boda Péter, ifj. Gaál István, Kozma Jenő párttagok kíséretében bement az Egyesület helyiségeibe. Itt sok zsidót talált, akik közül többen leszedték a megkülönböztető jelzést.

Telefonon jelentette az esetet Farkas Lászlónak, aki erősítést küldött részére. Az írásbeli felhatalmazás alapján a házkutatást és a jelenlevők igazoltatását megkezdték. Házkutatás közben érkezett meg Cavallier József, akit igazoltattak. Nevezett ordítozott, bár felhívták, hogy csendesebben viselkedjék. Cavallier az ablakhoz ugrott, s annak egyik tábláját betörte, segítségért kiabált, majd ki akart ugrani az ablakon. E közben sérült meg kezén, arcán és fején. Tudomása szerint senki sem bántalmazta, senki nem lőtt rá. Emlékezete szerint Cavallier említette neki, hogy a helyiség a nunciatúra védelme alatt áll.

Nem tud felvilágosítást adni arra nézve, hogy ki volt az a magas, szemüveget viselő férfi, aki Cavallier Józsefre rálőtt.

Brodzky Sándorné szül. Mórítz Etel bpesti szül. 1899. év r. k. férjes htb. (lak. Múzeum krt. 10. II. udv. I. em. 10.) előadta, hogy ma du. 1 óra körül a lakásában tartózkodott. Ebben az időben zavaró repülés volt és az ellenséges gépek bombákat dobtak le. Ablak csörömpölést hallott, de azt hitte, hogy légnyomás törte be az ablakot. Lövést nem hallott.

Dr. Kormos Margit R.szentmihályi szül. 1912. év r. k. orvos (II. ker. Gábor Áron u. 5. sz. I. em. 2. ajtó) előadta, hogy Dr. Cavallier József unokahúga. Határozott kívánsága és nem kéri, hogy nagybátyját a mentők részesítsék elsősegélyben. Előadta, hogy ma du. nagybátyjával együtt ment be a Szent Kereszt Egyesületbe. Az Egyesület helyiségeiben 12-15, nyilaspárt egyenruhát viselő fegyveres férfi tartózkodott, akik házkutatást tartottak és a jelen voltakat igazoltatták. Őt egy ismeretlen nyilaspárti egyenruhát viselő férfi belökte az egyik belső szobába, nagybátyját pedig egy másik szobában az ablak mellé állították. Azt nem látta, hogy ki bántalmazta, egy lövést hallott, de nem tudja, hogy ki lőtt rá nagybátyjára.

A helyszínen megállapítottuk, hogy az előszobából nyíló és a II. udvarra néző egyik irodahelyiség jobb oldali ablaktáblájának alsó jobb üvegtáblája ki van törve. Az ablakban levő üvegcserepeken vérvnyomokat nem találtunk, ha-

sonló képen a II. udvar, betört ablakkal szemben levő falán lövedék becsapódás nyomát nem találtunk. Megjelenésünk alkalmával az utcán, lépcsőházban és az emeleti folyosón, részben nyilaspárti egyenruhát, vagy karszalagot viselő, fegyverrel, vagy pisztollyal felszerelt fiatal embereket láttunk. Az Egyesület helyiségeiben kb. 100, nagyobb részt zsidó származású férfit és nőt láttunk, akiket a pártegyenruhás férfiak igazoltattak. Az egyik szobában pedig egy Nyilaskeresztes egyenruhát viselő férfi az igazoltatott zsidóktól a készpénzt, arany és ezüst értéktárgyait elszedte, s azt jegyzékbe foglalta.

Nyomozásunk során nem volt megállapítható, hogy Cavallier Józsefet ki bántalmazta és ki lőtt rá.

Kmft.

Lieszkovszky Pál s. k.

és

Bedő Imre s. k.

detektívek.

Géppel írott másodlat.

BFL-XXV-2883/1945. Murger János iratai

195. a.)
1944. november 17.

A Budapesti Anya-, Csecsemő és Kisdedvédelmi Intézet igazgatója Doroghi Farkas Ákos budapesti polgármester döntését kéri: a textilkormánybiztos a lezárt zsidó textilüzletek csecsemőkelengye- és gyermekruha-készleteinek átadására utasította

8754/
1944

P o l g á r m e s t e r Ú r !
(IX. ü. o.)

Mai napon megjelent intézetünkben Egerváry Lajos, a Hungarista Mozgalom megbízottja, aki a textil-kormánybiztos intézkedésére hivatkozva közölte velem, hogy a lezárt zsidó textilüzletek csecsemőkelengye és gyermekruha készleteit (mintegy 10-12 éves korig) a kormány szociális célú közintézményeknek kívánja átadni beszerzési áron azzal a céllal, hogy e készleteket az intézmények vagy saját felszerelésük kiegészítésére használják fel, vagy pedig a gondozásuk alatt álló és valóban rászoruló védenceknek adják tovább ugyancsak beszerzési áron, legfeljebb minimális kezelési költség hozzászámításával.

A kormánybiztosság továbbá azt kívánja, hogy az átveendő készleteket azonnal szállítsuk át Budára és a netán felmerülő szükség esetén később¹ tovább a Dunántúlra. Az átvett áruk leltár-szerinti értékét készpénzben kell az átadás alkalmával kiegyenlíteni, de ha ennek akadálya volna, a kifizetés néhány nappal későbbi időpontban is megtörténhetik.

Tisztelettel kérem Polgármester Urat, hogy – mivel a textilüzletek felnyitása és az anyag bizottsági átadása pár napon belül esedékes – a készletek átvétele és mikénti kifizetése ügyében sürgősen dönteni szíveskedjék.

[olvashatatlan aláírás]
igazgató-főorvos

Eredeti, géppel írott tisztázat, az Intézet fejléces levélpapírján, az igazgató főorvos saját kezű aláírásával, az Intézet körpecsétjével.

BFL-1409/c.-IX-4.340/1944.

¹ A szót utólag gépelték a sor fölé, és géppel aláhúzták. Az eredetiben kézzel, piros ceruzával húzták alá a mondatot a „szállítsuk át”-tól a végéig.

195. b.)
1944. november 20.

**Doroghi Farkas Ákos budapesti polgármester felterjesztése Vajna Gábor
belügyminiszterhez: kéri a főváros nép- és családvédelmi ellátmányának
1 millió pengővel való felemelését**

154.393
1944. IX. ü.-o.

Miniszter Úr!

A textilanyagok beszerzése körül már hosszabb idő óta észlelhető nehézségek szinte megoldhatatlan feladatok elé állítják a székesfőváros nép- és családvédelmi munkáját.

A csecsemők kelengyeellátása, a kisdetek, iskolások és tanoncok felruházása, továbbá az intézetek fehér- és ágynemű, valamint felsőruha szükségletének biztosítása ma úgyszólván lehetetlen.

A m. kir. kereskedelem- és iparügyi miniszter úrnak a napokban kiadott rendelkezése értelmében a lezárt zsidó üzletek árukészlete kiárúsításra kerül.² Ezzel kapcsolatban alkalom nyílnék nagyobb készlet textilanyag, valamint gyermekruha vásárlására.

A Székesfővárosi Nép- és Családvédelmi Alap ez évi költségvetésében előirányzott összeg az általános áremelkedések, a kormányintézkedés alapján több ízben emelt munkabérek következtében az év végéig felmerülő kiadásokat nem fedezi s így pénzügyi okokból nincs lehetőség az aránylag olcsó áron beszerezhető textíliák megvételére.

Miniszter úr a költségvetést jóváhagyó 61.324 /1944. B. M. sz. leiratában a székesfőváros ez évi nép- és családvédelmi ellátmányát 13, 800.000 pengőben állapította meg. Ez az összeg a tavalyi árakat, valamint a székesfőváros gondozásra utalt lakosságának az év első három hónapjában volt lélekszámát véve alapul – sem volna elegendő. Miután mind a bombakárosultak mind a menekültek igen erős mértékben igénybe veszik a székesfővárosnak elsősorban természetbeni szociális segítségét – minden készlet felhasználásra került és ezért a még mindig jelentkező jogos igényeket kielégíteni már nem tudja.

Tisztelettel kérem, hogy a fentebb jelentett kedvező beszerzési lehetőség-re figyelemmel, méltóztassék a székesfőváros ellátmányát 1,000.000 pengővel felemelni és ezzel egyidejűen az összegnek az említett vásárlások céljára a Székesfővárosi Községi Takarékpénztárnál vezetett folyószámlánkra való

² Ilyen tartalmú rendeletet a Szálasi-kormány kereskedelem- és közlekedésügyi minisztere, Szász Lajos 1944. november 17. előtt nem adott ki. Kereskedelmi és iparügyi miniszteri poszt nem volt a Szálasi-kormányban.

befizetése iránt intézkedni. Az összeg kiutalása után azonnal beszerezzük a szükséges anyagokat, hogy azok az igényjogosultak között mielőbb kioszthatók legyenek.³

tanácsnok

tanácsnok

Géppel írott fogalmazvány, két tanácsnok saját kezű aláírásával.

BFL-IV-1409/c.-IX-1944-4.340.

Az irat hátlapján kézzel írott feljegyzés olvasható: „Pro domo. Az 1944. nov. 23-i értekezleten referáltam, ha ideadják a pénzt és az anyagot úgy kapjuk, hogy az mindjárt kiosztható, akkor meg lehet venni, de a megőrzést és a Dunántúlra szállítást nem vállaljuk.” [olvashatatlan aláírás].

A polgármesteri hivatal IX. ügyosztálya december 7-én jelentette a polgármesternek, hogy a 154.393/1944. sz. ügyben nyilvántartott határidő lejárt. Az iratot 1945. március 27-én irattárba helyezték.

³ E mondat után szabályos korrektúrajelet tettek, a lap alján pedig a jel megismétlése mellett kézzel, tintával írott sor olvasható: „Az összeg kiutalása után azonnal beszerezzük a szükséges anyagokat, hogy azok az igényjogosultak között mielőbb kioszthatók legyenek.”

196.
1944. november 17.

Fővárosi fiatal keresztény tisztviselők kéri a főpolgármestert: rendelje el a szolgálattételre berendelt nyugdíjas tisztviselők származásának igazoltatását

Főpolgármester Úr!

Tisztelettel kérjük, hogy a Székesfőváros különböző hivatalaiba szolgálattételre berendelt összes nyug. tisztviselők keresztény származásának igazoltatását sürgősen elrendelni méltóztassék. Elég volt a szabadkőműves-zsidó városházából. A szolgálatot teljesítő nyug. alkalmazottak még az új esküt sem tették le.

Kitartás, Éljen Szálas!

Székesfővárosi keresztény
fiatal tisztviselők.

Eredeti, géppel írott tisztaírás, aláírás nélkül. Az eredetileg postai levelezőlapra írt és dr. Mohay Gyula főpolgármesternek címzett beadvány feladójaként írógéppel írva a „Nyilaskeresztes Párt Orsz. Központja, Budapest”-et jelölték meg. A levelezőlap első oldalára november 29-én rágépelték: „Tudomásul szolgál, irattárba kell tenni.”

BFL-IV-1402-b-1944-1177.

A beadványra kézzel ráírták: „Nagy Lajos jegyzővel közöltem. IX/21.” November 29-én a levelezőlapot irattárba helyezték.

197. a.)
1944. november 17.

A spanyol követség lakásbeutalási igazolása Gelléri Miklós számára

Beutalási jegyzék.¹

Ezennel igazolom, hogy

Név Gelléri Miklós..... Sorszám 161

Név..... „.....

Név..... „.....

Név..... „.....

jogosultak a spanyol védettek részére kijelölt házba beköltözni.

1 személy

A Spanyol Követség.

Eredeti, géppel írott, kézzel kitöltött, magyar nyelvű tisztázat, a budapesti spanyol követség körbélyegzőjével.

MZSL-Történelem-70.24.

197. b.)
1944. november 24.

Gelléri Miklós spanyol védleveles munkaszolgálatos leszerelési jegye

M. KIR. 701/2. KISEGÍTŐ MUNKÁSSZÁZAD

Leszerelési jegy

A M. Kir. Honvédelmi Minisztérium XI. csoportfőnöke, egyben a katonai munkaszolgálat országos felügyelője Munkaszervezete 1944. nov. 15-i szolgálati jegye értelmében Gelléri Miklós 701. munkásszázad állományába tartozott munkást a polgári életbe visszabocsájtom.

Spanyol védlevél
száma: 784.

Hetényi

Eredeti, géppel írott tisztázat, a 701/2. Kisegítő Munkásszázad körpecsétjével és Hetényi Tibor századparancsnok saját kezű aláírásával.

MZSL-Történelem-70.23.

¹ Kézzel írva e sor fölött: „Pannónia u. 48.”

198.
1944. november 18.

**Kolosváry-Borcsa Mihály, a sajtóügyek kormánybiztosa vállalatvezetőt nevez ki
egy nyomdavállalat élére**

M. Kir. Miniszterelnökség
50.171/1944. M. E. III. b.

Bakács Albert és Fia könyomdavállalat

Budapest
VII. Kazinczy u. 3/b.

A zsidók részére kiadott egyes iparjogosítványok megvonása tárgyában kiadott 11.000/1944. M. E. sz. rendelet 3. §-ának második bekezdésében¹ biztosított jogkörömnél fogva 1945. január 31. napjáig terjedő időtartamra az üzem folytatására vállalati vezetőül T o k a j i - S z a b ó István menekült nyomdaigazgató, jelenleg budapesti lakost kirendelem.

A kirendelt vállalati vezető díjazását heti kettőszázötven pengőben állapítom meg.

Felhívom a kirendelt vállalati vezetőt, hogy a vállalat vezetését haladéktalanul vegye át és a törvényes rendelkezések szigorú betartásával rendes kereskedői gondossággal járjon el, mert e minőségben kifejtett működéséért büntetőjogilag is felelősséggel tartozik.

A kirendelt vállalati vezető jogkörére az 1.600/1944. M. E. sz. rendelet 10. §-ának rendelkezései irányadók.²

A miniszterelnök helyett:

dr. vitéz K o l o s v á r y - B o r c s a Mihály s. k.
államtitkár
a sajtóügyek m. kir. kormánybiztosa

Géppel írott másodlat.

BFL-IV-1476/a-1944-73.154.

Doroghi Farkas Ákos polgármester 1944. november 24-én kelt, 299.771/1944. XV. ü. o. sz. határozatával a miniszterelnöki leiratot tudomásul vette, egyben fel-szólította az elsőfokú iparhatóságot, hogy a kirendelést az iparlajstromba jegyez-ze föl. 1945. július 1-jén arra hivatkozva, hogy az „érdekelt a mai napig nem jelent-kezett”, jelentkezéséig a leiratot irattárba helyezték.

¹ 1944. évi 11.000. M. E. számú rendelete a zsidók részére kiadott egyes iparjogosítványok megvonásáról (1944. május 17. Sztójay Döme, *MRT*, 1944, 795–797.). A hivatkozott paragrafus-rész felhatalmazta a miniszterelnököt (sajtóügyek kormánybiztosa), hogy ha az üzlet (üzem) foly-tatása közérdekből szükséges, a vállalat tulajdonosának költségére vállalati vezetőt rendelhet ki.

² A hivatkozott paragrafus szerint részletes leltárt kellett készíteni a zár alá vett üzemek, üzle-tek nyersanyag- és árukészletéről, a kirendelt vállalatvezető köteles volt gondoskodni a termelés, illetve az üzletmenet folyamatosságáról.

199. a.)
1944. november 18.

Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztos felkéri a Zsidó Tanácsot: a budapesti zsidóknak a VII. kerület bizonyos részébe való átköltöztetése ügyében tartandó értekezletre küldjenek megbízottat

**A MAGYAR KIRÁLYI RENDŐRSÉG BUDAPESTI
ŐRSZEMÉLYZETÉNEK FŐPARANCSNOKA**

Zsidótanács!
Helyben

A m. kir. kormány a budapesti zsidó személyeknek a VII. ker. bizonyos területén való összeköltöztetését rendelte el.

A zsidók átköltözködésével kapcsolatban felmerülő állami-, városi-, közületi-, pénzügyi- stb. érdekek megóvása, valamint a nagyszabású terv keresztülvitelével felmerülő kérdések megbeszélése céljából felkérem, hogy teljhatalmú megbízottját 1944. évi november hó 18-án 17 órakor a Mosonyi utca 5. szám alatt, a Rendőrfőparancsnokság értekezleti termében tartandó megbeszélésre elküldeni szíveskedjék.

A kérdés gyakorlati keresztülvitelére a m. kir. belügyminiszter engem utasított és felhatalmazott minden ezzel kapcsolatos intézkedés megtételére.

Solymossy s. k.
rendőrtörzsfőfelügyelő
főparancsnok helyettes

*Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

199. b.)
1944. november 18. körül¹

A Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intézőbizottságának felterjesztése Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztoshoz: kéri a gettó létesítésére kiadott rendelkezés visszavonását, vagy jelentős, emberbaráti szempontok szerinti módosítását

Főparancsnok helyettes Úr f. hó 18-i n. b. levelével tanácskozásra volt szíves hívni a M. Zs. Sz. Ideiglenes Int. biz. teljhatalmú megbízottját, hogy a zsidóságot a sorsát eldöntő tanácskozáson részt vegyen. Sajnos kiküldöttünk a tanácskozásból kizáratott, és csak az értekezlet befejezése után volt szíves F. h. úr

¹ Az iraton nincs dátum, tartalmából következően vagy 1944. november 18-án késő délután, vagy 19-én fogalmazhatták meg.

közölni, hogy az eddig el nem szállított, illetőleg Pesten visszamaradt zsidókat az ugyanakkor átadott vázlaton megjelölt helyre, gettóban helyezik el.

A M. Zs. Szöv. Int. Biz., értesülve ezen szándékról, ezúton is kérni kénytelen ezen elhatározás megváltoztatását minden emberiességi szempont figyelmen kívül hagyása mellett, már csak azért is, mert a mai viszonyok közt, amikor a zsidóságnak minden anyagi és egyéb eszköze hiányzik, lehetetlen egy kijelölt városrészt úgy berendezni, hogy az még csak a legelemibb követelménynek is megfeleljen.

Amikor családokat szétszakítottak és a visszamaradottaknak úgyszólván minden ingóságát régi lakóhelyén kellett hagyni, amikor minden intézményünk az elmúlt 8 hónap folyamán oly mértékben volt igénybe véve, hogy minden kiserő kimerült, egy gettóval járó feladatnak megfelelni nem tudhatunk és ezért a M. ZS. SZ. O. I. B.² ilyen körülmények között a felelősséget sem vállalhatja.

Szerény véleményünk szerint a kormánynak sem lehet szándéka a Magyarországon ma még megmaradt zsidóságot olyan körülmények közé hozni, amely a pusztulást jelenti számunkra.

Ezt merjük feltételezni a korábbi, vezető helyről elhangzott nyilatkozatok alapján, mely szerint a zsidósággal minden körülmények között a leghumánusabb módon kívánnak eljárni.

A zsidóság egy része időközben külföldi védetté vált, másik jelentékeny része, részben munkaszolgálatra vétetett igénybe, részben pedig honvédelmi munka címén került el lakóhelyéről, míg másokat ismeretlen céllal szállítottak el Budapestről. Visszamaradtak tehát a 16 éven aluli gyermekek, az öregek és betegek és ezeket kívánja a f. hó 18-án közölt rendelkezés alapján a hatóság gettóban elhelyezni.

Azt a visszamaradt réteget, amely leginkább szorul támogatásra, mert hiszen köztudomású, hogy ellátatlan gyermekekről, öregekről és betegekről van szó, akiket a M. ZS. SZ. I. I. B. a mai körülmények mellett ellátni képtelen. Képtelen továbbá azért is, mert ma még meglevő csonka szervezete egy ilyen feladattal megbirkózni nem tud, és az erkölcsi felelősséget sem vállalhatja, ismerve körülményeit és eszközeinek hiányát.

Tudjuk, hogy a háború áldozatot követel mindenkitől, de ugyanakkor tudjuk és állítani vagyunk kénytelenek, hogy a magyarországi zsidóság és a budapesti zsidóság különösképpen már olyan emberi és anyagi áldozatot volt kénytelen viselni, ami minden további megpróbáltatást lehetetlenné tesz számára. A most közölt rendelkezések egy, minden kereseti lehetőségtől megfosztott, és arra tulajdonképpen koruknál és egészségi állapotuknál fogva képtelen embereket kíván gettóba szorítani és ezek ellátását, közigazgatását egy szervre bízni, amely híján van minden eszköznek, egyenlő, (– nem beszélve a járványveszélyről –) a végpusztulással.

Annak idején az I. I. B. azért hívatott életre, hogy egyrészt a hatósági intézkedések végrehajtásáról gondoskodjék, másrészt azonban a zsidóság érdekeit képviselje. Márpedig³ az I. I. Bizottság és annak szervei gettóba zárva nincs[enek]

² Elírás a kéziratban, helyesen: MZSSZIIB.

³ Eredetiben itt a következőképpen folytatódott a szöveg: „a még megmaradt zsidóság”, de e szavakat ceruzával áthúzták.

abban a helyzetben, hogy a megmaradt és reá bízott zsidóság érdekét képviselhesse, tehát kénytelen ezen megbízástól visszalépni.

Ezen cselekedete semmi esetre sem jelenti a feladat elől való meghátrálását, hanem a fent vázolt okok miatt azt végrehajtani képtelen. Mint a zsidóság érdekeinek képviselői azon tiszteletteljes javaslatot vagyunk bátrak előterjeszteni: engedjék meg a gettóban elhelyezni kívántaknak régi lakásukban való meghagyása, egy bizonyos méretű összeköltöztetés keresztül vitele mellett⁴ és biztosítsák számukra a korábbi állapotnak megfelelően szabad mozgási lehetőség, bevásárlás, tisztálkodás és gyógykezelés céljából. Az összeköltöztetés által ugyanúgy szabaddá válna megfelelő számú lakás és berendezés. A korlátozott közlekedési lehetőség épp úgy biztosítaná az ellenőrzést, amit bizonyít az eddigi gyakorlat is. Ezt a feladatot a jelenlegi tanács meri vállalni és úgy véljük, nem foroghat fenn semmi olyan ok amely a f. h. 18-án közölt intézkedést indokoltta avagy szükségessé tenné.

Bátrak vagyunk még megemlíteni, hogy ezen javaslatunk nem keresztezné a külföldi védettekkel kapcsolatos intézkedéseket sem, mert itt csak az V. kerület egy része van érdekelve és az onnan elköltözendőket a fent említett módon könnyebben helyezhetnék el.

Még csak azt kívánjuk megemlíteni, hogy a gettó létrehozására szánt kb. két hetes időtartam oly rövid, hogy már ez magában lehetetlenné teszi az I. I. B. részére ezen feladat vállalását. Ez év okt. 15. előtt a Bizottság egy tökéletesen megszervezett és kb. 1.800 főt kitevő apparátussal intézte a budapesti zsidóság ügyeit. Ha a számításba vett és adminisztrálni és ellátni kívánt zsidóságot félig-meddig igazgatni kellene, úgy a legszerűebb számítás mellett is egy 500 főnyi szervezetre volna szükség. Ezt felállítani, megszervezni a gettó előtt kellene. A megfelelő anyag kiválasztása egymaga több időt vesz igénybe, mint amennyit a rendelkezés a gettó felállítására szánt.

Egy feladatot vállalni amelyről eleve tudjuk, hogy az elmondottaknál fogva lehetetlen, a legnagyobb lelkiismeretlenség volna, egyrészt a hatósággal, másrészt pedig az érdekelt zsidósággal szemben. Mély tisztelettel kérjük javaslatunk elfogadását⁵ és a gettóval kapcsolatban hozott intézkedés visszavonását.

Nem vállalhatjuk a közölt rendelkezés végrehajtását már csak azért sem, mert a rendelkezés érint sok ezer keresztény vallású zsidót is, akikre nincs intézkedési jogunk a fennálló rendelkezések értelmében. Bár a tíz tagot számláló bizottság két kinevezett tagja keresztény vallású, de távollétük miatt az ügyek vitelében egyik sem vehet részt.

Aláírás és keltezés nélküli, ceruzával írott fogalmazvány.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Tartalmából, illetve a rendelkezésünkre álló iratanyagból nem derül ki, hogy elküldték-e a memorandumot.

⁴ Eredetiben itt két szó szerepelt: „ami által”, de ezeket ceruzával áthúzták.

⁵ Eredetileg a szöveg így folytatódott: „és az Intéző Bizottságot felmenteni az alól, hogy”, de ezt ceruzával áthúzták.

199. c.)
1944. november 18. körül⁶

**A Zsidó Tanács naplója: feljegyzés Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő,
miniszteri biztossal a gettó megszervezéséről folytatott tárgyalásról**

A vázlat szerinti gettó 2 hét alatt befejezendő, illetőleg ezen idő alatt a gettón kívüli házakban lakó zsidók oda beköltöztetendők. A gettó területén belül a Tanács tartozik gondoskodni minden, a zsidókkal kapcsolatos kérdés megoldásáról.

Közigazgatás, egészségügy, egyéb szociális, iskola, rendészet, légtalomszervezése. A tervszerűség szerint a rendelkezésre álló két hét alatt a kijelölt területen lakó keresztényeket a hatóság kitelepíti és ha ez lebonyolódik a gettó területén csak zsidók lakhatnak, és a házfelügyelők is zsidók lesznek.

Hatósági rendelkezésre a keresztény zsidók a gettó területén belül külön elhelyezve helyezendők el.

A jelenleg működő Tanács 12 tagúra egészítetik ki, olyképp, hogy 8 zsidó és 4 keresztény-zsidó tagja legyen.

Élelmezés: Közölték, hogy egyéni főzést nem engedélyeznek és a Tanácsot utasítják, hogy megfelelő konyhákat készítsen. Nincs kifogásuk a háztömbönkénti konyhák felállítására ellen sem. Élelmiszert a főváros vagy a honvéd vezérkar bocsát rendelkezésre.

A gettó területén kívül csak olyan zsidó intézményt engedélyeznek, amely a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alatt áll. Minden más a gettó területén létesítendő vagy oda helyezendő át.

Beterjesztendő a tanács és szervei részére esetleg megadandó munka engedélyekhez a névsor.

Sürgősen statisztika készítendő a gettó zsidóházairól.

Külföldi védettek: Solymossy közlése szerint a kormányzat további halasztást adni nem kíván, ezért 20-án du. 4. h.-ig az összeköltözés megejtendő. Az esetleges kiegyenlítési munkálatok utólag végezhetők.

Ígéretet tett azonban arra, hogy hallgatólagosan, saját felelősségére esetleg egy napot engedélyezni fog. Vasárnap⁷ du. 5-kor különben a követségekkel újabb megbeszélést tart.

Újból felajánlottam, hogy hivatali helyiségét a Síp utcában rendezze be. Hajlandónak nyilatkozott egy fiók-irodát ott létesíteni, ahol naponta 1-2 órát töltene. Mindenesetre egy összekötő tisztet kinevezni kértem, hogy a nap egy előre meghatározott órájában álljon a napi kérdések megbeszélése céljából rendelkezésre, mire a reggeli 8-9 órát jelölte meg a célra.

Kérdésemre; mikor kívánja a gettó területén lakó keresztényeket átköltöztetni, azt válaszolta, hogy párhuzamosan, a zsidók beköltöztetésével. Amikor ennek nehézségeire utaltam és aggodalmamat fejeztem ki, hogy ez az egész tervet

⁶ Az iraton nincs dátum, tartalma alapján vagy 18-án későn este, vagy 19-én keletkezhetett.

⁷ November 19-e vasárnap volt 1944-ben.

felboríthatja azt válaszolta: karhatalmat vesznek igénybe, mert ennek meg kell lennie.

A gettó területén postahivatalt valamint a 4 kapunál rendőrőrszobákat állítanak fel.

Ismételten megkérdeztem, hogy a védett területen lakók, akik szabad mozgási igazolvánnyal bírnak, bejárhatnak-e a gettó területére? Nem adott határozott választ, de feljegyezte és visszatér rá.

Kézzel, ceruzával írt, keltezés és aláírás nélküli tisztázat.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

200.
1944. november 18.

A Zsidó Tanács kórházba utalja dr. Fleischer Gyulát és feleségét

Dr. Fleischer Gyula és neje Braun Gizella Akácfa utca 31. számú szükségkórházunkba folyó hó 20-ra beutalást nyertek. Ágyat és ágyneműt tartoznak magukkal hozni.⁸

Dr. Földes

Eredeti, géppel írott tisztázat, a „Magyarországi Zsidók Szövetsége Budapest, VII., Síp-utca 12. sz.” feliratú cégjelzéses levélpapíron, „Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottsága” feliratú körbélyegzővel, dr. Földes István saját kezű aláírásával.

MZSL-XX-A-3.-Gettó egészségügyi intézményeinek iratai

A lap alján ceruzával írott sorok: „Pillanatnyilag csak az Akácfa utcába, ha ott hely van” [olvashatatlan aláírás].

A Magyarországi Zsidók Szövetsége Szociális Osztálya nevében dr. Pásztor József javaslatai a Zsidó Tanács munkájának átszervezéséről, a Tanács tagjainak védelméről, szabad mozgásuk biztosításáról, lakáshivatal felállításáról, a közélelmezés megszervezéséről, a különféle zsidó intézmények és szervezetek munkájának összehangolásáról¹

A Magyarországi Zsidók Szövetsége Szociális Osztályának Ügyvezetősége a következő javaslatokat bátorodik tenni a budapesti zsidóság átmeneti bajainak orvoslása céljából:

I. 1. Sürgősen biztosítandó az Ideiglenes Intéző Bizottság (Tanács) legteljesebb mérvű személyi biztonsága, lakásuknak, valamint hivatalos helyiségüknek védeltsége, mert csak ez alapon intézkedhetnek és állhatnak teljes lelkierejükkel annak a munkának szolgálatában, amely ma rájuk hárul.

Az Intéző Bizottság hivatalos helyiségeinek védeltséget biztosítandó megfelelő szövegű táblával és oly őrséggel, mely mindenfelől jöhető zavarást megakadályozhat.

Természetesen biztosítandó mindazoknak a hivatalnokoknak és segítőmunkát végző személyeknek a biztonsága² is, akik a Tanács tagjainak terhes munkájuk elvégzésénél rendelkezésére állnak.

Amennyiben ezen előfeltételek biztosítottak, a következő feladatok elvégzése válik sürgőssé.

2./ A Tanács tagjainak rendelkezésére álló megfelelő személyzet munkába állítása.

II. 3./ Lakáshivatal felállítása, amelynek feladata:

a/ lakáskijelölés az úgynevezett védett házakban és a legújabban megjelölt gettó-házakban.

b/ nyilvántartó létesítése az ezen házakban elhelyezett hittestvérekről, hogy ezen hittestvérek holléte bármikor megállapítható legyen és az érdeklődőknek (pl. visszatért munkaszolgálatosoknak, kisegítő munkaszolgálatosoknak, sáncmunkásoknak) azonnal, a leggyorsabb úton tájékoztatást lehessen nyújtani.

A kijelölt házakban (védett házak, gettó-házak) házmegbízott kijelölése, akinek feladata a lakók nyilvántartása és a lakáshivatal értesítése a jelenlegi helyzetről és mindennemű további változásról naponta. Továbbá intézkedés arról, hogy minden házban az egészségvédelem céljából orvos álljon rendelkezésre, betegszoba, ragályos betegségek megakadályozása céljából, a gyermekek részére külön foglalkoztató-helyiség kijelölése, továbbá a ház lakói élelmezésének ellátása, vagy oly módon, hogy a ház lakói a házban létesített konyha felállításá-

¹ A lap tetején a ceruzával írott keltezés fölött ugyancsak ceruzával: Dr. P. J.

² E ponton „t”-alakú korrektúra jel, a lap tetején pedig ceruzával írva: „és mozgási lehetősége”.

val gondoskodnak önellátásukról, vagy pedig, hogy a szükséges élelem Szociális Osztályunk ételmezési osztálya útján hozzájuk juttassék [sic!].

Gondoskodnia kell a házmegbízottnak (nagyobb házakban bizottságnak) arról is, hogy a házban, illetve a ház egyes részeiben a köztisztaság ellenőrzésével is megbízassanak egyes hittestvéreink, valamint azzal is, hogy a villany, vagy gáz túlzott mértékű igénybevételével baj, vagy kellemetlenség ne származzék.

4./ A közételmezés biztosítása céljából

a/ Megállapítandók a jelenlegi készletek;

b/ kiegészítendők újabb készletek beszerzésével és tárolásával;

c/ felállítandók népkonyhák, amelyekből az ételkészítés a megjelölt házakhoz tovább szállítatik;

d/ a szállításhoz szükséges közlekedési eszközök biztosítása;

e/ az ételkészítések szállításához szükséges megfelelő űrmértékű edények beszerzése;

Az ételmezési osztály megfelelő konyhaszemélyzetről gondoskodik.

5./ Gondoskodni kell a gettó, valamint a védett házak biztonságáról is, megfelelő számú őrszemélyzet kiküldése által.

6./ Gondoskodni kell védlevéllel ellátottak védelméről is.

7./ Biztosítandó:

a/ a betegek kórházi ellátása,

b/ a járó-betegek ellátása is, tekintettel arra, hogy a mozgási lehetőség nagyon csökkent és a csökkentett időben is nagy veszéllyel jár.

Bizonyára akadnak orvosok, akik még ezekhez a járnak tudó, de egyébként komoly gyógykezelésre szorult betegekhez elmennek,³ ezekben a nehéz időkben, megfelelő díjazásról közösségünknek kell gondoskodnia, az esetben, ha szegény hittestvéréről van szó.

c/ Gyógyszerellátás.

8./ Az aggok és gyermekek megvédése oly módon, hogy a részükre berendezett otthonok megfelelő védelemben részesül[je]nek, vagy legalább is olyanban, amelyet a védett házakban kapnak.

III./ 9./ Az összhang megteremtése a zsidóság ügyeivel foglalkozó különböző intézmények, szervezetek között.

Abból a célból, hogy a munka egységessége biztosíttassék, haladéktalanul szükséges, hogy a különféle szervezetek, melyek zsidó ügyekkel foglalkoznak, tanácskozássra egybehívassanak. Az egybe hívó a Tanács, mint olyan szerv, mely ma egyedül hivatott legmagasabb fórumként a zsidóság ügyeit intézni. Az első ilyen tanácskozást követnie kell természetesen úgyszólván minden nap olyan megbeszéléseknek meghatározott időben, amikor a napi eseményekről az egyes szervezetek képviselőik útján beszámolnak, a többi teendőt megbeszélik, illetve azokra vonatkozóan utasítást kapnak. Meg kell szűnnie a versengésnek egy cél érdekében, valamennyiünknek alá kell vetnünk magunkat a legfőbb intézőszerv intézkedésének, ennek viszont előfeltétele, hogy mindazok, akik ma a tanácstagságot, vagy bármilyen más megbízást vállaltak, a helyükön legyenek.

³ E szót utólag gépelték a sor fölé.

Meggyőződésünk, hogy akadnak még zsidó férfiak és nők, akik ezt a munkát vállalják és végzik, és akik minden igyekezetükkel, fizikai és lelkierejük latba vetésével a közösség szolgálatában állanak, és ezáltal talán lehetővé teszik a magyarországi zsidóság megmentését egy szebb jövő számára.

Fentiek még számos helyen részletezendők, az idő rövidsége miatt azonban ettől a részletezéstől tartózkodunk.

*Eredeti, géppel írott fogalmazvány, valószínűleg dr. Pásztor József munkája.
MZSL-XIX-Pásztor József hagyatéka*

202. a.)
1941. november 19. körül

**Pásztor József a budapesti pápai nuncius, Angelo Rotta segítségét kéri
deportált felesége, Reisz Valéria megmentése érdekében**

Alázatos hódolattal alulírott bátorkodik nagyméltóságú főtisztelendő Nuncius úr védelmét kérni a saját maga, felesége és gyermekei részére.

Alulírott 30 évig állottam a Székesfőváros szolgálatában, mint polgári iskolai, majd felsőkereskedelmi iskolai tanár. Ez idő alatt igyekeztem mindenkor a felebaráti szeretet jegyében dolgozni, áthatva azoktól a tanításoktól, amelyekben engem a szentéletű piarista atyák gimnáziumi tanulmányaim folyamán részesítettek. Tanártársaim, közöttük a római katolikus hitoktató urak (Petzenhoffer és Jaszenák atyák) is elismerték, hogy munkám igaz keresztény szellemű volt.

Amikor a zsidóság üldözése megindult, úgy éreztem, hogy a helyem ott van azok mellett, akik a legnagyobb megaláztatásoknak és üldözéseknek vannak kitéve. Megalapítója és első munkatársa lettem a legnagyobb magyarországi zsidó intézménynek, a Magyar Izraeliták Pártfogó Irodájának, másképpen OM-ZSÁ-nak, amely 1938. februárjától kezdve igyekezett a nyomort enyhíteni, a sebeket gyógyítani és embertársait a szélsőséges irányhoz való csatlakozástól távol tartani.

Mindenkor Krisztus legalázatosabb testvérének éreztem magamat munkásságommal kapcsolatban és úgy éreztem, hogy a cselekedetek a fontosak és nem a szavak. Munkámról százezrek tanúskodhatnának, ha még itt élnének ezen a földön.

Isten rendeléséből üldözés jutott osztályrészemre. Feleségemet 5 nap előtt ismeretlen helyre elhurcolták és nem tudok a nyomára jutni annak, hogy az Újlaki téglagyárból hová vitték.

Mélységesen könyörgöm a nagyméltóságú és főtisztelendő pápai Nuncius úrhoz, vegyen védelmébe feleségemmel és gyermekeimmel együtt. Hallottam jóságáról, amely nem tesz különbséget ember és ember között, és hiszem, hogy tovább dolgozhassam a tiszta emberbaráti és igaz szociális munka területén.

Alázatosan kérem, méltóztassék az alábbi adatok alapján menlevelet részemre kiadatni és abban a biztos tudatban, hogy a jó Isten mindnyájunkat megtartalmaz és rövidesen elveszi sújtó kezét rólunk és minden emberről és ismét a szeretet lesz úrrá a földön s békesség lesz minden házban, vagyon

hódolatos tisztelettel

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓK SZÖVETSÉGE
SZOCIÁLIS OSZTÁLYA (MAGYAR IZRAELITÁK
PÁRTFOGÓ IRODÁJA, OMZSA)
főtitkára

*Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MZSL-I-L-MIPI iratai*

A levél végén „személyi adatok” alatt szerepelnek dr. Pásztor József, felesége, sz. Reisz Valéria és gyermekeik, Edith Zsuzsanna és Iván Gedeon személyi adatai.

A levélen nincs dátum, a hozzácsatolt postai feladóvény szerint november 21-én postázták. A b.) alatt közölt levél szerint dr. Pásztor feleségét november 14-én hurcolták el lakásukról, ennek alapján kezeltük a levelet november 19-re.

**202. b.)
1944. november 21.**

Pásztor József segítséget kér Monostory Oszkár főfelügyelőtől deportált felesége megmentése érdekében

Mélyen Tisztelt Főfelügyelő Úr!

E sorok útján egy régi-régi ismerőse, még a jó időkből, dr. Pásztor József tanár bátorodik Önnél jelentkezni, életének talán legválságosabb pillanatában.

A mostani borzalmas időkből, ma egy hete, azaz november 14-én délután feleségemet, született Reisz Valériát (1890.) elvitték lakásunkról, V. ker. Gyöngyház utca 6. II. 6. sz. alól az Újlaki Téglagyárba. Onnan feleségemtől f. hó 17-i kelettel még értesítést kaptam, hogy tovább viszik, mert svájci menlevelét nem fogadták el a német bélyegzője miatt. Azóta nyoma veszett, állítólag Piliscsabára vitték. Semmiképpen sem tudom megtalálni.

Meg kell Főfelügyelő Úrnak őszintén mondanom, hogy az én életem is attól függ, hogy sikerül-e feleségemet megmentenem, ha nem, további célját és értelmét nem találom az életemnek sem. Ez a tény bátorít fel arra, hogy ezekben a válságos percekben zavarom Önt és megkérem, talán tud segíteni rajtam. Tudom, hogy ilyen kérdésben nem volna szabad zavarnom, de lelkiismereti kötelességemnek érzem, hogy Főfelügyelő Úrhoz is forduljak, az utolsó reménysugarban bízva, amely talán még megmenthet bennünket.

Személyesen érthető okokból nem zavarom. Nagyon kérem segítségét. Telefon is rendelkezésemre áll: 427-570, de viszont nem tartom helyesnek, hogy én ezt az ügyet telefonon jelentsem. Nagyon kérem újból, ha van egy mód, segítsen most rajtam.

30 év előtti régi szeretettel és
igaz tisztelettel
őszinte nagyrabecsüléssel
kész híve

*Eredeti, géppel írott másodlat, dátum és aláírás nélkül.
MZSL-XIX-Pásztor József hagyatéka*

202. c.)
1944. november 22.

Pásztor József táviratban kéri a Budapesten akkreditált semleges követségeket, valamint a VKNB-t, segítsenek deportált feleségét, Reisz Valériát megmenteni

A svájci követség által kiadott menlevelek közül állítólagos formahiba, mégpedig német nyelvű és nem francia nyelvű bélyegző miatt számos menlevelet nem ismertek el és ennek következtében sok száz teljesen ártatlan teremtés szenved és a külföldre vitel veszélyének van kitéve. Az utolsó percekben alázatos tisztelettel és hivatkozva a humanitás örök törvényeire, kérve kérjük Önöket, segítsék ezeket a szerencsétlen embereket ahhoz, hogy visszatérhessenek ha nem is otthonukba, de legalább hozzátartozóikhoz. Az elvittek között van feleségem, született Reisz Valéria is, 54 éves, akit a múlt hét végén ismeretlen helyre vittek az újlaki téglagyárból.

Segítsenek, míg nem késő.

Dr. Pásztor József
a Magyar Izraeliták Pártfogó Irodájának és
az OMZSÁ-nak egyik alapítója, legrégebb munkása
és jelenleg főtitkára
Bethlen tér 2.

1. Svájci Követség, Szabadság tér 12.¹
2. Svájci Követség, Vadász utca 29.
3. Nemzetközi Vöröskeresztbizottság, Baross utca 52.
4. Nemzetközi Vöröskeresztbizottság, Mérleg utca 4.
5. Nemzetközi Vöröskeresztbizottság, Mérleg utca 6.
6. Nemzetközi Vöröskeresztbizottság, Perczel Mór utca 2.
7. Svéd Követség, VIII. Üllői út 2.
8. Svéd Követség, Jókai utca 1.
9. Svéd Vöröskereszt, Főherceg Sándor utca 4.
10. Pápai Nunciatúra, Dísz tér 5.
11. Spanyol Követség, Eötvös utca 11/b.²
12. Portugál Követség, Eszter utca³

Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.

MZSL-XIX-Pásztor József hagyatéka

Az irat mellett található Komoly Ottó KolB/0517. sz. november 24-én kelt, a VKNB magyarországi képviselőjének francia nyelvű fejléces, körpecsétes levél-

¹ A címek mellett „pipa” látható, valószínűleg az elintézés jeleként.

² A címet utólag, kézzel írták a sorba.

³ Mellette ceruzával írva: Konz. Váci u. 97. Alatta: „Leadva XI./22. 6^h” olvashatatlan aláírás. A lap szélén, ugyancsak ceruzával egy telefonszám: 224-865.

papírján géppel írott, saját kezű aláírását viselő levele Pásztor Józsefhez, melyben igazolta a távirat vételét és tájékoztatta: „...eljártunk a Svájci Képviselő Kivándorlási Osztályán, ahol megígérték nekünk, hogy a védlevelekkel ellátottak érdekében el fognak járni. Felesége Őnagysága érdekében megkíséreljük az eljárást, de remélem, hogy korhatáron túl lévén, eljárásunktól függetlenül is vissza fogják irányítani.”

**202. d.)
1944. november 23.**

A MIPI tájékoztatja a svájci követség Vadász u. 29. alatti irodáját: Pásztor Józsefné, sz. Reisz Valéria védlevelét szét tépték, kérik, hogy pótlásáról gondoskodjanak, őt magát pedig próbálják meg a határról Pestre irányítani

Dr. P/G.

T. Svájci Követség,
Budapest, V. Vadász u. 29.

Ezúton is tisztelettel értesítjük, hogy főtitkárunk, dr. Pásztor József nejét, szül. Reisz Valériát f. hó 14-én Újlakra, onnan tovább vitték, előttünk ismeretlen helyre. –

Értesülésünk szerint védlevelét szét tépték. –

Úgy tudjuk, hogy Hegyeshalmon, vagy Mosonmagyaróváron egy bizottság igyekszik még menteni a menthetőt. –

Nagyon kérjük, szíveskedjenek megfelelő menlevélről, vagy másolatról gondoskodni, és amennyiben Hegyeshalomra, vagy Mosonmagyaróvárra érnek, az Önök kirendeltsége igyekezzék ott főtitkárunk nejét a határon átvándorlók sorából kiemelni és ide Pestre hazajuttatni.

Hálás köszönettel:

*Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MZSL-XIX-Pásztor József hagyatéka*

202. e.)
1944. november 23.

Pásztor József újabb információi felesége sorsáról: állítólag Komáromban társaival együtt behajózták, kéri a svájci követség és a VNKB sürgős segítségét

T.

Svájci Követség,	Vadász u. 29.
Svájci Követség,	Wekerle S. u. 17.
Svájci Követség,	Wekerle S. u. 5.
Nemzetközi Vöröskereszt,	Mérleg u. 4.

Mélyen tisztelt Vezetőség!

Most értesültünk arról, hogy az Újlaki Téglagyárból elhurcolt hittestvéreink közül sokat Pilisen keresztül Komáromig vitték el, és ott behajózták, anélkül, hogy bármilyen vizsgálatot tartottak volna.

Ugy tudom, hogy a követség autókat indított ezen eltűntek megkeresésére a bécsi országútra. Amennyiben valóban Komáromban behajózták őket, érthető, hogy az autók nem találták meg a keresetteket.

Kérjük a legsürgősebb intézkedésüket, hogy a hajón úton lévő hittestvéreink megmentésére mozgósítsák okvetlen az összes követségeket és illetékes tényezőket, mert az elvitt hittestvérünk között van alulírott felesége is, Dr. Pásztor Józsefné sz. Reisz Valéria (szül. 1890. Krajova), aki – mint valószínűleg igen sokan – azért került ilyen sorsra, mert a német bélyegzővel ellátott védlevelét nem ismerték el és széttépték.

Újból a legsürgősebb intézkedést kérjük, mert a legnagyobb valószínűség szerint f. hó 20-án hajózták be ezen szerencsétlen, önhibájukon kívül bajba került hittestvéreinket.

Mély tisztelettel

*Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MZSL-XIX-Pásztor József hagyatéka*

202. f.)
1944. november 27.

**Pásztor József levélben tájékoztatja Komoly Ottót: feleségét Hegyeshalomból
sikerült visszahozatni**

Dr. P/DK

Mélyen Tisztelt Elnök Úr!

Hálásan köszönöm szíves sorait és meleg érdeklődése felbátorít arra, hogy örömmel közöljem, hogy sikerült feleségemet Hegyeshalomról – itt részletesebben nem közölhető módon – szombaton éjszaka elhozni.

Boldog volnék, ha valamennyi szenvedő testvérünk is mielőbb ismét visszakerülhetne ideiglenes és remélhetőleg rövid időn belül régi otthoni hajlékába.

Ismételten hálás köszönettel és mély tisztelettel

Szolgálatára kész híve:

Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.

MZSL-XIX-Pásztor József hagyatéka

203.
1944. november 19.

**Petrás István házparancsnok jelentése a VII. kerületi elöljáróság tüzelőanyag-
elosztó osztályának a Thököly út 4. sz. alatti pincében talált tüzelőről**

Tisztelettel bejelentem, hogy VII. Thököly út 4. sz. házból elköltözött zsidó Hajnal Ferencné volt pince rekeszében kb. 10-12 q. fát találtunk, melyre a házban 8 olyan igénylő van, aki 1 q. tüzelőanyaggal nem rendelkezik. A szétosztásra intézkedést kérek, egyben bejelentem, hogy hallomásom szerint nevezett svéd állampolgár lett, de a valóságot megállapítani nem volt módomban, mert a Wesselényi u. 65. sz. házfelügyelő bemondása szerint onnan szó nélkül eltávozott.

Teljes tisztelettel

Petrás István
Házparancsnok
Thököly út 4.

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, Petrás István saját kezű aláírásával.
BFL-IV-1476/a-70284/1944.*

Az Elöljáróságon november 20-án iktatták a jelentést, december 20-án elhelyezték az irattárban.

1944. november 19. körül

A Svéd Vöröskereszt kérvénytervezete a rászorulóknak ellátásához szükséges élelmiszerkészletekről

A Svéd Vöröskereszt magasrendű hivatásának megfelelően, – mint mindenütt a világon –, Magyarországon is azt a célt kívánja megvalósítani, hogy az el-esettek, az ínségeseken a rendelkezésre álló eszközök és lehetőségek igénybevételével a legmesszebbmenően segítsen. Az ínségesek, az arra ráutaltak megközelítő létszámának megállapítása csaknem lehetetlen. E pillanatban talán csak 8-10 ezer fő az amely segítségünkre szorul, de könnyen elképzelhető, hogy későbbi időpontban 80 vagy talán 100 ezer fő lesz az amely rá lesz utalva arra, hogy a létminimumot a Svéd Vöröskereszten keresztül kapja meg. A menekültek mindinkább szaporodó száma is igen nagymértékben hozzájárul, hogy az ellátatlanok kérdésével késedelem nélkül, azonnal foglalkozni kell. Hogy ez az igen nehéz probléma eredményesen megoldható legyen, szükséges, hogy a Vörös Keresztnek legalább ... vagon zsír, ... vagon liszt, ... vagon hús bocsáttassék tárolása céljából rendelkezésre, mert hiszen már a katonai szempontokra való tekintettel is ez az előgondoskodás hazánk polgárai érdekében nélkülözhetetlenül szükséges. Ezen cél elérése érdekében konkrét kérésünk az, hogy a rendelkezésünkre álló és előzően biztosítandó készletekből 1/3 részt elszámolási kötelezettség nélkül, jegy nélkül használhassunk fel, 2/3 rész pedig zárolva legyen és kizárólag arra rászoruló árják részére.

Géppel írott fogalmazvány, dátum és aláírás nélkül.
MNL OL-P 1577.

205.
1944. november 18.

A IX. kerület nyilas vezetője két zsidó nőt kísértet a Dohány utcai zsinagógába

Nyilaskeresztes Párt

IX. ker. szervezete

Szolgálati jegy

Utasítom Czakó Ferenc pártszolgálatost, hogy az alább felsorolt zsidókat a Dohány utcai zsinagógába bekísérje és az őrségnek átadja.

Özv. Földes Zsigmondné és leánya Keppich Mária.

Átvettem:

Kitartás. Éljen Szálasi!

Fekete
ker. vez.

Eredeti, géppel írott tisztázat, a IX. kerület nyilaskeresztes pártvezetőjének kör alakú pecsétjével, Fekete saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

206.
1944. november 19.

Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka utasítása a főparancsnokság gépkocsijavító műhelyében dolgozó zsidó munkaszolgálatosok foglalkoztatásáról

Gépkocsi javító műhelyben dolgozó zsidó munkaszolgálatosok.

12. Tudomásul vétel és mihez tartás végett közlöm, hogy a rendőr-főparancsnokság gépkocsi javító műhelyében 67 zsidó munkaszolgálatos van alkalmazva szakmunkára. E munkaszolgálatosok igénybevétele a m. kir. honvédelmi miniszter 5.533/1944. M. V. K. számú rendeletén alapul és ott teljesített munkájuk honvédelmi munkának tekintendő. A munkaszolgálatosok[nak] a gépkocsi javító műhely parancsnokától aláírt, a rendőrfőparancsnoksági pecséttel ellátott fényképes igazolványuk van. Az ily igazolvánnyal ellátott személyek a Rendőrfőparancsnok előzetes engedélye, illetve hozzájárulása nélkül semminemű hatóság részéről igénybe nem vehetők, sem munkahelyükről, sem szállásukról el nem vihetők.

4920/93/Rfp. 1944. szám

*Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.*

207. a.)
1944. november 19.

A budapesti svéd követség kérvénye a Külügyminisztériumhoz: engedélyezzék munkatársaik számára a gyalogmenetekben a nyugati határ felé deportáltak közül a svéd okmányokkal rendelkezők kiválogatását és Budapestre való visszairányítását

J E G Y Z É K

308 Hum/1944.

A Svéd Királyi Követség bátorkodik rámutatni arra, hogy a Hegyeshalom felé gyalog menetelők között még mindig szép számmal vannak svéd utazási okmányokkal rendelkezők, illetve olyan személyek, kiknek utazási okmányait szét tépték, vagy azok elkallódtak.

A svéd úti okmányokkal rendelkező és a gyalogos oszlopokban visszatartott emberek eltűnése Svédországban a legnagyobb megdöbbenést keltene. Ezért a követség megismétli az utóbbi időben mind a miniszterelnök-helyettesnek, Szőlősi őexcellenciájának, mind a külügyminiszternek, Kemény őexcellenciájának, továbbá a belügyminiszternek, Vajna őexcellenciájának és végül a Honvédelmi Minisztérium illetékes intézkedő szerveinek tett ajánlatát, hogy küldjenek valakit Mosonmagyaróvárra és Hegyeshalomra, hogy ezeket a személyeket kiválogassa. A követség hajlandó azonnal gépkocsit küldeni a követség egy vagy két képviselőjével. A követség hálás volna, ha a velük utazó tisztviselő a belügyminiszter írásbeli utasítását megkaphatná, mely szerint jogosult a követség eredeti jegyzékében szereplő, svéd utazási okmányokkal rendelkező személyeket a szállítmányokból haladéktalanul kiemelni. E névjegyzékben foglaltak a védőútlevelek birtokosai, továbbá rendelkezésre áll egy lista az ideiglenes útlevéllel és fekete színű útlevéllel rendelkezőkről, valamint egy lista a követség személyzetéről.

Mindezen személyek kíséret mellett haladéktalanul Budapestre visszairányítandók.

A követség utal azon tényre, hogy a spanyol követség már kapott a belügyminiszter őexcellenciájától ilyen értelmű igazolványt. A követség a lehetőleg gyors válaszáért ez ügyben igen hálás lenne, hogy a gépkocsi minden haladék nélkül indulhasson.

A követség már előre is kifejezi hálás köszönetét.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat, a budapesti svéd követség fejléces levélpapírján, a követség ovális alakú pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.125.

A kérvény jobb felső sarkában kézzel írott sorok: „Solymossy Mosonyi u. rendőr lakt. 182-032. Zsidó”.

A kérvény bal felső sarkában: „Mészárosnak”.

A követségi pecsét mellé Kemény Gábor saját kezűleg ráírta: „Hozzájárulok Solymossy rtörzsfőf. úr kiküldöttjével, egy út. Előre bemutatott névsor alapján. K[emény].”

Kemény Gábor kézírásától balra: „Gál rendőr felügyelő”; jobbra, kétszer is: „Elintézve”

A lap alján: „Utazás már megtörtént.”

**207. b.)
1944. november 25.**

Raoul Wallenberg budapesti svéd követségi titkár jegyzékben tájékoztatja a magyar Külügyminisztériumot a november 23–24-i hegyeshalmi útján tapasztaltakról

P. M.

a Németországba elszállított zsidókkal való bánásmódról

A Németországba elszállított zsidók a következő kategóriákra oszlanak:

Zsidók, akik katonai munkaszolgálaton vannak;

Zsidók, akiket az utolsó időkben razziákon összegyűjtöttek, és elfogatásuk után közvetlenül, egy budapesti gyűjtőhelyre, pl. az Újlaki Téglagyárba, vittek;

Zsidók, akiket sáncmunkára soroztak be, és a sáncmunka befejeztével, immár Budapest környékéről kezdték meg a menetelést Németországba.

A katonai munkaszolgálatosoknak általában meglehetősen meleg ruhadarajaik és meglehetősen jó cipőik vannak; csomagjukat általában hátizsákban, vagy megfelelő kézitáskában viszik. Azok a honvédalakulatok, amelyek a katonai munkaszolgálatosokért felelősek, igyekeznek őket kielégítően ellátni és számukra megfelelő szállást szerezni.

A zsidó személyek további, fent említett kategóriái mindenüket batyuban, zsákban, vagy egyszerűen csak a hónuk alatt viszik. Az asszonyoknak általában nincs olyan cipőjük, amely egy hosszabb menetelést kibírna; kesztyűje nagyon sokuknak nincs.

A gyalogmenet az Újlaki Téglagyártól a határig kb. 240 km. Az utat hozzávetőlegesen 8 nap alatt teszik meg. Ez idő alatt a zsidók sehol sem kapnak fűtött szállást. A legtöbb helyen, ahol mostanáig éjszakáztak, kielégítő ellátási lehetőség sem volt. A zsidók többsége a Hegyeshalomba érkezésig csak egy vagy két alkalommal kapott meleg levest. A hiányos ellátás egyik oka az, hogy a főzőüstök nem elegendőek, úgyhogy ha egy helyre például egy este folyamán 2500 ember érkezik, úgy itt csak a felét tudják ellátni.

A hiányos ellátás és a hallatlan szenvedés, amelynek ezek az emberek ki vannak téve, azt eredményezi, hogy sokan közülük gyomorpanaszok következtében meghalnak.

A honvéd kísérszemélyzet a zsidó személyekkel barátságosan és jól bánik.

A külföldi védettekkel való bánásmód rossz, amennyiben sem a gyűjtőhelyen Budapesten (pl. Újlaki Téglagyár), sem ellenőrzésnél Hegyeshalomban nem respektálják 100%-ig a külföldi okmányokat.

November 23-án és 24-én a Svéd Kir. követség két titkára, Per Anger és R. Wallenberg elutazott Hegyeshalomba, hogy az ott lévő védőútlevelek valódiságát megvizsgálják. A fenti összefoglaló azokon a megállapításokon alapszik, amelyeket ezen utazás alatt tettek. Ezenkívül még a következő megfigyeléseket tették:

A menetelők között nagy számban vannak 60–70 év közötti személyek, súlyos betegek, gyermekbénulásosak stb.; 10–14 év közötti gyerekek, egy törpe, egy árja nő, személyek cipő nélkül, személyek, akiknek felszerelését az Újlaki Téglagyárban a nyilasok elvették, személyek, akiknek igazolványait vagy külföldi úti okmányait az Újlaki Téglagyárban vagy másutt megsemmisítették.

Sok menetelő azt állítja, hogy egész idő alatt sem rendesen enni, sem aludni vagy mosakodni nem tudott.

Egy uszályon Gönyűnél néhány száz súlyosan beteg ember fekszik, kielégítő ápolás, gyógyszer és orvosi ellátás nélkül, egyébként is a legborzalmasabb körülmények között.

Hegyeshalomban átadták az embereket a német átvevő bizottságnak; a német SS-tisztek lökdözték és ütötték őket.

Mosonmagyaróvárott november 23-án 7 személy halt meg és november 24-én másik 7. Egy másik diplomata két nappal korábban az országúton 42 hullát számolt meg.

Az emberek annyira megviseltek, majdnem állati állapotba juttatták őket. Urak és hölgyek az országúton végzik el szükségletüket anélkül, hogy félreállnának, vagy a körülöttük állókkal törődnének. Amikor a Bizottság saját úti élelméből egy kevés élelmiszert akart szétosztani, a tömeg majdnem megrohamaozta őket; az emberek egymást ütlegettek, hogy egy kis szendvics-csomaghoz jussanak.

Összefoglalóan meg kell állapítani, hogy a bécsi országúton történtek nem hozhatók összhangba a zsidókérdés oly sokszor hangoztatott „igazságos és humanitárius” megoldásával. A svéd követség a miniszterelnök-helyettes, a külügyminiszter és a belügyminiszter őexcellenciájával, valamint a Párt magasabb beosztású hivatalnokaival folytatott megbeszélések során ismételten felhívta a figyelmet az ottani állapotokra anélkül, hogy bármiféle változás következett volna be. Sőt a követségtől ismételten megtagadták, hogy az emberek élelmezésére teherautókat küldhessen oda; csupán két nappal ezelőtt vált ez hivatalosan lehetségessé.

Géppel írott, német nyelvű tisztázat, a budapesti svéd követség fejléces levélpapírján, pecsét, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.129.

A svéd jegyzéket tájékoztatás céljából november 29-én másolatban megküldték Vajna Gábor belügyminiszternek.

207. c.)
1944. november 25.

**A budapesti svéd követség tájékoztatja a Külügyminisztériumot a svéd
menlevelek ellenőrzéséről Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri
biztossal kötött megállapodásáról**

P. M.

Solymossy rendőrtörzsfőfelügyelő úr kezdeményezésére a védett házakban lévő védettjeink felülvizsgálatát illetően Bellyey [sic! itt és a továbbiakban helyesen: Bélyey] rendőrtanácsos úrral olyan megállapodást kötöttünk, mely szerint az ellenőrzés a következőképpen fog lebonyolódni:

1./ Közösén fogjuk megállapítani, hogy az illető ideiglenes- vagy védőútlevéllel rendelkezik-e, és együtt fogjuk ennek valódiságát megvizsgálni.

2./ Amennyiben az érintettnek valamilyen okból nincs a birtokában védőútlevele, de azt állítja, hogy kapott tőlünk, úgy lepecsételt listáink alapján fogjuk megállapítani, hogy az érintett valóban kapott-e tőlünk védőútlevelet, és ezt a rendőrség a maga részéről elfogadja.

3./ Előfordulhat, hogy egyes személyek nem szerepelnek a védőútlevél-jegyzéken, mert nálunk az elismervény elkallódott, és ezért nem vették föl a jegyzékbe. Ilyen esetekben, ha az érintett az eredeti védőútlevelet felmutatja, azt el kell fogadni; olyan személyek esetében, akik a jegyzéken nem szerepelnek, ennek ellenére azt állítják, hogy ilyen védőútlevéllel rendelkeztek, ezeknek a személyeknek a jegyzékét haladéktalanul el kell juttatni a követségre, hogy a követség az okiratok alapján megvizsgálhassa: az érintett valóban kapott-e védőútlevelet. Amennyiben a követség ezt igazolja, az ilyen személyek a védett házakban lévő lakásaikban maradhatnak.

E megállapodás ellenére megbízottunk a helyszínről azt jelenti, hogy Székely rendőrtanácsos úr csak azokat a személyeket fogadja el, akik védőútlevelüket fel tudják mutatni, az ideiglenes útlevéllel rendelkezőket nem; ugyanígy nem fogadja el a jegyzék alapján történő igazolást sem, továbbá a közjegyző által hitelesített fotómásolatokat sem hajlandó elfogadni. Valamennyiüket, akik ilyen úton-módon igazolják magukat, azonnal elviszik a Szent István parkba, és onnan az Újlaki Téglagyárba. Tiltakozás és Bellyey rendőrtanácsos úrral kötött megállapodásra való hivatkozás ellenére Székely rendőrtanácsos úr nem hajlandó álláspontján változtatni.

*Eredeti, géppel írott, német nyelvű, aláírás nélküli feljegyzés.
MNL OL-K63-1944-43-13.129.*

207. d.)
1944. november 25.

Raoul Wallenberg budapesti svéd követségi titkár tárgyalása Zier László külügy-minisztériumi osztályvezető-helyetttessel: kéri, hogy a zsidók gyalogmenetekben történő deportálását néhány napra állítsák le, és ne adjanak át a németeknek időseket, betegeket és 16 éven aluliakat

Feljegyzés

Zier tanácsos – Wallenberg svéd köv. titkár

Ma megjelent nálam Wallenberg svéd köv. titkár és átnyújtotta hegyeshalmi útjával kapcsolatban kész[ített] pro-memoria jelentését és hozzáfűzte a következőket:

Egyelőre egyéni kérelme, hogy a zsidók gyalog-szállítását pár napra állítsák le, hogy azok egészségileg megerősödjenek, továbbá, hogy a svédek köztük élelmiszereket oszthassanak ki, mert ilyen állapotban nem képesek a határig elmenni. A világ közvéleménye előtt, ha munkaképtelenül adjuk át a zsidókat a németeknek, akkor úgy tűnik fel, hogy mi elpusztításra adjuk át őket. Wallenberg szerint a határtól kb. 8 km-re működik egy Vernichtungslager¹ báró Visliceny [sic!]² vezetése alatt.

Közölte továbbá, hogy a megállapodás értelmében nem adunk át a németeknek 40 évesnél idősebb nőket és 50 évesnél idősebb férfiakat. Továbbá 16 év alatti fiatalokat. Úgyszintén betegeket sem. Kéri, hogy ezt a rendelkezést tartásuk be, mivel megállapítása szerint, nagy számban vannak fentiek útközben, továbbá technikai nehézségekre való hivatkozással ezeknek kiválasztása sem történik meg a határnál, s átadják őket a németeknek. Javasolja továbbá, ha a magyar államra [sic!] munkaerőre van szüksége Németországban, úgy használja fel a március–áprilisi deportálásokról Bécs környékén elhelyezett még kb. 17.000 zsidót.³

Bejelentette még egy intézkedését, hogy egy követségi tisztviselőnek utasítást adott, hogy a határnál az odaérkező öregeknek, fiataloknak és betegeknél svéd védőleveleket osszon ki.

*Eredeti, géppel írott tisztázat, pecsét, aláírás nélkül.
MNL OL-K63-1944-43-13.129.*

¹ Vernichtungslager (német): megsemmisítő tábor.

² Eredetiben a géppel írott jelentésben előre kihagytak egy hosszabb sorközt, ide utólag, kézzel, tintával írták be a nevet. Helyesen: Dieter Wisliceny.

³ Wallenberg valószínűleg hallott arról, hogy mintegy 15 000 fő magyar zsidót nem Auschwitzba deportáltak, hanem Bécs mellett, Strasshof környékén helyezték el őket családi lágerekben és üzemekben, valamint mezőgazdasági munkán foglalkoztatták őket. A magyarországi zsidók tömeges deportálása 1944. május 15-én kezdődött, Bécs környékére az első magyar transzportok június közepétől érkeztek.

207. e.)
1944. november 27.

A budapesti svéd követség jegyzéke a Külügyminisztériumhoz: svéd mentesítő okmányokkal rendelkezőket deportáltak Budapestről, kérik visszaszállításukat

W/F

F e l j e g y z é s

1944. november 23-án útnak indítottak Hegyeshalomból Budapest felé 4 vagon, 153 zsidóval, akiket mint külföldi úti okmányokkal rendelkezőket igazoltak, illetve akiknek ilyen úti okmányaik voltak.

Komáromban nyilasok a vonatról a Várba kísérték, és ott kirabolták őket. Mai napig is még ott találhatók.

Ugyanebből a kategóriából 250 személy Hegyeshalomban tartózkodik, akiket holnap, nov. 28-án és holnapután, 29-én Németországba fognak elszállítani.

Mindezen emberek között svéd úti okmányok tulajdonosai, vagy olyan személyek találhatók, akik úti okmányaikat elvesztették. Egy beteg személy Hegyeshalom határában az ún. „vörös istálló”-ban fekszik.

A követség tisztelettel azon kérelmét nyújtja be, hogy e személyeket kísérettel és tisztességesen ellátva haladéktalanul kísérjék Budapestre a királyi követség Tátra utca 6. sz. alatti irodájába.

A királyi követség tisztelettel, de határozottan kéri továbbá, hogy azokat a zsidókat, akik Hegyeshalomba érkezve svéd úti okmányokat mutatnak fel, vagy azt állítják, hogy ilyenek birtokában voltak, hasonlóképpen szállítsák – ellátásuk után – kísérettel, Budapestre, a királyi követség Tátra utca 6. sz. alatti irodájába.

A követség tisztelettel felhívja a figyelmet arra a körülményre, hogy fenti kívánsága a követség és a Magyar Kormány között létrejött megállapodáson alapszik.

A követség remélni meri ezen ügy soron kívüli és lehető leggyorsabb elintézését, már előre is leghálásabb köszönetét fejezve ki.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű jegyzék, a svéd követség fejléces levélpapírján, a követség ovális alakú, német nyelvű pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.152.

November 30-án Kemény Gábor kézjeggyel látta el a Külügyminisztérium átiratának fogalmazványát, melynek egy-egy tisztázati példányát a Belügyminisztériumban személyesen Toldy Árpádnak, a zsidóügyek kormánybiztosának, valamint Gera Józsefnek, a nyilas pártépítés vezetőjének küldtek el december 1-én. Az átirathoz másolatban csatolták a svéd követség jegyzékét és kérték a panasz kivizsgálását, azzal, hogy „...amennyiben valóban érvényes svéd menlevéllel rendelkező személyek letartóztatottak, úgy azoknak szabadon bocsátása és Pestre való visszaszállítása iránt a szükséges intézkedéseket megtenni méltóztassék”.

208. a.)
1944. november 19.

A budapesti svéd követség jegyzéke a magyar Külügyminisztériumhoz: svéd védőútlevelel rendelkezőket párttagok elhurcoltak

PRO MEMORIA.

M. Kir. Külügyminisztérium
Mészáros István titkár úr figyelmébe!

Hivatkozással ma folytatott telefon-beszélgetésünkre van szerencsénk a következőket közölni:

F. hó 17-én délután 6 órakor két egyenruhás egyén jelent meg Lederer Miklós svéd útlevelel ellátott személy Tárogató utca 8/c. számú lakásán és őt nejével és kiskorú fiával Kapás utca 46. szám alatti párthelyiségbe állították elő.

Kihallgatásuk során az iránt érdeklődtek, mily kapcsolatban állnak gróf Teleki Józseffel, majd miután minden pénzüket és irataikat elvették, Lederer Miklóst a Főkapitányságra, nejét és fiát a Radetzky-laktanyába, majd onnét az Óbudai Téglagyárba kísérték. Ez utóbbi helyről Ledererné és fia visszakerültek a városba.

Lederer Miklóst viszont a Főkapitányságról újból visszakisérték a Kapás utcai párthelyiségbe és azóta róla semmi hír nincs.

Géppel írott, magyar nyelvű tisztázat, a budapesti svéd követség fejléces levélpapírján, a követség ovális pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.063.

208. b.)
1944. november 19.

A budapesti svéd követség jegyzéke a magyar Külügyminisztériumhoz: svéd követségi védettség alatt álló házból 300 főt pártszolgálatosok elhurcoltak

PRO MEMORIA!

M. Kir. Külügyminisztérium
Mészáros István titkár úr figyelmébe!

Hivatkozással ma folytatott telefon-beszélgetésünkre van szerencsénk a következőket közölni:

F. évi november hó 17-én a Pozsonyi út 3. szám alatti házban párttagok jelentek meg és lakásról lakásra járva, összeterelték mindazokat, akiknél Schutzpass nem volt, vagy akiknek a jelzett házba való beutalása előttük kétséges volt.

Ez alkalommal az ott beosztott kíséret munkaszolgálatosokat is igazoltatták, majd a többiekkel együtt a Szent István krt. 2. szám alatti parthelyiségbe kísérték.

Ott általános motozás során mindenkitől elvették értékeiket és irataikat, majd a megmotosztottakat az esti órákban elindították az Újlaki Téglagyár felé. Kb. 300 emberről van szó.

Géppel írott, magyar nyelvű tisztaír, a budapesti svéd követség fejléces levél-papírján, a követség ovális pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.063.

A két jegyzékben foglaltakról a Külügyminisztérium november 22-én tájékoztatta Gera József pártépítés-vezetőt, felkérve, hogy a panaszokat vizsgálta ki és az eredményről adjon tájékoztatást.

Komoly Ottó arcképes igazolványt kér a VKNB budapesti képviselete „A” osztályán dolgozó tisztviselők számára Kemény Gábor külügyminisztertől

K/Z.

Külügyminiszter Úr!

A Nemzetközi Vöröskeresztbizottság Magyarországi Kirendeltségének Elnöki „A” osztálya mély tisztelettel kéri, hogy az alább felsorolt beosztott, véglegesített és vezető szolgálatot teljesítő tisztviselői részére az arcképes igazolványt kiadni kegyeskedjék.

Egyben tisztelettel kérjük, hogy a mellékelt arcképes igazolványokat külön felülvizsgálni és felülbélyegezni kegyeskedjék. Ezen arcképes igazolványokat mellékelten B/ alatt mutatjuk be.¹

Teljes tisztelettel

Komoly
a Nemzetközi Vöröskeresztbizottság
magyarországi delegációja A osztályának
ü g y v e z e t ő j e

Géppel írott, magyar nyelvű tisztázat, a VKNB francia nyelvű fejléces levélpapírján, magyarországi képviseletének francia nyelvű körpecsétjével, Komoly Ottó saját kezű aláírásával.

MNL OL-K71-1944-III/6. sz. n.

A körpecsét alatt kézzel írva: „25 igazolványt átvettem!

1944. XII. 9. [olvashatatlan aláírás]”.

A jegyzékhez csatolt névsorban 58-tól 79-ig sorszámmal szerepelnek a személyi adatok (név, születés időpontja, helye, valamint az illető „A”-osztálybeli beosztása). A 79-es számú névtől a 86. számúig a neveket ceruzával írták, mellettük egyéb adat nem szerepel.

¹ Nem található az iratok mellett.

210.
1944. november 20.

A budapesti svéd követség jegyzékben kéri a Külügyminisztériumtól: a svéd menlevéllel rendelkező munkaszolgálatosokat szereljék le, hogy Svédországba utazásukra fölkészülhessenek

No. 312/Hum 1944

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

A Svéd Királyi követség tisztelettel kéri a Magyar Kir. Külügyminisztériumot, hogy az illetékes hatóságoknál a következő ügyben közbenjárni szíveskedjék.

Azon munkaszolgálatosok, akik a Honvédelmi Miniszter 152.730/Eln. 42/1944. sz. vonatkozó rendelete értelmében az idegen állampolgárok gyűjtőszázában vannak elhelyezve (a mellékelt listán felsorolva), előreláthatólag még e hét folyamán családtagjaikkal együtt, a svéd követség második transzportjával elutaznak Svédországba.

Következésképpen kéri a követség: ezeket a munkaszolgálatosokat haladéktalanul szereljék le, hogy nevezettek az utazásra felkészülhessenek és a szükséges kiutazási formásoknak, bejelentési kötelezettség stb. eleget tehessenek.

A követség szíves fáradozásukért már előre is leghálásabb köszönetét fejezi ki.

Géppel írott, német nyelvű tisztázat, a budapesti svéd követség fejléces levélpapírján, a követség ovális pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.151.

A lap tetején kézzel írva: „Bümm Toldy Árpád kormánybiztos, zsidó ügyek.”

A jegyzéket, valamint a harminc nevet tartalmazó névsort december 4-én küldte meg a Külügyminisztérium a Belügyminisztériumnak, Toldy Árpád kormánybiztosnak, valamint a Honvédelmi Minisztérium 42. osztályán Fábíán Lajos ezredesnek, azzal a kéréssel, hogy a névsorban szereplő zsidók „leszereltetéséhez a szükséges intézkedéseket elrendelni” szíveskedjenek.

A budapesti német követség jegyzékben kéri a Külügyminisztériumtól: az I. hadtest területén külön táborban összegyűjtött, külföldi védlevéllel rendelkező zsidók mentesítési iratait vizsgálják át, s a hamis iratokkal rendelkező személyeket „munkabevetésre” azonnal adják át a német hatóságoknak

F E L J E G Y Z É S

A Magyar Királyi Külügyminiszter Úrral a mai napon folytatott megbeszélést megerősítve, a német követség nagyon hálás lenne, ha – miként ebben megegyeztek – a Magyar Királyi Külügyminisztérium most már lehetőleg haladéktalanul eljuttatna egy oly értelmű közlést a Magyar Királyi Honvédelmi Minisztérium 42. ügyosztályának, mely szerint az ezen ügyosztálynak alárendelt I. hadtest területén, Budapesten, egy különleges táborban összegyűjtött, összesen 15 516, külföldi védőútlevél birtokában lévő zsidónak, a 12 290 svájci és 1908 svéd védőútlevél birtokosainak – az érdekelt külképviseletek közreműködésével – azonnal vizsgálják meg irataik valódiságát és a hamis védőiratok birtokosait munkabevetésre adják át az illetékes német szerveknek. Ugyanígy kéretik az 1269, a budapesti Pápai Nunciatúrától származó, valamint a 149 különféle el nem ismert védőútlevél – melyek a megegyezés értelmében nem mentesítenek a munkaszolgálat alól – birtokosait munkabevetésre az illetékes német szerveknek lehetőség szerint azonnal átadni.¹

Géppel írott, német nyelvű tisztázat, a budapesti német követség fejléces levélpapírján, aláírás, pecsét nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.084.

November 24-én a Külügyminisztérium átírt a HM 42. ügyosztályának és arra hivatkozva, hogy „a menlevelek közül a magyar kormány csupán a svájci és svéd menleveleket ismeri el hatályosaknak, tekintettel továbbá arra, hogy különösen a svájci menleveleket nagymértékben hamisítják”, felkérte az illetékes ügyosztályt, hogy lépjenek érintkezésbe Carl Lutz konzullal és Raoul Wallenberg követségi titkárral a svájci, illetve a svéd követségen.

A Külügyminisztérium ezzel egy időben német nyelvű jegyzékben tájékoztatta fenti lépéséről a budapesti svájci és svéd követséget, azzal, hogy „A valódi védőiratok birtokosai azután [ti. a vizsgálat után] a közelben, esetleg az úgynevezett Palatinus-házakban összegyűjtve maradnának, úgyhogy ők közvetlenül a gyűjtőtáborból indulnának útnak”.

¹ A jegyzékben szereplő számokat összeadva nem 15 516-ot, hanem 15 616-ot kapunk.

212.
1944. november 20.

A VKNB budapesti képviselőjének lakcímet igazoló védlevele Kertész Ödönné számára

Nr. 922 szám

IGAZOLVÁNY

A genfi Nemzetközi Vöröskeresztbizottság Magyarországi Delegációja hivatalosan igazolja, hogy

*Kertész Ödönné*¹

mint a genfi Nemzetközi Vöröskeresztbizottság Magyarországi Delegációjának védelme alatt álló és a magyar hatóságok által erre a célra kijelölt

Csanády utca 21. szám alatti ház igazoltan beutalt lakója a fenti ház III. emelet 3. szám alatti lakásában jogosan tartózkodik.

A genfi Nemzetközi Vöröskeresztbizottság
Magyarországi Delegációja:
megb.
Dr. Gergely
főelőadó

Eredeti, géppel írott, kétnyelvű (magyar-német) formanyomtatvány, a VKNB budapesti képviselőjének francia nyelvű körpecsétjével, dr. Gergely György saját kezű aláírásával.

MZSL-XIX-Kertész Ödön hagyatéka

¹ A nevet és a lakcímet utólag, tintával írták a formanyomtatvány megfelelő rovataiba.

213.
1944. november 20.

**Környefalvi Ferenc zászlós kérvénye a fővárosi Pénzügyigazgatóság
Zsidóvagyon Kezelő Osztályának: kiutalt lakásába ingóságait átszállította, kéri
ezek törlését a zsidóvagyon-listáról**

20557/944¹

A székesfőváros m. kir. pénzügyigazgatóság zsidóvagyon kezelő osztályának,
Budapest.

Hivatkozással a Kormánybiztosság 5247/1944 I. ü. o. határozata értelmében volt feleségem Görgey Artúr utca 1. V. 2. sz. lakásából a saját lakásomba, Árpád fejedelem út[ja] 52-be bútoraim átszállítására engedélyt kaptam, minek folytán bátor vagyok annak tulajdonjogát a következőkben alátámasztani.

1942-ben – a leánykorában kikeresztelkedett, de a törvények értelmében zsidónak számító feleségemtől törvényesen elváltam. Anyagi kérdéseink rendezése folytán úgy állapodtunk meg, hogy a lakás a teljes berendezéssel és felszereléssel az én tulajdonomat képezi. Válásunk után – a tartásdíjra vonatkozó határozatig – volt feleségem a lakásban továbbra is benn lakott. A lakás a volt feleségem nevében volt mindvégig, mert a házgondnok – abban való félelmében, hogy én katona vagyok, nem fogom a lakbért kifizetni – nem írta át a nevemre s így történt, hogy ez év májusában, amikor volt feleségemet egy rosszhiszemű névtelen feljelentés alapján a németek az én lakásomból elvitték, a lakásomat bútoraimmal és ruháimmal együtt lezárták és zsidóvagyonnak minősítették.

Majd jún. 12-én a Lakásügyi hivatal Grónai Katalin nevű hölgynek a németek közbenjárására kiutalta neki [sic!] a lakást, aki egyben bútoraimat és edényeimet is használta.

Augusztus végén a frontról szabadságra jöttem, a Lakáshivatalnál eljártam, a békeség és a gyors elintézés végett lemondtam a régi lakásomról, de kárpót-láskép az Árpád fejedelem út 52. sz. alatt utalt ki részemre egy hasonló lakást.

A bútoraim átszállítása végett a Pénzügyigazgatósághoz folyamodtam, ahonnan 1944. okt. 3-án a fent jelzett ügyszám alapján engedélyt kaptam a lakásomba való átszállításra. Az átszállítás nov. 18-án egy újólag felvett leltár alapján meg is történt.

Jelen kéressel aziránt folyamodom, hogy a bemutatott tulajdonjogot igazoló okmányaim alapján a T. Hivatal bútoraimat a zsidóvagyon listájáról jogérvényesen töröltesse és az én javamra visszaírassa.

Szíves jóindulatát kérve és, részemről kedvező elintézkést remélve

hazafias tisztelettel
Környefalvi Ferenc
zls.

¹ Az iktatószámot kézzel, tintával utólag írták a lap tetejére.

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Környefalvi Ferenc saját kezű aláírásával.
Karsai Elek irathagyatéka.*

Az iratok mellett található Környefalvi Ferencné 1943 májusában (nap megjelölése nélkül) keltezett, géppel írott nyilatkozata, amelyben a volt férjével közös lakásukban található ingóságok férjére történt átruházását megerősítette. A „Nyilatkozat”-ról Felsővisón 1944. augusztus 30-án ügyvéd előtt hiteles másolat készült, ezt csatolták az iratokhoz. Ugyancsak az iratok mellett található Környefalvi Ferencné sz. Weitzenhoffer Olga géppel írott, saját kezű aláírásával ellátott, 1944. szeptember 4-én kelt „Nyilatkozat”-a, amelyben elismeri, hogy a férjével közös lakásukban található ingóságok, berendezési tárgyak, amelyek korábban az ő tulajdonát képezték, az aláírás napjától férje tulajdonát képezik. Csatolták még az iratokhoz azt a 62 tételből álló, tintával írott lakás-leltárt, amelyen felsorolták azokat az ingóságokat, amelyeket Környefalvi zászlós 1944. november 18-án új lakásába elszállított. A leltárt Albert Ferencné házfelügyelő és Győri Irén mint tanú írta alá, a leltár összeállítását Lieszkovszky Nándorné sz. Környefalvi Mária végezte el.

214.
1944. november 21.

Edmund Veesenmayer birodalmi teljhatalmú megbízott jelentése a német Külügyminisztériumnak: Szálasi leállította a zsidók gyalogmenetekben történő deportálását; a német munkaügyi szervek csak 40 éven aluli, munkaképes zsidókat vesznek át; külön gettó felállítása a védlevéllel rendelkező zsidók számára; becslés a nagy gettó létszámáról

V/112-113

NG-4987

T á v i r a t

Budapest, 1944. november 21. 22 óra 30'

Érkezett: 1944. november 21. 23 óra 40'

Nr. 3353 [1944]11. 30.

Titkos Birodalmi ügy

I.) A zsidók Budapestről való evakuálásának folytatásában alapvető változás állt be. Szálasi elrendelte, hogy – tekintettel az e téren felmerült fogyatékokra – a zsidó nők továbbiakban gyalogmenetben nem szállíthatók, hanem kizárólag csak szállítóeszközök igénybevételével, ami a vagonszerzés teljes lehetetlensége miatt, gyakorlatilag az evakuálás leállításával egyenlő. Másrészt az itt jelen lévő Alsó-Duna-vidéki zsidó munkaszolgálat vezetője, Höss SS-Obers-turmbannführer közölte, hogy csak teljes munkaképességű, lehetőleg 40 éven aluli férfiakat tud munkába állítani, akik a Birodalom területén napokon át egyfolytában végzendő, különösen nehéz munkát, hosszabb időtartamban kibírják. Ezeknek a követelményeknek meg nem felelő zsidók, az asszonyokat is beleértve, ez idő szerint munkaterületén a legnagyobb megterhelést jelentik, olyannyira, hogy a már menetelésben lévő alkalmatlan kontingensnek a birodalmi határról való visszairányítását mérlegelte és ettől csak politikai okokból állt el. Ennek megfelelően a továbbiakban ne városi területek lehetőleg megszemenő kiürítése legyen az alapelv, hanem csak abszolút munkaképes zsidók kiszállítása szolgáljon irányelvül. Erre [a] célra lényegében a visszamaradt, a zsidó honvédelmi munkaszolgálat különböző okok miatt még be nem vetett részei, a különleges gettók ellenőrzése folyamán megállapított illegális védőútlevél-tulajdonosok, valamint a felállítás alatt álló általános városi gettók újbóli átfésülésénél megtalált, munkaképes zsidó férfiak jöhetnek tekintetbe.

II.) A védőútlevél-tulajdonosok részére létesített különleges gettók és a többi budapesti zsidó elhelyezésére az elkülönített városrészben kijelölt általános gettók felállítása tervszerűen halad előre. A svájci védlevelek első ellenőrzése alkalmával a különleges gettóban (vízumengedélyezés Svájcra keresztül Palesztinába kivándorlók részére), amelyen az itteni svájci követség Idegen Érdekek Képviselő Osztálya is részt vett, százból legalább 30 esetben, sőt egy munkaszolgálatos táborban 1500 közül 1100 esetben állapítottak meg hamisításokat

és hamisítványokat, amelyeket a svájci követség a zsidó alkalmazottak által vezetett kivándorlási irodákban uralkodó katasztrofális körülményekkel menteggett.

A svéd zsidókat illetően figyelemre méltó a jelentés, mely szerint a svéd kormány érdeklődött a svájci kormánynál a magyarországi svéd védlevél-tulajdonosoknak nyújtandó menedékjog iránt. Részükre tehát, mint már korábban jelentettük, nyilvánvalóan az útlevél kiállítása ellenére sincs szándékukban – csakúgy, mint eddig sem – a Svédországba utazást engedélyezni. Az itteni Nunciatura által kiadott védlevelek tulajdonosainak eddig még láthatólag fel nem tűnt csoportjára vonatkozóan a Magyar Külügyminisztérium biztosított, hogy ezek a Nunciatura felvilágosítása szerint különlegesen ajánlott, megkeresztelt zsidók részére kiállított védőútlevelek tulajdonosai, kizárólag annyiban privilegizáltak, hogy az általános gettón belül külön tömörülhetnek és a zsidó csillag helyett kereszttel megjelölt házakban helyezkedhetnek el. Állítólag kereken mintegy 20 000 személyről van szó.

III.) A budapesti általános gettóban megmaradt zsidók száma újabb becslés szerint nem több, mint kereken kb. 80 000, míg a védlevél-tulajdonosok külön gettója kereken mintegy 16 000 személyt foglal magába.

A Birodalomba munkaszolgálatra elindított zsidók száma – anélkül, hogy erre vonatkozó pontos adatok állnának rendelkezésre – nem lehet több 30 000 főnél. A még várható kontingens nehezen felbecsülhető. Az újabb tényállások alapján azonban alig várható, hogy az eredetileg követelt 50 000-es szám elérhető legyen.

IV.) A Magyar Külügyminisztérium ma valamennyi, a zsidókérdés rendezésében érdekelt szervnek – beleértve a közreműködő külképviselőket is – megküldte a Nemzetvezető f. hó 17-én kelt, a zsidókérdés végleges rendezésére hozott határozatait tartalmazó memorandumát, amelyet a mai futárral szó szerinti fordításban továbbítok.¹

Veesenmayer

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 242.

¹ Erről lásd a 190. sz. dokumentumot.

**Hans Friessner, a Wehrmacht magyarországi teljhatalmú megbízott tábornoka
jelentése Heinrich Himmlernek, az SS Birodalmi Vezetőjének a munkaszolgálatra
vezényelt magyar zsidókról**

NOKW-238

A magyarországi német Wehrmacht meghatalmazott parancsnoka az 1944. november 21-i helyzetről jelenti: „A zsidókérdés megoldását 44. X. 30. óta a magyar kormány által meghatalmazott csendőr ezredes¹ intézi. Kinevezésekor az államvezetés beleegyezését adta, hogy valamennyi, még Magyarországon fellelhető zsidót, munkaszolgálat céljából a Birodalom rendelkezésére bocsátják. Beérkezett jelentések szerint a zsidók nagy részét sáncmunkára a német határ mentén, de magyar területen vetik be. A Kormány kéri, sürgősen rendeljék el, hogy ezek a zsidók csak német területen teljesítsenek munkaszolgálatot, ezáltal végleg eltávolítva őket Magyarországról. Építőmunkásként a magyar határ menti helységek civil lakosságát ajánlja fel a Kormány.

Az eddig a front területén levő zsidó munkásszázadok gyalogmenetben Nyugat felé tartanak, miként az egy idő óta a budapesti hídfőállásánál bevetett mindkét nembeli civil zsidók, mintegy 24 000 fő. Valamennyi még Budapesten található menetképes zsidót naponta 3000 fős csoportokban indítják útnak. Korhatár férfiaknál 16-tól 60, nőknél 16-tól 40 év. Őrséget a honvédség látja el; a svájci követség védőútlevelek osztogatásával továbbra is nagymértékben zavaróan avatkozik bele az egész zsidó akció lebonyolításába.

Kérünk tájékoztatást az ottani szándékokról.”

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 245.

¹ Turvölgyi Albert.

216.
1944. november 21.

**Az RSHA jegyzéke a német Külügyminisztériumnak a budapesti portugál követ
zsidómentő tevékenységéről**

II/K213.419

Bizalmasan ismertté vált itt, hogy a portugál követség már egy ideje utasítást kapott Lisszabonból: hagyja el Budapestet. A Portugál Követ azonban eddig nem teljesítette az utasítást, mert a mostani konjunktúrát jövedelmező üzletek kötésére szándékozik felhasználni. Azt róják fel neki, hogy olyan magyar zsidók részére, akiknek állítólag portugál rokonságuk van, arany deviza ellenében svájci útlevelet állított ki. Azon kívül a portugál követség, amely eddig a „Ritz” szállóban működött, lefoglalt egy zsidó palotát és abban állítólag több zsidót, egyebek között báró Guttmannt és egy Sass nevű gazdag zsidót bújtat. A követ ezeknek a zsidóknak ígéretet tett, hogy elutazásakor semleges külföldi országba magával viszi őket.

Minderről értesítést küldök és a további intézkedéseket átengedem.

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 352.

**217. a.)
1944. november 21.**

A Külügyminisztérium jegyzéke a nunciatúrának, a Svéd Vöröskeresztnek és a VKNB-nek a védelmük alatt álló zsidó otthonok és menhelyek gettóba helyezéséről

Szóbeli jegyzék¹

I. Hivatkozva az 1944. november 18-i 13.057/pol. szóbeli jegyzék függelékének 3. pontjára „A nunciatúra védelme alatt álló zsidó otthonok és zsidó menhelyek megfelelő és illő elhelyezéséről a gettón belül a Belügyminiszter fog gondoskodni”.² A M. Kir. Küm. tisztelettel kéri az apostoli nunciatúrát, hogy szíveskedjék *a lehető legsürgősebben*³ három példányban eljuttatni a kérdéses intézmények teljes listáját, hogy a Belügyminisztérium megtehesse a szükséges előkészületeket a zsidók számára *fenntartott negyedbe*⁴ történő áthelyezésére.

Géppel írott, kézzel javított, francia nyelvű fogalmazvány.

MNL OL-K63-1944-43-13.077.

A fogalmazványt Kemény Gábor szignálta, az irat „Sürgős” jelzetet kapott. November 21-én a nunciatúrának francia, a VKNB és a Svéd Vöröskereszt budapesti képviselőjének német nyelvű jegyzéket küldtek, azonos szöveggel.

**217. b.)
1944. november 21.**

A Magyar Külügyminisztériumban a svéd védőútlevelek számának fölemeléséről, valamint a Svéd Vöröskereszt által kiadott menlevelek elismeréséről készített feljegyzés

A svéd védőútlevél kontingens felemelése kb. 2500 darabbal⁵

Svéd védőútlevelek	4500
" " ideigl. útl.	200
Argentin védőútlevelek	300
Holland " "	20
	5020

¹ A fogalmazványra e ponton ráírták: „Urgent!” [Sürgős!]

² Az idézőjelben szereplő mondat a francia nyelvű szövegben németül szerepel.

³ Az utolsó három szót utólag, kézzel, ceruzával iktatták a szövegbe.

⁴ Az utolsó négy szót utólag, kézzel írva iktatták a szövegbe.

⁵ A cím mellett, a lap jobb felső sarkában keretben kézzel írva: „Eddigi megegyezés”.

Ehhez jön a személyzet és azok családtagjai, továbbá a fenti útlevel-tulajdonosok 6 éven aluli gyermekei.

Indoklás

Most, hogy az első 4500 zsidó elszállítása megkezdődik, kívánatos volna ezek valamelyest távolabbi családtagjait is velük vinni. Továbbá igazságossági okokból kívánatos volna, hogy további zsidók, akik pontosan ugyanolyan rokonsággal vagy kapcsolattal rendelkeznek Svédországban, szintén velük menjenek. Minthogy ezt a további 2500 zsidót Svédországban ismerik, egy esetleges rossz vagy hátrányos bánásmód Svédországban vagy másutt sokkal nagyobb feltűnést és szomorúságot okozna, mint hasonló bánásmód a zsidók olyan csoportjánál, akik nem rendelkeznek ilyen összeköttetésekkel. Hangsúlyozni kívánjuk: Berlinben most tárgyalások folynak azzal a céllal, hogy ennek a megemelt létszámnak is biztosítva legyen az átutazása. Ha e tárgyalások nem vezetnének eredményre, úgy ez keveset jelentene; minthogy egy visszautasító válasz csak a jelenlegi helyzetre vezethető vissza, ami egyik vagy másik irányban nyilván meg fog változni. A világban minden bizonnyal csodálkozást keltene, ha Magyarországon ezt az ajánlatot nem fogadnák el.

Ebben az összefüggésben külön rá kell mutatni arra, hogy a svéd követség a leglojálisabb módon igyekezett a rendelkezéseket végrehajtani.⁶

Svéd Vöröskereszt-útlevelek (ügynevezett Védlevelek) jóváhagyása és elismerése.⁷

Indoklás

Ezek a védlevel-tulajdonosok már legnagyobbbrészt a Svéd Vöröskeresztnek kiutalt házakban, a külföldiek gettójában tartózkodnak, a Pozsonyi utca⁸ környékén. A rendeletnek megfelelően még ma be kellene költözniük a helyi gettóba, noha csupán 2 vagy 3 napot töltöttek a nemzetközi gettóban. A zsidókkal való ilyenfajta bánásmód embertelen.

Ha a nemzetközi gettóban való maradásuknak az lenne az előfeltétele, hogy ezek a zsidók is rendelkezzenek svéd utazási okmányokkal, úgy a svéd követség esetleg kész volna ezeket a zsidókat is ilyen okmányokkal ellátni kb. 1500 darabos nagyságrendben.

Eredeti, kézzel írott, német nyelvű fogalmazvány.

MNL OL-K63-1944-43. sz. n.

Az iraton nincs keltezés, feltehetően november 21-én keletkezett.

⁶ Az utolsó mondatot a jobb margóra merőleges sorokban írták.

⁷ A cím fölött kézzel írva: „Küm úr, Büm úr: nem! Wallenberggel XI. 22-én közölve.”

⁸ Sic! (A német nyelvű szövegben e két utolsó szó magyarul szerepel.)

**218. a.)
1944. november 21.**

Kimutatás a VKNB budapesti képviselte „A” osztálya intézményeiről¹

**ÖSSZEFOGLALÓ KIMUTATÁS A VÖRÖSKERESZT NEMZETKÖZI
BIZOTTSÁGA MAGYARORSZÁGI KÉPVISELETE „A” OSZTÁLYÁHOZ
TARTOZÓ VALAMENNYI INTÉZMÉNYRŐL**

A SZEKCIÓ HIVATALAI:

<u>Cím</u>	<u>Rendeltetés</u>	<u>Irodai személyzet</u>
VIII. Baross u. 52.	Titkárság és személyzeti osztály	70 személy
V. Mérleg u. 4.	Gyermekek otthonok adminisztrációja	40
V. Mérleg u. 6.	Anyagbeszerzés és utalványozás.	50
	Egészségügyi felügyelet	
V. Perczel Mór u. 2.	Jogi Osztály. Helyiségek adminisztrációja	20
V. Perczel Mór u. 4.	Gyermekek beutalása	
VIII. József krt. 3.	Internáltak és eltűntek ügyei	25
Békés u. 3.	Élelmiszer raktárak adminisztrációja	
Munkácsy Mihály u. 19.	Szociális segély és információs osztály	
Gr. Teleki Pál u. 20.	Általános felvilágosítás	

KIVÁNDORLÓK TÁBORA:

XIV. Columbus u. 46. 900 személy

GYERMEKOTTHONOK

<u>Cím</u>	<u>Befogadó- képesség</u>	<u>Gyermekek száma</u>	<u>Személyzet</u>
II. Orsó u. 27/29.	300	260	40
VII. Akácfa u. 32.	230	200	28
XIV. Róna u. 112.	150	130	19
III. Lajos u. 22.	35	30	5
VIII. Nagyfaluvaros u. 4.	250	220	31
VII. Vilma kir. út 25.	450	385	55
XII. Budakeszi út 67/69.	260	220	35
X. Kelemen u. 1/c.	175	150	22

¹ 1944. november 30-án H/Vm jelzettel Born ismételtén betérjesztette ugyanezt a jegyzéket. Eltérés csak az egyes címek sorrendjében található, ezért ennek közlésétől eltekintettünk. MNL OL-K71-1944-II/6.

VIII. Magdolna u. 29/31.	80	70	10
XIV. Bácskai u. 58/b.	210	180	25
VII. Dob u. 90.	600	520	83
VII. Munkácsy Mih. u. 5/7.	400	350	50
V. Zoltán u. 6.	286	250	36
XIV. Nürnberg u. 59.	320	280	15
VI. Szondi u. 76.	120	100	14
II. Harangvirág u. 11.	120	100	14
VII. Garay u. 42.	136	120	16
X. Kőbányai u. 51.	195	180	11
XIV. Thököly u. 160.	80	70	10
XIII. Csángó u. 6/b.	136	120	16
XIV. Thököly u. 77.	140	120	18
VI. Vörösmarty u. 49.	90	80	11
VI. Munkácsy M. u. 25.	80	70	8

GYERMEKOTTHONOK ELŐKÉSZÜLETBEN:

Cím	Befogadó- képesség	Gyermekek száma	Személyzet
XIV. Törökőr u. 32164/7 hrsz.	Kb. 58	50	8
VIII. József krt. 53.	kb. 58	50	8
VII. Dob u. 12.	kb. 35	30	5
VII. Király u. 69.	kb. 92	80	12
VIII. József krt. 31/b.	kb. 58	50	8
I. Csaba u. 7/a.	kb. 450	400	56
XIV. Columbus u. 60.			
XIV. Tanya u. 13.	100	90	12

CSECSEMŐOTTHONOK:

X. Család u. 58.	230 "	200	28
XIV. Kövér Lajos u. 2.	230 "	200	25

JÁRÓBETEG RENDELÉS:

Károly krt. 3/a

NÉPKONYHÁK:

VII. Wesselényi u. 13.
VII. Kazinczy u. 41.
VII. Nagyatádi Szabó u. 32.
VII. Rumbach Sebestyén u. 10.
VII. Damjanich u. 51.
VII. Síp u. 7.
V. Vilmos császár u. 24.
Parlament Kávéház

Előkészületben: VII. Szövetség u. 33.

ÉLELMISZERRAKTÁRAK:

VII. Síp u. 12.
XIV. Abonyi u. 7.
VI. Békés u. 3.
VII. Kazinczy u. 16.
VII. Holló u. 1.
V. Gróf Teleki Pál u. 24.
VI. Paulay Ede u. 1.
VII. Kazinczy u. 41.
VII. Wesselényi u. 13.
VI. Munkácsy Mihály u. 19.
V. Zoltán u. 16.
Schuckert tábor
IX. Ranolder u. 4.
VI. Izabella u. 67.

SZÁLLÍTMÁNYOZÁS:

Üteg u. 49.

ÜZEMEK:

Konfekcióüzemek:	VII. Kis Diófa u. 6. VI. Benczúr u. 27. IV. Sütő u. 2.
Sajtüzem:	VI. Szondi u. 76.
Szabó műhely:	VII. Király u. 85.
Cipész műhely:	VII. Thököly u. 77.

MENHELYEK:

VII. Thököly u. 83.
VII. Erzsébet krt. 34.
XIV. Hungária krt. 167/169.

SIKETNÉMÁK INTÉZETE:

XIV. Mexikói u. 60.

KÓRHÁZAK:

VII. Wesselényi u. 44.
VII. Rákóczi u. 14.
VII. Hársfa u. 37.
VIII. Karpfenstein u. 21.
XIV. Gizella u. [sic! helyesen: út] [66.] – Otthon Szanatórium
XIV. Stefánia u. 61. Kert Szanatórium
XII. Városmajor u. 64/66.

VII. Nagyatádi Szabó u. 32.
VII. Bethlen Gábor tér 2.
VIII. Magdolna u. 16.
XIII. Bókay tér 4.
VI. Szabolcs u. 33.
II. [sic! helyesen: XII.] Maros u. 16.
II. [sic! helyesen: XII.] Maros u. 62.
XII. Városmajor u. 62.
VIII. Kisfaludy u. 9.
XIV. Ajtósi Dürer sor 23.
XIV. „Stefánia” Belgyógyászati Magánklinika
VI. Szabolcs u. Weiss Alice Kórház
VII. Akácfa u. 38.
VII. Kis Diófa u.

*Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, aláírás nélkül.
MNL OL-K707-1944-1945-2. t. 13.174.*

**218. b.)
1944. november 21.**

A VKNB magyarországi képviselője jegyzékben kéri a Külügyminisztérium közbenjárását, hogy a menekültek és nincstelenek számára a Vilmos császár út 24. sz. alatt megnyitott népkonyha működését az V. kerületi Nyilas Pártszervezet ne akadályozza

A/75.

J E G Y Z É K

A genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselője tisztelettel a következőket hozza a M. kir. Külügyminiszter szíves tudomására.

A képviselő e hó 17-én V., Vilmos császár út 24. sz. alatt egy népkonyhát nyitott meg, ahol menekültek és nincstelen személyek ingyen kapnak enni. A népkonyha 500 személy részére van berendezve. A támogatást kereső személyek száma naponta növekszik.

E hó 20-án megjelent a népkonyhán Baja úr, aki mint az V. kerületi Nyilas Pártszervezet megbízottja mutatkozott be, és arról tájékoztatta a népkonyha vezetőjét, hogy a népkonyhát e hó 20-án bezárják, ha ezen a napon 16 óráig nem mutatják be a magyar hatóságok hivatalos engedélyét a népkonyha megnyitásáról.

A képviselő azzal a kéréssel fordul a M. kir. Külügyminiszterhez, hogy lehetőleg sürgősen szíveskedjék a szükséges intézkedéseket megtenni annak érdekében, hogy a Nyilaskeresztes Pártszervezet irodája (V., Gr. Klebelsberg utca 3.) a

népkonyha tevékenységéről tájékoztatást kapjon. Ez annál is inkább kívánatos volna, mert a népkonyha teljesen nincstelen menekülteket táplál, akik ennek híján minden támogatás nélkül maradnának.

Géppel írott, német nyelvű tisztázat, a VKNB budapesti képviselőjének fejlődés levélpapírján, a képviselőt francia nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.091.

A jegyzéket Kemény Gábor külügyminiszter szignálta és saját kezűleg ceruzával ráírta: „Zier, pol.! Sürgős.” Az irat hátlapján kézzel írva: „XI. 24. Baja tv. részletes jelentést küld a népkonyhán uralkodó állapotokról. Zier. XI. 24.”

**218. c.)
1944. december 6.**

A Külügyminisztérium válasza az a.) alatt közölt jegyzékre

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

13.091/ Pol.-1944.

Hivatkozással a 1944. november 21-én kelt, No. A/75. sz. szóbeli jegyzékre, a M. Kir. Külügyminisztérium tisztelettel a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság szíves tudomására hozza, hogy beérkezett jelentések szerint az említett népkonyha a Vilmos császár út 24. sz. alatt a Svéd Vöröskereszt vezetése alatt áll, és vezetője egy zsidó. A népkonyhán a vizsgálat időpontjában 15-20, alkalmazottként bejelentett zsidó tartózkodott, akik semmit nem csináltak, csak a keresztény dolgozókat kényszerítették munkára. Az ebédlőben csupán 2-3 zsidó étkezett, az ebédet zsidó lakásokba, zsidók részére hordták ki ahelyett, hogy – miként azt jelezték – zsidó gyermekotthonokba szállították volna.

Ezek szerint a népkonyha nem felelt meg az eredetileg megadott jótékonyági céloknak, és nem magyar menekülteket, hanem csak zsidókat látott el.

A M. Kir. Külügyminisztérium azzal a kéréssel fordul a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságához, hogy indítson vizsgálatot, és az eredményről szíveskedjék a Minisztériumot értesíteni.

Géppel írott, német nyelvű másodlat.

MNL OL-K63-1944-43-13.091

A válaszjegyzék fogalmazványát Zier László és Kemény Gábor külügyminiszter láttamozta, tisztázatát december 7-én küldték el a VKNB budapesti képviselője Filler utcai irodájának.

A budapesti spanyol követség jegyzékben kéri a Külügyminisztériumot: a szefárd eredetű magyar zsidók számára is biztosítsanak ugyanolyan védelmet, mint a már korábban mentességet élvezőknek

No. 79.¹

Szóbeli jegyzék

Spanyolország követsége tisztelettel üdvözli a Királyi Külügyminisztériumot és van szerencséje tudomására hozni az alábbiakat:

Amikor a zsidókérdés kezdett Magyarországon egyre nagyobb méreteket ölteni, a spanyol kormány, hagyományaihoz híven, azt az utasítást adta ezen követségnek, hogy foglalkozzék a spanyol származású, vagy spanyol nemzetiségű személyek családjába tartozó zsidók védelmével.

A követség a Spanyol Kormány kívánságait annak idején a nagyrabecsült Minisztérium tudomására hozta, amely ezeket elvben el is fogadta és a Királyi Minisztérium volt szíves elismerni, hogy Spanyolország követsége véd először egy 100-as kontingenst, amely később 300-ra emelkedett.

Mindazonáltal van Magyarországon egy szefárd eredetű kolónia, és élnek Magyarországon olyan személyek, akiknek közeli rokonai vannak Spanyolországban, és ezek száma jóval meghaladja a fent említett kvótát.

Az utóbbi években ugyanez a probléma már különböző országokban felmerült, ahol olyan zsidók élnek, akiket Spanyolország sajátjainak tekint. Így Romániában, Bulgáriában, melyek akkor Németország szövetségesei voltak, a Spanyolország követségei által nyújtott védeltséget a kormányok gondosan tiszteletben tartották. Maga Németország mint megszálló hatalom mindig tiszteletben tartotta a Franciaországban élő spanyol származású zsidókat, s csak azt a feltételt szabta, hogy az érdekelteket át kell szállítani Spanyolországba.

Spanyolország követsége elfogadta a Királyi Kormánynak azt a javaslatát, hogy a követség által védett izraelitákat el fogják szállítani Spanyolországba. A Királyi Kormány utasításának megfelelően a spanyol kormány tudomásul vette, hogy a szállítás kérdése egyfelől a spanyol kormány, másfelől a [Német] Birodalom Kormánya közötti megállapodás tárgyát fogja képezni.

Fentiek alapján Spanyolország követsége arra kéri a nagyrabecsült Minisztériumot, szíveskedjék az illetékes hatóságoknak a szükséges parancsokat kiadni, hogy mindazokat, akik a követség által kibocsátott útlevelek vagy védlevelek² tulajdonosai, tartsák tiszteletben – enélkül ugyanis teljesen érthetetlen megkülönböztetésekre kerülhetne sor, minthogy a védelmünk alá tartozó érdekeltek egy része valóban védelemben részesülne, míg mások, akiknek származásuk,

¹ Az iktatószámot utólag, kézzel, kék színű tintával írták a jegyzékre.

² Itt idézőjelben „Schutzbrief” áll.

vagy rokoni kapcsolataik révén ugyanolyan jogaik vannak, így minden védelem nélkül maradnának.

Másfelől a magyar Kormány elfogadta a semleges országoknak a fővárosban akkreditált követségei által kiadott védettségeket. De kiindulópontnak tekintve egy bizonyos dátumot, amely jogot ad vagy sem a védelemre, emögött a spanyol kormánnyal szembeni megkülönböztetést lehetne feltételezni, mely Kormánynak Magyarország iránti magatartása mindig is a tökéletes barátságon alapult és alapul.

*Géppel írott, francia nyelvű tisztázat, a budapesti spanyol követség fejléces le-
vélpapírján, a követség körpecsétjével, aláírás nélkül.*

MNL OL-K63-1944-43-13.140.

*A jegyzék végére Kemény Gábor külügyminiszter ceruzával saját kezűleg rá-
írta: „Nem, lezárt. Pol. 44. XI. 28.”*

*A körpecsét mellett géppel írott sorok: „Pro domo: Miniszter Úr döntése sze-
rint jegyzék meg nem válaszolandó. XI. 30. ad. acta.”*

220.
1944. november 21.

Telefonsürgöny a pozsonyi magyar követségtől: dr. Szilágyi József magyar diplomatát családjával együtt kiutasították Svájcból megtorlásul, mert a német hatóságok nem adták meg 13 000 zsidónak az átutazási vízumot

Pozsony: 1944. XI. 21. 10 ó
Budapest: 1944. XI. 21. u. i. ... szám.
Miniszter úr
Andreánszky követ úr
Bagossy követ úr
Csopey köv. tanácsos úr
1891

Elnöki osztály

Szilágyi József dr. Zürichből a következő üzenet továbbítását kéri Budapestre: Semminemű postát nem kapok kézhez, az érintkezés velem ugyanezen úton lehetséges. Jól informált helyről úgy értesültem, hogy kiutasításunk megtorlásként történt, mert a német hatóságok 13.000 zsidó átutazási vízumának megadását megtagadták. Tekintve, hogy teljesen pénz nélkül állunk és a november havi illetményeinket sem kaptuk kézhez, azonnali átutalást kérünk. Kiutasítás énrám, családomra, Adametz Mária gépíróőre vonatkozik.

Szilágyi.

Eredeti, géppel írott tisztázat. Alatta kézzel, ceruzával írva: „magánlakás: Scheidegg str. 68.”

MNL OL-K707-1944-1945-1. t. 21.727

November 27-én Cseresznyey Jenő minisztériumi osztályfőnök saját kezű aláírásával igazolta, hogy miután a 21.830/1944. sz. ügyirattal 50 000 svájci frankot Szilágyi József lakására táviratilag átutaltak, „további intézkedésre szükség nincs”.

221.
1944. november 21.

**Beteg munkaszolgálatosok levélben kéri Gobbi Ede századost,
szereltesse le őket**

Alázatos tisztelettel kérjük levelünket Gobbi százados úrnak, vagy arra illetékes helyre továbbítani.¹

Tekintetes Parancsnokság!

Egy ránk nézve végzetes tévedésről kell a tekintetes Prnokságot értesíteni. Folyó év okt. 20-án vonultunk be. Legutóbbi helyünk Csepel volt, ahol kimustrálták 6 század betegeit és honvéd orvosi lelettel elbocsátották. Ilyen csoportban voltunk mi is, és a múlt héten szerdán voltunk a Sportpályán a honvéd orvos úr előtt. Aznap igen sok ember volt, nem került ránk a sor. Másnap reggelre voltunk odarendelve, hogy elbocsátó levelünket megkapjuk. Másnap, csütörtökön tényleg összeállítottak bennünket, hogy megyünk a Sporttelepre, közben jött egy parancs, hogy 300 embert állítsanak össze, és végzetes tévedés folytán minket, a betegeket betelereltek a 300 ember közé és elvittek a Gergely utcába, ahol átadtak bennünket. Ott kivettek ismét bennünket, mert megkérdezték, hogy van-e beteg. Természetesen jelentettük, hogy mi betegségünk folytán leszerelés alatt állunk, és 102 beteg embert elhoztak egy pestkörnyéki faluba, ahol német parancsnokság alatt immár 6 napja vagyunk, és nem tudjuk, mi lesz velünk.

Tekintetes Prnokság! Ez a 102 ember 6 századból lett összeszedve, a honvéd-orvos úr leszerelésre nyilvánította, mind egytől egyig súlyos beteg, egy már meg is halt közülünk. Azonkívül mindnyájan le vagyunk rongyolódva. Cipő nélkül, ruha nélkül, fehérenemű nélkül állunk, a betegség is kínoz, alázatos tisztelettel kérjük, méltóztassék intézkedni, hogy bennünket visszaadjanak a Gergely utcába a magyar hatóságnak, hogy leszereljenek bennünket. A volt csapattestünk 902. zászlóaljához kérjük visszahelyezni, hogy a honvédorvosi vizsgálat szerint elbocsájtó levelünket megkaphassuk. Maradunk hazafias tisztelettel

102 beteg munkaszolgálatos
a 902. zászlóaljból

Levelünk célja, hogy tudomást szerezzenek róla, hogy itt van 101 beteg zsidó aki a leszerelést várja, kérem levelünket titokban tartani, Szentimrén vagyunk, és várjuk intézkedésüket, mert azt sem tudjuk, hogy hova, milyen parancsnokság rendelkezik velünk. A legénység több mint fele csaknem mezítláb van, nincs cipő a lábán, az eső folyton esik.

*Eredeti, kézzel, tintával írott levél.
MZSL-I-K-OMZSA iratai*

¹ E sorok mellett hivatalos pecséttel nyomott 1944. dec. 14-i dátum látható, az iktatószám-rovat üresen maradt.

222.
1944. november 21.

**A nyilas Fegyveres Nemzetszolgálat Országos Parancsnoksága igazolványa
Diamant Béláné takarítónő számára**

Fegyveres Nemzetszolgálat Országos
Parancsnokság.

Igazolvány

Igazolom, hogy Diamant Béláné nevű zsidó nő, lakik: VII. Wesselényi u. 24–26. sz. alatt, a Fegyveres Nemzetszolgálat laktanyájában, (Pálffy tér 3.) 6 h-tól 18 h-ig takarítási munkálatot végez. Más munkára igénybe nem vehető.¹

Ezen igazolvány a fenti útvonalon, a megjelölt időben szabad mozgási lehetőséget biztosít nevezettnek.

Kitartás! Éljen Szálasi!
[olvashatatlan aláírás]
Fegyv. Nemz. szolg. sgt.

Eredeti, géppel írott tisztázat, a „Nyilaskeresztes Párt – Országos Pártszolgálat” feliratú, középen nyilaskereszttel ellátott, zöld színű körpecséttel és az egész lap méretét átfogó nagy, piros színnel pecsételt „Zs”-betűvel.

MZSL-XX-F-II. Igazolványok

¹ E sort tintával aláhúzták.

223.
1944. november 21.

**A Soproni Takarékpénztár kérvényezi dr. Doroghi Farkas Ákos
polgármestertől, hogy Kazinczy utca 5. sz. alatti házukat nyilvánítsák
keresztény házzá**

A tulajdonukat képező Budapest, Kazinczy u. 5. sz. házunk annak idején zsidó házzá lett nyilvánítva. Házgondnokunk értesítése szerint a házban lakó zsidók legnagyobb része el lett távolítva, amiáltal a házban lakó keresztények aránya a keresztények javára erősen javult, illetve az 50%-t túlhaladta.

Tisztelettel kérjük, szíveskedjenek házunkat keresztény házzá nyilvánítani, annál is inkább, mivel nem időszerű, hogy egyes lakások üresen álljanak, illetve abban oly kevesen lakjanak, hogy a zsidók további összeköltöztetése révén olyan keresztényeket lehetne lakáshoz juttatni, akik arra rászorulnak.

E helyen rámutatunk még arra is, hogy a Kincstárnak sem érdeke az, hogy esetleges üres lakások folytán adókiesése legyen, nem is szólva arról, hogy a mai nehéz kereseti lehetőségek mellett egy vidéki kis pénzintézetnek szüksége van minden bevételi forrásra és így jelen esetben a tulajdonukat képező házban lévő lakások bérére is.

Kérelmünk kedvező elintézését kérjük.

[olvashatatlan aláírás]

Kitartás!
Éljen Szálasi!
[olvashatatlan aláírás]
SOPRONI TAKARÉKPÉNZTÁR

*Géppel írott tisztázat, a Takarékpénztár vezetőinek saját kezű aláírásával.
BFL-IV-1409/c.-4.135/1944.*

1944. december 2-án a kérvény fedlapjára rágépték: „A 8.935/1944.-B.M. eln. sz. rendelet értelmében a bent megjelölt ház a gettóba esik, további intézkedésre szükség nincs, i r a t t á r b a kell tenni.” Az elintézés a polgármester megbízásából három, olvashatatlan aláírású tisztviselő írta alá.

A budapesti svéd követség jegyzéke a Külügyminisztériumhoz: svéd védőokmányokkal rendelkező személyeket elhurcoltak, megkínóztak, majd az Újlaki Téglagyárba vittek

S z ó b e l i j e g y z é k¹

A Svéd Kir. követség tisztelettel hivatkozik 279.,² 288.,³ 290.,⁴ 293.⁵ és 301.⁶ számú jegyzékeire és bátorodik az alább részletezett esetekben az illetékes hatóságoknál a Magyar Kir. Külügyminisztérium szíves közbenjárását kérni.

A királyi követség a hozzá befutott jelentések alapján bátorodik további tényeket felhozni, melyekből kitűnik, hogy alsófokú hatóságok és pártalakulatok részéről súlyos sérelmek érték svéd ideiglenes útlevelekkel vagy védő útlevelekkel rendelkező egyének jogait, amelyeket báró dr. Kemény Gábor Őexcellenciája, m. kir. külügyminiszternek a Svéd Királyi követséggel kötött megállapodása részükre biztosított.⁷

Schiller Györgyöt, a Svéd Századba beosztott munkaszolgálatost november 9-én az utcán nyilaskeresztesek igazoltatták és az Andrássy út 60-ba kísérték. Hat napot különböző börtönökben töltött, és november 15-én a svábhegyi Mirabel[l] Szállodából nyilaskeresztesek a Városmajor utcai pártházba kísérték, kb. 40 más személlyel együtt, kiket hatalmas ütésekkel, szíjcsapásokkal és lökdösődéssel hajszoltak végig az utcákon. A Pártházban sorba állították, majd egyenkint a nyilasok által kínzó pincének nevezett helyiségbe vezették őket, ahol alapos zseb- és testi motozás következett, melynél összes értéktárgyaikat, órákat, jegygyűrűket, valamint a jobb ruhadarabokat és cipőket is elvették tőlük. Ezután az ott összegyűlt nyilasok, férfiak és nők egyaránt hangos ujjongása közepette borzalmasan összeverték és megkínózták őket; ez alkalommal összes okmányaikat megsemmisítették. A hallgatóság körében egy katolikus pap is ott volt, aki minden jól sikerült ütlegnél felujjongott, nevetett és még tanácsokat is adott, hogyan kínozzák az embereket.⁸ Még ugyanezen az éjszakán ezeket az embereket a Nagybátonyi Téglagyárba hajszolták, ahol az egész éjszakát a sza-

¹ A szám mellé átlós irányú vonalat húztak és utólag, tintával a kezdősor fölé írták: „12.975” Ezzel kapcsolatban lásd a 105. sz. dokumentumot.

² A 279. sz. svéd jegyzékkel kapcsolatban lásd a 111. a.) sz. dokumentum 1. jegyzetét.

³ 288. sz. svéd jegyzékkel kapcsolatban ua., 2. jegyzet.

⁴ Ua.

⁵ A szám mellé átlós irányú vonalat húztak és utólag, tintával a kezdő sor föl írták: „13.028/44” A 293. sz. jegyzék nem található a Külügyminisztérium iratai között.

⁶ A szám mellé átlós irányú vonalat húztak és utólag, tintával a kezdő sor fölé írták: „13.064/44.” A 301. sz. jegyzék nem található az iratok között.

⁷ Ezzel kapcsolatban lásd a 43. sz. dokumentumot.

⁸ Minden bizonnyal Kun Andrásról van szó.

badban állva kellett tölteniük. Másnap innen a védőútlevelel rendelkezőket a rendőrség szabadon bocsátotta.

László Katalint Pannónia utca 66. sz. alatti lakásáról november 16-án éjszaka nyilaskeresztesek átkísérték a Szent István körút 2. alatti házba, ott férfiak és nők szeme láttára meztelenre vetkőztették, alaposan elverték és kirabolták. Nem csak óráját, gyűrűjét és iratait vették el, hanem köpenyét és kalapját is.

Gergely Vincét, Gergely Vincénét, dr. Gergely Évát és Granitz Franciska nevű szakácsnőjüket november 15-én Margit körút 51. sz. alatti lakásukról nyilasok a Radetzky-laktanyába kísérték. Itt szinte leírhatatlan módon bántalmazták, inzultálták őket. Nem csak hogy egész éjszaka ütlegették és kínozták őket, embertelen megszegényítések is el kellett szenvedniük. Többek között számos mocskos helyiséget kellett felmosniuk, mialatt szennyes levet öntöttek rájuk. Gergely Vincét – azonnali kivégzéssel fenyegetve őt – arra akarták kényszeríteni, hogy a vécésészét nyelvével tisztára nyalja. Időközben iratai közé hamis svájci védleveleket csempészték, és jegyzőkönyv aláírására akarták kényszeríteni, mely szerint hamis útlevelek birtoklását bevallja. E nyilatkozatot azonban a legborzalmasabb bántalmazások ellenére sem tudták tőle kikényszeríteni. Mindez csak töredéke azon eseteknek, amelyeket az említett személyeknek a Radetzky-laktanyában el kellett szenvedniük. Az egész tényállás leírására a Svéd Királyi követségnek a M. Kir. Külügyminisztériumnak küldött jegyzéke nem alkalmas hely.

Nevezetteket a Radetzky-laktanyából átkísérték a Főkapitányságra, ahonnan szabadon engedték őket.

A Pozsonyi úton lévő, svéd védettség alatt álló házakba történő átköltözés során a nyilasok a legkülönbözőbb atrocitásokat követték el. Sok útlevel-tulajdonost átköltözés közben elvittek, zömmel a Szent István körút 2. sz. házba, ahol embertelen módon bántalmazták őket. A ház előtt nagy tömegben különböző csomagokat lehetett látni, amelyeket ezektől a személyektől vettek el. A Pozsonyi úton való közlekedést napokig felfegyverzett nyilasok tették bizonytalanná. November 21-én egy nyilas a Pozsonyi út 15. sz. ház előtt lelőtte Kertész Miksát.

November 20-ról 21-ére virradó éjszaka a svéd védettség alatt álló Katona József u. 10/a. sz. házban, azzal az ürüggyel, hogy a lakókat igazoltatják, megjelent 4 férfi, egyikük az ún. „Halálfejes Brigád” egyenruhájában. Autóval érkeztek és két felfegyverzett embert a kapuban hagytak. Az igazoltatás alkalmával a lakók pénzét, óráit, gyűrűit és jobb ruhadarabjait elvették. Ez után az igazoltatás után néhány rendőr jelent meg, akik ezektől az emberektől a nyílt parancsot kérték. Noha ilyet felmutatni nem tudtak, a rendőrök mégis elengedték őket.

Deutsch Ervin Gábor munkaszolgálatost a Pozsonyi út 1. sz. alatti lakásán Kiss Bálint honvéd nyílt parancssal kereste fel, hogy a századához kísérje. A ház előtt nyilasok mindkettőjüket elfogták és a Szent István körút 2-be vezették.

Weisz Sámuel november 15-én III., Bécsi u. 16. alatti lakásáról el akarta hozni holmijait, amiben az éppen ott tartózkodó nyilasok megakadályozták. A lakást a nyilasok kifosztották.

Gosztonyi Mártont nyilasok a Mandula utcai pártházba kísérték, kihallgatása közben arról érdeklődtek, vajon svéd állampolgárrá avatták-e már. Azt felelte, hogy már járt a KEOKH-nál, mire a szomszédos szobába utasították „avatásra”. Itt szörnyen elverték. Több védőútlevel-birtokos is tartózkodott ott, akiket a legembertelenebbül bántalmaztak.

A svéd kir. követség már előre is köszönetét fejezi ki a Magyar Kir. Külügyminisztériumnak szíves közbenjárásáért.

Géppel írott, német nyelvű tisztázat, a budapesti svéd követség fejléces levélpapírján és pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.107.

A jegyzéket Kemény Gábor külügyminiszter láttamozta és november 27-én ráírta: „Azonnal.” Ugyanezen a napon másolatban megküldték a jegyzéket a Belügyminisztériumba Ferenczy László csendőr alezredesnek, a Honvédelmi Minisztériumba Fábián Lajos ezredesnek, valamint Gera József pártépítés-vezetőnek azzal, hogy a jegyzékben „...foglalt panaszok soron kívüli kivizsgálását a leg-sürgősebben elrendelni és a vizsgálat eredményét velem [ti. Kemény Gáborral] mielőbb közölni méltóztassék”.

225.
1944. november 22.

**A rendőrség budapesti főkapitánysága politikai rendészeti osztályának
hangulatjelentése a Belügyminisztériumnak**

494/1944. pol. biz.

ÁLLAMTITKÁR ÚR!

[...]¹

Értesülésünk szerint Budapest zsidótlanításával kapcsolatosan tömegesen szöktek ki a gettó házakból a zsidók, akik azóta a székesfőváros területén bujkálnak. Egy részük árja személyektől származási iratokat vásároltak [sic!] és azokat felhasználva, hamis néven bejelentve húzódnak meg albérlőként, másik részük honvédtiszti egyenruhát szereztek [sic!] be és abba öltözve takarják zsidóságukat és biztosítanak maguknak szabad mozgást. Az utóbbi időben számos előállítás történt, amikor is megállapítottuk, hogy a honvédtiszti egyenruhába öltözött személyek jogtalanul használták az egyenruhát és bujkáló zsidók voltak. Több esetben előfordult az is, hogy a honvédtiszti egyenruhába öltözött zsidó, megtévesztve egyes személyeket, előkelő állású tiszti és polgári személyek társaságába férkőzött, ami pedig a közbiztonság és honvédelem szempontjából nem kívánatos, sőt veszélyes.

Szükséges lenne nyilvános helyen megforduló gyanúsabb honvédtisztek igazoltatása.

E jelentésemet egyidejűleg felterjesztem: a m. kir. Belügyminiszter Úr [Vajna Gábor], belügyi Államtitkár Úr [Láday István], Országos Főkapitány Úr [Sédey Gyula], Főkapitány Úr [Forgács József], a Belügyminisztérium VII. osztálya Vezetője [Hajnácskóy László], a Nemzeti Számonkérési Hivatal Vezetője [Orendy Norbert] kezeihez.

Éljen Szálasi!
vitéz [olvashatatlan aláírás]
m. kir. kormánytanácsos

*Eredeti, géppel írott tisztázat, a kormánytanácsos saját kezű aláírásával.
MNL OL-K149-PIA-1944-sz. n. 13.*

¹ A jelentés első részében a hadi helyzet alakulásáról, a szovjet katonák rablásairól és kegyetlenkedéseiről van szó.

226.
1944. november 22.

Kemény Gábor külügyminiszter átirata Vajna Gábor belügyminiszterhez: hozzájárul ahhoz, hogy két hadiüzemben továbbra is svájci menleveles munkaszolgálatosok dolgozzanak

Tárgy: Freudiger és Fiai cég, valamint Első Magyar Kesztyűgyár zsidó munkásainak védettsége

Pro domo

Dr. Eperjessy Antal szds. a HM XII. csf-től és Bíró László fhgy. a HM 2/r-osztálytól az 570. 985/2/r. HM. ügyirat r. u. bemutatásával¹ kérték, hogy a Küm átiratilag keresse meg a Büm urat, hogy a svájci követséggel és a H. M.-el egyetértőleg kérik a tárgyrovatban megjelölt hadiüzemekben dolgozó svájci menleveles zsidók honvédelmi érdekből való otthagytását.

A Küm. úr előzetes hozzájárulása után Lutz konzul, a svájci követség illetékes osztályának vezetője is hozzájárulván fenti javaslatához, terveztetik:

Büm. úrnak

A m. kir. honvédelmi miniszter úrral és a budapesti svájci követséggel történt megállapodás alapján hozzájárulok ahhoz, hogy a budapesti Freudiger és Fiai cég (VI. Dessewffy u. 34.) és a Magyar Kesztyű és Kötszövöttgyár (VI. Dessewffy u. 11.) hadiüzemekben alkalmazott, mintegy 300 (háromszáz), svájci menlevéllel bíró zsidó munkás és munkásnő eddigi elhelyezési körletében továbbra is ott lakhasson, anélkül, hogy védettségi jellegük megszűnnék.

Géppel írott fogalmazvány.

MNL OL-K63-1944-43-13.080.

A fogalmazványt Kemény Gábor külügyminiszter látta el kézjeggyével, Bíró főhadnagy saját kezű aláírásával november 22-én igazolta, hogy a tisztázati példányt átvette.

¹ Nem található az iratok mellett.

227.
1944. november 22.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka zsidók kísérésére
és összeszedésére rendőröket vezényel ki**

Kivezenylés:

8. Zsidók kíséretére és összeszedésére a következő vezényléseket rendeltem:

1./ Folyó évi november hó 20-án 17 óra 15 perckor a Vadász u. 29. szám alá kivezenyeltem a rfp. készülségből 1 altisztet és 5 rendőrt.

2./ Folyó évi november hó 20-án 18 órakor a Vörösmarty utca 7. szám alá kivezenyeltem a rfp. készülségből 1 altisztet és 5 rendőrt.

3./ Folyó évi november hó 20-án 18 órakor az Andrássy út 21. szám alá kivezenyeltem a rfp. készülségből 1 altisztet és 5 rendőrt.

4./ Folyó évi november hó 20-án 18 órakor a Klebelsberg utca 29. szám alá kivezenyeltem a rfp. készülségből 1 altisztet és 5 rendőrt.

5./ Folyó évi november hó 20-án 18 órakor a Juhász Andor utca 13. szám alá kivezenyeltem a rfp. készülségből 1 altisztet és 5 rendőrt.

6./ Folyó évi november 20-án 18 óra 20 perckor a Dembinszky u. 18. szám alá kivezenyeltem a rfp. készülségből 1 altisztet és 5 rendőrt.

7./ Folyó évi november hó 21-én 7 órára az V. ker. kapitánysághoz kivezenyeltem a II. karhatalmi ezredtől 100 rendőrt.

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

228.
1944. november 22.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka közli Solymossy János rendőr
törzsfőfelügyelő, miniszteri biztos hivatalának felállítását és címét**

Zsidók összeköltöztetésével kapcsolatos munkák elvégzésére kormánybiztosi
hivatal felállítása.

15. A m. kir. belügyminiszter úr a zsidók összeköltöztetésével SOLYMOSSY
JÁNOS m. kir. rendőrtörzsfőfelügyelőt bízta meg.

A hivatala a IV. ker. Egyetem utca 3. számú házban nyert elhelyezést.
183-032 távbeszélő hívószámon hívható.

*Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.*

Vitéz Bélyey Árpád rendőrtanácsos jelentése Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztosnak a svájci védett házak rendőri átvizsgálásáról

A zsidók összeköltöztetésére kirendelt miniszteri biztos

Jelentés

Vett szóbeli utasítás alapján, a tegnapi napon megjelentem a svejci [sic!] követésnél, ahol közöltem Hofer Carl követési titkárral, hogy svájci védelem alatt álló zsidók részére kijelölt házakban túlszúfoltság van, amely túlszúfoltság a miniszteri biztosság véleménye szerint abból keletkezett, hogy részint nagy számban hamis védőlevelekkel bíró zsidók foglalták el a házakat, részint pedig a svájci követtség jóval nagyobb számban adott ki zsidók részére védőlevelet, tehát ez jóval meghaladja a 7.800-as létszámot, amely az előzetes megállapodások értelmében lett a svejci követtség által is elfogadva. Egyben közöltem Hoferrel, hogy ezen visszaélés megszüntetése, valamint a zsidók összeköltöztetésének mielőbbi keresztülvitele érdekében úgy a hamis védőlevelekkel oda menekült zsidókat, mint pedig a létszámon felülieket a kérdéses házakból el fogjuk távolítani, amely eltávolítást razziaszerű eljárással fogjuk keresztülvinni. Közöltem vele azt is, hogy ezen razzianak pontos időpontjáról a követtséget legalább 2 órával előbb értesíteni fogjuk és kértem, hogy a svájci követtség ezen razzian kiküldöttek útján képviseltesse magát azon célból, hogy részint biztosabban legyen megállapítható a védőlevelek hamis volta, de különösen azért, hogy a követtség jelölje ki azokat a zsidókat, akik a megállapított 7.800-as létszámba veendőek, és így az azon felüliekkel a biztosság a rendelkezésnek megfelelően járhatson el.

Hofer titkár közölte, hogy tudomása szerint a zsidók részére kiadott svájci védőlevelek száma jóval meghaladja a 7.800-at, és több napot venne igénybe a névsornak újbóli átvizsgálása és a többletnek a kirekesztése. Kérte, hogy addig amíg ezt a svájci követtség el nem végezte, addig a svájci védőlevelek részére kijelölt házak razzia-szerű átkutatását halasszuk el. Természetesen erre kötelező ígéretet nem tettem. A mai napon 1/2 10 órára elrendelt razzian észleltem, hogy a svájci követtség nem képviselteti magát, bár a razziaról kellő időben értesítve lett. Több mint egy órai várakozás után, minthogy telefonon összeköttetést nem sikerült velük kapnom, személyesen kerestem fel a követtséget és ez alkalommal már Lutz főkonzullal¹ léptem érintkezésbe és közöltem vele ugyanazokat a visszasságokat, amelyeket előző nap Hofer elé is tártam és tőle kértem, hogy a felmerült nehézségek és a razzia céljának megfelelő együttműködés céljából a már megígért követési tisztviselőket küldje

¹ Lutz még a konzuli kinevezését sem kapta meg a második világháború idején, hivatalos rangja alkonzul volt.

ki. Megbeszélésünk során a főkonzultól megtudtam azt, hogy a svájci követség a megállapított 7.800 helyett 22.000-et meghaladó menlevelet bocsátott ki a zsidók részére, méghozzá egy részét nem is a követség, hanem a követségen kívül álló bizottságok (zsidótanács) állította ki. Megjegyzem, hogy ez utóbbi jelentésem nem a főkonzultól közvetlen szerzett² értesülésen alapszik, hanem az ott hallott³ elszólásokon. A főkonzul kérdésekre közölte, hogy a követség készítette a menleveles zsidókról egy kimutatást, amely az előbb említett 22.000 körüli nevet tartalmaz, de az sem betűrendes névsor, tehát azt a razzian felhasználni nem lehetett. De ezen névsorral sincs tisztázva az a kérdés, hogy kik azok a zsidók, akik a 7.800-on felüli egyéneknek tekinthetők. A fent jelentettek alapján tehát nem tudtam megállapítani azt, hogy kik a 7.800-as létszámba beszámítható zsidók és így a razzia mikénti lebonyolítása is kérdésessé vált. Végül is Lutz főkonzul kijelentette, hogy a razzian a követség nem kívánja magát képviseltetni, a rendőrség eljárását „Übergriff”-nek, túlkapásnak tekinti, amely ellen a külügyminisztériumnál tiltakozni fog.⁴

Dr. Bellyey [sic!] Árpád
m. kir. rendőrtanácsos

*Géppel írott másolat.
MNL OL-K63-1944-43-13.133.*

**229. b.)
1944. november 22.**

Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztos átirata Vajna Gábor belügyminiszternek a svájci védett házak átvizsgálásáról, a hamis védleveles munkaképes zsidó férfiak munkaszolgálatra beosztásáról, a nők, betegek és gyerekek gettóba szállításáról

114. szám
Zsi.-1944.

Dr. vitéz Bellyey [sic!] Árpád m. kir. rendőrtanácsos jelentését azzal terjesztem fel, hogy a razzia lefolytatására kirendelt karhatalom parancsnokát⁵ utasítottam, hogy a svájci követséggel lefolytatott többszöri megbeszélésen közösen elfogadott azon kívánságnak tegyen eleget, hogy a svájci követség védelme alatt álló és védőlevéllel ellátott zsidók részére kijelölt házakból csupán a hamis védőlevéllel ellátottakat emelje ki. Ezek közül a 16 és 50 év közötti munka- és menetképes férfiakat munkaszolgálatra adja át, a nőket, gyermekeket és nem

² A szót utólag gépelték a sor fölé.

³ Az utolsó három szót utólag gépelték a sor fölé.

⁴ Utólag, kézzel, piros színű ceruzával aláhúzott sorok.

⁵ Tarpataky Zoltán.

menet- és munkaképes,⁶ valamint a korhatáron felüli férfiakat a létesítendő gettóba való szállításuk céljából a VII. ker. Síp utca 12. szám alatt lévő Zsidó Tanácsnak adja át.

Solymossy János
m. kir. rendőrtörzsfőfelügyelő,
a zsidók összeköltöztetésére kirendelt
miniszteri biztos

Eredeti, géppel írott tisztázat, Solymossy János saját kezű aláírásával.

MNL OL-K63-1944-43-12.133.

Az irat jobb alsó sarkára kézzel Kemény Gábor külügyminiszter ráírta: „Politikai Osztály! Svájci követségnél jegyzékben legélesebben tiltakozni az egyezmény be nem tartása ellen azzal, hogy a Kormány a felelősséget áthárítja. Utána Büm. [olvashatatlan szó] vissza”

A bal margóra Vajna Gábor belügyminiszter kézzel, kék színű ceruzával ráírta: „Lássa Külügyminiszter Úr! Tudomásul! Visszakérőleg! XI. 24. Vajna”

December 3-án a jelentést Kemény Gábor visszaküldte a Belügyminisztériumba azzal a tájékoztatással, hogy a budapesti svájci követségnél menlevelek jogosulatlan kiállítása miatt tiltakozott. „Pro domo” pedig feljegyezték a jelentés felzetére, hogy dr. Török Sándor, a Külügyminisztérium politikai osztályának munkatársa Carl Lutz konzulnál december 2-án „szóbelileg tiltakozott” a menlevél-kvóta svájci részről történt túllépése miatt.

⁶ E szó utolsó két betűjét utólag, kézzel, tintával áthúzták és föléje írták: „telen”.

**A Pénzügyintézet Központjához kirendelt nyilas pártmegbízott jelentése Szálasi
Ferenc Nemzetvezetőnek a bankok helyzetéről**

Vezérem!

A bankvonalon fenyegető teljes összeomlás veszélye kényszerít engem arra, hogy közvetlenül Vezéremnek tegyek jelentést az eddig történetekről és a sürgős intézkedni valókról.

Több mint egy hónapi megfeszített munkám, harctéri szolgálatom, hungarista lelkem, Hűségsszéki tagságom és a végső győzelembe vetett hitem jogán, alapos megfontolás után határoztam el magam erre a lépésre.

Jelentem: F. é. október 17-én, parancsra, a hungarista bankvonal az összes budapesti bankokat megszállta. Én mint Pártmegbízott a Pénzügyintézet Központ ellenőrzését vettem át (ahol már 25 éve dolgozom).

Tekintve, hogy a többi nagybankhoz kirendelt Pártmegbízottak egy része nem rendelkezett megfelelő pénzügyintézeti tapasztalattal, illetve szaktudással, melléjük a Pénzügyintézet Központ hungarista revizorait jelöltem ki. A Pénzügyminisztériummal (dr. Zergényi) és a Magyar Nemzeti Bankkal (Temesváry) a legszorosabban együttműködve sikerült a pénz- és a hitelpiac nyugalalmát oly mértékben biztosítani, hogy pl. bankzárlat elrendelése sem vált szükségessé. [...]

Működésünk nem rendeleteken alapult, de mindeddig még írásbeli megbízást sem kaptunk. Utasítások felsőbb helyről sem jöttek. Mindenhol ígéretsek hangzottak el, minden helyről vigasztalást, üres szavakat kaptunk. Ezért kénytelen voltam öntevékenyen, lelkiismeretemre hallgatva – sokszor országos fontosságú kérdésekben is – magam dönteni és a nagybankoknak utasításokat adni.

Minthogy a Pénzügyintézet Központ eddig is – törvényben biztosított jogainál fogva – irányította a pénzpiacot, a nagybankok most is végrehajtották a P. K. nevében adott utasításaimat. Minden támogatás nélkül, a legutolsó napokig sikerült a piac zavartalanságát biztosítani, azonban az ijedelem elmúlt és most a nagybankok – ahol sajnos még a régi vezetőség az úr – láthatóan megszervezve és „kellő” tanácsokkal ellátva, megkezdték a passzív ellenállást. [...]

A nagybankok régi vezetői mindent megtesznek, hogy az országot gazdasági csődbe kergessék. A TÉBE – szociális álarc alatt – az infláció fokozásán munkálkodott azzal, hogy a bankkalkalmazottaknak 3 havi járandóságot utalt ki. Ez a példa követésre talált. Ennek következménye az, hogy a fekete piac újraéledt s oly árak alakultak ki, melyeket az ország összezsugorodása se indokol meg. [...]

Természetesen hozzájárul a pénzpiacon kezdődő bizonytalanság fokozásához a nemzeti vagyonnak minősített zsidóvagyon kezelése körüli kapkodás és annak nem szakértő kezek által való kezelése. A tapasztalat azt mutatja, hogy a

kormánybiztos¹ képességeit meghaladja ez az óriási horderejű feladat. Ráadásul a zsidóvagyon ellenőrzését is elmulasztja. [...]

5. Mivel egyedül a P. K.-nak van meg a szükséges szellemi és technikai felkészültsége, valamint tapasztalata azokhoz a nagy áttekintést igénylő feladatokhoz, melyek a zsidóvagyon kezelése és értékesítésénél jelentkezők, ez a munkakör a P. K.-ra ruházandó. Csak így érhető el, hogy az a jelentős nemzetvagyonrész kellő gondozásban részesüljön és megfelelő értékesítés után a Hungarista állam alátámasztására szolgáljon. [...]

Javaslataimat² megtettem és várom Vezérem parancsait.

Eredeti, géppel írott tisztázat, „Nyilaskeresztes Párt Hungarista Mozgalom Által a Pénzügyi Központ Kirendelt Pártmegbízott” feliratú nyilaskeresztes körbélyegzővel, a Pártmegbízott saját kezű aláírásával.

MNL OL-K-814-Mf-X-7076-16.729-767-770.

¹ Toldy Árpád.

² A Pártmegbízott javasolta egy széles hatáskörrel felruházott bankügyi kormánybiztos ki nevezését, a Pénzügyi Központ hadiüzemmé nyilvánítását, a hadiipar pénzügyi szükségletének a P. K.-n keresztüli kielégítését

Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztos levélben kéri Raffay Sándor evangélikus püspököt, jelöljön ki egy főt a gettóban létesítendő „keresztény zsidótanácsba”

Tárgy: Keresztény zsidók tanácstagjainak kijelölése

111. szám

Zs. ü. 1944.¹

Nagytiszteletű

Dr. R a f f a y S á n d o r Úrnak,
ágostai hitvallású evangélikus püspök,

B u d a p e s t
VIII., Eszterházy u. 12. sz.

A belügyminiszter úr elrendelte a keresztény felekezethez tartozó zsidófajú egyéneknek a VII. kerületbe való összeköltöztetését és érdekeinek képviselésére külön keresztény zsidótanács létesítését. Tisztelettel kérem, szíveskedjék az evangélikus valláshoz tartozó zsidófajú egyének érdekeinek képviselésére egy személyt kijelölni és ennek nevét, valamint pontos lakcímét a lehetőséghez képest mielőbb közölni.

Solymossy János
m. kir. rendőrtörzsfőfelügyelő,
a zsidók összeköltöztetésére kirendelt
miniszteri biztos.
Budapest, IV. Egyetem u. 3. I. 1.
Telefon: 182-032.

Eredeti, géppel írott tisztázata, Solymossy János saját kezű aláírásával.

EOL-BEPH-2096-1944. (524-1944.)

November 23-án Rúttkay-Miklós Gyula püspöki titkár levélben fölkerlte a főesperest, „mint akit a püspök úr az ilyen természetű ügyeknek intézésével” megbízott, hogy nevezze meg a jelöltet. Az irat hátlapján kézzel írott feljegyzés: „XI. 29-én Somló Endrét jelentettem be. XII. 7-én Jármay Zsigmondot, VII., Kazinczy u. 30., I. 1.”

November 22-én Solymossy János szintén 111/1944. iktatószám alatt Ravasz László református püspöknek is levelet írt, őt két fő kijelölésére kérte a gettó „keresztény zsidótanácsába”. December 14-én kelt, 1438/1944. eln. sz. válaszában Ravasz püspök tájékoztatta Solymossyt, hogy a református egyház Vary Gyula, valamint Borsos Sándor református lelkészeket (Bp. Vas u. 21c.) jelölte „a keresztény felekezethez tartozó zsidófajú egyének érdekeinek képviselésére”.

DMREK-RL-1944-1438.

¹ Az iktatószámot kézzel, utólag írták az átiratra.

232.
1944. november 22.

Ángel Sanz Briz budapesti spanyol ügyvivő megbízza Szamosi Lászlót, a VKNB tisztviselőjét, hogy a gyalogmenetektől irányítsa vissza Budapestre a spanyol védetteket, és útközben osszon nekik élelmet

A spanyol követség megbízza Szamosi László urat, a Nemzetközi Vöröskereszt tisztviselőjét, hogy a csatolt listákon szereplő spanyol védetteket Budapestre visszairányítsa és útközben nevezetteknek élelmet osszon ki.

Sanz Briz

Eredeti, géppel írott tisztázat, a spanyol követség fejléces levélpapírján, a követség spanyol nyelvű körpecsétjével, Ángel Sanz Briz saját kezű aláírásával.

Karsai Elek irathagyatéka.

A jegyzékhez mellékelte eredeti, géppel írott, magyar nyelvű jegyzékben, melyet francia nyelvű címmel, a spanyol követség fejléces levélpapírján, a követség spanyol nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül küldtek el, száz személy, valamint lakcímük szerepelt.

A névjegyzékben szereplő Honti Rezső (80.) és Honti Péter (100.) a budapesti portugál követség alkalmazottai voltak. Amikor november közepén a Nyilaskezes Párt tagjai letartóztatták őket, a portugál követség november 16-án, 109. sz. jegyzékében követelte szabadlábra helyezésüket.

MNL OL-K63-1944-43-13.049.

**A Zsidó Tanács naplója: feljegyzés Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő,
miniszteri biztosnak a védlevéllel és mentesítéssel rendelkezőkre vonatkozó
utasításairól**

Solymossy közölte:

- 1) Követségek zsidó tisztviselői tartoznak beköltözni védett területre.
- 2) Külföldi állampolgárságú és K.E.O.K.H. igazolványosok dec. 1-ig országot elhagyni tartoznak.
- 3) Követ. alk. egységes személyazonossági igazoló okmányok ügyét dr. Gerával még átbeszéli.
- 4) Svéd¹ oltalmi levél, nem érvényes.
Svéd² zsidó alkalm. védett területre.
- 5) Pápai menlevelek nincsenek elismerve.
- 6) Nemzetközi³ intézm. 3 hét alatt a gettóba, elhelyezésükről B.Ü.M. gondoskodik, addig helyükön fennállnak.
- 7) Gettóban postahivatal; volt postaalkalmazottakkal. Csak levelezőlapon, zsidó zsidóval levelezhet.
- 8) B.Ü.M. engedélyezett 800 főnyi szervezetet. Tanács igazolvány.
- 9) Élelmezés kérdését Iványi tanácsjegyzőhöz utalta.
- 10.)⁴

Stöckler

*Kézzel, ceruzával írott feljegyzés, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

¹ Stöckler Lajos e ponton keresztet rajzolt, arra utalva, hogy a Svéd Vöröskereszt oltalomleveleit nem ismerik el.

² Ide is keresztet rajzolt, jelezve, hogy a SVK zsidó alkalmazottainak kell a nemzetközi gettó területére költözniük.

³ Ide is keresztet rajzolt, ezúttal a Nemzetközi Vöröskereszt rövidítéseként.

⁴ E sorszám mellett nincs bejegyzés az iraton.

**Dr. Raffay Sándor bányakerületi evangélikus püspök jelentése az 1943–1944.
közigazgatási évről**

Tisztelt Egyházkerület!

[...]

S nem csődje-e a keresztyénségnek, hogy hívőnek ismert népek a hitetlenekkel, sőt istentagadókkal szövetkeznek más hívő népek embertelen eltiprására! Olyan szégyenletes dolog ez, hogy megborzad bennem a lélek, ha csak végiggondolom is ezt a hihetetlen süllyedést, amelyben nemzedékünk vergődik.

De nekünk ez is bizonyágtevésre szolgáljon alkalmul. Nem csak azzal, hogy Jézus és az evangélium nevében szégyenkezve ítéljük el a keresztyénséget tisztességétől és hitelétől megfosztó e magatartást, hanem sokkalta inkább azzal, hogy mi annál gazdagabbak maradunk a testvérszeretetben, az önzetlen szolgálatban, az emberséges magaviseletben, a hithez való ragaszkodásban és a tiszta erkölcsökben. Mert a keresztyénség kötelező törvényét Jézus ebben állította fel: Jertek, kövessetek engem. A keresztyénség nem tantételek és szertartások halma, hanem Jézus követése, az ő példája szerint való élet, cselekvő kegyesség, szolgáló szeretet. Azért mondja Pál apostol, hogy *akiben nincs meg a Krisztus lelke, az nem az övé.* (Róma 8, 9.)¹

És ezt a szolgáló szeretetet mindenkivel szemben teljesítenünk kell. *Az erőseknek fel kell karolni a gyengébbeket* (Róma 15, 1.) *Jót kell tenni mindenkivel, kiváltképpen a mi hitünk feleivel* (Gal. 6, 10.). Sajnálatos, hogy hazánkban ebben a dologban az egyházi és az állami szempontok éles ellentétbe kerültek. Az ellentét és az összeütközés tere a zsidókérdés. Az állam ebben a kérdésben a merev faji álláspontra helyezkedik: zsidó az, aki zsidó elődöktől származik. A zsidóktól pedig szabadulni akar. Nem fontos, hogy meg van-e kereszteleve? Nem fontos, hogy már keresztyénnek született vagy annak nevelkedett-e? Aki zsidótól való, az származása folytán zsidó marad akkor is, ha keresztyénné lett vagy annak született? Az egyház azt tartja, hogy aki meg van kereszteleve, az keresztyén. Mindegy, hogy milyen fajhoz tartozik, mert *a Krisztusban nincsen sem zsidó, sem görög, sem szolga, sem szabad, sem férfi, sem nő, hanem mind egy vagyunk, mert a Krisztusban új teremtség történt, amelyben minden régi elmúlik és minden megújul.* (I. Kor. 12, 13., Gal. 3, 28, II. Kor. 5, 17.)

A zsidókérdés politikai oldalával foglalkozni nem akarok. Csak annyit mondok, hogy ha az illetékes politikai tényezők a zsidókérdésben kezdettől fogva meghallgatták volna a történelmi keresztyén egyházak vezetőit és velük szemben nem zárkóztak volna el olyan mereven, sok szertelenségtől és sok igazságtalanságtól megmenekedtek volna. De hát egyoldalú intézkedéseikért majd ők viselik az erkölcsi felelősséget az Isten és a történelem ítélőszéke előtt. Egyházunkat a zsidókérdésben kiváltképpen két dolog érdekli. Az egyik a már megkeresztelt egyház-

¹ Pál apostolnak a Rómaiakhoz írott levelének újabb fordításában ugyanez a gondolat: „Aki-
ben ugyanis nincs Krisztus Lelke, az nem tartozik hozzá.”

hívek gondozásának meggátolása, a másik a Megváltó missziói parancsolatának sokszor hátráltatása, általában pedig érvénytelenítése. Nem szükséges hosszadalmasan magyaráztatni, mindenki tudhatja, milyen igaz ez a megállapításom.

Mikor ezeket megállapítom, nem vádaskodni akarok, csak a tényekre utalok. Nem is a zsidóságot védelmezem, hanem az evangéliumot és annak igazait, amelyeknek hirdetésére és terjesztésére hivatalos eskü kötelez. Amit ez eskü megtartására tehettem, megtettem. Ismételten tettem előterjesztéseket a legilletékesebb tényezőkhöz az egyház jogos igényeinek tiszteletben tartása és hivatásos kötelezettségei szabad teljesítése érdekében. A protestáns egyházak püspökeivel egyetértve és a római katolikus egyház vezetőivel is érintkezést keresve mindent megtettem az evangélium parancsainak gyakorlati érvényesítése végett. A budapesti evangélikus egyházmegye megértő támogatásával külön zsidó-keresztyén evangélikus lelkészi kört is állítottunk fel a Rákóczi úti evangélikus egyházközséghez csatlakoztatva s ennek lelkészi vezetésével *Drenyovszky János* vallástanító lelkészt bízam meg. Mellé segédlelkészt rendeltem ki, de felkértem *Rimár Jenő* angyalföldi és *vitéz Sréter Ferenc* budai lelkészeket is a segítségre. Azért kellett ennyi embert mozgósítanom, mert a zsidók százával, sőt ezrével özönlöttek el a lelkészi hivatalokat, amelyek zavartalan munkáját és belső békességét sokszor veszélyeztették. A felvétel lehető korlátozása érdekében elrendeltem, hogy csak olyan zsidót lehet felvenni, akinek családjában már van evangélikus és így a család vallásbeli egysége teszi megokolttá a felvételt; továbbá aki súlyos betegség vagy más körülmény miatt életveszélyben van; s végül akit működő és megbízható egyháztagok személyes felelősség mellett ajánlanak. E korlátozásokkal a felvételek száma nagyon lecsökkent. Ezekhez a korlátozásokhoz járult még az oktatás határidejének tetemes meghosszabbítása és megnehezítése is.

Mivel ma már csaknem egyedül Budapesten él nagyobb számú zsidóság, kerületünket *Kemény Lajos* esperes útján társítottam a református konvent *Jó Pásztor* néven szervezett és fenntartott intézményével. Ennek célja a már megkeresztelt, kiváltképpen pedig már keresztyéneknek is született és nevelkedett zsidófajú egyháztagok gondozása és egyházi ellátása. Ebbeli munkánkat tetemesen megkönnyítette a kormány ismételt kérelmünkre tett intézkedése, hogy a meg nem keresztelt zsidók táborából a megkeresztelt zsidókat kikülönítette és önálló csoportba tömörítette.

A zsidókérdés kínos állapota is alkalmul szolgált tehát a bizonyágtevésre, hogy mi a Krisztus evangéliumát komolyan valljuk és érvényesíteni törekszünk.

Az államhatalom birtoklóival szemben nemcsak a zsidókérdés intézése dolgában, hanem más téren is merültek fel jogos panaszaink. [...] Azt is neheztel-nem kell, hogy a Hajós utcában lévő bérházunkat zsidóháznak nyilvánították, holott van a székesfővárosban elég ház, amely erre alkalmas lett volna s nem kellett volna bennünket ezzel megszégyeníteni. [...]

Nyomdai levonat.

EOL-BEPH-1944-2092.

A jelentést Raffay püspök néhány példányban nyomtatta ki, és csak az evangélikus egyház vallási és világi vezetőinek küldte meg.

235. a.)
1944. november 22.

**Jelentés a VKNB budapesti képviselője védelme alatt álló Városmajor u. 62.
és 64. sz. alatti kórházak elleni rendőri akciókról**

U/V B/0454

Jelentés.

A Városmajor u. 62. sz. alatti Nemzetközi Vöröskeresztbizottság Magyarországi Kirendeltsége védnöksége alatt álló szeretetkórházban 1944. nov. 4-én de. 4-5 egyenruhás rendőr jelentkezett és parancsot adott a IV. kerületi rendőrfelügyelő úr megbízásából a délutáni kiürítésre. Azonnal jelentették ezt telefonon a titkárságnak és a titkárság továbbjelentette a főkapitányságra. Solymossy főkapitányhelyettes úr volt szíves nyomban intézkedni, úgyhogy a rendőrörszoba időben parancsot kapott a kiürítés megakadályozására.

1944. november 11-én mind a Városmajor u. 64. alatt levő Nemzetközi Vöröskeresztbizottság Magyarországi Kirendeltsége védnöksége alatt álló kórház, mind az előbbi jelentésben említett szeretetház körülvette a rendőrség és rögtöni kiürítési parancsot adott, félórát engedélyezve annak végrehajtására. A szeretetházban lévő kevés számú olyan beutalt, aki járn tud, elvánszorgott az utasítás szerint a rendőrörszobához, ahol sorakozni kellett. Ott már csoportosan állottak budai zsidó házakból odaterelt zsidók. A Kórházvezetőség egyidejűleg közvetlenül a delegátus úrnak tett jelentést telefonon, aki személyesen kiszállt. A helyszínen találkozott a belügyminiszter úr megbízottjával és telefonon intézkedett a védettsége alatt álló épület kiürítésére adott parancs visszavonása iránt. Ez után a kiköltöztetettek visszaköltöztek.

Géppel írott, magyar nyelvű tisztázat, aláírás, pecsét nélkül.

MNL OL-K71-1944-III/6.

November 24-én Born a jelentést elküldte Hain Péternek is, aki 534/1944. pol. biz. sz. alatt, november 27-én másolatban megküldte a jelentést Kemény Gábornak.

235. b.)
1944. november 22. körül

**Jelentés a VKNB budapesti képviselte alkalmazottai ellen elkövetett
atrocitásokról**

Másolat¹

Összefoglaló jelentés

Nov. 11. szeptember 4-én a Budakeszi út 43. és 69. szám között nyilaskeresztesek feltartóztatták Hofstätter Béla építésmérnököt és nejét, valamint Rosenwaldné úrhölgyet és őket érvényes igazolványuk felmutatása ellenére elhurcolták és intervencióink ellenére mai napig sem engedték szabadon.

Weisz Éva hivatalnoknőnk Markó u. 7. alatti lakásából annak ellenére, hogy lakása védőtáblával és megfelelő igazolással el volt látva f. hó 8-án elhurcolták. Ugyanez történt Karsai Ferencnével az 1715. sz. igazolvány tulajdonosával, ki a Maros u. 16. sz. alatti védelmünk alatt álló kórház alkalmazottja. Komoly Lajosné, a Központi Iroda 1. alkalmazottjának felesége, Ó u. 6. sz. alatti védett lakásából annak ellenére, hogy 48 éves volt, elhurcoltatott.

Nov. 13. az Akácfa u. 32. sz. védett otthonból mai nap a ház összes menlevéllel nem bíró lakóját két rendőr és egy nemzetőr elvitte.

Nov. 12. Hungária krt. 167–169. sz. alatti védett aggak házába kiszálló rendőrbizottság a védelmet nem ismerte el.

Nov. 15. Szemtanúk elbeszélése szerint nyilaskeresztesek 40 személyt az összeomlott Margit-hídról a Dunába hajszoltak. A robbanástól megsebesült dr. Engel Brúnót elhurcolták és mert nem tudott menni, feleségével együtt agyonlőtték. Nov. 14.-én Mérleg u. 4. sz. alatti védett irodánk elől az ott várakozó anyákat, gyermekeikkel együtt nyilaskeresztesek ismeretlen helyre elhurcolták. 15-én taxival szállítottunk gyermekeket gyermekotthonokba. A taxit nyilaskeresztesek feltartóztatták és a gyermekeket elhurcolták. Utcai razziák alkalmával a Nemzetközi Vöröskereszt igazolványait nem tisztelték, sőt elvették és elszakították.

E hó 12., 13. és 14-én két nyilas ismételten kereste dr. Bán Anna tisztviselőnőnk a Visegrádi u. 15. sz. lakásán, valamint a Mérleg utcai irodában is. Nem találván őt, sem a Visegrádi utcában, sem a Mérleg utcában, a lakásába, nem törődve a vöröskereszt védőtáblával, behatoltak, házkutatást tartottak és megfenyegették a lakás többi lakóit, hogy őket viszik el, ha a keresett nem kerül elő, tekintve hogy az illető, állításuk szerint svájci menleveleket hamisított.

Nov. 22. Hajnali 4. óra előtt megjelent a Dob u. 90. sz. alatt levő vöröskereszt gyermekotthonban két felfegyverzett és nyilaskereszt karszalaggal ellátott férfi és a házfelügyelőnőt azon megjegyzésére, hogy illetékteleneknek a Nem-

¹ A lap tetején kézzel írva: „ad 13.174/pol. 944.” Ezzel kapcsolatban lásd a 217. a.) sz. dokumentumot.

zetközi Vöröskereszt védelme alatt álló gyermekotthonba belépni nem szabad, mégis bejöttek és azon öröggel, hogy ők katonaszökevényeket keresnek, az otthonba feljöttek, ott az egyik tisztviselő újból figyelmeztette (dr. Adler) őket, hogy a gyermekotthon védett terület és az erre vonatkozó okiratokat nekik bemutatatta. Erre ők az ott lakók névjegyzékét kérték, melynek felülvizsgálata után minden atrocitás nélkül eltávoztak. Magyarázatul látogatásuknak azt adták meg, hogy szökött egyéneket keresnek. Kíséretükben volt még két asszony és egy férfi, nyilván zsidók, akiket már valahonnan magukkal hoztak.

P. h.
[olvashatatlan körbélyegző]

Géppel írott másolat, aláírás, keltezés nélkül. Az irat keletkezésének valószínű dátumát tartalma alapján állapítottuk meg.
MNL OL-K707-1944-1945-2. t. 13.174.

235. c.)
1944. november 23.

Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője jegyzékben tiltakozik a Külügyminisztériumnál, amiért Endre László „menekültügyi kormánybiztos” a VKNB budapesti képviselte védelme alatt álló gyermekotthont foglalt le, és az épületben tartózkodó gyermekeket a nyilasok elhurcolták

A/83.

J E G Y Z É K

A Genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselője tisztelettel a következőket hozza a Magyar Kir. Külügyminiszter szíves tudomására.

A Roskovics utca 8. sz. alatt november 5-én gyermekotthont rendeztünk be, ahol akkor 10 gyermek tartózkodott. A gyermekotthont november 7-én az A/52-/I. jelű jegyzékkel jelentettük a Magyar Kir. Külügyminiszternek.² A tegnapi napon megjelent az említett házban Endre László volt államtitkár, jelenleg menekültügyi kormánybiztos, és a házat menekültek részére igénybe akarta venni. Közölték vele, hogy a ház a genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselőjének védelme alatt áll, és gyermekotthonként szolgál.

A mai napon nevezett épületben megjelent a Nyilaskeresztes Párt 4 tagja és – minden tiltakozás ellenére – a házban lévő gyermekeket magukkal vitték. A gyermekek tartózkodási helye ismeretlen.

Néhány órával később megjelent egy csendőr, és a ház tulajdonosával közölte, hogy a ház Endre László kormánybiztos által irodai célokra le van foglalva.

² Ezzel kapcsolatban lásd a 99. c.) sz. dokumentumot.

A képviselő tisztelettel kéri a Magyar Kir. Külügyminisztert, szíveskedjék az ügyet kivizsgáltatni, minthogy a gyermekek eltávolítása és az épület igénybevétele ellentétben áll azokkal a tárgyalásokkal, melyeket a képviselő a Magyar Kormánnyal folytatott. A képviselő rendkívül hálás lenne, ha a Magyar Kir. Kormány válaszát a lehető legrövidebb időn belül megkaphatná, hogy erre vonatkozó tájékoztatását eljuttathassa Genfbe.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, a VKNB budapesti képviselőjének fejléces levélpapírján, a VKNB francia nyelvű körpecsétjével, valamint budapesti képviselőjének ugyancsak francia nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.155.

December 4-én a jegyzéket másolatban megküldték a Belügyminisztériumba Toldy Árpád kormánybiztosnak, valamint Gera József pártépítés-vezetőnek azzal, hogy a „4 zsidógyermek [sic!]³ eltűnésének ügyét” vizsgálják ki és az eredményről tájékoztassák a külügyminisztert. Az átirat november 30-án kelt, fogalmazványát Kemény Gábor külügyminiszter látta el kézjeggyével.

³ Born jegyzékében 10 gyermekről és az őket elhurcoló 4 nyilasról írt.

236.
1944. november 22.

**Jegyzőkönyv Weisz Szidónia, a Zsidó Tanács tisztviselője panaszáról:
nyilaskeresztes fegyveresek elvették télikabátját**

Jegyzőkönyv

1944. november 22-én déli 1/2 3 órakor megjelenik a Zsidó Tanács helyiségében Weisz Szidónia, a Tanács adókivetési tisztviselője és előadja a következőket:

Ma délben 2 óra tájt a Károly körúton mentem abból a célból, hogy a Zsidó Tanácsnál lakáskiutalást kérjek. A Károly körút 9. számú ház előtt találkoztam egy 10-12 tagból álló csillagos zsidókból álló csoporttal, akiket egy fegyveres nyilaskeresztes karszalagos férfi vezetett. A nyilaskeresztes karszalagos férfi megállított és követelte, hogy lépjek be a sorba. Én erre igazoltam a Tanács igazolványával, hogy a Tanács tisztviselője vagyok és lakáskiutalás céljából megyek a Síp utcába. Erre elállt ettől a kívánságától, azonban felszólított, hogy nyomban vessem le a télikabátomat, miközben fegyverét reám emelte.

Erre télikabátomat levettem és átadtam, mire felszólított, hogy távozzam és én el is távoztam.

Kmft.

Weisz Szidónia
I. Szt. István tér 3. III/5.

Eredeti, géppel írott tisztaát, Weisz Szidónia saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.

237.
1944. november 22.

Fekete IX. kerületi nyilas irodavezető utasítása 14¹ zsidó átadásáról

Nyilaskeresztes Párt

IX. ker. szervezete

Szolgálati jegy

Utasítom Illés Ferenc testvért, hogy 14 zsidót a Dohány utcai zsinagógába átadják.

Átvettem:

Kitartás. Éljen Szálasi!

Fekete
irodavezető

Eredeti, géppel írott tisztázat, a IX. ker. nyilas pártszervezet kör alakú pecsétjével, Fekete saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Az irat túloldalán Illés Ferenc kézzel írott feljegyzése: „Klein Samu és Pfisztricz Herman zsidókat az ellenük fojomatban [sic!] tett eljárás végett Dohány utcai templomban lévő őrség parancsnokától átvettem. [sic!] Budapest 1944. XI. 22-én

Illés Ferenc
0143.08/13.”

¹ A géppel írott eredeti 13-as számot kézzel, tintával utólag 14-re javították.

**A Vilma királynő út 22. sz. alatti „Jó Pásztor” Gyermekotthon levélben kér
tűzifát a Svéd Vöröskereszt Magyarországi Képviselte Gazdasági Osztályától**

A Svéd Vöröskereszt Magyarországi Kirendeltségének
tek.[intetes] Gazdasági Osztálya
Budapest, V.
Zrínyi utca 14.

Tisztelettel bejelentjük, hogy otthonunk tüzelő anyagellátása tekintetében a legkülönbözőbb beszerzési forrásokkal napok óta tárgyalásban állunk, azonban a gyermekek főzésének és mosásának ellátásához, valamint a központi fűtés és melegvíz-szolgáltatás fenntartásához szükséges tüzelőanyagot sajnos nem látjuk biztosítottnak.

Ígéretünk van a M. Kir. Ipari Anyaghivataltól arra nézve, hogy a ház megállapított szénkontingensén felül bizonyos szénmennyiség beszerzését engedélyezi, amely a fűtés céljaira szolgálna. A Magyar Általános Kőszénbánya Rt. kb. 200 q tatai rostált daraszén december elején történő feladását kilátásba helyezte, mely ideig a jelenlegi készlet szűkösen elegendő lesz.

A legnagyobb probléma azonban a tűzifa kérdése. Hosszas utánjárással sikerült 10 q aprított tűzifára ígéretet kapnunk és ennél most már csak a fuvarozás kérdése vár megoldásra. Ez a mennyiség azonban – kb. 130 ember mosásáról és főzéséről van szó – csak rövidebb időre elegendő.

Ugyancsak ígéretünk van arra, hogy kb. 20 q tatai kockaszenet szállít a Magyar Általános Hitelbank szénosztálya.

Mindezek azonban csak ígéretek, amelyekből a gyermekek főzését, mosását még nem tudjuk ellátni. Ezért tisztelettel kérdést intézünk aziránt, módjukban van-e Önöknek a tűzifa és szén beszerzésénél és fuvarozásánál segítségünkre lenni.

Értesülésünk szerint a Nemzetközi Vöröskereszt otthonai ellátása érdekében hasonló akciót már régebben megkezdett, miért is kérjük ebben a tekintetben lehetőleg mielőbb – esetleg telefonon – szíves tájékoztatásukat.

Teljes tisztelettel
A Svéd Vöröskereszt
védelme alatt álló
„Jó Pásztor” Gyermekotthon

[olvashatatlan aláírás] s. k.

Géppel írott tisztázat.

MNL OL-P 1577.

A lap alján kézzel írva: „Rejtő 30 q van, Makra nővér értesítendő”

239.
1944. november 22.

Ifj. Csutor József jelentése a főváros IX. ügyosztályának: körzetében két lakóház megszűnt zsidóháznak lenni

143/I. háztömbcsoport
T. Székesfőváros IX. ügyosztálya
Budapest.

Alulírott mint a XIV. ker. háztömbcsoportvezető tisztelettel jelentem, hogy további ügykezelés céljából XIV. ker. Nagy Lajos király útja 150. és Pancsova u. 7. sz., mint kijelölt zsidóházak megszűntek és helyükbe már különféle helyről menekült lakók lettek elhelyezve. Tisztelettel kérem fenti házak csillagtól való mentesítését.

ifj. Csutor József
háztömbcsoportvezető

*Eredeti, géppel írott tisztázat, ifj. Csutor József saját kezű aláírásával.
BFL-1409/c.-IX-4170/1944.*

1944. december 2-án a polgármester megbízásából a kérvényt mint tárgytalant irattárba helyezték, a 8935/1944-B. M. sz. rendeletre hivatkozva.

240.
1944. november 23.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka rendőröket vezényel ki a zsidók
összeköltöztetésének megszervezésére**

Tiszti vezénylés:

3. Hivatkozással a folyó évi 327. sz. rfp. np. 15. pontjára a zsidók összeköltöztetését végző kormánybiztossághoz szolgálattételre 1944. évi november hó 21-ével a X. ker. osztálytól a további intézkedésig GÁL LÁSZLÓ r. s. felügyelőt vezényeltem.

726/1. biz. rfp. 1944. szám

Zsidók összeköltöztetésével kapcsolatos jelentések stb. beterjesztése.

12. Utasítom az osztályparancsnokságokat, hogy a zsidók összeköltöztetésével kapcsolatosan tett minden jelentést és kimutatást közvetlenül az Egyetem utca 5. szám alatt székelő hivatalhoz terjesszenek be. Ez ügyben felvilágosításért is közvetlenül ide forduljanak.

4920/97/Rfp. 1944. szám.

Vezénylés

13. Az V. ker. Szent István park 6. számú ház elé, mint gyülekezési és eligazítási helyre, a szóbelileg kiadott utasítás értelmében teljesítendő szolgálatra 1944. évi november hó 22-én 9 óra 30 percre kivezenyelttem TARPATAKY ZOLTÁN r. főfelügyelőt és parancsnoksága alá SZABÓ FERENC, LOCZNER LÁSZLÓ, vitéz RAGÓ FERENC, BORSZÉKI JÓZSEF, JUHÁSZ JÓZSEF r. felügyelőket, valamint 25 altisztet és 575 rendőrt:

I.	ker.	osztály	2	Alt.	35	rdr.	XI.	ker.	osztály	1	1	30	rdr.
											alt.		
II.	"	"	1	"	20	rdr.	XIV.	"	"	1	"	30	"
III.	"	"	2	"	30	rdr.	újpesti	"	"	1	"	30	"
IV.	"	"	1	"	10	rdr.	I. vasúti	"	"		"	10	"
V.	"	"	1	"	20	rdr.	II. vasúti	"	"	1	"	15	"
VI.	"	"	2	"	30	rdr.	főkap.	"	"	1	"	25	"
VII.	"	"	1	"	15	rdr.	tartalék	"	"		"	25	"
VIII.	"	"	1	"	20	rdr.	lovas	"	"	1	"	55	"
IX.	"	"	1	"	30	rdr.	kerékp.	"	"	1	"	35	"
X.	"	"	1	"	30	rdr.	2. karh.	ezr.	"	5	"	100	"

Öltözet: szolgálati.

A vezénylésekhez a szabadnapos altisztek és rendőrök is felhasználhatók.

Távbeszélőn kiadattam.

4920/98/Rfp. 1944. szám

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

241. a.)
1944. november 23.

A budapesti svéd követség jegyzékben tiltakozik a Külügyminisztériumban svéd védőútlevelel rendelkezők elhurcolása miatt

F

A

Magyar Királyi Külügyminisztériumnak
Mészáros Titkár Úr kezeihez
B u d a p e s t

E m l é k e z t e t ő

Mai telefonbeszélgetésünkre hivatkozva, tisztelettel közöljük a következőket.

Sebestyén Lajos védőútlevelel-tulajdonost

Sebestyén Lajosné svéd védőútlevelel-tulajdonost

Sebestyén Andrásné, szül. Sebestyén Ágnes svéd védőútlevelel-tulajdonost

Sebestyén Pétert (16 hónapos) svéd védőútlevelel-tulajdonost

özv. Leuchtag Gyuláné Kormányzói kivételezése megerősítést nyert,¹

Ezredes u. 13. sz. alatti lakásukról 1944. nov. 16-án reggeli 7 órakor a rendőrség Politikai Osztályára, a Svábhegyre vitték.

E hó 20-án nevezetteket elengedték, minthogy terhükre semmit sem tudtak felhozni. Azóta nyomuk veszett. Az imént jutott tudomásunkra, hogy ez a család most a Kapás utcai Pártházban tartózkodik. Információnk szerint a Politikai Osztályról történt szabadon bocsátásuk után párttagok elfogták és a Kapás utcába kísérték őket. Információnk szerint okmányaikat és értéktárgyaikat elvették.

Szíves fáradozásáért már előre is köszönetünket fejezzük ki.

Befutott információ szerint a Kapás utcából mindenkit elvittek, minden valószínűség szerint a Téglagyárba. Egy általunk oda kiküldött bizottság azonban minden eredmény nélkül tért vissza. A Téglagyárban erről a családról nem tudnak semmit.

Érdeklődtünk továbbá a Síp u. 12-ben, hogy a nevezett családot nem szállították-e esetleg oda, de sajnos ez is teljesen eredménytelen volt, úgyhogy egyelőre nyomuk veszett.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, a budapesti svéd követség fejléces levélpapírján, a követség ovális pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.096.

Kemény Gábor külügyminiszter november 24-én kézjegyével látta el az irat felzetét, a jegyzék másolatát november 26-án küldték el a belügyminisztériumba Ferenczy László alezredesnek azzal, hogy „szíveskedjék a szóvá tett eseteket megvizsgáltatni és az esetleges szükséges intézkedéseket megtenni és az eredményről engem [ti. Kemény Gábort] mielőbb tájékoztatni.”

¹ A német nyelvű jegyzékbe magyarul gépelték be ezt a mondatot.

241. b.)
1944. november 29.

**A budapesti svéd követség újabb jegyzéke a Külügyminisztériumhoz az a.) alatt
közölt jegyzékben szereplő Sebestyén családról**

M. Kir. Külügyminisztérium,
B u d a p e s t
Dr. Török titkár úr figyelmébe

Hivatkozással f. évi november hó 23-án folytatott telefonbeszélgetésünkre és írásbeli feljegyzésünkre a következőket van szerencsénk közölni:²

Sebestyén Lajos
Sebestyén Lajosné
Sebestyén Andrásné és
Sebestyén Péter,

akik korábbi közlésünk szerint f. hó 26-kán a rendőrségi politikai osztályáról történt elbocsátásuk után párttagok által letartóztatottak [sic!], még mindig nem nyerték vissza szabadságukat. A kir. követség a rendelkezésére álló minden eszközzel igyekezett a fenn felsorolt, svéd védőútlevelel rendelkező egyének hollétét megállapítani, saját hatáskörében tudakozódásokat eszközölt és ennek során f. hó 26-án a párt B.-körzeti irodájában Ürögi körzetvezető-helyettestől azt az igen határozott felvilágosítást nyerte, hogy nevezettek ügye rendben lévőnek találtatott és ezért szabadlábra helyezettek.

Ez a közlés a valóságnak nem felelt meg.

A kir. követség megbízottja más zsidó gyűjtőhelyeken is kutatást eszközölt, azonban eredménytelenül és ezért nyilvánvalóan helyes az a feltevés, hogy nevezettek jelenleg is a Kapás utcai párthelyiségben tartatnak fogva és esetleg onnan más ismeretlen helyre szállítottak el.

A kir. követség nagy súlyt helyez ennek a kérdésnek kielégítő tisztázására és előre is köszönetét fejezi ki a M. Kir. Külügyminisztériumnak erélyes közbenjárásáért és fáradozásáért.³

Eredeti, géppel írott, magyar nyelvű tisztázat, a svéd követség fejléces levélpapírján, a követség ovális alakú, német nyelvű pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.163.

A jegyzéket december 2-án másolatban megküldték a Belügyminisztériumba Toldy Árpádnak, a zsidóügyek kormánybiztosának azzal, hogy Kemény Gábor külügyminisztert „sürgősen tájékoztatni méltóztassék”.

² A „feljegyzés” szótól kézzel nyilat húztak és mellé írták: „13.096-pol. [két olvashatatlan szó]”.

³ A lap alján kézzel írva: „Kérem előirattal szerelni. K[emény] 13.096/944-tal. XI/30.”

242. a.)
1944. november 23.

A budapesti svájci követség jegyzékben tiltakozik André Schutzenberger belga állampolgár letartóztatása miatt

Ügyiratszám: 429 s/b.¹

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

A svájci követség a belga érdekek képviselőjében tisztelettel a következőket közli a Magyar Királyi Külügyminisztériummal:

1944. november 19-éről 20-ára virradó éjszaka a belga állampolgár André Schutzenberger urat, aki a 27.677 sz. belga útlevél tulajdonosa – melyet a követség 1945. április 10-ig meghosszabbított, és aki Budapesten Alkotmány u. 12. sz. alatt lakik, ismerőse lakásában, a Ferenc József rakpart 3–4. sz. V. emelet 41. sz. ajtó alatt, a Nyilaskeresztes Párt tagjai letartóztatták. A Nyilaskeresztes Párt Teréz krt. és Aradi u. sarkán lévő irodájába kísérték, ahol ütlegették. A továbbiakban elvették az óráját, levéltárcáját, mely 1.500 Pengőt tartalmazott, lakáskulcsait és egyéb kulcsait, valamint belga útlevelét.

A követség a Királyi Minisztériummal szemben nagyon lekötelezve érezné magát, ha volna szíves intézkedni, hogy ennek a követség védelme alatt álló belga állampolgárnak a tulajdonát képező tárgyakat visszaadják. Továbbá kéri a követség a Királyi Minisztériumot: tisztázza, hogy ki ütlegette Schutzenberger urat, és az illetőt vonják felelősségre.

A követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumot ismételten nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázata, a budapesti „Svájci Követség Idegen Érdekek Képviselője” fejléces levélpapírján, a követség német nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.191.

¹ A jegyzék felzetén kézzel írva: „Sürgős, Kab + pol. I.”

**242. b.)
1944. december 6.**

A Külügyminisztérium válasza a budapesti svájci követségnek az a.) alatt közölt jegyzékre

Szóbeli jegyzék

A 429/Sb. számú szóbeli jegyzékre válaszolva a M. Kir. Külügyminisztérium tisztelettel közli, hogy André Schutzenberger úr nem belga, hanem magyar állampolgárnak tekintendő, minthogy ő maga valamennyi okmányán magyar állampolgárnak tünteti fel magát és tartalékos tisztt, aki a magyar katonai hatóságtól kapott felmentést. Ennek következtében nevezett magyar állampolgárnak tekintendő és így rá a magyar törvények vonatkoznak.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű fogalmazvány.

MNL OL-K63-1944-43-13.191.

A fogalmazványt Kemény Gábor külügyminiszter látta el kézjeggyével és december 7-én küldték el a budapesti svájci követségnek.

243. a.)
1944. november 23.

**A Zsidó Tanács feljegyzése azokról a kérdésekről, amelyeket Solymossy János
rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztos elé kívántak terjeszteni**

- 1.) Kérjük a gettóba utalást előzetesen közölni és az a hivatalos órák alatt történnék.
- 2.) Vöröskeresztes védettek mikorra költöztetendők be?¹
- 3.) Betegszállítás.²
- 4.) A védett területről bejáró tisztviselők és orvosok, ápolószemélyzet.
- 5.) Tanács igazolványok lebélyegzése.³
- 6.) Gettó terület (határvonal).⁴
- 7.) Temetkezés kérdése.
- 8.) Hozandó intézkedések kellő időben való közlése, hogy szükséges előkészületek tanács részéről is megtehetőek legyenek.
- 9.) Általános irányelvek ígért másodpéldányát.⁵
- 10.) Atrocitás bejelentése.
- 11.) Közlekedés a gettóval?
- 12.) Élelmiszer bevásárlásához kijárás.
13. Védett területeken közlekedés és bevásárlás, élelmezés⁶

*Eredeti, kézzel, ceruzával írott feljegyzés.
Karsai Elek irathagyatéka.*

¹ E sor mellett kézzel, halványabb színű ceruzával írott, aláhúzott megjegyzés: „3 hét alatt”

² E sor mellett kézzel, halványabb színű ceruzával írva: „XI. 24.”

³ Az 5., 8., 9. pont mellett X jel látható, valószínűleg az elintézett pontokat jelölve ezzel.

⁴ E sor mellett: „Változik.”

⁵ E sor mellett: „XI. 24.”

⁶ A 13. pontot utólag, ugyanazzal a halványabb színű ceruzával írták a lap aljára.

243. b.)
1944. november 23.

**A Zsidó Tanács feljegyzése a Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő,
miniszteri biztossal folytatott tárgyalásról**

Nemzetközi⁷ d. u. 4 h Komoly Síp u. Kórház, Élelmezés kérdése.

Wallenberg? Bejelentés, milyen állampolgár!

Svéd⁸

Pápai: menlevelek?

Spanyol: menlevelek

Svájc: visszahozottak.⁹

*Kézzel, ceruzával írott feljegyzés, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

243. c.)
1944. november 23.

**A Zsidó Tanács naplója: Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri
biztosnak a gettó felállításával kapcsolatosan kiadott utasításai**

Solymossy közlése:

1) Naponta kérdezzük meg történik-e olyan intézkedés amely a Tanácsot vagy [a] gettót érinti.

2) Vöröskeresztes védettek egyelőre helyükön maradhatnak, majd gettó lebonyolítása után költöznek oda.

3) Közölte, hogy a párt ragaszkodik a sürgős lebonyolításhoz és ezért a város területén lakó zsidókat behelyezik a gettó területén lévő sárga¹⁰ házakba, hogy megfelelő számú lakás álljon a gettó keresztény lakói részére. Kétszer annyi lakást akarnak, hogy a keresztény lakók válogathassanak. A zsidókat addig a férőhelyre való tekintet nélkül a rendőrség helyezi be a házakba.

Újból figyelmeztettünk ennek tarthatatlanságára, de az utasításra való hivatkozással ez eredménytelen maradt.

⁷ E pont mellé kézzel keresztet rajzoltak, a VKNB-re utalva.

⁸ A „Nemzetközi”-t és a „Svéd”-et kézzel, ceruzával aláhúzták, majd alattuk a lap közepén az eddig írottakat elválasztották a többi ponttól.

⁹ E pont alatt a c.) alatt közölt napló 3. pontjának végén szereplő gettóház-statisztika adatai olvashatók, ezért itt ezeket nem közöljük.

¹⁰ E helyen kézzel rajzolt hatágú csillag áll.

Statistikája szerint a gettóban, amely egyelőre változatlan, van:

¹¹ ház 162	2393 zsidó lakás 4725 szoba	
ebből 18 tiszta zsidó	3556 személlyel	
tehát 144 vegyes ház		
keresztény lakás	974 szoba 1997	
	4019 személy	
keresztény ház 133	2346 lakás	3162 szoba
	7916 személlyel	

ezek szerint pillanatnyilag a 4725 szobába elhelyeznének számításuk szerint 63.000 személyt, ami kb. 14 [fős] átlagot jelent szobánként, amikor úgyszólván minden helyiséget szobának minősítettek.

4) Korábbi többi kérdéseinkre választ még nem kaptunk.

5) A külf.[öldi] kerületből¹² behozottak védőlevelét ellenőrzik a jónak találtakat kikézbésítik és vissza kísérik. [sic!]

Stöckler

*Kézzel, ceruzával írott feljegyzés, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

¹¹ Ua.

¹² A Szent István park környékén megszervezett nemzetközi gettóra utal a napló.

244.
1944. november 23.

**A „Jó Pásztor” egyik gyermekotthona részére a Svéd Vöröskereszt budapesti
képviselte 30 mázsa szén kiutalását kéri a Kőszénbánya Rt.-től**

T.
Magyar Általános Kőszénbánya r. t.
Budapest

Tisztelettel kérjük, hogy a J ó P á s z t o r gyermekotthon részére Vilma király-
nő út 22. részére

30 q szenet
kiutalni szíveskedjenek.
Kiváló tisztelettel

*Géppel írott másodlat, aláírás, pecsét nélkül.
MNL OL-P 1577.*

245.
1944. november 23.

**A XI. kerületi nyilas vezető parancsa két bujkáló zsidó nő beszállításáról
a Dohány utcai zsinagógába**

Nyilaskeresztes Párt Hungarista Mozgalom XI. ker. Szervezete

P a r a n c s

Utasítom Kurucz Kálmán testvért, hogy kettő bujkáló zsidónőt a Dohány utcai zsinagógába szállítson át.

Kitartás! Éljen Szálasi!

[olvashatatlan aláírás] s. k.
pártszolgálatvezető

s. k.
kerületvezető

Eredeti, géppel írott tisztázat, a XI. kerületi Nyilaskeresztes Pártszervezet körpecsétjével, a pártszolgálatvezető, valamint a kerületvezető saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

246.
1944. november 23.

**Özv. Kis Györgyné levélben tájékoztatja Budapest Székesfőváros IV. kerületi
előljáróságát: idézésükre nem tud megjelenni**

Hivatkozással 20003/1944. sz.¹ idézésükre, melyben hadigondozási ügyben mielőbbi megjelenésre szólítanak fel, tisztelettel közlöm, hogy f. hó 15-én lakásomból, IV. Károly körút 26. I. 4. az óbudai téglagyárba vittek, ahonnan a svájci követség védelme alatt visszajöttem és jelenleg V. Pozsonyi út 23. II. 3. szám alatt a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alatt álló házban lakom.

Fentiek alapján felhívásuknak eleget tenni a legnagyobb sajnálatomra eleget tenni [sic!] nem tudok.

Teljes tisztelettel
Kis Györgyné

*Géppel írott, eredeti tisztázata, Kis Györgyné saját kezű aláírásával.
BFL-IV-1474-a-33050/1944.*

A levél mellett található iratokból kiderül, hogy miután a családfő, aki a 101/46 sz. munkaszolgálatos században szolgált, 1943 januárjában „a keleti hadműveleti területen” eltűnt, özv. Kis Györgyné, valamint Veronika és Ádám nevű gyermekei hadisegélyre voltak jogosultak. Férje eltűnéséről Kis Györgyné hivatalosan 1943. szeptember 2-án kapott értesítést.

¹ Az eredeti levélben „1934” szerepelt, a nyilvánvaló gépelési hibát javítottuk.

Doroghi Farkas Ákos budapesti polgármester rendelete a nyilas fővárosi pártmegbízott tájékoztatásáról

20.859/1944.-1. szám

Tárgy:

A székesfőváros polgármestere mellé rendelt pártmegbízott tájékoztatása.

Rendelet.

A személyi ügyek kormánybiztosa 156/1944. Szü. Kb. szám alatti határozatával Hargitai József székesfővárosi segédhivatali igazgatót Budapest székesfőváros polgármestere mellé rendelt pártmegbízottnak nevezte ki.

A folyó évi október hó 27.-én kelt 18.968/1944.-I. számú rendeletemmel már intézkedtem atekintetben, hogy egyes fontosabb személyi vonatkozású intézkedésekről a pártmegbízottat tájékoztatni kell.

Időközben „a közalkalmazások és közmegbízások, valamint bármely magánalkalmazás körében a személyi ügyek felülvizsgálata és ellenőrzése” tárgyában kiadott 3828/1944. M. E. sz. kormányrendelet szabályozta a pártmegbízottak tevékenységi körét.

A kormányrendelet 2. §-ában foglalt rendelkezéseknek megfelelően Budapest székesfőváros polgármestere mellé rendelt pártmegbízott felülvizsgálni és ellenőrizni jogosult valamennyi székesfővárosi hatóságnál, hivatalnál, intézetnél, intézménynél és üzemnél köz- vagy magánalkalmazásban, megbízatásban álló személyek alkalmazásában és megbízatásában való megbízhatóságát. A pártmegbízott a felülvizsgálat eredményeképpen szükségesnek mutatkozó személyi átállítás iránt a székesfőváros polgármesterének javaslatot tesz.

A pártmegbízott tevékenységi körének ilyen módon történt szabályozását figyelembe véve, az ebben a tárgyban kiadott 18.968/1944.-I. számú rendeletemet hatályon kívül helyezem és a székesfőváros polgármestere mellé rendelt pártmegbízott tájékoztatása tekintetében az alábbiakat rendelem el:

A székesfőváros valamennyi hatóságának, hivatalának, intézetének, intézményének és üzemének, ideértve a kereskedelmi társaság alakjában működő üzemeket is tájékoztatni kell a mellém rendelt pártmegbízottat:

1. bármilyen új alkalmazásról (ideértve a székesfőváros alkalmazásában nem állott személyek kinevezését is), kivéve a bérfizetéses alkalmazottak (munkások) felvételét, továbbá

2. minden olyan intézkedésről, amely vezetői, helyettesvezetői, vagy általában különös megbízhatóságot igénylő teendőkkel való megbízással, illetőleg ilyen megbízatás alól való felmentéssel vagy áthelyezéssel van egybekötve.

A tájékoztatás az intézkedés előkészítése során a legfontosabb esetekben, valamint az új felvételekkel kapcsolatosan a pártmegbízott véleményének meghallgatásával, egyébként pedig a határozati javaslat bemutatása útján történik. Az említett ügyekben hozott határozatok egy példányát a pártmegbízottnak

meg kell küldeni. E tekintetben a határozatok értesítési záradékában kell intézkedni.

Erről az alpolgármester urakat, továbbá a székesfőváros összes hivatalainak, intézeteinek, intézményeinek és üzemeinek vezetőit értesítem.

Dr. Farkas s. k.
polgármester

Nyomdai levonat.

BFL-IV. 1476/a.-1944-74.332.

1944. november 24. körül

Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztos rendeletei a nagy gettó megszervezéséről142/1. szám.

Zs. ü. 1944.

**Felhívás
a magyar főváros zsidó lakóihoz!**

A m. kir. kormány a Budapesten élő, sárga csillag viselésére kötelezett zsidóknak a VII. ker., Dohány-, Nagyatádi Szabó István-, Király-, és Rumbach Sebestyén (17/19. szám) utcák, a Madách Imre út, Madách Imre tér és a Károly Király út által határolt területre való összeköltöztetését és a zsidók részére kijelölt területnek (gettónak) a nemzsidók (keresztények, mohamedánok stb.) által lakott területtől való elkülönítését elrendelte.

Ezt a kijelölt területet a betelepített zsidó személyek el nem hagyhatják és volt lakásaikba többé vissza nem térhetnek.

A kijelölt területre való azonnali bevonulás végett minden zsidó személy 2 (kettő) órán belül a ház udvarán – helyszűke esetén a ház folyosóin – menetkészen gyülekezni köteles. Vissza egyedül a kirendelt karhatalom által is menetképtelennek ítélt betegek maradhatnak, azonban a zsidó családtagoknak, a rendelkezésre álló 2 (kettő) órán belül, ezeket is be kell szállítaniok a háznak a házfelügyelő által kijelölt egyik földszintes lakásába. Onnan a Zsidó Tanács 24 órán belül köteles ezeket a betegeket is a gettóba elszállíttatni.

A kijelölt területre bevonuló zsidók magukkal vihetik:

- a) a rajtuk lévő öltözékeket,
- b) két rend fehérneműt,
- c) egy rend ágyneműt,
- d) teljes élelmiszerkészletüket,
- e) összes pénzüket és más, kisebb értékeiket (gyűrűk, ékszerek, stb.)

A bútorzaton kívül a lakásban fellelhető, de az előbbi bekezdés szerint magukkal nem vihető értékeiket kötelesek – a rendelkezésre álló két órán belül – a házfelügyelő, a légo. házparancsnok és a kirendelt karhatalom parancsnoka által a ház földszintjén kijelölt lakásba levinni és ott elraktározni.

A kijelölt földszinti lakásba elhelyezendő értéknek számít:

- a) mindennemű katonai felszerelés,
- b) az elvonuló zsidók által személyesen el nem szállítható és nem romlandó élelem,
- c) ruházat és ágynemű, értékes szőnyegek,
- d) műtárgyak,
- e) arany és ezüst evőeszközök,
- f) bárminemű arany és ezüst dísz- és egyéb tárgyak.

Az orvosi felszerelés (röntgen, fogorvosi gépek, stb.), ha könnyen el nem mozgathatók, a lakásban maradnak, azonban sértetlenségükért a zsidó tulajdonos személyében felelős. Az értéktárgyak megsemmisítése, megcsonkítása, elrejtése, a leraktározási kötelezettség alól bármi módon megkísérelt elvonása, vagy az ezekben való közreműködés, segédkezés a legszigorúbb megtorló eljárást vonja maga után.

Budapest, 1944. évi november hó, a kézbesítés napján.

Miniszteri biztos.

142/2. szám.

Zs. ü.-1944.

Utasítás

a zsidók összeköltöztetésére kijelölt területen kívül fekvő sárga csillagos zsidó (és vegyes) házak házfelügyelői és légo. házparancsnokai részére.

A házfelügyelő köteles a megjelenő karhatalom tagjai által neki átadott „Felhívás”-okat valamennyi zsidó lakásba haladéktalanul felvinni, s a lakásbérlőnek vagy házanépének átadni; a ház légo. parancsnokát azonnal értesíteni, s a jelen „Utasítás”-ban foglaltakat vele egyetértésben, maradéktalanul végrehajtani.

A zsidóknak szóló „Felhívás” egy példányát – tudomásulvétel és miheztartás végett – maguk is gondosan tanulmányozzák át.

A ház egy, a célnak legjobban megfelelő földszinti lakását a zsidók értékeinek leraktározására jelölik ki, abban a zsidó értékeket gondosan helyezték el. Ez[en] értékek gyors ütemű leszállítására a ház összes zsidó lakói kölcsönösen is igénybe vehetők. A leraktározás után a pártszervezet megbízottai által lezárt és lepecsételt lakás kulcsait ugyancsak lezárt és lepecsételt borítékban átvéve, mindaddig együttes és büntetőjogi felelősség terhe mellett megőrizni kötelesek, amíg a kerületi pártvezetőség és a zsidó vagyon kormánybiztosa által kiküldött, írásbeli felhatalmazással ellátott bizottság tőlük át nem veszi. A hivatalos átvételig kötelesek a zsidó vagyon raktározására szolgáló lakást állandó, éber figyelem alatt tartani, s a pecsét megsértése vagy a lakás feltörése esetén a kerületi pártszervezetnek nyomban jelentést tenni. (A Pártszervezet a feljelentéseket haladéktalanul átteszi az illetékes kerületi rendőrkapitányságokhoz.)

Ugyancsak a földszinten kötelesek alkalmas lakást kijelölni a házban esetleg visszamaradó, menetképtelen beteg zsidó személyek számára. Ezeket a betegeket hozzátartozóikkal, ezek hiányában a ház többi zsidó lakóival kell – a megadott 2 órán belül – a kijelölt lakásba lehozatni.

Amennyiben a Zsidó Tanács a betegeket 24 órán belül nem szállíttatná el, a házfelügyelő köteles gondoskodni arról, hogy 48 órán belül elszállíttassanak. (Tegyen jelentést a zsidók összeköltöztetésére kirendelt miniszteri biztossághoz: IV., Egyetem utca 3., I. em. 1. ajtó. Telefon: 182-032, ill. 182-098.)

Ellenőrizni tartoznak a megadott 2 óra elteltével azt, hogy a házban lakó valamennyi zsidó megjelent-e a gyülekezési helyen. Az elköltözés alól magukat fondorlatos módon kivonni akaró zsidókról az elvonulás lebonyolítására meg-

jelenő karhatalomnak – különbeni internálás és további megtorló intézkedések terhe mellett – jelentést tenni kötelesek.

A ház kiürült zsidó lakásait kötelesek sorra lezárni, s a kulcsokat gondosan őrizve, oda senkit be nem engedni mindaddig, amíg a zsidók részére kijelölt városrészből kiköltözni kényszerült nemzsidó igényjogosultak a lakások megtekintése és bérbevétele végett nem jelentkeznek.

A zsidók elköltöztetésétől számított 24 órán belül a szabaddá lett zsidó lakásokról a lakók névtáblája mellé egy lakáskimutatást tartoznak kifüggeszteni. A lakáskimutatás rovatai a következők: emelet, ajtószám, hány szobás a lakás, udvari vagy utcai lakás-e, mennyi a havi lakbére, a zsidó lakó a közművektől milyen bérleti tárgyakat bérelt.

Budapest, 1944. évi november hó, a kézbesítés napján.

Miniszteri biztos.

142/3. szám
Zs. ü.-1944.

A zsidók összeköltöztetésének lebonyolítására kirendelt karhatalom eligazításának sarkalatos pontjai.

1. A zsidók részére kiadott „Felhívás”-okból minden sárga csillagos házba eggyel több példányt kell magukkal vinniök, mint ahány zsidó lakást az illető házban a rendelkezésre álló kimutatások feltüntetnek, mert egy példányt tudomásulvétel és miheztartás végett a házfelügyelőnek is kell juttatniök.

2. A házfelügyelő által az elraktározandó zsidó értékek befogadására alkalmasnak megjelölt földszinti lakást ellenőrizniök kell, hogy a célnak valóban megfelelő-e. A raktározás megtörténte után a Pártszervezet megbízottai ezt a lakást lezárják, lepecsételik, majd annak kulcsait lepecsételt borítékba zárva a házfelügyelőnek és a légo. házparancsnoknak együttes megőrzés végett azzal a figyelmeztetéssel adják át, hogy azokat mindaddig teljes felelősség hordozása mellett őrizni tartoznak, amíg a kerületi pártvezetőség és a zsidó vagyon kormánybiztosa által kiküldött bizottság tőlük át nem veszi.

3. Ellenőrizniök kell, hogy a kiürített zsidó lakásokat a házfelügyelő a légo. házparancsnok jelenlétében előttük gondosan lezárja s a kulcsokat megőrzésre magához vegye.

4. A házban visszamaradó, menetképtelen beteg vagy nyomorék zsidókat a részükre kijelölt földszinti lakásba[n] elhelyezve, a karhatalmi őrség legidősebb tagja ezekről névjegyzéket készít, s azt a Zsidó Tanácsnak Síp utca 12. szám alatt lévő székhelyén dr. Nagy József orvos tanácstagnak átadja.

5. A kivezényelt karhatalom minden tagja teljesen tájékozott legyen afelől, hogy az összeköltöztetett zsidók mely értékeket vihetnek magukkal, s melyeket kötelesek a kiürített ház kijelölt raktárában elhelyezni. (Részletesen felsorolva a zsidókhoz intézett „Felhívás”-ban.)

6. A házak udvarán való sorakoztatásnál külön kell választani azokat a 16-50 év közötti zsidó férfiakat, valamint a 16-40 év közötti zsidó nőket, akik honvédelmi munkára kötelezettek, de e kötelezettségüknek – bármi oknál fogva – eddig nem tettek eleget. Ezeket fel kell szólítani, hogy meleg öltözetet, erős cipőt vegyenek fel, takarót, főzésre alkalmas edényt és 3 napi élelmet hozzanak magukkal. Ennek megtörténte után őket a szomszéd házak hasonlóan kiemelt lakóival együtt az utcán 100-as csoportokba kell tömöríteni; ilyen csoportonként 2 rendőrből és 2 nemzetszolgálatosból [sic!] álló őrség zárt rendben kísérje őket a VIII. ker., Teleki tér 10. szám alatt működő átvevő bizottsághoz és ott szám szerint, elismervénnyel adja át. A munkaszolgálatra való elszállításuk onnan történik.

7. A többi zsidókat – a létszám gondos ellenőrzése után – csoportosan az új lakásokba beutaló bizottság elé, a VII. ker., Klauzál térre kell kísérni. A bizottság a zsidókat felszólítja, hogy a náluk esetleg elrejtve lévő, tilalom ellenére elhozott, nagyobb értékeket önként adják le. Alkalom- és megfélemlítés után a zsidókat a kijelölt lakásokba kell kísérni.

8. A karhatalmi közegek a beköltöztetett zsidókat a házfelügyelőnek és légo. házparancsnoknak azzal az utasítással adják át, hogy a behelyezett lakókról szerkesszenek névjegyzéket. A jegyzék a ház és a nevek megjelölésén kívül tartalmazza azt is, hogy a ház melyik lakásába került a beutalt zsidó, valamint az illető születési idejét, helyét, anyja nevét és annak a lakásnak címét, amelyet elhagyni kényszerült.

Budapest, 1944. évi november hó, a kézbesítés napján.

Miniszteri biztos.²

142/5. szám.

Zs. ü.-1944.

Hirdetmény.

Értesítem a Dohány-, Nagyatádi Szabó István-, Király- és Rumbach Sebestyén (17/19. szám) – utcák, a Madách Imre út, Madách Imre tér és a Károly Király út által határolt területen (gettóban) lakó keresztény lakókat, hogy elhagyni kényszerült lakásaikból az oda beköltöztetett zsidók elől értékesebb, vagy számukra különösen kedves berendezési tárgyaikat, melyeket szállító eszközök hiánya és az idő rövideje miatt magukkal vinni nem tudnak, az alább feltüntetett helyiségekben helyezhetik el:

1. Dohány utca 10. (Horner Dezső, Fischmann Sándor, Zádor Dezsőné volt üzlethelyisége.)

2. Dohány utca 28., földszint 11. számú lakás.

² 1944. november 24-én kelt, 142/4. sz. „Hirdetmény”-ében Solymossy János rendőr törzsfelügyelő, miniszteri biztos tételesen felsorolta azokat a IV–IX. kerületi lakásokat, amelyeket a nagy gettó számára kijelölt területről kiköltözni kényszerülő nem zsidók igényelhettek, elfoglalhattak. Rendelete utolsó mondata szerint: „Amennyiben valaki a felsorolt lakásokon kívül megfelelő kiürített zsidó lakást talál, »Lakásjogosultsági igazolványa« alapján minden további nélkül kibérelheti azt.”

3. Dohány utca 30., földszint 2., 5. számú lakás, valamint a házhoz tartozó bútorraktár.

4. Dohány utca 36., földszint 5. számú lakás, valamint a házhoz tartozó bútorraktár és a „Kolozsvár” kávéház helyiségei.

5. Dohány utca 50., Szegő Izidor volt bútorüzlete.

6. Dohány utca 56., 3. számú földszinti lakás.

7. Dohány utca 47., a házhoz tartozó bútorüzlet.

8. Nagyatádi Szabó István utca 38., 3. számú földszinti lakás és Dénes Gyula volt üzlethelyisége.

9. Nagyatádi Szabó István utca 42–44., földszinti 3., 4., 5., 6., 2. és 8. számú lakások.

10. Nagyatádi Szabó István utca 50., 2. számú földszinti lakás.

11. Nagyatádi Szabó István utca 20., Lebovits Dezső volt üzlethelyisége.

12. Nagyatádi Szabó István utca 43., Löwi Gyula és Grünvald Simonné volt üzlethelyiségei.

13. Király utca 43–45., 1., 3., 4., 5., 6., 8., 9. számú földszinti lakások.

14. Király utca 41., 3., 4., 6., 7. számú földszinti lakások, valamint Kaszner Rezső volt üzlethelyisége.

15. Király utca 33., 2., 3. számú lakások, valamint Decsényi Imre volt üzlethelyisége.

16. Király utca 31., 4., 5., 6., 7., 9., 10. számú földszinti lakások és Weiner Lajos volt üzlethelyisége.

17. Király utca 53., Vince Zsigmond és Simreich Zsigmond két üzlethelyisége.

18. Király utca 29., 5., 6., 8., 9., 10., 11., 12., 18., 19. számú földszinti lakások.

19. Király utca 21., 3. számú földszinti lakás.

20. Király utca 15., 24. számú földszinti lakás.

21. Király utca 13., Weisz Dezső, Rudas Samu, Steiner Lajos, Steiner Béla és Feldmar Imre volt üzlethelyiségei.

A raktározásra szánt vagyontárgyakat az átadó lehetőleg ládákba vagy jól átkötött csomagokba (esetleg kisebb, jól zárható bútordarabokba) csomagoltan adja át a kijelölt raktárhelyiséget magában foglaló ház házfelügyelőjének és légo. házparancsnokának, mert az elraktározást ezek ketten együtt kötelesek végezni, s annak zökkenésmentes lebonyolításáért együttesen felelősek.

Minden elraktározott vagyontárgyra (ládára, csomagra) kívül is és belül is fel kell erősíteni a tulajdonos nevét, foglalkozását és lakását feltüntető címkét.

A megőrzésre átadott vagyontárgyakról pontos leltárjegyzéket kell készíteni. Ezt a jegyzéket az átadó tulajdonos, valamint az átvevő házfelügyelő és légo. házparancsnok egyaránt aláírni köteles.

A raktárakul kijelölt helyiségekben a megőrzésre átadott vagyontárgyakat lehetőleg úgy kell elhelyezni, hogy 1-1 tulajdonos holmijai egy helyre kerüljenek, s mindegyikhez bármikor könnyen hozzá lehessen férni. Mihelyt ugyanis a tulajdonos megfelelő szállítóeszközre szert tud tenni, bármikor jelentkezhetik elraktározott értékeinek átvétele végett, s személyazonosságának igazolása mellett és a fent említett leltári jegyzék átadása ellenében azokat a kijelölt raktárból új lakásába elszállíthatja.

A beraktározás végeztével az illető raktárhelyiséget gondosan le kell zárni és le kell pecsételni. A lezárt és lepecsételt raktárhelyiségek (erre a célra kijelölt lakások) őrzéséért a házfelügyelő és légo. házparancsnok egyetemlegesen felelősek.

A kiköltözésre kötelezett nemzsidó nem köteles bútorait és egyéb berendezési tárgyait az elhagyandó lakásban visszahagyni; aki tehát a megszabott határidőn (a vonatkozó kormányrendelet közzétételétől számított 6 nap) belül megfelelő szállítóeszközt tud magának biztosítani, az mindenét elszállíthatja. Aki azonban bútorait visszahagyni kényszerül, készítsen azokról leltár-jegyzéket, s a házfelügyelővel és légo. házparancsnokkal aláíratva azt, gondosan őrizze meg.

Budapest, 1944. évi november hó.

Miniszteri biztos.

142/6. szám.

Zs. ü.-1944.

Utasítás

a zsidók összeköltöztetésére kijelölt területen lévő összes házak házfelügyelői és légo. házparancsnokai részére.

A zsidók összeköltöztetésére kijelölt területen lévő házak nemzsidó házfelügyelői részére a gettón kívül felszabaduló zsidó házakban ugyancsak főbérleti lakásokat biztosítok. Ezért címzettek is kapnak saját személyükre „Lakásjogosultsági igazolvány”-t; mivel azonban címzett minőségükben való hivatalos ténykedésükre a nemzsidó lakók átköltöztetésének zavartalan lebonyolítása érdekében szükség van, jelenlegi lakásukat a falragaszokon közzétett belügyminiszteri rendelet 9. pontjában megszabott határidőn (6 napon) belül el nem hagyhatják. Átköltözésüket a rendelet közzétételétől számított 6–12. napokon kell végrehajtaniuk.

A házfelügyelő köteles a neki ezzel az utasítással egyidőben borítékban átadott űrlapokat a kézbesítő rendőrközegtől átvenni, az átvételt a borítékon aláírásával elismerni, s azután

1. ennek a 142/6. számú „Utasítás”-nak egyik példányát tudomásulvétel és miheztartás végett a ház légo. parancsnokának átadni.

2. a „Lakásjogosultsági Igazolvány”-t és a költözködési segély igénylésére szolgáló „kérvény-űrlapot” a ház minden egyes nemzsidó lakáshasználójának (tulajdonos, haszonélvező, bérelő, stb.) az ugyancsak mellékleten kiadott és az igazolványok sorszámát is feltüntető „Átvételi Elismervény” felhasználásával kézbesíteni. (Ezért az Átvételi Elismervény-ért a kézbesítő rendőrközeg 6 nap múlva újra jelentkezni fog, s azt a házfelügyelőtől – újabb elismervény ellenében – átveszi, ugyanakkor át kell adni az esetleg felhasználás nélkül maradt „Lakásjogosultsági igazolvány”-okat is.)

3. a felszabadult, s a kiköltözni kényszerülő nemzsidók által igénybe vehető zsidó lakásoknak (142/4. sz.), valamint

4. a nemzsidók által el nem szállítható, értékesebb berendezési- és vagyontárgyak elraktározására kijelölt lakásoknak jegyzékét (142/5. szám) tartalmazó „Hirdetmény”-eket a házfelügyelői lakásban állandóan hozzáférhető helyen

tartani, s az érdeklődőknek – betekintés és feljegyzések készítése végett – mindenkor rendelkezésre bocsátani.

A közzétett belügyminiszteri rendelet értelmében a nemzsidó lakosság áttelepítésével kapcsolatban a címzett házfelügyelőkre és légo. házparancsnokokra az alábbi, együttes feladatok elvégzése hárul:

1. A „Lakásjogosultsági igazolvány”-okon a lakók által bejegyzett adatok helyességét – büntetőjogi felelősség mellett – aláírásukkal igazolják.

2. A nemzsidó lakók átköltözési segélyre vonatkozó kérvényeit a B. M. rendelet 12. pontjában foglalt rendelkezéseknek megfelelően igazoló aláírásukkal látják el.

3. Ugyancsak együttes igazoló záradékot vezetnek rá a házban lévő üzlet-helyiségüket elhagyó iparosoknak, kereskedőknek stb. jogosítványaik átírását kérelmező beadványaira. (B. M. rendelet 13. pontja.)

4. Ha a házban olyan, harctéri szolgálatot teljesítő katonának van lakása, akinek bérleménye (használatában álló bármely helyiség) lezártan áll, s az áttelepülés lebonyolítására kötelezhető hozzátartozója nincs, ezt a körülményt a B. M. rendelet közzétételétől számított 3 (három) napon belül a zsidók összeköltöztetésére kirendelt miniszteri biztossághoz (IV. ker., Egyetem u. 3. sz., I. em. 1. ajtó) be kell jelenteni, hogy e lakások bizottsági lepecsételéséről idejében intézkedni lehessen.

5. A kiköltözésre kényszerülő nemzsidók elhagyott lakásukban maradt bútoraikról és egyéb értéktárgyaikról leltári jegyzéket készítenek. Ezeket a jegyzékeket a házfelügyelők és légo. házparancsnokok – meggyőződve azok helytálló voltáról – aláírásukkal hitelesítik. A jegyzék a kiköltözőnél marad.

Külön felhívom a figyelmet arra, hogy a zsidók részére kijelölt területről elköltöző nemzsidók költözködési szabadságát semmiféle tiltó rendelkezés nem korlátozza. Ha tehát a nemzsidó bérlő megfelelő szállítóeszközök biztosításával lakásának egész berendezését el tudja vinni magával, őt ebben senki meg nem akadályozhatja.

6. A Zsidó Tanács legkésőbb a B. M. rendelet közzétételétől számított 6. nap estéig ki fogja jelölni a zsidók összeköltöztetésére szolgáló területen lévő valamennyi ház zsidó házfelügyelőjét és légo. parancsnokát. Ezeknek a házfelügyelői és a légo. házparancsnoki tisztet az eddigi gyakorlatnak és vonatkozó rendelkezéseknek megfelelően, szabályszerűen át kell adni.

7. Kötelesek végül az átköltöztetésről közzétett B. M. rendelet végrehajtása körül bárki részéről tapasztalt mindennemű visszaélést vagy mulasztást a zsidók összeköltöztetésére kirendelt miniszteri biztosságnál vagy a kerületi Párt-szervezetnél haladéktalanul bejelenteni.

Budapest, 1944. november hó 30-án.

Miniszteri biztos.

*Nyomdai levonatok.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

249. a.)
1944. november 24.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka rendőröket vezényel ki
a Vadász u. 29. sz. épület védelmére**

Kivezenylés.

25. A svájci követség ügyészének kérelmére az V. ker. Vadász u. 29. szám alá személyvédelemre 1944. évi november hó 21-én 11 órától 20 óráig kivezenyelttem az I. karh. ezred. I. zászlóaljától 9 rendőrt.

Öltözet: egyszerű szolgálati.

Távbeszélőn kiadattam.

4920/95/Rfp. 1944. szám

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.

249. b.)
1944. november 24.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka rendőröket vezényel
a VII. kerületbe**

Kivezenylés.

29. A VII. ker. kapitánysághoz, mint gyülekezési és eligazítási helyre, 1944. november hó 23-án 11 órára vitéz MOLNÁR JÁNOS rendőrfőfelügyelő rendelkezésére kivezenyelttem 20 altisztet és 200 rendőrt.

I.	ker.	Osztály	1 alt.	9 rdr.	X.	ker.	osztály	1 alt.	8 rdr.
II.	"	"	1	5	XI.	"	"	1	5
III.	"	"	11	8	XIV.	"	"	1	3
IV.	"	"	1	3	újpesti	"	"	1	5
V.	"	"	11	5	II. vasúti	"	"		5
VI.	"	"	1	8	főkap.	"	"	1	20
VII.	"	"		3	kerékp.	"	"	8	25
VIII.	"	"	1	3	lovas	"	"	2	20
IX.	"	"	1	7	2. karh.	"	"	4	60
					ezred				

Öltözet: szolgálati.

Távbeszélőn kiadattam.

4920/100/Rfp. 1944. szám

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.

250. a.)
1944. november 24.

Mecsér András berlini magyar követ táviratban kér tájékoztatást: mely államok ismerték el a Szálasi-rendszert

6861. szám.
Miniszter úr
Andreánszky követ úr
Bagossy követ úr
Csopey köv. tan. úr
5. osztály
1911.

T á v i r a t

Kérem követséggel taxatív felsorolva közölni, hogy Szálasi nemzetvezetőt és kormány[á]t mely államok ismerték el esetleg de facto és de jure elismerés között különbséget téve. Lehetőleg táviratilag.

Mecsér.

*Géppel írott másodlat.
MNL OL-K707-1944-2-13.128.
A lap aláírása Csopey Dénes követségi tanácsos, külügyminisztériumi osztályvezető kézzel, író tollal a következőket jegyezte föl, három oszlopban: „de facto: Svájc, Svédország, Portugál[ia]
de jure: Vatikán, Törökország, Spanyolország, Francia Követség [sic!] és De Brinon, Dánia, Quisling
és 3-as hatalmi államok: Német, Olasz, Japán, Horvát, Szlovák.”*

250. b.)
1944. november 25.

Filippo Bernardini berni pápai nuncius a svájci külügyminisztérium kérésére tájékoztatást kér Domenico Tardini vatikáni államtitkártól: a Vatikán de jure elismerte-e a nyilas rezsimet

Tél. nr. 481 (A.E.S. 8159/44)

A Politikai Ügyosztály¹ sürgős tájékoztatást kér arról, hogy a Szentszék de jure elismerte-e a jelenlegi magyar kormányt, mint azt ez a kormány állítja, hogy elérje, hogy Svájc hasonlóképpen elismerje és új magyarországi diplomáciai

¹ Eredetiben: Dipartimento politico = Svájci Külügyminisztérium.

képviselőt küldjön ki. A svájci kormány csupán de facto ismerte el a magyar kormányt és Budapesten csak ügyvivőt² hagyott. Kérem, hogy távirati úton értesítsenek.

Actes, XI. k., Doc. N. 443.

250. c.)

Domenico Tardini vatikáni államtitkár válasza Filippo Bernardini svájci pápai nunciusnak

Tél. nr. 856 (A.E.S. 8159/44)

Megkaptuk a 481. sz. táviratot.

Az Államtitkárság nem kapott felkérést a diplomáciai elismeréssel kapcsolatban a magyar kormánytól. Az apostoli nuncius sem közölt ezzel kapcsolatban semmit: aki folytatja intenzív munkáját a nehéz körülmények között, kapcsolatban áll a püspöki karral és minden lehetséges segítséget megad a rászorulóknak, az üldözötteknek, ideértve a zsidókat is.

Actes, XI. k., Doc. N. 453.

250. d.)

1944. november 26.

Angelo Rotta budapesti pápai nuncius távirata Domenico Tardini vatikáni államtitkárnak: Kemény Gábor külügyminiszter szorgalmazza a nyilas rendszer de jure elismerését a semleges államok részéről

Tél. nr. 325 (A.E.S. 7986/44)

A portugál konzulátus felkért, hogy kormánya következő üzenetét közvetítsem: a külügyminiszter³ komoly nyomást fejt ki a de jure elismerés érdekében... a katonai helyzet stabilizálódik, valamint a magyar parlament elismerését a Vatikán, Törökország, Spanyolország (?) részéről. A zsidókérdés kedvező megoldása nélkül a védettek és az érintettek tragikus sorsra juthatnak. Hiányoznak a megfelelő, részletes információk.

Actes, XI. k., Doc. N. 444.

² Harald Feller.

³ Kemény Gábor

Csopey Dénes november 30-án készített egy géppel írott összeállítást, ezen a Szálasi-rendszert „de jure” elismert országok sorában feltüntette a Máltai Lovagrendet, a „de facto”-rovatban pedig, zárójelben a „Szerb Nedic kormány”-t [sic!]. Külön, III. sz. alatt sorolta fel ez a jegyzék a „Norvég Quisling” és a „Francia De [sic! helyesen: de] Brinon” kormányt. MNL OL-K707-1944-1945-1. t. 22.054.

A géppel írott választávirat fogalmazványát Kemény Gábor külügyminiszter látta el kézjeggyével, és november 27-én küldték el.

Rendőri jelentés zsidó ellenállók és zsidókat mentők utáni nyomozásokról

M. Kir. rendőrség budapesti főkapitányságának politikai rendészeti osztálya
495/1944. pol. biz.

Államtitkár Úr!

Jelentem, hogy folyó hó 19-én kb. 21 óra tájban a ferencvárosi és kelenföldi pályaudvarok közötti vonalszakaszon történt szabotázs-cselekmény ügyében, a nyomozásunk folyamán a helyszínen talált csomagolópapíroson, amelybe a robbanóanyag volt csomagolva, egy fél címet találtunk. Nevezetesen... „Irma ... éra utca 1.”

Ezen érdekesnek látszó adatból kiindulva, nyomozásunk során megállapítottuk, hogy a jelzett fél cím Déri-u. 1. sz.-t jelent és ezen cím alatt megállapítottuk – az Irma nevű nő kilétét megállapítani nem sikerült – hogy lakik a házban egy Vincze Györgyné szül. Fülöp Mária nevű nő, aki ellen folyó év március havában a hatóságok már eljárást folytattak le.

Vincze Györgynének van egy Schwarcz Sándor nevű, kb. 23 év körüli zsidó fiatalember ismerőse, akit társaságban ismert meg. Ez a Schwarcz Sándor március havában állítólag Vincze Györgyné megkérdezése és beleegyezése nélkül címére a Szajol melletti Kengyel-pusztáról egy kisebb méretű csomagot adott fel postán s amint megállapítást is nyert, ebben a csomagban robbantáshoz alkalmas töltet volt. A nyomozást végző kengyel-pusztai csendőrőrs is tudomást szerzett erről a csomagról és egy járórt küldött fel Budapestre Schwarcz Sándor őrizetbe vétele végett. A csendőrjárőr annak idején őrizetbe is vette és a parancs értelmében Kengyel-pusztára akarta visszaszállítani Schwarcz Sándort. A vonaton eddig ismeretlen módon Schwarcz Sándor az összebilincselte kezével az egyik csendőrt fejen ütötte s az így keletkezett zürzavarban a mozgó vonatról összekötözött kézzel megszökött.

Az ez ideig lefolytatott nyomozásunk adatai szerint ez a Schwarcz Sándor erősen gyanúsítható a fenti szabotázs-cselekmény elkövetésével.

A nyomozást bevezettük Schwarcz Sándor kézrekerítése végett, és ez ideig már megállapítottuk, hogy Schwarcz Sándor ismételten visszatért Budapestre és itt illegalitásba ment. Megállapítottuk továbbá, hogy illegális neve pásztói Jakab László amely névnek igazolására keresztény papírokat szerzett, amely papírok tanúsága szerint Gyömrőn született 1911-ben, foglalkozása ügynök, apja: József, anyja: Konrád Terézia. Lakása Budapesten, József krt. 18. ház IV. emeletén van. Schwarcz ezen hamis papírok birtokában szabályszerűen be is jelentette magát. Megállapítottuk továbbá foglalkozási helyét is, amely szerint Akácfa utcában [a] Farkas-féle vegyipari műveknél dolgozik, mint kereskedel-

mi utazó.¹ Nevezett ez idő szerint a Dunántúlon tartózkodik üzleti ügyek bonyolítása végett és visszatérése a hét végére várható. Megállapítottuk továbbá, hogy pásztói Jakab László néven a Dohány u. 78. sz. alatti házban is van egy lakása, amely lakásban egy „Csernitz József” nevű barátjával lakik együtt, aki ugyancsak kereskedelmi utazó egy másik vállalatnál. Ez idő szerint ez a Csernitz is vidéken tartózkodik.

Mindkét címen figyelést állítottunk be a kérdéses lakásokba, ahová ez ideig két zsidó kinézésű fiatal nő futott be, akiket őrizetbe vettünk, mert megállapítottuk, hogy mindketten hamis okmányok alapján hamis név alatt élnek. A két zsidónő állítása szerint azért keresték fel a kérdéses lakásokat, hogy Jakab László, illetve Csernitz József segítségét vegyék igénybe a célból, hogy svájci mentességhez juthassanak.

Az ügyben a nyomozást a legnagyobb eréllyel tovább folytatjuk.

Hivatalomhoz egy bejelentés érkezett, amely szerint Stiffter János repülőfőhadnagy Mészáros u. 61/c. V. 2. sz. alatti lakásában zsidókat rejteget.

Az eljáró detektívek megjelentek a jelzett lakásban és ott találtak 3 nőt, akik Tóth Teréz, Tóth Éva és Kocsis Mária nevekre kiállított okmányokkal igazolták magukat.

Mivel a három nő erősen zsidó kinézésű volt, a detektívek személyazonosságuk megállapítása céljából előállították. Kikérdezésük alkalmával beismerték, hogy más névre kiállított igazolványokat mutattak fel, mert valóban zsidók és a kötelező munkaszolgálat elől rejtőztek el Stiffter lakásában, akivel közölték, hogy zsidók és milyen célból kívánnak elrejtőzni.

Az albérletbe kivett szobáért havi 120 pengőt fizettek Stiffternek.

Amikor a detektívek a lakásban voltak, ott két levelet találtak, amelyért a zsidónők közlése szerint egy dr. Makra Zsolt nevű személynek kellett jelentkezni. Még a detektívek ott tartózkodása alatt dr. Makra Zsolt külkereskedelmi hivatali tisztviselő megjelent, aki kikérdezése során előadta, hogy a két levél neki szól és abban a bujkáló dr. Keleti Dezső zsidó adott utasítást a zsidó által elrejtett értékek ügyében.

Dr. Makra közölte azt is, hogy dr. Keleti Dezső zsidófajú egyén, Pap József álnéven lakott a Hadapród utca 8/b. sz. alatt, ahonnan azonban ismeretlen helyre szökött, mert társát, aki szintén zsidó volt és honvédtiszti egyenruhában járt, a rendőrség elfogta. Közölte továbbá, hogy dr. Keleti Dezsőné és leányát Rác Vali színésznő rejtegeti a lakásában hónapok óta.

A detektívek megjelentek Rác Vali Budakeszi út 47/d. sz. alatti lakásában, ahol azonban a keresett zsidókat már nem találták meg, azonban Rác Vali beismerte, hogy az év július hó végétől október hó végéig bejelentés nélkül lakásában rejtegette könyörületből Keleti Dezsőné és leányát, de tőle ismeretlen helyre távoztak.

Az eljáró detektívek megállapították, hogy az elrejtett dr. Keleti Dezső zsidó tulajdonát képező vagyontárgyakat Rákóczi Péter, a Stúdió tisztviselője vette át

¹ E mondat mellett a lap jobb szélén kézzel, ceruzával írott megjegyzés: „Lerobbantásnak nem gyanúsítottja, zsidómentéssel is foglalkozik.”

értékesítésre s azokat a Teleki téren el is adta, azonban a kapott pénzzel nem számolt el, hanem saját céljaira felhasználta.²

Dr. Keleti Dezsőt és feleségét a nyomozás során ez ideig feltalálni nem sikerült.

A Mészáros u. 65/e. V. 2. alatt lakó Stiffter főhadnagynál talált 3 zsidónőt, névszerint dr. Gábor Imrénét, Gábor Annát, Gábor Valériát, valamint a zsidókat rejtegető és abban tevékenyen közreműködő dr. Makra Zsoltot, Rác Valériát, Rákóczi Pétert őrizetbe vettük és internálási javaslattal a fogház- és tolonc-ügyosztályhoz kísértetjük át.

Tekintettel arra, hogy a nyomozás során adat merült fel arra vonatkozólag, hogy dr. Keleti Dezsőt honvédtiszti egyenruhába öltöztetve Stiffter főhadnagy szöktette meg, az ellene lefolytatandó eljárás céljából a hadtestparancsnokság nemzetvédelmi osztályával érintkezésbe léptünk.

Folyó hó 23-án gyanús elemek kézre kerítése céljából az Apponyi tér 1. sz. alatti Piccolo espressóban újabb razziát tartottunk, ez alkalommal azonban az különösebb eredménnyel nem járt.

13.607/1944. sz. pol. rend. számú feljelentés alapján a lefolytatott nyomozásunk során előállítottuk és őrizetbe vettük Barczali Sándorné sz. Kulich Erzsébet budapesti szül. 1888. r. k., magántisztviselő nejét (lak. Sziget u. 9. II. 1.). Nevezettről beigazolást nyert, hogy a ház óvóhelyén a szovjet mellett tett nyilatkozatot, azonkívül a zsidók mellett rokonszenves [sic!] kijelentést tett, valamint a jelenlegi helyzetet szidalmazta.³

13.552/1944. pol. rend. sz. alatti ügyben előállítottuk Liptay Gyula (lak. Magyar u. 22. sz.) fővárosi mérnököt, aki több zsidófajú egyén vagyonát kb. – 400.000 P. értékben – rejtette el. Ez ügyben három egyént vettük őrizetbe, nevezetesen Liptay Gyula, Nagy Jolán és Glück Katalint.⁴

Folyó hó 23-án éjjel 1/2 11 órakor a Dobozi u. 11. sz. alatt lévő zsidó házban négy fiatalember jelent meg a Nyilaskeresztes pártszolgálat nevében s mint ilyenek, házkutatást tartottak az egyik zsidó lakásban. Időközben a ház légoltalmi parancsnoka rendőrért küldött, aki a 4 fiatalembert a főkapitányságra előállította. Megállapítást nyert, hogy ezek visszaéltek a nyilaskeresztes pártszolgálat nevével és az egyiküknél pisztoly is volt. Valamennyiük őrizetben van, a nyomozást folytatjuk.⁵

Az éj folyamán kb. 12 óra után a Royal szállóból 6 pártszolgálatos kb. 50 zsidóból álló csoportot kísért az óbudai téglagyárba. Amikor a Szent István körútról a pontonhídra tértek, a Katona József u. 28. sz. házból több lövést adtak le rájuk. A helyszínen azonnal meghalt Wolczer Miklós pártszolgálatos, egy másik megsebesült. Mivel a ház a svájci követség által védettség alatt áll, az éj folyamán nem intézkedtek az ügyben, csupán a pártszolgálatosok vették körül

² E sor mellett a lap felső sarkában kézzel írott megjegyzés: „Repülő tiszt, külker.-hivatalnok, színésznő zsidókat rejteget.”

³ E sor mellett kézzel írott megjegyzés: „Szovjet szimpatizáns”.

⁴ E sor mellett kézzel írott megjegyzés: „Fővárosi mérnök zsidó vagyont rejt.”

⁵ E sor mellett kézzel írott megjegyzés: „Párt nevével visszaélve zsidóknál házkutatás.”

a házat és biztosították azzal, hogy a házkutatást hivatali fórumok utasítására tartják meg.⁶

A Szentkirályi utca 12. sz. házban történt kézigránátos merénylettel kapcsolatban megkezdett azonnali nyomozásunk során egy ún. „ellenállási mozgalom” csoportot sikerült lelepleznünk és őrizetbe vennünk.

Ezen ellenállási csoport vezetője a nyomozás eddigi adatai szerint dr. Sinka Péter rendőrségédfogalmazó (beosztva: VII. ker. kapitánysághoz) aki őrizetünkben van.⁷

Az „ellenállási mozgalom” e csoportja tagjainak előállítása folyamatban van.

A már ez ideig előállított személyek egyikénél, egy 8 oldalas, írógéppel írott kommunista „Nyílt Levél” címzésű memorandumot találtunk, amelynek aláírása „Kommunista Párt Vezetősége”.

A nyílt levelet Bodnár nevű textil vezérigazgató, – aki a Delka házban lakik – lakásán összegyűlt társaság előtt Tímár József, a Nemzeti Színház színésze olvasta fel. Ennek eredeti példányát Harsányi Jenő szigorló orvosnál találtuk meg.

A kérdéses ügyben a nyomozást a legnagyobb eréllyel folytatjuk és a nyomozás menetéről, annak eredményével, továbbiakban jelentést teszünk.

A főváros közüzemeihez és egyéb helyekre kiküldött detektívjeink említésre méltó eseményt nem jelentettek.

E jelentésemet egyidejűleg felterjesztem: a m. kir. Belügyminiszter Úr [Vajna Gábor], a belügyi Államtitkár Úr [Láday István], az Országos Főkapitány Úr [Sédey Gyula], a Belügyminisztérium VII. osztálya Vezetője [Hajnácskőy László], a Nemzeti Számonkérési Hivatal Vezetője [Orendy Norbert], a Főkapitány Úr [Forgács József], a Katonai Kabinetiroda Főnöke [Deák Ferenc] kezeihez.

Éljen Szálasi!

Vannay (?)

m. kir. kormánytanácsos h.

Eredeti, géppel írott tisztázat, Vannay (?) kormánytanácsos saját kezű aláírásával.

MNL OL-K149-651-2-1944-7.

⁶ E sorok mellett kézzel írott megjegyzés: „Nyilasokra svájci védett házból rálöttek.”

⁷ E sorok mellett kézzel írott megjegyzés: „Ellenállási mozgalom, rendőrtiszt [két olvashatatlan szó] Nemzeti nincs, Kommunista Párt aláírás.”

252.
1944. november 24.

**Jegyzőkönyv Hegyeshalomból visszatért és a Zsidó Tanács székházában
elhunytak személyi tárgyairól**

J e g y z ő k ö n y v

felvétel Budapest, 1944. november 24-én délelőtt 11 órakor, Síp u. 12. szám
alatt.

Somogyi György munkaszolgálatos megjelent és a következő ingóságokat
adta át.

370,- pengőt, amelyben Wieder Henrikné, Wesselényi u. 4. 1920. Budapest,
feljegyzéssel egy cédula foglaltatik.

További 330,- pengőt az alábbi tárgyakkal: 3 drb. oldaltárca, amelyekben Ja-
kab József (1873. II. 14.) egy hadirokkantsági igazolvány, egy arany jegygyűrű
és több személyi igazolvány, feljegyzés, levél és recept foglaltatik. A személyi
igazolvány tartón kívül még egy arcképtartó van, amelyben két fénykép és egy
sír hely felvétel van.

Végül egy pénztárca, melyben pár fillér és amelyről biztosan nem állapítható
meg, hogy Wieder Henrikné, vagy Jakab József tulajdonát képezi-e.

Somogyi György közlése szerint nevezettek Hegyeshalomról érkeztek vissza
és székházunkban haltak meg.

Jelen jegyzőkönyvet a Tanács által megteendő intézkedések végett vettem
fel.

Jegyzőkönyvvezető

Ormai Klára

Dr. Rosenberg Gábor

*Géppel írott, eredeti jegyzőkönyv, Ormai Klára és Rosenberg Gábor saját kezű
aláírásával.*

MZSL-XXIV-B-5-c.

253.
1944. november 24.

**A Zsidó Tanács Lakáshivatala jelenti a Zsidó Tanács vezetőinek: a gettó területén
szükségkórház és aggok háza céljára egy-egy házat, az ottmaradt ingóságokkal
együtt igénybe vett**

Jelentés

1) Szükségkórház részére¹ lefoglaltam a VII. Wesselényi utca 33/35.² sz. ház I. és II. emeletét, amely déli 12 óráig ki is lett ürítve. Innen a lakókat a III. és IV. emeletre telepítettem. Holmijaik egy részét otthagyták a szükségkórház részére és különösen ágyakat és egyéb fekvőhelyeiket. Az ekként ottmaradt ilyen holmikat tehát a szükségkórház igénybe veheti.

2) Az aggok háza részére igénybevettem a Wesselényi utca 37. sz. ház zsidó lakásait, összesen 8 lakást 17 szobával és ezen ház lakóit a szomszédos Wesselényi utca 36. sz. házba telepítettük át. Az ottmaradt ingóságokat az aggokház [sic!] részére a Tanács ugyancsak igénybe veheti, mert a lakókkal történt megállapodás szerint ők felajánlják.³

Tisztelettel

s.k.
LAKÁSHIVATAL

Eredeti, géppel írott tiszttáza, a Lakáshivatal vezetőjének aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Az irat hátlapján valószínűleg Stöckler Lajostól származó ceruzás feljegyzés:

„Szlavikot hétfőn felhívni

Szükség kórház

Élelmezés

Born

Wallenberg

Vasárnap, hétfő összeköltöztetés.”⁴

¹ Eredetiben ceruzával aláhúzva.

² A 35-ös számot utólag, kézzel írták a sor fölé.

³ A 2. pont mellett ceruzás megjegyzés: „100 személy”

⁴ 1944. november 26. vasárnapra, 27. hétfőre esett.

254. a.)
1944. november 24.

**A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő,
miniszteri biztossal a nagy gettó megszervezéséről, élelmezéséről**

Solymossy közlése

- 1.) Az eredetileg közölt gettóterület változatlan marad.
- 2.) A gettóba költöztetésre rendelet valószínűleg legkésőbb 26-án jelenik meg.
- 3.) Elhatároztatott, hogy ellentétben javaslatunkkal a zsidók betelepítése már 26-án és 27-én részben végrehajtodik.

A rendőrség a főváros kerületeiből a zsidóházakban még lakó zsidókat ingósaik (bútorok kivételével) a házban való előzetes összegyűjtése és elhelyezése után a Klauzál térre vezeti és onnan a gettó házaiba helyezi be. Magukkal a zsidók csak annyit vihetnek amennyit kezükben elvinni képesek. Ezen intézkedésre állítólag azért van szükség, hogy a gettó területén jelenleg lakó keresztények részére 6000 zsidó lakást szabaddá tegyenek, hogy azokból az érdekeltek megfelelő választhassanak. Jelentettük, hogy ennyi üres zsidólakás már most rendelkezésre áll, mire azt válaszolta, nem tudja, hol vannak ezek a lakások. Felajánlottuk, hogy 24 órán belül jegyzékkel szolgálhatunk, mire kijelentette, a párt ragaszkodik a közölt[ek] keresztülvitel[é]hez. Ismételten figyelmeztettünk a bekövetkezendő tarthatatlan állapotra, de az eredménytelen maradt.

Kérésünkre megkaptuk a keresztény lakók kiköltöztetésére hozandó hirdetmény szövegét.¹

- 4.) Kértük gondoskodni a betegek elszállításáról és javasoltuk: minden kiürítésre kerülő házban levő elszállításra szorulókról azonnal írásbeli jelentés küldendő a Síp utcába és ennek alapján az ott készenlétben álló mentők az általunk megadandó helyre szállítanak a beteget. Ezt a javaslatunkat reméli keresztülvihetni.

5.) Kérésünkre hogy lehetőleg ne egyszerre nagy tömeget mozgassanak meg, megígérte, hogy egyelőre csak azokat a házakat ürített ki, ahol már kevesen laknak. Míg a többit csak a kiürült keresztény lakások arányában foganatosítja. Számításunk szerint így is kb. napi 10-15.000 [fővel] lehet számolni.

6.) Újból felhívtuk figyelmét az élelmezés nehézségeire és közöltük a főváros közlését, hogy nincs módjában élelmiszerről gondoskodhatni, csak abban az esetben, ha a közellátásügyi minisztérium erre a célra kiutal és szállítóeszközzel is gondoskodik. Bejelentettük, hogy a gettó lakói úgyszólván teljes egészében ellátatlanok és a Tanács sem rendelkezik a szükséges anyagi fedezettel.

7.) Kérte megfelelő javaslat tételét. Egyéb feltett kérdéseinkre választ még nem kaptunk.

Eredeti, kézzel, ceruzával írott feljegyzés, aláírás nélkül.
MZSL-XXIV-B-5-c.

¹ Ezzel kapcsolatban lásd a 248. sz. dokumentumot.

254. b.)

A Zsidó Tanács feljegyzése a november 24-i tárgyaláson előterjesztett kérdésekről

- 1.) Betegszállítás.²
- 2.) Védett területről bejáró tisztviselők, orvosok, ápolók.
- 3.) Általános irányelvek másodpéldánya.
- 4.) A két gettóval való közlekedés.
- 5.) Élelmiszer bevásárlása és szállítása.
- 6.) Védett területen közlekedés, bevásárlás, élelmezés.
- 7.) Bethlen tér 2. alkalmazottjai elfoglaltságuk miatt nem tudtak [a] védett területre beköltözni, utólagos engedélyt.
- 8.) Igazolvány lebélyegzés a hozzátartozók részére is.
- 9.) Gettón kívül Tanács iroda.
- 10.) Pápai menlevelek.
- 11.) Szövetség u. 33.
- 12.) Régi igazolványok láttamozása
- 13.) Mosonyi zsidók³

*Eredeti, kézzel, ceruzával írott feljegyzés.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

² Az 1., 7., 9. sz. pont mellett X jel látható.

³ Az utolsó két pontot utólag, halványabb színű ceruzával, más kézírással írták a lapra.

**Barkassy Béla a Nemzetközi Vöröskereszt Szövetség utcai konyhaüzeme
rendelkezésére bocsátja cukorkagyártó üzemét**

T. Nemzetközi Vöröskereszt Konyhaüzeme,

Budapest
VII. Szövetség utca 33.

A mai napon Önökkel az alábbi megállapodást létesítettük:

A Tímár József úrtól bérelt cukorkagyári üzem- és irodahelyiségeket, valamint a főzésre alkalmas felszereléseket használatba adjuk Önöknek a m. kir. belügyminiszter, valamint a többi illetékes hatóság által engedélyezett konyhaüzem céljaira.

Ez az általam történt használatba adás a köztünk és Tímár József úr között fennálló bérleti megállapodásunkat nem érinti, az továbbra is változatlanul hatályában marad.

Az Önök által használatba vett helyiségek és felszerelési tárgyak épségéért és jókarban tartásáért a használat ideje alatt Önök teljes felelősséggel tartoznak.

Az általunk fizetendő bérleti díjakat a használat ideje alatt Önök nekünk minden hó 5. napjáig megtéríteni tartoznak. A használat ideje alatt Önök viselik továbbá a világítási díjakat és a használattal kapcsolatos esetleges egyéb köztartozásokat.

A használat ideje alatt Önök üzemben tarthatják a gyár irodahelyiségében felszerelt telefonkészülékemet, amelynek díját ez alatt az idő alatt Önök közvetlenül tartoznak a m. kir. postának szabályszerűen megfizetni.

Tudomásul veszik, hogy a gyár nyersanyagkészletét, könyveit és iratait elkülönítve és lezárva elhelyeztük a nagy műhelyhelyiség melletti kis raktárszobában és hogy erre az elkülönített lezárt részre az Önök használati joga nem terjed ki. Ennek az elkülönített lezárt résznek az érintetlenségéért és az ott elhelyezett tárgyak épségéért a használat ideje alatt Önök fokozott gondossággal tartoznak vigyázni.

A gyár tüzelőkészletéből vagy esetleg más nyersanyagából Önök által esetleg elhasznált mennyiség értékét utólagos kölcsönös elszámolás mellett Önök megtéríteni tartoznak.

A használat időtartama bizonytalan, amennyiben azonban gyárunk nyerscukorellátmányát ismét biztosítani tudja, úgy Önök kötelesek a használatbavett helyiségeket egészben, vagy szükségemhez képest egy részében ajánlott levélben történő kézbesítésétől számított egy hónapon belül eredeti állapotban gyárunk részére visszabocsátani.

Jelen megállapodásunkból eredő mindennemű illetékért és esetleges egyéb költségért Önök felelnek.

Teljes tisztelettel:

[olvashatatlan aláírás] s. k.

Eredeti, géppel írott tisztázat, „vitéz Barkassy Béla cukorka és cukrászipari termékek gyára, Budapest VII. Szövetség utca 33.” fejléces levélpapírján, a gyár bélyegzőjével, valószínűleg Barkassy saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

256. a.)
1944. november 24.

A Svéd Vöröskereszt budapesti képviselőinek jogügyi osztálya alkalmazottai részére személyazonossági igazolványt kér a Külügyminisztériumtól

D.

A Svéd Királyi követség mellett működő Svéd Vöröskereszt tisztelettel bejelenti a M. Kir. Külügyminisztériumnak, hogy Esterházy Benedek, Dobos György, Rozgonyi-Rössler Iván, Pintér Tibor ifj., és Philippovich Tamás urak a Svéd Vöröskereszt alkalmazottai, mint tisztviselők.

Tisztelettel kérjük, hogy nevezettek részére a mellékelt fényképek¹ felhasználásával személyazonossági igazolványt kiállítani szíveskedjenek.

Tisztelettel:

[olvashatatlan aláírás] s. k.

Eredeti, géppel írott, magyar nyelvű tisztázat, a „Svéd Vöröskereszt magyarországi kirendeltségének központja Budapest, 82., feliratú fejléces levélpapírján, a Svéd Vöröskereszt svéd és magyar nyelvű két darab körpecsétjével.

MNL OL- K71-III/6.-1944-1528.

256. b.)
1944. november 27.

Melléklet az a.) alatt közölt irathoz

Melléklet a Svéd Királyi követség mellett működő Svéd Vöröskeresztnek a M. Kir. Külügyminisztériumhoz intézett személyazonossági igazolványokat kérő leveléhez.

Személyi adatok.

Esterházy Benedek rom. kath.

szül. Marcaltő 1907.

apja: Esterházy Sándor rom. kath.

anyja: Aldobrandini Ágnes rom. kath.

Lakik: Bp. Hungária szálloda²

¹ Nem található az iratok mellett.

² A nevek mellett kézzel, kék színű ceruzával írott arab számozás látható, 53-tól 57-ig. Valószínűleg a VKNB budapesti delegátusa munkatársai számára kiadott igazolványok sorszámaikat folytatták ezen az iraton.

Dobos György ref.
szül. Cegléd 1912.
apja: Dobos György ref.
anyja: Tálasy Ilona rom. kath.
lakik: Bp. II. Csalogány utca 45./b. I. 3.

Rozgonyi-Rössler Iván rom. kath.
szül: Bpest, 1926
apja: dr. Rozgonyi-Rössler Viktor rom. kath.
Anyja: Popiel Aranka rom. kath.
lakik: Bp. II. Csalogány utca 45./b. I. 3.

ifj. Pintér Tibor rom. kath.
szül.: 1927. Bpest.
apja: Pintér Tibor rom. kath.
anyja: Tóth Margit rom. kath.
lakik: Bpest XI. Kemenes utca 8.

Philippovich Tamás rom. kath.
szül. Bpest. 1927.
apja: Philippovich Károly rom. kath.
anyja: Karattur Margit rom. kath.
lakik: Bpest. I. Naphegy utca 1.

Géppel írott, magyar nyelvű tisztázat, a Svéd Vöröskereszt magyarországi képviselőinek fejléces levélpapírján, a Svéd Vöröskereszt magyar és svéd nyelvű két darab körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-III/6-1944-1528.

A dosszié fedőlapján található feljegyzések szerint a Svéd Vöröskereszt először 1944. szeptember 15-én kért alkalmazottai számára személyazonossági igazolványokat. Medgyesy László főkonzul szeptember 30-án saját kezűleg jegyezte rá a fedőlapra: „Az 1–25. sorszámgig terjedő nevek viselői (keresztények és már mentesítettek) az igazolványokat megkapták. A többieknek a csillag viselése alól való mentesítése a Büim-nél folyamatban van.” Ugyancsak szeptember 15-én terjesztette be a Svéd Vöröskereszt tisztviselőinek névjegyzékét. Ezen összesen 76 fő szerepel, 1. sorszámmal Langlet Valdemarné, sz. Borovko Nina.

A Külügyminisztérium jegyzékben figyelmezteti a budapesti svéd követséget: menlevelek kiadását magyar állampolgárok számára a belügyekbe való beavatkozásnak tekinti

S z ó b e l i j e g y z é k .

A Magy. Kir. Külügyminisztérium tisztelettel közli a svéd követséggel, hogy a magyar kormány menlevelek kiállítását magyar származású magyar állampolgárok részére, valamint magyar épületekre és zsidó személyek részére, a svéd követség illetéktelen beavatkozásának tekinti a magyar belügyekbe, mely az illetők állampolgári hűségét és a magyar állam tekintélyét veszélyezteti.

A magyar törvények nem nyújtanak lehetőséget arra, hogy magyar állampolgárok vagy magyar jogi személyek, külföldi védlevelek megszerzése útján kivonják magukat állampolgári kötelességeik teljesítése alól.

Ez okból a Magy. Kir. Külügyminisztérium tisztelettel nyomatékosan felkéri a svéd követséget, hogy magyar állampolgárok részére újabb védleveleket ne állítson ki, és a magyar származású magyar állampolgárok részére már kiállított védleveleket szíveskedjék érvénytelennek nyilvánítani.

Egyidejűleg tisztelettel kéri a Magy. Kir. Külügyminisztérium a Svéd Királyi követséget, hogy szíveskedjék a Svéd Vöröskeresztet a magyar kormány álláspontjáról tájékoztatni és odahatni, hogy ők se állítsanak ki további védleveleket, s az eddig kiállított védleveleket szíveskedjenek érvénytelennek nyilvánítani.¹

A Magy. Kir. Külügyminisztérium hálára kötelezve érezné magát a svéd követséggel szemben, ha a követség és a Svéd Vöröskereszt rendelkezésére tudná bocsátani a keresztény személyek vagy intézmények számára eddig kiállított menlevelek listáját.

Géppel írott, tintával és ceruzával javított fogalmazvány, Kemény Gábor külügyminiszter keltezésével és kézjegyével.

MNL OL-K63-1944-43-13.117.

A jegyzék tisztázati példányát november 27-én küldték el.

¹ Ezt a bekezdést a fogalmazványba utólag iktatták be.

258. a.)
1944. november 23.

A budapesti svéd követség jegyzékben tiltakozik svéd menlevelek kirablása és elhurcolása miatt

PRO MEMORIA

M. Kir. Külügyminisztérium

Budapest

Mészáros István titkár úr figyelmébe!

Hivatkozással mai telefon beszélgetésünkre a következőket van szerencsénk közölni:

A mai napon közölt tényállás szerint f. évi november hó 15-én dr. Vészi Györgyné és Zimmermann Tamás a Liszt Ferenc tér 5. számú háztól egy kocsit kísértek, mely dr. Forrai Sándorné, Weisz Antal és neje, dr. Vészi Györgyné és dr. Zimmermann Gézáné ingóságait szállította a részükre kijelölt védett ház felé.

Karszalagot viselő polgári ruhás egyének a kocsit röviddel elindulás után megállították és a rajta lévő összes ingóságok[at] az Aradi utca és Teréz krt. sarkán lévő párhelyiségbe vitték.

Ezután a kocsit kísérő dr. Vészi Györgynét és Zimmermann Tamást, kik magukat svéd védőútlevéllel igazolták, ismeretlen helyre vitték.

Ugyanabban az időben a fent nevezettek által addig lakott Liszt Ferenc tér 5. szám alatti lakásáról ismeretlen karszalagos egyének az otthagyt minden ingóságot elvittek.

*Eredeti, géppel írott, magyar nyelvű tisztázat, a budapesti svéd követség fej-
léces levélpapírján, a követség ovális bélyegzőjével, aláírás nélkül.*

MNL OL-K63-1944-43-13.098.

November 24-én az irat felzetét Kemény Gábor külügyminiszter kézjeggyével látta el. November 26-án azzal a megjegyzéssel küldték meg a jegyzék másolatát Gera József pártépítés-vezetőnek, hogy vizsgálta meg a szóvá tett eseteket, az esetleg szükséges intézkedéseket tegye meg, és „mielőbb” tájékoztassa az eredményről a külügyminisztert.

258. b.)
1944. november 24.

Raoul Wallenberg svéd követségi titkár a Magyar Külügyminisztérium közbenjárását kéri a Városmajor utcai nyilasházba hurcolt, svéd védőokmányokkal ellátott személyek szabadon bocsátása érdekében

S/BÉ.

Nagyságos
T ö r ö k miniszteri titkár úrnak,
M. Kir. Külügyminisztérium,
B u d a p e s t , I.

Hivatkozással most folytatott telefonbeszélgetésre, a Svéd Királyi követség tisztelettel kéri, szíveskedjék a mellékelt feljegyzést tudomásul venni és ez ügyben sürgősen intézkedni, lehetőleg közvetlenül a Városmajor utcai Nyilas Házban (355-783) DÉSI MIKLÓS Kerületvezetőhelyettes úrnál, akivel a Svéd Királyi követség már érintkezésbe lépett.

A Kerületvezetőhelyettes úr egyébként azt az álláspontját tolmácsolta a Svéd Királyi követségnek, hogy a svéd védőútlevéllel és KEOKH-tanúsítvánnyal ellátott személyek, akiket a Nyilaskeresztes Párt őrizetbe vesz, kizárólag a Belügyminisztérium utasítására engedhetők a Párt részéről szabadon. A Svéd Királyi követség ennek alapján mély tisztelettel kéri a Magyar Kir. Külügyminisztériumot, hogy ebben a kérdésben az illetékes hatóságoknál intézkedni szíveskedjék.

Szíves fáradozását a Svéd Királyi követség előre is köszöni,

Raoul Wallenberg
Svéd Királyi Követségi Titkár

1 melléklet

F E L J E G Y Z É S

November 23-án a késő esti órákban a Deák Ferenc utca 18. szám alatti Tötössy-Pensióban megjelentek a Nyilaskeresztes Párt tagjai és a következő svéd védőútlevéllel és tanúsítvánnyal ellátott személyeket vitték el magukkal – értesülésünk szerint – a Városmajor utcai XII. kerületi Nyilaskeresztes Házba.

- 1./ Barna Zsigmondné sz. Molnár Erzsébet
- 2./ Barna Éva
- 3./ Barna Tamás
- 4./ Balog Béla
- 5./ Balog Béláné

Követségi tisztviselő hozzátartozója
" " "

6./ Engel János

7./ Engel Jánosné

Azóta ezekről a személyekről semmi hírünk sincsen.

Felvétetett: 1944. november hó 24-én.

Eredeti, géppel írott, magyar nyelvű tisztázat, a svéd követség német nyelvű fejléces levélpapírján, a követség körpecsétjével, Raoul Wallenberg saját kezű aláírásával.

MNL OL-K63-1944-43-13.097.

Az átiratról november 26-án tájékoztatták a Belügyminisztériumban Ferenczy László alezredest, kérve az esetek kivizsgálását és az „esetleges szükséges intézkedések” megtételét.

259.
1944. november 24.

**A III. ker. előjáró jelentése Budapest polgármesterének a sárga csillagos házak
tüzelőanyag-készletének szétosztásáról**

Polgármester Úr!
(XV. ü. o.)

A folyó évi november hó 14-én kelt 299.664/1944. – XV. számú határozatban foglaltakra jelentem, hogy a III. kerületi előjáró hatósága alá tartozó 119 sárga csillagos házból 74 házat a honvédség, a német katonaság, valamint a nyilas-keresztes párt foglalt le, ennél fogva az ott felhasznált tüzelőszer készletről tudomásunk nincs. A fennmaradó 46 házból 24 házban tüzelőszer nem volt, 5 házban központi fűtés van, a fennmaradó 16 épületből 14 épületben a szétosztást lebonyolítottuk és ennek során 166.85 q fa, 205.79 q szén és 23.23 q kokszt került kiosztásra. A fennmaradó 2 házban a kiosztás és elszámolás ma nyer befejezést, miért is az ezekről szóló jelentésemet a légoltalmi parancsnokok elszámolásával egyidejűleg fogom megtenni. Egyben jelentem, hogy a 338.681/1944. III. számú rendeletre vonatkozó jelentésemet november hó 18-án már beterjesztettem.

[olvashatatlan aláírás]
III. ker. előjáró

Eredeti, géppel írott tisztázat.
BFL-IV-1472-a.-28.380/1944.

260.
1944. november 25.

Szállasi döntése: a nemzetközi szervezetekkel, külföldi diplomáciai képviselőkkel csak a Külügyminisztériumon keresztül lehet kapcsolatot tartani

M. kir. külügyminiszter
13.121/Pol. – 1944.

A Nemzetvezető döntése alapján tisztelettel kérem Miniszter Urat, hogy a jövőben a nemzetközi szervezetekkel, azaz *[a] Budapesten akkreditált követségekkel, a Nemzetközi Vöröskeresztrel és a Svéd Vöröskeresztrel stb.*¹ való érintkezést nem közvetlenül, hanem kizárólag rajtam keresztül lebonyolítani méltóztassék.

Amennyiben egy nemzetközi szerv közvetlenül a Miniszter Úrhoz fordulna, úgy tisztelettel kérem, hogy azt kérésével hozzám utasítani méltóztassék.

Kemény s. k.

Géppel írott másolat.

MNL OL-K707-1944-1945-2. t.13.121

Vajna Gábor belügyminiszter december 3-án másolatban megküldte Kemény Gábor körlevelét a Belügyminisztérium csoportfőnökeinek, az osztályvezetőknek stb. „tudomásulvétel és az alsóbbfokú hatóságokkal való közlés végett”.

¹ A dőlt betűkkel jelzett mondatrészt utólag, kézzel, ceruzával, szabályos korrektúrajellel írta Kemény Gábor a fogalmazvány bal szélére.

261.
1944. november 25.

Hindy Iván altábornagy, az I. hadtest parancsnoka rendelete a zsidók lakásaiban található ruhaneműről

M. kir. budapesti I. honvéd hadtestparancsnokság.

65. számú BIZALMAS HADTESTPARANCSNOKSÁGI PARANCS
A zsidók lakásából a honvédség részére juttatandó ruházat. 33.520/Eln. III. any. elvi. – 1944. szám

A H. M. úr f. évi 79.278/el. 2. r. – 1944. sz. rendeletére és a f. évi 19. 956/el. III. any. elvi. – 1944. sz. rendeletem kapcsán:

A hdm. területen a zsidók elhagyott lakásaiban előtalált ruházat közül mind az [sic!], amit a honvédség fel tud használni, a honvédséget illeti meg.

A helyességért:

Polónyi János s. k.
szakszolg. főtisztviselő

vitéz HINDY IVÁN s. k.
altábornagy.

Nyomdai levonat.

ÁBTL-V-117. 118.-Hindy Iván vitéz iratai

262. a.)
1944. november 25.

**Serédi Jusztinián hercegprímás Szálasi Ferenchez intézett levelében tiltakozik
a zsidók üldözése miatt**

8939/1944. szám

Nemzetvezető Úr!

Mikor Excellenciád előtt a zsidó származású magyar állampolgárok ellen folyamatban levő atrocitások azonnali beszüntetését kértem, Esztergomban már f. é. október 24-én előszóval részletesen kifejtettem, hogy az ún. „zsidókérdés” megoldásában engem a nmélt. püspöki karral együtt mindig az igazságosság és a magyar nemzet igazi java irányított.

Az igazságosság okán én mindig szembehelyezkedtem minden jogfosztással, akár olyan nem-zsidó-, akár zsidószármazású magyar állampolgárokról, akár katolikus hittestvéreimről, vagy híveimről volt szó, akikre jogerős bírói ítélettel nem lehetett rájuk bizonyítani, hogy az őket ért jogfosztás súlyosságával arányban álló, vagy egyáltalán valamilyen egyéni büntetést követtek volna el.

Azt is hangsúlyoztam, hogy mikor ezeket a most említett magyar állampolgárokat minden egyéni büntetett rábizonyítása nélkül mégis megfosztják velük született, vagy törvényes úton szerzett jogaiktól, ésszerűen nem lehet arra hivatkozni, hogy ezeket a zsidó származású magyar állampolgárokat azokért a súlyos büntettekért kell megbüntetni, amelyeket a magyar nemzet ellen más zsidószármazású polgárok követtek el, mert ez olyan represszália volna, amelyet, mint az egyéni felelősség elvének súlyos megsértését, az Isten idevonatkozó íratlan törvényét kifejező római jog,¹ írott törvényét tartalmazó Szentírás² és mindkettőt összefoglaló egyházi törvényeink³ mindig elítéltek. Valóban a józan ész is azt mondja, hogy minden ember, tehát a zsidó-származású is, csupán a saját, erkölcsileg beszámítható cselekedeteiért felelős; mások cselekedeteiért ellenben nem tehető felelőssé, tehát nem is büntethető, ha azokban semmi része nem volt; még kevésbé büntethető akkor, ha a büntettek elkövetőinek, például a zsidóságnak, még a közösségből is kivált a keresztség szentségének felvételével. Viszont, akire valamely büntetett egyéni elkövetése, vagy a bűnrészesség jogerős bírói ítélet alapján rábizonyul: arra ki kell szabni a hatályban levő büntető-törvényben megállapított büntetést, természetesen figyelembe véve az enyhítő, vagy súlyosbító körülményeket is.

Ha valamely kormány olyan rendeleteket ad ki, vagy olyan törvényeket hozat, amelyek a magyar polgárok egy részét az igazságosság megsértésével mégis megfosztják veleszületett, vagy törvényes úton szerzett jogaitól: akkor a jogfosz-

¹ Digest., lib. XX, tit. III; Cod., lib. IV, tit. XII, XIII; Novell. CXXXIV, cap. VII.

² Ez., XVIII, 3,4,20; Jer., XXXI, 29,30; Máté, XVI, 27; Róm., II, 6; Titk. Jelen., XXII, 12.

³ C. 2, X (III,11); c. 37 (I,6), in VI°; c. un. (V,8), in VI°; can. 2219 §33; 2274; 2276; 2285.

tó rendeletek, vagy törvények jogilag érvénytelenek, mert az államok kormányainak minden hatalma Istentől van,⁴ már pedig az Isten senkinek nem adhat, nem is ad, hatalmat az igazságtalanságra, és mert a hatalom birtokosainak rendeleteikkel és törvényeikkel alattvalóik javát, nem pedig kárát kell előmozdítaniuk. Az igazságtalan jogszabályok azonkívül jogbizonytalanságot, a polgári és a katonai életben pedig nyugtalanságot és ellenkezést okoznak, mert, ha a kormányzat bizonyos irányban már letért az igazságosság útjáról, akkor mindenki méltán tarthat olyan intézkedésektől is, amelyek meg talán vele szemben lesznek igazságtalanok. Ha minálunk a kormányzat mások ilyen, vagy hasonló igazságtalanságait és embertelenségeit szóvá teszi és a rádió meg a sajtó útján nyíltan is elítéli, tiltakozásának csak akkor lesz igazán súlya, ha ezt azzal támasztja alá, hogy ő maga nem tesz és nem is enged elkövetni ilyen igazságtalanságokat.

De a magyar nemzet igazi java is az igazságosság érvényesülését és az igazságtalanság kerülését, illetve megszüntetését követeli, mert ilyen igazságtalan rendelkezésekkel a kormány a magyar nemzet ellen fordítja az Istent, és az egész keresztény világot; abban az esetben pedig, ha majd ellenségeink egyéni büntett bírói rábizonyítása nélkül, tehát éppen olyan igazságtalanul, mint ahogy a magyar kormány a zsidó származású magyar polgárokkal tette, nemcsak azokon a magyarokon fogják ezeket a jogfosztásokat megtorolni és tőlük teljes kártérítést követelni, akik a sérelmes rendelkezéseket kiadták és végrehajtották, hanem represszáliák formájában azokon is, akiknek a szóban forgó igazságtalan cselekedetekben semmi részük nem volt, sőt talán helytelenítették is őket és tiltakoztak ellenük: akkor a magyar kormány egy szóval sem tiltakozhatik, az utóbb említett és ártatlanul szenvedő magyar polgároknak pedig semmi védelmet nem nyújthat; és nemcsak a nemzet és a történelem, hanem az Isten előtt is viselnie kell a félelmetes felelősséget azért, hogy nemzetünk jövő sorsa a kifogásolt kormányintézkedések miatt még rosszabbra fordul, holott neki éppen a nemzet jövő sorsának jobbra fordítása volna első és legfőbb feladata.

Bár az eddig kihirdetett két ún. „zsidó”-törvénnyel és több „zsidó”-rendelettel kapcsolatban az Imrédy-, Kállay-, Sztójay- és Lakatos-kormányoknál, kivált katolikus híveim részére, sikerült bizonyos enyhítéseket elérni: a mostani kormány mindezeket eltörölte. Nincs már tekintettel sem a zsidó-származású keresztényekre, sem a különféle jogcímen kivételezettekre. Ide vonatkozóan legyen elég csak néhány példát felhoznom.

Sztójay volt miniszterelnök, a zsidó származású magyar állampolgárok vagyonának tervbe vett ok nélküli elkobzása ellen való tiltakozásomra, különösen pedig a nem zsidó hitvestárs és a nem zsidó gyermekek érdekeit védő soraimra 1944. május 3-án (1615/44. M. E. I. szám) a következőket válaszolta: „Ami végül a nem zsidó házastárs és a leszármazók vagyonának csorbítására vonatkozó aggályt illeti, meg kell állapítani, hogy a zsidók vagyona mindeztideig csupán bejelentés alá került, illetőleg zár alá vétetett, a tulajdonjog tekintetében azonban változás nem történt. Annak idején majd, amikor e vagyon sorsa felől – a törvényhozás rendelkezése alapján – döntés történik, a m. kir. kormánynak

⁴ Róm. XIII. 1.

gondja lesz arra, hogy a nemzsidó házastárs és a nemzsidó gyermekek vagyoni várományai bizonyos mértékig figyelembe vétessenek.” Most pedig még ezt sem vették figyelembe, hanem a zsidó származásúak vagyonát, vallásukra való tekintet nélkül, minden jog ellenére egyszerű rendelettel, megfelelő ellenszolgáltatás nélkül, elvették és az ingatlanokat az államra íratják át. Az sem változtat a helyzeten, hogy ezt a rendeletet az 1944: X. tc. is megerősíti,⁵ mert a törvényhozás joga ilyen igazságtalan intézkedésre nem terjed ki.

Ugyancsak Sztójay, volt miniszterelnök, 1944. július 7-én kelt (Res. 68/1944. szám) és hozzám intézett válaszlevelében szigorú vizsgálatot ígért a zsidó származású magyar polgárok ellen elkövetett atrocitások tárgyában. Az erőszakos deportálásokról pedig szó szerint ezt írja: „Abban az esetben ha a jövőben sor kerülne a budapesti zsidóknak az országból való elszállítására, a keresztény vallású zsidók ez alól az intézkedés alól mentesülnek, tehát a keresztény vallású zsidók az országban fognak maradni. Igaz ugyan, hogy az említett zsidók továbbra is elkülönített lakásokban fognak lakni, de intézményes gondoskodás történik arról, hogy vallásuk szabad gyakorlata, a templomok látogatása és általában lelki gondozásuk zavartalansága feltétlenül biztosítottassék. A keresztény vallásfelekezetek lelkészeinek hozzátartozói (szülői, testvérei, a protestáns egyházak lelkészeinek felesége és gyermekei) a megkülönböztető jelzés viselése és az ahhoz fűzött összes következmények alól mentesítettnek fognak.”

Püspöktársaimmal együtt bíztam ezekben a hivatalos miniszterelnöki ígéretekben. Azonban most sajnálattal vagyok kénytelen megállapítani, hogy ezeket a hivatalos, írásban is kapott ígéretek nem követi a beváltás, hanem annak éppen az ellenkezője, hiszen az atrocitások napirenden vannak, és a zsidó vallású magyar állampolgárokkal együtt a keresztény vallású, de zsidó származású híveinket is, akár öregek, akár betegek, akár gyenge asszonyok, akár apró gyermekek, télvíz idején, többszáz kilométeres úton gyalogosan hajtják ki az országból a bizonytalanságba. Útjukat, amelyet csak a szabadban töltött éjszakák szakítanak meg, a kimerültségtől és a sok szenvedéstől összeesett, és minden irgalom nélkül az út mentén hagyott emberek, inkább emberroncok, sőt hullák is jelzik. Mindezekért a felelősséget püspöktársaimmal együtt az 1944: X. tc. ellenére is elhárítjuk magunktól.

Igaz, honvédeink és menekülő testvéreink is sokat, nagyon sokat szenvednek, ők is rengeteget gyalognak és a szabadban töltik a hideg éjszakákat. Fokozottan is fáj ez nekünk. Azonban katonáink, ha már belesodródtunk a háborúba, mindezt a hazafias kötelességből a haza védelmében, a haza szent ügyéért teszik és a lehetőség szerint mindenki iparkodik segítségükre lenni. A menekülteket is, akik főképpen a kiürítési rendelkezések folytán, amelyek talán elkerülhetők lettek volna és lennének, jutottak a menekítéssel és meneküléssel járó szörnyű

⁵ A *Belügyi Közlöny* 1944. évi 46. számának mellékleteként november 4-én jelent meg Tasnádi Nagy András, a képviselőház elnöke és báró Perényi Zsigmond, a felsőház elnöke aláírásával az 1944. évi X. törvénycikk „vitéz nagybányai Horthy Miklósnak a kormányzói tisztről lemondása következtében szükséges rendelkezésekről”. E tc. 2. §-a szerint Szálasi Ferenc miniszterelnök „ideiglenesen” a kormányzói jogkört is gyakorolja.

szenvedések és megpróbáltatások közé, tehetségünkhöz képest szintén gyámoltítjuk. Az ún. „zsidók” ellenben igazságtalan büntetésként és kegyetlenkedésekkel tetézve szenvedik az igazságtalanságot.

Mikor a fent felsorolt és fel nem sorolt igazságtalan rendelkezések ellen az Isten íratlan és írott törvényei, az igazságosság és a nemzet igazi érdekei alapján a magam és püspöktársaim nevében az utolsó pillanatban is ünnepélyesen óvást emelek: az igazságtalan rendelkezések hatálytalanítását és ezek végrehajtásának azonnali felfüggesztését, az érdekelteknek pedig – ha a jogfosztásokkal arányos egyéni büntettet nem követtek el – jogaikba való visszahelyezését kérem.

Fogadja Excellenciád kiváló tiszteletem nyilvánítását.

Dr. Serédi Jusztinián s. k.
bíboros hercegprímás

Eredeti, géppel írott másodlat. Serédi kézzel írott eredeti fogalmazványára, melynek egy fénymásolt példánya Karsai Elek irathagyatékában található, rávezették: „1 pld. Ravasznak, 1 pld. Raffaynak, 1 pld. nekem, 1 pld. Waldemar Langlet svéd köv. ker. megb., 1 pld. Rotta nunciushoz.”

EOL-BEPH-2147-1944.

**262. b.)
1944. november 25.**

**Raffay Sándor evangélikus püspök levélben kéri Szálasit a zsidókkal
kapcsolatos bánásmód enyhítésére**

2147/1944.

Miniszterelnök Úr!

Istentől nyert püspöki tiszteimből kifolyólag, a Krisztus evangéliumának szellemében és kötelezése alatt tisztelettel azt a kérést terjesztem elő, méltóztassék intézkedni, hogy a zsidókra vonatkozó törvények és rendeletek végrehajtásával kapcsolatos, sokszor indokolatlan és érthetetlen szigorú eljárások megszűnjenek, vagy enyhíttessenek. Ezt a kérésemet az evangélium Urának ama parancsolata alapján terjesztem elő, mely szerint még ellenségeinket is szeretnünk kell.

Távol legyen tőlem, hogy a zsidóságnak, mint fajnak a nemzettel szemben elkövetett bűneit mentegessem. Viszont kénytelen vagyok az igazság érdekében hangsúlyozni, hogy a faj bűneiért minden egyes egyén kivétel nélkül és a méltányosság mellőzésével megtorlásban nem részesülhet. Különösen áll ez azokra, akik a zsidósággal már szakítottak és a keresztyén anyaszentegyháznak tagjaiént élnek, s így a nemzetépítésben készséggel közremunkálni igyekeznek.

A külföldi egyházak és társadalmak ítélete e tekintetben erősen sújtja édes magyar hazánkat. Nemcsak az igazság, nemcsak a méltányosság és nemcsak a

keresztyén szeretet, hanem a nemzet jó hírnevének és érdekeinek féltése is indít tehát arra, hogy az államkormány belátását kérjem a zsidókkal, de különösen a megkeresztelt zsidókkal való elbánás enyhítésére. Meggyőződésem, hogy többet használunk nemzetünknek és hazánknak, mintha a teljes szigorúság álláspontján tovább engedjük a sokszor méltatlan és kíméletlen eljárás gyakorlását.

Őszinte tisztelettel:

Eredeti, géppel írott másodlat.

EOL-BEPH-2147-1944.

Szálasi Polgári Irodája december 19-én kelt válaszlevélben (6730-1944.) tájékoztatta Raffay püspököt, hogy levelét a Nemzetvezető a belügyminiszterhez továbbította.

Gombos György külügyminisztériumi osztályvezető-helyettes jelentése a svájci gyermeküdültetési akcióról a Belügyminisztériummal és a budapesti svájci követséggel folytatott tárgyalásairól

370/res. 9.¹

Gombos György osztályvezető h.

Miniszter úr
Andreánszky követ úr
Politikai osztály.

Jelentés

A Belügyminisztérium V. osztályának vezetője Kovacsics [Gyula] miniszteri tanácsos arra való utalással, hogy az Országos Gyermekvédő Liga részéről érdeklődtek nála a svájci gyermeküdültetési akció jelenlegi állásáról, rövid úton felkért, tudakoljuk meg a svájci követségtől, milyen stádiumban van a gyermeküdültetési akció.

A svájci követségen [Harald] Feller titkártól rövid úton azt a választ kaptam, hogy mintegy 100-150 név szerint meghívott magyar gyermek befogadásáról van szó. A jegyzéket Bernben állították össze és itt a Gyermekvédő Liga foglalkozik az üggyel.

Kovacsics miniszteri tanácsossal közöltem a svájci követségtől szerzett értesülést. Az utóbbi jelezte, hogy tudtával összesen 83 gyermekről van szó.

Kovacsics miniszteri tanácsos még az alábbiakat közölte: a német követségen [Carl] Rekowski konzultól azt a felvilágosítást kapta, hogy német részről 400 gyermek átutazásához van meg az engedély. A fiú gyermekek 12, a leány gyermekek 14 éves korig volnának kiküldhetők. A gyermek csoporthoz egy orvos és 20 gyermekenként egy kísérő kiutazását engedélyezik a magyar-német határig. A Német Birodalom területén történő átutazás alatt saját kísérőikkel vinnék a vonatot a német-svájci határig.

Német részről kollektív útlevelekre gondolnak. Ezzel szemben a Belügyminisztérium, tekintettel az összes gyermekek származása kivizsgálásának szükségére, minden gyermek részére külön útlevél kiállítását vette tervbe.

Kovacsics miniszteri tanácsos kérte a svájci gyermek üdültetés ügyében a Külügyminiszter Úr döntését.

Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-III/6-1944.

A jelentés aljára Kemény Gábor saját kezűleg ráírta: „Igen” és szignójával látta el. A külügyminiszter döntéséről, mely szerint 83, név szerint meghívott magyar gyermek kiutazásához hozzájárul, december 1-jén átiratban értesítették Kovacsics Gyula tanácsost.

¹ Az iktatószámot utólag, tintával írták az iratra.

Turvölgyi Albert kormánybiztos vállalatvezetőket nevez ki zsidó cégek élére

A zsidók anyagi és vagyoni jogi ügyeinek megoldására kinevezett m. kir. kormánybiztos a 3. 520/1944. M. E. sz. rendelet¹ 1. §-ának (1) bekezdése értelmében, az 1. 600/1944. M. E. számú rendelet 10. §-ának (4) bekezdése alapján a Sebes József gomb-zsinór és paszomány (Budapest, IX., Köztelek utca 2. sz. céghez Szikra László budapesti (XIII., Szent László út 4/a.) lakost vállalati vezetőül rendelte ki. (20.056/1944. II. szám.)

[...] a Kurz és Társa Faipari vállalat budapesti (VI., Vilmos császár út. 1.) céghez Buday Sándor budapesti (XI., Budafoki út 81.) lakost vállalati vezetőül rendelte ki. (20. 168/1944. III. [szám.])

[...] a Kovács György és Strasser Ferenc „Corvina” könyvkötészet, budapesti (IX. Ráday utca 30.) céghez Andrászkó Lipót budapesti (VIII. Eszterházy utca 15.) lakost vállalati vezetőül rendelte ki. (20.347/1944. III. szám.)

Budapesti Közlöny, 1944. november 25., szombat, 269. sz.

¹ Lásd a 102. a.) sz. dokumentum 4. jegyzetét.

265. a.)
1944. november 25.

**Rajk Endre készletgazdálkodási kormánybiztos zsidó textilüzletek készletét
árusíttatja ki a X. és XIV. kerületben**

A készletgazdálkodási kormánybiztos rendeletére a DNHR kereskedelem-hivatásrendje *november 25-én, szombaton* a következő zsidó textilüzletek készletét árusítja ki Budapesten:

X. kerület

Özvegy Balla Miksáné (Kőrösi Csoma utca 11.) kiárusítja: Bereczky Mihály, ellenőr: Ungvári László, pártmegbízott: Knohl József.

Neumann Sándor (Gyömrői út 27.) kiárusítja: Takács József, ellenőr: Gödri Sándor, pártmegbízott: Balla Ferenc.

Ádler Béla (Maglódi út 69.) kiárusító: Takács János, ellenőr: Karácsonyi József, pártmegbízott: Bíró Pál.

Langenthal Árminné (Balkán utca 3.) kiárusítja: Molnár György, ellenőr: Fábián Jenő, pártmegbízott: Janik József.

Szalkai Franciska (Simor utca 43.) kiárusítja: Molnár György, ellenőr: Fábián Jenő, pártmegbízott: Janik József.

Szabó Károly (Martinovich [sic! helyesen: Martinovics] tér 7.) kiárusítja: Molnár György, ellenőr: Fábián Jenő, pártmegbízott: Janik József.

Weisz Zoltán (Bolgár utca 6.) kiárusítja: Kerekes József, ellenőr: Gulyás Mihály, pártmegbízott: Müller Gusztáv.

Zsolnai Andorné (Hungária körút 10.) kiárusítja: Földessy Béla, ellenőr: Tamás Ferenc, pártmegbízott: Pelek István.

Bajza Jenőné (Liget utca 40.) kiárusítja: Földessy Béla, ellenőr: Tamás Ferenc, pártmegbízott: Pelek István.

Pillisch Károlyné (Liget utca 2.) kiárusítja: Somodi Pál, ellenőr: Somogyi Béla, pártmegbízott: Zomborcsevics János.

Rónai Miksáné (Kőrösi Csoma utca 9.) kiárusítja: Farkas Andrásné, ellenőr: Balogh Szarka Bertalan, pártmegbízott: Kubicskó György.

Kolner Józsefné (Kőrösi Csoma utca 9.) kiárusítja: Mertz Lászlóné, ellenőr: Labaska Endre, pártmegbízott: Kovács Pál.

Özvegy Rónai Miksáné (Jászberényi utca [sic! helyesen: út] 9.) kiárusítja: Malomsoki József, ellenőr: Hegyi Gyula, pártmegbízott: Sallai János.

Goldman Jánosné (Horthy Miklós út 33.) kiárusítja: Malomsoki József, ellenőr: Hegyi Gyula, pártmegbízott: Sallai János.

Révész Pál (Kőrösi Csoma utca 4.) kiárusítja: Malomsoki József, ellenőr: Hegyi Gyula, pártmegbízott: Sallai János.

Farkas Berta és Regina (Kőbányai utca [sic! helyesen: út] 42.) kiárusítja: Malomsoki József, ellenőr: Hegyi Gyula, pártmegbízott: Sallai János.

XIV. kerület

Reiszfeld Sándor (Telepes utca 69.) kiárusítja: KIT.

Grünhuth József (Balázs utca 48.) kiárusítja: Muzsai József, ellenőr: Szabó János, pártmegbízott: Brassai József.

Fehér József házi- és kézimunkaipar (Zichy utca 10.) kiárusítja: Malomsoki József, ellenőr: Sallai János, pártmegbízott: Sallai János.

Singer Ferencné (Gizella út 40.) kiárusítja: Fodor Emil, ellenőr: Dutz Bálint, pártmegbízott: Kálmán János.

Gut Malvin (Álmos vezér útja 19.) kiárusítja: Takács József, ellenőr: Gödri Sándor, pártmegbízott: Bánáthy József.

Grosz Andor (Róna utca 155.) kiárusítja: Fodor Emil, ellenőr: Dutz Bálint, pártmegbízott: Kálmán János.

Dobó Imre (Erzsébet királyné út 43.) kiárusítja: Varga János, ellenőr: Erős Józsefné, pártmegbízott: Csik Antal.

Goldschmidt Dezsőné (Nagy Lajos király útja 104.) kiárusítja: Ludvig János, ellenőr: Somodi Pál, pártmegbízott: Lichtfuri Ottó.

Teszler Sándorné (Nagy Lajos király útja 136.) kiárusítja: Gera Sándor, ellenőr: Környei János, pártmegbízott: Szaulich Gyula.

Engländer Lászlóné (Erzsébet királyné út 41/a.) kiárusítja: Fejes János, ellenőr: özvegy Fodor Ferencné, pártmegbízott: Heidinger Pál.

Sugár Lajos (Erzsébet királyné út 43/a.) kiárusítja: Malomsoki József, ellenőr: Sallai János, pártmegbízott: Sallai János.

Dann Béla (Kerepesi út 36.) kiárusítja: Krsitóf József, ellenőr: Heck Nándor, pártmegbízott: Hertelendi László.

Weinberger Mór (Thököly út 46.) kiárusítja: Malomsoki József, ellenőr: Sallai János, pártmegbízott: Sallai János.

Breyer Jakab (Róbert Károly körút 62.) kiárusítja: Takács János, ellenőr: Bereczky Mihály, pártmegbízott: Bíró László.

Wohl Tibor (Erzsébet királyné út 30/a.), kiárusítja: KIT.

Özvegy Sproncz Józsefné (Bosnyák utca 1/a.) kiárusítja: Török István, ellenőr: Marsalkó József, pártmegbízott: Horváth Vince.

Zelmanovits Sándor (Thököly út 46.) kiárusítja: Malomsoki József, ellenőr: Sallai János, pártmegbízott: Sallai János.

Rosta Jenő (Bosnyák tér 3.) kiárusítja: KIT.

Kovács Miklós (Erzsébet királyné út 73.) kiárusítja: KIT.

Lusztig Adolf (Thököly út 87.) kiárusítja: Kleluszák Rezső, ellenőr: Jurassa Béla, pártmegbízott: Kabók József.

Hechtmann Simon (Nagy Lajos király útja 139.) kiárusítja: Török István, ellenőr: Marsalkó József, pártmegbízott: Horváth Vince.

Özvegy Weisz Vilmosné (Nagy Lajos király útja 154.) kiárusítja: Molnár György, ellenőr: Fábián Jenő, pártmegbízott: Csizmadia János.

Özvegy Löwy Izidorné (Nagy Lajos király útja 146.) kiárusítja: Máthé Sándor, ellenőr: Páchán Lajos, pártmegbízott: Zomborcsevics János.

Károlyi Rózsi (Nagy Lajos király útja 148.) kiárúsítja: Malomsoki József, ellenőr: Sallai János, pártmegbízott: Sallai János.

Hartmann Ede (Zugló utca 92.) kiárúsítja: Szikszai Endre, ellenőr: Nertz Lászlóné, pártmegbízott: Göndör Ferenc.

Özvegy Hajós Gyuláné (Erzsébet királyné útja 117.) kiárúsítja: Jurassa Irén, ellenőr: Sipek Ferenc, pártmegbízott: Szinitlán Péter.

Schwartz Dezső (Erzsébet királyné útja 41/b.) kiárúsítja: Jurassa Irén, ellenőr: Sipek Ferenc, pártmegbízott: Szinitlán Péter.

Rosenberg Ferencné (Thököly út 100/b.) kiárúsítja: Malomsoki József, ellenőr: Sallai János, pártmegbízott: Sallai János.

Jakobovits Nándor (Kerepesi út 32.) kiárúsítja: Göndör Ferenc, ellenőr: Ehmann Ferenc, pártmegbízott: Pásztor Ferenc.

Frei Lászlóné (Nagy Lajos király útja 136.) kiárúsítja: Göndör Ferenc, ellenőr: Szikszai Endre, pártmegbízott: Pásztor Ferenc.

Czimmerman Miksa (Zugló utca 92.) kiárúsítja: Göndör Ferenc, ellenőr: Szikszai Endre, pártmegbízott: Pásztor Ferenc.

Steiner Józsefné (Kerepesi út 110.) kiárúsítja: Takács József, ellenőr: Gödri Sándor, pártmegbízott: Bánáthy József.

Hannler Gyula (Angol utca 24/a.) kiárúsítja: KIT.

Lőwy Miksa (Gyarmat utca 40.) kiárúsítja: Malomsoki József, ellenőr: Sallai János, pártmegbízott: Sallai János.

Reményi Imre (Nürnberg utca 20.) kiárúsítja: Fejes János, ellenőr: özvegy Födör Ferencné, pártmegbízott: Morvai Jenő.

Steiner Ferenc (Bosnyák tér 4.) kiárúsítja: V. Nyomárkai.

Stern Gyula (Thököly út 65.) kiárúsítja: Ungvári László, ellenőr: Bereczky Mihály, pártmegbízott: Knoll József.

Schwartz Tivadar (Nagy Lajos király útja 132.) kiárúsítja: Ludvig János, ellenőr: Somodi Pál, pártmegbízott: Lichtfuri Ottó.

Berger Sámuel (Szent Domokos utca 9.) kiárúsítja: Jurassa Irén, ellenőr: Sipek Ferenc, pártmegbízott: Szinitlán Péter.

Új Magyarország, 1944. november 25., 4.

November 27-én a Dolgozó Nemzet Hivatásrendje (DNHR) kereskedelmi hivatásrendje újabb húsz, zsidó tulajdonban volt textilüzlet készletét árusította ki a XIII. kerületben. Az üzlettulajdonosok, a kiárúsítással megbízottak és a pártellenőrök névsorát lásd Új Magyarország, 1944. november 26., 4.

A Kereskedelmi Hivatásrend figyelmezteti a pártmegbízottakat a zsidó üzletek árukészlete kiárusításának szabályos lebonyolítására

A Kereskedelmi Hivatás Rend [sic!] nyomatékosan felhívja a kiárusító, valamint a kiárusításhoz beosztott kerületi pártmegbízottak figyelmét arra, hogy a kiárusításra kerülő zsidó üzletekből készpénzfizetés nélkül csak olyan szolgálati jegyre adhatnak ki árut – bárki mutatja be – amelyet előzőleg a szakmai szerv láttamozott. Aki láttamozás nélküli szolgálati jegyre árut szolgáltat ki készpénzfizetés nélkül, azt azonnal leváltják és anyagilag is felelősségre vonják.

Függetlenség – Esti Újság, 1944. december 19., 4.

266. a.)
1944. november 25.

A Zsidó Tanács előterjesztése Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztoshoz a nagy gettó megszervezésének problémáiról: élelmezés, a fejadagok megállapítása, a nagy zsidó kórházak mentesítése a gettóba költözés alól

Miniszteri Biztos Úr!

A Székesfőváros zsidó lakosságának gettóba való tömörítése ügyében méltóztassék megengedni, hogy a következő tiszteletteljes felterjesztéseket megtegyük.

Épületek:

Bethlen tér 2.

A VII. ker. Bethlen tér 2. sz. épületben kb. 6.000 személy részére alkalmas konyhák vannak elhelyezve. Ezek a konyhák, illetve a megfelelő főző alkalmatlanságok be vannak építve és azok felszerelése, illetve átszállításuk rövid időn belül nem lehetséges.

Ebben a házban szükségkórház is működik, amely jelenleg kb. 600 személyt ápol. Ezeknek az átszállítása ugyancsak olyan feladat, amelyet rövid időn belül lebonyolítani nem lehetséges.

Ugyanitt van a védőőrizeteselek kisegítő rabkórháza is, ahol a beteg védőőrizeteselek felügyelet mellett vettük ápolásba. Az épület egyébként a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alatt áll.

Wesselényi u. 44.

Ebben az épületben a Tanács központi kisegítő szükségkórháza van, amelyet a Pesti Izr. Hitközség kórházának (zsidókórház) igénybevétele után állítottunk fel. Ebben az épületben jelenleg kb. 1.000 személy áll ápolás alatt és ezeknek átszállítsa általában az egész adminisztrációnak áttelepítése a mai viszonyok között úgyszólván lehetetlen.

Szövetség u. 33.

A fent jelzett épületben kb. 8.000 személy ellátására szolgáló élelmezési üzem (népkonyha) van elhelyezve, és ezek ellátására szolgáló főzési berendezések és felszerelések ugyancsak be vannak építve, úgyhogy azok átszállítása, le-, illetve felszerelése úgyszólván lehetetlen.

Mély tisztelettel kérjük ezért Miniszteri Biztos urat, hogy

Bethlen tér 2.

Wesselényi u. 44.

Szövetség u. 33.

számú épületeknek a gettóba való áttelepítésétől eltekinteni és az ezekben az épületekben dolgozó alkalmazottak részére munkahelyükre és vissza való szabad közlekedést lehetővé tenni méltóztassék. Úgyszintén az ezekben az épületekben elhelyezett betegeknek, illetve gyógyultaknak a gettóból oda és vissza felügyelet mellett való átszállítását engedélyezni méltóztassék.

Élelmezés

Tudomásunkra jutott, hogy a Székesfőváros zsidó lakosságának napokon belül a gettóba kell tömörülniük. Ezek folytán élelmezésükről is gondoskodni kell. A gondoskodás előfeltétele egyrészt az, hogy mindenekelőtt a fejadag megállapíttassék, másrészt az, hogy a szükséges élelemről és a hozzávaló nyersanyagról a hatóság gondoskodjék, mert ezek nélkül ily nagyszámú tömeg élelmezése és ellátása teljesen lehetetlen. Tekintettel továbbá a fennálló viszonyokra (szállítási nehézségek stb.) feltétlenül szükséges, hogy bizonyos időre szóló készlet állandóan rendelkezésre álljon és az a gettó területén tároltassék.

A szükséges munkálatok elvégzése óriási feladatot ró a tanácsra és ezt a munkát csak abban az esetben vállalhatja, ha a gettóba telepítés a felépítéssel párhuzamos mértékben történik. A zsidóság betelepítése minden előzetes felkészültség hiányában a teljes csődöt jelentené számunkra, és már eleve kénytelenek vagyunk kijelenteni, hogy a készülő és velünk közölt intézkedések keresztülvitele a további munkát számunkra lehetetlenné teszi.

Nem vehetünk részt ebben a munkában, amikor tudjuk, hogy a gettóba telepítéssel járó egyéb és súlyos nehézségeken felül éppen az élelmezés kérdése a legnehezebben megoldható problémája a tanácsnak.

Minthogy egyéni főzést nem engedélyezik, csak a tömegfőzésről lehet szó, ez pedig megfelelő berendezés és felszerelés nélkül nem lehetséges, feltétlenül szükségesnek látszik, hogy a gettó területén belül zárlat alatt levő és a tömegétkezéshez szükséges konyha céljára alkalmas vendéglői, kávéházi és kifőzdei berendezések és felszerelések a zár alól feloldatnak és a Tanács részére kiutalás nyernek.

E tekintetben megjegyezzük végül azt is, hogy konyhák felállítására csak akkor kerülhet sor, ha kellő időben kellő mennyiségű tüzelőanyagot kapunk.

Tisztelettel kérjük Miniszteri Biztos urat, hogy

- 1) fejadagot megállapítani,
- 2) megfelelő mennyiségű élelem és hozzávaló nyersanyag beszerzéséről gondoskodni,
- 3) bizonyos időre szükséges élelmiszer és nyersanyagkészlet tárolását lehetővé tenni,
- 4) a gettóban zárlat alatt levő konyha, illetve tömegétkeztetés céljára alkalmas vendéglői berendezéseket és felszereléseket feloldani és a Tanács részére kiutalni,
- 5) a megfelelő mennyiségű tüzelőanyagnak kellő időben való rendelkezésére bocsátásáról gondoskodni méltóztassék.

Pénzügyi vonatkozások:

A Tanács a gettóban levő tömegek étkeztetését ha már kénytelen elvállalni, ezt csak úgy tudja teljesíteni, ha a megfelelő anyagi eszközök rendelkezésére állnak. Számításunk szerint – ha a gettóban levő személyeket figyelembe vesszük – csak az étkeztetésre szükséges pénzösszeg a legminimálisabban számítva naponta 500-600.000.- pengőt igényel.

Tekintettel arra, hogy a munkaképes zsidók túlnyomó része elszállítást nyert és a gettóban legnagyobb részben magukkal tehetetlen betegek, aggok és gyermekek lesznek, akiknek semmiféle kereseti lehetőségük nincsen, ezek révén tehát semmiféle bevételi forrásra nem számíthatunk, az élelmezés ellátására szükséges anyagi fedezetről másképpen kell gondoskodni.

Tisztelettel kérjük ennél fogva, hogy erről megfelelő módon gondoskodni méltóztassék.

Fenti tiszteletteljes sürgős előterjesztésünk mielőbb kedvező elintézését kérve, vagyunk,
kiváló tisztelettel

Eredeti, géppel írott tisztázata, aláírás nélkül, a kérvény végén „Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottsága” feliratú, téglalap alakú bélyegzővel.

MZSL-XXIV-B-5-c.

**266. b.)
1944. november 25.**

A Zsidó Tanács naplója a nagy gettó problémáiról: orvosok működése, élelmezés

Solymossy megbeszélés, elfoglaltsága miatt elmaradt. Dr. Földes Rosta tanácsnoknál élelmezés kérdéséről tárgyalt. Számításuk szerint a gettó élelmezéséhez napi 4 vagon élelmiszerre van szükség, beleértve 120 q kenyér szükségletet. A főváros felterjesztést intézett a közellátási miniszterhez [Jurcsek Béla]. Stöckler W.¹ tárgyalt főleg élelmezéssel kapcsolatban. Újból felvetette a visszalépés kérdését, de úgy W. mint a Tanács többi tagjai is a maradás mellett voltak.

Előterjesztést készítettünk az élelmezéssel kapcsolatban.

Dr. Grossmann főorvos és Dr. Benedek orvosokkal rendeztük a kórház viszonyát és helyzetét.

Délután tanácsülés; tárgya ugyancsak az élelmezés kérdése.

Tárgyalás az Üllői úton főleg a gettó élelmezésével kapcsolatban.

Este Mérleg u. 6. alatt szintén az élelmezés tárgyalódott. Megsürgöttük a készletek visszaszállítását. Kasztner nem volt jelen.

Stöckler

Eredeti, kézzel írott feljegyzés, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

¹ Valószínűleg Wilhelm Károllyal tárgyalhatott Stöckler Lajos.

267. a.)
1944. november 25.

**A budapesti svéd követség jegyzéke a Külügyminisztériumhoz:
az Akácfa u. 13. sz. alatt berendezett zsidó kórház működésének
engedélyezéséhez kéri az illetékesek hozzájárulását**

No 314 Hum/1944.

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

A svéd királyi követség tisztelettel kéri a Magyar Kir. Külügyminisztériumot, hogy az alábbi ügyben szíveskedjék az illetékes hatóságoknál eljárni.

A tervezett gettórészen, a Klauzál tér közelében az Akácfa utca 13. sz. alatt működik egy kórház zsidók részére. Ezt a kórházat nagy sietséggel rendeztük be, amikor egyszerre 150 beteg zsidó személy tért vissza a sáncásási munkaszolgálatról, olyanok, akik a Svéd Vöröskeresztől kapott védőútlevéllel vagy védlevéllel rendelkeztek.

A követség tisztelettel azt az indítványt terjeszti elő, hogy ez a kórház a svéd követség és a Svéd Vöröskereszt humanitárius akciója által fenntartott, a tervezett gettón belül zsidók részére működő kórházként ismertessék el. A tervezett gettóban pillanatnyilag nincs más kórház, és az ott orvosi ellátásra és ápolásra szoruló betegek száma igen nagy.

A kórházban kisegítőként három orvos és ápolónő dolgozik. Figyelembe véve azt a tényt, hogy a kórház a fennálló kényszerhelyzet miatt már működik, a követség tisztelettel kéri, hogy a hozzájárulást olyan gyorsan, ahogyan csak lehetséges, megkapja.

A követség természetesen kész a beteg védőútlevél-tulajdonosokat, gyógyulástól függően, a Pozsonyi úti vagy a Tátra u. 14/16. sz. alatti illetékes kórházba átszállítani.

Szíves fáradozásukért a követség már előre is leghálásabb köszönetét fejezi ki.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű jegyzék, a svéd követség fejléces levélpapírján, a követség ovális alakú, német nyelvű pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.154.

November 30-án a Külügyminisztériumban elkészült a Belügyminisztériumnak, személyesen Toldy Árpádnak, a zsidó ügyek kormánybiztosának szóló átirat. Ebben kérték a kórház működésének engedélyezését: „A Nemzetvezető, a Miniszter úrral 13.057/pol. 1944. sz. átiratomban ismertetett döntése értelmében.” Az átirat fogalmazványát Kemény Gábor külügyminiszter látta el kézjeggyel és tisztázati példányát december 4-én küldték el azzal, hogy a Belügyminisztérium intézkedéséről tájékoztatást kérnek.

267. b.)
1944. november 26.

A budapesti svéd követség jegyzéke a Külügyminisztériumhoz: bejelentik, hogy a Tátra u. 14–16. sz. alatt kórházat rendeztek be, és kérik az illetékesek írásbeli engedélyének kieszközlését

No 315 Hum/1944

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

A svéd kir. követség tisztelettel kéri a Magyar Kir. Külügyminisztériumot, hogy a következő ügyben szíveskedjék az illetékes hatóságoknál eljárni.

A követség hivatkozik a zsidó ügyekkel megbízott S o l y m o s s y rendőr törzsfőfelügyelő engedélyére, mely szerint a külföldi zsidók részére kijelölt területen egy kórház, egy aggok háza és egy gyermekotthon létesíthető.

A királyi követség tisztelettel közli, hogy e rendelkezés keretében a

T á t r a utca 14/16.

számú házat mint kórházat a svéd királyi követség és a Svéd Vöröskereszt humanitárius akciójának igazgatása alatt lefoglalta. A kórház működtetése folyamatban van. A királyi követség kéri a Magyar Kir. Külügyminisztériumot, hogy a kórház működéséhez szükséges írásbeli engedélyt szíveskedjék az illetékes hatóságoktól kieszközölni.

A királyi követség bátorkodni fog a gyermekotthon és az aggok háza címét is rövidesen benyújtani.

Szíves fáradozásukért a követség már előre leghálásabb köszönetét fejezi ki.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat, a svéd követség fejléces levélpapírján, a követség ovális alakú, német nyelvű pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.153.

November 30-án a Külügyminisztériumban elkészült a Belügyminisztériumnak, személy szerint Toldy Árpádnak, a zsidóügyek kormánybiztosának címzett átirat fogalmazványa. Ebben Szálasi „nemzetvezető” döntésére hivatkozva a svéd kérelem teljesítését javasolták. A fogalmazványt Kemény Gábor külügyminiszter kézjegyével látta el, és december 4-én küldték meg a Belügyminisztériumba azzal, hogy a döntésről mielőbbi értesítést kérnek.

268. a.)
1944. november 25.

**A budapesti portugál követség jegyzékben tiltakozik a Külügyminisztériumban
portugál útlevéllel rendelkező munkaszolgálatosok bevonultatása miatt**

No. 115.

SZÓBELI JEGYZÉK

A portugál követség tisztelettel kéri a m. kir. Külügyminisztériumot szíveskedjen a m. kir. Honvédelmi Minisztériumnál közbenjárni azirányban, hogy a követséghez eddig szolgálatra kivezényelt és érvényes útlevéllel rendelkező 36 munkaszolgálatos – akiknek a ma vett parancs értelmében adatszolgáltatásra ma estig be kell vonulniuk – bevonulásuk után újból a követség szolgálatára vezényeltessék.

Fentivel kapcsolatban a portugál követség rámutat arra, hogy csak kevés számú munkaszolgálatost vett igénybe, akikre viszont feltétlenül szüksége van. A m. kir. Külügyminisztériummal kötött megállapodásunk értelmében az összes érvényes portugál útlevéllel ellátott 700 személynek utazásra készen kell állniok. A munkaszolgálatosok vezénylésére különösképpen azért volt szükség, mert a portugál védettekről – felsőbb parancsra – összeállítandó kimutatás elkészítéséhez ismernünk kell minden portugál védett adatait és hollétét, így különösképpen a még távollévő munkaszolgálatosokét, akiknek felkutatása szintén a munkaszolgálatosok feladata. Viszont ezen munkaszolgálatosok bevonulása után, – amennyiben ezek máshová osztatnának be, – ezen személyek az utazás időpontjában nem állnának a követség rendelkezésére.

Ezen felül szüksége van a követségnek szóban forgó 36 munkaszolgálatosra, mert a négy követségi védett házban elhelyezett 700 védett közt a rend és fegyelem fenntartása és ellátásuk intézése nem képzelhető el, csak fiatalabb, munkabíró, katonaviselt erőkkel.

*Eredeti, géppel írott, magyar nyelvű jegyzék, a budapesti portugál követség fej-
léces levélpapírján, a követség portugál nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.*

MNL OL-K63-1944-43-13.116.

A kérvényhez mellékeltek a követséghez már kirendelt munkaszolgálatosok névsorát, ezen 35 fő neve és személyi adatai (anyja neve, születési helye és éve), valamint útlevelének száma szerepelt. Ugyancsak csatolták a kérvényhez a követséghez még ki nem rendelt munkaszolgálatosok névsorát, ezen 17 fő személyi adatait tüntették fel.

268. b.)
1944. november 26.

A Külügyminisztérium válaszfogalmazványa a portugál követségnek az a.) alatt közölt jegyzékre

Hivatkozással a f. hó 25-én kelt, 115. sz. szóbeli jegyzékére, a m. kir. Küm. ttel értesíti a portugál követséget, hogy a Honvédelmi Minisztériumnál történő közbenjárása csak akkor vezethet eredményre, ha a követség a 36 munkaszolgálatos nevét és pontos adatait a m. kir. KÜM rendelkezésére bocsátja.

Szükségesnek látszik még annak tisztázása is, h. az illetők zsidófajúak-e és h. érvényes portugál útlevelekkel rendelkeznek-e, azaz portugál állampolgárok, vagy pedig csak érvényes portugál menlevelek tulajdonosai.

A szükséges adatok beérkezése után a KÜM azonnal meg fogja tenni a nevezettek leszerelésére szükséges intézkedéseket.

Eredeti, géppel írott fogalmazvány. Tisztázati példányát november 28-án küldték meg a portugál követségnek. A dosszié felzetén Kemény Gábor külügyminiszter szignója olvasható.

MNL OL-K63-1944-43-13.116.

November 28-án Burány őrnagy HM 171.197/eln. 45.-1944.sz. átiratban tájékoztatta a külügyminisztert, hogy a portugál útlevelekkel ellátott zsidó munkások mentesítésével kapcsolatos 13.049/pol.-1944. sz. KÜM átiratot „ügykörszerű elintézésre” megküldte a Belügyminiszter Úrnak.

MNL OL-K63-1944-43-13.181.

268. c.)
1944. november 29.

A budapesti portugál követség válasza a b.) alatt közölt jegyzékre

No. 119.

SZÓBELI JEGYZÉK

A portugál követség, válaszolva a m. kir. Külügyminisztérium 13.116 számú, f. hó 26-án kelt szóbeli jegyzékére, tisztelettel átnyújtja az érvényes portugál útlevelekkel rendelkező zsidófajú munkaszolgálatosok jegyzékét.

Tudomásunk szerint a szóbanforgó, a követséghez kivezényelt és adatszolgáltatásra visszahívott 38 munkaszolgálatost és a századánál kivezénylésre váró további 14 munkaszolgálatost, azaz összesen 52 személyt a m. kir. Külügyminisztériummal kötött megállapodás ellenére a magyar hatóságok átadtak a német hatóságoknak, f. hó 27-én az Albrecht laktanyából vezényeltettek ki

a Józsefvárosi pályaudvarra, ahonnan vagonba rakva németországi rendeltetéssel elszállították Hegyeshalom vagy Érsekújvár irányába.

A portugál követség kéri a m. kir. Külügyminisztériumot, hogy sürgősen intézkedjen a német követség útján, hogy a megállapodás ellenére az érvényes portugál útlevelel bíró, elszállított személyeket még a határról visszairányítsák a védett házakba.

*Eredeti, géppel írott, magyar nyelvű jegyzék, a budapesti portugál követség fej-
léces levélpapírján, a követség portugál nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.*

MNL OL-K63-1944-43-13.147.

*November 30-án a Külügyminisztérium megküldte az érvényes portugál útle-
velel rendelkezők névjegyzékét a budapesti német követségnek, azzal a kéréssel,
hogy „...a szóban forgó személyek munkahelyét úgy állapítsák meg, hogy azok
a portugál követség felhívására Budapestre legyenek szállíthatók és itt a portu-
gál követségnek kiutazásra átadhatók lehessenek.” Egyúttal értesítették a portugál
követséget, hogy a 119. sz. jegyzékben szereplő személyek „elszállításuk céljából
mindenkor a portugál követség rendelkezésére állanak”. Egyben kérték, hogy a
„tervbevett elszállítás” előtt egy héttel értesítsék a Külügyminisztériumot.*

*A Honvédelmi Minisztérium december 1-jén 155.103. eln. 42.-1944. sz. alatt
küldte meg a Külügyminisztériumnak a 701. sz., külföldi állampolgárokat gyűjtő
munkásszázad állományában lévők közül a portugál útlevelel rendelkezők név-
sorát. Ezen 11 fő személyi adatai szerepeltek. Közülük Dr. Balázs István (1892. a.
n. Radó Paula) nem szerepelt a portugál követség november 27-i névjegyzékében,
Horváth János (1924. a. n. Szilágyi Katalin) a követséghez még ki nem rendeltek,
a többiek a kirendeltek eredeti névsorában szerepeltek. A jegyzékhez mellékeltek
még egy, összesen 23 fő személyi adatait tartalmazó, november 22-én kelt névjegy-
zéket. A HM a Külügyminisztériumon keresztül felszólította a portugál követsé-
get, hogy a névjegyzékben szereplők „védettségeinek fennállását vizsgálja felül”, az
eredményt közölje a külügyminiszter úrral, ellenkező esetben a nevezetteket törlik
a 701. sz. század állományából.*

268. d.)
1944. december 8.

**A budapesti portugál követség jegyzékben tájékoztatja a Külügyminisztériumot
a védelme alatt álló közérdekű munkaszolgálatosokról**

No. 123.

SZÓBELI JEGYZÉK

A portugál követség válaszolva a m. kir. Külügyminisztérium 13.167/pol., f. hó 2-án kelt szóbeli jegyzékére¹ közli, hogy a névjegyzékben szereplő kmsz-ok védettsége fennállását megvizsgálta és annak eredménye, hogy az abban felsoroltak Hönich András (1919. br. Madarassy Beck Irén, útl. sz. 1647/1944.) kivételével mindannyian érvényes portugál útlevél birtokában vannak.

A portugál követség tisztelettel közli, hogy annak magyarázata, hogy a névjegyzékben felsorolt kmsz-ok portugál útlevéllel rendelkeznek, de a m. kir. Külügyminisztériumhoz beküldött listán nem szerepelnek, az, hogy fentemlített listánk beküldésekor a lista még nem volt teljes és nem is volt még lezárva.

Eredeti, géppel írott, magyar nyelvű tisztázat, a portugál követség fejléces levélpapírján, a követség portugál nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.205.

December 13-án a Külügyminisztérium a jegyzék tartalmáról tájékoztatta a Honvédelmi Minisztériumot, hivatkozva annak 155.103/eln. 42. 1944. sz. átiratára.

Az iratok mellett található a „portugál útlevéllel kívándorolni szándékozók jegyzéke” című kimutatás, melyben összesen 80 személy adatai és útlevelük száma szerepel.

MNL OL-K63-1944-43-13.024. A névjegyzék egy-egy másolati példányát a Honvédelmi Minisztériumban Fábián Lajos vezérőrnagynak, illetve a Belügyminisztériumban Ferenczy László alezredesnek küldték meg.

¹ Nem található az iratok között.

269.
1944. november 25.

**A Magyar Élelmiszerszállító és Árukereskedelmi Rt. számlája
a Svéd Vöröskereszt Gazdasági Osztályának a „Jó Pásztor Gyermekotthon”-
nak szállított árukról**

Hivatkozással f. hó 21-én kelt diszpozíciójukra¹ megterheltük számlájukat a 876. sz. száll.[ító] levél szerint a Jó Pásztor Gyermekotthon részére szállított árukért

P 2.158. – 1.

Egyező szíves könyvelésüket kérjük és maradtunk szolgálatukra mindenkor készen

teljes tisztelettel

[két [olvashatatlan aláírás]

876 sz. számla mellékelve.

*Eredeti, géppel írott tisztázat, a Magyar Élelmiszerszállító és Árukereskedelmi Rt. fejléces levélpapírján, az Rt. bélyegzőjével és két vezetőjének aláírásával.
MNL OL-P 1577.*

¹ Nem található az iratok között.

270.
1944. november 25.

**Sajtóközlemény: a Futura és a Malomipari Rt. hadiüzemi zsidó igazolványai
érvénytelenek**

A Futura Rt. és az Egyesült Magyar Malomipari Rt. üzemi katonai parancsnoka által aláírt és körbélyegzővel ellátott zsidó munkaszolgálatosok részére kiadott mindennemű igazolvány november 24-én érvényét veszítette. Ezek az igazolványok munkaviszony és személyazonosság igazolásául nem fogadhatók el és így használatuk visszaélésnek tekintendő.

Új Magyarország, 1944. november 25., 8.

271.
1944. november 25.

**Kun Béla XIII. kerületi nyilas pártszolgálat-vezető két zsidó nő átvételét kéri
a Zsidó Tanácstól**

NYILASKERESZTES PÁRT

XIII. szervezet

Kérem Vágner Sándorné és Vágner Anna zsidó nőket átvenni.

Kitartás! Éljen Szálasi!

Kun Béla 99.
Pártszolgálat vezető

Eredeti, géppel írott tisztázat, Kun Béla XIII. kerületi nyilas pártszolgálat-vezető lapospecsétjével, saját kezű aláírásával.

Karsai Elek irathagyatéka.

Az irat hátlapján tintával írott feljegyzés: „A túloldalon megnevezett Vágner Sándornét és leányát a zsidó templomban levő rendőri őrség parancsnokától a mai napon átvettem.

Bpest, 1944. évi november hó 26-án”. Alatta a Zsidó Tanács pecsétje és Domonkos Miksa saját kezű aláírása.

272. a.)
1944. november 25–26.¹

A Zsidó Tanács feljegyzése Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztossal megtárgyalni tervezett kérdésekről a gettó ellátásával kapcsolatban.

- 1.) Betegszállítás:²
 - 2.) A védett területről bejáró tisztviselők. Orvosok, ápolók.
 - 3.) Temetkezés kérdése.³
 - 4.) Közlekedés a két gettóval
 - 5.) Bethlen tér 2.,
Wesselényi u. 44.,
Szövetség u. 33.⁴
 - 6.) Élelmezés kérdése.
 - 7.) A védett területen közlekedés.
 - 8.) A védett területen lakók élelemmel ellátása.
 - 9.) Rumbach utcai templom épület felszabadítása.
 - 10.) Kerítés cca. P. 50.000.-
 - 11.) Téglagyár élelmezése.
 - 12.) Igazolványok.
 - 13.) Gyógyszer és készletek, cipő és ruhajavítás, tisztálkodási szerek.⁵
 - 14.) Orvosi vizsgálat már az indulás előtt.
- Javaslat összekötő ügyben hozza felterjesztést tenni.⁶

*Eredeti, kézzel írott feljegyzés.
MNL OL-K150-XXI-1944-1945.*

¹ A 26-i dátumot utólag, más színű tollal írták a lapra.

² Az 1., 2., 4. sorszámú sor mellé ceruzával „pipa” jelet tettek, nyilván az elintézést jelölve.

³ E pont mellett kézzel, ceruzával: „elintézve”.

⁴ E sor mellett ceruzával, más kézírással: „előterjesztésben szerepel”.

⁵ E sor mellett ceruzával, más kézírással: „javaslat”.

⁶ Az utolsó sort utólag, más kézírással írták a lapra.

**A Zsidó Tanács naplója Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri
biztossal a gettó problémáiról tartott megbeszélésről**

Jelen volt: Stöckler
 dr. Földes
 dr. Nagy

Solymossy közlése:

1) A temetkezés ügyében tett előterjesztést a gettó felállításáig elfogadta és ilyen értelemben záradékolta.

2) Kórház Guttmann jelentésére utasított, hogy főkapitányságnál ismeretlen tettes ellen tegyenek feljelentést és a jelentést azután adjuk át neki.

3) Átadtuk az élelmezés ügyében tett előterjesztést, átolvasta és közölte, hogy a miniszterrel ma tartandó megbeszélésen letárgyalja. Újból megjegyeztük, hogy az élelmezés kérdésének rendezését a legsúlyosabb és legnehezebben megoldható feladatnak tartjuk és az szerintünk két részre osztandó. Először: módot kell adni – miután tömeg, ill. laktanyaszerű étkeztetést ír a hatóság elő – a szükséges, ezzel kapcsolatos felépítmények elkészítésére és a betelepítést csak ennek megtörténte után lehetne megkezdeni. Kértük ezen javaslatunk elfogadását.

Másodszor: az élelmezéshez szükséges anyagok rendelkezésre bocsájtása. Megígérte, hogy a kérdést a közellátási miniszterrel⁷ sürgősen letárgyalja. Megkérdeztük, hogy a gettó területén jelenleg működő valamelyik péküzemet átvehetjük-e? Miniszterrel megbeszéli, de felhatalmazott ily irányú további lépésekre. (Dr. Földes vállalta, Lengyel nevű pékkel tárgyalni.)

4) Benyújtott igazolványokat ideiglenesen láttamozta.

5) Felkért, hogy a hatósági összekötő hivattal kapcsolatban tegyünk javaslatot. Mindjárt válaszoltunk, hogy nézetünk szerint leghelyesebb volna, az ő vezetése alatt működő hivatal meghagyása.

6) Egyéb és korábban feltett kérdéseinkre nem adott még választ, mert a miniszterrel még nem beszélt.

7) A tanács kinevezését a B.Ü.M.-mel megerősítetteti.

Kézzel írott tisztázat.
MZSL-XXIV-B-5-c.

⁷ Jurcsek Béla.

Tervezet a Zsidó Tanács Lakáshivatalának szervezetéről és működéséről

MAGYARORSZÁGI ZSIDÓK SZÖVETSÉGE által újból felállítandó Lakáshivatal szervezeti¹ és működési előírásai:

I. A Lakáshivatal szervezete:

- 1./ Vezetőség: 1 vezető, 1 helyettes, 2 gépíró.
- 2./ Lakásnyilvántartó osztály: 1 osztályvezető, 1 helyettes, 10 beosztott tisztviselő, 5 nyomozó.
- 3./ Lakásbeutaló osztály: 1 osztályvezető, 1 helyettes, 10 beosztott tisztviselő, 5 behelyező tisztviselő.
- 4./ Személynyilvántartó osztály: 1 osztályvezető, 1 helyettes, 15 beosztott tisztviselő.
- 5./ Jogügyi, vitás ügyek és panaszok: 1 osztályvezető, 1 helyettes, 10 beosztott tisztviselő.
- 6./ Iktató – Irattár – Nyomtatványtár: 1 vezető, 2 beosztott.

A Lakáshivatal teljes személyzete tehát 70 fő. Későbbi működés alatt a beosztott tisztviselők közül a Lakásnyilvántartó és Lakásbeutaló osztályban esetleg feleslegessé váló személyzet a személyi nyilvántartó osztályban fog dolgozni, tekintettel ezen utóbbi osztály igen nagy manuális munkájára.

II. A Lakáshivatal személyzeti beosztása:

- 1./ Vezetőség: Vezető: Gráber Pál, helyettes: Dr. Váradi Jenő
- 2./ Lakásnyilvántartó osztály: Vezető: Bleier Jenő, helyettes: Dr. Kelemen Ernő
- 3./ Lakásbeutaló osztály: Vezető: Weisz Árpád, helyettes: Ormai Jenő
- 4./ Személynyilvántartó osztály: Vezető: Győző József, helyettes: Löbl Izsó
- 5./ Jogügyi osztály: Vezető: Dr. Váradi Imre, helyettes: Dr. Holló Lajos
- 6./ Iktató stb.: Vezető: Weisz Imre

III. Az egyes osztályok működésére vonatkozó utasítások:

Lakásnyilvántartó osztály: Feladata a zsidók lakhelyéül kijelölt házak és az azokban lévő lakások nyilvántartása és annak a nyilvántartása, hogy az egyes lakásokban mennyi a férőhely, mennyien laknak, hány személy helyezhető be és túlzsúfoltság esetén hány személy helyezendő át más lakásba. Később meghatározandó napon, az 1. alatt csatolt minta szerint fog az osztály minden egyes

¹ A géppel írott másolatban itt „tervezeti” áll.

zsidó ház minden egyes lakásába névjegyzéket² kikézbésíteni, azzal, hogy a lakásban lakó minden személy ezekbe a névjegyzékekbe bevezetendő a következő adatokkal: Sorszám, név, (férjezett nőknél leánykori név is) vallás, születési év, foglalkozás, korábbi lakás, születési hely. A névjegyzéken kitöltendő továbbá a lakásra vonatkozó adatok is, nevezetesen a lakás fekvése, (emelet, ajtó) helyiségek száma.

A névjegyzékeket a kiosztást követő napon az osztály tisztviselői ismét összeszedik és ellenőrzik, hogy az adatok a valóságnak megfelelnek-e? Az egyes házakra vonatkozó névjegyzékeket 2. alatt csatolt minta³ szerint elkészítendő házgyűjtő ívekben gyűjtik. A házgyűjtő ívek feltüntetik a következő adatokat: A ház megjelölése, az egyes lakások felsorolása, emelet, ajtószám szerint, az egyes lakások helyiségszáma, a lakásban lakók száma, a lakók számában beállott változás (plusz – minusz), és a fenti adatok összesítése.

Az osztály dolgozza ki továbbá azt a statisztikai tervet is, hogy a zsidók részére lakhelyül kijelölt házak, illetőleg szobák száma és az elhelyezett személyek száma alapján átlagosan hány személyt kell normál szobánál alapul venni. Az így kidolgozott statisztikai számítás figyelembe vételével megállapítja azt is, hogy a névjegyzékek alapján és későbbi változások révén a lakások, illetőleg házak lakossága az átlagosnál magasabb vagy alacsonyabb-e. Feltűnően kirívó eseteknél nyomozóival ellenőrzi azt, hogy a feltűnő eltérést nem indokolja-e a szobák átlagosnál nagyobb vagy kisebb volta. Az adatok feldolgozása alapján a még beutalható helyeket feladja a Lakásbeutaló osztályhoz, amely kizárólag az így rendelkezésére bocsájtott férőhelyekre utal be. Túlzsúfolt lakásokról ugyancsak a Lakásbeutaló osztályhoz ad kimutatást. Ezen utóbbi osztály behelyező tisztviselői révén eszközli aztán a túlzsúfolt lakásokból való kiköltöztetést, a rendelkezésére álló férőhelyekre.

Az adatfelvétel után eszközölt egyéni vagy csoportos beutalások adatait az osztály pótlólag bevezeti a névjegyzékekbe és összesítő ívekbe úgy, hogy ezek állandóan a tényleges helyzetnek megfelelő adatokat tartsanak.

Lakásbeutaló osztály: A Lakásbeutaló osztály a rendelkezésre álló férőhelyekre egyénenként vagy csoportosan utalja be az elhelyezendő személyeket. Az egyéni beutalásnál 3. alatt csatolt minta⁴ szerinti beutaló lapot állítja ki 3 példányban. Az első kettőt a félnek adja ki abból a célból, hogy 1 példányt a házfelügyelőnek adjon le, egyet magánál tartson, a harmadik példány a hivatalnál marad belső kezelés céljából. A beutaló lapokra az ott feltüntetett adatokon kívül fel kell jegyezni mindazokat az adatokat, amelyek az 1. számú minta szerinti névjegyzék vezetéséhez szükségesek. Csoportos beutalás esetén 1 beutaló lap állítható ki az egész csoport részére és hozzá csatolandó 1 névjegyzék, amely ugyancsak az 1. számú minta adatait tartalmazza. Abban az esetben, ha a beutalás a már bentlakók részéről akadályoztatnék, és a beutaltakat nem fogadják be, a beutaló osztály azonnal kiküld a helyszínre beutaló tisztviselőt, aki

² A szót utólag, kézzel írták be.

³ Nem szerepel az iratok mellett.

⁴ Nem található az iratok mellett.

a beutaló parancsot foganatosítja. Ha a helyszíni kiszállás esetén a behelyező tisztviselő úgy látja, hogy a beutalás téves és a lakásba az általános helyzetnek megfelelően már nem lett volna a beutalt személy vagy csoport részben vagy egészben beutalható, erről az osztály vezetőjének azonnal jelentést tesz, a beutalást korrigálják és az okokról a Lakásnyilvántartó osztályt is értesítik.

A beutaló parancs harmadik példányát (amely egyben bejelentőlapnak is számít,) csoportos beutalás esetén az ahhoz csatolandó névjegyzéket az osztály naponta csoportosan átadja a Nyilvántartó osztálynak abból a célból, hogy a lakás, illetőleg a ház nyilvántartásokba a változásokat vezesse be.

Személynyilvántartó osztály: Feladata az, hogy minden egyes, a gettó területén lakó zsidót személy szerint nyilvántartson. A nyilvántartás alapja a Lakásnyilvántartó osztály által elkészített névjegyzék, majd folyamatosan a beállott változások (beutalások, kiköltözések) alapokmányai. Úgy a névjegyzékekből, mint az egyes beutaló lapokból a Személynyilvántartó osztály minden személy részére kartotékot állít ki, amely tartalmazza az 1. számú minta adatait, valamint a jelenlegi lakást. A kartoték szigorú abc-ben kezelendő. Az osztály tisztviselőiből 5 személy az ügyfél-forgalmat bonyolítja le, abból a célból, hogy az érdeklődőknek megadja a keresett személyek lakcímét. Erre a célra kérdőlapok kézbesítendőek (5. minta),⁵ amelyek azonos tartalmúak, mint a kartotékok. A kérdőlapokat a felek töltik ki, az utolsó rovatot, a jelenlegi lakást tölti ki a hivatal. A beszedett kérdőlapokat másnapra készíti el az osztály, és kiadja az érte visszatérő érdeklődőknek.

A kartotékrendszer felállításához szükség van megfelelő számú kartoték azonnali megrendelésére, miután egy tömegben 1 nyomda sem tudja szállítani, hanem csak részletekben. Az adatok feldolgozása tisztviselőnként és naponként 200 kartoték elkészítését alapul véve 15 tisztviselővel cca. 4 hetet vesz igénybe.

Iktató – Irattár és Nyomtatványtár:

A postán érkező darabokat iktatja és kiadja a vezető utasítása alapján az elintézésre hivatott osztálynak. Az elintézett darabokat lerakja az irattárba. Kezeli a nyomtatványokat és gondoskodik a szükséges nyomtatványok beszerzéséről.

Jogügyi osztály: Az osztály vezetője beosztottjai a szükséges gépirókon kívül lehetőleg ügyvédek, akik a hivatalhoz beérkező jogi kérdésekben adnak a feleknek tanácsot. A lakók között felmerülő vitás ügyekben békéltető, szükség esetén döntőbírói eljárást folytatják. Amennyiben ezen eljárás során valamely lakó kiköltöztetésére kerül sor, azt a Lakásbeutaló osztály útján eszközli.

Eredeti, géppel írott tisztaírat, aláírás nélkül.

MZSL-XXIV-B-5-c.

⁵ Nem található az iratok mellett.

273. b.)
1944. november 26.

Kimutatás a Zsidó Tanács Lakáshivatalának tisztviselőiről a gettón kívüli közlekedésre jogosító igazolvány kiállításához

LAKÁSHIVATAL.

- 1./ Gráber Pál szül. 1898. május 27.
apja: Dr. Gráber Károly, anyja: Leindörfer Irma
útirány: Abonyi utca, Thököly út, Rákóczi út, Síp utca, Szent István park, Pozsonyi út, Szent István körút, Vilmos császár út, Károly körút, Síp utca.
- 2./ Dr. Váradi Jenő, szül. Báihony, Pozsony m. 1890. szeptember 21.
apja: Váradi Henrik, anyja: Brammer Emma
útirány, mint fent.
- 3./ Bleier Jenő, szül. Dunaföldvár, 1889. május 13.
apja: Bleier Lipót, anyja: Perlmann Berta
útirány, mint fent.
- 4./ Gábor Lajos, szül. Budapest, 1894. aug. 7.
apja: Gábor Salamon, anyja: Kruger Róza
útirány, mint fent.
- 5./ Berger Ignác, szül. Budapest, 1891. márc. 22.
apja: Berger Fülöp, anyja: Lemberger Róza
útirány, mint fent.
- 6./ Kóth Dániel, szül. Putnok, 1899. július 13.
apja: Kóth Zsigmond, anyja: Lusztig Emma
útirány, mint fent.
- 7./ Szalkai Ernő, szül. Dunaszerdahely, 1898. márc. 25.
apja: Schwarz Albert, anyja: Weisz Rozália
útirány, mint fent.
- 8./ Siklós Imréné, szül. Budapest, 1917. július 2.
apja: Beim Miksa, anyja: Rosenfeld Róza
útirány: Szent István park, Pozsonyi út, Szent István körút., Vilmos császár út, Károly körút, Síp utca.
- 9./ Junger Dezső, szül. Dész, 1892. jan. 10.
apja: Junger Lipót, anyja: Klein Fanny
útirány, mint fent.
- 10./ Rottenstein Lajos, szül. Nyírcsaholy, 1897. aug. 28.
apja: Rottenstein Zsigmond, anyja: Engel Berta
útirány: Abonyi utca, Síp utca.

Gráber

Eredeti, géppel írott tisztázat, Gráber Pál saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Az iratok mellett található egy géppel írott, 1944. december 9. körül keletkezett „kimutatás” a Lakáshivatalnál dolgozott tisztviselőkről, ezen 28 fő neve szerepel.

273. c.)
1944. november 26.

Gráber Pál, a Zsidó Tanács lakáshivatalának vezetője utasítást ad 38 budai zsidó beköltöztetésére a Wesselényi u. 10. sz. házba

T. Wesselényi utca 10. sz. ház Légoltalmi Parancsnokának és t. Házfelügyelőnek

Budapest

A budai kerületek zsidó lakosainak áttelepítésével kapcsolatban a zsidók összeköltöztetésére kirendelt Miniszteri Biztos úr Solymossy m. k. rendőrtörzs-főfelügyelő úr rendelkezésére a III. Zichy u. 9. sz. házból a mai nap folyamán átköltöztetendő 38 személy részére igénybe vesszük a házban a 1/2 emeleten vagy I. emeleten lévő, megbízottunk által kijelölendő 4 vagy 5 szobás lakást. A lakók tartoznak a lakást azonnal elhagyni és a házban lévő valamely más lakásban elhelyezkedni, amely utóbbi lakások lakói őket befogadni tartoznak.

Jelen utasításunk végrehajtásával megbízzuk Kóth Dániel⁶ tisztviselőnk, akinek az utasítását a lakók követni tartoznak.

Gráber

Eredeti, géppel írott tisztázat, a MZSSZIIB Lakáshivatal körpecsétjével, Gráber Pál saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Az irat alján ceruzával írott megjegyzés: „Fenti rendelkezés értelmében a fenti ház 1. em. 1. Sputz-féle lakást ürítettem ki. (5 szoba + csel. szoba) a lakásban sok a bútor. XI. 26. Kóth”

⁶ A nevet utólag, tintával írták az előzetesen üresen hagyott, pontokkal jelölt részbe.

274.
1944. november 26.

A Zsidó Tanács Szociális Ügyosztályának távirata a hegyeshalmi rendőrkapitányságnak Gábor Ignácné deportált svéd menleveles visszahozatala érdekében

Rendőrkapitányság

Hegyeshalom

Gábor Ignácné november 14-én újlaki téglagyárba onnan ismeretlen helyre vitetett valószínűleg határ felé svéd menlevele van számára útban kérjük nevezetett addig visszatartani.

szociális ügyosztály

Eredeti távirati nyomtatvány.

A távirat alján kézzel, tintával írva: „ugyanez a távirat leadandó Rendőrkapitányság Mosonmagyaróvár címre”

MZSL-XXIV-B-5-c.

275. a.)
1944. november 26.

Jelentés a Zsidó Tanácsnak a Síp utcai székházban elhelyezett betegek részére történt beszerzésekről, a betegek helyzetéről

Jelentem,

hogy 1944. november 25-én kapott megbízás és felhatalmazás alapján a Síp utca 12. szám alatti épületben elhelyezett betegek számára orvosságokat, kötszereket, tápszereket, 25 alumínium tányért, ugyanannyi poharat és kanalat szereztem be. 50 fő részére ebédet készítettem különös figyelemmel a betegek súlyos állapotára (leves, főzelék, tészta) két napra elegendő kenyeret és a legsúlyosabb állapotban lévők részére zsemlet vásároltam. Ellenőriztem az étkeztetést.

A betegek elhelyezése – fekvőhelyek hiányában – szörnyű. Kérek engedélyt arra, hogy a Síp utcai épületben fenntartandó átmeneti segélyhely létesítése és a súlyos betegeknek emberséges hely biztosítása céljából ágyakat, illetve fekvésre alkalmas tárgyakat szerezhessenek be. Beszerzendő még fertőtlenítő szer a helyiségek felsúrolása céljából, mert tetvesek és rühösek tartózkodtak a helyiségekben. Beszerzendő továbbá néhány lavór, veder a tisztogatás és tisztálkodás céljára.

A mai napon is gondoskodtam 50 beteg részére megfelelő ebédről. Kérek kiutalást a tisztogatás és tisztálkodás célját szolgáló rongyokra és 20-25 takaróra.

Amennyiben a vonatkozó felhatalmazást és illetve kiutalásokat megkapom, 1-2 nap alatt korszerű segélyhely fog rendelkezésre állni, ami annál is fontosabb, hiszen úgyszólván óránként szállítanak be a város és ország különböző pontjairól mozgásképtelen súlyos betegeket, akik közül eddig számos exitált, ellátás és ápolás hiányában. A segélyhely berendezése esetén nyilván átveszi a protektorátust a Nemzetközi Vöröskereszt.

Kádár Miklós

Fried László

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Kádár Miklós és Fried László aláírásával.
MNL-OL-K150-XXI. kf.l.*

275. b.)
1944. november 26.

Jelentés a Zsidó Tanácsnak a Wesselényi utcai kórházban lévő, ápolásra nem szoruló emberekről

A Wesselényi utcai szükségkórházban és fiókintézeteiben számosan olyanok foglaltak el és tartanak elfoglalva ágyakat, akik nem feltétlenül szorulnak kórházi ápolásra. Kérünk intézkedést, hogy ezek a helyek álljanak az olyan heveny esetek céljából rendelkezésre, amelyeknél a kórházi beavatkozás hiánya életve-

szedelmet jelent. (Ez idő szerint is van több olyan beteg a Síp utca 12. sz. alatt, aki azonnali kórházi ápolásra, operációra szorul.) Eddig is volt számos ilyen eset és a kórházba utalhatás hiánya miatt elpusztult.

K.M.F.

[két [olvashatatlan aláírás]

*Eredeti, géppel írott tisztázat, két [olvashatatlan aláírás]sal.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

**275. c.)
1944. november 26.**

**Jelentés a Zsidó Tanácsnak a gyermekotthonok helyzetéről: kevés a gyógyszer,
az élelmiszer, és a tisztálkodási lehetőségek sem megfelelőek**

Jelentés

Egy-egy szobában 15-25 gyermek van, akik közül, ha egy is megbetegszik pl. influenzában, akkor megfertőzi a többit. Részleges segítséget jelentene, ha nem egymásra zsúfoltan kellene aludniuk. Ez csak úgy valósítható meg, ha fekvőhelyekről történhetnék gondoskodás.

A gyermekek fogápolása és szájápolása céljából szükséges több száz fogkefe és fogtisztító szer beszerzése.

Szükséges a táplálkozás táp- és kalóriaértékének fokozása. Ebből a célból tápszereket és vitaminokat kell beszerezni. Nincsen megfelelő gyógyszerellátása az otthonoknak.

A gyermekeknek zsebkendőkre, harisnyákra van feltétlenül szükségük.

A legtöbb ilyen helyen nincs liszt, zsír, só, hagyma és főleg kenyér hiányzik. A segítségnek csak akkor van foganatja, ha azonnal történik. Vállaljuk az összes szükséges szerek beszerzését, azonnali rendeltetési helyre juttatását, ha erre a megfelelő anyagi eszközöket kapunk.

[két [olvashatatlan aláírás]

MZSL-XXIV-B-5-c.

275. d.)
1944. november 26.

**Javaslatok a Zsidó Tanács részére a szükséges egészségügyi és más
intézkedések megtételéről**

Feljegyzés.

Mély tisztelettel bátor vagyok a nagytekintetű Tanács figyelmébe a következőket ajánlani:

1./ A gettóba kerülő zsidóság kis része a közelmúltban megtetvesedett. (sáncolás, téglagyár stb.). Félő, ha ezek tetves állapotban kerülnek a gettóba, a környezetet megfertőzik, abból kiütéses tifusz keletkezhet. Ez természetesen áthárul majd a gettón kívüli keresztény lakosságra is.

2./ A szemetet az ún. gettó részről már napok óta nem szállítják el, ennek következtében további epidémiával lehet számolni.

3./ Szükséges volna fertőtlenítő berendezés, amelyet talán kölcsönkérve, a Közegészségügyi Intézet, vagy¹ valamely más szerve útján kellő argumentálás alapján meg lehetne kapni.

4./ Tisztázatlan a gettóban, hogy a halottak hol helyezhetők el és azok elszállítása.

5./ A gettóban levő patikák száma kevés. Kérdés, hogy ezen patikák száma emelhető-e, a gyógyszer ellátmány biztosítható-e és zsidó gyógyszereszeket kellene szerezni.

6./ Sürgős volna nagyobb mennyiségű hordágyak sürgős beszerzése is, részben a gettóba szállított betegek lakásba, részben kórházba való szállítás végett, vagy kórházból gettólakásba transzponálása, stb. miatt. Bombatámadásoknál ért sebesülteket gyorsan a segélyhelyre lehessen szállítani.

7./ Ajánlatos volna a Síp utcai székház egyes termeinek, vagy a Musz-osok által elhagyott lakóterület szükségkórházzá való átalakítása.

8./ A kórházi beutalást újból szabályozni kellene, mert ha már valaki nagy nehezen eljut odáig, hogy a Tanácson keresztül megkapja a kórházi beutalást, azt a Kórház² nem respektálja. Valahogy úgy kellene csinálni, mint ahogy a városnál történik, ágynyilvántartási alapon, mely központilag volna a Tanácsnál intézendő.³

9./ A gettóba zárt lakosság további vegzatúrájának esetleges elkerülése végett talán lehetne oly megállapodást létesíteni, hogy az ún. hasznos munkát végezhessen a gettóban, hiszen a gettó területén kisebb-nagyobb műhelyek léteznek.

10./ Elsősorban ún. honvédelmi munkára gondolok. Cipészet, ruhajavító üzem, fehérneműjavító üzem, bádigos és szerelő-javító üzem.

¹ E szót utólag, tintával írták a szövegbe.

² E szót utólag, tintával írták a szövegbe.

³ A 7., 8., valamint a 11–13. pontot utólag, tintával, ferde vonalakkal áthúzták.

11./ Intézkedni kellene aziránt, hogy a székházban lévő keresztény házmaster és fűtő megmaradhasson.

12./ Úgyszintén intézkedni kell, hogy a gettó házban lévő keresztény házmaster, míg a házat az arra kijelölt zsidó házmasternek, vagy zsidó megbízottnak át nem adja, megmaradjon.

13./ A gettó területén több városi iskola és műhely⁴ lesz üres. Ezeknek az ökonomikus felhasználásáról is gondoskodni kell, kórház, iskola, vagy egyéb céljára.

[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott, tintával javított tisztázat.

MZSL-XXIV-B-5-c.

⁴ E kézzel, utólag beírt szó helyén eredetileg „új hely” szavak szerepeltek, valószínűleg a gépíró értette félre a diktált szöveget. Ezeket utólag, tintával áthúzták.

**Dr. Frank Rezső levélben kéri Stöckler Lajost: idős rokonait segítse a Tanács
élelmiszerrel, takaróval**

Igen tisztelt Stöckler Úr!

Jóllehet arra sem érdemesített, hogy többszöri ittléte alkalmával legalább egyszer egy percre benézzem hozzám, azért mégis biztosra veszem, hogy mostani kérésemet teljesíteni fogja.

Egy első unokatestvéremtől Hirschler Vilmosné szül. Frank Iréntől kétségbeesett sorokat kaptam. Ő 72 éves, a férje 78 éves, a budai Márvány utcából mindketten, nem tudom milyen közbeeső kálváriaállomások után, a Síp utca 12. fszt. 3. alá jutottak, ruha, ágynemű, fehérnemű, élelmiszer nélkül. Takarót és egyéb segítséget kér tőlem, de eltekintve attól, hogy takaróm sincsen és egyebem sem, amivel segíthetnék: még ha volna, sem tudnám oda juttatni, mert legközelebbi rokonaim közül már éppen eleget vittek ki a téglagyárba és a nyilasház pincéjébe, semhogy nem tartanám magamat ahhoz, hogy részemre most a Katona József utca a végső határ.¹

Kérésem tehát az: legyen olyan jó, küldjön le valakit Hirschlerékhez és tétesse meg azt, ami az ő nyomorúságos helyzetük némi javításához szükségesnek és lehetségesnek mutatkozik. Ezzel engem kimondhatatlan hálára kötelez.

Remélem, hogy mind a nyolcan jól vannak: mi meglehetősen le vagyunk romolva, Ilka tegnap óta influenzás, 38 ½ fokos lázzal és kibírhatatlan migrénnel, jártányi ereje sincsen, néhány napig feküdnie kell.

Mindnyájuknak sok szeretetteljes üdvözetet küldünk.

Igaz híve

Dr. Frank Rezső

*Eredeti, kézzel, tintával írott levél, Frank Rezső saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

¹ Dr. Frank itt arra céloz, hogy a nemzetközi, más néven „védett” gettó területét nem meri elhagyni.

277. a.)
1944. november 26.

Ravasz László református püspök levélben javasolja Serédi Jusztinián hercegprímásnak: a magyar keresztyén egyházak együttesen lépjenek fel a zsidóüldözések megszüntetése érdekében

Főmagasságú Bíboros Hercegprímás Úr!
Eminenciás Uram!

A magyarországi zsidók – köztük sok keresztyén testvérünk – szenvedése ismét az égre kiált. Úgy érzem, nem lehet tovább halasztani azt az utolsó lépést, hogy a magyar keresztyén egyházak együtt emeljék fel szavukat e szörnyű bánásmód ellen. Itt, most ez az együttes fellépés, amelyről mindenki tudja, hogy ellentétben áll elvi felfogással, eddigi gyakorlattal, éppen azért, mert azt bizonyítaná, hogy a zsidóüldözés megszüntetésének egyetemes emberi és általános nemzeti parancsa még a külön menetelő egyházakat is közös fellépésre kényszeríti: még jobban kiemelné tiltakozásunk egészen rendkívüli és semmiféle előzményhez nem hasonlítható sürgősségét és fontosságát.

Mély tisztelettel kérem Eminenciádat, mint a legnagyobb, legrégibb magyar keresztyén egyház fejét, úgyis mint közjogi állásánál és egyházi, valamint világi méltóságánál fogva a magyar keresztyénség első emberét, vezessen minket – a református és evangélikus egyház egy-egy képviselőjét, az államfő elé. Isten látja lelkem, csak az a cél vezet, hogy a magyar keresztyén lelkiismeret szavában Isten parancsa megszólalhasson.

Kegyes intézkedését várva, kérem, fogadja el mély tiszteletem őszinte nyilatkoztatását.

Ravasz László
a magyarországi református egyház
Egyetemes Konventjének lelkeszi elnöke

*Eredeti, kézzel írott tisztázat, a „Dunamelléki Református Püspök” fejléces
levélpapírján.*

PLE-Serédi-1944., 199–200.

277. b.)
1944. november 27.

Dr. Raffay Sándor evangélikus püspök levélben felkéri Serédi Jusztinián hercegprímást: a semleges államok és a magyar egyházak által a zsidókkal kapcsolatos bánásmód enyhítésére indított mozgalomban vegyen részt, s a tárgyban készítendő előterjesztést írja alá

Eminenciás Uram!

Ne vegye terheltetésnek, ha egy tiszteletteljes kéréssel fordulok Főtisztelendőségéhez. A Magyarországon képviselettel rendelkező semleges államok lépést kívánnak tenni a magyar kormánytól zsidókkal való túlzottan szigorú elbánás enyhítése érdekében. Az az óhajtásuk, hogy a történelmi keresztyén magyar egyházak is csatlakozzanak ehhez a kéréshez. Én ezt helyesnek és az evangélium szellemével megegyezőnek, s így reánk nézve egyenesen kötelezőnek tartom. Kész is vagyok a mozgalomban részt venni. Tisztelettel kérem Eminenciádat, méltóztassék a semleges államok lépését helyeslőleg magáévá tenni és a közösen teendő előterjesztést szintén aláírni, és a teendő lépés eredményességét nagy tekintélyével és befolyásával segíteni, hogy érvényre jusson.

Fogadja Eminenciád őszinte tiszteletem nyilvánítását.

Dr. Raffay Sándor

Eredeti, kézzel írott tisztázata, a „Dunamelléki Református Püspök” fejléces levélpapírján.

PLE-Serédi-1944., 201.

**Angelo Rotta budapesti pápai nuncius jelentése a vatikáni államtitkárságnak
a magyar zsidók üldöztetéséről és az érdekükben kifejtett erőfeszítésekről**

Tél. nr. 324 (A. E. S. 7889/44)

A zsidók elleni harc kiéleződött, igazán embertelen módon; minden [...] zsidó fajhoz [tartozónak] kötelezővé tették, hogy gettóban éljen, óriási zűrzavar; a nyilaskeresztesek pártja azt hiszi, minden megengedett a zsidókkal szemben, lopások, megsebesítések, gyilkolások, gyakoriak az öngyilkosságok. A kormány ígéretet, de nincs ereje vagy jóakarata; az apostoli nunciatura tovább folytatja a lépéseket a zsidók, különösen a keresztény hitre áttért zsidók érdekében; néhány dolgot már elértünk; új kollektív lépés a semleges diplomáciai követségek részéről,¹ mivel a szembenállókat megtorló intézkedésekkel fenyegetik. A hadi helyzet még mindig nagyon súlyos; nagy a bizonytalanság a budapesti [...] -ot illetően; több miniszteri hivatalt evakuáltak; aláaknázott épületek (?); a margitszigeti nagy hidat bűncselekmény, vagy hanyagság miatt fényes nappal felrobbantották számos áldozatot okozván ezzel.² Érezhető az élelmiszer, a tüzelő és az üzemanyag hiánya.

Actes, X. k., Doc. N. 407.

¹ Ezzel kapcsolatban lásd a 191. b.) sz. dokumentumot.

² 1944. november 4-én véletlen baleset miatt robbant fel a németek által előzetesen aláaknázott Margit-híd.

279. a.)
1944. november 27.

Szálasi Ferenc tárgyalása Friedrich Bornnal, a VKNB budapesti képviselőjével a Nemzetközi Vöröskereszt és az egyes nemzeti Vöröskereszt-szervezetek magyarországi működéséről, a zsidók védelméről, a szovjet megszállás alá került romániai magyar állampolgárok érdekében megtehető lépésekről

258/1944.

F e l j e g y z é s
Budapest, 1944. november 29-én

November 27-én a Nemzetvezető fogadta a külügyminiszter [Kemény Gábor] jelenlétében Born Frigyes, a Nemzetközi Vöröskereszt magyarországi megbízottját.

A Nemzetvezető örömeinek adott kifejezést, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt itteni képviselőjét üdvözölheti és reméli, hogy sikerülni fog egy közös munkának a biztosítása. Eleve is kijelenti azonban, hogy a maga részéről a zsidókérdést 1944. november 17-én végleg lezárta. Ebben az ügyben tovább tárgyalni nem hajlandó, és ezért kéri ennek a témának a mellőzését.

Born Frigyes úr kijelentette, hogy ezt tudomásul veszi, ő tulajdonképpen jelentést kíván csak tenni a Nemzetközi Vöröskereszt helyzetéről és feladatáról, amely semmi szín alatt nem kizárólagosan a zsidók érdekének védelmét jelenti, hanem az humanitár akciójának csupán egy része. Ebben különbözik a Magyarországon működő külföldi Vöröskeresztektől, amelyek szinte kizárólag a zsidókérdésben specializáltak magukat, ami természetes is, miután a semleges államok itteni külképviseletéhez tartoznak, és így akaratlanul is politikát visznek a Vöröskereszt ügyekbe.

Nemzetvezető kijelenti, hogy a maga részéről elvileg nem hajlandó elismerni más Vöröskereszt működését Magyarországon, mint a Nemzetközi Vöröskeresztét, mint európai csúcsszervét és a Magyar Vöröskeresztét. Miután az előző kormányok a svéd, francia, spanyol és portugál Vöröskereszteket elismerték, utasítja a külügyminisztert, hogy ezeknek működését vegye revízió alá és amennyiben ezeknek itteni működése akár politikai, akár valóban humanitár szempontból indokolt, az csak úgy történhetik meg, hogy a Magyar Vöröskeresztbe beépítve mint egyes külföldi osztályok működnek, kötött létszámmal, és bejelentett és elfogadott személyzettel. Ebben a működésükben is az ehhez szükséges dologi eszközöket külföldről kell előteremteniök. Amennyiben a Svéd Vöröskereszt a Szovjetunióban azért képviseli a magyar hadifoglyok ügyeit, mert ott a Nemzetközi Vöröskeresztet nem ismerték el, a Svéd Vöröskereszt pedig a moszkvai svéd követségnek egyik szerve, lassan ez is nyugodtan abbamaradhat, miután gyakorlati eredményt a magyarság jövőjére nem mutat. Ezt mint célt állítja oda, a fokozatos és szükséges átalakítás a külügyminiszter feladata.

Fentieket a Nemzetközi Vöröskereszt főmegbízottja köszönettel tudomásul veszi, mert neki is sok kellemetlenséget okoznak ezek az egyesületek, amelyek inkább politikai, mint igazi vöröskereszt szellemben működnek. Ezeknek szükségessége saját államukon kívüli működésükre vonatkozóan inkább azért merült fel, mert a Nemzetközi Vöröskereszt a genfi egyezmény alapján nincsen olyan – elsősorban anyagi – lehetőségekkel felruházva, amelyek kiegészítésre ne szorulnának. Ennek megoldása a jövő feladata lesz.

Nemzetvezető leszögezi, hogy ő csak a Nemzetközi Vöröskereszttel hajlandó az érintkezést személy szerint fenntartani nagy elvi vonatkozásokban. Egyébként közli főmegbízottal, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt sem érintkezhet magyar hatóságokkal vagy akár más minisztériumokkal csak a külügyminiszteren keresztül, annak tudtával és beleegyezésével. Közli továbbá, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt minden új kezdeményezésében a végső döntést ő személyesen akarja meghozni, ami úgy a Nemzetközi Vöröskereszt, mint a Magyar Vöröskereszt szempontok összeegyeztetése után történik meg, és erről a főmegbízott külügyminiszteren keresztül értesül. Ezt főmegbízott tudomásul veszi.

Nemzetvezető annak a lehetőségnek a biztosítását kéri, hogy az átmenetileg az ellenség által megszállt területeken a Nemzetközi Vöröskereszt szervezze meg a magyarság vöröskeresztes érdekvédelmét, miután a Romániában működő Nemzetközi Vöröskereszt szervezet erre lehetőséget ad. Megbízott a megbízást köszönettel nyugtázza, és az ez irányú lépéseket azonnal foganatosítani fogja. Nemzetvezető hozzájárulását kéri egyben arra, hogy Magyarország is csatlakozzék ahhoz az újabb eredetű nemzetközi megállapodáshoz, amely a háború következtében az egész világon szétszórt családtagok összehozását célozza. Kéri, hogy a magyarságot érintő kérdésekben a Magyar Vöröskereszt ebbe bekapcsolódhassék. Erre a javaslatára az előző kormánytól választ nem kapott. Nemzetvezető elrendeli, hogy a külügyminiszter a csatlakozás érdekében szükséges lépéseket tegye, és ennek megfelelően a Magyar Vöröskereszt a munkába bekapcsolódjék.

Megbízott a következő konkrét kérdéseket terjeszti még elő:

1./ Kéri Nemzetvezető jóváhagyását, hogy a Magyarországon működő Vöröskereszten belül magyar állampolgárok tovább dolgozhassanak és ezek a katonai szolgálat alól mentesüljenek. Kéri egyben, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt működéséhez szükséges 10 személy- és 10 társgépkocsira vonatkozóan engedélyt nyerhessen.

Nemzetvezető közli, hogy a személyekre vonatkozóan javaslatot kér, kit, milyen feladatra kíván igénybe venni, a gépkocsikról pedig annak közlését kéri, hogy a gépkocsi kitől van és milyen célra lenne beállítva. Ebben a két ügyben személyesen akar dönteni.

2./ Főmegbízott bejelenti, hogy a kormánynak Budapestről esetleg szükségessé váló eltávozása után ő is Pannonhalmára tenné át székhelyét, azonban Nemzetvezető hozzájárulását kéri ahhoz, hogy intézményének egy részlete Budapesten tovább megmaradhasson és működhessen. Nemzetvezető ismét a névsor előterjesztését kéri.

3./ Főmegbízott kéri a kormány jóindulatát ahhoz, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt postaszolgálatát kiterjeszthesse, és e célból Bernen át Genfbe futárszolgálatot cenzúra nélkül küldhessen. Bejelenti, hogy ezért a felelősséget vállalja, de sokszor sürgős intézkedés kívánja ezt. A futárcsomagokban az előírtas blankettákon és szövegen kívül hozzátartozóknak szoktak üzeni, vagy hozzátartozókat keresni. Nemzetvezető ezt tudomásul veszi.

Nemzetvezető kijelenti, hogy elvi jelentőségű kérdésekben főmegbízottnak bármikor rendelkezésére áll.

Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-II/6-1944-258.

A feljegyzés hátlapján kézzel, tintával írva két telefonszám: „345-178, 345-179”, mellettük: „Sándor utca 16. 10-től 2-ig Vöröskereszt”. Alatta: „Teleki Pál [u.] 2. 189-265 (2-4½)”

**279. b.)
1944. november 28.**

**Friedrich Bornnak, a VKNB budapesti képviselőjének jegyzéke
a Külügyminisztériumhoz az alkalmazásában álló orvosokról**

A/88.

J E G Y Z É K ¹

Hivatkozással azon megbeszélésre, melyet a genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselője a Nemzetvezetővel e hó 27-én folytathatott, tisztelettel a következőket hozza a Magyar Kir. Külügyminiszter tudomására:

A különféle orvosbizottságokban a képviselő munkatársaként bizonyos számú magyar orvos dolgozik. Nevezett orvosok tudományos, és a kórházak szervezésével összefüggő feladatokkal vannak megbízva.

Képviselő kéri a Magyar Kir. Külügyminisztériumtól annak szíves tudomásulvételét, hogy a szóban forgó orvos munkatársak végleges jegyzékét, amilyen hamarosan csak lehetséges, közölni fogja vele.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, a VKNB francia nyelvű körpecsétes levélpapírján, budapesti képviselőjének ugyancsak francia nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-II/6-1944-A/88.

¹ A jobb margón kézzel, tintával írva: „L. A/103. sz. jegyzéket.”

279. c.)
1944. november 29.

A b.) alatt közölt jegyzékben jelzett névsor a VKNB budapesti képviseletének alkalmazásában álló orvosokról

A/92.

J E G Y Z É K

A Genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselője tisztelettel a következőket hozza a Magyar Kir. Külügyminiszter szíves tudomására:

A Kirendeltség kérelmére a Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem orvosi fakultásának alább felsorolt nyilvános rendes tanárai nagy horderejű egészségügyi és egészségtudományi kérdésekben tanácsadóként a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviseletének rendelkezésére állnak.

Dr. Bakay Lajos egyetemi tanár

Dr. Beznák Aladár " "

Dr. Frigyesy József " "2

Dr. Hainiss Elemér " "

Dr. Herzog Ferenc " "

Dr. Issekutz Béla " "

Dr. Matolay György " "

Képviselő nagyon lekötelezve érezné magát a Magyar Kir. Külügyminiszterrel szemben, ha a Képviseletnek a jövőben is megadatna a lehetőség, hogy e tudományos vezető személyiségek tanácsadó tevékenységére támaszkodhassék.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázata, a VKNB francia nyelvű körpecsétes levélpapírján, budapesti képviselőjének ugyancsak francia nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-III/6-1944-A/92.

Az irat alján, a VKNB francia nyelvű körpecsétje mellett Kemény Gábor kézírásával: „Nem! Zsidó egy. tanárok ké[relme] [?] Német birodalomba áttelepülnek klinikák[kal]”

² E ponton kézzel, kék színű ceruzával írva: "Reisz Dezső helyette, Sz. István szülész 45 éves"

279. d.)
1944. december 2.

Hozzászólás a november 29-én kelt 258/1944 sz. feljegyzéshez.

ad. Első oldal utolsó bekezdés.

A genfi Nemzetközi Vöröskereszt Komité képviselőjén kívül eddig csak a Svéd Vöröskereszt megbízottja működött Budapesten, és kapott megbízást a Magyar Vöröskereszttel való együttműködésre.

A Francia Vöröskereszt megbízottját illetőleg a napokban kaptunk értesítést a Magyar Külügyminisztériumtól, hogy ki van jelölve (Henri Duroule).

A Magyar Vöröskeresztbe idegen Vöröskereszt delegátust, vagy osztályt mint külföldi osztályt beépíteni nem igen képzelhető el, mert ebbe elsősorban az érintett külföldiek (svédek) nem fognak belemenni.

ad. Második oldal első bekezdés.

A Magyar Vöröskeresztnak eddig nem volt tudomása arról, hogy a Svéd Vöröskereszt képviselné a magyar hadifoglyok ügyét a Szovjetunióban.

ad. Harmadik oldal első bekezdés.

A Magyar Vöröskereszt szívesen csatlakozik a családtagok összehozását célzó nemzetközi megállapodáshoz. Ebben a tekintetben már eddig is igen nagy az érdeklődés, különösen a megszállt magyar területeken visszamaradt hozzátartozókat illetőleg. A Magyar Vöröskeresztnél ezekkel az ügyekkel a polgári tudósító iroda foglalkozik.

v. Marschalkó
Dr. [olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott tisztázat, v. Marschalkó és még egy fő saját kezű aláírásával.

MNL OL-K71-III/6-1944-sz. n.

279. e.)
1944. november 27. körül

Szálasi Ferenc jelentést kér a Vöröskeresztes szervezetektől eddigi tevékenységükről, felszólítva őket: a jövőben kizárólag a Külügyminisztériumon keresztül érintkezzenek mind a kormánnyal, mind az egyes minisztériumokkal

A különböző Vöröskeresztek (svéd, francia, portugál) a múltra vonatkozólag terjesszenek elő beszámolót működésükről és a jövőben koordinálják tevékenységüket a Magyar Vöröskeresztével. (Ki, kivel és mit csinált eddig.)

Amennyiben saját, külföldről eredő anyagi eszközökkel és felszereléssel működnek, tevékenységük kívánatos. Működésük tere azonban nem lehet korlátlan épp úgy mint személyzeti létszámuk és az általuk igénybevett helyiségek száma sem.

A beszámolóban terjeszkedjenek ki úgy az általuk fenntartott intézmények és akciók összes adatainak /cím stb./ mint az összes alkalmazottak pontos személyi adataira. Az általuk használt összes járművek adatainak és a tulajdonosok neveinek közlését is kérjük.

Az általuk adott védettségek tekintetében a magyar kormány álláspontja általában elutasító.

Az egyes minisztériumokkal – mostantól kezdve – szüntessék meg a közvetlen érintkezést és az egyes minisztériumokhoz intézendő kéréseiket vagy kívánásaikat csak a Külügyminisztérium közvetítésével terjesszék elő.

Tevékenységük minden részében a Magyar Vöröskeresztrel járjanak együtt.

A Nunciatúrát és a követségeket is kérjük, hogy karitatív működésükről a magyar kormányt a Külügyminisztérium útján tájékoztassák.

Eredeti, géppel írott tisztázat, keltezés, aláírás, pecsét nélkül.

MNL OL-K71-III/6-1944.-sz. n.

279. f.)

1944. december 1.

Feljegyzés a VKNB budapesti képviselőinek elintézetlen ügyeiről

Elintézetlen Vöröskereszt ügyek:

1/. A delegátus munkatársainak mentesítése a katonai szolgálat és munkaszolgálat alól.

2/. A magyarországi delegátus által kiállított igazolványok elismerése.

3/. A delegátus szolgálatában álló gépkocsik mentesítése.³

4/. A közérdekű intézmények: kórházak, árvaházak, egészségügyi- és tudományos intézetek védelem alá helyezésének kérdésének tisztázása.

5/. Orvosok meghagyása a delegátus részére.

6/. A delegátus által lengyel internáltak részére kiállított igazolványok.⁴

7/. A jugoszláv internáltak meghagyása Magyarországon.

8/. A magyar menekültek gondozására – a fennálló magyar szociális intézményekkel egyetértésben – létesített segélyező bizottság.

9/. A magyarországi delegáció központi igazgatására szolgáló irodahelyiségek elhelyezése és elismerése.

10/. A delegátus által átvett vidéki otthonok elismerése.

11/. A „Jó Pásztor” szervezet otthonai átvételének elismerése.

12/. Az „A” csoport zsidó ügyekkel foglalkozó irodáinak és intézményeinek elismerése.

13/. 300 külön igazolvány kiállítása a gettóba való költöztetés lebonyolításához szükséges zsidófajú munkatársak részére.

³ A sorszám mellett kézzel, piros ceruzával írott „pipa” jel, valószínűleg az elintézésről.

⁴ Ua.

14/. Földes István, a delegáció alkalmazottjától elvett személyi okmányok visszaadása.

15/. A delegátus BK 282 számú tehergépkocsija vezetőjének: Simkó Sándor Gyulának mentesítése a bevonulás alól.

16/. MEIHOFFER Zbigniew lengyel állampolgár és családja meghagyása Budapesten a delegátus munkatársaként.

17/. Az ellenség által átmenetileg megszállt területeken maradt magyarság érdekvédelmének megszervezése a Nemzetközi Vöröskereszt által. Erdélyi osztály felállítása.

18/. Magyarország csatlakozása a háború következtében az egész világon szétszórt családtagok összehozására kötött nemzetközi egyezményhez.

19/. A delegátus Budapestről való eltávozása esetére visszamaradó intézmények és azok alkalmazottainak névsora.

*Eredeti, géppel írott, dátum és aláírás nélküli tisztázat.
MNL OL-K71-II/6-1944.-sz. n.*

**279. g.)
1944. december 2.**

**Összefoglaló jelentés Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője
tevékenységéről**

9. osztály

Miniszter úr
Politikai osztály.

Jelentés

Born Frigyes, a Nemzetközi Vöröskereszt magyarországi megbízottját a Nemzetvezető folyó évi november 27-én a Külügyminiszter Úr jelenlétében kihallgatáson fogadta. Az akkor történt megállapodás alapján Born folyó évi december 1-jén 18 pontból álló memorandumot adott át. Ebből kitűnik, hogy tevékenysége a következőkre terjed ki:

1./ A Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság védelme alá helyez közérdekű intézményeket, például kórházakat, árvaházakat, egészségügyi, emberbaráti és tudományos intézményeket. Ezek száma 167.

(A védelem alá helyezés kérdése sürgős rendezésre szorul és a többi tárcával, valamint Budapest Székesfőváros képviselőjével folyó évi dec. 1-jén lefolyt értekezlet tárgya volt.)

2./ Budapest Főpolgármesterének a kérésére védelme alá helyezte a budapesti Tűzoltóságot.

3./ Egészségügyi és orvosi tudományos kérdések megoldására 7 egyetemi tanár orvusból álló tanácsadói szervet létesített.

4./ Magyar orvosokból álló bizottságokat szervezett Pesten, Budán és a Baár-Madas Leánynevelő Intézetben létesített kórházban, összesen 25 taggal.

5./ Együttműködést teremtett a Magyar Vöröskeresztrel az utóbbi intézményei egy részének kiürítése esetére.

6./ Jugoszláv internáltak ügyeivel foglalkozik és erre a célra külön irodát állított fel.

7./ Segélybizottságot alakított, melynek feladatai:

a./ Menekült-ügy, magyar menekültek mindennemű támogatása

b./ Népkonyhák szervezése, szállítás, készletek gyűjtése és azok gondozása.

8./ Központi szervet állított fel, mely húsz különböző épületben van elhelyezve és 11 raktárt tart fenn. Személyzeti létszáma 68 fő. Lengyel menekültek részére irodát állított fel.

9./ Vidéken egy agg-menhelyet, 12 gyermekotthont és a menekültek részére 2 otthont létesített.

10./ A Pannonhalmi Főapátságot a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság védelme alá helyezte.

11./ A „Jó Pásztor” protestáns misszióval együttműködve megkeresztelt zsidó fajú gyermekek részére létesített 28 gyermek- és csecsemőotthont átvett, összesen 1330 férőhellyel. 20 agg-menhelyet és 5 népkonyhát állított fel.

12./ 200.000 zsidó elhelyezéséről és ellátásáról gondoskodik. Erre a célra 12 irodát, 15 élelmiszerraktárt, 4 üzemet, 6 népkonyhát (további 2 felállítása tervbe véve), egy kivándorló otthont 900 személy részére, 23 gyermekotthont, 3845 gyermek részére létesített. / (Felállítani készül még 8 otthont összesen 750 gyermek befogadására), 2 csecsemőotthont 400 [fős] létszámmal, 3 betegotthont, 1 siketnéma intézetet, 1 rendelő intézetet, 24 kórházat, 2 lengyel gyermekotthont összesen 80 gyermek részére.

A Zsidó Központi Irodának 126 tisztviselője, 81 alkalmazottja, a kórházaknak 42 orvosa és 11 alkalmazottja van.

13./ Feladata lesz a zsidók áttelepítése a gettóba a Belügyminiszter úrtól kapott haladék letelte után. Erre a célra az áttelepítést lebonyolító 300 zsidó fajú egyén részére kb. 2 heti időtartamra a Külügyminiszter Úr által aláírt külön igazolványt kér. (A gettóba való áttelepítést lebonyolító 300 zsidó fajú egyén legkésőbb az ott elhelyezett zsidók élelmezésére szolgáló élelmiszerek szállításának a lebonyolítását végeznék.)

14./ A Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság magyarországi képviselője 14 személy- és 14 tehergépkocsit használ.

Aláírás nélküli, géppel írott tisztázat.

MNL OL-K71-III/6-1944. sz. n.

279. h.)
1944. december 11.

**Feljegyzés Friedrich Bornnak, a VKNB budapesti képviselőjének
tevékenységével kapcsolatban Szálasi döntéseiről**

A külügyminiszter kihallgatáson megjelent [a] Nemzetvezetőnél, az 1944. november 27-én kiadott rendelkezés alapján és előterjesztette a Nemzetközi Vöröskereszt javaslatát a Magyar Vöröskereszttel való együttműködés tekintetében.

Nemzetvezető döntése a következő: (kék ceruzával jelzett számozás szerint)

1/ A m. kir. posta jóléti intézményeire a Nemzetközi Vöröskereszt védelméhez nem járul hozzá. Az intézmény háborús szempontból biztos helyre elszállítandó.⁵

2/ A Nemzetközi Vöröskereszt autóigénylését tudomásul veszi, a bejelentett 10 teher és 10 személykocsi közül 5 személygépkocsit Budapestre, míg 5 személygépkocsit Pannonhalmára, továbbá 7 tehergépkocsit Budapestre és három Pannonhalmára engedélyez. Garzuly Béla külügyminiszteri osztálytanácsos gépkocsijának a Nemzetközi Vöröskereszt részére való átadása kivizsgálandó.

3/ A Nemzetközi Vöröskereszt székházának, irodáinak és raktárainak címjegyzékét tudomásul veszi és jóváhagyja.

4/ A Nemzetközi Vöröskeresztnek Budapesten és Pannonhalmán kívül az ország bármely más részében bejelentett otthonait és menhelyeit, kastélyait és épületeit a Nemzetvezető nem veszi tudomásul és ezek bármilyen más nemzeti célra igénybe vehetők.⁶

5/ A zsidó gyermekotthonokra és egyéb zsidó karitatív intézményekre vonatkozóan a bejelentést csak annyiban veszi tudomásul, hogy működésüket csak a gettón belül folytathatják. Vonatkozik ez mind a protestáns Jó Pásztor intézményekre, mind a Nemzetközi Vöröskereszt egyéb intézményeire (5–6).

7/ Simkó Sándor Gyula gépkocsivezető a 2. pontban engedélyezett gépkocsival kapcsolatban mentesíthető.⁷

8/ A Nemzetközi Vöröskereszt zsidó ügyekkel foglalkozó igényelt 265 zsidó személy működéséhez – amennyiben azok nemzetbiztonsági szempontból kifogás alá nem esnek – hozzájárul. Ezek azonban csak a gettón belül tevékenykedhetnek, a gettót el nem hagyhatják, irányításukra a Nemzetközi Vöröskereszt jogosult a gettón belül egy irodát létesíteni. A gettón kívül zsidó alkalmazottat a Nemzetközi Vöröskereszt sem alkalmazhat. (Névsorra Hain Péter megkérdezendő.)

⁵ A posta vezérigazgatója 1944. december 5-én terjesztette a Külügyminiszter elé a VKNB védelme alá helyezendő intézményei névsorát. MNL OL-K71-II/6-1944-1791.-9. adm. res.

⁶ Born 1944. november 30-án terjesztette be a Külügyminisztériumba A/101. sz. jegyzékét, melyben tucatnyi kastélyt helyezett védelme alá. MNL OL-K71-1944-II/6-A/101.

⁷ Born 1944. december 9-én terjesztette be a Külügyminisztériumba A/114. sz. jegyzékét, melyben többek között kérte Simkó Sándor Gyula (Somodi, 1912., a. n. Képes Mária) mentesítését. MNL OL-K71-II/6-1944-A/114.

9/ A fővárosban élő lengyelek támogatására mentesítést igénylő dr. Zbigniew Meyhoffer lengyel állampolgár ügyében a belügyminiszter döntése alapján a mentesítéshez hozzájárul. (Hain Péter megkérdezendő.)⁸

10/ Szent Vince irgalmas nővérek Nemzetközi Vöröskereszt védelméhez Nemzetvezető hozzájárul, azonban az ott gondozás alatt álló zsidó származású keresztény gyermekek és anyák Órangyal Otthona a gettóban [sic!] kiűritendő. Zsidó itt elhelyezkedést nem találhat.⁹

11/ A Ferenc József nevelőintézet vöröskeresztes védelméhez hozzájárul.¹⁰

12/ A m. kir. József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem visszamaradt része is evakuálandó, és így Vöröskereszt védelemre nem szorult. Kultuszminiszter úr intézkedjék.¹¹

13/ A magyar államvasutak kórházai és jóléti intézményei kitelepítendők, Nemzetvezető Nemzetközi Vöröskereszt védelméhez nem járul hozzá.¹²

14/ A Nemzetközi Vöröskereszt számára egyetemi tanárok tanácsát Nemzetvezető nem engedélyezi. Nevezett egyetemi tanárok klinikáikkal együtt kitelepítendők. Zsidó származású egyetemi tanárok azonnal leváltandók. (Frigyesy.)¹³

15/ A Nemzetközi Vöröskereszt munkájához szükséges orvosok listáját Szecey államtitkár ellenőrizze, döntése mérvadó. A Nemzetközi Vöröskereszt tisztviselőinek névsorát a Magyar Vöröskereszt és a politikai rendőrség ellenőrizze és ez mérvadó. A régi Vöröskereszt vezetőségnek a Nemzetközi Vöröskeresztbe átvett tagjai onnan eltávolítandók és a Magyar Vöröskereszt kormánybiztosa javaslatára Budapestről nyugatra eltávolítandók (Lukács Sarolta stb.).

16/ A december 5-i értekezleten előadott igénylések szerint Nemzetközi Vöröskereszt mentesítésre jogosult a székesfőváros a bejelentett vonatkozásokban és a közellátásügyi miniszter a bejelentett vonatkozásokban.

17/ A honvédelmi minisztérium által bejelentett Győri úti hadikórház kiűritendő, szállításra képtelen betegek székesfővárosi kórházakban helyezendők el.

18/ A kultusztárca által bejelentett intézmények közül a klinikák és egyéb egészségügyi intézmények maradék nélkül kitelepítendők Budapestről, egyéb intézmények nemzeti vagyont jelentő értékei (bibliofil ritkaságok stb.) a Nemzeti Bank kincsgyűjteményének átadandók, egyébként a Nemzetközi Vöröskereszt védelmét igénybe vehetik.

⁸ Born 1944. december 6-án terjesztette be a Külügyminisztériumba A/110. sz. jegyzékét, melyben „dr. Zbigniew Meihoffer”-ről említést tett. MNL OL-K71-II/6-1944-1797/9. adm. res.

⁹ Az Órangyal Otthonnal kapcsolatban lásd még a 142. és a 323. sz. dokumentumot.

¹⁰ A Ferenc József Nevelőintézet (II. Ilona u. 4.) 1944. november 21-én kérvényezte Borntól a VKNB védelmét. MNL OL-K71-II/6-1944.

¹¹ A Műegyetem rektora Rajniss Ferenc vallás- és közoktatásügyi minisztertől 1944. december 6-án kérte a VKNB-védelem támogatását. A Kultuszminisztérium nem emelt kifogást, MNL OL, uo.

¹² A 13-as szám mellett kézzel, piros színű ceruzával húzott „pipa” jel, valószínűleg az elintéztet jelenti.

¹³ Ezzel kapcsolatban lásd a 279. c.) sz. dokumentumot. MNL OL-K71-II/6-1944-1802/9. adm. 1944. sz. alatt fennmaradt e feljegyzés fogalmazványa. Frigyesy neve mellett a lap bal szélén géppel írva: „helyére Reisz Dezső kerüljön.”

19/ A pénzügyi tárca bejelentése az OTBA intézményekre vonatkozóan indokolt, maradhat.

20/ A belügyi tárca által javasolt intézmények Nemzetközi Vöröskereszt védelmét Nemzetvezető engedélyezi.

21/ Nemzetvezető fenti döntéseit a Magyar Vöröskereszttel egyetértésben a Külügyminisztérium 9. ügyosztálya hajtsa végre.

Fenti feljegyzés egy példányát kapja 9. ügyosztály, egyet a Magyar Vöröskereszt, Honvédelmi miniszter [Beregfy Károly], Pénzügyminiszter [Reményi-Schneller Lajos], Belügyminiszter [Vajna Gábor], Kultuszminiszter [Rajniss Ferenc], Közellátásügyi miniszter [Jurcsek Béla] és Budapest szőfőváros polgármestere [Mohay Gyula] értesítendők.

Kemény

*Géppel írott másolat, Kemény Gábor saját kezű aláírásával.
MNL OL-K71-III/6-1944.-sz. n.*

**279. i.)
1944. november 27.**

A magyar Külügyminisztérium felkéri Friedrich Bornt, a VKNB budapesti képviselőjét: a Németországban dolgozó magyar zsidók helyzetét ellenőrző kormánybizottságba delegáljon egy főt

F e l j e g y z é s

A Nemzetközi Vöröskereszt
Magyarországi Képviselőjének

Bpest.

Mint az a Nemzetközi Vöröskereszt magyarországi képviselője előtt a 13.057/ pol.-1944. sz. emlékeztető 2. pontja alapján ismeretes,¹⁴ a magyar kormány Németországban olyan állandó bizottság felállítását tervezi, melynek az a feladata, hogy az ott dolgozó magyar zsidók helyzetét figyelemmel kísérje.

E Bizottságnak egyik tagja lenne a Nemzetközi Vöröskereszt és az érdekelt külképviseletek közös megbízottja.

Minthogy a Bizottság csak akkor kezdheti meg tevékenységét, ha a Nemzetközi Vöröskereszt, az érdekelt külképviseletekkel egyetértésben, egy megbízottat delegál, a M. Kir. Kormány tisztelettel kéri ezen képviselő lehetőség szerint azonnali megnevezését.

Annak érdekében, hogy e bizottság felállítása további késedelmet ne szenvedjen, kérjük, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt képviselője a Bizottság felállí-

¹⁴ Ezzel kapcsolatban lásd a 191. c.) és a 216. a.) sz. dokumentumot.

tásával megbízott M. Kir. Belügyminiszterrel közvetlenül szíveskedjék az érintkezést felvenni.

Géppel írott, német nyelvű fogalmazvány.

MNL OL-K63-1944-43-13.129.

A fogalmazványt Kemény Gábor külügyminiszter írta alá. A b.) alatt közölt jelentés másolatával együtt november 29-én a Külügyminiszter a Belügyminiszter tájékoztatására megküldte a VKNB budapesti képviselőjéhez írott, a c.) alatt közölt jegyzékét is. Kemény Gábor emlékeztette Vajna Gábort Szálasi döntésére, amellyel a c.)-ben szereplő bizottság felállításáról határozott, majd közölte: „A bizottság működése bizonyára megnyugtatólag fog hatni úgy az érdekeltekre, mint a semleges hatalmak és egyéb nemzetközi szervek itteni képviselőire. Ezért ttel kérem, h. a bizottság megalakításáról sürgősen gondoskodni méltóztassék, h. az működését, amely külpolitikai szempontból igen kívánatos, mielőbb megkezdhesse.” Kemény Gábor felkérte Vajna Gábort, hogy a bizottság megalakításáról mielőbb tájékoztassa. Az iratok között nincs nyoma annak, hogy a bizottság megalakult volna.

Beregfy Károly honvédelmi miniszter átiratban tájékoztatja Kemény Gábor külügyminisztert: a Svéd Vöröskereszt magyarországi képviseletét felvette az Országmozgósítási szabályok I/5. sz. mellékletébe, a Svéd Vöröskereszt csak 49 évesnél idősebb alkalmazottainak felmentését kérheti a katonai szolgálat alól

M. kir. honvédelmi miniszter.

44.413 szám.

Om. 1. omo. 1944.

A folyó évi október hó 9-én kelt 1525/9 adm. res. – 1944. sz. nb. átiratára¹ tisztelettel értesítem Miniszter Urat, hogy a Svéd Vöröskereszt magyarországi képviseletét az Om-1 jelzésű H. M. eljárási szabályok 5. sz. mellékletébe a meghagyási javaslat szerkesztésére jogosult szervek közé felvettem. Nevezett polgári szervezet a Medgyes [sic! helyesen: Medgyesy] m. kir. főkonzullal távbeszélőn történt megbeszélés alapján a „C” osztályba soroltam; ennél fogva csak a 49 éves és ennél idősebb alkalmazottait hozhatja meghagyásra javaslatba.

Kérem miniszter urat, méltóztassék a fentiekről a Svéd Vöröskereszt magyarországi képviseletét értesíteni és utasítani, hogy meghagyási javaslatát terjessze elő. A meghagyási javaslat tárgyalására a H. M. meghagyási bizottsága illetékes. Meghagyási keret igénylése, tekintettel arra, hogy a meghagyási javaslatba csak 49 éves és ennél idősebb személyeket lehet felvenni, felesleges.

A miniszter rendeletéből:
[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott tisztázat

MNL OL-K71-II/6-1944.-sz. n.

Az átirat hátlapján kézzel, tintával írva: „A Svéd Vöröskereszt engedélyt kér az AL 241 Opel 'Kadett' személygépkocsi megvételére. Svéd Vöröskereszt Reviczky utca 41. a. Eladó: Rubovich Tibor. Budapest V. Pannónia utca 17/b.” A kérés teljesítését november 13-án Kemény Gábor támogatta.

¹ Nem található az iratok mellett.

281.
1944. november 27.

Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka rendőröket vezényel zsidók kísérésére, őrizetére

Kivezenylés megszüntetése és kivezenylés

16. Az 1944. évi 317. sz. rfp. np. 30. pontjában a Bécsi út 136. szám alatti téglagyárhoz a 2. karhatalmi ezredtől őrségi szolgálatra kirendelt 120 rendőrnek a vezénylését 1944. évi november hó 25-én 20 órával megszüntetem.

Ezzel kapcsolatban közlöm, hogy a zsidók további összegyűjtése a VIII. ker. Teleki tér 10. számú házba történik. Az itteni őrszolgálat ellátására a következő vezényléseket rendeltem, illetve rendelem:

1./ november hó 26-án 8 órától 12 óráig kivezenyeltem a 2. karhatalmi ezredtől 2 altisztet és 6 rendőrt.

2./ november hó 26-án 12 órától a további intézkedésig, váltással, vezényeljen a 2. karhatalmi ezredparancsnokság a Bécsi út 136. szám alatti téglagyárban szolgálatot teljesített altisztek[ből] és rendőrökből 2 altisztet és 20 rendőrt.

Az őrség parancsnokául, váltással, kivezenyeltem KERTI GYÖRGY és VI-DOSITS GYULA r. s. felügyelőket.

Öltözet: szolgálati.

Távbeszélőn kiadattam.

4920/86/Rfp.1944. szám

Kivezenylés

17. A Pozsonyi út 38. számú ház elé, 1944. évi november hó 26-án 8 órára TARPATKY ZOLTÁN r. főfelügyelő rendelkezésére kivezenyeltem az 1. karhatalmi ezredtől 1 altisztet és 20 rendőrt, a kerékpáros osztálytól 1 oldalkocsis motorkerékpáros rendőrt.

Távbeszélőkönyv.

4920/105/Rfp. 1944. szám

Kivezenylés

21. A Teleki tér 10. szám alá, zsidóknak a Józsefvárosi pályaudvarra való kísérésére, 1944. évi november hó 27-től a további intézkedésig, naponta 6 óra 15 perctől a szükségig kivezenylek 2 altisztet és 18 rendőrt.

VIII. ker. osztály 1 alt. 3 rdr. X. ker. osztály 1 alt. 5 rdr.

IX. " " 5 " XIV. " " 5 "

Öltözet: szolgálati.

4920/106/Rfp. 1944. szám.

Kivezenylés

26. Az alant felsorolt helyekre a szóbelileg kiadott utasítás értelmében teljesítendő szolgálatra 1944. évi november hó 27-én a következő vezényléseket rendelem: [...]

8 órára

4. A Szent István park 6. szám alá kivezényelem TARPATAKY ZOLTÁN r. főfelügyelőt és parancsnoksága alá vitéz HAVASY JENŐ r. s. felügyelőt a 2. ezredtől 8 tisztet, valamint 10 altisztet és 190 rendőrt.

V. ker. osztály 1 alt. 20 rdr., IX. karh. zlj. 9 alt, 170 rdr.

Öltözet: szolgálati.

4920/108/Rfp. 1944. szám.

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

**Hain Péter, az állambiztonsági rendészet vezetője jelentése Ládai István belügyi
államtitkárnak: a mentők székházában zsidókat bűjtatnak,
munkát is adnak nekik**

495/1944. pol. biz.

[...] Gróf Pálffy Fidél miniszter úr közölte, hogy értesülése szerint a mentők
székházában zsidó személyeket bűjtatnak.

Folyó hó 25-én d.u. 5 órakor a kérdéses helyen razziát tartottunk, s itt két
zsidó férfit és 4 zsidó nőt találtunk, akik részben kezelésen, részben az oda be-
osztott és munkaszolgálatra behívott zsidó személyek látogatása céljából tar-
tózkodtak. Általános észrevétel az, hogy a légo. és az elsősegélynyújtással kap-
csolatos munkálatok elvégzésére beosztott személyek közül 90%-a zsidó, akik
munkaszolgálatos igazolvánnyal és zsoldkönyvvvel vannak ellátva. Zsidók vég-
zik a sofőri, ápolói, orvosi, szerelői munkálatokat és ott is laknak. A munka-
szolgálatra beosztott zsidók száma kb. 45-50 személy.

Folyó hó 27-én az osztályomnál őrizetben lévők száma 111 fő volt.

E jelentésemet egyidejűleg felterjesztem: a m. kir. Belügyminiszter Úr [Vajna
Gábor], a belügyi Államtitkár Úr [Ládai István], az Országos Főkapitány Úr
[Sédey Gyula], a Belügyminisztérium VII. osztályának Vezetője [Hajnácskőy
László], a Nemzeti Számonkérési Szervezet Vezetője [Orendy Norbert], a Kato-
nai Kabinetiroda Főnöke [Deák Ferenc] és a Főkapitány Úr kezeihez [Forgács
József].

Éljen Szálasi!

Hain Péter
m. kir. kormánytanácsos

Eredeti, géppel írott tisztázata, Hain Péter saját kezű aláírásával.
MNL OL-K149-10- 1944-18.175.

283. a.)
1944. november 27.

**Angelo Rotta pápai nuncius jegyzékben tájékoztatja a Külügyminisztériumot:
a Ranolder Intézetben népkonyhát állított fel, és átvette a Szent Erzsébet
Kórházat**

N. 2616/44

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

Az Apostoli Nunciatúra tisztelettel a Magyar Királyi Külügyminisztérium tudomására hozza, hogy a Ranolder Intézetben népkonyhát állított fel a menekültek és más, szükségét szenvedők, a háború áldozatai számára. A szegény betegek megsegítésére átvette a Szent Erzsébet Kórházat (Fő utca 41.),¹ és hamarosan rendelőt és talán még egy kórházat is felállít a „Ranolder” említett épületében. Ha a körülmények ezt lehetővé teszik, később más népkonyhák és egyéb segélyezési tevékenységek is lesznek, melyekről a Nunciatúra kötelességének tartja, hogy majd tájékoztassa a Magyar Királyi Minisztériumot.

A Nunciatúra a fent említett intézményeket különleges védelme alatt állóknak tekinti, és arra kéri a Magyar Királyi Kormányt, hogy szíveskedjék rendelkezésre bocsátani mindazon könnyítéseket és lehetséges előjogokat, valamint jóindulatú segítségét, amellyel leküzdhetők azon súlyos nehézségek, amelyekkel az élelmezési tevékenység közben találkozunk.

Eredeti, francia nyelvű, géppel írott tisztázata a „Nunciature Apostolique en Hongrie” fejléces levélpapírján, a nunciatúra olasz nyelvű körbélyegzőjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-III/6-1944-2616.

283. b.)
1944. december 4.

A Külügyminisztérium válasza az a.) alatt közölt jegyzékre

Szóbeli jegyzék

Hivatkozással az 1944. november 27-én kelt, 2616/1944. sz. szóbeli jegyzékre, a Magyar Királyi Külügyminisztérium tisztelettel a következőket hozza az Apostoli Nunciatúra tudomására:

A Magyar Királyi Külügyminisztérium tudomásul vette az Apostoli Nunciatúra humanitárius terveit, melyeket ez utóbbi javasolt, nevezetesen a Ranol-

¹ A francia nyelvű jegyzékben a cím magyarul szerepel.

der Intézetben felállítandó népkönyha és a Szent Erzsébet Kórház átvételét (Fő utca 41.), valamint egy rendelő és egy másik kórház létesítését a „Ranolder” említett épületében.

A Magyar Királyi Külügyminisztérium azt is tudomásul vette, hogy az Apostoli Nunciatúra a fent említett intézményeket különleges védelme alatt állóknak tekinti, és tájékoztatni fogja a többi minisztériumot abból a célból, hogy részük-ről minden segítséget és támogatást megadjanak, hogy az esetlegesen felmerülő nehézségeket, főként az élelmezés megszervezésében, le tudják küzdeni.

Eredeti, géppel írott, francia nyelvű fogalmazvány.

MNL OL-K71-III/6-1944-2616.

A fogalmazványt Andreánszky Jenő külügyminiszter-helyettes elé terjesztették jóváhagyásra, a dosszié felzetén Kemény Gábor kézjegye látható. A jegyzék magyar nyelvű változatát december 7-én megküldték Vajna Gábor belügy-, Rajniss Ferenc vallás- és közoktatásügyi-, Jurcsek Béla közellátási-, valamint a Beregfy Károly honvédelmi miniszternek, tudomásulvétel végett, azzal a kéréssel, hogy „a felsorolt intézmények fenntartásához minden támogatást, különösen az élelmezés megkönnyítése érdekében, megadni szíveskedjék”.

283. c.)

1944. november 27.

**Angelo Rotta pápai nuncius levele Beregfy Károly honvédelmi miniszterhez:
tíz zsidó konvertita munkaszolgálatos átadását kéri a nunciatúra karitatív
és szociális intézményei számára**

N.2625/2944²

M. kir. Honvédelmi Miniszter Úrnak,

B u d a p e s t

Az Apostoli Nunciatúra által létesített és a jövőben még létesítendő szociális és karitatív intézményekkel kapcsolatos és jórészt fizikai természetű tennivalók elvégzése céljából tisztelettel kérem Miniszter Urat, méltóztassék a zsidósármazású, de keresztény hitre áttért egyénekből álló 701/XLIX. munkásszázad létszámából körülbelül 10 főt az Apostoli Nunciatúra részére bizonytalan időre, visszavonásig átengedni.

Az átengedendő személyek előre meg nem határozható munkákat, így előre-láthatólag élelmiszer, tüzelőanyag szállítást, favágást, betegszállítást stb. fognak végezni.

² Az iktatószámot kézzel, tintával írták a kérvényre.

Tekintettel arra, hogy más megfelelő személyzet hiányában az Apostoli Nunciatura a mindinkább nagyobb mérvű karitatív jellegű munkákat nem képes teljesíteni, – nagyon kérem fenti kérelmem sürgős teljesítését.

Előre is őszinte köszönetemet fejezem ki:

+ *Angelo Rotta*
NUNZIO APOSTOLICO
(Pápai Követ)

Eredeti, géppel írott, magyar nyelvű tisztázat, Angelo Rotta saját kezű aláírásával, a nunciatura francia nyelvű fejléces levélpapírján.

MNL OL-K150-XVII-2-1944.

A Honvédelmi Minisztériumban november 29-én iktatták 60.180/1944. sz. alatt a kérvényt, melyre tintával ráírták: „I. Csf.”

284.
1944. november 27.

Asta Nilsson a Svéd Vöröskereszt Gyermekosztálya nevében a Svéd Vöröskereszt magyarországi kirendeltsége Gazdasági Osztályától kér utalványt 6 vagon szénre és egy vagon kokszra

Hivatkozunk igen tisztelt Wahrmann [Ernő] urukkal folytatott telefoni megbeszélésünkre, melynek folytán tisztelettel kérjük a gyermekotthonaink részére kiutalt 6 vagon porosz szénre és egy vagon kokszra vonatkozó utalványt e sorok átadójának kiadni.

Köszönetünket kifejezve

vagyunk teljes tisztelettel

Asta Nilsson

Eredeti, géppel írott, magyar nyelvű tisztázat, a „Svéd Vöröskereszt Magyarországi Kirendeltségének Központja Budapest, 82.” feliratú fejléces levélpapírján, a Svéd Vöröskereszt magyar és svéd nyelvű körpecsétjével, valamint „Svéd Vöröskereszt Gyermekosztály” feliratú körpecséttel, Asta Nilsson saját kezű aláírásával.

MNL OL-P 1577.

285. a.)
1944. november 27.

**A Zsidó Tanács feljegyzése Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő,
miniszteri biztossal megtárgyalandó problémákról: a gettó élelmezése,
közlekedésének megszervezése**

- 1.) Betegszállítás a további napokra¹
- 2.) Védett területről bejáró tisztviselők, orvosok, ápolók²
- 3.) Közlekedés a két gettóval
- 4.) Élelmezés kérdése³
- 5.) Közlekedés a védett területen⁴
- 6.) A védett területen lakók élelemmel ellátása
- 7.) A Rumbach utcai templom és épületének felszabadítása⁵
- 8.) Előterjesztések átadása⁶
- 9.) Igazolványok⁷
- 10.) Akácfa u. 18., 22., 27.⁸
- 11.) Akácfa u. 28. csecsemő otthon alkalmazottak⁹

285. b.)
1944. november 27.

**A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő,
miniszteri biztossal a gettó egészségügyéről, élelmezési problémákról,
egy központi konyha felállításáról**

Jelen voltak:

Stöckler

Dr. Földes

Dr. Nagy

Solymossy közlése:

- 1.) Közölte, hogy a mentőszolgálatot 28-ra is rendelkezésre bocsátja.
- 2.) Érdeklődésünkre kijelentette, hogy az általa aláírt igazolványokat az őrszemek elismerik.

¹ E pont mellett kézzel, ceruzával írva: „elintézve XI. 28-ra”.

² E pont mellett kézzel, ceruzával írva: „utasítva vannak az őrszemek”.

³ E pont mellett kézzel, ceruzával írva: „folyamatban”.

⁴ E pont mellett kézzel, ceruzával írva: „a razzia után”.

⁵ E pont mellett kézzel, ceruzával írva: „ígéretet kaptunk”.

⁶ E pont mellett kézzel, ceruzával írva: „külön az egyes kérelmek ügyosztályok szerint”.

⁷ E pont mellett kézzel, tintával, más kézírással: „Dr. Földes átadta Lőcsey főfelügy.”.

⁸ E pont mellett kézzel, ceruzával írva: „elintézve, előjegyezve”.

⁹ E pont mellett kézzel, ceruzával írva: „névszerinti jegyzék”.

3.) Intézkedett, hogy az Akácfa u. 18., 22., 27. alá ne telepítsenek, mert azokat öregek részére jelöltük ki.

4.) Kértük intézkedését az Akácfa u. 38. csecsemőotthonból elvitt védőnők visszahozását, átadtuk a névjegyzéket és megígérte, hogy ha még itt vannak, visszahozza őket.

5.) A védett területen való közlekedést a razziák lefolytatása után kívánja szabályozni.

6.) Újból nyomatékosan figyelmeztettük az élelmezés megoldására. Elismer-
te, hogy ez a legfontosabb, és a maga részéről is megteszi a szükséges lépéseket.

7.) Megígérte a Rumbach utcai épület felszabadítását.

8.) A kisebb és általunk fizetendő kézikiadások fedezésére letétbe helyeztünk P. 500.-t.

9.) Kérte, hogy előterjesztéseinket egy kérdésről külön-külön tegyük meg, két példányban.

10.) Többi kérdéseinkre még nem kaptunk választ.

11.) Bejelentése szerint a mai és holnapi napon kb. 20.000 embert remél betelepíteni és utána néhány napig szünetelteti a betelepítést. Hangya [Szövetkezet] és a fűtő visszamaradását nem tartja keresztülvihetőnek.

12.) Néhány igazolványt aláírt.

Stöckler¹⁰

Korábbi intézkedésekre visszaszállítottak többek között kg. 2500.- Bébé le-
vest,¹¹ 1.000 kg. szárított káposztát, 150 kg. rántást, 500-500 kg. tésztát, burist¹²
és holnapra további szállítást ígértek.

Remélem, hogy holnapra üzembe helyeződik a Szövetség utcai konyha is.
Valamint a Síp u. 22. A Stern-féle konyhát szintén igénybe vesszük. A Síp [u.]
12. konyháját is üzembe helyeztük és az épületben levőket a betegekkel együtt
onnan élelmezzük. Kértem a Pártfogó kapacitásának emelését is, ahonnan ma
900 adagot a Teleki térre küldtünk. Somlót [Sándor] kértem lisztet és kenyeret
szállítani.

*Kézzel, tintával írt feljegyzés, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-1945.*

¹⁰ Az irat első lapjának végén van az aláírás. A befejező részt az irat hátlapján folytatták, de aláírás nincs rajta.

¹¹ Bébéleves: korong alakban árusított levessűrítmény, vízzel engedték fel.

¹² Buris: hántolatlan gabonatermék, árpagyöngy; a gettóban leves, főzelék készült belőle.

**Feljegyzés a Zsidó Tanács számára a nagy gettó egészségügyi problémáiról:
orvosok száma, betegszobák megszervezése, fertőző betegek ellátása¹³**

1./ Sürgősen meg kellene állapítani, hogy a gettó területén hány orvos és milyen szakú van olyan, aki működni képes. Ki kellene ezeknek a tábláját sürgősen akasztani, és gondoskodni róla, hogy a gettó területén arányosan legyenek szakma szerint elosztva. Ha – ami nagyon valószínű – ezek száma a kb. 30.000 ember kezelésére már most kevés, a Miniszteri Biztosnál el kellene járni, hogy a nap bizonyos szakában a védett gettóból az orvosok bejárhassanak.¹⁴

2./ Már most fel kell állítani három ambulatóriumot, és azok vezetését hozzáértő, végleges orvosokra bízni.

3./ Minden gettóházban egy betegszobát kell fenntartani, és gondoskodni róla, hogy a gettóházban képzett ápolónő legyen a lakók között a betegszoba ellátására. Ebben a betegszobában ágyakat kell, ha másképp nem, deszkából és szalmazsákból csinálni, mert a túlzsúfolt lakásban a betegek átmenetileg sem maradhatnak.

4./ Fertőző betegek részére igen sürgősen külön kórházat kell a gettóban felállítani.¹⁵

5./ Minden gettóházban meg kell szervezni a szociális gondoskodást, amennyire lehet [ezt] a házparancsnok vállalja, ennek kell gondoskodnia az ellátásra szoruló igényeiről és az alárendelő gyermekgondozók révén a szülői gondozásban nem részesülő gyermekekről.

6./ Meg kell vizsgálni, hogy vannak-e olyan házak, ahol alkalmas takaréktűzhelyek és alkalmas edények állanak rendelkezésre, és amely házakat, akár lakásonként, akár emeletenként, akár házanként való főzés révén az általános ellátásból ki lehetne kapcsolni.¹⁶

*Eredeti, géppel írott, kézzel kiegészített tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-1945.*

¹³ A lap tetején, a bal margó mellett kézzel, tintával írva: „Dr. Szegő”.

¹⁴ Az első pontot kapcsos zárójellel a bal margón összefoglalták és kézzel, tintával mellé írták: „Solymossy”.

¹⁵ E pont mellé a bal margóra három függőleges vonalat húztak, és az utolsó szó után kézzel, tintával beírták: „Dr. Grossmann”.

¹⁶ E pont mellé a bal margóra négy függőleges vonalat húztak. Kézzel tintával alatta még utólag két pontot beiktattak: „7. Mentőszolgálat (kocsival) 8. Fertőző mentő szolgálat. (Hatóság).”

286. a.)
1944. november 27.

**Roth Ernőné Toldy Árpád kormánybiztoshoz intézett levelében a
kormánybiztosság csekkszámáján lévő pénze felszabadítását kéri**

Tekintetes

Kormánybiztosság a zsidók vagyonának és jövedelmének rendezésére!

Mély tisztelettel van szerencsém kérni, hogy a t. Kormánybiztosság 157.880. sz. csekkszámáján levő 20.500.- pengő összegből, amelyet a balassagyarmati Pénzügyigazgatóság utalt át fenti számlára, a reám eső hányadot felszabadítani és kiutalni szíveskedjenek. Ez az összeg az általunk bérelt Szécsénkei Bér gazdaság által az 1943. évben termelt és beszolgáltatott többlet termények utáni, gazdapontok alapján átutalt jutalom.

Mellékelt okiratok tanúsága szerint őskeresztény származású vagyok. 1912-ben férjhez mentem, férjem zsidószármazású, házasságkötésünkön azonban kilépett az izraelita hitfelekezetből, római katolikus vallású és gyermekünk is kereszténynek született.

Férjem 32 évi szolgálat után 1926-ban nyugdíjba ment és az akkor kapott végkielégítést, valamint az én hozományommal és édesanyám pénzével először Szolnok megyében béreltünk gazdaságot, majd a bérlet lejártá után átvettük Nógrád megyében a Szécsénkei Bér gazdaságot, mely igen elhanyagolt állapotban volt. Nyolc év alatt költséget és fáradságot nem kímélve sikerült rendbe hozni és ezt a szóban levő 20.500.- pengős jutalom kiutalása is bizonyítja. A gazdaság a kormány rendelkezése értelmében 1944. ápr. óta zárgondnokság alatt állt. Ez idő óta egy fillér jövedelem nem volt, még a rendeletileg megállapított havi 1.000.- P-t sem kaptam meg, holott a gazdaságba befektetett tőke több mint 50%-a az én tulajdonomat képezte és a gazdálkodásban, valamint irányításban mindig cselekvőleg vettem részt, most pedig hibámon kívül hónapokon keresztül keservesen kell nélkülöznöm.

Mély tisztelettel vagyok bátor arra utalni, hogy jelen esetben közszerzeményről van szó és nem hiszem, hogy a kormánynak az volna a szándéka, hogy színkeresztény egyéneket teljesen tönkretessenek.

Ezeket tisztelettel felhozva kérem, hogy a fentemlített összegből az engem megillető részt kiutalni szíveskedjenek.

Mély tisztelettel

Roth Ernőné sz. Zimmer Hedvig Terézia

*Eredeti, géppel írott tisztázata, Roth Ernőné saját kezű aláírásával.
MNL OL-Mf. I.-21.051/1944.*

286. b.)
1944. november 27.

**Bajor István levélben kéri Toldy Árpád kormánybiztostól ingóságainak
zár alóli felmentését**

A Zsidó vagyon Kezelése Ügyeinek Kormánybiztosának,
Budapest V.,
Szabadság tér 15. sz.

Alulírott azon tiszteletteljes kéréssel fordulok Kormánybiztos úrhoz, hogy a XIV. Francia u. 4. szám alól Francia út 39. sz. alá ingóságaimat átvihessem, illetve azok zár alól felmentessenek.

Kérésemet alábbiakban indokolom:

Magyarország egyetlen köztisztviselője vagyok, akit kimagasló hazafias magatartása miatt, mert 15 millió pengő értékű vasúti berendezést átmentettem a nemzet számára a románok elől és mert nyugdíj és végkielégítés nélkül viselt MÁV főtishti rangomról önként lemondtam, úgy vitéz nagybányai Horthy Kormányzó úrtól 3.300/1944. M. E./2227. mentesítési szám alatt, valamint a jelenlegi Szálasi Ferenc nemzetvezető úr Vajna Gábor belügyminisztere által kiadott 16.157/1944. B. M. sz. mentesítő okiratok megerősítését közlő rendelet 13. oldalán alulról a 6.-ik tétel alatt mentesítettem a zsidótörvény rendelkezései alól.

Kérésemet ismételve, vagyok Kormánybiztos úrnak alázatos szolgája.

Bajor István
v. máv. főtiszt. pénzbeszedő.

Eredeti, géppel írott tisztázat, Bajor István saját kezű aláírásával.
MNL OL-Mf-I-21.062/1944.

A kérvényhez csatolták a dr. Krenner Zoltán királyi közjegyző által november 27-én kiállított, 1122/1944. ügyszámú „Tanúsítványt”, mely igazolta, hogy Bajor István a kérvényében megjelölt mentesítését bizonyító okiratokat bemutatta.

**A budapesti svéd követség jegyzékben tájékoztatja a Külügyminisztériumot:
a Tátra u. 6. sz. alatt svéd menleveles zsidók segélyezésével foglalkozó irodát
állítottak föl**

No 319 Hum/1944.¹

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K ²

A svéd királyi követség tisztelettel kéri, hogy az alábbi ügyben a Magyar Királyi Külügyminisztérium az illetékes szerveknél közbenjárni szíveskedjék.

A királyi követség szíves tudomásukra hozza, hogy a

Tátra u. 6. alatt

kis irodát nyitott, ahol a külföldiek gettója számára kijelölt házak védettjeinek szociális gondozását intézik.

A királyi követség szíves tudomásulvételt és az engedély megadását kéri. A Magyar Kir. Külügyminisztériumnak az illetékes hatóságoknál történő szíves közbenjárásáért a követség már előre leghálásabb köszönetét fejezi ki.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázatlan, a budapesti svéd követség fejléces levélpapírján, a követség ovális alakú, német nyelvű pecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K707-1944-1945-2. t. 13.149.

A svéd jegyzéket másolatban december 4-én megküldték a Belügyminisztériumba Toldy Árpádnak, a zsidó ügyek kormánybiztosának. Az átirat fogalmazványát Kemény Gábor külügyminiszter november 30-án szignálta. Az átiratban a svéd követség kérelmét támogatásáról biztosítva Kemény Gábor megjegyezte: „A Nemzetvezető 13.057/pol-44. sz. a. [latt] megküldött döntése a zsidók szociális segélyezésével foglalkozó külföldi szervezetek létesítését elvileg lehetővé teszi.” Kemény Gábor a Belügyminisztérium döntéséről mielőbbi értesítést kér.

¹ A lap tetején kézzel, tintával írva: „Wallenberg”.

² Ezzel egy sorban, kézzel, tintával írva: „I. Büm közölni”.

288.
1944. november 28.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka zsidók őrzésére és kísérésére
rendőröket vezényel ki**

Kivezénylés

15. Zsidók őrizetére és kíséretére a VIII. ker. Teleki tér 10. szám alatt levő gyűjtőállomáshoz a következő vezényléseket rendelem:

1./ folyó évi november hó 28., 29. és 30-án, naponta 7 órára kivezénylek 1 altisztet és 5 rendőrt.

VIII. ker. osztály 1 alt. 2 rdr. I. ker. osztály 3 rdr.

2./ november hó 28-tól a további intézkedésig: naponta 8 órára kivezénylek 1 altisztet és 4 rendőrt.

Kerékp. Osztály 1. alt. 2 rdr. 2 karb. Ezrd. 2 rdr.

Öltözet: szolgálati.

6800/Rfp. 1944. szám

[...]

20. A szóbelileg kiadott utasítás értelmében teljesítendő szolgálatra 1944. évi november hó 28-án a következő vezényléseket rendelem:

[...] 4./ 5 óra 30 percre a Szabadság-térre kivezénylem TARPATAKY ZOLTÁN r. főfelügyelőt és parancsnoksága alá Dr. SZÉKELY TIBOR, Dr. DEMÉNY GYULA r. felügyelőket, KATONA SÁNDOR r. s. felügyelőt, a 2. karhatalmi ezredtől 6 tiszte, valamint 20 altisztet és 180 rendőrt.

V. ker. osztály 2 alt. 15 rdr. VI. ker. osztály 2 alt. 20 rdr.

2. karh. ezred. 16 alt. 145 rdr.

Öltözet: szolgálati.

4920/109/Rfp. 1944. szám

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

**A Zsidó Tanács feljegyzése a Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő,
miniszteri biztossal megtárgyalni tervezett kérdésekről: nagy gettó élelmezése,
igazolványok**

- 1.) Betegszállítás további napokra¹
 - 2.) Közlekedés engedélyezése a gettóban, miután amúgy is lezárva
 - 3.) Az Erzsébet krt. 49. alatti raktárunkban Bata kerületvezetőnél elintézeni, hogy ottlevő élelmiszer és tüzelő készletünket ne vigye el. Az különben is
Nemz. Vör. Ker. Védelme alatt. A készletek a kórházak részére szolgálnak²
 - 4.) Előterjesztések.³
 - 5.) Élelmezés.
 - 6.) Igazolványok aláírása.
 - 7.) Dr. Beck közlekedési engedélye⁴
 - 8.) Weisz Mór sütőde Dob u. 22.⁵
 - 9.) Síp u. 22. Konyhába betelepítettek áthelyezése⁶
 - 10.) Szövetség u. 33. Rendkórház.⁷
 - 11.) Tattersaalba miért vitték a Hegyeshalomból jötteket.
 - 12.) Gettó területén lévő üres helyiségeket igénybe venni⁸
- Rumbach u. – felszabadítva 488 vissza
360 svéd
78 [olvashatatlan szó] (12)

Dr. Nagy J.
[olvashatatlan szó]
Kórház 3 személy

*Eredeti, kézzel írott feljegyzés, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-1945.*

¹ E sor mellett kézzel, ceruzával írva: „amíg végeznek”.

² E sorok mellett kézzel, ceruzával írva: „folyamatban átszállítani a gettóba”.

³ E pont mellett kézzel, ceruzával „pipa” jel.

⁴ E pont mellett kézzel, ceruzával: „elintézi”.

⁵ E pont mellett kézzel, ceruzával: „javaslat az üzem [olvashatatlan]”.

⁶ E pont mellett kézzel, ceruzával dupla „pipa” jel, mellette: „saját hatáskörben”.

⁷ E sor mellett kézzel, ceruzával dupla „pipa” jel.

⁸ E sor mellett kézzel, ceruzával: „lehet”.

290.
1944. november 28.

200 zsidó az OMZSA-tól kér segítséget

Az Omzsa tekintetes vezetősége
Kérjük szíves sürgős segítségüket
Dob utca 11. számú házba betelepített 200 zsidó személy részére, akik teljesen nincstelenül, élelem nélkül várjuk minél előbbi közbe járásukat.
Hálás köszönettel és teljes tisztelettel

200 zsidó személy

Eredeti, kézzel, tollal írott tisztázat.

MZSL-OMZSA-1944-1946.

A levél hátoldalán ugyancsak kézzel, tintával írva: „Gettó parancsnok”.

291.
1944. november 28.

Budapest III. kerülete előljárójának jelentése a fővárosi kerületi előljárók értekezlete elnökének a Pénzügy-igazgatóság lakásügyi rendeletének végrehajtásáról

28.584/1944-III. ker.

Hiv. szám: 182 sz. körlevél

Fogalmazvány
dr. Vigyázó Géza tanácsnok úrnak,
a szföv. ker. előljárók értekezlete elnökének.

Budapest.

A 153.005/1944. – IX. szám alatt kelt polgármesteri határozattal közölt pénzügyigazgatósági átírat¹ tárgyában értesítem Elnök Urat, hogy a vezetésem alatt álló előjáróságon a pénzügyigazgatóság által kifogás tárgyává tett gyakorlatot nem folytattak.

A volt zsidó lakásokba behelyezetteket minden esetben utasították, hogy a lakásban talált ingóságok iránti igénylésével a kir. pénzügyigazgatósághoz forduljon, és annak álláspontja közléséig az ingóságokat a lakás egyik helyiségében pecsét alatt helyezték el. Kivételt képeznek az u. n. kulcsos lakások, amelyekben talált leltár szerinti ingóságokat a lakásba helyezettnek leltár szerint minden esetben átadták, mert a kulcsos lakások bútorzata és egyéb használati tárgyak rendeltetése éppen az volt, hogy a bombakárosult hajléktalan [sic!] használatára szolgáljanak.

[olvashatatlan aláírás]
III. ker. előljáró

Géppel írott tisztázat.
BFL-IV-1472-a.-1944-26.466.

¹ Nem található az iratok mellett.

Vajna Gábor belügyminiszter rendelete a nagy gettó megszervezéséről

8.935/1944. B. M. eln. szám.

HIRDETMÉNY.

1. A m. kir. kormány a Budapesten élő, sárga csillag viselésére kötelezett zsidóknak a VII. ker., Dohány-, Nagyatádi Szabó István-, Király-, Csányi utca – (3–6. szám.)- és Rumbach Sebestyén (15–19. szám) utcák, a Madách Imre út, Madách Imre tér és a Károly király út által határolt területre való összeköltöztetését és a zsidók részére kijelölt területnek (gettónak) a nemzsidók által lakott területtől való elkülönítését elrendeli.

A határként felsorolt utakra és utcákra nyíló házak nem tartoznak a zsidók részére kijelölt területhez.

2. A zsidók részére kijelölt területen nemzsidók nem lakhatnak, foglalkozásukat ott nem gyakorolhatják, hatóságok és közintézmények e területen nem székelhetnek.

3. A magyarság sorsát évszázadokra eldöntő élet-halál harcban mindnyájunknak áldozatot kell hoznunk. A kormány tudatában van azoknak a rendkívüli nehézségeknek, amelyek a kérdés megoldásával kapcsolatban a kitelepítendő nem zsidó lakosságra hárulnak, de a jobb jövőbe vetett szilárd hittel, a győzelem zálogaként vállalnunk kell ezt az áldozatot is.

4. Gondoskodom arról, hogy a kitelepített nemzsidó lakáshasználók, (tulajdonos, hasznélvező, bérlő, keresztény házfelügyelő stb.) a székesfőváros pesti oldalán legalább olyan lakáshoz jussanak, mint amilyent elhagyni kényszerülnek. A kitelepített lakáshasználók nemzsidó albérlői lehetőleg azokkal együtt egy lakásba költözzenek. A kiköltöző zsidók lakásaiban lakó nemzsidó albérlők egyelőre albérleteikben megmaradhatnak, de a fennálló jogszabályok értelmében az új bérlővel új megállapodást tartoznak kötni; joga van azonban az új bérlőnek 15 napos határidővel az albérlőnek felmondani. A bérletre jogosult albérlők bérleti lakásba helyezésére a kitelepítés végrehajtása után kerül sor.

5. **A zsidóknak a kijelölt, zárt területre való telepítése folytán kiürült lakásokat az onnan kitelepített közhivatalok, közintézmények és nemzsidó lakosság elhelyezéséig más célra igénybe venni senkinek sem szabad.** A zsidók által eddig lakott házak tulajdonosai, illetve megbízottai (házgondnok, házkezelő, házfelügyelő) a lakók névtáblája mellé a rendelet kihirdetésétől számított 24 órán belül a szabaddá lett zsidó lakásokról egy lakáskimutatást tartoznak kifüggeszteni. A lakáskimutatás rovatai a következők: emelet, ajtószám, hány szobás a lakás, udvari vagy utcai lakás-e, mennyi a havi lakbére, a zsidó lakó a közművektől milyen bérleti tárgyakat bérel.

6. A zsidók részére kijelölt területről kitelepítendő nemzsidók a lakásügyi kormánybiztostól¹ a házfelügyelők útján lakásukra kézbesített, sorszámozott „Lakásjogosultsági Igazolvány”-t kapnak, amelynek felmutatása esetén a háztulajdonosok, illetve megbízottjuk a zsidók áttelepítése folytán megüresedett lakásokat kötelesek megmutatni és kívánatra az igénylőként először jelentkező, kitelepítésre kötelezett jogosult nemzsidónak bérbe adni. A lakásjogosultsági igazolványhoz egy „Nyilatkozat” és ezen egy kis „Szelvény” is van csatolva. A bérlet létrejötte után az új bérlő a szelvényt letépi és a kibérelt lakásnak megfelelő helyre a lakók névtáblájára helyezi, vagy ahol csak névjegyzék van, bera-
gasztja. A „Nyilatkozat” a bérbeadás elismerésére szolgál, ezt tehát a bérbeadó (háztulajdonos, stb.) vagy megbízottja aláírva a bérlőnek visszaadja.

7. A bérbeadónál csak a „Lakásjogosultsági Igazolvány” marad, aki ezeket lakásonként összegyűjti és a lakások elfoglalása után négy nap múlva utólagos elbírálás, illetve felülvizsgálat céljából a lakásügyi kormánybiztoshoz névjegyzék kíséretében felterjeszti. A névjegyzékbe valamennyi új bérlő nevét, a lakásjogosultsági igazolvány számát és az üresen maradt lakásokat emelet, ajtó és a szobák száma szerint fel kell tüntetni. A névjegyzéket a ház légoltalmi parancsnoka is aláírja.

8. Ezzel az eljárással a hosszadalmas lakásigénylést leegyszerűsítettem és alkalmat adtam arra, hogy minden kitelepült nemzsidó bérlő életviszonyának megfelelő lakáshoz jusson.

9. Felhívom a kitelepülésre kötelezett lakáshasználókat (háztulajdonos, hasznélvező, bérlő stb.), hogy a sárgacsillagos házakban lévő, megürült lakásokat a legrövidebb időn belül nézzék meg és igényléseiket a bérbeadónál vagy megbízottjánál nyújtsák be; amennyiben bármi tekintetben visszaélést észlelnének, feljelentéseiket az illetékes kerületi kapitányságoknál s egyúttal a ker. pártvezetőségénél is tegyék meg.

A nemzsidók átköltözésének e rendelet közzétételétől számított 6 (hat) napon belül meg kell történnie.

A bérbevehető sárgacsillaggal megjelölt házak jegyzéke a zsidók részére kijelölt területen jelenleg lévő keresztény és vegyes házak házfelügyelőinél megtekinthető.

10. A zsidók által elhagyott lakásban visszamaradt bútorokat és egyéb ingóságokat az új bérlő a házi légoltalmi parancsnok és a bérbeadó vagy megbízottja közösen vegyék jegyzékbe, azt mindhárman írják alá és a bérbeadó a székesfővárosi m. kir. pénzügyigazgatóságnak (V. ker., Szent István körút 15. sz.) elismervény ellenében szolgáltatassa be. A nemzsidó bérlők a volt zsidó házakban talált bútorokat és ingóságokat használatba vehetik, éppen ezért saját ingóságaik közül csak a legszükségesebbet vigyék magukkal; hogy elhagyni kényszerült lakásaikból az oda beköltöztetett zsidók elől értékesebb vagy számukra különösen kedves azokat a berendezési tárgyaikat is biztonsága helyezhessék, amelyeket új lakásukba az idő rövidsége és szállító eszközök hiánya miatt magukkal nem vihetnek, a gettó határvonalát képező utcák kiürített zsidó há-

¹ Dr. Strache Gábor.

zaiban egyes alkalmas lakásokat jelöltem ki e vagyontárgyak elraktározására. A beraktározás végeztével lezárt és lepecsételt e lakásoknak őrzéséért az illető ház házfelügyelője és a ház légo. parancsnoka egyetemlegesen felelősek. A kijelölt helyiségek jegyzékét és a raktározás végrehajtásához szükséges egyéb tudnivalókat a nemzsidók által elhagyandó házak házfelügyelőinél megtekinthető 142/6.-zs.ü.–1944. számú „Hirdetmény” tartalmazza.

11. A nemzsidók folyó évi december hó 2-től folyó évi december hó 7-ig tartoznak a zsidók részére kijelölt területről kiköltözni. A budai kerületekbe csak azok költözhetnek, akiknek ott saját házuk van és az a zsidók összeköltöztetése következtében megürült. Azok a nemzsidók, akik elhagyandó lakásukban távbeszélő készülékkel rendelkeznek, kötelesek e készüléket a m. kir. posta Távbeszélő Hivatalának (Csengery utca 14/16.) e rendelet megjelenésétől számított 48 órán belül leadni.

12. A kitelepülés végrehajtására szállítóeszközök csak korlátozott számban állanak rendelkezésre. A szükséges szállításokról mindenki maga gondoskodik. Az egyszobás lakások bérlei 450 pengő, a kétszobás lakások bérlei 600 pengő, az ennél nagyobb lakások bérlei pedig 750 pengő, a magános albérlők 100 pengő, a női albérlők 200 pengő, a családok albérlők 300 pengő átköltözködési segítségre tarthatnak igényt. Az erre vonatkozó és a ház légoltalmi parancsnoka és a háztulajdonos (megbízottja) által igazolt kérvényeket folyó évi december hó 15-ig a székesfőváros polgármesteri IX. (társadalompolitikai) ügyosztályánál (IV., Központi Városháza, Károly körúti szárny, udvari feljárat, II. emelet) kell benyújtani.

13. A kitelepített közhivatalok, közintézmények, ügyvédek, orvosok, gyógyszerészek, mérnökök stb. az ugyanilyen célra szolgált helyiségek igénylésénél elsőbbséggel bírnak. Üzlethelyiségeket, műhelyeket, hasznos hajtó jogosítványok gyakorlására szolgáló helyiségeket, illetőleg a jogosítványok átírását az új helyiségekre a DNHR. (Dolgozó Nemzet Hivatás Rendje) Kereskedelem Hivatalrendjén keresztül a szakmai miniszteri biztosok mellé kirendelt Pártbiztos útján kell kérni; az rövid úton intézkedni köteles, hogy a kitelepített nemzsidó személy azonos terjedelmű és értékű üzlet, műhely stb. birtokába jusson, mint amilyet elhagyni kényszerült. Ily módon a nemzsidó személy üzlete megy át az állam tulajdonába és az átcserélt zsidó üzlet válik a nemzsidó személy tulajdonává. A kérvényeket a DNHR. Kereskedelem Hivatalrendje irodájában (V. ker., Sas utca 1. sz.) kell benyújtani. A kérelmek helytálló voltát a házfelügyelő és a ház-légo. parancsnok büntetőjogi felelősség terhe mellett kötelesek igazolni. Az illetékes hatóság az előterjesztett kérelmeket két héten belül köteles érdemlegesen elintézni.

14. Közhivatalok és közintézmények lehetőleg zsidó intézmények helyiségeibe helyezendők el.

15. A kitelepülés alól csak azok a hadiszolgálatot teljesítő katonák mentesülnek, akiknek bérelt lakásuk zárva van és az áttelepülésre kötelezhető hozzátartozójuk nincs. Ezeket a lakásokat bizottságilag le kell pecsételni.

16. A kitelepülésre kötelezett nemzsidó személyek minden kérdést felölölő tájékoztatása végett a VII. ker., Dohány utca 32. szám alatti polgári leányisko-

lában tájékoztató irodát állítok fel. Ez az iroda folyó évi december hó 2-től 5-ig, naponta 8 órától 16 óráig fog az érdeklődők rendelkezésére állani.

17. Tudom, hogy a nemzsidók kényszerű kiköltöztetése a kijelölt területről több száz magyar testvérünket érinti fájdalmasan, mert megszokott otthonukat el kell hagyniuk. Ezek a Testvérek nézzenek azokra a százezres tömegekre, akik az őszutó hidegében, sárában, gyermekkel karjukon, vagyonuk roncsait jelentő csomaggal vállukon, végtelen sorokban menetelnek a magyar Hazának a magyar véderő által szabadnak megtartott tájai felé. Mindenük elveszett; a szebb jövő reményében pusztá életüket mentik. Ha a gettóból kiköltöztetett magyar testvéri szívvel tekint elcsigázott, meggyötört, menekült véreire, lehet-e zoksza-va egy is, mikor az elhagyott lakás helyébe készen kapja az újat, mikor a költözködés anyagi terheit a juttatni rendelt segélyek könnyítik, el nem szállítható vagyonát biztonságos raktárak őrzik, elköltözésének tétje pedig nem a maga pusztá élete, hanem a közösség elsőrendű érdeke: a magyar főváros zsidókérdésének gyökeres megoldása!

Elvárom, hogy a keresztény lakosság megértéssel és áldozatos lélekkel pontosan eleget tesz [sic!] rendeletemnek és ezzel az eddig elhanyagolt zsidókérdés végleges megoldását elősegíti.

18. A rendelet ellen vétők, mint a magyarsággal közös sorsot vállalni vonakodó, nem kívánatos elemek családtagjait internáltatom, a családfőt pedig munkatáborba szállítatom.

Vajna s. k.
m. kir. belügyminiszter.

Nyomdai levonat.

Karsai Elek irathagyatéka, géppel írott másolat.

293.
1944. november 29.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka rendőröket vezényel ki zsidók
őrizetére, kísérésére**

Vezénylés.

3.

Zsidók kíséretére és őrizetére 1944. évi november hó 28-án a következő vezényléseket rendeltem:

1./ 2 óra 30 percre a Tattersaalba kivezényeltem KENYERES JÓZSEF r. s. felügyelőt és parancsnoksága alá 8 altisztet és 72 rendőrt:

I. ker. osztály	1 alt.,	8 rdr.,	VII. ker. osztály		5 rdr.,
II. ker. osztály		2 rdr.,	VIII. ker. osztály	1 alt.,	7 rdr.,
III. ker. osztály		2 rdr.,	IX. ker. osztály	1 alt.,	8 rdr.,
IV. ker. osztály		2 rdr.,	X. ker. osztály	1 alt.,	8 rdr.,
V. ker. osztály		5 rdr.,	XI. ker. osztály	1 alt.,	8 rdr.,
VI. ker. osztály	1 alt.,	4 rdr.,	XIV. ker. osztály	1 alt.,	8 rdr.
kerékp.[ár]osztály	1 alt.	5 rdr.			

2./ 2 óra 30 percre a Teleki tér 10. szám alá kivezényeltem az 1. karhatalmi ezredtől Dr. PÓKAI GÉZA r. s. fogalmazót, TAKÁCS ZOLTÁN r. s. felügyelőt, BORSZÉKI JÓZSEF r. felügyelő-gyakornokot és 120 rendőrt.

3./ 7 órára a Teleki tér 10. szám alól zsidóknak Csepelre való kíséretére és ottani őrizetére a további intézkedésig megfelelő váltással kivezényeltem 1 altisztet és 9 rendőrt:

VIII. ker. osztály	1 rdr.,	X. ker. osztály		2 rdr.,
IX. ker. osztály	4 rdr.,	csepeli osztály	1 alt.,	2 rdr.,

4./ 8 órára az óbudai téglagyárba kivezényeltem a 2. karhatalmi ezredtől 2 altisztet és 18 rendőrt,

5./ 9 órára a Szabadság tér 6. szám alá kivezényeltem Dr. EÖTVÖS ZOLTÁN r. s. fogalmazót, BORBÉLY ZOLTÁN, vitéz HAVASY JENŐ, KOMÁROMY FERENC és BENEDEK JÓZSEF r. s. felügyelőket, és a 2. karhatalmi ezredtől 200 rendőrt,

6./ 10 órára a Tattersaalba kivezényeltem 20 rendőrt:

lovasosztály 10 rdr., páncélos osztály 10 rdr.

Öltözet: szolgálati

Ezzel egyidejűleg az 1944. évi 332. számú rfp. np. 21. pontjával a Teleki tér 10. szám alá zsidóknak a Józsefvárosi pályaudvarra való kíséretére folyó évi november hó 27-től a további intézkedésig naponta 6 óra 15 perctől a szükségig elrendelt 2 altiszt és 18 rendőr vezénylését a mai nappal megszüntettem.

Távbeszélőn kiadattam

4920/Rfp. 1944. szám

Őrségi szolgálat.

26.

Az alant felsorolt helyekre 1944. évi november hó 28-án 12 órától a további intézkedésig, őrségi szolgálat ellátása céljára a következő vezényléseket rendeltem:

1./ A Bécsi út 136. szám alatti téglagyárhoz – 24 órai váltással – kivezenylem a 2. karhatalmi ezredtől 1 altisztet és 20 rendőrt.

Az őrség parancsnokául váltással kivezenylem SZENTANDRÁSSY ENDRE r. s. felügyelőt, dr. BALOGH JÓZSEF r. s. fogalmazót, dr. BARTOS KÁROLY r. fogalmazót, PERCZEL LÁSZLÓ r. s. felügyelőt.

2./ A Teleki tér 10. szám alá az őrségi szolgálat ellátása tekintetében az 1944. évi 332. rfp. np. 16. pontjának 2. alpontjában már rendelkeztem.

3./ A Tattersaalba kivezenylem a 2. karhatalmi ezredtől megfelelő váltással, a 2. karhatalmi ezredtől 1 altisztet és 9 rendőrt.

Távbeszélőn kiadattam.

Öltözet: szolgálati

6800/4/Rfp. 1944. szám.

Zsidók kíséréte.

27.

A zsidóknak kíséretére 1944. évi november hó 29-én 7 órára a Teleki tér 10. szám alá a következő vezényléseket rendeltem:

1./ zsidóknak Csepelre való kíséretére kivezenylek 1 altisztet és 9 rendőrt.

I. ker. osztály 3 rdr., II. ker. osztály 3 rdr., csepeli osztály 1 alt., 3 rdr.

2./ zsidóknak a Fehérvári úti fatelepre való kíséretére kivezenylek 1 altisztet és 5 rendőrt:

II. ker. osztály 2 rdr., XI. ker. osztály 1 alt., 3 rdr.

Öltözet: szolgálati.

6800/3/Rfp. 1944. szám

Kivezenylés:

28.

A Józsefvárosi teherpályaudvar X. számú kapujához a szóbelileg kiadott utasítás értelmében teljesítendő szolgálatra, 1944. évi november hó 28-án 15 órára KAMARÁS GÉZA és KÁZMÉR FERENC r. s. felügyelőket, valamint 2 altisztet és 18 rendőrt:

I. ker. osztály 2 rdr., VI. ker. osztály 1 alt., 3 rdr.,

II. " " 5 rdr., IX. ker. " 1 alt., 4 rdr.,

XIV. ker. osztály 4 rdr.

Öltözet: szolgálati.

Távbeszélőn kiadattam.

6800/3/Rfp. 1944. szám

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

**Sztehlo Gábor lelkész Kemény Gábor külügyminiszterhez intézett beadványában
tiltakozik a VKNB védelme alatt álló gyermekotthonok elleni
nyilas támadások miatt**

Van szerencsénk mély tisztelettel Nagyméltóságod tudomására hozni a következőket:

A M. Kir. Kormány [és] a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság Magyarországi Megbízottja között megállapodás jött létre, amely szerint a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alá helyezett gyermekotthonok és intézmények exterritoriálisnak tekintendők és azokat úgy a polgári, mint a katonai hatóságok tiszteletben tartják, és közhasznú tevékenységüket támogatják.

Ezzel a megállapodással ellentétben több ízben előfordult, hogy a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom egyes alakulatainak tagjai azokba a helyiségekbe, ahol a Nemzetközi Vöröskereszt védőtáblája ki volt függesztve, behatoltak, az ott lévőket igazoltatták, sőt az is előfordult, hogy a személyzet egyes tagjait, sőt gyermekeket is az otthonokból elvittek és azokat csak a Nemzetközi Vöröskereszt Magyarországi megbízottjának közbenjárására bocsátották ismét szabadon. Ilyen esetek előfordultak a Ribáry u. 12., a Guyon Richárd u. 8. és a Városmajor u. 54. számú otthonokban, ahol igazoltatások történtek, a Roskovics u. 8. számú otthonban, ahol tíz gyermeket elvittek és közbenjárásra is csak két nap múlva bocsátották szabadon, végül legutóbb f. hó 28-án a Gellérthegy u. 45. számú otthonban. Ez utóbbi otthonban két altiszt és egy nyilaskeresztes párttag jelentek meg és bár a ház védőlevelét és a Magyar Királyi Kormány-nal történt megállapodásnak a Nemzetközi Vöröskereszt pecsétjével ellátott kivonatát bemutatták, a lakás tulajdonosát, Baross Pál urat, továbbá a gondozó személyzet két tagját elvitték.

Ugyancsak megtörtént az is, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt szolgálati igazolványával ellátott tisztviselőinknek lakásába – amelynek ajtaján a Nemzetközi Vöröskereszt védőplakátja ugyancsak ki volt függesztve, – behatoltak és igazoltattak, sőt a Delegáció egyik tisztviselőjét a Párthelyiségbe bevitték, és csak intervencióra bocsátották szabadon. Minden esetben olyan személyekről van szó, akik a nagyméltóságoddal, illetve a m. Kir. Belügyminiszter úrral folytatott megbeszélés alapján helyeztettek a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alá.

Annak érdekében, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt Magyarországi Bizottságának Gyermekakciója közhasznú tevékenységét tovább folytathassa, kérjük nagyméltóságodat, kegyeskedjék intézkedni olyan irányban, hogy a felsoroltakhoz hasonló esetek a jövőben elő ne fordulhassanak.

Nagyméltóságod szíves intézkedését előre is köszönve, maradunk

Mély tisztelettel

Sztehlo
ev. lelkész
a Gyermekakció vezetője

Eredeti, géppel írott tisztázat, a VKNB francia nyelvű körpecsétjével, a delegátus fejléces, francia nyelvű levélpapírján, „A Nemzetközi Vöröskereszt Magyarországi Delegációjának védelme alatt álló Gyermekakció” feliratú bélyegzővel, Sztéhlo Gábor saját kezű aláírásával.

MNL OL-K71-III/6-1944.

A beadvány második oldalának hátoldalán kézzel, kék színű tintával írva: „Emma da Colhér”. Alatta fekete színű tintával:

„Born

A 25 vezényelt munkaszolgálatos közé vegye fel ugyanazon századból Glass Tibor arany vitézségi érmes százados fiát Glass Tamást! Őskeresztény anyja van.” Mellette, ugyancsak kézzel, Kemény Gábor külügyminiszter szignója fölött a következők olvashatók: „9. Osztály! I. Válasz: értesítést [két olvashatatlan szó]! Ügyet kivizsgálják. II. Írni Bűmnek.[19] 44. XII. 13.”

A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztossal a nagy gettón kívüli intézmények fenntartásáról, igazolványok kiadásáról, a gettó területén lévő, keresztény kézben lévő üzemek átadásáról, és egészségügyi intézkedésekről

Jelen voltak: Stöckler
Dr. Földes
Dr. Nagy

Solymossy közlése:

1.) Bejelentette, hogy a kérdések nagy részét letárgyalta a miniszterrel, aki azokat majdnem teljes egészében jóváhagyta. Megbízta őt, hogy a jövőben minden kérdést, bármilyen természetű legyen is, saját hatáskörében intézzен el.

2.) Ideiglenesen engedélyezve van a Bethlen tér 2., Wesselényi u. 44., Szövetség u. 33., gettón kívüli intézmények fennmaradása. Az ezekből való közlekedést ő fogja rövidesen szabályozni.

Közölte, hogy most néhány napig nem lesz betelepítés és ezalatt az összes függő kérdéseket megoldja, ill. elintézi. Így a tanácsi kinevezés és igazolványok kérdését is.

3.) A Rumbach utcai helyiségeket (templom is) a zár alól feloldotta.

Kijelentette, hogy a gettó területén levő és annak fenntartásához felhasználható keresztény kézben levő üzemeket nekünk átadja, jelenlegi tulajdonosukat gettón kívül hasonló üzemmel kártalanítja. Kérte a számba jövő üzemek jegyzékét.

4.) Betegszállítás ügyében kérésünkre úgy döntött, hogy a mentők addig állnak rendelkezésre, amíg az összes beteget beszállították.

5.) Átadtuk 28-ról kelt két előterjesztésünket (orvosok kirend. gettóba, mentőfogatok rendelkezésre bocsátására).¹

Dr. Földes jelentése szerint 30-án megnyílik a Szövetség és Síp utcai konyha, úgy hogy ezekkel a gettó jelenlegi létszámát ki tudjuk elégíteni.

6.) Kérdésünkre, hogy mennyi volt a téglagyárba szállítottak száma, azt felelte, 680.

Stöckler

*Kézzel, ceruzával írt feljegyzés, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

¹ Nem található az iratok mellett.

296.
1944. november 29.

**A budapesti svéd követség jegyzékben tiltakozik a Külügyminisztériumnál:
fegyveres párttagok a Svéd Vöröskereszt védnöksége alatt álló épületekből
embereket hurcoltak el**

M. Kir. Külügyminisztérium,
Budapest

Török Titkár Úr figyelmébe!

PRO MEMORIA

Hivatkozással telefonbeszélgetésünkre a következőket van szerencsénk közölni:
F. év nov. 21-én a Rudolf tér 6. sz. alatti és a Svéd Kir. követség védnöksége alatt
álló Svéd Vöröskereszt védőlevéllel ellátott személyek részére kijelölt házba az
esti órákban fegyveres párttagok nyomultak be.

A házban tartózkodó Várhelyi Ferenc és Várhelyi Tamás Svéd Vöröskereszt
tisztviselőket, kik svéd védőútlevéllel is el vannak látva, magukkal vitték, s az-
óta róluk semmi hír.

Az eddig a svéd kir. követség által különböző helyeken, mint az Újlaki Tég-
lagyár, Radetzky laktanya, párthelyiségek, eszközölt tudakozódások teljesen
eredménytelenek maradtak.

A svéd kir. követség a M. Kir. Külügyminisztériumnak fáradozásáért előre is
leghálásabb köszönetét nyilvánítja.

*Eredeti, magyar nyelvű, géppel írott tisztázat, a budapesti svéd követség német
nyelvű fejléces levélpapírján, a követség ugyancsak német nyelvű körpecsétjével,
aláírás nélkül.*

MNL OL-K63-1944-43-13.156.

*A jegyzéket Kemény Gábor külügyminiszter másolatban november 30-án meg-
küldte a Belügyminisztériumba Toldy Árpádnak, a zsidó ügyek kormánybiztosá-
nak, valamint Gera József pártépítés-vezetőnek azzal, hogy a panaszt vizsgálta-
sák ki, és az eredményről „mielőbb” tájékoztassák.*

297.
1944. november 29.

**Muraközy Gyula református lelkipásztor levélben kéri Ravasz László
református püspököt, engedélyezze Weisz Tiborné konvertita anyakönyvének
kiadását**

5112/1944. ikt. sz.¹

Főtiszteletű és Nagyméltóságú Püspök Úr!

Szomor Ilona Irén, férjezett Weisz Tiborné az 1868. évi LIII. t. c. szabályszerű megtartásával 1944. június 19-én és 1944. július 6-án az izraelita hitközségből a pesti izraelita hitközség rabbisága K. 2111/1944. számú bizonyítványa szerint kijelentkezett. Kálvin téri egyházközségünkbe való belépési szándékát 1944. július hó 6-án bejelentette s e bejelentés alapján őt egyházunk tagjai sorába felvettük. A meginduló áprilisi tanfolyamon hűségesen részt vett, e tanfolyam azonban közbejött akadályok miatt abbamaradt. Szomor Ilona Irén, férjezett Weisz Tiborné tehát saját hibáján kívül nem fejezheti be áttérését egyházi szempontból.

Mély tisztelettel javaslom Főtiszteletű és Nagyméltóságú Püspök Úrnak, hogy arravaló tekintettel is, hogy Szomor Ilona Irén, férjezett Weisz Tiborné 1941-ben rendkívül kényszerítő körülmények miatt lépett ki a református egyházból, Isten hatalmas keze alatt őszinte megbánást tanúsítva lépett vissza a református anyaszentegyházunkba, szíveskedjék számára az áttérési anyakönyvi kivonat kiadását engedélyezni.

Vagyok Főtiszteletű és Nagyméltóságú Püspök Úrnak

kész szolgálja:
Muraközy Gyula
ref. lelkipásztor

Eredeti, géppel írott tisztázat, Muraközy Gyula saját kezű aláírásával, a Budapest-Kálvin téri Református Egyházközség (IX. Kálvin tér 7.) fejléces levél papírján.

DMREL-PL-6447/1944.

Ravasz László püspök a kérvényt december 4-én „véleményes javaslattétel végett” megküldte Szabó Imre református esperesnek. December 11-én kelt válaszában az esperes az illetékes lelkipásztor véleményére és a felsorolt indokokra való tekintettel a kérvényt pártolólág küldte vissza Ravasz püspöknek. (2674/1944.)

Ravasz püspök december 28-án kelt válaszában közölte Szabó esperessel, hogy a kérelem elbírálásával addig nem áll módjában foglalkozni, amíg az áttérésre vonatkozó összes okmányt a lelkészi hivatal föl nem terjeszti. (6447/1944.)

¹ Az iktatószámot tintával írták a levélre.

298. a.)
1944. november 29.

**Nyomozás Kanitz János zsidó kiszabadítása ügyében az I. kerületi nyilas
pártszervezetben**

J e g y z ő k ö n y v

Felvétetett a Nyilaskeresztes Párt Budapest I. ker. szervezetében, I. Mészáros u. 14., 1944. november hó 29-én 22. 45 órakor. Jelen vannak: Gönczöl Dezső m. kir. főhadnagy, Dus Sámuel t. őrmester, Bagi Jenő kerületvezető h., Szabó István, Bereczky Sándor, Erdei József ifj., valamint Lajtonyi Gyula testvérek és vitéz Szedressy-Kokas Ferenc t. hadnagy.¹ Lajtonyi Gyula előadja, hogy f. hó 28-án azt a megbízást kapta, hogy Kanitz János² zsidó kiszabadításának ügyében lépjen érintkezésbe vit. Kokas hadnaggyal, és amikor az ügy annyira előre haladott, hogy a zsidómentést bizonyítani lehet, a letartóztatást foganatosítsa. Ebben az ügyben még ugyanaznap este 19. 45 órakor a Karátsonyi u. 4. sz. ház előtt özv. Ágyanszky³ Lászlóné révén találkozott vit. Kokassal, aki kijelentette, hogy nagyobb összeget is hajlandó áldozni a zsidó kiszabadításáért. Először Tízezer [sic!] pengőt ajánlott fel, végül is azonban Tizenötezer pengőben egyeztek meg. A megbeszélés után előlegként Ezer pengőt adott át, amit a kerületi szervezetben azonnal letétbe helyezett. Megbeszélés szerint másnap, nov. 29-én este a Horváth-kertben megbeszélt helyen újra találkoztak, amikor a Tizenégyezer pengőt kellett volna átadni a zsidó ellenében. Ott azután a Városparancsnokság által küldött tiszti készülség segítségével letartóztatta és a kerületi párthelyiségben előállította.

Vit. Kokas hadnagy kijelenti, hogy a fentiek megfelelnek a valóságnak, azonban megjegyezni kívánja, hogy bár felhatalmazása volt arra, hogy nagyobb pénzüsszeget is ígérjen a zsidó elhozataláért,⁴ az összegszerűséget először Lajtonyi testvér vetette fel, sőt az előleget is kívánta.

A jegyzőkönyv felolvasás után helyeslőleg aláíratott.

Kmf.

Előttünk, mint tanúk előtt:

Gönczöl Dezső fhdgy

Szabó István

Bereczky Sándor

¹ Az eredetiben „Kakas” szerepel, saját kezű aláírása alapján a szövegben végig javítottuk.

² Az eredetiben a jegyzőkönyvekben végig „Kánitz” szerepel, Kanitz Jánosné saját kezű aláírása alapján javítottuk.

³ Az eredetiben „Agyjászky” szerepel, saját kezű aláírása alapján javítottuk.

⁴ Az eredetiben itt a „kiszabadításáért” szó szerepelt, ezt szaggatott vonalakkal a jegyzőkönyv vezetője áthúzta.

Dus Sámuel t. őrm.
Jegyzőkönyvvezető:

v. Szedressy-Kokas Ferenc

Jajczay Klára
Bagi Jenő
Lajtonyi Gyula
ifj. Erdei József

Géppel írott tisztázat, zöld tintával írott saját kezű aláírásokkal.
ÁBTL-V-144.390/1. Farkas László és társai iratai
A jegyzőkönyv hátlapján kézzel, tintával írva: „Vettem: 1944. XII. 1. 19. 435/
Eln. váp. – 944. Vkf. bíróságnak, Margit krt. 85. I. em.”
Alatta ceruzával: „Kokas fogoly, Katona szabadlábon!”
A m.kir. Honvéd Vezérkar Főnökének I. sz. Bíróságán 1944. december 5-én H.
I. 453/1944. sz. alatt hat darab melléklettel vették át az iratot.
A Budapesti kir. büntető törvényszék iktatópecsétje 1944. december 13-án
kelt, 11.478 sz. Ugyanezen a napon kelt a Budapesti kir. ügyészség iktatópecsétje,
112.813 sz. alatt.

298. b.)
1944. november 29.

Katona József hadnagy kihallgatása

J e g y z ő k ö n y v

Felvétetett a Nyilaskeresztes Párt I. ker. szervezetében I., Mészáros u. 14. 1944. november 29-én 24 órakor. Jelen voltak: Gönczöl Dezső m. kir. Főhadnagy,¹ Bagi Jenő körzetvezető h., Szabó István, Bereczky Sándor, ifj. Erdei József valamint Lajtonyi Gyula testvérek és Katona József t. hadnagy.

F. hó 28-án este 8 órakor Katona József t. hadnagyot a Kanitz-féle zsidó ügy tisztázása érdekében a Nyilaskeresztes Párt I. ker. szervezetének parthelyiségében előállítottuk. Katona József hadnagy vallomásában a következőket adja elő:

Tudomásom volt arról, hogy Kanitz zsidót f. hó 26-án letartóztatták és feleségének iratait a lakásban felülvizsgálták, melynél én is jelen voltam. Azonban sem a zsidó kiszabadítása érdekében indított akcióról, sem az e célra elhozandó pénzösszeg nagyságáról nem tudok semmit, azonban megállapítom azt, hogy Kanitzné többször kijelentette előttem, hogy szeretné, ha férje haza jönne.

Kmf.

¹ Eredetiben itt Dus Sámuel neve szerepelt, de ezt utólag, zöld tintával kihúzták.

Előttünk, mint tanúk előtt:

Gönczöl Dezső fhdgy

Bagi Jenő

Lajtonyi Gyula

Bereczky Sándor

Katona József

ifj. Erdei József

Szabó István

Jegyzőkönyvvezető:

Jajczay Klára

Géppel írott tisztázat, zöld tintával írt aláírásokkal. – ÁBTL, uo.

298. c.)

1944. november 30.

Kanitz Jánosné kihallgatása

J e g y z ő k ö n y v

Felvétetett a Nyilaskeresztes Párt I. ker. szervezetében, I. Mészáros u. 14. sz. 1944. nov. 30-án 8. 20 órakor. Jelen vannak: Bagi Jenő körzetvezető helyettes, Bereczky Sándor, Szabó István és Lajtonyi Gyula testvérek, valamint Kanitz Jánosné, sz. Gerstl Ilona. Tárgy: megvesztegetés Kanitz zsidó kiszabadítása érdekében.

Kanitz Jánosné előadja, hogy f. hó 28-án az esti órákban Katona József jelenlétében vit. Szedressy-Kokas Ferenc hadnaggyal megbeszélte Kanitz zsidó kiszabadításának módozatait és belegyezett abba, hogy Tizenötezer pengőig is elmenjen a zsidószöktetés érdekében. Kifejezetten megállapítja és jelen vallomásával alátámasztja, hogy Katona József hadnagy is tudott az egész ügyről. Fent nevezett előadja, hogy vit. Kokas hadnagy erre a lépésre kizárólag Kanitzné érdekében határozta el magát. Kiegészítőleg kijelenti, hogy f. hó 26-án, már vasárnap szó volt róla, illetőleg felmerült annak a lehetősége, hogy Kanitzot kiszabadítják. Ekkor jelen voltak: vit. Kokas és neje, valamint Katona József hadnagy és dr. Csernó Aladár. Előadja még, hogy jelenleg semmiféle állása, foglalkozása nincs és készpénz vagyonából él. A jegyzőkönyv felolvasás után helyeslőleg aláíratott.

Kmf.

Előttünk, mint tanúk előtt:

Bagi Jenő

*Szabó István
Lajtonyi Gyula
Bereczky Sándor*

*Kanitz Jánosné
Jegyzőkönyvvezető*

Jajczay Klára

Géppel írott tisztázat, zöld tintás aláírásokkal. – ÁBTL, uo.

**298. d.)
1944. november 30.**

Ágyanszki Lászlóné kihallgatása

J e g y z ő k ö n y v

Felvétetett Budapesten a Nyilaskeresztes Párt I. ker. szervezetében I., Mészáros u. 14. 1944. nov. 30-án 9. 30 órakor. Jelen vannak: Bagi Jenő kerületvezető helyettes, Lajtonyi Gyula, Bereczky Sándor, Szabó István valamint özv. Ágyanszki Lászlóné, sz. Szabó Erzsébet.

Tárgy: megvesztegetés Kanitz zsidó kiszabadítása érdekében.

Özv. Ágyanszki Lászlóné előadja, hogy vit. Kokas hadnaggyal először 1944. nov. 27-én a déli órákban találkozott az I., Karátsonyi u. 4/a. sz. ház lépcsőházában, ahol is a hadnaggyal megösmerkedtek. Ugyanaznap este újra találkoztak, amikor a hdgy., hivatkozva a Nyilaskeresztes Párttal való összeköttetésére Ágyanszki Lászlónénak, kérte őt, hogy tudja meg, hogy Kanitz zsidót az I. ker. szervezetben tartják-e még fogva. Ezután még többször találkoztak, amikor is a hadnagy azzal jött elő, hogy nagyobb összeget is hajlandók áldozni azért, hogy Kanitz zsidó kiszabaduljon. Először Harmincezer pengőt ígért, későbbi alkalommal azonban kijelentette, hogy legfeljebb Tízezer pengőről lehet szó. Ágyanszki Lászlóné még kijelenti, hogy vit. Kokas hdgy. pisztolytáskájára ütve mintegy fenyegetőleg arra figyelmeztette őt, hogy nehogy azután őt a nyilasoknak átadja és ebből neki valami kellemetlensége támadjon. Mindezekről Ágyanszki Lászlóné a Nyilaskeresztes Párt I. ker. szervezetében azonnal jelentést tett és kérte, hogy küldjenek ki egy olyan testvért, akinek segítségével a tárgyalásokat mindaddig folytatják, míg a zsidómentést tárgyi bizonyítékkal alátámasztani nem lehet. Lajtonyi Gyula testvér lett megbízva az érintkezés felvételével.

Lajtonyi Gyula testvér előadja, hogy a megbízás értelmében, tudván arról, hogy vit. Kokas már előzőleg pénzt ajánlott fel, felvette a kapcsolatot Ágyanszki Lászlónén keresztül vit. Kokassal és parancs szerint járt el.

A jelenlévők felolvasás után a jegyzőkönyvet helyeslőleg aláírták.

Kmf.

*Bagi Jenő
Lajtonyi Gyula*

Szabó István
Bereczky Sándor
özv. Ágyanszki Lászlóné

Jegyzőkönyvvezető
Jajczay Klára

Géppel írott tisztázat, zöld tintás aláírásokkal. – ÁBTL, uo.

298. e.)

1944. december első napjaiban

Szedressy-Kokas Ferenc vallomása

Kanitz János velem egy házban, I. Márvány u. 1/b. alatt 1941 óta lakott, egy emelettel alattunk. Egy nagyszülője volt csak zsidó, maga kereszténynek született és a piarista gimnáziumot végezte el, – őskeresztény árja feleségével együtt minden megkülönböztető jelzés nélkül, keresztény társaságban forogva és azok által lakott házban élt.

Egyik vasárnap, múlt hó 25-én² az utcán, lakásától nem messze a Nyilaskezes Párt tagjai őt igazolásra szólították fel és felkísérték az I. Mészáros u. 14. alatti párhelyiségbe. – Mindezt nekem árja felesége mondotta el és könyörgött, hogy nézzek utána, hogy hol van az ura, akit mint 7 bordás tüdőplasztikai műtétet átszenvedett beteg embert el akarta látni élelemmel és valami meleg ruhával, mert az utcán mindezek nélkül tartóztatták le.

Számba véve ismerőseimet, elhatároztam, hogy Olasz Sándor Pártszolgálatvezető testvért, mint régi ismerősömet fogom felkeresni és bejelenteni neki az ügyet. Olasz testvért keresve egy rendőrőrmester a lakásomhoz közel-lévő Koronaőr u. 4. sz. alá küldött, hogy ott lakik a Propaganda Miniszter Úr –, mert azt hittem, hogy Olasz testvér még régi beosztásában ezt az állást tölti be. A lépcsőházban egy leánytól megtudtam, hogy ott nem Olasz, hanem Kovarcz Emil Miniszter úr lakik. – Elmondotta továbbá, hogy itt ebben a házban ő is a Nyilaskezes Párttól kapott lakásban lakik és az I., Mészáros u. 14. sz. alatti párhelyiségben fivérével együtt dolgozik. Megbeszéltük, hogy du. 4-re felmegyünk hozzájuk és elmegyünk moziba. Fel is mentem, de moziba nem mentem, mert közben megtudtam Olasz testvér pontos címét – a lánnyal közöltem, hogy most oda megyek és milyen ügyben, erre ő azt mondotta, hogy majd utána néz ő is, hisz ő úgy is ott dolgozik, hogy ott van-e még Kanitz, hogy felesége ruhát és élelmet vihessen fel neki. Megállapodtunk, hogy másnap felmegyünk du. 4 felé újra lakásukra. Utána felmentem Olasz testvér lakására és elmondottam neki Kanitz ügyét és kértem arra, hogy nézzen utána az esetnek, és ha Kanitz jogosan van ott, akkor maradjon ott, ha nem, akkor felesége nevében kérem intézkedjen, hogy minél előbb kerüljön haza az a beteg ember. Olasz felírta az ügyet és megígérte, hogy utána néz.

² November utolsó vasárnapja 1944-ben november 26-ára esett.

Másnap elmentem a leány lakására. Ott az előszobában előadta, hogy Kanitzot keresve már nem találta a Mészáros utcai helyiségben, hanem ő még tovább menve – örömet okozni – elment különböző táborokba és valami téglagyárba, beszélt vele és kérte, hogy írjak Kanitznak levelet. Nem írtam semmiféle levelet és nem adtam hitelt annak sem, hogy ő beszélt Kanitzcal. Erre ő erősködött, hogy még ismerősei által valami sofőr által haza is tudná hozni Kanitzot. Erre én azt válaszoltam, hogy nagyon örülne neki [a] felesége és tőlem cukrot és virágot kapna. „Mit érek én azzal !” – válaszolta a leány, ezért pénzt is lehet kapni. – Azt is kaphat fáradozásaiért – mert Kanitz felesége áldozni is kész azért, hogy a hosszú kivizsgálást és huzavonát elkerülje, mert férje úgy is haza jönne – minél hamarabb mellette lehessen és ápolhassa.

A leány azt mondta, hogy jöjjenek házuk elé 7 órára pontosan, majd hoz valakit [aki] ismerős a táborban. Odamentem, a leánnyal beszélgetve kb. 10 perc múlva egy fiatalember jött oda azzal, hogy mi valószínűleg már mindent megbeszéltünk, elhívott, hogy kettesben sétáljunk. Rögtön úgy kezdte, hogy térjünk a tárgyra, ilyesmiért nagy pénzt kér, 100.000 P-öt – erre én azt válaszoltam, hogy szó sem lehet róla. Kanitzot jogtalanul vitték el, ő úgy is haza jön. – Olaszgyón már bejelentettem, felesége legfeljebb 10.000 P-öt áldoz azért, hogy beteg férjét mihamarabb viszontlássa és ápolhassa. Végül 15.000 P. volt számára az az összeg, amit fáradozásáért kért, hogy ők úgy is osztozkodnak, a leány, a sofőr, az autó, a benzin, mind mind pénzbe kerül, ezt ő csak előleg mellett tudja elkezdni, mert a benzin és autóköltségek, stb. 1.000 P. kell – én nem akartam semmi esetre sem pénzről tudni, de végül is rábeszélte és adtam neki 1.000 P-öt.

Megbeszéltük, hogy másnap este 7-kor a Horváth-kertben a Blaha szobornál fogunk találkozni Kanitzcal és vele.

A megbeszélt időpontban oda is mentem teljesen fegyvertelenül, üres pisztolytáskával, mire a sötétségben 4 pisztolyt rám szegező ember ugrott elé és mögém – csapdába csaltak az onnan nem messze lévő, már előre kirendelt V. Á. P. segítségével [és] a Nyilaskeresztes Párt I. Mészáros u. 14. sz. helyiségébe kísérték kihallgatásra.

Mentségemül alázatosan bátorodom felhozni, hogy teljesen önzetlenül, egy szerencsétlen árja asszony könyörgésére mentem utána a szerintem igaz ügynek. Önként jelentkeztem katonának, most is, annak dacára, hogy lábsérülésem miatt kétszeri felülvizsgálaton felmentettek – önként vállaltam szolgálatot. – Jelentkezésem másolatát ügyem védője mellékeli az iratokhoz.

Soha még egy napra sem, még katonailag sem voltam megbüntetve. – Otthon feleségem és két kisgyermekem 3 1/2 éves leány és egy 1 1/2 éves fiú vár reám. Újra alázatosan jelentkezem csapatomhoz önként hadiszolgálatra és kérem tárgyalásom felfüggesztését a háború utánra.

v. Szedressy-Kokas Ferenc
t. hadnagy

Kézzel, tintával írott tisztázat, Szedressy-Kokas saját kezű aláírásával, keltezés nélkül. – ÁBTL, uo.

299.
1944. november 30.

**Kemény Gábor külügyminiszter tárgyalása Edmund Veesenmayer birodalmi
teljhatalmú megbízottal a semleges követségek által védelemben részesített
magyar zsidókról**

[...] Ezután Veesenmayer kérdezi külügyminisztert, hogy miért van jóval többszörös menleveles zsidó a Palatinus-házakban. Külügyminiszter kijelenti, hogy ezt az ügyet a maga részéről már két hete lezárta. Köztudomású, hogy hamis menlevelek kerültek forgalomba és a követségek is maguk többet állítottak ki, mire felhívta az illetékes rendőrhatalóságot, hogy a kontingensben megállapított mennyiséget (13.700) számolják le, a többit pedig azonnal adják le munkaszolgálatra. Ez a munkálat 10 napja folyik és kizárólag a rendőrhatalóság feladatkörébe tartozik és nem a külügyminiszterébe, mint ahogy mindig a külügyminiszterre akarnak rákenni bizonyos dolgokat. Ezt a követ köszönettel tudomásul vette. [...]

*Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.
MNL OL-K814-Mf-X-7076-16.718.*

300.
1944. november 30.

Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka rendőröket vezényel ki zsidók őrizetére és kíséretére a Tattersaalba és a Józsefvárosi pályaudvarra

Zsidók kísérete és őrizete

14. Zsidók kíséretére és őrizetére a következő vezényléseket rendeltem:

1944. évi november hó 28-án

1./ 20 óra 40 perckor a Tattersaalba zsidóknak a Teleki tér 10. szám alá való kíséretére kivezényeltem a páncélos osztálytól 1 altisztet és 14 rendőrt,

1944. évi november hó 29-én

2./ 6 órára a Józsefvárosi pályaudvarra kivezényeltem KAMARÁS KÁZMÉR r. felügyelőt és parancsnoksága alá 1 altisztet és 9 rendőrt:

I. ker. osztály	3 rdr.	VIII. ker. osztály	1 rdr.
II. " "	2 "	IX. " "	2 "
		X. ker. osztály	1 alt. 1 rdr.

[...] 4./ 9 órára a Teleki tér 10. szám alá zsidóknak a Bécsi úton lévő Újlaki téglagyárba való kísérésére kivezényeltem 1 altisztet és 9 rendőrt.

III. ker. osztály	1 alt.	2 rdr.	V. ker. osztály	2 rdr.
IV. " "	"	1 "	XI. " "	2 "
			XIV. ker. osztály	2 rdr.

5./ 8 órára a Tátra utca 4. szám alá rendfenntartásra kivezényeltem az V. ker. osztálytól 1 altisztet.

6./ 6 órára a Vilmos császár út 7. szám alá kivezényeltem az 1. karhatalmi ezred I. zászlóaljától 1 rajt /: 1 alt. 9 rdr.:/

Távbeszélőn kiadattam.

6.800/Rfp. 1944.

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

301.
1944. november 30.

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője jegyzékben arról tájékoztatja
a Külügyminisztériumot, hogy segélybizottságot állított föl**

A/99

J E G Y Z É K

A genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselője tisztelettel a következőket hozza a m. kir. külügyminiszter szíves tudomására.

A magyarországi képviselő a genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviseletén belül Segélybizottságot alakított, amelynek feladatköre a következő kérdésekre terjed ki:

a./ Menekültügy, magyarországi menekültek mindenfajta támogatása,

b./ Közétkeztetési konyhák szervezése, fuvarozás, készletek gyűjtése és ezek kezelése.

A Segélybizottság néhány napon belül elfoglalja az Andrássy út 52. sz. alatti irodáit. Ezenkívül az Alkotmány utca 5–7. alatt egy tanulóotthont tart fenn.

A magyarországi képviselő tisztelettel kéri a m. kir. külügyminisztert, hogy fentieket tudomásul venni és az illetékes magyar hatóságokat ezekről értesíteni szíveskedjék.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázata, a VKNB francia nyelvű, fejléces levélpapírján, körpecsétjével, budapesti képviselőjének ugyancsak francia nyelvű, piros színű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-III/6-1944-A/99.

302. a.)
1944. november végén

A Zsidó Tanács tervezete a nagy gettó megszervezéséről, a Tanács feladatköréről, a gettó körzetbeosztásáról, a gyógyszerellátásról, a temetkezésekről, a gettórendészetről¹

A Zsidó Tanács feladata

A gettó területén lakók közigazgatása, ellátása, minden ezzel kapcsolatos kérdés megoldása. Rendészeti és légoltalmi szervek felállítása, egészségügyi berendezések felállítása, valamint a postaszolgálat ellátása.

Közigazgatásilag a gettó területét a Tanács tíz körzetre kívánja osztani és minden ilyen körzetet egy körzeti előjáró vezetése alá helyezi, akinek főfeladata a Tanács, illetőleg a hatóságok rendelkezéseinek végrehajtása, illetőleg ellenőrzése, hogy azok betartassanak. A tíz körzeti előjáró minden nap hivatalos órát tart és elintézi a körzetben lakók ügyes-bajos dolgait. Ez által a felesleges ügyfél forgalom a Tanácsnál lecsökken és különben is biztosítja a gyorsabb elintézt, mert a körzeti előjárók naponta érintkezést tartanak fenn a Tanácsnál.

A körzeti előjárók az érintkezést a körzetükben lévő házakkal a Tanács által kinevezendő légóparancsnokok által látják el, akik a házakon belül, gondoskodnak a rendelkezések betartásáról.

A gettó területén lakókat a Tanács lakáshivatalok útján arányosan intézi el, a házakban ott lakókat bejelentő lapok útján nyilvántartja és ez által a gettó területén lakók ilyen szempontból is megfelelő ellenőrzés alatt állnak.

Ugyanezen körzeti beosztás szolgál az egészségvédelem alapjául, amennyiben minden körzet élére egy vezető orvost szándékozik állítani. A gettóba telepített orvosokat a tíz körzetben arányosan kívánjuk elosztani úgy, hogy az ott lakók megfelelő orvosi ellátásban részesülhessenek. Minthogy a gettó lakóinak úgyszólván száz százaléka tizenhat éven aluliakból, öregekből és betegekből áll, szükségessé vált már a beköltözés első perceiben megfelelő szükségkórház[ak] felállítása, amelyeknek számát valószínűleg szaporítani leszünk kénytelenek.

A fertőző betegek részére ugyancsak kórházat fogunk felállítani, illetve berendezni és elsőrangúan fontosnak tartjuk – és ehhez a Hatóság támogatására vagyunk kénytelenek számítani – fertőtlenítő felállítása és általában mindenmű járvány megelőző intézkedések megtétele [sic!].

A gyógyszerellátás tekintetében szintén tettünk már javaslatot és ezt másképpen nem tudjuk megoldani csak a Hatóság támogatásával. E célból szükséges megfelelő mennyiségű gyógyszer rendelkezésére bocsátása, amelyek azután a felállítandó elosztó helyeken keresztül, kerülnének elosztásra. (Gyógyszertárak.)

¹ Az iraton nincs dátum, tartalma alapján röviddel a gettó hivatalos megszervezése idején keletkezhetett. A feljegyzést feltehetően a Zsidó Tanács valamelyik tagja – talán Domonkos Miksa mint az adminisztráció vezetője – készítette.

A temetkezés kérdésében már folytattunk tárgyalást oly irányban, hogy a Székesfőváros Temetkezési Vállalatával karöltve bonyolódják le a temetkezés. E célból a gettón kívül összekötő tisztviselőket kell biztosítani, éppúgy a védett területen is egy fiók temetkezési osztályt felállítani. Természetesen az elhantolás csak a temetőben történhetik, ezért megoldandó és biztosítani kell a halottak elszállítását.

Az egészségvédelem keretébe tartozik a házak, lakások tisztán tartása, amelyre fokozottabb figyelmet fordítunk és a szükséges intézkedéseket megteesszük.

Tisztálkodás keretében a fürdők létesítése múlhatatlanul szükséges és ez irányban már javaslatot is tettünk a gettó határutcájában (Dohány utca) [lévő] Hungária fürdő rendelkezésre bocsátását, amely nagymértékben segítené e kérdés megoldását.

A szemet összegyűjtése és fuvarozása csak a Hatóság közreműködésével oldható meg és ezért kérünk ez irányban sürgős intézkedést, illetőleg a Köztisztasági Hivatalt utasítani, hogy a gettó területéről a szemetet rendszeresen elszállíttassa.

Rendészeti szempontból a gettó tíz körzete szolgál alapul körzetenként felállítandó őrségekkel, amelynek keretébe a légoltalmi szolgálat is tartozik, míg a központi irányítást a Tanács végezné.

A postaszolgálat megoldása a velünk még közlendő hatósági utasításoktól függően kerül majd kivitelezésre.

Külön szervek útján kívánjuk a gyermeknevelést és felügyeletet megoldani, mégpedig a gettó területén lakó volt tanszemélyzetünk bevonásával.

Élelmezés: legsúlyosabb problémánk egyike az élelmezés ellátása. Ez irányban is tettünk már javaslatot, kérve az illetékes hatóságot, hogy

- 1./ a fejadagot megállapítani,

- 2./ megfelelő készletet beszállítani tárolás céljából,

- 3./ tüzelőanyagot biztosítani.

- 4./ a gettó területén lévő és az élelmezés megoldásához felhasználandó üzemek rendelkezésére bocsátása.

Ezen kérdések elintézése után módunkban lesz akár laktanyaszerű, akár egyéni főzést kíván a Hatóság az élelmezést ellátni, de csakis kellő készletek rendelkezésére bocsátása mellett. Az anyagi fedezet megoldása szintén olyan kérdés, amely csakis a kormányzat közreműködésével oldható meg.

A Tanács és szerveinek munkája csak úgy képzelhető el és biztosítható, ha a kormányzat gondoskodik elsősorban a felsorolt és megteendő intézkedések végrehajtásához szükséges mozgási szabadságról. Itt különösképpen fel kell hívni a figyelmet a szállítóeszközök hiányára és számolni kell azzal, hogy a szállítások nagy részét emberi erővel kell lebonyolítani.

Naponként felvetődő problémák megoldása elkerülhetetlenné teszi, hogy a Tanács a zsidóság ügyeit intéző Hatósággal szoros érintkezést fenn ne tartson és ezért már korábban javasoltuk, engedjék meg a gettó területén kívül, de a gettó közelében egy iroda felállítása, ahonnan az érintkezés és intézkedések lényegesen leegyszerűsíthetődnek.

A Tanács működésének zavartalanításához szükségünk van olyan munkások foglalkoztatására, akik ez idő szerint védett területen laknak és ezért részükre megfelelő közlekedési engedély kiadását kérjük. Erre mindaddig igényt kell tartanunk, amíg a gettó területén alkalmazott munkaerőinket az önálló munkára kiképeztük.

Ugyancsak megoldásra vár az átmenetileg gettó területén kívül lévő intézményeinkkel való érintkezés kérdésének elintézése. (Közlekedési engedélyek kiadása.) Különösen fontos a gettón kívüli népkonyhákról az élelem beszállításának biztosítása.

Már most látjuk, hogy a védett területen lakókat is a Tanácsnak kell ellátni és ezért gondoskodni kell, hogy a gettó területén belül felállítandó [konyháról a] készített a védett területre kiosztásra beszállíthassuk.

A gettó területén lévő templomokat a Tanács megnyitja, ahol a szokásos istentiszteleteket fogjuk tartani és általában a vallási kérdéseket megfelelő szakosztály felállításával kívánjuk megoldani.

*Géppel írott másodlat, keltezés, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**302. b.)
1944. november 30.**

A Zsidó Tanács feljegyzése a megoldandó feladatokról

- 1.) Élelmezés²
- 2.) Közlekedés engedélyezése a gettó területén, miután amúgy is lezárva
- 3.) Tisztviselők bejárása, élelmiszer bevásárláshoz is.
- 4.) Aláírásra átadott igazolványok.
5. Feldmann Szidónia, Bonyhád, 1911. XI. 26. anyja: Márkus Veronika (Körmöly)³
6. Aréna út 55. kb. 20 – tetves??⁴

*Kézzel, tintával, valamint ceruzával írt, aláírás nélküli tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

² E sor mellé ceruzával, kézzel odaírták: „áthozva XII. 1.”, majd minden egyes pontot macskakörömmel megjelöltek, azt jelezve, hogy ezeket a következő napon intézték el.

³ E pontot utólag, más színű tintával, más kézírással írták a lapra.

⁴ E pontot utólag, ceruzával írták a lapra.

302. c.)
1944. november 30.

A Zsidó Tanács naplója: a gettó élelmezési problémái, az orvosi szolgálat megszervezése, egyes tanácstagok hatásköre, feladatai

Solymossy ma nem fogadott.

A nap folyamán az élelmezés ügyében tevékenykedtünk. A Síp utca 22. és [a] Szövetség u. 33. konyhák megindítására történtek intézkedések. Remélhető, hogy a népasztal és fenti konyhák, a Síp 12., valamint a Stern féle konyhák a gettó és a külf. gettó szükségletét ki fogja elégíteni. Lakáshivatalt megbíztuk a 10 körzet kijelölésével, az orvosok jegyzékének elkészítésével. Különböző üzemek névsorát felvenni. A Síp 12-ben levők házakban való elhelyezésével. Dr. Nagyot az egészségügyi osztály felállítására kértük, megfelelő orvosi segéderő beállítását. Elhatároztuk egy-két szükségkórház felállítását, valamint a Wess. 44. konyhájának tehermentesítését olyképp, hogy 1-2 szükségkórház maga főz.

A kerületvezetőkkel Dr. Szegő érintkezik és veszi át a tanácshoz szóló ügyeket, és felkértük a szükséges előkészület megtételére, Dr. Kurzweil és Gráberrel az érintkezést ez ügyben felvenni, akik korábban ezzel kapcsolatos munkákra utasítást kaptak.

*Kézzel, tintával írt, aláírás nélküli feljegyzés.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

303.
1944. november 30.

**Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője jegyzéke a Külügyminiszternek
a „Jó Pásztor” intézményeinek névsorával**

A/96.

J E G Y Z É K

A genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselője mellékelten tisztelettel megküldi a „Jó Pásztor” csoport intézményeinek jegyzékét.

A magyarországi képviselő tisztelettel kéri a Magy. Kir. Külügyminisztert, hogy azt tudomásul venni szíveskedjék.

Mellékletek¹

H/Vm

A „JÓ PÁSZTOR” CSOPORTNAK ALÁRENDELTE INTÉZMÉNYEK

Hivatali szervek:

Gyermekakció irodája

A személyzet háza

" "

" "

Fillér utca 34.

Lorántffy Zsuzsanna utca 20.

Eszter utca 6/b.

Marczibányi tér 10.

Gyermekotthonok:

kb. 25 gyermek és kb. 20%

kiszolgáló személyzet részére

35

50

35

35

35

35

30

25

30

30

25

25

25

25

Bérc utca 16.

Ady Endre utca 28.

Bogár utca 29.

Lovas út 32.

Úri utca 16.

Úri utca 19.

Gellérthegy utca 45.

Somlói út 56.

Tamás utca 37.

Hidegkúti út 30/a.

Csalán utca 23.

Guyon Richárd utca 6.

" " " 8.

Orsó utca 25.

Nagybányai út 35.

¹ E pont mellett kézzel írva: „Megkereszteltetekre! Gettóba”

30	Lepke utca 4.
45	Roskovitch [sic! helyesen: Roskovics] utca 8.
35	Kakukk utca 6–8.
35	Ribáry utca 12.
30	Pauler utca 13.
35	Kaszinó utca 1.
65	Király utca 34.
150	Vilma királynő út 17–21.
200	Magdolna út 5–7.
30	Dísz tér 14.
25 és csecsemőotthon	Térfy Gyula utca 7.
<u>Gyermekotthon előkészületben:</u>	Széher út 16.
<u>Csecsemőotthonok:</u>	
45	Városmajor utca 52–54.
40	Kelenhegyi út 7.

Aggokháza:

kb. 20 személy és kb. 20% kiszolgáló személyzet részére	Bérc utca 12. Eszter utca 4.
--	---------------------------------

Gyermekekórház előkészületben:

<u>Népkonyhák:</u>	Lorántffy Zsuzsanna u. 3. Bocskai út 35. Horánszky utca 26. Fóti út 10. Vas utca 2.
--------------------	---

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, a VKNB francia nyelvű, fejléces, körpecsétetes levélpapírján, budapesti képviselőjének ugyancsak francia nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-III/6-1944-A/96.

1944. november végén

**Antaliné feljelenti a Nyilaskeresztes Pártnál sárga csillag nem viselése
és angolbarát kijelentések miatt Töttössy Józsefnét**

Tekintetes
Nyilaskeresztes Párt III. ker.
Vezetőségének

Budapest

Tekintetes Vezetőség, tisztelettel bejelentem, hogy Töttössy József úr, lakik Budapest III. ker. Zúzmara u. 5. sz. felesége zsidó val[í]ásban született, sárga csillagot nem visel. Nevezett jelenleg is angol párti, mert több ízben erre vonatkozóan jelenlétemben tett kijelentéseket. Közlöm titoktartás mel[í]ett, hogy nevezett zsidónő már hos[s]zabb ideje Kompordai főhadnag[g]yal (lakik nevezett zsidónő mellett) nagyon szoros barátságban van.

Kérem a Pártot, hogy eb[b]en az ügyben járjon el.

Tisztelettel

Antaliné

*Kézzel, tintával írott tisztázat, Antaliné saját kezű aláírásával, keltezés nélkül.
ÁBTL-V-121.588. Borszéki Ferenc és társai iratai*

305. a.)
1944. november 30.

A budapesti svájci követség jegyzékben tiltakozik jugoszláv állampolgárok deportálása miatt, a Külügyminisztérium közbenjárását kéri visszahozataluk érdekében

Ügyiratszám: No. 437. s/kr.

Szóbeli jegyzék

A svájci követség a jugoszláv érdekek képviselőjében tisztelettel közli a Magyar Királyi Külügyminisztériummal, hogy az alább megnevezett jugoszláv állampolgárokat 1944. november 28-án a Józsefvárosi pályaudvaron bevagonírozták és elszállították.

Kelemen Pavo jug. útlevél

Kelemen Jenő jug. útlevél

Gál Egon védőútlevél sz. 2050, jug. állampolgár

Gál Imre " 2049, "

Gráf Vladislav " 2665, "

Diamant Emil jug. útlevél

Goldner Emil védőútlevél sz. 2088, "

Seidner Mátijá " 2810, "

Bálint Georg jug. útlevél.

Minthogy ebben az esetben a svájci követség védelme alatt álló külföldi állampolgárokról van szó, tisztelettel kéri a követség a Magyar Királyi Minisztériumot, hogy a szükséges lépéseket tegye meg annak érdekében, hogy az említett személyeket elengedjék. Állítólag jelenleg Hegyeshalomban vannak.

A svájci követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumot ismételten kiváló nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázatlan, a budapesti svájci követség Idegen Érdekek Képviselete Osztálya fejléces levélpapírján, a követség német nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K707-1944-1945-2. t. 13.169.

December 2-án kelt a Külügyminisztérium átirata a Honvédelmi Minisztériumnak, személyesen Beregfy Károly honvédelmi miniszternek, melyhez másolatban csatolták a svájci jegyzéket, tájékoztatást kérve a jegyzékben szereplők „jelenlegi sorsáról és elszállításuk okáról”. Az átirat másodlatára, a címzés fölé kézzel ráírták: „42. osztály”, és december 4-én küldték el.

305. b.)
1944. november 30.

**A budapesti svájci követség jegyzékben tiltakozik amerikai állampolgárok
letartóztatása miatt, és kiszabadításuk érdekében a Külügyminisztérium
közbenjárását kéri**

Ügyiratszám: 438. s/kr.

Szóbeli jegyzék

A svájci követség az amerikai érdekek képviselőjében, tisztelettel átnyújt a Magyar Királyi Külügyminisztériumnak egy jegyzéket, mely azon négy amerikai állampolgár nevét tartalmazza, akiket lakásukon tévedésből letartóztattak és bekísértek. Valamennyien az amerikai Külügyminisztérium által jóváhagyott svájci útlevéllel rendelkeznek. A követség a legnagyobb tisztelettel kéri a Magyar Királyi Minisztériumot, szíveskedjék a szükséges lépéseket megtenni annak érdekében, hogy e négy amerikai állampolgár ismét visszatérhessen lakásába. Feltételezett tartózkodási helyüket a jegyzéken megadtuk.

A svájci követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumot ismételten kiváló nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Melléklet:
1 jegyzék

Jegyzék a letartóztatott amerikai állampolgárokról

Név	Védőútlevél száma	Lakcím	Bekísérve:
Ellbogen M. Helen	387	Nyár utca 19.	Kazinczy utca 10.
Pollak-Breuer Gertrud	276	Síp utca 6.	Klauzál-téri csarnokba
Neivohner Aby	385	Eötvös u. 30., I. 8.	valószínűleg a gettóba
Schiller Jenny	391	Miksa u. 17. I. 10.	Dob utca 6-ba

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázatlan, a svájci követség Idegen Érdekek Képviselete Osztálya fejléces levélpapírján, a követség német nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K707-1944-1945-2. t. 13.170.

December 2-án kelt a Külügyminisztérium átirata Vajna Gábor belügyminiszternek. Toldy Árpádnak, a zsidóügyek kormánybiztosának nevét utólag gépelték az átirat külügyminisztériumi másodlati példányára a címzés alá. Az átirathoz mellékeltek a svájci jegyzék másodlatát. Érdeklődtek az amerikai állampolgárok letartóztatásának okáról, egyben intézkedést kértek nevezettek szabadon bocsátása érdekében, „[...]amennyiben a letartóztatás valóban félreértésen alapulna”. Az átirat külügyminisztériumi másodlati példányát Kemény Gábor külügyminiszter szignálta, december 4-én küldték el.

305. c.)
1944. december 11.

A budapesti svájci követség jegyzéke a Külügyminisztériumhoz: Aby Neivohner amerikai állampolgárt ismeretlen tettesek meggyilkolták, az ügy szigorú kivizsgálását kéri

Nr. 451. z/ak

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

A svájci követség az amerikai érdekek képviselőjében tisztelettel a Magyar Királyi Külügyminisztérium szíves tudomására hozza, hogy Aby Neivohner amerikai állampolgárt, az amerikai Külügyminisztérium hozzájárulásával kiállított 385. sz. védőútlevele tulajdonosát, 1944. november 27-én Eötvös utca 30. I. 8. sz. alatti lakásáról elhurcolták és később a Dob u. 11. sz. alatt volt található.

1944. december 1-jén a magyar rendőrség közölte, hogy nevezett amerikai állampolgárt ismeretlen személyek ismeretlen okból agyonlőtték.

A svájci követség az ügy szigorú kivizsgálását kéri a Magyar Királyi Külügyminisztériumtól, továbbá azonnali értesítést az eset háttéréről.

A svájci követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumnak kiváló nagyrabecsülését fejezze ki.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázatlan, a budapesti svájci követség Idegen Érdekek Képviselői Osztálya fejléces levélpapírján, a követség német nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K707-1944-1945-2. t.13.213.

A Külügyminisztérium a jegyzéket december 16-án másolatban megküldte a Belügyminisztériumnak és Gera József pártépítés-vezetőnek azzal a kéréssel, hogy az ügyet vizsgálják ki és az eredményről küldjenek értesítést.

305. d.)
1944. november 30.

A budapesti svájci követség a Külügyminisztériumhoz intézett jegyzékben négy román állampolgár letartóztatásának okáról érdeklődik

Ügyiratszám: 439. s/kr

Szóbeli jegyzék

A svájci követség a román érdekek képviselőjében, tisztelettel közli a Magyar Királyi Külügyminisztériummal, hogy a Nyilaskeresztes Párt tagjai a minap az alant felsorolt román állampolgárokat letartóztatták. A követség a legnagyobb tisztelettel kéri a Magyar Királyi Minisztériumot, szíveskedjék tudatni vele, hogy az érintett személyeket mely okból tartóztatták le.

TRAUB Rozália és TRAUB Miksa, útleveél sz. 326674, letartóztatva az Európa Szállóban.

KATZ Rozália, útleveél sz. 326655, letartóztatva a Rumbach u. 9. alatt.

HELLPER Vilmos, védőútleveél sz. 10024, letartóztatva Csanády u. 19. alatt.

A svájci követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumot ismételten kiváló nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, a budapesti svájci követség Idegen Érdekek Képvisellete Osztálya fejléces levélpapírján, a követség német nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K707-1944-1945. 2. t. 13.171.

December 2-án kelt a Külügyminisztérium átirata Vajna Gábor belügyminiszterhez, melyben a svájci követség tájékoztatása céljából „három” román állampolgár letartóztatásának okáról kértek felvilágosítást. Az átirat külügyminisztériumi tisztázati példányát Kemény Gábor külügyminiszter szignálta és december 4-én küldték el.

306. a.)
1944. november végén

**A Zsidó Tanács feljegyzése a pesti nagy gettó körzetbeosztásáról,
a körzeti előljárókról**

I. sz. körzet:

Elöljáró: Gárdonyi Tivadar Kazinczy u. 7.
Nagy Diófa u. 9.

II. sz. körzet:

Elöljáró: Dr. Balassa Zoltán Kazinczy u. 8.
Kazinczy u. 10. f. 8.

III. sz. körzet:

Elöljáró: Bergmann Ármin
Nyár u. 11. I. Nyár u. 9. iroda

IV. sz. körzet:

Elöljáró: Dr. Zsoy Ákos
Wesselényi u. 10. II. 1. Akácfa u. 11. üzlet

V. sz. körzet:

Elöljáró: Ungár Sándor
Síp u. 7. 1/2 em. 3. Wesselényi u. 18.

VI. sz. körzet:

Elöljáró: Dr. Havas István
Klauzál tér 16. II. 14. Wesselényi u. 30. üzlet

VII. sz. körzet:

Elöljáró: Kolozs Lajos
Klauzál tér 16. III. 18. Akácfa u. 35.

VIII. sz. körzet:

Elöljáró: Dr. Stein László
Kis Diófa u. 12. Dob u. 16. Gozsdu udvar

IX. sz. körzet:

Elöljáró: Jausner Dezső
Holló u. 1. II. 26. Holló u. 1. üzlet

X. sz. körzet:

Elöljáró: Dr. Brüll Dániel
Kis Diófa u. 11. Dob u. 46. b. üzlet

Eredeti, kézzel írott másolat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.

306. b.)
1944. november 30.

A Zsidó Tanács naplója: orvosok összeírása, üzemek jegyzéke, gépírók felkutatása

Gráber: Házakban megállapítani, van-e orvos, összeírni s arányosan elosztani, hogy működésüket megkezdjék, névtáblát kitegyék. A Síp utcában levőket elhelyezni és házanként névsort.¹

Dr. Nagy: Egészségügyi osztályt felállítani.

Bauer: Pénzt hozatni.²

Felvenni a gettó területén lévő üzemek jegyzékét.

Balog: Üllői út. Telefon.

Sándor: Csomagok.

Dr. Földes: Házak beosztását ellátás szempontjából.³

Gráber: A házakban gyakorlattal bíró 2-3 gépírót⁴ keresni. Továbbá meg nézni, nincs-e volt munkairó [sic!] [a] házakban.

Dr. Kurzweil: Előterjesztést # kapcsolatban.

Somlóval [Sándor] beszélni.

Kézzel, tintával írott, aláírás nélküli tisztázat.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

306. c.)
1944. november 30. körül

A Zsidó Tanács fennhatósága alatt álló épületek jegyzéke

A Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intézőbizottsága fennhatóság alatt álló Budapest székesfőváros területén levő intézmények elhelyezésének jegyzéke.

A./ A Magyar Zsidók Országos Szövetsége és a Pesti Izr. Hitközség központi hivatalai:	VII. Síp u. 12.	csak e célra szolgáló
Pesti Izr. Hitközség központi főtemploma	VII. Wesselényi u. 7. VII. Dohány u. 6.	egész épületek "
Hősök temploma	VII. Wesselényi u. 5.	"
Templom	VII. Rumbach S. u. 9.	"

¹ E sor mellett kézzel írott dupla „pipa” jel látható, valószínűleg az elintézést jelöli.

² Ua.

³ Ua.

⁴ Ua.

B./	Templomkörzetek:		
	V. kerületi templom és irodahelyiség	V. Csáky u. 3.	kijelölve
	VII. kerületi templom és irodahelyiség	VII. Bethlen G. tér 2.	"
	VIII. kerületi templom és irodahelyiség	VIII. Nagyfuvaros u. 4.	"
	IX. kerületi templom és irodahelyiség	IX. Páva u. 39.	speciális templom-építkezés
	XIV. kerületi templom és irodahelyiség	XIV. Bosnyák tér 13.	"
	XIII. kerületi templom és pászka gyár	XIII. [sic! helyesen: VII.] Aréna út 55.	kijelölve
C./	Kórházak:		
	kisegítő kórház	VII. Wesselényi u. 44.	e célra átalakított egész épület
	kisegítő kórház	VII. Bethlen G. tér 2.	kijelölve
	kisegítő kórház (gyermek)	VII. Vilma kir. út 25.	"
D./	Iskolák:		
	Népiskola	VII. Wesselényi u. 44.	jelenleg kórház
	Népiskola	VI. Eötvös u. 31.	kijelölve
	Népiskola	V. Hollán u. 21/b.	német hatóságok által igénybe véve
	Népiskola	VII. Bethlen G. tér 2.	kijelölve
	Polgári Fiú és Leányiskola	VII. Bethlen G. tér 2.	kijelölve
	Fiúgimnázium	VII. Wesselényi u. 44.	jelenleg kórház
	Leánygimnázium	VII. Wesselényi u. 44.	"
	Gépészeti Ipari Középiskola	VII. Wesselényi u. 44. és Mexikói út 60.	"
	Ipari Leány középiskola	VII. Wesselényi u. 44. és Mexikói út 60.	"
	Női Kereskedelmi Szaktanfolyam	VII. Bethlen G. tér 2.	kijelölve
	Vakok és Siketnémák Intézete	XIV. Mexikói út 60.	egyszersmind internálótábor
	és Wechsleman-féle Vakok Intézete	XIV. Mexikói út 60.	"
		XIV. Columbus u. 46.	"

E./	Árvaház:	VII. Vilma kir. út 25.	kijelölve
F.	Pesti Izr. Szentegylet irodahelyiségei: Aggokháza	VII. Erzsébet krt. 26.	kijelölve
	Szeretetház és Szeretetkórház	XIV. Hungária krt. 167/169.	csak e célra szolgáló egész épület
	Felnőtt Vakok Otthona Szeretetkórház	XIV. Amerikai út 55.	német ha- tóság által igénybe véve
	Temető	XIV. Amerikai út 55. VII. Erzsébet kir. út 25.	"
		X. Kozma u. 6. és X. Salgótarjáni út	"
G./	Budai Izr. Hitközség helyiségei: Irodái és Anyakönyvi Hivatala	II. Fő utca 12.	e célra átala- kított laká- sokban
	Budai Főtemplom	I. Öntőház u.	speciális templom-épít- kezés
	Kelenföldi templomkörzet	XI. Bocskai út 79.	speciális templom-épít- kezés
	Újlaki templom és tanácsterem	III. [sic!] Zsigmond kir. út 49.	kijelölve
	Budai Izr. Szentegylet irodája	II. Vérmező u. 16.	e célra átala- kított lakás
	Kórház	II. Maros u. 16.	csak e célra szolgáló egész épület
	Gyógyintézet	XII. Zugligeti út 19.	"
	Népiskolája	XI. Bocskai út 37.	"
	Elemi népiskolája	III. [sic!] Zsigmond ki- rály útja 49.	e célra átala- kított lakás, igénybe véve
	Elemi népiskolája	XI. Váli út 6.	kijelölve, igénybe véve
	Tanácsterme és könyvtára	III. [sic!] Zsigmond kir. út 49.	kijelölve és igénybe véve
	Budai Izr. Nőegylet helyiségei: szeretotthona, népkonyhája, napközi otthona	II. Keleti Károly u. 22.	kijelölve

	Napközi otthon és népkonyha	XI. Bocskai út 37.	csak a célra szolgáló épület
	Aggok otthona	XI. Labanc út 16/b.	csak a célra szolgáló épület
H./	Óbudai Izr. Hitközség székháza és otthona	III. Zichy u. 9.	kijelölve
J./	Kőbányai Izr. Hitközség székháza, temploma és rabbilakása	X. Cserkész [sic! helyesen: Cserkesz] u. 7.	kijelölve
K./	Budapesti Aut. Ortodox Hitközség intézményei: rituális fürdő Kórház	VII. Kazinczy u. 16. XII. Városmajor u. 64/66.	kijelölve csak e célra szolgáló egész épület
	Aggok háza és szeretetotthon	XII. Városmajor u. 62. és Alma u. 2/b.	"
	Ortodox Szentegylet iroda-helyisége	VII. Dob u. 12.	e célra átalakított lakásban
	Magyarországi Ort. Közp. Iroda	VI. Eötvös u. 19.	kijelölve
	Ortodox Zsidó Népasztal	VII. Wesselényi u. 13.	"
	Ortodox Zsidó Népasztal	VII. Rumbach S. u. 10.	"
	Ortodox Zsidó Népasztal	VII. Kazinczy u. 41.	"
	Betegeket Gyámolító Egyesület (Bikur Chólim)	VI. Dessewffy u. 23.	"
	Aggok Háza	VII. Erzsébet krt. 34.	"
	Baromfi vágóhely	V. Szt. István krt. 27.	"
	Baromfi vágóhely	V. Zsitvay Leó u. 24.	e célra átalakított lakásban
	Baromfi vágóhely	VII. Hernád u. 16.	"
	Baromfi vágóhely	VIII. Magdolna u. 29.	"
	Hitközségi iroda, ambulatórium, Hanna gyermekmenza iskola, nőegylet	VII. Nagyatádi Sz. u. 32.	kijelölve
	Temetőőri szolgálat	Csörsz u. 55.	lakásban
L./	Templomok és imaházak: Budapesti Talmudegylet	VI. Vasvári P. u. 5. VIII. Luther u. 4.	kijelölve e célra átalakított lakásban
		II. Margit krt. 3.	"

V. Csáky u. 9.	kijelölve
VI. Dessewffy u. 23.	"
VI. Eötvös u. 19.	"
VI. Király u. 6.	"
VI. Paulay E. u. 11.	e célra átala- kított lakás- ban
VI. Vörösmarty u. 55.	"
VI. Aréna út 60.	"
VII. Jósika u. 4.	kijelölve
VII. Akácfa u. 50.	"
VII. Vörösmarty u. 20.	e célra átala- kított lakás- ban
VII. Dob u. 13.	"
VII. Erzsébet krt. 34.	kijelölve
VII. Kis Diófa u. 10.	e célra átala- kított lakás- ban
VII. Dob u. 110.	"
VII. Garay u. 48.	"
VII. Síp u. 7.	"
VII. Holló u. 1.	kijelölve
VII. Izabella u. 36/38.	e célra átala- kított lakás- ban
VII. Kazinczy u. 10.	kijelölve
VII. Király u. 7.	"
VII. Király u. 27.	"
VII. Nagyatádi Sz. u. 37.	e célra átala- kított lakás- ban
VII. Nefelejts u. 16.	"
VII. Rákóczi út 64.	"
VIII. Doboz u. 7/9.	kijelölve
VIII. Karpfenstein u. 1.	e célra átala- kított lakás- ban
VIII. Lujza u. 8.	"
VIII. Lujza u. 21.	"
VIII. Magdolna u. 15.	"
VIII. Magdolna u. 29.	"
VIII. Magdolna u. 44.	"
VIII. Nagyfuváros u. 3/b.	kijelölve

	VIII. Teleki tér 22.	"
	VIII. Tisza Kálmán tér 12.	e célra átalakított lakásban
	IX. Lónyai u. 15.	kijelölve
	IX. Tompa u. 17/a.	e célra átalakított lakásban
	XIII. Tar u. 2.	"
	XIII. Tüzér u. 7.	"
	XIV. Thököly út 83.	kijelölve
M.	Országos Izr. Patronage Egyesület Központja Gyermekgondozó Intézet Tanotthon	VIII. Nagyfuvaros u. 4. VIII. József krt. 31/b. II. Lajos u. 22.

A Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intézőbizottsága fennhatósága alatt álló Budapest Székesfőváros területi intézmények jegyzéke:

1. Szociális Osztály Központja: VII., Bethlen Gábor tér 2.
2. Budapesti Körzeti Iroda: VII., Akácfa u. 22.
3. Kisegítő Kórház: VII., Bethlen Gábor tér 2.
4. Népkonyhák és internáló táborok konyhái:
 - a) Bethlen Gábor tér 2.
 - b) Wesselényi u. 13.
 - c) Szabolcs u. 1.
 - d) József krt. 27.
 - e) Magdolna u. 31.
5. Tanoncotthonok:

a) Bácskai u. 58/b.	csak e célra szolgál
b) Damjanich u. 54.	e célra átalakított lakásban
c) Kelemen u. 1/c.	e célra szolgáló épület
d) Lajos u. 22.	e célra átalakított lakások
6. Gyermekotthonok:

a) Cseppkő u. 57. 15.830/4.hrsz., a megnyitandó Rutén utcában	
b) Dohány u. 56.	e célra átalakított lakásban
c) Róna u. mögött 32.154/7. hrsz. őrizetes gyermekek	
d) Akácfa u. 32.	
e) József krt. 31/b.	gyermekgondozó
7. Leányárvaház: Vilma királynő út 25.

8. Internálótáborok:

- a) Mexikói út 60.
- b) Columbus u. 46.
- c) Magdolna u. 31.
- d) Rumbach u. 11.
- e) Szabolcs u. 39.
- f) Páva u. 39.

csak e célra szolgáló épületek

9. Tolonctelepek:

- a) Mosonyi u. 9.
- b) Festetics u. 3.
- c) Pálma u. 1., 3., 5., 7.
- d) Aréna u. 55.
- e) Bocskai út 79.
- f) Röck Szilárd u. 26.
- g) Csepel I., II., III., IV., V.
- h) Kistarcsa

10. Raktárak:

- a) Szabolcs u. 1.
- b) Damjanich u. 58.

11. Szükséggyermekkorház: Vilma királynő út 25.

12. Polgári Konyha: Síp u. 22.

13. Garay u. 48. udvarban különálló épület, eddig templom céljait szolgálta.

14. Bethlen Gábor tér 2. sz. alatti templom lakás nélküliek részére kijelölve.

Eredeti, géppel írott másodlat, dátum, aláírás nélkül.

MZSL-I-F-MIPI iratai

Dr. Pásztor József, a Pártfogó Iroda vezetője levele dr. Földes Istvánhoz, a Zsidó Tanács tagjához a gettó élelmezési problémáiról, a Nemzetközi Vöröskeresztől várható segítségről, a különféle védőútlevelek, védlevelek érvényességéről

Dr. P/G.

A Magyarországi Zsidók Szövetsége Intéző Bizottságának,
nagyságos dr. Földes István tanácsstag úr kezéhez,

Budapest, VII.
Síp u. 12.

Munkánk rendszeres elvégzése közben különböző problémák merültek fel, amelyek megoldására vonatkozóan mély tisztelettel kérjük a megfelelő utasítást. –

1./ A Tanács székhelyéről igen gyakran kapunk utasítást, hogy bizonyos helyekre élelmiszert, ételt, kenyeret stb. küldjünk. – Kíváncsi volna, hogy az ilyen utasítások mindenkor valamelyik tanácsstag úrra való hivatkozással történjenek, hogy ennek alapján mi ellenőrizhessük, jogos volt-e az utasítás és ezáltal felelősségünk csökkentessék.

2./ A Szövetség utca 33. alatti nagy főzőüzem teljes erővel megkezdheti munkáját, ha

a./ az ott tárolt élelmiszerek és az ott tárolt és hatóságilag lefoglalt tüzelőanyag és egyes lepecsételt raktárhelyiségek a zár alól feloldatnak;

b./ ha megfelelő mennyiségű nyersanyag biztosítatik ennek az üzemnek a részére. –

A Nemzetközi Vöröskereszt Bizottság illetékes osztályával folytatott eddigi tárgyalások során nem győződhattünk meg arról teljes megnyugvással, hogy ez az osztály képes lesz ezt az üzemet megfelelő nyersanyaggal ellátni. – Szükséges, hogy a nyersanyag biztosíttassék, akár a Vöröskereszt Bizottság illetékes osztálya által, akár más osztály útján, bár a legkívánatosabb az volna, hogy ezt az anyagbeszerzést is a Szociális Ügyosztály illetékes és múltja alapján nagy tapasztalatokkal rendelkező osztálya végezze. – Ha az élelmiszeranyag beszerzése több helyen történik, félő, hogy ez a körülmény az élelmiszerek beszerzését megnehezíti és talán meg is drágítja. –

Tudnunk kellene pontosan, hogy milyen élelmiszer van ez idő szerint az annak idején a Síp utca 12. alatt vezetett élelmiszerosztály raktárain – Somló Sándor úr több ízben említette, hogy igen nagy raktárkészletek vannak; tudnunk kellene biztosan, hogy megvannak-e ezek egészben, vagy részben, vagy, hogy ilyenfajta készletekkel egyáltalán nem számolhatunk. –

Tudnunk kellene naponta, hogyha a Vöröskereszt Bizottság élelmiszer-anyag-beszerzési osztálya élelmiszerekre vonatkozó tárgyalásokat folytat, milyen eredménnyel jártak ezek a tárgyalások, mire számíthatunk, mert csak ezek tudatában vállalhatjuk ezeknek az élelmiszereknek a feldolgozását, vagy elkészítését is.¹ –

3./ A kész ételek elszállítása rendkívül nagy nehézségekbe ütközik, szállítási eszköz hiányában. – Erre vonatkozólag előterjesztést tettünk Komoly Ottó elnök úrnak. – Fontos volna ennek az előterjesztésnek mielőbbi megvalósítása a kért engedély megszerzése által, de tekintettel a minden nap változó körülményekre, szükséges volna szállítási eszköz megszerzésével más irányban is próbálkozni. –

4./ Pontosán tájékozottaknak kellene lennünk, mennyiben érvényesek még, vagy veszítettek érvényükből az úgynevezett védettségek. – Ebből a célból kívánatos volna a közvetlen tárgyalás az illetékes követségekkel, illetve a Nunciatúrával, mert ma már egyáltalán nem szolgál előnyünkre, hogy telefonérdeklődésünkre 10-15 helyen is úgy jelentkeznek egyes hivatalok, mint a „svájci követség”, „svéd követség” és meg kellett állapítanunk, hogy ezek a hivatalok nem mindig kellően tájékoztattak bennünket. –

Miután hozzánk minden nap rendkívül sok hittestvérünk fordul tájékoztatásért, vagy tanácsért, tudnunk kellene, hogy mely védettségek állnak még ma is fenn és melyek veszítették érvényüket. – Erre természetesen elsősorban a magyar hatóságok adhatnának megfelelő, lehetőleg megnyugtató választ. –

5) Tudnunk kellene azt is, hogy Budapest zsidó lakosságának gettókba tömörítése milyen rendszer szerint, mikor és hogyan indul meg. – Úgy gondoljuk, hogy e téren mi segítségére lehetnénk egyrészt az illetékes hatóságoknak is, megfelelő előkészítés által, valamint azáltal, hogy kellően gondoskodunk az élelmezésről, egészségügyről, rendfenntartásról stb., stb. – de ugyanakkor és kötelességszerűen segítségére lehetnénk gettóba küldött zsidó hittestvéreinknek is, ezzel a munkával enyhítve borzalmas sorsukat. –

Végül és ismételten bátor kodunk sürgetni a különféle és a magyarországi zsidósággal foglalkozó intézmények munkájának összhangba hozatalát. – Kérjük, hogy ezt a munkát teljes egészében a Tanács, illetve az Intéző Bizottság irányítsa és az egyes intézményeknek, szerveknek, egyesületeknek stb., stb. pontosan jelölje ki munka- és hatáskörét, mert ezzel az intézkedéssel megint csak valamivel elviselhetőbbé teheti a budapesti zsidóság életét. –

Mély tisztelettel:

Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MZSL-I-F-MIPI iratai

¹ E sor fölé kézzel valószínűleg maga Pásztor dr. a következőket írta: „Javaslat dr. Földeshez 1944. nov. 30.”

308.
1944. november 30.

**Éles Ferenc VI. ker. nyilas pártszolgálat-vezető átvételi elismervénye
42 563 pengőről**

ELISMERVÉNY

P. 42.563 – azaz negyvenkettőezerötszázhatvanhárom pengőről, mely összeget Gulyás Balázsnétól átvettünk. Ezen összeg Áhl Ignác zsidó gyümölcskereskedő tulajdonát képezi és ezen összeget Gulyás Balázné a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalomnak ajánl[ja] fel.

Kitartás ! Éljen Szálasi !

Éles Ferenc
VI. ker. Pártszolgálat Vezető

Eredeti, géppel írott tisztázat, a Nyilaskeresztes Párt VI. ker. pártszervezetének zöld színű körpecsétjével, Éles Ferenc saját kezű aláírásával.

ÁBTL-V-92.603. Éles Ferenc iratai

Az iratok mellett található 1944. december 2-i dátummal Éles másik elismervénye, amelyet Gulyás Balázsnénak 7258 P. 60 fillérről adott, és amely ugyancsak Áhl Ignác tulajdona volt.

Deutsch Lajos, nyilasok által Budapesten agyonlőtt férfi boncolási jegyzőkönyve

B. 11337/1944. Lbsz. 3353
Bonc. 1944. nov. 30.

IV/a. 68.

A ...cm magas, mérsékelten gyengébben táplált, gyenge izomzatú férfi előre-haladt feloszlás állapotában lévő holttestének bőre elől halvány, hátul csak kisterjedelmű, felhőzetes, nyomásra halványodó hullafoltokkal borított. A fejtető kopasz, egyebütt a hajzat ősz, rövidre nyírt. A külső hallójáratok szabadok. Az orrnyílások falát vér fedi. Az ajakpír nagyon halvány. A szájüregben vér van. Az áll jobboldala súlyosan roncsolt. A nyak középvastag, középhosszú, részarányos. A mellkas keskeny, megnyúlt. A bordaközök besüppedtek. A has behúzódtott, szennyeszöld. A külső nemi részen rendellenesség nem észlelhető. Az ízületek hajlíthatók.

Külsérelmi nyomok.

1./ Az áll és az ajak jobboldala súlyosan roncsolt és e helyen a középvonaltól jobb felé az állkapocs szögletig egy féltényérnyi terjedelmű anyaghiány észlelhető, melynek szélei foszlányosak és sötétszürke, füstcsapadékkal és néhány koromszemcsével fedettek. Az állkapocs jobb fele a seb mélyén csupaszon fekszik, a szemfog magasságában harántul eltört és a fogmeder alsó részén egy félkör alakú, 9 mm átmérőjű, éles, meredekszerű füstcsapadékkal köryezett anyaghiány látható. A jobboldali törvég szilánkosan, darabosan eltört. A nyelv jobb fele sötétszürke füstcsapadékkal fedett, alsó részén számos morzsásan eltört csontszilánk tapad. A kemény szájpád elülső részének jobboldalán egy féldiónyi, morzsás csontdarabkákkal köryezett anyaghiány látszik, melynek környezetében szürkés füstcsapadék tapad és az anyaghiányból felfelé a közép felé haladó kisujjat befogadó csatorna halad a koponyaüregbe.

2./ A fejtető elülső részén a koszorús- és nyílvarrat találkozása felett egy tojásdad alakú, 22 cm hosszú, 8 cm széles, folytonosságmegszakítás látszik, melynek szélei foszlányosak és 4-5 mm-es szegélyben barnán beszáradtak.

3./ A mellkas jobboldalán a középvonaltól 5 cm-nyire egy függélyes irányú, 4×1 cm méretű, sötét barnavörösen beszáradt hámfosztás látható.

4./ a has jobboldalán a vakbél tájon egy rézsút a vízszintessel 60 fokos szöget bezáró, 45 mm hosszú, élesszerű, felső végénél finom csúcsban végződő, alsó végénél tompa folytonosságmegszakítás látszik. A baloldali sebszél alá vágja, illetve innen rézsút bal felé a közép vonal felé haladó, az izomzatban 5 cm-ig kutaszolható csatorna látszik. A környező szövetek és a sebzés alapja vérrel beszűrődött.

5./ A bal térdkalács közepe felett egy galambtojásnyi,

6./ A térdkalács közepe alatt egy fillérnyi,

7./ A bal térdkalács belső szélé mellett egy rajzszegnyi,

8./ A jobb lábszár közepén a sípcsont éle felett egy kisbabnyi, sötét barnavörösen beszáradt hámfosztás észlelhető.

B./ Belvizsgálat.

A fejbőr halvány, középnedvtartalmú. A homloktáj felső részén tenyérnyi terjedelemben vérrel beszűrődött. A koponyatető középhosszú, a csonthártya levonása után a koszorús- és nyílvarrat találkozása előtt egy kifelé tölcsérszerűen tárguló, 20 mm hosszú és 10 mm széles anyaghiány látszik, melyből sugár-alakban 5 repedés indul. Az egyik a bal homlokdudorra terjed, a másik a baloldaltól egy cm-ig követhető. A harmadik a nyílvarraton át a fejtető közepéig, a negyedik a jobboldaltól rézsút hátrafelé a jobb faldudorra, az ötödik pedig alsó szélétől a jobb homlokdudorig terjed. Ez utóbbi repedés ívalakban felfelé görbülve a negyedik repedés elülső részében végződik, miáltal egy 3 x 2 cm méretű, csontsziget választ külön. A csontsziget alsó részéből egy repedés húzódik a felső szemgödri szél külső és középső harmadára.

A koponyatető csontjai vékonyak, sorvadtak, csontbelsőszegények. A belfelületen a külsőleg leírttal megegyező sérülések láthatók. A keményburok középvastag, középvértartalmú. A homloktájon tenyérnyi terjedelemben roncsolódott. A lágyagyburkok középvastagok, elülső részük a homloktájon vérrel beszűrődött, a barázda mellett a baloldalon pengősnyi roncsolódás látható, melyből rézsút felfelé a homloklebeny felső részére egy hüvelykujj-vastagságú csatorna halad, mely csontmorzsalékkal és vérrel beszűrődött. A homloklebeny felső részén a löcsatorna egygyermektenyérnyi roncsolt üregben végződik. Az oldalsó gyomrocok középtágak, vérrel teltek. Az agyfüggelék középnagy. Az érfonatok szederjesek. Az Ammon-szarvak épek. A féltekék, törzsdúcok, a kisagy, a híd és nyúltvelő állománya halvány, középnedvtartalmú.

A koponyaalapon az elülső lépcsőben a jobboldali szemüregtető közepe táján a rostacsont mellett egy pengősnyi, szilánkosan széttört terület látható, melyből egy csatorna halad a keményszájpadon lévő sérülésbe. A rostacsont darabosan eltört.

A zsírszövet a hasfalon 3-4 mm vastag, a hashártya halványvörhenyes, a jobboldalon bélsárral szennyezett és itt a külleírásban említett sérüléstől balra a hashártyán egy 22 mm hosszú folytonosságmegszakítás látszik. A vastagbél legalsó részén egy áthatoló, ugyancsak 22 mm hosszú folytonosságmegszakítás látszik, mely rézsút balfelé tart és a mellett[e] lévő vékonybélkacson is áthatol. A hashártya és a bélsérülés környezetében vérzés nem ismerhető fel. A sérülések környezete bélsárral szennyezett. A hasüregben szabad folyadékgyülem nincsen, vér sem látható. Az izomzat halvány, zsírszövettel átszőtt, a bordaporcok elmeszesedtek. A szegycsont ép. A mellüregek szabadok, egy dl-nyi vörhenyes savót tartalmaznak.

A szívburokban kávéskanálnyi vörhenyes savó van. A szív középnagy, kamrák középtágak, az izomzat halványvörhenyes, zavaros. A bal kamra izomfala barnás árnyalatú, a billentyűrendszerek épek. A főér rugalmatlan, számos vajsárga tömött folttal tarkázott. A koszorúsverőerek hasonlóak.

A bal tüdő mellhártyája halvány vörhenyes. Az állomány megritkult. Az alapszövet elég szívós. Tömöttebb, légtelen, vagy törékeny gócok benne nem találhatók.

A jobb tüdő hasonló.

A főér íve és mellkasi szakasza tágult, rugalmatlan, a jellegzetes helyeken vajsárga foltokkal és néhány meszes lemezzel tarkázott. A légcső és a nyelőcső nyákhártyája halvány.

A lép, a vesék, a máj, a hasnyálmirigy ép. A hasi főér belhártyáján több meszes lemez és 3 kendermagnyi kásásan széteső alapú fekély látható.

A húgyhólyag összehúzódott, üres, fele enyhén gerendázott, halvány. A dűlmirigy és a herék középnyagok. Az ondóhólyagok épek.

A belek nyákhártyája halvány, epésen beszűrődött. A nyiroktüszők aprók, épek. A feregnyúlvány ép.

A csontos váz egyéb helyein sérülés nem látható. A bordák ázott kártyapáírszerűen hangtalanul eltörhetők.

C./ Vélemény

Deutsch Lajos halálának közvetlen oka koponyatörés és agyroncsolás volt, ami lövési sérülés következtében jött létre. A halált okozó lövési sérülés bemeneti nyílása a jobb állkapocs, illetve szájzug táján volt felismerhető és a lövedék a szájüregbe a keményszájpadon át a koponyaüregbe hatolt, roncsolta az agyat, és a fejtető elülső részén hagyta el a testet. A bemeneti nyílás körül észlelt füstös udvar azt igazolja, hogy a lövés a bőrhez szorított fegyverrel ejtett, tehát közvetlen közről.

A has jobboldalának alsó részén észlelt sérülés minősége arra utal, hogy az hegygel és élel bíró, kés-szerű eszközzel ejtetett, minthogy a sebzés környezetében a vérzés kimutatható nem volt, minden valószínűség szerint a halál beállta után jött létre.

A lábszárakon és térdtájon észlelt felszínes zúzódások tompa erőbehatásra létesültek és az összeesés alkalmával is keletkezhettek.

Géppel írott másodlat.

BFL – Budapesti Nemzeti Bizottság Levéltára – „Náci és nyilas rémtettek kivizsgálására alakult bizottság iratai” 35. cím.

**Serédi Jusztinián hercegprímás levele Szálasi Ferenchez: a zsidókkal
kapcsolatos bánásmód enyhítését kéri, tiltakozik a tömeges túszedések ellen**

Nemzetvezető Úr!

Ha többször is kénytelen vagyok Nemzetvezető Úrnál szóval és írásban is alkalmatlankodni, és ilyenkor talán nagyon világosan fejezem ki magamat, ez azért van, mert sem koromhoz, sem egyházi és közjogi méltóságomhoz nem illenék, a Nemzetvezetőre pedig kellemetlenül megtévesztő volna, ha azokban a súlyos kérdésekben, amelyekben hozzá kell fordulnom, szavaim, vagy írásaim homályosak, vagy kétértelműek volnának. Éppen azért, mert világosan beszélek és írok, méltóztassék róla meggyőződve lenni, hogy mindig az igazságot keresem és a haza jobb jövőjét tartom szemem előtt. Ennek tulajdonítom, hogy Nemzetvezető Úr, mint legutolsó nagybecsű soraiból is sejthető, több ilyen megokolt kérésemet, amelyeknek világos formájával senkit sérteni nem akartam, méltóztatott teljesíteni, többnek teljesítését pedig kilátásba helyezni, amiért ez úton is szíves köszönetet mondok.

Ilyen értelemben ismertettem Nemzetvezető Úr előtt állásfoglalásomat és ilyen célból terjesztettem elő kérésemet a letartóztatott, valamint a zsidó származású, kivált keresztény vallású magyar állampolgárok ügyében, most pedig ugyanilyen értelemben és célból kívánom tiszteletteljes kérésemet előadni az állítólagos tömeges túszedés kérdésében.

A letartóztatások, úgy gondolom, tisztán politikai okokból történtek. Ha a politikai működés abban áll, hogy valaki a haza javára vezető utak közül azt választja, amely helyes, vagy talán leghelyesebb: akkor őt ezért büntetni nem lehet, különösen nem akkor, ha törvényes módon iparkodott ezen az úton járni. Majd a történelem fogja megmutatni, helyes, vagy helytelen politikai úton jártak-e azok, akik most le vannak tartóztatva. Azt azonban a történelem ítéletének bevárása előtt is meg lehet állapítani, hogy minden politikus nagy tévedésben van, ha azt hiszi, hogy az Istennek az egyházra bízott írott és íratlan törvényei ellen lehet helyes politikát csinálni, vagyis a haza igazi javát munkálni.

A zsidó származású, köztük különösen a keresztény vallású magyar állampolgároknak velük született vagy törvényes úton szerzett jogaitól kormányrendeletek alapján történt megfosztását abban az esetben kifogásoltam, ha a jogfosztás anélkül történt, hogy jogerős bírói ítélet rájuk bizonyította volna, hogy a jogfosztás súlyosságával arányban álló egyéni büntetést követtek volna el. Tudom, hogy sokan arra hivatkoznak, hogy a most élő zsidó származású magyar állampolgárokat azokért a súlyos büntettekért kell büntetni, amelyeket más zsidó származásúak követtek el a nemzet ellen. Csakhogy ez olyan represzália volna, amelyet, mint az egyéni felelősség elvének súlyos megsértését, a természetjog és a keresztény erkölcstan mindig elítélt.

Ugyanilyen represszáliával állunk szemben a túszzedés esetében is, amelyet elfogadnunk nem lehet, amíg a tízparancsolat alapján állunk. Valóban azt a józan ésszel is ellenkező szokást, hogy az egyik ember büntetnéért más lakoljon, akinek abban semmi része nem volt, már a római jog tételes törvényei is elítélték és hatálytalannak jelentették ki! Még inkább helytelenítette az egyház, mikor a II. Lyoni zsinaton /1274/ kimondotta, hogy a represszáliák, melyek értelmében az egyik embert a másik helyett büntetik, mint a joggal és a természetes méltányossággal ellentétes szokást szigorúan megtiltja és a kiközösítés büntetésével sújtja. Az új egyházi törvénykönyv pedig, amely általános érvényű jogszabályban kimondja, hogy a büntetést nem szabad egyik személyről a másikra kiterjeszteni, ezt a szabályt igen sok más kánonban gyakorlatilag is alkalmazza, más szóval a represszáliákat elméletben és gyakorlatban is helyteleníti és elítéli. A most kifejtett elv alapján elítéli a túszoek szedését is, akiknek az volna a sorsuk, hogy őket büntetnék, esetleg ki is végeznék, ha mások olyan cselekedetet vagy büntetést követnének el, amelyben a túszoeknak semmi részük, vagy bűnrészességük nem volt.

Ezen az elvi alapon legyen szabad Nemzetvezető Urat mély tisztelettel kérem, méltóztassék odahatni, hogy minálunk ilyen, kivált tömeges túszzedés ne legyen, hogy ártatlan emberekkel mások cselekedetei vagy büntetetei miatt igazságtalanság ne történjék és hogy a haza védelmében már amúgy is százezer számra elpusztult véreink száma magyar emberek hozzájárulásával vagy közreműködésével ilyen igazságtalan represszáliák megengedése és gyakorlatba vétele által a nemzet mérhetetlen kárára ne növeltsék.

Fogadja stb.

bíboros hercegprímás

Géppel írott másolat.

Karsai Elek irathagyatéka.

**310. b.)
1944. december 1.**

**Ravasz László református püspök levele Szálasi Ferenchez:
tiltakozik a zsidókkal való bánásmód miatt**

Miniszterelnök Úr!

Krisztus egyházának prófétai tisztéből következik, hogy az egyház szolgálja mindenkor felemelje szavát, valahányszor Isten törvényeit az emberi intézkedések súlyosan megsértik. Ezért kell ismét szóvá tennem azt a bánásmódot, amelyet a zsidóknak minősülő magyar állampolgároknak akár keresztyén vallásúak, akár nem, el kell szenvedniök. Nem azt kifogásolom, amit a törvény, vagy a törvényes rendelkezések írnak elő, hanem azt a módot, ahogy ezeket a rendelkezése-

ket végrehajtják. Ennek a bánásmódnak részleteit nem kell ismertetnem, mert mindenki előtt köztudomású.

Ez a bánásmód megcsúfolja Istennek azt az örök törvényét, amely még az ellenséggel is emberséges bánásmódra kötelez¹ és nemzetünk fejére idézi az igazságos Isten haragját. Ez a bánásmód sötét foltot ejt a hírnevére annak a magyar nemzetnek, amelyet ezer év óta nagylelkűnek és lovagiasnak ismert a világ. Ez a bánásmód meghasonlást idéz elő a nemzet lelkében s a kegyetlenség és részvét sarkiasan szembefeszülő ellentéte akadályozza a mai ítéletidőben a legfőbb erkölcsi erőforrásnak: a nemzet lelki egységének helyreállítását. Ez a bánásmód ellentétben áll a Miniszterelnök Úr nemesnek ismert gondolkozásával és ellentétben áll azzal a kijelentéssel, amelyet a hatalom átvétele alkalmából a zsidókérdés megoldásáról méltóztatott mondani.

Mindezek alapján egyet értve a magyar római katolikus egyház fejének, a Hercegprímás Úrnak és az evangélikus egyház nevében Raffay Sándor püspök úrnak e kérdésben Miniszterelnök Úrhoz intézett levele tartalmával,² a magyarországi református egyház nevében Isten íratlan és írott törvényei, az igazságosság és a nemzet igazi érdekei alapján az utolsó pillanatban is tiltakozom e bánásmód ellen és könyörögve kérem Miniszterelnök Urat: rendelje el az igazságtalan intézkedések hatálytalanítását, minden kegyetlenkedés azonnali megszüntetését és emberséges, törvénytisztelő eljárás gyakorlását.

Tudom jól, hogy ma a zsidókérdés nem az egyetlen kérdés és nem a legfontosabb kérdés. De az egyetlen és legfontosabb kérdésnek: a magyar nemzet létének és becsületének egyik feltétele s ezért annál nagyobb figyelmet kell szentelnünk neki, minél komolyabb és komorabb az a pillanat, amidőn ez az ezeresztendős nemzet a népek igazlító Istenétől elveszi az életet vagy a halált.

Fogadja Miniszterelnök Úr kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Ravasz László
püspök

Eredeti, géppel írott tisztázata, Ravasz László saját kezű aláírásával.
DMREK-RL-2147/1944.

¹ „Szeressétek ellenségeiteket, jót tegyetek azokkal, áldjátok azokat, a kik titeket átkoznak, és imádkozzatok azokért, a kik titeket háborgatnak.” Lukács 6:27–28.

² Raffay Sándor evangélikus püspök Szálasihoz írott levelét lásd 262. b.) sz. dokumentum.

310. c.)
1944. december 16.

**Szóllósi Jenő miniszterelnök-helyettes válasza Ravasz Lászlónak
a b.) alatt közölt levelére**

Püspök Úr!

Szíves volt 1944. évi december hó 1-én a zsidóknak minősülő magyar állampolgárok ügyében a miniszterelnök úrhoz levelet intézni, amelyre engedje meg, hogy az 1944: X. t. c. rendelkezései értelmében, tekintettel arra, hogy a miniszterelnök úr egyúttal az államfői teendőket is ellátja, én adhassam meg a választ.

Mindenek előtt előre kell bocsátanom, hogy Püspök Úrnak azt a megállapítást, hogy a zsidókkal való bánásmód tekintetében nem azt kifogásolja, amit a törvény vagy a törvényes rendelkezések írnak elő, hanem azt a módot, ahogyan ezeket a rendelkezéseket végrehajtják, köszönettel vettem tudomásul.

Minthogy azonban ennek a módnak részleteit nem tartja szükségesnek ismertetni, mert ezeket köztudomásúnak tünteti fel, meg kell jegyeznem, hogy nekem a sérelmezett módról nincsen tudomásom, s az általánosságban tartott beállításból sem tudok magamnak képet alkotni arra nézve, hogy Püspök Úrnak felszólalása tulajdonképpen milyen adatokra vonatkozik és melyek azok az esetek, amelyek ellen Istennek íratlan és írott törvényeire való hivatkozással tiltakozik és kéri az igazságtalan intézkedések hatálytalanítását. Püspök Úr hivatkozik ugyan ebben a vonatkozásban a magyar római katolikus egyház fejének, a Hercegprímás Úrnak, valamint az evangélikus egyház nevében Raffay Sándor püspök úrnak a miniszterelnök úrhoz intézett leveleire, azonban ezekben a levelekben ugyancsak általánosságban tartott tiltakozás foglaltatik, amelyekből a konkrétumokra nézve nem vonhatók le következtetések.

Mindezeket figyelembe véve legyen szabad arra kérnem Püspök Urat, méltóztassék panaszát konkrét formába önteni, az állítólag elkövetett atrocitásokról a hely, név és a bánásmód pontos felsorolása mellett részletes tényállást adni s ezáltal engemet abba a helyzetbe juttatni, hogy a megfelelő intézkedések megtételére meg legyen a lehetőségem, ha a bánásmód valóban a törvénnyel, vagy a törvényes rendelkezésekkel áll ellentétben.

Fogadja Püspök Úr megkülönböztetett tiszteletem nyilvánítását.

Szóllósi Jenő

Eredeti, géppel írott tisztázata, Szóllósi Jenő miniszterelnök-helyettes fejléces levélpapírján, saját kezű aláírásával.

DMREK-RL, uo.

Az első oldal tetején kézzel írva a Püspöki Levéltár iktatószáma: „1502-1944. XII. 22.”

**310. d.)
1944. december 22.**

Ravasz László válasza Szöllösi Jenőnek a c.) alatt közölt levelére

1502-1944. eln. sz.³

A zsidókkal való bánásmód tárgyában a miniszterelnök úrhoz tett előterjesztésemre adott nagybecsű válaszáért köszönetet mondok. Az a tény, hogy nem a zsidófajú magyar állampolgárok ellen kiadott törvényes intézkedéseket és jogszabályokat kifogásoltam, hanem azoknak végrehajtását, távolról sem jelenti azt, hogy ezeket a jogszabályokat helyeslem; csupán azt, hogy nem kértem olyat a miniszterelnök úrtól, amiről eleve tudtam, hogy nem tudja, vagy nem akarja teljesíteni. Csak azt kérhettem a miniszterelnök úrtól, hogy a végrehajtás során jelentkező legsúlyosabb panaszokat orvosolja.

Tudatában vagyok annak, hogy az orvoslásnak első feltétele a konkrét panaszok előadása. Ha normális körülmények között élnénk, ezt legjobban maguk az érdekeltek tennék meg. De éppen abban jelentkezik a jelenlegi helyzet kétségbeejtő volta, hogy ilyen konkrét panaszok előadására semmi lehetőség nincsen. Panaszra, tanúskodásra senki sem mer vállalkozni, mert attól fél, hogy a legrövidebb idő alatt olyan sorsra jutna, mint amilyenre maga az áldozat jutott. Ezért nem tud az egyház konkrét eseteket „a hely, név és bánásmód pontos felsorolása mellett részletes tényállást adni” Miniszterelnökhelyettes Úr levele értelmében.

Fogadja Miniszterelnök Úr kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Ravasz László
püspök

*Eredeti, géppel írott tisztázata, Ravasz László saját kezű aláírásával.
DMREK-RL, uo.*

³ Az iktatószámot kézzel írták az irat felzetére.

311.
1944. december 1.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka rendőröket vezényel
a Szent István parkba és a Teleki térre**

Kivzésnylés.

7. A Szent István park 6. szám alá, a szóbelileg kiadott utasítás értelmében teljesítendő szolgálatra, 1944. évi november hó 30-án 9 órára kivezésnyeltem TARPATAKY ZOLTÁN r. főfelügyelőt és parancsnoksága alá Dr. SZÉKELY TIBOR r. felügyelőt, Dr. SZABÓ LAJOS, IGAZ BERTALAN, Dr. MÓRÓ JÓZSEF, BARANYI JÓZSEF, MELICHER MÁRTON, Dr. SZÖNYI IMRE, FRANCISZÓY ZOLTÁN, Dr. ERDÉLYI BÉLA, VÉGH ERNŐ, KISBÍRÓ ELEMÉR, SZABÓ ZOLTÁN, ÖTVÖS JÁNOS, BORBÉLY ZOLTÁN, MOGYORÓSY JÁNOS r. s. fogalmazókat, vitéz HAVASY JENŐ, SZENDRŐ KÁROLY, FILEP ÁKOS, VIDAHAZI LÁSZLÓ r. s. felügyelőket, valamint 23 altisztet és 378 rendőrt.

I. ker.	osztály	2 alt.	27 rdr.	IX. ker.	osztály	2 alt.	20 rdr.
II. ker.	"	1 "	18 "	XI. ker.	"	1 "	25 "
III. ker.	"	2 "	27 "	XIV. ker.	"	1 "	25 "
IV. ker.	"	1 "	9 "	újpesti	"	1 "	25 "
V. ker.	"	1 "	15 "	I. vas.	"	"	5 "
VI. ker.	"	2 "	27 "	II. vas.	"	"	10 "
VII. ker.	"	1 "	15 "	főkap.	"	1 "	20 "
VIII. ker.	"	1 "	15 "	II. tart.	"	"	50 "

II. karh. ezred 5 alt. 25 rdr.

Öltözet: szolgálati.

Távbeszélőn kiadattam.

6800/7. rfp. 1944. szám

Kivezésnylés.

8. A Teleki tér 10. számú ház alá, zsidóknak kíséretére és őrizetére a következő vezényléseket rendeltem, illetőleg rendelem:

1./ november 30-án 8 óra 50 perckor kivezésnyeltem a rfp. Készültségből 1 altisztet és 9 rendőrt.

Ebből az őrségből a rendőrnek a Fűrészt utcai lemezgyárban történt váltására november 30-án 12 órától a szükségig kivezésnyeltem a XIV. ker. osztálytól 2 rendőrt.

2./ December hó 1-től a további intézkedésig, naponta 7 órára egyes zsidó csoportok kíséretére KERTY GYÖZŐ r. felügyelőnél való jelentkezésre a Teleki tér 10. szám alá, kivezésnyeltem 2 altisztet és 10 rendőrt.

I. ker. osztály 1 alt. 3 rdr. VIII. ker. osztály 2 rdr.

VI. ker. " 1 " 3 " IX. ker. " 2 "

Öltözet: szolgálati.

6800/Rfp. 1944. szám.

Kivezenylés.

18. A szóbelileg kiadott utasítás értelmében teljesítendő szolgálatra az alább felsorolt kapitányságokhoz

1944. évi december hó 1-én

a következő vezényléseket rendelem. [...]

8 órára

9./ A Szent István park 6. szám alá kivezenylem TARPATAKY ZOLTÁN r. főfelügyelőt és parancsnoksága alá Dr. SZÉKELY TIBOR r. felügyelőt, vitéz HAVASY JENŐ r. s. felügyelőt, VIDAHAZY LÁSZLÓ r. s. felügyelőt, Dr. BALOGH FERENC r. s. fogalmazót, Dr. SZTOPA FERENC r. s. fogalmazót, MELICHER LÁSZLÓ r. s. fogalmazót, Dr. VÉGH ERNŐ r. s. fogalmazót, Dr. MOGYORÓSY JÁNOS r. s. fogalmazót, BARABÁS BÉLA, r. felügyelőt, valamint 20 altisztet és 180 rendőrt.

I. ker. osztály	2 alt.	18 rdr.	2. karh. ezred	14 alt.	110 rdr.
II. ker.	"	1 "	10 "	A Népszínház	
lovas	"	2 "	17 "	utca 16. sz.	

II. tartalék
oszt.

1 " 125 "

Öltözet: szolgálati.

6800/5. rfp. 1944. szám.

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

A budapesti svéd követség a Külügyminisztériumhoz intézett jegyzékben tiltakozik, amiért a követség személyzetének egyes tagjait és családtagjaikat nyilasok letartóztatták

No 325 Hum/1944

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

A svéd királyi követség bátorkodik a Magyar Királyi Külügyminisztériumot az alábbi ügyekben az illetékes hatóságoknál szíves közbenjárásra felkérni:

Egy idő óta, ahogyan az korábbi jegyzékekből¹ kitűnik, személyzetünknek több tagja és több családtagja eltűnt:

1. Gyöngyössi József úr

Gyöngyössi Józsefné: mindkettőjüket november 28-án a Pozsonyi útról ismeretlen helyre vitték.

2. Wohl Jenő urat november 21-én a Hirmanngyárból /Váci út/ a nyilas párt tagjai a Petneházy u. 25. sz. alatti nyilasházba vitték. Ellenőrizhetetlen hírek szerint innen a Radetzky laktanyába vitték át, más oldalról viszont azt állítják, hogy a Kapás utcai pártházban tartózkodik.

3. Sebestyén Lajos,
Sebestyén Lajosné,
Sebestyén Andrásné,

Sebestyén Péter (16 hónapos). Nevezettek családtagjai egy annak idején a követséghez beosztott munkaszolgálatosnak. E családot november 15-én az Ezredes utca 13. sz. alatti lakásukról a svábhegyi Politikai Rendőrségre vitték, ahonnan néhány nap múlva szabadon bocsátották őket. Útban hazafelé azonban a nyilaspárt tagjai újból letartóztatták és a Kapás utcai pártházba vitték őket.

4. Szabó Verát a Svéd Vörös Kereszt alkalmazottját lakásáról november 11-én a Kapás utca 46. sz. alatti pártházba vitték.

A Svéd Királyi Követség továbbá hivatkozik 317/Hum/1944. számú szóbeli jegyzékére, egy bizonyos pénzösszeg és a követség ingóságainak lefoglalásával kapcsolatban.² Ezeket még nem kapta vissza.

Több, svéd útlevelel rendelkező személyt, ellentétben a Magyar Kormány és a Svéd Kir. Követség között létrejött egyezményvel, még a legutóbbi napokban is elhurcoltak Budapestről.

A követség előre is kifejezi leghálásabb köszönetét.

¹ Svéd védettek elhurcolásával, letartóztatásával stb. kapcsolatban lásd a 41. a.) és b.), 111. a.), 173., 192., 207. a.), 223. és a 241. a.) sz. dokumentumot.

² Nem található az iratok között.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, a svéd követség fejléces levélpapírján, a követség német nyelvű, ovális bélyegzőjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.190. A jegyzék másolati példánya MNL OL-K707-1944-1945-2. t. 13.212. sz. alatt található.

December 16-án a jegyzéket másolatban megküldték a Belügyminisztériumnak és Gera József pártépítés-vezetőnek azzal, hogy az utóbbi az ügyet vizsgálta ki és az eredményről adjon tájékoztatást a külügyminiszternek.

**Az Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt. beadványa
Vajna Gábor belügyminiszterhez: kéri, hogy három zsidó alkalmazottjuk
a termelőmunkában továbbra is részt vehessen**

Miniszter Úr!

Vállalatunknál a legutolsó időig még néhány zsidó mérnök volt foglalkoztatva akiknek ügyében már többször fordultunk Miniszter Úrhoz, és kértük a termelés érdekében kifejtendő szíves intervencióját azon cél elérése végett, hogy az illetők továbbra is vállalatunknál dolgozhassanak.

Miniszter Úr a közelmúltban hozzájárult ahhoz, hogy az érintett mérnökök egy része továbbra is a vállalatnál maradhasson. Nem kaptuk meg azonban hozzájárulását Lévai János és Fehér István mérnökökre, valamint Grosz Márton műszaki tisztviselőre vonatkozólag. Ezeknek további működése az Értelmiségi Munkanélküliség Ügyeinek Kormánybiztossága [vezetője dr. Kultsár István] által kiadott igazolványok értelmében egyébként f. évi december 31-ig meghosszabbított, és miután nevezetteknek keresztény feleségük van, eddig az időpontig való működésük biztosítottnak látszott.¹

A mai napon közbiztonsági szervek jelentek meg vállalatunknál, akik az összes zsidókat eltávolították a vállalattól. Ez az eltávolítási rendszabály kiterjedt nevezett háromra is, bár ezeknek további foglalkoztatása a vállalatnak a legnagyobb mértékben érdeke.

Már több ízben rámutattunk arra Miniszter Úr előtt, hogy ezek az egyének egyrészt munkabeosztásuk, másrészt egyéni képességeik folytán – miért annyira fontosak, és így utalunk e tekintetben az ezen beadványainkban elmondottakra.

Tiszteletteljes kérésünk oda irányul, méltóztassék mindezek alapján hozzájárulni, ahhoz, illetve befolyását latba vetni az irányban, hogy nevezettek legalább ideiglenesen a termelési munkában részt vehessenek.

Köszönetünk előzetes kifejezése mellett vagyunk hazafias tisztelettel

Egyesült Izzólámpa és Villamossági Részvénytársaság

Jankovics

[olvashatatlan aláírás]

Géppel írott, eredeti tisztázat, cégszerű aláírással, a vállalat bélyegzőjével.

MNL OL-K150-1944-tétel nélkül-10.087.

1944. december 2-án az Üzemi Tanács és az Iparügyi Minisztérium pártmegbízottja, Edvi Illés Attila a zsidó alkalmazottakért felelősséget vállalt, és kérte mentesítésüket arra hivatkozva, hogy „...az. illetők haditermelés szempontjából egyelőre nem nélkülözhetők”.

1944. december 23-i kelettel, ceruzával rávezették az iratra: „Lássa Ferenczy alez. Úr! Sz.[akváry]”

1945. február 15-i feljegyzés: „Intézkedést már nem igényel. Irattárba!”

¹ Szakváry a beadvány szövegében az érintett alkalmazottak neveit, valamint a meghosszabbítás időpontját piros ceruzával aláhúzta, s az irat szélére a következőket írta: „Lássa Illés Attila XII/1 Szakváry”.

314. a.)
1944. december 1.

A budapesti svéd követség Gazdasági Osztályának levele a svéd követséghez: javasolják, hogy a követség és a Svéd Vöröskereszt különféle intézményei csak a Gazdasági Osztályon keresztül kapjanak élelmiszert, valamint tejpor- és kakaókészletet kérnek gyermekmenhelyek számára

Részben a svéd királyi követség, részben a Vöröskereszt alá tartozó intézmények (gyermekmenhelyek, aggok háza, kórházak) teljes rendszertelenségben élelmiszerigényeikkel a *[olvashatatlan szó]* követség és a Vöröskereszt különféle osztályaihoz, sőt közvetlenül magához a követséghez is fordulnak. Miután ez a rendszertelenség nemcsak a munkáknak sokszorozódását idézi elő, hanem épp a rendszertelenség folytán előfordul az, hogy egyik vagy másik intézmény több helyről is kap kiutalást, nélkülözhetetlenül szükségesnek tartjuk ennek a kérdésnek azonnali rendezését.

A javaslatunk az volna, hogy méltóztassanak úgy a követség alá tartozó, mint a Svéd Vöröskereszt alá tartozó intézményekhez rendeletet intézni, amely szerint igényeikkel csakis közvetlenül hozzánk fordulhatnak. Ez esetben úgy a nyilvántartás, mint az igazságos kiutalás lehetősége adva lenne.

Egyben kérjük a t. királyi követséget, hogy amennyiben bizonyos kötött élelmiszer, vagy egyéb árukészletek, amelyek a közösség céljait vannak hivatva szolgálni, rendelkezésükre állanak, úgy ezt elosztás céljából ugyancsak általunk méltóztassanak végeztetni. Ily módon ez a kérdés igazságos és arányos módon lenne megoldható.

Végül bátorkodunk kérni, hogy a kilátásba helyezett tejpor- és kakaókészleteket rendelkezésünkre bocsátani méltóztassanak, mert a gyermekmenhelyek és kórházak különösen szorgalmazták ily természetű élelmiszerek kiutalását.

Teljes tisztelettel

*Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MNL OL-P 1577.*

314. b.)
1944. december 1.

**A budapesti svéd követség Gazdasági Osztályának levele a svéd követséghez a
Pozsonyi úti házak ételmezési akciójának pénzügyi fedezetéről**

A Pozsonyi úti házak étkeztetési akciójával kapcsolatban, tisztelettel kérjük, hogy az ebédakció pénzügyi fedezetére vonatkozó rendelkezésüket velünk közölni szíveskedjenek.

Teljes tisztelettel

Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MNL OL, uo.

314. c.)
1944. december 1.

**A budapesti svéd követség Gazdasági Osztályának jelentése a svéd követségnek
a Pozsonyi úti házakban kiosztott ebédadagokról**

Vonatkozással a Pozsonyi úti házak étkeztetése ügyében Balogh úrral folytatott személyes megbeszélésünkre jelentjük, hogy november 30-án 240 ebédet bocsátottunk rendelkezésre, míg 1944. december 1-én 440 ebéd fog rendelkezésre állni. December hó 2-án 500 ebédet fogunk tudni rendelkezésre bocsátani. Szándékunk az, hogy az ebédadagok számát legalább 2.000-re fokozzuk.

Az ebédakcióval kapcsolatban rendezésre vár az élelmiszerjegy kérdése, mert az első néhány napon ugyan meg tudtuk oldani ezt a kérdést jegy nélkül, de feltétlenül szükséges, hogy az ebédakció zavartalansága érdekében ez a kérdés haladéktalanul rendeztessék.

Teljes tisztelettel

Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MNL OL, uo.

314. d.)
1944. december 1.

A budapesti svéd követség Gazdasági Osztályának jelentése a svéd követségnek november hó folyamán a követség és a Svéd Vöröskereszt intézményeinek rendelkezésére bocsátott tüzelőanyagokról

Szívesen hozzuk b. tudomásukra, hogy az elmúlt hónapban a svéd királyi követség és a Svéd Vöröskereszt intézményeinek használatára

13 vagon	porosz szenet
11 vagon	magyar szenet
1 vagon	kokszt
1 vagon	tűzifát
összesen 26 vagon	tüzelőanyagot

bocsátottunk rendelkezésre.

Teljes tisztelettel

*Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MNL OL, uo.*

314. e.)
1944. december 11.

Értesítés a budapesti svéd követség Szociális Osztályának: a Pozsonyi úti élelmezési akcióra egy vagon szenet utaltak ki

K/W¹

Szívesen értesítjük Önöket, hogy a Pozsonyi úti népélelmezés zavartalan lebonyolítása érdekében a Budapesti Központi Tejcsarnoknak Teréz körúti fiókja részére 1 vagon szenet utaltunk ki.

A szén ellenértékének elszámolásáról külön fogunk intézkedni.

Teljes tisztelettel:

*Eredeti, géppel írott másolat, aláírás nélkül.
MNL OL, uo.*

¹ Az iraton nincs aláírás, a felzeten látható szignó valószínűleg Wahrmann Ernőt, a budapesti svéd követség Gazdasági Osztályának munkatársát jelöli.

315.
1944. december 1.

Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője levélben tájékoztatja Ángel Sanz Briz budapesti spanyol követet: nincs kifogása az ellen, hogy Komoly Ottó és Szamosi László a Spanyol Követség alkalmazottja legyen

Hivatkozva azokra a megbeszélésekre, amelyeket volt szerencsém Önnel folytatni azon zsidó gyermekekről, akiket majd Tangerbe küldenek, tisztelettel közlöm Önnel, hogy nincs ellenvetésem azzal kapcsolatban, hogy Komoly Ottó mérnök úr és Szamosi László úr a Spanyol Követség alkalmazottja legyen, hogy a fentebb említett gyermekek ügyében eljárjon.

Kérve a fentiek szíves tudomásulvételét, kérem, engedje meg, Ügyvivő Úr, hogy mély tiszteletemről biztosítsam

Magyarországi Képviselő
Friedrich Born

Fényképmásolat a VKNB budapesti képviselőjének géppel írott, francia nyelvű leveléről, a VKNB fejléces levélpapírján, a Képviselőt francia nyelvű körpecsétjével, Friedrich Born saját kezű aláírásával.

Karsai Elek irathagyatéka.

**A VII. kerületi előjáró kitüntetésre terjeszti fel a székesfőváros
polgármesterénél Nagy József népjóléti gyakornokot okmányhamisítók
leleplezéséhez nyújtott segítségéért**

A VII. kerületi előjáróságon szolgálatot teljesítő Nagy József népjóléti gyakornoknál megjelent két postahivatalnok és üres anyakönyvi kivonat lapokért 350 pengő összeget kínáltak neki. Nagy József hivatali esküjéhez és lelkiismeretéhez híven erről nekem jelentést tett, majd kiváló ügyességgel hozzájárult ahhoz, hogy a nála jelentkezőket detektívek segítségével tettenérni és őrizetbe venni sikerült. Ellenük a bünvádi eljárás megindult és lehetséges, hogy egy csaló és okmányhamisító szervezetet sikerült így a jogos megtorlás útjára juttatni.

Nagy József mint népjóléti gyakornok alacsony fizetési kategóriába tartozik és fizetéséből feleségét is tartja. A jelenlegi nehéz megélhetési viszonyok között is tántoríthatatlanul [sic!] és példaadó becsületességű hivatalnoknak bizonyult. Erre tekintettel tisztelettel kérem, méltóztassék őt illő jutalomban részesíteni. Megjutalmazása – azon felül, hogy átmeneti anyagi előnyt jelent számára – hivatalnok társait is hasonló dicséretre méltó és tántoríthatatlan magatartásra fogja ösztönözni.

[olvashatatlan aláírás]
tanácsjegyző
VII. ker. előjáró

Eredeti, kézzel, tintával írott fogalmazvány, a VII. kerületi előjáróság körpecsétjével, a kerületi előjáró saját kezű aláírásával.

BFL-IV-1476-a-72164/1944.

317.
1944. december 1. körül

**Vitéz Rózsa Antal korcsmahelyiségének áthelyezését kérvényezi a VII. kerületi
előljáróságtól**

Alulírott tisztelettel kérem, hogy részemre, mivel Klauzál tér 14. számú ház a gettó területén van és december 7-ig ki kell költöznöm, így a korcsmahelyiséget a VII. ker. Thököly út 42. és Aréna út sarkán lévő korcsmahelyiséget, mely zárolva van, részemre a legsürgősebben szíveskedjék kiutalni.

Kérésem megújítása mellett maradok,

teljes tisztelettel
vitéz Rózsa Antal

Eredeti, kézzel, kék színű tintával írott tisztázata, Rózsa Antal fekete tintával írott saját kezű aláírásával, dátum nélkül. A kérvényt nem Rózsa Antal írta.

BFL-IV-1476-a-72183/1944.

A kérvényt 1944. december 2-án iktatták a VII. kerületi előljáróságon. December 6-án a kérvény fedlapjára feljegyezték: „Kiutalás 72949/1944-VII. sz. alatt megtörtént, további eljárást nem igényel, irattár.”

318. a.)
1944. december 1.

**Gelléri Miklós feljegyzése a Zsidó Tanács számára Solymossy János rendőr
törzsfőfelügyelő, miniszteri biztossal a gettó élelmezéséről folytatott
telefonbeszélgetéséről**

Pro memoria¹

Telefonbeszélgetés Solymossy főparancsnok-helyettessel 1944. dec. 1-én délután 6 órakor.

A főparancsnok-helyettes közölte velem, hogy a ma délelőtt a zsidó gettó élelmezése tárgyában megtartott értekezleten, amelyen részt vett a Nemzetközi Vöröskereszt megbízottjaként Born Frigyes Nemzetközi Vöröskereszt főmegbízott is, – elhatározottat, hogy holnap, dec. 2-án déli 12 órakor ugyanez ügyben értekezlet lesz Rosta székesfőv. tanácsosnál, amelyre meghívottnak Stöckler és Földes tanácsstag urak is. Ezt az utóbbi bejelentést úgy is lehetett értelmezni, hogy az urakat azért kéretik oda, hogy az értekezlet eredményét tudomásulvétel és miheztartás végett, mint befejezett tényről velünk közöljék.

A továbbiakban közölte velem a Főparancsnok-helyettes úr, hogy ő máris elintézte, hogy a részünkre külföldről érkezendő élelmiszerkészleteket a Klauzál utcai csarnokban elraktározhassuk, továbbá kilátásba helyezte, hogy gondoskodni fog arról is, hogy ugyanott megfelelő mennyiségű élelmiszertartalék is tárolható legyen, – ezt úgy is lehetett érteni, hogy ennek a beszerzéséről ő, illetve az illetékes szervek fognak gondoskodni. Általában a beszélgetés során igyekezett kidomborítani, hogy mindez az élelmiszerkészletek beszerzésével és tárolásával kapcsolatos esemény az ő érdeme. Köszönetet mondtam ezért neki és közöltem vele, hogy a mondottakat holnap reggel a Tanács uraihoz továbbítom

Gelléri

Eredeti, géppel írott tisztázat, Gelléri Miklós saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

A lap alján kézzel, ceruzával írva: „Dohány [olvashatatlan szó] XII. 30-ig Szövetség u. Bethlen tér Iskolák prompt Készletek beszállítása”

¹ Az irat felzetén és alján kézzel írva: „7. örszobát értesíteni, hogy az általunk behelyezettek[et] jegyezze fel.”

318. b.)
1944. december 1.

**A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő,
miniszteri biztossal a gettó élelmezéséről, a Tanács munkájáról**

Solymossy ma nem fogadott. Főpolgármesterhez ment értekezletre. Délután telefonált és a pro memoriában Gelléri által felvetettet közölte. Visszahívtam, újból részletesen elmondotta a ma délelőtti értekezlet eredményét. Born is jelen volt és hozzájárultak, hogy készleteinket esetleg a Klauzál téri csarnokban tároljuk. A főváros részéről kiutalt élelmiszert esetleg a pályaudvarról éjjel villanyos teherkocsin szállítanak. Ezáltal a fuvar kérdés megoldódna. Kért, hogy saját készleteinket is, már most szállíttassuk be. Javaslatot kért a Bethl[en]. t. 2., Wess[elényi]. u. 44., és a Szöv[etség]. u. 33-ból esz[er]közlendő szállítások tárgyában.

Kértem a közlekedés engedélyezését a gettóban. El fogja rendelni² átmene- tileg, amíg a keresztények kiköltöznek, délelőtt 9–11 [között] a szabad közle- kedést. Egyebekben a Tanács munkája a gettóban zavartalanul folytatható. Felkért, hogy az általunk esz[er]közölt behelyezésekről tegyünk [a] hetes számú örszobának jelentést, nehogy ugyanabba a házba ők is behelyezzenek. Közölte még, iskolaépületeket azonnal, a dohánygyár épületét dec. 30-ig adják át.

Szegő dr. üstöket, kannákat rendelt.

Az étkeztetés nagyjából elintéződött.

Eredeti, kézzel írott tisztázat, aláírás nélkül.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

318. c.)
1944. december 1.

**A Zsidó Tanács feljegyzése a napi feladatokról: élelmezés, raktárak,
kapcsolat a „védett” gettóval**

- 1.) Fertőtlenítés, Aréna út 55. kb. húsz fő.
- 2.) Szövetség 33. Raktár, VII. kerület vezető³
- 3.) Élelmezés.
- 4.) Létszám megállapítás.
- 5.) Feldmann Szidónia mozgási engedély.
- 6.) Tisztviselők bejárása.
- 7.) Közlekedés védett területről, tisztviselők, orvosok, ápolók.
- 8.) Kiadmányok.⁴

² Itt az eredetiben „egy” szerepelt, ezt kézzel, tintával áthúzták.

³ E sor mellett „pipa” jel, valószínűleg a kérdés elintézését jelölve.

⁴ Ua.

9.) Keresett orvosok vissza⁵

10.) Elmebetegek⁶

*Kézzel, tintával írt, aláírás nélküli eredeti tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**318. d.)
1944. december 1.**

**A Zsidó Tanács feljegyzése a napi feladatokról: gettóházak és üzemek jegyzéke,
kórház szervezése, egyes Tanácstagok feladatai**

Gráber: Üzemek jegyzékét.

Síp 12. behelyezés.

Gettóházak névjegyzékét minden
házban egy megbízottal elkészíttetni.

Név. szül. hely. év, esetleg korábbi lakás.

Térképek.

Lakáshivatal felállítás.

Dr. Szegővel, Dr. Kurzweillal érintkezni.

Dr. Kurzweil: Átadott szervezési vázlat.

Kórházaktól jegyzéket az épületekről
melyeket kezelnek.⁷

Ugyanilyet az összes gettón belüli és
kívüli intézményeinkről.

Korábbi tervezet alapján az egyes
osztályok felállítása.

Rövid szabályzat.

Dr. Nagy: Szükségkórház fertőző betegek részére.

Dr. Szegő: Dr. Kurzweil[lel] és Gráberral érintkezésbe lépni.

Dr. Földes: Rostához.

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

⁵ Ua.

⁶ E sor mellett ceruzával: „saját kezelésben.”

⁷ E sor mellett ceruzával húzott „pipa”, valószínűleg az elintézészt jelölve.

**A Zsidó Tanács Szociális Osztálya kéri a budapesti svájci követség Idegen
Érdekek Képviselője Kivándorlási Osztályát: munkatársaikat vegyék fel a kíván-
dorlók listájára**

A Magyarországi Zsidók Szövetségének Szociális Osztálya tisztviselői, tisztelettel átszármaztatjuk a magunk és hozzátartozóink névsorát azzal a tiszteletteljes kéréssel, hogy a t. Követség által kiadott védőleveleket a kivándorlási listára felvenni és azokat az eredeti quótába besorolni szíveskedjenek.

Kiváló tisztelettel:

Géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.

MZSL-XXIV-B-5-c.

A kérvényhez mellékeltek két névsort, 252 fő személyi adataival (név, születési hely és év, anyja neve), valamint svájci védlevelének számával. 52 személy esetében az utolsó rovatba azt írták, a védlevelet „elvették”, 12 esetben: „eltépték”, három főnél: „folyamatban”, kettőnél: „elveszett”. 17 személy esetében a védlevél rovatot nem töltötték ki, ezek az emberek valószínűleg nem rendelkeztek ilyen okmánnyal. A névsorban szereplők közül a legfiatalabbak, Váradi Ágnes és Weisz Éva 1944-ben, a legidősebb, Gerő Ignácné, sz. Kohn Erna 1868-ban született. Az iratok mellett található Stöckler Lajos saját kezű aláírásával, 1944. december 4-i dátummal a Zsidók Összeköltöztetésére Kirendelt Kormánybiztosság részéről a Zsidó Tanácsnak átadott svájci menlevelesek névsora, ezen 31 fő neve és menlevelének száma szerepel. Stöckler a névsor végére ráírta: „Nem volt kézbesíthető.”

Wilhelm Károly javaslatai a Zsidó Tanácsnak a gettóban kiosztott adagok számának és minőségének javításáról

Kedves Barátom!¹

A gettóból számos panasz érkezik részint a követséghez, részint hozzám; nagy tömeg éhezik. Azt tudom, hogy a Népasztal cca. 15.000 adag ételt szolgáltatott ki tegnap, de arról, hogy más konyhák mit és mennyit szállítanak, nem tudom. A Népasztal tüzelőanyag hiánnyal² küzd. Csak fával tud főzni, fája pedig nincs. Arra kérek:

1) Solymossy rendőrtörzsfőfelügyelő úrtól szerezz a Népasztal két-három emberének szabad mozgást biztosító iratot, hogy a tüzelőanyagot megszerezhessék.

2) Értesíts arról, hogy a Szövetség utcai konyha mikor kezdi már meg működését³ és hány adagot tud kiszolgáltatni.⁴

3) A Pártfogó Iroda konyhája hány adagot szolgáltat ki?

4) Vigyázzatok arra, hogy a naponta egyszer nyújtott meleg étel ehető legyen, e tekintetben Nagy Józsi állíthatna föl ellenőrző orvosokat, akik az étel kiszállítása előtt azt megköstolják.

5) Van-e pékség már a gettóban?⁵

Én jól tudom, hogy Te jobban tekinted át a helyzetet, mint én, és minden lehetőt megteszel, mégis a hozzám érkező panaszok arra indítanak, hogy megkérjelek a tempó gyorsítására.⁶ Nem vállalhatjuk a felelősséget azért, hogy bárki is éhezzen. Kezdjétek meg a megbeszélte följavítást. Szeretetsomagok alakjában, vagy más módon.

Nagyon leköteleznél, ha vasárnap délben meglátogatnál.

Sokszor üdvözl

Károly

*Géppel írott, keltezés nélküli tisztázat, Wilhelm Károly saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

Az irat első oldalán, a lap szélén a következő megjegyzés olvasható: „A Népasztal telefonját kikapcsolták.”

Ugyancsak az első oldalon, a lap tetején összegzés található. A számadatok valószínűleg élelmezett személyeket jelentenek.

¹ Wilhelm valószínűleg személy szerint Domonkos Miksához vagy Szegő Miklóshoz intézte levelét.

² Eredetiben géppel, szaggatott vonallal aláhúzva.

³ Eredetiben kézzel, tintával aláhúzva.

⁴ A bekezdés mellé ceruzával a következőket írták: „XII. 4. óta ma már 8.200 adagot adott.”

⁵ Eredetiben kézzel, tintával aláhúzva.

⁶ Eredetiben kézzel, tintával aláhúzva.

⁷ Az aláírás első szavánál itt megakadt a gépirás és kézzel, tintával folytatódik.

„Síp u. 22. 1.000
 Síp u. 12. 1.400
 Stern 3.000
 Szöv. 8.200
 Pártfogó 2.500”
 [összesen] 15.000”
 Emellé ugyancsak kézzel, tintával még a következőket írták:
 9 1/2 q szójakolbász
 30200 6000 kg kenyér (további három olvashatatlan, valószínűleg élel-
 miszert jelentő szó)
 A feljegyzés túloldalán a következő megjegyzések olvashatók:
 „Weisz sütőde XII. 10–11. süt. 3.000 kg.
 Schlesinger, Wesselényi u. 4.000 kg. Hétfőtől 20 dkg
 Főváros 6.000 kg.
 Pártfogó önálló kenyérellátó.”
 A következő sorban egy olvashatatlan szó, majd: „50 q [olvashatatlan szó]”.
 Alatta:
 „Ma kapott mindenki 20 dkg sárgarépat.
 Ma kapunk almát.
 Cukrász cukor nélkül fog süteményt sütni.
 Maláta.
 2-ik étkezés:

Síp u. 12.	4.000	Stern	20.000	1 x
Síp u. 22.	2.200	Wesselényi	15.000	étkeztetés
Stern	3000	Szövetség	33.000	60.000-nek
Weisz Mendel	2.000			
Goldmann	2.000			
Wesselényi	<u>4.000</u>			
17.200				

 Szója kolbász 20 q
 Klauzál u. 35.
 Akácfa 12 [két olvashatatlan szó]”

321.
1944. december 1.

**A VKNB budapesti képvisletének „A” osztálya igazolja, hogy a Klauzál u.
23. sz. alatti kórház a védelme alatt áll**

VÉ

A Nemzetközi Vöröskeresztbizottság Magyarországi Kirendeltsége igazolja, hogy a

K l a u z á l utca 23. sz.

alatti kórház helyiségei a Kirendeltség védelme alatt álló Wesselényi utca 44. sz. alatti szükségkórházhoz tartoznak, és mint ilyen a személyzettel együtt ugyanúgy a Nemzetközi Vöröskeresztbizottság védelme alatt állanak, mint a Wesselényi utca 44. sz. alatti Központi Szükségkórház.

A Kirendeltség ennek értelmében kiadta a kórháznak védő tábláját és igazolja, hogy azt a kórház jogosan függesztheti ki bejáratára.

Komoly

A Nemzetközi Vöröskeresztbizottság
magyarországi delegációja A osztályának
ügyvezetője

Eredeti, géppel írott, német és magyar nyelvű tisztázat, a VKNB magyarországi képvisletének francia nyelvű fejléces levélpapírján, a delegátus piros színű körbélyegzőjével, Komoly Ottó saját kezű aláírásával.

MZSL-XX-A-3.

1944. december 2-án Komoly Ottó azonos tartalmú, géppel írott igazolást állított ki német és magyar nyelven. Ebben a „Szálasy [sic!] Nemzetvezető kormánya” és a VKNB magyarországi képviselője között történt megállapodás pontos adatait is közli (A/55/I.1944. XI.7.), hozzáfűzve, hogy „illetéktelen személyeknek a KÓRHÁZ területére belépni szigorúan tilos”.

**A Kőszénbánya- és Téglagyári Társulat felvilágosítást kér a Külügyminisztériumtól
Körner György zsidó alkalmazottuk állítólagos mentesítéséről**

A zsidók vagyona tárgyában kibocsájtott 3.840/19444. M. E. számú rendelet értelmében zsidónak minősülő, felmondásban lévő Dr. Körner György volt alkalmazottunk arra hivatkozik, hogy a csatoltan másolatban bemutatott arcképes igazolvány¹ mentesíti őt a hivatkozott rendelet hatálya alól. Hivatkozik a M. kir. Külügyminisztériumra, mint szerinte illetékes fórumra, amely a fenti körülményt tanúsítja.

Tisztelettel kérjük, méltóztassanak bennünket arról értesíteni, hogy nevezettre a hivatkozott kormányrendelet intézkedései nem vonatkoznak.

Teljes tisztelettel

[olvashatatlan aláírás]

*Eredeti, géppel írott levél, a Kőszénbánya és Téglagyár Társulat Pesten (azelőtt Drasche) fejléces levélpapírján, a gyár téglalap alakú bélyegzőjével, egy aláírással.
MNL OL-K63-1944-43-13.185.*

Az iratok mellett található az Körner György arcképes igazolványáról készült, géppel írott tisztázat. Eszerint a 417. sz igazolványt november 3-án állították ki a Külügyminisztériumban és 1945. január 15-ig volt érvényes. December 6-án kelt válaszában a Külügyminisztérium tájékoztatta a Kőszénbánya Társulatot, hogy Körner György magyar állampolgár, „így portugál követségi alkalmazása sem mentesíti őt” a hivatkozott rendelet hatálya alól.

¹ Nem található az iratok mellett.

Velics Ferdinanda nővér, a Szent Vincéről elnevezett irgalmasnővérek tartományfőnöknője dr. vitéz Simon Elemértől, a Magyar Vöröskereszt elnökétől a Nagyboldogasszony útja 27. és a Somlói út 16. sz. alatti rendházaik VKNB védelem alá helyezését kéri

782/1944.

MÉLTÓSÁGOS URAM!

Egy alázatos kéréssel bátorkodom szíves jóindulatához fordulni.

A Szent Vincéről nevezett Irgalmasnővérek Budapest, XI., Nagyboldogasszony útja 27. szám alatti Központi háza és a Somlói út 16. számú melléképületben elhelyezett „Órangyal Otthon” részére a Nemzetközi Vöröskereszt védőtáblájáért folyamodtunk.¹

a/ A Nagyboldogasszony útja 27. szám alatti ház a Magyarországon működő 1600 irgalmasnővér központja és újoncnevelő iskolája. Az épületet jelenleg nagyjából a katonaság foglalja el, azonban mint ők kimennének, szívesen fogadnánk be menekülteket.

b/ A Somlói út 16. szám alatti ház folyó év július 1. óta zsidószármazású keresztény gyermekek és anyák „Órangyal Otthona” – 100-110 személy részére.

Rendünk, mely összesen 40.000 tagot számlál, mind az öt világrészben el van terjedve és mindenütt és minden téren a szegénysorsú népet karolja fel.

Kérem Méltóságos Uram kegyes pártfogását, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt védelméhez megkaphassuk a Kormány jóváhagyását.

Előre nagyon hálásan köszönve Méltóságos Uram jóságát, vagyok

mély tisztelettel
Velics Ferdinanda nővér
tartományfőnöknő

Eredeti, géppel írott tisztázat, a „Szent Vincéről nevezett Irgalmasnővérek tartományfőnöknője. Budapest, XI. Nagyboldogasszony útja 27.” feliratú fejléces levélpapíron, Velics Ferdinanda saját kezű aláírásával.

MNL OL-K71-1944-III/6-1794/9. adm. res.

Az aláírás mellett a bal margón a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium I. ügyosztálya körpecsétje fölött géppel írva, december 2-i dátummal: „A kérelem teljesítése ellen észrevételt nem teszünk.” [olvashatatlan aláírás] miniszteri tanácsos.”

A kérvény hátoldalán kék színű ceruzával, Kemény Gábor kézírásával: „Zsidók el, többi marad[hat]”.

¹ Az „Órangyal” Otthonnal kapcsolatban lásd még a 142. és a 279. h.) sz. dokumentumot.

324. a.)
1944. december 1.

Jelentés a IX. kerületi nyilas pártszervezetnek a Hungária Egyesült Gőzmalmok Rt. egyik telepén dolgozó zsidó munkaszolgálatos nők elszállításáról

Jelentés

Felsőbb parancsra a hadiüzemekben jelenleg alkalmazásban álló és az 1941. évi XV. tc. szerint zsidónak minősülő zsidók elszállítására megjelent a Hungária Egyesült Gőzmalmok Rt. Soroksári út. 48. szám alatti telepén ifj. Varga Sándor psz. t.v., Udvardi Imre próbarendőr, 14.210. szám. A Hűsz. p. k.-hoz érkezett előző névsor alapján az üzem telepén hét, névleg megjelölt előállítandó zsidó nőnek kellett volna [a] telepen tartózkodni. Ezzel szemben megállapítottuk, hogy a telepen csak hat zsidónő volt előállítható, mert Steinberger Imréné, született 1923-ban Budapesten, anyja Erlich Ilona, – állítólag sveici menleveles – 1944. november hó 29-én Szunyogh István gondnok úr határozott letiltó rendelkezése ellenére is, fogfájás ürügye alatt az üzem telepéről megszökött és ott azóta sem jelentkezett. A vállalatot e kérdésben feltétlen mulasztás terheli, mert az illetékes rendőrhatalóságnál nevezett távozásáról, sem szóban, sem írásban jelentést nem tett, illetve nem kérte annak előállítását. Schubert Vilmos úr, hadiüzemi személyzeti parancsnoktól ugyancsak nem kért engedélyt és a távolmaradásról sem kapott jelentést. E téren feltétlen mulasztás terheli a vállalatot, mert különösen a zsidó alkalmazottakkal szemben előírt kötelező ellenőrzést nem gyakorolta.

Fentnevezett hadiüzemi vállalat telepén eredetileg 15 fő zsidónő állt alkalmazásban, melyek közül hat, név szerint Wachler Éva, Goldstein Frida, Heisler Józsefné, Pataki Ibolya és Szalczer Mária a folyó évi szeptember 27-én az Első Budapesti Gőzmalom Rt. hengeralmi telepe részére lettek átadva. Azon kívül három zsidónő, név szerint Oppenheim Magda, Somogyi Lászlóné, Mogyorósi Erzsébet ismeretlen jogú menlevelekkel a malom telepéről megszöktek. Úgyszintén Holló Ágnes zsidónő is. Vállalat vezetősége, bár tudott jogtalan távozásukról, mégsem tartotta be az erre vonatkozó rendelkezések előírta bejelentési köteleységet.

A telepen levő Wohlstein Györgyné Szunyogh gondnok úr jelentése szerint magas lázzal ágyban fekszik. Utólagos kívánsága szerint azonban a többi zsidónővel együtt kíván elmenni.

Úgy az előállításra kiküldött psz. vezető tv., nem különben a budapesti malmokhoz kirendelt, és az eset alkalmával jelen lévő Szabó József pártbiztos intézkedést kérnek fentebb megnevezett és jogtalanul távollevő zsidónők előállítását, nem különben a vállalat vezetőségének felelősségre vonását.

KITARTÁS !

ÉLJEN SZÁLASI !

Szunyogh Schubert
gondnok Hűsz. pk.
ifj. Varga Sándor p. sz. vezető
Udvardi Imre 14. 210 sz. próbarendőr

Eredeti, géppel írott tisztázat, Szunyogh, Varga, Udvardi és Schubert saját kezű aláírásával.

ÁBTL-V-91. 228. Borsodi Nagy Sándor v. iratai

**324. b.)
1944. december 1.**

**Szunyogh István gondnok négy zsidó munkaszolgálatos nőt átad
ifj. Varga Sándor nyilas pártszolgálatosnak**

Zsidó munkaszolgálatosok átadása.

A mai napon Krausz Vilmosné
 Preisz Rózsa
 Preisz Aranka
 Wohlstein Györgyné
munkaszolgálatosokat ifj. Varga Sándor p. sz. tv.-nek átadtam.

Szunyogh István

Eredeti, géppel írott tisztázat, Szunyogh István saját kezű aláírásával, pecsét nélkül.

ÁBTL, uo.

**324. c.)
1944. december 1.**

**A Gizella Gőzmalom Rt.-től zsidó munkaszolgálatosokat adnak át a
Nyilaskeresztes Párt IX. kerületi szervezetének**

Gizella Gőzmalom Rt, zsidó munkaszolgálatosai
Zsidó munkaszolgálatos nők átadása:²

A mai napon Weisz Ilona
 Weisz Magdolna
 Pereszlényi Rudolfina
 Pollák Klára
 Döcher Andor
munkaszolgálatosokat átadtam

[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott tisztázat, „Gizella Gőzmalom Részvénytársaság” feliratú fekete bélyegzővel az irat bal felső sarkában, illetve azonos szövegű, piros színű bélyegzővel az aláírás alatt.

ÁBTL, uo.

² A névsorban egy férfi is szerepel.

Bucsányi Gyula szanatóriumtulajdonos felmond bérlőjének, Vörös Istvánnak

Tekintetes

Vörös István bérlő úrnak
Budapest, Margit körút 99.

November hó 28-án, valószínűleg feljelentés folytán rendőri ellenőrzés a vendégek nagy részét, amelyet a bérlő úr önkényesen, tudtom nélkül vett fel, mint Szanatóriumba nem valókat eltávolították.

Ezáltal a bérlő úr a szerződés[nek] azt a pontját, hogy rögtöni felmondás hatálya alatt köteles az intézet Szanatórium jellegét fenntartani – megsértette – és ezáltal úgy az én orvosi, valamint a Szanatóriumi presztízsét veszélyeztette.¹

A szerződés értelmében ugyanazért Önnek a mai napon a Szanatóriumi bérletet felmondom.

Szigorú kikötés volt, hogy beteget csakis orvos vizsgálata és előzetes bejegyzésével lehet felvenni.

A hivatalos elintézésig, kérem a szerződésileg vállalt kötelezettségeit² a mostanig tapasztalt úri előzékenységgel eleget tenni.

Bucsányi Gyula
mint tanú: *Kereki István*

Eredeti, géppel írott tisztázat, Bucsányi Gyula és Kereki István saját kezű aláírásával.

ÁBTL-V-102. 232. Balázs Sipeki Kornélné és társai iratai

¹ 1944. november 1-jén kelt szerződésben Bucsányi külön előírta: „...Légvédelem, zsidótörvények betartása, vendégeket érő károsodás a bérlő ügyei. Nemfizetés, vagy az intézet szanatóriumi jellegének meg nem tartása, rögtöni felmondási hatállyal bír. Betegfelvétel csakis a főorvos előzetes bejegyzésével történhet.” Az 1945. január 4-én kelt, összesen tizenöt aláírással ellátott, Vörös Istvánnak címzett levélben a Bucsányi Szanatórium volt betegek igazolták, hogy Vörös István a „zsidófajú vendégeknek teljes biztonságot, menedéket és ellátást nyújtott (rendes szanatóriumi áron)”.

² E szót utólag, kézzel iktatta Bucsányi e sor fölé.

326.
1944. december 1.

**Tyrnamer Sándor vatikáni védleveles levélben kér segítséget,
hogy biztonságosabb helyre kerülhessen**

Édes, jó Doktor Úr!¹

Mint vatikáni védett[et] elhelyeztek [a] Váci út 16. alá. Itt körülbelül 60 egy néhányan betegszobába kerültünk – a többiek 1.000 körül a Klauzál térre került [sic!], ahonnan szétosztották őket a gettó házaiba. Mi betegek itt maradtunk zárt² ajtók mögött, még folyosóra sem mehetünk ki, és most a zárt állapot miatt az ellátás is nemcsak veszélyeztetve de lehetetlenné látjuk lenni és ezért szívélyes közbenjárását kérem, hogy elhelyezzenek valahol.

A védőlevelet elvették tőlem s a feleségemtől is. A velem együtt szenvedők majdnem mind öreg, beteges ember[ek], és én például oly szobában tartózkodom 18-ad magammal, ahol bizony nem kellemes a különben is nehéz élet.

Isten Önnel édes jó Doktorkám és üdvözetünk Kedveseinek.

Mély tisztelettel

Tyrnamer Sándor

*Tyrnamer Sándor kézzel, tintával írott levele, saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

¹ A levél címzettje talán a Zsidó Tanács valamelyik tagja, például dr. Szegő Miklós lehetett.

² Eredetiben kézzel aláhúzva.

Szaitz Mária levele vőlegényéhez, Budai Zoltánhoz a pesti gettó megszervezéséről, a hadi helyzetről

Édes Kis Zolkóm!

Ebben a pillanatban kaptam meg hatodik leveledet, mit 24-én írtál. [...] A klubban bent már majdnem teljesen leállt az élet. Gyuszika, mint tudod, katoná, Lacika valahol árkot ás, a kicsik pedig az én öcsémrel együtt a zsidó bútorokat szállítják. Apropos, zsidók! Végre kaptak egy gettórészt, határozottan megállapítva még nincs a területe, de már erősen költöztetik őket a Király, Dohány utcák, Teréz, illetve Erzsébet és Károly körutak közé. Nálunk itt az irodában a cca. 250 zsidóból 3 öreg van még itt. Jól megjárták azok, akik mentességet, illetve védlevelet kaptak, úgy összezsúfolták őket külön házakba, hogy talán még lélegzeni sem tudnak, míg a többiek viszonylag jobban vannak elhelyezve. Most a városkép is nagyon megváltozott, mert zsidókat sehol sem látni. Ettől független tipikus frontváros lett Hazánk Szíve. Te, napközben olyan nyüzsgés van, mint régen Szent Istvánkor, este pedig kihál az utca. A lövöldözés már egész megszokott hangja a város ezerféle hangjának. Szinte hiányzik már, ha nem hallom, tényleg, ma még nem is lőttek. Nekem ez a nagy csend mindig gyanús, mert utána vagy más irányból, vagy közelebbről hallatszik. Édes, csak már túl lennénk ezen a háborún. Úgy szeretnék már Veled egy csendes, puha, meleg családi fészekben, kéz a kézben ülni a kandalló előtt. Vagy még kandalló sem kell, hiszen a legnagyobb télben sem fázunk mi, ha egymás kezét foghatjuk. S ha még elalhatnál egyszer úgy, ahogy szeretsz, kócos fejed a mellemen, akkor nem cserélnék a fél világgal. Édes, nagyon-nagyon szeretlek, s egész nap szinte egyebet sem teszek, mint Rád gondolok, és álmodozom, vagy talán álmodom egy szép világról, ahol nincs háború, nincs orosz, nincs német és van béke, boldogság. Ebben a világban élünk mi ketten, nem 293 km-re egymástól, hanem legfeljebb 293 milire. De ez csak ábránd, mert ezt a boldog világot, amiről álmodom, Szibériában minden valószínűség szerint nem fogjuk megtalálni. Nem vagyok csacsi, ne hidd, csak a valóságra, az életre is gondolok. Sztalin már évekkkel ezelőtt azt mondta, hogy Magyarország csak vagonkérdés. De ha realisan gondolkozunk, már akkor világos, hogy itt Európa, egy kultúrvilág kapujában, ha van módja hozzá, az orosz maga fog örködni. Igen, minket pár ezer vagonnal elvisz Szibériába, és ő innen, a mi tejjel-mézzel folyó Kánaánunkból fogjuk nyújtogatni szőrös mancsait minden felé, ami emberi, ami szép. Mi kellünk neki, hogy Európát szinte kettéosztva sakkban tarthassa Németországot, Olaszországot s uralkodhasson a Balkán és az Adriai tenger felett. Ebbe sajnos Budai Zoltán és Szaitz Mária nem szólhat bele. No de hagyjuk a politikát.

Tudod Te, hogy milyen nagy gazember vagy? Ha jól emlékszem, még első levelemben is kérdeztelek, hogy Anyukádnak írtál-e levelet. Nem vagy hajlandó válaszolni, pedig már szeretnék kimenni Hozzá, s amint már megírtam, a gyű-

rűt nem vagyok hajlandó levenni még éjjel sem. Édes, már nagyon félek, ebben a pillanatban mondtak zavarót Sopronra. A pesti tapasztalások alapján már nagyon félek a zavarótól.

Kis Apum! nagyon szeretlek és Te is nagyon szeress. Írj olyan sokat és minden nap, mint most pár nap óta.

Millió csókot küld csak a Te

Pöttyöd

Eredeti, kézzel, tintával írott levél.

BFL-XXV-1-a-971/1945. Szaitz Antalné iratai

**A III. kerületi nyilas szervezet jelentése három bujkáló zsidó elfogásáról
a Szent Alajos rendházban**

Jegyzőkönyv

Feljelentésre tudomásomra jutott, hogy a Szent Lajos háza Szalázi Intézet,¹ III. ker. Kiscelli utca 79. sz. alatt zsidó rejtegetés folyik. A megejtett vizsgálat alkalmával valóban három zsidó került előállításra.

Lelkes (Leichtmann) Béla zsidó saját bevallása szerint 1944. november 15. óta tartózkodott nevezett intézetben, az intézet igazgatójának Kiss Mihály [sic!] tudomásával. Az igazgató erre vonatkozólag hasonló vallomást tett. Lelkes zsidó vallású, Nyírbátorban, állítólag Breyer főmérnöktől P. 500-ért egy keresztlevelet vásárolt. Lelkes és az igazgató ellentmondóan vallottak arra vonatkozólag, hogy Lelkes zsidó valláson való létéről az igazgató tudott-e vagy sem.

Kovács Béla saját vallomása szerint a gettóban, Wesselényi utca 6. szám alatt lakott, ahonnan megszökött és nevezett intézetben próbált menedéket keresni. Az igazgató és saját vallomása szerint is körülbelül háromszor járt Kiss Mihály igazgatónál. Kovács nem lakott az intézetben, éppen az igazgatóval akart beszélni.

Kalmár Frigyesné zsidónő saját vallomása szerint hat napja tartózkodott az intézetben. A második napon az igazgató, minthogy a házban női személyek nem tartózkodhatnak, kiutasította, de nevezett az igazgató tudta nélkül, a padláson bújt el. Az igazgató tagadja, hogy tudomása volna arról, hogy nevezett a padláson bujkál. Egy másik, az igazgató előtt név szerint ismeretlen zsidó nő, keresztneve Helén, szintén ott tartózkodott kettő napig, a kiutasításnak eleget tett.

Kiss Mihály igazgató lelkészt és Balzsai András gondnok lelkészt a jegyzőkönyv felvétele után elbocsátottam, az előállított zsidókat őrizetbe vetettem.

Géppel írott másodlat, keltezés, aláírás, pecsét nélkül, a Nyilaskeresztes Párt III. ker. szervezetének géppel írott fejléces levélpapírján.

ÁBTL-V.-121.588. Borszéki Ferenc és társai iratai

¹ Helyesen: a szalázi szerzetesek Szent Alajos rendháza.

329.
1944. december 2.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka zsidók őrizetére és kísérésére
rendőröket vezényel ki**

Kivezenylés.

9. Az I. számú toloncházban zsidók kíséretére 1944. évi december hó 1-én 10 órakor kivezenyltem a rfp. készülségből 8 rendőrt.

Öltözet: szolgálati. Távbeszélőn kiadattam.

6800/9/ rfp. 1944. szám

Kivezenylés.

17. A Teleki tér 10. szám alá a szóbelileg kiadott utasítás értelmében teljesítendő szolgálatra 1944. december hó 1-én 14 órára kivezenyltem a II. tartalék-osztálytól 40 rendőrt.

Öltözet: szolgálati. Távbeszélőn kiadattam.

2450/rfp. 1944. szám.

Kivezenylés.

27. A zsidók kíséretére és őrizetére a szóbelileg kiadott utasítás szerint a következő vezényléseket rendeltem, illetőleg rendelem.

1./ folyó évi december hó 1-én 7 órától a szükségig a Bécsi út 136. szám alá kivezenyltem a II. számú tartalék osztálytól 1 altisztet és 7 rendőrt.

2./ Folyó évi december hó 2-án 7 órára a teleki tér 10. szám alá vezényeljen a II. számú tartalék osztályparancsnokság 1 altisztet és 7 rendőrt.

Öltözet: szolgálati.

6800/11/ rfp. 1944. szám

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.

330.
1944. december 2.

A budapesti svájci követség jegyzékben kéri a Külügyminisztériumtól Kunos Benő amerikai állampolgár munkaszolgálat alóli mentesítését

No. 443. s/kr.

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

A svájci követség az amerikai érdekek képviselőjében tisztelettel visszatér a Magyar Királyi Külügyminisztériumhoz 1944. szeptember 26-án, 366. sz. alatt intézett szóbeli jegyzékére, melyben kérte a Magyar Királyi Minisztériumot, hogy Kunos Benőt, az amerikai Külügyminisztérium által jóváhagyott 260. sz. védőútlevele tulajdonosát a katonai munkaszolgálat alól mentesítsék. (Hadiüzemi kisegítő munkásszámad 101/605 sz.) Minthogy Kunos urat nemrégiben ismét behívták munkaszolgálatra, a követség kéri ennek az amerikai állampolgárnak a munkaszolgálat alóli azonnali felmentését.

A követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumot ismételten kiváló nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tiszttárat, a svájci követség Idegen Érdekek Képviselete Osztálya fejlődéses levélpapírján, a követség német nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.175.

A jegyzék első lapjának jobb oldalán Kemény Gábor külügyminiszter saját kezűleg írta le a HM-hez, személyesen Fábian Lajos vezérőrnagyhoz (42. oszt.) intézett átirat fogalmazványát: „T: Kunos Benő behívása. A budapesti svájci köv. fenti tárgyú jegyzékét t[isztelet]tel megküldöm [olvashatatlan szó] úrnak és kérem, hogy Kunos Benő amerikai állampolgár leszereltetése iránt intézkedni és ennek megtörténtéről engem tájékoztatni méltóztassék.” A jegyzéken a fogalmazvány mellett látható Kemény Gábor szignója és a december 6-i keltezés.

331. a.)
1944. december 2.

A Zsidó Tanács naplója: tanácskozás a városházán a gettó ellátásáról, a fejadagokról, a gettón kívüli intézményekkel való kapcsolatról, újabb beköltözésekről

Solymossy nem volt az irodájában.

Délben tanácskozásra mentünk a városházára, ahol Rosta tan. kívül Solymossy, Rajk kormánybiztos helyette[se], Domokos főfelügyelő, Potocki [sic! helyesen: Potoczky Jenő] és Wagner-Weisz [István Conrád] tanácsjegyzők, először nélkülünk, hosszabban tárgyaltak, később minket is behívtak. Itt Solymossy közölte, hogy a BSZKRT hajlandó a Klauzál téren síneket lefektetni és ehhez a

munkához nekünk egy hétre 160 embert kell adni. Utána Rosta közölte, hogy egyelőre a fejadag 15 dkg. kenyér, 4 dkg liszt, 1 dkg olaj, 0.3 l. főzelékhez szükséges hüvelyes. Amennyiben a főv. lakossága húst kapna, úgy a zsidók is a heti 10 dkg fejadagot kapnák. 60 dkg só egy hónapra fejenként. Fentiek kalóriaértékét most fogják megállapítani, és amennyiben kiegészítésre szorulna, úgy módosítják. Bejelentettük, hogy semmi készletünk nincs, és sürgős kiutalást kérünk. Hivatkoztak Bornra, mire válaszunk: az könyöradomány, és arra építeni nem lehet. Rosta azonnal intézkedett, hogy 25.000 főnek 40 q kenyér adassék, és a ma már kapott 10 q felül a készletben volt 9 q kaptuk. Hétfő reggelre 40 q és folytatólag a létszámnak megfelelő mennyiséget biztosította. Kiutalt még 40 q hüvelyes¹ és 60 kg sót, amit hétfőn reggel kapunk Soroksári út 58-ból. Kértünk sürgősen tüzelőt és kannákat. Kilátásba helyezték, Potocki [sic! helyesen: Potoczky Jenő] IX. ügyoszt. vezetőhöz hétfőn megyünk a tárgyban. Domokos főfelügyelő a belügyben [a] 224[-es] melléken felhívható. Beszélgetés folyamán Solymossy kijelentette, hogy a vagonokba max. 65 főt tesznek, és fegyelmet indított egyik tisztje ellen, mert egy alkalommal ezt a létszámot túllépte. (Később más oldalról ezt a számot nagyjából megerősítették.) Kértük a gettón kívüli intézményeinkkel való közlekedés rendezését. Megállapodtunk, hogy ehhez névjegyzéket adunk. Kétféle igazolvány lesz: megjelölt útvonalra szóló és kisebb számban a város egyéb részeire is érvényes. Kértük, hogy a Szöv. 33. lepecsételt raktárát szabadítsák fel. Azonnali intézkedést ígért. Tegnap telefonbeszélgetésünk alapján a reggeli lapok közölték a gettó lakók közlekedési rendjét. 6 napon át 9–11, míg a Tanács munkája általunk igazolvánnyal ellátott embereinkkel folytatható. (Beköltöztetés, élelmezés lebonyolítás.)

Síp u. 12-be újból több száz fő érkezett. Rumbach u. helyiségbe betegek helyeztetek el. A nap folyamán további kb. 2.000 [főt] jeleztek. Este telefonközlés, 500 fő téglagyárból, átmenetileg Rumbach templomba és onnan reggel rendőrség házakba helyezi el.

*Kézzel, tintával írott, aláírás nélküli tisztázat.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

**331. b.)
1944. december 2.**

A Zsidó Tanács feljegyzése a napi teendőkről

Gráber: A 7. sz. őrszobával közölni, mely házba és mennyit helyeztünk be, nehogy kétszeresen történjék beutalás.

Térképek, névjegyzék, üzemek felvétele?

Ha még szükséges, kórházépületet kijelölni.

¹ E szó fölé utólag beírták: „20 q borsópiré, liszt, 20 q bab.”

Dr. Kurzweil: Intézmények jegyzéke.
Hirdetmény?
Osztályok felállítása

Gelléri: Kannákkal mi lett. (Vödrök)

Dr. Földes: 12^h Rosta tanácsnokhoz velem.²

Dr. Nagy [József]: Egészségügyi osztály tervezete.
W.³ időpont?
5³⁰-kor Stern.

*Kézzel, tintával írott, aláírás nélküli tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

331. c.)
1944. december 2.

Dr. Pásztor József levélben kéri a Zsidó Tanácsot: a Szociális Osztály épületében engedély nélkül tartózkodókat a Tanács Lakáshivatala távolítsa el, az Osztálya munkatársai kapjanak szabad mozgást biztosító igazolványokat, szervezzék meg hatékonyabban az élelmiszerek szétosztását

Dr. P/SK.

Elintézésre váró problémák

1./ A ház⁴ védettségének biztosítása azáltal, hogy az ide illetéktelenül beszivárgottak a legrövidebb időn belül a Tanács lakáshivatala útján a gettóba, vagy más helyre behelyeztessenek. – A beszivárgottak ittléte a legkomolyabban veszélyezteti a ház védettségét, az itt-tartózkodó és elhelyezkedett tisztviselőknek személyi biztonságát. – A beszivárgottak között munkaszolgálatosok is vannak, és ez idő szerint nincs olyan hatalmi eszköz kezünkben, mellyel őket az épületből eltávolítani tudnók. – A leg gondosabb ellenőrzés ellenére is naponta 30-35 fővel szaporodik az illetéktelenek száma, az utolsó napokban már nemcsak férfiak, hanem nők is a kerítésen átmásznak, és így helyezkednek el azután. Az illetéktelenek jelenlegi létszáma: 404. – Sokan kórházban lévő hozzátartozóikat látogatták meg és ilyen módon találtak utat és módot arra, hogy aztán itt betelepedjenek.

² Eddig Stöckler saját kezűleg írta a feljegyzést, e ponttól más kézírással folytatódik.

³ E kezdőbetű valószínűleg Wilhelm Károlyra utal.

⁴ Dr. Pásztor a VII. Bethlen tér 2. sz. épületről ír.

2./ Ilyen körülmények között az élelmezést sem tudjuk biztosítani, s kénytelenek leszünk zárt számmal dolgozni, úgy a kórház irányában, mint a tisztviselők számát illetően, mert a konyhának is korlátolt a kapacitása.

3./ Az élelmezés biztosítására bizonyos mennyiségű élelmiszert már vásároltunk, erről a kimutatást külön mellékeljük.⁵ – Megfontolandó, hogy 1 helyen tárolandók-e ezek az élelmiszerek, vagy több helyen. Ha több helyen, akkor mindenképp biztosítandó a védettség, valamint annak a lehetősége is, hogy az élelmiszerek a gettón kívül eső részből a gettóba szállíthatók legyenek. – Az eddig kapott utasítások értelmében mindenkor elküldöttük a meghatározott mennyiségű élelmiszert, megfelelő igazolvány hiányában azonban kísérő nem mehetett a kocsival, nem volt tehát módunk és lehetőségünk minden alkalommal meggyőződni arról, vajon valóban illetékesekhez kerültek-e a küldött ételek. Ebből a szempontból is igen fontos lett volna, ha megbízottunk mint kísérő ott van a helyszínen, pl. a Tattersaalban, vagy valamely pályaudvaron, mert ezáltal bizonyos tájékozódást szerezhettünk volna azokról, akiknek az ételt küldtük. A kísérő azért is igen fontos volna, mert ezzel bizonyos visszaéléseket meg lehetne akadályozni, mint pl. legutóbb is a Népasztal által kiküldött mennyiségnél jóval kevesebbet adott át a kocsi. Ugyanakkor, amikor mi a legnagyobb áldozatokat hozzuk, ilyen módon elfecsérlődik minden ételünk, és éhesek maradnak az emberek.

4./ Kíváncsi voltam, hogy élelmiszer-osztályunk minden élelmezési elszámolást felülvizsgáljon. Erre a javaslatra az indít bennünket, hogy a múltban is pl. a Népasztal elszámolásaival kapcsolatban mindig differenciák voltak, teljesen jogos kifogások is, melyeket utólag a Népasztal is belátott és a korrekciót sokszor 30%-ban is elfogadta. – A tegnapi nap folyamán pedig az történt, hogy megbízottaink pontosan megállapították a Mosonyi utcai toloncház létszámát, 43 főben. Ugyanakkor a Népasztal azt közölte velünk, hogy 120 főnek küldött ételneműt, tehát majdnem háromszor annyit, mint amennyi szükséges lett volna.

5./ Előreláthatóan a legközelebbi napokban sok ezer főnek kell biztosítanunk az ellátást. Ehhez megfelelő mennyiségű élelmiszer szükséges, amely mennyiséget magunk nem szerezhethetjük be, csak határozott megbízás alapján és hatósági segédlettel, úgy hogy feltétlenül érintkezést kell⁶ keresnünk és találnunk a beszerző csoporttal. Ha külön-külön történik a vásárlás, annak az eredménye kétségtelenül drágulás lehet csak. – Ezzel kapcsolatban mindig pontosan tájékozottaknak kellene lennünk azokról a tárgyalásokról, amelyeket egyes szervek, pl. a Nemzetközi Vöröskereszt megbízottai a Közellátási Hivatalban folytattak. –

6./ Tisztázandó az a kérdés is, hogy miképpen lehet megakadályozni, hogy egyes szerv, mint pl. a Nemzetközi Vöröskereszt kiutaljon bizonyos élelmiszereket otthonoknak, vagy más intézményeknek, anélkül, hogy erről bennünket

⁵ A kimutatás nem található az iratok mellett.

⁶ Az utolsó szót szabályos korrektúrajel mellett a bal margóra írták tintával.

értésítene, aminek a következménye könnyen lehet az, hogy egyes intézmények, vagy otthonok két helyről is vételeznek egy és ugyanazon célra.

7./ A *Magyarország* mai, XII. 2-i száma közli, hogy a gettóban 8–18 óra között „csak azok a zsidók mozoghatnak, akiket a Zsidó Tanács külön igazolvánnyal látott el abból a célból, hogy az élelmezési és lakáshelyezési ügyekben ténykedhessenek.” Tiszteletteljes kérésünk, hogy amennyiben a Zsidó Tanács ilyen igazolványokat kiad, ilyeneket a Szociális Ügyosztály illetékes tisztviselőinek is juttasson, hogy ezek a hölgyek és urak nyugodtan eljárhassanak, tárgyalhassanak és intézkedhessenek olyan intézményeknél, amelyek már ez idő szerint is a gettó területén belül működnek. – A Magyar Vöröskereszt annak idején kiadott olyan igazolványokat, amelyek a tulajdonosok hatáskörét pontosan meghatározták, és a tulajdonosoknak módot adtak arra, hogy zsidó közegészségügyi, egyéb embervédelmi és humanitárius feladatokat végezthessenek. Kíváncsinos volna, hogy ezeknek az igazolványoknak az érvényessége biztosításuk és elismertessék a rendőrség jelenlegi vezetői és a pártszervezetek részéről is, és hogy ilyen igazolványok további megbízottainknak is kiadassanak, hogy ezek birtokában, túlmenve a Szociális Ügyosztálynak a legutóbbi időben csupán közélelmezési téren juttatott feladatain, a többi ugyancsak égetően sürgős szociális problémákkal is foglalkozhassunk. – Ez irányban már tettünk bizonyos javaslatokat, amelyek letárgyalását azért is sürgősnek látjuk, mert a gettó réme a megvalósuláshoz közeledik, és szükséges volna, hogy a gettó létesítésekor már teljesen felkészülve álljunk. – Rámutatunk itt pl. a közegészségügyi kérdések rendezésének sürgős voltára, tehát pl. az egyes házak orvosi ellátásának biztosítására. Azokban a lakásokban, ahol eddig teljesen idegen emberek kerülnek sokszor 20-25-en egy szobába, ott vannak rendészeti problémák, nevelési kérdések, stb., stb.

8./ Tisztázandó a Szociális Ügyosztálynak és a kórháznak a viszonya is, valamint a kórházzal kapcsolatos elszámolások kérdése. A legsúlyosabb helyzetben vagyunk ezidő szerint pl. a fűtőanyag beszerzésével kapcsolatban. Örülünk annak, ha biztosítani tudjuk a konyhák szükségletét, ezzel szemben a kórház nagy igényekkel lép fel fürdéssel, fertőtlenítéssel kapcsolatban, mely kérdéseket természetesen a legnagyobb készséggel teljesítenők, ha megfelelő készletünk volna. – Egyébként is a kórház a Pesti Izr. Hitközség intézménye lévén, ez intézmény gazdasági osztályának munkáját igényelné, ha ez ma nem lehetséges, akkor a Szociális Ügyosztálynak kifejezett megbízást kell adni és tudatni a kórházzal, hogy gazdasági kérdésekben is a Szociális Ügyosztály vezetősége hivatott intézkedni és dönteni. – A kórház vezetősége legutóbb az ápolószemélyzet drágasági pótlékát sürgette, amely kérdésre vonatkozóan természetesen azonnal nem adhattunk választ, csupán jelentéstétel céljából vette tudomásul az igazgatóság abban a tudatban, hogy ilyen intézkedés úgysem vonatkozhatik részlegesen csupán a Bethlen téri kórház személyzetére, hanem az összes kórháznál egységesen intéződik el. –

9./ A város különböző részeiből napról-napra viszik el testvéreinket, részben bizonyos terekre, részben az Újlaki téglagyárba, és⁷ közvetve vagy az Újlaki téglagyáron keresztül az ún. gettó bizonyos házaiba. Igen fontos volna ezzel kapcsolatban a már előző előterjesztésünkben említett nyilvántartónak a megszervezése,⁸ hogy egyrészt tájékoztatást adhassunk hittestvéreinkről az érdeklődő hozzátartozóknak, vagy hivatalos közegeknek, másrészt pedig, hogy ügyosztályunk, ill. a Tanács is, hozzávetőlegesen legalább ismerje azoknak a szerencsétlenül járt testvéreinknek a számát a további intézkedések kapcsán.

10./ Igen fontosnak tartjuk, hogy a hatóságokkal folytatott tárgyalásokról, a hatóságok intézkedéseiről, rendeleteiről stb. kellő időben értesülhessünk, részben azért, hogy megfelelő előkészületeket tehessünk, részben, hogy tájékoztatást adhassunk és megfelelően felkészülhessünk azokra a feladatokra, amelyeket múltunknál fogva vállalnunk kell.

11./ Kíváncsiak volnánk fentiekkel kapcsolatban, hogy naponta beszámolhassunk saját tapasztalatainkról, s egyúttal átvehessük az utasításokat, és tudomásul vehessük a fent is kért tájékoztatásokat. Ezek alapján munkánk biztosabb alapot kap, és a köz számára is értékesebbé válhat.

*Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MZSL-I-F-MIPI iratai*

331. d.)
1944. december 2.

**A Weiss Alice Gyermekágyas Otthon Közkórház beadványban kéri
a Magyarországi Zsidók Szövetségét, a kórházat mentesítsék
a gettóba helyezés alól**

Amint a nagytekintetű Szövetség előtt is ismeretes, a zsidó betegeket ellátó gyógyintézeteknek a zsidók részére kijelölt zárt területre való hatósági áthelyezése van tervbe véve. Ennek a rendelkezésnek kórházunkra leendő alkalmazása és gyakorlati keresztülvitele, kórházunk üzemének teljes megszüntetését jelentené. Az 1910. évben alapított kórházunk ugyanis tökéletesen felszerelt műtőtermekkel, koraszülöttek kezelésére is különösen berendezett szülőszobával, Röntgennel, laboratóriummal van felszerelve, amelyeknek átköltöztetése technikailag is lehetetlen.

Ennélfogva tisztelettel arra kérjük a t. Szövetséget, hogy döntő befolyását érvényesíteni méltóztassék abban az irányban, hogyan kórházunk működését továbbra is az eddigi helyén folytathassa.

Kérésünk teljesítése nemcsak kórházunk érdekét, hanem egyben a közérdeket is szolgálná.

⁷ Itt eredetileg „részben” állt, ezt tintával áthúzták.

⁸ Ezzel kapcsolatban lásd a 201. sz. dokumentumot.

Tekintettel a kérdés rendkívüli sürgősségére, tisztelettel kérjük, hogy azzal soron kívül foglalkozni és bennünket az eredményről értesíteni méltóztassanak.

Fogadja nagytekintetű Szövetség szíves fáradozásáért eleve is hálás köszönetünket, amellyel maradunk
kiváló tisztelettel:

dr. Temesváry Mihály
igazgató-főorvos

Géppel írott, eredeti tisztázata, a „Weisz [sic!] Alice Gyermekágyas-Otthon Közkórház XIII., Bókay tér 4. szám” feliratú cégjelzéses levélpapíron, fölötte pecsét: „A Genfi Nemzetközi Vöröskeresztbizottság Szükségkórházainak 7. sz. fiókja Budapest, XIII. Bókay tér 4.” felirattal, dr. Temesváry Mihály saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

332.
1944. december 3.

Forgács József Budapest rendőr főparancsnoka rendőröket vezényel a Szent István parkba, és a Nagybátony-Újlaki téglagyárhoz

Kivezenylés.

27. A szóbelileg kiadott utasítás értelmében teljesítendő szolgálatra 1944. évi december hó 2-án 9 órára a Szent István park 6. szám alá mint gyülekezési helyre TARPATAKY ZOLTÁN r. főfelügyelő rendelkezésére kivezenylem vitéz HAVASY JENŐ r. felügyelőt, VIDAHAZI LÁSZLÓ, dr. BALOGH FERENC, dr. SZTRUPA FERENC, dr. ERDÉLYI BÉLA, dr. KISBÍRÓ ELEMÉR, dr. BORBÉLY ZOLTÁN, dr. MREZOROSSY KÁROLY r. s. fogalmazókat, TÖRÖK JENŐ r. felügyelőgyakornokot és a II. tartalék osztálytól 150 rendőrt.

Öltözet: egyszerű szolgálati.

Távbeszélőn kiadattam. 4920/112/ Rfp. 1944. szám

Kivezenylés.

29. A szóbelileg kiadott utasításom értelmében teljesítendő szolgálatra az 1944. december hó 2-án 5 óra 45 percre a III. ker. Bécsi út 136. szám alá SZENTANDRÁSSY ENDRE r. felügyelő parancsnoksága alá kivezenylem 200 rendőrt:

III. ker. osztály	15 rdr.	XIV. ker. osztály	18 rdr.
X. " "	20 "	lovas "	25 "
XI. " "	20 "	XI. tart. "	60 "
		II. ezred	40 rdr.

Öltözet: egyszerű szolgálati.

Távbeszélőn kiadattam. 4920/111/ Rfp. 1944. szám

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, a zsidók összeköltöztetésére kirendelt miniszteri biztos korlátozza a nagy gettó területén élő zsidók szabad mozgását

A Magyar Országos tudósító jelenti: A zsidók összeköltöztetésére kirendelt miniszteri biztos a következőket közli: A Dohány, Nagyatádi Szabó István, Király, Rumbach Sebestyén utcák, a Madách Imre tér és a Károly király út által határolt területen belül lakó zsidók december 2-től, szombattól kezdve hat napon át minden nap délelőtt 9–11 órák között a megjelölt területen belül szabadon mozoghatnak. Reggel 8 és 18 óra között csak azok a zsidók mozoghatnak a gettó területén belül, kiket a zsidó tanács külön igazolvánnyal látott el, hogy az élelmezés és lakás elhelyezési ügyekben eljárhassanak.

A nap többi részén a zsidók a lakásokban kötelesek tartózkodni, hogy ezáltal a nemzsidók kiköltözködése akadálymentesen lebonyolítható legyen.

Összetartás, 1944. december 3., 4.

334.
1944. december 3.

**Gera József nyilas pártépítés-vezető utasítást ad a nyilas karszalaggal,
jelvényekkel közlekedők igazoltatására**

UTASÍTÁS

Utasítom az összes szervezetek vezetőit, hogy területi hatáskörükön belül karszalaggal, zöld ingben, vagy pártjelvénnnyel közlekedő személyeket igazoltassák. Ezen igazoltatásra azért van szükség, mert hozzánk nem tartozó személyek is viselik ezen jelzéseket és közvetlen tapasztalatból tudom, hogy éppen ezek azok, akik a Párt tekintélye lejáratásának célzatával, a Párttagság színlelésével visszaéléseket követnek el.

Dr. Gera József sk.
Pártépítés vezetője

Összetartás, 1944. december 3., 3.

Az utasítást a lap december 5-én, 7-én, 8-án, 10-én, 12-én, 19-én is közölte.

Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője a Külügyminisztériumhoz intézett jegyzékben tiltakozik: nyilaskeresztesek házkutatást tartottak a VKNB budapesti képviselőjének Fillér utcai központi irodájában

A/105.

J E G Y Z É K

A genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselője tisztelettel a következőket hozza a Magyar Királyi Külügyminiszter tudomására.

A képviselő Központi Irodája – mint ez a korábbi különféle jegyzékekből ismeretes – a Fillér utca 51. sz. alatt van.¹

E hó 1-én 22 órakor mintegy 20 felfegyverzett nyilas párttag, magyar rendőri kísérettel, erőszakkal behatolt a képviselő irodahelyiségeibe. Nevezettek át-másztak a kerítésen, zörgettek az ajtókon. A háztulajdonos egyik alkalmazottja ajtót nyitott, és nevezettek behatoltak az irodahelyiségekbe, ahol a képviselő egyik alkalmazottja éppen telefonált. A betolakodók kitépték kezéből a telefont és megtiltották neki, hogy beszéljen a telefonba.

A házat teljességgel átkutatták; éspedig állítólag fegyveres, a házban rejtőzködő zsidókat véltek ott találni.

A képviselő fél óra múlva ért haza és jegyzőkönyvet vett fel az ügyről. Időközben Bagossy követ úr érkezett a helyszínre, és az ő parancsára a betolakodók visszavonultak.

A képviselő a történetekkel összefüggésben tisztelettel utal arra, hogy a Magyar Kormány több ízben kinyilvánította a magyarországi képviselőlet sérthetetlenségét, s ennek természetesen különösen vonatkoznia kellene a képviselő Központi Irodájára. E nyilatkozatokkal ellentétben ez a sajnálatos incidens történt, amely a képviselőt a jövőt illetően a legkomolyabb megfontolásokra készteti.

A képviselő feltételezi, hogy az irodájába történt erőszakos behatolás a Kormány tudta nélkül, illetéktelen személyek kezdeményezésére történt. Mégis, ilyen incidensek megelőzése érdekében kéri a Magyar Királyi Külügyminisztert, szíveskedjék a legsürgősebben minden szükséges intézkedést megtenni, hogy a jövőben ilyesmi abszolúte mellőztessék.

¹ Born 1944. október 5-én kelt A/13. sz. jegyzékében tájékoztatta a Külügyminisztériumot, hogy irodáját a II. Tulipán u. 15. sz. házból a II. Fillér u. 51. sz. házba helyezte át. Egyben kérte tetemesen megnövekedett ügyforgalmára hivatkozva a 152-244. sz. távbeszélő állomás átszerelését és ehhez hat mellékállomás felszerelését is. Október 6-án a Külügyminisztérium átírt a Posta-vezérigazgatóságra, melyben a Nemzetközi Vöröskereszt „magyar érdekek szempontjából is rendkívül fontos” tevékenységére hivatkozva kérte a fenti kérések támogatását. MNL OL-K71-1944-II/6.-A/13.

A képviselő hálás lenne a Magyar Királyi Külügyminiszternek, ha ebben a kérdésben, amennyiben ez lehetséges, azonnal választ kaphatna, hogy a genfi Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságot is lehetőleg megnyugtathassa.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, a VKNB francia nyelvű, fejlcés levélpapírján, budapesti képviselőjének francia nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-III/6.1944-A/105-1.781.

A jegyzéket, az irat felzetén olvasható, géppel írott „Pro domo” szerint Born december 3-án személyesen nyújtotta át a Külügyminisztériumban Andreánszky Jenő külügyminiszter-helyettesnek és Medgyesy László főkonzulnak.

**335. b.)
1944. december 6.**

A Külügyminisztérium válasza az a.) alatt közölt jegyzékre

Hivatkozással az 1944. december 3-kán kelt, A/105. sz. nagybecsű jegyzékére, mely szerint ez év december 1-jén a Képviselő Úr irodahelyiségeiben az oda magyar rendőri kísérettel behatoló felfegyverzett nyilas párttagok házkutatást tartottak, a Magyar Királyi Külügyminisztérium tisztelettel a következőket közli:

A Magyar Királyi Kormány őszintén sajnálja ezt a nyilvánvalóan tévedésen alapuló incidenst.²

Mint azt fent említett jegyzékében a Képviselő Úr is megemlíti, Bagossy követ úr megjelent a helyszínen és kiadta a szükséges parancsokat, úgy hogy a behatoló nyilas párttagok visszavonultak.

Ebből következik, hogy a Magyar Királyi Kormány haladéktalanul közbelépett, hogy ennek a kellemetlen incidensnek azonnal véget vessen.

A Magyar Királyi Külügyminisztérium megteszi a szükséges lépéseket annak érdekében, hogy az eset ne ismétlődhessen meg.

Egyidejűleg megkeressük a Magyar Királyi Belügyminisztert [Vajna Gábor], kérve hogy a Magyar Kir. Rendőrség egy egyenruhás rendőre álljon állandóan a Képviselő Úr Központi Irodájának épülete előtt.

A Magyar Kir. Külügyminisztérium azon reményének ad kifejezést, hogy hasonló esetek elkerülése érdekében fogatosított intézkedések tudomásul vétele után, a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága magyarországi képviselője is maga részéről lezártnak tekinti az incidenst.

*Eredeti, géppel írott, tintával javított fogalmazvány.
MNL OL-K71-III/6-1944-uo.*

² E mondat után a következő géppel írott, majd kézzel, tintával kihúzott sor áll: „Unsomehr als sie auf die ungehinderte Entfaltung der humanitären Tätigkeit der Delegation der Internationalen Komitees von Roten Kreuz grossen Wert Legt.”

A válaszjegyzéket, mely „sürgős” jelzést kapott, december 8-án küldték el. Tisztázati példányát Kemény Gábor külügyminiszter elé terjesztették jóváhagyásra. December 6-i keltezéssel a Külügyminisztérium a Belügyminiszterhez is jegyzéket intézett. Ebben Friedrich Born A/105. sz. jegyzéke alapján részletesen ismertették az esetet, és kérték egy állandó rendőr kirendelését a VKNB budapesti képviselőjének Központi Irodája elé.

336. a.)
1944. december 3.

A Zsidó Tanács feljegyzése

8^hra Solymossyhoz
Gráber: Névjegyzék
Dr. Kurzweil: Ügybeosztás.

Kézzel, tintával írt, aláírás nélküli tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.

336. b.)
1944. december 3.

A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztossal a gettó területén elmebetegek elhelyezésére felállítandó kórházról, a pápai védettek elhelyezéséről, közlekedési bizonyítványok kibocsátásáról, helyiségek felszabadításáról

Jelen voltak
Stöckler
Dr. Földes
Dr. Nagy
Solymossy közlése:

Elmebetegek részére a gettó területén nekünk kell kórházat állítani.

A pápai védettek, ill. keresztény zsidók részére a Csányi, Dob, Nagyatádi Szabó utcák által határolt részt jelölték ki. Közölte, hogy Bagossy meghatalmazott miniszter 3.000 pápai védettet engedélyezett. A többit gettóban kell elhelyezni. A közlekedésre új igazolványokat rendszeresített és pedig meghatározott útra szólókat, valamint korlátozott számban a fontosabb teendőket ellátóknak a város területére érvényeseket. Közöltük, hogy a f. hó 2-án közölt fejadag kalóriaértéke 915. Kérte, hogy az élelmezési ügyosztállyal közöljük ezt.

Korábbi kérésünkre, felszabadította a Szöv. u. 33. raktárt és a Stern féle vendéglőt.

Müller Sándor két ezüst vitézségi érmes visszaköltözhet eredeti lakásába.

Kézzel, tintával írott, aláírás nélküli tisztázat.
MZSL-XXIV-B-5-c.

337.
1944. december 3–4. körül

A VKNB védelme alatt álló népkonyha személyzetének és alkalmazottainak névsorát beterjesztik a Külügyminisztériumnak, szabad mozgást biztosító igazolványokat kérve az alkalmazottaknak

A Nemzetközi Vöröskeresztbizottság védelme alatt álló népkonyha alkalmazottai

névsora:

E Népkonyha ma kb. 16.000 embert élelmez, többek között a Magy. Kir. Államrendőrség toloncházának őrizeteseit, egyéb őrizetes gyűjtőhelyeket, valamint az összeköltöztetés által tömörített zsidók tömegeit.

A következő tisztviselők részére, akik a nyersanyag beszerzéssel, fa, szén és egyéb tüzelőanyag vásárlással vannak megbízva, illetve a konyha felelős vezetői Budapest főváros egész területére szóló szabad mozgási engedélyt kérünk:

1) Löwinger Sámuel,	szül. Mezőtúr	1907. IV. 9.	an. Herzfeld Emília,
apja L. Bernát
2) Friedmann József,	" Berezó	1885. XII. 9.	an. Winter Lotti,
apja F. Hermann
3) Löwinger Mór,	" Mezőtúr	1920. VIII. 10.	an. Herzfeld Emília,
apja L. Bernát
4) Bohrer Jakab,	szül. Sezerzec	1887. III. 5.	an. Lamm Matild,
apja B. Ferenc

A következő három női munkaerő részére, akik a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottsággal az összekötő szerepét töltik be, szintén egész Budapest területére szóló szabadmozgási engedélyt kérünk:

- 5) Löwinger Sámuelné szül. Pollák Erzsébet szül: Debrecen, 1921. III. 8.
an. Schönberger Katalin, apja Pollák Sámuel
- 6) Friedmann Józsefné szül. Strasser Sári szül: Nagyvárad, 1897. IX. 2.
an. Schwarcz Blanka, apja Strasser Ignác
- 7) Löwinger Mórné szül. Weisz Edith szül: Budapest, 1923. I. 3.
an. Márkus Debóra, apja Weisz Mór

A Nemzetközi Vöröskeresztbizottság védelme alatt álló Népkonyha

személyzeti

n é v s o r a :

E Népkonyha ma kb. 16.000 embert élelmez, többek között a M. Kir. Államrendőrség toloncházának őrizeteseit, egyéb őrizetes gyűjtőhelyeket, valamint az összeköltöztetés által tömörített zsidók tömegeit.

Alanti alkalmazottak részére VII., Wesselényi u. 13. szám és a Pozsonyi út és környéke között, valamint a VII., Wesselényi u. 13. szám és Bethlen tér közötti útvonalra szóló szabad mozgási igazolványt kérünk.¹

Eredeti, géppel írott tisztázat, dátum, aláírás nélkül. Az irat keltezésére a felzeten található, december 5-i külügyminisztériumi iktatóbélyegzőből következtetünk.

MZSL-XXIV-B-5-c.

¹ A mellékelt névsorban 23 fő személyi adatai (név, születési hely, időpont, szülei neve) szerepelnek.

338.
1944. december 4.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka zsidók őrizetére és kísérésére
rendőröket vezényel a Szent István parkba és az Albrecht laktanyába**

Kivezenylés.

9. A Szent István park 6. szám alá, a szóbelileg kiadott utasítás értelmében teljesítendő szolgálatra, 1944. december hó 3-án 8 órára kivezenyeltem TARPATAKY ZOLTÁN r. főfelügyelőt és parancsnoksága alá Dr. DEMÉNY GYULA r. felügyelőt, Dr. BALOGH FERENC, Dr. SZŐNYI IMRE, Dr. SZTROPA FERENC r. s. fogalmazókat, vitéz HAVASY JENŐ r. s. felügyelőt, Dr. ERDÉLYI BÉLA r. s. fogalmazót, valamint a 2. karhatalmi ezredtől 10 altisztet és 140 rendőrt.

Öltözet: szolgálati.

Távbeszélőn kiadattam. 6800/6/ Rfp. 1944. szám

Kivezenylés.

12. Az Albrecht laktanyába, zsidóknak a Tátra utca 6. szám alá leendő kíséretére, 1944. december hó 2-án 23 órakor kivezenyeltem a rfp. készülségből 4 rendőrt.

Távbeszélőkönyv. 6800/13/ Rfp. 1944. szám

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

339. a.)
1944. december 4.

A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás a Hadviseltek Bizottságával élelmezési és ruházati kérdésekről; a postaszolgálat ellátása a gettóban, temetkezési ügyek

Solymossy mai napon nem fogadott. Holnap reggel 8^h-ra állapotunk meg.

De. Üllői úton voltam dr. Naggyal.

Utána HB.-vel tárgyaltunk. Jelen voltak: Dr. Faludi, Dukesz, Porgesz, Adorján, részünkről: Vass, Dr. Földes, Stöckler. Tisztázni akartuk a mai állapotot. Először a raktár kérdését és megállapodtunk, hogy sürgősen ellátjuk az ínségeseket. A V[örös].K[ereszt].-tel való viszonyukat kérdeztük és kellő felvilágosítás után azt hisszük, nem lesz további nézeteltérés, mert hiszen a készletek azonos célt kell, hogy szolgáljanak. Kérték követelésünket, de azt mi ma megállapítani nem tudjuk. Vállaltuk az Abonyi u.-ban levők élelmezését gettóban levőkkel azonosan.

A posta három kiküldöttje érdeklődött a postaszolgálat ellátása felől. Kb. a következő alakult ki: 10 körzetünkben gyűjtővel összeszedett postát (levlapot) továbbítjuk és ugyanígy az érkezőt át vesszük és kiosztjuk. A M. kir. postahiv. gettóban a keresztények kiköltözése utáni napon megszűnteti működését. Igyekszünk a gettóban levő volt postaalkalmazottakkal a szolgálatot ellátni.

Trebitschet [Márkus] megbíztuk a temetkezési ügyekkel kapcsolatos intézkedésekkel és halottas ház kijelölésével.

Stöckler

*Kézzel, tintával írott eredeti tisztázat, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

339. b.)
1944. december 4.¹

A Zsidó Tanács feljegyzése a gyógyszerellátásról, a halottak elszállításáról és az igazolványokról

- 1.) Nagyatádi Szabó u. 30. alatti ambulancián levő felszerelés beszállítása.
- 2.) Gyógyszer ellátás.
- 3.) Halottak elszállítása²
- 4.) Fürdők: Hungária
- 5.) Szemétfuvarozás³

¹ A kézzel, tintával írott dátumot („XII. 4.”) utólag ceruzával zárójelbe tették és melléírták: „XII. 5. XII. 6. XII. 7.” Lehetséges, hogy a kérdéseket, vagy azok egy részét ismételten felvetették Solymossy rendőr törzsfőfelügyelő előtt.

² E sor mellett ceruzával „pipa” jel.

³ E sor mellett ceruzával dupla „pipa” jel.

- 6.) Rumbach u. 13. a kulcsok házfelügyelőnél
- 7.) Spanyol ház Sziget u. 40.⁴
- 8.) Bérfizetés a gettóban⁵
- 9.) BSZKRT 160 munkás⁶
- 10.) Hangya és 2 altiszt⁷
- 11.) Igazolványok?
- 12.) Munk. szolg. hadisegélye. Honv. özvegyek ellátmánya ker. előjáróságoknál
- 13.) Házfelügyelőket [három olvashatatlan szó] lakó igénybe vehet
- 14.) Keresztény szövetség⁸

*Kézzel, tintával és ceruzával írt, aláírás nélküli eredeti tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**339. c.)
1944. december 4.**

A Zsidó Tanács feljegyzése a b) alatt közölt feladatokról

Dr. Nagy: A fertőtlenítés azonnal megkezdendő, a szükséges szereket beszerezni, lásd [olvashatatlan szó] tervezetet.⁹

Dr. Kurzweil: Lásd fenti.

Figyelmeztetéshez 6. ponthoz „csak a megengedett időben használható”

Lakás és házparancsnok.

Intézmények jegyzéke.

Meghívólevelek.

Gráber: Behelyezések. Körzeti beosztás térképe.

Kért jegyzékek.

Halottasház kijelölése

160 munkást BSZKRT részére

Hadviseltek: Ruhaneműt, cipőt kérni.¹⁰

Rosta: jelenteni 915 kalória.

Dr. Szegő: hordágyak beszerzése

MOZGÁSI LISTÁK

Eredeti, kézzel írott tisztázat, aláírás nélkül.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

⁴ E sortól más kézírással, ceruzával olvashatók az egyes pontok.

⁵ E sor mellett ceruzával dupla „pipa” jel.

⁶ E sor mellett ceruzával dupla „pipa” jel.

⁷ E sor mellett ceruzával: „XII. 14-ig maradhat, altisztek nem (kórházhoz lehet beosztani)”

⁸ E sor mellett ceruzával „pipa” jel.

⁹ E sor mellett ceruzával dupla „pipa” jel.

¹⁰ Ua.

339. d.)
1944. december 4.

A Zsidó Tanács lakáshivatala Róbert Gyulát beutalja a Nyár u. 7-be.

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS POLGÁRMESTERÉNEK
14750-14/1944 IX. számú rendelete értelmében

Beutaljuk *Róbert Gyula*¹¹ eddig ... ker. *Dob* utca 34 házszám *I.* emelet ... ajtó alatti lakost *Nyár* 7-nak ... kerület ... utca *VII.* házszám *II.* emelet 6 ajtó alatti lakásának 1 szobájába az összes mellékhelyiségek használatával.

A befogadó köteles lakását, annak berendezését és felszerelését a szükséghez képest a beutalttal megosztani, illetve szükség esetén a beutalt ingóságai számára a lakásban kellő helyet adni.

Fenti rendelkezést tudomásul vettem:	Magyarországi Zsidók Szövetsége
Kelt	Lakáshivatal
	megb. [olvashatatlan aláírás]

Eredeti, kézzel, tintával kitöltött formanyomtatvány, a „Magyarországi Zsidók Szövetsége Lakáshivatal” feliratú körbélyegzővel, a lakáshivatal megbízottjának aláírásával.

MZSL-XX-F-I. Róbert Gyula iratai

339. e.)
1944. december 4.

**Igazolás Róbert Gyula, a Zsidó Tanács lakáshivatala munkatársa részére:
adatgyűjtés céljából a sárga csillagos házakba korlátozás nélkül beléphet**

Igazolvány

Róbert Gyula¹² lakik Nyár utca 7. I. em. 3.¹³ lakáshivatalunknál mint tisztviselő dolgozik és a zsidók összeköltöztetésére kijelölt területen a szükséges adatok összeírásával van megbízva.

Nevezett a zsidók összeköltöztetésére kirendelt Miniszteri Biztos úr [Solyomossy János] utasítására az erre a célra kijelölt területen időbeli korlátozás nélkül szabadon közlekedhetik, minden sárga csillagos házba, ugyancsak időbeli korlátozás nélkül, adatgyűjtés céljából beléphet.

¹¹ A nevet és a lakcímet tintával, kézzel írták a formanyomtatvány egyes rovataiba, ezeket dőlt betűvel jelöljük.

¹² A nevet és lakcímet utólag gépelték az igazolvány rovataiba.

¹³ Itt eredetileg „Dob u. 34.” állt, ezt írógéppel kiütötték és föléje gépelték az új lakcímet.

Felkérjük a házak légoltalmi parancsnok urait, házfelügyelőit, hogy megbízottunkat adatok szolgálatával támogatni szíveskedjenek.

MAGYARORSZÁGI ZSIDÓK SZÖVETSÉGE
IDEIGLENES INTÉZŐBIZOTTSÁGA
LAKÁSHIVATAL
[olvashatatlan aláírás]
vezető h.

Javítva lakáscím.
Bpest 1944. dec. 11.

[olvashatatlan aláírás]

*Eredeti, géppel írott és kitöltött tisztázat, a „Magyarországi Zsidók Szövetsége Lakáshivatal” feliratú körbélyegzővel.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

339. f.)
1945. január 9.

A Zsidó Tanács igazolványa Róbert Gyula, a lakáshivatal körzeti beosztottja részére

IGAZOLVÁNY – LEGITIMATION

Ezen igazolvány tulajdonosa R.ó.b.e.r.t....G.y.u.l.a.¹⁴
született 1896. Budapest lakik VII. Nyár u. 7.
Beosztása: lakáshivatal – körzeti beosztott

aki más célra az aláíró engedélye nélkül igénybe nem vehető.

A gettó egész területén belül, tekintet nélkül a forgalomkorlátozó rendelkezésre, reggel 6 órától 23 óráig, és 23 órától reggel 6 óráig szabadon közlekedhet.

GETTÓRENDESZETI PARANCSNOKSÁG
Szalkai

A TANÁCS
Domonkos

Érvényes: 20. I. 1945.

*Eredeti, német és magyar nyelvű, géppel írott, részben kézírással kitöltött tisztázat, a Gettórendőrség, valamint a Zsidó Tanács körpecsétjével, Szalkai Ernő és Domonkos Miksa saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

¹⁴ A kipontozott részek fölé más írógéppel gépelték a nevet és a hivatali beosztást, a személyi adatokat és a lakcímet kézzel, tintával írták be.

340.
1944. december 4.

**Nagy Antal IV. kerületi nyilas pártszolgálat-vezető egy zsidó nőt kísértet
a Klauzál téri gyűjtőtáborba**

NYILASKERESZTES PÁRT
HUNGARISTA MOZGALOM
Psz. 124/1944.

IV. kerületi szervezet

Utasítom Csizmeg József testvért, hogy Kodor Pálné zsidó asszonyt kísérje el és
adja át a Klauzál téri gyűjtőtáborban.

Kitartás! Éljen Szálasi!

Nagy Antal
pártszolgálat vezető

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Nagy Antal pártszolgálat-vezető saját kezű alá-
írásával.*

Karsai Elek irathagyatéka.

341.
1944. december 4.

**Rózsa Antal kocsmáros zsidó tulajdonban volt vendéglő kiutalását kérvényezi
a Nyilaskeresztes Párt VII. kerületi vezetőjétől**

Nyilaskeresztes Párt Hungarista Mozgalom.
Kerületvezető Testvér!¹
Budapest

Alulírott, akinek Budapest VII. ker. Klauzál tér 14. sz. alatt volt korcsma üzlete, melyet a terület gettóvá nyilvánítása folytán el kellett hagynom, tekintettel arra, hogy az üzlettem egyedüli kereseti és megélhetési lehetőségem, s így új üzlethelyiségről kell gondoskodnom.

Alkalmas üzlethelyiséget találtam Budapest, VII. ker. Thököly út 42. sz. alatt,² mely üzlethelyiség zsidó tulajdonában volt, és jelenleg zárva van.

A helyiség még senki részére nem adatott ki, és az kibérelhető.

Kérem a helyiségnek részemre való kiutalását.

Kitartás!
Éljen Szálasi!

vitéz Rózsa Antal
korcsmáros, vendéglős mester

Eredeti, géppel írott tisztázat, Rózsa Antal saját kezű aláírásával.

BFL-IV-1476/a.-72.949/1944.

Bata házfelügyelő december 4-én aláírásával igazolta, hogy a Thököly u. 42. sz. alatti vendéglő nincs kiadva. Rózsa Antal kérvényét a miniszteri biztos mellé kirendelt Pártbiztos december 4-én „fenntartás nélkül” támogatta. A VII. ker. előljáró december 5-én Hortobágyi Béla irodatisztnek adta ki a kérvényt „Szokásos vizsgálat és jelentés végett”. Tokody Lajos kezelőfőtiszt ugyanezen a napon kelt jelentése megemlíti, hogy a Czukker-féle kocsmáüzlet a háztulajdonos, néhai Fenyő Harris (?) tulajdona, jelenlegi házgondnok dr. Jankovics Endre ügyvéd. A kérvényt ezek után még december 5-én „soron kívül” elbírálták és Rózsa Antalnak a vendéglőt kiutalták.

¹ Az irat tetején kézzel írva: „D.N.H.R. Kereskedelem Hivatásrendje. Budapest, Sas u. 1.”

² E sor fölé kézzel írva: „Czukker János”.

342.
1944. december 4.

**Murányi Adorján Zoltán szőrmeáru-nagykereskedő bejelenti a Dolgozó
Nemzet Hivatásrendje miniszteri biztosa mellé kirendelt pártbiztos testvérnek
áruraktára áthelyezését**

A Dolgozó Nemzet Hivatásrendje Kereskedelmi
Hivatás Rendjének miniszteri biztosa mellé
kirendelt pártbiztos testvér!

Hivatkozással a megjelent Gettó-rendeletre, tisztelettel bejelentem a pártbiztos testvér útján, hogy szőrmeraktáramat, amely eddig a VII. ker. Dob utca 16. II. udvarban volt, lakásomra, XII. ker. Márvány utca 24/a-ba helyeztem át.

Tisztelettel kérem, hogy iparomnak a rendelet értelmében való áthelyezését jóváhagyólag e bejelentésem kapcsán tudomásul venni szíveskedjék. Tisztelettel közlöm, hogy adóm a VII/a kerületben ez év végéig teljesen rendezve van és az összes Mabi és alkalmazotti adóm is teljesen ki van egyenlítve.

A szükségmegoldás után, amennyiben itt Budán, a Krisztina-tér környékén egy kisebb üzlethelyiség kiutalása lehetséges lenne, úgy köszönettel venném.

Tiszteletteljes bejelentésem elintézését – kérve a pártbiztos testvértől, maradtam

igaz köszönettel

Murányi Adorján

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Murányi Adorján saját kezű aláírásával.
Karsai Elek irathagyatéka.*

A kérvény végén Csanády György házmester és Deli Pál, a Dob u. 16. légoltalmi parancsnoka saját kezű aláírásukkal igazolták, hogy Murányi Adorjánnak a házban három éve van „nyílt raktár üzlethelyisége”. A beadvány elintézésre utal a jobb margón kézzel írva: „Átírni. Gulyás”.

343.
1944. december 4.

**A budapesti svéd követség igazolása Domonkos István számára: védőútlevele
van és a munkaszolgálatból elbocsátották**

A budapesti svéd kir. követség igazolja, hogy
DOMONKOS ISTVÁN¹

Aki 1921 évben Budapest-n született /anyja neve: Rózsa Gabriella/
és személyazonosságát 8735 sz. védőútlevéllel igazolja, a m. kir. Honvédelmi
Miniszter Úr 152.730/Eln. 42/1944. számú rendelete, valamint az azt kiegészítő
és az illetékes hatóságokkal kötött megállapodás alapján a kisegítő munkaszol-
gálatból elbocsátott.

Raoul Wallenberg
kir. követségi titkár

*Eredeti formanyomtatvány, a svéd követség ovális alakú pecsétjével, Raoul
Wallenberg saját kezű aláírásával.
Karsai Elek irathagyatéka.*

¹ A nevet, a személyi adatokat és a védőútlevél számát utólag, írógéppel írták a formanyom-
tatvány megfelelő rovataiba. Az írógéppel írottakat aláhúzással jelöltük.

344.
1944. december 5.

Gerhart Feine, a budapesti német követség tanácsosa távirati jelentése a német Külügyminisztériumnak: egy budapesti bombamerénylet tettesei után nyomozva a rendőrség a svéd követség kivándorlási hivatalát átvizsgálta és lezárta

II/K213422

Nr. 3465. 12.5.

A 12. 4-én kelt 3452. sz. távirati úton jelentett¹ bombamerénylet elkövetője utáni rendőrségi nyomozás eredményeként – a külügyminisztériumi államtitkár közlése szerint – a nyomok a svéd követség által felállított zsidó kivándorlási hivatalhoz vezetnek. A szóban forgó épületben, amely a svéd követséghez tartozik, jogosan csak 120 zsidó alkalmazott lakhat; a magyar rendőrség azonban megállapította, hogy ott – jogtalanul – sokkal nagyobb számú zsidó kapott szállást. Az épületet ez idő szerint a magyar rendőrség lezárta. Átkutatása ügyében a Külügyminisztérium a svéd követséggel tárgyal.

Feine

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 368.

¹ R. L. Braham nem közölte.

345. a.)
1944. december 5.

**A Zsidó Tanács feljegyzése a napi feladatokról:
egészségügy, halottasház, gyógyszertárak**

Dr. Kurzweil: Egészségügyi szervezést Dr. Nagytól
Intézmények jegyzéke¹

Meghívók

Igazolványok jegyzéke²

Gráber:³ Halottasház kijelölése (Trebitschcsel)

160 munkást BSzKRt részére⁴

Síp 12. kiürítése⁵

Domonkos: Telefonálni⁶

Rosta: 915 kalória

tűzifa, szén

Dr. Földes: gyógyszertárak⁷

5 órakor Perczel M. u.

Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

345. b.)
1944. december 5.

**A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő,
miniszteri biztossal a Nemzetközi Vöröskereszt gyermekotthonainak a nagy
gettóba telepítéséről, a fővárosi adófelügyelők gettó-irodájáról**

Solymossy közlése:

Átadtam népasztal, titkárság, raktár, jogügyi szabadmozgási listákat és kértem elintézését. Mindjárt továbbadta feldolgozás végett. Általános kérdésekről beszélgettünk. Kértem a gettó térképét holnapra, kilátásba helyezte. Felkért, hogy a Nemz. Vör. Ker. gondozásában levő kb. 6.000 gyermek és hozzávaló személyzet részére épületeket jelöljünk ki. Kijelentettem, hogy ez csak a keresztény há-

¹ E sor mellett jobbról kérdőjel, mellette dupla „pipa” jel látható, valószínűleg az elintézés jeleként.

² E sor mellett „pipa” jel.

³ A név mellé kézzel, ceruzával utólag beírták, kétszer aláhúzva: „Síp u. 22.”

⁴ E sor mellett dupla „pipa” jel.

⁵ Ua.

⁶ E sor és a következő kettő mellett „pipa” jel.

⁷ E sor alatt kézzel, ceruzával: „Dr. Löw”.

zak kiürítése után történhetik meg. Egyebekben kért, hogy du. újból keressem fel. Telefonálásomra azonban közölte, hogy csak holnap reggel 8^h-kor fogadhat, mert hivatalos ügyben el kell mennie.

Délben a VII.a. VII.b. [adókerület] adófel. két főtanácsosa keresett fel, hogy megfelelő helyiséget kérjen. Miután ilyennel nem rendelkezünk, min. bizt.hoz utasítottuk. Onnan visszajövet közölték, hogy Wess. 44. kórházat utalták ki számukra. Felhívtuk min. bizt., akivel tisztáztuk a kérdést, és így a Wess. 44. maradt kórház. Utána felajánlottuk a Nagy[atádi] Szabó u. 32. orth. intézmény épületét.

Eredeti, kézzel, tintával írott, aláírás nélküli tisztázat.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

346.
1944. december 5.

**A budapesti portugál követség jegyzéke a Külügyminisztériumhoz: a Portugál
Vöröskereszt magyarországi képviseletének megszervezéséről, tervezett
humanitárius akcióiról**

106. sz.
Dr. G/Mn.

SZÓBELI JEGYZÉK

A f. hó 2-án Medgyesy [László] főkonzul úr elnökletével a Magy. Kir. Külügyminisztériumban megtartott Vöröskereszt ülésen hozzánk intézett felszólításnak eleget téve, bejelentjük, hogy a Budapesten felállítani tervezett Portugál Vöröskereszt működési programja elsősorban a rászoruló menekültek és a lakosság inséges része ellátását célzó népkonyhák felállítása lenne.

Ezen túlmenőleg vállalkozna oly feladatok elvégzésére is, amelyeket a Nemzetközi Vöröskereszt – a Magyar Vöröskereszttel karöltve – részére működési területként kijelölne. Így például emberbaráti intézmények, kórházak, gyermekotthonok fenntartása.

Az alkalmazottak jegyzékének benyújtására vonatkozó felszólításnak eleget tenni nem tudunk, mivel hogy a Magy. Kir. Kormány jóváhagyó végzése nélkül alkalmazottakat még nem vettünk fel.

Eredeti, géppel írott, magyar nyelvű tisztázat, a portugál követség „Section de Protection, Budapest, II. Eszter utca 2. Telefon: 357-941” feliratú fejléces levélpapírján, a követség portugál nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-III/6-1944-1778.

347.
1944. december 6.

A budapesti svájci követség jegyzéke a Külügyminisztériumhoz: a Holló u. 8. sz. alatti görögkeleti kápolna a gettó felállítása óta nem megközelíthető, intézkedést kérnek

No. 447. s/kr

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

A svájci követség a román érdekek képviselőjeként tisztelettel a Magyar Királyi Külügyminisztérium tudomására hozza, hogy a budapesti gettó felállítása következtében a görögkeleti román kápolna, mely a román Gozsdu Alapítványhoz tartozó házban, a Holló utca 8 sz. alatt található, a hívők számára többé nem lesz megközelíthető, s maga a kápolna a megszenteltségtelenítés veszélyének lesz kitéve. A svájci követség a legnagyobb tisztelettel kéri a Királyi Minisztériumot, szíveskedjék sürgősen intézkedni annak érdekében, hogy Isten házának esetleges profanizálása megelőzhető legyen. A svájci követség tisztelettel azt javasolja, hogy a Holló u. 8. sz. házat, lakóival együtt, akik mind keresztények, olyképpen vegyék ki a gettóból, hogy a bejárati kaput a mellékelt vázlat¹ szerint falazzák be és a hívők számára a Király utca 13. sz. házon keresztül legyen a bejárat. Egyébként ez a ház is a Gozsdu Alapítvány tulajdona és kívül esik a gettón. A svájci követség a megtett intézkedéseket tartalmazó mielőbbi viszontválaszért nagyon lekötelezve érezné magát a Királyi Minisztériummal szemben.

A követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumot ismételten kiváló nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Melléklet:

1 tervrajz²

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázata, a budapesti svájci követség Idegen Érdekek Képviselői Osztálya fejléces levélpapírján, a követség német nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K707-1944-1945-2. t. 13.193.

A körpecsét mellett magyarul, kézzel, ceruzával írott feljegyzés: „Solymossy r. főkap. h. tudomásul. Megtörtént XII. 7.”

¹ Nem található az iratok között.

² Ua.

**348. a.)
1944. december 6.**

**Hans Sigismund Bibra, a madridi Német Követség munkatársa távirati jelentése
a Német Külügyminisztériumnak a spanyol kormány zsidómentő politikájának
alapelveiről**

II/K213426

Nr. S 1408, 1944. XII. 6.

December 1-én Nr. 5503 +/- sz. a kelt távirati utasításra¹

Tárgy: Spanyol védettség magyar zsidók részére

Az itteni Külügyminisztérium közlése szerint a spanyol képviseltek külföldön, így Magyarországon is, állítólag csak akkor léptek volna közbe, ha szabályszerű spanyol útlevéllel rendelkező zsidókról lett volna szó. A spanyol képviselteknek az is feladatuk lett volna, hogy mint védőhatalmi missziók dél-amerikai államok zsidó hozzátartozóinak ügyében is fellépjenek, ezekben az esetekben azonban a diplomáciai lépések inkább formai és elméleti, mintsem gyakorlati jellegűek lettek volna.

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 359.

**348. b.)
1944. december 8.**

Eberhardt von Thadden válasza az a.) alatt közölt jelentésre

II/K213427

Csupán tájékoztatásul közöljük, hogy a budapesti spanyol követség, a madridi Külügyminisztérium állításával szemben, már több héttel ezelőtt 300 magyar zsidót spanyol útlevéllel látott el, hogy számukra a Magyarországról való távozást lehetővé tegye. Átutazási vízum engedélyezése ügyében azonban hivatalos spanyol kérés a Birodalmi Kormányhoz mindez ideig nem érkezett.

v. Thadden megbízásából

[olvashatatlan aláírás]

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 360.

¹ R. L. Braham nem közölte.

**Doroghi Farkas Ákos polgármester elrendeli a VII/A. adókerületi hivatalok
kiköltözését a nagy gettó területéről**

63.794/1944. – I.

Rendelet

A m. kir. kormány a Budapesten élő zsidóknak egy meghatározott területre való összeköltözését és e területnek (gettónak) a nemzsidók által lakott területről való elkülönítését rendelte el. Az erre vonatkozó 8.935/1944. B. M. eln. számú rendelet értelmében a kérdéses területről a közhivataloknak is távozniuk kell.

Mivel a VII/A. adókerületi adószámviteli osztályok és adópénztár ezideig a kérdéses területen – VII. ker. Klauzál utca 10. szám alatt – működtek, nevezett hivatalok elköltözése iránt az alábbiakban intézkedem:

A VII/A. adókerületi adószámviteli (együttesen kezelt adók) osztálya, a VII/A. adókerületi adószámviteli (forgalmi és kereseti adó-) osztálya a hivatkozott rendeletben megszabott határidőig, tehát december hó 7-ig a VII. kerületi előljáróság épületébe (VII. ker. Csengery utca 11. szám alá) költözzenek át, ahol a VII/B. kerületi adószámviteli osztályok részükre helyiséget tartoznak átengedni.

A VII/a. adókerületi adópénztár különálló működése a már jelzett határidőben megszűnik és a pénztár beolvad a VII. ker. előljáróság pénztárába, ahol azonban a VII/A. és VII/B. kerületi anyag kezelése külön-külön (tehát külön naplóokban, nyilvántartásokban) történik.

Felhívom az adóhivatali igazgató és a pénztári igazgató urakat, hogy az ezzel kapcsolatos intézkedéseket azonnal tegyék meg és mindent kövessenek el annak érdekében, hogy az adókezelés folyamatossága az átköltözéssel ne szenvedjen.

Felhívom a polgármesteri XI. (városgazdasági) ügyosztályt, hogy az átköltözéssel kapcsolatos intézkedéseket a gazdasági hivatal útján tegye meg.

Erről az alpolgármester urakat, a polgármesteri I. (elnöki), a polgármesteri VI. (pénzügyi), a polgármesteri XI. (városgazdasági) ügyosztályokat, a székesfőváros számszékét, a VII. ker. előljáró urat, Gátonyi Béla főszámvevő urat, Kleisz Alajos adóhivatali igazgató urat, Horvát János pénztári igazgató urat, a VII/A. és a VII/B. adóker. Adószámviteli (együttesen kezelt adók) osztályokat, a VII/A. és a VII/B. adóker. Adószámviteli (forgalmi és ker. adó) osztályokat és a Gazdasági hivatal felzetén, a szfőv. m. kir. pénzügyigazgatóságot átirattal értesítem.

A polgármester helyett
Dr. Bódy László s. k.
Alpolgármester

*Eredeti, géppel írott másodlat Kolbe P. s. hiv. főigazgató h. saját kezű aláírásával.
BFL-IV-1476/a.-75.613/1944.*

1945. március 19-én az átirat felzetére kézzel, tintával ráírták: „Tudomásul szolgál, intézkedés megtörtént, irattárba kell tenni.”

A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztossal a gettóházak bérleti díjáról; a Főváros illetékeseivel a gettó élelmezéséről, tüzelőanyag beszerzéséről, szemétfuvarozásról és a halottak elszállításáról

Solymossy közlése:

Átadta a gettó térképét 4 példányban. Kérdést intéztem a házbért illetőleg. Közölte, hogy a Háztulajdonosok Szövetségét már korábban utasította, hogy e kérdésben forduljanak az ill. miniszterhez. Bejelentettem oly értelmű utasítás kiadását, hogy a gettó házakban bért fizetni nem kell, mert hiszen a lakók minden pénz nélkül vannak. Kért, hogy du. a Keresztény Tanácstagokkal 5 órára jöjjünk el. Később ezt megváltoztatta holnap reggel 8 órára. A mentőknél intézkedett, további szállítás ügyében.

Rosta tan.-nál hosszabb megbeszélésünk volt. A fejadagot nem áll módjában megváltoztatni, mert vonatkozó rendelet már készen van. Kijelentette, hogy attól függetlenül zöldfőzeléket fog kiutalni. Nyers káposztát minden mennyiségben. Sárgarépat szintén igyekszik adni. Bejelentésünkre, hogy a létszám szaporodott, a kenyér mennyiséget 4-ről 5500 q-ra emelte fel. Ez a mennyiség 500 kg. fokozható. Kért azonban, hogy az ehhez való lisztet a malomból a kenyérgyárba mi szállíttassuk el, mert nincs fuvar. Kértünk tejet és cukrot a gyermekek részére. Be kell adni a csecsemők számát és a terhes anyákét. Kávépótlót a községi útján rendeljünk. Közöltük, hogy anyagi fedezetünk nincsen és véleményünk szerint az államnak kell erről gondoskodni. Azonos véleményen van. Kértük, hogy ennek rendezéséig hitelszámlán lássanak el. Nem adott határozott feleletet. Bejelentettük, írásban kérjük a fejadag felemelését.

Intézkedett, hogy az elmaradt 20 q borsópüré lisztet megkapjuk. Farkas ig. az utalványt beküldi.¹

Potoczky főjegyzőtől (IX. ügy. o.) főzőedényt, kannákat kértünk és ígéretet kaptunk. Sürgős elintézést kértünk.

Kállay Albert tanácsnoknál (XV. ü. o.) tüzelőanyagért voltunk. Kiutalt 10 vagon szenet, mely már Pesten tárol. A fuvarlevelet kézbesítővel eljuttatja. Ugyancsak kiutalt rom-fát, amelyet szintén be kell szállítanunk.

Hegedűs főjegyzőtől a szemétfuvarozást kértük, elsősorban Síp 12-ből. Ezt megígérte. Közölte, hogy 1-2 napon belül rendelet jelenik meg, mely szerint a főváros lakossága a szemétnek elégethető részét elégetni, másik részét elásni tartozik, míg a salak az udvaron tárolandó és télen az úttest felhintésére használandó. Ezek szerint tehát szemétfuvarozásról többé nem lehet szó. A főv. fuvar-eszközei élelmiszerszállítást végeznek.

¹ E két mondatot utólag, kézzel, tintával a bal margó mellett függőlegesen írta be Stöckler.

Eljártunk a Síp 12-ben levő halottak elszállítása ügyében is. Este Lőcsey [István] főfelügyelővel beszéltünk, és 6 óra felé kettőt el is szállítottak. Újból felhívtuk, és további intézkedést kértünk.

Stöckler

*Kézzel, tintával írott tisztázat, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**350. b.)
1944. december 6.**

**A Zsidó Tanács feljegyzése a nagy gettó megoldandó problémáiról:
élelmezés, igazolványok, postaszolgálat**

Gráber: 160 munkás BSZKRT részére²

Síp u. 12. kiürítése.

Nyomtatványok³

Péter rendőr

Postások névjegyzéke (sürgős)⁴

Dr. Kurzweil: Egészségügyi szervezést Dr. Nagytól

Igazolványok.

Intézmények jegyzéke⁵

Postaszolgálat⁶

Dr. Földes: Gyógyszertárak⁷

Vacsora,

Rosta: 1/2 10^h 915 kal.
 tűzifa, szén⁸

Domonkos: telefonálni

Eredeti, kézzel, tintával írott, ceruzával javított feljegyzés.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

² E sor mellett ceruzával írt „pipa” jel látható, valószínűleg az elintézésre utalva.

³ Ua.

⁴ Az utolsó két szót utólag, kézzel, ceruzával írták e sorba.

⁵ E sor mellett ceruzával írt „pipa” látható, valószínűleg az elintézésre utalva.

⁶ E szót utólag, kézzel, ceruzával írták, mellette „pipa”.

⁷ E sor mellett ceruzával írt „pipa” látható, valószínűleg az elintézésre utalva.

⁸ E két sor mellett dupla „pipa” jel látható.

350. c.)
1944. december 6.

**Jegyzőkönyv a Zsidó Tanács Szociális Osztálya Bethlen téri épületében
engedély nélkül tartózkodó személyek elfogásáról**

Jegyzőkönyv

felvétel 1944. december hó 6-án 9 órakor a Magyarországi Zsidók Szövetsége Szociális Osztályának helyiségében, Budapest, VII. Bethlen Gábor tér 2.

Jelen vannak: a házban lévő személyek beosztásával beosztott Orosz György tisztviselő és Herczog Ferenc, a templomban elhelyezett körlet parancsnoka.

Este 9 órakor Herczog körletparancsnok jelentette, hogy a templom területén illegálisan bejutott személy[eket] fogott el. Ezek – kikérdezésük során bevallották, hogy engedély nélkül, különböző módokon jutottak be az épületbe, közülük néhányat rendőr igazoltatott az utcán, és utána bekísérte őket.

Minthogy Orosz György tisztviselő a késői időpont miatt már nem tudja a Szociális Osztály vezetőségének az esetet jelenteni, ezért jegyzőkönyv vététt fel, melyben javasolja, hogy az épületben illegálisan tartózkodó személyeket azonnal utasítsák ki, és a Zsidó Tanács lakáshivatala útján a Gettóban helyezék el.

Egyben javasolja, hogy az épületet ismét fésüljék át, hogy a többi – már a nap folyamán illegálisan bejött – személyek is megtalálva: azokat is ezekkel együtt az épületből el lehessen távolítani. A Herczog körletparancsnok által jelentett személyek névsora a következő:

Szobel Jakab	58 éves Klauzál tér 16.
Brüll Reinhold	68 éves Gr. Zichy Jenő u. 15.
Szarvasi Ágnes	20 éves István út 35.
Szarvasi Gabriella	17 éves István út 35.
Neuwald András	8 éves Nagyfuvaros u. 18.
Lederer Pál	
Weisz Sámuelné	46 éves Akácfa u. 15.
Hacker Sándorné	45 éves Pozsonyi út 35.
özv. Austernitz Vilmosné	68 éves Pozsonyi út 35.

kmf.

jkv. vezető

tisztviselő

körletparancsnok

*Eredeti, géppel írott másolat, aláírások nélkül.
MZSL-XIX-Pásztor József hagyatéka*

350. d.)
1944. december 6.

**A Zsidó Tanács utasítása a Bethlen tér 2. sz. alatt engedély nélkül tartózkodó,
illetve hatósági behelyezés folytán bekerült személyek eltávolítására**

Jelentés

1944. december 6-án du. 7 órakor a következő utasítást adta a Zsidó Tanács:
Folyó hó 7-én reggel a Bethlen tér 2. sz. alatt levő épület helyiségeiben az utóbbi
időkben elhelyezkedett, illetve hatóságilag elhelyezett összes személyek kiköl-
töztetendők. A Tanács gondoskodik megfelelő elhelyezésükről.

A megfelelő kíséretéről (rendőrség) a Tanács gondoskodott.

A menetet néhány tisztviselő kíséri, akik a megfelelő elosztásról az egyes há-
zakban gondoskodnak. A ház elé érkezve helyszíni szemlét tartanak az épület-
ben, ennek alapján elhelyezik az épület egyes lakásaiba, illetve szobáiba az egyes
csoportokat, gondoskodnak a szoba, illetve a házparancsnokok kinevezéséről,
az egészségvédelem megszervezéséről, a takarítás megfelelő beosztásáról, az
élelmezési felügyelőkről, a posta átvevőiről, a házmesteri megbízásról, a közös
helyiségeken, folyosókon, a W. C. helyiségek tisztán tartásáról, valamint egy be-
tegszobáról, valamint egy helyiségről, ahol a beérkezett ételneműeket elosztják.
A Tanács elsőrendű kötelességének tartja majd, hogy addig is, míg a ház lakói
másként nem szervezkednek, naponta legalább egyszer meleg ételt juttasson a
lakóknak. A további intézkedéseket a házparancsnok útján fogja megtenni.

dr. Pásztor s. k.

Eredeti, géppel írott másolat, aláírás nélkül.

MZSL-XIX-Pásztor József hagyatéka

*December 7-én a Zsidó Tanács Pálmai Lászlót és Murai Ignácot mint a Szociá-
lis Ügyosztály megbízottait utasította, hogy vegyenek részt a Bethlen tér 2. szám
alatt illegálisan tartózkodók gettóba költöztetésében.*

351.
1944. december 6.

**Rajec Mihály jelentése Révész Perc cionista vezetőnek a Dob u. 90. sz. alatti
gyermekotthonról**

Általános és Pedagógiai Felügyelő Bizottság
127/44 R/E

JELENTÉS

R a j e c M i h á l y úrnak a Dob utca 90. sz. alatt elhelyezett gyermekotthonban 1944. december 5-én tett látogatásáról.

Folyó hó 2-án, illetve 3-án az a sajnálatra méltó esemény történt, hogy az Otthon vezetője, Szamosi tanár, miután családját elküldte, maga is elment, az Otthont vezetés nélkül hagyván, és ezáltal káoszt és ijedelmet idézett elő. Szamosi tanár után még 20 pedagógus és egyéb személyzet hagyta el az Otthont, ami a zűrzavart még növelte.

Ez a felelőtlen eset bebizonyította, hogy az emberek inkább saját biztonságukat, mint a gyermekek épségét tartják szem előtt. Ebből levonandó konzekvencia: az illető renegát személyzet beutalásának azonnali visszavonása, és figyelmeztetés az Otthon vezetőségének, hogy az ilyen nem fair viselkedés nagy bajokat okozhat és sok ember életébe kerülhet.

Egyébként az Otthonban maradt vezetőség igyekezett a rendet helyreállítani, ami részben sikerült is. Az Otthonban jelenleg 510 gyermek és 94 beutalt felnőtt tartózkodik. A gyermekek csoportokra vannak elosztva, és e csoportok szerint folyik a nevelés munkája. Végre meg lett oldva a gyermekeknek a mosakodási problémája, a scabies-betegek száma is csökkent. A koszt még nem egészen kielégítő, annak ellenére, hogy a Gazdasági Osztály is sokkal inkább támogatja most az Otthont, mint azelőtt, és az Otthon vezetői is igyekeznek a Gazdasági Osztály segítségére lenni. A gyermekek nagyobbbrészt pótolják a hiányzó élelmet saját zsebükből, ami persze rossz hatással van azokra, akiknek nincs pénzük. Három gyermekcsoportban ezt a kérdést az ifjúsági nevelők kezdeményezéséből kollektív alapon próbálták megoldani, ami nagyszerűen bevált, a gyermekeknek tetsző és követésre méltó példa.

A beutalt és az Otthonban nem tartózkodó személyzet helyett más személyzetet lehet beutalni, az Otthon által beadott listát a Személyzeti Osztálynak mellékelve beküldjük.¹

*Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.
Révész Perc magángyűjteménye.*

¹ A lista nem található az iratok mellett.

352.
1944. december 6.

**Éles Ferenc VI. kerületi nyilas pártszolgálat-vezető utasítása egy gyermekkocsi
kiadására**

Szolgálati Jegy

Utasítom a Pannónia u. 36. sz. ház házparancsnokát, hogy a házban lévő egy drb. zsidóktól ot[t]maradt gyermekkocsit okvetlen adja ki.

Kitartás! Éljen Szálasi!

Éles Ferenc
VI. ker. P. sz. vez.

Éles Ferenc kézzel, íróttollal írt tisztázata, a Nyilaskeresztes Párt VI. ker. Párt-szolgálatának zöld színű körpecsétjével, Éles saját kezű aláírásával.

ÁBTL-V.-92.603. Éles Ferenc iratai

A „Szolgálati jegy” hátoldalán 1944. december 6-án Babtiszta Zoltánné (Toldy F. u. 16.) saját kezű aláírásával igazolta, hogy mint a 495.328. sz. igazolvány tulajdonosának neje, 1 drb. bőr gyermekkocsit átvett. Az iratok mellett található még Frank György vállalati ügyvezető (VII. Éva u. 22.) géppel írott, saját kezűleg aláírt, kb. 1945. március közepén kelt feljelentése. Eszerint 1944. november 20-án költözött feleségével és 5 hónapos fiával a Pannónia u. 36. sz. alatti svéd védett házba, ahol a feljelentéséhez mellékelte „Szolgálati jegy” ellenében a gyermekkocsijukat kénytelen volt kiadni Babtiszta Zoltánnénak.

**A Semleges Államok Együttműködési Irodája bejelenti Kemény Gábor
külügyminiszternek működése megkezdését, személyzetük és autóik számára
diplomáciai védelmet kérnek**

Tisztelettel bejelentjük, hogy az alanti semleges államok részvételével és megbízásából irodánk működését megkezdte Budapest, II. Tövis u. 3/b. szám alatt.

Tisztelettel kérjük az alanti államok követségeinek nevében és megbízásából, hogy irodánk részére a területenkívüliséget megadni, és az iroda működését jóváhagyni méltóztassék.

Tiszteletteljes kérésünk és bejelentésünk indoklására előadjuk, hogy a „D é -
p a r t e m e n t d e C o o p é r a t i o n ” megbízói a következő semleges államok
követségei:

a Római Szentszék,
Portugália,
Spanyolország,
Svédország,
Svájc.

Jelentjük továbbá, hogy a „D é p a r t e m e n t d e C o o p é r a t i o n ” műkö-
dési köre a következő:

- 1) a semleges államok védettjeinek és állampolgárainak személyi és vagyoni védelme,
- 2) bárhonnan jövő menekültek karitatív támogatása,
- 3) jogsérelmek lehető kiküszöbölése,
- 4) a Nemzetközi Vöröskeresztel együtt népkonyhák felállítása,
- 5) tiltakozás magyarok deportálása ellen a semleges államok tekintélyének teljes latba vetésével,
- 6) a magyar szociális és kulturális intézmények védelme és megmentése,
- 7) gondoskodás a visszamaradt lakosság szociális és gazdasági ellátásáról,
- 8) orvosi segítségnyújtás a Vöröskereszt egyesületekkel karöltve.

A „D é p a r t e m e n t d e C o o p é r a t i o n ” semmiféle irányban politikával nem foglalkozik, alkalmazottai keresztények és kizárólag politikamentes karitatív munkával foglalkoznak.

A semleges államok követségeinek felszólítására és azok nevében a „D é -
p a r t e m e n t d e C o o p é r a t i o n ” köteles eljárni minden felmerülő és meg-
jelölt ügyben. Másfelől a „D é p a r t e m e n t d e C o o p é r a t i o n ” a M. Kir.
Külügyminiszter Úr rendelkezésére áll a munkásságával kapcsolatos minden
ügyben.

Mellékeljük tisztviselőink névsorát és közöljük, hogy azok katonai felmenté-
se, illetőleg foglalkozásukban való meghagyása birtokukban van és származá-
sukat igazolták.

Tiszteletteljes kérésünket megismételve és annak igazolását várva, maradunk

megkülönböztetett tisztelettel

Alulírott iroda, mint a következő semleges államok kooperatív irodája:

a Római Szentszék,

Portugália,

Spanyolország,

Svédország,

Svájc

azt a tiszteletteljes kérését terjeszti elő, hogy a szolgálatában álló, alant felsorolt 4 db személy- és 2 db tehergépkocsira a „CD”, illetőleg a „DT” megkülönböztető jelzés kiadását elrendelni méltóztassék.

Tiszteletteljes kérésünk indoklására előadjuk, hogy irodánk működése a már Nagyméltóságodnak folyó hó 7-én bejelentett célokat, úgymint

bárhonnan jövő menekültek támogatását,

jogsérelmek lehető kiküszöbölését,

a Nemzetközi Vöröskereszttel együtt népkonyhák felállítását,

a magyar szociális és kulturális intézmények védelmét és megmentését,

a visszamaradt lakosság szociális és gazdasági ellátását,

orvosi segítségnyújtást a Vöröskereszt egyesületekkel karöltve szolgálja.

Irodánknek a fenti, országos jelentőségű közérdekű célok eléréséhez azonnali ténykedésre és sürgős intézkedések megtételére van szüksége. Éppen ez indokolja, hogy az alanti gépkocsik részünkre biztosíttassanak.

Fenti kérésünket indokolja az a körülmény is, hogy a semleges követségek esetleges eltávozásukkor „DT”, illetőleg „CD” jelzésű gépkocsijaikat is magukkal viszik.

Megkülönböztetett tisztelettel

Személygépkocsik:

1) B D 851 Fiat (Balilla)

dr. Verebély Tibor

2) A Y 139 Fiat (Simca)

Első Magyar Cserzőanyaggyár

3) A S 636 Mercedes

Bíró István

4) A M 167 Opel

dr. Szentkláray János

Tehergépkocsik:

1) J B 511 Tempo 1 tonnás

Lomniczy János

2) C A L 618 DKW

dr. Verebély Pál

Választott vezetőfelügyelők:

Monsignore G. Verolino az Apostoli Nunciatúra részéről
gróf Pongrácz Ferenc a Portugál követség részéről

Tisztviselők:

Bíró István
gr. Esterházy József
Fehér István
dr. Helle László
Kosztics Milán
dr. Kudar János
Tolnai Géza
Újvári Sándor
dr. Verebély Tibor
Szabó György
U. Széchenyi-Szántó Erzsébet
T. Johann Elvira
gr. Esterházy Marianne

Erdeti, géppel írott, magyar nyelvű tisztázat a „Semleges Államok Irodája Département de Cooperation” és „A Nemzetközi Vöröskereszt Keretében Département de Cooperation Semleges Államok Irodája” feliratú körpecsétekkel, dr. Verebély Tibor, gróf Esterházy József és egy [olvashatatlan aláírás]ú személy saját kezű aláírásával.

MNL OL-K707-1944-1945-2. t. 13.199.

December 12-én Zier László értesítette az Irodát, hogy bejelentésüket tudomásul vették, működésüket a Nemzetvezető engedélyezte és a Belügyminisztérium hozzájárult a BD 851, az AZ 139 és a YB 511 rendszámú gépkocsikon a megkülönböztető jelzés használatához.

**A budapesti Apostoli Nunciatura jegyzékben kéri a Külügyminisztériumtól
a Szent Erzsébet Kórház hat orvosának mentesítését a munkaszolgálat alól**

N. 2697/1944

HIVATALOS JEGYZÉK

Az Apostoli Nunciatura tisztelettel kéri a Magyar Királyi Minisztériumot, legyen szíves engedélyezni az alább felsorolt orvosoknak, hogy Budapesten maradhassanak, ahol jelenlétük feltétlenül szükséges az Apostoli Nunciatura kórházának (Fő u. 41.) működéséhez.

dr. Szentkláray János, született Győrött, 1905-ben.
dr. Ehmann Jenő, született Mohácson, 1904-ben.
dr. Dubay Miklós, született Sátoraljaújhelyen, 1892-ben.¹
dr. Draskovich Aurél Ottó, született Légrádon, 1896-ban.
dr. Jakubovich Lajos, született Nyitrán, 1890-ben.²
dr. Csizmás Lajos, született Budapesten, 1918-ban.

Eredeti, géppel, illetve kézzel írott, francia nyelvű tisztázat, a „Nunciature Apostolique en Hongrie, I. Dísztér 5.” fejléces levélpapírján, a Nunciatura olasz nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-III/6-1944-1.789.

December 8-án Kemény Gábor külügyminiszter átiratban fordult Hindy Iván altábornagyhoz, Budapest katonai parancsnokához. Az átiratban a Nunciatura jegyzékében felsorolt orvosok pontos személyi adatait, beosztásukat is feltüntették és kérték az orvosok Budapesten való meghagyásához Hindy hozzájárulását. Ugyanezen a napon a Külügyminisztérium azonos szövegű átirattal fordult vitéz kisbarnaki Farkas Ferenc vezérezredeshez, Országos Elhelyezési Kormánybiztoshoz (OEK). December 11-én a Nunciatura által meghagyni kért orvosok névjegyzékét másolatban megküldték a Belügyminisztériumnak is. December 11-én kelt a Külügyminisztérium válaszigyzékének géppel írott, francia nyelvű fogalmazványa, melyben tájékoztatták a Nunciaturát, hogy Budapest katonai parancsnokának és az Elhelyezési Kormánybiztosnak továbbították a kérvényt, egyben jelezték, hogy a válaszról azonnal értesítést küldenek. A válaszigyzéket december 13-án küldték el.

Az OEK 982/1944. sz., december 14-én kelt válaszában jelezte, hogy a „szóban forgó orvosok meghagyása ellen” nincs észrevétele.

¹ E nevet és a személyi adatokat utólag, tintával írták ide.

² E nevet és a személyi adatokat utólag, tintával írták ide.

355.
1944. december 7.

**Rajk Endre készletgazdálkodási kormánybiztos elutasítja a Svéd Vöröskereszt
élelemiszer-kiutalás iránti kérelmét**

320.555/1944

Konzervgyártás céljára történő húskiutalási kérelmével¹ kapcsolatban értesítem
t. Címet, hogy kérelmét nem áll módomban teljesíteni.

Kitartás! Éljen Szálasi!

Rajk Endre s. k.
készletgazdálkodási
kormánybiztos

*Eredeti, géppel írott másodlat.
MNL OL-P 1577.*

¹ Nem található az iratok között.

356.
1944. december 7.

**Dr. Szilágyi, az ásványolaj, vegyiáruk stb. miniszteri biztosa tájékoztatása
a VII. kerületi előljárásnak egy zsidó cég árukészletének kiárusításáról**

Tárgy: Bischitz és Tsa. zár alá
vett üzlet árukészletének és
berendezésének értékesítése.

Ikt. sz. 939/1944.

Értesítem a t. Címet, hogy fenti cég árukészletét, valamint berendezési tárgyait f. hó 30-án a zsidók anyagi és vagyoni Kormánybiztossága által kirendelt értékesítési bizottság értékesítette. Az iparigazolványnak az iparlajstromból történő törlése céljából az e tárgyban kiadott rendelkezések figyelembe vételével intézkedést kérek.

Dr. Szilágyi
miniszteri biztos

Eredeti, géppel írott tisztázat, „Az ásványolaj, vegyiáruk, gyógyárak drogéria és illatszer cikkek, üveg és porcellán áruk kereskedelmi szakmáinak miniszteri biztosa, VIII. Múzeum u. 17.” feliratú fejléces levélpapírján, dr. Szilágyi saját kezű aláírásával.

BFL-IV-1476-a.-74281/1944.

Az átíratot 1945. július 1-jén irattárba helyezték, mivel „az érdekelt fél a mai napig nem jelentkezett”.

357.
1944. december 8.

Hellmuth Dietmar, a lisszaboni német követség munkatársa számjeltávirati jelentése a német Külügyminisztériumnak Sampaio Garrido volt budapesti portugál követről és a Portugáliába érkezett, „rémhírterjesztő” Guttman báróról

II/K213417

N. 566/44.

N. Pol. III. 4771 g.

Sampaio Garrido portugál követ immár hónapok óta itt tartózkodik Portugáliában. Szabadjon utalni arra, hogy Garrido nem „új” követ volt Budapesten, hanem ott már évek óta ellátta hivatalát, és arra is, hogy utána új követet nem neveztek ki.

Időközben báró Guttman nevű zsidó is megérkezett ide és rémhírek terjesztésével kellemetlen feltűnést keltett.

Dietmar

R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry, Doc. N. 353.

358. a.)
1944. december 7.

A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztossal a BSZKRT munkaerőigényéről, a Kazinczy utcai mosoda átvételéről; Rosta János tanácsossal a gettó élelmezéséről, Friedrich Bornnal az együttműködésről; a Keresztény Zsidók Szövetségének működése

Jelen voltak: Ker.től Somló
Stöckler
Dr. Földes
Dr. Nagy

Solymossy közlése:

Megbeszélés értelmében megjelentünk és bejelentettük, hogy Dr. Zalánt ma éjjel lakásáról elvitték és így nem lehetett jelen. Kértük intézkedését. Feljegyezte és megígérte. Jelentettük, hogy 160 munkást előállítottunk, de BSZKRT nem jelentkezett. Átadta a korábban kilátásba helyezett másolatot a zsidókra vonatkozó rendelkezésekről, de mint megállapítottuk, csak kivonatosan. El kellett mennie, a többi kérdés függőben maradt.

Rosta: Telefonhívásra Dr. Földessel megjelentünk. Közölte, hogy kiutalták a 4 hétre szóló élelmiszert, 4 dkg liszt, 1 dkg olaj, 3 dkg hüvelyes, heti 20 dkg burgonya és 5 dkg húst fejadag alapul vétele mellett és 15 dkg kenyér. 9-én reggel a Lajos u. 34. fszt. 14. Petrassy osztályfőnöknél az utalványok átvehetők. Kiutalták a tegnapi megállapított szén és fa mennyiséget is. Kijelentettük, hogy ez a mennyiség lényegesen alatta van a létfenntartáshoz feltétlenül szükséges mennyiségnek. Írásban is kérni fogjuk a felemelést. Közölte, hogy ezen élelmiszer anyagi részét az állam vállalta. Gyorssegély címén kértünk főleg gyermekek részére valami élelmiszert. Kiutalt 5 q gyümölcsöt /további 5 q jövő hétre is/, 10 q szójakolbászt.

Potocki [sic! helyesen: Potoczky Jenő] főjegyzővel telefonon beszéltem, sürgettem az üstöket és edényeket. Megígérte, hogy még ma visszahív, de nem hívott.

Gettógyógyszertár átvétele ügyében dr. Földes jelenlétében tárgyaltunk, holnap folytatjuk.

Síp utcai pékség tulajdonosával szintén felvettük az érintkezést.

Kazinczy u. mosoda: tulajdonosa dr. Szegővel tárgyalt. Hajlandó üzemét kb. 300 q szén, 12 q szappan és 20 q mosópor készletével együtt P. 55,000 átadni. Fenti készlet felhasználhatóságával 1 évi bér P. 30,000- bérleti alapon. Én ez utóbbit ajánlottam, mert kevesebb k[ész]p[énz]-t igényel. Dr. Szegő a vétel mellett van. Kiküldött szakértő 1939. alapon az egészet kb. 10,000 P-re értékeli. Közben Solymossyt kérdeztem, tartozik-e az illető ellenszolgáltatás nélkül átadni, mert hiszen az állam kártalanítja. Igennel válaszolt és sürgős beadványt kért, hogy igénybe vegye.

B. vel [Bornnal] este tárgyaltunk. Megegyeztünk, hogy a tanácsnak a legszorosabban együtt kell működni velük. Ő maga ezt különösen fontosnak tartja és hiányolta, hogy eddig nem történt meg. Minthogy a zsidóság ügyeit a Tanács hivatott és köteles intézni, természetes, hogy az ő általuk végzett minden tevékenység a Tanács irányítása alatt kell, hogy történjen. Kifogásolta, hogy Mérleg utcában nem voltunk képviselve.

A gettóba költöztetendő intézmények helyiségeit megbízottjukkal kijelöljük. Javasoltuk, e célra elsősorban a kiürülő iskolaépületeket. Ezek dec. 20. előtt előreláthatólag nem kerülnek átadásra. Jelenteni fogjuk hatóságnak. Az intézmények beköltözése, minthogy azok védelmük alatt állnak, ellenőrzése céljából a Síp u. 12-ben irodát állítanak fel, a feltétlenül szükséges személyzetet közösen állapítjuk meg. A raktárakat illetően elhatároztuk, hogy a készletek egy részét a gettóban, nagyobb részét kívül, de közeli raktárakban tároljuk. Megköszöntük eddigi támogatását, és ezt kértük a jövőre is. Kértük, hogy fontosabb hatósági tárgyalásokon személyesen is vegyen részt. Ezt megígérte. Megállapodtunk, hogy minden héten egyszer-kétszer ugyanitt összeülünk. Legközelebb f. hó 11-én 5 órakor találkozunk; ha közben valamilyen tárgyaláson szükségesnek véljük támogatását, telefonálunk érte.

Keresztény Szövetség: megjelent du. páter L. és a következőkben állapodtunk meg: nem szükséges külön Tanács, hanem a kinevezendő tan. tagok a mi szöv. ünk kebelében vezetik a keresztény zsidók osztályát. Tudjuk, hogy eszközök híján vannak, és nem időszerű külön szervet felépíteni. Mi nem teszünk különbséget és kölcsönösen biztosítottuk egymást a harmonikus együttműködésről. Kértük, az Egyház részéről élelmiszer szállítását. Ígéretet tett erre. A keresztény házakba költözni nem kötelező. Templom céljára üzlethelyiségeket fogunk kijelölni. Ezt elfogadta. Solymossynál fentiekről jelentést teszek.

Stöckler

*Kézzel, tintával írott tisztázat, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

358. b.)

1944. december 7.

A Zsidó Tanács feljegyzése az egyes tanácstagok feladatairól

Gráber: 160 munkás¹

Postások névjegyzéke

Nyomtatványok²

Névjegyzék alfabetikus sorrendben, több példányban

Péter rendőr?

¹ E sor mellett kézzel írott dupla „pipa” jel látható.

² Ua.

Dr. Kurzweil: Egészségügyi szervezés dr Nagytól³
Intézmények jegyzéke kiegészítés⁴
Postaszolgálat Grábertől kapott névjegyz. felhasználásával.
Nemzetk[özi Vöröskereszt].nek épületek miatt írni.⁵

Gyógyszerellátás: Szegő dr.nak szólni.

Nagyobb kenyéradagot.

Dr. Nagy: Fertőtlenítés (Dr. Aczél)

Domonkos: telefonálni

1/2 5^h B.-vel [Bornnal] megbeszélés, helyét megkérdezni.

Kézzel, tintával írott, aláírás nélküli tisztázat.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

**358. c.)
1944. december 7.**

Jelentés a Zsidó Tanácsnak: a BSZKRT pályafenntartási osztálya nem tartott igényt mintegy 300 zsidó munkájára

Jelentés

Folyó hó 7-én reggel a 10. körzetből cca. 300 emberrel jelentkeztem a BSZKRT pályafenntartási osztályán, hogy az általam felsorakoztatott embereket munkákra osszák be.

A Pályafenntartási osztály semmit sem tudott olynemű intézkedésről, miszerint zsidó munkásokat igényeltek volna. 10 óra tájban egy BSZKRT tanácsostól azt az utasítást kaptam, hogy vonuljak embereimmel a Csányi utcai gettó palánkjához, ahol szerszámmal ellátnak bennünket és a munkára beosztanak. Miután még 11 órakor sem szerszámot, sem munkabeosztást nem kaptunk, ismét jelentkeztem a pályafenntartási osztályon, ahol egy főtanácsos kijelentette, hogy miután senki felelősséget vállalni nem óhajt ebben az ügyben, vonuljunk haza, s a továbbiakban sem foglalkoztathat bennünket.

[két [olvashatatlan aláírás]

Géppel írott eredeti tisztázat, két [olvashatatlan aláírás]sal.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

³ E sor előtt kézzel írott „pipa” jel látható.

⁴ Ua.

⁵ Ua.

359.
1944. december 7.

**Szilágyi miniszteri biztos értesíti Budapest Főváros VII. kerületi előljáróságát:
kiárusította a Mauthner László cég vagyonának egy részét**

Az Ásványolaj, Vegyiárúk, Gyógyárúk
Drogéria és Illatszercikkek, Üveg- és
Porcelánárúk Kereskedelmi Szakmáinak

MINISZTERI BIZTOSA

VIII. Múzeum u. 17.

Ikt. sz. 953/1944.

Tárgy: Mauthner László cég, Buda-
pest, VII., Garay tér 4. szám
alatti zár alá vett cég bizományi
értékesítése

Értesítem a t. Címet, hogy fenti cég árukészletét, valamint berendezési és felsze-
relési tárgyait m.[últ] hó 30-án a zsidók anyagi és vagyoni Kormánybiztos-
sága által kirendelt értékesítési bizottság értékesítette. Az iparigazolványoknak
az iparlajstromból történő törlése céljából az e tárgyban kiadott rendelkezések
figyelembevételével intézkedést kérek.

Dr. Szilágyi
miniszteri biztos

*Eredeti, géppel írott tisztázat, dr. Szilágyi saját kezű aláírásával.
BFL-IV-1476/a.-74.282/1944.*

A pesti nagy gettó „rendészeti szabályzata”

RENDÉSZETI SZABÁLYZAT

1. Rendészet szempontjából a gettó 10 körzetre oszlik. A körzetek azonosak a közigazgatási körzetekkel.
2. Minden körzet élén, a körzeti előljáró, mint a körzet rendészeti parancsnoka áll. A körzeti előljáró első fokon jár el minden olyan rendészeti ügyben, amelyek nem a házparancsnok útján, hanem közvetlenül kerülnek intézkedés alá.
3. Mindenkire nézve kizárólag az a körzeti előljáró bír illetékességgel, akinek a körzetében a lakása fekszik.
4. Másodfokú rendészeti hatóság a Tanács kebelében működő rendészeti ügyosztály.
5. A rendészeti hatóság tartja fenn a gettó területén a közrendet, a közbiztonságot és a fegyelmet, közegei – a rendfenntartók – által. A rendfenntartók karszaggal, jelvénnnyel és bottal vannak ellátva. A rendészeti közegeknek mindenki a legszigorúbb engedelmisséggel tartozik. A rendfenntartókat a Tanács nevezi ki és azok a Tanács kijelölt tagja kezébe fogadalmat tesznek. A megbízatás elvállalása kötelező és ezért díjazás nem jár.
6. A rendészeti hatóság hatáskörébe tartozik a közlekedés rendjének és fegyelmének biztosítása, az utcák és egyéb közterületek tisztasága, illetve tisztán tartása feletti őrködés, valamint a légoltalommal kapcsolatos intézkedések ellenőrzése.
7. A közrend, közbiztonság, a fegyelem, a közlekedés rendje, a tisztaság és a légoltalmi intézkedések ellen vétőket a körzeti előljáró, mint rendészeti hatóság vonja felelősségre.
8. A rendfenntartó felszólítására mindenki azonnal megállani és magát igazolni tartozik. A rendfenntartó kellő figyelmeztetés és kioktatás után, a megállítottat útjára engedi, esetleg az illetékes körzeti előljáróhoz nyomban megidézi, szükség esetén pedig a körzeti előljáróhoz előállítja. Az előállítás a rendfenntartó joga és kötelessége, az erre irányuló felszólításnak tehát mindenki vonakodás nélkül engedelmeskedni tartozik.
9. A körzeti előljáró által alkalmazható fegyelmező eszközök:
 - a. figyelmeztetés,
 - b. feddés.

A körzeti előljáró eme határozata ellen jogorvoslatnak helye nincs. Ha az eset súlyossága folytán, avagy azért, mert az illető ismételt rendbontást követett el, a feddést elégtelennek látja, a körzeti előljáró a felelősségre vonás iránt a Tanácshoz előterjesztést tesz.

A Tanács a felelősségre vonást szintén figyelmeztetés, vagy feddés, szükség esetén pedig

c. egyes, a Tanács által meghatározott kedvezmények megvonása iránt intézkedik,

d. esetenként megállapítandó egyéb, szigorúbb büntetést szab ki.

e. Szükség esetén az illetékes állami hatóságoknak tesz jelentést.

A felelősségre vonás megtörténtéről a házparancsnok értesítendő.

10. A megtörtént felelősségre vonásról a körzeti előljáró a felelősségre vont nevét és lakását feltüntető betűsoros könyvet vezet és minden bejegyzésről értesíteni tartozik a Tanács lakásügysztyálynak személyi nyilvántartóját, ahol a felelősségre vonást szintén feljegyzik.

Az ideiglenes körzeti előljárók legsürgősebb teendői:¹

1./ Mindegyik ideiglenes körzeti előljáró két erre alkalmas helyettest hozzon javaslatba a Tanácsnak.

2./ Az ideiglenes körzeti előljárók ismerjék meg személyenként a körzetben lakókat és azok személyi körülményeit és viszonyait.

3./ Állapítsák meg vannak-e ezek között:

a./ betegek

b./ fertőző, vagy közveszélyes betegek és ezekre vonatkozólag megfelelő javaslatokat tegyenek.

4./ Állapítsák meg, hogy vannak-e ellátatlanok. Ha ilyenek vannak, azokat egyenként írják össze és arról tegyenek a Tanácsnak legsürgősebb bejelentést.

5./ Ideiglenes jelleggel nevezzenek ki házparancsnokot minden házba és egy házfelügyelőt. A házfelügyelőt lehetőleg a ház régi lakói közül.

6./ Állapítsák meg, vannak-e elhagyott, gondozás nélküli gyermekek és ha igen, azokat írják össze.

7./ Állapítsák meg, van-e körzetükben cipész, szabó, szerelő, borbély, orvos, gyógyszerész, tanító, óvónő, ápolónő vagy valamilyen különös szakképzettséggel rendelkező.

8./ Állapítsák meg, van-e körzetükben mosoda.

9./ Legsürgősebben keressenek maguknak a körzeti előljáróság részére alkalmas üzlethelyiséget és azt holnap jelentsék a tanácsnál igénybevétel végett.

Eredeti, géppel írott másodlat, pecsét, aláírás, keltezés nélkül. Keletkezésének dátumát a második lap tetejére kézzel írott dátumból állapítottuk meg.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

¹ E sor fölött, a „Szabályzat” 2. oldalának tetején kézzel írva: „XII. 8.”

360. b.)
1944. december 8. körül

A nagy gettó körzeti őrszobáinak címei

- I. sz. körzet Wesselényi u. 4. üzlethelyiség
- II. sz. körzet Kazinczy u. 10. üzlethelyiség
- III. sz. körzet Nagy Diófa u. 19. soutterine [sic! = alagsor]
- IV. sz. körzet Akácfa u. 25. üzlet
- V. sz. körzet Wesselényi u. 13. trafik
- VI. sz. körzet Klauzál u. 26–28.
- VII. sz. körzet Dob u. 51. pince
- VIII. sz. körzet Rumbach u. 6. üzlethelyiség
- IX. sz. körzet Holló u. 1. üzlethelyiség
- X. sz. körzet Klauzál tér 14. üzlethelyiség, a Csányi u. oldalon

Géppel írott másodlat, dátum, pecsét, aláírás nélkül. Keltezését tartalma alapján állapítottuk meg.

MZSL-XXIV-B-5-c.

360. c.)
1944. december 8.

A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztossal a vöröskeresztes gyermekotthonok gettóba telepítéséről, a közlekedés szabályozásáról a gettóban, hírek a gettó aláaknázásáról; tárgyalás Komoly Ottóval közös bizottság alakításáról

Jelen voltak:
Stöckler
Földes dr.
Nagy dr.

Solymossy közlése:

Állítólag BSZKRT megkezdi a sínlerakást. Jelentettük, hogy munkásainkat még nem vették igénybe. Bejelentettük Raile páterrel történt megállapodásunkat, melyet tudomásul vett, és kért, hogy azt írásban, javaslat formájában is adjuk be. Átadtuk a Kazinczy utcai mosoda igénybevételét kérő beadványt; intézkedést ígért. Az igazolványokkal kapcsolatban kért ismertetést. Bejelentettük, hogy Dr. Zalán előkerült, kiadta az ideiglenes igazolványt részére. Előadtuk, hogy a Nemz. Vör. Ker. gyermekotthonai részére az iskolaépületeket tervezzük adni. Kérdésünkre, mikor kerülnek azok átadásra, közölte, hogy e hó 20-án legkésőbb. Megjegyeztük erre, hogy az átadás ezek szerint csak fenti időpont után történhetik. Véleményünk szerint az áttelepítés kellő előkészítés mellett csak fo-

kozatosan bonyolítható le, mert nem szeretnénk emiatt a Vör. ker.tel semmilyen nézeteltérést. Osztotta ezt a véleményt.

Kértük a gettó területén a közlekedés újabb szabályozását, mert a 9–11² és jelenlegi állapot lehetetlenné tesz minden munkát. Előjegyezte, hogy 8–18 fogja engedélyezni. Kértük a keresztény házak házfelügyelőinek megfelelő utasítást kiadni, hogy szabaddá vált lakások általunk azonnal igénybe vehetők. Megígérte.

Megemlítettük, hogy meg nem jelölhető helyről a gettó aláaknázásáról terjesztenek híreket. Leghatározottabban kijelentette ennek lehetetlenségét. Abbeli aggodalmunknak adtunk kifejezést, hogy a gettó lezárása után, a gettók történetét ismerve, ki vagyunk téve felelőtlen elemek részéről, különösen az éjszakai órákban, támadásnak. Kértük, hogy a rendőrség megfelelő és állandó karhatalomról gondoskodjék. Kértük továbbá részben ugyanez okból legalább egy erősebb (Nyár utcai) őrszoba fenntartását a gettóban. Intézkedést ígért.

Komolyt megbeszélésre hívtuk a tegnapi B.vel [Bornnal] történt megállapodás keresztülvitelére. Mérleg 6. alatt egy bizottságot alakítottunk a kérdéses irányításra. A bizottság tagjai: Komoly, Brandtné, Wilhelm, Bauer, Vass, Stöckler és Faragó. Vass W[ilhelm]-t helyettesíti, ha az akadályozva van. Nagyjából megbeszéltük, hogy különösen az élelmezés (bevásárlás), raktárak, kiutalások és az ezzel kapcsolatos ügyek szabályozása a fő cél. Holnap 5 órakor újból összejövünk.

*Kézzel, tintával írott aláírás nélküli tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**360. d.)
1944. december 8.**

A Zsidó Tanács feljegyzése a tanácstagok feladatairól

Dr. Kurzweil: Egészségügyi szervezés Dr. Nagytól.

Intézmények jegyzéke, kiegészítés.

Nemzetközi [Vöröskereszt]nek épületek miatt írni.³

Beadvány fejadag miatt.⁴

Szemét.

Nemzetközinek Wess. 44. és Bethlen tér 2. kórház és Szöv. u. 33. konyha gettón kívül maradását jelenteni.⁵

² A kijárási időszak újr szabályozását, meghosszabbítását kéri itt a Tanács tagjai Solymosytól.

³ E sor előtt kézzel, ceruzával írott „pipa” jel látható, valószínűleg az elintézést jelezve.

⁴ Ua.

⁵ Ua.

Gráber: Névjegyzék⁶

Postások

BSZKRT 160⁷

Keresztény lakásokba már elhelyezni.

" " zsidók részére kijelölni.⁸

Gyógyszerellátás.

Dr. Nagy: Fertőtlenítés.

Trebitsch: Jelentés halottak elszállításáról. (miben?)⁹

Somló: száraztészta (7) hol van.

Gruber: tisztviselők (segélyezés, bevásárlás)

Kézzel, tintával, részben ceruzával írott, aláírás nélküli tisztázat.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

360. e.)

1944. december 8.

Javaslatok a Zsidó Tanácsnak: közszükségleti cikkeket árusító üzletek megnyitása, fertőtlenítő intézet felállítása, betegek részére szalmazsákok biztosítása

1./ Sürgős szükség van, hogy a gettó területén belül legalább 20 bazár nyíljon, ahol a legszükségesebb cikkeket (rovarirtó, sikáló kefe, fogkrém, fésű, cipőzsinór, szerszámok, söprű) árusítsák. A kerületi előjárókat fel kell hatalmazni, hogy a bazárban árusított cikkek közül utalványukra az utalványon kitüntetett mennyiséget ingyen szolgáltatassák ki, egyébként a bazárban az árusítás készpénz ellenében történik.

2./ Sürgős szükség van a fertőtlenítő intézet felállítására a gettón belül, ahol figyelemmel kell lenni arra, hogy a fertőtlenítendő egyénnek a rajta lévön kívül más ruhája és fehérneműje nincs.

3./ A központban sürgősen meg kell szervezni a bazárok ellátásának raktárát, annak vezetésével és ellenőrzésével egy-egy egyént meg kell bízni.

4./ Elvileg kimondandó lenne, hogy senki 20 pengőn felüli segélyt nem kaphat anélkül, hogy a nyugtát saját kezűleg alá nem írja.

Az előjárók részéről a legsürgősebb kívánság nyilvánult meg, hogy legalább a betegek részére szalmazsákokat és szalmát bocsássunk rendelkezésre, ha tehát lehet, legalább 500 szalmazsákokat elő kellene teremteni.

A bazárokból gyógyszereket is árusítani kell, amennyiben azok nincsenek orvosi rendelésnek fönntartva.

Géppel írott, aláírás nélküli, valószínűleg dr. Nagy Józseftől származó tisztázat.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

⁶ Ua.

⁷ Ua.

⁸ Ua.

⁹ E sortól ceruzával, más kézírással folytatódik a feljegyzés.

360. f.)
1944. december 8. körül

Feljegyzés a gettó közigazgatási felépítéséről, a Zsidó Tanács egyes osztályainak feladatairól, hatásköréről

SZABÁLYZAT A GETTÓ KÖZIGAZGATÁSÁRÓL

A gettó közigazgatásának szervei:

- I. A lakásparancsnokok.
- II. A házparancsnokok.
- III. A körzeti előljárók.
- IV. A Tanács.

I. A lakásparancsnokok:

Minden lakásban egy lakásparancsnok látja el első fokon a felügyeletet. A lakásparancsnoki tisztség elvállalása vissza nem utasítható. Indokolt és méltányos esetben a körzeti előljáró felmentést adhat.

A lakásparancsnoki tisztség ellátásáért díjazás nem jár. A lakásparancsnok a körzeti előljáró kezébe fogadalmat tesz.

A lakásparancsnokot a házparancsnok nevezi ki. A kinevezést a házparancsnok csak a körzeti előljáró előzetes engedélyével vonhatja vissza. Azonnali leváltást, vagy más sürgős intézkedést igénylő esetben azt előzetes engedély nélkül is megteheti, tartozik azonban erről a körzeti előljárónak – az okok közlése mellett – utólagos jóváhagyása végett azonnal jelentést tenni. A körzeti előljáró a lakásparancsnokot elmozdíthatja.

A lakásparancsnok feladatai:

a., A lakás állandó tisztán tartására ügyelni. A lakásparancsnok jelöli ki azokat, akik a lakást és a mellékhelyiségeket tisztogatni vagy egyéb, a lakásban végzendő munkát kötelesek elvégezni. A kijelölésnél kötelesek ügyelni arra, hogy az arányosan és kivételezés, vagy részrehajlás nélkül történjék meg.

b., A lakásparancsnok kötelessége továbbá a lakásban lakó gyermekek felügyeletéről gondoskodni. A gyermekek oktatása körzeti előljáró által kijelölt helyen és módon történik. A lakásparancsnok köteles gondoskodni arról, hogy a gyermekek oktatásra a meghatározott helyen és időben megjelenjenek, kisebb gyermeknél pedig, hogy a szülő vagy gondozó őket ugyanide elvezesse.

c., A kórházi ápolást nem igénylő betegek házi ápolásáról, szülés esetén orvos hívásáról a lakásparancsnok köteles gondoskodni, ill. kijelölni azokat, akiknek ez a feladatuk. Fertőző betegség esetén a házparancsnok útján az eljáró orvostól függetlenül azonnal jelentést tesz a körzeti előljárónak, hogy az elkülönítést és esetleges fertőtlenítést iránt intézkedhessenek.

d., A lakásparancsnok gondoskodik továbbá arról, hogy a lakásban a rend, csend és békesség fenntartassék és az elsötétítés a megszabott idő alatt rendesen és pontosan megtörténjék.

e., A lakótársak számában és személyében beálló bármely változásról a házparancsnok útján a Tanács lakáshivatalnak és a körzeti előjárónak tesz jelentést. Halálozás esetén előbb a körzeti orvost, majd a Tanács temetkezési ügyosztályt azonnal értesíti.

f., A lakásparancsnok a lakásban lakók részéről előforduló bármely kérdésben a lakásban lakók rendelkezésére áll, és amennyiben ezeket saját hatáskörén belül elintézni nem tudná, vagy az nem tartozik hatáskörébe, a kérelmet vagy felmerülő kérdést a házparancsnokok elé terjeszti.

A lakásparancsnok általában a gettó közigazgatásának első fokú szerve, aki a házban lakók minden ügyes-bajos dolgában tanáccsal és tettel lakótársai segítségére kell, hogy álljon, akár oly módon, hogy azokat közvetlenül intézi el, akár oly módon, hogy azt szolgálati úton a házparancsnok útján a körzeti előjárónak terjeszti fel.

g., Amennyiben a lakásparancsnok rendelkezéseit a lakók valamelyike ismételten megszegné, vagy súlyosabb esetekben első ízben is a házparancsnok útján a körzeti előjáróhoz a lakó felelősségre vonása iránt előterjesztést tesz.

II. A házparancsnokok

A házparancsnoki tisztség vissza nem utasítható. Indokolt és méltányos esetben a körzeti előjáró felmentést adhat. A házparancsnoki tisztség ellátásáért díjazás nem igényelhető.

A házparancsnok a házban lévő lakások parancsnokainak felettese. A házparancsnokot és két helyettesét a körzeti előjáró nevezi ki és menti fel. A körzeti előjáró által eszközölt házparancsnoki és helyettesi kinevezést a Tanácshoz kell felterjeszteni tudomásul vétel végett. A házparancsnok és 2 helyettese a körzeti előjáró kezébe fogadalmat tesz.

A házparancsnok feladatai:

a., A házparancsnok kötelessége állandóan ellenőrizni, hogy a lakásparancsnokok a részükre megszabott feladatukat gondosan teljesítik-e, és hogy a fennálló rendelkezéseknek a házban lakók eleget tesznek-e.

b., Amennyiben a lakásparancsnok panaszt emel valamelyik lakó ellen, a házparancsnok az esetet megvizsgálja, vagy a bepanaszoltat felelősségre vonja és megfegyelmezése, vagy utóbbi felmentése és leváltása végett jelentést tesz.

c., A házparancsnok jegyzékbe foglalja a ház lakásainak parancsnokait, és annak egy példányát a ház kapujában kifüggeszti, másodpéldányát a körzeti előjáróhoz, harmadik példányát pedig magánál tartja. Az ezen jegyzékben foglaltak tekintetében beállott változásokat az első és harmadik példányon azonnal keresztül vezeti, a második és harmadik példányon való feltüntetés végett pedig azonnal jelentést tesz. A házparancsnok gondoskodik arról, hogy a ház azon annak a körzetnek a száma és hivatali helyisége, amelyhez a ház tartozik, feltűnő módon kifüggesztessék. Ugyancsak a körzeti orvos nevét és hivatali helyiségét is kifüggeszteni köteles.

d., A házparancsnok gondoskodik továbbá arról is, hogy a ház előtt lévő járda állandóan tisztán tartassék és a hó eltakaríttassék, síkosság veszélye esetén pedig felhíntessék.

e., A lakásparancsnok útján közvetíti a ház lakóihoz mindazokat a rendelkezéseket és közléseket, amelyet a Tanácstól, illetve a körzeti előljárótól kap.

f., A lakásparancsnok intézkedése elleni felszólalások ügyében másodfokon a házparancsnok dönt. Helybenhagyó határozata ellen további jogorvoslatnak helye nincs. Amennyiben a házparancsnok a lakásparancsnok intézkedését megváltoztatja, a körzeti előljáróhoz további felszólamlásnak van helye. A felszólamlásnak halasztó hatálya nincs.

g., A házparancsnok látja el légoltalmi szempontból is a házparancsnoki teendőket, és felelős a házban az összes légoltalmi rendelkezések pontos betartásáért.

h., Általában a házparancsnok kötelessége az, hogy a házban lakók minden ügyes-bajos dolgukban rendelkezésére álljon és azokat a lehetőség szerint saját hatáskörében intézze el, amennyiben pedig ezt nem tudná, a körzeti előljárónak jelentse, és tőle megfelelő útbaigazítást és felvilágosítást kérjen.

III. Körzeti előljáró.

A gettó tíz körzetre oszlik. Ezek élén egy-egy körzeti előljáró áll.

A körzeti előljárókat, valamint mindegyik körzeti előljáró mellé 2-2 körzeti előljáróhelyettest a Tanács nevezi ki, és menti fel. A tisztség ellátása kötelező. Indokolt és méltányos esetben a Tanács felmentést adhat. Körzeti előljárói valamint előljáróhelyettesi tisztség ellátásáért díjazás nem igényelhető.

A körzeti előljáró felelős a Tanáccsal szemben azért, hogy a vezetése alatt álló körzetben az összes rendelkezések betartassanak.

A körzeti előljáró a Tanács kezébe fogadalmat tesz, hogy tisztjét legjobb tudása és lelkiismerete szerint, részrehajlás nélkül látja el. A helyettesek ezt a fogadalmat az előljáró kezébe teszik le.

A körzeti előljáró feladatai:

a., A körzet felelős vezetője a körzeti előljáró. Őt az előljáró-helyettesek helyettesítik, az előljáró beosztása szerint.

b., A körzeti előljáró a Tanács végrehajtó szerve. Gondoskodik arról, hogy a Tanács rendelkezései kellő időben és kellő eréllyel végrehajtsanak. Közvetítő szerv a Tanács és a házparancsnokok között. Az ügyek szakszerű ellátása céljából szakelődók állanak a körzeti előljárók rendelkezésére, és pedig oly módon, hogy a körzeti előljáró mellett minden tanácsi (egészségügyi, rendészeti, oktatási stb.) ügyosztálynak megfelelő szakelődói tisztség szervezendő. A szakelődói tisztség ellátása kötelező. Indokolt és méltányos esetben a Tanács felmentést adhat. A tisztség ellátásáért díjazás nem igényelhető. A szakelődók és egyéb tisztviselők és közegek az előljáró kezébe fogadalmat tesznek.

A házparancsnokok által a körzeti előljáró elé terjesztett ügyeket a körzeti előljáró a hozzá beosztott szakelődók útján intézteti el. Amennyiben a szakelődó az előljáró intézkedését szakszerűségi szempontból helytelennek tartja, jogában áll külön véleményét a Tanácsnál írásban előterjeszteni.

A hozzá beosztott előadókkal a körzeti előljáró rendelkezik és ezek közvetlenül neki tartoznak felelőséggel.

c., A körzeti előljáró a hozzá beosztott mérnökkel együtt intézi a körzet építési és műszaki ügyeit. E minőségében gondoskodik a víz-, gáz- és villanyvezeték karbantartásáról, az épületek állapotának biztonságának, a tűzbiztonságról, a Légo. óvóhelyek karbantartásáról és mindezekkel kapcsolatos teendőkről.

d., Köteles meggyőződni, hogy a körzet élelmezése és ellátása a követelményeknek megfelelő legyen. Az esetleges hiányokról, vagy akadályokról a Tanácsnak jelentést tesz.

e., Figyelemmel kíséri a 16 éven aluliak, főleg a csecsemők ellátását, s erről a Tanácsnak jelentést tesz. A gyermekvédelem ellátására egy előadó áll rendelkezésre, aki lehetőleg megfelelő képzettséggel kell, hogy rendelkezzen. Ez az előadó nő is lehet.¹⁰

f., Indokolt esetben segély kiutalása iránt a Tanácsnak készpénz javaslatot tesz.

g., Ellenőrzi és nyilvántartja a házparancsnokok jelentkezése alapján a körzet lakosságát. A lakásokban beállott minden változásról a tanácsi lakásügyi osztálynak haladéktalanul jelentést tesz.

h., A vallás gyakorlásához szükséges alkalmat és eszközöket megteremti, illetőleg ebben a tanácsi illetékes ügyosztályának segítségére áll.

i., A körzeti orvos útján gondoskodik a fertőző betegek elkülönítéséről és kórházba utalásáról. Általában a közegészségügy terén a körzeti orvos előterjesztésére a szükséges intézkedéseket megteszi.

j., A körzeti rendészeti parancsnok útján ellátja a tűzrendészeti felügyelettel járó összes teendőket. Gondoskodik a tűzoltó eszközök és szerek beszerzéséről és készenlétben tartásáról és általában ügyel arra, hogy a tűzrendészeti szabályok a legpontosabban betartassanak.

k., A körzeti előljáró és szakelőadói rendszeres hivatalos órákat kötelesek tartani, és ezek keretén belül előre meghatározott időben a felek rendelkezésére állni.

l., A körzeti előljárók a tett intézkedéseikről és általában a körzet összes ügyeiről, hetenként, sürgős esetekben sűrűbben is összefoglaló jelentést terjeszt a Tanács elé.

m., A körzeti előljáró a körzetekhez tartozó lakókat a Tanács rendelkezéséhez képest azok egészségi állapotának és képzettségének lehetőleg megfelelő munkára kötelezheti. Ezen munkáért ellenszolgáltatás nem jár.

n., A körzeti előljáró bírálja felül másodfokon a házparancsnok mint első fokú hatóság intézkedései ellen irányuló felszólalásokat. Helybenhagyó határozata ellen további jogorvoslatnak helye nincs.

A körzeti előljáró harmadfokon és jogerősen dönt a lakásparancsnok intézkedését megváltoztató házparancsnoki határozat elleni felszólalások felett.

o., Házfelügyelőt nevez ki a körzeti előljáró minden házba. A felmentés is a körzeti előljáró hatáskörébe tartozik.

¹⁰ Eredetiben zöld tintával, szavanként aláhúzva.

p., Mint kihágási büntetőbíró eljár és határoz azokban az ügyekben, amelyekben a jelen szabályzat-, a rendészeti-, vagy egyéb szabályok szerint a gettó valamely zsidó lakójának fegyelmezése szükségesnek mutatkozik.

r., A körzeti előjáró intézi általában mindazokat az ügyeket, amelyek jelen szabályrendelet szerint nincsenek kifejezetten a lakásparancsnokok és házparancsnokok, illetve a Tanács hatáskörébe utalva.

IV. A Tanács

A Tanács a gettó közigazgatásának legfőbb szerve. Működéséért díjazást nem igényelhet. A körzeti előjárók, a ház és lakásparancsnokok intézkedéseit azok meghallgatása után hivatalból megváltoztathatja.

A Tanács az ügyeket saját ügyrendje szerint egyes kiküldött tagja, vagy kinevezett tisztviselője útján intézi. Fontosabb ügyekben tanácsülésben jár el. A Tanács határozatképességéhez valamennyi tag meghívása és legalább 3 tag jelenléte szükséges. A határozat hozatal szótöbbséggel történik. Szavazategyenlőség esetén az elnök szava dönt.

A Tanács másodfokon jár el a körzeti előjáró által első fokon hozott intézkedések felülbírálatában és harmadfokon határoz a körzeti előjárók, mint másodfokú hatóságoknak a házparancsnoki határozatokat megváltoztató döntései felett. Másod- és harmadfokon mindig tanácsülésben határoz.

A Tanácsnak a következő ügyosztályai vannak:

1/ A titkárság

- a., Személyi ügyek
- b., Igazolvány ügyek
- c., Postabontás és elosztás
- d., Összeköttetés a hatóságokkal és az egyes ügyosztályok között
- e., A hivatalok és középületek kezelése és beosztása
- f., Panaszügyek
- g., A körzetek igazgatása és ellenőrzése
- h., Minden olyan ügy, amely más ügyosztályba beosztva nincs

2/ Lakásügyosztály

- a., Lakásnyilvántartás.
- b., Lakásbeutalás.
- c., Lakosság nyilvántartása.

3/ Egészségügyi ügyosztály

- a., Kórházi adminisztrációs ügyek és ellenőrzés.
- b., Egészségügyi cikkek beszerzése.
- c., Körzeti orvosi ügyek.

4/ Temetkezési és köztisztasági ügyosztály:

- a., A végtisztesség és temetkezés.
- b., Az utcák és egyéb közterületek tisztán tartása.
- c., Szemét eltakarítási és elfuvarozási ügyek.

5/ Szertartási (kultusz) ügyosztály

- Istentiszteletek rendje és azok megtartása

6/ Oktatásügyi ügyosztály

A gettóban elhelyezett iskolaköteles gyermekek oktatásának megszervezése, tanerőkről való gondoskodás, esetleg magasabb oktatás.

7/ Pénzügyi osztály

Minden a pénzügyekkel kapcsolatos ügyek intézése

8/ Gazdasági ügyosztály

a., Beszerzési osztály. Ide tartozik a gettóban szükséges cikkek beszerzése és szétosztása, kivéve a közélélmzési cikkeket.

b., Közélélmzési osztály. A gettó élélélmzése, élélélmzési cikkek beszerzése, szétosztása, konyhák felállítása, ellátása és a közélélmzéssel kapcsolatos teendők.

9/ Rendészeti osztály

A rendészeti hatóságok megszervezése, azok vezetőinek és közegeinek ki-nevezése és fegyelmi ügyeinek intézése. (Egyebekben lásd a „Rendészet” című mellékletet.)

10/ Jogügyi osztály

Az egyes ügyosztályoknál felmerülő jogi kérdések elintézése. Jogi tanács adása.

11/ Posta ügyosztály

A gettó levelezésével, telefon és távírda összeköttetésével kapcsolatos ügyek intézése. A levelezés szétosztása és kézbesítése. A M. Kir. Posta és Távírda Igaz-gatósággal való érintkezés.

12/ Szociális ügyosztály

A gettóval kapcsolatos szociális kérdések megoldása, segítéyzés, aggellátás, nyugdíjak és kegydíjak felvétele és az érdekeltekhez való juttatása. Csecsemők és aggok gondozása.

A Tanács jogosult új ügyosztályokat létesíteni, vagy a már meglévő ügyosztá-lyokat összevonni, megszüntetni, vagy kiterjeszteni.

Eredeti, géppel írott másolat.

Karsai Elek irathagyatéka.

Az iraton nincs dátum, tartalma alapján, tekintettel arra, hogy a már működő gettó-közigazgatás tapasztalatait foglalja szabályzatba, december 8. körül kelet-kezhett.

360. g.)

1944. december 8. körül

Kimutatás a Zsidó Tanács Síp utca 12. sz. alatti székházának hivatali beosztásáról

I. em.	15.a.	Stöckler Lajos tanácsstag
	15.	Gelléri Miklós
	15.b.	dr. Kurzweil István
	16.	Titkárság – panaszfelvétel
	16.b.	dr. Földes István tanácsstag

17.	dr. Berend Béla tanácsstag
17.	Domonkos Miksa tanácsi ügyvezető
18.	Bruck György
18.a.	dr. Rosenberg Sándor
19.	dr. Szegő Miklós tanácsstag
	Vass Lajos tanácsstag
21.	Felvilágosítási iroda (Szalkai)
22.	Rendészeti Osztály
23.	Hadviselt. Bizottság
24.	
25.	Pénzügyi Osztály
26. 27. 28.	Élelmezés
29.	Egészségügyi Osztály
II. em. 33.	Lakáshivatal
34.a.	Műszaki Osztály
34.b.	Posta
39.	Lakáshivatal

*Eredeti, géppel írott másolat.
Karsai Elek irathagyatéka.*

**360. h.)
1944. december 22.**

**Kimutatás a Zsidó Tanács Síp u. 12. sz. alatti központjáról, az egyes
hivatalokról és tisztviselőkről**

Tanács	I. 15.
Dr. Földes, Dr. Kurzweil	I. 16.
Domonkos százados	I. 17.
Dr. Szegő – Bruck György	I. 18. svéd ügyek
Hadviseltek (Szirt)	I. 22–23.
Rendőrség	I. 22.
Klein ig.	I. 25.
Élelmezés	I. 28.
Kórházi oszt. orvos, gyógyszer.	I. 29.
Pásztor főtitkár	I. 26.
Műszaki osztály, Posta	II. 34.
Posta	II. 34.
Pápai ¹¹ ügyek elint.	II. 33. Hoffmann
Klein	I. 25.
Izsák zászlós	II. 100.

¹¹ Itt eredetileg „Svájci” szerepelt, ezt géppel kihúzták és a bal margóra gépelték: „Pápai”.

Kertay Tamás úr I. 23¹².
Behozott gyerekek a Goldmark teremben
Simonyi főhadnagy az épületben vagy földsz. 2.
[Két olvashatatlan szó] I. 25.

Aláírás nélküli, írógéppel és ceruzával készített kimutatás.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.

360. i.)
1944. december 8. körül

**Kimutatás a gettó körzeteinek beosztásáról, a körzeti elöljárókról,
tisztségviselőkről, körzeti orvosokról**

KÖRZETI ELŐLJÁRÓSÁGOK BEOSZTÁSA:

I. sz. körzet:

Elöljáró: Gárdonyi Tivadar
Nagy Diófa u. 9.
Helyettesek: Schiffer Ferenc¹³
Síp u. 18. I. 3.
Horváth Miklós¹⁴
Wesselényi u. 6. V. 2.
Körzeti orvos: Dr. Kohn László
Wesselényi u. 8.
Helyiség: Wesselényi u. 6. üzlet

II. sz. körzet:

Elöljáró: Dr. Balassa Zoltán
Kazinczy u. 10. fsz. 8.
Helyettesek: Breuer Gyula
Akácfa u. 45.
Stern Manó
Kazinczy u. 10. III. 4.¹⁵
Körzeti orvos: Dr. Kasztner Árpád
Nagy Diófa u. 18.
Helyiség: Kazinczy u. 8. üzlet

¹² Ezt, valamint az utolsó sort kézzel, ceruzával utólag írták be.

¹³ Egy néhány nappal később keletkezett, dátum nélküli kimutatáson kézzel, tintával a nevet kihúzták és föléje írták: „Gerő Sándor.” A továbbiakban a módosításokat e későbbi változat alapján közöljük.

¹⁴ Javítva: Schiffer.

¹⁵ E nevek mellett a margón kézzel írva: „Lorbeer” (?)

III. sz. körzet:

Elöljáró: Bergmann Ármin
Nyár u. 11. I. 14.

Helyettesek: Vásárhelyi Lajos¹⁶
Nyár u. 11. II. 22.
Mangold Jenő
Nyár u. 7. I. 6.

Körzeti orvos: Dr. Künstler Mór
Wesselényi u. 24.

Helyiség: Nyár u. 11. üzlet

IV. sz. körzet:

Elöljáró: Berger Gyula¹⁷
Wesselényi u. 10. II. 1.

Helyettesek: Faludi István
Wesselényi u. 10. III. 1.
Rejtő Ármin¹⁸
Síp u. 16–18.

Körzeti orvos: Dr. Vermes Lili
Dob u. 34.

Helyiség: Akácfa u. 11. Üzlet.

V. sz. körzet:

Elöljáró: Ungár Sándor
Síp u. 7. félem. 3.

Helyettesek: Grünwald Ferenc
Síp u. 7. félem. 3.
Dr. Hermann Jenő
Akácfa u. 59. II.

Körzeti orvos: Dr. Mezei Károly
Wesselényi u. 16.

Helyiség: Wesselényi u. 18. üzlet

VI. sz. körzet:

Elöljáró: Dr. Havas István
Klauzál tér 16. II. 14.¹⁹

Helyettesek: Engel Ignác
Klauzál tér 16. II. 15.
Szőke Lajos
Wesselényi u. 26. I. 3.

¹⁶ E nevek mellett a margón kézzel írva: „Hutterer Mór. Klauzál u. 24–26.”

¹⁷ Nevét áthúzták, helyette beírták: „Dr. Győri [sic! helyesen: Győry] Ákos.”

¹⁸ E nevek mellett a margón kézzel írva, aláhúzva: „Itzkovitz Mór”.

¹⁹ A címet kézzel, tintával aláhúzták és a név fölé írták: „Glück Samuel. Klauzál tér 16. Kántor (?) Dr. Herskovitz József”.

<u>Körzeti orvos:</u>	Dr. Weiszné, Kaufmann Irén Klauzál u. 31.
Helyiség:	Wesselényi u. 26. üzlet
<u>VII. sz. körzet:</u>	
Elöljáró:	Kolozs Lajos Klauzál tér 16. III. 18.
Helyettesek:	Weiner Jenő Wesselényi u. 32. I. 2.
<u>Körzeti orvos:</u>	Dr. Mann Miksa Dob u. 27. ²⁰
Helyiség:	Akácfa u. 37–39. üzlet
<u>VIII. sz. körzet:</u>	
Elöljáró:	Dr. Stein László Kis Diófa u. 12. I. 5.
Helyettesek:	Glück Albert Kis Diófa u. 12. I. 5. Kohn Vilmos Kis Diófa u. 12. I. 5.
<u>Körzeti orvos:</u>	Dr. Fried Lajos Kazinczy u. 52–54.
Helyiség:	Dob u. 16. Gozsdu udvar V. ép. üzlet
<u>IX. sz. körzet:</u>	
Elöljáró:	Jausner Dezső ²¹ Holló u. 1. II. 26.
Helyettesek:	Dr. Földes Sándor ²² Dob u. 24. Marton József Dob u. 24.
<u>Körzeti orvos:</u>	Dr. Fried Lajosné Kazinczy u. 52–54.
Helyiség:	Holló u. 1. üzlet
<u>X. sz. körzet:</u>	
Elöljáró:	Dr. Brüll Dániel Kis Diófa u. 11.
Helyettesek:	Dr. Weisz Endre Klauzál u. 31. Gorodi Vilmos Akácfa u. 59.

²⁰ E név alatt kézzel, tintával írva, aláhúzva: „Katz Izrael”.

²¹ E nevet átgépték, helyette írógéppel: „Marton József. Dob u. 24.”

²² A helyettesek nevei helyett írógéppel: „Bíró Béla. Wesselényi u. 10.”

Körzeti orvos: Dr. Reisz Sándor²³
Klauzál tér 16.
Helyiség: Dob u. 46/b. üzlet²⁴

A gettó utcáinak körzeti beosztása:

Akácfa u.	10–28.	IV.
	30–52.	VII.
	54–62.	X.
	9–13.	IV.
	25–29.	IV.
	33–53.	VII.
	55–65.	X.
Csányi u.	1–2.	X.
Dob u.	4–20.	VII.
	22–44.	IX.
	46–52.	X.
	3–17.	I.
	19–43.	V.
Holló u.	45–55.	VII.
	1–15.	IX.
	2–16.	VIII.
Kazinczy u.	3–15.	II.
	17–33.	V.
	35–51.	IX.
	6/a–22.	II.
	22–36.	V.
Kis Diófa u.	38–54.	II.
	1–13.	X.
	2–16.	IX.
Klauzál tér	1–4.	V.
	5–7.	VI.
	8–13.	VII.
	14–16.	X.
Klauzál u.	6–22.	III.
	24–36.	VI.
	7–23.	IV.
	27–35.	VII.
Nagy Diófa u.	5–19.	III.
	23–33.	VI.
	10–20.	II.
	22–32.	V.

²³ E név írógéppel: „Dr. Rein Sándor.”

²⁴ Ezt a címet kézzel, tintával áthúzták, aláírták: „Klauzál tér 17. Dob utcai oldal.”

Nyár u.	5–21.	III.
	23–35.	VI.
	8–24.	III.
	26–36.	VI.
Rumbach S. u.	1–3.	I.
	7–13.	VIII.
	2–4.	I.
	6–14.	VIII.
Síp u.	5–19.	II.
	21–27.	V.
	6–24.	I.
Wesselényi u.	4–14.	I.
	16–24.	V.
	26–32.	VI.
	34–40.	VII.
	1–9.	I.
	11–21.	II.
	23–29.	III.
	31–37.	IV.

*Eredeti, géppel írott másolat, keltezés, aláírás nélkül.
Karsai Elek irathagyatéka.*

**360. j.)
1944. december elején**

**A Zsidó Tanács tízpontos „Figyelmeztetés”-e a nagy gettó lakói számára
a helyes magatartás szabályairól**

Figyelmeztetés:

1./ A lakás, a ház és a ház előtti járda tisztaságára ügyeljünk! Ne szemeteljünk! A lakás tisztaságáért a lakásparancsnok, a ház és a járda tisztaságáért a házparancsnok felelős. Ezek utasításait mindenki követni köteles.

2./ A gyermekek tisztán tartásáról fokozottan gondoskodjunk. Minden fertőző betegség a házparancsnoknak azonnal jelentendő.

3./ A házban, lakásban csendesen és szerényen viselkedjünk. Fogadjuk engedelmesen a közegek utasításait. A lakás, ház- és körzeti parancsnokoknak és a rendészeti közegeknek feltétlenül engedelmeskedni kell.

4./ Az utcán csoportosulni szigorúan tilos. Feltétlenül kerüljük a hatósági beavatkozást. A rendészeti közegek utasításait vita nélkül tartsuk be.

5./ Az elsötétítési rendelkezéseket pontosan kövessük, a ház légoltalmi parancsnokának utasítása szerint, a lakás parancsnokának ellenőrzése mellett.

6./ Tűzre, vízvezetékre, gázra stb. fokozottan ügyeljünk, mert a túlsűrítettség folytán ezek tömegbalesetet idéznek elő. A gázt, villanyt és vizet csak a megengedett időben szabad használni.

7./ A legnagyobb megértéssel viseltessünk lakótársaink iránt, kerüljünk minden civakodást, mert abból mindannyiunkra nézve hátrány származik.

8./ Az élelmezés egyik legnagyobb problémánk. Segítsük fegyelmezett viselkedésünkkel, igényeink leszállításával a közösséget.

9./ Ügyes-bajos dolgainkkal a körzeti megbízottnál jelentkezzünk, ahol ügyünket a lehetőség korlátai között orvosolják és elintézik.

10./ Segítsük és támogassuk az öregeket, betegeket és gyermekeket, valamint a terhes anyákat. Segítsünk mindenkin, aki rászorul, ez emberi kötelességünk.

Aláírás és keltezés nélkül gépelt másodlat.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Az irat első oldalára ceruzával a következő utasítást írták: „Nyomtatni 1.000 nagy, 10.000 kicsi”.

**360. k.)
1944. december 8. körül**

Bleier Jenő, a Zsidó Tanács lakásnyilvántartó osztálya vezetőjének kimutatása a gettóban működő közintézményekről, üzemekről, kifőzésekről és mosodákról

Közüntézményekről szóló kimutatás.²⁵

<u>Utca, házszám</u>	<u>rendeltetés</u>	<u>Megjegyzés</u>
Akácfa u. 18.	kórház	Alakulóban
Akácfa u. 20.	"	"
Akácfa u. 27. ²⁵	"	"
Rumbach Sebestyén u. 11–13.	"	"
Akácfa u. 22.	aggok menhelye	
Dob u. 31.	templom	
Akácfa u. 38.	Vöröskereszt csecse- mő otthon	"
Klauzál u. 9.	kórház	
Holló u. 1.	templom	

Üzemekről szóló kimutatás

<u>Utca, házszám</u>	<u>milyen üzem:</u>	<u>megjegyzés:</u>
Dob 15.	sütőde	jelenleg is működő Molnár sütőde
Dob 9.	cukrászda	üzemben Kovács, ker.

²⁵ E sor alatt kézzel írva: „Akácfa u. 13. svéd”.

Wesselényi u. 21.	pékség	hadi-üzem ker.
Nagy Diófa u. 7.	margarinyár	hadi-üzem ker.
Akácfa u. 11.	pékség	Sörös József tul. ker.
Dob u. 11.	gyermekkosigár	ker.
Dob u. 15.	péküzem	ker.
Dob u. 23.	cipőüzem	ker.
Dob u. 27.	húsüzem,	hadi-üzem ker.
Dob u. 41.	raktár	ker.
Dob u. 44.	községi nyomda	
Akácfa u. 38.	v. Klein-féle étkezde,	jelenleg Vöröskereszt csecsemőotthon ala- kulóban
Holló u. 1.	péküzem	
Holló u. 3.	üzemház	
Kazinczy u. 51.	vasipari üzem	
Akácfa u. 54.	konzerv üzem	
Dob u. 52.	sütőde	
Dob u. 46/b.	cukrászda	
Klauzál u. 23.	"	zárva
Dob u. 23.	"	keresztény
Klauzál tér 15.	vegyi üzem	" költözés előtt, vala- mikor kávé mérés

Kifőzésekről szóló kimutatás²⁶

<u>Utca, házszám</u>	<u>Üzem megnevezése</u>	<u>Megjegyzés</u>
Dob u. 9.	kifőzés	zárva
Wesselényi u. 6.	Szőlőskert kocsmá	üzemben
Kazinczy u. 11.	kávé mérés	zárva
Wesselényi u. 11.	kávé mérés	üzemben, keresztény
" " 13.	hitközségi konyha	
" " 21.	étkezde	üzemben
Síp u. 17.	kifőzés	zárva
" " 15.	vendéglő, zs. hadirok- kant	zárva
Wesselényi u. 21.	étkezde	zárva
Wesselényi u. 18.	kóser vendéglő	"
Wesselényi u. 26.	tejcsarnok	keresztény
Kazinczy 11. ²⁶	kávé mérés	"
Akácfa u. 45.	korcsma	"
Holló 10.	vendéglő	zárva
" 12.	konyha	üzemben, ker. tulajd.
Dob u. 20.	vendéglő	"

²⁶ E házszám kétszer szerepel a jegyzéken.

" " 20.	kifőzés	zárva
Rumbach Seb. u. 10.	vendéglő	Stern-féle, zárva
Dob u. 32.	kifőzés	zárva
" " 38.	kávémérés	"
Kazinczy u. 35.	vendéglő ker. üzemen kívül	nagy helyiség
Síp u. 22.	Zs. polgári konyha	bevonult üzembehelyezés előtt
Kazinczy u. 35.	kávémérés és kifőzés	keresztény, üzemben
Dob u. old.		

Mosodákról szóló kimutatás

<u>Utca, házszám</u>	<u>üzem megnevezés</u>	<u>Megjegyzés</u>
Síp u. 18.	tisztító üzem	keresztény, működik
Klauzál u. 31.	gőzmosoda	üzemben
Rumbach Seb. 6.	"	"
Dob u. 46/b.	"	"
Nyár u. 8.	vegytisztító (Bertalan József)	"
Kazinczy u. 9.	Welker [?] Istvánné	" ²⁷

*Eredeti, géppel írott, dátum nélküli tisztázat, Bleier Jenő saját kezű aláírásával a kifőzésekről és a mosodákról készített összeállítások alján. Az irat keletkezésének körülbelüli időpontját a Zsidó Tanács feljegyzései alapján állapítottuk meg.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

²⁷ Az utolsó sort kézzel, utólag írták a lapra.

**Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka zsidók őrizetére és kísérésére
rendőröket vezényel a Tattersaalba, a Teleki térre, a VII. kerületbe
és a Szent István parkba**

Kivezénylés.

25. Szóbelileg kiadott utasítás értelmében teljesítendő szolgálatra 1944. évi december hó 8-án a következő vezényléseket rendeltem:

1./ 4 óra 30 percre a Tattersaalba kivezényeltem 1 tiszt parancsnoksága alatt a 2. karhatalmi ezredtől 4 altisztet és 36 rendőrt.

2./ 4 óra 30 percre a Teleki tér 10. szám alá kivezényeltem 1 tiszt parancsnoksága alatt a 2. karhatalmi ezredtől 3 altisztet és 27 rendőrt.

3./ 6 óra 30 percre az I. toloncház kulcsár szobájába toloncnak az Országház utca 30. szám alá való kíséretére kivezényeltem a kerékpáros osztálytól 4 rendőrt.

4./ 7 órára a VII. ker. kapitánysághoz kivezényeltem 5 altisztet és 45 rendőrt.

2. ezredpság. 5 alt. 25 rdr. II. tart. oszt. 20 rdr.

5./ 7 óra 45 percre az Országház utca 30. szám alá kivezényeltem a 2. ezredtől 4 rendőrt.

6./ 8 órára a Szent István park 6. sz. alá kivezényeltem TARPATKY ZOLTÁN r. főfelügyelőt és parancsnoksága alá Dr. SZABÓ LAJOS, Dr. IGAZ BERTALAN, Dr. MÓRÓ JÓZSEF, Dr. BALOGH FERENC, Dr. STOPA FERENC, Dr. ERDÉLYI BÉLA, Dr. BORBÉLY ZOLTÁN, Dr. LÉTHAY ELEMER, s. fog. WELICHER LÁSZLÓ r. s. felügyelőt, továbbá 10 altisztet és 140 rendőrt:

I. ker. osztály	1 alt.	6 rdr.	IX. ker. osztály	1 alt.	6 rdr.
II. " "		4 "	X. " "		6 "
III. " "	1 alt.	6 "	XI. " "		6 "
IV. " "		2 "	XIV. " "		6 "
V. " "		4 "	kerékp.		6 "
VI. " "	1 alt.	6 "	2. karh. ezred	6 alt.	60 "
VIII. " "		2 "	II. tart. osztály		20 "

7./ 9 óra 30 percre a Keleti pályaudvarra vonatőrizetre kivezényeltem a lovasosztálytól 1 rendőrt.

8./ 10 órára az I. toloncházból 4 toloncnak a Keleti pályaudvarra való kíséretére kivezényeltem a lovasosztálytól 2 rendőrt.

Távbeszélőn kiadattam. 6800/25/ Rfp. 1944. szám.

*Stencillel sokszorosított nyomtatvány.
BFL-VI-2-d-1944-IV.*

A *Harc* című hetilap cikke a zsidók „csillagmentesítő” próbálkozásairól

A „csillagmentesítés”

A „csillagmentesítés” meglepő eredménnyel járt. A főváros sárga csillagos zsidóságának mintegy 35 százaléka „csillagmentesítő” igazolványt kapott. A Vadász utcában – például – valósággal gyártották a „csillagmentesítő” igazolványúrlapokat. Csak rá kellett gépelni a jelentkező zsidó nevét, majd az aláírás helyére körbélyegzőt ütöttek és a zsidó boldog lehetett, mert ennek, az egyébként értéktelen, de drágán vásárolt papirosnak birtokában levethette sárga csillagját. Dél-előttönként a Vadász utcai házban 500-600 zsidó fizette meg egy-egy ilyen „csillagmentesítő” igazolvány árát. Az épület előtt olyan nagy volt a tolongás, hogy a Mosonyi utcai laktanyából nemegyszer lovas rendőrosztagnak trappolt rendcsinálás céljából a Vadász utcába. Ebben a körzetben a fényképmásolatokat készítő cégek is nagy üzletet bonyolítottak le. Az egyik fotókópiás például négy nap leforgása alatt másodmagával 19.000 pengőt vételezett be a sárga csillagosoktól, „csillagmentesítő” igazolványok fényképmásolataért.

Ha azonban a Nagykörúton, a Rákóczi úton, a Váci utcai eszpresszóknak, általában a forgalmas helyeken a sárga csillagos, de csillagtalan zsidókat felülvizsgálnák, kiderülne, hogy legtöbbje „csillagmentesítő” engedéllyel sem rendelkezik s mégsem viseli a mogendovidot. Ez a körülmény is jellemző a zsidókra nézve! Közülük sokan levették ruhájukról a sárga csillagot „csillagmentesítő” nélkül, pedig október 15. előtt a „csillagmentesítő” piacon a kínálat szinte már egyenlő volt a kereslettel. Nyolc-tízféle módon is lehetett „csillagmentesítő” iratot szerezni, úgyhogy míg ugyanakkor a zsidók az élelmiszer árát verték felfelé, a „csillagmentesítés” árfolyama már-már esni kezdett.

A „csillagmentesítés” körül egyébként sok furcsa esetet jegyeztek fel. Például, egy hórihorgas, vállas, igazán munkabíró, 34 éves zsidó „meglógott” a kisegítő munkásszázadból. Az ellenőrző közegek keresték, s végül a Váci utcában, egyik sárga csillagos házban, egy zsidó nőnél találták meg. Persze a zsidó nőt – zsidó-rejtegetés címén, – elő akarták állítani, a zsidó nő azonban tiltakozott.

– *Portugál állampolgár vagyok! – mondotta.*

– *Hol született? – kérdezte a detektív.*

– *Magyarországon!*

– *Volt már Portugáliában?*

– *Nem.*

– *Tud portugálul?*

– *Nem!*

– *Rokonsága hol él?*

– *Újpesten!*

A párbeszéd lezajlott, a zsidó nő azonban megmaradt eredeti álláspontja mellett, s a birtokában lévő iratok alapján görcsösen ragaszkodott ahhoz, hogy ő „területenkívüliséget élvező” külföldi állampolgár.

Nem lehet kétséges, hogy ezekre, az állampolgárságot eladó s vevő zsidókra rendes élet után vágyó országnak szüksége alig lehet. Azok, akik kisebb-nagyobb előnyökért hazafiságukat szemrebbenés nélkül cserélgetik, sohse számítsanak arra, hogy őket valaki is a hasznos polgárok kategóriájába sorozza.

Harc, 1944. december 9.

363. a.)
1944. december 9.

A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztossal a VKNB gyermekotthonainak gettóba telepítéséről, igazolványokról; a gettó élelmezési, köztisztasági problémáiról

Jelen voltak:
Stöckler
Dr. Földes
Dr. Nagy

Solymossy közlése:

Újból bejelentettük, hogy Nemz. Vör. ker. gyermekotthonai részére iskolaépületeket tervezzük és azok csak [december] 20-ra kerülnek átadásra. Kértük az igazolványokat. Átadott 50 űrlapot, kiállításra, melyeket azután aláír. Újból kértük a közlekedés szabályozását. Holnapra további beszállítást jelzett és kért, hogy vitéz Molnár főfelügyelővel lépünk érintkezésbe.

Közölte, hogy a Hungária fürdő ügyében még nem történt döntés, ezzel szemben a Hattyú gőzmosoda kiesik a gettóból.

Raile páter eljött és közölte, hogy Potoczky révén a főváros az edényeket hétfőn Szótyory útján kiadja.

Megvettük Kazinczy u. 9. sz. alatti mosodát, és azt sürgősen üzembe helyezzük.¹ Vásároltunk 100 db. további kannát ételhordásra.

Dr. Aczállal megbeszéltük a gettó egészségvédelmét, és megbíztuk az egészségügyek megszervezésével és a szükséges intézkedések megtételével.

Átvettük a 4 hétre szóló élelmiszer utalványokat. Dr. Földessel átbeszéltem az élelmezés kérdését. Számítása szerint a Népaszt., Stern és Szöv. u. konyhák megfelelő üstökkel még ellátva a szükséges egyszeri adagot szállítani fogják. A többi, Síp u. 12., 22., Skrek, Weisz Mendel, Goldmann, Wesselényi utcai új konyhák a II. étkezést biztosíthatják. Korányi azonos véleményen van.

Mérleg 6-tal megállapítottuk, hogy a II. étkezéshez pótlásként 4 hétre 1200 q liszt, 1700 q hüvelyes, 1000 q fehér liszt, 340 q paradicsom, 200 q íz és 40 q hagyma szükséges. Kértem továbbá seprűk, kefék, rovarirtó, fogkefe, fogpaszta, cipőzsinór és fertőtlenítőszer beszerzését.

*Kézzel, tintával írott, aláírás nélküli tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

¹ Ezzel kapcsolatban lásd a 351. a.) sz. iratot.

**363. b.)
1944. december 9.**

A Zsidó Tanács feljegyzése a megoldandó problémákról

Dr. Kurzweil: Beadvány fejadag miatt

Nyomtatványokat a körzeti beosztásról a házakban való kifüggesztés.
Egyes osztályok felállítása, megindulása.

Gráber: Névjegyzék

Sűrűn lakott házakból áthelyezés.

Dr. Nagy: Fertőtlenítés (Dr. Aczél tervezés végrehajtásával megbízva)²

H. B.: Raktár (részben bejött)³

Segély: Lakáshivatal

Lajos u.: Utalványokat elhozni.⁴

Kállay tanácsnoktól szén és fautalványokat elhozni

5 óra Mérleg u. 6. W.[eyermann]t értesíteni.⁵

*Eredeti, kézzel, tintával, illetve ceruzával írt tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**363. c.)
1944. december 9–11.**

A Zsidó Tanács feljegyzése a megoldandó feladatokról

- 1.) Hungária fürdő
- 2.) Keresztény Szövetség
- 3.) Nagy Diófa u. 25. pékség
- 4.) Igazolványok
- 5.) Gara jegyzőkönyv ? ?⁶

² A zárójelben lévő mondatot utólag, ceruzával írták e helyre.

³ Ua.

⁴ E sor mellett ceruzával írt dupla „pipa” jel.

⁵ Ua.

⁶ Az 5. sz. feljegyzés mellé utólag kérdőjeleket tettek.

- 6.) Népasztal telefonja elintézve⁷
7.) Aggok háza
8.) Weiss Alice kórház
9.) Nemzetközi Vöröskereszt.
Otthagyott holmik beszállítása
Élelmiszereket is.
10.) Közlekedés a gettóban, 9–11 és du. 2–4-ig XII. 15-ig⁸
istentisztelet

2 beteg, XII. Bérc u. 12.

*Kézzel, tintával, részben ceruzával írott, aláírás nélküli tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**363. d.)
1944. december 9.**

**A Kazinczy u. 9. sz. alatti mosoda tulajdonosának levele a Zsidó Tanácshoz
a mosoda eladásának feltételeiről**

Igazolom megállapodásunkat a következőkben:

1. Eladtam a t. Tanácsnak a tulajdonomat képező és a Kazinczy utca 9. sz. házban elhelyezett mosodát mindazon tartozékokkal együtt és olyképpen felszerelve, mint ahogyan ez a mosoda 1944. november 15-én állott. Az elszállított holmikat 3 napon belül Önöknek rendelkezésére adom, és a mosodát ugyancsak 3 napon belül felszerelem, úgy, hogy az teljesen üzemképes lesz.

2. Rendelkezésre bocsájtom t. Tanácsnak a mosoda pincéjében elhelyezett összes szemet.

3. Rendelkezésre bocsájtok a t. Tanácsnak a Mária Terézia tér 4. szám alatt lévő üzletemben 22 métermázsos mosóport és 150 kg egységes szappant.

4. A fentiekben részletezett, általam eladott üzem és ingóságok egy összegben feltüntetett vételára P 50 000.- azaz ötvenezer pengő, amelyből P 20 000.- azaz húszezer pengőt egyidejűleg felvettem. A további P 25 000.- azaz huszonötezer pengő a szappan és mosópor átadása és a mosoda 2 órán át való kifogástalan üzemben tartása után fizetendő, míg a fennmaradt P 5000.- azaz ötezer pengő egy heti kifogástalan üzemben tartás után fizetendő.

5. Köteles vagyok a mosoda üzemben tartására két egyént betanítani.

6. A mosoda lakbérére havi 100.- pengő. Kijelentem, hogy a lakbér január 1-ig ki van fizetve. Kijelentem továbbá azt is, hogy az üzemet semmiféle magán-

⁷ A 6. sz. feljegyzés mellé utólag, más kézírással írták a megjegyzést. E ponttól kezdődően a feljegyzés más kézírással, ceruzával folytatódik.

⁸ A 10. sz. feljegyzés mellé utólag, más kézírással írták a megjegyzést.

vagy köztartozás nem terheli, és az alkalmazottaknak esetleg járó végkielégítést a magaméból tartozom fizetni.

Stöckler, Szegő, [olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott tisztázat, Szegő Miklós, Stöckler Lajos és a mosoda tulajdonosának saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

363. e.)

1944. december 9.

Dr. Szegő Miklós levele az Egyesült Tejkereskedelmi Rt.-hez 100 belga kanna vásárlási feltételeiről

Tisztelettel értesítem Önöket, hogy vásároltam Önöktől 100 darab, azaz egy-száz darab ún. belga kannát, db-ként 230 pengőért és a vételárat, tehát 23.000.-P. azaz huszonháromezer pengőt ki is fizettem, minthogy azonban raktárunkon csak 50 db volt ilyen, Önök 8 napon belül fogják a hiányzókat rendelkezésemre adni. Mivel a kannákra égetően szükségem van, a hiányzó mennyiséget egyelő-re transzport kannákban kölcsönadják nekem, és én amikor megkapom a vett belga kannákat, az ilyképp kölcsönadottakat Önöknek visszaadom. Ha Önök-nek 8 napon belül nem sikerül valamennyi kannát átadni nekem, úgy Önöktől függ, hogy a hiányzó mennyiséget transzport kannákban otthagyják-e nálam, vagy visszaadják a vételár arányos részét és én pedig köteles vagyok a kölcsön-zött transzport kannákat Önöknek visszaadni.

Tisztelettel:

*Stöckler
[olvashatatlan aláírás]
Szegő*

Nagys.
Dr. Szegő Miklós úrnak
Budapest.
Pannónia utca 36.

Fenti levélben foglaltakat elfogadjuk.
Egyesült Tejkereskedelmi R.T.

Eredeti, géppel írott tisztázat, a mosoda tulajdonosa, valamint Szegő Miklós és Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

364.
1944. december 9.

**A Hűség Háza őrpapancsnokának jelentése három zsidó férfi átadásáról
a Síp utcai zsinagógában**

Hűség Háza, 1944. év XII. hó 9-én.¹

Szolgálati úton jelentem. Három zsidó férfit, kiket ma elfogtam, név szerint:
Altman Ignác, Brenner Sándor, Fauer Jenőt a Síp utcai Zsinagógában átadtam
Hűség Háza őrpapancsnok

Tóth János

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, Tóth János saját kezű aláírásával,
a „Nyilaskeresztes Párt Hűség Háza Őrsége” feliratú lapos pecséttel, az Országos
Központ (Andrássy út 60.) fejléces papírján.*

Karsai Elek irathagyatéka.

¹ A dátumot kézzel, utólag írták a kipontozott helyre.

Szalai Pál, a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom rendőrségi pártösszekötője újságközleményben tudatja: csak nyílt paranccsal lehet a volt zsidó lakásokból ingóságokat elszállítani

– **Csak nyílt paranccsal lehet a volt zsidó lakásokból ingóságokat elszállítani.** Szalai Pál, a Nyilaskeresztes Párt-Hungarista Mozgalom pártösszekötője a rendőrségnél, közleményt adott ki, amely szerint a zsidóvagyonok kormánybiztosa [Turvölgyi Albert] a Nyilaskeresztes Párt-Hungarista Mozgalomra ruházta azt a jogot, hogy a volt zsidó lakásokból az ingóságokat elszállítsa. A pártösszekötő az esetleges visszaélések elkerülése végett felszólítja a házparancsnokokat és házfelügyelőket, hogy csak szabályszerűen kiállított nyílt paranccsal és ehhez mellékelt név szerint kiállított szolgálati jeggyel – amely csak a kiállítás napján érvényes – szállíthatják el a lakásokból az ingóságokat. A házparancsnoknak, illetve mindenkori helyettesének és a házfelügyelőnek csomagolás alatt a lakásban kell tartózkodnia. Élelmiszert, ruhaneműt, háztartási cikkeket leltározás nélkül, ékszert, aranyat, ezüst tárgyakat, órákat, perzsabundát, értékesebb szőnyeget leltár szerint szállíthatják el a Nyilaskeresztes Párt-Hungarista Mozgalom fenti igazolással ellátott tagjai. A nyílt parancs és a szolgálati jegy az illetékes kerületvezető aláírásával és körbélyegzőjével van ellátva. Mindazok, akik ezekkel a kellékekkel nem rendelkeznek, közönséges rablók, akiket a hatóságoknak kell átadni, hogy elnyerjék méltó büntetésüket.

Új Magyarország, 1944. december 10., 8.

366.
1944. december 10.

Forgács József, Budapest rendőr főparancsnoka egy rendőrt kirendelt a „zsidó-vagyont intéző bizottsághoz”, valamint rendőröket vezényel a nagy gettóba

Kivezésnylés.

30. A Szent István körút 15. IV. em. 2. ajtó alatt működő zsidóvagyonintéző bizottságnál rendfenntartó szolgálatra, 1944. évi december hó 11-től a további intézkedésig hétköznapi naponta 8 óra 30 perctől a szükségig vezényeljen a főkapitányi osztályparancsnokság 1 rendőrt.

Öltözet: szolgálati. 6800/26/ Rfp. 1944.

Kivezésnylés.

38.

7 óra 30 percre

7./ A Klauzál térre kivezésnylem Dr. BATOS KÁROLY r. fogalmazót, SZENDRŐ KÁROLY r. s. felügyelőt, Dr. MALECH KÁROLY r. s. fogalmazót és Dr. SZÓNYI ENDRE r. s. fogalmazót, valamint 5 altisztet és 45 rendőrt:

VII. ker. osztály 2 alt. 15 rdr. IX. ker. oszt. 2 alt. 20 rdr.

X. ker. osztály 1 alt. 10 rdr.

Öltözet: szolgálati 8/Rfp. 1944. szám

Stencillel sokszorosított nyomtatvány.

BFL-VI-2-d-1944-IV.

Tájékoztató jegyzék Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztos számára a gettóban lévő, keresztények tulajdonát képező lakásokról és üzlethelyiségekről

A zsidók összeköltöztetésére kirendelt miniszteri biztos.

A zsidó gettóban keresztények tulajdonát képező leragasztott lakások és üzlethelyiségek

- 1./ Nyár u. 17. I. em. 12. és 14. számú lakások.
- 2./ Nyár u. 30. fsz. 5. lakás.
- 3./ Rumbach u. 5. Ezüst üzem.
- 4./ Kis Diófa u. 11. III. em. 1. Egy szoba.
- 5./ Nagy Diófa u. 18. fsz. 10. lakás.
- 6./ Wesselényi u. 13. I. em. 3. és III. em. 3. lakás.
- 7./ Wesselényi u. 22. fsz. 9. és I. em. 22. lakás.
- 8./ Klauzál tér 16. II. em. 15. Egy szoba.
- 9./ Klauzál tér 16. IV. em. 26. Lakás.
- 10./ Klauzál tér 11. I. em. 7. lakás.
- 11./ Síp u. 6. III. em. 7. Egy szoba.
- 12./ Síp u. 17. 1/2 em. 4. Egy szoba és földszinten üzlethelyiség. Ostyagyár.
- 13./ Akácfa u. 55. fszt. (üzlet)
- 14./ Akácfa u. 47. I. em. 14. Lakás.
- 15./ Akácfa u. 37–39. fsz. 6. Lakás.
- 16./ Akácfa u. 37–39. III. em. 5. Lakás.
- 17./ Akácfa u. 37–39. III. em. 6. Lakás.
- 18./ Dob u. 5. I. em. 2. Lakás.
- 19./ Dob u. 49. II. em. 8. Lakás.
- 20./ Holló u. 9. Lakás.
- 21./ Holló u. 11. 1/2 em. 3. Lakás
- 22./ Holló u. 13. I. em. 11.
- 23./ Holló u. 13. Kettő üzlet helyiség
- 24./ Holló u. 4. Aranyműves üzlet.
- 25./ Dob u. 24. Három üzlethelyiség.
- 26./ Dob u. 36. fsz. 19. Lakás.
- 27./ Kazinczy u. 50. II. em. 5. Lakás.
- 28./ Klauzál u. 32. fsz. 3. Lakás.
- 29./ Klauzál u. 20. fsz. 5. Lakás.
- 30./ Klauzál u. 32. I. em. 11.
- 31./ Kazinczy u. 39. I. em. 5. Lakás.

Aláírás nélküli, géppel írott másodlat.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Az irat tetején Stöckler Lajos december 10-én kelt megjegyzése: „[olvashatatlan szó] egyetemleges felelősséggel”.

368. a.)
1944. december 10.

**A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Szinnyei-Merse rendőr főfelügyelővel
a szabad mozgást biztosító igazolványokról; a gettó élelmezési problémái;
bombatalálat érte a Tanács székházát**

Stöckler
Dr. Nagy

Szinnyei-Merse:

Telefonon érdeklődtünk, hogy Solymossy fogad-e. Megtudtuk, hogy ma és holnap nincs Pesten, de Zentai helyettesíti. Áadtunk néhány mozgási igazolványt aláírás végett, de csak másnapra ígérte elintézését. Kértünk további blankettát, mire kijelentette, 2-3 napig nem ad, egyelőre elég. További kérdést már nem intéztünk.

Népasztal: Tegnap előzetes megbeszélésem folyamánaképpen a ma dél-előttre kért tárgyalásra, melyen a két Löwinger, Friedmann és Bohrer volt résztvevő. Dr. Földessel átvettük a Népasztal levelét, melyben elszámolta nov. 20-ig kiadott étkezéseket és ezzel lezárta a számlázást, és e naptól kezdve pénzbeli elszámolást nem ejtünk, hanem a raktárunkon levő és általunk a jövőben kiutalandó nyersanyagot feldolgozzák és adag szerint elszámolják. Kizárólag a kb. havi P. 7000.- munkabért és esetleges fuvar stb. költséget térítjük meg. Átbeszéltük az élelmezés, ill. főzés kérdését. Eredményképpen további üstök beszerzését és felállítását állapítottuk meg.

W-vel [Wilhelmmel] ugyancsak átbeszéltem az általános kérdéseket.

Du. kb. 1/2 4-re Dr. Naggyal visszaérve a Síp utcába az épület III. emeletének 43., 42., 41. sz. szobáit romokban találtuk. Az épületet a 42. sz. szoba mennyezetén találat érte. A szobában tartózkodók közül 4.[en] azonnal meghaltak, és Dr. Székács orvos jelentése szerint 8 súlyos sebesülés történt, akiket azonnal a Wess. 44-be szállítottak. Az épületben tartózkodó Domonkos és Dr. Földes, akik sértetlenek maradtak, intézkedtek, és én is bejelentettem a min. biztosságnál. A tetőzet súlyosan rongálódott meg, és a fenti szobák is tönkre mentek. Az épület sok ablaka és a kapu feletti üvegtető is leszakadt.

Stöckler

*Kézzel, tintával írott tisztázat, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

368. b.)
1944. december 10.

Dr. Szegő Miklós a Zsidó Tanácstól helyiségeket kér gyermek napközi otthon részére, és bejelenti a segélyezés módjának megváltoztatását

1./ Kijelöltetni kérek két nagy termet mosdóval, klozettel és mindegyikhez egy mellékhelyiséggel napközi otthon részére; az egyikben a hat éven aluli gyermekeket, a másikban a 6–10 éves gyermekeket kell sürgősen elhelyeztetni, a helyiségekben [sic!] fűthetőeknek kell lenniök. Foglalkoztató van.

2./ A segélyezés terén azt a változtatást léptettem életbe, hogy a központban segélyt nem adunk senkinek, mert a tapasztalat szerint ez visszaélésre vezetett. Segélyt kizárólag a kerületi előljáró ad. Ha valakinek a kérését különösen méltányosnak találom, akkor adok hozzá ajánlólevelet.

Kérem a többi Tanácstag urat, hogy ezt a gyakorlatot vegyék fel!

Szegő

*Eredeti, géppel írott másodlat, Szegő Miklós saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

368. c.)
1944. december 10.

Polnay Jenő, az Akácfa u. 32. sz. alatti VKNB-gyermekotthon vezetője maga és két munkatársa számára a nagy gettóból való kijárási engedélyt kér a Zsidó Tanácstól

Tisztelettel kérjük a tekintetes Bizottságot, hogy a Genfi Nemzetközi Vöröskeresztbizottság védelme alatt álló és a spanyol követség területen kívüliséget élvező intézményünknek a Genfi Nemzetközi Vöröskeresztbizottság által igazolt következő alkalmazottai számára, a gettóból való kijárási engedélyt kegyesen kiállítani méltóztassék.

Tizzasülyi Polnay Jenő, az intézmény vezetője

Koppenstein Benő, és

Sárkány József.

Hálásan köszönjük szíves előzékenységüket

hittestvéri üdvözléssel:

A NEMZETKÖZI VÖRÖSKERESZTBIZOTTSÁG
VII., Akácfa utca 32. „GYERMEKOTTHON”
Polnay Jenő

*Eredeti, géppel írott tisztázat, „NEMZETKÖZI VÖRÖSKERESZT-BIZOTTSÁG 'GYERMEKOTTHONA' Budapest, VII., Akácfa u. 32. Telefon: 42-72-62. Alapítási év 1879” feliratú fejléces levélpapíron, a gyermekotthon téglalap alakú bélyegzőjével, Polnay Jenő saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

369. a.)
1944. december 10.

**A Svéd Vöröskereszt Gyermekosztálya a svéd követség Protokoll Osztályától
kér segítséget a Teleki tér 4. szám alatti házban lévő ellátatlan gyermekek
élelmezéséhez**

A Svéd királyi Követség Protokoll Osztálya¹

Budapest.

Mint telefonon közöltük, Margel uruk értesített arról, hogy a Teleki tér 4. számú házában kb. 40 kisgyermek és néhány anya van ellátatlanul s kért² arra, hogy ezekről élelmezés miatt gondoskodjunk. Miután osztályunknak semmiféle élelmezési berendezése nincsen, mert az egyes gyermekotthonok maguk gondoskodnak erről, Gazdasági Osztályunkhoz fordultunk, amely készséggel hajlandó már a mai napon ebédhez juttatni ezen elhagyottakat, ha erre Wallenberg köv. titkár úrtól írásos felhatalmazást kap, minthogy enélkül a részükre előírt programtól nem térhetnek el.

Tisztelettel kérjük tehát azonnali szíves intézkedésüket, hogy a szóban forgó csoport az étkezést azonnal megkaphassa.

Teljes tisztelettel

A SVÉD VÖRÖSKERESZT GYERMEKOSZTÁLYA

[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott tisztázat, a Svéd Vöröskereszt Magyarországi Kirendeltségének fejléces levélpapírján.

MNL OL-P 1577.

Az irat alján kézzel írva: „Wahrmann gazd. o. Zrínyi u. 16.” Alatta, ugyancsak kézzel írva. „Gutgeheissen [jóváhagyva] Raoul Wallenberg” Az aláírás mellett kézzel írva: „126-358” valószínűleg telefonszám.

¹ A fejléc alatt tintával írva: „Kecskeméti u. 19. Gyermek o.”

² Eredetiben tintával aláhúzva.

369. b.)
1944. december 11.

**Pogány Györgyné levélben kéri a Svéd Vöröskereszt Gazdasági Osztályát
a Teleki térre deportált ötven csecsemő, gyermek és anya ebéddel való ellátására**

Dr. G.
Tárgy: Ebédigénylés

Kérjük [a] Teleki tér 4. számú házba deportált 50 csecsemőt, gyermeket és anyát
ebéddel ellátni szíveskedjenek. Számlánk terhére.

Teljes tisztelettel
v. Pogány Györgyné

*Eredeti, géppel írott tisztázat, „Svéd Vöröskereszt Magyarországi Kirendeltsé-
gének Központja Budapest, 82.” feliratú fejléces levélpapíron, a Svéd Vöröskereszt
Gyermekosztálya lapospecsétjével, Pogány Györgyné saját kezű aláírásával.
MNL OL-P 1577.*

370.
1944. december 11.

Hain Péter, az állambiztonsági rendészet vezetője jelentése Deák Ferenc vezérőrnagynak, a Katonai Kabinetiroda főnökének szökött zsidó munkaszolgálatosok elfogásáról, a gróf Esterházy Tamás Dísz téri palotájában tartott házkutatásról

Jelentem, hogy folyó hó 10-én az osztály által felkutatott és a különböző kerületi nyilas pártszervezetek részéről előállított zsidó személyek közül 106 férfit és 32 nőt kísértettünk át a Teleki tér 10. szám alatt működő bizottsághoz munkaszolgálatra való beosztás végett.

Mind sűrűbben előfordul, hogy munkaszolgálatra kötelezett zsidók honvédtiszti egyenruhába öltöznek, hogy ily módon kerüljék ki azt, hogy nyilvános helyen igazoltassák őket.

A mai napon előállították Deutsch László zsidó egyént, aki zászlósi egyenruhát hordott.

A Nyilaskeresztes Párt I. ker. szervezete őrizetben előállította gróf Eszterházy [sic! helyesen: Esterházy] Tamás földbirtokost, aki I. Dísz tér 14. sz. alatti palotájában a Nemzetközi Vöröskereszt Egylet [sic!] égisze alatt zsidó gyermekek részére menhelyet akar berendezni. Erre a célra palotájának néhány helyiségét rendezte be. A megtartott házkutatás során kommunista röplapokat találtak. Ellene a nyomozást folyamatba tettük.

Az őrizeteseik száma folyó hó 10-én: 159 fő

E jelentésemet egyidejűleg felterjesztem: a m. kir. Belügyminiszter Úr [Vajna Gábor], a belügyi Államtitkár Úr [Láday István], a Belügyminisztérium VII. osztálya Vezetője [Hajnácskőy László], a Nemzeti Számonkérési Szervezet Vezetője [Orendy Norbert], az Országos Főkapitány Úr [Sédey Gyula], a Katonai Kabinetiroda Főnöke [Deák Ferenc] és a Főkapitány Úr [Forgács József] kezeihez.

Éljen Szálasi!

Hain Péter
m. kir. kormánytanácsos

*Eredeti, géppel írott másodlat, Hain Péter saját kezű aláírásával.
MNL OL-K149-10-1944.*

A budapesti svájci követség jegyzéke a Külügyminisztériumhoz: közbenjárást kérnek Aron Gézané amerikai állampolgár vagyontárgyai visszaszolgáltatása érdekében

Nr. 452. z/ak.

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

A svájci követség az amerikai érdekek képviselőjeként tisztelettel a következőket hozza a Magyar Királyi Külügyminisztérium szíves tudomására:

Dr. Aron Gézané amerikai állampolgár, aki az Amerikai Külügyminisztérium hozzájárulásával kiállított 369. sz. védőútlevelel rendelkezik, a tulajdonát képező két szőrmebundát megőrzésre átadta a Bozsini Timot cégnek. A zsidó tulajdonban lévő szőrmék begyűjtése keretében ezeket a bundákat is átmenetileg a Dán szőrmekereskedésbe, Budapest, IV., Kristóf tér, vitték, majd később a Készletgazdálkodási Kormánybiztosságnak adták át azokat.

A svájci követség rövid úton érintkezésbe lépett nevezett Hivatallal, ahol 1944. december 9-én azt a felvilágosítást kapta, hogy a két szőrmebunda – mint-hogy tulajdonosuk amerikai állampolgár – kiadható.

Egy újabb intervenció alkalmával nevezett Hivatal azt közölte a svájci követséggel, hogy a bundák kiadásáról szó sem lehet, és annak a körülménynek, hogy tulajdonosuk amerikai állampolgár, semmi jelentősége nincs. Mindazonáltal a Készletgazdálkodási Kormánybiztosság – felsőbb hivatali szerv parancsára – kész a kért szőrméket dr. Aron Gézanénak kiszolgáltatni.

A svájci követség kéri a Magyar Királyi Külügyminisztériumot, szíveskedjék ebben az ügyben a szükséges lépéseket a legsürgősebben megtenni és nevezett Kormánybiztosságot az említett amerikai tulajdon kiadására utasítani.

A svájci követség ezt az alkalmat is felhasználja, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumot kiváló nagyrabecsüléséről biztosítsa.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázatlan, a budapesti svájci követség Idegen Érdekek Képviselői Osztálya fejléces levélpapírján, a követség német nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K707-1944-1945-2. t. 13.211.

A Külügyminisztérium december 16-án a svájci jegyzéket másolatban kivizsgálásra megküldte Rajk Endre Készletgazdálkodási Kormánybiztosnak.

372. a.)
1944. december 11.

**Valdemar Langlet, a Svéd Vöröskereszt budapesti képviselője jelentése
Kemény Gábor külügyminiszternek a Svéd Vöröskereszt budapesti képviselte
tevékenységéről**

L/BP

Miniszter úr!

Mai felszólításának¹ megfelelően bátorkodom a Svéd Vöröskereszt magyarországi munkájáról szóló áttekintést átnyújtani. Minthogy azonban a Svéd Vöröskereszt Képviselte az átszervezés állapotában van, melyet maga Svéd Királyi Követség végez és ehhez egy bizottságot állított össze, melynek egyik tagját bizottsági biztosként azzal bízta meg, hogy pontos tervet készítsen a munka folytatásáról, az egyes munkacsoportok beosztásáról, a személyzet kinevezéséről stb. – sajnos nem vagyok abban a helyzetben, hogy pontosabb adatokkal szolgálhassak. Amint azonban az átszervezés eredménye ismeretes lesz előttem, nem fogom elmulasztani, hogy egész tevékenységünkről – egy ez idő szerint sajnos még meg nem állapítható személyzeti jegyzékkel együtt – átfogó áttekintést készítek és azt a Magyar Királyi Külügyminisztériumnak haladéktalanul bemutassam.

Kérem, Miniszter úr, fogadja megkülönböztetett nagyrabecsülésem kifejezését.

Valdemar Langlet
főmegbízott

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázata, „A Svéd Vöröskereszt Magyarországi Főmegbízottja, Budapest, 82.” feliratú fejléces levélpapíron, a Svéd Vöröskereszt körpecsétjével, Valdemar Langlet saját kezű aláírásával.

MNL OL-K71-III/6-1944.

372. b.)
1944. december 11.

Az a.) alatt közölt jegyzék melléklete

A Svéd Vöröskereszt céljai és tevékenysége Magyarországon

A Svéd Vöröskeresztnek, létrejötté első pillanatától kezdve, az volt a törekvése, hogy a háború sújtotta országok lakosságát segítse, a háborús felek közti érintkezést fenntartsa, és mindazon szenvedéseket enyhítse, melyek a harcból kidőlt katonákat és a polgári személyeket egyaránt érik.

¹ Nem található az iratok között.

A Svéd Vöröskereszt már másodízben fejt ki tevékenységét Magyarországon. Első ízben az előző világháborúban. Abban az időben az Osztrák-Magyar-Monarchiából és Németországból közel 50 000 gyermeket helyezett el Svédországban, biztosította ottani ellátásukat és egészségügyi ellenőrzésüket, megmentve ezáltal a gyermekek életét. Budapesten gyermekakciót szervezett, melynek keretében gyermekek ezreit éveken keresztül jól berendezett otthonokban nevelték és ápolták.

A jelenlegi világháborúban a háborút folytató felek segítséget kaptak a Svéd Vöröskereszt intézményeitől. Görögország, Finnország, Norvégia és Magyarország a Svéd Vöröskereszt intézményein keresztül jelentős segítségben részesült, minthogy a Svéd Vöröskereszt az említett országokban egy sor szociális intézményt alapított. A Svéd Vöröskereszt Magyarországon a szükségét szenvedőknek olyan jelentős mennyiségű élelmiszert szándékozik kiosztani, melynek költségeit maga viseli. Ez a kiosztásra kerülő élelmiszer-mennyiség nagy segítséget jelent a magyar lakosság arra rászoruló betegeinek, és hozzájárul ahhoz, hogy enyhítse és elviselhetővé tegye a háború okozta szenvedéseket.

A Svéd Vöröskereszt sebesült- és hadifogoly-akciói általánosan ismertek. Ha a súlyosan sebesült katonákat Svédországnak kiadják, ott gondos ápolás mellett nyugodtan kivárhatják a háború végét. A Svéd Vöröskereszt egész apparátusát ezen nemes cél szolgálatába állítja.

A Svéd Vöröskeresztnek Magyarországon már egy sor kórház, gyógyintézet és segélyhely, valamint orvosi segédlettel ellátott gyermek- és aggok háza áll rendelkezésére; tervei szerint ez a munka tovább bővül, úgy tervezik, hogy a hiányzó orvosságokat és gyógyszereket semleges országokból, elsősorban Svédországból szerzik be.

Gyermekakciója keretében mintegy ezer gyermek olyan otthonra lett, ahol élelemmel és ruházattal el van látva. Előkészületben van ennek az akciónak a kibővítése és – ha lehetséges – miként a múltban, ezúttal is gyermekek ezreit fogják, a semleges és a háború által kevésbé sújtott országok segítségével, egészségi és testi kondíciójuk feljavítása, valamint ruhával való ellátásuk és egyéb anyagi megsegítésük érdekében, elhelyezni. A Svéd Vöröskereszt hasonlóképpen már több aggok házát létesített. Számuk folyamatosan növekedni fog. E helyütt az arra rászorult aggokat ellátják és orvosi ápolást is kapnak.

Népkonyháink jelenleg nagy mennyiségű egytálétel kiosztására képesek és ezt a kapacitást állandóan növeljük.

A menekültek élelmezését [sic!] – amelynek egy részét máris ellátjuk – a fővárosi hatóságokkal együttműködve a Svéd Vöröskereszt továbbra is gondoskodik. Menekültügyi Osztályunk az arra rászorulóknak lakással, élelemmel és pénzadománnyal van segítségére. Aki[k] azért fordulnak hozzánk, mert a háború hozzátartozóik köréből száműzte őket, nálunk mindenkor szívesen látottak.

Információs szolgálatunk tevékeny részt vállalt a hadifoglyok, eltűntek és menekültek felkutatásában és a velük való érintkezés megkönnyítésében. Ez a munkakör sajnos a jövőben előreláthatólag nagymértékben növekedni fog.

Megbízásunkból ezekben a napokban kezdi meg működését egy csoport, amelynek feladata a hadi- és egyéb kórházak meglátogatása, és a közelgő ka-

rácsónyi ünnepek alkalmából a Svéd Vöröskereszt szeretetadományainak a betegek közötti kiosztása. Ez a csoport a szegénynegyedekben karácsonyi ünnepségeket készít elő, hogy a kiosztandó szeretetadományokkal a karácsonyi áhítathoz egy kis örömet is szerezzen.

A Genfi Konvenció keretében a Svéd Vöröskereszt hathatós segítséget kíván nyújtani a magyar kulturális és vallásos értékek területén, ami a fővárosnak egy idegen hadsereg által történő megszállása esetén biztosan nagyon értékes lesz.

A Svéd Vöröskereszt a legnagyobb szeretettel foglalkozik a súlyos sebesültek és nem szállítható állapotban lévő katonák ügyével. Kidolgozott egy tervet, mely szerint a háborút viselő felek kinyilvánítanak, hogy ezeknek a katonáknak a gyógyintézetei területén kivüliséget élveznek, és a háború további csapásai alól mentesülnek. Ez a tervet mértékadó körök előtt van és remélhetőleg megvalósítható lesz.

A Svéd Vöröskereszt akciójának egyetlen célja, hogy segítséget nyújtson, és pedig a szükségét szenvedőknek, a sebesülteknek, a hadifoglyoknak, a gyermekeknek, az aggoknak, a menekülteknek, a betegeknek – egyáltalán mindenkinek, aki a segítséget igényli és arra rá van szorulva. A Svéd Vöröskereszt nem politizál, nincsenek vallási előítéletei, és nem ismer különbséget nemzetek és fajok között. Minden ellenszolgáltatás nélkül látja el emberi és szociális feladatát. Éppen ezért joggal tarthat igényt arra, hogy a hivatalok és magánszemélyek jóakarattal támogassák céljai elérésében.

Géppel írott tisztázat.

MNL OL-K71-III/6-1944.

Angelo Rotta budapesti pápai nuncius jelentése a vatikáni államtitkárságnak a magyarországi helyzetről, Mindszenty József veszprémi püspök letartóztatásáról, a zsidók üldözéséről

Tél. nr. 333. (A.E. S. 8492/44)

Teljesítettem a rám bízott feladatot; a veszprémi püspök [Mindszenty József] még le van tartóztatva az ellenséggel való együttműködés vádjával.¹

A Külügyminiszter [Kemény Gábor] megígérte, hogy megállapodik a bíborossal [Serédi Jusztinián] internálásról; közöltem a Külügyminiszterrel, hogy a válasz nem kielégítő, és az a tény, hogy egyre nagyobb számban tartóztatnak le papokat, továbbá a zsidókat érintő be nem tartott ígérek..., a most is folyó üldözések miatt, az apostoli nunciátúrának lehetetlen követnie a kormányt Szombathelyre.² Nem gondolom, hogy a vallási-politikai helyzet megváltozik; így tehát majdnem biztos, hogy ez az apostoli nunciátúra Budapesten marad, abban a reményben, hogy Isten segítségével jótékony hatást tud majd kifejteni, ha az oroszok tiszteletben tartják és a szövetségesek támogatják... Budapest megszállása nagyon közelinek tűnne addig, amíg a németek nem tesznek erőfeszítéseket ellene. A miniszterek már majdhogynem teljes számban elhagyták Budapestet, a semleges hatalmak egyetlen diplomatája sem követi a kormányt Szombathelyre.

Actes, X. k., Doc. N. 415.

¹ Mindszenty letartóztatásának hírért Rotta 1944. november 30-án kelt, 326. sz. táviratában jelentette a Vatikánnak (A. E. S. 8156/44). Tardini államtitkár december 6-án kelt, 368. sz. táviratában arra kérte Rottát: „Ha Eminenciád szemrehányásai nem érnék el a megfelelő hatást, Eminenciád folyton és kitartóan kérlelje az SS-t, hogy vonják vissza a papság elleni intézkedéseket; mondván, hogy az SS hasonló lépéseit nem nézheti tiltakozás nélkül.” (A. E. S. uo.)

² Rotta e közlésére 1944. december 12-én, a 370. sz. táviratban válaszolt a Vatikán: „A Szent-
atya szeretettel vette tudomásul a főtisztelendő Úr méltó nyilatkozatát, akinek jelenléte jótékony és bizonyított ezen város lakossága előtt. Öszentsége megkülönböztetett apostoli áldását küldi.”

Javaslat a Zsidó Tanácsnak önkéntes „életmentő század” szervezésére

Tekintetes Tanács!

A harci cselekmények fokozódása a gettó területén – sajnos – napról-napra súlyos áldozatokat követel a zsidóság köréből. A bombatámadások áldozatai egyre fogyasztják a gettó lakosságának számát. A mentési munkálatok elégtelensége, a sorstársak helyt nem állása, sőt sajnos gyávasága, nagyban hozzájárul az áldozatok egyre fokozódó növekedéséhez. Szervezett és helytálló munkával számtalan életet lehetne megmenteni. Ezt tapasztaltam a tegnapi katasztrófális napon, a Síp utca 10. alatti kibombázott ház mentési munkálatainál, ahol egyrészt hősiek helytállás, emberi szolidaritás és közösségi érzés révén sikerült sok-sok olyan emberéletet a romok közül kiemelni, akik ilyen segítség nélkül föltétlenül elpusztulnak. Ugyanekkor láttam azonban az emberi gyávaság, a szabotálás olyan megvetendő eseteit, amely vérlázító és megcsúfol minden szolidáris sorsközösségi érzelmet. Miután az elkövetkezendő napok a gettó zsidó tragédiáit előreláthatólag még tovább is fokozni fogják, a tisztelt Tanácsnak a következő sürgős

j a v a s l a t o t

terjesztem elé:

1. Egy életmentő század megszervezése határozandó el.
2. Az életmentő század négy szakaszból állna, amely párhuzamosan négy területen fejthetné ki működését, a század létszáma legalább 400 emberből, tehát szakaszonként 100 emberből állna.
3. Minden szakaszhoz 5 magasépítési (építész) mérnök volna kivezenylendő a Tanács mellett működő műszaki osztályról.
4. A század állománya elsősorban ö n k é n t e s jelentkezés révén volna megalkotandó. E célból elsősorban a törzsszázad legénysége hívandó fel önkéntes jelentkezésre, másodsorban pedig a gettó lakosságának fiatal generációja lenne erre a szolgálatra felhívandó.
5. A mentőszázad mellé bátor s önfeláldozó orvosi vezető mellett elsősegélyt nyújtó szervezet volna létesítendő.
6. A mentőszázad tagjai élelmezés szempontjából egész különleges elbánásban részesítendőek s ennek megvalósítása céljából külön élelmezési osztály volna a mentőszázadhoz beosztva. Szükséghez képest a század legénysége ruházkodási segélyben is részesítendő volna.
7. A század részére a Síp utca 12. alatt alkalmas helyiség volna kijelölendő, a parancsnokság részére egy századirodával.

Az egész szervezet felállítása villámakció keretében volna megvalósítandó. A századparancsnok diktatórikus hatalommal venné igénybe mindazt a segélyeszközt, amely a szervezet megvalósításához szükségesnek és célravezetőnek

mutatkozik. Minden Tanács alá rendelt szerv vezetőjének személyes felelőssége mellett tartoznék a század megalakulásához támogatásával hozzájárulni.

A század parancsnokságát mint frontharcos bátor helytállással és zsidó szolidaritással vállalnám.

Eredeti, géppel írott tisztázat, keltezés és aláírás nélkül.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Az iratok között nincs nyoma annak, hogy a tervezett egységet megszervezték volna.

375.
1944. december 11.

Kelemen Gyula munkaszolgálatos katonai szolgálatát igazolja parancsnoka

IGAZOLVÁNY.¹

Katonai szolgálat igazolása.

Igazolom, hogy KELEMEN GYULA kat. munkaszolgálatos folyó hó 3-a óta fenti alakulatnál teljesít katonai munkaszolgálatot.

Ezen igazolást családi segély kiutalása végett adtam ki.

[olvashatatlan aláírás] alhadnagy
körletparancsnok

Eredeti, géppel írott tisztázat, „M. kir. 701. és Idegen Állampolgárokat Gyűjtő sz. Budapest, V: Pannónia utca 81.” feliratú lapospecséttel, a század körbélyegzőjével, a körletparancsnok saját kezű aláírásával.

BFL-IV-1476-a-74515/1944.

Az igazolást 1945. december 6-án irattárba helyezték.

¹ E helyen kézzel, tintával írva: „Alsó erdősor u. 5. sz.” – valószínűleg Kelemen Gyula eredeti lakcíme.

Újságközleményben szólítják fel a nyilasokat a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alatt álló intézmények elleni támadások beszüntetésére

A *Nemzetközi Vöröskereszt*¹ munkásságának jelentőségével minden józan ember tisztában van. Mindenki tudja, hogy *az elesett embereknek végső esetben egyetlen támasza*. Naponként több százan fordulnak a Nemzetközi Vöröskereszt magyarországi delegációjához segítségért, tanácsért.

Ma neked, holnap, vagy holnap után nekem, de előbb-utóbb bármelyikünknek szüksége lehet támogatásra.

Éppen ezért megdöbbenve hallottuk azt a hírt, hogy egyes, magukat hungaristáknak nevező betyárok *nem veszik tekintetbe a Nemzetközi Vöröskeresztnek a magyar kormánnyal kötött megállapodásait, hanem karszalagot és zöld inget vesznek magukra és mint a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalomnak a tagjai, a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alatt álló intézmények munkáját zavarják, egyes tárgyakat elrabolnak és különféle atrocitásokat követnek el. Még attól sem riadnak vissza, hogy visszaéléseik fedezésére a Párt egyes vezető személyeinek nevét felhasználják.*

Felhívjuk testvéreink figyelmét, ha hasonló eset tudomásukra jut, azonnal lépjenek közbe, *az illetőket igazoltassák és adják át a legközelebbi karhatalmi közegnek.*

Nyomatékosan hangsúlyozzuk, hogy a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom vezetősége eddig sem adott és ezután sem fog adni senkinek olyan utasítást, hogy fosztogasson, vagy bárkivel szemben atrocitást kövessen el. Mindég és minden körülmények között *kötelesek a párt tagjai a törvényes rendelkezéseket betartani.* Természetes, hogy ez alól a Nemzetközi Vöröskereszt sem kivétel. Emberbaráti munkájában, az elesettek segélyezésében készséggel támogatjuk.

Egyébként a fennálló rendelkezések értelmében, aki a hivatalos hatalommal visszaél, vagy a Pártot, illetve a Pártnak a presztízsét fosztogatásra és jogtalanságra használja fel, *azt a bitangot főbe lövik.*

Összetartás, 1944. december 12., 3.

¹ Kiemelés az eredetiben. A továbbiakban dőlt betűkkel szedett részek az eredetiben is dőlt betűkkel szerepelnek.

**Angelo Rotta budapesti pápai nuncius jegyzékben tájékoztatja a
Külügyminisztériumot humanitárius tevékenységéről**

N 2752/44

SZÓBELI JEGYZÉK

Válaszolva a Magyar Királyi Külügyminisztérium december 3-án kelt, 1779/9. adm. res. sz. jegyzékére¹ az Apostoli Nunciatúra tisztelettel a következőket közli:

A Nunciatúra már felállított egy népkonyhát a Ranolder Intézetben, és oltalma alá vette a Szent Erzsébet Kórházat (Fő utca), hogy a szegény betegeknek segítséget nyújthasson.

A közeljövőben az Apostoli Nunciatúra a város különböző pontjain a következő népkonyhákat nyitja meg:

1/ a „Salvator Intézetben”² (Huba utca 6. [sic! helyesen: 7.]

2/ a „Simor Intézetben” (Nap utca 33.)³

3/ az Irgalmas Nővéreknél (Nagyboldogasszony u. 27.)

4/ a „Ferences Kultúrházban” (Zárda u. 4.)

5/ a Kongregáció házában (Horánszky u. 18.)

6/ a Társadalmi Missziós Nővéreknél (Maros u. 6835/7. hrsz⁴)

Amennyiben a körülmények lehetővé teszik, még a következő konyhák felállítását tervezzük:

1/ Csillaghegy, a Kalocsai Miasszonyunk Nővéreinél,

2/ Újpest, a Karmelita Nővéreknél

3/ Rákospalota, a Szalézi Atyáknál,

4/ Budapest, a „XI. Pius Házban”

Dolgozunk egy gyermekmenhely felállításán a „Szent Lujzában” (III. Szentlélek tér 11.)⁵ és egy másik kórház és rendelőintézet megszervezésén a „Ranolder Intézetben”

Eredeti, géppel írott, francia nyelvű tisztázata, a budapesti Apostoli Nunciatúra fejléces levélpapírján, a nunciatúra körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K71-1944-III/6.-2752-1805.

¹ A jegyzékben a nunciatúrától és a követségektől kért tájékoztatást a Külügyminisztérium az általuk megindított jótékonyági akciókról. A jelentést még a december 2-án a Külügyminisztériumban megtartott értekezleten szóban kérte Medgyesy László főkonzul, azonban a Nunciatúra ragaszkodott ahhoz, hogy ezt a Külügyminisztérium írásban is erősítse meg.

² A Salvator Nővérek vezetése alatt álló Salvator Intézet. XIII. ker. Huba u. 7. A francia nyelvű jegyzékben az egyes intézmények, intézetek neve az idézőjelben helyhatározó rag nélkül, de magyarul szerepel.

³ Budapesti Simor Intézet Római Katolikus Népiskolája, VIII. ker. Nap u. 33.

⁴ A helyrajzi számot utólag, kézzel, tintával írták a jegyzékbe.

⁵ Paulai Szent Vince Szeretet-Leányai Irgalmas testvérek Szent Lujza Római Katolikus Polgári Leányiskolája, III. ker. Szentlélek tér 1.

Dr. Pásztor József és Tímár Sándor levele a Zsidó Tanács egyik elöljárójához a Szociális Osztály munkájának hatékonyabbá tételéről, a budapesti svájci követség Idegen Érdekek Képviselte Kivándorlási Osztályának felelőtlen és hozzá nem értő fiatal munkatársairól

Mélyen tisztelt Elöljáró Úr!

Engedje meg, hogy mélyen tisztelt Elöljáró Úrhoz, úgy, mint a Zsidó Tanács tagjához, de úgy is, mint a Magyar Izraeliták Pártfogó Irodája, illetve Magyarországi Zsidók Szövetsége Szociális Osztálya belső munkájának legfőbb intézőjéhez és legalaposabb ismerőjéhez, egy súlyos sérelmünk orvoslása ügyében panasszal forduljunk:

A legutóbbi két hónap zűrzavarában mind gyakrabban azt kellett tapasztalnunk, hogy annak a munkának az eredményét, amelyet az OMZSA, [a] Pártfogó Iroda és a Magyarországi Zsidók Szövetsége Szociális Osztálya sok-sok év fáradozása, körültekintő és aggodalmas szeretettel végzett, súlyosan veszélyeztetik. A legújabb időkben keletkezett szervek megkérdésünk, értesítésünk és a velünk való tárgyalás nélkül egyszerűen intézkedési jogokat vindikálnak maguknak és ezzel nemcsak mindazt lerombolják, amit mi 1938. óta felépítettünk, hanem intézkedéseikkel végzetesen destruálják intézményünket és meglazítva a fegyelmet, bennünket és önmagukat is lehetetlen helyzetbe sodorják.

A legteljesebb mértékben elismerjük azt a felbecsülhetetlenül érdemes munkát, amit a különféle, magyar és nemzetközi vonatkozású szervek végeznek és meggyőződésünk, hogy az illető szervek, elsősorban a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottságnak, s a Svájci Követség Idegen Érdekek Képviselte Kivándorlási Osztályának illusztris vezetői nem is tudnak azokról az intézkedésekről, amelyeket az alájuk rendelt, a dolgok lényegét nem ismerő, megfelelő tapasztalatokkal nem rendelkező, a szociális munkába és speciálisan a zsidó szociális munkába csak most belekóstoló, mindenképpen elhelyezkedést kereső, többnyire fiatal emberek tesznek. Megtörtént az, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt bélyegzőjével ellátott körlevélben utasításokat adnak a vezetésünk alatt álló gyermekotthonoknak, aggok otthonainak, valamint sürgősségi kórházaknak, amelyeket mi alapítottunk és fenntartottunk, – megkérdésünk és a velünk való tárgyalás nélkül – utasítják továbbá ezeknek az intézményeknek vezetőit, hogy a jelentéseiket odaküldjék, biztatják őket, hogy különféle igazolványokat kapnak, biztatják, hogy mindenféle ruhaneművel és élelmiszerrel látják el őket, ami a legsúlyosabb zűrzavarokra vezet, egyrészt azért, mert ezeket a biztatásokat nem váltják be, másrészt, ha itt-ott mégis valamit juttattak, nem veszik figyelembe, hogy ugyanakkor mi is gondoskodván ezekről az intézményekről, a mai körülményekhez mérten és a mai körülményeknek megfelelően, – esetleg kettős ellátásban részesülnek ezek az intézmények, és így kétségtelen-

nül megvonják olyan segélyre szorultaktól a segélyt, akik ennek következtében egyszer sem részesülnek segélyben. Intézkednek például oly módon, hogy intézményeinkbe most már magunk sem utalhatunk be, hanem csak akkor történhet beutalás, ha az utalványon a Nemzetközi Vöröskereszt bélyegzője van. De ugyanakkor beutalás történt olyan helyekre is, amelyek befogadóképessége már régen megszűnt stb., stb.

Ennek a zűrzavaros állapotnak okvetlenül véget kell vetni. Minden félreértést elkerülendő, hangsúlyozzuk, hogy mi szívesen látunk minden olyan munkát, amely kifejezetten, szemmel láthatólag jobb és eredményesebb az általunk eddig végzett munkánál, és mindenképpen odahatunk majd ezután is, mint a múltban, hogy a szakszerűtlen, hozzáértést nélkülöző, felületes és felelőtlen munka ne zavarja meg még jobban a zsidóság életét, mint amennyire azt marajunk kívülálló erők megteszik. Sem féltékenység, sem hiúság nem vezet, hanem csupán az ügyszeretet és szívünk mélyéből fakadó közösségérzés, amikor a leghatározottabban azt kérjük, kegyeskedjék panaszunkat meghallgatva azt kivizsgálni, és lehetővé tenni, hogy a Magyarországi Zsidók Szövetsége Szociális Ügyosztálya valóban az legyen, aminek lennie kell, – az egész zsidóság szociális munkáját átfogó, irányító és ezért a munkáért felelősséget is vállaló intéző szervvé.

Kétségtelen, hogy ez az ügyosztály, mely megfelelő számú, begyakorolt és nagy tapasztalatokkal bíró tisztviselői kar felett rendelkezik, alaposabban, gondosabban és több hozzáértéssel végzi majd ezután is munkáját, mint az ún. szalon szociális munkások, akik ideig-óráig elhelyezkedési lehetőséget, menhelyet keresve mindenféle igazolvány birtokában igyekeznek maguknak hatáskört biztosítani, de ezt a hatáskört felelőtlenül, szakértelem nélkül, a felelősségtudat teljes hiányában végzik.

Több ízben tapasztaltuk már, így például 1944. év tavaszán, hogy hozzá nem értő emberek magukhoz akarták ragadni az intézkedés jogát a vidéki ügyekkel kapcsolatban. Minden erőnkkel küzdöttünk akkor is az ellen a törekvés ellen és meggyőződésünk, hogy ha a vidéki osztály munkáját akkor nem viszik át más helyre, eredményesebb mentő munkát végezhattünk volna. Felfogásunkat igazolták a bekövetkezett események, mert mihelyt az első komoly veszedelem jelei mutatkoztak, az újonnan létesült vidéki osztály emberei elszéledtek, eltűntek, máshol kerestek menedéket és újból vissza kellett kapnunk a közben nagyon is összezilált munkát.

Mi itt állunk a vártán és álltunk a legsúlyosabb megpróbáltatások idején, és továbbra is itt akarunk maradni. – Kérünk munkát, illetve kérjük a munkalehetőség megfelelő biztosítását. – Boldogan látunk minden új közreműködőt, amennyiben arra szükség van, de lehetetlenség, hogy minden nap gomba módra induljanak új és újabb szervek, különféle címeken és különféle titulusokkal, amikor azokra meggyőződésünk szerint szükség nincs.

Abban a biztos reményben, hogy mélyen tisztelt Elöljáró Úr felfogásunkat magáévá teszi és ezt a felfogást általánossá tudja tenni az általunk nagyra becsült Zsidó Tanács valamennyi tagjánál, kérjük mielőbb fentiek értelmében az

összes zsidó szervek kiértésítését és a magunk számára további munkát irányító n[agy]b[ecsű]. utasításait. –

Mély tisztelettel

Pásztor József

Tímár Sándor

Eredeti, géppel írott tisztázat, Pásztor József és Tímár Sándor saját kezű aláírásával.

MZSL-XIX-Pásztor József hagyatéka

A Zsidó Tanács naplója: a Nemzetközi Vöröskereszt gyermekotthonait a rendőrség, arra hivatkozva, hogy a semleges országok nem ismerték el a Szálasi-kormányt, betelepíti a gettóba; elhelyezési problémák, tárgyalások a hatóságokkal

Reggel jelezték, több helyről, hogy a Nemz. Vör. Ker. gyermekotthonait a rendőrség kiüríti és a gyermekeket a gettóba hozzák. Azonnal kerestem Solymosyt, de még nem volt Pesten. Érdeklődésemre Dr. Koppány [Kálmán] felügyelő közölte, hogy szolgálati útjáról még nem érkezett vissza. Tudott fentiekről és bejelentésemre, hogy ezen intézkedés ellenkezik S.-el [Solymosival] való megbeszéléssel, s hogy a Nemz.-vel szemben ilyen eljárás súlyos következményekkel járhat, kért, hogy hívjam fel Szinnyeit. Az intézkedés okát kérdezve azt válaszolta, hogy a semleges államok nem ismerték el a kormányt és ezért a korábbi megállapodások, minthogy ennek feltételezése mellett kötettek, érvényüket veszítik. Felhívtam a Mosonyi utcában Szinnyeit és figyelmeztettem Soly[mossy].-val történt megbeszélésre, mire azt válaszolta most ez a parancs és végre kell hajtani. Figyelmeztettem a Nemz.-vel¹ emiatt keletkező bonyodalomra és arra, hogy így előkészületlenül nem tudom vállalni az elhelyezést. Azt felelte, nem adhat halasztást. Végre kell hajtani. Az Egyetem utcai hivatal² elköltözött a Belügybe. Az iskolaépületek sajnos még nem szabadok és így lakóházakba helyezi a rendőrség a gyerekeket. Kimentem a Klauzál térre és látva, hogy a csarnok lakóház része (3 emelet) üres, kértem az eljáró rend. tisztet, helyezze oda a gyerekeket. Elmentünk az őrszobára telefonálni vitéz Molnárnak, aki ehhez hozzájárulását adta. A csarnok gondnoka azonban előzőleg a város hozzájárulását is követelte. Riadó lévén nem tudtunk illetékesekkel beszélni és így levelet adtam neki, melyben felelősség mellett a lakásokban levő ingóságokat leltára szerint átvettem. Ezek után a gyermekeket oda behelyezték.

Dr. Földes közben a Városházára ment és kérte, hogy az iskola épületeket hamarabb ürítsék ki és az ott levő mosdó W.C.-ket ne szereljék le. Ígéretet kapott. Rendőri védelmet is kért, erre nézve azonban még nincs válasz.

A Síp u. 23-ban levő VII. a. és VII. b. adófelügyelőségek helyiségei miatt ott eljártam és megtudtam, hogy a szállítási költség miatt nem tudnak elköltözni, mert P. 6.000-et kaptak e célra és P. 18.000-et kérnek. Felajánlottam, hogy a differenciát megtérítjük, ha 3-4 napon belül a helyiségeket átadják. Du. perfektuáltuk. Intézkedtem, hogy a gyermekeknek a raktáron levő sajt[ból] és túróból és szitmaltot adjanak.

Nemz. Mérleg utca 6. Weiner telefonon közölte, hogy 3 vagon fa holnap elhozható, ha fuvarról gondoskodunk. Vállaltam és intézkedtem.

¹ Itt eredetileg az „és” szó szerepelt, ezt kézzel, tintával áthúzta Stöckler.

² Az Egyetem u. 3. sz. alatt volt eredetileg Solymossy hivatala.

Du. Sternnel és K.[omoly Ottó]-val találkoztam. Szerda du.-ra újabb találkozót beszéltünk meg, ahol W.³ is jelen lesz.

Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, Stöckler Lajos kézírásával, aláírás nélkül.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

**379. b.)
1944. december 12.**

A Zsidó Tanács beadványa Rosta János tanácsnokhoz: a gettóban lévő betegek számára kérnek külön ételmezést

Alulírottak tisztelettel kérjük, hogy a gettóban élő zsidók részére megállapított napi ételmezésen felül, betegeink részére még külön ételmezést juttatni kegyeskedjék.

Kérésünket talán felesleges részletesen megindokolni, mert az egészségesek számára kiutalt napi 915 kalória az egészséges szervezet fenntartására is a minimumon aluli, de a beteg szervezet számára a napi kiutaláson felül még feltétlen többletre volna szükségünk.

Nem akarunk rámutatni arra a sajnálatos körülményre sem, hogy a gettóban tömörült zsidók szervezete az elmúlt hónapokban már annyira legyengült, hogy közöttük a betegségek igen elszaporodtak és a betegségek száma napról napra ijesztő mértékben, ugrásszerűen emelkedik. Sajnos e betegségek közül már a fertőző betegségek is kezdik felütni fejüket, melynek gátat vetni emberfeletti munkánk ellenére is alig lesz lehetséges, mert a legszörnyűbb orvos-, gyógyszer- és megfelelő ételmezés hiányában szenvedünk.

Ezért ismételten kérjük Méltóságodat arra, hogy legalább betegeink részére, betegségük tartamára kegyeskedjék a napi 915 kalórián túlmenően még olyan többletet juttatni, amely e szerencsétlen betegeink napi kalória szükségletét legalább némiképpen fedezni tudja. E juttatást kérjük cukorban, burgonyában, olajban, s valami állati fehérjében kiutalni.

Meg kell még említenünk azt, hogy a mai napon az általunk ételmezett és szükségkórházainkban elhelyezett betegeink száma körülbelül 6000 (Hatezer).

Kérésünket Méltóságod kegyes figyelmébe ajánlva vagyunk

dr. Nagy

dr. Földes

Eredeti, géppel írott tisztázat, a „Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottsága” feliratú körpecséttel, dr. Nagy József és dr. Földes István saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

³ Talán Wilhelm Károlyról van szó.

379. c.)
1944. december 12.

**A Zsidó Tanács beadványa Budapest polgármesteréhez: bejelentik a Klauzál tér
11. sz. épület igénybe vételét a gettóban elhelyezett gyermekek elhelyezésére**

Budapest székesfőváros közönsége tulajdonát képezi a VII. Klauzál tér 11. számú épület.

Minthogy erre az épületre a gettóba behelyezett gyermekek elhelyezése végett sürgős szükségünk van, tisztelettel bejelentjük, hogy ezt az épületet erre a célra igénybe vettük.

Az épületben az ide csatolt jegyzékben⁴ felsorolt ingóságok vannak elhelyezve. Ezeket leltár szerint átvettük és azokért Budapest székesfőváros közönségével, mint háztulajdonossal felelősséget vállalunk.

Tisztelettel:

Géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.

⁴ Nem található az iratok mellett.

**Lauffer Nándor tanúvallomása a budapesti svájci követségen letartóztatásáról,
a Teleki tér 5. sz. házban lévő beteg zsidó nők gyűjtőtáborában végzett
munkaszolgálatáról**

JEGYZÖKÖNYV

Felvétetett 1944. december 12-én du. 3 órakor a Svájci Követség V. Vadász u. 29. sz. épületében.

Megjelent Lauffer Nándor és előadja a következőket:

Kb. hat hete futári szolgálatot teljesítettem a követség kivándorlási osztályán. F. hó 8-án de. 1/2 11 óra tájban eltávozóban voltam, amikor 1 nyilas, aki a VII. ker. nyomozó parancsnokának mondotta magát, igazolásra szólított fel, és amikor a követségi futárigazolvánnyal igazolni kívántam magam, azt eltépte és bekísért a Dohány templomban lévő rendőrőrszobára. Ott tartottak másnap reggelig. Másnap de. 9 órakor átkísértek a Teleki tér 4. sz. alá, ahol a zsidó férfiak gyűjtőtáborára van. Itt elszedtek tőlem mindent, cigarettát, ceruzát, órát, és pénzt is, 700 pengőt, és anélkül, hogy kihallgattak volna, letereltek bennünket az udvarra, ott tízes sorokba állítottak azzal, hogy majd letizedelnek, mert állítólag egy fiú megszökött. Ezt a fiút azonban időközben megtalálták és lehozták az udvarra, és ott mindannyiunk szeme láttára a szökés kísérlete miatt agyonlőtték. A fiú nevét nem tudom, kb. 18-20 éves lehetett. Ugyanekkor egy másik fiút agyba-főbe verték, mert betegsége miatt nem jött le az udvari sorakozóra, hanem fennmaradt a szobájában, állításuk szerint elbújva.

Azt hiszem még szombat du. történt, hogy kerestek egy vízvezetéki és egy villanyszerelőt, hogy a szomszéd Teleki tér 5. sz. házban, ahol beteg nők gyűjtőtáborára van, munkálatokat végezzünk. Én és egy barátom jelentkeztünk erre a munkára és átvittek bennünket a Teleki tér 5. sz. alá, hol a munkálatokhoz a megfelelő szerszámokat kaptunk. Két napon keresztül dolgoztunk még éjjel is, azzal az elgondolással, hogy ott maradhassunk az épületben, és onnan valahogy megszökhessünk. A munkálatokat felügyelet nélkül végeztük, és így alkalom volt arra, hogy a nálunk lévő szerszámokkal egy vasajtót kinyissunk, egy újabb pincehelyiségbe kerültünk, amelyet az utca felé egy vasredőny zárt el. Ezt a redőnyt nagy munkával szintén kifeszítettük, ma de. 10 órakor az utcára kerültünk, Bethlen tér 2. sz. alá, a Nemzetközi Vöröskeresztkórházba mentünk, onnan egy ismerős rendőr kíséretében jutottunk a követségre.

A férfiak osztályán élelmet egyáltalán nem kaptam, de nem kaptak élelmet az ott lévő férfiak sem, beszéltem olyannal, aki már 4 napja nem evett, legfeljebb csak annyit, amennyit a kiürített zsidó lakásokban itt-ott elhullajtva találtak. A női osztályon osztottak levest, naponta egyszer. Amíg ott dolgoztunk, mi is tudtunk levest szerezni. A beteg nők orvosi ellátása nagyon hiányos volt, úgy emlékszem, volt vagy három tört lábú nő, aki már 3-4 napja feküdt ott, és még nem volt gipszben a lába. Az egész épületben becslésem szerint 25-30 nő

lehetett, egy zsidó orvosnő kezelte őket, egy zsidó ápolónő segítségével. Ami a nőkkel való bánásmódot illeti, ott semmi említésre méltót nem tapasztaltam, kivéve azt az esetet, amikor egy idegbajos nő kiabálni kezdett, egy nyilas agyba-főbe verte őt.

Megjegyzem, hogy a követség épülete előtt egy futártársammal Fried Aman-nal fogtak el, ő is a Teleki térre került, az én távozásom után még ottmaradt. A Teleki téren találkoztam a követség egy tisztviselőjével, aki szintén ott maradt még. Hallomásból tudom, hogy azért mert keresztény iratokkal akarta igazolni magát, többször úgy megverték, hogy két ízben is elájult. A verés nyomai látszanak egész testén.

Vallomásom jól van felvéve.

s. k. Lauffer Nándor

*Eredeti, géppel írott másolat, aláírás nélkül.
MZSL-I-M-DEGOB-3659.*

381. a.)
1944. december 12.

**Reichenfeld Rezső felterjeszti Bergmann Árminnak, a nagy gettó III. körzete
előljárójának és Szirt Miklós hadnagynak, a rendészeti örök parancsnokának
a rendőri szolgálatra alkalmas férfiak névjegyzékét**

III. körzet t. előljárójának
Síp u. 12. I. 27.
Szirt hadnagy úrnak

Trostler Mózes (ny.) államrendőrségi det. f. / 77 éves		
Pollák Ödön	77 éves	tizedes
Metal Zobelsohn Lipót	67 éves	közember
Kohn J. Károly	58 " "	szakv.
Glück Sámuel	69 " "	tizedes
Belák Géza	60 " "	közember
Nagy Ágoston	65 " "	" "
Nagy Samu	63 " "	főtüzér
Perl Richárd	68 " "	őrmester
Krausz Sámuel	72 " "	tizedes
Neumann Jenő	62 " "	örvezető
Lustig Antal		
(50% h[adi]r[okkant].)	62 éves	törzsőrmester
Dr. Zilzer Arnold	72 éves	ezredorvos
Tusák Dezső (50% hr.)	60 " "	szakv.
Ház Dezső	58 " "	tizedes

Reichenfeld Rezső
v. tiszthelyettes
h. parancsnok

381. b.)
1944. december 12.

**Lépold Béla házparancsnok a körzeti előjáró helyettesének felterjeszti
a Wesselényi u. 4. sz. házból rendőri szolgálatra jelentkezők névjegyzékét**

Körzeti előjáró helyettes úr!
Síp u. 12. I. 27.

Jelentem, hogy a Wesselényi utca 4. számú házból a következők jelentkeztek rendőrségi szolgálatra:

IV. 23. Polacsik Lajos	69 éves	őrmester
IV. 25. Balassa Jakab	69 " "	csendőr őrmester
IV.23. Dr. Reismann Ödön	66 " "	hadnagy
I. 3. Grünwald József	72 " "	őrmester
I. 3. Havas Hugó	72 " "	" "
I. 3. Liebermann Zsigmond	67 " "	szakaszvezető
II. 11. Tibor Sámuel	63 " "	százados
I. 1. Schulzer Dezső	63 " "	százados

Lépold Béla
házparancsnok

Eredeti, ceruzával írott névjegyzékek, Reichenfeld Rezső és Lépold Béla saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

382. a.)
1944. december 13.

**A Svéd Vöröskereszt magyarországi kirendeltségének Gazdasági Osztálya
a Textilközponttól engedélyt kér 300 000 pengő értékű áru vásárlására**

Textilközpont Nagytekintetű Igazgatóságának,

Budapest
VI. Paulay Ede utca

Tisztelettel kérjük a Nagytekintetű Igazgatóságot, hogy intézményeink, kórházaink és gyermekotthonaink részére különböző textilgyáraknál

P 300 000,-

értékben különféle textilárakat, mint lepedővásznat, csecsemőflanelt és egyes népruházati cikkeket készpénzfizetés ellenében megvásárolhassunk.

Tekintettel altruista és emberbaráti célkitűzéseinkre és azon körülményre, hogy a jelenlegi súlyos helyzetben az arra leginkább rászorult osztályok részére kívánunk segítyt nyújtani, tisztelettel kérjük és bizton reméljük kérelmünk kedvező elintézését.

Nagyrabecsülésünk jelentése mellett vagyunk
kiváló tisztelettel

[két olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott, magyar nyelvű tisztázat, a „Svéd Vöröskereszt Magyarországi Kirendeltségének Gazdasági Osztálya, Budapest, V. Zrínyi utca 16.” feliratú fejléces levélpapíron, a Svéd Vöröskereszt svéd és magyar nyelvű körpecsétjével, a Gazdasági Osztály két munkatársának saját kezű aláírásával.

MNL OL-P 1577.

Az irat alján, a bal margón kézzel írva: „Rajk! textilzárlat”

382. b.)
1944. december 13.

Kimutatás a Svéd Vöröskereszt ebédakciója keretében 1944. november 30-tól december 13-ig kiosztott adagokról

Ebédakcióról szóló kimutatás

1944.

				Összesen
XI. 30.	Teréz körúti étkezde	<u>200 adag</u>		200 adag
XII. 1.	" "	300 " "		
	Erzsébet téri " "	<u>140 " "</u>		440 " "
XII. 2.	Kecskeméti utcai " "	40 " "		
	Teréz körúti " "	300 " "		
	Erzsébet téri " "	<u>140 " "</u>	1	480 " "
XII. 3.	Kecskeméti utcai " "	40 " "		
	Teréz körúti " "	300 " "		
	Erzsébet téri " "	<u>140 " "</u>	2	480 " "
XII. 4.	Kecskeméti utcai " "	40 " "		
	Erzsébet téri " "	140 " "		
	Teréz körúti " "	<u>300 " "</u>		480 " "
XII. 5.	Teréz körúti " "	300 " "		
	Erzsébet téri " "	140 " "		
	Kecskeméti utcai " "	<u>40 " "</u>		480 " "
XII. 6.	Kecskeméti utcai " "	40 " "		
	Erzsébet téri " "	140 " "		
	Teréz körúti " "	<u>300 " "</u>		480 " "
XII. 7.	Kecskeméti utcai " "	40 " "		
	Erzsébet téri " "	140 " "		
	Teréz körúti " "	<u>300 " "</u>		480 " "
XII. 8.	Erzsébet téri " "	140 " "		
	Teréz körúti " "	300 " "		
	Kecskeméti utcai " "	<u>40 " "</u>		480 " "
XII. 9.	Kecskeméti utcai " "	40 " "		
	Teréz körúti " "	300 " "		
	Erzsébet téri " "	<u>140 " "</u>		480 " "
XII. 10.	Teréz körúti " "	300 " "		
	Erzsébet körúti " "	140 " "	3	
	Kecskeméti utcai " "	<u>40 " "</u>	(Gyermek osztály)	480 " "

¹ E sor mellett kézzel írva: „40 db hiány!” Az eredetiben írógéppel aláhúzott számok itt is aláhúzva szerepelnek.

² E sor mellett kézzel írva: „40 db hiány!”

³ E sor mellett kézzel írva: „40 db hiány?”

XII. 11.	Teréz körúti " "	150 " "		
	Erzsébet téri " "	310 " "	(140 diét. + 170 rend.[elés])	
	Kecskeméti utcai	20	⁴	
	Teréz körúti " "	200 " "	(menekült)	
	Kecskeméti utcai " "	<u>50 " "</u>	(Gyermek osztály)	710 " " ⁵
XII. 12.	Erzsébet téri " "	140 " "	⁶	
	Kecskeméti utcai " "	40 " "		
	Teréz körúti " "	300 " "		
	Teréz körúti " "	100 " " ⁷	(Menekült)	580 " "
	100 " " ⁸			6250 ebéd
XII. 13.	Erzsébet téri étk.			140 " "
	Teréz körúti " "			300 " "
	Teréz körúti " "	menekült		
	magyarok megsegítésére	250		100 " "
		helyett		
	Kecskeméti utcai étk.			<u>40 " "</u> 6830 " "

*Géppel írott és kézzel, tintával javított tisztázat.
MNL OL-P 1577.*

⁴ A géppel írott sort utólag tintával áthúzták és melléírták: „Nem lett átvéve!”

⁵ Itt eredetileg 730 szerepelt, ezt tintával áthúzták és föléje írták a 710-et.

⁶ E sor mellett kézzel írva: „le 20 diétás”.

⁷ Itt eredetileg 200 szerepelt, ezt kézzel javították 1-re.

⁸ E sortól tintával írva.

383. a.)
1944. december 13.

Jelentés a VKNB Akácfa u. 30. alatti szükségkórházának alkalmazottairól

A Genfi Nemzetközi Vöröskeresztbizottság Magyarországi Kirendeltsége védelme alatt álló Szükségkórházak 1. sz. fiókjának beutalt alkalmazottai:

1. Deutsch Ignác	Budapest	1909	Weisz Vera	m. kir. 701. és
idegen állampol-
gárokat gyűjtő zlj.
pság. leszerelése.
2. Weisz Béla	Sátoraljaújhely	1903	Szücs Teréz	

[olvashatatlan aláírás]
egy. m[agán]. tanár
vezető főorvos

*Eredeti, géppel írott tisztázat, a főorvos saját kezű aláírásával, „A Genfi Nemzetközi Vöröskeresztbizottság Szükségkórházának I. sz. fiókja. Budapest VII. Akácfa u. 30.” feliratú vöröskeresztes körpecséttel.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

383. b.)
1944. december 13. körül

Jelentés a VKNB budapesti képviselte Lajos u. 22. sz. alatti gyermek- és csecsemőotthonának a nagy gettóba költöztetéséről

Jelentés¹

Nemzetközi Vöröskereszt Lajos utca 22. alatti gyermek és csecsemő otthonát mely három héten keresztül dr. Körössy Ferenc dr. gondnoksága alatt működött december 12-én reggel a rendőrség kiűrtette. A mintegy nyolcvan főnyi bentlakókat a Klauzál térre hozták ahol a 13-as házban ideiglenes elhelyezést nyertek. Másnap sikerült a csecsemőket az Akácfa utca 38. alatti csecsemőotthonban anyjukkal együtt elhelyezni míg a serdültebbek részben az Akácfa utca 32. alatti gyermekkertben,² részben a gettóban élő rokonaiknál részben a

¹ Az iraton nincs dátum, tartalmából következtethetően legkorábban kb. december 13-án keletkezhetett.

² A német Kindergarten szó szerint fordítása, magyarul: óvoda.

Goldmark teremben nyertek elhelyezést. Két gyereket a Svéd Vöröskereszt megbízásából Fleischmann doktor vitt magával svéd védett házakba.

A kiköltöztetés alkalmával a nyolcvan ember csak egy fuvarnyi holmit vihetett magával azon kívül amit a hátán el tudott vinni. Az üresen maradt házat a rendőrség lezárta. A házban maradt így módon a Vöröskereszt tulajdonát képező mintegy négyszáz kilogramm élelmiszerkészlet és a jobbára az ápoltak tulajdonát képező ágyak, ágynemű, textilfehérenemű és ruházat. A ház többi bútora a budai gettósítás idejéből³ oda szorult kilenc idős emberé volt, ezek jelenleg még a Klauzál tér 13. alatt laknak. Feltétlenül érdemes volna oly irányban eljárni, hogy úgy a Vöröskereszt mint az ápoltak, [a] személyzet és az aggok hozzájuthassanak tulajdonaikhoz.

Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás és keltezés nélkül.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Az irat alján kézzel, ceruzával írt megjegyzés: „Colombus [sic!] u. 46. igénybe vettek 3000 főre üstöt, edényeket vissza és az élelmiszerkészletet.”

³ A jelentés írója minden bizonnyal 1944 júniusára céloz, amikor a főváros I–XIV. kerületeiben sárga csillaggal megjelölt házakba kényszerítették a zsidókat. Ezzel kapcsolatban lásd a 16. sz. dokumentum 18. jegyzetét.

Jelentés a Zsidó Tanácsnak a körzeti előjárók értekezletén elhangzott panaszokról, problémákról: három orvos a betegek meglátogatását megtagadta; a nagy gettó megtisztítása; istentisztelet tartása a nagy gettóban; a gyógyszerellátás javítása

A kerületi előjárók mai értekezletéből a következőket jelentjük:

1./ Három orvosra jött panasz nevezetesen dr. Roth Jenő, Wesselényi utca 40, dr. Nádas, Wesselényi utca 24, és a központban működő dr. Weiner Mór, hogy a betegek meglátogatását megtagadták. Az egyik beteg orvos nélkül meg is halt. Aczél főorvos úr útján sürgősen orvosolni kell ezt a helyzetet mert minden előjárónak ilyen panasa van.

2./ A teljes decentralizációt akarván keresztül vinni úgy a segélyezést mint az ellátást Szidivel [Feldmann Szidónia] egyetértve körzetenként teljesítjük, előforduló segély igényléseket tehát ajánló sorokkal az összeg megjelölésével szíveskedjenek a kerületi előjáróhoz utasítani.

3./ A gettó udvarai és utcái piszkosak. Az előjárók panaszzolják a tisztító eszközök hiányait. Megbízta Renner urat, hogy 50 drb. cirok seprőt, 50 drb. vesző seprőt és 50 nagy szemétlapátot és 50 drb. nagy lapátot szállítson be Szidihez [Feldmann Szidónia]. Hiányzik egy olyan személy akinek mozgási szabadsága van és a beszerzéseket végezhetné és ezt másra nem is szabadna igénybe venni.

A kijárási engedéllyel bírók közül egyet erre ki kellene jelölni. A legpiszkosabb az egész gettóban a székház. A szemét elégetését napok óta hiába sürgetjük.

4./ A központban hiányoznak a gépirók és a futárok.

5./ Engedélyt kell kérni, hogy pénteken délután Istentiszteletet tarthassunk és arra délután kettőtől négyig a gettó lakói is részt vehessenek. Ugyancsak szombaton 9–1-ig. Persze ha megoldható lenne az általános szabad közlekedés, akkor ez elesnék.

6./ Klein pénztárfőnök úr kifogásolja, hogy az egyes segélyeket csak az azt kiosztó tanácsos írja alá, de nem a juttatott. Minthogy ebben igaza van, a Tanácsnak a figyelmét erre fel kell hívni.

7./ A Klauzál téri csarnokban elhelyezett gyermekek és a ház parancsnokának a Tanács nevében Kanizsai igazgató urat kineveztem, ugyanőt javasolom a 12 éven aluli gyermekek ügyeivel megbízni az egész gettóban.

8./ Keservesen panaszzolják az előjárók a gyógyszerek teljes hiányát. A gettóban levő gyógyszerészeket be kellene osztani az előjárók mellé. Sürgősen ki kellene nevezni a kerületi orvosokat és gyógyszerrel kellene ellátni az előjáróságokat és a gyógyszerhiányra való figyelemmel kívül[ről] minél több gyógyszert behozni. A kórházba utalást úgy megváltoztatni, hogy a kerületi orvos javasolja a beutalást, sürgős esetben egyenesen a kórházba küldi, nem sürgős esetben a kerületi előjáró beküldi a javaslatot az ágynyilvántartóhoz, aki a hely szerint a beutalást eszközözi. Ezáltal az ügyfél forgalom s a betegeknek ide-oda küldése megszűnik.

Szegő

*Géppel írott, eredeti tisztázat, Szegő Miklós saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

*A feljegyzés aljára kézzel, ceruzával a következőket írta Szegő:
„9./ Ellenőrzés
10./ A Klauzál téri csarnokban van 300 q fa és szén.”*

**384. b.)
1944. december 13.**

A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztossal a nagy gettóba beszállított gyerekek elhelyezéséről, újabb beszállítások elhalasztásáról, a gettó élelmezéséről

Reggel beszéltem tel. Solymossyval, és érdeklődtem a Nemz.[etközi vöröske-resztes] intézményekről. Közölte, hogy távollétében megállapodás ellenesen beszállították előzetes értesítés nélkül a gyerekeket. Nem tudott róla. Megkérdeztem, adtak-e halasztást? Erre sem tudott választ adni. Kértem megbeszélésre alkalmat, Pesten, mire közölte: holnap reggel 8^h az Egyetem utcában fogad. Vá-
zoltam a gettóban levő tarthatatlan állapotot.

De. felkeresett Weigmann¹ úr, a genfi megbízott és érdeklődött a beszállított gyermekek sorsa felől. Megmutattam, a székházban elhelyezetteket és az ottele-
vő szükségkórházat. Szörnyülködve látta és kérésemre beleegyezett, hogy még a mai napon felkeresi Solymossyt. Azonnal felhívtam és du. 2 h-ra várta látogatását. Du. újból beszéltem Solymossyval, [a]ki közölte hogy [december] 22-ig adott saját felelősségére a beköltözésre haladékokat, és intézkedett, hogy addig senkit gettóba ne szállítsanak. Később újból beszéltem telefonon és kérdésem-
re megismételte a 22-i halasztást. Újból közöltem, hogy a gyerekeket az iskola épületekben akarjuk elhelyezni és azok kb. 20-án adódnak át.

Du. Rosta tan.nal beszéltem telefonon és kértem a kenyér mennyiséget. Je-
lezte, hogy ott zavarok vannak és igyekezzünk magunk sütni. Kértem gyerekek részére szója-kolbászt. Kiutalt ezenkívül borsópüré lisztet. Farkas igazgatóval napi 10 q kolbász és egyelőre 20 q borsólisztet, utóbbit 100 q-ig kaphatunk. Kö-
zölte, hogy Mohai főpolg.nek előadta rendészeti aggályainkat és reméli, hogy az intézkedés jeleit rövidesen látni fogjuk. Kért, hogy sürgős beadványban kér-
jük a kiutalt élelem anyagi fedezetének rendezését, amit főpolg.nál el fog intéz-
ni, már tárgyalt vele erről.

Este W.[ilhelm] és Krauss urakkal általános kérdésekről tárgyaltunk jelen
volt St[e]r[n]. és K.[omoly] is.

Stöckler

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, az „OMIKE Kulturtanácsa Irodalmi Akció Budapest, VII. Síp utca 12. Telefon: 423-930” feliratú fejléces levélpapír hátlapján, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával. A feljegyzés és az aláírás két kü-
lönböző tintával került az iratra.*

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

¹ [Sic!] Helyesen: Weyermann. Stöckler Lajos bizonyára nem értette jól a bemutatkozáskor a VKNB új budapesti képviselőjének nevét.

384. c.)
1944. december 13.

A Zsidó Tanács feljegyzése a napi feladatokról

3 w. fa behozatala. Löwingertől utalvány. Papírhulladék átvétele. Dr Földesnek.²

Szidi [Feldmann Szidónia]
500 drb. tápszer bejött-e? XII. 14.³
Új üstök?⁴
Szatyory
liszt.
olaj. 33 q⁵
sütőde.
gyermekkonyha?

Gráber: Bárdi, Komlós keresni.
Körzetvezetőkkel
Kurzweil dr.: válaszolni Weiss Alice kórháznak.
Szervezési szab.[ályzat]

Solymossyt telefonon keresni.
Kállay szén.

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

² A nevet utólag, ceruzával írták e sor mellé.

³ A dátumot utólag, ceruzával írták e sor mellé.

⁴ E sor mellett ceruzával írt dupla „pipa” jel, valószínűleg az elintézés jeleként.

⁵ A mennyiséget utólag, ceruzával írták.

385.
1944. december 13.

**Bagi Jenő I. kerületi nyilas körzetvezető-helyettes utasítása két zsidó „kölyök”
átadásáról a Zsidó Tanácsnak**

Utasítom B e r e c z k i Sándor testvért, hogy Kassai Ferenc és Shick Tamás
nevű zsidó kölyköket a Síp utcai zsidótanácsához [sic!] szállítsa megőrzés végett.

KITARTÁS! ÉLJEN SZÁLASI!

Bagi Jenő.
ker. vezető h.

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Bagi Jenő saját kezű aláírásával, a Nyilaske-
resztes Párt – Hungarista Mozgalom fejléces levélpapírján, az I. kerületi szervezet
körpecsétjével.*

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

A budapesti svájci követség jegyzéke a Külügyminisztériumhoz: svájci védelem alatt álló, San Salvadori-i állampolgárságú személyeket lakásukból elhurcoltak, deportáltak, a Minisztérium közbenjárását kéri

Nr. 453. h/ak

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

A svájci követség a San Salvador-i érdekek képviselőjeként tisztelettel a következőket hozza a Magyar Királyi Külügyminisztérium szíves tudomására:

Dr. Bálint Gyuláné szül. Ábrahám Magdát, a G. 688/942. sz. állampolgársági igazolvány tulajdonosát 1944. december 3-án lakásáról – Budapest, V., Pozsonyi út 40. – a budaörsi pályaudvarra szállították és ott december 8-án bevonították.

Mayer Indigné szül. Steinmetz Margitot, az I. 1050/942. sz. állampolgári bizonyítvány tulajdonosát 1944. december 8-án Budapest V., Katona József utca 26. sz. alatti lakásáról a rendőrség elhurcolta.

Ungár Jenőt és Ungár Jenőné, az U. 1902/942. sz. állampolgársági bizonyítvány tulajdonosait 1944. december 3-án Budapest, Columbus utca 46. sz. alatti lakásukról a gettóba szállították.

Löwenheim Lipót, az L. 1671/942. sz. állampolgársági bizonyítvány tulajdonosát 1944. december 4-én Budapest, Ág utca 3. sz. alatti lakásáról a Svábhegyi Politikai Rendőrségre vitték. Löwenheim úr 66 esztendő, szívbeteg öregember.

Gewürtz Ferdinánd urat és feleségét, Gewürtz Ferdinándné asszonyt, valamint Gewürtz Éva és Gewürtz Valéria kisasszonyokat, a G. 1914/942. sz. állampolgársági bizonyítvány tulajdonosait; Gewürtz Miksa urat, a G. 1915/942. sz. állampolgári bizonyítvány tulajdonosát, Gewürtz Jenő urat, a G. 1916/942. sz. állampolgársági bizonyítvány tulajdonosát; Reiner Dezső urat és feleségét, Reiner Dezsőné asszonyt, valamint Reiner Erika kisasszonyt, az R. 1819/942 sz. állampolgári bizonyítvány tulajdonosait, 1944. december 12-én délben Budapest, Kárpát utca 3. sz. alatti lakásukról elhurcolták.

Dr. Grün Sándor urat, a G. 174/943. sz. állampolgársági bizonyítvány tulajdonosát, lakik: Budapest, V. Wekerle Sándor utca 22., Bálvány Panzió, 1944. december 12-én, az Országház Kávéházban 14 óra tájban tartott razzia alkalmával letartóztatták. Dr. Grün úr 65 esztendő és beteg.

A svájci követség kéri a Magyar Királyi Külügyminisztériumot, szíveskedjék a szükséges intézkedéseket megtenni annak érdekében, hogy az elhurcolt személyeket, akik a svájci követség védelme alatt állnak, lakásukba visszahozzák; egyidejűleg megragadja ezt az alkalmat is, hogy a Magyar Királyi Külügyminisztériumnak kiváló nagyrabecsülését kifejezésre juttassa.

Eredeti, géppel írott, német nyelvű tisztázat, a svájci követség Idegen Érdekek Képviselői Osztálya fejléces levélpapírján, a követség német nyelvű körpecsétjével, aláírás nélkül.

MNL OL-K63-1944-43-13.214.

A jegyzék első oldalának jobb felső sarkában kézzel írva: „Lássa Bagossy követ úr. Bp. 1944. XII. 14. [olvashatatlan szignó].” A jegyzéket december 16-án másolatban megküldték a Belügyminisztériumba azzal, hogy az ügyet vizsgálják ki és az eredményről küldjenek értesítést.

387. a.)
1944. december 14.

**A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő,
miniszteri biztossal a gyermekotthonok betelepítéséről a nagy gettóba, a VKNB
várható reagálásáról és a nagy gettó élelmezéséről**

Jelen voltak:
Stöckler
Földes dr.
Nagy dr.

Solymossy közli:

Érkezésünkkor már ott volt Sztchlo lelkész és még egy megbízott a Nemz[et]k[özi Vöröskereszt]-től. Nem voltunk ottlétükről előzőleg tájékozódva. Beszélgetésünk folyamán először a gyermekotthonokról ill. behelyezéséről esett szó. Álláspontunk kellően alátámasztva: feltétlenül megfelelő idő engedélyezendő keresztülvitelre. A kijelölt épületek átadásáról gondoskodni kell; ennek megtörténte után azokat higiénikus állapotba hozni és egy épületet berendezni és utána az első otthont áttelepíteni. Az ott felszabaduló berendezéssel a következő épületet felszerelni és ugyanígy folytatólagosan a többit is. Fixíroztuk, [december] 24-ig a lebonyolítást. A sima keresztülvitel azonban csak az épületek kellő időben történő rendelkezésre bocsátása mellett lebonyolítható. Közöltük, hogy úgy ezt a feladatot, mint a jelenlegi létszámú gettót tovább vezetni csak akkor vállalhatjuk, ha biztosítékot kapunk, hogy 8-10 napig minden további betelepítés szünetel. Válasza: nem nyújthat biztosítékot mert nem tudja, mikor kap utasítást a védett területen levők betelepítésére, mert a semleges államok nem ismerték el a kormányt. Figyelmébe ajánlottuk, hogy a mi munkánk nem lehet függővé téve a semleges államok magatartásától és még kevésbé a Nemzetközi Vöröskereszt intézményeinek behelyezése hozható azzal összefüggésbe. Újból kértük a türelmi időt. Ezután a Vöröskereszt megbízottak távoztak. Abban állapotunk meg, hogy két órakor telefonon válaszol. Utána Hangya [Szövetkezet] és a fűtők ottlakását kértük meghosszabbítani. Pár napot engedélyezett. A Páva utcában levő két vagon daraszén beszállíthatását, a Rumbach u. 13. lakások felszabadítását, Wesselényi u. 44. alá rendőrt, valamint gumibotokat kértünk. Ígéretet tett elintézésre. Bejelentettük a Wesselényi u.-i palánk fa elvitelét, kértük visszaszállítani. A Gettó közlekedést 9–11 és 2–4 [óra között] ígérte még a mai napon elintézni. Újabb 40 drb. igazolvány nyomtatványt adott. Du. 2^h-kor felhívtam és közölte, hogy néhány napig tömeget nem szállít be. Egyebekben 24-ig az intézményeket be kell telepíteni. Kértem holnapra találkozót, nem tudott még választ adni. Du. 4^h-kor újból felhívtam, megismételte a korábban mondottakat és kért, reggel 8^h-kor hívjam újból fel. De. Dr. Földes városházán járt, a kiutalt élelmiszerek szállítása és anyagi fedezete ügyében. 6 vagon lisztet kapunk, a hüvelyesek miatt még a malmokkal kell beszélni. Rosta tan. közölte, hogy a főváros elő-

legezi a költségeket. Este Munkácsy u. 19. alatt voltam Bauerrel az étkezés feljavításához szükséges fedezetek előteremtése miatt. Remélem e kérdés kedvezően rendeződött.

Stöckler

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**387. b.)
1944. december 14.**

A Zsidó Tanács feljegyzése a napi teendőkről: nagy gettó élelmezése, orvosok kinevezése, hirdetések kifüggesztése

Szidi [Feldmann Szipónia]: Fát beszállítani

Pékség?

Szója, borsóliszt.

Tápszer.

Üstök Sternhez

Dr. Nagy: Három orvos¹

Kerületi orvosok kinevezése?

Dr. Szegő: Tisztasági felügyelőt.

Gráber: Épület kiürítés

Névjegyzék

Klauzál tér 11. alatt szén, fa

Kurzweil dr.: Hirdetmény nyomtatvány

Minden házban kerületi vezető

neve és irodája kifüggesztendő

Bauer: Gyógyszerek?

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

¹ Ezzel kapcsolatban lásd a 285. c.) sz. dokumentum 1. pontját.

387. c.)
1944. december 14.

**Jelentés a Zsidó Tanácsnak: a nyilasok a nagy gettó számára vásárolt élelmet
nem engedik be a gettóba**

Pro memoria!

December 10-én elhoztunk a Hűtőházból 60 láda fagyasztott tojást kb. 900 kg súlyban, és 4 hordóban fagyasztott tojást kb. 600 kg. súlyban /nettó/. Az árut Szondi utca 76. sz. alatti Sajtüzemhez küldtük be, hogy onnan triciklivel osszuk szét az otthonok és a gettó között.

Ma reggel, amikor az árut el akartuk vitetni, azt nem engedték ki azzal, hogy csak a Nyilaskeresztes Párt külön engedélyével szállítható el.

[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott tisztázat, olvashatatlan saját kezű aláírással, „A SPANYOL KÖVETSÉG és a Nemzetközi Vöröskeresztbizottság Magyarországi Kirendeltsége védelme alatt álló otthonok GAZDASÁGI INTÉZŐSÉGE” szövegű körbélyegzővel.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

387. d.)
1944. december közepe

Feljegyzés a nagy gettó élelmezési szükségleteiről

A jelenlegi technikai felkészültséggel nyújtható gettó-élelmezés.²

Hétfő:	babaleves tésztával	4 dc.
Kedd:	káposztafőzelék	3 "
Szerda:	burgonyaleves	4 "
Csütörtök:	sárgaborsó főzelék	3 "
Péntek:	köményleves + tészta	4 "
Szombat:	sólet	3 "
Vasárnap:	zöldségleves + tészta	4 "

² Emellett kézzel írva: „1944. XII.”

Fentiekhez anyagfelhasználás

1000 személyre

	Zsír	liszt	bab	só	hagy- ma	paprika	tészta- betét	
bab leves 4 dc.	2.50	25.-	60.-	5.-	5.-	0.50	100.-	
Káposzta főzelék 3 dc.	2.50	20.-		5,-	5.-	0.50	buris ³ 100.-	káposzta 300.-
Burgonya leves 4 dc.	2.50	30.-		5,-	4,-	-50	burgo- nya 250.-	
S[árga]. borsó főze- lék 3 dc.	2.50	20.-	borsó 100.-	5.-	4.-	-.40	bors[ó] p[üré]. -.20	fokhagy- ma 1.-
Kömény leves 4 dc.	2.50	30.-	„	5.-	-	-.50	tészta 100.-	kömény 1.-
Sólet 3 dc.	5.-	20.-	bab 110.-	5.-	5.-	-.50	bors[ó] p[üré]. -.20	fokhagy- ma 2.-
Zöldség leves 4 dc.	2.50	30.-		5.-	5.-	-.50	vegyes zöldség 100-100 kg	

Még adható ételek,
ha kellő nyersanyag
rendelkezésre áll, a
következők:

Paradicsom leves 4 dc.	2.50	30.-	4.-	3.-			tészta 100.-	paradi- csom 30.-
Tarhonya 3 dc.	5.-	tar- honya 120 kg.	4.-				bors[ó] p[üré]. -.20	
Makaroni 3 dc.	m. fent.		5.-					
Pirított dara 3 dc.	„		4.-					

Dr. Lászlóné

³ Buris: hántolatlan gabonatermék, árpagyöngy; a gettóban leves, főzelék készült belőle.

Minta
Gyermek-élelmezés, 2–12 éves korig

		<u>Kalória</u>
Reggeli:	2 dc. szitmaltin ⁴	30
	2 dkg gy[ümölcs]. íz	45
t. o.	2 dkg. pritamin	–
ebéd:	3 dc főzelék /bab/	394
vacsora:	mint reggeli	30
		45
	napi 15 dkg kenyér	<u>387</u>
Összesen:		<u>931</u>

Jelenleg nyújtott
n é p é l e l m e z é s

ebéd:	3 dc főzelék v.	
	4 dc leves /bab/	394
	napi 15 dkg kenyér	<u>387</u>
	összesen:	<u>7811⁵</u>

Jelenleg nyújtható betegélelmezés

reggeli:	tea, v. szitmaltin (1 dkg méz, v. cukor)	70
	3 dkg gy. íz	68
ebéd:	3 dc leves (burgonya)	365
	3 dc főzelék <u>püre</u> (bab)	396
vacsora:	3 dc szitmaltin kávé	70
	5 " gy. íz	114
	napi 15 dkg kenyér	<u>387</u>
	összesen:	<u>1355</u>
		/1470/

	fenti étlap
veséseknek:	<u>sótlanul</u> , de édesen
<u>szíveseknek:</u>	a folyadékok csak 1–1 deci, de édesen
<u>felhizlálásra:</u>	mindenhez dupla zsiradék és cukor

Megjegyzés:

70 kg súlyú felnőtteknek, ki nem dolgozik minimális kalóriaszükséglete
2200–2500

Eredeti, géppel írott tisztázat, keltezés és aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.

⁴ Szitmaltin: az Ovomaltinhoz hasonló, tápláló kakaó/kávészerű háborús ital.

⁵ E számok mellett kézzel, tintával írott két nagy felkiáltójel.

388. a.)
1944. december 14.

Dr. Farkas Zoltán ügyvéd hálás zsidó ügyfeleitől megvásárolja ingatlanjukat

Adás-vételi szerződés.

amely a mai napon alulírott

eladók és alulírott dr. Farkas Zoltán ügyvéd, Budapest, V., Juhász Andor utca 24. sz. alatti vevő között az alábbi feltételek mellett jött létre:

Eladók eladják, és vevők¹ megveszik eladók kizárólagos tulajdonát képező, a Budapest Duna jobb partjának 3522 sz. telekkönyvi betétjében 7879/6 hrsz. alatt felvett ingatlant és annak minden néven nevezendő járulékait 100.000 P azaz egyszázezer pengő előre kialkudott vételárért. Vevő a vételarat jelen szerződés aláírásával egyidejűleg átvette és annak átvételét a szerződés aláírásával igazolja.

Vevő a szerződés aláírásának időpontjában lép az ingatlan tulajdonába, és ettől az időponttól kezdve viseli annak összes terheit, és húzza annak hasznát.

Eladók kezeskednek az ingatlan per- és tehermentességéről.

Eladók feltétlen beleegyezésüket adják ahhoz, hogy a tulajdonjog minden további megkérdezésük nélkül a Budapest Duna jobb partjának 3522 sz. telekkönyvi betétjében 7879/6 hrsz. alatt lévő ingatlanra vétel jogcímén minden további megkérdezésük nélkül dr. Farkas Zoltán vevő javára telekkönyvileg bekebelezessék.

A jelen jogügylettel kapcsolatban felmerülő minden néven nevezendő illetéket felek fele-fele arányban viselik.

Vevő a jelen szerződés aláírásával egyidejűleg lép az ingatlan birtokába, és viseli annak összes terheit.

Budapest, 1944. december 14.²

Előttünk mint tanúk előtt:

Dr. Farkas Zoltán

Eredeti, géppel írott tisztázat, Farkas Zoltán saját kezű aláírásával.

Karsai Elek irathagyatéka.

¹ Bár csak egy vevő vette meg az ingatlant, a szerződés szövegében itt többes számot használnak.

² A dátumot kézzel, tintával is ráírták a szerződésre.

388. b.)
1944. december 14.

Az a.) alatt közölt iratban szereplő ingatlan tulajdonosai igazolják, hogy dr. Farkas a Sztójay-kormány uralma óta számukra jelentős tevékenységet végzett, kijelentik: ingatlanuk adásvételi szerződését nem fogják megtámadni

Nagyságos
Dr. Farkas Zoltán ügyvéd úrnak
Budapest

Igen Tisztelt Ügyvéd Úr!

Ön részünkre a Sztójay kormány uralomra lépte óta állandóan jelentős ügyvédi ténykedést végzett. Szolgálatait a zsidókra vonatkozó törvényes rendelkezések folytán nem tudtuk honorálni, azokat azonban teljes mértékben értékeljük, és mihelyt arra mód nyilatkozik, teljes egészében honoráljuk.

Ezért megállapodtunk a következőkben:

Megállapítottuk közösen, hogy az Ügyvéd úrnak járó honorárium értéke megfelel a Duna jobb partjának 3522 számú telekkönyvi betétjében 7879/6 számú hrsz. alatt felvett ingatlan értékének. Ezért ezt az ingatlant juttatjuk Ügyvéd úrnak honorárium képpen. Erre vonatkozólag megállapodtunk abban, hogy az ingatlan átírása adásvételi szerződés formájában fog történni. A vonatkozó adásvételi szerződést aláírtuk. Kijelentjük, hogy bármily törvényes rendelkezések is jönnének, ez az adásvételi szerződés bennünket köt, azt meg nem támadhatjuk, illetve minden néven nevezendő esetleges törvény által biztosítandó megtámadási jogunkról már eleve lemondunk, mert hiszen az ingatlan ellenértékét az Ügyvéd úr ügyvédi munkája formájában már megkaptuk.

Kiváló tisztelettel:

*Eredeti, géppel írott tisztázata, aláírás nélkül.
Karsai Elek irathagyatéka.*

389.
1944. december 14.

**Hudwagner István lakatosmester új műhely kiutalását kéri
a Dolgozó Nemzet Hivatásrendjétől**

Tekintetes

D.N.H.R. kereskedelem céhbeli Hivatásrend

Budapest

Zsidógettó egység miatt a lakatosműhelyemet kénytelen vagyok áttelepíteni VII. Nagyatádi Szabó István u. 18. sz. alá, iparom folytatása végett. Ezen helyiség azelőtt is lakatos műhely volt és jelenleg üresen áll, kiigényelve még eddig nincsen. Mivel sürgős honvédelmi és közmunkáim vannak befejezetlenül, kérésem szíves gyors elintézését kérem.

Kitartás
Éljen Szálasi!

Hudwagner István
lakatos mester
VII. Klauzál u. 70.

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Hudwagner István saját kezű aláírásával.
BFL-IV-1476/a.-74531/1944.*

December 14-én Gulyás, a kiskereskedelem miniszteri biztosa mellé kirendelt pártbiztos engedélyezte a kérvényben megjelölt helyiség kiutalását azzal, hogy a ház légoltalmi parancsnoka és házfelügyelője jelenlétében leltárt kell felvenni az ott található árukészletről. Az utasítást Gulyás saját kezűleg aláírta és nyilas-keresztes körpecséttel lepecsételte. A kérvény első lapján Hudwagner saját kezű aláírásával igazolta, hogy egy iparigazolványt átvett.

Tervezet a Zsidó Tanács újjászervezésére

M A G Y A R O R S Z Á G I Z S I D Ó K S Z Ö V E T S É G E
(Zsidó Tanács)
újjászervezési tervezete

- I. Tanács
- II. Ügyvezetőség
- III. Titkárság és levelezés
- IV. Számvitel, ellenőrzés és könyvelés
- V. Keresztény Zsidók ügyosztálya
- VI. Lakáshivatal
- VII. Egészségügyi osztály (Kórházak, menhelyek, aggok háza, gyermekgondozók)
- VIII. Szociális osztály (Jelenlegi Pártfogó Iroda ügyköre: jótékonyág, felruházás stb.)
- IX. Élelmezés (Tömegkonyhák létesítése, népasztal, intézmények élelmezése)
- X. Temetkezési ügyek
- XI. Vallási és közoktatási ügyek
- XII. Hatóságokkal és képviselőkkel érintkező csoport (külföldi védettek ügyei, külföldi postaszolgálat, munkaszolgálatosok ügyei stb.)
- XIII. Jogügyi osztály (A Szövetség és tagok ügyeinek képviselője a zárt területen kívüli ügyekben)
- XIV. Műszaki osztály (Mérnöki és építészeti ügyek, karbantartás, légoltalom)
- XV. Rendfenntartás

Az újjáalakítandó Szervezet magába foglalja a jelenleg fennálló Pártfogó Irodát és a Temetkezési ügyosztályt (Chevra Kadisa), a népasztalt, minden egyéb ügyosztály újonnan szervezendő. Ezen Szervezetek személyzete teljes egészében átveendő. Újonnan szervezendő a Kórházi ügyosztály is, és ennek keretében kórházak is, a mai túlzsúfoltság megszüntetendő. Rendezendő a járványkórház kérdése is.

Az összes ügyosztályok a Keresztény Zsidók ügyeit is intézik, a speciálisan csak keresztény zsidókat érintő ügyeket a Keresztény Zsidók ügyosztálya (V.) intézi.

A zsidóknak zárt területen való elhelyezése folytán keletkezett új problémák megoldása: tömegétkeztetés, rendfenntartás stb. oly nehéz feladat a mai háborús viszonyok között, mely csak kellő előkészítés után valósítható meg. Például főzőüstök beszerzése szinte lehetetlen, hisz a jelenlegi tömegétkeztetést sem bírjuk a meglevő felszereléssel lebonyolítani.

A Szociális osztály[nak] működését a mainál nagyobb arányokban kell folytatnia. A zárt területen már ma elhelyezett zsidók legnagyobb része teljesen lerongyolódva, a legszükségesebb holmik híján tengődik. A Szociális ügyosztály feladatai közé fog tartozni a zárt területen élő zsidók produktív foglalkoztatásának ügye is (háziipari munkák, ipari műhelyek stb.).

Az újjászervezett Zsidó Tanács személyi létszáma előreláthatólag a következőképp fog kialakulni:¹²³⁴⁵⁶⁷⁸

I.	Tanács	12	IX.	Élelmezés ¹	40
II.	Ügyvezetőség	8	X.	Temetkezési ügyek ²	32
III.	Titkárság, levelezés	9 ³	XI.	Vallás- és közoktatás ⁴	120
IV.	Számvitel, ellenőrzés, könyvelés	24	XII.	Hatóságokkal érintkezők (postaszolgálat) ⁵	20
V.	Ker. Zsidók ügyei	12	XIII.	Jogügyi osztály ⁶	18
VI.	Lakáshivatal	60	XIV.	Műszaki osztály	15
VII.	Egészségügy (belső munkák) ⁷	40	XV.	Rendfenntartás	60
VIII.	Szociális ügyek ⁸	90		Összesen	560

A kórházak, menhelyek, népasztal stb. intézmények személyzete ezen összeállításban nem szerepelnek.

TITKÁRSÁG SZERVEZETE

Helyiségek:

A titkárság rendelkezésére bocsátandó lenne:

1./ a volt Munkácsi szoba

2./ a volt Katona szoba

3./ a volt főtitkári iroda

4./ a volt Csörgő szoba

1./ A volt Munkácsi szoba fenntartandó volna bizalmas tárgyalások, bizalmas diktandók és hasonló célokra.

2./ A volt Katona szobában dr. Kurzweil, a titkárság vezetője, Bruck György és Weisz Rezsőné titkárnőjük volna elhelyezendő. Ebből a szobából a 228-275 számú telefon, amennyiben a zsinór elég hosszú volna, a volt főtitkári irodába volna átteendő.

¹ E pont mellett kézzel írva: „Dr. Földes”.

² E pont mellett kézzel írva: „Trebitsch”.

³ E létszámtervezet mellé kézzel, kötőjellel hozzáírták: „12”.

⁴ E pont mellett kézzel írva: „Dr. Kertész” (!?)

⁵ E pont mellett kézzel írva: „Dr. Rosenberg”.

⁶ E pont mellett kézzel írva: „Dr. Tagi” (!?)

⁷ E pont mellett kézzel írva: „Dr. Nagy József”.

⁸ E pont mellett kézzel írva: „Dr. Földes”.

3./ A volt főtitkári irodában volna a titkárság irattára, valamint Krausz Sándorné és Éliás Edéné gépírónök és Rott Imréné irattárkezelő. Ugyanitt lennének a titkárságba beállítandó férfi tisztviselők is elhelyezve, előreláthatólag dr. Stammberger Sándor és dr. Stammberger Pál.

4./ A volt Csergő szobában felvilágosító iroda volna elhelyezve, amelynek célja a felek tájékoztatása és a tanács tagjainak tehermentesítése a felek tekintetében. Beosztva: dr. Földvári Tibor és Ormai Klára.

5./ Domonkos százados úr szobájában működne továbbra is: Gelléri Miklós, dr. Bródy Lászlóné és Melmer Jánosné.

6./ Dr. Szegő tanácsstag és dr. Rosenberg Sándor részére fenntartandó lenne a volt dr. Kohn Zoltán szoba.

7./ Az összes szobák folyosóra vezető ajtói zárva maradnak, kivéve a volt Csergő szobáé (felvilágosító iroda) és a volt Kohn Zoltán szobáé (Dr. Szegő és dr. Rosenberg szobája).

Eredeti, géppel írott tisztázat, dátum és aláírás nélkül. Megírásának időpontjára tartalmából következtettünk, a már működő Központi Zsidó Tanács átszervezéséről szól.

MZSL-XIX-Pásztor József hagyatéka

Berend Béla főrabbi levele a Nyilaskeresztes Párt vezetőségéhez: tiltakozik a zsidók üldözése miatt, követeli a felelősök megbüntetését, a rend helyreállítását

Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom
Legfőbb Pártvezetőségének
Budapesten
Andrássy u. 60.

Alulírott, főrabbi vagyok, a Zsidó Tanács tagja, meggyőződéses cionista. Fajnak tartom a zsidóságot, külön nemzetiségnek és végleges megoldásnak a Zsidó Országot. Céлом azonos az Önökével: a zsidóság kivándoroltatása. De ez csak a háború után lehetséges. Ha ezer évig tudtak várni a zsidókérdéssel, – várjanak még néhány hónapot, amíg elül Európában a harci lármák és ezt a problémát az összes érdekelt nemzetek és a világzsidóság hivatott képviselőinek bevonásával, egész világra szóló érvényességgel rendezni lehet. Hiszen nyilvánvaló, hogy ez nem egyedül magyar, hanem európai, sőt világkérdés. Ennek megfelelően, véglegesen és közmegnyugvásra csakis nemzetközi úton oldható meg.

Addig azonban szüntessenek meg mindennemű uszítást, bántalmazást, kegyetlenkedést. Toroljanak meg minden rémtettet, amit karszalagos banditák követnek el, mert ezek – a halálra rémült, védtelen, üldözött zsidókon elkövetett, kegyetlen gyilkosságok örök időkre beszennyezik a Nyilaskeresztes Párt és a magyarság nevét az egész művelt emberiség és a világ közvéleménye előtt.

Ha a Legfőbb Pártvezetőség garantálja a gettó biztonságát, meg az egyes személyek és családok életbiztonságát – majd nem lesznek bujkálók, mert senki sem vállalja a bujkálással járó, életveszélyes kockázatot, ha egyszer biztonságban meghúzhatja magát.

Teljesen alaptalan és nevetséges állítás, hogy a bujkáló zsidók a Hungarista Állam belső ellenségei, mert ezek kémkednek és merényletek[et] terveznek és hajtanak végre. A Párt nyomozati szervei és a rendőrség még egyetlen olyan esetet sem bocsátott nyilvánosságra, amelynek értelmi szerzői, vagy végrehajtói zsidók lettek volna. Légből kapott vádaskodás ez. Különben is, kik lennének a zsidók közül a szabotálók, kémek és merénylők? Hiszen mindkét nembeli fiatalságunk 50-60 éves korig vagy munkaszolgálaton, vagy sáncmunkán van, távol otthonától és szeretteitől! Az öregek, a betegek, vagy a kisgyermekesek talán? Ugyan kérem...!

Beköltöztünk a gettóba. Elkülönültünk a magyarságtól. Elszenvedtünk eddig is, sok sújtó rendelkezést és hajlandók vagyunk továbbra is minden elfogadható hatósági utasítást, vagy parancsot teljesíteni, de a kormányzat és főleg a Párt állja a szavát, legyen ura a helyzetnek, tegye meg a magáét és tanítsa módszerre saját szerveit és közegeit!

Hiszen még a Gestapo – amelynél engesztelhetetlenebbül soha senki sem gyűlölte a zsidóságot – is nyújtott bizonyos fokú védelmet a Zsidó Tanácson keresztül a pesti zsidóságnak.

Kérjük a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalomtól, hogy saját reputációja érdekében, biztosítsa a gettólakók védelmét, pusztá életét, a szűkösen megszabott napi élelemfejadagot és fegyelmezett pártszolgálatosaival tartsa távol a gettótól meg a védett házaktól az árpádsávós nyilas karszalaggal visszaélő, közönséges rablókat és gyilkosokat, mert ezek csak szégyent hoznak és gyalázatot a Hungarista Párt nevére.

Tegyük lehetővé – és biztosítsák is – hogy ha éhezve, fázva, dideregve és szenvedve is, legalább a gettóban vészelhessen át a csekélyszámú megmaradt zsidóság az ostrom hátralévő nehéz napjait.

Nyugodjanak meg: az utolsó hat év eseményei minden egyes magyarországi zsidóban, férfiban-nőben egyaránt, megérlelték a megmásíthatatlan elhatározást: KIVÁNDOROLUNK! NEM MARADUNK ITT! MÉG HA KÉRLELNÉNEK SEM! Kis türelmet kérünk még!

Tanácsstagtársaimmal együtt készséggel vennénk részt egy nagyon őszinte és közvetlen hangú, fenti tárgyú megbeszélésen, hogy bizonyos, elviselhető türelmi állapotot hozhassunk létre mindkét fél érdekében.

Személyem és zsidóságról vallott meggyőződéseim felől B o s n y á k Zoltán, a Zsidókérdést Kutató Magyar Intézet igazgatója és [a] „Harc” főszerkesztője, valamint S a r l ó s y József, az V. ker. Nyilaspárt egyik vezetője adhat bővebb felvilágosítást.

Illő tisztelettel:

Dr. Berend Béla
főrabbi, tanácsstag
Budapest, VII., Síp u. 12. I. em. 17.

Eredeti, géppel írott tisztázata, Berend Béla saját kezű aláírásával.

ÁBTL-V-129.355. Berend Béla iratai

A levelet, nem teljesen szöveghű formában, az irat lelőhelyének megjelölése nélkül közzétette: Schmidt, 1990, 343–345.

392.
1944. december 15.

**Bleier Jenő jelenti a Zsidó Tanácsnak: villamosvágányt fektetnek
a Csányi utcában a gettó faláig**

A kiküldött megbízott jelenti, hogy a Nagymező utcából a Király utcába kanyarodó villamos vágányzatból egy leágazó sínpart fektetnek a Csányi utcában a gettó faláig terjedően.

Azon túl a Klauzál térig, illetve a Csarnokig sínpar fektetve még nincs.

Bleier

*Eredeti, kézzel, ceruzával írott tiszttázt, Bleier Jenő saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

393.
1944. december közepe

Munkaszolgálatos behívó űrlapminta

Munkabehívó

A m. kir. Honvédelmi Minisztérium 152880. eln. XI./1944. számú utasítása folytán felhívjuk alant nevezettet, hogy a megjelölt helyen és időpontban, törvényes következmények terhe mellett, jelenjen meg.

Budapest, 1944. n. M. kir. Honv. Miniszt. XI. csoportfőnöke
egyben a katonai munkaszolgálat országos
felügyelője. Munkaszervezete.

Név:..... Id. sz.....

Lakhely:.....ker..... utca. Áll. sz.....

.....em. ajtószám. Csoport:.....

Sorozás napja: 1944.....n.

Minősítés:.....

Jelentkezés időpontja: 1944.n..... óra.

Jelentkezés helye:.....

Munka:.....

Felszerelés: munkaruha, csajka, evőeszköz.

Első jelentkezésénél 1 db kb. 6×6 cm nagyságú fényképét hozza magával.

A munkahelyre és vissza való közlekedésre 10 napig érvényes.

Ezen munkabehívó foganatosítandó:

Gobbi százados s. k.

.....
..... áll. számú munkabehívót átvettem:

Budapest, 1944.hón.

.....
olvasható aláírás

Eredeti, géppel sokszorosított űrlap.

Karsai Elek irathagyatéka.

A Zsidó Tanács naplója: tárgyalások Solymossy János rendőr törzsfőfelügyelő, miniszteri biztossal a gyermekek behelyezéséről a gettóba; istentisztelet tartásáról a gettóban, Solymossy előléptetéséről, a nagy gettó védelméről, Hadviseltek Bizottságának bekapcsolásáról a Tanács munkájába

Solymossyt egész de. nem tudtuk elérni. De. megjelent Szinnyey, aki a gyermekek elhelyezését akarta látni. Megmutattam az épületben elhelyezetteket és közöltem, hogy végleges elhelyezésük a bejelentett épületekbe fog megtörténni. Tudomásul vette.

De. folyó ügyek, élelmezési osztály felállítása.

Egy ideig részt vettem a körzeti előjárók megbeszélésén. Dr. Szegő megbízva az épület kiürítésével. Első istentisztelet Dohány és Rumbach utcai templomban. A közlekedést d.e. 9–11. és du. 2–4. [óra között] engedélyezték. Du. sikerült Solymossyval beszélni, aki közölte, hogy rendőrfőparancsnokká nevezték ki, és utódja az ő irányítása mellett¹ Lócsey [István] főfelügyelő lett. Kértem, hogy a folyó ügyeket intézze még el és adjon alkalmat találkozásra. Megígérte, hogy előzetes telefon érdeklődés után ad alkalmat majd erre. Kértem, hogy új hatáskörében vegye megfontolás alá a gettó védelmére tett javaslatunkat. Megígérte. Közölte még, hogy holnap Dr. Mohaival az ellátás anyagi kérdését tisztázzák. Kértem újabb intézkedését a gyerekek behelyezésére szolgáló épületek átadásához, mert nem látom biztosítva a prompt átadást.

Megbeszéltem Weyermann úrral, hogy holnap reggel 1/2 9^hkor a Vadászkiirtben felkeresem.

D.e. Dukesz és Faludi dr.-ral megbeszéltem a H[adviselt Zsidók]. B[izottság]. bekapcsolódását. Eszerint a rendészet, légo. hadigondozás ügyköreit továbbá ruhajavítás, kötöde, cipőjavítás, mosoda, üzemek felügyeletét veszik át. Továbbá adhatnak minden más osztályba szakmunka-társakat.

Stöckler

*Eredeti, kézzel, tintával írt tisztázat, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

¹ Az utolsó négy szót utólag, kézzel írták e sor fölé.

394. b.)
1944. december 15.

A Zsidó Tanács feljegyzése a napi feladatokról

Szidi [Feldmann Szidónia]: Fa, pékség?

Tápszer

üstök

Dr. Szegő: tisztasági felügyelő²

utcaseprőket³

Gráber: Épület kiürítés, gyerekek

Névjegyzék.⁴

dr. Kurzweil: telefonok

hirdetmény

Kerületvezető neve, irodája

tájékoztató

Beadványt (Gettó védelme)

Reggel 8^h telefon Solymossy

8³⁰ Weyermann Vadászkürt

Kutakat fűrni

Juszt 114-588 felhívni

Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, aláírás nélkül.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

394. c.)
1944. december 15. körül

Dr. Pásztor József előterjesztése a Zsidó Tanács számára a Magyarországi Zsidók Szövetsége Szociális Osztályának munkaköréről, főbb intézményeiről

A Magyarországi Zsidók Szövetsége Szociális Osztályának munkaköre:

1./ Gondoskodik a védett házakban, valamint az ún. gettórészekben a rászoruló lakosság élelmezéséről. E célból központjában (VII., Bethlen Gábor tér 2.), valamint a város 10-12 helyén népkonyhákat tart fenn oly módon, hogy ezek sok ezer főnyi tömeget képesek legyenek, a legegyszerűbb módon természetesen, naponta 1 tál étel nyújtásával ellátni.

2./ Gondoskodik a közegészségügy biztosításáról annak tudatában, hogy bármilyen ragályos betegség elterjedése nemcsak magát a zsidó lakosságot ve-

² E pont mellett dupla „pipa” jel látható, valószínűleg a kérdés elintézését jelöli.

³ Ua.

⁴ Ua.

szélyeztetni, hanem az egész város közönségét. E célból fenntart kórházakat, berendez ambuláns betegek számára gondozókat. Berendez az egyes nagyobb házakban vagy háztömbökben külön orvosi rendelőket és átmeneti betegszobákat, s ellátja a betegeket megfelelő élelemmel, gyógyszerrel és orvosi műszerekkel.

3./ Gondoskodik a védett házakban és a gettóban elhelyezett zsidó lakosság megfelelő nyilvántartásáról házanként és a-b-c névsorban is, hogy bármely percben mindenki, akit akár hatóságok, akár magánegyének keresnek, megtalálható legyen.

4./ Gondoskodik a még el nem helyezett lakosság megfelelő elhelyezéséről is.

5./ Gondoskodik a közrend fenntartásáról oly módon, hogy a felettes hatóságok engedélyével, saját tagjai közül megfelelő egyéneket rendőri szolgálatra oszt be, és kisebb nézeteltérések eloszlátása céljából házanként, vagy háztömbönként bíróságokat is megszervez. Ugyancsak kötelességének tekinti a köztisztaság biztosítását is az egyes lakásokban, házakban és utcákban.

6./ Gondoskodik a rászorultak segélyezéséről (pénzsegély, ruhasegély, gyógyszerellátás stb.).

7./ Gondoskodik a magukra hagyatott aggoknak összegyűjtéséről, elhelyezéséről, s ellátásáról.

8./ Gondoskodik a magukra hagyatott csecsemőknek és gyermekeknek elhelyezéséről és ellátásáról, illetve azoknak a gyermekeknek megfelelő foglalkoztatásáról is, akik nagyobb házakban, vagy háztömbökben vannak elhelyezve oly módon, hogy erre a célra megfelelő képesítésű pedagógusok munkáját veszi igénybe.

9./ Gondoskodik az átvonuló munkaszolgálatosok megsegítéséről élelemmel, ruhával, esetleg pénzzel, valamint egyes munkaszolgálatos-, vagy sáncmunkás századok ellátásáról is, amennyiben a közös konyhához szükséges konyhafelszerelést, a beszerezhető élelmiszeranyagot a hatóságok engedélyével továbbítja.

Mindezeknek a feladatoknak elvégzéséhez megfelelő adminisztráció szükséges, valamint kellő számú szakember /orvosok, gyógyszerészek, ápolók, konyhaszemélyzet/ igénybevétele.

Az adminisztrációs munkához és az élelmezés biztosításához jelenleg 160 személy szükséges, alapos és gondos redukció után, akiknek a névsorát tisztelettel mellékeljük. Az újabb feladat elvégzéséhez természetesen még újabb 100-120 személy alkalmaztatása volna szükséges, ez utóbbiak névsorát természetesen most nem mellékelhetjük.

Jelenleg működő intézményeink a következők:

1./ Központ, VII., Bethlen Gábor tér 2.

2./ Bölcsőde, VII., Akácfa u. 38.

3./ Gyermekotthon, XIV., Bácskai u. 58. [sic! helyesen: 58/c.]

4./ Gyermekotthon, X., Kelemen u. 1/c.

5./ Gyermekotthon, XIV., Róna u. 112.

6./ Gyermekotthon, VII., Akácfa u. 32.

7./ Gyermekotthon, VIII., Nagyfuvaros u. 4.

8./ Siketnéma Intézet, XIV., Mexikói út 60.

9./ Népkonyha, VII., Bethlen Gábor tér 2.

- 10./ Népasztal konyhája, VII., Wesselényi u. 13.
- 11./ Szükségkórház konyhája, VII., Bethlen Gábor tér 2.
- 12./ Szükségkórház konyhája, VIII., Magdolna u. 31.
- 13./ Szükségkórház konyhája, XIII., Szabolcs u. 1.
- 14./ Szükségkórház, XIII., Szabolcs u. 39.
- 15./ Táborkonyha, XIV., Columbus u. 46.
- 16./ Táborkonyha, VIII., Festetics u. 3.
- 17./ Elhagyottak Otthona, XIII., Aréna út 55.
- 18./ Aggok Otthona, VII., Akácfa u. 22.
- 19./ Polgári konyha, VII., Síp u. 22.
- 20./ Polgári konyha, VIII., József körút 27.
- 21./ Ruharaktár, VII., Damjanich u. 58.
- 22./ Élelmezési raktár, XIII., Szabolcs u. 6.
- 23./ Élelmezési raktár, VI., [sic! helyesen: XIII.] Dévai u. 1.

A Magyarországi Zsidók Szövetségének Szociális Osztálya
főtisztviselői:

- 1./ Gál Imre osztályvezető
- 2./ Gergely Ervin osztályvezető
- 3./ Klein Mór igazgató, élelmezési osztály főnöke
- 4./ Dr. Pásztor József főtitkár
- 5./ Tímár Sándor igazgató, adminisztrációs vezető
- 6./ Vida Miklós ügyvezető-helyettes

Eredeti, géppel írott tisztázat, dátum és aláírás nélkül. Az előterjesztés tartalmából következtettünk keletkezése valószínű időpontjára.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Az előterjesztéshez csatolták a MZSSZ szociális osztály tisztviselőinek névsorát, ezen összesen 41 főt soroltak fel, valamint a Bethlen téri népkonyha alkalmazottainak (17 fő), és az itteni szükségkórház konyháján dolgozók (15 fő), a Bethlen téri szükségkórház konyháján dolgozók (15 fő), a szociális osztály takarítónői (10 fő), valamint altisztjei (13 fő) névsorát. Ugyancsak csatolták az Akácfa u. 38. sz. alatti bölcsőde (két fő), a Bácskai úti (hét fő), a Kelemen utcai (hét fő) és a Róna utcai gyermekotthon (hét fő) dolgozóinak névsorát. Csatolták továbbá a Columbus és a Festetics utcai tábori konyha (egy, illetve hat fő), a Mexikói úti Siketnéma Intézet (egy fő), a Wesselényi utcai Népellátás konyhája (egy fő), a Szabolcs utcai kórház (egy fő), és e kórház konyháján dolgozók (négy fő) nevét.

394. d.)
1944. december 15. körül

**Dr. Pásztor József javasolja: a Zsidó Tanács osztályai jelentsék be
alkalmazottaikat, külön fejadag megállapítása céljából**

Javaslat

a Zsidó Tanács székházában, egyes szervezeteinél, vagy üzemeinél nehezebb testi munkát, vagy könnyebb hivatalnoki munkát végzők külön fejadagja tárgyában. –

1./ Az egyes osztályok, valamint szervezetek, üzemek vezetői 24 órán belül tartoznak bejelenteni a náluk dolgozó testi vagy szellemi munkát végző hittestvéreket. – Pontosán megjelölendő minden egyes dolgozó munkaköre és munkaideje. – Az illető vezetők felelősek azért, hogy a névsor minden tekintetben a valóságnak megfelelő legyen, valamint azért is, hogy a névsorba csakis olyanok vétessenek fel, akiknek a meghatározott munkára megfelelő képességük van. – A megnevezett munkások szigorúan ellenőrizendők, nemcsak hivatali főnökeik részéről, hanem külön e célra kirendelt ellenőrök útján is. – Az igénybevételnél mindenmű protekció, vagy előnyben részesítés tilos. – A hivatali vezetők tartoznak a kiválogatásnál és a névsorba illesztésnél a zsidóság közérdekét szem előtt tartani és a mai idők megkövetelte legnagyobb takarékoság alapján eljárni. –

A névsor lezárta után újabb felvételek csakis a Tanács külön engedélyével eszközölhetők és az erre vonatkozó javaslat a megfelelő indoklással Síp u. 12. I. 26. alatt, dr. Pásztor József főtitkárnál nyújtandó be. –

2./ A külön fejadag mennyisége nehéz [testi] munkásnál:

25 dkg. kenyér
reggelire: feketekávé
ebédre: a szokásos egy tál ebéd
estére: egy tál leves

A külön fejadag mennyisége könnyű [testi] munkásnál:

12 1/2 dkg kenyér
reggelire: feketekávé
ebédre: a szokásos egy tál ebéd
estére: amennyiben 1/2 5 órakor a székházban lehetnek még;
egy tál leves.

3./ Tanács nem zárkózik el az elől, hogy az itt említett fejadagpótlékokat nyers étellemmel is megváltsa, a kenyéren kívül, amely minden körülmények között megilleti a dolgozókat. – A három étkezés helyett a dolgozók kaphatnak naponként számítva:

dkg. pótkávét,
dkg. hüvelyest,
dkg. étolajat és
dkg. tésztát.⁵

Eredeti, géppel írott tisztázat, dátum, aláírás nélkül
MZSL-XXIV-B-5-c.

394. e.)
1944. december közepe után

**Szenczer János házparancsnok jelentése a Zsidó Tanácsnak a Nagy Diófa u.
29. sz. ház kapujánál ellenőrzést végző katonákról**

Tisztelettel jelentem, hogy a Nagy Diófa u. 29. sz. ház őrsége éjjel 3–4 óra között jelentette, hogy 3–4 tagból álló német katona társaság a bezárt kapun keresztül bevilágított és ott egyideig [sic!] tárgyaltak egymás között – Később ugyanez a társaság ismét fenti módon megsejmelte a kapu bejáratát és eltávozott.

5–6 óra között az ügyeletes őrszem jelentette, hogy német katonák bebozsájtást kérnek, mire én az őrszemet a vészkijáraton keresztül a szomszéd óvóhelyre küldtem, hogy a veszélyről tájékoztassa. – Magam rögtön a kapuhoz siettem, hogy tájékoztassam magamat. A másik őrszem azt állította, hogy nem német[ül], hanem magyarul kiáltották, hogy „őrség, őrség”, de ez a csoport is már elvonult.

Tisztelettel kérem, hogy az ellenőrzést végző gettórendőrségi közegeink, ily ellenőrzési alkalmakkor, mielőtt zörgetnének, előzőleg ismertessék meg magukat, (gettórendőrség vagy más jelszóval) mert föltételezem, hogy mindkét alkalommal ilyen alkalommal ellenőrző közegek voltak. –

Mindannak dacára a ház összes lakói félelmetes órákat éltek keresztül. – El akarjuk kerülni, hogy ily pánikszerű jelenetek ismétlődjenek, ezért ezt a dolgot valamiképpen rendezni kell.

Tisztelettel
Szenczer János
házparancsnok

Eredeti kézzel írott tisztázat, Szenczer János saját kezű aláírásával.
MZSL-XXXIII-5-c-3.

A lap alján, erősebb ceruzával, más kézírással: „A német katonák udvarias [három olvashatatlan szó] céljából elintézésre átadva főparancsnokságnak.” Halványabb ceruzával: „Lásza Wartheimer [?] főhdgy.”

⁵ A tisztázatban e négy tételnél nem szerepelnek számok.

394. f.)
1944. december 15. körül

**Feljegyzés a Zsidó Tanács számára: szabad mozgási engedélyeket kérnek
a közbiztonsági és temetkezési osztály alkalmazottai számára**

A köztisztasági és temetkezési osztály részére kérünk az alantiek részére szabad mozgási engedélyt, reggel 7 – este 7-ig. [...]

Csillag

Eredeti, kézzel írott tisztázat, Csillag Ernő saját kezű aláírásával. A jegyzékben 32 fő személyi adatai (név, születési hely, év, jelenlegi lakóhelye) szerepelnek.

MZSL-XXIV-B-5-c.

A lap alján, kézzel írva: „Kérem aláírásra elkészíteni s felküldeni”

395. a.)
1944. december 16.¹

A Zsidó Tanács feljegyzése a napi feladatokról

¹/₂ 9 Weyermann Vadászkürt²
Dr. Kurczweil [sic!]: szervezés
Levelek
Gráber: gyerekek kihelyezése³
Papír:

Eredeti, kézzel írott tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.

395. b.)
1944. december 16.

A Zsidó Tanács feljegyzése a napi feladatokról

- 1.) Épületek átadása.⁴
- 2.) Összekötő hivatal
- 3.) Hungária fürdő⁵
- 4.) Keresztény szövetség⁶
- 5.) Igazolványok
- 6.) Páva utcai szén
- 7.) Anyakönyvezés?⁷
- 8.) Holmik beszállítása.
- 9.) Sürgöny.⁸
- 10.) BSZKRT
- 11.) Atrocitások⁹

Eredeti, kézzel, tintával, illetve ceruzával írott tisztázat, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.

¹ A keltezés: „XII. 16.” Mellette erősebb színű ceruzával, más kézírással: „17. de. 10 h BÜM.”

² E sor mellett dupla „pipa” jel.

³ Az utolsó három sor mellett egy-egy „pipa” jel.

⁴ E sor mellett erősebb színű ceruzával: „20-ig kell átadni (szerdán)”

⁵ E pont mellett kérdőjel.

⁶ E pont mellett két olvashatatlan szó után: „Kazinczy u. 30.”

⁷ E pont mellett két kérdőjel, alatta más színű ceruzával: „esketés”.

⁸ E pont mellett: „(BÜM részére) átadva XII. 17. Lócseynek”.

⁹ E pont mellett: „Lásd a XII. 17. jelentést”. Alatta szintén más színű ceruzával, kézzel írva: „Nagyatádi Szabó 42–44. 30 beteg?? IX. [sic! helyesen: XII.] Bércz u. 12. 2 beteg”.

395. c.)
1944. december 16.

Szegő Miklós jelentése a Zsidó Tanácsnak a nagy gettóban kiosztott romlott élelmiszerről, a gáz- és villanyórák felnyitásáról, a kutak jegyzékéről, az új bélyegzőkről és az előjárók újabb ülésének időpontjáról

I. Tegnap este a Klauzál utca 26/28. szám alatti házban Vajda előjáró úr szerint, aki ott lakik, olyan leves érkezett, amely teljesen ehetetlen volt. Más nem is volt ebédre. A baj hozzáértők szerint főleg az, hogy a szállításra használt kanókat nem tartják kellőképpen tisztán.

II. Az előjárók szóvá tették, hogy miképpen történik a lezárt gáz és villanyórák felnyitása. E tekintetben azt az utasítást adom, hogy esetenként szóljanak és akkor egyszerű levélben kérem a bekapcsolást.

III. Intézkedtem a Bakteorológiai [sic!] Intézetnél, hogy a régi kutak jegyzékét megkapjuk. Ezeket karba akarom hoztatni a lehetőséghez képest.

IV. Az előjáróság és a Tanács részére bélyegzőket rendeltem.

V. Legközelebbi előjárósági ülés hétfőn¹⁰ fél egy órakor lesz.

Szegő

Géppel írott, eredeti tisztázata, Szegő Miklós saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Az iraton Szegő kézírásával, aláírása alatt a következő megjegyzés olvasható: „Szidivel [Feldmann Szidónia] közöltem!”

395. d.)
1944. december 16.

Jelentés a Zsidó Tanácsnak a nagy gettóban december 13-a óta elkövetett rablásokról, gyerekek munkaszolgálatra hurcolásáról

Jelentés.

VII. Rumbach utca 10. szám alatti ház több lakásából 13-áról 14-re virradó éjszaka három személy lőfegyverrel készpénzt (3.500 pengőt) jegygyűrűket stb. vitt el. Ugyanezek a személyek a 15-ről 16-ra virradó éjszaka ismét pénzt és egyéb értékeket vittek el a többi lakásokból. Folyó hó 16-án reggel a ház volt házfelügyelőnöje a segédházfelügyelő társaságában idősebb nőt levetkőztetve különböző használati tárgyakat vittek el tőlük.

VII. Kazinczy utca 11. I. em. 1. szám alól éjszaka két személy pénzt és ruházati cikkeket vitt el a 15-ről 16-ra virradó éjszaka.

VII. Wesselényi utca 26. I. em. 4. Sellei Péter (1929)

¹⁰ A következő hétfő 1944-ben december 18-ra esett.

VII. Nyár utca 7. II. em. 6. Weisz Róbert (1930)

VII. Klauzál utca 34. Strasszer Tamás (1929)

fiúk folyó hó 15-én a gettó területén az utcáról eltűntek. Német katonák vitték munkára őket. Azóta nyomuk veszett.

VII. Klauzál utca 30. számú házban folyó hó 16-án több nyilas egyenruhába öltözött személy jelent meg és a lakásokból pénzt, élelmiszert és ruhaneműt vittek el.

Klauzál utca 5. számú házban folyó hó 16-án több nyilas egyenruhába öltözött személy jelent meg. Pénzt, ruhákat, hátizsákokat és egyéb értékeket vittek el.

Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

395. e.)

1944. december 16.

A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Hans Weyermann-nal, a VKNB budapesti képviselőjével a gyermekek elhelyezéséről a nagy gettóban, jelentések atrocitásokról

Reggel Weyermann-t kerestem fel és átbeszéltem a folyó ügyeket, különösképpen a gyerekeket illetően. Egyetértettünk, hogy egy épületet be kell rendezni és azután folytatólag a kiürítéssel párhuzamosan a többit. Véleménye szerint a gettó kórházait sürgősen rendbe kell hozni, mert jelenlegi állapotukban tarthatatlanok. Ő maga az éjszaka folyamán is látogatást tett a Síp utcában és gyógyszert hozott. Fokozottabb tisztasági akciót javasol amit természetesen mi is minden eszközzel keresztül akarunk vinni. Megállapodtunk, hogy a reggeli órát mindig részünkre rezerválja. A megbeszélésen Bauer is jelen volt.

Jelentették, hogy a Rumbach u. 10-ben az éjszaka folyamán, újból megjelentek és fegyver után kutattak. Természetesen eredménytelenül. Tegnap ez ügyben Solymossynál interveniáltam, és ő azonnali intézkedést ígért vegyes őrség formájában. Ma de. Klauzál tér 5-ből érkezett jelentés hasonló ügyben. VII. kerületi oszt. parancsnoktól kértem telefonon segítséget és Lőcseynek [István] is jelentettem. Megállapítottuk, hogy kiküldtek 2 rendőrt, akik az eljárást igazoltatták és utána elvonultak. Ellenőriztettem és fentit igazolták. Később Klauzál 30-ból újabb hasonló jelentés érkezett. Azonnal oszt. par. nak jelentettük. De. [Hans] Weyermann úr jelent meg Komollyal [Ottó] a gyerekek elszállítása miatt.

Raile páter a nunciátúrától látogatott meg, általános kérdések tárgyalódtak. Du. Wallenberg keresett fel és érdeklődött a Svéd Vör. Ker. védelem alatt álló gyerekek felől és kérdést intézett: mi a véleményünk, ezeknek védett területre való elhelyezéséről? Közöltem, hogy ez részünkről csak támogatásban részesülhet, de ha eredeti helyükön megmaradhatnak, nem volna célszerű megbolygatni őket.

Este Weyermannal St[ern].nél találkoztam. K.¹¹ is jelen volt, Komoly, Biss és Bauer is. Általánosságban megbeszéltük az aktuális kérdéseket. Megállapodtunk, hogy kedden¹² du. 5 h-kor ugyanitt újból találkozunk.

Du. Pásztorral [József] és Szidivel [Feldmann Szidónia], Halpernnel [Anna], az ételmezési osztály megszervezéséről ill. ügybeosztásáról beszéltünk.

Stöckler

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**395. f.)
1944. december 16.**

**Szegő Miklós javaslata a Zsidó Tanácsnak a gettón belüli vízellátás
megoldására**

A gettón belüli vízraktározásnak egyetlen komoly formája a Klauzál téri medence megtöltése. Minthogy ezt csak a Vízművek teljesíthetik, sürgősen szükséges a Vízművek erre való megkérése.

Szegő

Géppel írott tisztázat, Szegő Miklós saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Az irat alján ceruzával: „Telef. városi csatornázási osztálynak Bruck. XII. 16. Sz[egő] – XII. 18-ra ígérték. Bruck jelenti –”

¹¹ Talán Kurzweilt jelöli a kezdőbetű.

¹² A következő kedd 1944-ben december 19-re esett.

396.
1944. december 17.

Horváth Géza, a Nyilaskeresztes Párt IX. kerületi szervezetének vezetőhelyettese utasítása Baár Józsefnek: egy zsidó lakásból hozza el a „szükséges holmit”

SZOLGÁLATI JEGY

Utasítom Baár József Testvért, hogy Nagy Erzsébet úrnő gróf Zichy Jenő utca 35. sz. lakásából a szükséges holmit elhozassa.

Kitartás! Éljen Szálasi!

Horváth Géza
IX. kerületi szervezet vezető h.

Eredeti, géppel írott tisztázat, „Nyilaskeresztes Párt IX. kerület vezetője” feliratú, zöld színű körpecséttel, Horváth Géza ugyancsak zöld színű tintával írt saját kezű aláírásával.

ÁBTL-V. 104. 394. Baár József iratai, 31.

A lap alján Baár kézírásával: „Ruhaneműt mint zsidó holmit IX. ker. szervezet elszállította, ágynemű még itt maradt. Baár.”

Az iratok mellett található, december 18-i dátummal, egy ugyancsak Horváth Géza által aláírt „Szolgálati jegy”, melyben Baárt arra utasítja, hogy a Zichy Jenő utca 35. III. 2. szám alatti „Zsidó lakásból” az otthagyt holmikat elhozza.

397. a.)
1944. december 17.

**A Zsidó Tanács naplója: tárgyalások Lócsey István rendőr főfelügyelő,
miniszteri biztossal a nagy gettóban elkövetett atrocitásokról, a Hungária fürdő
átadásáról, az igazolványokról és a bujkáló zsidókról**

Lócseynél voltunk (Stöckler, dr. Földes, dr. Nagy). Átadtuk az elmúlt napokban történt atrocitásokról szóló jelentést. Közölte, hogy tegnap du. 3 óra óta a gettó területére csak kék színű külön igazolvánnyal lehet belépni. A legszigorúbb utasítást adták ki ezen rendelkezés végrehajtására, s reméli, hogy hasonló esetek nem fordulnak elő. Különben intézkedés történt, hogy vegyes őrség őrizze a gettót. (Ma du. 5^h-ig még csak rendőrség volt jelen.) A Nemzk. Vör. Ker. részére kijelölt épületek átadása iránt érdeklődve közölte, hogy 20.-ig feltétlenül megtörténik.

Hungária fürdőre még nem kaptunk választ. Keresztény Szövetség ügyében átír Jó Pásztorhoz. Páva utcai szén ügyében sürgettük a választ. Kértük szabályozni a Wess. 44. való közlekedést. Határozat: Sürgős műtetre szorulókat tanácsi igazolvánnyal a kapuőr átkíséri. Egyéb felvételezések reggel 9^h kor és du. 2^h kor csoportosan rendőri kísérettel bonyolíthatók le.

Anyakönyvvezetés ügyében elvi döntést kér.

Igazolványokat aláírásra átvette és újabb űrlapokat adott. Kértük parancsba adni, hogy Szinnyey által aláírtakat fogadják el.

Összekötő hivatalnak Károly krt. 3. ajánlottuk újból.

Közölte, hogy 2-3 nap múlva hirdetmény jelenik meg, hogy az elb[ocsátott] zsidók 24 órán belül önként vonuljanak a gettóba. Újból kértük, hogy néhány napig még ne szállítsanak nagyobb tömeget a gettóba. Nem adott határozott feleletet.

Stöckler

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

397. b.)
1944. december 17.

Berend Béla főrabbi jelenti a Zsidó Tanácsnak, hogy a Kazinczy u. 11. sz. ház lakóit egy német katona és egy nyilas kirabolta

Pro memoria.¹

Berend főtisztelendő úr futárja jelenti:

A Kazinczy 11. számú házban a péntekről szombatra virradó éjszaka² 1 órakor egy német katona és egy polgári ruhás nyilas kényszerítették a zsidó házparancsnokot, hogy kísérje őket lakásról-lakásra.

Pénzt, órát, zseblámpákat, bundát szedtek össze.

Egyetlen enyhítő körülmény, hogy – nem minden lakásba mentek be és eléggé felületesen végezték dolgukat.

Én magam is ebben a házban lakom és szenvedő szemtanú voltam.

Fenti jelentés valódiságát mint a Kazinczy utca 11. házparancsnoka igazolom.
Budapest, 1944. dec.18.

*Jutkovics Ármin [?]
házparancsnok³*

Eredeti, géppel, ill. kézzel írott tisztázata, Jutkovics Ármin saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.

397. c.)
1944. december 17.

A Zsidó Tanács felszólítja Trebitsch Márkust, a nagy gettó Köztisztasági Osztályának vezetőjét: a nagy gettóban összegyűlt szemetet égettesse el, a rend ellen vétőkkel szemben vegye igénybe a Rendészeti Osztály segítségét is

Nagyságos

Trebitsch Márkus úrnak

Budapest

Kazinczy u. 44.

¹ Mellette kézzel, tintával írva: „2. körzet Dr. Balassa Zoltán”.

² December 15-ről 16-ra virradó éjszaka.

³ A házparancsnok igazolását kézzel, tintával írta a jelentésre.

A Köztisztasági Hivataltól utasítást kaptunk, hogy a házakban felgyülemlett szemetet mindenkor részben el kell égetni, részben az egészségre ártalmas hulladékot el kell ásni. Az elégésből származó salakot a házban tartalékolni kell, hogy a síkos járdákat fagy esetén fel lehessen hinteni vele.

Kérjük Önt, mint a Köztisztasági Osztály vezetőjét, hogy erről haladéktalanul intézkedni szíveskedjen, úgyszintén az úttesteket is tisztán tartsák.

A fentiekről a Rendészeti Osztályt is értesítettük, azért, hogy akik a rendelkezéseknek nem tesznek eleget, azok ellen járjanak el.

Tisztelettel:

Géppel írott, aláírás nélküli másodlat, „Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottsága” feliratú bélyegzővel az irat bal felső sarkában, valamint azonos szövegű, kör alakú bélyegzővel az aláírás helyén.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

**397. d.)
1944. december 17.**

A Zsidó Tanács feljegyzése a napi teendőkről

Dr. Szegő: Épület kiürítés.⁴

Dr. Kurzweil: Jelentés Lőcseynek [István]⁵

Telefon áthelyezés

Gráber: Iskolaépületekről jelentést az üresek[ről]⁶

Dr. Pásztor: Üres iskolaépületek kitisztítása

Dr. Aczél: Körzeti orvosokkal a tisztaságot ellenőriztetni.

Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, aláírás nélkül.

MNL OL, uo.

⁴ E pont mellett kézzel húzott „pipa” jel.

⁵ Ua.

⁶ Ua.

398.
1944. december 18.

**Raffay Sándor evangélikus püspök levele a III. kerületi Evangélikus Egyházközség
Lelkeszi Hivatalának Reiner Károly áttérési ügyében**

2185/1944.

A címzett lelkeszi hivatal áttérési anyakönyvében az 1944. évi 28. folyószám alatt jegyeztetett be Reiner Károly áttérése. Az utólag bemutatott okmány alapján megállapítást nyert, hogy Reiner Károly már 1944. március 2-án és március 17-én bejelentette az óbudai izraelita hitközség rabbijánál kitérés szándékát. Ugyancsak március 17-én az óbudai evangélikus lelkeszi hivatalban bejelentette, hogy az evangélikus egyház tagja kíván lenni. Ezért a megnevezett anyakönyvi tétel „Jegyzet” rovatába a következőket kell feljegyezni:

„A bányakerületi evangélikus püspök 2185/1944. számú rendeletére feljegyeztetik, hogy az áttérő kilépési szándékát már 1944. március 2-án és március 17-én bejelentette az óbudai izraelita rabbinak. Tehát a kilépés tekintetében ezek az időpontok mérvadók.”

Nagytiszteletűséged a feljegyzés megtörténtéről hivatalos úton tegyen nekem jelentést. Ezt a levelemet másolatban egyidejűleg megküldöttem a budapesti egyházmegye esperesének.

D. Raffay Sándor s. k.
püspök.

Tudomásulvétel végett megküldöm.

Rúttkay-Miklián Gyula
püspöki titkár

*Géppel írott másolat, Rúttkay-Miklián Gyula saját kezű aláírásával, „A bányai ág. h. evangélikus egyházkerület püspöki hivatala” feliratú körbélyegzővel.
EOL-Bp. Egyházmegye i.-Esperesi i.-212/1944.*

Romhányi István vasáru-nagykereskedő a VII. kerületi előljárástól zsidó tulajdonban volt üzlethelyiség és raktárhelyiség kiutalását kéri

Alulírott Romhányi István vasáru nagykereskedő azon alázatos kérelemmel fordulok a tekintetes előljáráshoz, hogy részemre Wittmann Hugó, VII. Elemér u. 16. szám alatti üzlethelyiségét és raktárhelyiségét kiutalni szíves legyen.

Kérésem támogatására bátor vagyok az alantiakat felhozni:

Cégem tiszta keresztény, soha még csak alkalmazottaim között sem volt zsidó vallású, az Önállósítási Alap segítségével alakultam.

Új hadirokkant (rokkantsági számom: 696653/943–22/i) tartalékos százados vagyok.

Jelenlegi helyiségem oly kicsi, hogy abban elférni nem tudhatok, ez ideig a zsidók miatt nem tudtam rendesebb és nekem megfelelő helyiséghez jutni.

Tisztelettel jelentem még, hogy a helyiség üresen áll, az abban volt árukat már kiárusították.

Alázatos kérésem azonnali elintézését kérve, maradtam a tekintetes előljárásnak

alázatos tisztelője:

Romhányi István s. k.
vasáru nagykereskedő
Budapest
V. Katona József u. 2/D.

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Romhányi István saját kezű aláírásával.
BFL-IV-1476/a.-75.012/1944.*

A kérvény fedlapján „A Vas és Rokonszakmák Miniszteri Biztosa” [Kádár Lajos] feliratú bélyegzővel és azonos szövegű körpecséttel a miniszteri biztos kézjegyével december 19-én kelt ajánlás olvasható, mely „minden fenntartás nélkül” javasolta a kérelem teljesítését. Ugyanezen a napon a VII. kerületi előljárásság Romhányi Istvánnak az igényelt üzlethelyiséget kiutalta.

400. a.)
1944. december 18.

A Zsidó Tanács feljegyzése a napi teendőkről

Gráber: Iskolaépületekről jelentést.
Népszámlálásról jelentést.
Újonnan érkezők hogyan?
Pásztor dr.: Iskola épületek kitisztítása
200 q fa?
Szidi [Feldmann Szidónia]: Stern vendéglő
Mennyi ebédet 17-én?
Napi jelentések
szén és fa szállítás
H. B.: megbeszélés
Dr. Kurzweil: Igazolványok
Rosta tan.: Hüvelyesek, liszt
Kenyér, só, pékség
Anyagi része¹
Kállay: pék, fa
Dr. Aczél: 3 orvosról jelentést
Közlekedés Wess. 44.

Kézzel, tintával írt eredeti tisztázat.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

December 18-i keltezéssel a következő, ugyancsak kézzel írott feljegyzés található a fenti irat mellett: „1. Hadiüzemi munkások. 2. Iskola épületek tisztítása, 2. [sic!] Weyermann találkozó, 3. Kórházak a gettón kívül, Három épület kórház részére volt tervezve.”

400. b.)
1944. december 18.

A Zsidó Tanács naplója: tárgyalások Lőcsey István rendőr főfelügyelő, miniszteri biztossal az igazolványokról, Friedrich Bornnal és Hans Weyermannal, a VKNB budapesti képviselőivel a gyermekek nagy gettóbeli elhelyezéséről, VKNB-iroda nyitásáról a gettóban, valamint a gettó élelmezéséről Rosta tanácsossal

Reggel jelentették, hogy a fuvarosokat az őrség nem engedi be. Lőcseytől [István] intézkedést kértem. Felkértem, adjon állandó fuvarosaink részére kiállításra kék igaz[olvány]. űrlapokat. Megígérte. Később újabb jelentés jött,

¹ E sor mellett kézzel, ceruzával írva: „Gizella 2 Ernő (?) 3 [olvashatatlan szó] 1”.

hogy még mindig nem engednek be kocsikat. Ismét beszéltem Lőcseyvel, aki vitéz Molnárhoz utasított. Beszéltem vele, azonnali intézkedést ígért. Ez később többször megismétlődött. Közben a tanács fehér igazolványaival volt zavar, Lőcsey intézkedést ígért. Solymossyval kerestem érintkezést, de nem sikerült. De. megjelentek Born és Weyermann urak, és érdeklődtek a gyerekek részére kijelölt épületek iránt. Együttesen megnéztük a Síp 23. épületet és egy szükség kórházat. Megbeszéltünk du. 5^hra a Filler utcában találkozót.

Utána Rosta tan.nál voltunk Dr. Földessel, megbeszélni a kenyér kérdést, sőt, pék-fát és hüvelyest kértünk. Kértük továbbá az anyagiak rendezését. Sőt nem tud adni, pék-fa szintén nincs, abban maradtunk, hogy lisztet szállítunk a kenyérgyárba. Hüvelyest igyekszik Gabonaforgalmitól felszabadítani. Anyagiakat illetően kijelentette, a főváros folyósítani fogja.

Du. jelentették, hogy Vidát és Pásztort nyilasok Erzsébet krt. 49-be vitték. Vidát elengedték, Pásztort dacára zöld igazolványának, ott tartották. Domonkos telefonált, mire elengedték. Ez alkalommal beszéltem Bata körz. vezetővel és kértem adjon alkalmat a felmerülő problémák megbeszélésére; telefonálni fog, hogy mikor.

Fillér u.ban Dr. Nagy, Dr. Aczél, Dr. Grossmann-nal voltam, ahol újból megbeszéltük a gyerekek betelepítésével kapcsolatos teendőket. Megállapodtunk, hogy az átadásra került épületeket haladéktalanul kitakarítjuk, bár a hozzávaló anyagok hiányoznak. Dr. Horváth Boldizsár tanár jelentette, hogy a Rókus igazgatója megígérte a 3 iskolaépület kitakarítását és, hogy azokat kórház céljaira megfelelő állapotba hozza. Felkértük, hogy ez irányban tegyen sürgősen lépéseket. Az A. osztály jelentette, hogy az intézményekből, ahonnan kb. 3.000 gyereket behoztak, közben a felszerelést is elvitték és így ez idő szerint kb. 2.500 gyerek részére van berendezés. A rendelkezésre álló rövid idő alatt lehetetlen megfelelő pótlásról gondoskodni, másrészt az épületek késedelmes átadása miatt azok rendbehozása is megfelelő időt igényel. Megállapodtunk, hogy Weyermann és dr. Kiss urakkal reggel együttesen megyünk Solymossy[hoz] ill. Lőcseyhez és fentiek indokolásával halasztást igyekszünk nyerni. Kértük, hogy a Nemz. Vör. Ker. létesítsen egy saját, kb. 1.000 ágyas kórházat, ha lehetséges a gettón kívül, ha nem, úgy a gettó területén. Ez esetben a jelenlegi szükség kórházak aggodalmak házává alakulnának át. Az ezirányú lépéseket megindítják.

Born közölte, hogy a gettó területén egy központi irodát (Wess. 17.) létesít ahová a tanács megfelelő számú tagot delegál és a szükséges munkatervet szolgáltatja. Kérdésemre kijelentette, hogy kb. 50 főnyi lesz az iroda.

A gyereketthonokba a személyzet alaposan kiválogatandó miután az eddigi nagy része szétszéledt. Megegyeztünk abban, hogy számolni kell a 24-i terminussal, és ezért megfelelő előkészület is teendő.

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

401.
1944. december 18. körül

**Szeghő Józsefné levélben kéri Ravasz László református püspököt: fogadja be
valahova dolgozni**

1483-1944. XII. 19.¹

A mi Püspök urunknak!

Egy néhány évvel ezelőtt egy nagyon vallásos zsidó asszony véletlenül kinyitotta a rádiót egy vasárnapon, meleg, zengő érces hang szeretetről, benső békéről az összefogás nagy erejéről beszélt.

Ettől kezdve ünneppé lett [a] vasárnapi prédikáció, rövidesen református lettem keresztyéni igaz belső békével a szívemben szeretetben összefogva az asszony testvérekkel hasznos tagja igyekeztem lenni egyházamnak amelyiktől megmérhetetlen gazdagságot kaptam. Derült égből mennykőcsapásként csapott reám a zsidók közé való visszataszításom, emberfelettien szenvedek, mert minden idegszámban szívemben lelkemben az úr Jézus útmutatása szerint igyekeztem élni.

Püspök urunk (így mondják a XI. kerületi egyházközségben) szeretnék dolgozni valahol S.O.S. ha egy hatalma van és a szívében annyi szeretet él, mint a prédikációiban mentsen ebből a nehéz helyzetből.

KérjeteK és adatik nekteK keressetek és találtok, zörgesetek és megnyittatik nekteK

Máté 7. 7.²

És én zörgetek...

Hálás tisztelettel

Szeghő Józsefné
V. Wahrman u. 36. I. 1.³

*Eredeti, kézzel írott levél, Szeghő Józsefné saját kezű aláírásával.
DMREK-RL-Elnöki i.-1483/1944.*

¹ Az iktatószámot utólag, más színű tintával, kézzel írták a levélre.

² Újabb fordításban a „kérő imádság” szövege (*Újszövetségi Szentírás*, ford. BÉKÉS Gellért–DALOS Patrik, 10. kiad., Róma, 1985): „KérjeteK és adnak nekteK, keressetek és találtok, zörgesetek és ajtót nyitnak. Mindaz, aki kér, kap, aki keres, talál, és a zörgetőnek ajtó nyílik.”

³ A lakcímet utólag, más színű tintával és kézírással írták az aláírás alá.

Újsághír tíz zsidó munkaszolgálatos kivégzéséről

A m. kir. honvédezerkar főnökének bírósága, mint rögtönítélő bíróság f. hó folyamán 10 zsidófajú kisegítő munkaszolgálatost és egy katonaszökevényt ítélt kötél által végrehajtandó halálra, mert – bár tudták, hogy cselekményükre rögtönbíráskodás van hirdetve – a 10 kisegítő munkaszolgálatos f. évi november hó folyamán, Budapest legválságosabb idején, [sic!] Budapesten kisegítő munkásszázaduktól megszöktek s kommunista kapcsolataik révén hamis okmányok beszerzésével és felhasználásával egy, egyébként hazafias irányzatú fegyveres védelmi szervezetbe léptek be abból a célból, hogy egyrészt szökésüket ezáltal palástolják, másrészt Budapestnek a bolsevista csapatok által óhajtott elfoglalása esetén az ellenséghez pártoljanak, e védelmi szervezet tisztjeit és tagjait az ellenség előtt leleplezzék, nekik kiszolgáltassák és őket lemészárolják, míg a katonaszökevény egy kommunista szervezetbe lépett be s a magyarországi kommunista párt kiszélesítése és a bolsevista hadsereg támogatása céljára tagokat toborzott.

Ezek az elvetemült, önérdékből a kereszténység palástját is magukra öltő, menlevéllel rendelkező, de lelkileg még mindig a zsidósághoz tartozó kisegítő munkaszolgálatosok és katonaszökevények már elvették méltó büntetésüket.

Intő például szolgáljon mindazoknak, akik e válságos időben a haza iránti kötelességükről megfeledkeznek s azoknak, akik a magyarság ez élet-halálharcában önös érdekből, vagy egy kisszámú idegenfajú nemzetközi társaság érdekében a közösség ellen cselekedve a magyar haza ellen vétenek. (MTI)

Függetlenség – Esti Újság, 1944. december 19., 3.

403. a.)
1944. december 19.

A Zsidó Tanács feljegyzése a napi teendőkről

XII. 19.¹

- 1.) Gyerekek betelepítése. Az épületek csak 20-án kerülnek átadásra²
- 2.) A N.V.K. fehérnemű mosása a gettón kívül³
- 3.) Hungária fürdő⁴
- 4.) Anyakönyvezés⁵
- 5.) Igazolványok (tanácsi!!) (hadiüzemek részére is.)⁶ (fuvarosok részére)
- 6.) Bejelentések
- 7.) Abonyi utca
- 8.) Kéményseprés⁷
- 9.) Kazinczy utcai templom németektől felszabadítani
- 10.) Nemzsidók kiengedése.
- 11.) Síp 23. Futura⁸

*Eredeti, kockás írólapra tintával, illetve ceruzával írott tisztázat.
Karsai Elek irathagyatéka.*

¹ Mellette, kézzel, ceruzával írva: „20–21.” Minden bizonnyal Solymossyval vagy Lőcseyvel tárgyalva írták a lap jobb margójára ceruzával a dátumot és az egyes pontokhoz az elintézést vagy a döntést.

² A jobb margóra e pont mellé kézzel, ceruzával ráírták: „Lótai Manó köztisztasági váll.”

³ A jobb margóra e pont mellé kézzel, ceruzával ráírták: „írásban kérni”.

⁴ A jobb margóra e pont mellé kézzel, ceruzával ráírták: „szemle lesz Gál felügyelővel”.

⁵ A jobb margóra e pont mellé kézzel, ceruzával ráírták: „még nincsen döntés”.

⁶ A jobb margóra e pont mellé kézzel, ceruzával ráírták: „a hadiüzemek kérjék írásban”.

⁷ A jobb margóra e pont mellé kézzel, ceruzával ráírták: „intézkedni fog”.

⁸ A jobb margóra e pont mellé kézzel, ceruzával ráírták: „elintézve XII. 23. Fertőtlenítés Váci út telepen”.

403. b.)
1944. december 19.

A Zsidó Tanács úgynevezett szabadmozgási igazolványa Hoffer Mihály részére

I g a z o l v á n y.

Alulírott Szövetség igazolja, hogy Hoffer Mihály⁹ lakik: Wesselényi u. 27. a Szövetség részére mint

műszaki

teljesít szolgálatot.

Nevezett a zsidók összeköltöztetésére kirendelt Miniszteri Biztos Úr utasítására az erre a célra kijelölt területen naponta reggel 7 órától du. 18 óráig szabadon közlekedhet, minden sárgacsillagos házba, ugyancsak időbeli korlátozás nélkül beléphet.

Felkérjük a rendészeti hatóságokat, a házak légoltalmi parancsnokait, házfelügyelőit, hogy megbízottunkat támogatni szíveskedjenek.

[olvashatatlan aláírás]

Géppel sokszorosított, kézzel, tintával kitöltött űrlap, a „Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intézőbizottsága” feliratú bélyegzővel, azonos szövegű körpecséttel, egy darab [olvashatatlan aláírás]sal.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Az „Igazolvány” bal alsó sarkában kézzel írva: „Új igazolvány kiadható. [1945] I. 13. Domonkos”

⁹ A nevet, lakcímet és foglalkozást kézzel, tintával írták az űrlap megfelelő rovataiba.

**Bicskei Jenő levélben kéri a budapesti Apostoli Nunciatúrát, feleségével együtt
vatikáni védett házba juttassák vissza**

Alulírott Bicskei Jenő műszaki főtanácsos és felesége Deutsch Mária azzal a tiszteletteljes kéréssel fordulunk a Nagyméltóságú Nunciatúrához, hogy bennünket jelenlegi nyomorúságos helyzetünkből kiemelni és előbbi vatikáni védettségű lakóhelyünkre visszajuttatni méltóztassék.

Mint a november 10-én kiállított 433. sz. oltalomlevél tulajdonosai, a Pozsonyi út 30. sz. házban találtunk oltalmat addig, amíg folyó hó 9-én el nem hoztak ide a Kis Diófa u. 11. sz. házba, ahol a földön alszunk, étkezésünk, pedig az élet puszta fenntartására sem elégséges, mert mindenünket ott kellett hagynunk a Pozsonyi úton, ami még megmaradt a két kezünkben odavitt nélkülözhetetlen holmikkól.

Életünkről és fennmaradásunkról van szó. Fiunk [sic!] már 1939-ben fölvette a Szentkeresztséget, amiben bennünket is elhurcoltatásunk akadályozott meg. Erre vonatkozó irataink és bizonylataink a Szent Margit plébánián Zaymus Gyula Főtisztelendő Esperes úrnál vannak.

Kérésünket a Nagyméltóságú Nunciatúra jóindulatú pártfogásába ajánljuk.

alázatos tisztelettel

VII. Kis Diófa u. 11. III. em 1.

Bicskei Jenő
Bicskei Jenőné, sz. Deutsch Mária¹

*Eredeti, kézzel, tintával írott levél, Bicskei Jenő saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

¹ Felesége nevét szintén Bicskei Jenő írta a levél végére.

405. a.)
1944. december 19.

A Zsidó Tanács Lakáshivatalának jelentése a Zsidó Tanácsnak: a Lőcsey István rendőr főfelügyelő, miniszteri biztos átiratában megjelölt, pápai védlevéllel rendelkező személyek közül csak egy főt sikerült a gettóban felkutatni

Jelentés.

A zsidók összeköltöztetésére kirendelt miniszteri biztos 132/1–1944. zs. ü. sz. átiratára¹ jelentjük, hogy az egyéni nyomozás, csaknem teljesen eredménytelen maradt, mert a felsorolt 23 névből mindössze a 22. sorsz. Deutsch József volt feltalálható. Nevezett Nagy Diófa u. 5. alatt lakik, 1944. nov. 4-i kelettel van pápai védlevele, ugyanilyen védlevele van a vele együtt lakó Deutsch Józsefnénak is. Hogy szóban forgó személy azonos-e a kormánybiztosság által keresettel, az nem állapítható meg, miután a kormánybiztosi névsorban semmilyen személyi adat a néven kívül nem foglaltatik. Ugyanebből az okból megállapították nyomozó közegeink, hogy hasonló nevű személyek mint a listában felsoroltak, feltalálhatók voltak, az azonosság azonban² nem volt megállapítható, viszont pápai védlevelet felmutatni nem tudtak.

Miután a népszámlálás a mai napon fejeződik be és a beszedett anyag előreláthatólag a hét közepére rendezve lesz, ennek alapján újból kivizsgáljuk, hogy a felsoroltak közül ki lakik a gettó területén.

Egyidejűleg csatoltan két példányban átszarmaztatjuk a pápai nunciátúra lakáshivatalához intézett kimutatásunkat, amelyben felsoroljuk azokat a személyeket jelenlegi címükkel együtt, akik a nekünk átadott listákon szerepelnek, de jelenleg a gettóban laknak.

Ezeknek a pápai házakba való elhelyezéséről kell a nunciátúrának gondoskodni.

Lakáshivatal
[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott másodlat, olvashatatlan saját kezű aláírással.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Ugyancsak december 19-i dátummal a jelentés mellett található a Zsidó Tanács valószínűleg Lőcsey István rendőr főfelügyelő, miniszteri biztoshoz intézett jelentésének másodlata. A lakáshivatal a pápai nunciátúra védett házaiból a nagy gettóba hurcoltakat igyekezett felderíteni. Jelentésükben 46 fő neve és nagygettóbeli lakcíme szerepel, akiknek kérték a pápai védett házakba való visszahelyezését.

¹ Nincs az iratok mellett.

² Itt eredetileg „még” szerepelt, ezt kézzel, tintával áthúzták, és föléje írták: „azonban”, valamint a „meg” igekötőt az „állapítható” elé.

A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Hans Weyermann, a VKNB budapesti képviselője jelenlétében Lőcsey István rendőr főfelügyelő, miniszteri biztossal a gyermekek gettóba való betelepítéséről

De. Weyermann-nal megjelentünk Lőcseynél és bejelentettem, hogy a gyerekek részére kijelölt épületek közül ezideig csak a Síp [u.] 23. került átadásra. A többi holnap reggel. A cipész ipartestület székháza kulcsait bár megkaptuk, de a lakások le vannak pecsételve és ezért kértem azok eltávolítására engedélyt. Intézkedést ígért. Az épületeket kitakarítani csak azok átvétele után lehetséges; a legjobb esetben tehát, csak holnap kezdhető meg. Kérdésemre, hogy szerintem mennyi idő szükséges kellő munkaerők beállítása mellett egy főv[árosi]. vár[megyei]. iskola takarítására; felelete: kb. 2 nap. Kérdésemre, hogy mi szükséges a takarításhoz, elsorolta. Bejelentettem, mindezen dolgok nem állnak rendelkezésre. Kértem intézkedést: ezek rendelkezésre bocsátása iránt. Azonnal telefonált a Városházára, de választ későbbre ígértek. Bejelentettem, hogy magam részéről feltétlenül 4 napra van szükségem fenti munkák elvégzésére, tehát ha 20-án az épületeket tényleg birtokba vehetjük, a legjobb esetben 24-én készülünk el vele. Részünkről tehát az épületeket 24. előtt átadni nem tudjuk. Kértem ennek tudomásul vételét. A gyerekek beköltözése már a N. V. K. feladata. Ezután W[eyermann]. úr vette át a szót és kifejtette, hogy a karácsonyi ünnepek alatt, nem szeretné már csak a szállítási nehézségek miatt sem, de az ünnepért magáért sem a behelyezést elkezdni. Előadta, hogy a 12-i beszállításkor az érintett intézmények berendezéseit elvették. Lőcsey erről írásbeli bejelentést kért. A szükséges tárgyak pótlását azonnal megkezdtek, de a legszorgosabb utánjárással, csak 300 gyerek részére szükségeset tudtak előteremteni. Ha tehát 27-én megkezdik a beszállítást, naponta csak 300-as csoportokban történhetik. A 6.000 számot figyelembe véve 20 napot jelentene. Bejelentette, hogy egyes intézményeikben scharlach [skarlát] megbetegedés van és így azok egyelőre nem mozgíthatók ki. Lőcsey tisztiorvosi jelentést kért erről. Közölte, hogy du. 4 órakor megbeszélés lesz, és kérte, hogy 3 óráig mindezekről írásbeli bejelentést kapjon. Megértést mutatott.

Kértem, legyen bizalommal és ne tekintse elodázási kísérletnek, hanem fizikailag megoldhatatlan másképp.

Egyúttal a tegnapi nehézségre való hivatkozással kértem, adjon fuvarosok, keresztény szállítók részére kék mozgási ig. nyomtatv. űrlapot, hogy azokat felszerelve aláírásra hozhassam. Adott 30 drb.t kértem még 100 drb zöldet. Adott. Du. megbeszélés volt, W[eyermann]. úrral általános kérdésekről. Közölte, hogy reggel ½ 9 h kor a tisztí főorvossal a gettóba jön. K. jelezte, hogy L. konzul³ szintén fel fog keresni. Péntek⁴ du. 5 h-ra újból találkozunk.

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztaát, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

³ Minden bizonnyal Komoly Ottóról és Carl Lutz budapesti svájci alkonzulról van szó.

⁴ A következő péntek december 22-re esett 1944-ben.

Szegő Miklós feljegyzése a Zsidó Tanács számára a gettóban fölmerült problémákról: az egészségügyi ellátásról, az élelmezésről, a kéményseprők belépési engedélyéről a gettóba, valamint a központi műhelyek megszervezéséről

1/ Legközelebbi értekezlet szerdán⁵ reggel 8 órakor arra Trebitsch urat meg kell hívni.

2/ A Dob 12. számú aggok házában nincs orvos.

3/ Végig kell járni a gettó összes házait, meg kell nézni a ház összes vízvezetékét, klozetokat és azokat ki kell javítani.

4/ Schlesinger könyvkereskedés kinyitása és raktárának igénybe vétele iránt előterjesztést kérünk.⁶

5/ Közöltem az előljárókkal, hogy az étel és kenyérkiosztásnál a ház két-két egyéne jelen kell hogy legyen.

6/ Megismétlődő sürgetést kaptam az öregek, betegek, cukorbeteg, cukorbeteg konyhája iránt.

7/ Hauser körzeti előljáró urat felkértem, hogy 25 egyént minden napra rendeljen ki a koporsók szállításához, azok egy héten belül nem változnak és minden pénteken rendeltetnek ki a következő vasárnaptól kezdődő hétre.

8/ Minden körzeti előljáró naponta két-két kenyeret kap és evvel a nehéz testünkét végzőket pótkenyérrel láthatják el.

9/ Utasítva lettek az előljáró urak, hogy az olaj, kenyér, liszt, cukor, szappanjegyeket szedjék össze és adják be Kurzweil dr.-nak.

10/ Sürgős intézkedést kérek, hogy a kéményseprők bejárhassanak, mert megállnak a gettó közkonyhái.

11/ Tányérokat, evőeszközöket, főzőedényeket a legsürgősebben kell venni, mert az emberek egyrészt nem tudják a kiosztott ételt megenni, másrészt, ahol vannak tüzelők, ott sem tudnak főzni.

12/ Sürgősen marósavat kell beszerezni a mosókonyha részére rézüstök főzésre alkalmassá tételére.

13/ Wesselényi u. 29. alatt van a Zelmanovits vendéglő, ezt sürgősen le kell foglalni és megnyitni.

14/ Több helyen, így pl. a Wesselényi u. 30. alatt nyilasok jöttek és kirendelték a férfiakat munkára, minthogy ez visszaélésre vezet, szabályozni kell, hogy a gettón kívüli munkára a Tanácstól kérjenek az arra illetékeseknek munkaerőt.

15/ A V. és VI. körzet orvosa nem jelentkezett munkára, az előbbinek az előljárója dr. Kolin Erzsébet Nagy Diófa u. 29. sz. az utóbbié dr. Klein Lászlót, Nagy Diófa u. 9. hozta tisztiorvosként javaslatban.

16/ A fertőtlenítő nem működik és minthogy nagyon sok a tetűsők [sic!], ez sürgősen rendbehozandó. A lakáshivatalban működő Weisz mérnök úr lesz szíves ezt újból előkészíteni, mert az elveszett.

⁵ 1944. december 20-án.

⁶ A Király u. 1. sz. alatt volt az Adolf Avraham Schlesinger (1873–1952) által alapított üzlet.

17/ Közöltem a körzeti előljáró urakkal, hogy a gettó teljes lezárása folytán a segélyosztást megszüntetjük, egész kivételes esetekben az ő javaslatukra én folyósítok segítyt.

18/ Közöltem a körzeti előljáró urakkal, hogy a körzeti előljárók értekezletén egész sürgős eseteket kivéve, csak azokat a javaslatokat tárgyaljuk, amelyek előttevaló nap délután 3-ig dr. Kurzweil úrnak írásban beadattak.

19/ Elkerülhetetlennek, mint szükségesnek gondolom, hogy központi cipész, szabó üzem állíttassék fel megfelelő szerszámokkal, ahol a gettóban lakó ilyen iparosok foglalkoznak, tehát lakásukon nem állhatnak a publikum rendelkezésére. Erre megfelelő üzlethelyiségeket kellene igénybe venni.

20/ Be kellene szerezni a központ és körzetek részére sok írópapírt, másolópapírt, írószert, stb.

21/ Gondolni kell arra, hogy esetleg a gettó lakossága még 25.000-el szaporodik és minden esetre főzési és szállítási alkalmatosságot minden esetre be kellene szerezni. Be kell rendezkedni hosszabb gettó életre.

22/ Berger Gyula előljáró helyett dr. Győry Ákos⁷ a Lakáshivatalnál beosztott egyént bíztam meg a IV. körzet vezetésével.

Szegő

*Géppel írott, eredeti tisztázata, Szegő saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**405. d.)
1944. december 19.**

A Zsidó Tanács feljegyzése a napi teendőkről

Solymossy-Lőcsey – telefonálni⁸

Weyermann-nak telefonálni⁹

Pásztor-Kurzweil dr.: épületek azonnali kitakarítása.¹⁰

Pásztor: 200 q fa¹¹

Horner: szalmazsákok¹²

Dr. Aczél: szükség kórházak tisztán tartása

Gráber: Lendvai Sándor? (Tóth ig.)

Hirdetmény nyomtatványok?

Du. megbeszélés St[ern Samu]. K[omoly Ottó]. Wei [Hans Weyermann].¹³

Valószínűleg megbeszélés Jánosi pát[errel].

Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázata.

MZSL-XXIV-B-5-c.

⁷ Ezt a nevet utólag, kézzel tintával írta az előterjesztés készítője a gépiratba.

⁸ A jobb margón kézzel, ceruzával húzott „pipa” jel, valószínűleg az elintézés jeleként.

⁹ Ua.

¹⁰ Ua.

¹¹ Mellette, valószínűleg Stöckler Lajos kézírásával, ceruzával: „nem eladó”.

¹² A jobb margón kézzel, ceruzával húzott „pipa” jel, valószínűleg az elintézés jeleként.

¹³ Ua.

**Dr. Sédey Gyula rendőr főtanácsos rendőr főkapitányi bemutatkozó beszéde:
a rendőrség és a Nyilaskeresztes Párt kapcsolatáról [részlet]**

...A rendőrségnek a „Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom”-mal való kapcsolata jó. Gera vezető testvérrel tárgyalt ebben az ügyben és egymással a legapróbb részletekig mindent megbeszéltek. Közösén leszögezték, hogy úgy a párt, mint a rendőrség tetteit, cselekedeteit az eszmék kell, hogy uralják. Kijelentette, hogy a párt is elismeri azokat a kilengéseket, amelyek a közelmúltban előfordultak. Ezek azonban a kezdet kezdetén megakadályozhatók nem voltak, de most már minden a rendes kerékvágásba tér vissza. A pártvezetőség semmiféle kilengést nem helyesel és garanciát adott arra, hogy ezek az elemek méltó büntetésüket mind, kivétel nélkül megkapják.

Közölte Gera vezető testvérrel, hogy a rendőrség bizonyos esetekben meg van félemlítve a párt által, és ezért a testület tagjai közül többen – tartva az esetleges következményektől – nem mernek határozott intézkedést foganatosítani.

A pártvezető kijelentette erre, hogy a rendőrségnek a párt teljes bizalmat előlegezett és az előlegezett bizalommal eddig senki vissza nem élt. [...]

vitéz Magasy Antal s. k.
rendőrfőfelügyelő
osztályparancsnok

*Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
ÁBTL-V 89.890. Magasy Antal iratai*

407.
1944. december 20.

A Külügyminisztérium átiratban tájékoztatja Beregfy Károly honvédelmi minisztert: Szálasi Ferenc nemzetvezető nem járul hozzá a 10. sz. helyőrségi kórház átadásához a budapesti svéd követség számára

Hivatkozással a Kereskedelem és Közlekedésügyi Minisztériumtól (Fluck [István] államtitkár) nyert telefonértesülésre, amely szerint Miniszter Úr hozzájárult volna ahhoz, hogy a 10. számú honvéd helyőrségi kórházat a Svéd Kir. Követségnek adja át, közlöm, hogy a Nemzetvezető Úr a kérdéses kórháznak sem a Svéd Kir. Követség, sem a Nemzetközi Vöröskeresztnek való átadásához nem járult hozzá.

Ebből kifolyólag felkérem Miniszter Urat, hogy az ügyet kivizsgáltatni és engem az eredményről értesíteni szíveskedjék. Egyúttal felkérem Miniszter Urat, hogy az ez ügyben a Honvédelmi Minisztérium részéről eljárókat felelősségre vonni méltóztassék.

[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott fogalmazvány.

MNL OL-K71-III/6-1944-31.058.

Az átirat külügyminisztériumi példányának felzetén Kemény Gábor külügyminiszter szignója látható. Az átiratot december 20-án küldték meg a Honvédelmi Minisztériumnak.

408.
1944. december 20.

**Kartal Jenő bécsi konzul távirata a Külügyminisztériumnak:
ezer magyar zsidó kiutazását kilátástalannak tartja**

Wien: 1944. december 20. 20 h 35

Budapest: 1944. december 21. 13 h 8533.

Miniszter
kab. főn.
pol.
Andr.

2008. C l a r i s - t á v i r a t

Wien-i főkonzulátustól:

Folyó hó 20-án pol. oszt. helyettese Zier által Bíró főkonzulnak 1000 zsidó szállítása ügyében adott telefonüzenetet kérem részletesen telefonon vagy távirati utasítás formájában újból leadni. Megjegyzem, hogy birodalmi vasutak forgalma január 5-ig annyira korlátozva van, hogy kilátástalannak látom a szállításnak ebben az időben való lebonyolítását.

K a r t a l

Eredeti, géppel írott tisztázat.

MNL OL-K63-1944-43-Vegyes pol. jel.

**Carl Lutz budapesti svájci alkonzul jelentése a svájci Külügyminisztériumnak
a követség környékén nyilasok által elkövetett gyilkosságokról, önkényes
letartóztatásokról**

Helyzetjelentés: 12.20.

[...]¹

Ma reggel mintegy fél hat óra tájban egy nyilas csapat hat, már félholtra vert embert hurcolt a Szabadság térre. Megérkezve a Tőzsde épülete elé arra készülődtek, hogy azokat az embereket, akik már félholtak voltak, felakasszák. Nyakuknál fogva a bokrokra akasztották őket és addig ráncigálták a lábaikat, amíg a nyakcsigolyájuk el nem törött. Egyiküknek sikerült elmenekülnie, a nyilasok néhányszor utánalőttek, de nem találták el. A rendőrök reggel a halottak mellett egy cédulát találtak a következő felirattal: „egy testvérért hat kommunistát.” Nyilvánvalóan egy nyilast megöltek, amit azzal viszonzottak, hogy ők a maguk részéről öt embert öltek meg.

Délelőtt mintegy 12 óra tájban a Szabadság téren a követség épülete előtt a következők történtek: néhány nyilas, akik közül kettő géppisztollyal volt felfegyverezve, hirtelen megtámadta a kapu előtt álló és bebocsátásra váró embereket, néhány jugoszláv is volt közöttük. Pillanatok alatt arra kényszerítették az embereket, hogy menjenek velük. [Hans] Steiner úr, dr. Zürchner úr és Vornruf úr azonnal lesiettek és utánaeredtek a nyilasoknak, hogy felelősségre vonják őket, de amikor a Perczel Mór utcában utolérték őket, az egyik nyilas géppisztolyával fenyegette meg [Hans] Steiner urat, és az urakat visszafordulásra kényszerítette. Lutz konzul úr is azonnal lement. Felesége követte őt, de a nyilasokat és az elhurcolt embereket már sehol sem lehetett látni. Mialatt Lutz konzul úr azonnal a Külügyminisztériumba sietett, hogy ott tiltakozását bejelentse, az elfogott jugoszlávok mintegy húsz perc múlva visszatértek. Elmesélték, hogy a Vadász utcai rendőrségre vitték őket, ahonnan a jugoszlávokat szabadon bocsátották – nem anélkül, hogy előzőleg néhány pofont le ne kentek volna nekik –, a zsidókat azonban ott fogták.

Az esemény a követségen érthető izgalmat okozott. Az ügyfelek fogadását azonnal leállították, senkit sem engedtek be az épületbe, de fél óra elteltével, dr. Zürchner úr utasítására, a félfogadást folytatták.

*Eredeti, géppel írott, német nyelvű másodlat, aláírás nélkül.
MZSL-XIX-Pásztor József hagyatéka*

¹ A jelentés első részében Lutz alkonzul a magyarországi hadi események alakulásáról számolt be, meglehetősen pontatlan információk alapján.

409. b.)
1944. december 21.

**A budapesti svájci követség jegyzékben tiltakozik a Külügyminisztériumnál:
a Szabadság tér 12. sz. irodájuk előtt várakozókat nyilas fegyveresek
elhurcolták, kérik a felelősök megbüntetését**

J.59.F.bk.v.

S Z Ó B E L I J E G Y Z É K

A svájci követség sajnálattal kénytelen a következő esetet a Magyar Királyi Külügyminisztérium tudomására hozni:

Ez év december 20-án délelőtt 11–12 óra között a kormánypárthoz tartozó felfegyverzett személyek jelentek meg a svájci követség Idegen Érdekek Képviselő Osztálya, Szabadság tér 12. bejárata előtt és a várakozó kérelmezőket elhurcolták.

Nevezett Osztály két svájci tisztviselője, köztük Hans Steiner úr vezetőhelyettes, haladéktalanul az utcára siettek, igazolták magukat a Pártszervezet fegyveres vezetői előtt, és arra kérték őket, közöljék, kinek a parancsára hajtották végre az említett intézkedést. A két hivatalnokot géppisztollyal és revolverrel megfenyegették, ám korrekt hangnemben feltett kérdéseikre nem kaptak választ.

Tekintettel arra, hogy ha hasonló eseményektől tartani kell, hivatalos tevékenység nem lehetséges, a svájci követség tiltakozik:

1. az ellen, hogy várakozó kérelmezőket elhurcoljanak közvetlenül a követség Idegen Érdekek Képviselő Osztályának épülete előtt;

2. az ellen, hogy hivatalnokait semmivel sem igazolható módon fegyverrel megfenyegezzék.

A svájci követség sürgősséggel kéri a Magyar Királyi Külügyminisztériumot, gondoskodjék a felelősök azonnali megbüntetéséről és a követségnek nyújtandó maradéktalan elégtételről.

A követség előre is köszöni a Magyar Királyi Külügyminisztérium fáradozását, és biztosítja kiváló nagyrabecsüléséről.

Eredeti, német nyelvű, géppel írott tisztázat, a budapesti svájci követség fejléces levélpapírján, aláírás, pecsét nélkül.

MNL OL-K63-Vegyes pol. jel.-1944-13.230.

410. a.)
1944. december 20.

Kimutatás a Magyarországi Zsidók Szövetsége Szociális Osztályának pénztári forgalmáról 1944. október 16-tól november 30-ig

BEVÉTELEK:

OMZSA adományokból	P	15,315.33	
Különféle adományok	P	45,412.98	
Bethlen kórház befizetései	P	128,080.	
Magdolna kórház befizetései	P	25,974.	
Szabolcs kórház befizetései	P	19,180.	
Pesti Izr. Hitközség hozzájárulása	P	306,000.	
Bethlen konyha étkeztetésből	P	8,469.84	
Kistarcsa egészségügyi bevétel	P	510.	
Központi egészségügyi bevétel	P	1,163.	
Elszámolási és egyéb számlákra befizetés	P	8,984.36	<u>P 559,089.51¹</u>

KIADÁSOK:

Segélyek:

Készpénz segélyezések	P	75,395.70	
Magyarorsz. Zsidók Szövetsége főünnepi segély elszámolása	P	13,015.	P 88,410.70

Táborok és kórházak:

Toloncházi fenntartás	P	3,649.	
Magdolna utcai kórház	P	16,610.40	
Szabolcs utcai kórház	P	4,977.46	
Festetics utcai tábor	P	15,786.13	
Aréna úti tábor	P	3,080.	
Bethlen kórház (élelmezés nélkül).....	P	18,713.44	
Megszűnt kisebb táborokért	P	3,922.20	P 66,738.63

Tanoncotthonok és gyermekotthonok:

Kelemen utcai otthon	P	12,550.65	
Róna utcai otthon	P	18,467.52	
Bácskay utcai otthon	P	14,305.12	
Akácfa utca 32. otthon (Polnay)	P	9,475.74	
Akácfa utca 38. (csecsemőotthon)	P	966.15	
Megszűnt és kisebb otthonok	P	1,497.44	P 57,262.62

¹ A jobb margón az összesítő számok mellett kézzel húzott „pipa” jel.

Élelmezés és konyhák:

Bethlen konyhák és beszerzett élelmiszerek	77,789.58	
Guttman Mór előleg árura	P 15,000.	
Népasztalnak	P 96,224.	
Megszűnt konyhák utólagos tételei	P 6,000.50	
Központi élelm. raktár fenntartása	P 1,658.	P 196,672.08

Leltári vásárlások:

P 15,380.61

Ruharaktári vásárlások:

P 2,715.

Üstvásárlás:

P 6,883.

Új barakk építkezésre:

P 15,894.93

OMZSA propaganda:

P 1,120.10

Átvitel:

P 451,077.67

Áthozat:

P 451,077.67

Személyzeti fizetések:

Központi adminisztráció	P 29,773.85	
Tanoncosztály személyz. fizetése	P 1,619.20	
Élelmezési osztály fizetése	P 2,415.	
Jogsegély osztály fizetése	P 8,685.50	
Bevonult alkalmazottak illetménye	P 4,363.	
Tímár Sándor igazgató	P 2,200.	
Delegáltak fizetése	P 10,317.50	P 59,374.05

Költségszámlák:

Írószer, nyomtatvány	P 2,703.38	
Postaköltség, telefon, távirat	P 2,224.01	
Javítások, takarítás, biztosítási kts.	P 5,307.92	
Közlekedési és küldöncdíj	P 10,551.80	
Fuvarozási költség	P 9,460.	
Fűtés-világítás (fűtőanyag elosztásra) ...	P 11,182.55	
Vegyess költség	P 3,945.96	P 45,375.62

Különféle átmenőtételek és elszámolások:

P 15,680.52

P 571,507.86

EGYENLEG 1944. október 16-án: P 71,151.88

BEVÉTEL 1944. okt. 16-tól 1944. nov. 30-ig:

részletezés szerint P 559,089.51

KIADÁS 1944. okt. 16-tól 1944. nov. 30-ig:

részletezés szerint P 571,507.86

EGYENLEG 1944. november 30-án: P 58,733.53

[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott tisztázat, egy olvashatatlan aláírással.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Az irat keletkezésének időpontját a második lapra gépelt dátumból állapítottuk meg.

410. b.)

1944. december 20.

A Zsidó Tanács feljegyzése a napi feladatokról

Löcseynek telefonálni.²

Pásztor: épületek takarítása

Dr. Kurzweil: igazolványok

Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, aláírás nélkül.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

410. c.)

1944. december 20.

A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Löcsey István rendőr főfelügyelő, miniszteri biztossal a gyermekek nagy gettóba szállításáról, az iskolaépületek kitakarításáról, a nagy gettóban fenyegető járványról

Reggel telefonáltam Löcseynek és megkérdeztem a tegnap du. értekezlet eredményét: közölte 24.ig a gyerekeket feltétlenül be kell szállítani, tehát mindent elkövetni, hogy az épületek beköltözhetőek legyenek. Ismét jelentettem, hogy az iskolaépületek csak ma vagy holnap kerülnek átadásra. A tisztításhoz szükséges anyagok nem állnak rendelkezésre. Válasza: „Mindenképpen meg kell csinálni és legfőleg a gyerekek átmenetileg nem lesznek kifogástalanul elhelyezve. A magyar gyerekek az országúton vannak.” Figyelmeztettem, a N. V. K.-el keletkező bonyodalomra és megkérdeztem közölte-e ezt már velük? „Még nem, s csak ezután fogja.” Kértem, adjon ez ügyben újabb megbeszélésre alkalmat, mire felelete „ezen már változtatni nem lehet” és csak holnap van ideje fogadni. Közben érdeklődtem, hogy ezen idő alatt nem fog-e újabb meglepetés érni, megnyugtató választ adott. Kijelentettem, hogy a közölt utasítást kénytelen vagyok tudomásul venni, de felelősséget nem vállalhatok. De. Rostának telefon. Kértem utasítsa kenyérgyárat további sütésre. Teljesítette. Megjelent Dr. Gyürky [Tibor] tisztifőorvos Weyermann, dr. Horváth c. tan. akik az iskolaépületeket nézték meg, valamint a szükségkórházakat. Aczél dr. átbeszéltük a gettó egészségügyi helyzetét és kértük a hatóság támogatását. Fertőtlenítés, kórházberendezés, gyógyszer, ellátás, és fürdő ügyében. Kijelentette, hogy a főváros maga is szűkében van mindennek. A fürdőre vonatkozólag kedvező kijelentést tett. (Hungária) Dr. Aczél jelentette, hogy legalább 2.000 dysenteriás beteg van, az élelmezés borzalmasan kevés és a legnagyobb járványveszély fenyegeti nemcsak a gettót,

² Az egyes pontok mellett dupla „pipa” jel, az elintézés jeleként.

mert hiszen az a palánknál nem áll meg. Weyermann-nal közöltem a fentieket. Közölte, hogy több intézményben scharlachos [skarlátos] megbetegedés van és ezek valószínűleg 10 napos karantént kapnak. A tiszti orvosoknál a bejelentés megtörtént. Du. Abonyi u.ban voltam és H[adviselt Zsidók]. B[izottsága].vel ?? megállapodtam, hogy holnap reggel bejönnek dolgozni és átveszik a hadigondozási, munkábaállítási, rendészeti, légoltalmi osztályokat, továbbá az üzemi felügyeletet és a körzetekben felállítandó különböző műhelyek, üzemek szervezését. Ettől függetlenül mindenhova beállítanak megfelelő szakember-munkatársat. Közben jelentést tettek jelenlegi működésükről és állapotukról.

Stöckler

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázata, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**410. d.)
1944. december 20.**

Dr. Szegő Miklós javaslatai a Zsidó Tanácsnak: a kijárási engedéllyel rendelkezőket beszerzéssel is meg kellene bízni, a temetéseket ingyenessé kell tenni, közli a kerületi előljárók újabb értekezleteinek tervezett időpontját

1./ Többször javasoltam és megismétlem azt, hogy a kijárási-jogosultsággal bírók közül néhányat be kell osztani beszerzésekre és a városban való közlekedésre. Ide mellékelek pl. a Mérleg u. 6. sz. alá levelet, amelyet hozzám küldtek, hogy kézbesítsem, erre semmi apparátus nincs. Jegyzéket kellene lefektetni arról, hogy kik kaptak kijárást, mik a beosztásuk, megfelelnek-e annak, ha megfelelnek, ha nem, meg kellene vonni a kijárást és legalább 10 egyént beszerzésekre és sürgős kézbesítésekre kellene felhasználni, akik reggel 1/2 9 órakor e célból jelentkeznek, délután 1/2 2 pedig újra jelentkeznek. Az egész megszervezésével Bruck Györgyöt meg kellene bízni.

2./ Trebits [sic! helyesen: Trebitsch Márkus] igazgató úr előterjesztéséből tudomásomra jutott, hogy a halottakat kétféle parcellába temetik, aszerint, hogy fizetnek-e vagy sem a temetésért. Javaslom, hogy ezt szüntessék be, a halottakat egymás után temessük, s csak közéleti nagyságokkal /díszsír hely/ tegyünk kivételt, aki tud fizetni, az fizessen, aki nem, nem.

3./ Aczél igazgató úr engedélyt kért, hogy 20 mentő az Egyletben aludjék. Én ezt indokolatlannak tartom. Éjjel betegszállítás nincs, legfeljebb 6 személyről lehet szó, figyelemmel az igazgató úr személyére, a tárgyban vele megegyezést kérek létesíteni.

4./ A kerületi előljárók legközelebbi ülése pénteken³ fél egykor lesz, azután kétszer egy héten akarom összehívni, hétfőn és csütörtökön fél egykor.

Szegő

*Géppel írott, eredeti tisztázata, Szegő Miklós saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

³ A következő péntek 1944-ben december 22-re esett.

410. e.)
1944. december 20.

Dr. Groszmann Zsigmond, a Pesti Izraelita Hitközség főrabbija bejelenti a Zsidó Tanácsnak, megkezdte rabbisági működését, lefoglalt hivatali szobájának visszaadását s megfelelő munkakörülmények biztosítását kéri

Tisztelettel jelentem, hogy a szabadmozgási igazolványom birtokában mai napon megkezdtem rabbisági működésemet. Sajnálattal kell megállapítanom, hogy hivatali helyiségem le van foglalva, a rabbiság összes anyakönyvei, iratai, bizonyítványblankettái, valamint bélyegzője és egész levéltára, úgyszintén könyvtára fel nem lelhető. Ugyanez a sorsa az Országos Rabbiegyesületnek is, amely elnökségem alatt a rabbi hivatalban volt elhelyezve.

Egyelőre, amíg megfelelő hivatali helyiséget kapok, ahol a feleket fogadhatom, a gettóban élő hittestvéreimet látogatom meg, valamint a kórházakat is látogatom. Dr. Berend Béla szigetvári főrabbi, tanácsstag úrral felváltva látom el a sajnálatos módon megnövekedett temetési szertartásokat, valamint a Dohány utcai templomban péntek délután és szombat délelőtt tartandó Istentiszteletek papi funkcióit.

Rendezendő volna a születési, halálozási és házassági anyakönyv-vezetés, amelyeknek közjogi értéke illetékes hatóságoknál tisztázandó. Egyelőre tisztelettel kérek egy naplószerű könyvet, amelyben megrögzítettnek az előforduló rabbisági események.

Kitűnő tisztelettel

Dr. Groszmann Zsigmond
a Pesti Izr. Hitközség főrabbija

Eredeti, géppel írott tisztázata, dr. Groszmann Zsigmond saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XX.-1944-45.

410. f.)
1944. december 22.

**Dr. Groszmann Zsigmond főrabbi levele a Zsidó Tanácshoz:
javasolja a barmicva korba érkező fiatalok templomi avatásának megszervezését**

Rabb. Iktató 7/1944.

Az utóbbi idők megpróbáltatásai, valamint az iskolai tanítások kénytelen szünetelése folytán a barmicva korba érkező ifjaink nagy része nem részesült templomi avatásban.

Nem kell hangoztatnom a templomi avatás nagy valláserkölcsei nevelő hatását, miért is legyen szabad tisztelettel javasolni ezen mulasztásnak mielőbbi kipótlását.

A kérdés gyakorlati megoldása okából legyen szabad kérem szóbeli előadásom szíves meghallgatását.

Kitűnő tisztelettel

Dr. Groszmann Zsigmond
A Pesti Izr. Hitközség főrabbija

Eredeti, géppel írott tisztázata, dr. Groszmann Zsigmond főrabbi saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

410. g.)
1944. december 20.

Gárdonyi Tivadar, a gettó első körzetének előjárója jelentése a Zsidó Tanácsnak: előző nap két nyilas betört hivatali helyiségébe, ezért székhelyét kénytelen áthelyezni

Jelentés.

Folyó hó 19-én az I. körzet előjárósága helyiségében megjelent kb. 11 órakor két nyilas, kik felszólították az ott levőket, hogy a helyiséget azonnal hagyják el, ők maguk azután a redőnyt lehúzták és a helyiség belsejében az ott levő Schulz-féle ékszer üzlet áruit összeszedték. A körzet vezetője azt azonnal bejelentette dr. Berend főtisztelendő úrnak, aki intézkedett, hogy azonnal egy detektív és egy rendőr a helyiségbe bemenjen. A detektív és rendőr a két nyilast magával vitte az őrszobába, fél óra múlva azonban ugyanezen nyilasok visszatértek és bejelentették, hogy másnap folyó hó 20-án újból bejönnek a helyiségbe. Ideiglenes helyiségünket addig, míg ez a procedúra tart Síp u. 16. szám alá helyeztem át. Kérem bejelentésem tudomásul vételét.

Gárdonyi Tivadar
I. körzet előjárója

Géppel írott tisztázata, Gárdonyi Tivadar saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.

410. h.)
1944. december 20.

A Zsidó Tanács Népellátási Osztálya felkéri a nagy gettó rendészeti hatóságait, Schwartz Jakab kályhást állítsák elő a Wesselényi u. 13. sz. alatti népkonyhára

Felkérem a rendészeti hatóságokat, hogy Akácfa u. 45. sz. alatt lakó Schwartz Jakab kályhást népkonyhára Wesselényi u. 13. sz. alá állítsa elő. A munkát nem folytatta amit elkezdett, és ezáltal 10.000 éhező zsidónak az ellátását késlelteti.

Kérem azonnali előállítását munkahelyére.

[két olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott tisztázat, „Magyarországi Zsidók Szövetségének Népellátási Osztálya Budapest, VII. Wesselényi utca 13. Telefon: 223-525” feliratú bélyegzővel az irat bal felső sarkában és azonos szövegű körbélyegzővel az aláírások mellett. A lap bal alsó sarkában piros színű ceruzával: „Rechnitzer László műhelye”.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

411. a.)
1944. december 20.

Komoly Ottó a Nemzetközi Vöröskereszt Magyarországi Képviselte „A” osztálya nevében arcképes igazolványok kiadását kéri a Külügyminisztériumtól tíz tisztviselője részére

D/H

A Nemzetközi Vöröskereszt Magyarországi Delegációjának „A” osztálya azon tiszteletteljes kéréssel fordul a t. Külügyminisztériumhoz, hogy az alant felsorolt tisztviselők részére a M. Kir. Külügyminisztérium arcképes igazolványát kiadni szíveskedjék.

Kovács Béla¹
Dr. Normann István
Appel Heinrich
Somló Sándor
Borsós Ferenc
Szlávik Lajos
Koltay László
Benkő Imre
Somló Péter
Somló István

Komoly

Eredeti, géppel írott tisztázat, a VKNB francia nyelvű, fejléces, körpecsétetes levélpapírján, a magyarországi képviselő francia nyelvű körpecsétjével, Komoly Ottó saját kezű aláírásával.

MNL OL-K71-II/6-1944. sz. n.

¹ A nevek mellett a bal margón kézzel húzott „pipa” jel.

**411. b.)
1944. december 22.**

Komoly Ottó kérvénye Kemény Gábor külügyminiszterhez, amelyben külügyi igazolást kér a VKNB budapesti képvisellete „A” szekciója tisztviselői részére

KL/GGY

Külügyminiszter Úr!

A Nemzetközi Vöröskeresztbizottság Magyarországi Delegációjának „A” Osztálya tisztelettel kéri alant felsorolt igazolt tisztviselői részére a külügyi igazolás kiadását.

Árva Andrásné, sz. Solth Klára Mária	Tisztviselő	Kunágota, 1922. VII. 19.
Dr. Berend Béla	"	Budapest, 1890. XI. 22.
Gebe Györgyné, sz. Stromer Klára	"	Budapest, 1911. XI. 3.
Dr. Normann István	főorvos	Abony, 1899. VI. 22.
Nyesti Gizella	tisztviselő	Vác, 1912. X. 25.
Popper Edit	"	Budapest, 1923. VII. 1.
Somlyó Andor	"	Szeged, 1919. VIII. 11.
Vinkovich László	"	
Zemplényi Tibor	"	Kolozsvár, 1916. VII. 16.
Borsós Ferenc	"	Debrecen, 1927. XII. 10.
Keresztes Éva	"	Budapest, 1923. IX. 6.
Kende Györgyné	"	Gyöngyös, 1914. VIII. 24.
Briller Miklós	"	Újvidék, 1910. VI. 19.
Appel Henrikné	"	Budapest, 1923. I. 18.

Kiváló tisztelettel

Komoly

Eredeti, magyar nyelvű, géppel írott tisztázat, a VKNB budapesti képvisellete francia nyelvű, körbélyegzős levélpapírján, melyre a fejléc alá utólag rágépettek: „Section „A” Munkácsy Mihály u. 19.”, Komoly Ottó saját kezű aláírásával, a VKNB magyarországi képviselőjének francia nyelvű körpecsétjével.

MNL OL-K71-III/6-1944. sz. n.

A kérvény mellett külön borítékban a kérvényben szereplők igazolványfényképe található.

**Szegő Miklós tájékoztatja a körzeti elöljárókat a gettó élelmezési rendjéről,
a pót-, a kenyér- és a melegétel-adagok szétosztásának rendjéről**

Több egybehangzó panasz együttes megválaszolásaképpen tisztelettel közöljük a következőket:

a gettó ellátatlanjainak száma jóval több, mint ahány embernek naponta meleg ételt főzni tudunk. Így a körülbelül 56.000 ember közül egy-kétezer embernek naponta nem juthat meleg étel a legjobb akarat és igyekezet mellett sem. Ezek azonban ilyen napokon hideg élelmiszert kapnak pótlásul. Természetesen igyekszünk odahatni, hogy minden nap más legyen az, aki hideg ételt kap meleg helyett.

A már üzemben lévő konyhák közül is az egyik a Szövetség utcában működő konyha eredetileg édesipari üzem volt és nem ebédfőzésre szánt berendezés [sic!]. Ezért ezen a konyhán csak levest tudnak előállítani, főzeléket nem. Innen ered, hogy a meleg étellel ellátandók egy része főzelék helyett inkább levest kap. Itt is az a rendszer, hogy változtatjuk a konyha beosztást, mindig mások legyenek azok, akik a csak levest előállítani tudó konyhához vannak beosztva. Természetesen, hogy a nagy munkatorlódás mellett még a beosztásban is előfordulhatnak kisebb-nagyobb tévedések, de arra törekszünk, hogy a jövőben a legnagyobb igazságosság érvényesüljön.

Folyamatban van újabb konyhák üzembe állítása és mihelyt ez az akció befejeződik, a gettó minden lakójának minden nap fogunk tudni meleg ételt adni és nem levest, hanem főzeléket.

A kenyérellátást részben egy gettón belüli pékség végzi. Nagyrészből [sic!] azonban a székesfővárosi községi kenyérgyárra vagyunk utalva. Gyakori, hogy a községi kenyérgyár a kelletténél kevesebbet szállít. Ha előre tudnák, hogy mennyi lesz a másnap beérkező kenyérmennyiség, a legrosszabb esetben mindenkinek a fejadagját azonos arányban szállítanák le arra az egy napra. Sokszor előfordul azonban az, hogy a kenyérgyár a kellő mennyiség szállítását jelzi előre, ennek alapján a gettón belüli pékségből kiadjuk a rendes adagot azoknak, akiknek abból jut, mire pedig a kenyérgyári szállítmány szétosztására kerül a sor, kiderül, hogy a gyár – ez a közelmúltban sajnos nagyon sokszor fordult elő – kevesebbet szállít, mint amennyit előre jelzett, és néhány háznak emiatt egyáltalán nem jutott kenyér.

Az elmaradt kenyéradagot utólag minden esetben pótoljuk. Újabb pékségek üzembe helyezése is folyamatban van és itt is remélhető az összes panaszok kiküszöbölése. Az étel és kenyéradagoknak az egy-egy házban való elosztásával kapcsolatban a visszaélések meggátolására a Hadviseltek Bizottságának ígérete szerint megfelelő ellenőroket fogunk kapni. Addig is célszerű, hogy a körzeti elöljáró Urak intézkedjenek aziránt, hogy minden házban, minden nap más-más két-két egyén ellenőrizze az adagolást. De magát az adagolást jobb, ha ugyanazon személy végzi, mert a szükséges gyakorlatra is inkább [így] tesz szert

az illető. A kenyér és ebéd kiosztásának időpontjával kapcsolatban ugyancsak arra kell rámutatnunk, hogy úgy a meleg ételek egy része, mint a kenyér nagy része a gettón kívül[ről] érkezik, nem saját műhelyünkből, illetve nem saját konyháinkról, és ezért az ideérkezés időpontját előre nem tudhatjuk. Egyes esetekben az átvevők rövidebb-hosszabb várakoztatása rajtunk kívül eső okokból elkerülhetetlen. A kenyér egy részét gyakran az esti órákban kapjuk meg. A saját konyhák és pékműhelyek számának szaporításával ez a hiba kiküszöbölődik.

Egy-egy konyha a reaeső mennyiséget nem tudja egyszerre megfőzni, hanem három turnusban. Ez az oka annak, hogy a meleg ételt nem lehet minden ház részére a délelőtti vagy déli órákban kiadni, hanem néha a sötétbe is beletnyúl a kiosztás. Különösen áll ez a gettón kívül[ről] érkező étel és kenyérmennyiségekre.

Ha valamelyik házat a múltban valamelyik nap rendkívüli sérelem érte, másnap igyekeztünk némi kárpótlást nyújtani. Már most a másnapi rendes adagnak és az előző napról eredő pótlásnak egyszerre való figyelembe vétele a szomszéd házak lakóiban azt a tévhitet kelthette, hogy az illető ház „protekciós” ellátásban részesül. Minden ilyen beállítás merőben téves. Ugyancsak téves az a beállítás is, hogy egyes kivételes házak naponta háromszor kapnak ellátást. Ezzel szemben való, hogy igyekszünk a jövőben minden háznak naponta háromszori étellemezést biztosítani. De hogy ez mikor valósulhat meg, előre nem tudjuk megmondani.

Egyes rendkívüli esetekben a múltban nagy ritkán előfordult, hogy egy-két egyén soron kívüli pótanyag ellátásban részesült. Természetes, hogy itt sem a protekció érvényesült, hanem kizárólag a rendkívüli indokolttság. A jövőben azonban az egyéni kiutalásokat megszüntetjük és a legrendkívülibb indokok fennforgása esetén is a körzeti előljárókon keresztül kívánjuk kiadni az esetleges pótlékot, feltéve, hogy készleteink azt lehetővé fogják tenni. Közvetlen kiutalást csak elodázhatatlanul sürgős esetekben, pl. bombakárosultaknak eszközölünk.¹

Ha valamelyik ház egy nap rendkívüli pótlást kap, a többi házak ne irigyeljék, mert a fentebb említettek szerint ez csak azt jelenti, hogy az előző nap sokkal rosszabb ellátásban részesült az illető ház, mint a többi. Ugyanez áll a súlyos betegek esetleges külön juttatásaira: ne irigyeljék az egészségesek azt, hogy valaki súlyos betegként szerzett jogot némi pótlásra.

Tervbe vettük azt is, hogy a kenyér- és ebédutalványokat egyszerre, három napra előre kiosztjuk. Ez azonban csak akkor lesz megvalósítható, ha előre biztosítani tudjuk, hogy a következő három napon át megfelelő kenyér és ételmennyiség rendelkezésre is álljon. A korábban ismertetett okoknál fogva azonban erre csak a konyhák és pékműhelyek szaporítása után kerülhet a sor. Ebből következik az is, hogy egyelőre egy napi kenyértartalékolás sem lehetséges.

A gettó területén belül minden ház, minden üzlet és műhely helyiségének felnyitása most már rendszeresen és folyamatosan fog megtörténni és így az esetleg fellelhető összes élelmiszerkészleteket egymás utáni sorrendben kivétel nélkül igénybe fogjuk venni.

¹ Ezt a mondatot utólag gépelték ide.

A 12 éven aluli gyermekek részére egészségi állapotuktól függetlenül pótlás igényelhető. Minden házban össze kell írni a gyermekek számát és be kell jelenteni a körzeti előjáró uraknak. A körzeti előjáró urak a létszám ellenőrzése után a körzetükbe tartozó összes gyermekek részére együttesen igényelhetik és meg is kapják a pótlást, amelyet az egyes házak között ők osztanak szét. A házon belül már a rendes ételmezési megbízott végzi az elosztást.

A terhes anyák úgy tekintendők, mint ha gyermekük már megszületett volna, tehát a terhes anya is igényelhet születendő gyermeke részére egy külön rendes adagot és a gyermeki pótlékot.

Ugyancsak a körzeti előjárókon keresztül lehet némi pótlást igényelni az orvosi bizonyítvánnyal rendelkező súlyos betegek részére.²

felül oly élelmiszer tartalékok gyűjtése, hogy az aggok kivétel nélkül pótlékhoz juthassanak. Természetesen ez is csak a tervbevett tartalékok megszerzése után valósulhat meg.

A decemberi, még birtokban lévő élelmiszerjegyek a körzeti előjáró urak útján gyűjthetők össze, azok esetleges beválthatásának ügyét az Előjáró Urak³ az ételmezési ügyosztállyal közvetlenül tárgyalják le.

A szolgálatot teljesítő rendészeti őr pótagját, illetve a pótagok kiadásának rendszerét az élelmiszer osztály Szirt Miklós hadnagy úrral a rendészeti őrnök parancsnokával tárgyalta és ez most már minden körzetben egységesen bonyolódik le.

A kenyéradagolással kapcsolatban még meg kell említeni azt, hogy a községi kenyérgyár d a r a b s z á m r a adja ki a kenyereket és nem súlyra mérve. Mindaddig, amíg így kapjuk, mi is kénytelenek vagyunk hasonló módon tovább adni. Mihelyt a gettón belüli önellátást teljes lesz, ez az anomália is meg fog szűnni.

Szegő

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Szegő Miklós saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

² Az 1-től 5-ig sorszámozott, géppel írott tisztázatban a következő oldalon valószínűleg egy mondat kimaradt.

³ Itt eredetileg géppel írva a következők szerepeltek: „[olvashatatlan szó] tu. úrral tárgyalják le.” Ezt utólag, kézzel, tintával kihúzták és utánagépelték a mondat befejezését.

Bariss Dezső, a filmügyek kormánybiztosa beadványa a lakásügyek kormánybiztosához: a számára kiutalt zsidó lakás két szobáját Körmendy Sándor rendőrtanácsos jogtalanul használja, intézkedést kér

Kedves Testvérem!

Van szerencsém tudomásodra hozni, hogy a Branyiszkó út 11/b. szám alatti zsidó lakást kiigényeltem, mivel Zita királyné út 17. szám alatti lakásomat hatósági felszólításra kiürítés miatt el kellett hagynom.

Az igényelt 4 szobás lakásból 3 szobát voltál szíves számomra kiutaltatni.

A lakást már előzőleg megszállva tartotta dr. Körmendy Sándor rendőrtanácsos, s mint megállapítottam, a nyár folyamán állítólag ott is tartózkodott. Később a lakás számomra történt kiutalása után dr. Körmendy hajlandó volt 3 szobát számomra átengedni. Abban a hitben, hogy nevezettnek nincs hajléka, hajlandó voltam a lakásban megtérni, holott dr. Körmendy szobájába való bejárás a számomra kiutalt lakrészen át volt csak foganatosítható.

Mikor tisztviselőim leltárkészítés céljából megjelentek a volt zsidó lakásban, megállapították, hogy a 4 szobás lakás tulajdonképpen csak 3 szoba hallos, s ebből is 2 szobát dr. Körmendy lezáratott, így csak 1 szoba hall áll rendelkezésemre. Megállapították továbbá, hogy dr. Körmendy Sándornak Budán, szintén a II. kerületben – Margit körút 5. II. 1. szám alatt – 4 szoba, cselédszobás lakás áll még rendelkezésére, melyben 3 személy és a cselédlány lakik.

A kiutalt lakást 5 főnyi családommal és a személyzettel kívánom elfoglalni, úgy hogy még egy hivatali helyiségem is maradjon, mivel hivatalomat az Eskü tér 6. szám alól szintén ki kellett üríteni. Hivatalom budai elhelyezése annyira túlsúfolt, hogy felek fogadására nem áll külön helyiség rendelkezésemre. Ennek a megoldása csak a Branyiszkó úti lakás teljes igénybe vételével történhetik meg.

Felhívom címed figyelmét arra is, hogy a leltározás folyamán a dúsgazdag zsidó lakásban semmi használható tárgyat nem találtunk, így alapos az a feltevés, hogy az értékek a Körmendy-féle lezárt lakrészben vannak.

Felkérek, hass oda, miszerint a számomra kiutalt lakrészt teljes egészében mielőbb elfoglalhassam, s dr. Körmendy foglalása megszűnjön.

Kitartás! Éljen Szálasi!

Bariss Dezső
kormánybiztos

Eredeti, géppel írott tisztázat, a levél bal felső sarkában „M. kir. Filmkormánybiztos” feliratú, fekete színű címeres körbélyegzővel, Bariss Dezső saját kezű aláírásával, az aláírás mellett „M. kir. Filmkormánybiztos Hivatala” feliratú, zöld színű, nyilaskeresztes jelvényes körpecséttel.

ÁBTL-V-55.691. Reps Henrik és társai iratai

Az iratok mellett található Csicsáky Béla házfelügyelő ugyancsak december 20-án kelt, kézzel írott igazolása arról, hogy Körmendy rendőrtanácsos a Margit krt. 5/b. II. em. 1. sz. alatt 4 szobás lakást bérel.

414.
1944. december 21.

**Kemény Gábor külügyminiszter távirata Dr. Gulden Gyulának Genfben:
engedélyt ad háromszázötven zsidó kiutazásához**

Claris távirat
Dr. Gulden Gyula

Genève
Pension Perozzi
Rue Sepelier 8.

Táviratát megkaptam.¹ Hozzájárulok hétszáz zsidó közül háromszázötvennek Portugáliába való kiszállításához, lebonyolításra kérek sürgős intézkedést. Szíveskedjék Vöczköndy László vagy Makray Sándor követségi tanácsosok chargé d'affaires-ként Lisszabonba leendő kiküldéséhez portugál kormány előzetes hozzájárulását kieszközölni. Curriculum vitaeek címére futár útján mennek Berni portugál követségre.²

Báró Kemény

*Eredeti, géppel írott fogalmazvány, Kemény Gábor szignójával.
MNL OL-K-707-1944-1945-1. t. Távirat sz. 22.521/1944.
A táviratot másnap, december 22-én 13 órakor küldték el.*

¹ A fogalmazvány eredetileg a „Portugál követség” szavakkal kezdődött, ezt Kemény tintával áthúzta. A hivatkozott távirat nem található az iratok mellett.

² Az utolsó három szót utólag, tintával írták a fogalmazványba. A mondat utolsó szava eredetileg „Bernbe”-volt, ezt tintával áthúzták.

415. a.)
1944. december 21.

A Zsidó Tanács feljegyzése a napi teendőkről

Pásztor: épületek tisztítása
élelmezési osztály

Dr. Kurzweil: igazolványok¹
felterjesztések²
levél.
ügybeosztás
szervezési szab.
iktató

Gráber: Népszámlálás.

Dr. Aczél: Kórházak tisztántartása

*Eredeti, tintával, kézzel írott tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

415. b.)
1944. december 21.

**A Zsidó Tanács naplója: Bata János nyilas körzetvezető akadályozza a gettó élel-
miszer-ellátását, tárgyalások Lőcsey István rendőr főfelügyelő, miniszteri biztossal
a nagy gettó ellátásáról, a fegyelem fenntartásáról, tárgyalás Friedrich Bornnal,
a VKNB budapesti képviselőjével a gyerekek beszállításáról a nagy gettóba**

Reggel jelentették, hogy előző este bombatalálat érte a gettót.³ Jelentettük a kormánybiztosságnak. A halottak száma még nem megállapított. De. H[advi-
seltek].B[izottsága].val tárgyalás. Megbeszélés szerint munkába álltak. Jelentet-
ték, hogy kapuőrök a zöld igazolványokat elkobozzák, kocsikat nem engedik
be. Telefonáltam Lőcseynek [István], [a]ki közölte, hogy Gál felügyelő fel fog
keresni, és a helyszínen igyekezzünk rendet teremteni. Meg is érkezett az ig[azol-
ványokat]. visszakaptuk, kocsikat beengedték: kértem cipőlisztet, Wess. 17. ház
rendezését. A Wess. 44. főorvosai megjelentek és kérték, hogy a kórház létszá-
mát építsük le, mert a mai állapot tarthatatlan. Megbíztuk Szegő dr. hogy a fő-
orvosokkal karöltve a leépítést haladéktalanul és teljes jogkörrel hajtsa végre.

¹ E sor mellett ceruzával húzott „pipa” jel, valószínűleg az elintézés jeleként.

² Ua.

³ Lásd a 368. a.) szám alatt közölt iratot.

Du. K[omoly Ottó].-nál voltam. Megállapodtunk, hogy lisztet kell forszírozni, illetőleg a kiutalást megszerezni.

Nagy dr.-ral Lócseynél voltunk. Átadtuk a jelentéseket, elintézésért. Hungária fürdőre Gál felügyelőt küldi ki szemlére. A hadiüzemi munkásokat az üzemeknek ki kell kérni. Ottlétünk alatt dr. Kurzweil telefonált, és jelentette, hogy a Wess. 42. kapunál egy kocsit nem engedtek be. A kocsin sajt és fagy[asztott]. tojás volt. A N.V.K. küldte a kórházaknak és gyerekeknek. Közöltük ezt Lócseyvel, és ugyanakkor telefonált a VII. ker. vezető Bata ez ügyben. Lócsey megmondta neki, hogy ott vagyunk, és kérte, hogy jöjjön oda. Rövid idő múlva meg is érkezett. Bevezetőül közölte, hogy a palánkon keresztül csomagokat, leveleket adnak be, és átbeszélgetnek. Egy ilyen leányt bevittek. Figyelmeztetett, hogy gondoskodjunk fegyelemről és rendről, mert ellenkező esetben ő fog arról gondoskodni, és utasítani fogja embereit, hogy fegyvert használjanak. Megmagyaráztuk, hogy a magunk részéről is a rend és fegyelem mellett vagyunk, és ennek érdekében mindent elkövetünk. Lehet, hogy az ott szolgálatot teljesítő közegünk nem járt el helyesen, de sokkal nagyobb és régibb szervezetben is előfordulhat hasonló eset. Mindenesetre a szükséges intézkedést megteesszük. Felhívta figyelmünket, hogy a gettó területén minden szervezkedést akadályozzunk meg. Biztosítottuk, hogy ilyesmi a gettó területén nem fordul elő. Kifogásolta a mozgási igazolványokat. Lócseyvel megmagyaráztuk, hogy ez a miniszter engedélyével történik. Azt állítja, hogy du. többen mentek gyógyszervásárlás címén ki. Megmagyaráztuk, hogy a különböző kórházak a szükségletnek megfelelően küldik ki a bevásárlókat, és ha a betegek gyógyítása engedélyezve van, akkor a gyógyszerbevásárlást is el kell tűrni. Azt javasolta, hogy ezt csoportosan eszközöljük. Kifogásolta, hogy sok élelmiszer jön be. Közöltük, hogy a legminimálisabban megállapított fejadag nyersanyagja is napi 4 vagon jelent, és ezt csak fuvarokkal lehet beszállítani, és ezt a kormányzat tudja, és az élelmiszert 4 hétre ki is utalták. Emlékeztettük, hogy már napokkal ezelőtt kértük, adjon alkalmat megbeszélésre, mert tudni szeretnénk intencióit, és az ügyek sima elintézése is kívánatosná teszi ezt. Megígérte, hogy Lócseyvel el fog jönni. A végén rátért a fentebb említett szállítmányra. Sajtot és tojást a városban nem lehet kapni, így tehát nem tudja megérteni, hogy a gettóba ilyesmi bejöjjön. Közöltük, hogy a N.V.K. a kormányzat engedélyével látja el intézményeit, és a betegek ellátásához fentiek nem indokolatlanok. Javasolta, hogy a fuvarosok a kapunál a szállítólevelet adják le, hogy ellenőrizhessék.

Este B[orn].-nél voltam a gyerekek beszállítása végett. A külügyminiszterhez [Kemény Gábor] beadott jegyzékére még nem kapott választ. Véleménye szerint a 24-i terminust nem fogják megváltoztatni.

Stöckler

Kézzel, tintával írott tisztázat, Stöckler Lajos saját kezű, utólag ceruzával ráírt aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

415. c.)
1944. december 21.

Szegő Miklós körlevélben tájékoztatja a körzeti előljárókat: január 1-jétől zsidó élelmiszerjegyet nem kap; a halottak nyilvántartásának rendjéről, a következő értekezlet időpontjáról és a hétvégi istentiszteletről, utasítást ad a körzeti előljárók fontosabb adatainak kifüggesztésére az egyes házakban

Igen tisztelt Elöljáró Úr!

1./ Január 1-től zsidó élelmiszerjegyet nem kap, viszont a mostan kiadott élelmiszerjegyekre még lehetne valamit venni. A legnagyobb energiát méltóztatásnak kifejtteni, hogy legkésőbb szombaton⁴ reggelre a gettó lakóinál levő, kenyér, liszt, cukor, szappan, zsír, stb. jegyek átadassanak az ételmezési osztályban Szidinek [Feldmann Szidónia].

2./ Kérem közölni, hogy a temetés utáni nyolc nappal mindenki megkaphatja a Chevratól Kazinczy u. 44., hogy halottja a Rákoskeresztúri temető melyik sírparcellájában van eltemetve.

3./ Ma nálam járt egy házparancsnok, akinek fogalma sem volt, hogy ki a kerület előljárója, hogy van annak helyisége. Nagyon kérem az urakat, hogy a kellő kitanítást végezzék el, a legszélesebb körben győződjenek meg róla, hogy a házakban ki van-e függesztve a kerületi előljáróság helyisége, a kerületi előljáró helyettesei, valamint a tisztiorvos neve, lakhelye. Meg akarom említeni, hogy ebben az irányban feltűnő javulás van.

4./ Emlékebe hozom az Elöljáró uraknak, hogy holnap, tehát pénteken értekezletet tartunk. Az előljáró urak többségének kívánságára nem fél egykor, hanem 12 órakor jövünk össze, kérem tehát pontosan megjelenni, a tárgyalandó témákat írásban beadni legkésőbb reggel 9 óráig dr. Kurzweil úrnál, az írásban be nem adott témákat nem fogjuk tárgyalni.

Üdvözlettel

Szegő

Kérem közhírré tenni, hogy péntek este a Dohány templomban és a Rumbach utcai templomban 3 órakor istentisztelet lesz. Szombaton reggel 1/4 10-kor a Rumbach templomban, 1/2 10-kor pedig a Dohány templomban.

Eredeti, géppel írott tisztázata, Szegő Miklós saját kezű aláírásával. Az utolsó bekezdést utólag, külön lapra gépelve csatolták a körlevélhez.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

⁴ 1944-ben a következő szombat december 23-ra esett.

415. d.)
1944. december 21.

Szegő Miklós tájékoztatója a c.) alatt közölt körlevélhez

1./ Minthogy a tilalom a gettóba való csomag behozatalra nincs, meg kellene szervezni, hogy a védett gettóban levők élelmet, de főleg ruhát be tudjanak küldeni. Ezt a legcélszerűbben a Vöröskereszt bonyolíthatná le úgy, hogy a védett gettóban néhány helyen gyűjtőhely lenne, ahonnan minden másnap kocsin összeszedve beszállítanák a holmikat.

2./ Háziparancsnok úrnak Simonyi Sándort neveztem ki, mert Junger elfoglaltsága miatt nem bírja.

3./ A körzeti elöljárók között a mellékelt körlevelet intéztem másolatban.

4./ Vámos László belügyminiszteri kivételezett (ellenforradalom) lakása Erzsébet szálloda, célszerűen lenne megbízható a vásárlásokban való segédkezéssel. Fakereskedő, Gráber Pál ismeri, ugyanaz a nézete róla mint nekem, szavai szerint ezerszázalékig megbízható, kiváló ember. Javaslom, hogy a Vöröskeresztbe osztassék be. Minthogy holnap, tehát pénteken együtt leszek vele, a válasz sürgős.

Szegő

5./ A postahivatal vezetője jelenti, hogy folyó hó 20-án Hangyál postaaltiszt, utalványkézbesítő oly értelmű felvilágosítással szolgált, miszerint minden fajta utalvány kézbesítést a felettes hatóságuk letiltott. Ilyképpen az összes állami nyugdíjasok, MABI, OTI, rokkant és honvédelmi járulékra illetékesek nem juthatnak őket jogosan megillető nyugdíjaikhoz, illetve járulékaikhoz. Illetékes helyen sürgős intézkedést kérünk arra nézve, hogy azok – kik egy életen át dolgoztak – őket jogosan megillető illetményeikhez hozzájuthassanak. A zsidók vagyónára vonatkozó rendelet szerint a fizetés, illetve havi 300 P.-ig folyósítandó.

Eredeti, géppel írott tisztázat, Szegő Miklós saját kezű aláírásával. Az utolsó bekezdést utólag, az aláírás után gépelték az oldalra.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

415. e.)
1944. december 22.

A Zsidó Tanács levele a VKNB budapesti képviselőjének a védett házakból a nagy gettóba küldhető levelekről és csomagokról

A jelenlegi, Önök előtt jól ismert viszonyok között ismételten felmerült az óhaj, hogy az ún. védett házakból leveleket, csomagokat és más jellegű küldeményeket juttathassanak el az ez idő szerint gettóban élő barátaik, családtagjaik stb. részére és viszont. Tehát kizárólag zsidók közti érintkezésről volna szó, olyan zsidókról, akik egyrészt gettóban, másrészt védett házakban élnek.

Világos, hogy az adott nehézségek között még egy ily módon korlátozott érintkezés is bizonyos könnyebbségeket hozhatna magával, amely a gettózsídóság számára valóban létfontosságú jelentőséggel bírhatna. Másrészt viszont az alulírott Szövetség sajnos nincs abban a helyzetben, hogy egy szervezetet hozzon létre annak érdekében, hogy az ismertetett szükségleteknek megfelelhessen.

Tisztelettel kérjük ezért a nagytekintetű Bizottságot, hogy ebben az egész budapesti zsidóság számára oly fontos kérdésben is segítségünkre lenni, és annak megoldásában bennünket jóindulatúan támogatni szíveskedjék. A legcélzerűbb talán az volna, hogy ha a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottságának egy gyűjtőakciója működne, abban az értelemben, hogy a gettóházak és a védett házak között beindított összeköttetés, megfelelő gyűjtő kocsik segítségével, hetenként szabályszerűen bonyolódna le. Ennek az akciónak természetesen a Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága nevében és annak védelme alatt kellene lefolyni, nehogy a gyakorlati lebonyolítás során leküzdhetetlen nehézségek támadjanak, noha mi természetesen készek vagyunk az Önök ez irányú fáradozásait, minden ténylegesen rendelkezésünkre álló eszközzel támogatni, és csak megtisztelve éreznénk magunkat, ha Önök ebben a vonatkozásban együttműködésünket igénybe vennék.

Az előfeltételek, amelyek között a javasolt akció mielőbb beindítható – és remélhetőleg súrlódásmentesen keresztülvihető – lenne, illetve annak valamennyi részletkérdése természetesen még pontosan megbeszélendő volna és kérjük Önöket, hogy ehhez – elvi állásfoglalásuk után – mielőbb szíveskedjenek számunkra lehetőséget nyújtani. A mostani gettózárlat mindenfajta csökkentése az érintett zsidóság számára oly mértékben elsőrendű fontosságú, hogy ennek az ügynek a lehető legsürgősebb elintézését hangsúlyozottan kell kérnünk Önöktől.

Az Önök szíves válaszát előre is köszönettel várva, maradunk

kiváló tisztelettel

*Eredeti, géppel írott, német nyelvű másodlat, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**415. f.)
1944. december 21.**

**Jelentés a Zsidó Tanácsnak a nagy gettót december 20-ról 21-re virradó éjszaka
ért bombatámadás során keletkezett károkról**

Bombatalálat érte:

Kis Diófa u. 7. sz. házat, melynek az összeíróívek adatai szerint 200 lakója van. A ház lakhatatlanná vált.

Kis Diófa u. 9. sz. házat, melynek az összeíróívek adatai szerint 106 lakója van.

Légnyomás következtében lakhatatlanná vált a Dob u. 32. sz. ház, melynek összeíróívek adatai szerint 159 lakója volt. Légnyomás érte a

Kazinczy u. 51. sz. házat, melynek 3 lakása vált lakhatatlanná. A hajléktalanul maradt lakók számának megállapítása folyamatban van.

A Kazinczy u. 43. sz. ház a közelben becsapott bomba következtében ugyan csak részben lakhatatlanná vált, különösen a II. udvar lakásai. A háznak cca. 120 lakójának az elhelyezése látszik szükségesnek.

Kis Diófa u. 5. sz. ház hátsó része erősen megsérült. Lakhatására vonatkozólag még vizsgálatra szorul, hogy mennyi lakás maradt lakható és mennyit kell lakhatatlannak minősíteni.

Ablakkár: érte úgyszólván az összes környékező házakat, elsősorban a Kazinczy u. 33., 35., Dob u. 46. a.

A sebesülteket még az éjszaka folyamán a rendészet, részben kórházban, részben a Síp u. 12. alatt a Goldmark teremben helyezte el, a hajléktalanná vált lakókat a lakáshivatal helyezi el oly módon, hogy aki hozzátartozójához, vagy ismerőiséhez akar költözni, annak ilyen irányú egyéni kívánságát teljesítjük, a többieket kollektíve üres házakba helyezzük el. A műszaki osztály jelentése szerint az ablaküvegek pótlására cca 1.000 m² ablakra van szükség.

*Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**Cseresznyey Jenő külügyi előadó jelentése a Külügyminisztériumnak:
többször is betörték az Eisler szállítócég egyik raktárába, rendőri őrizetet
javasol az épülethez**

Jelentés

az Eisler szállítócég raktárában elkövetett betörés tárgyában.

A fentnevezett nemzetközi szállítócég Fóti út 61. szám alatt fekvő raktárházába, amelyben a Külügyminisztériumnak, több külügyi tisztviselőnek és idegen Budapesten székelő külföldi követségeknek tulajdonát képező berendezési tárgyak is őriztetnek, néhány nap előtt betörést követtek el.

A betörést állítólag nyilaskeresztes jelvénnel bíró egyének hajtották végre és az alulírt előadó a hír vétele után dr. Csiki miniszteri s. titkárral kiszállt a helyszínére, hogy a tényállást megállapítsa. Ez alkalommal megállapítást nyert, hogy szerencsére csak kevés berendezési tárgy hiányzott. Csiki dr. véleménye szerint a tetteseket az ingerelhette fel, hogy az épületen tábla volt kifüggesztve, amely szerint az a svájci követség védelme alatt áll. Állítólag sokan éltek vissza a svájci követség védelmével.

Csiki dr. tanácsára a tábla el lett távolítva ama reményben, hogy a betörés nem fog megismétlődni.

Tegnap este az Eisler cég raktárnoka jelentette, hogy a délután folyamán ezúttal már egy lovaskocsi állt meg az épület előtt és onnan nagyobb mennyiségű berendezési tárgyat vittek el, köztük Ferber pozsonyi sajtóelőadónk ingóságait is, de az idő rövideje folytán nem lehet megállapítani, kinek az ingói hiányoznak, félő azonban, hogy az argentin követ dolgai közül is elvittek egyet-mást.

A további betörések megelőzése céljából mindenképpen kívánatos lenne, hogy a VI. kerületi kapitányság (Mozsár utca 16. telefon: 116-606) értesíttessék, hogy a házat őriztesse, s emellett kívánatos volna, hogy esetleg a raktárháznak földszinten lévő egyetlen kis lakásába egy külügyminisztériumi altiszt küldessék ki, aki állandóan ott tartózkodnék. Az Eisler cég gondoskodnék, hogy az illető rendesen legyen elhelyezve.

Cseresznyey

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Cseresznyey Jenő saját kezű aláírásával.
MNL OL-K63-Vegyes pol. jel.-1944. sz. n.*

417. a.)
1944. december 22.

Szegő Miklós jelentése a Zsidó Tanácsnak: a mosodáról, a nunciatúra tervezett karácsonyi csomagküldő akciójáról, a nagygettóbeli istentiszteletekről

1./ A mosoda teljesen üzemképes. Az eladó gavallériájából még egy két méter hosszú gépszíjat kaptam ingyen ugyancsak blokkot. A mosoda vezetésével Ballassa [Zoltán] illetékes körzeti elöljárót bíztam meg. Gondoskodni kellene hogy az éjjel-nappali üzemmél minél többet teljesítsen.

2./ Igen nagy veszélynek tartanám, ha való lenne az a hír, amit kerülő úton hallottam, hogy ti. a gettó lakóinak a Nunciatúra szeretetsomagot küld karácsonyra. [Ha a] gettó lakók nem fogják megtudni, hogy ez zsidó pénzből megy, az amúgy is folyó térítésnek adnánk ennek [sic!] tápot. Ha a hír való, a legkomolyabb felvilágosító munkát kell végezni, hogy ez zsidó pénzen történik.

3./ A reformátusok nagy nyomtatványokat ragasztatnak ki az istentiszteletekről, amelyet a gettóban tartanak. Sürgősen kérek 1.000 plakátot megrendelni a következő szöveggel: „Minden pénteken este 3 órakor és minden szombaton 1/4 10 órakor a Dohány-Rumbach és Kazinczy utcai templomban istentiszteletet tartunk. Felhívjuk a hívőket az istentiszteletek látogatására. A Rumbach és Kazinczy templomokban minden reggel 1/4 10-kor és délután 3 órakor hétköznap is istentisztelet van.”

Ezt a felhívást a Tanács székházában az elöljáróságoknál és minden házban ki kell függeszteni és e célból 4.000 ragasztót is kérek rendelni.

Szegő Miklós

*Eredeti, géppel írott tiszttáza, Szegő Miklós saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

418. b.)
1944. december 22.

Az a.) alatt közölt iratban említett plakát a református istentiszteletekről

„Nem szégyenlem
a Krisztus evangéliumát!”

REFORMÁTUS
ÜNNEPI ISTENTISZTELETEK
SORRENDJE:

December 24-én, vasárnap de. fél 10 órakor:
Igét hirdet **Borsos Sándor** református lelkész

December 25-én, hétfőn de. fél 10 órakor:
Igét hirdet és úrvacsorát oszt **Nagy Gyula**
konventi missziói lelkész

December 26-án, kedden de. fél 10 órakor:
Igét hirdet **Borsos Sándor** református lelkész

Ezekre az alkalmakra szívesen látjuk evangélikus és baptista testvéreinket is, amennyiben számukra külön istentiszteletek nem lesznek.

Istentiszteleteink színhelye: Dob utca és Akácfa utca sarok, Polgár kávéház
[Kazsimér-féle üzlet]

*Eredeti formanyomtatvány, „Bethánia-nyomda, Budapest, felelős kiadó: Nagy Gyula, felelős: Horváth János” felirattal a falragasz bal alsó sarkában.
DMREK-RL-Elnöki i.-1506/1944.*

**417. c.)
1944. december 22.**

Szegő Miklós feljegyzése a Zsidó Tanácsnak: ablaküveg-rendelést javasol a bombakárosultaknak, intézkedést kér egy kéményseprő kirendelésére a gettóba és közli, hogy a belügyminiszteri kivételezettek listája nála megtekinthető

1./ Bauer Emil mérnök úr sürgeti hogy miért nem igényelik a VII. kerület előljárásnál a bombakárosultak a 2.000 m² ablaküveg kiutalását. Megkértem őt, hogy Kurzweil dr. úrral csinálják meg. Az ügy fejlődését kérem figyelemmel kísérni. Ismételten kértem, hogy kéményseprőnek a gettóban való rendezését szíveskedjék elintézni, Bauer úr szerint a legnagyobb tűzveszély és a konyhának megállásának [sic!] veszélye fenyeget.

3./ [sic!] A belügyminiszteri kivételezettség felülvizsgálása befejezést nyert (ellenforradalom, megszállás ideje alatti magatartás). A listát megszereztem, 5 példányban másoltatom, egyelőre nálam betekinthető.

Szegő Miklós

*Eredeti, géppel írott tisztázata, Szegő Miklós saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

417. d.)
1944. december 22.

Feljegyzés a Zsidó Tanács számára a feladatokról

Szirt: örszemeket utasítani (palánk)

Rom-házakat megnézni

Dr. Kurzweil: Lőcseytől átvett kérvények

iktató

szervezési szabályzat¹

Gráber: Statisztika

Szalkai: épületek tisztítása.²

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat. Aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

417. e.)
1944. december 22.

A Zsidó Tanács naplója: a gettó élelmezésének problémái, a Hungária fürdő átalakítása, használata, gyerekek betelepítése a gettóba

Az iskolaépületek tisztítása folyik, természetesen híján minden anyagnak. Wess. 17. még mindig nincs átadva. Nyár u. 9. szintén. De. megbeszélés volt, Lőcsey [István] tegnapi közléseiről. Ma beszállításnál nem voltak különösebb nehézségek. Megállapítottuk a tanszemélyzet fizetési kérdését, november–december már folyósítva, akinek még nem, azt pótolva. Januárra még nem hoztunk döntést. Több segélykérés elintézve.

Pásztorral, Vass és Földessel az élelmezést a következőképpen állapítottuk meg: a dr. Lászlóné által készített étrend³ és mennyiség kétszeres nyújtása a leg-sürgősebben keresztülvéve. A még hiányzó konyhák felállítása. Későbbi terv: reggeli adása. Természetesen diétás ellátás is. Dr. Szegő de. Wess. 44.ben a le-építést végezte. Mai eredmény 45 kihelyezés a legnagyobb nehézség mellett. Lőcseynek telefonáltam: érdeklődtem nincsen-e valamilyen közlése. Jelezte, hogy délben 1 órakor kihallgatáson lesz, 4 órakor hívjam újból. Du. megjelent Gál felügyelő és dr. Naggyal együtt a Hungária fürdőbe mentünk és megállapítottuk, hogy a fürdő első emeletén a folyosó végén határos gettóház emeleti lakásából átjáró létesíthető. Építészükkkel a kérdést megbeszéljük és holnap du. újból felkeressük. Naponta 2.000 ember fürdése lehetséges. Szabó igazgató kérte, hogy

¹ E három pont mellett dupla „pipa” jel, valószínűleg az elintézést jelölve.

² Az utolsó sor más kéz írása, valószínűleg maga Stöckler írta a lap aljára.

³ Ezzel kapcsolatban lásd a 387. d.) sz. dokumentumot.

a hét bizonyos napjain a fürdőt keresztények is látogathassák. Később felhívtam Lőcseyt érdeklődni a megbeszélésről. Bizalmas megbeszélés volt, nem közölt semmit. Kértem mikor fogad, közölte hogy Gál fel. holnap de. kijön és azután menjünk fel. Kért értesítést, hogy a gyerekek rendőri segédlettel jöjjenek-e be. Minthogy ez a N. V. K-re tartozik, kért érdeklődjem meg és adjak választ. Ezután St[ern]. és K[urzweil]val voltam együtt. Elhatároztuk, hogy Komolyéknál rendet teremtünk.

*Kézzel, tintával írott, aláírás nélküli eredeti tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**417. f.)
1944. december 22.**

Fekete Rezső és Moskovits Nándor hadiüzemi munkaszolgálatosok jelentik a Zsidó Tanácsnak: üzemük katonai parancsnoka a zsidókat munkahelyükről kitiltotta, a gettó bejáratánál a nyilas őr személyes holmijuktól is megfosztotta őket, intézkedést kérnek

JEGYZŐKÖNYV:

Megjelentek a mai napon Szövetségünknel FEKETE REZSŐ szkv. százados (Klauzál u. 21. fsz. 7. előző lakása Népszínház u. 49. félem. 1.) és MOSKOVITS NÁNDOR Klauzál u. 21. fsz. 7., előző lakás Teleki tér 23. és előadják az alábbiakat, egyben sürgős intézkedést kérnek:

Tegnapi napig (estig) a HUNGÁRIA Vegyi Kohóművek r. t. Budapest, IX. Kén u. 5. telepén mint hadiüzemi munkások dolgoztunk és ott is laktunk. Az üzem katonai parancsnoka tegnap este azt a parancsot adta, hogy zsidó munkás ott továbbra nem dolgozhat, illetve nem lakhat. Ilyenképpen a mai nap folyamán kénytelenek voltunk, – tekintettel arra, hogy korábbi lakásunkat már igénybe vették, – gettóbeli elhelyezést (lakást) keresni. Megmaradt csekély, legszükségesebb használati tárgyakat tartalmazó kis kézi táskát (2 drb.) a Wesselényi és Dohány utca sarkán lévő kapunál a nyilasőr [sic!] elvette tiltakozásunk ellenére. Az ugyancsak elvett irattáskában személyi iratok alulírott Fekete Rezső világháborús kitüntetései voltak (német vaskereszt, stb.).

Tekintettel arra, hogy az elvett holmi a lehető legszükségesebb, tisztelettel kérjük szíves mielőbbi intézkedésüket, hogy azokat visszakaphassuk.

*Fekete Rezső
Moskovits Nándor*

Eredeti, géppel írott tisztázat, Fekete Rezső és Moskovits Nándor saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

**Komoly Ottó utasításai Görög Frigyesnek a VKNB gyermekotthonainak
gettóba telepítéséről, a Wesselényi u. 17. sz. alatti iroda berendezéséről,
a VKNB igazolványaival rendelkezők ellenőrzéséről**

dr. G/V.

1./ Dr. Görög Frigyes érintkezésbe lép a tanáccsal a gettóbeli új otthonok berendezését illetően. Első sorban Síp utca 23., azután Wesselényi u. 17. és a többi rendelkezésre bocsájtandó helyiségek sorrendjében. A munka elvégzéséhez rendelkezésre áll a gyermekotthon osztály, (dr. Normann főorvos), a Gazdasági osztály, a szállítások tekintetében, és a Személyzeti osztály.

A gettó belépési igazolványt Stöckler tanácstagtól kaphat és kérjen 2-3 munkatársa részére is, akiket ezekkel az osztályokkal egyetértésben válogassanak ki.¹

Az a berendezés, amely itt rendelkezésre áll a Kelemen utcai gyermekotthon egész berendezése, és a Dob utcai otthonból a feleslegessé vált berendezés. (Matracok, szalmazsákok, takarók.)

Megállapítandó a helyszínen, hogy a már átadott helyiségekben hány gyermeket tudnak elhelyezni. Az elhelyezés sorrendje elsősorban a gettóban maradt ama gyermekek, akiket dec. 12-én vittek oda s akiknek hollétét a gyermekotthon osztály állapítsa meg, természetesen a Tanács szerveinek segítségével. Ez elintézendő 1-2 napon belül tekintettel, hogy 24-én feltétlenül szükséges, hogy gyermekek legyenek az otthonokban.

2./ Lépjen érintkezésbe Szalkaival, Síp utca 12. alatt, akit megkértem arra, hogy az irodák részére szükséges helyiségeket jelölje ki. Az irodák Wesselényi utca 17. szám alatt lesznek és lehetőleg az I. emeleten jelöljön ki Szalkai 7 egymással összefüggő szobát. Az iroda berendezését a Tanács bocsájtja rendelkezésre. Szükséges lesz kb. 15 íróasztal, ugyanannyi írógépasztal, 7-8 szekrény, írógépek, stb. Ezekben a helyiségekben a következő irodákat kell elhelyezni:

a/ A gyermekotthonok kezelősége 2 szobában, kb. 5 asztal és 5 írógépasztal.

b./ Orvosi ellenőrzés, 1 szobában 2 íróasztal, 2 írógépasztal.

c./ Gazdasági ügyek 3 szobában, 7 íróasztal, 7 írógépasztal.

d./ Az irodavezető részére 1 szobában 1 íróasztal és 1 írógépasztal.

3./ Meg kell kérni a Tanácsot, állapíttassa meg, kik azok, akik a gettóban tartózkodnak Vöröskereszt igazolvánnyal ellátva és akik becsületszóval megerősítve hajlandók a Vöröskereszt munkát lelkiismeretesen ellátni.

4./ Gazdasági osztály állapítsa meg, hogy kiket kíván betenni a gettóban lévő irodába. (v. Faragó és Weiner.)

Komoly s. k.

Eredeti, magyar nyelvű, géppel írott másodlat, a VKNB budapesti képviselőjének francia nyelvű fejléces levélpapírján, pecsét, aláírás nélkül.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

¹ E három sor mellett kézzel, kék színű tintával húzott függőleges vonal látható.

419.
1944. december 22.

**A nyilasok igazolják: a zsidó Elek Gyula lezárt üzletéből az árut a fronton
harcoló katonák számára elszállították**

Szolgálati jegy

Kívánságára igazolom, hogy Elek Gyula V. Kálmán u. 7. lezárt zsidó üzletből az összes önborotva készleteket, borotvapengéket és konzervbontókat nyél nélkül a fronton harcoló katonák részére készítendő karácsonyi csomagokhoz elszállít[t]attam.

Kitartás! Éljen Szálasi!

Gulyás

Eredeti, géppel írott tisztázat, „Kereskedelem” feliratú nyilaskeresztes fejléces papíron, a „Kereskedelem Hivatásrendje Munkarendvezetője” feliratú körbélyegzővel, Gulyás kék tintaceruzás aláírásával.

MZSL-XX-F-I-Heller Imre irathagyatéka

Vajna Gábor belügyminiszter hirdetményben szólítja fel a fővárosban bujkáló zsidókat, vonuljanak be a nagy gettóba

8935/1-1944. B. M. eln. szám

HIRDETMÉNY

A Budapest székesfőváros területén élő sárga csillag viselésére kötelezett zsidókat f. évi december hó 2-án falragaszok útján közzétett rendeletemben utasítottam, hogy a részükre kijelölt területre (gettóba) záros határidőn belül költözzenek be.

Tudomásom van arról, hogy a gettóba való beköltözésre kötelezett zsidók közül nagy számban vannak olyanok, akik bujkálnak a főváros területén és a beköltözési kötelezettség alól – sok esetben hamis személyokmányokkal – kivonják magukat a rájuk vonatkozó rendelkezések alól.

Tekintettel a fontos közrendészeti és közbiztonsági okokra, felhívom azokat a zsidó személyeket, akik a kiadott rendelkezéseknek eleget nem tettek és a gettóba mindezideig nem költöztek be, e rendeletem közzétételétől számított 24 órán belül jelentkezzenek a Síp utca 12. szám alatt működő Zsidó Tanácsnál elhelyezésük céljából.

A jelentkezési kötelezettség kiterjed azokra a zsidó személyekre is, akik eddig mint hadiüzemi alkalmazottak, vagy munkaszolgálatosok mentességet élveztek.

A Síp utca 12. sz. alatt önként jelentkező zsidók magukkal vihetik:

- a) a rajtuk levő öltözetet,
- b) két rend fehérneműt,
- c) egy rend ágyneműt,
- d) teljes élelmiszerkészletüket,
- e) összes pénzüket és más kisebb értékű tárgyaikat (gyűrűk, ékszerek stb.).

A megszabott 24 órás határidő alól mentesítve vannak:

1. bármely kórházban menetképtelen, súlyos beteg állapotban ápolás alatt álló zsidók, tekintet nélkül arra, hogy a kórház élvez-e valamiféle mentességet, vagy sem,

2. a gyermek-otthonokban élő zsidó gyermekek (12 éves korig),

3. az előbbi két pontban meghatározott zsidó személyek ápolására vagy gondozására hivatott zsidó személyzet (orvosok, ápolók, gondozónők, kiszolgálók, takarítók, stb.). Ezek létszáma azonban nem lehet több, mint az ápolásukra, gondozásukra bízottak számának 10%-a.

A most felsorolt kivételezettek is kötelesek legkésőbb folyó évi december hó 31-én déli 12 óráig a gettóba bevonulni. Minden zsidó beteget, ápoltak bár akár keresztény, akár zsidó (zsidók által fenntartott) kórházban, a gettóban felállított ideiglenes kórházakba; illetőleg a gettón kívül zsidó betegek ellátására ideiglenesen meghagyott, Wesselényi u. 44. és Bethlen tér 3. szám alatti kórházba kell

szállítani.¹ A beszállításról annak a kórháznak igazgató főorvosa köteles gondoskodni, amelyben a beteg e rendelet közzétételének időpontjában feküdt.

Az ún. nemzetközi gettó zsidóházainak házfelügyelői kötelesek az eddig bentlakott védettekéről pontos jegyzéket felfektetni, s internálás terhe mellett megakadályozni azt, hogy a házba oda nem tartozó zsidó személyek megbújhassanak.

A házfelügyelők és légo. házparancsnokok, a hadiüzemek, vállalatok, üzemek és intézmények (kórházak, szanatóriumok, jóléti intézmények, iskolák, stb.) vezetői tartoznak a házban lakó, illetőleg az üzemben, vállalatban, stb. foglalkoztatott sárga csillag viselésére kötelezett zsidókat a gettóba való haladéktalan beköltözésre utasítani, s amennyiben felszólításuk eredménytelen maradna, az illető zsidót e rendelet közzétételétől számított 48 órán belül az illetékes kerületi rendőrkapitányságnál beadott és elismervénnyel nyugtázott írásbeli feljelentésben bejelenteni.

Minden zsidóbújtatóra, valamint az előbbi bekezdésben felsoroltakra (ha a fent megszabott kötelezettségüknek nem tesznek eleget) sőt azokra is akik hivataluk, beosztásuk, vagy körülményeik folytán (pld. üzemvezető, személyzeti főnök, háztartási, vagy üzemi takarító alkalmazott, szomszédos lakó stb.) tudtak vagy tudhattak zsidó bujkálásról, vagy zsidó bujtatásról jelentést tenni elmulasztottak, a folyó évi december hó 2-án közzétett 8.935/1944. B. M. eln. sz. rendelet 18. pontjában megszabott büntetés (a családfő munkatáborba szállítása, az összes közvetlen családtagok internálása) vár.

A rendelet ellen vétő katonai személyek a statáriális rendelkezések értelmében, mint katonaszökevények lesznek elbírálva és megbüntetésük végett a m. kir. honvédségnek átadva.

Eredeti formanyomtatvány, a „m. kir. állami nyomda, Budapest 1944. – 6426. Felelős: Dr. Doktay János műszaki főtanácsos, aligazgató” felirattal a hirdetmény végén.

MZSL-XXIV-B-5-c.

¹ Elírás: a Bethlen tér 2. sz. alatt működött zsidó kórház.

421. a.)
1944. december 23.

A Zsidó Tanács feljegyzése a napi feladatokról

Weyermann: rend. kíséret kell-e?
beszállítás megbeszélése.¹

Szalkai: épületek²

Dr. Schiller: Jelentés a gettóról³

Dr. Kurzweil: Igazolványok.
Felterjesztés
tegnapi min. bizt. ügyek

Gráber: nyomtatványok

Szirt: rendőrök oktatása
Kerítés
romfa

Moktár⁴: Palkovits [Károly] igazgatót
felhívni 182-980

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, aláírás nélkül.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

421. b.)
1944. december 23–24.

A Zsidó Tanács feljegyzése a napi teendőkről

- 1.) Közlekedés a gettóban
keresztények istentisztelete⁵
- 2.) Hungária fürdő

¹ A sor mellett dupla „pipa” jel, valószínűleg az elintézés vagy döntés jeleként. Az egyes nevek eredetiben tintával aláhúzva.

² E sor mellett „pipa” jel.

³ Ua.

⁴ Moktár = Magyar Országos Központi Takarékpénztár

⁵ E sor mellett kézzel, ceruzával írva és aláhúzva: „napkeltétől szürkületig”.

- 2.) Anyakönyv⁶
- 3.) Kéményseprés
- 4.) Élelmiszerek beszállítása
- 5.) Igazolványok
- 6.) Fertőtlenítés
- 7.) Dr. Földes Imre nyug. határ (?)
rendőrtanácsos (Vécsey u. 5.)
Akácfa u. 20.⁷

*Eredeti, kézzel, tintával, illetve ceruzával írott tisztázat.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

421. c.)
1944. december 23.

**A Zsidó Tanács naplója: Adolf Eichmann SS-alezredes látogatása
a Síp u. 12-ben, a Hungária fürdő használata**

Reggel jelentették, hogy este 10¹⁵^h kor német tisztek egy alezredes vezetésével a Tanácsot keresték. Utasítást adtak, hogy a tanács de. 10^h-ra legyen együtt, mert újból eljönnek. Megállapítottam, hogy az esti órákban telefonon keresték a tanácsot, a portás (állítása szerint) azt mondta: reggel 9^h-ra biztos itt található. Ezt ők úgy értették, hogy este 9^hkor. Telefonon érdeklődtem Apostol utcában⁸ és megtudtam, hogy Eichmann volt a Síp u. ban. De. B. mérnököt⁹ hívták magukhoz és hozzánk már nem jöttek. De. Gál fel[ügyelő]. jött el, elmentünk a Wess. 17.be és megállapítottuk, hogy az I. em. van lepecsételve, de a ház többi része igénybevehető.

Du. Dr. Nagy[gyal] és Bauerral Hungária fürdőben voltunk és Szabó igazgató közölte, hogy építészetiileg a Klauzál 8. II. egyik lakásából fal áttöréssel átjáró létesíthető. Hétfő, kedd, szerda az eddigi engedélyük szerint keresztények részére, míg a hét többi napjai zsidó fürdőzőkre szól. Ilyen alapon hajlandók. P. 1.80+20 f. kiszolgálási díjat ajánlottunk. Holnap de. 11^h kor ott lesz Dr. Zeöld ig. tag, akivel a részleteket fogjuk letárgyalni.

Stöckler

*Kézzel, tintával írott eredeti tisztázat, Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

421. d.)

⁶ E sor mellett kézzel, ceruzával írva: „VII. ker. anyakönyv”.

⁷ A 8. pontot utólag, más kézírással, tintával írták.

⁸ Az Apostol u. 13. sz. villában volt Adolf Eichmann lakása.

⁹ Talán Biss András mérnökről van itt szó.

1944. december 23.

A Zsidó Tanács előterjesztése Lócsey István rendőr főfelügyelő, miniszteri biztoshoz: a nagy gettó kórházai, gyermekotthonai stb. számára a gettón kívül egy mosoda igénybevételének engedélyezését kéri

Előterjesztés

Tisztelettel jelentjük Miniszteri Biztos úrnak, hogy a gettó területén a lakók rendelkezésére mindössze egy kis mosoda áll (Kazinczy utca 9.) amely a szükségletnek legfeljebb 5%-át tudja csak kielégíteni. Ez a mosoda ugyanis csak egy géppel rendelkezik, amelynek napi teljesítménye igen csekély. Ez a mosoda tehát sem a lakosságnak, sem a gettó területén lévő kórházak, gyermekotthonok, menhelyek szükségletét sem fedezi.

Minthogy pedig a házi mosókonyhák beállítása a nehezen beszerezhető fűtőanyagok és mosóeszközök hiánya miatt ugyancsak szinte megoldhatatlan feladat, feltétlenül szükséges, hogy gettón kívüli mosoda igénybevételére kapjunk engedélyt.

Tisztelettel kérjük tehát Miniszteri Biztos urat, méltóztassék engedélyezni, hogy gettón kívüli mosodát igénybe vehessünk oly módon, hogy az intézmények (kórházak, gyermekotthonok, aggok menhelyei) részére szükséges szennyruhát a gettóból kiszállíthassuk a mosodába, illetőleg, hogy a mosott ruhát a gettó területére visszashallíthassuk.

Ezen engedély elnyerése esetén a Kazinczy utcai mosodát a lakók szennyruháinak kimosása céljából a gettó lakosainak rendelkezésére bocsátanánk.

*Eredeti, géppel írott tisztázata, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

421. e.)

1944. december 23.

A Zsidó Tanács kéri Lócsey István rendőr főfelügyelő, miniszteri biztostól a gettóba újabban betelepített zsidó munkások személyes holmijai beszállításának engedélyezését

Jelentés

Tisztelettel jelentjük Miniszteri Biztos úrnak, hogy a Sorg Antal és Fia építőmester cégnél 53 zsidó személy, a Felsőruházati Kft. cégnél pedig 105 zsidó személy dolgozott, ahonnan őket behozták a gettóba.

Tekintettel arra, hogy minden holmijuk ottmaradt, Szövetségünkönél azt kérték, tegyük lehetővé, hogy holmijukat elhozhassák. Kocsi nevezettek rendelkezésére bocsátandók.

zésére áll, szükséges lenne azonban, hogy egy rendőr a fentemlített hadiüzemeknél igazolja, hogy jogosan hozzák be a holmit, továbbá hogy a kocsit kísérje.

Tisztelettel kérjük Miniszteri Biztos urat, méltóztassék a lehetőség szerint rendőrt e célra kivezényelni.

*Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**421. f.)
1944. december 23.**

Szegő Miklós előterjesztése a Zsidó Tanácsnak: két mentesített zsidó ismerőse számára igazolás megszerzését kéri, mely szerint ők a Nemzetközi Vöröskereszt bevásárlói

1./ Két belügyminiszterileg kivételezett, igen nagy összeköttetéssel bíró székesfehérvári egyén részére kérek egy olyan igazolást szerezni, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt bevásárlói, mert enélkül attól félnek, hogy azt hiszik hogy az áru magáncéljaikra kell. Az egyik a már többször említett Vámos László az én legbensőbb barátom, egész rendkívüli ember és jellem. Székesfehérvárott 1898-ban született. Lakása Erzsébet királyné szálloda. A másik unokahúgom férje Takács István Gárdonyban 1898-ban született lakása ugyanott. Az előbbi fakereskedő, az utóbbi gépgyáros volt. Zöld igazolvány egyiknek sem kell, mert a gettóba nem akarnak bejárni. Szeretném, ha az igazolványt ma, vagy holnap megkaphatnám, mert hétfő¹⁰ reggelre adtam nekik randevút, szeretném nekik átadni.

2./ Indokoltnak látnám a végleges gettósabályzat hatóság által való jóváhagyását.

Szegő Miklós

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Szegő Miklós saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

¹⁰ A következő hétfő december 25-re esett 1944-ben.

422. a.)
1944. december 23.

Dr. Pásztor József feljegyzése a gyermek- és ifjúságvédelem feladatairól

Dr.P/SK.

Gyermek- és ifjúságvédelem.

- 1./ Csecsemőotthonok (egészségvédelem is),
- 2./ Csecsemők otthon, anyjuknál,
- 3./ Kisdedek ellátása 3 éves korig,
- 4./ Napközi otthonok kisdedek részére,
- 5./ Napközi otthonok 3–5 éves korig,
- 6./ Napközi otthonok 6–10 éves korig,
- 7./ Napközi otthonok 10–14 éves korig,
- 8./ Fűtési lehetőségek biztosítása,
- 9./ Gyermekek és ifjak reggeliztető és ebédeltetési akciója.
- 10./ Nevelőmunka:
 - a./ hitoktatás,
 - b./ erkölcsi nevelés,
 - c./ nyelvtanítás,
 - d./ beszéd- és értelemgyakorlat,
 - e./ nevelés zsidó önérzetre és lelkiismeretes munkára.

Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.
MZSL-XXIV-B-5-c.

422. b.)
1944. december 23.

Dr. Pásztor József feljegyzése a nagy gettó élelmezésével kapcsolatos feladatokról

Élelmezési munkálatokkal
kapcsolatos beosztások

- 1./ Raktárkezelőség és ellenőrzés
- 2./ Péküzetek nyilvántartása és ellenőrzése.
- 3./ Tüzelőanyag nyilvántartása és beszerzése.
- 4./ Élelmiszer nyilvántartása és beszerzése.
- 5./ Népkonyhák nyilvántartása és ellenőrzése.
- 6./ Elosztás rendezése és ellenőrzése.
- 7./ Kannaügyek.
- 8./ Reggeliztető akció.

- 9./ Kórházak ellátása.
- 10./ Csecsemők és gyermekek ellátása.
- 11./ Aggok és aggok házai.
- 12./ Terhes asszonyok és szoptatós anyák.
- 13./ Dolgozók ételkészítési-többlete.
- 14./ Könyvelőség.
- 15./ Önellátó házak.
- 16./ Műszaki munkálatok.
- 17./ Tüzelőhelyek, üstök javítása, kéményseprő stb.
- 18./ Külön egyéni kérelmek és csomagok.
- 19./ Panaszfelvétel és ellenőrzés.
- 20./ Körzeti előjárók és házi ételkészítési felügyelők.
- 21./ Vegyészet.

Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Az irat hátoldalán kézzel, ceruzával írva: „Ételkészítés 20 beosztás”

423. a.)
1944. december 24.

A Zsidó Tanács feljegyzése a napi feladatokról

Szidi [Feldmann Szidónia]: Szmodits pékség pótlás természetben

Stern konyha?

Népasztal?

De. 10^h: Lócseyhez

Weyermannak: Bornnak telefonálni

Dr. Kurzweil: igazolványok

felterjesztések¹

Üvegezés: ?

Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat.

MZSL-XXIV-B-5-c.

423. b.)
1944. december 24.

A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Lócsey István rendőr főfelügyelő, miniszteri biztossal a közlekedés szabályozásáról, a Hungária fürdő használatáról, a szabadmozgási igazolványok számának növeléséről, tárgyalás Friedrich Bornnal, a VKNB budapesti képviselőjével az igazolványokról, svéd védett személyek, diplomaták és gyermekek beszállításáról a nagy gettóba, a nagy gettó lakói fertőtlenítésének megszervezéséről

De. Lócseynél voltunk. Dr. Földes[sel] és Dr. Naggyal. Kértük a közlekedés szabályozását a gettó területére. Engedélyezte napkeltétől szürkületig. Hungária fürdő ügyében megvárjuk az igazgatóság válaszát. Utasított, hogy a VII. ker. anyakönyvvezetővel lépünk érintkezésbe az anyakönyvezés miatt. Az igazolványok ügyében kívántunk tárgyalni, de erre nem kerülhetett sor, mert közölte, hogy utasítást kapott mely szerint minden eddig kiadott igazolvány érvénytelen, mert Born vállalta a gettón kívüli ügyek intézését és e célból személyes garanciájára 300 drb. bianco igazolványt kap és csak azok lesznek érvényben. Közöltük, hogy ez a megoldás részünkre tarthatatlan, már csak azért is mert 300 drb. igazolvánnyal a gettó ügyeit lebonyolítani lehetetlen, a fizikai munkásokról nem is beszélve. Csodálkozunk, hogy Born úr ilyen megállapodást létesített. Abban maradhatunk, hogy azonnal érintkezésbe lépünk vele. Kérdésünkre, mikor lép ez hatályba, közölte, hogy a fenti igazolványok aláírásakor.

¹ A két utolsó bejegyzés mellett kézzel, ceruzával húzott „pipa” jel, mellettük két ugyancsak kézzel, ceruzával írott kérdőjel.

Előzőleg Dr. Földessel, a Kazinczy utcába mentünk temetési szertartásra. Bombatámadás 34 áldozata, és a természetes halálozás 30-át eltemették.

Bornnal találkoztunk és legnagyobb meglepetéssel fogadta Lőcsey közlését. Ő korábbi jegyzéke alapján kérte a 300 igazolványt. Megállapodtunk, hogy szerdán² együtt eljárunk ez ügyben, mert közölt elintézés mellett ő sem vállalhatja.

Gettóba visszatérve jelentették, hogy 16 svéd személyt hoztak be, köztük Asta Nilson [sic!] és Marg.[arete] Bauer a svéd követ titkárnője. Gondoskodás történt élelmezésükről és telefonáltam B[agossy].nek és Lőcseynek. B[agossy].du. e kettőt egy detektív kíséretével kiszállította. A többi a svéd kórházban helyeztem el ideiglenesen. Elrendeltem, hogy mától kezdve a meleg ételen kívül mindenki a II. étkezéshez szánt vagy ennek megfelelő más természetbeni pótlást kapjon.

Du. az utcán láttam gyermekeket szállítani. Telefonáltam Bornnak, és Lőcseynek akinek megmondtam, hogy ez az intézkedés ellenkezik a tegnapi közölkéssel, mely szerint a gyerekeket dec. 31-ig kell beszállítani. Később 300 gyereket behoztak és ezeket a Klauzál tér 11. Kanizsaihoz helyeztük el. Élelmezésükről azonnal gondolkodás történt. Lőcsey közölte, hogy intézkedésére a további beszállítástól elálltak.

Dr. Kurzweil jelentette, hogy fertőtlenítő intézettel beszélt és szerda reggeltől százaz csoportokban fertőtlenítenek. Egy turnushoz 4 órára van szükség. Intézkedtem hogy először a Tattersaalon levők kerüljenek sorra.

Gráber jelentette, hogy a kartotékokkal elkészültek. Elkészült a foglalkozási csoportosítás is. Utasítottam, hogy a vallási csoportosítást is csinálják meg.

Kézzel, tintával írott eredeti tisztázat. Stöckler Lajos saját kezű, utólag ceruzával ráírt aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

423. c.)

1944. december 24.

Kimutatás a nagy gettóba beszállított svéd védettekről és diplomatákról

1.	Margarete Bauer	minisztériumi útlevél	árja	svéd	Gyopár u. 8.
2.	Asta Nilson [sic!]	minisztériumi útlevél	árja	svéd	Gyopár u. 8.
3.	Turay László	Endgültige ³ útlevél	zsidó	svéd ⁴	Üllői út 4.
4.	Kling György	ideiglenes útlevél	zsidó	svéd	Kelenhegyi u. 20.
5.	Somogyi László	védlevél	zsidó		Kelenhegyi u. 20.
6.	Freyberger András	védlevél	zsidó		Kelenhegyi u. 20.
7.	Hilvert Pál	védlevél	zsidó		Kelenhegyi u. 20.
8.	Petyán Endréné	védlevél	zsidó		Kelenhegyi u. 20.

² A következő szerda december 27-re esett 1944-ben.

³ Endgültige – német: érvényes, végleges.

⁴ Ide utólag, kézzel, tintával beírták: „+ Külügy”.

9. Balázs István	védlevél zsidó	Kelenhegyi u. 20.
10. Zoltán István	védlevél zsidó	Kelenhegyi u. 20.
11. Martha Hintz	Estischer ⁵ útlevél	árja Kelenhegyi u. 20.
12. Armin Thamm	Estischer útlevél	árja Kelenhegyi u. 20.
13. Narich Ermano	Svéd szolgálati útlevél	árja Kelenhegyi u. 20.
14. Giovanni Anneze	Olasz diplomata útlevél	árja Kelenhegyi u. 20.
15. Terpály Mihály	magyar állampolgár	árja Kelenhegyi u. 20.
16. Rácz Istvánné	magyar állampolgár	árja ⁶ Kelenhegyi u. 20.

Fenti személyeket először a Radeckzy [sic! helyesen: Radetzky] laktanyába vitték, majd onnan a gettóba hozták be.⁷

Eredeti, német és magyar nyelven géppel írott másodlat, aláírás nélkül.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Az irat alján, kézzel, tintával, németül írva: „Dr. Fleischmann Otto védőútlevél + Külügymin. Glück Miklós ua.”

**423. d.)
1944. december 24.**

Dr. Bakonyi Lászlóné a Zsidó Tanács segítségét kéri a Tattersaalban fogva tartott férje kiszabadítása érdekében

Tekintetes Tanács!

Szíves tudomásukra hozom, hogy férjem, Dr. Bakonyi László Németországból egy transzporttal néhány nappal ezelőtt Budapestre érkezett.

Jelenleg a Tattersaalban van elhelyezve, ahonnan értesítést küldött azzal, hogy rövidesen továbbviszik őket.

Kérve kérem Önöket, interveniáljanak azonnal férjem érdekében, hogy mielőbb elbocsássák, annál is inkább, mert 55 éves korban van és testileg, lelkileg teljesen tönkrement.

Segítségüket előre is megköszönve,
mély tisztelettel

Dr. Bakonyi Lászlóné

Kézzel, tintával írt, eredeti levél.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Az irat mellett egy keltezés és aláírás nélküli kis cédula található a következő szöveggel: „Schalk úr, a Tanács tagja, most telefonált, hogy az utcán elfogják az embereket még a menlevéllel rendelkezőket is. Stöckler úr hívja fel azonnal Schalk urat.”

⁵ Estischer – német: észti.

⁶ A 15. és 16. sorszámú névnel az állampolgárságot magyarul gépelték a kimutatásra.

⁷ Ezt a mondatot is magyarul gépelték a német nyelvű kimutatás végére.

424. a.)
1944. december 25.

A Zsidó Tanács feljegyzése a feladatokról

Dr. Kurzweil: Keresztények listájához özv. Mezei Józsefnét is hozzávenni.
VII. ker. anyakönyvezető
Jelentés írásban N. V. K. gyerekek beszállításáról
Tanács fegyelmezési joga és gyakorlása, rendészeti körzeti beosztás.¹

Szidi [Feldmann Szidónia]: Szmodits pék
pótadag

H. B.: borbélyüzletek
Ripper

*Eredeti, kézzel, tintával, illetve ceruzával írt tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

424. b.)
1944. december 25.

A Zsidó Tanács naplója: kórházak kiürítése; a nagy gettó átmeneti lezárása

De. a kórházi főorvosokkal volt megbeszélés a kiürítéssel kapcsolatban. Újból megállapítottuk, hogy a kórházat főleg sebészeti betegek részére kell fenntartani. A hirdetmény értelmezése körül vita volt, mire felhívtam Lócseyt akivel azonban csak közvetítő útján tudtam beszélni. Közlése szerint a Wess. 44. és Bethlen tér 2. gettókárházaknak számítanak. Ezek szerint a rendelkezések e két kórházra nem vonatkoznak. A megbeszélés után az orvosok elmentek, de rövid idő múlva jelentették, hogy a kapun nem engedték őket ki. Leellenőriztettem egy másik kaput is hasonló eredménnyel. Kerestem Lócseyt de nem találtam. Felhívtam Solymossyt, de ott közölték, hogy már nincs hivatalban, és az új főparancsnok Bacsó törzsfelügyelő. Vele beszéltem és megkérdeztem, van-e tudomása a korlátozó rendelkezésekről. Nem tudott róla és kért, hogy egy negyed óra múlva hívjam fel. Mikor újból hívtam Szinnyey felügyelő jelentkezett aki közölte, hogy a rendelkezés a párttól ered és azokkal lépjek érintkezésbe. Kérdésemre, hogy ez a tilalom a Tanácsra is vonatkozik-e igennel válaszolt. Megkérdeztem, hogy a rendőrség nem-e nyújt megfelelő segítséget, újból a párthoz utasított. Erre felhívtuk a VII. ker. pártvezetőt, aki állítólag nem tudott erről. Kérdésünkre, visszahívjuk-e később, azt felelte később érdeklődjünk a kapuőr-nél, mert ha megállapítja, hogy illetéktelen beavatkozás volt, visszavonhatja. Ellenkező esetben a rendelkezés fenn marad. Később Szegő dr.-nak sikerült a Kis

¹ Ezt a sort utólag, ceruzával, más kézírással írták a lapra.

Diófa utcai kapun kijutni, én is Földes dr.ral megkíséreltem de nem sikerült. Onnan a Wess. 2. kapuhoz mentünk, ahol ezt megelőzően nem engedtek ki, most közben odaállított új őrség kiengedett. Az utcáról felhívtuk Síp utcát és megállapítottuk, hogy a többiek is kijutottak.

*Eredeti, kézzel, tintával írott, aláírás nélküli tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

424. c.)
1944. december 25.

Dr. Szegő Miklós jelentése és javaslatai a Zsidó Tanácsnak: a Síp u. 12-ben engedély nélkül tartózkodók eltávolításáról, a Tanács számára munkát végzők fizetéséről, a Tanács összehívásáról és egy 50 fős állandó munkásosztag megszervezéséről

1./ Ma reggel 7 órakor megjelentem az épületben és ellenőriztem a kiürítést. Megállapítottam, hogy az épületben több, mint 300-an voltak, főtisztviselők feleségei jogtalanul tartózkodtak itt, beosztott egyének ugyancsak. A Goldmark teremben voltak olyanok, akik már egy hete hozattak be az épületbe, nagy számban betegek, állítólag elszállításra várnak. Dr. Várady Jenővel az illetékeseket megbeszélésre hívtam, nehogy ugyanaz a helyzet álljon elő, aminek a megszüntetését céloztuk. 120 muszos van az épületben, akik kijelentették Junger előtt, hogy csak karhatalommal lehet [őket] eltávolítani, Szirt főhadnagy urat erre utasítottam, megállapítást nyert, hogy a Tanács egyes tagjai egy éjszákára ittmaradási engedélyt adnak, természetesen az ennek a vége, hogy az illető itt ragad, kérek minden tanácstagot, hogy ettől tartózkodják, mert utasításhoz megfelelően azt nem tartom tiszteletben éppen úgy, mint Simonyi főhadnagy úr által kiadott ilyen engedélyt is összetéptem.

2./ Elkerülhetetlenül szükséges a munkásviszonyok szabályozása. Jelenleg a mentőknél, rendőrségnél, építkezéseknél eltérő szisztéma van. Némelyik még pénzfizetést is ad, a rendőrség napi 40 dg. külön adagot ad, a mentőknél ijedten láttam, hogy egy élelmiszerraktár van, amit állítólag pótagagnak kapnak 16 szója kolbász, rengeteg makaróni és konzerv. Ennek egységes szabályozása szükséges az én nézetem szerint. Pénzfizetést adni nem szabad, pótagag nem állhat másból, mint külön kenyéradagból, ami lehet esetleg 40 dg. de csak egységes. Emiatt is, de egyébként is szükséges lenne, hogy a vezető tisztviselőkkel a Tanács hetenként legalább egyszer együttes ülést tartson. Az előljárási ülések számát heti 2-re akarom redukálni. Hétfőre és csütörtökre javasolom, hogy minden héten kedden tartassék ez az értekezlet reggel 9-kor.

3./ Szükségesnek tartanám, hogy végre teljes Tanácsülés tartassék, ahol az összes ügyekről informálást nyerünk, beleértve a pénzügyeket, beszerzéseket, ételmezést, egészségügyet. El is határozottatott már ez a minden heti értekezlet, a gyakorlatban azonban egyetlen egy tartatott csak meg. Javasolom, hogy min-

den szerdán délután 4 órakor Tanácsülés legyen, ahol a tanácsstagokat az intézkedő tanácsstagok informálják és ahol más tanácsstag részt vesz.

4./ Súlyos baj van a napszámosokkal. Ezeket nem lehet összeterelni és ha már nagynehezen [sic!] összeszedtük őket, romeltakarításból stb. megszöknek. Bauer Emil úr javaslatának megfelelően indítványozom, hogy 50 főnyi állandó munkásosztagot létesítsünk, akiknek minden reggel 8 órakor a kijelölt helyen meg kell jelenniük és elvezénylésük onnan történik. Ezek a megállapítandó pótdagot kapnak.

Szegő Miklós

*Géppel írott, eredeti tisztázata, Szegő Miklós saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

424. d.)
1944. december 25.

Dr. Szegő Miklós jelentése és javaslatai a Zsidó Tanácsnak a halottvivők fizetésének letiltásáról, a házbérek kifizetésének szüneteltetéséről, a munkaképes gettók lakók sorozásáról, a bombakárosult házak anyagai hasznosításáról, az irodai írógépek megjavításáról

1./ A körzeti előljáró ülésen kiderült, hogy a Chevra az alkalmazottainak napi 10 P-t fizet a halottvivésért. Minthogy a gettón belül a készpénz fizetést az egyes szolgáltatásokért tilalmazzuk és a gettón belül általános munkakötelezettség van, ezt meg kell szüntetni. Nehéz testi munkát végző egyén korábbi előterjesztésem szerint célszerűen egységesen megszabandó élelmezési pótlékot kapjon, de semmiképp sem szabad készpénzt adni.

2./ A házbér tekintetében változatlan az az álláspontot képviselem, hogy azt nem kell fizetni. Ez nem vonatkozik persze a villany és gázdíjra. Mivel sokaknak nincs pénzük ezt kiegyenlíteni, úgy hiszem az a célszerű eljárás, hogy a legközelebbi előljárósági ülésen az előljárókat felhívom, hogy az ilyeneket foglalják jegyzékbe és azok helyett a Tanács fizet. Esetleg lehetne azt csinálni, hogy a gettó egész villany, gáz és vízdíját egy összegben fizesse be a Tanács, az egyes felek jegyzékét a Tanács kapja meg és az megkísérli a beszédést. Minthogy ez elvi kérdés, ezt nem hoztam elő az előljárósági ülésen, a legközelebbi tanácsülésen csütörtökön² szeretném előhozni, addig döntést kérek.

3./ Sok zavart okoz a munka szervezés ügye. Evvel most foglalkoznak a Hadviseltek, az előljáróság és a Tanács egyes szervei is. Elkerülhetetlennek találnám a gettó lakóinak munkaképesség szempontjából való sorozását, ennek alapján ezen 1.500 főnyi egyénnek munkára való alkalmasságát. A munkának [az elosztása] ezek közül történjen akkép [sic!], hogy minden héten váltakozó 100-as

² A következő csütörtök december 28-ra esett 1944-ben.

csoport egy helyiségben rendelkezésre álljon. Ezekből lehetne halottvivőket ki-rendelni és ezek a pótagot mindenkép [sic!] megkapják.

4./ Kiderült, hogy az orvosok kötszer ellenszolgáltatás címén pénzt kérnek. Oly csekélység folyt be és annyi kritikára ad alkalmat, hogy az orvos semmi cí-men, sem gyógyításért, sem kötszerért pénzt ne szedjen be.

5./ A körzet irodának sürgősen fűtőanyagot kérek kiutalni.

6./ A bombakárosult házak faanyagát, vízcsapokat, ólomcsöveket a műszaki hivatal útján jegyzékbe foglaltatom és az eltulajdonítás elől megóvandó, szék-házba behozatom. Ezekből a fűtőanyag feletti rendelkezést kérem, hogy Földes tanácsstag úr a műszaki hivatal útján gyakorolja és a nyilvántartás tökéletes le-gyen.

7./ Felkérem a műszaki hivatalt, hogy az összes írógépeket javíttassa ki, mert nagyon sok kitűnő gépelőnk van, viszont az előljáróságoknál is kellenének író-gépek és a Tanácsnál is kevés a gép. Mi történt a Hadviseltektől elvitt renge-teg írógéppel? Ez ma pótolhatatlan.

Szegő Miklós

Géppel írott, eredeti tisztázat, Szegő Miklós saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

426.
1944. december 25.

Kimutatás a gettó szükségkórházairól és vezető orvosairól

Wesselényi u. 33. sz.	kórház vezető orvos:	Dr. Löffler Miksa
Wesselényi u. 35. sz.		Dr. Hajdú Béla ill. Kaszás J. Dr.
Wesselényi u. 37.		
Wesselényi u. 40. sz.		Mosonyi Viktor
Wesselényi u. 44. sz.		Grossmann Ferenc
Akácfa u. 13. sz.	kórház vezető orvos:	
Akácfa u 16. sz.		
Akácfa u 18. sz.		Dr. Szántó Sándor
Akácfa u.20. sz.		Linhárdt Alfréd
Akácfa u.22.		"
Akácfa u 27.		Berczeller István
Akácfa u.30.		Schill Imre
Akácfa u 38.		Polgár György
Klauzál u. 23.		Dr. Egyedi Dávid
Klauzál u. 35.		Szántó Endre
Klauzál u. 32.		Aggok Háza
Klauzál tér 9.		Dr. Pogány Kálmán
Rumbach S. u. 11.	Aggok Háza	
Erzsébet krt. 26.		Dr. Gyarmati László
Bethlen G. tér 2.		Dr. Fuch Dénes
Dob u. 12.		Dr. Pach, Aggok Háza

Járóbeteg rendelő:

Belgyógyászat:	Akácfa u. 18.
	Klauzál u. 35.
	Wesselényi u. 35.
Sebészet:	Akácfa u. 20.
	Klauzál u. 35.
Bőrgyógyászat:	Klauzál u. 35.
Szemészet:	Klauzál u. 35.
Gyermekegyógyászat:	Klauzál u. 23.
	Klauzál u. 35.
	Akácfa u. 38.
	Wesselényi u. 35.
Csecsemő és gyermek:	Akácfa u. 38.
Nőgyógyászat:	Wesselényi u. 35.
	Wesselényi u. 40.
Gége, fül, orr, torok:	Akácfa u. 30.
Urológia:	Klauzál u. 23.

Ideggyógyászat: Wesselényi u. 35.
Klauzál u. 31.
Fogászat: Dob u. 53.
Gyógyszerkiadás: Wesselényi u. 40.
Wesselényi u. 9.
Klauzál u. 31.
Rendelés: naponta de. 1/2 10–1/2 11-ig
hétfő, szerda, péntek du. 1/2 3–1/2 4-ig,
Mentőszolgálat: Síp u. 12. borbélyüzlet

*Erdeti, géppel írott másolat, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

426.
1944. december 25. körül

**Berend Béla főrabbi névjegyzéke a december 26–27-én a temetőbe szállítandó
halottakról**

1944. december 26-án a Temetőbe szállítandók

- 469 Kern Bertalan
- 470 Heller Gyula
- 471 Rosenberg Regina
- 473 [sic!] Szvák Náthán
- 474 Szobel Izidorné
- 475 özv. Fenyő Mayerné
- 476 Brandl Rudolf
- 477 Fischer Kálmánné
- 478 özv. Prinzenenthal Ignácné
- 479 Schwarcz Samu
- 480 Csatár Nándor
- 481 özv. Gutfreund Józsefné
- 482 Spíra Lajosné
- 483 Schuschek Márkné
- 484 Goldstein Ignác
- 485 Rosenberg Adolf
- 486 Klein Adolfné
- 487 özv. Pesti Jakabné
- 488 Silbermann József
- 489 Moskowicz Miksa
- 490 Löwy Izidor
- 491 özv. Schwarcz Mórné
- 492 Lampert Antal
- 493 özv. Gróf Gyuláné
- 494 Roth Lipót
- 495 Felter Ilona¹
 - özü. Deutsch Ignácné
 - Fisch Ferenc
 - özü. Konrád Vilmosné
- 499 Schissberger Mór²

¹ 469-től 495-ig kék tintaceruzával írott nevek.

² Az utolsó négy névből három sorszám nélküli, fekete ceruzával írott név. Az irat felzetének bal alsó sarkában kék tintaceruzával: „26”, alatta fekete ceruzával: „+4= 30”

1944. december 27-én a temetőbe szállítandók

496 Oblatt József
497 Reichlinger József
498 özv. Ullmann Mórné
499 Schlai Mór
505 [sic !] Emerich Bertholdné
506 Kohn Dávid
507 Marosi Jakab
508 Silbermann Márkusné
509 Reisz Bertalanné
510 Steiner Mórné
511 Länder Miksa
512 Beinhauer Etel
513 Komlós Antal
514 özv. Kornay Emilné
515 özv. Heltner Adolfné
516 Deucht Józsefné
518 [sic!] özv. Preisz Ignácné
519 Fürst Arthur
520 Heilig Albert
521 Krausz Friderika
522 özv. Löbl Miksáné
523 özv. Stern Ignácné
524 özv. Pollák Gusztávné
525 özv. Benedek Mózesné
526 Sármay Sándorné
527 Raab Jenő
528 Menczer Albert
529 Sterk Lipót
530 Geist Róza
531 dr. Lindenbaum Vilmos
532 Beck Emil
533 Händler Fülöp
534 Stern Ilona
535 özv. Aczél Rezsőné³
Csillag Emilné
Bérci Vilmosné
Wittmann Berta
Berkovits Bernát⁴

*Eredeti, kék és fekete tintaceruzával írott névjegyzék.
ÁBTL-V-129.355. Berend Béla iratai*

³ 496-tól 535-ig kék tintaceruzával írott nevek. 535. sz. név mellett a lap szélén: „34”.

⁴ Az utolsó négy nevet fekete ceruzával írták. Az utolsó név mellett fekete ceruzával: „Külső
4 = 38”.

A Zsidó Tanács naplója: tárgyalás Lócsey István rendőr főfelügyelő, miniszteri biztossal és vitéz Molnár János rendőr főfelügyelővel a nagy gettó védelméről, a Klauzál téren elkövetett gyilkosságról, a nagy gettó élelmezési helyzetéről

Reggel Mérleg u.ba mentem, de az zárva volt. Onnan Szabadság térre ahol K[omoly Ottó].val és Krauss [sic! helyesen: Krausz Miklós] úrral beszéltem. Onnan Lócseyt hívtam és elmondva a tegnapiakat, intézkedést kértem. Kijelenttem, hogy ilyen körülmények között nem vállalom a további munkát. Nem tudott az intézkedésről semmit. Panaszolta, hogy egyedül van, ő maga pedig beteg, de reméli hogy holnap hivatalában lesz. Vitéz Molnárhoz utasított de kértem telefonáljon előzőleg neki. Megmondtam, hogy ők folyton a gettó rendjéről és fegyelméről beszélnek, én ezt csak akkor biztosíthatom, ha másrészt ők engem biztosítanak arról, hogy a gettó ellen nem készül semmi és azt minden ilyen irányú támadás ellen megvédik. Emlékeztettem korábban tett kijelentésére, hogy ez ellen a rendőrség, amíg a helyén van, föltétlenül megvéd és megkérdeztem fennáll-e még ez. Határozott ígéretet tett mire megkérdeztem, van-e ehhez megfelelő erő. Megnyugtató választ adott. Ezután Földes dr.ért mentem és együtt vitéz Molnárt kerestük fel. Közben Domonkos jelentette telefonon, hogy a Klauzál téren egy férfit agyonlőttek. Vitéz Molnár egy járőrrel azonnal a helyszínre ment és rendet teremtett, kiadta az utasítást, hogy senki engedély nélkül a gettó területére nem léphet. Visszaérkezve biztosított (mert előzőleg már telefonon beszéltem vele és Lócsey is informálta), hogy a kiadott igazolványokkal közlekedhetünk és ha mégis zavar volna, azonnal közbelép. Ezek után Földes dr.ral bementünk a gettóba és du. zavartalanul ki is jutottunk.

Földes dr. Rostával beszélt és lisztet kért. Csütörtökre 2 vagon árpalisztet ígért mert a malmokban egy szem búza sincsen. Bauert kértem, hogy a kinnt levő [sic!] száraz tésztát sürgősen szállíttassa be, hogy ha esetleg kenyérhiány lenne ezt pótlással adhassuk.

*Kézzel, tintával írott, aláírás nélküli tisztázat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

Dr. Pásztor József levele a Zsidó Tanácshoz a nagy gettó élelmezési problémáiról, a népkonyhák bővítéséről, újabbak szervezéséről, üstök beszerzéséről és javításáról

Dr. P/pzs.

Tekintetes Bizottság!
Igen tisztelt Tanácstag Urak!

Tekintettel arra, hogy két napig rajtam kívül álló okokból nem mehettem a Síp utcai székházba, és még bizonytalan, hogy holnap, azaz szerdán jelentkezhetem-e munkára, a következőkben jelentem, hogy a kapott megbízás értelmében a jelenlegi konyhák kibővítése, illetőleg új konyhák létesítése érdekében mi történt.

Az eredeti elgondolás az volt, hogy a Népasztal kapacitását 25.000 adagra kell felemelni, a Stern konyhát 18.000 és a Skrek konyhát 10.000 adag elkészítésére kell berendezni, a Síp utca 12. és 22. alatt levő konyhákból 22.000 adag kerülhet ki, így összesen 75.000 adag biztosítottnak látszott volna, tehát ezzel az egyik étkeztetés el lett volna intézve.

A Népasztal újabb üstöket állított fel, és ezek igénybevételével e hét végére a tervbe vett napi 25.000 adag szállítása biztosítottnak látszik. A Stern konyhában megindultak a munkálatok, és amennyiben az ott levő 3 új üstöt beépítik, amire határozott ígéretet kaptunk, akkor ez a konyha is kétségtelenül képes lesz a tervbe vett 18.000 adag szállítására. A helyzet ugyanis az, hogy 3 db 500 literes üst beépítése közel 15.000 adag szállítását teszi lehetővé.

December 24-én vett jelentés szerint aznap megérkezett az üstök beépítéséhez szükséges anyag, ha tehát hétfőn, kedden is dolgoztak, és folytatólag végzik a munkát, az üstök e hét végén ugyancsak használatba vehetők.

A Skrek-gyár konyhájában a takarítás megtörtént. (Kíváncsian volna a hulladék elszállítása.) A patkányok kiirtására is minden intézkedés megtörtént. A gyárban 6 üsthely van, ezekben helyezendő el a Pártfogó Irodában levő 3 db 500 literes üst. Bíró mérnök úr géplakatosról gondoskodott már. A helyiség nagyon megfelelne, a konyha tisztán tartható, a falak csempézettek, megfelelő vízmennyiség rendelkezésre áll, külön mosogató helyiség is van, tehát tisztán a műszaki osztálynak ügyességén múlik, hogy ez a konyha is a hét végére meginduljon. Erről a három helyről magáról is biztosítottnak látszik akkor az 55.000 adag, úgy, hogy a Síp utcai két konyha teljesítményét ilyen irányban nem is kellene igénybe venni.

A második étkeztetéshez a Szövetség utca 33. alatti konyha szállíthat ez idő szerint 13.000 adagot, amely azonban e héten felállítandó tűzhely elkészítése és újabb üst beállítása esetére 15.000-re felemelhető.

A Síp utca 12. és 22. alatti konyhák is szállíthatnának kb. 3.000 adagot.

A Bethlen tér 2. alatt a már régebben épített és fele részben elkészült barakkban létesítendő konyhából jövő hét elejétől kezdve egyelőre 2.000 adag szállítható, amely mennyiség fokozatosan új üstök beállításával 6.000-re is felemelhető.

Hogy azonban ez lehetséges legyen, vagy esetleg még nagyobb teljesítményt is produkálhasson a konyha, ahhoz a Skrek konyhának átadott 3 nagy üst helyébe új üstök szükségesek.

Vida Miklós elnök úr szíves volt Ángyán Gyula Jenő lakatosmesterrel (VII. Miksa u. 9.) érintkezésbe lépni. Megállapította, hogy ott kb. 40 üst azonnal átvehető. Ezen üstök közül 16 db 130 lit., a többi pedig 50, illetve 63 ürtartalmú. Az üstök ára darabonként 1.440 pengő, tekintet nélkül arra, hogy milyen ürtartalmú az üst. Ezt az árat az árkormánybiztosság állapította meg. Az üstök bármikor átvehetők, azonnali készpénzfizetés ellenében, de azzal a kikötéssel, hogy minden darab üst után 3 tábla 1x2 m 1 1/2 mm erős fekete lemez kiutalása biztosítandó valamelyik vaskereskedésnél. A Heinrich vaskereskedő cég (Vér cégvezető úr) a Nemzetközi Vöröskereszt megkeresésére a szükséges lemezeket készségesen kiutalja. Az üstök ún. katonai üstök, tűzhellyel egybeépítve, és billenőszerkezettel is el vannak látva, úgyhogy külön üstház építése nem volna szükséges. Esetleg még több üstöt is lehetne kapni, akkor a 201. sz. légvédelmi tűzérosztálynál Bainoczy százados úrral, vagy még inkább Jakabffy törzsőrmester úrral kell érintkezésbe lépni, akik a Moktárnál (Aladár u. 4. szám alatt) találhatók.

Kétségtelen azonban, hogy újabb konyhák felállítása is égetően sürgős. A kiküldött megbízottaim megnézték a Dob utca 18. alatt Dinner fűszerkereskedés üzlethelyiségét. Ezt a helyiséget, mely 120 m² nagy, ilyen konyha berendezésére alkalmasnak találják. 3 kéménnyel rendelkezik, 2 vízvezetékkal, egy hátsó kijáratral, mosdóval, raktárhelyiséggel. A helyiségek padlózva vannak. Itt léte-sülhetne egy új konyha.

A Halász cukrászda Akácfa utcai helyisége kicsi, éppen ilyen a Király ostyagyár Síp utcai helyisége, egyébként is hatóságilag le van pecsételve.

Az Akácfa utca 50. alatt levő zsidó Giraud húsfeldolgozó üzem megfelelő 2 helyiséggel rendelkezik, az egyik kb. 70 m², a másik 120 m². Mindkét helyiség azonban le van pecsételve, a kulcsok a tulajdonosnál vannak. Megbízottaink találtak még két vendéglőt, az egyik a Dinner fűszerkereskedés mellett levő házban, Dob utca 20. alatt van, mely állítólag tökéletesen fel van szerelve. Megtekintendő még a Dob utca 30. alatti kifőzés helyisége is. Utóbbi kettő azonban nem volt megtekinthető, a lakáshivatal azonban értesülésem szerint felhatalmazást adhat megtekintésükre és eljárhat a helyiség igénybevétele érdekében is. Amennyiben ezek a helyiségek igénybe vehetők volnának, az előbb említett üstök beszereztetnek, megfelelő munkaerők rendelkezésre állnak, hogy az üstök felállíthatók és használhatók legyenek (nagy probléma szükséges csövek beszerzése), akkor ezeknek a konyháknak munkája is megindítható volna, és így minden napra biztosítva volna a második étkezési lehetőség is. Addig kb. minden második napon jövő hét elejétől kezdve kaphatnának a rá-szorulók vacsorát is.

Értesülésem szerint a szükséges élelmiszerek nyersen rendelkezésre állnak, amennyiben azóta valamilyen kellemetlen változás nem történt volna.

Nagy probléma azonban a tüzelőanyag biztosítása. E téren még igen komoly nehézségek vannak, amelyek a legsürgősebben kiküszöbölendők.

Mély tisztelettel:

Dr. Pásztor

u.i.:

Felhívták figyelmemet az Akácfa utca 60. alatt levő garage-épületre, földszintes ház lakással.

Ennek megtekintésére még nem küldtem ki senkit sem, ugyancsak felhívták figyelmemet a Kis Diófa utca 3. alatt levő sütödére.

Amennyiben szerdán nem jelentkeznek munkára, tisztelettel javasolnám függőben maradt kérdések elintézésével Nádor Jenő urat szíveskedjenek megbízni, aki eddig is igen értékes segítséget jelentett számomra és akinek részére tájékoztatás céljából jelen levelem másolatát is mellékelem.

*Eredeti, géppel írott tisztázat, dr. Pásztor József saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

**427. c.)
1944. december 26.**

Dr. Pásztor József jelentése és javaslatai a Zsidó Tanácsnak a Tanács létszámának felemeléséről, a tagok hatásköreinek elkülönítéséről, a Tanács ülésein jegyzőkönyv vezetéséről, az élelmezési ügyek osztálya személyzetének leváltásáról, a gyermekek és a munkaszolgálatosok ellátásáról

Igen tisztelt Bizottság!
Milyen tisztelt Tanácstag Urak!

Szíves jóindulatukból és megbízásuk alapján néhány napig alkalmam volt megfigyelni a gettóban folyó munkát és minthogy külső körülmények most meggátolnak abban, hogy – remélhetőleg csak a mai napon – folytathassam munkámat, méltóztassék megengedni, hogy eddigi tapasztalataimról beszámoljak. –

Az Intéző Bizottság mélyen tisztelt tagjai elévülhetetlen érdemeket szereztek azzal, hogy ezekben a borzalmas időkben vállalták és végezték azokat az idegeketörő [sic!], fizikumot és lelkületet romboló munkálatokat, melyek a zsidóság irányításával és vezetésével ezekben a soha el nem képzelt vészterhes napokban a mélyen tisztelt Tanácstag Urakra hárultak. – Amennyire fájt bizonyára a zsidó közösség számos tagjának, hogy régi vezetői közül sokan elhagyták, vagy magára hagyták a zsidóságot, amikor éppen a legfontosabb lett volna a segítség, annyira büszkeséggel és megnyugvással kell hogy eltöltse a zsidó közösségnek

minden tagját, hogy akadtak nemeslelkű és családi életüket és egészségüket is feláldozó férfiak, akik szinte pihenés nélkül dolgoznak azért, hogy a lehetőség szerint biztosítsák a magyarországi, illetve a budapesti zsidóság fennmaradása. –

Ha a következőkben némely javaslattal bátorkodom mégis előállni, ez semmiképpen sem kritika óhajt lenni, hanem csupán szerény képességeimmel oda lehetni, hogy némely javítások eszközölhetők lehessenek. –

1./ Az Intéző Bizottság nem teljes. Kívánatos volna, hogy az indokoltan, vagy indokolás nélkül távolmaradó tagok helyére a zsidó közéletnek még rendelkezésre álló férfiai behívassanak, függetlenül attól, hogy ehhez az illetékes külső hatóságok hozzájárulásukat adják, vagy sem.

2./ Kívánatos, hogy az Intéző Bizottság 9 tagja mellett működjenek helyettesek is, tehát minden intéző bizottsági tag úrnak legyen mindenkor egy-egy helyettese, aki bármilyen okból eredő távolléte esetén azonnal és teljes hatáskörrel helyettesítheti. A segítő munka nem állhat meg egy pillanatra sem, azért, mert a Tanács tagjai közül egy, vagy több hiányzik.

3./ Kívánatos, hogy az összes elvégzendő munkálatok szakmák, tárgy- és ügykörök szerint bizonyos osztályokra bontassanak és minden osztály vezetését egy-egy tanácsstag vállalja és végezze, természetesen azzal a kötelezettséggel, hogy az illető osztály legfontosabb és elvi jelentőségű teendőiről, eseményeiről, vagy terveiről a Tanácsnak beszámolás előterjesztést tesz. – Ezidő szerint megtörténik az, hogy egy-egy tárgykör pl. az élelmezés ügyével a Tanácsnak több tagja is foglalkozik, aminek a következménye, hogy sokszor ellentétes intézkedések történnek. Viszont vannak osztályok, amelyek egészen önállóan és függetlenül dolgoznak, tehát majdnem államot képeznek az államban, mint pl. a műszaki osztály. – Kívánatos, hogy az Intéző Bizottság legalább másodnaponként együttes tanácskozássra üljön össze, amelyen közös fontos ügyekről vagy maguk a Tanácsstag urak, vagy esetleg az illetékes osztályok vezetői beszámolnak. A fontos, hogy ezeken a tanácskozásokon minden tanácsstag vagy személyesen jelenjen meg, vagy helyettesével képviseltessék. Annak nem szabad megtörténnie, hogy egyes Tanácsstag urak néha hosszabb időn keresztül távoltartják magukat a zsidóság vezetésének a munkájától, akkor, amikor a felelősség a Tanács tagjait egyetemlegesen terheli. Még akkor is helytelen ez, ha az illető tanácsstag egyébként a zsidó közösség érdekében más területen igen tiszteletreméltó és érdemes munkát végez. –

4./ Kívánatos, hogy az egymásra torlódo események közepette legalább 1 tanácsstag állandóan a Tanács székhelyén legyen. Ezért felváltva inspekciót kellene tartani a Tanácsstag uraknak, illetve helyetteseiknek még éjszaka is. Ha bármely hatóság bármely időben keresi a Tanácsot, egy tanácsstagnak ott kell lennie, az őrhelyen, hogy az érintkezést, illetve kapcsolatot felvehesse és biztosíthassa.

5./ Kívánatos, hogy az Intéző Bizottság rendes üléseiről jegyzetek, vagy pro memoriák készüljenek, egyes esetekben azonban jegyzőkönyvek is, saját igazolásuk és a jövő érdekében is. –

6./ A teendők gyorsabb elintézése céljából a következőkben felsorolom azokat az ügyeket, amelyek külön ügyosztály létesítését teszik szükségessé:

- a./ Szociális ügyek. (Ide tartozik a segélyezés, gyermek és ifjúság védelme és aggok ügyei.)
- b./ Élelmezési ügyek. (Ezekre külön pontban visszatérek.)
- c./ Lakás-ügyek.
- d./ Kórházi ügyek. (Egészségvédelem.)
- e./ Gazdasági ügyek. (Ide tartozik a pénztár, könyvelőség, anyagbeszerzés, kivéve természetesen az élelmezési anyagok beszerzése.)
- f./ Műszaki ügyek.
- g./ Munkaszolgálatosok ügyei.
- h./ Jogügyi problémák.
- i./ Anyakönyvi és szertartási ügyek.
- j./ Vallásoktatás és nevelés-tan-ügyi problémák.
- k./ Temetkezési ügyek.
- l./ Házgondnok. –

7./ A zsidóság megsegítése szempontjából a gettóban kétségtelenül a legfontosabb probléma az élelmezés biztosítása. Ha ezen a téren fennakadás mutatkozik, vagy teljes sikertelenség, illuzórikussá válik minden egyéb terv és elgondolás, mert akkor¹ a zsidóság teljes pusztulásnak van kitéve. – Ennek az osztálynak a vezetése a legnagyobb, szinte mérhetetlen felelősséggel jár. Ez az osztály feltétlenül olyan vezetőt igényel, aki az adminisztráció minden problémájával ismerős, aki intézkedni, szervezni és végrehajtani tud. – Bármilyen tiszteletreméltónak tartom azt a munkát, amelyet az élelmezési ügyek osztályvezetője ezidőszerezt végez, ennek a nagy horderejű feladatnak teljes elvégzésére alkalmasnak nem tartom, bármennyire is szeretné ezt a munkát teljes egészében elvégezni. – Az osztály megszervezésébe azért nem folyhattam be határozottabban, mert az osztályvezető kijelentette, hogy a Tanács tagjai úgy nyilatkoztak, hogy „talán más feladatokat kapunk”, értve alatta a Pártfogó Irodából, illetve a Szociális Osztályból odajuttatott, illetve szolgáltatattételre jelentkezett tisztviselőket. – Szerintem ennek az osztálynak ezidőszerezt minimálisan 20-22 teljesen megbízható tisztviselőre volna szüksége. –

A következő ügyek elintézése a legtöbb esetben 1, de sokszor több tisztviselő munkáját megkívánja:

- a./ Raktárkezelőség és ellenőrzés.
- b./ Péküzetek nyilvántartása és ellenőrzése.
- c./ Tüzelőanyag nyilvántartása és beszerzése.
- d./ Élelmiszer nyilvántartása és beszerzése.
- e./ Népkonyhák nyilvántartása és ellenőrzése.
- f./ Elosztás rendezése és ellenőrzése.
- g./ Kanna-ügyek.
- h./ Reggeliztető akció.
- i./ Kórházak ellátása.
- j./ Csecsemők és gyermekek ellátása.
- k./ Aggok és aggok házai.

¹ E szót utólag gépelték e helyre.

- l./ Terhes asszonyok és szoptató anyák.
- m./ Dolgozók étel-miszeradag többlete.
- n./ Könyvelőség.
- o./ Önellátó házak.
- p./ Műszaki munkálatok.
- r./ Tűzelőhelyek, üstök javítása, kéményseprő, stb.
- s./ Külön egyéni kérelmek és csomagok.
- sz./ Panasz felvétel és ellenőrzés.
- t./ Körzeti előljárók és házi ételmezési felügyelők.
- u./ Vegyészet.

8./ Szabályozandónak tartom a tisztviselők kérdését. Egyszer véglegesen rendezendő a volt zsidó hitközségbeli tisztviselők fizetésének és munkájának ügye, értve ezalatt akár a pesti izr. hitközségnek, akár a budapesti orth. Hitközségnek, valamint a budai és vidéki hitközségek tisztviselőit, továbbá az elemi, középiskolák, rabbiképzők és többi iskolák tanárait, az Országos Iroda tisztviselőit, stb. Különbség teendő természetesen aközött, aki a gettón kívül lakik és nem akar megfelelő munkát végezni és azok között, akik a gettó területén laknak és vagy bekapcsolódnak és résztvesznek tovább is felettes hatóság megbízása alapján a munkában, vagy elzárkóznak ez elől. Bizonyos esetekben természetes volna a minden fennakadás nélküli azonnali hatállyal való elbocsátás, mert lehetetlenség, hogy ma zsidó ember kikapcsolódjék a közösség munkájából, akkor, amikor ezt a munkát elvégezhetné. Vonatkozik ez a legkisebb állásban és a legmagasabb pozíciókban lévőkre egyaránt, és nem jelenthet kivételt az, hogy az illető életét és egészségét féltve, „elefántcsont-toronyba” vagy védett házba, vagy kórházba, stb. helyre elzárkózik. – Tisztázandó azonban ezzel kapcsolatban az is, hogy új tisztviselők felvétele esetén ki hivatott a felvételre, mert megállapításunk szerint olyan felvételek történnek, amelyek bizonyos jogi kötelezettségeket jelentenek, tehát csak természetes, hogy az Intéző Bizottság ezekről tudjon, ill. ezekhez a hozzájárulást megadja.

9./ Igen fontos feladat vár a házgondnokra az épület és egyes szobák takarítása, tisztántartása, a folyosói rend biztosítása, stb., stb. tekintetében.

A tisztaság rendkívül fontos, nemcsak azért, mert az épületben dolgozók egészsége is megóvatik ezzel a lehetőséghez képest, hanem azért is, mert példát és mintát kell szolgáltatnunk arra, hogy még a mai időkben sem mondhatunk le erről a „fényűzésről”. Hiába vállaljuk mi, hogy a gettó házaiban, üzemeinkben, konyháinkon, raktárainkban tisztaság és rend legyen, ha erre mi megfelelő mintával nem szolgálunk a központban is.

Mindenképpen oda kell hatni, hogy a nagy forgalom csökkentessék. Igen helyes az az intézkedés, hogy bizonyos ügyek a körzeti előljárókhoz kerülnek, azonban ez csak akkor kielégítő és megnyugtató, ha meggyőződünk arról, hogy a körzeti előljárók az ügyeket megfelelően el is intézik. A körzeti előljárók tiszteletreméltó munkája ellenére is nem lesz megakadályozható az, hogy a központot ne keressék fel igen sokan. Ezért a nagy tömegek elosztandók. – Nem helyes, hogy mindenki az első, illetve főlépcsőt használja. Tekintettel arra, hogy az ételmezési és egészségvédelmi ügyek helyiségei a legkönnyebben elérhetők a második lépcsőházból, úgy kellene irányítani a forgalmat, hogy mindazok, akik ezeket az osztályokat keresik, a második lépcsőházat használják. – Szükséges,

hogy a legerősebben látogatott ügyosztályok helyiségei a földszinten legyenek, így pl. feltétlenül és sürgősen szükséges, hogy a Lakáshivatalnak az ú. n. tudakozódó helyisége is a földszinten legyen.

10./ Kívánatos, hogy az összes tisztviselők, akár tényleg alkalmazottak, akár önkéntesek, figyelmeztessenek arra, hogy a közösséggel mindenkor a legudvariasabban, a legteljesebb megértéssel, továbbá szociális érzülettel kell foglalkozni. A hangoskodás, rideg magatartás, stb. szigorúan elítélendő, és szükség esetén azonnali elbocsátással is megtorlandó. Fontos az is, hogy a tisztviselők ne küldözzessék az érdeklődőket egyik szobából a másikba, hanem igyekezzenek egy ügyet teljes egészében és azonnal elintézni. – Itt ismét fontos szerep jut az ú. n. tudakozódó, ill. tájékoztató osztálynak, amely már a földszinten megmondja, hogy az illető ügy kinek, ill. melyik ügyosztálynak a hatáskörébe tartozik. –

11/ Fontos, hogy bizonyos munkálatok rövid úton és a leggyorsabban elintéztessenek. Lehetetlenség például, hogy a gránátbecsapódás folytán megsérült háztető azonnal meg ne javíttassék, ha esetleg csak primitív és ideiglenes módon is. Különösen most, a téli időkben komoly veszedelmet jelent ennek a munkának az elmaradása, ill. elhalasztása. –

Ugyanígy a telefonközpont rendbehozatala is már megtörténhetett volna, ha a telefonközpont megjavítására vállalkozó ny. főfelügyelő megkaphatja a kijárási engedélyt, illetve a munkálatok közvetlen elvégzésére alkalmas két keresztény úr megkapja a bejárási engedélyt. Hogy mennyivel könnyítené meg és segítené az egész épületben és épületen kívül a teendők elvégzését az, hogy a telefon rendelkezésre áll, azt részletezni felesleges.

Éppenígy lehetetlenség, hogy kimegy egy rendelkezés, amely szerint az összes raktárak tartoznak bejelenteni készleteiket és ennek a rendelkezésnek a raktárak nem tesznek eleget. Ilyen kimutatás feltétlen szükséges és ha ezt bárhogyan is megakadályozzák, vagy végre nem hajtják, ez a kérdés sürgősen elintézendő.

12/ Kívánatos, hogy minden intézkedés, akár a Tanácstag urak, akár a főtisztviselők részéről, a központi szerv kezén keresztül menjen, természetesen a lehető leggyorsabban (tehát minden késedelem nélkül), hogy ezáltal az egész munka egysége és összhangja biztosíttassék. – Ennek a szervnek a feladata a látszólagos, vagy tényleges ellentmondások, ellentétes intézkedések megakadályozása, illetve megszüntetése és kiküszöbölése.

13./ Kívánatos, hogy naponként vagy legalábbis másodnaponként a főtisztviselők is megbeszélésre vagy értekezletre hívassanak egybe, mert ezáltal is elősegíttetik az előbbi pontban említett összhang. – Egyúttal itt értesülnek aztán a főtisztviselők egymás munkájáról az Intéző Bizottság intézkedéseiről és így azután könnyebben alkalmazkodhatnak és tájékoztathatják az érdeklődőket és általában a közösséget.

14/ Kívánatos, hogy a körzeti előljárók a központi épületben hetenként egyszer a házparancsnokokkal megbeszélést folytassanak és lehetőleg valamelyik tanácstag vagy helyettese is ezeken az értekezleteken megjelenjen. Ezáltal a tanácstag urak is közvetlenebb kapcsolatba kerülnek a nagyközönséggel, meghallják a felmerülő panaszokat és kívánságokat. Részben már itt ellenőrizhetik körzeti előljárók munkáját és irányíthatják is ennek alapján ezt a munkát. – Ezeken az értekezleteken minden el kell követni a nagyközönség lelki megnyugtatója érdekében. –

15/ Kívánatos, hogy már a kapualjában, lépcsőházban, folyosókon megfelelő feliratok tájékoztassák az érdeklődőket, merre menjenek és kihez, ezáltal a felesleges ácsorgás, kérdezősködés, ajtónyitogatás elkerülhetővé válik. Természetes, hogy a helyiségek beosztásáról, a főbb tisztviselők munkaköréről megfelelő feliratok útján a körzeti előjárókat is tájékoztatni kell, illetve, hogy ilyen feliratok a körzeti előjáróság termében is kifüggesztendő és így ismét erősebb kapcsolat létesül a nagyközönséggel.

16./ Bár nem nagy jelentőségű, de megemlítem, hogy igen fontos volna, hogy a tisztviselők étkezésére egy külön helység jelöltessék ki, ahol a tisztviselők bizonyos szobák vagy osztályok szerint megfelelő időközönként elfogyaszthatnák szerény ebédüket. Semmiképp sem épületes látvány és a tisztaságot sem biztosíthatja kellően, amikor az íróasztaloknál, padokon fogyasztják el ebédjüket a tisztviselők és közben esetleg még tárgyalnak is. –

17./ Bármennyire sötétnek is látszik a jelen és néha órákig vagy percekig vigasztalannak és kilátástalannak, a zsidó optimizmus nem pusztítható el. – Hinnünk kell, hogy ismét kiderül és ha hiszünk benne, akkor foglalkoznunk kell a jövőre napokra való felkészüléssel is. Ezzel természetesen nemcsak egy személy foglalkozhatik, de viszont az ezzel kapcsolatos problémáknak előkészítése összefoglalása, tervek kidolgozása már ennek az órának is feladata kell, hogy legyen. Erre vonatkozólag külön előterjesztést teszek.

18./ Kívánatos volna annak fontos megállapítása, hogy az egyes osztályok vezetőinek milyen összegig terjed utalványozási joga. Ezzel kapcsolatban sürgősen szükségesnek látszik az eddigi pénzügy kezelés revíziója, nem mintha csak a legkisebb mértékben is nem látnám tökéletesnek és teljesen megbízhatónak azt a munkát, amit végeztek illetékes osztályok vezetői, hanem csupán azért hogy a Tanács tagjai és az illető főtisztviselők is minden irányból jöhető vádaskodástól akár a jelenben akár a jövőben mentesüljenek. Nagyon kívánatos volna tehát, hogy dr. Berger igazgató tanácsos úr megfelelő segítséggel mielőbb megkezdje munkáját továbbá, hogy az úgynevezett bónok mielőbb rendes utalványra tétessenek át, végül hogy olyan tételek, amelyeket az élelmezési osztály elszámolásai-ban láttam (pl. rendőrök díjazása) töröltessenek.

Szükséges ezzel kapcsolatban még, hogy a rendelés vagy vásárlások joga is szabályoztassék. Ellenőrzésre ezeken a területeken csak azért van szükség, hogy bárki is meggyanúsítható vagy megbántható ne legyen.

19./ A gyermek és ifjúság védelme [sic!] terén szükségesnek látom a legrövidebb időn belül a gyermekeknek megfelelő elhelyezését akár már a lakáshivatal által kiutalt helyiségek néhány szobájában, akár pedig a lakáshivatal még kiutalandó helyiségekben. – Elgondolásom az, hogy ezekben a termekben gyűlnének össze napközi otthonokban a kisdetek 6 éves korig, a gyermekek 10 éves korig, és 10-14 éves korig a fiúk és lányok elkülönítve, külön pedig a 12 és fél éves fiúk, hogy megfelelő előkészítést kaphassanak a Bar mizvah-ra. – A gyermekek 9 óra után mennének ezekbe az iskolákat pótló helyiségekbe, vallásoktatóink, rabbijaink, tanítóink és tanáraink foglalkoznának velünk kb. délután 3 óráig. Ezekben a helyiségekben gondoskodhatnánk megfelelő ellátási pótlásról is, amennyiben itt egy táplálóbb reggelit, ebédet is kapnának. Ilymódon biztosítható volna az is, hogy a nap legnagyobb részét fűtött, illetve meleg helyiségben tölthetnék. Esetleg gondoskodni lehetne fürdetésükről is. – Foglalkoztatásukkal kapcsolatban

az első szempont a vallásos érzület nevelése volna, zsidó önérzetre való nevelés, a becsületes fizikai munkára való előkészítés, olvasás, írás, beszéd- és értelemgyakorlatok. – Kíváncsi voltam pénteken és szombaton Istentiszteleteken való részvétel is. – A vallásos nevelés elősegítése érdekében nagyon kíváncsi vagyok látomásom, hogy az asszonyok részére külön Istentiszteletek rendeztessenek be.

20./ Az egészségvédelemnél a kórházaknak egészségügyi és egyéb ellátása még alaposabban biztosítandó és az egész elgondolás részletesebben kidolgozandó. Itt csupán egy meglehetősen fontos problémára mutatnék rá, megfelelő ápolónők gyors kiképzésére, mert jó ápolók nélkül a betegek gondozása elképzelhetetlen. –

21./ A munkaszolgálatosok ügyének a legnagyobb figyelem és érdeklődés szentelendő. Természetesen nem azokról a munkaszolgálatosokról van szó, akik állandóan Budapesten tartózkodtak és voltaképpen alig szenvedtek szükségletet, vagy legalább is aránylag jó helyzetük volt, hanem azokról, akiket sorsuk elvitt részben vidéki, részben budapesti otthonukból. – Ruha-ellátásuk az utóbbi időben teljesen szünetel. Bizonyára számosan vannak még az ország területén, pl. jelenleg majdnem 1.200-an a Tattersaalban. Mindnyájan kétségtelenül lerongyolódtak, sem lábbelijük, sem ruhájuk nincs. Mindent utolsó szálig oda kell adni nekik, ami raktáron van s lehetőleg még gyűjteni kell, pl. a védett házakban, amíg lehet. A további a jövő feladata lesz. – Szerintem nem is a Hadviseltek Bizottságáról kell beszélni, hanem Munkaszolgálatosok Bizottságáról. Ezeknek az ügyével kell elsősorban foglalkozni és csak másodsorban lehet igénybe venni a rendőrségnél, általában a rend fenntartásánál, pl. üzemeknél, gettó területén belül a munkaszolgálatosokat, egyébként pedig a rendes tisztviselőkre bízandó a munka, pl. az élelmezésnél is, mert eddigi tapasztalataim szerint inkább több zavart jelent segítségük, mint komoly erőt. –

22./ Végül talán meg kell említenem azt, amit első helyen kellett volna mondanom, a Magyarországi Zsidók Szövetségének Intéző Bizottsága a magyarországi zsidóság legfőbb fóruma és mint ilyen, minden ügyben és minden zsidó problémában a legfőbb hatóság. Működhetnek más címen is hatóságok, vagy szervezetek, talán, a szükséglet diktálta körülmények ilyen szervek fennállását kívánatosnak is teszik, azonban a döntő szerep, a vezetés, a legfőbb intézkedés feladata, joga és kötelessége az Intéző Bizottságé. Ezt eddig is majdnem teljes mértékben sikerült biztosítani az Intéző Bizottságnak, kíváncsi vagyok, hogy ez még teljesebb mértékben érvényesüljön, akár anyagi kérdésekről van szó, akár jogi problémákról.

Szíves elnézést kérek talán hosszúnak látszó jelentésemért, de szolgáljon melegségemül az odaadás, az ügy szeretete és a munkakészségem, melyet ismételtelen felajánlva vagyok a T. Intéző Bizottság szolgálatára mindenkor készen igaz hívük:

Dr. Pásztor József

*Eredeti, géppel írott másodlat, dr. Pásztor József saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

Vitéz Sebestyén Ferenc, a Nagyatádi Szabó u. 42–44. számú ház légoltalmi parancsnoka jelentése a VII. kerületi rendőrkapitányságnak a házban visszamaradt betegekről, gyermekekről; elszállításukhoz segítséget kér

Tisztelettel közlöm, hogy f. évi november 27-én a zsidóknak gettóba való bevitele alkalmával 30 menetképtelen beteg, öreg és gyermek maradt vissza a házban, kiket 3 földszinti lakásban helyeztem el, kettő pedig fent maradt eddigi lakásában. Az előírásnak megfelelően kértem a Zsidó Tanácsot, hogy intézkedjen az elvitelről. Pár nap múlva megsürgettem az intézkedést. Erre értesítettek, hogy elvitetik az itt maradt zsidókat. Miután semmi intézkedést nem tettek, panasszal éltem a zsidókat összeköltöztető miniszteri biztossághoz. Ezen levélemre válasz még nem érkezett.

A fenti 30-as létszámból időközben egy meghalt, 3 pedig eltűnt, úgyhogy most 26 vár elszállításra. Ezek közül 6-ot hordágyon lehet elvinni, a többi¹ anynyira törődött és öreg, valamint beteg, hogy szállítóeszközre volna szükség.

vitéz Sebestyén
légo. parancsnok

Eredeti, géppel írott tisztázat, vitéz Sebestyén légo. parancsnok saját kezű aláírásával.

MZSL-XX-A-2.

A lap jobb alsó sarkában kézzel, tintával írva: „nincs elint.”

¹ Itt eredetileg „beteg” szerepelt, ezt kézzel, tintával utólag zárójelbe tették és kihúzták.

429. a.)
1944. december 27.

**Amleto Cicognani washingtoni pápai nuncius távirata a vatikáni
államtitkárságnak: ortodox rabbik kéri a pápát, lépjen fel a magyar zsidók
megmentése érdekében**

Tél. nr. 2534. (A. E. S. 9072/44)

Az amerikai kanadai ortodox rabbik valamennyi zsidó szervezet nevében kéri Öszentségét nagyrabecsült tevékenységének folytatására a Magyarországon maradt zsidók elpusztítástól történő megmentése érdekében, melyről azt állítják, mostanában még nagyobb és kegyetlenebb mérteket öltött.

Actes, X. k., Doc. N. 426.

429. b.)
1945. január 3.

Mgr. Domenico Tardini vatikáni államtitkár válasza az a.) alatt közölt táviratra

Tél. nr. 2074 (A. E. S. 9072/44)

2534. sz. táviratát megkaptuk.

A Szentszék soha nem hagyott fel élénk érdeklődésével a magyar zsidók iránt, akikért az apostoli nunciatura és a magyar püspökség is állhatatosan tevékenykedtek. Sőt hogy enyhítse a fájdalmát a fent említett zsidóknak, a Szentszék mostanában bocsátott rendelkezésre ugyanennek az apostoli nunciaturának egy új, jelentős pénzüsszeget. Most azonban nem lehetséges Budapesttel kapcsolatba lépni.

A berlini apostoli nunciatura figyelmét is felhívtuk e tekintetben.

Actes, X. k., Doc. N. 430.

429. c.)
1945. január 5.

**Mgr. Domenico Tardini vatikáni államtitkár táviratban utasítja
Cesare Orsenigo berlini pápai nunciust, hogy próbáljon közbenjárni
a magyar zsidók érdekében**

Folytonosan érkeznek sürgető felhívások, amelyekben esedeznek a Szentszék beavatkozásaért a magyar zsidók érdekében, akik ellen súlyos intézkedések vannak folyamatban.

Kérem excellenciád közreműködését a fent említett zsidókért, hivatkozva az emberiség és az igazság elveire.²

Actes, X. k., Doc. N. 431.

² Az *Actes* lábjegyzete szerint: „A [német] Külügyminisztérium válasza az, hogy a magyar kormány illetékes ebben az ügyben.”

430. a.)
1944. december 27.

A Zsidó Tanács feljegyzése az elvégzendő feladatokról

Rostát: felhívni, elszámolást
Lőcseyt: felhívni
VII. ker.: anyakönyvvezetőt
Dr. Kurczweil [sic!]: keresztények listájához özv. Mezei Józsefnét
Palkovits [Károly] ig. Moktár 182-980.
írópapírt: hozni ai [sic!]

*Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, aláírás nélkül.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

430. b.)
1944. december 27.

**Szalkai Ernő, a Gettórendőrség parancsnokhelyettese feljegyzése a Zsidó Tanács
Élelmezési Osztályának: az I. sz. körzet tagjai nem kapták meg a reggeliutal-
ványt és a pótfejadagot, intézkedést kér**

T. Élelmezési Osztály

Most jutott tudomásomra, hogy az I. sz. rendőrségi körzet 20 embere a mai reggeli utalványt még ez ideig nem kapta meg, ezen kívül nem kapta meg a pótadagját és a Síp u. 22. sz. alatt lévő konyha vezetője úgy intézkedett, hogy az ebédet csak este 6-7 órakor kapják meg. Kérem sürgős intézkedésüket aziránt, hogy az ilyen anomáliák elkerültesse és a rendészet élelmezését lehetőleg rendszeresen kapja meg.

Sz[alkai]
a gettórendőrség
parancsnoka h.

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Szalkai Ernő, a Gettórendőrség parancsnokhe-
lyettese kézjével.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

430. c.)
1944. december 27.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség parancsnokhelyettese körlevélben utasítja a III. sz. körzet parancsnokát, hogy délután 17 órától engedély nélkül senki sem tartózkodhat az utcán

T.
III.¹ sz. körzeti Parancsnok

A Magyar Királyi Államrendőrségtől kapott utasítás értelmében felhívom figyelmét t. parancsnok úrnak arra, hogy du. 17 /5/ órától az utcán senki sem tartózkodhatik. Kivételt képeznek ez alól a Tanácshoz, a rendőrséghez és az élelmezési osztályhoz beosztott tisztviselők, valamint az élelmezésért menő vagy jövő felvételezők.

A parancs legszigorúbb betartását a parancsnok urakra bízom.

a gettórendőrség parancsnoka h.
Szalkai

Eredeti, géppel írott másodlat, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.

430. d.)
1945. január 14.

**A Gettórendőrség Főparancsnoksága figyelmezteti a körzeti parancsnokságokat:
17 óra után – igazolvány nélkül – senki sem tartózkodhat az utcákon**

SZOLGÁLATI JEGY

A gettó területére kirendelt állami hatóságok nyomatékosan figyelmeztették a Tanácsot a közismert tilalomra, mely szerint az utcákon 17 óra után megfelelő igazolvány nélkül járkáló személyeket azonnal felkoncolják.

A Tanács felkérésére felhívom a körzeti parancsnokokat fenti rendelkezésre és kihangsúlyozom, hogy őrszemélyzetüket sürgősen oktassák ki fenti rendeletre.

Egyes rendkívüli esetekben, ha ilyen igazolvánnyal nem rendelkeznek, soron kívül engedélyt kell kérniük a M. Kir. Államrendőrség parancsnokló tisztjétől, vagy a párt szolgálatos összekötő tisztjétől, de ilyen engedély kérése csakis a Tanács rendészeti szervén keresztül történhet meg. A magyar-német nyelvű szabadmozgási igazolványok kiadása folyamatban van, de amíg arról a Körzet parancsnokságok nem kapnak értesítést, hogy azzal mindazok rendelkezzenek, akiknek jár, addig a Tanács által kiadott régi igazolványok is érvényben vannak.

¹ A római számot utólag, kézzel, tintával írták a kipontozott helyre. Ez arra utal, hogy a gettó mind a tíz körzeti parancsnoka megkapta az utasítást.

III.² sz. körzeti Rendészeti
Parancsnokság

Szalkai

Eredeti, géppel írott másodlat, a „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú lapospecséttel (levélfejléc helyett), a Főparancsnokság azonos szövegű körpecsétjével, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Az irat alján kézzel írva: „érk. II15. dr. Gáspár István, Gonda Sándor és Goldner Imre körzeti rendészeti parancsnokok aláírásával és még két [olvashatatlan aláírás]sal.”

**430. e.)
1945. január 14.**

**Domonkos Miksa figyelmezteti a körzeti előjárókat: a gettó területén is
érvényes a 17 óra utáni kijárási tilalom**

FIGYELMEZTETÉS

LÁSSÁK: a Körzeti Elöljáró Urak.

Az ellenőrző állami hatóságok nyomatékosan figyelmeztetik a Tanácsot, hogy a közismert tilalom, mely szerint az utcákon du. 17 óra után járókelő személyeket azonnal felkoncolnak, érvényben van a gettó területén is.

A Tanács felkéri az Elöljáró Urakat, hogy körzetük minden illetékes szervét szíveskedjenek sürgősen kioktatni, miszerint minden olyan egyént, aki a gettó területén belül du. 17 óra elmúltával az utcán található lesz, és nincsen a Tanács által kiállított igazolványa, hogy szolgálati küldetésben jár, – egyszerűen lelövik.

Rendkívüli esetekben külön soron kívüli engedélyt kell kérni a Síp utca 12. sz. székházban tartózkodó M. Kir. Államrendőrségi parancsnokló tiszttől, vagy a pártszolgálatos összekötő testvértől. Ezeket azonban lehetőleg valamely tanácsi (rendészeti) szerv jelenlétében kell ilyen engedély külön megadására felkérni.

A TANÁCS rendeletéből:

Domonkos s. k.

Eredeti, géppel írott másodlat.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Az irat alján Domonkos Miksa szignója látható.

² A kipontozott részbe kézzel írták a római sorszámot.

430. f.)
1944. december 27.

**A Gettórendőrség jelentése a Zsidó Tanácsnak: német katonák több házból
ingóságokat raboltak el**

T. Tanács

Jelentés

A gettó rendőrparancsnoksága részére beérkezett jelentésekből szíves tudomásukra adjuk, hogy a tegnapi nap folyamán délután a Nagy Diófa u. 9–11. számú házban megjelent 3 német katona, akik fegyverrel a házból több holmit rekviráltak és raboltak. Erről csak későn vettünk tudomást így abba beleavatkozni nem volt módunkban.

Az Akácfa u. 24-es sz. házban 4 fegyveres német katona az éjjel egy órakor be akart hatolni, a zsidó rendőrt szólították fel arra, hogy velük menjenek [sic!], nyílt parancsuk a rendőrség szerint nem volt és felszólításukra onnan el is távoztak.

Fentebb jelentettek alapján kérjük a t. Tanács sürgős intézkedését arra vonatkozólag, hogy lehetőség [szerint] hasonló esetek ne forduljanak elő és a gettó kapuinál csak nyílt paranccsal rendelkezőket engedjenek be, de azok is lehetőleg a rendőrség kíséretében jöhessenek be.

[olvashatatlan aláírás]
a gettó rendőrség
parancsnoka helyett

*Eredeti, géppel írott tisztázat, egy [olvashatatlan aláírás]sal.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

431. a.)
1944. december 28.

Domonkos Miksa tájékoztatja a körzeti elöljáróságokat és a Zsidó Tanács egyes osztályait, hogy a kijárási tilalom csak 17 órától érvényes, a gettón belüli szabad közlekedésre jogosító igazolványok is érvényben maradnak

T. 1–10. körzeti Elöljáróságnak,
Élelmezési Osztály,
Rendészeti Osztály,
Egészségügyi Osztály,
Műszaki Osztály,
Temetkezési Osztály

Tegnap körlevelünk kiegészítéseként közöljük a következőket:

Az I. Hadtestparancsnok hirdetményének a pontos szövege most már rendelkezésünkre áll. Eszerint „17 óra után polgári személy az utcán nem közlekedhet.”

A fentiek szerint tehát a reggeli órákban korlátozás nincsen. Ennek következtében tegnapi körlevelünknek az a része, amely szerint a közlekedés a reggeli órákban is korlátozás alá esnék, tárgytalanná vált.

Kérjük a t. Körzeti elöljáró urakat, közöljék a hozzájuk tartozó házparancsnokokkal és házfelügyelőkkel, hogy a Tanács által a gettó területén belül való szabad közlekedésre jogosító igazolványok továbbra is változatlanul érvényben maradnak azzal az egyetlen korlátozással, hogy du. 5 óra a szabad közlekedésre vonatkozó végső időpont.

Az ennél későbbi időpontra vonatkozó engedélyek vesztették el csupán hatályukat.

Azok tehát, akik a Tanácstól ilyen engedéllyel rendelkeznek, reggel 9 óra előtt is a házakból kiengedhetők, és du. 5 óráig a házakba beengedhetők.

Domonkos Miksa

*Eredeti, géppel írott tisztázat, „A Magyarországi Zsidók Szövetsége Intézőbizottsága” feliratú körbélyegzővel, Domonkos Miksa saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

431. b.)
1944. december 28.

**Jegyzőkönyv a Zsidó Tanács vezetői és dr. Pásztor József tanácskozásáról:
külön fejadagok biztosítása a nehéz fizikai munkát végzőknek, tüzelőanyag
beszerzése, kórházak, gyermekmenhelyek felülvizsgálata, tisztítószer
beszerzése, Nemzetközi Vöröskereszt-iroda nyitása a gettóban,
Síp u. 12. konyhájának működése**

Pro memoria

Készült Budapesten, 1944. december 28-án folytatott megbeszélésről, melyen részt vettek: Dr. Földes István, Stöckler Lajos, Dr. Szegő Miklós tanácsstag urak, továbbá Szidi kisasszony [Feldmann Szidónia] és Dr. Pásztor József.

A megbeszélés tárgyai voltak:

1./ A Zsidó Tanács megbízásából a székházban, valamint egyes szervezeteknél és üzemeknél dolgozók külön fejadagja tárgyában a Tanács javaslatot kér: milyen külön élelmiszeradagban részesüljenek a nehezebb fizikai munkát és a könnyebb, hivatalnoki munkát végzők. Megállapítandó szigorú rostálással és a legnagyobb körültekintéssel, kik részesüljenek ilyen élelmiszeradag pótlékban, valamint ellenőrizendő az is, hogy tényleg végzik-e az egyes osztályok, illetve szervezetek vezetői által összeállított jegyzékben szereplők pontosan meghatározott munkájukat.

2./ A tüzelőanyag megfelelő beszerzése, tárolása és elosztása külön szervre bízandó. Ennek részére egy helyiség jelölendő ki, lehetőleg a székház közelében. A kiutalás egyelőre csak közintézmények (kórházak, aggok- és gyermekmenhelyeink) részére történhetik, mindenkor a körzeti előljárók előzetes javaslata alapján. Kivételesen egyének részére is kiutalható kisebb mennyiségű tüzelőanyag, ehhez azonban a Tanács hozzájárulása szükséges.

3./ Felülvizsgálandók a kórházak, aggok és gyermekek otthonai. Megállapítandó, mennyiben felel meg berendezésük a szükségletnek, illetve javaslat teendő, miképpen pótolható a hiány, főképpen fekvőhelyek, tehát matracok, szalmazsákok tekintetében.

4./ Szüksége van a gettónak nagy mennyiségű tisztítószerre, különösen fogkrémre, cipőkrémre, borotvaszappanra stb. Ezzel kapcsolatban kivizsgálandó, hogy miképpen foglalhatók el a gettó területén lévő volt fodrász- és borbélyüzemek, a Lakáshivatal segítségével. A Hadviseltek Bizottsága erre megbízást kapott már. Megállapítandó, milyen mértékben tett eleget a Bizottság ennek a megbízásnak.

5./ A Nemzetközi Vöröskereszt megbízásából Wolfersberger úr jelentkezni fog abból a célból, hogy a Wesselényi u. 17. alatt lefoglalt helyiségekben a Nemzetközi Vöröskereszt irodáját megnyithassa. Erre a célra ezek a helyiségek – mintegy 4-5 szoba – megfelelő bútorzattal (íróasztal, székek stb.) ellátandók, valamint gondoskodni kell arról is, hogy a helyiségek a megállapított időben fűthetők legyenek.

6./ A Síp u. 12. szám alatt fenntartott konyha teljesítménye állandó panasz tárgya. Ezért ennek a konyhának a vezetősége sürgősen felváltandó. A szükséges intézkedések fogantatásával Szidi [Feldmann Szidónia] kisasszony és dr. Pásztor József bíztatnak meg.

Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MZSL-XXIV-B-5-c.

432. a.)
1944. december 28.

Kimutatás a nagy gettó házairól, lakásairól és „lakóiról”

Összefoglaló kimutatás

Körzet	Házak	Lakások	Szobák	Létszám megszámlálás időpontjában
1.	22	302	834	5634
2.	33	662	1079	7063
3.	30	395	686	3378
4.	27	436	722	4444
5.	40	543	904	3687
6.	19	306	587	3160
7.	34	486	788	6111
8.	21	498	710	3754
9.	42	457	673	3706
10.	23	428	743	3479
	291	4513	7726	44416

Eredeti, kézzel írott, vonalzóval szerkesztett, táblázatos kimutatás, keltezés, pecsét, aláírás nélkül. Keletkezésének időpontjára a b.) alatt közölt iraton található dátumból következtettünk.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

A táblázatban eredetileg szerepelt egy hatodik oszlop „Megjegyzés” felirattal, de ezt üresen hagyták.

432. b.)
1944. december 28.

Kimutatás a nagy gettóban lévő lakóhelyiségekről

Kimutatás lakóhelyiségekről

Körzet	Lakás	Szoba	Hall	Elő-szoba	Fürdő-szoba	Cseléd-szoba	Konyha	Kamra	W.C.
1.	302	802	11	234	232	136	332	245	238
2.	662	1020	1	269	271	113	499	305	336
3.	395	540		73	136	83	223	109	151
4.	436	715		161	145	104	391	191	148
5.	543	918	6	186	138	132	478	79	186
6.	306	612	42	189	197	163	278	203	189
7.	486	890		206	177	58	433	216	146

8.	498	608	14	113	83	30	242	69	110
9.	457	658	8	119	92	42	374	136	118
10.	428	802		159	132	51	350	209	93
	4513	7565	82	1709	1625	912	3600	1762	1715

*Eredeti, géppel írott, tintával, vonalzóval szerkesztett tisztázat, aláírás nélkül.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

433. a.)
1944. december 28.

A Zsidó Tanács tájékoztatása az Egészségügyi és a Rendészeti Osztály, valamint a Titkárság részére: a Wesselényi u. 44. sz. alatti Nemzetközi Vöröskereszt-kórházba tömegesen járnak illetéktelenek, a visszaélések az érvényes kijárási engedélyek visszavonásához vezethetnek; új engedélyek kiadásának szabályozása

LÁSSÁK:

Egészségügyi osztály: az összes kórházakkal való szíves közlés végett,
Rendészeti osztály: valamennyi rendészeti parancsnokság és szerv kioktatása végett
Titkárság: tudomásul vétel és szükségszerű továbbítás végett

Hatósági oldalról nehezményezik, hogy a Wesselényi utca 44. sz. Vöröskereszt kórház irányába engedélyezett naponta két ízben meghatározott időpontban szokásban lévő csoportos átjárás körül súlyos anomáliák tapasztalhatók.

Ellentétben azzal az előírással, mely szerint csak kórházi különleges kezelés (röntgen stb.), egészségügyi vételezés (gyógyszerek stb.), vagy el nem odázható legfontosabb más egészségügyi funkció (beteghordozás stb.) eseteiben szabad kordonátlépési engedélyt kiadni, tömegével jelentkeznek átmenni szándékozó álbetegek, álvételezők és mindenféle Vöröskeresztes közegek, akik csak az alkalmat várják, hogy a gettó határt jövet-menet elhagyják.

Mivel az illetékes Felsőbb Felügyeleti Hatóság megvonja tőlünk esetleg generálisan az engedélyt, és már most is megszorításokat alkalmazott, a legnagyobb nyomatékkel felkérjük valamennyi rendelkező szervünket, hogy egyrészt engedélyeket csak multhatatlanul sürgős esetekben adjanak, másrészt a megbízatásokat vonják össze, nehogy egy vagy két felvételező helyett húsz vagy harminc jelentkezzen a kordonnál.

A rendészeti örök parancsot kaptak, hogy ilyen értelemben ellenőrzést gyakoroljanak, és szükség esetén közbelépjenek.

ZSIDÓ TANÁCS

*Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

433. b.)
1944. december 28.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség parancsnokhelyettese utasítása a körzeti rendészeti kapitányságok vezetőinek a rendészeti őrk kijelöléséről, a gettóból való kilépés szigorú ellenőrzéséről

T.

III.¹ körzeti Rendészeti Parancsnok

A m. kir. Államrendőrség utasítása folytán felkérem t. rendészeti Kapitányságokat, hogy holnap reggel 8 órától körzetenként 2 rendészeti őrt jelöljön ki, akik fenti időpontban Akácfa u. és Wesselényi utca sarkán tartoznak megjelenni, és szolgálatot teljesíteni. A m. kir. Államrendőrség olyan utasítást adott, amely szerint a Wesselényi utcai gettókapun a jövőben csak röntgenvizsgálatra, speciális sebési vizsgálatra, műtétekre, szülészeti betegeknek lehet csak gettóátlépést kiadni. Ezen gettóátlépési igazolványokat felkérésre magam fogom aláírni. Ezen kívül kiengedhető még a kordonon, aki hivatalos igazolást visz, gyógyszerért, mindenkor főorvosi javaslat alapján. Minden más ott jelentkező beteg a kerületi orvoshoz utasítandó, aki azokat az egészségügyi osztályhoz küldi (Síp u. 12. I. 29.) döntés végett.

Fenti utasításomat kérem a kiadott őrszemeknek tolmácsolni, annak legszigorúbb betartása végett.

Minthogy a gettó kórházait élelmezéssel a gettó élelmezési osztálya látja el, ilyen célból és címen a kordonon senki ki nem mehet.

Fenti utasításom betartásáért a kijelöltek a m. kir. Államrendőrséggel szemben személyükben felelősek.

Szalkai
a gettórendőrség parancsnoka h.

*Eredeti, géppel írott másolat, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

¹ A kipontozott részbe utólag, tintával írták a körzet római sorszámát, minden bizonnyal mind a tíz körzeti rendészeti parancsnok megkapta az utasítást.

433. c.)
1944. december 28.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség parancsnokhelyettese a nagy gettó Gazdasági Hivatalától levelében gyertyák kiutalását kéri a körzetparancsnokságok részére

T. Gazdasági Hivatal

Tisztelettel kérem a 10 rendészeti körzetparancsnokság, valamint a törzsszárad parancsnoksági iroda részére gyertyát kiutalni szíveskedjenek. A körzeti parancsnokságok jelentése alapján ⁷² körzetben teljes sötétség van, és ez gátolja őket a legfontosabb rendészeti munka elvégzésében.

Sz.[alkai]
a gettórendőrség parancsnoka h.
[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott másolat, Szalkai Ernő és egy azonosítatlan személy kézjegyével.

MZSL-XXIV-B-5-c.

A lap alján kék ceruzás megjegyzés: „10 fél gyertya kiutalva”.

433. d.)
1944. december 28.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség parancsnokhelyettese utasítja a Munkás Szervezési Osztályt: küldjenek a gettó Temetkezési Vállalatához húsz embert

SZOLGÁLATI JEGY

T. Munkás szervezési Osztály

A Tanács felhívása alapján felkérem Önöket, hogy a gettó Temetkezési Vállalatához temetkezési dolgok elintézésére 20 embert kijelölni szíveskedjenek. Fentieknek holnap reggel 8 órakor kell jelentkezni Kazinczy u. 44. sz. alatt, Lengyel úrnál. Javadalmazásuk napi 10.- P, plusz étkeztetési pótladag. Munkaidejük cca. reggel 8 h-tól du. cca. 3 h-ig tart, míg pénteken ez a szolgálat délután besötétedésig tart. Az Ügy fontosságára való tekintettel kérem a munkások pontos megjelenéséről gondoskodni szíveskedjék.

Sz. E.
a gettórendőrség parancsnoka h.

Eredeti, géppel írott tisztázat, Szalkai Ernő kézjegyével.

MZSL-XXIV-B-5-c.

² Ide eredetileg 2-t gépeltek, ezt tintával javították.

434.
1944. december 28.

Pálinkás Mihály, a Dolgozó Nemzet Hivatásrendje Vendéglátó Ipari Szék helyettes vezetője jelentése a Nyilaskeresztes Párt Főkerületvezetőjének: több lezárt, zsidó tulajdonban volt kocsmában alkohol található, intézkedést kér

Nemzetes
Nyilaskeresztespárt Főkerületvezető Testvérnek!

B u d a p e s t
Városház u. 14.

J e l e n t é s !

Pálinkás Mihály D.N.H.R. Vendéglátó Ipariszék helyettese jelenti, hogy több lezárt zsidókorcsma pincéjében kisebb-nagyobb mennyiségű, állítólag leállított alkohol[t] tárol vashordóban. [sic!]

Több hivatalos helyen érdeklődve, hogy kinek adhatnám át ezen alkohol mennyiségeket, határozott választ sehonnan sem kaptam, senki sem tartja magát illetékesnek ezen készletet átvenni. Így legilletékesebb szervnek a Budapesti Főkerületet tekintem, aki illetékes arra, hogy e készletet hol adjam le.

Több korcsmáros nagyobb összegeket fizetett be a 157.880 zsidóvagyon letéti számlára, tekintettel a szigorú szesztilalomra ezen borkészletek kiadhatók-e az érdekelteknek.

Kitartás! Éljen Szálasi!

Pálinkás Mihály

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Pálinkás Mihály saját kezű aláírásával.
MNL OL-P 1351.*

**Dr. László Miklós panasza: dr. Szirtes Miklós inzultálta a Bethlen tér 2. sz.
alatti kórházban**

Igen Tisztelt Igazgatóság!

Folyó hó 28-án, csütörtökön 12 és 2 óra között Pálmai [László] úrral együtt teljesítettem kapuszolgalatot. Pár pillanatra hivatalos ügyben eltávoztam, és mire visszaértem, ott találtam dr. Szirtes orvos urat, akivel eddig minden kapuőrnek komoly incidensei voltak, mert állandóan a kapu előtt tartózkodik, mindenbe beleavatkozik, és prepotens hangon követeli ismerősei részére kapujegy nélkül is a bebocsátást. Lukács Imre bizottsági tag urat is megtámadta múltkor. Ezért bizottság is ment dr. Biedermann [János] főorvos úrhoz, aki dr. Szirtest meg-
rótta. A vita közepéhez érkeztem, amint dr. Szirtes éppen kijelentette Pálmai [László] úrnak: „Majd én megmutatom magának, ki vagyok!” Figyelmeztettem, hogy ne provokáljon a kapunál ilyen incidenseket, mire ő kijelentette, hogy: „Magának ehhez semmi köze, magára ez nem tartozik!” Mivel a hangnem igen éles volt, figyelmeztettem, hogy ne csináljon botrányt a kapunál, ahol mindenki látja és felkértem, hogy távozzék. Vonakodására és újabb kiabálására kijelentet-
tem, hogy azonnal jelentést teszek Biedermann [János] főorvos úrnak, hogy őt a főorvos úr a kaputól eltávolítsa, mivel állandó botrányos viselkedése a kapu-
nál feltűnést kelt. Elindultam, és nem vettem észre, hogy követ. A kórháziroda előtt, amint be akartam lépni, egyszerre csak valaki hátulról orvul galléromnál fogva visszarántott, és ököllel kétszer teljes erővel az arcomba vágott, szemüve-
gemet összetörte, szerencsére a szilánkok szememet nem sértették meg. A vá-
ratlan támadás meglepett, szemüvegem nélkül nem is láttam jól, és csak aztán
vettem észre, hogy dr. Szirtes támadt rám hátulról, és közben azt ordította: „Ezt
azért, hogy legyen mit elmondani a főorvos úrnak.” Hogy megvédjem maga-
mat, arcába ütöttem, és így visszalöktem. Közben az emberek szétválasztottak.
Bementem Fuchs [sic! helyesen: Fuch] [Dénes] tanár úrhoz, és elégtételt kértem
az orvtámadásért. A tanár úr behívatta dr. Szirtest, aki az elmondottakat be-
ismerte és még kérkedett is tetteivel. Minthogy a kórházi urak nem mutattak
kellő akaratot, hogy az ügyben eljárjanak – egy úr azt tanácsolta, hogy béküljek
ki dr. Szirtessel, és mikor ezt egy általam semmivel sem provokált orvtámadás
után visszautasítottam, ez az általam ismeretlen úr kijelentette, hogy ha az ő jó-
akarátú ajánlatát ilyen erélyesen visszautasítom, valószínűleg oka volt dr. Szir-
tesnek, hogy rám támadt –, kijelentettem, hogy Tímár [Sándor] igazgató úrhoz
fordulok, mivel – amint látom – a kórházvezetőség nem kíván elégtételt adni.
Dr. Szirtes, mikor elmentem, gúnyosan még azt kiáltotta utánam: „Csak men-
jen, mi Tímár úrtól nem nagyon félünk!”

Miután az OMZSA szolgálatában, és mint az OMZSA Bizottság tagját ért
engem ez a súlyos orvtámadás, kérem a tekintetes Igazgatóságot, hogy részem-
re a legteljesebb elégtételt adni szíveskedjenek, és egyúttal kapcsolják ki azt az

embert, aki eddig a legtöbbel járult hozzá a Pártfogó Iroda és a kórházvezetőség közti szívélyes viszony elhidegüléséhez.

Egyúttal kérem dr. Szirtest arra kötelezni, hogy az eltörött üveget és keretet a legrövidebb időn belül pótolja, mert e nélkül alig látok, és jóformán félig tehetetlen vagyok.

Kiváló tisztelettel:

Dr. László Miklós
az OMZSA tisztviselői
bizottság tagja.

Eredeti, géppel írott tisztázat, dr. László Miklós saját kezű aláírásával.
MZSL-1-K-OMZSA iratai

436.
1944. december 30.

**A Gettórendőrség Főparancsnokságának körrendelete: a Zsidó Tanács
tisztviselői támogatásák a rendészeti közegek munkáját, az esetleges
ellenállást letörik**

KÖRRENDELET

LÁSSÁK: megfelelő továbbítás, illetve tudomásulvétel végett:

Titkárság
Élelmezési osztály
Körzeti előljáróságok
Lakáshivatal.

A gettó rendjét biztosító rendészeti őrség állandóan tapasztalja, hogy sem azok a szervek, amelyekhez jogos igényléseikkel fordulnak, sem azok a közigazgatási egyedek, akikkel érintkeznek, a rendészeti közegeknek nincsenek segítségükre. Ismételten előfordult, hogy legfontosabb kötelességüket teljesítő rendészeti közegek közömbösséggel, sőt passzív vagy aktív ellenállással találkoznak.

Míg egyrészt utasítottuk az összes rendészeti szerveket, hogy tapintattal és korrektül járjanak el, másrészt kénytelenek vagyunk ugyanazokat a szerveket utasítani, hogy amennyiben szükséges, karhatalommal is törjenek le mindenféle ellenszegülést.

A legnagyobb nyomatékkal figyelmeztetjük a Tanács alá rendelt egész apparátust, hogy a rendészeti közegeket minden körülmények között munkájukban, ellátásukban és egyéb igényléseiknél támogatni szíveskedjenek. Ellenük felmerülő kifogásokat kérjük panasz tárgyává tenni, amelyet kivizsgálva, a fegyelem érdekében a legnagyobb szigorral fogunk eljárni.

ZSIDÓ TANÁCS
Rendészeti Parancsnokság
Domonkos

Eredeti, géppel írott másolat, Domonkos Miksa saját kezű aláírásával.

A lap alján kézzel, tintával írva: „Titkárság: átvettem Hahn [István]

Élelmezési oszt.: [olvashatatlan aláírás]

Lakáshivatal: [olvashatatlan aláírás]

Rendészet: Szalkai”

Kimutatás a nagy gettóban igénybe nem vehető házakról

Igénybe nem vehető házak.

2. Nagy Diófa 14.	Szék. főv. tanszerüzeme. ¹
3. Nagy Diófa 7.	Bien-féle margaringyár.
Nyár u. 13.	Schmidt-féle ezüstárugyár hat.[óságilag] lepecs.[ételve]
Nyár u. 15.	Malek Ferenc mechanikai üzeme hat. lepecs.
Klauzál u. 18.	galvanizáló, lakatos stb. üzemház földszintes épület, lezárva, lakás céljára nem alkalmas.
4. Akácfa u. 12.	„Raposa” vendéglő, lezárva.
5. Síp u. 23.	Dohánygyár.
Kazinczy u. 24–26.	Dohánygyár
Kazinczy u. 19–21.	Elektromos Művek.
Nagy Diófa 28.	Affinéria üzeme XII. 31.-ig mentesítve.
8. Rumbach S. 12.	Honvédtiszt nyugdíjalap épület, befejezetlen.
Holló 6–8.	Scheid G. A. ház.
9. Kazinczy 48.	Honvéd autóhegesztő tanfolyam, zárva.
Kazinczy 47.	Mika fémárugyár befalazva.
Dob u. 40.	Fémöntöde földszintes ház, zárva.

Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.

MZSL-XXIV-B-5-c.

¹ Eredetileg 1. sorszám alatt két házat soroltak fel: „Síp u. 20. Futura üzeme, Wesselényi u. 12. garage”, majd utólag, kézzel, tintával ezeket kihúzták.

**Jegyzőkönyv a Bethlen tér 2. szám alatti VKNB szükségkórházban végrehajtott
razziákról, intézkedést kérnek az épület védelmére**

Jegyzőkönyv.

felvétel Budapest, 1944. december 30-án, délután 6 órakor, a Magyarországi Zsidók Szövetsége által létesített, és a Nemzetközi Vöröskereszt védelme alatt álló Bethlen téri szükségkórház és az ugyanebben az épületben működő Szociális Ügyosztály vezetősége részéről.

Jelentjük, hogy a december 28-ról 29-re virradó éjszaka, kb. 1/2 1 órakor, mintegy 20 főből álló, német katonai ruhába öltözött egyén [sic!] behatolt az épületbe, itten a templomban tartózkodó egyéneket nagy lármával felzavarta, miközben több puskadurranás is elhangzott, amelyek azonban emberéletben nem tettek kárt, csupán egy-két ember sebesülését okozták. A felöltözött férfiakat az épület előterében lévő udvaron sorakoztatták, a nőket pedig az alagsorban levő folyosón helyezték el. Kb. 2 és 3 óra között a férfiakat is felvezényelték a templom karzatára, miközben a karzatra érve, minden egyes belépő arcát megvilágítva, mintegy 28-30 egyént kiválasztottak, ezeket elkülönítették, és megmotosva, irataikat elvették. Később kivezényelték és ismeretlen helyre vitték. A többiek a karzaton leültették. Várakozás közben a villanyáram megszűnt, és csupán néhány gyertya világánál várakoztatták. Az alagsorban elhelyezett nőket később leültették.

A délelőtti folyamán különösebb intézkedés nem történt, csupán dél felé, miután 2 nyilas is megjelent, kiszállították az épületben tartózkodó betegek és megfelelő személyzet ellátására rendelkezésre álló élelmiszereket, és azokat két nagy kocsiban ismeretlen helyre elvitték. Az élelmiszerek jegyzékét mellékeljük.¹

Délután 5-6 órakor a vizsgálatot tartó egyének elvonultak, amikor is a lakásaikra, illetve hálólhelyeikre visszatérő zsidó testvéreink közül sokan sajnálattal állapították meg, hogy holmijaik közül sok minden hiányzik. Ezekről szintén külön jegyzéket csatolunk.²

29-én este, mintegy 1/2 11 órakor ismét német katonai egyenruhába öltözött egyének hatoltak be az épületbe, kb. 12-15-en, akik meghatározott nevű egyéneket kerestek, akiket nem találtak itt. Közben néhány szobában ismét motoztak, és az ugyancsak mellékelte jegyzékben feltüntetett holmikat elvitték.³

F. hó 30-án délelőtti ismét megjelent mintegy 6-8 ember, akik azonban most már senkit sem bántottak, ismét arra hivatkoztak, hogy egy meghatározott nevű egyént keresnek. Rövid időn belül el is távoztak. Délután ismét megjelentek azal az állítással, hogy a keresett egyént már megtalálták, és újból eltávoztak.

¹ Nem található a jelentés mellett.

² Ua.

³ Ua.

Meg kell jegyeznünk még, hogy 29-én a reggeli órákban a közeli rendőrőrszobának vezető tiszthelyettese is megjelent néhány rendőrrel, azonban az itt folyó vizsgálatba érdemileg be nem avatkoztak. Legjobb tudomásunk szerint külső hatóságok részéről, tehát sem a Nemzetközi Vöröskereszt részéről, sem a Főkapitányság részéről, sem a katonai hatóságok részéről olyan óvóintézkedés nem történt, amely azonnal megakadályozta volna a kellemetlenségeket, vagy megóvta volna az intézményeket hasonló esetek megismétlődésétől.

Miután féltő, hogy mégis ismétlődhetnek ilyen esetek, akár saját, akár más intézményeknél, kívánatos volna, hogy illetékes hatóságok biztosítsák elsősorban az itt lévő betegeknek – többek között bombakárosultaknak, harctéri sebesülteknek – a nyugalma, amely nyugalom feltétlenül szükséges ahhoz, hogy az itt gyógyulást keresők mielőbb meggyógyuljanak, az itt lévő tisztviselők pedig zavartalanul folytathassák munkájukat, valamint az épületben működő népkonyha is teljesíthesse kötelességét.

Bátorkodunk rámutatni arra is, hogy annak idején vitéz dr. Solymossy [a] belügyminiszter úr [Vajna Gábor] 1944. november 29-én kelt határozatával hozzájárult ahhoz, hogy többek között a Bethlen téri kórház és népkonyha folytathassa munkáját további intézkedésig. Miután ez a határozat – értesülésünk szerint – nem változtatott meg, a határozattal ellentétes intézkedés nem történt, szükséges, hogy a m. kir. Belügyminiszter úr határozatának érvény szereztesse, és minden olyan zaklatástól mentesüljön az épület, illetve a benne lévő intézmények, további munkájuk folytatása céljából.

Kmft.

*Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

439.
1944. december 30.

**Jelentés a Zsidó Tanácsnak a Wesselényi u. 10. sz. házban végrehajtott
razziáról és rablásról**

Jegyzőkönyv

felvétett 1944. december 30-án a Wesselényi u. 10. sz. ház Parancsnokánál, az alulírottak jelenlétében.

F. hó 29-én 23⁴⁵ h-kor becsengetett a házba kb. 8 fegyveres egyén, köztük 1 rendőr, 1 tábori csendőr és 1 civil (zsidó fiú), a többiek – amennyiben a sötétben meg lehetett állapítani –, egy idegen állam egyenruháját viselték, de mind magyarul beszéltek. A kaput nyitó házfelügyelőt bántalmazva a kapuban hagyták, és felmentek a félemelet 1. sz. lakásba. A házfelügyelő megfigyelte, hogy a ház előtt is áll egy rendőr.

A lakásban két, állítólagos okmányhamisító és félmillió pengőt rejtegető férfit kerestek. A lakók bántalmazása és fenyegetése közben betörték a szekrényekbe, és elvittek kb. 500 P. készpénzt, s egy férfi télikabátot. A lakásban kb. 1 órát töltöttek, és állandóan emlegették a Wesselényi utcai kórházat, hogy ott sok pénz és élelmiszer van, közben a velük levő zsidó fiatalembert állandóan bántalmazták és fenyegették, hogy ha nem mutatja meg a két férfit, agyonlövik.

A lakás elhagyása után e fiatalembert az udvaron falhoz állították, és 3 lépésről mellélöttek a falba majd magukkal vitték.

[olvashatatlan aláírás]

háziparancsnok

Klein Miklósné

háziparancsnok-helyettes

Horovitz Ignác házfelügyelő

I. körzeti rendészeti

Grünfeld (?) Nándor

Dénes (?) Pál

Géppel írott, eredeti jegyzőkönyv, saját kezű aláírásokkal.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

440.
1944. december 30.

Jelentés a Kőbányai Polgári Serfőző Gyárból a gettóba beszállított étolaj mennyiségéről

1944. dec. 16-án	3.337 kg	étolaj és költségei után kifizettünk számla szerint	P. 38.883,83
1944. dec. 21-én	3.161 kg	P. 36.826,23	
1944. dec. 21-én	2.979 kg	P. 34.703,22	
1944. dec. 21-én	2.741 kg	P. 31.965,80	
1944. dec. 21-én	2.734 kg	P. 31.889,21	
	11.615 kg	11.615 kg	P. 135.384,46
1944. dec. 23-án		7.048 kg	P. 82.123,32
		<u>22.000 kg</u>	<u>P. 256.397,61</u>

Klein Jenő

*Eredeti, géppel írott tisztázat, „Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottsága” feliratú, kör alakú pecséttel, Klein Jenő aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

441. a.)
1944. december 31.

**Gál Károly jelentése a Zsidó Tanácsnak a Wesselényi u. 44. sz. alatti kórházban
végzett pénzügyi ellenőrző munka eredményéről**

Jelentés

A folyó hó 5-én kapott megbízatás alapján a Wesselényi utca 44. számú kórházunkban végzett ellenőrzési munkáról az élő szóval történt jelentéstételek után van szerencsém írásbeli jelentésemet ezúton is mély tisztelettel előadni. Munkám során a lehetetlenüléssel nemcsak határos, hanem valóban lehetetlen körülmények között nyertek a következők megállapítást:

1./ A pénztári naplót a pénztárnok egymagában – vagyis csak ő maga – vezeti. Fölös szószaporítás lenne e helyt ezen rendszer helytelenségét kihangsúlyozni.

Javaslat. Az ügyvitel alaptétele, hogy ilyen intézménynél egy megbízható és kipróbált számfejtő vezesse a pénztári naplót, és csak ezen naplózás után kerülhet minden tétel a pénztárnokhoz be-, illetve kifizetésre – párhuzamos be-könyvelés mellett.

2./ A bevételi tételek zöménél nem készül bevételi utalvány. A beszerzett információk szerint a betegápolási bevételek az illető beteg kartonján vezetettek, és ezek tekintendők a befolyt ápolási díjak bizonylatai gyanánt. Továbbá egyes egyéb bevételi tételekhez egyáltalán semmiféle bizonylat nincsen. Ilyen tételek az általam ellenőrzött periódusban teljesen helytelen módon pld. a következők:

	bevétel			
december 5.	9416 tételsz.	Klauzál tér 9.	P	3.080,--
	9417 tételsz.	Wesselényi u. 35.	P	5.000,--
december 8.	9443 tételsz.	Síp utca 12.	P	80.000,--
	9576 tételsz.	Wesselényi u.	P	10.000,--
december 10.	9590 tételsz.	Akácfa u. 27.	P	335,--
december 11.	9618 tételsz.	OTI	P	4.985,40
	9621 tételsz.	Akácfa u. 27.	P	252,--
december 12.	9626 tételsz.	Klauzál tér 9.	P.	2.422,--
december 15.	9660 tételsz.	Népasztal	P	598,84

Javaslat: minden egyes pénztári tétel – bevételi és kiadási egyaránt – utalványos bizonylattal szerelendő, melyet az utalványozásra illetékes közeg, a számfejtő és a pénztárnok ír alá.

3./ A befizetett ápolási díjelőlegekről kiállított nyugták, illetve tömbök munkaperiódusomban összekevert sorszámrendben kerülnek használatba, pld.:

december 5.	6026-6100 sz.
december 6.	6551-6575 sz.
december 7.	6576-6600 sz.
december 7.	6800-6825 sz.

december 9. 6776-6800 sz.
 december 10. 6826-6850 sz.
 december 13. 6951-7000 sz.
 december 15. 7001-7025 sz.
 december 16. 7126-7150 sz.
 december 17. 7151-7175 sz.
 december 18. 7176-7200 sz.

Javaslat: a tömbök szigorúan egymást követő szoros sorszámrendben használtassanak.

4./ Az általam végzett ellenőrzés természetesen csakis a számszerűsége és az ügyviteli szabványokra terjedhetett ki. Az árakra, szükségletre, szállított mennyiségre, és esetleges egyéb szempontokra (pld.: gyógyszernél, élelmezésnél) ezen ad hoc ellenőrzés érdemben nem hathatott ki.

5./ A lerovancsolt anyagban többek között a következő 3 tételt tartok szükségesnek külön kiemelni:

december 11.	9642 tételsz.	üvegbetét	P	112.--
december 17.	9702 tételsz.	zsákbetét	P	450.--
		2 zsák	P	20.--

Ezen kiadások a betéttárgyak visszaadása után természetesen bevétel tárgyat kell, hogy képezzék, avagy – ha nem adatnak vissza – leltárba kell, hogy kerüljenek.

6./ A fuvarozási tételek igen nagy, sőt határozottan túlméretezett arányokban, illetve összegekben szerepelnek. Ezek közül különösen szembeötlő dr. Róth Pál által autó, borraavaló, fuvarozás stb. költségek címén elszámolt következő tételek:

november 16.	9189 tételsz.	P	2.860,--
november 20.	9211 tételsz.	P	970,--
november 22.	9241 tételsz.	P	750,--
november 23.	9250 tételsz.	P	1.350,60
	9253 tételsz.	P	1.800,--
november 25.	9280 tételsz.	P	587,26
november 26.	9290 tételsz.	P	1.440,--
november 28.	9310 tételsz.	P	1.870,--
november 29.	9322 tételsz.	P	764,--
december 1.	9346 tételsz.	P	1.406,20
december 4.	9394 tételsz.	P	1.490,--
december 6.	9424 tételsz.	P	2.869,--
december 8.	9445 tételsz.	P	1.490,--
december 9.	9579 tételsz.	P	740,--
<u>összesen</u>			<u>P 20.387,06</u>

Megjegyzem, hogy ezen kiadások december 9-ével, vagyis ellenőrzési munkám teljesítése közben teljesen megszűntek.

7./ Végül tisztelettel jelentem, hogy az ellenőröknek rendesen kijáró barátság-
talan fogadtatáson felül – midőn munkám megkezdésekor megjelentem egyes
helyiségekben – a konyhában a konyhafőnök, és az ételmezésnél Guttman be-
vásárló egyszerűen kiutasítottak engem a helyiségből.

Gál Károly

Eredeti, géppel írott tisztázat, Gál Károly saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Az irat alján Domonkos Miksa saját kezű aláírása látható.

441. b.)

1944. december 31.

**Szalkai Ernőt kinevezik a Zsidó Tanács központja, a Síp u. 12. sz. ház
parancsnokának**

Tek.

Szalkai Ernő úrnak

Kinevezem Önt a Síp u. 12. szám alatti ház parancsnokának. Megbízom Önt,
hogy a ház tisztántartását a legnagyobb gonddal ellenőrizze. Ellenőrizze azt,
hogy a takarítószemélyzet feladatát teljesítse. Különösen kötelessége Önnek
megakadályozni, hogy az épületben arra nem jogosítottak ne aludjanak. Jogo-
sított e célból a Tanács nevében az állami rendőrséget igénybe venni.

Stöckler Lajos
tanácsstag

Szegő Miklós
tanácsstag

Domonkos

*Eredeti, géppel írott tisztázat, „Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes
Intéző Bizottsága” feliratú körpecséttel, a Tanácsstagok saját kezű aláírásával.*

MZSL-XXIV-B-5-c.

441. c.)
1944. december vége körül

Tervezet a Gettórendőrség nyomozótestületének megszervezésére, a testület szervezeti szabályzata

Gettórendőrség
főparancsnoksága
nyomozótestület.

Szervezeti szabályzat.

1. §

Cím

A szervezet címe: „Gettórendőrség nyomozó testülete”.

2. §

Székhelye

Síp utca 12. I. 21.¹

3. §

Cél:

A nyomozótestület célja a gettórendőrség keretén belül a rendőrséget céljainak megvalósításában hatékonyan támogatni a közbiztonság megóvása érdekében, közreműködni a bűnügyekben, a szükséges nyomozásokat lefolytatni. Azonkívül lényeges feladatai közé tartozik a nyomozótestületnek a gettó lakosságának hangulatait állandóan éber figyelemmel figyelni, rémhírek terjesztését preventív intézkedésekkel megakadályozni, s általában mindazon megelőző rendszabályok foganatosítása, amelyek a lakosság közbiztonsága érdekében szükségesnek mutatkoznak. Végül a nyomozótestület hatáskörébe tartozik netáni szokásos, illetve visszaeső bűnösök nyilván- és szemmel tartása.

4. §

A testület tagozódása:

A nyomozótestület áll

a/ a testület vezetője

b/ helyettes vezetője

c/ a szükséghez képest felállítandó csoportok, amelyekhez egy csoportvezető mellett megfelelő számú nyomozók nyernek beosztást. Végül

d/ megfelelő számú irodai, illetve segédszemélyzet.

A fentiek számát a mindenkori szükséglethez képest a testület vezetője állapítja meg, a gettórendőrség főparancsnokának tett előterjesztés alapján nyerendő felhatalmazás szerint.

¹ Eredetileg ide 28-at gépeltek, ezt javították tintával 21-re.

A detektívtestület tagjainak kinevezése, illetve megbízások esetleges visszavonása ugyanily módon történik.

5. §

A testület tagjainak jogai és kötelességei: Parancsnokság alá tartozó rendőrtestületével azonos, illetve annak szervezete szabályzatában nyer elrendezést.

Szalkai

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

442. a.)
1945. január 1.

**Szalkai Ernő, a Gettórendőrség parancsnoka beadványa a Zsidó Tanácshoz:
a gettó területén lévő üzleteket fosztogatják, kéri a Gettórendőrség intézkedési
jogkörének bővítését**

T. Tanács

Több ízben előfordult, hogy rendőrségre bejelentés érkezett, hogy üzlethelyiségeket felnyitva találtak, avagy üzlethelyiségekből árut kocsira rakva el akartak szállítani. Csak rendőrközegeimnek ébersége volt az, amely egyes esetekben ezen üzletekből valamennyi árut meg tudott menteni. És ez is csak annak volt köszönhető, hogy azonnal intézkedtem ezen üzletekben még megmaradt áruk a Tanácshoz való beszállítására. A kerületi előjárók részéről felszólalás történt ezen intézkedéseim miatt, sőt, a lakáshivatal vezetősége is olyan kijelentéseket tett, hogy nála nélkül semmilyen üzletből árut elhozni nem lehet. Itt kell megjegyezni, hogy két alkalommal sem az előjáróságokat, akik 3, 1/2 4-kor már nem voltak az üzlethelyiségükben, sem a lakáshivatal erre kirendelt megbízottait, akik a Tanács tudtával is az elmúlt két-három napban nem tartózkodtak kijelölt helyükön [nem találtuk].

Teljesen lehetetlen, hogyha olyan bejelentés érkezik hozzánk, miszerint egyes üzleteket már felnyitottak, vagy egyes üzletekből árut hordanak ki, ne tudjak intézkedni azért, mert erre a lakáshivatal vagy az előjáróság hozzájárulását kell kérnem. Felhatalmazást kérek arra, hogy ilyen esetekben soron kívül és sürgősen intézkedhessek a törzsszárad vezetője, esetleg a hozzá beosztottak, ezen kívül a körzet rendészeti parancsnokságok és beosztottaik által intézhessen el az ilyen eseteket, ugyanakkor kérnem kell erről a körzeti előjárókat, és a lakáshivatal szervét értesíteni szíveskedjenek.

tisztelettel

Szalkai
gettórendőrség parancsnok

Eredeti, géppel írott tisztázat, „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú körpecséttel, Szalkai Ernő gettórendőrség-parancsnok saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Az irat alján tintaceruzával írt megjegyzés: „A felhatalmazást ilyen esetekre megadom. Esetenként engem előre kérem értesíteni. 945. jan. 2. Szögi”.

442. b.)
1945. január 1.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség parancsnoka utasítja a VI. körzet rendészeti parancsnokát: akadályozza meg elhullott állatok feldarabolását

Szolgálati jegy

T. VI. sz. rendészeti Parancsnok

Jelentés érkezett, hogy az Akácfa u. 13. sz. kórházzal szemben lévő telken elhullott állatokat darabolnak fel. Felszólítom az Őrparancsnok urat, hogy ezt haladéktalanul akadályozza meg. Ha kell, a legerélyesebb intézkedéseket vegye igénybe. Minden körülmények között olyan létszámmal jelenjen meg, hogy ezen intézkedés körösztülvihető [sic!] legyen.

Szalkai

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Szalkai saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

442. c.)
1945. január 1.

Domonkos Miksa megbízza Feldmann Szidóniát a Zsidó Tanács Élelmezési Osztályának vezetésével

A rend kedvéért és minden hatóság előtt leendő felhasználás végett is igazoljuk, hogy a Zsidó Tanács Önt megbízta az élelmezési osztály, valamint a gettó összes élelmezési ügyeinek irányításával és vezetésével, az eddig is bevált módon.

Megbízatásának természete szerint csak a Tanácsnak tartozik elszámolással és felelősséggel. Az élelmezési kérdésekkel különlegesen Stöckler tanácsstag úr foglalkozik, miért is szíveskedjék esetről-esetre neki referálni. Távollétében a Tanács ügyvezetője intézkedik.

D[omonkos]

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Domonkos Miksa saját kezű kézjegyével.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

442. d.)
1945. január 1–2. körül

A Zsidó Tanács Népélelmezési Osztályának névjegyzéke

Magyarországi Zsidók Szövetségének Népélelmezési Osztálya¹

Feldmann Szipónia	lakik: Wesselényi u. 13.	
Halpern József	lakik: Wesselényi u. 13.	
B-né Halpern Anna	lakik: Wesselényi u. 13.	
Herczog Margit	lakik: Klauzál utca 29.	
Herczog Ibolya	lakik: Klauzál utca 29.	
Ladányi Lászlóné	lakik: Síp u. 22.	
Ádám Istvánné	lakik: Akácfa u. 59. II. 1.	
Bollák Blanka	lakik: Akácfa u. 59. II. 1.	
<i>[olvashatatlan vezetéknév]</i>		
Györgyné	lakik: Síp utca 12.	
Lermer Irén	lakik: Akácfa u. 45.	
Spatz Nándor	lakik: Wesselényi u. 18. ²	
Lermer Gábor	lakik: Wesselényi u. 18.	futár
Lermer László	lakik: Wesselényi u. 18.	futár
Grosz Péter	lakik: Nyár utca 8.	futár
Fuchs Tamás	lakik: Síp u. 10.	futár
Kertész János	lakik: Kazinczy u. 49. I. 10.	futár
Gichner Vilmos	lakik: Kazinczy u. 35.	futár
Várnai Ferenc	lakik: Kazinczy u. 35.	futár
Hatschek Frigyes	lakik: Síp u. 18. ³	

*Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

¹ Az irat felzetének jobb felső sarkában kézzel, tintával írva: „10.)”

² Spatz Nándortól a névsor végéig a bal margón hullámvonalat húztak és melléírták: „futárrok”.

³ A keresztnévet és a lakcímet utólag, kézzel, tintával írták be.

443.
1945. január 2.

**Létszámjelentés a nagy gettó körzeteiben lakókról
és a nagy gettó kórházaiban ápoltakról**

L é t s z á m j e l e n t é s :
1945. január 2-án¹

	<u>Létszám:</u>	<u>Ebből gyerek:</u>
<u>Körzetek:</u> I. körzet	6629	705
II. körzet	4972	539
II/B. körzet	3672	242
III. körzet	3832	361
IV. körzet	2652	171
V. körzet	4627	432
VI. körzet	3877	438
VII. körzet	4879	700
VIII. körzet	4089	359
IX. körzet	3927	333
X. körzet	3703	386
	46859	4666
 <u>Kórházak:</u>		
Akácfa u. 18.	334	20
Akácfa u. 16.	110	5
Akácfa u. 13.	433	93
Akácfa u. 20.	460	—
Akácfa u. 27.	461	21
Akácfa u. 32.	254	254
Akácfa u. 38.	130	130
Akácfa u. 30.	568	28
Klauzál u. 32.	160	4
Klauzál u. 12.	124	—
Klauzál u. 23.	611	66
Klauzál u. 35.	452	54
Klauzál tér 9.	370	28
Wesselényi u. 35.	578	—
Wesselényi u. 40.	337	6
Wesselényi u. 37.	163	12
Wesselényi u. 33.	214	—
Wesselényi u. 31.	70	—
	5829	721

¹ A dátumot kézzel, tintával is aláhúzták, és a jobb margóra ugyancsak kézzel, tintával ráírták: „945/I./2.”

Svéd

gyermekek:

Klauzál u. 10.

343

Létszám: 52.688

Gyermek: 5.730

Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.

MZSL-XXIV-B-5-c.

444. a.)
1945. január 2.

Szalkai Ernő, a nagy gettó rendőrségének parancsnoka kimutatása a rendőrorvosi elsősegélyhely beosztottjairól; élelmezést és pótladagot kér számukra

Rendőrorvosi első segély beosztottjai:

Dr. Révész Endre	orvos	1913. IX. 25.	Békéscsaba	Rosenthal Margit
Dr. Ausspitz Gábor	orvos	1914. XII. 17.	Budapest	Sámuel Erzsébet
Domán István	műtős	1926. VII. 5.	Budapest	Blumenthal Blanka
Pogány György	ápoló	1922. VI. 4.	Budapest	Weisz Rózsi
Fekete Éva	ápoló	1924. I. 22.	Budapest	Löwi Margit
Lefkovits Éva	ápoló	1928. X. 4.	Nyíradony	Singer Ilona
Feleki Judith	ápoló	1927. IV. 1.	Budapest	Kohn Helén

Kérem, hogy részükre az élelmezést és pótlélelmezést kiutalni szíveskedjenek.

Szalkai
RENDŐRSÉG VEZETŐJE

Eredeti, géppel írott tisztázata, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

A kimutatás végére, a bal margóra rágépették: „vezető orvos”.

444. b.)
1945. január 3.

A Gettórendőrség parancsnoksága levélben kéri Domonkos Miksát: a Síp u. 12. óvóhelyének megtisztítása érdekében a villanyt vezessék be az óvóhelyre, és javasolják, hogy a gettóban összegyűjtött fegyvereket adják át „valamilyen hatáságnak”

Tisztelt Százados Uram!¹

Az óvóhelyen² uralkodó állapotokat nem kell leírnom, de ennek valamelyes megjavítása érdekében a kirendelt munkaszervezettel meg akarom azt a szenny-
től és piszoktól takarítani. Kérem a műszaki osztályt utasítani, hogy a kazán-
házban lévő villanyt (különösen az óvóhely hátsó részébe) egy vezetékkel beve-
zessék. Ez alkalmat használok fel arra, hogy százados Urat megkérjem, hogy
a gettó rendészeti Parancsnokságon ez ideig összegyűjtött fegyverek, golyók és

¹ A megszólítást kézzel, tintával aláhúzták és melléírták: „(Domonkos)”

² Minden bizonnyal a Síp u. 12. óvóhelyről van szó.

fegyveralkatrészek valamilyen hatóságnak átadassanak, mert annak itt-tartása szerintem veszélyes.

Tisztelettel:

[olvashatatlan aláírás]
gettó rendőr parancsnok helyett.

Géppel írott tisztázat, egy saját kezű aláírással.
MZSL-XXIV-B-5-c.

445. a.)
1945. január 3.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka utasítása a körzeti rendészeti parancsnokoknak: a repülőgépekről ledobott röpcédulákat szedessék össze és szolgáltatassák be

SZOLGÁLATI JEGY

IV.¹ rendészeti körzeti Parancsnokság

Felhívom az őrparancsnokságok vezetőit az őrszemélyzetnek kioktatására, hogy az olyan röpcédulákat, melyek repülőgépről dobattak le, és a gettó területén estek le, haladéktalanul szedessék össze, és akinél ilyeneket látnak, azt minden körülmények között kobozzák el, és szolgáltatassák be a parancsnokságra. Fenti utasításom a magyar és a német hatóságok parancsa alapján történik.

Szalkai

Eredeti, géppel írott másodlat, „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú lapospecséttel (levélfejléc helyett), azonos szövegű körpecséttel, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

445. b.)
1945. január 3.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka parancsa a rendészeti parancsnokságokhoz: mivel a rendészethez beosztottak visszaéléseket követnek el, az őrszemélyzeti szolgálatra fiatal munkaszolgálatosokat osszanak be, minden őrparancsnokság tíz személyből álló rohamcsoportot állítson fel, kettőzött őrzáratokat vezényeljenek szolgálatba

..... sz. körzeti rendészeti Parancsnokság²

Rosszul eső érzéssel tapasztalom, hogy a rendészethöz [sic!] beosztott emberek nem állnak a hivatásuk magaslatán. A napokban is több feljelentés érkezett, hogy a rendészet emberei azok, akik a bombasérült házaknál megjelennek, és holmikat szednek össze. Sokszor kértem bajtársaimat, az őrparancsnok Urakat, hogy a legnagyobb szigorral ellenőrizzék őrszemélyzetük működését. Épp ezért teljesen érthetetlen előttem, hogy a fent említett esetek előfordulhattak.

¹ A kipontozott részbe utólag, kézzel írták a sorszámot, ez arra mutat, hogy a gettó valamennyi körzeti parancsnokának elküldték az utasítást.

² A lap tetején, a címzésre kézzel, tintával ráírták: „Szevellár I/7., I/3.”

Most a gettóba sok fiatal munkaszolgálatos érkezett (tisztek, altisztek), akik úgy gondolom, alkalmasabbak lesznek az őrszemélyzeti szolgálati feladatok elvégzésére. Felkérem Önöket, sürgősen intézkedjenek az iránt, hogy az őrszemélyzet ezekből legyen kiválogatva, és mindenkor az arra megfelelő legalkalmasabb emberek legyenek szolgálattételre bevonva.

Elrendelem, hogy minden őrparancsnokság 10 személyből álló ún. rohamcsapatot állítson fel, mely rohamcsapat állandó permanens szolgálatot teljesít nappal és éjjel. Ezeknek lesz a feladatuk mindenkor megjelenni, ahol arra szükség mutatkozik (bombatámadás, üzletnyitás stb.).

Elrendelem még, hogy ezen túl kettőzött őrszemek teljesítsenek szolgálatot, ha az őrszemélyzet jelenlegi létszámából ez nem állítható ki, akkor a létszám felemelendő.

Fenti rendelkezéseim sürgős, azonnali elintézéséért az őrparancsnokokat teszem felelőssé, elintézéséről pedig 24 órán belül írásbeli jelentést kérek.

MAGYARORSZÁGI ZSIDÓK
SZÖVETSÉGE
Szalkai
GETTÓ RENDŐRSÉG
PARANCSNOKA h.

Eredeti, géppel írott tisztázat, „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú lapospecséttel (levélfejléc helyett), azonos szövegű körpecséttel, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Egy fiatal lány tanúvallomása letartóztatásáról, kihallgatásáról a Teréz krt. 19. sz. alatti nyilasházban, barátnője megerőszakolásáról, a Duna-parti sortűzből való megmenekülése körülményeiről

Jegyzőkönyv

felvétel 1945. évi január hó 3. napján, egy fiatal leány vallomása alapján:¹

Barátnőm – egy tizenhét éves fiatal leány –, keresztény papirosokkal, mint menekült élt egy keresztény családnál. A lakóház lakói nyilas érzelműek voltak. Barátnőmhöz feljárt a vőlegénye, akit a háziak már ismertek. Egy alkalommal – mikor a ház lakói a légoltalmi pincében tartózkodtak, ahol az utóbbi időben mindannyian laktak is – barátnőmet ismét felkereste a vőlegénye, s utóbbit egy barátja kísérte. A légoltalmi parancsnoknak ez a kísérő gyanúsnak tűnt fel, és igazoltatta. Ennek megtörténte után a vőlegényt is igazoltatta, s mindkettőjükről kiderült zsidó voltuk. Ezután értesítették a nyilasokat.

A vőlegény – ismerős lévén a házban – a külső kijáraton kimenekült. Barátnőm éppen ebédelt, mikor érte jöttek. Őt is igazoltatták, igyekeztek zsidóságát rábizonyítani, de ő tagadta azt. Közben a Teréz krt. 19. sz. nyilas házból megérkezett egy nyilas. Újból igazoltatta a barátnőmet. Ezen kívül egy ott lakó fiatal református tanító is keresztkérdések közé fogta barátnőmet a református vallást, a szertartásokat, a zsoltárokat, a konfirmálást illetően. Mindenre természetesen barátnőm nem tudott felelni. Erre elvitték.

Miután a vőlegénye nem tudta, mi történt a barátnőmmel, engem kért fel, hogy a háziaknál óvatosan érdeklődjem utána. Oda is mentem, de érdeklődésemre mások is felfigyeltek, gyanússá váltam, mire engem is igazoltattak, s előkerült a református tanító is, aki engem is vallatni kezdett a református vallásról. Eleinte tudtam válaszolni, később azonban belezavarodtam, mire megállapították, hogy zsidó vagyok. Előhívtak egy nyilast, aki előbb az Andrássy út 60. sz. házba akart vinni, miután azonban barátnőmet a Teréz krt. 19-be vitték, tehát az én ügyemet is odatartozónak állapították meg, s engem is oda-kísértek.

A Teréz krt. 19-ben előbb barátnőmet vallatták, aki beismerte nevét és iskolai végzettségét. A kihallgatást vezető egyik körzetvezető nyilas testvér barátnőm egyik zsidó-gimnáziumbeli tanárjáról elismerő szavakkal emlékezett meg, jelezve, hogy ő maga is azonos szakos tanár. Barátnőmmel barátságosan elbeszélgetett a tanulmányi anyag egyéb részéről is, majd kijelentette, hogy barátnőm a személyes védelme alatt áll, s becsületszavát adta, hogy barátnőm onnan a

¹ Hasonló tartalmú jegyzőkönyveket a Bethlen tér 2. sz. alatt, illetve a Vadász u. 29. sz. házban vettek föl, általában a tanúvallomást tevő személyi adatainak feltüntetésével.

gettóba kerül. Barátnőm még² a retiküljét is visszakarta, csak³ iratait nem. Ezután az én kihallgatásom következett, mely hasonló mederben folyt le. Majd elengedtek, más szobába kísérték, ahol lefekhettünk. Ott az örök felváltva vigyáztak reánk az éjszaka folyamán. Egyik ór dugva némi élelmet is adott nekünk. Éjjel 1/2 óra [sic!] tájban azután barátnőmre rátörtek, és öt nyilas brutális bántalmazások közepette erőszakoskodott barátnőmmel, sírása és könyörgése ellenére. Reggelre elengedték végre, de megígértették vele, hogy nem szól nekem a történeteikről.

Engem irodaseprésre, vízfordásra, W.C.-tisztításra fogtak be, közben beszélgettem egy másik kerületvezetővel, aki nem ütközött meg azon, hogy egy 17 éves leány meg akarta az életét menteni. Becsületszárára megígérte, hogy a gettóba visznek, de, ha történetesen személyesen ő kísérne el, úgy valamelyik semleges követésre ad be. Sírva elpanaszoltam, mennyire félek még egy éjszakát itt eltölteni, és amikor barátnőm sorsát megtudta, a legnagyobb felháborodással jelentette ki, hogy a tetteseket még a nap folyamán főbe fogja lővetni. Barátnőmet is kihallgatta a történeteikről. A Teréz krt. 19. sz. házban töltött idő alatt a következő nyilasok nevét sikerült megjegyezni: Komlódi, Éles, Horváth. Velem is igyekeztek a nap folyamán erőszakoskodni, azonban olyan görcsösen ragaszkodtam a W.C. feltisztításához és egyéb, piszkos házimunkák elvégzéséhez, hogy tervüktől elálltak.

Étel-ital nélkül hagytak. Dél felé levittek egy óvóhelyre. Az egyik éjszakai brutális bántalmazó – afeletti haragjában, hogy panaszunk alapján megrovást kapott – barátnőmmel együtt egy másik, kisebb óvóhelyre vezetett, ahol már volt ott egy anya kisfiával, valamint egy másik anya megmaradt leányával. (Az utóbbinak ugyanis az egyik leányát útközben lelőtték.) Itt voltunk 11–8 óráig. Ezalatt barátnőm takaróját, télikabátainkat elvették, étlen-szomjan, hidegben hagytak a megvilágított óvóhelyen. Elaludtunk.

Este 8-kor bejött az egyik nyilas azzal, hogy ébresztő van. Minden, még megmaradt értékünket, csomagunkat elszedte. Az egyik, a gyászoló anya megkérte, hagyja nála azt a pulóvert, amit leánya a megöletésekor viselt, s amin még gyermeke vére piroslott. A nyilas ezt is elvette tőle. Ezután hátra, magasra kötötték össze vékony cukorspárgával a kezeinket, majd kettesével a karunkat is összekötötték. Engem a barátnőmhöz kötöttek. Bejelentették, hogy a Főkapitányságra visznek. Tudtuk, hogy ez a Dunával egyenlő. Egy másik nyilas próbált megnyugtatni bennünket, hogy a védett házak valamelyikébe, vagy a gettóba kerülünk, de egy másik durván elhallgattatta és közölte velünk a rideg valóságot.

Megvárva míg feljő a hold, hatunkat hét fegyveres nyilas kíséretében a Duna-part felé elindítottak. Az őrző kérdésre kísérőink azt felelték, hogy a Duna-partra visznek. Velünk tartott egy fiatalabb ór is, aki megsúgta, hogyha útközben szerencsésen légítámadás ér minket, úgy szökjünk meg. Erre lett is volna alkalom az Akadémia utca sarkán, ahol a nyilasok tanácskozássra álltak

² A mondat első szavát kézzel, tintával áthúzták, a másodikat kézzel írták a bal margóra.

³ E szót kézzel, tintával írták a szövegbe.

meg, azonban barátnőm összetört állapotában képtelen volt a menekülésre. Így hát én sem kísérelhettem meg a szökést.

A Lánchíd felé, a Duna-palota irányában mentünk le a partra, ahol egy kis bódéba vezettek be bennünket, és ott meztelenre vetkeztettek. A vezető nyilas bejött, hogy meggyőződést szerezzen, vajon teljesen meztelenek vagyunk-e, és mialatt az egyik nővel erőszakoskodott, észrevétlenül kiosontam a bódéból és beugrottam a Dunába. Jól úszom, sokáig sikerült a vízben maradnom, de a csobbanás után, amelyet ugrásom okozott, sokáig hallottam még a lövéseket. Ezeket elkerülendő, észrevétlenül a Duna közepéig kiúsztam. Később is hallottam még lövéseket, ezeket azonban már sikolyok követték, úgyhogy szerencsétlen társaim sorsát nem volt nehéz megállapítani. Barátnőm hangját tisztán véltem hallani.

Ezután irányt változtattam, s a vízen való rövid pihenés után – mialatt a lövéseket és a sikolyokat észleltem – a Hangli⁴ irányába úszva, ott mentem ki a partra. Elindultam, hogy bármelyik házba becsöngessem és valami segítséget kérjek. Azonban őrző fogott el, hogy igazoltasson. Őszintén feltártam menekülésemet, mire az őrszem megsajnálta, bevitt a közelben lévő Mária Valéria utcai őrszobára. Ott a katonaság teljes megértéssel fogadott. Szárazra töröltek, kincstári ruhával láttak el, az elalvó tüzet újra szították, a kályha mellé fektettek, rengeteg takaróval láttak el, borral, élelemmel, gyógyszerrel láttak el. A szemben lévő Hungária szállóból bejött nyilas előtt jelenlétemet eltitkolták. Reggel 9 órakor az egyik katona hajlandó volt a követségre jönni, aki a részemre ruhát és iratokat hozott. Egy másik katona pedig elkísért, és a követségre hozott. Útközben végigjöttem a Mária Valéria utcán, és megpillantottam azt a kis bódét is, ahol bennünket az éjjel meztelenre vetkőztettek. Megláttam heverni barátnőm élénk színű sálját és kucsmáját is. Mindez, és a vízen hallott puska-lövések, szívet tépő sikolyok támasztják teljesen alá a szomorú valóságot.

Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.

MZSL-I-M-DEGOB-jkv., sz. n.

⁴ A belvárosi Vigadó téren állt Hangl Mór sörözője. A köznyelv róla nevezte a sörözőt „Hangli”-nak. Hangl hajdanán az Angol Királynő fogadóban Deák Ferenc pincére volt, és a protekció minden formáját megvető Deák az ő kedvéért e söröző bérleti jogáért mégis hajlandó volt, egyébként sikerrel, közbenjárni.

447.
1945. január eleje

**Bárdos Ernő, a Gettórendőrség II. körzetének rendőrkapitánya jelentése:
Kallós Évától a nyilasok 50 kg kenyeret elkoboztak és berendelték
az Akácfa utcai Hungarista Párt örszobájába**

II. sz. Körzet Rendőrkapitánysága
Kazinczy u. 10.
J.sz. 99/945

Jelentés.¹

Tegnap, du. 5-6 között az Akácfa utcai palánknál egy zsidó nő (Kallós Éva Síp u. 7.) ki a gettóban tartózkodik, engedélyezett 50 kgr. kenyeret hozott be szolgálati úton. A Hungarista Párt tagjai a kenyeret elkobozták, a nőt elengedték azzal a meghagyással, hogy reggel a házparancsnok (Steiner Ferenc Síp u. 7.) állíttassa elő az Akácfa u. Hungarista Párt örszobájához. Ezt Weisz Dezső 442. számú örszemünk elintézte.

Bárdos Ernő
II. sz. körzet Rendőrkapitánya

Eredeti, kézzel, tintával kockás írólapra írt tisztázat, Bárdos Ernő saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

¹ Az irat felzetének jobb felső sarkában Szalkai Ernő kézjegye látható.

448. a.)
1945. január 4.

**A Zsidó Tanács Temetkezési Osztályának utasítása a nagy gettóban lévő
halottak eltemetéséről**

Utasítás

a gettóban levő halottak eltemetésére vonatkozólag.

A gettóban elhaltak eltemetéséről a házparancsnokok intézkednek olyképpen, hogy a házakban előforduló haláleseteket nyilvántartásba veszik. Amennyiben az elhalt ismeretlen volna, úgy személyleírást vesz fel. Minden halott lábcédulával látandó el. Lehetőleg kartonra írandók az összes személyi adatai.

A haláleseteket naponta egyszer összesítve az illetékes körzeti előljárásnak írásban bejelentik. A házparancsnok köteles a Klauzál téren a körzet részére kijelölt területen a sír megásásáról, és a halott elföldeléséről gondoskodni. A sírok 2 méter mélyre ásandók, és szorosan egymás mellett, közök nélkül készítendőek el. Minden egyes sírban 10 cm földréteg elválasztásával 3 halott helyezendő el. A kórházban elhaltak eltemetéséről a kórházparancsnokok fenti módon gondoskodnak. Utcán talált hullákat a rendészet köteles az illetékes körzeti előljáráshoz bejelenteni, és a körzeti előljárásság gondoskodik azoknak a fenti módon való elföldeléséről.

A sírásáshoz szükséges szerszámok elsősorban a házakban levő Légo. szerszámokból fedezendőek. Amennyiben a helyszínen nem állának megfelelő szerszámok rendelkezésre, úgy másodsorban a körzeti előljárástól és harmadsorban a műszaki osztálytól igényelhetők azok.

A halottak kiszállításához további intézkedésig koporsók a Temetkezési Osztálytól igényelhetők. A Temetkezési Osztály koporsót csak akkor bocsájt rendelkezésre, ha a sír már megásatott.

A Magyarországi Zsidók Szövetsége
Ideiglenes Bizottsága
Temetkezési Osztálya

Szalkai

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

448. b.)
1945. január 5.

Domonkos Miksa „nyílt parancs”-a: temetkezésekre a gettóban található földmunkaszerszámok igénybe vehetők

NYÍLT PARANCS

Temetkezési ügyben minden egyéb szempontra való tekintet nélkül, azonnal igénybevehetők a gettó bármely lakóházában, óvóhelyeken, vagy üzletekben található földmunka-szerszámok, csákány, ásó, lapát.

A körzeti előljáró urak, házparancsnokok, rendészeti szervek, ezen intézkedés értelmében jelen nyílt parancs felmutatójának minden erővel legyenek segítségére. Lehetőség szerint a szerszámok újból visszakerülnek eredeti helyükre.

A TANÁCS rendeletéből:
Domonkos

*Eredeti, géppel írott tisztázat, a „Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottsága” felírtú lapospecséttel (levélfejléc helyett), azonos szövegű körpecséttel, Domonkos Miksa saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

448. c.)
1945. január 14.

A Zsidó Tanács utasítása a Temetkezési és a Rendészeti Osztálynak a halottak eltemetésének meggyorsítására

LÁSSÁK: temetkezési osztály
rendészeti osztály

A M. Kir. Államrendőrség gettó-kirendeltségének parancsnoka, illetve a Párt itt lévő összekötője, annak az óhajuknak adtak kifejezést, hogy a halottak eltemetése ügyében gyorsítsuk a tempót.

Nehogy a halottak eltakarítása tovább is mulasztást szenvedjen, kívánatos, hogy a temetkezés az előírt mozgási időnél korábban (ha kell egészen korán), vagy szükség esetén akár a sötétség beállta után is, teljes erővel bonyolítottassék le.

Az intézkedést kérjük foganatosítani és az érdekelt szerveket megfelelő igazolvánnyal ellátni.

Domonkos

[olvashatatlan aláírás]

*Eredeti, géppel írott tisztázat, a Zsidó Tanács körpecsétjével, Domonkos Miksa és valószínűleg még egy tanácstag saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

448. d.)
1945. január 14.

**Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka válasza a Zsidó Tanácsnak
a c.) alatt közölt utasításra: a temetkezések meggyorsítására már kiadták
a megfelelő utasításokat**

T. Tanács

B. átiratukra a halottak gyorsított ütemben való eltemetése iránt, már azt megelőzőleg utasítást adtam úgy a körzeti előljáróknak, mint a rendészeti parancsnokoknak. Ez utóbbiakhoz kijelölt rohamosztagosok beosztását kértem a munka sürgős elvégzésére. A mai napon a nagy tűzéségi tűz akadályozta meg a végrehajtást. – De jelentéseket kaptam arról, hogy azt a legsürgősebben végrehajtják.

Tisztelettel:

Szalkai

Eredeti, géppel írott tisztázat, „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú lapospecséttel (levélfejléc helyett), azonos szövegű körpecséttel, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

448. e.)
1945. január 14.

**Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka utasítása a Körzeti
Elöljáróságoknak: az utcán talált hullákat azonnal vigyék a két központi
temetkezési helyre**

SZOLGÁLATI JEGY

A Magyar Királyi Államrendőrség Gettóparancsnoksága felhívta a figyelmünket arra, hogy napokon keresztül fekszenek hullák az utcákon és olyan üzethelyiségekben, melyek az utcára nyílnak.

Felkérem, hogy az Elöljáróságok azonnal intézkedjenek, hogy az így megtalálható hullák a Temetkezési Vállalat Kazinczy u. 44. vagy a Klauzál térre vitessenek elhantolás végett.

Szalkai

Eredeti, géppel írott másodlat, a „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú lapospecséttel (levélfejléc helyett), azonos szövegű körpecséttel, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

A körpecsét mellett, a bal margón Marton Józsefnek, a IX. körzet elöljárójának aláírása.

Ugyanezen a napon a főparancsnokság utasította az őrparancsnokságokat, hogy „rohamcsapataikat azonnal rendeljék ki a Klauzál téri csarnokba, ahonnan az ott lévő hullákat a német hatóságok parancsára el kell távolítani.” Uo.

449. a.)
1945. január 4.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka utasítása az V. sz. körzet rendészeti parancsnokának a Kazinczy u. 31. sz. alatti templom fosztogatásának megakadályozására

Szolgálati jegy

V. sz. körzeti Rendészeti őrparancsnokság

A mai nap folyamán több jelentés érkezett be hozzám, hogy a Kazinczy u. 31. sz. templom berendezéseit fosztogatják. Nagyon csodálkozom, hogy többszöri utasításom dacára oda a körzet parancsnokság megfelelő őrszemélyzetet nem küldött ki.

Azonnali jelentést kérek, hogy fenti eset hogy fordulhatott elő. Amennyiben az őrparancsnokság nem tudja rendelkezéseimet végrehajtani, felszólítom, hogy azt átadja.

Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MZSL-XXIV-B-5-c.

449. b.)
1945. január 4.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka utasítása a IX. sz. körzet rendészeti parancsnokának a Dob. u. 30. számú ház romjai alatt lévők kiszabadítására

SZOLGÁLATI JEGY

IX. sz. rendészeti parancsnokság

Utasítom a körzet parancsnokát, hogy a Dob u. 30. sz. ház romjai alatt lévők kiszabadítása iránt haladéktalanul intézkedjen. Igénybe veendő az őrkapitányság minden egyes embere, aki jelenleg nem teljesít szolgálatot (szabadnaposak is). Utasítom még arra, hogy az összes szomszédos házakból a munkaképes embereket karhatalommal összeszedje, hogy azok is a mentési munkálatokhoz igénybe vehetők legyenek. Minthogy egyszerre 20-30 embernél több nem dolgozhat, az igénybe vett emberekből 2-3 turnus állítandó be.

Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MZSL-XXIV-B-5-c.

450.
1945. január 5.

Lőcsey István rendőr főfelügyelő, miniszteri biztos igazolja, hogy Domonkos Miksa és családtagjai a főváros bármely részében lakhatnak

IGAZOLVÁNY

DOMONKOS MIKSA, a Zsidótanács ügyvezetője és a gettó rendészeti parancsnoka, valamint családja, csillagviselésre nem kötelezett személyek lévén, a főváros bármely részében lakhatnak.

Amennyiben a Katona József utca 24. számú ház zsidó lakóit onnan elszállítanák, Domonkos Miksa és családja ott tovább is megmaradhatnak.

Lőcsey
m. kir. államrendőrségi
főfelügyelő

a zsidók összeköltöztetésére
kirendelt miniszteri biztos

Eredeti, géppel írott tisztaát, Lőcsey István saját kezű aláírásával, olvashatatlan szövegű körpecsétjével.

MZSL-XXIV-B-5-c.

451.
1945. január 5.

**A Zsidó Tanács felterjesztése a Polgármesteri Hivatalhoz: kéri a Közellátási
Hatóság által kiutalt étolaj árának visszafizetését**

Budapest Székesfőváros t. Polgármesteri
Hivatalának,

Budapest.

Mellékelten tisztelettel betérjesztjük a gettóélelmezésre a Közellátási Hatóság
által kiutalt étolaj ellenértékeként kifizetett

Ár. P[engő] 256.391.61

összegekről szóló felállítást, és kérjük, hogy ezt az összeget, minthogy a gettó élel-
mezését a Közellátási Hatóság vállalta, visszafizetni szíveskedjék.

Fenti összeget a napi szükségletek fedezésére szolgáló pénzkészletünkből
vettük, és minthogy annak hiányában a legnagyobb zavarban vagyunk, kérjük
azonnali szíves intézkedésüket.

Teljes tisztelettel:

Domonkos

Stöckler

1 melléklet¹

*Eredeti, géppel írott tisztázata, a „Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes
Intéző Bizottsága” feliratú lapospecséttel (levélfejléc helyett), valamint azonos szö-
vegű körpecsétjével, Domonkos Miksa és Stöckler Lajos saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

¹ Nem található az iratok mellett.

452. a.)
1945. január 5.

Domonkos Miksa „körrendelete” a körzeti elöljáróknak: figyelmeztessék a házparancsnokokat a házak kapuinak nyitva tartására, ügyeljenek a légoltalmi szabályok betartására, a lakások biztonságára

Körrendelet¹

Felkéretnek a Körzeti Elöljáró urak, hogy valamennyi házparancsnokot figyelmeztessék, miszerint megengedhetetlen, hogy zárva tartják a kapukat és nem engednek be bombázás, ágyútűz, vagy egyéb veszedelem idején járó-kelőket a kapualjakba.

Egyrészt ügyelni kell arra, hogy a házak lakói ne járják az utcát tűzbehatás alatt, és ügyelni kell arra is, hogy illetéktelenek ne jussanak a lakásokba, másrészt mégis felebaráti kötelesség és légoltalmi szabály, hogy menedéket kereső egyének kapuboltozat alá jussanak, veszedelem idején.

A mai rendkívüli viszonyok között nem lehet elavult szabályok szerint intézkedni. Szükséges a meglevő veszedelemre való tekintettel rendkívüli intézkedéseket tenni. Felkéretnek az összes érdekelt szervek, hogy ezt megszívlevélve, a Tanács jelen rendelkezésének minden körülmények között megfelelni szíveskedjenek.

A TANÁCS RENDELETÉBŐL:
Domonkos

*Eredeti, géppel írott tisztázata, Domonkos Miksa saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

¹ Az irat felzetén tintával, kézzel írva, aláhúzva: „házi példány”.

452. b.)
1945. január 5.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka utasítása és kérése a körzeti rendészeti parancsnokságokhoz: csak szolgálati jeggyel rendelkező külső személyek utasításait kell teljesíteni, a rendelkezéseket azok „szellemében és értelmében” kell végrehajtani, a parancsokat végrehajtani nem képes körzetparancsnokokat le fogják váltani, a börtönökből beszállított zsidó foglyokat szemmel kell tartani

III.² sz. körzeti rendészeti Parancsnokságok

Naponta különböző jelentések érkeznek be hozzám arról, hogy különböző alakulatokhoz tartozó egyének jelennek meg üzletekben és házakban, különböző célokkal. A körzetparancsnokságok tudomására adom, hogy ezek egy része illegálisan jön be. A zsidók összeköltöztetésére kirendelt kormánybiztos úr [Lőcsey István] közlése alapján csak szolgálati jeggyel rendelkezők utasításait kell betartanunk. – Hangsúlyozottan felhívom a körzetparancsnokok figyelmét arra, hogy mindenkor saját hatáskörükben azonnal járjanak el, hogy bármilyen atrocitás elő [ne] fordulhasson, ugyanez vonatkozik a munkások összehozására. A főparancsnokságnak jelentendő azonban minden atrocitás, vagy ehhez hasonló preventív intézkedés saját hatáskörükben elintézendő.

Mai körlevelém, amelyben körzetenként 30-40 munkás előállítását kérem, egyes körzetek teljesen tévesen értelmezték, és 70-75 éves embereket vezényeltek ki munkára.

Teljesen érthetetlen előttem, hogy egyetlen egy rendelkezésem sem lesz annak szellemében és értelmében betartva, amikor azt személyesen is több ízben kértem. Mindennek okát csak abban látom, hogy ezek nem lesznek megszívlelve. Kérés formájában utoljára fordulok a Körzetparancsnok Urakhoz, ha a fentebb körvonalazott anomáliák el nem simulnak, és továbbra is olyan jelentéseket kapok, melyek azt igazolják, hogy a körzetparancsnokok nincsenek a helyzet magaslatán, és ügyeiket nem tudják ellátni, kénytelen leszek leváltásukról gondoskodni.

Azon reményben, hogy erre szükség nem lesz, elvárom minden ügynek leg-rövidebb, legpontosabb és leglelkiismeretesebb elintézését.³

U.i. A mai délután folyamán a Dob u. 5. és 22. sz. házakban lettek elhelyezve a Pestvidéki törvényszék, Markó utca és Gyűjtőfogház zsidó foglyai. Ezekhez az emberekhez csoportvezetőjük révén kéréssel fordultam, és remélni szeretném, hogy kérésemet meg is szívlelik. Ennek dacára preventív intézkedést kérek az őrparancsnokságoktól ezen behelyezett szemmel tartására.

Szalkai

Eredeti, géppel írott másodlat, a Gettórendőrség Főparancsnoksága körpecsétjével, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

² A kipontozott részbe utólag kézzel, tintával írták a római sorszámot.

³ E sor alatt, a lap alján kézzel, tintával írva: „Érk. I. 6.”

453.
1945. január 5.

Dr. Temesváry Mihály, a Weiss Alice kórház igazgató főorvosa jelentése a Zsidó Tanácsnak a kórházban tartott nyilas razziáról, betegek és kórházi alkalmazottak elhurcolásáról, a kritikus élelmezési és fűtési helyzetről, a gettóba költözés elhalasztásának lehetőségéről

Magyarországi Zsidók Szövetsége tekintetes Tanácsának,
Budapest.

Tisztelettel bejelentem, hogy a folyó hó 2-áról 3-ára virradó éjszaka a Nyilaskezes Párt tagjai – feljelentésre hivatkozva – kórházunkban razziát tartottak, és onnan összesen 35 egyént, közöttük 32 beteget és 3 olyan alkalmazottat, kiknek a kórházat elmúlt hó 26-án el kellett volna hagyniuk, elvittek. Úgy értesültem, hogy a Pozsonyi út 35. sz. pártházba vitték őket.

Egyben közölnöm kell, hogy kórházunk élelmezési ellátása terén a legnagyobb nehézségekkel küzdök, és már csak rövid időre vagyunk a legminimálisabb élelmiszerrel ellátva. Ugyanígy állunk fűtőanyaggal is. Sajnos kórházunk telefonja néhány nap óta nem használható, és megfelelő futárral sem rendelkezünk. Ennek folytán tisztelettel kérem a T. Tanácsot [sic!] sürgős segítségét.

Végül nagyon kérem e sorok átadójával, Vadász doktor úrral – akit e kérdés a velünk szomszédos Szabolcs u. 39. sz. szükségkórház szempontjából szintén elsőrangúan érdekel –, közölni, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt által velünk írásban közölt, folyó hó 6-ig, vagyis a holnapi napig elhalasztott gettóba költözési határidő további halasztást nyert-e? Tisztelettel kérjük erre vonatkozóan szíves utasításukat.

Kitűnő tisztelettel:
Dr. Temesváry
igazgató-főorvos

Eredeti, géppel írott tisztázat, a „Weiss Alice Gyermekágyas-Otthon Közkórház XIII., Bókay-tér 4. szám” feliratú fejléces levélpapíron, dr. Temesváry Mihály saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

454.
1945. január 5.

**Marczell Tibor vallomása letartóztatásáról, megkínzásáról az Andrássy út
47. sz. alatti nyilasházban, megmeneküléséről a Duna-parti sortűzből**

Jegyzőkönyv

felvett 1945. évi január hó 5-én, Marczell Tibor
vallomása alapján:

1945. január 1-én de. 10 órakor leányommal jöttem a Liszt Ferenc téren keresztül, abból a célból, hogy leányomat egy svájci védett házban helyezzem el. Hátulról észrevétlenül megközelített egy nyilas, és jelekkel igazolásra szólított fel. Süketnéma volt. Igazolásaimat nem fogadta el, bár svájci fényképes futár-igazolvánnyal is rendelkeztem.

Bevitt a VI. Andrássy út 47. sz. a[latt] lévő nyilasházba. Itt az első emeleten elvették a nálam lévő pénzt, P. 1.700.-t, továbbá jeggyűrűmet, karkötőórámat és minden iratomat. Leányom minden értéktárgyát ugyancsak elvették. Mindkettőnk felsőkabátját elvéve, a harmadik emeletre kísérték „kihallgatásra”. Ott leányomat külön szobába vitték. A szobában, ahová kerültem, már mintegy 15, vallatásra váró zsidó férfi tartózkodott. A vallatás előtt pofozóverseny volt. Bal arcomra mintegy hetven ütést kaptam; bal fülemre részben meg is süketültem. Mikor a nyilasok a pofozásba belefáradtak, arra kényszerítettek bennünket, hogy egymást verjük. Amikor nem ütöttünk egymásra elég erőset, akkor a nyilasok verték gumibotokkal a fejünket. Társaim vallatása abból állott, hogy hárman gumibotokkal addig verték a kérdezetteket, amíg a fájdalomtól részben össze nem estek, részben pedig az ütések a testüket szét nem törték.

Ez a vallatási mód folyt a helyiségekben délelőtt 10 órától este 8 óráig, mintegy fél-háromnegyed óránként érkező, újabb transzportokkal. A különböző kegyetlen vallató módszerek közül meg kell említenem azt az eljárást, amikor a kérdezetről leveszik az inget, és az egyik „testvér” zsilettpengékkel szalagokat vág az illető hátából. A kínzások vezetői Bokor és Szabó „testvérek” voltak.

Este 8 órától mintegy éjjel 3 óráig – váltott őrség mellett – térdeltünk a falnak fordulva a földön, amikor is megjelent Szabó „testvér” egy másik nyilas társaságában, és kijelentette, hogy indulnunk kell a „nagy gettó”-ba. Ruháinkat, cipőinket le kellett vetnünk – alsónadrágban és ingben maradtunk – mert majd „a svájciak és svédek fel fognak ruházni” bennünket. – Leányomról közben semmit nem hallottam.

Elindulásunk előtt kettesével összekötöztek bennünket kenderkóc-spárgával, többszörösen áttekerve. Tizenötös csoportunkat levitték a ház elé, ahol meg kellett várnunk, amíg egy Nagyatádi Szabó utcai házból mintegy 145 férfit hoztak hozzánk. Ezeket is hallatlan verések között kapcsolták hozzánk. Ezt a megnövekedett, ingben, alsófehérenemű, mezítláb nekiinduló csoportot 10 gépfegyveres nyilas kísérte a Dunához a holdvilágos éjben, végig az Andrássy úton, gróf

Tisza István utcán a Lánchídig, ahol balra fordulva, a Dunapalotával szemben, az alsó rakodópartnál falnak fordítottak bennünket.

Az egyik vezénylő nyilas kiadta a jelszót: „Indulás a Dunának!” Leültettek bennünket a part szélére, arccal a Duna felé. A sor jobb szélén megszólaltak a gépfegyverek. Nem vártam meg, amíg a találat engem ér, hanem társamat magammal rántva, beugrottam a Dunába. Ugrás közben az összekötő kötélszakadt. Az Erzsébet híd irányába úsztam, erőmtől telhetően. Volt időm még a vízből megfigyelni, amint a többi társaimat – akik ugyancsak menekülni igyekeztek – egymás után lelőtték. Mellettem is süvítettek a golyók. Leúsztam egészen egy, a Petőfi téren kikötött uszályig, ahol is a vasmacskán felmászva, mintegy 8-10 percig függő helyzetben voltam az uszály oldalán, mert féltem, hogyha a fedélzetre mászom, felfednek.

Nem lévén azonban egyéb választásom, mégis felmáshztam a fedélzetre, és ott meghúzódvá, a vasmacska láncának üregéből néztem végig társaim kivégzését. Mikor kissé kipihentem magam, a fedélzetről futva megindultam, vizes ingben, mezítláb, a város felé. Szerencsésen eljutottam a Vadász utcai követség épületéhez, ahol feletteseim természetesen befogadtak, és meleg ruhát is adtak.

Eredeti, géppel írott másolat, aláírás nélkül.

MZSL-I-M-DEGOB-jkv., sz. n.

455.
1945. január 6.

**A Zsidó Tanács beadványa a fővárosi Tűzoltó Parancsnoksághoz:
kéri a Klauzál téren megrepedt vízvezeték kijavítását, a környező házak
pincéiből a víz kiszivattyúzását**

Budapest Székesfőváros Tűzoltó Főparancsnokság

Becsapódás folytán a Klauzál tér 11. sz. ház előtt lévő vízvezeteki főcsővezeték megrepedt. A víz teljesen elöntötte a Klauzál tér 11., 12., 13. és a Dob u. 45., 47. számú házak pincéit.

Kérjük a t. Parancsnokságot intézkedni aziránt, hogy a vizet onnan kiszivattyúzzák. A megjelölt házak pincéi több ezer ember számára Légo. helyül szolgálnak, és féltő, hogy a régi építmények falai esetleg beomlanak.

Kérésünk szíves mielőbbi elintézése az ügy érdekét szolgálja.

Teljes tisztelettel

Magyarországi Zsidók Szövetsége
Szalkai

*Eredeti, géppel írott tisztázata, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

456. a.)
1945. január 6.

A Gettórendőrség Nyomozó Osztályának napi jelentése: az utcai közlekedés veszélyeztetettsége miatt a rendészet tagjai is otthon maradnak, a nemzetközi gettóból tömegével özönlenek a gettóba az emberek, a körzeti előljáróságok és a házparancsnokok nem vezetnek listát a körzet lakóiról

NAPI JENTÉS¹

A mai nap folyamán a nyomozó-osztályhoz lényegesen kevesebb bűnügyi bejelentés érkezett, mint működésünk első napjaiban. Sajnos ebből a körülményből azonban nem lehet következtetni a közbiztonsági állapotok javulására, hanem ennek oka abban a körülményben keresendő, hogy az utcai közlekedés veszélyeztetettsége miatt nem csak magánszemélyek, hanem még a hivatalos közegek is otthon, ill. hivatalos helyiségükben tartózkodtak, s emiatt valószínűleg nem egészen sürgős ügyeket visszatartották.

A kinyomozásra átadott ügyek közül egy sem olyan jelentőségű, amely különös méltatást igényelne. Az ide csatolt naplóból² megállapítható, hogy a befutott ügyek jórészt bagatell ügyek voltak.

A gettó eseményei közül kiemelendő a nagy tömegeknek a védett házakból való további ideözönlése. A mai nap folyamán állítólag mintegy 2.400 személy beérkezését jelentik a nyomozó közegeink. Ezeknek elhelyezése egyre nagyobb gondot okoz az illetékeseknek, és féltő, hogy az egyes házak túlszűfolttségének lesz okozója. Ez annál is inkább aggasztó, mert másrészt a bombakárok révén nagyszámú lakások válnak lakhatatlanná.

A Varga Júlia és társai címtudakozódása ügyében a szükséges nyomozás megindult. Jelentenem kell azonban, hogy a körzeti előljáróságoknál sehol sem vezetnek listát a körzet lakóiról. Ezt mindenesetre nagy hiánynak tartom, mert mindösszesen 24 órai időbe telne, amíg egyes házak parancsnokai egy alfabetikusan rendezett névjegyzéket készítenének. Ez lényegesen megkönnyítené az egyes személyek iránti kutatásokat, ami annál is inkább fontos, mert a lakáshivatalnak úgy látszik a már lezártnak jelzett kartoték-összeállítás ugyancsak bombakár miatt elkallódott, vagy megsemmisült.

[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott tisztaírat, a jelentést tévő saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

A lap alján tintával, kézírással: „mellékletek! visszavárárolag.”

¹ Az irat felzetén kézzel, tintával írva: „IV. (40.)”.

² Nem található az iratok mellett.

456. b.)
1945. január 6.

**A Gettórendőrség jelentése a Zsidó Tanácsnak:
bombatámadáskor a gettóban meghalt egy rendőr**

Jelentés

T. Tanács

A Gettórendőrség IX. sz. körzetrendészeti parancsnoksága jelentése alapján jelentem, hogy 1945. január hó 6-án 13 h. 20 perckor történt bombatámadáskor a Dob u. 36/38. sz. ház előtt egy rendőr holttestét találták meg. Az ott megjelent Bagi Mihály 13.562. sz. államrendőr a halott igazolványát kivette, és megállapította, hogy Imre III. Lajos 10.102. sz. államrendőr, ugyanakkor elvette fegyverét és revolverét. A holttest mellé a gettórendőrség fenti körzeti parancsnoksága 2 gettórendőrt állított a holttest őrzésére.

Tisztelettel:

Szalkai

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

456. c.)
1945. január 6.

**Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka jelentése a Zsidó Tanácsnak
a nyilasok fosztogatásairól**

T. Tanács

Több bejelentés érkezett, hogy cca. 15 főből álló nyilas csoport az utcákon az embereket fosztogatják [sic!]. Ruhát, kabátot veszik el tőlük, és a még náluk található egyéb értékeket is. Ugyanakkor a gettórendőrség embereitől a gumibotot és a sisakot veszik el, közben tettetleg bántalmazták őket.

Rendészeti Főparancsnokság
bejelentése

Sz[alkai]

*Eredeti, géppel írott tisztázat, a Gettórendőrség lapospecsétjével (levélfejléc helyett), valamint körpecsétjével, Szalkai kézjeggyel.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

456. d.)
1945. január 6.

**A Gettórendőrség Főparancsnokságának szabad közlekedést biztosító
igazolványa Stark Ábrahám gettórendőr részére**

Igazolvány

Alulírott Szövetség igazolja, hogy *Stark Ábrahám* lakik: *Síp.u. 12.* a Szövetség részére mint

rendőr

teljesít szolgálatot, és ezért a gettó területén belül reggel 6 órától 23 óráig, és 23 órától reggel 6 óráig szabad közlekedést engedélyezünk.

Érvényes visszavonásig.

Budapest, 1945. jan. 6.

Szalkai

Eredeti, géppel írott tisztázat, a „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú lapospecséttel (levélfejléc helyett), valamint azonos szövegű körpecsétjével, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

457.
1945. január 7.

**Szalkai Ernő, a Gettórendőrség parancsnoka igazolja a Hungarista Pártnak
egy ember átvételét**

T. Hungarista Párt

Ezennel igazoljuk egy ember átvételét.

Szalkai

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**Domonkos Miksa jelenti Lócsey István rendőr főfelügyelő, miniszteri biztosnak:
a gettóban magyar és német fegyveresek, nyilasok rabolnak, gyilkolnak,
védelmet kér**

JELENTÉS

Tisztelettel jelentjük Miniszteri Biztos Úrnak, hogy a legutóbbi napokban néhány sajnálatos tünetet tapasztaltunk a gettó közbiztonsága körül, amelyek nézetünk szerint részben azzal függnek össze, hogy légitámadások és tűzérési behatás ismételten megrongálták helyenként az elzáró palánkokat, másrészt ezeken a réseken át – de a kapukon keresztül is – illetéktelen személyek, sokszor karszalagot viselő fegyveresek, hatolnak be és atrocitásokra ragadtatják magukat.

F. hó 5-én a Rumbach Sebestyén utcában két ilyen behatolt fegyveres egy csillagot viselő asszonyt előbb inzultált, majd egyikük ezt a nőt az utcán lelőtte. Azonnal érkező orvosi segítség sem tudott már segíteni, mert a lőtt seb annyira súlyos volt, hogy a sérült kórházba szállítás közben még a hordágyon kiszenvedett.

F. hó 6-án a reggeli órákban egy nagyobb csoport fegyveres egyén, akik között karszalagot viselő – nyilván illetéktelen – személyek voltak, megjelentek a Wesselényi utca 4. sz. házban. Azon alaptalan állítással, hogy onnan kilőttek volna, behatoltak a házba, végigfosztogatták a lakókat, és agyonlőtték ennek a háznak BOROS nevű parancsnokát. Megjegyzendő, hogy a szóban lévő ház a Dohány utca és Károly körút felé néző gettókapu, tehát az ottani őrség tözsomszédságában van. A karszalagos gettórendőröket löfegyverrel fenyegetve tartották távol a háztól.

F. hó 7-én két fegyveres egyén, akik a befutott jelentések szerint karszalagot viseltek, egy öregasszonyba kötött bele, egymást biztatta, hogy le kell lőni, mire a fegyveresek egyike ezt az éltet asszonyt egyszerűen lelőtte.

Ugyancsak f. hó 7-én végig razziázta a gettó utcáit néhány fegyveres egyén, akik karszalaggal voltak felszerelve. Kézben tartott pisztollyal mentek neki a járóelőknek, azon a címen, hogy a megkülönböztető csillag viselését ellenőrzik. Úgy ezen alkalommal, mint az előző napokon, ismételten előfordult, hogy békés utcai járóelőket támadtak meg, inzultáltak és kifosztottak. Megtörtént ismételten, hogy a rendészeti őrköt, akik a Zsidó Tanács által rendszeresített felirattal bíró karszalagot viselik, sisakjaiktól és gumibotjaiktól megfosztva, véresre verték. Megtörtént ugyancsak, hogy dolgukat végző és szabályos zöld igazolvánnyal ellátott tanácsi alkalmazottakat elfogtak. Az egyiktől óráját erőszakkal elvették.

Miniszteri Biztos Úr intézkedéséből a Próféta utcai tűzoltóparancsnokságtól behozattunk kézi kocsival egy vízszivattyút, amelyhez a Tanács szolgálati jegyével tömlőt is kértünk. F. hó 7-én megjelent a Tanács hivatalában két fegyveres egyén, akik a legélesebben kifogásolták ennek a szivattyúnak igénybevételét, és

különösképpen a hozzá tartozó tömlőnek igénylését. Megkeresték és elvitték azt a hat csillagos embert, akik a tűzoltószivattyút a gettóba beszállították.¹

Ismételten előfordult, hogy a szövetséges német hadsereg, illetve fegyveres német SS egyenruháját viselő egyének benyomulnak a gettó területére. Üzletekből, feltört ajtók mögül árut zsákmányolnak, munkásokat szednek össze, és ezeket magukkal viszik. Megtörtént, hogy ilyen munkáscsoportot összeverve és kifosztva küldenek azután vissza, de arra is van példa, hogy egyesek nem érkeznek meg lakóhelyeikre. Az ilyen alkalmi különítmények rendszerint fegyveres fenyegetéssel, sőt lövöldözéssel gyűjtik össze az embereket, érthető, hogy ennél fogva minden épkézláb ember menekül, és a legnagyobb nehézséggel tudnak a tanácsi szervek segítségükre lenni.

Az elmúlt napokban ismételten megtörtént, hogy egyik becsapódás a másikat követve, épületek és óvóhelyek dőltek romba, ahol súlyos sebesültek szorultak benn, és a segítségükre siető műszaki és egészségügyi, valamint rendészeti csoportokat a gettó utcáiban garázdálkodó fegyveresek elfogták és elhurcolták. A legnagyobb pánik és bizonytalanság keletkezett belőle, és ezen felül az áldozatok egy részét nem is sikerült ilyen körülmények között megmentenünk.

Csak jellemzésül jelentjük, hogy minden szolgálati jegy, vagy egyéb írott jogcím nélkül behatoló fegyveresek – akik történetesen német egyenruhát viselnek – az utcán járó nőkről a télikabátot, férfiakról a kesztyűket szedik el. Előfordul, hogy egy-egy kézigránáttal felszerelt illetéktelen egyén házakba hatol be, és ott fosztogat.

Mindezt egybevetve, tisztelettel kérjük, hogy oly karhatalmi intézkedéseket méltóztassék foganatosítani, amelyek révén a közbiztonságot garantálni és a fegyelmet fenntartani tudjuk. A Tanács minden tekintélyét lejárátja, ha magukat a Tanácstagokat is illetéktelen emberek vonják felelősségre, és a kötelességszerűen bejáró tanácsi biztonsági szerveket ugyanilyenek bántalmazzák.

Tisztelettel jelentjük továbbá, hogy élelmezési készleteink olyan aggasztóan fogynak, hogy noha már napok óta egyáltalán nem tudunk kenyérporciókat kiszolgáltatni, közel van az időpont, amelyben még egy tányér leves sem jut már a gettóban lakó eddigi 65.000 főnyi lélekszámnak. Nagyon kérjük Miniszteri Biztos Úr szíves segítségét, hogy a Nemzetközi Vöröskereszt egyik-másik raktárából kénikocsikon élelmiszert hozhassunk be, mely szállítmányokat azonban csak hatósági kísérettel lehet útba indítani, mert ezen a ponton ugyancsak hátrányos tapasztalatokat kellett szerezniünk a közelmúltban.

Domonkos

Eredeti, géppel írott tisztázata, Domonkos Miksa saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Minthogy ez az irat tisztázati példánya, lehetséges, hogy a jelentést nem küldték el.

¹ E mondat után zárójelben a következőket gépelték: „Ezeket időközben visszahozták”. A mondatot utólag kézzel, tintával áthúzták.

459.
1945. január 8.

Stöckler Lajos és Domonkos Miksa feljegyzése: a Wekerle Sándor u. 17. sz. alatti Nemzetközi Vöröskereszt-raktárból sárga csillagot viselő embereknek nem adták ki a gettó élelmezéséhez szükséges árukat

PRO MEMORIA!

Többszöri tárgyalás után Weyermann úrral megállapodtam, hogy a Vöröskereszt A. osztály raktáraiban lévő élelmiszer, amennyiben a szállítás problémája megoldható, a gettó részére átvehető, illetőleg elszállítható.

Hosszas utánjárás után sikerült két kézikocsival 8 személyt a Wekerle Sándor utca 17. sz. alatt lévő raktárba kijuttatni, ahol azonban az áru kiadását megtagadták, és a Paulay Ede u. 1. sz. alatti raktárba utasították azzal, hogy majd ott kapnak árut. Az átvételezők odaérkeztek úgy magam, mint dr. Nagy József a Wekerle Sándor u. 17-ben voltunk, és kértük, hogy ha embereink megjelennek, adjanak ki árut. Az ott jelenvolt Groszmann és Benkó kijelentették, hogy sárga csillagos embereket nem engedhetnek be a követség épületébe, mert ezzel az ottlévők biztonságát veszélyeztetnék. Megállapítom, hogy a raktár helyisége a követség épületével összefüggésben nincs, mert hiszen a területen kívülséget élvező helyiség a II. emeleten van elhelyezve. Közöltem fentiekkel, hogy mi csak csillagot viselő személyekkel tudjuk az élelmiszert a gettóba szállítani.

A mai napon újból megjelentem említett helyen dr. Nagy Józseffel egyetemben, és felelősségre vontam az áru kiadását megtagadó fent már megjelölt személyeket, mely alkalommal Benkó újból kijelentette, hogy sárga csillagot viselő egyénnel nem veszélyeztetheti az épület biztonságát.

Megállapítom, hogy mindez akkor történt, amikor a gettó területén kb. 64.000 fő ellátásáról kell gondoskodni, és a meglévő készletek alig 2-3 napra elegendők, és a beszállítás a lehető legnagyobb nehézségekbe ütközik.

*Stöckler
Domonkos*

Eredeti, géppel írott tisztázat, Stöckler Lajos és Domonkos Miksa saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

460.
1945. január 8.

**Tanúvallomás a Pozsonyi u. 54. sz. házban Berend Béla főrabbi részvételével
lezajlott nyilas razziáról**

J e g y z ő k ö n y v
felvéve Budapesten, 1945. jan. 8-án.

Megjelent X. Y.-né és előadta a következőket:

A Pozsonyi út 54. sz. svájci védett házban lakom. – Tegnap este 7 óra tájban megjelent a házban 5-6 nyilas és Berend főtisztelendő úr papi ruhában. – Be-mentek a lakásokba, ahol kijelentették, illetve Berend főtisztelendő kijelentette, hogy nem kell félni, holnap reggel bevisznek bennünket a gettóba, és ők azért jöttek most, hogy a pénzt és ékszereket összeszedjék, és mindenkinél csak 100.- pengő maradhat.

A házban van egy katonai őrség, ezt a nyilasok lefegyverezték, és parancsnokukat – egy főhadnagyot – lefegyverezték és szidalmazták. – Később a főhadnagy szóval leszerelte a nyilasokat, és látszólagos barátságot kötött velük, de nem tudta megakadályozni, hogy a nyilasok – Berend vezetésével – összeszedjék a lakók pénzét, ékszereit és értéktárgyait. – Az összeszedett dolgokat aktatáskába tették és elvitték. – Én a magam részéről 200.- pengőt adtam oda.

Berend főtisztelendő a lakók előtt tegezte a nyilasokat, akik közül én néhányat zsidónak tartottam. – Berend azzal indokolta az akciót, hogy mindezt azért csinálják, mert megakadályozni kívánják, hogy a nyilasok a zsidókat másnap bántalmazták. – A nyilasok ugyanis rendszerint kellemetlen körülmények között szokták a fosztogatást végezni.

Miután igen sok pénzt és ékszert összeszedtek, eltávoztak a házból kb. 9 óra tájban. – Az egész dolog kb. 1/2 7-től 9-ig tartott.

Kmfg.

*Eredeti, géppel írott másolat, aláírás nélkül.
MZSL-XX-L-1.*

461. a.)
1945. január 8.

Szalkai Ernő igazolja két gyerek átvételét a rendőrségnek

SZOLGÁLATI JEGY

T. Magyar Királyi Államrendőrség

Lebovits Gusztáv és Lebovits Sándor nevű két gyereket átvettük.

Szalkai

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

461. b.)
1945. január 8.

**Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka utasítása: a nagy gettó utcáin
január 9-től csak meghatározott órákban lehet közlekedni**

NYÍLT PARANCS

I.¹ sz. körzeti rendészeti Parancsnokság

Felsőbb hatóságoktól kapott utasítás értelmében elrendeljük, hogy a gettó területén belül holnapi naptól kezdve (január 9.) a gettó utcáin való szabad mozgás a következő időpontokra osztatott be: 9–10, 12–1, 3–4. óráig. Ezen idő előtt és ezen időn túl senki a lakását, azaz lakóházának kapuját el nem hagyhatja, ha csak a Tanács és a rendészeti főparancsnokság részéről aláírt külön igazolvánnyal nem rendelkezik.

Felhívom az összes kerületi elöljárókat, rendészeti parancsnokságokat, hogy ezen utasításunkat a legnagyobb szigorral tartassák be és hajtassák végre, ne-hogy a hatóságoknak alkalom adassék az ez ellen vétőket a legszigorúbban büntetni. Tudomásukra hozzuk, hogy a Tanács fenti korlátozások alá nem eső igazolványokat csak a Tanács tagjainak, a rendészethez tartozóknak, orvosoknak, mentőknek és az élelmezési felvételezőknek ad ki.

a Tanács megbízásából

Szalkai

Eredeti, géppel írott tisztázat, „Gettőrendőrség Főparancsnokság” feliratú lapospecséttel (levélfejléc helyett), valamint azonos szövegű körpecsétjével, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

¹ A kipontozott részbe utólag, kézzel, tintával írták a római sorszámot.

461. c.)
1945. január 8.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka utasítja a körzeti rendészeti parancsnokságokat: a nagy gettóban gyűjtsék össze az amerikai állampolgárokat

UTASÍTÁS

III.² sz. körzeti rendészeti Parancsnokság

A gettó területén lakó amerikai állampolgárok holnap reggel 8 órakor podgyászakkal felszerelve tartoznak a Síp u. 12. sz. székházban megjelenni. A házparancsnokokat személyükben teszem felelőssé ezen parancsom végrehajtásáért.

Fenti utasításom a körzetparancsnok útján az összes körzetükhöz tartozó házakban és kórházakban kihirdetendő.

Szalkai

Eredeti, géppel írott tisztázat, a „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú lapos pecséttel (levélfejléc helyett), valamint azonos szövegű körpecsétjével, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

A lap alján kézírással, ceruzával: „érk. II9. reggel 8 óra – két olvashatatlan kézjegy”

461. d.)
1945. január 8.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka körlevele a rendészeti körzeti parancsnokságoknak az őrszemélyzet cseréjéről, a parancsnokok felelősségéről, a leváltottak bűncselekményeiről, a szolgálatot teljesítők névjegyzékéről és az új igazolványokról

KÖRLEVÉL

III.³ sz. rendészeti körzeti Parancsnokság

Felsőbb utasításra a rendészeti őrszemélyzet a lehetőség szerint ki lett cserélve. Ez azt szolgálja, hogy az őrszemélyzet válogatott emberekből legyen összeállítva. A múlt szomorú tapasztalatait akarom elkerülni, amikor ezt vállaltam.

² A kipontozott részbe utólag, kézzel, piros színű ceruzával írták a római sorszámot.

³ A kipontozott részbe utólag, kézzel írták a római sorszámot.

Vállaltam kötelességszerűen abban a reményben, hogy bajtársaim, a körzeti parancsnokok ebben segítségemre lesznek.

Minden egyes emberért, aki szolgálatát nem úgy teljesíti, mint ahogy azt a köz megkívánja, a parancsnokot teszem személyesen felelőssé. A legkisebb kiengedés, a legkevesebb panasz elegendő lesz ahhoz, hogy ezért Önöket személyileg felelősségre vonjam. Nem tűrhetem tovább azt, hogy a rendőrség őrszemélyzete olyanokból álljon, akik a szó legszorosabb értelmében károsak a közre. Hullarablók módjára fosztogattak, fegyelmetlenek voltak, kötelességüket a legkisebb mértékben sem teljesítették. Szeretném ezt, mint ahogy ezt személyesen is megígérték, hogy ez a jövőben ne forduljon elő.

Fenti körülmények biztosítására elrendelem az őrszemélyzet szolgálatot teljesítő személyeinek névjegyzékbe való összeállítását (személyi adatok, születési év, hely, lakás), és azok részére új, magyar-német szövegű igazolványt fogok kiállítani, és ez alap lesz arra, hogy lekontrollálhassuk azt, hogy ki teljesít szolgálatot, és ki nem. Kontroll lesz ez arra is, hogy illetéktelen és jogtalan igazolvánnyal rendelkezők és karszalagot viselők nincsenek-e az őrszemélyzet között, mert őrszemélyzeti szolgálatot ezután csak az teljesíthet, aki ilyen új igazolvánnyal lesz ellátva. Nem tudom eléggé hangsúlyozni fenti utasításom legpontosabb betartását, és ezért elvárom annak pontos és lelkiismeretes teljesítését.

Szalkai

Eredeti, géppel írott tisztázat, „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú lapospecséttel (levélfejléc helyett), valamint azonos szövegű körpecsétjével, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

A lap alján kézzel írva: „érk. II/9. reggel 8.”, valamint két olvashatatlan kézjegy.

A lap hátoldalán kézzel írva nagy római III., mellette: „A túloldali rendelkezést tudomásul vettük. 945. II/9. Gonda Sándor őrpk., Goldner Imre, Schwarcz Jenő”

461. e.)
1945. január 8.

A Gettórendőrség élelmezési létszámlistája

Rendőrségi élelmezési létszámlista

Parancsnokság.....	36 fő
Törzsszárad.....	396 fő
I. sz. körzet.....	37 fő
II. sz. körzet.....	46 fő
III. sz. körzet.....	34 fő
IV. sz. körzet.....	38 fő

V. sz. körzet.....	48 fő
VI. sz. körzet.....	73 fő
VII. sz. körzet.....	35 fő
VIII. sz. körzet.....	44 fő
IX. sz. körzet.....	37 fő
X. sz. körzet.....	<u>56 fő</u>
összesen:	880 fő

Eredeti, géppel írott tisztázat, a főparancsnokság lapos bélyegzőjével (levélfejléc helyett,) aláírás nélkül.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

A jelentés mellett található a következő napokon készült létszám-összesítések. Ezek szerint a Gettórendőrség létszáma így alakult: január 9. – 890 fő; január 10. – 905 fő; január 11. – 900 fő; január 13. – 949 fő; január 14. – 727 fő; január 15. – 780 fő.

462. a.)
1945. január 9.

**Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka tájékoztatja a körzeti elöljárókat:
megkezdik az új igazolványok kiállítását, névjegyzékek benyújtását kéri**

I. sz. körzeti Elöljáró Úrnak¹

Tegnap i körözüvényünk kiegészítéseképpen tudatom Önökkel, hogy az azzal kapcsolatos új igazolvány kiállítását a rendészeti Főparancsnokság ma kezdi meg, ezért a régi igazolványok azoknak kicseréléséig érvényel bírnak. Kérjük az előljáró Urakat, egy névjegyzékben állítsák össze úgy a saját, mint a hozzájuk beosztottakat, és juttassák el azt a Rendészeti Parancsnokságra (Síp u. 12. I. 22.). (Névjegyzék adatai: név, születési év, hely, lakás.) Felhívjuk figyelmüket arra, hogy a névjegyzékbe csak azokat vegyék fel, akiknek szabad mozgása meghatározott időn túl létfontosságú, mert ezzel kapcsolatosan a hatóságoktól szigorú utasítást kaptunk.

A Tanács megbízásából

Szalkai

Eredeti, géppel írott másodlat, „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú lapospecséttel (levélfejléc helyett), valamint azonos szövegű körpecsétjével, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Ungár Sándor, a nagy gettó V. körzetének előljárója még aznap beterjesztette a Gettórendőrség Főparancsnokságának munkatársai névsorát, ezen húsz fő személyi adatai (név, születési hely, dátum és jelenlegi lakcím) szerepeltek.

462. b.)
1945. január 9.

**Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka tájékoztatja a Rendészeti
Parancsnokságokat: a Síp u. 17. sz. alatt mentőállomás létesült**

K Ö R L E V É L
III.² sz. rendészeti Parancsnokság

Tudomására hozom az összes körzeti Parancsnokságoknak, hogy a Síp u. 17. sz. alatt (Dinner féle helyiség) mentőállomás létesült, ezen mentőállomás mű-

¹ A kipontozott részbe utólag, kézzel írták a római sorszámot. A címzés mellett a jobb margón ugyancsak kézzel, tintával írva: „Másolat”.

² A kipontozott részbe utólag, kézzel írták a római sorszámot.

ködési körébe tartozik a becsapódások által okozott és egyéb sérülések és sebesülések, szülések ellátása, valamint sürgős esetben betegek kórházba való szállítás, sürgős műtét stb.

Amikor a körzetparancsnok figyelmét *fentiekre*³ felhívom, megjegyzem azt, hogy ezen mentőállomás szolgálatkörébe nem tartozik a betegek megvizsgálása, ezek mindenkor a körzeti orvoshoz utalandók.

A rendészethez tartozó betegek ellátását fenti mentőszolgálat orvosai látják el.

Ezen körlevél a rendészeti parancsnokságokhoz beosztottak előtt is kihirdetendő.

Szalkai

Eredeti, géppel írott tisztázat, „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú lapospecséttel (levélfejléc helyett), valamint azonos szövegű körpecsétjével, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Az irat felzetén hat [olvashatatlan aláírás], valamint Schwarcz Jenő aláírása látható; hátoldalán kézzel, tintával írva: „Tudomásul vettük: Gonda Sándor III. örpk., Goldner Imre”.

462. c.)

1945. január 9.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnokautasítása a körzeti elöljáróságoknak: állítsanak össze a házak 16–50 éves férfi lakóiról névjegyzéket, a magyar és német hatóságok munkaerőigényeinek jobb kielégítése céljából

IV.⁴ sz. körzeti Elöljáróság

Különböző magyar és német hatóságoktól naponta érkezik parancs különböző számú munkásosztatok előállítására. Ezeknek az összeállítása a legnagyobb nehézségbe ütközik, nagyon gyakran előfordult, hogy ugyanazon egyéneket kellett bizonyos munkára kijelölni. Hogy ez a jövőben ne forduljon elő, felkérem az elöljáró urakat, hogy a hozzájuk tartozó házak férfi lakóiról 16–50 éves korig egy névsort készítsenek három példányban; a három példányból egyet a házparancsnok kap meg, míg a [másik] kettő a Rendészeti Parancsnokságra, Síp u. 12. I. 22. szolgáltatandó be. A névjegyzék a következő adatokat tartalmazza: név, kor, születési hely és megjegyzés. A megjegyzési rovatban kell feltüntetni az illető beosztását (házparancsnok, h. parancsnok, rendészeti őr) vagy egyéb beosztás, mely a Tanács hatásköre alatt működik.

³ Utólag, korrektúrajellel kézzel, tintával betoldva.

⁴ A kipontozott részbe utólag, kézzel írták a római sorszámot.

Kérem még a körzeti Elöljáró Urakat, hogy a névjegyzék kitöltését a legpon-
tosabban hajtsák végre, mert ezért a felelősséget személyükben viselik.

Szalkai

*Eredeti, géppel írott másodlat, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

*1945. január 13-án a Főparancsnokság közölte a körzeti előljáróságokkal, hogy
a kért névjegyzékeket nem kapta meg, ezért a munkaerő-igényléseket közvetlenül
az előljáróságokhoz továbbítja.*

**462. d.)
1945. január 9.**

**A Gettórendőrség szabad mozgást biztosító igazolványa Róbert Gyula,
a lakáshivatal tisztviselője részére**

IGAZOLVÁNY – LEGITIMATION

Ezen igazolvány tulajdonosa R ó b e r t G y u l a
Született 1896, Budapest lakik VII. Nyár u. 7.
Beosztása lakáshivatal – körzeti beosztott
aki más célra az aláíró engedélye nélkül igénybe nem vehető. A gettó egész te-
rületén belül, tekintet nélkül a forgalomkorlátozó rendelkezésre, reggel 6 órától
23 óráig és 23 órától reggel 6 óráig szabadon közlekedhet.

GETTÓRENDÉSZETI PARANCSNOKSÁG
Szalkai

A TANÁCS
Domonkos

*Eredeti, géppel írott magyar és német nyelvű tisztázat, a Gettórendőrség Főpa-
rancsnoksága és a Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottsá-
ga körpecsétjével, a körpecsétekben Szalkai Ernő, illetve Domonkos Miksa saját
kezű aláírásával.*

MZSL-XXIV-B-5-c.

463.
1945. január 9.

**A Zsidó Tanács Gazdasági Osztályának megküldik a nagy gettóban hősi halált
halt rendőr, Tamási Ferenc személyi iratait**

T. Gazdasági Osztály, Klein Igazgató Úr

Megőrzés végett átküldjük az V. sz. körzet Rendőrparancsnoksága által be-
küldött Tamási Ferenc 4.844 sz. államrendőr – aki a legutóbbi bombatámadás
alatt hősi halált halt – hagyatékát. Alul felsorolt részletezés szerint:

- 1 fekete bőrtárca
- 1 vásárlási könyv
- 1 elosztási igazolvány
- 1 1/2 áru vasúti igazolvány
- csend. szolg. utasítás
- jogosítvány helysz. bírságokról
- igazolvány hiv. eskü letételéről
- 8 db névjegy
- élelmiszerjegyek, gömbölyű villanylámpa

[olvashatatlan aláírás]

Géppel írott tisztázat, olvashatatlan saját kezű aláírással.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.

464.
1945. január 9.

A Zsidó Tanács lakáshivatala Dobos András szülei lakásába utalja be

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS POLGÁRMESTERÉNEK
14750-14/1944 IX. számú rendelete értelmében

Beutaljuk *Dobos András*.....eddigker.
.....*Hollán*.....utca *33* házszám.....emelet...ajtó
alatti lakost/lakosokat*Szüleihez*.....-nak*VII.*.....kerület
Wesselényi.....utca*24¹*.....házszámemelet ajtó
alatti lakásának.....szobájába az összes mellékhelyiségek használatával.

A befogadó köteles lakását, annak berendezését és felszerelését a szükséghez képest a beutalttal megosztani, illetve szükség esetén a beutalt ingóságai számára lakásában kellő helyet adni.

Budapest, 1945. *I.* hó. *9.*² nap.

Fenti rendelkezést tudomásul vettem:

MAGYARORSZÁGI ZSIDÓK SZÖVETSÉGE

[olvashatatlan aláírás]

Lakáshivatal

Kelt ...*Bpest. 45. I. 9.*..... megb. [olvashatatlan aláírás].

Eredeti formanyomtatvány, kézzel, tintával kitöltve, aláírásokkal.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

¹ A formanyomtatvány kipontozott rovataiba kézzel, tintával írták be az egyes adatokat.

² A formanyomtatvány eredetileg 1944-es évszámú volt, ezt kézzel, tintával javították 1945-re, a hónapot és napot is utólag, kézzel, tintával írták be.

465.
1945. január 10.

**Vajna Ernő, Budapest védelmére kirendelt nyilas pártmegbízott rendelkezése:
a gettóba csak különleges engedéllyel lehet belépni**

RENDELET

A rendkívüli helyzetre való tekintettel a mai naptól kezdve a gettóra vonatkozólag a következőket rendelem el.

Közlekedés csak két kapun keresztül lehetséges, és pedig: Wesselényi utca mindkét végén. Belépni Rottmann Kurt, a Nyilaskeresztes Párt Hungarista Mozgalom, Budapest Főkerület vezetője, Nidossy Imre alezredes, Budapest karhatalmi vezetője, a VII. kerület pártszervezet vezetője, vagy a zsidó ügyek miniszteri kormánybiztosa [Lőcsey István] által láttamozott szolgálati jeggyel, illetve igazolvánnyal lehet. Aki ilyen szolgálati jegy, illetve igazolvány nélkül lép a gettó területére, azt az ott elhelyezett karhatalmi alakulat azonnal felkoncolja.

A gettóval kapcsolatos minden hivatalos ügyben a gettó területén működő teljhatalommal megbízott zsidótanáccsal, a Nyilaskeresztes Párt Hungarista Mozgalom összekötőjével, vagy az ügyeletes rendőrtiszttel lehet tárgyalni.

KITARTÁS!

ÉLJEN SZÁLASI!

Dr. Vajna Ernő s. k.
Budapest védelmére rendelt
pártmegbízott

A másolat hitelül:
Budapest, 1945. január hó 10-én
rendőrhadnagy
miniszteri biztos

*Eredeti, írógéppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

Jelentés a budapesti svájci követségnek: hat jugoszláv állampolgárt a nyilasok kiraboltak és a Dunába lőttek

A Svájci Követség részére.
Idegen Érdekek Osztálya
(Jugoszláv osztály)

Budapest

A következő jelentést legyen szabad előterjesztenem: A jugoszláv osztálynak tudomása van arról, hogy mi 16 jugoszláv, akiknek erre vonatkozólag a követségünktől még külön értesítés volt a kezünkben, amely a mi panziókhöz, a „Parlament” panzióhoz volt címezve, e megerősítés szerint az ő védelme alatt laktunk ott, mindannyian rendes eredeti okmányokkal (védlevelekkel és érvényes útlevelekkel) voltunk ellátva.

Körülbelül január 3-án iratainkat megvizsgálta úgy a házparancsnok, mint helyettese, és rendben és érvényesnek találta ezeket. Az első vizsgálatot Váczi úr végezte, a volt Légo.-parancsnok, aki jóakarattal viseltetett velünk, jugoszlávokkal szemben, de egy nyilas a házból lelőtte őt. Aznap este a pincében külön lettünk választva, és bombatalálatot kaptunk, amiért először barátokhoz, a Zoltán utca 12. sz. alatti házba menekültünk, de mivel nem volt hely, visszamentünk a Zoltán u. 6. számú házba. Mivel ott nem volt mindenki számára hely, néhányan a környéken helyezkedtek el, és csak

Dr. Koch Árpád és felesége
Dr. Gál József és felesége
Krishaber Jenő és felesége

Dr. Fischer Alfréd Osijekből maradtak a házban, és a Vöröskereszt alkalmazottaival együtt egy nyomorúságos raktárban lettek elhelyezve. Ugyanebben a házban van elhelyezve a vöröskeresztes tábor gyerekek részére, melynek védnöke a meggyilkolt Váczi volt. A nyilasok közül Kiss Gyula lakott a házban, akinek az volt a különleges feladata, hogy a főnöke, Fehér felett őrködjön. Váczi agyonlövéséig méltányosan viselkedett velünk szemben, de sokszor fenyegetőzött mindannyiunknak. A házban lakott még Barát főhadnagy, aki az egyik napon egy beszédet tartott az összes jugoszlávoknak, amelyben kifejtette, hogy zsidók között nincsen különbség, mindegy, hogy egy zsidó amerikai, jugoszláv stb. Kiss Gyula is jelen volt. Egy óra múlva visszajött és kijelentette, hogy ő Budapest városparancsnoka, és a jugoszláv zsidóknak, valamint a Vöröskeresztnek nem kell félniük, és nyugodtan alhatnak, mert az erőszakosságoknak vége, ő kezkesedik arról, hogy a házban még razziát sem fognak tartani. Ezután még szappant és gyertyát adott a jugoszlávoknak.

Tegnapelőtt, azaz január 8-án este mégis megjelentek nyilasok a házban, 7 honfitársunkat teljesen kirabolták és elvezették. Az asszonyokat a Vöröske-

reszt alkalmazottaival külön vezették; a férfiakat külön először a pártirodába, ahol verték őket, és azután a Duna-partra, ahol a nyilasok hátulról lelőtték őket. Egyedül Dr. Koch Árpádnak sikerült sértetlenül megmenekülnie, és személyesen beszámolni a történetekről. A mi honfitársaink összeszedésénél a Zoltán u. 6. sz. alatti házban segítettek úgy Barát főhadnagy teljes egyenruhában, mint Kiss Gyula nyilas; az átadásunknál is közreműködtek.

Először az asszonyokat vezették el, közöttük voltak azok a Vöröskeresztől és egy 15 éves fiú, azután a férfiakat, amelyek közül mint szemtanú és egyetlen életben maradt, Dr. Koch menekült meg.

Amikor Dr. Koch le akarta magát igazolni, kijelentették, hogy a követség igazolványai december 15. óta érvénytelenek.

Ily módon 6 jugoszláv állampolgárt öltek meg, amelyek [sic!] szabályos, valódi iratokkal voltak ellátva, és a rendőrségen és a KEOKH-nál szabályosan be voltak jelentve, és érvényes tartózkodási engedéllyel rendelkeztek.

Tisztelettel:

Géppel írott másolat, aláírás nélkül.

BFL-XXV-934/1945. Kiss Gyula iratai

Az irat felzetén 1945. január 8-i dátum látható, tartalma alapján kelteztük át.

467. a.)
1945. január 10.

**A VKNB Szükségkórházainak Központi Igazgatósága levélben kéri a nagy
gettó egyik körzeti elöljáróját: járjon közbe letartóztatott zsidók szabadon
bocsátása érdekében**

Igen Tisztelt Elöljáró Úr!

Ma délután, kb. 1/2 3-kor Dr. Róth Pál, hatósági összekötőnk bement a gettóba, mert hallotta, hogy őrségünk egy tagját a nyilasok elfogták, és ő a nyilaskeresztes párt szolgálati jegyét vitte magával, hogy a fiút kiszabadítsa. Közben jött a hír, hogy Dr. Róth Pált is felrakták a nyilasok a teherautóra, és magukkal vitték a Rákóczi út irányába. Ugyanezen a teherautón volt Radó és Horner Vilmos is, az Abonyi utcai századból. Közben telefonkérésünkre vitéz Molnár főfelügyelő úr kiküldött két rendőrt, akik azonban, minthogy az autó már elment, dolguk végezetlenül visszamentek.

Nagyon kérjük igen tisztelt Elöljáró Urat, szíveskedjék Lőcsey kormánybiztos úrral érintkezésbe lépni, hogy ezeket az embereket kiszabadítsa.

Sürgős intézkedést kérve vagyunk
kiváló tisztelettel

[olvashatatlan aláírás]

Géppel írott, eredeti tisztázat, a „Genfi Nemzetközi Vöröskeresztbizottság Szükségkórházainak Központi Igazgatósága” feliratú fejléces levélpapíron, olvashatatlan saját kezű aláírással.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

A levél mellett található egy kísérő levél „Kedves Szidi!” megszólítással. Ebben Szalkai Ernő kérte a címzettet, Feldmann Szidóniát, hogy a fenti levelet juttassák el Stöckler Lajos elöljáróhoz vagy Domonkos Miksa századoshoz, hogy a legsürgősebben intézkedjenek „az emberek szabadon bocsátása iránt”. Szalkai még hozzáfűzte: „Ha az elöljáró úr nem lenne bent, úgy próbáljanak utána telefonálni, és ha ez nem sikerül, úgy Domonkos százados úr telefonáljon azonnal Lőcseynek.”

467. b.)
1945. január 10.

**Domonkos Miksa „szolgálati jegy”-gyel igazolja az a.) alatt közölt iratban
említették hivatalos beosztását és kéri szabadon bocsátásukat a nyilas
„pártkarhatalomtól”**

SZOLGÁLATI JEGY

Igazoljuk, hogy HORNER VILMOS és RADÓ IVÁN az Abonyi utca 7/9. sz. alatt létező katonai felszerelési raktárak kezelői. Nevezettek állandóan parancsnokságuk utasításából szolgálati ügyben bejárnak a zárt gettó területére. Említett szolgálati helyük a német SS IX. sz. hegyidandár felügyelete alatt áll, ahol ők maguk állományban vannak. Parancsnokuk neve: OCSKAY LÁSZLÓ m. kir. honvéd százados úr.

Jelen igazolást azzal a kéressel adjuk ki, hogy a két említett katonai személyt – akik jogosultak voltak belépni – szabadon bocsájtani és parancsnokságukhoz útnak indítani, illetve kétely esetében, oda bekísértetni szíveskedjenek.

A GETTÓ RENDÉSZETI PARANCSNOKA

Dr. Domonkos

T. Pártkarhatalom
Budapest

Géppel írott, eredeti tisztázat, „Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottsága” feliratú körbélyegzővel, Domonkos Miksa saját kezű aláírásával.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

468. a.)
1945. január 10.

**A Gettórendőrség Főparancsnoksága értesíti a Gazdasági Hivatalt:
a IV. körzet beszolgáltatotta az agyonlőtt Singer Sándor pénztárcáját**

SZOLGÁLATI JEGY

Mellékelten átküldöm a IV. körzet által beszolgáltatott pénztárcát, melynek tulajdonosa Singer Sándor volt. A pénztárcában különböző igazolványokon kívül P 290.- készpénz volt.

Fent nevezettet 1945. január 9-én du. 16^h45-kor a Nyilaskeresztes Párt egy tagja lőtte agyon. Eltemetéséről a Körzetparancsnokság hivatalból gondoskodik.

Gazdasági Hivatal
Klein Imre igazgató úrnak!
Mellékletek.

*Eredeti, géppel írott másolat.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.
Az iraton kézírással a következő feljegyzés olvasható: „1 db levéltárcát P 290.- tartalommal átvettem. 1945. I. 10. [olvashatatlan aláírás].”*

468. b.)
1945. január 10.

**A Gettórendőrség Főparancsnoksága utasítja a VII. számú körzet
parancsnokát: akadályozza meg egy üzlethelyiség további fosztogatását**

SZOLGÁLATI JEGY

Akácfa u. 30. sz. alatti Corvin kerékpár és műszaki üzlethelyiség, mely a Wesselenyi utcai oldalán van a háznak, bombasérülés miatt megrongálódott. Most kapott értesülés szerint ezen üzlethelyiséget az utcán keresztül fosztogatják, teljesen érthetetlen előttem, hogy ilyesmit az őrparancsnokság nem vesz észre. Nem tudom akkor, hogy tulajdonképpen mi a teendő[je]. Mint már személyesen hangsúlyoztam, nem fogok tűrni ilyen mulasztásokat. Azonnali őrségállítást kérek, és felhívom az őrparancsnok figyelmét arra, hogy ebből az üzlethelyiségből egy gombostű sem tűnhet el, mert ezért személyében teszem felelőssé.

Itt jegyzem meg, ha még egy alkalommal előfordul, hogy a fentihez hasonló bejelentést kapok, hogy arról a körzetparancsnokság nem tett jelentést, kénytelen lennék ezt megfelelő módon megtorolni.

VII. sz. rendészeti körzetparancsnokság

*Eredeti, géppel írott másodlat, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

468. c.)
1945. január 10.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka utasítja a Lakáshivatalt a Síp u. 12. II. számú óvóhelyén tartózkodó „munkaszolgálatosok” elhelyezésére

SZOLGÁLATI JEGY

Több ízben kaptak utasítást különböző szervek, hogy a II. sz. óvóhelyen tartózkodó ún. Muszosokat és az ezekhez tartozókat kilakoltassák. Ez nem sikerült ezideig, mert a Muszosok nagy része ápolásra szoruló beteg és hadirokkant, és ezek az óvóhelyet elhagyni nem akarják, mert nem áll rendelkezésre más, szerintük megfelelő helyiség.

Felkérem a T. Hivatalt, haladéktalanul intézkedjen aziránt, hogy ezen cca. 121 főből álló társaság elhelyezhető legyen. Aczél főorvos úrral való megállapodásom folytán ő hajlandó ott, ahol fentiek elhelyezve lesznek, megfelelő orvosi és ápoló személyzetet beállítani, minthogy az óvóhelyen lévő helyzet annyira az egész épület, sőt esetleg másoknak is a legkárosabb következményekkel járhat, várom azonnali intézkedésüket. Megjegyezni kívánom, hogy e létfontosságú, mindannyiunk egészségét és életét veszélyeztető helyzet elintézése annál is inkább fontos, mert az épületben tartózkodó tisztviselők szükség esetén az óvóhelyre nem mehetnek le annak a mostani túlszűfolttsága miatt is, és mert az egyes számú óvóhelyet az államrendőrség részére kellett rendelkezésre bocsájtani. Kérem ennek alapján is sürgős és azonnali intézkedésüket.

T. Lakáshivatal

Szalkai

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

468. d.)
1945. január 11.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka utasítja a Műszaki Osztályt: a c.) alatt közölt iratban szereplő „munkaszolgálatosok” áthelyezése érdekében hozassák rendbe a Wesselényi u. 14. sz. ház hátsó részét.

SZOLGÁLATI JEGY

A Tanácstól nyert utasítás alapján a Síp u. 12. sz. alatti székház II. sz. óvóhelyét ki kell ürítenünk. Ezen óvóhelyre az épületben tartózkodó tisztviselők részére van sürgős szükség. Az óvóhelyen jelenleg cca. 125 főből álló Musz csoport van,

akiknek elhelyezése a legfontosabb feladat. A Lakáshivatal átirata folytán ezek részére a Wesselényi u. 14. sz. ház hátsó traktusa volna elhelyezésükre megfelelő. Minthogy ezen házat bombasérülés érte, az ablakok hiányosak. Felkérem a műszaki osztályt, hogy ezen ház ablakait a legsürgősebben csináltassa meg üveggel (vagy lemezzel), hogy oda a fent említett csoport behelyezhető legyen.

T. Műszaki Osztály

Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.

MNL OL-K150-XXI-1944-45.

Január 15-én szintén „szolgálati jegy”-gyel utasították Domonkos Miksa századost, hogy miután „a muszosok nagy része rokkant, onnan eltávozni semmi körülmények között nem hajlandó, annak dacára, hogy a Lakáshivatal részéről számukra külön ház lett megjelölve... a kiürítés céljára a M. kir. Államrendőrség karhatalmát igénybe venni szíveskedjék.”

468. e.)

1945. január 10.

Szalkai Ernő, a Gettőrendőrség főparancsnoka utasítja a Törzsszázad parancsnokát húszfős rendészeti csoport felállítására, a Síp u. 12. sz. ház rendjének biztosítása érdekében

SZOLGÁLATI JEGY

Holnap, azaz 11-én reggel 8 órától kezdve a Törzsszázad 20 tagból álló rendészeti csoportot állít fel. Ezen rendészeti csoport vezetőjéül csoportvezetőt rendelnek ki. Ezen 20 tagú csoport lesz kötelezve arra, hogy a Síp u. 12. sz. Székház rendjét a legnagyobb mértékben fenntartsa. Kérem ezen rendészeti öröket úgy kiválogatni, hogy mindenkor feladatuk magaslatán legyenek. Holnaptól kezdve az államrendőrség egy szakasza bevonul a Székházba. Parancsnokuk az I. em. 15. sz. bejárótól balra lévő szobában fog tartózkodni. Ezért elrendelem, hogy főlépcsőházi feljárónál 2 vagy 3 őrszem tartózkodjon, és ott csak a Tanácsstag Urak, a tisztviselők, és más beosztottak, előljárók, Légo. parancsnokok, rendészeti parancsnokok engedhetők fel. Minden félforgalom ezen kívül a hátsó lépcsőre, második udvar terelendők. Ugyanezen lépcsőház első emeleti feljárójánál két-három rendészeti őr áll őrt. Négy rendészeti őr a II. em. 33. sz. kétoldali bejárónál helyezendő el, két rendészeti őr a 18-as szobánál helyezendő el. 2 rendészeti őr a 15-ös szobában nyer elhelyezést. Ezen 15-ös szobánál elhelyezendő két rendőr tölem kap külön utasítást arra vonatkozólag, mi a teendője, míg a többiek kioktatására a Törzsszázad parancsnokát és helyettesét kérem fel. Egész válogatott emberekből kell fenti őrszemeket kiállítani, és a meg nem nevezett szám feletti rendészeti örök lesznek azok, akik állandóan a folyosó rendjét kell, hogy irányítsák. Nagy súlyt helyezek arra, hogy ezen utasítást [sic!]

a legpontosabban és hibátlanul legyen betartva, mert nem engedhető meg az a káosz, az a szertelen ide-oda mászkálás, járás-kelés, ami itt a Székházban történik. Az ellenőrzést magam is gyakorolni fogom, de elvárok olyan intézkedést, hogy személyes közbelépésemre ok ne legyen.

Szalkai

*Eredeti, géppel írott másodlat, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

**468. f.)
1945. január 10.**

**Heller Jakab, a IV. gettókörszet helyettes rendészeti parancsnoka
„szabadmozgási igazolvány”-a**

IGAZOLVÁNY – LEGITIMATION

Ezen igazolvány tulajdonosa: H.e.l.l.e.r...J.a.k.a.b
született: 1876. Turdos[s]in.....lakik: Klauzál u. 21.....
beosztása: IV. körzet h. gettórendészeti parancsnok.....
aki más célra az aláíró engedélye nélkül igénybe nem vehető. A gettó egész területén belül, tekintet nélkül a forgalomkorlátozó rendelkezésre, reggel 6 órától 23 óráig és 23 órától reggel 6 óráig szabadon közlekedhet.

GETTÓRENDÉSZETI PARANCSNOKSÁG
Szalkai

A TANÁCS
Domonkos

Eredeti, géppel írott, magyar és német nyelvű tisztázat, a Gettórendőrség Főparancsnoksága és a Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottsága körpecsétjével, a körpecsétekben Szalkai Ernő, illetve Domonkos Miksa saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

469. a.)
1945. január 11.

**Berend Béla főrabbi, a Zsidó Tanács tagja részletes adatszolgáltatásra utasítja
a Gettórendőrség vezetőjét**

A Gettórendészet
tekintetes Vezetőjének

Budapest.

Utasítom a Rendészet Vezetőjét, hogy

- a./ a rendészet szervezetéről,
 - b./ az őrszobák elhelyezéséről,
 - c./ a tisztek és legénység számáról, lehetőleg személyi adataikkal együtt,
 - d./ a rendészet eddigi működéséről
- 24 órán belül részletes jelentést tegyen.

Dr. Berend Béla
főrabbi tanácsstag

Géppel írott, eredeti tisztázat, Berend Béla saját kezű aláírásával, a Zsidó Tanács körbélyegzőjével, hátoldalán kézzel, ceruzával: „Stöckler [olvashatatlan]-nek”.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Fenti utasítás egy másolati példányára a következő megjegyzést vezette rá a gettórendészet vezetője, Szalkai Ernő: „Alulírott igazolom, hogy fenti szöveg eredetijét dr. Berend Béla főrabbi tanácsstag küldöncétől a mai napon átvettem. Gettórendészet vezetője. Szalkai. 1945. jan. 11. de. 10.”

469. b.)
1945. január 11. körül

Szalkai Ernő válaszejelentése Berend Bélának az a.) alatt közölt utasításra

Nagyságos
Dr. B e r e n d főrabbi Tanácsstag
Úrnak

Budapest

Egy utasítást kaptam, melyre különböző pontok szerint kellene beszámolnom a Gettórendészet munkájáról.

Én egy megszervezett rendészetet vettem át, melynek a vezetője Szirt hadnagy úr volt, én egy teljesen ismeretlen munkakörbe kerültem, amely olyan hatalmas munkát ró rám, hogy képtelen vagyok a felsorolt pontokra érdemben és lényegben válaszolni.

A rendelkezésemre álló adatokat alant közlöm.

b./ örszobák elhelyezése:

- I. sz. körzet Wesselényi u. 5. sz. üzlet
- II. sz. körzet Kazinczy u. 10.
- III. sz. körzet Nagy Diófa u. 19. soutterrine
- IV. sz. körzet Akácfa u. 25. üzlet¹
- VI. sz. körzet Wesselényi u. 26. üzlet
- VII. sz. körzet Dob u. 51. pince
- VIII. sz. körzet Rumbach u. 6. üzlethelyiség
- IX. sz. körzet Holló u. 1.
- X. sz. körzet Klauzál tér 14., Csányi u. oldal
- Törzsszárad: Síp u. 12.

c./ A tisztek és legénység száma cca. 1.000 fő. Személyi adatokat nem közölhetek, mert most van a személyzet kicserélése folyamatban, az új igazolványok kiállítása után ez rendelkezésre fog állni.

d./ A rendészet eddigi működéséről csak annyiban tudok beszámolni, amennyi időt én annak kebelén belül eltöltöttem, ez alatt az idő alatt viszont úgy torlódtak az események, és ez annyi mindenből áll, hogy annak részletezése legalább 48 órát venne igénybe, ha ezt rendelkezésemre bocsájtják, készséggel teljesítem.

1944. dec. 29.²

Teljes tisztelettel:

Szalkai

*Géppel írott tisztázat, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

469. c.)

1945. január 11.

Szalkai Ernő, a Gettőrendőrség főparancsnoka utasítja a körzeti parancsnokságokat a nyomozó osztály munkájának támogatására.

SZOLGÁLATI JEGY

A rendőrség kötelékénél működő nyomozó osztály közegei egyes körzeti rendészetek részéről sok esetben nem részesülnek eljárásaik során abban a hatékony támogatásban, amelyet a szolgálat érdekében megkívánok.

¹ Az eredetiben hiányzik az V. körzet, a IV. után a VI. következik.

² A dátumot Szalkai tintaceruzával írta a jelentés végére. Mivel Berend utasítása 1945. január 11-én kelt, lehetséges, hogy Szalkai azt a dátumot jelölte meg, amikor átvette a Gettőrendőrség irányítását.

Nyomatékosan felhívom a körzeti Parancsnokságokat, hogy a nyomozó osztály működését a legmesszebbmenőleg támogassák, részükre szükség esetén karhatalmat bocsássanak rendelkezésre, s [annak] érdekében mindent kövessenek el, hogy a nyomozók munkáját elősegítsék, hogy az hatékony és eredményes legyen.

A nyomozóosztály (vezető Bán Ernő százados) hivatalos megkeresését haladéktalanul intézzék el.

Szalkai

..... sz. körzeti Rendészeti parancsnok

Eredeti, géppel írott tisztázat, „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú lapospecséttel (levélfejléc helyett), azonos szövegű körpecséttel, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

470. a.)
1945. január 12.

Dr. Berend Béla főrabbi jelentése a Zsidó Tanácsnak a Wesselényi utca 27. és 29. számú házakban történt rablásokról és gyilkosságokról

JELENTÉS

A Zsidótanács képviselőjében a mai napon (1945. január 12.) reggel 1/2 10 órájában a M. Kir. Államrendőrség és a Nyilaskeresztes Párt bizottságával karöltve kiszálltam a Wesselényi u. 27., 29. sz. házakba, ahol a vegyesbizottság által lefolytatott kihallgatások során az alábbi tényállást állapítottam meg:

1945. január 11.-én csütörtökön este 22.45 óra tájban a Wesselényi utca 27. sz. házba mintegy 6-8 főből álló, részben karszalagos pártszolgálatos, részben honvéd-egyenruhát, német-egyenruhát viselő fegyveres egyének hatoltak be, egyenesen az óvóhelyre tartottak, ahol az ott lent talált zsidókat szidalmazták, bántalmazták, majd fegyverkutatók címén kutatást és motozást rendeztek, apróbb használati tárgyakat, mint töltőtoll, óra, gyufa stb. elvettek, géppisztollyal először a levegő[be] riasztólövéseket adtak le, majd pedig sorba lelőtték az ott találtak nagyrésztét úgy, hogy a 27-es számú házban 26 nőt, 15 férfit és egy kisgyermeket lőttek agyon. Túlnyomó részük fejlövést kapott.

Ugyanebben a házban az I. 5. sz. lakásba is behatoltak, ahol a konyhában fekhelyükön talált házaspárt végezték ki hasonló módon.

A Wesselényi utca 29. sz. házban nagyjában hasonló körülmények között történt a fosztogatás és gyilkosság. Az itt lefolyt garázdálkodásuknak egy áldozata van. A továbbiakban úgy látszik megzavarták őket.

Az életben maradott és sebesült tanúk előadásából az derült ki, hogy a terror-csoport 15 főből állhatott és elosztva mentek be egyidőben a két házba, hogy véres gáztettüket végrehajtsák.

Az Államrendőrség képviselője, valamint a Nyilaskeresztes Párt kiküldöttje a nyomozást megindították – előadásuk szerint eredményre fog vezetni – a legszigorúbb megtorlást helyezték kilátásba.

Dr. Berend
főrabbi, tanácsstag

Eredeti, géppel írott tisztázat, Berend Béla saját kezű aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.

470. b.)
1945. január 12. körül

A Berend Béla főrabbi által összeállított névsor a Wesselényi u. 27. sz. alatti házban 1945. január 12-én meggyilkoltokról

özv. Kohn Mihályné	1879	Úriújfalu	magánzó
Gerendási Hermanné	1897	Nyírbátor	kereskedő
Roth Sándorné	1905	Budapest	háztartásbeli
özv. Polgár Samuné	1874	Szombathely	háztartásbeli
Riza Lándori	1876	Pécs	tanárnő
Preszler József	1883	Miskolc	könyomdász
Adler Jenő	1927	Palkonya	betegápoló
Adler Árpád	1888	Nagyvárad	betegápoló
Adler Dezsőné	1922	Székesfehérvár	háztartásbeli
Rubinstein Simon	1898	Budapest	kereskedő
Rubinstein Simonné	1896	Budapest	htb.
Hoffmann Anna	1921	Budapest	nyomdász
Friedmann László	1939	Budapest	
Kramer Jolán	1905	Karcag	gyári munkásnő
Schenck Károly	1891	Léva	fogtechnikus
Schenck Károlyné	1894	Újpest	htb.
Józsa Lajosné	1892	Körmöcbánya	htb.
Weisz Gézané	1884	Budapest	htb.
Rosenberg Ferenc	1883	Kotaj ¹	kereskedő
dr. Kandel Sámuel	1884	Nagyrépény	rabbi
dr. Kandel Sámuelné	1894	Budapest	tanárnő
Gyenes Sándor	1882	Budapest	nyomdász
Vajda Béla	1896	Budapest	művész
Vajda Béláné	1911	Budapest	háztartásbeli
Vajda Árpád	1943	Budapest	
Löwinger Bernát	1879	Nagykároly	bádogos
Löwinger Bernátné	1879	Jánosháza	háztartásbeli
Ötvös Lászlóné	1898	Polgár	munkásnő
Davidovics Lajosné	1900	Budapest	háztartásbeli
Schwarcz Henrik	1878	Csáktornya	tisztviselő
Schwarcz Henrikné	1890	Budapest	háztartásbeli
Molnár Anna	1880	Mátészalka	háztartásbeli
Molnár Janka	1882	Mátészalka	háztartásbeli
özv. Karczag Zoltánné	1891	Pécs	háztartásbeli
Klor Pál	1890	Hajdúnádudvar	tisztviselő
Adler Henrik	1886	Ipolyheknyé	pincér
özv. Lerner Béniné	1892	Felsővisó	háztartásbeli

¹ Sic! Helyesen: Kótaj.

özv. Hoffmann Árminné	1884	Alsóhidegpatak	háztartásbeli
Klein Erzsébet	1928	Eger	varrónő
Gyárfás Aladár	1889	Budapest	műszerész
Gyárfás Aladárné	1890	Budapest	kereskedő
Katona Béláné	18? [sic!]	Szabadka	háztartásbeli
Tiwelier Berta	1896		

*Eredeti, írógéppel írott tisztázat, keltezés, aláírás nélkül.
ÁBTL-V. 129.355. Berend Béla iratai*

**470. c.)
1945. január 12.**

Tanúvallomás az a.) alatt közölt jelentésben leírt tömeggyilkosságról

Jegyzőkönyv

felvétel 1945. évi január hó 12. napján, X. Y. úr vallomása alapján.

A tegnapi mára virradó éjszaka VII., Wesselényi utca 27. szám alatt, a gettó területén lévő ház előtt megjelent 8-10 főből álló nyilas csoport; dörömböltek a kapun, majd erőszakkal felnyitották és minden írásbeli parancs, vagy felhatalmazás nélkül, a házmester gyávasága folytán akadálytalanul hatoltak be a házba.

A házban az udvaron talált embereket a pincébe terelték le, és ott önhatalmúlag motozást vittek véghez. A motozás folyamán állítólag körülbelül 3 deciméter mélységben találtak az egyik jelenléténél. Ezt a körülményt mint a szesztilalom kijátszását tüntették fel. Ennek megtorlása képpen az ott lévő, mintegy 65 személyt halomra lőtték. Körülbelül 40 volt a halottak száma.

Utána a nyilasok elvonultak. Az élve maradottak a halottakat felhordták az udvarra, és a holttestek még a mai nap folyamán is ott heverték, amiről személyesen szereztem meggyőződést.

Az esemény lefolyásáról a szemtanúk elbeszéléséből értesültem.

*Géppel írott másolat, aláírás nélkül.
MZSL-XX-L-1.*

471.
1945. január 12.

Korányi György gettórendőr szabad mozgást biztosító igazolványa

IGAZOLVÁNY¹

Alulírott Szövetség igazolja, hogy

Korányi György..... lakik: *Síp u. 18.*².....
a Szövetség részére mint

rendőr

teljesít szolgálatot, és ezért a gettó területén belül reggel 6 órától 23 óráig és 23 óráig reggel 6 óráig szabad közlekedést engedélyezünk.

Érvényes visszavonásig.

Budapest, 1945. I. 12.

Szalkai

Eredeti, géppel írott, kézzel kitöltött formanyomtatvány, „Géttórendőrség Főparancsnokság” feliratú bélyegzővel, a Főparancsnokság azonos szövegű körpecsétjével, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MZSL–XX-F-II.

¹ Az igazolvány jobb felső sarkában kézzel, tintával írva: „T. 1644”.

² A nevet és a lakcímet kézzel, tintával írták az igazolvány kipontozott rovataiba.

472.
1945. január 12.

Angyal István, a VII. sz. körzet parancsnoka a rendészeti élelmezéstől két sebesült gettórendőre számára fejadag kiutalását kéri

Szolgálati jegy

Két rendőrünk bombatámadás következtében olyan súlyos sérülést szenvedett, hogy szolgálatra jelenleg nem oszthatók be. Nevezettek ezzel hátrányba kerültek társaikkal szemben is, mert szolgálatképtelenségük miatt élelmezésben nem részesülhetnek. De meggyógyulásuk érdekében is szükségük volna a bősegebb élelmezésre. Méltányossági szempontból tisztelettel kérjük, hogy részükre felgyógyulásukig élelmezést kiutalni szíveskedjenek, annál is inkább, hogy az örlegénység lássa, hogy a rendészeti testület minden tekintetben minden tagját támogatja, és ezzel is ragaszkodóbb legyen hivatásához.

Rendészeti élelmezésnek

Angyal
parancsnok

Eredeti, géppel írott tisztázat, Angyal István VII. körzeti rendészeti parancsnok saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

473.
1945. január 13.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka utasítja a körzeti rendészeti parancsnokokat, éjjelente a házak kapuihoz kettős kapuőröket kell állítani.

SZOLGÁLATI JEGY

Személyesen adtam utasítást, hogy a Körzet Parancsnokok állandóan ellenőrizték, hogy a házparancsnokok végrehajtják-e azt az utasítást, hogy éjjelente a kapukhoz kettős kapuőröket állítanak-e. Itt közlöm azt is, hogy a Tanács a mai napon ugyanilyen utasítást adott ki a körzeti előljárókon keresztül is. Azonnali jelentést kérek arról, ahol fenti utasítást nem tartják be. A megfelelő megtorlásról gondoskodni fogok.

Kötelezem az őrpáncsnokokat, hogy fenti utasítást állandóan ellenőrizték.

III.¹ sz. körzeti rendészeti Parancsnokság

Szalkai

Eredeti, géppel írott másodlat, a „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú lapospecséttel (levélfejléc helyett), a Főparancsnokság azonos szövegű körpecsétjével, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Az irat alján kézzel, tintával írva: „érk. II13. és négy [olvashatatlan aláírás].”

¹ A kipontozott helyre kézzel írták a római sorszámot.

474.
1945. január 13.

Danziger Ignác, a Wesselényi u. 13. számú ház parancsnoka jelentése a Zsidó Tanácsnak: nyilas fegyveresek a ház lakóit kirabolták

Jegyzőkönyv

felvéve a Zsidó Tanácsnál 1945. január 13-án

Megjelent Danzinger Ignác, a Wesselényi u. 13. sz. ház parancsnoka és előadja a következőket:

F. hó 12-én este 22 órakor 3 nyilasruhába öltözött egyén géppisztolyokkal felszerelve bekopogtatott a kapun, és követelte, hogy engedjék be őket. Bebo-
csátás után lementek az óvóhelyre, ahol felszólították az ottlévőket, hogy összes értékeiket, órákat és 100 P-t meghaladó pénzüket adják át. Összesen 1.350 P-t 1 órát és 1 karikagyűrűt elvettek.

Időközben bejött egy államrendőrségi rendőr, aki a Népkehelyről ment éppen hazafelé, aki a házparancsnok kérésére kihívta az óvóhelyről a nyilasokat, és azokkal együtt eltávozott. A rendőr számát nem tudja megmondani, miután azt nem figyelte meg.

Kmf.

Danzinger Ignác s. k.

*Géppel írott másolat, aláírás nélkül.
MNL OL-K150-XXI-1944-45.*

475.
1945. január 13.

**Hans Weyermann, a VKNB budapesti képviselőjének igazolása Fogel László
számára: nevezett a VKNB gyógyszerbeszerzője**

W/Do.....

Alulírott, a Nemzetközi Vöröskeresztbizottság magyarországi delegátusa igazolja, hogy

Fogel László

a Wesselényi u. 44. szám alatti szükségkórház központjának, valamint az összes vöröskeresztes intézmények gyógyszerbeszerzője.

A sebesültek ellátásában szükséges gyógyszer és kötszer beszerzésének elősegítése végett kérjük munkájában és szabad mozgásában elősegíteni.

Eredeti, géppel írott tisztázat, a VKNB magyarországi delegátusa francia nyelvű fejléces levélpapírján, a képviselőt francia nyelvű, piros színű körpecsétjével, Hans Weyermann saját kezű aláírásával, Fogel László igazolványképével, a képviselőt körpecsétjével.

MZSL-XX-F-II.

476.
1945. január 14.

Vértes Jenő kórházgondnok szabad mozgást biztosító igazolványt kér a Zsidó Tanácstól a Kazinczy utca 23–25. szám alatti gyermekkórház alkalmazottai részére

Tekintetes Tanács!

Tisztelettel kérem, hogy a Kazinczy utca 23/25. sz. alatt levő gyermekkórház részére az alant felsoroltak részére szabadmozgást biztosító igazolványt kiállítani szíveskedjenek:

- 1.) Vértes Jenő kórházgondnok, ház- és légo. parancsnok,
- 2.) Boros Ödön helyettes légo. parancsnok,
- 3.) Héber Endre légo. futár,
- 4.) Sípos András légo. futár,
- 5.) Breuer Manó élelmezési vételező.

Vértes Jenő
kórházi gondnok

Eredeti, kézzel, tintával írott levél, Vértes Jenő saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Az irat alján, a bal margón Domonkos Miksa szignója látható.

477.
1945. január 14.

A Zsidó Tanács a rendőrség gettókirendeltségének vezetőjétől egy fel nem robbant bomba hatástalanítását kéri

SZOLGÁLATI JEGY

Jelentjük, hogy az Akácfa utca 37/39. sz. házzal szemben az úttest bal oldalán fel nem robbant, befürödött bomba csavarja áll ki az útburkolatból.

Egyben jelentjük azt is, hogy hasonló közvetlenül az illetékes gettón kívüli hatóságokhoz intézett bejelentéseink és segélykérelmeink eddig mindig eredménytelenek maradtak, miért is kérjük, hogy az esetleg fennálló veszély (időzített bomba?) elhárítása érdekében a tekintetes Parancsnokság a szükséges intézkedéseket közvetlenül megtenni szíveskedjék.

A ZSIDÓ TANÁCS:
Domonkos *Dr. Berend*

A M. Kir. Államrendőrség
Gettókirendeltsége tekintetes
Parancsnokságának,
Budapest, Síp u. 12.

Preventív intézkedés (lehetőleg hóval való betemettetés) végett lássa a Rendőrség vezetője.¹

D[omonkos]

Eredeti, géppel írott tisztázat, Domonkos Miksa és Berend Béla saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

A bal margón Szalkai Ernő kézjegye látható.

¹ Az utolsó mondatot más írógéppel gépelték a lap aljára.

478.
1945. január 15.

A Zsidó Tanács leiratban figyelmezteti a Wesselényi utca 13. sz. alatt működő konyha vezetőit: az élelmiszerkészletek fölött a rendelkezés egyedül a Zsidó Tanácsot illeti

Folyó hó 14-én kelt két rendbeli jelentésükre¹ válaszolva, elsősorban meg kell jegyeznünk, hogy mi dr. Váradi úron keresztül nem kértünk 50 kg. sót, hanem nevezettet utasítottuk, hogy nyomozza ki, vajon hol tárol[ják] Önöknél a raktáron lévő sót, és mennyi van belőle, mert előző felszólításunkra azt a különös választ kaptuk, hogy só egyáltalában nincsen. Sajnálatusunkra kénytelenek vagyunk tisztázni, hogy a Tanács a legfelsőbb hatóság, amelynek rendelkezéseit kivétel nélkül mindenki – minden körülmények között követni köteles, és nem szívesen állapítjuk meg, hogy Önöknél kísérlet történt egy ilyen utasítás megkerülésére.

A Nemzetközi Vöröskeresztől származó élelmiszer felett a gettó területén természetesen csak a Tanács rendelkezik. A Tanácstól az egyes konyhák és más szervek megkapják azt az árumennyiséget, amely az általános elosztókulcs szerint mindegyiknek jár. Egyetlen szervnek sincs joga ahhoz, hogy nyomatékosan azonnali választ kérjen, ellenben szíveskedjenek igényléseiket megküldeni, hogy azok birtokában intézkedni tudjunk.

Ismételten kérünk teljes raktárkimutatást, mert csak ilyennek birtokában lehet a Tanácsra ruházott és általa vállalt nagy történelmi felelősség mellett korrekt módon közel 70.000 ember ellátásáról helyesen gondoskodni.

Teljesen érthetetlen, hogy milyen alapon kérnek Önök vissza a Tanácstól 850 kg. „kölcsonadott” babot, hiszen a tanácsi élelmezési hivatalnak elfogyott a készlete, és az Önök konyhája időközben 480 kg. babot és 1.000 kg. borsót vételezett a Nemzetközi Vöröskeresztől. Egyáltalában nem értjük ezt a külön vágányt, és nem is adhatjuk hozzájárulásunkat az ilyen elkülönítéshez.

D[omonkos]

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Domonkos Miksa szignójával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

¹ Nem található az iratok mellett.

479.
1945. január 15.

**A gettó I. sz. körzeti elöljárósága jelenti a Gettórendőrség Parancsnokságának:
az előző napi bombatámadásnál munkaszolgálatosok, egy rohamosztag és egy
mentőállomás megtagadta a segítségnyújtást.**

Hivatalosan jelentjük, hogy 1945. jan. 14-én a Síp utca 18. sz. házat bombatalálat érte. Az V. emeleten, ahol a bomba becsapódott, tartózkodott 2 gyermek és 3 felnőtt, ezek segélykiáltására a házparancsnok elsősorban az ott tartózkodó munkaszolgálatosokat hívta fel mentésre, azonban ezek megtagadták a segítséget, és így a közelben lévő rohamosztaghoz, valamint a mentőállomáshoz fordult segítségért, azonban ezek is megtagadták a segítséget. Sürgős vizsgálatot kérünk lefolytatni a mulasztást elkövető vezetők ellen, mert nem csak ez az első eset, amelyben megtagadták a segítségnyújtást.

I. Körzet Elöljáróság
[olvashatatlan aláírás]

[olvashatatlan aláírás]

Eredeti, géppel írott tisztázat, az I. körzet elöljárósága két vezetőjének aláírásával, „Budapesti Gettó ___sz. Körzetének Elöljárósága” feliratú, középen hatágú csillagos körpecséttel.

MZSL-XXIV-B-5-c.

480. a.)
1945. január 15.

**A Gettórendőrség „szolgálati jegye” Martos Károly számára a Wesselényi utcai
gettókordon átlépésére**

SZOLGÁLATI JEGY

Ezen szolgálati jegy bemutatója Martos Károly, akinek engedélyezem, hogy egy bajtársa részére, aki egy bombatámadásnál tegnap súlyosan megsebesült, a Wesselényi utca 44. sz. kórházba egy takarót kivigyen.

A fennálló rendelkezések értelmében a kordonon átengedhető.

Sz[alkai]

T. Wesselényi utcai gettókapu
Őrségének

Eredeti, géppel írott tisztázat, Szalkai Ernő szignójával.
MZSL-XXIV-B-5-c.

480. b.)
1945. január 15.

**Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka „szolgálati jegye”
zsidó halottaknak a gettóba való beszállítása ügyében**

SZOLGÁLATI JEGY

3 kocsis és 12 ember összeszedendő, melyre ezennel engedélyt adok a Károly krt.
9. alatt lévő zsidó halottak behozatala céljából.

Szalkai

*Eredeti, géppel írott másodlat, a „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú
lappospecséttel (levélfejléc helyett), a Főparancsnokság azonos szövegű körpecsét-
jével, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.*

MZSL-XXIV-B-5-c.

*Az illetékes parancsnok még ugyanazon a napon közölte a Temetkezési Vá-
lалattal (Kazinczy u. 44.), hogy 10 halottat hoztak be, és azokat a Klauzál téren
helyezték el, egyben kérte sürgős elhantolásukat.*

1945. január 15.

Kimutatás a gettó kórházainak étrendjéről és a tervezett fejadagokról

Kórházak étrendje és adagjai
1945. jan. 15-től jan. 21-ig
terjedő időre

HÉTFŐ ¹	Macaroni vitapriccal ²
KEDD	Borsófőzelék
SZERDA	Buris ³
CSÜTÖRTÖK	Cirok
PÉNTEK	Paradicsom leves tésztával
SZOMBAT	Babfőzelék
VASÁRNAP	Szárított főzelék vitapriccal
Reggeli	kávé
Vacsora	3×bébéleves ⁴
	4× rántott leves

Adag per 1 f"ö:

Tészta levesbe	3 dkg.
Tészta tésztának	5 dkg.
Borsó	5 dkg.
Bab	5 dkg.
Cirok	3 dkg.
Buris	4 dkg.
Olaj	ebédhez..... 0.05
	vacsora 0.03
Burgonyaliszt.....	ebédhez..... 1 dkg.
	vacsora..... 0.05
Szárított főzelék	1 dkg.
Bébéleves	0.05
Paradicsom	4 dkg.
Vitaprice	1 dkg.
Kávé	0.05

*Eredeti, géppel írott tisztázat, aláírás nélkül.
MZSL-XX-F-1. Kind Adolf irathagyatéka*

¹ 1945-ben január 15-e hétfőre esett.

² Vitapricc, helyesen vitaprick: sóval tartósított, darált paprikakrém.

³ Buris: hántolatlan gabonatermék, árpagyöngy; a gettóban leves, főzelék készült belőle.

⁴ Bébéleves: korong alakban árusított levestűrtmény, vízzel engedték fel.

482.
1945. január 16.

**A gettó mentőszolgálat vezetőinek átirata a Gettórendőrség
Főparancsnokságának: a mentőszolgálat több sebesültet már nem tud ellátni –
a személyi és anyagi feltételek hiánya miatt**

Sajnálattal értesítem a t. főparancsnokságot, hogy a mentőszolgálat súlyos túlterhelés miatt több sebesültet nem tud ellátni, mert a mentőszolgálatosok nagy része sebesülten fekszik, azon kívül sem hordágyunk és egyéb felszerelés egyelőre nincs birtokunkban.

Remélem a holnapi nap folyamán hiányainkat pótolni tudjuk, és akkor a tőlünk megszokott, emberbaráti szeretetből táplált gyors segítség ismét a gettó szolgálatába állhat.

Fenti bejelentésem szíveskedjék az illetékes rendőrkörzetekkel tudatni, és azt, hogy az eseteket mindig a legközelebb eső kórháznak jelentsék.

Tisztelettel:

[két olvashatatlan aláírás]

*Eredeti, géppel írott tisztázat, a mentőszolgálat vezetőinek aláírásával.
MZSL-XXIV-B-5-c.*

483.
1945. január 16.

**Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka figyelmezteti dr. Brüll Dánielt,
a X. körzet előljáróját: körzetében a kapuőrség adását néhány házban a lakók
többször megtagadták**

SZOLGÁLATI JEGY

A X. sz. rendészeti körzettől jelentést kaptam, hogy a körzetükhöz tartozó Dob u. 50., Akácfa u. 62. és Kis Diófa u. 3. sz. házak nem állítanak kapuőrséget. Az Akácfa u. 57. számú házban az éjjel 1 óráig a Légo. parancsnok tartott egyedül szolgálatot, mert a lakók kijelölésüket nem veszik tudomásul.

Felkérem az Elöljáró urat, minthogy ezen házak házparancsnokainak Ön a közvetlen felettes hatósága, nevezettek ellen sürgősen eljárni szíveskedjék.

Az elintézésről értesítést kérek.

Sz[alkai]

T. X. körzeti Elöljáró úrnak
Dob u. 46/b.

Eredeti, géppel írott tisztázat, Szalkai Ernő saját kezű szignójával.
MZSL-XXIV-B-5-c.

**Schneider Imre főhadnagy tanúvallomása a Bíró Dániel Kórházban elkövetett
tömeggyilkosságról**

J E G Y Z Ő K Ö N Y V

Megjelent a követségen¹ S c h n e i d e r I m r e kivételezett főhadnagy (született: 1890. Budapest) és előadta a következőket:

1945. január 14-én a Vöröskereszt védelme alatt álló B í r ó D á n i e l K ó r h á z b a n tartózkodott, ahol leánya főműtősnő volt. Meglehetősen izgalomban éltek, mert hallották, hogy jan. 11-én a Maros utcai védett kórházban² nyilas suhancok jelentek meg, katonai kísérettel, és az ott lévő zsidó betegeket legyilkolták.

Jan. 14-én a Bíró Dániel Kórházban³ is megjelent kb. tíz órakor egy nyilas őrmester, két nyilas katona, 3 honvéd és 2 SS egyenruhát viselő katona, akik a betegeket és az ápoló személyzetet igazolásra szólították fel. Akikről bebizonyosodott, hogy zsidók, azokat meggyilkolták, a fekvő betegeket az ágyaikon, a járó betegeket pedig a kórház udvarán. Ennek megtörténte után összeszedték az ingóságokat. Távozásuk után 100-150 halott és sebesült maradt a kórházban. Azzal távoztak, hogy rövidesen visszatérnek, mert olyanokat hagytak még a kórházban, akiknek származását nem találták teljesen igazoltnak.

Schneider előadja, hogy ő maga csak terepismeretének köszönheti megmenekülését, elbújt valahol, és később átment a szomszédos Honvédkórházba. Itt megkérte annak parancsnokát, Miklós főhadnagy orvost és az éppen ott tartózkodó vezető tábornokot, lépjenek közbe, és nyújtsanak segítséget, részben a nyilasok ellen, részben a sebesültek ellátásában.

Amíg a szomszédos kórházban tartózkodott, a nyilasok beváltották ígéretüket, és visszajöttek a Bíró Dániel Kórházba, most már csak honvédkísérettel. Az épületből lövöldözést, sírást és jajgatást lehetett hallani, ami arra mutatott, hogy a visszamaradottakat is kivégezték. Röviddel ezután nagy csomagokkal jöttek ki a kórházból, és ezeket a csomagokat a Honvédkórházban (I. emelet) helyezték el.

Schneider ismételten kérte, hogy akadályozzák meg a rablást, és nyújtsanak orvosi segítséget, Miklós főhadnagy azonban ismét visszautasította ennek a kérésnek a teljesítését, kijelentvén, hogy karhatalommal nem rendelkezik. A nyilasok rablását és gyilkolását tanúként igazolhatja a Bíró Dániel Kórház házparancsnokának leánya: Juhász Vilma, aki éppen a kapunál tevékenykedett, mikor a nyilasok bejöttek és eltávoztak. Nevezett is látta, hogy a rablott holmikat a nyilasok a Honvédkórház I. emeletére vitték.

*Géppel írott másolat, aláírás nélkül.
MZSL-XX-L-1.*

¹ Valószínűleg a budapesti svájci követség valamelyik épületében vették fel a jegyzőkönyvet.

² XII. Maros u. 16., a VKNB védett kórháza.

³ Bíró Dániel Orthodox Izr. Kórház, XII. Városmajor u. 64–66.

485. a.)
1945. január 17.

Forró József, a gettó I. körzetének parancsnokhelyettese jelenti Szalkai Ernőnek, a Gettórendőrség főparancsnokának: két rendőret a németek lelőtték

Szolgálati jegy

Bejelentjük, hogy ma reggel 8 1/4-kor reggeli küldés közben a Wesselényi utcában (a Hősök temploma előtti téren) két rendőrünket a németek lelőtték. Az egyik meghalt, a másikat tüdőlövessel a kötőhelyre vitettük.

A Wesselényi u. 14. elé állított őrszemeket a német katonaság lerendelte azzal a megjegyzéssel, hogy életük veszélyeztetve van.

I. körzet parancsnokság
Forró par. hely.

Eredeti, kézzel, tintával írt tisztázat, Forró József parancsnokhelyettes saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

485. b.)
1945. január 17.

Forró József, a gettó I. körzet parancsnok helyettese kéri a Gettórendőrség Főparancsnokságát: gondoskodjanak az agyonlőtt rendőr elszállításáról

Szolgálati jegy

Wesselényi u. 9. és a Hősök temploma előtt fekszik egy lelőtt rendőrünk, neve Lampel Ignác, lakik Wesselényi u. 4. A halott elszállításáról gondoskodni szíveskedjenek, miután rendelkezésünkre nem áll senki.

I. körzet parancs. hely.
Forró József

Eredeti, kézzel, tintával írott tisztázat, Forró József saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

Cionista fiatalok kiáltványtervezetben jelentik be a Magyarországi Zsidók Népi Szervezetének megalakulását és programját

Kiáltvány
a magyarországi zsidósághoz!

A borzalom, a legszörnyűbb pusztulás és a jogfosztottak kiszolgáltatottságának 10 rettenetes hónapja áll mögöttünk. A fasiszta hordák seholsem gázoltak olyan mélyen az ártatlanul kiontott vérébe, mint a zsidó nép soraiban. Megfogyatkozva és számtalan csapástól sújtottan tekintünk vissza az elmúlt eseményekre, amelyek egymilliónyi lélekszámú közösségünk pusztulására vezettek.

Fájdalmasan kevesen maradtunk meg, de akik megmaradtunk, kötelességünknek érezzük, hogy magunk is az új és jobb világ kovácsai legyünk.

Mindenek előtt az elpusztultak emlékétől vérző szívvel emeljük kezünket a felszabadító hadsereg üdvözlésére. De nem elégedünk meg természetes érzelmeink nyilvánításával. A tettek útjára lépünk és megteremtjük a Magyarországon élő zsidók együttműködését.

Megalakítjuk a
Magyarországi Zsidók Népi Szervezetét,
mint az ország egész zsidóságának egyetlen átfogó szervét.

Okultunk az elmúlt idők tévedésein. Tudjuk, hogy [az] eddigi zsidó hivatalos szervek a hibák sorozatát követték el. Az események megmutatták, hogy a zsidóság eddigi vezetői bűnös eltévelyedés áldozatai lettek, amikor az általuk irányított zsidóságot olyan irányzatok támogatására ajánlották fel, melyek szükségszerűen a lejtőre juttatták. A tragédia beteljesedett. A vidéki zsidók öszszessége, a fővárosi zsidóság túlnyomó része a száműzetésbe, végső megsemmisülésbe zuhant és az eddigi zsidó politika még csak meg sem kísérelte a folyamat meglassítását.

A megmaradt zsidóság keserves leckékből tanult. Határozottan állítjuk, hogy tanultunk és a megpróbáltatások tanúságaként új alapokra kívánjuk fektetni a megmaradt magyarországi zsidóság életét. Az újonnan megalakított Magyarországi Zsidók Népi Szervezetének programja a következő:

1. A magyarországi zsidóság nemzeti kisebbség a nemzetiségeket megillető jogokkal és kötelességekkel.

2. A magyarországi zsidóságot, mint nemzetiséget társadalmilag, politikailag és gazdaságilag átalakítjuk és beleillesztjük a haladó szellemű társadalmak közösségébe.

3. A magyarországi zsidókat gazdaságilag talpraállítjuk és bekapcsoljuk a termelő munkába.

4. Előkészítjük a zsidók kivándorlását, mezőgazdasági és ipari átképzési lehetőségek biztosításával.

5. Minden rendelkezésre álló erővel megkezdjük a deportált zsidók visszahozatalát.

6. Rendezzük a magyarországi zsidóság jóvátételi követeléseit.

Mindezek gyakorlati megvalósítása céljából megfelelő intézményeket létesítünk és ezeket a közösség szolgálatába állítjuk.

Felhívunk Benneteket: Sorakozzatok az általunk kibontott zászló alá és ne essetek ugyanabba a hibába, mint elődeink, akik megtagadták zsidó voltukat. Felemelt fővel, nyílt tekintettel csatlakozzatok a Magyarországon is feltámadó új zsidó népi közösséghez, hogy vissza tudjuk szerezni mindazt, amit embertelenül elraboltak, leromboltak, megsemmisítettek, elhurcoltak.

M.Zs.N.Sz. így megvalósítja nagy feladatát: az új dolgozó zsidó népközösség megteremtését.

Eredeti plakáttervezet. A kinyomtatott szövegben szereplő elütéseket, helyesírási hibákat a margón szabályos korrektúrajelekkel javították, ezek jelzésétől eltekintettünk.

University of Haifa-The Historical Documentation Center-H4-b29.

487.
1945. január 18.

**Klement Adolf iskolaigazgató igazolja Sziedl Mihály soroksári kereskedő
önzetlen, zsidókat segítő magatartását**

NYILATKOZAT

Alulírott, a szfőv. VII. ker. Wesselényi u. II. Rákóczi keresk. középiskola igazgatója ezennel igazolom és szükség esetén esküvel is tanúsítom, hogy Sziedl Mihály soroksári kereskedőt 10 év óta mint feltétlenül megbízható, baloldali magatartású, szociáldemokrata párttagot ismerem, aki népellenes cselekedetekben sohasem vett részt. sőt segítségemre volt a gettóban elhelyezettek támogatásában. Soroksárról több ízben élelmiszert (kenyeret, burgonyát, kacsát stb.) hozott be, holott tudta, hogy én azt az üldözöttek rendelkezésére bocsátom. Értékes segítsége nélkül sok ember elpusztult volna. Tevékenységünkért sok üldözöttön kívül a Nemzetközi Vöröskereszt bpesti összekötő tisztje és az Országos Magyar Zsidó Segítő Akció (OMZSA) levélben is köszönetet mondott.

Klement Adolf
szfőv. keresk. középisk. igazgató
VIII. Nagyuvaros u. 12.

*Eredeti, géppel írott tisztázat, Klement Adolf saját kezű aláírásával.
MZSL-XIX-Pásztor József hagyatéka*

488.
1945. január 19.

**Domonkos Miksa és Stöckler Lajos igazolása Harangi Zoltánnak zsidómentő
tevékenységéről**

Kívánságára készséggel igazoljuk, hogy Ön, aki született Debrecenben 1913. december 7-én, és aki jelenleg a Svéd Vöröskereszt tisztviselője, 1944. április¹ hónaptól kezdve, – öskeresztény létére – a nyilasok és német fasiszták által pusztulásra ítélt zsidóság megmentésével, élete többszöri kockáztatásával és önmagát több ízben súlyos bántalmazásoknak téve ki – tevékenyen részt vett.

Domonkos Miksa

Stöckler Domonkos

Eredeti, géppel írott tisztázat, Stöckler Lajos és Domonkos Miksa saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

¹ Itt eredetileg „október” szerepelt, e szó fölé gépelték az új dátumot.

489.
1945. január 20.

Szalkai Ernő, a Gettórendőrség főparancsnoka „szolgálati jegye” új, ideiglenes igazolványok kiállításáról, a halottak elszállításáról, az üzlet- és lakásrablások megakadályozásáról

SZOLGÁLATI JEGY

Felkérem az összes őrparancsnokságokat, azonnal sürgősen jelentsék a szolgálatukban jelenleg létszámban lévőköt, akik számára ideiglenes igazolványt fogok kiállítani. A hatóságok részéről felhatalmazásunk erre még nincs, de remélni szeretném, hogy azt bizonyos formában akceptálni fogják egyelőre.

Felhívom a körzetparancsnokságokat és kihangsúlyozom, hogy csak azokat vegyék fel ebbe a névjegyzékbe, akik vállalják és kötelezik magukat munkára. Legelső feladat most, amit már közöltem, a halottak elszállítása és a rendfenntartás olyan szempontból, hogy üzlet és lakásrablások, lopások ne fordulhassanak elő. A hatóságokkal felvettük az érintkezést volt szervezetünk legalizálására, hogy ez miként és hogy fog megtörténni, pár napon belül tudhatjuk csak meg. Addig is kérem az őrparancsnokokat helyükön maradni, és megfelelő eréllyel a rendet és fegyelmet fenntartani.

A III. sz. körzet, minthogy őrszemélyzete nem volt, működését beszüntette. A III. sz. körzetet rendészetileg a VI-os körzethez osztom be.

Szalkai

IV.¹ sz. rendészeti Parancsnokság

Eredeti, géppel írott másodlat, „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú lapospecséttel (levélfejléc helyett), azonos szövegű körpecséttel, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

¹ A kipontozott helyre kézzel, tintával utólag írták be a római sorszámot.

490.
1945. január 21.

A Gettórendőrség Főparancsnoksága utasítja a körzeti parancsnokságokat oroszul vagy „kis oroszul” beszélő személyek felkutatására

SZOLGÁLATI JEGY

Felszólítom a körzetparancsnokságokat, haladéktalanul érdeklődjenek a körzetükben lévő házakban és a még rendelkezésre álló őrszemélyzet között is, hogy ki tud közülük orosz nyelven perfektül vagy kis oroszul,¹ ha ilyennel rendelkeznek, vagy ilyen jelentkezik, kérem hozzám elküldeni.

Szalkai

...sz. rendészeti Parancsnokság

Eredeti, géppel írott másodlat, a „Gettórendőrség Főparancsnokság” feliratú lapospecséttel (levélfejléc helyett), a Főparancsnokság azonos szövegű körpecsétjével, Szalkai Ernő saját kezű aláírásával.

MZSL-XXIV-B-5-c.

¹ Ruszinul.

MUTATÓK

SZEMÉLYNÉVMUTATÓ

A szakirodalmi szerzők és a bibliai szereplők nevét kurzívval szedtük; a budapesti kerületeknél a mai számozást tüntettük fel.

Ábrahám Magda, lásd **Bálint Gyuláné**

Ábrahám, pátriárka

Aczél György (Budapest, 1917. augusztus 31.–Bécs, 1991. december 6.) 1935-től az illegális kommunista párt tagja, a német megszállás után az antifasiszta és cionista ellenállási mozgalom résztvevője. Tevékenyen részt vesz zsidók mentésében, többször szállít teherautókon élelmiszert, gyógyszert a nyilas uralom idején Budapest-ről gyalogmenetekben deportáltak után. A VKNB alkalmazottjának álcázva magát gyűjtőtáborokba is bejut. Az egyik összekötő **Kasztner**, **Komoly**, illetve **Ferenczy** között. 1945 után Zemplén, majd 1948-tól Baranya megyei MDP-titkár. 1949-ben koholt vádak alapján letartóztatják, a Rajk-per egyik mellékperében életfogytiglani fegyházra ítélik, 1954-ben szabadlábra kerül, rehabilitálják. 1956. október 31-én az MSZMP egyik alapítója, 1970-től a PB tagja, 1967-től 1974-ig a KB kulturális titkára. 1974-ben felmentik, de PB-tagságát megtarthatja, a Minisztertanács elnökhelyettese. 1982-től ismét a KB kulturális ügyekért felelős titkára. 1985-ben leváltják, a KB Társadalomtudományi Intézetének igazgatója.

Aczél Rezsőné

Aczél, dr.

Ádám Istvánné, a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa

Ádám Lajos, dr., egyetemi nyilvános rendes tanár

Adametz Mária, gépíró

Adler Árpád

Adler Béla

Adler Dezsőné

Adler Henrik

Adler Jenő

Adler Lili, lásd **Schweitzer Miklósné**

Adler, dr., a VKNB tisztviselője

Adorján, a Hadviselt Zsidók Bizottságának tagja

Ágoston József (Tápiószentmárton, 1897. június 10.–?) rendőr főfelügyelő. 1921-ben lép a rendőrség szolgálatába, 1941 novemberétől 1945. október 2-ig VIII. ker. osztályparancsnok. 1945. július 20-án a II. sz. igazolóbizottság feddével igazolja. 1946-ban népbíróság elé állítják azzal a váddal, hogy 1944 novemberében a Józsefvárosi pályaudvaron durván bánt a deportált zsidókkal, még azt is megtiltotta, hogy a leplombált vagonokba vizet vigyenek. Népbírósági tárgyalásán több tanú is vallja, hogy rendőrök a pályaudvar területén nem tartózkodtak, a deportálást tábori csendőrök

végezték. Tanúk sora igazolja, hogy a nyilas uralom idején zsidókat mentett, például a Magdolna úti rendőrkapitányság épületében is. 1947. november 18-án felmentik.

Ágyanszky Lászlóné, özv.

Áhl Ignác

Alapy Henrik, dr., címzetes rendkívüli egyetemi tanár

Albert Ferencné, házfelügyelő

Aldobrandini Ágnes

Alföldi András, dr., (Pomáz, 1895. augusztus 27.–Princeton, 1981. február 12.) ókortörténész, régész, 1944-ben a budapesti tudományegyetem nyilvános rendes tanára, 1947-ben emigrál.

Alpan, Mose (Pil / Elefánt Márton / Rajec Mihály) (Lazony, 1918–Izrael, 2006) a Ha-somer Hacair tagja, a magyarországi cionista ellenállás kiemelkedő egyénisége. 1936-ban a munkácsi zsidó gimnáziumban érettségizik. 1939-től jogot és filozófiát tanul a prágai egyetemen. 1941-ben zsidó gyerekeket tanít, akiket kitiltottak a szlovák állami iskolákból. 1944 januárjában a mozgalom utasítására Budapestre utazik. Michal Solsky néven mint lengyel menekült, majd Szabó János, illetve Rajec Mihály névre szóló igazolványokkal él, és segíti a Magyarországra érkező lengyel és szlovák menekülteket. A német megszállás után a *retijukt*, a menekültek Szlovákiába való (vissza)szóktetését szervezi, és a *tijukt*, azaz az átszökést Romániába. Számos társát sikerül kiszabadítania a Margit körúti fogházból. 1946-ban feleségével, Diamant Gertrúddal érkezik Palesztinába, csatlakozik a Haogen kibucához. Kezdetben mezőgazdasági munkás, később a kibuc gumigyárának vezetője. 1958–1974 között a Kur (szakszervezeti ipari társaság) vezetőségi tagja. 1962-től Londonban közgazdaságtant tanul. 1965–1967 között Izrael gazdasági diplomatája volt Kelet-Afrikában, 1974-től ipari és gazdasági tanácsos. A magyar nyelvterületről származó zsidók múzeumának társadalmi elnöke (Cfat), a Magyarországi Cionista Ifjúsági Mozgalmak Történetét Kutató Egyesület vezetőségi tagja. 1997-ben Kuncze Gábor, a Magyar Köztársaság belügyminisztere a Bátorságért érdemjellel tünteti ki.

Alter Henrik

Alth Waldemár (Szepesváralja, Szepes vm., 1879. április 5.–?) hivatásos diplomata. 1911-ben a római magyar konzulátus ideiglenes vezetője; 1924-től a berlini, 1925-től a bécsi magyar követségen szolgál. 1929-től rendkívüli magyar követ ugyanitt, egyben megbízva a belgrádi magyar követség irányításával is. 1938-ban nyugdíjazzák.

Altman Ignác

Altmann Jolán

Aman, Fried, a svájci követség futára

Ambró Ferenc (Castel Gandolfo, Olaszország, 1890. augusztus 26.–?) adamóczi, hivatásos diplomata. 1937. március 26-tól a brüsszeli magyar követség ügyvivője, 1940. január 15-től I. osztályú követségi tanácsos, 1941. augusztus 22-től madridi magyar követ. 1944. március 19. után állásáról lemond, március 24-én a követség vezetése alól felmentik, állásából elbocsátják, magyar állampolgárságától is megfosztják.

Ambro István, budai villáját (XII. Mártonhegyi út 36.) 1944-ben a VKNB kitelepítési szálláshely céljára igénybe vette

Andránszky Lipót, megbízott vállalatvezető

Andrássy Ilona, gróf (Töketerebes, 1886. május 22.–Peterborough, Kanada, 1967. augusztus 21.), a VKNB budapesti képviselte gyermekotthonainak felügyelője,

1945–1961-ig Győrben élt. A dénesfai kastélyában lévő műtárgyakat a hatóságok lefoglalják, majd a győri Xántus János Múzeumba kerülnek; végül 1961-ben az állam ezeket megvásárolja a grófnőtől.

Andreánszky Jenő (Budapest, 1898. szeptember 9.–NSZK, 1981. április ?) honvéd alvezredes, a nyilasokkal szimpatizál, titokban pénzt gyűjt számukra az 1930-as évek végén. 1944. október 30-tól rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter a nyilas KÜM-ben, **Kemény Gábor** állandó helyettese, a 9. osztály és a KÜM I. főcsoportjának vezetője. 1945 márciusában Nyugatra távozik, állítólag a nyugatnémet kémelhárítás tisztje.

Anger, Per (Göteborg, 1913. december 7.–Stockholm, 2002. augusztus 26.) svéd diplomata, 1940 januárjától 1941 júniusáig Berlinben szolgál a svéd követség gazdasági részlegén. majd visszatér Stockholmba, ahol a magyar–svéd gazdasági kapcsolatok területén dolgozik, 1942 novemberében küldik Budapestre, a svéd követség másodtitkáráként. 1944-ben szorosan együttműködik **Raoul Wallenberggel** a zsidók mentésében. A szovjet hatóságok 1945 januárjában letartóztatják, de három hónappal később szabadon engedik. A II. világháború után Egyiptomban, Etiópiában, Franciaországban, Ausztriában és az Egyesült Államokban teljesít diplomáciai szolgálatot, nagykövet Ausztráliában, Kanadában. 1982-ben a Yad Vashem a Világ Igaza kitüntetésben részesíti.

Angyal István

Ángyán Gyula Jenő, lakatosmester

Anneze, Giovanni, olasz állampolgár

Antal János, dr., egyetemi magántanár

Antaliné

Antonescu, Ion (Pitești, 1882. június 15.–Bukarest, 1946. június 1.) román katonatiszt, politikus. 1934-től vezérkari főnök, 1937–1938 folyamán honvédelmi miniszter. Szélsőséges nacionalista, igen népszerű hazájában. 1940. szeptember 4-től miniszterelnök. Két nappal később, a király lemondása után *Conducator*rá (Vezér) minősíti magát, és diktatórikus rendszert vezet be. 1940. november 23-án Románia csatlakozik a Háromhatalmi Egyezményhez, 1941. június 22-én a Szovjetunió elleni német támadáshoz. Hatalmát 1944. augusztus 23-án **I. Mihály király** vezetésével puccsal megdöntik, a II. világháború után bíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik.

Apor Gábor (Sepsikőröspatak, 1889. november 7.–Róma, 1969. február 12.) hivatásos diplomata, 1918-tól külügyi szolgálatban, 1935-től a külügyminiszter állandó helyettese, 1939 januárjától 1944 márciusáig vatikáni magyar követ. A német megszállás után állásáról lemond, Rómában marad. A világháború után a Szuverén Máltai Lovagrend tagja, 1952–1958-ig nagykancellárja.

Appel András, portugál védett

Appel Endre (1926–?, anyja neve: Gutfreund Róza) portugál védett

Appel Heinrich, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Appel Henrik (1929–?, anyja neve: Gutfreund Róza) portugál védett

Appel Henrikné (Budapest, 1923. január 18.–?) a VKNB budapesti munkatársa

Appel Ödön (1893–?, anyja neve: Herzog Berta) kereskedő, portugál védett

Appel Ödönné, sz. Gutfreund Róza (1899–?) portugál védett

Aron Gézané, dr., amerikai állampolgár, svájci védett

Árvay András, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Árvay Andrásné, sz. Solthy Klára Mária (Kunágota, 1922. július 19.–?) tisztviselő, a VKNB budapesti munkatársa
Aszódi Zoltán, dr., egyetemi magántanár
Ausspitz Gábor, dr. (Budapest, 1914. december 17.–?) orvos, a nyilas uralom idején a rendőrorvosi elsősegély beosztottja
Austernitz Vilmosné, özv.

Baár József, nyilas

Babtisza Zoltánné

Babusik Ferencné

Bach Jenő (Debrecen, 1890. március 5.–?) svéd védett

Bachmann, Hans (1912. július ?–1997. július 7.) svájci jogász, 1942-től a VKNB genfi apparátusában dolgozik, Carl Burchardt munkatársa, titkára, a segélyszervezet szállítási ügyeit intézi. 1945 áprilisában titokban találkozik **Ernst Kaltenbrunner**rel, segítségével állítólag eléri, hogy 2000 francia foglyot szabadon engedjenek a mauthauseni lágerből. Theresienstadtban is jár. 1946-ban kilép a VKNB apparátusából, 1958-ban visszatér, a Végrehajtó Bizottság tagja lesz 1976-ig; a VKNB alelnöke 1964–1965 folyamán, majd 1968–1971 között.

Bács Zsuzsanna (1924) svéd védett

Bacsó, rendőr törzsfelügyelő

Baechtold, Paul, svájci rendőr, a Külföldiek (ellenőrző) Szövetségi Rendőrség vezetője 1944-ben

Bagi Jenő, az I. kerületi nyilas körzet vezetőhelyettese

Bagi Mihály, 13 562 sz. államrendőr

Bagó Gusztáv, számvevőségi tiszt

Bagossy Zoltán (Dunaharaszti, 1905. március 30.–1962?) rendőrségi vallomása szerint 1922–1936-ig „külföldön kóborolt”. 1938-tól tagja a Nyilaskeresztes Pártnak, a Hűség Háza fizetett alkalmazottja, a nyilas szabadcsapatok egyik szervezője, az illegális Eszmevédelmi Vonal egyik vezetője. **Szálasi** szabadon bocsátását követelő röplap terjesztéséért internálták. A Budapest környéki nyilas főkerület adminisztratív ügyeinek intézője. 1939-ben a Pest környéki nyilas választási kampány irányítója. 1939-ben 7, 1941-ben 8 hónap börtönre ítélik. 1942-től a Magyar Közigazgatás Tudományi Intézet munkatársa. 1943-ban a nyilas Paraszt Hivatásrend vezetője. A nyilas puccs egyik előkészítője, **Kovarcz Emil** közvetlen munkatársa. 1944. október 26-tól rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, **Kemény Gábor** kabinetfőnöke. A nyilas KÜM III. főcsoportja, egyben a III/2. osztály vezetője. Egyik fő feladata a semleges államok Budapesten akkreditált diplomatái részéről benyújtott panaszok kivizsgálása. 1944. december 22-én a KÜM-mel együtt Szombathelyre, 1945 tavaszán Nyugatra menekül, július 14-én amerikai fogságba kerül, november 21-én Magyarországra szállítják, népbíróság elé állítják. A NOT 1946. április 17-én életfogytiglani börtönre ítéli. 1946. március 26-án írásban benyújtott fellebbezésében több olyan esetet is felsorol, amikor élete kockáztatásával zsidókat mentett meg. Dr. Molnár Erzsébet, a Szent Katalin Otthon főnöknője levélben igazolja, hogy Bagossy száz zsidó lány életét mentette meg, amikor **Kun András** páter behatolt a zárdába. Bagossy **Angelo Rotta**, **Carl Lutz** és **Friedrich Born** mellett Mallász Gitta tanúkénti kihallgatását is kéri ártatlanságának bizonyítására. A népbíróság kérését elutasítja.

1956. június 30-án javasolják feltételes szabadlábra helyezését. 1960-ban lakatosként dolgozik.

Bainoczy, honvéd százados, 201. sz. légvédelmi tüzérosztály

Baja, nyilas

Bajor István (Szekszárd, 1890. július 20.–?) ny. MÁV főtiszt, pénzbeszedő

Bajtay Péter

Bajza Jenőné

Bakach-Bessenyei György, báró (Budapest, 1892. április 14.–New York, 1959. február 19.) diplomata, 1920-tól a KÜM tisztviselője, 1934–1938-ig a politikai osztály vezetője, 1938-tól belgrádi, 1941-től vichyi, 1943-tól berni követ. **Kállay Miklós** miniszterelnök megbízásából a különbéke előkészítésén dolgozik, Magyarország német megszállása után lemond tisztéről, Svájcban marad. **Lakatos Géza** miniszterelnök felkérésére részt vesz a kiugrási kísérlet diplomáciai előkészítésében. 1945 után aktívan tevékenykedik az emigrációban.

Bakay Lajos, dr., orvos, egyetemi tanár, a VKNB budapesti munkatársa

Bakonyi László, dr. (1944-ben 55 éves)

Bakonyi Lászlóné

Balabán György (Budapest, 1888. augusztus 28.–?) belügyminiszteri mentesített

Balassa Jakab (1944-ben 69 éves) csendőr őrmester

Balassa Zoltán, dr., a nagy gettó II. sz. körzetének előjárója

Balázs Ignác, portugál védett

Balázs István, svéd védett

Balázs István, dr. (1892–?) portugál védett

Balázs Ödön (Szekszárd, 1889. január 11.–?) svéd védett

Balázs (Sipeki) Kornélné, sz. Berczelly Edit (Budapest, 1891. március 13.–?) az Országos Nép- és Családvédelmi Alapnál (ONCSA) étkezési felügyelő. 1945-ben **Vörös István** perében II. rendű vádlott, a népügyészség népellenes bűnök elkövetésével vádolja. 1949. május 24-én felmentik.

Bálint Georg, jugoszláv állampolgár, svájci védett

Bálint Gyuláné, dr., sz. Ábrahám Magda, svájci védett (San Salvador-i állampolgár)

Balla Ferenc, nyilas pártmegbízott

Balla Miksáné, özv.

Ballagi Mór (Inócz, 1815. március 18.–Budapest, 1891. szeptember 1.) teológus, nyelvész, az MTA tagja. Eredeti neve Bloch Móricz, izr. családban született. 1840–1841-ben jelent meg magyar és héber nyelven tórafordítása, ezért az MTA levelező tagjává választják. 1843-ban izr. vallásról evangélikus, később kálvinista hitre tér, felesége nemesi családból származik. Az 1848–1849-es szabadságharcban honvédkapitány. Előbb Aulich Lajos, majd Görgey Artúr mellett szolgál. 1855-től Budapesten a Református Teológiai Akadémia hittan- és szentírás-magyarázat tanszékén tanár. 1858-ban az MTA rendes tagja, ő az első zsidó származású akadémikus. 1861-től országgyűlési képviselő, számos magyar nyelvészeti tudományos munka szerzője.

Ballensiefen, Heinz, dr. (Rauxe, 1912. október 24.–?) jogász, újságíró, SS-*Hauptsturmführer*, zsidókérdés-szakértő. Részt vesz a *Der ewige Jude* című film forgatókönyvének elkészítésében, könyvet publikál a franciaországi zsidókérdésről (*Juden in Frankreich. Die französische Judenfrage in Geschichte und Gegenwart*. Berlin, Norden, 1939). 1943-tól SS-*Hauptsturmführer* (kb. főhadnagy). A német megszállás után

Magyarországon **Endre László**val és **Bosnyák Zoltán**nal dolgozik a *Harc* című anti-szemita hetilapnál. Háború utáni sorsáról nem sokat tudni, 1952-ben Stuttgartban újságíróként dolgozik.

Balog Béla, svájci védett

Balog Béláné, svájci védett

Balog, a Zsidó Tanács munkatársa

Balogh Ferenc, rendőr segédfogalmazó

Balogh János, házfelügyelő

Balogh Jenő, dr., a református egyház jogász főgondnoka (1921–1953). **Ravasz László** eltávolítása (hivatalosan: lemondása) után a Dunamelléki Református Egyházkerület világi elnöke.

Balogh József, rendőr segédfogalmazó

Balogh Szarka Bertalan

Balzsai András, a szalézi szerzetesek budapesti Szent Alajos-rendházának lelkész gondnoka

Bán Anna dr. (Tiszafüred, 1905. november 7.–?) a VKNB tisztviselője, levelező

Bán Ernő, százados

Bán Mihály, dr., vezérkari ezredes, HM

Bánáthy József

Bánhegyi B. Géza, számvevőszéki főtiszt

Bánhegyi Tihamér, dr., ügyvéd

Barabás Béla, rendőrfelügyelő

Bárány Károly

Baranyi József, rendőr segédfogalmazó

Barát, főhadnagy

Barcza György (Pusztazámor, 1888. július 12.–Sydney, 1961. április 18.) hivatásos diplomata. 1927. november 22-től 1938. május 25-ig a vatikáni magyar követség vezetője; 1928. május 28-tól rendkívüli követ, 1938-tól titkos tanácsos. 1938. május 25-től *de facto* 1941. áprilisáig londoni magyar követ. Mivel nem ért egyet a Bárdossy-kormány külpolitikájával, újabb követi megbízást nem vállal, 1941. augusztus 31-én nyugállományba helyezik. 1943. március végén a Hitler-ellenes magyar körök megbízásából, **Horthy** és **Kállay** tudtával Rómába, majd Svájcba utazik, hogy a magyar különbéke lehetőségeit felderítse. 1944 áprilisában részt vesz a Követi Bizottság megalakításában, majd vezetésében. A háború után Ausztráliában telepszik le. 1948–1956 között tagja a New York-i Magyar Nemzeti Bizottmánynak, 1952-től ennek ausztráliai képviselője.

Barczali Sándorné, sz. Kulich Erzsébet

Bárdi, a Zsidó Tanács munkatársa

Bárdos Ernő, a nagy gettó II. sz. körzetének rendőrkapitánya

Bariss Dezső, nyilas filmkormánybiztos

Barkassy Béla

Barkóczi György (1888. február 2.–?) nagy- és kisbarkóczi, hivatásos diplomata, 1944-ben I. osztályú főkonzul. 1935. július 20-tól 1941. október 19-ig az ankarai magyar követség isztanbuli konzuli osztályának vezetője 1941. október 20-tól a külföldön élő magyar állampolgárok gondozását ellátó osztály vezetője Pozícióját a nyilas KÜM-ben is megtartja.

Barna Éva
Barna Tamás
Barna Zsigmondné, sz. Molnár Erzsébet
Baross Pál
Bársony Miklós, dr.
Bársony Miklósné
Barta Pál
Bartha, a portugál követség irodaigazgatója
Bartos Károly, dr., rendőr fogalmazó
Basch Lóránt, dr., svéd védett
Bata, házfelügyelő
Bata János, VII. ker. nyilas körzetvezető
Batizfalvy Nándor, dr., rendőr főtanácsos, rendőrkapitány. A KEOKH-hoz beosztott detektívként részt vett a körösmezői deportálások megszervezésében. 1944. augusztus 30-án került a BM-ben **Ferenczy László** mellé a zsidóügyek intézésére, elsősorban a külföldre utazások előkészítése volt a feladata. **Domonkos Miksa** egy ízben tanúsította Batizfalvyról, hogy ismertebb zsidó személyiségeket közbenjárására a hatóságok szabadlábra helyeztek.
Batos Károly, rendőr fogalmazó
Bauer Emil, mérnök
Bauer, Margarete, a budapesti svéd követ titkárnöje
Baumhól Gizella
Baumhól Henrik
Baumhól Henrikné
Baumhól Ilona
Baumhól Zoltánné, dr.
Beck Emil (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)
Beck Gyula, a VII. Péterfy Sándor u. 42. sz. ház tulajdonosa
Bedő Imre, detektív
Béer Bertalan
Behr Menyhért (1885–?)
Behr Menyhértné, sz. Wittmayer Fanny (1888–?)
Beim Miksa
Beinhauer Etel (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)
Békés Gellért
Belák Géza
Béllyey Árpád, rendőrtanácsos
Bence Gyula, dr., címzetes rendkívüli egyetemi tanár
Benedek István (1895. december 7.–?)
Benedek József, rendőr segédfelügyelő
Benedek László, dr., 1953-ban az ÁVH egy anticionista kirakatperben akarta szerepeltetni, Stöckler Lajossal és Domonkos Miksával együtt letartóztatta, egy évet töltött börtönben.
Benedek Mózesné, özv.
Benkó
Benkő Imre

Benkő, református esperes

Bérci Vilmosné

Berczeller István

Bereczky Mihály

Bereczky Sándor, nyilas

Beregyfő Károly (Cservenka, Bács-Bodrog vm., 1888. február 12.–Budapest, 1946. március 12.) vezérezredes, hivatásos katona. A temesvári kadettiskola után 1910-ben elvégezte a Wiener Neustadt-i katonai akadémiát. Az I. világháborúban csapattisztként szolgált, súlyosan megsebesült. 1941. január 1-től altábornagy, november 1-től a VI. hadtest parancsnoka, 1943. augusztus 1-től 1944. május 15-ig az 1. hadsereg parancsnoka, 1944. január 1-től vezérezredes. Augusztus 1-től október 16-ig a HM-ben a központi átszervezéssel volt megbízva; a Szálasi-kormányban honvédelmi miniszter és a Honvéd Vezérkar főnöke, a Kormányzótanács tagja. A Szálasi-per VII. rendű vádlottja, 1946. március 1-jén halálra ítélik, főlakasztják.

Berend Béla dr. (Budapest, 1911. január 12.–New York, 1987. június 24.) szigetvári főrabbi, majd 1944 májusától az átszervezett Központi Zsidó Tanács tagja. Jó kapcsolatokat épít ki **Bosnyák Zoltánnal**, **Endre László** barátjával még az 1930-as években; megpróbálkozik az antiszemitizmus „cionizálásával”, vagyis a zsidók kivándoroltatásához igénybe akarja venni az antiszemiták „segítségét”. Aktív szerepet játszik Budapesten a nyilas hatalomátvétel után a nemzetközi és a nagy gettóban is. 1945-ben letartóztatják, a nyilasokkal való kollaborációval és egyébekkel vádolják. A Népbíróság 10 év börtönre ítéli, a NOT „bűncselekmény hiányában” felmenti. 1948-ban az Egyesült Államokba emigrál.

Berend György, dr.

Berger Fülöp

Berger Gyula

Berger Ignác (Budapest, 1891. március 22.–?)

Berger Jenő (1900–?)

Berger Jenő (Arad, 1890. január 6.–?) a nagy gettó V. sz. körzetében élelmezési elosztó, irodája a VII. Síp u. 7. félemelet 3-ban volt.

Berger Sámuel

Bergmann Ármin, a nagy gettó III. sz. körzetének előjárója

Berkovits Anna

Berkovits Bernát

Bernardini, Filippo (Pieve de Visso, Norcia dioc., 1884. november 11.–Róma, 1954. augusztus 26.) olasz katolikus pap, érsek, berni pápai nuncius 1935. október 10-től; 1953. január 15-től a Vatikánban a Hitterjesztés Kongregációjának titkára.

Bernáth György, dr., miniszteri tanácsos

Bernstein Dezső (Havasmező, 1898. november 24.–?) a VKNB budapesti munkatársa, a XIV. Columbus u. 46-ban felállított tábor raktárvezető-helyettese

Bertalan József

Beznák Aladár, dr., orvos, nyilvános rendes egyetemi tanár

Bialazurker Vilmos Ármin

Bibra, Hans Sigismund Günther von (Ober-Erns, 1894. január 3.–?) náci diplomata, szolgált többek között Rio de Janieróban, majd Prágában (1931–1935), 1936-tól 1940-ig

Bernben. 1943-ban a madridi német követség munkatársa, főkonzul, 1944. szeptember 1-től a világháború végéig ügyvivő.

Bicskei Jenő, vatikáni védett

Bicskei Jenőné, sz. Deutsch Mária, vatikáni védett

Biedermann János, dr., főorvos

Bíró Béla

Bíró Béla, a nagy gettó IX. sz. körzetének vezetőhelyettese

Bíró István

Bíró Jenő, főkonzul, a nyilas KÜM I. Politikai főcsoport vezetőjének helyettese, az El-nöki osztály vezetője

Bíró László, főhadnagy

Bíró László, nyilas pártmegbízott

Bíró, mérnök

Bíró Pál, nyilas

Biss András (Budapest, 1904. május 31.–?) a VKNB budapesti munkatársa, mérnök

Blau Józsefné, özv., sz. Weisz Etel

Bleicziffer István

Bleier Jenő, a Zsidó Tanács lakásnyilvántartó osztályának vezetője

Bleier Lipót

Bleier Terézia, lásd Nagy Imréné

Blériot, Louis (Cambrai, 1872. július 1.–Párizs, 1936. augusztus 1.) francia mérnök, konstruktor, a repülés egyik úttörője

Bloch Júlia

Blumenthal Blanka

Boda Péter

Bodnár, textil-vezérigazgató

Bodor István

Bódy László, dr., budapesti alpolgármester

Bognár László, dr.

Bohrer Ferenc

Bohrer Jakab (Sezerzec, 1887. március 5.–?) a VKNB népkonyhájának alkalmazottja a nagy gettóban

Bokor Adorján

Bokor Dénes (Budapest, 1914. június 18.–Budapest, 1945. június 14.) sütősegéd, 1939-től a Nyilaskeresztes Párt tagja, egy ideig **Hubay Kálmán** testőre. 1944. július 18-tól október 16-ig Imrédy-ellenes plakátok és a nyilasok hatalomra kerülését követelő röplapok terjesztéséért internálják, kiszabadulása után a XII. kerületi nyilas pártszolgálat vezetője. 1944. november elejéig a XII. Győri út 1., majd december 24-ig a XII. Városmajor u. 37., 1945. január 2-ig a VI. Andrassy út 47., január 12-ig az Andrassy út 60. számú házban van a központjuk. Innen az V. Városház u. 14. számú pártközpontba költöznek, január 17-én egységük felbomlik. 1945 tavaszán népbíróság elé állítják, halálra ítélik, az ítélethirdetés napján felakasztják.

Bokor Ernőné, a VI. Vörösmarty u. 7. sz. ház tulajdonosa

Boldizsár

Bollák Blanka, a Zsidó Tanács Népelelmezési osztályának munkatársa, VII. Akácfa u. 59. II. em. 1.

Bonczos Miklós (Nagyszalonta, 1897–Buenos Aires, 1971. augusztus ?) hivatásos katonatiszt, ügyvéd, megyei tisztii főügyész, főispán; Országos Árvízvédelmi és Menekültügyi Kormánybiztos, BM államtitkár: 1938. december 14.–1942. július 14.; IM államtitkár: 1942. július 14.–1944. augusztus 7.; belügyminiszter: 1944. augusztus 7.–1944. október 12.

Borbély Zoltán, rendőr segédfelügyelő/fogalmazó

Born, Friedrich (1903–1963) 1944 májusától az NVK képviselője Magyarországon. Komoly zsidómentő tevékenységet fejt ki, jelentős szerepe van abban, hogy a svájci sajtó rendszeresen hírt ad a Magyarországi deportálásokról. A nyilas uralom idején szorosan együttműködik a cionista ellenállókkal. A Yad Vashem 1987-ben a Világ Igaza kitüntetésben részesíti.

Bornemissza Anna

Boros Ödön, a VII. Kazinczy u. 23/25. sz. alatti gyermekkórház helyettes légoltalmi parancsnoka

Boros Sámuel (1884. november 9.–?)

Boros (?–1945. január 6.) a VII. Wesselényi u. 4. sz. ház parancsnoka

Borovko, Nina, lásd **Langlet Valdemárné**

Borsodi Nagy Sándor

Borsós Ferenc

Borsos Sándor, református lelkész

Borszéki Ferenc

Borszéki József, rendőrfelügyelő

Bosnyák (sz. Elek) **Mária** (Budapest, 1919. november 29.–?) a VKNB budapesti irodájának tisztviselője

Bosnyák Zoltán (Budapest, 1905. január 2.–Budapest, 1952. október 4.) tanár, szélsőjobboldali, antiszemita publicista. 1942-ben barátjával, eszmetársával, **Endre László**val megalapítja a Magyar Zsidókérdés Kutató Intézetet, amelynek 1944-től igazgatója. Leghírhedtebb újságja az 1944-ben kiadott *Harc* című hetilap volt. 1945-től Erdélyben bujkál, 1949-ben letartóztatják, elítélik, majd 1951-ben kiadják Magyarországnak. Valószínűleg fel akarják használni egy anticionista koncepciós perben. Halálra ítélik, kivégzik.

Bothmer Károly, báró (Kassa, 1893. július 2.–Merseburg, 1971. november 28.) hivatásos diplomata. 1935. augusztus 27.–1940. november 15.: a kolozsvári magyar konzulátus vezetője; 1941. április 1.–1943 áprilisáig a berni magyar követségen szolgál. 1943. április 4-től a bécsi magyar főkonzulátus vezetője, 1944. március 19. után berni magyar követ. 1944. augusztus 29. után a Lakatos-kormány béketapogatózásait támogatja, a nyilas kormánnyal szembefordul, a Svájcba küldött nyilas „diplomaták” tevékenységét minden eszközzel gátolja.

Böhm Imre, bélyegkereskedő

Braham, Randolph L.

Brammer Emma

Brand, Hansi (sz. Hartmann Hajnalka, Budapest, 1912. augusztus 26.–Tel-Aviv, 2000. április 9.) a VKNB budapesti irodájának munkatársa, a VKNB budapesti táborainak és otthonainak gondnoka

Brander Anna Mária

Brander Elemér

Brander Elemérné, sz. Blau Gizella
Brander Gabriella
Brandl Rudolf
Brandtné
Branquinho, Alberto Carlos de Lis-Teixeira, a budapesti portugál követség ügyvivője
Brassai József
Braun Gizella, lásd **Fleischer Gyuláné, dr.**
Braun Hilda
Braunschweig, Saly (Soleure, 1891. július 20.–Zürich, 1946. március 10.) svájci kereskedő, 1931–1946-ig a zürichi izraelita hitközség elnöke, 1943–1946-ig a Svájci Izraelita Hitközségek Szövetsége elnöke, a Zsidó Világkongresszus VB tagja
Breitner Elek
Brek Sándor
Brenner Sándor
Brenner, Harro, követségi tanácsos, a német KÜM-ben **Joachim von Ribbentrop** külügyminiszter kabinetirodájának munkatársa
Breuer (sz. Görög) **Veronika** (Budapest, 1923. július 22.–?) a VKNB budapesti irodájának munkatársa, menekültek gondozója
Breuer Gyula
Breuer Manó, a VII. Kazinczy u. 23/25. sz. alatti gyermekkórház élelmezési vételezője
Breyer, főmérnök, Nyírbátor
Breyer Jakab
Brichsteiner Imre
Briller Miklós
Brinon, Ferdinand de (Libourne, Franciaország, 1885. augusztus 26.–Párizs, 1947. április 15.) francia jogász, újságíró, kollaboráns politikus. Laval kormányában miniszterelnök-helyettes, a Vichy-rezim harmadik legfontosabb személyisége. 1944 augusztusában, Párizs eleste után Németországba menekül, szeptembertől a Francia Kormánybizottság, egyfajta emigráns kormány vezetője. A háború végén a szövetségesek fogságába kerül, egy francia bíróság halálra ítéli, kivégzik.
Brodzky Sándorné, sz. Mórítz Etel (Budapest, 1899–?)
Bródy Ernő
Bródy Lászlóné, dr.
Bródy Sándor, dr.
Bródy Zsigmond (Miskolc, 1840. november 15.–Budapest, 1906. január 6.) újságíró, író, műfordító. 1867 után a *Pesti Napló* vezércikk-írója és a *Pester Lloyd* szerkesztője. Számos Jókai-regényt fordított németre. 1890-ben jelentős alapítványokat tett, többek között a feleségéről, Bródy Adélról elnevezett gyermekkórházra. 1896-tól a Főrendiház tagja.
Bruchsteiner Imre
Bruck György
Bruck Józsefné, özv.
Bruck Miklós
Brunner Ferenc
Brüll Dániel, dr., a nagy gettó X. sz. körzetének előljárója
Brüll Reinhold

Brüner Jenő, bélyegkereskedő

Bubics Emil, adóhivatali gyakornok

Bucsányi Gyula, dr., szanatóriumtulajdonos

Budai Zoltán

Buday Sándor

Budinszky László, dr. (Budapest, 1895. október 25.–Budapest, 1946. március 9.) ügyvéd, nyilas országgyűlési képviselő (Rétság, Nógrád vm., 1939–1945), a MÜNE vezetőségi tagja. 1940. november 30-tól a Nyilaskeresztes Párt Munkarend vezetője, a nyilas puccs után igazságügy-miniszter. A népbíróság halálra ítéli, főlakasztják.

Bugsch Gusztáv

Buill Berta

Burány, őrnagy

Burger Dezső (1885. október 16.–?)

Burger Katalin

Burzio, Giuseppe (Cambiano, 1901. január 21.–Róma, 1966. február 10.) olasz katolikus pap, a II. világháború idején pozsonyi, 1946. május 2-től bogotai, 1950. december 18-tól kubai pápai nuncius; 1954–1966-ig a Római Kúrián szolgált.

Cassulo, Andrea (Castelletto d'Orba, 1869. november 30.–Ankara, 1952. január 9.) olasz katolikus pap, 1921. január 24-től kairói, 1936. június 14-től bukaresti, 1947. június 3-tól ankarai pápai nuncius.

Cavallier József, dr. (Budapest, 1891. február 23.–Budapest, 1970. január 31.) újságíró, szerkesztő. 1939–1945-ben a katolikus hitre tért zsidók szervezete, a Szent Kereszt Egyesület világi elnöke. 1946-tól követi rangban a KÜM tisztviselője, az Országos Szociálpolitikai Intézet tanára és főtitkára.

Ceglédi Istvánné, sz. Pardó Magda (1920–?)

Charmasse, a budapesti francia követség ügyvivője

Cicognani, Amleto Giovanni (Brisighella, 1883. február 24.–Róma, 1973. december 17.) olasz katolikus pap, 1958-tól érsek. Washingtoni pápai nuncius 1933. március 17-től 1958-ig, 1959-től a Vatikán államtitkára, 1962-től rangját és beosztásait tekintve egyszerre tölti be a Vatikán „külső”- és „belsőminiszteri”, valamint „miniszterelnöki” posztját. 1972-től az bíborosi kollégium elnöke.

Cink Gizella

Colhér, Emma, da

Crettier Ferenc, dr., ezredes

Czakó Ferenc, nyilas pártszolgálatos

Czartoriski, dr.

Czeizler György (1925–?)

Czimmerman Miksa

Czlenner Imre (Kajd, 1898. március 21.–Piliscsaba, 1955. november 17.) hivatásos katonatiszt, 1944. november 1-től vezérőrnagy. 1941. augusztus 1.–1944. augusztus 15-ig a 7./k. vkf. osztályvezetője (katonai közlekedési és szállítási ügyek), 1944. szeptember 1.–október 16.: a Hadiakadémia parancsnoka, majd november 15-ig ismét a 7./k. osztály vezetője. 1944. október 21-től országos közlekedésügyi kormánybiztos.

Czucker János, kocsmáüzlet-tulajdonos

Csanády György, házmester

Csatár Nándor (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Csay Ferenc, adóhivatali tiszt

Csemegi Károly (Csongrád, 1826. május 3.–Budapest, 1899. március 18.) büntetőjogász. Atyja vagyonos izraelita vallású kereskedő, eredeti neve Nasch. 1848–1849-ben vármegyei aljegyző, szabadcsapatot szervez, melynek élén őrnagyi rangban harcol. A szabadságharc leverése után bebörtönzik, majd besorozzák az osztrák hadseregbe. 1867-től az IM-ben dolgozik, 1879–1893-ig kúriai tanácselnök. Az igazságügyi szervezeti törvények kidolgozója (1869. IV. tc. a bírói hatalomról, 1871. XXXIII. tc. az ügyészi szervezetről). Ellenzi az esküdtbíráskodás bevezetését. A liberális felfogású büntető törvénykönyv, az úgynevezett Csemegi-kódex alkotója (1878. V. tc.). Ez az első magyar büntető törvénykönyv, általános része 1950-ig, különös része 1961-ig volt hatályban. A Magyar Jogászegylet alapítója.

Cseresznyey Jenő, a nyilas KÜM I. Politikai főcsoport elnöki osztályán nyugállományú miniszter osztályfőnök

Csergő Hugó, dr. (Budapest, 1877. január 28.–?) a PIH főjegyzője, az OMIKE elnökhelyettese, a német megszállás után 1944. május közepétől tanácsadóként részt vesz a Zsidó Tanács munkájában.

Csergő Hugóné (Budapest, 1875. december 2.–?)

Csernitz József

Csernó Aladár, dr.

Csicsáky Béla, házfelügyelő

Csiki, miniszteri segédtitkár

Csillag Emilné (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Csillag Ernő, dr., budapesti ügyvéd

Csillag József (1891–?) svéd védett

Csizmadia János, nyilas pártmegbízott

Csizmás Lajos, dr. (1918–?) kórházi segédorvos, a budapesti nunciatúra kórházának orvosa

Csizmeg József, nyilas

Csontos József, cipésmester, nyilas

Csopey Dénes (Budapest, 1907. december 18.–?) diplomata, 1939–1940-ben a berlini követségen szolgál, majd a brassói konzulátus vezetője 1941–1944-ben; a külügyminiszter titkárságának vezetője, 1944. március 22-től a KÜM politikai osztályának vezetője. A nyilas KÜM-ben II. osztályú követségi tanácsos, az I. politikai főcsoport b. politikai osztályának vezetője.

Csutor József, ifj.

Dalos Patrik

Dán Fülöp

Dán testvérek

Danielsson, Carl Ivan (1880–1963) svéd diplomata, 1942. november 4-től budapesti svéd követ, tevékenyen részt vesz a semleges országok Budapesten akkreditált diplomatainak zsidómentő akcióiban. A Yad Vashem 1982-ben a Világ Igaza kitüntetésben részesíti.

Dann Béla

Danziger Ignác, a VII. Wesselényi u. 13. sz. ház parancsnoka
Davidovics Lajosné (Budapest, 1900–?) háztartásbeli
Davidovitch Emil, dr. (1903. március 6.–?) amerikai állampolgár

Deák Antal

Deák Ferenc (Söjtör, 1803. október 17.–Budapest, 1876. január 28.) reformkori politikus, 1848. március 17-től október 2-ig igazságügy-miniszter. A Bach-korszakban a passzív ellenállás vezéralakja, majd a bécsi udvarral kötött kiegyezés alapjainak kidolgozója.

Deák Ferenc (1897–1949. augusztus 16.) vitéz, hivatásos katonatiszt. Mint a Soproni 7. Gyaloghadosztály parancsnoka, hogy a szovjet páncélosok támadása miatt kitörő pánikot leszerelje, öt honvédjét nyilvánosan felakasztatta. Vezérőrnagy, **Szálasi** katonai kabinetirodájának vezetője. A háború után népbíróság elé állítják, halálra ítélik, felakasztják.

Deák István

Decsényi Imre

Deli Pál, a VII. Dob u. 16. sz. ház légoltalmi parancsnoka

Demény Gyula dr., rendőrfelügyelő

Demeter Ernő, portugál védett

Demeter Gáborné, a PIH Alapítványi Fiúárvaházának munkatársa

Demeter Györgyné, a PIH Alapítványi Fiúárvaházának munkatársa

Dénes Béla, dr., az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Dénes Ferenc, svéd védett

Dénes Gyula

Dénes Pál

Dési Miklós, a XII. kerületi nyilas pártszervezet vezetője

Deutsch Ervin Gábor, munkaszolgálatos

Deutsch Ignác (Budapest, 1909–?) munkaszolgálatos

Deutsch Ignácné, özv. (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Deutsch József, pápai védett

Deutsch Józsefné (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Deutsch Lajos (?–Budapest, 1944. november k.)

Deutsch László

Deutsch Mária, lásd **Bicskei Jenőné**

Dezső Miklós

Dezső Miklósné

Diamant Béláné, takarítónő

Diamant Emil, jugoszláv állampolgár

Dietmar, Hellmuth, a lisszaboni német követség munkatársa

Dobó Imre

Dobó Pál (Budapest, 1892. július 7.–?) külügyminiszteri mentesített, svéd védett

Dobos András

Dobos György, ifj. (Cegléd, 1912–?) az SVK budapesti munkatársa

Dobos György, id.

Dobránszky Pálné, a VKNB budapesti gyermekotthonai központi irodájának munkatársa

Doktay János, dr., műszaki főtanácsos, aligazgató, M. Kir. Állami Nyomda

Dollinger Lajos, adóhivatali főtitzt

Domán István (Budapest, 1926. július 5.) a nyilas uralom idején a rendőrorvosi első-segélyhelyen műtős

Domány Endréné, dr.

Domokos Ferenc, dr., 1944-ben a budapesti rendőr főkapitányság bűnügyi osztályának kapitánya

Domonkos Miksa (Vágvecse, 1890. március 28.–Budapest, 1954) az I. világháború idején többször megsebesült, 1938-ban századosi rangban szeroszlopparancsnok. 1940-ben a Steyr Művektől vállalatvezetői állásából elbocsátják, a PIH alkalmazottjaként dolgozik. 1944-ben a Zsidó Tanács műszaki előadója, a nyilas uralom idején a Zsidó Tanács egyik vezetője. 1953-ban **Stöckler Lajossal** és **Benedek Lászlóval** együtt az ÁVH letartóztatja, anticionista koncepciók perben akarják szerepeltetni. Kezdetben azzal is megvádolják, hogy részt vett **Raoul Wallenberg** meggyilkolásában. 9 hónap fogság után szabadlábra helyezik, de az elszennvedett kínzások következtében 1954 tavaszán meghal.

Donáth Sándor (Vágsellye, 1906. március 28.) vatikáni védett

Donnenberg Ervin, dr., svéd védett

Dorner László, adószedő főtitzt

Doroghi Farkas Ákos, dr. (Tiszakürt, 1894. augusztus 22.–?) tisztviselő, 1913-tól Budapest közigazgatási apparátusában dolgozik. 1939-ben jelölik alpolgármesternek, de nem választják meg. A Zsidókérdést Kutató Intézet egyik alapítója. 1944. júniustól, Szendy Károly lemondása után Budapest polgármestere, megszervezi a fővárosban élő zsidók sárga csillagos házakba tömörítését. Polgármesteri állását a nyilas puccs után is megtartja, december 23-ig tartózkodik a fővárosban. A népbíróság 15 év kényszermunkára, a NOT 10 évi fegyházra ítéli.

Dózsa György (1470–1514) kismanesi származású végvári katona, lovaskapitány, az 1514-es parasztlázadás vezetője

Döcher Andor, a Gizella Gőzmalom Rt. munkása

Dörgei Ferenc, dr., miniszteri tanácsos, a nyilas KÜM III. c/. számjel osztályának munkatársa

Dörre Endre, székesfővárosi tanácsnok

Draskovich Aurél Ottó, dr. (Légrad, 1896–?) fül-orr-gégész szakorvos

Draskovich Ödön, gróf, dr., Kemény Gábor külügyminiszter segédtitkára

Dreher Jenő, két martonvásári házát a VKNB 1944-ben gyermekotthon létesítése céljából igénybe vette

Dreher Jenőné, sz. Dworzak Anna

Dreher-Hardy Mary, tordasi kastélyát a VKNB 1944-ben gyermekotthon létesítése céljából igénybe vette

Drenyovszky János, a Rákóczi úti evangélikus egyházközség hitoktató lelkesze

Dubay Miklós dr. (Sátoraljaújhely, 1892–?) sebész főorvos, vatikáni védett

Dukesz, 1944-ben a Hadviselt Zsidók Bizottságának egyik vezetője

Dus Sámuel, tartalékos őrmester

Dutz Bálint, nyilas pártmegbízott

Düby (Dübi), Oscar, svájci rendőr, 1940-től 1945 márciusáig a Külföldiek (ellenőrző) Szövetségi Rendőrség Bevándorlási Osztályának vezetője

Ebner, Karl, dr. (Franzensfeste, 1901. október 27.–Linz, 1983. november 11.) 1933-tól az NSDAP tagja, 1942-től a bécsi Gestapo vezetője. 1948-ban 20 évi kényszerszolgálatra ítélik, 1953-ban szabadlábra helyezik.

Edvi Illés Attila, az Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt. nyilas pártmegbízottja

Egerváry Lajos, nyilas

Egyedi Dávid, dr., a VII. Klauzál u. 23. sz. alatti szükségkórház orvosa

Ehmann Ferenc

Ehmann Jenő, dr. (Mohács, 1904) röntgen szakorvos, vatikáni védett

Ehrenfeld Dóra

Eichmann, Adolf (Solingen, 1906. március 19.–Jeruzsálem, 1962. június 1.) osztrák építőmérnök, SS-tiszt. 1932-ben **Ernst Kaltenbrunner** javaslatára belép az osztrák NSDAP-be. 1933-ban elveszíti állását, Németországba megy, az emigráns osztrák légióhoz csatlakozik, 14 hónapos katonai kiképzésben részesül. A *Der Stürmer* című antiszemita lap számára ír cikkeket, 1935-től az SD zsidóügyi szakértője lesz, szakterülete a cionista mozgalom. 1937-ben Palesztinába látogat, felméri a zsidó kivándorlás lehetőségeit. Arab vezetőkkel találkozik, a brit hatóságok kiutasítják. 1938-ban Bécsben megszervezi a Zsidó Kivándorlás Központi Irodáját, másfél év alatt 150 ezer zsidót kényszerít munkatársaival kivándorlásra. 1939 decemberétől az RSHA zsidóügyi osztályának (IV. B. 4.) vezetője, 1941 októberétől *Obersturmbannführer* (kb. alezredes). 1942 januárjában a wannsee-i konferencia egyik résztvevője, ő készíti a tanácskozás jegyzőkönyvének szerkesztett változatát. Beosztottai Európa-szerte tevékeny szerepet játszanak a zsidók lengyelországi koncentrációs táborokba történő deportálásának megszervezésében. Személyesen csak 1944-ben Magyarországon irányítja a deportálásokat. A háború után a Vatikán segítségével Argentínába szökik. 1960. május 11-én izraeli titkos ügynökök elfogják és Izraelbe szállítják. Bíróság elé állítják (1961. április 11.–augusztus 14.), halálra ítélik, főlakasztják.

Eisler Piroska, lásd **Hirsch Györgyné**

Elek Gyula

Elek Mária, lásd **Bosnyák Mária**

Éles Ferenc (Kajdacs, 1907. március 30.–?) műszerész, műszaki kereskedősegéd. 1940. december 6-tól a Nyilaskeresztes Párt tagja. 1944. október 15. után a budapesti III. kerületi nyilas pártszolgálat vezetője. 1945. július 17-től előzetes letartóztatásban van. A népbíróság 1946. április 10-én 10 év kényszerszolgálatra ítéli. A NOT 1946. június 9-én a népbíróságot új eljárásra utasítja, arra hivatkozva, hogy a vádak között szereplő Duna-parti kivégzésekben szerepe tisztázatlan, a „ténymegállapítás hiányos”. A népbíróság 1949. április 29-én ismételten 10 év fegyházra ítéli, a NOT az ítéletet 1949. november 26-án 7 év börtönre mérsékli.

Éles, nyilas, VI. Teréz krt. 19.

Éliás Edéné, a Zsidó Tanács gépírója, VII. Síp u. 12.

Éliás József (Budapest, 1914. október 5.–1995) a Pápai Református Kollégium Teológiai Akadémiájának elvégzése után ceglédi református lelkész, 1942 decemberétől Budapesten a Református Egyetemes Konvent „Jó Pásztor” Missziói Alapítvány igazgató lelkésze. Az Alapítvány református hitre tért zsidó munkaszolgálatosokat és családtagjaikat, valamint Szlovákiából és máshonnan Magyarországra menekülteket és itt internáló táborba zártakat segít, támogat. A nyilas uralom idején valódi keresztleveleket, védleveleket és hamis igazoló iratokat is ad zsidóknak. Szorosan együttműködik **Sztehlo Gáborral**, **Komoly Ottóval**, összesen 29 gyermekotthonban

több száz zsidó gyermeket rejtenek el és élelmeznek **Friedrich Born** és munkatársai segítségével. A „Jó Pásztor” élén 1953-ig áll. 1951-ben javaslatot tesz egyháza vezetőinek, hogy a kitelepítettek számára is szervezzenek hasonló a mentőszolgálatot, mint annak idején a származásuk miatt üldözötteknek. Büntetésül évekig eltiltják a szászéki szolgálattól. Később Szigetszentmiklóstra, majd Debrecenbe kerül, ahol 1959–1973-ig az egyetemi református templom lelkipásztora. 1973-tól rokkantnyugdíjasként él.

Ellbogen, Helen M., amerikai állampolgár

Endre László, dr. (Abony, 1895. január 1.–Budapest, 1946. március 29.) vitéz, tisztviselő, BM államtitkár. 1919-től Temesrékás, majd Gödöllő szolgabírája, 1923-tól főszolgabírája, 1938–1944-ig Pest vármegye alispánja. Ellenforradalmi szervezetek (MOVE, ÉME, Kettőskereszt Vérszövetség, EX) alapítója, szervezője. 1937 júniusában a Fajvédő Szocialista Párt alapító vezetője. Augusztusban „életszerződést” köt **Szálásival**, és megalapítják a Magyar Nemzetiszocialista Pártot. A pártból 1938 elején kilép, mert Pest vármegye alispánjának jelölik, majd megválasztják. A Sztójay-kormány BM államtitkára, hivatalosan csak április 8-tól, de már március utolsó napjaiban megkezdte a zsidók jogainak korlátozását célzó rendeletek kidolgozását. A vidéki zsidóság deportálásának egyik fő szervezője. Felügyelete alá tartozik a BM III. (vármegyei és községi-, IV. [városi-], a XXI. [lakásügyi-]) osztálya. A XXI/b. alosztálya keretében külön szolgálat intézi a „zsidók kitelepítésével és táborokban elhelyezésével kapcsolatban felmerülő és más osztály ügyköréhez nem tartozó” ügyeket. 1944. október 25-től a hadműveleti területek polgári közigazgatása vezetőjeként az egyes hadtestek mellett működő kormánybiztosok munkáját ellenőrzi, a Vörös Hadsereg-től ideiglenesen visszafoglalt területeken próbálja újjászervezni a nyilas közigazgatást. 1945. december 17-én Baky Lászlóval és **Jaross Andorral** együtt állítják népbíróság elé. 1946. január 7-én halálra ítélik. A NOT 1946. március 27-én a népbíróság ítéletét megerősíti, főlakasztják.

Engel Berta

Engel Brúnó, dr.

Engel Ignác, a nagy gettó VI. sz. körzetének előljáró-helyettese

Engel János, svéd védett

Engel Jánosné, svéd védett

Engel Károly, dr., címzetes rendkívüli egyetemi tanár

Engländer Lászlóné

Enődy Emil, őrnagy, HM

Eötvös Zoltán, dr., rendőr segédfogalmazó

Eperjessy Antal, dr., százados (HM XII. csoportfőnöksége)

Erdei József, ifj., nyilas

Erdélyi Béla, dr., rendőr segédfogalmazó

Erdélyi István (Budapest, 1887. szeptember 4.–?) svéd védett

Erdős Edith (Budapest, 1920. február 9.–?) a VKNB budapesti irodájának munkatársa

Erdős Vilmos, svéd védett

Erlich Ilona

Ermano, Narich, svéd állampolgár

Erneyi Dezső, svéd védett

Erős Józsefné

Esterházy Benedek (Marcaltő, 1907. szeptember 21.–Lausanne, Svájc, 1977. december 1.) az SVK budapesti alkalmazottja
Esterházy József, gróf (Bécs, 1900. október 14.–Lausanne, Svájc, 1967. június 11.) a Semleges Államok Együttműködési Irodájának alkalmazottja
Esterházy Marianne, gróf (Salgócska, 1919. április 28.–1989)
Esterházy Tamás, gróf (1900–1964. december 6.) csákvári kastélyát a VKNB kitelepítési szálláshely céljára igénybe vette

Fábián Jenő, nyilas pártmegbízott

Fábián Lajos, dr., nemes, vezérkari ezredes, majd vezérőrnagy. 1944. október 1-ig a HM XII. csop. főnöke, vezérőrnagy 1944. november 1-től. 1944. október 1.–1945. január 1. a HM Munkaügyi Csoportfőnöke és a Honvédelmi Munkaszervezet vezetője. 1945-ben szovjet hadifogságba kerül, kiadják Magyarországnak, népbíróság elé állítják, kivégzik.

Faludi István, a nagy gettó IV. sz. körzetének előjáró-helyettese

Faludi Miklós, dr. (Tiszaluc, 1891. október 28.–?) tisztiorvos a nagy gettó V. sz. körzetében

Falus Olga (Eperjes, 1902. szeptember 24.–?) a Vilma királynő úti árvaház alkalmazottja

Faragó Ármin

Faragó Árminné

Faragó, vitéz, Komoly Ottó munkatársa

Färber Alfréd, svéd védett

Färber Károly, svéd védett

Farkas A. Dezső, dr., számvevőségi tiszt

Farkas Andrásné

Farkas Berta

Farkas Ferenc (Kismarton, 1892. május 27.–Arnstorf, 1980. április 14.) kisbarnaki, vitéz, hivatásos katonatiszt, az I. világháborúban kétszer megsebesül, soron kívül vezérkari százados, 1927-ben vitézzé avatják. 1938–1943-ban a Ludovika Hadiakadémia parancsnoka, közben az 1938-as budapesti Eucharisztikus Világkongresszus egyik fő szervezője. 1943-ban a debreceni VI. hadtest parancsnoka. **Szálasi** országos elhelyezési kormánybiztossá nevezi ki, többek között a koronázási ékszerek és az MNB aranykészletének nyugatra menekítését szervezi. 1945. január 8-án leváltják, a világháború után a nyugati antikommunista emigráció aktív tagja, 1962-től haláláig a Vitézi Rend főkapitánya, az NSZK-ban hal meg.

Farkas J. Rezső (1902. február 5.–?) a VKNB budapesti irodája (A szekció) munkatársa, bevásárló

Farkas László, nyilas, az I. ker. pártszervezet vezetője

Farkas Magda, lásd **Krámer Andrásné**

Farkas Regina

Farkas Zoltán, dr., ügyvéd

Fauer Jenő

Fehér Andor, svéd védett

Fehér Ferenc (1890. szeptember 30.–?) svéd védett

Fehér István mérnök, Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt.

Fehér István, százados, HM

Fehér József

Fehér Zsuzsanna (1925–?) svéd védett

Fehér, nyilas, V. Zoltán u. 12.

Feiks Alfréd, portugál védett

Feine, Gerhart, dr. (Göttingen, 1894. június 17.–Koppenhága, 1959. április 9.) német diplomata, 1943–1944-ig követségi tanácsos Budapesten

Fejér Éva, kormányzói mentesített, svájci védett, evangélikus

Fejér Lipót dr. (Pécs, 1880. február 9.–Budapest, 1959. október 15.) matematikus, 1908-ban az MTA levelező, 1930-tól rendes tagja. Iskolateremtő, bár híresen enyhén vizsgáztató tanár, tanítványai között volt Erdős Pál és Turán Pál is.

Fejes János

Fekete Éva (Budapest, 1924. január 22.–?) a Zsidó Tanács rendőri segélyhelyén ápoló

Fekete József, tanügyi főtanácsos, 1944-ben a gr. Brunszvik Teréz Kisdedóvónő Képző Intézet igazgatója

Fekete Manó

Fekete Manóné

Fekete Rezső, munkaszolgálatos

Fekete, nyilas, a IX. ker. pártszervezet vezetője

Feldman Jenő, svéd védett

Feldmann Nándorné

Feldmann Szidónia (Bonyhád, 1911. november 26.–?) „Szidi”, 1945. január 1-től a Zsidó Tanács élelmezési osztályának vezetője

Feldmar Imre

Feleki Judith (Budapest, 1927. április 1.–?) a Zsidó Tanács rendőri segélyhelyén ápoló

Feller, Harald (Bern, 1913. január 14.–2003) svájci diplomata, követségi titkár, a budapesti követség embermentő akcióinak aktív résztvevője. 1944 végétől, **Maximilian Jäger** követ távozása után ügyvivő, 1945 februárjában a szovjet hatóságok letartóztatják, Moszkvába viszik, 1946 februárjában térhet vissza hazájába. 1949-től 1978-ig államügyész Bern kantonban. 1999-ben a Yad Vashem a Világ Igaza kitüntetésben részesíti.

Felsenburg Márta, lásd **Stignitz Aladárné**

Felter Ilona (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Fenyő Harris

Fenyő Mayerné, özv. (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Fenyves Rezső, munkaszolgálatos

Ferber, a nyilas KÜM pozsonyi sajtóelőadója

Ferencz Pál, dr., a VKNB budapesti képviselőjének egyik orvosa

Ferenczy László (Felsővisó, 1898. március 8.–Budapest, 1946. május 31.) csendőr alvezetős, vitéz (1929), 1934-től gyulai csendőr szárnyparancsnok, 1938-tól debreceni csendőr nyomozó alosztályparancsnok, 1939. február 15-től debreceni szárnyparancsnok, 1940. november 4-től kassai csendőr nyomozó alosztályparancsnok, 1942. július 10-től a Csendőrség Központi Nyomozó Alosztályához beosztott előadó. 1944. március 28-tól Faragho Gábor javaslatára Bakó László a német biztonsági rendőrség és a csendőrség között a zsidó vonatkozású ügyek intézésére beosztott összekötő tisztnek nevezi ki. Jelentős szerepe van a vidéki zsidóság deportálásának

megszervezésében. 1944. június második felében tájékoztatja **Sztójay Dömét** Auschwitzról. A Lakatos-kormány idején az országban még feltalálható zsidók vidéki gyűjtőtáborokban történő tömörítését készíti elő. 1944. október 15. után a BM-ben zsidóügyi szakértő. Népbíróság elé állítják, 1946. április 9-én halálra ítélik, főlakasztják.

Ferrière, Suzanne, a VKNB International Migration Service (Bevándorlókat Segítő Nemzetközi Szervezet) főtitkára

Feuerstein György

Filep Ákos, rendőr segédfelügyelő

Finger Izabella, sz. Bamberger, svéd védett

Fisch Ferenc (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Fischer Ákos Gyula, rendőr segédfelügyelő

Fischer Aladár, a VII. Barát u. 4. sz. ház tulajdonosa

Fischer Alfréd

Fischer Ernőné, sz. Fritz Júlia, svéd védett

Fischer Kálmánné (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Fischer Ödön, svéd védett

Fischmann Sándor

Flatow Margit

Fleischer Gyula, dr.

Fleischer Gyuláné, sz. Braun Gizella

Fleissig Erzsébet (Gyergyóbékás, 1912. június 3.–) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának gondozónője

Flesch Ármin, dr. (Aszaló, 1878. május 17.–Budapest, 1953. március 22.) híres csecsemő- és gyermekgyógyász, 1926–1944-ig a Madarász utcai Gyermekkorház igazgató főorvosa. 1949-ben a Péterfy Sándor utcai kórházban vezető főorvos.

Fluck István, dr., államtitkár, KKM

Fodor Anna, lásd **Gárdonyi Lajosné**

Fodor Emil

Fodor Ferencné, özv.

Fodor György

Fodor Zsigmond, svéd védett

Fogel László, a VKNB budapesti képviselőjének gyógyszerbeszerzője

Fon Ferenc, portugál védett

Forgács József, 1944-ben a m. kir. rendőrség vidéki főkapitányságán törzsfőfelügyelő, kb. 1944 augusztusától december közepéig Budapest rendőr főparancsnoka

Forgó Istvánné, svéd védett

Forrai Sándorné, dr., svéd védett

Forró József, a nagy gettó I. sz. körzetének parancsnokhelyettese

Fóti Zoltán, portugál védett

Fóti Zoltánné, portugál védett

Födör Ferencné

Földes Gyula, dr.

Földes Imre, dr., nyugalmazott rendőrtanácsos

Földes István, dr., ügyvéd, a Zsidó Tanács tagja, 1945 után a PIH elnökhelyettese

Földes László, dr., svéd védett

Földes Mór, dr., svéd védett
Földes Sándor, dr., a nagy gettó IX. sz. körzetének előjáró-helyettese
Földes Tamás, munkaszolgálatos
Földes Zsigmondné, özv.
Földessy Béla
Földvály Ferenc, dr., egyetemi tanár, svéd védett
Franciszóy Zoltán, rendőr segédfogalmazó
Frank György
Frank Ibolya (Debrecen, 1905. július 27.) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának dolgozója
Frank Irén, lásd **Hirschler Vilmosné**
Frank Júlia
Frank Rezső, dr.
Frankl Zoltán, svéd védett
Frei Lászlóné
Freyberger András, svéd védett
Fried Aman, a Zsidó Tanács futára
Fried Lajos, dr., a nagy gettó VIII. sz. körzetének orvosa
Fried Lajosné, dr. a nagy gettó IX. sz. körzetének orvosa
Fried Nándor
Fried Paula
Friedländer Emil (1883–?) svéd védett
Friedman József (Budapest, 1924. július 23.–?) munkaszolgálatos, svéd védett
Friedmann Adolf, svéd védett
Friedmann Hermin
Friedmann József (Berezó, 1885. december 9.–?) a VKNB népkonyha alkalmazottja a nagy gettóban
Friedmann Józsefné, sz. Strasser Sári (Nagyvárad, 1897. szeptember 2.–?) a VKNB népkonyhájának alkalmazottja a nagy gettóban
Friedmann László (Budapest, 1939–Budapest, 1945. január 12.)
Friedmann Simon, dr. (Nagytapolcsány, 1888. január 1.) a VKNB budapesti irodája munkatársa, a Gyermekotthonok ügyvezetője
Friedmann Simon, dr., az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa
Friessner, Johannes (Chemnitz, 1892. március 22.–Bad Reichenhall, 1971. június 26.) német hivatásos katonatiszt, tábornok, a keleti fronton 1942. május 1-től a 102. gyaloghadosztály parancsnoka, altábornagy 1942. október 1-től, a XXIII. hadtest parancsnoka 1943. január 1-től december 11-ig. Gyalogsági tábornok 1943. április 1-től. 1944 februárjában az északi frontra vezénylik. 1944 júliusától a magyarországi Wehrmacht-erők parancsnoka, december 22-én leváltják, a háború végéig már nem kap új beosztást. Az 1950-es években részt vesz a Bundeswehr megszervezésében és fejlesztésében.
Frigyesy József, dr. (Kisvárd, 1875. június 14.–Budapest, 1967. december 11.) orvos, nőgyógyász. 1903–1913 között a budapesti II. sz. női klinikán tanársegéd, 1913–1924-ig a Bakáts téri Női Kórház igazgató főorvosa, 1929–1948-ig a II. sz. női klinika tanszékvezető egyetemi nyilvános rendes tanára, 1946–1947-ben az egyetem rektora, az MTA levelező tagja. Új módszereket dolgoz ki a helyi érzéstelenítésre, és bevezeti a női betegek hormonkezelését.

Frommer Géza

Fuch Dénes, dr., a VII. Bethlen Gábor tér 2. alatti kórház vezető főorvosa, egyetemi tanár

Fuchs Tamás, a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa, futár

Führer, lásd **Hitler, Adolf**

Fülöp Ferencné, nemes, svájci védett

Fülöp Mária, lásd **Vincze Györgyné**

Fürst Arthur (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Gaál István, ifj., nyilas

Gábor Anna

Gábor Ignácné, svéd védett

Gábor Imréné, dr.

Gábor Lajos (Budapest, 1894. augusztus 7.–) a Zsidó Tanács lakáshivatalának munkatársa

Gábor Salamon

Gábor Valéria

Gál Egon, svájci védett

Gál Imre, a Zsidó Tanács Szociális osztályának vezetője

Gál József, dr.

Gál Józsefné, dr.

Gál Károly, a Zsidó Tanács munkatársa

Gál László, rendőr segédfelügyelő

Gálfalvy István, dr., népbírói tanácsvezető bírósági

Gara

Gárdonyi Lajosné, sz. Fodor Anna, svéd védett

Gárdonyi Tivadar, a nagy gettó I. körzet előjárója

Garzuly Béla, dr., miniszteri osztálytanácsos, a nyilas KÜM II. Nemzetközösségi főcsoport 2./ Nemzetközi büntetőjogi és rendészeti osztályra beosztva.

Gáspár Ferenc

Gáspár István, dr., a nagy gettó III. sz. körzetének rendészeti parancsnoka

Gáspár Jenő, svéd védett

Gátonyi Béla, főszámvevő

Gebe Györgyné, sz. Stromer Klára (Budapest, 1911. november 3.–?) **Komoly Ottó** munkatársa

Gedeon Gábor, dr., az Ip. Min. miniszteri titkára

Geist Róza (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Gelléri Miklós, spanyol védett

Gera József dr. (Makó, 1896. október 24.–Budapest, 1946. március 12.) orvos, nyilas politikus. 1924-ben, az I. világháború alatti érdemeiért vitézzé avatják. Szülész-nőgyógyász és gyermekorvosi gyakorlatot folytat Makón, 1939-től a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom tagja. 1940 őszén 3 havi börtönre ítélik az 1921. évi III. tc. alapján, felforgató tevékenység és „nemzetgyalázás” vádjával, valamint hivatal- és politikai jogvesztésre is, orvosi gyakorlatot sem folytathat. 1942-től a Nyilaskeresztes Pártban Csia Sándor helyettese; 1942–1943-ban 9 hónapig katonai szolgálatot teljesít. Jó szónok, a Párt egyik fő propagandistája. 1943-ban 4 hónapi fegyházra ítélik.

1944 májusától a nyilas pártépítés vezetője. A Szálasi-per V. rendű vádlottja, 1946. március 1-jén halálra ítélik, főlakasztják.

Gera Sándor

Gerde Ernőné, portugál védett

Gerendási Hermanné (Nyírbátor, 1897.–Budapest, 1945. január 12.) kereskedő

Gergely Ervin, a Zsidó Tanács szociális osztályán osztályvezető

Gergely Éva, dr., svéd védett

Gergely György dr. (Budapest, 1914. július 6.–?) a VKNB budapesti irodájának munkatársa, főelőadó

Gergely Pál, portugál védett

Gergely Vince, svéd védett

Gergely Vincéné, svéd védett

Gerő Ignácné, sz. Kohn Erna (1868) svájci védett

Gerő István

Gerő Sándor, a nagy gettó I. körzet előjárója

Gerstl Ilona, lásd **Kanitz Jánosné**

Geszti Pál Ottó (1922. november 19.–?) svéd védett

Gewürtz Éva, svájci védett, San Salvador-i állampolgár

Gewürtz Ferdinánd, svájci védett, San Salvador-i állampolgár

Gewürtz Ferdinándné, svájci védett, San Salvador-i állampolgár

Gewürtz Jenő, svájci védett, San Salvador-i állampolgár

Gewürtz Miksa, svájci védett, San Salvador-i állampolgár

Gewürtz Valéria, svájci védett, San Salvador-i állampolgár

Ghyczy Béla, dr., vitéz, FÜM főfelügyelő

Ghyczy Dénes, dr., vitéz, IM államtitkár (III., V–VII. ügyosztály)

Gichner Vilmos, a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa, futár

Ginczler Herman, svéd védett

Glass Tamás

Glass Tibor

Glatz Lóránd

Glück Albert, a nagy gettó VIII. sz. körzetének előjáró-helyettese

Glück Gergely György (Budapest, 1901–?) svéd védett

Glück Katalin

Glück Miklós

Glück Sámuel

Gobbi Ede (1887. május 18.–?) százados, 1944 áprilisában tartalékos állományban, feladata a zsidó katonai munkaszolgálatos századok szervezése és irányítása. 1944. október 15. után a munkaszolgálatos ügyek intézését kénytelen átadni a csendőrségnek.

Godfrey, William [Gugliemo] (Liverpool, 1889. szeptember 25.–London, 1963. január 22.) londoni pápai nuncius 1938. november 21-től, Liverpool érseke 1953. november 10-től, westminsteri érsek 1965. december 3-tól, 1958-tól bíboros.

Goldberger Pál (1886–?)

Goldner Emil, svájci védett

Goldner Imre, a nagy gettó III. sz. körzetének rendészeti parancsnoka

Goldschmidt Dezsőné

Goldstein Frida

Goldstein Ignác (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Gombos György, gazdasági főfelügyelő, a nyilas KÜM-ben a Külföldön élő magyarok gondozását ellátó osztály helyettes vezetője

Gónacútzky Géza, adóhivatali főtiszt

Gonda Sándor, a nagy gettó III. sz. körzetének őrzőparancsnoka

Gorodi Vilmos, a nagy gettó X. sz. körzetének előljáró-helyettese

Gorzsás Miklós

Gosztonyi Márton, a budapesti svéd követség tisztviselője

Gottdiener Géza, svéd védett

Gottdiener Gézáné, svéd védett

Gózonny Lajos, dr., egyetemi magántanár

Gödri Sándor, nyilas pártmegbízott

Gönczöl Dezső, főhadnagy

Göndöcs László, dr., a VKM miniszteri titkára

Göndör Ferenc, nyilas pártmegbízott

Görög Frigyes, dr. (Budapest, 1890–?) az V. Mérleg u. 4. szám alatti VKNB-iroda egyik vezetője

Görög Veronika, lásd **Breuer Veronika**

Gráber Károly, dr.

Gráber Pál (1898. május 27.–?) hites könyvvizsgáló, 1944 májusától Müller Rezsőnek, a Zsidó Tanács lakáshivatala vezetőjének helyettese, majd miután Müller október 15-től már nem jár be a VII. Síp utca 12-be, átveszi a lakáshivatal vezetését.

Gráf Vladislav, svájci védett

Gragger, Edvárd

Granitz Franciska

Gratzer Éva, lásd **Neumann Zoltánné** (1919–?)

Gratzer Iván, dr. (1915–?) svéd védett

Grell, Theodor Horst, dr., a budapesti német követség tanácsosa

Gróf Gyuláné (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Grónai Katalin

Grossmann Ferenc, dr. (Zagyvapálfalva, 1884–?) orvos, a nyilas uralom idején a VII. Wesselényi u. 44. sz. alatti központi zsidókórház igazgatója. Összesen 22 fiókkórház tartozik alá a gettóban, ezek egy része magánlakásokban működik.

Grosz Andor

Grósz Dezső (Budapest, 1885. augusztus 20.–?) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának munkatársa

Grósz Dezsőné (Budapest, 1882. június 20.–?) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának munkatársa

Grosz Márton, műszaki tisztviselő, Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt.

Grósz Ödön

Grosz Péter, a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa, futár

Groszmann Zsigmond, dr. (Budapest, 1880–1945) a PIH főrabbi, a Dohány utcai zsinagóga rabbija (1906–1945)

Groszmann Sándor, V. Vadász u. 29.

Grozinger Emil, dr. (Méhtelek, 1916. január 2.–?) a VKNB budapesti irodájának munkatársa, otthonok felügyelője
Gruber, a Zsidó Tanács munkatársa
Grün Sándor, dr., svájci védett
Grünfeld Nándor
Grünhuth József
Grünstein Miklósné, a PIH Alapítványi Fiúárvaházának munkatársa
Grünwald Alice, a PIH Alapítványi Fiúárvaházának munkatársa
Grünwald Ferenc (Sátoraljaújhely, 1888–?) a nagy gettó V. körzet előljáró-helyettese
Grünwald Fülöp, svájci védett
Grünwald Fülöpné, svájci védett
Grünwald István (Budapest, 1931. március 5.–?) a nagy gettó V. sz. körzetében futár
Grünwald Jenő, svájci védett
Grünwald Jenőné, svájci védett
Grünwald József
Gulden Gyula, dr., a budapesti portugál követség megbízott ügyvivője
Gulyás Balázsné
Gulyás Mihály, nyilas pártmegbízott
Gulyás, nyilas, a kiskereskedelem miniszteri biztosa mellé kirendelt nyilas pártbiztos
Gunst Anna, lásd **Karcag Lászlóné, dr.**
Gut Malvin
Guttmann Aranka (1905–?) spanyol védett
Guttmann Dávidné, özv.
Guttmann Imre
Guttmann Mór
Guttmann, báró
Günther, Rolf, SS-*Sturmbannführer*, az RSHA IV-B-4. (zsidóügyi) osztályának munkatársa

Gyárfás Aladár (Budapest, 1889–Budapest, 1945. január 12.) műszerész
Gyárfás Aladárné (Budapest, 1890–Budapest, 1945. január 12.) kereskedő
Gyárfás Sándor, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa
Gyarmati László, dr., a VII. Erzsébet krt. 26. sz. alatti gettó szükségkórház orvosa
Gyenes Sándor (Budapest, 1882–Budapest, 1945. január 12.) nyomdász
Gyöngyössi József, svéd védett
Gyöngyössi Józsefné, svéd védett
[?] Györgyné, a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa
Győri Irén
Győry Ákos, 1944. december 19-től a nagy gettó IV. sz. körzetének előljárója
Győző József, a Zsidó Tanács lakáshivatala személynyilvántartó osztályának vezetője
Gyürky Tibor, dr., tiszti főorvos

Hacker Sándorné
Hadnagy Lajos, dr., rendőrfelügyelő
Haggenmacher Ottó, svájci eredetű magyarországi nagyiparos család (élelmiszer-feldolgozóipar, malomipar, sörgyártás) leszármazottja. 1944-ben I. Bérc utcai villáját a Jó Pász-

- tor Misszió rendelkezésére bocsátja, bakonyszentkirályi udvarházát pedig a VKNB vérsi igénybe menekültotthon létesítése céljából. 1947-ben családjával együtt kivándorol Magyarországról. A Yad Vashem 2001-ben a Világ Igaza kitüntetésben részesíti.
- Hahn István** (Budapest, 1913. március 28.–1984. július 26.) ókortörténész, egyetemi tanár, 1979-től az MTA tagja. 1944-ben a Zsidó Tanács titkárságán dolgozik.
- Hahn Sándor, dr.,** svéd védett
- Hain Péter** (Károlyfalva, 1895. május 31.–Budapest, 1946. június 27.) rendőrtiszt. 1918 novemberétől a budapesti bűnügyi osztályhoz beosztott detektív. 1923-tól a rendőrség politikai osztályán a kommunisták elleni nyomozó csoport vezetője, 1938-tól a személybiztonsági szolgálat vezetőjeként **Horthy Miklós**, valamint a Magyarországra érkező külföldi hivatalos személyek biztonságáért felelős. Baky László 1944 áprilisában a rendőr-főkapitányság politikai rendészeti osztály budapesti tagozatának vezetőjévé nevezi ki, június körül leváltják. A nyilas uralom idején az állambiztonsági rendészet (Politikai osztály) vezetője. **Szálasi** decemberben kormánytanácsossá nevezi ki. Népbíróság elé állítják, 1946. március 28-án halálra ítélik, főlakasztják.
- Hainiss Elemér, dr.** (Budapest, 1890. július 1.–Budapest, 1974. július 7.) gyermekgyógyász, egyetemi tanár. 1930–1946-ig a fővárosi I. sz. gyermekklinika igazgató főorvosa, 1946-tól rendelőintézeti kisegítő orvos.
- Hajdú Béla, dr.,** a nagy gettó VII. Wesselényi u. 35. sz. alatti szükségkórházának orvosa
- Hajnácskőy László** (Budapest, 1895. június 9.–Budapest, 1947. február 24.) csendőr ezredes, 1942. december 15-től 1944. október 25-ig a pécsi (IV.) csendőr kerület parancsnoka. A nyilas uralom idején a BM VII. (közbiztonsági) osztályának vezetője. Népbíróság elé állítják, 1946. november 22-én halálra ítélik, főlakasztják.
- Hajnal Ferencné**
- Hajós Gyuláné, özv.**
- Haller, Eduard de** (Cologny, 1897. február 26.–Genf, 1982. június 4.) 1926-tól a Népszövetség munkatársa, 1940–1941-ben a VKNB vezetőségének tagja, a svájci Szövetségi Kormány képviselője a VKNB Nemzetközi Segélyszervezetében (1942–1948). Oslói (1948–1953), majd moszkvai (1953–1957), végül hágai (1957–1962) nagykövet.
- Halpern Anna, B.-né,** a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa
- Halpern József,** a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa
- Händler Fülöp** (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)
- Hangl Mór**
- Hangyál,** postaaltiszt
- Harangi Zoltán** (Debrecen, 1913. december 7.–?) az SVK tisztviselője. 1945. április 18-án letartóztatják, a népbíróság 5 év kényszerszolgálatára ítéli, új tárgyaláson 1948-ban a népbíróság 10 év börtönre ítéli, a NOT ezt 1949-ben 5 év kényszerszolgálatra változtatja azzal, hogy az addig börtönben töltött 4 év 6 hónapot nem lehet a büntetésébe beszámítani. 1952. február 7-én szabadlábra helyezik, december 15-én köztörvényes bűncselekmény (betörés) vádjával 12 év börtönre ítélik, 1956. október 30-án szabadul, 1963-ban amnesztiában részesül. A Yad Vashem 2012-ben a Világ Igaza kitüntetésben részesíti.
- Hargitai József,** segédhivatali igazgató, nyilas pártmegbízott
- Haris Endre,** a portugál követség alkalmazottja, portugál védett
- Harsányi Jenő,** szigorló orvos

Hartmann Ede

Hartmann Hajnalka, lásd **Brand, Hansi**

Hartmann Ibolya (Budapest, 1919. szeptember 15.–) a VKNB budapesti irodájának munkatársa, a XIV. Columbus u. 46. sz. alatti tábor küldönce

Hartmann Ilona (Budapest, 1915.január 26.) VKNB budapesti irodája munkatársa, a XIV. Columbus u. 46. sz. alatti tábor küldönce

Hartmann Miklós, a PIH Alapítványi Árvaház munkatársa

Hatschek Frigyes, a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa

Hauben Szidónia

Hauser

Hauser Lipót (Teschen, 1882. április 22.–?) belügyminiszteri mentesített, svéd védett

Havas Dezső (Kisvelence, 1888. február 25.–?) belügyminiszteri mentesített, svéd védett

Havas Hugó

Havas István, dr., a nagy gettó VI. sz. körzetének előjárója

Havas Károly (Budapest, 1884. augusztus 2.–?) külügyminiszteri mentesített, svéd védett

Havas Leó, portugál védett

Havasy Jenő (Keszthely, 1917. december 5.–?) vitéz, rendőr segédfelügyelő. A nyilas uralom idején az V. kerületben teljesít szolgálatot. 1945. augusztus 10-től előzetes letartóztatásba helyezik, népbíróság elé állítják, 1946. február 6-án 1 év 2 havi börtönbüntetésre ítélik. A NOT, figyelembe véve azon tanúvallomásokot, amelyek szerint önzetlenül, életét kockáztatva próbált segíteni az üldözötteknek (több esetben sikerrel), fölmenti, 1946. augusztus 1-jén szabadlábra helyezik.

Haydu Zoltán, dr., miniszteri segédtitkár, a nyilas KÜM I. Politikai főcsoport c. Protocol osztályának munkatársa

Ház Dezső

Héber Endre, a VII. Kazinczy u. 23/25. sz. alatti gyermekkórház légoltalmi futára

Hecht Samu (Alsószelle, 1886. november 27.–?) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának irodavezetője

Hecht Samuné (Alsókorompa, 1890. október 10.–?) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának munkatársa

Hechtmann Simon

Heck Nándor

Heder Lajosné, dr. ifj., sz. Mándy Klára, kormányzói mentesített

Hegedűs András, svéd védett

Hegedűs Lajosné (Hosszúrétfalu, 1884. október 10.–?) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának munkatársa

Hegedűs, főjegyző

Hegyi Gyula

Heidinger Pál, nyilas pártmegbízott

Heilig Albert (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Heinis

Heisler Józsefné

Helle László, dr., a főváros ostroma idején a Magyar Vöröskereszt budai részlegének vezetője

Heller Gyula (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Heller Imre

Heller Jakab, a nagy gettó IV. körzetének helyettes rendészeti parancsnoka

Hellper Vilmos, svájci védett

Heltner Adolfné, özv. (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Herbeck József, ezredes

Herczeg Vilmos

Herczog Ferenc

Herczog Ibolya, a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa

Herczog Margit, a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa

Hermann Jenő, dr. (Budapest, 1882. szeptember 27.–?) a nagy gettó V. sz. körzetének előjáró-helyettese

Hermann Józsefné, dr., sz. Kun Ilona, svéd védett

Hersch Margit, belügyminiszteri mentesített

Herskovits Sarolta

Herskovitz József, dr.

Herstein Márta, lásd **Stern Richárdné**

Hertelendi László, nyilas pártmegbízott

Herzfeld Emília

Hetényi Tibor, hadnagy, a 701/2 sz. közmunkás század parancsnoka

Heves Béla

Hevesi Endre

Hibbey Gusztáv, vitéz, ezredes, HM 42. osztály

Hidvégi Ervin, dr. (Budapest, 1904. január 20.–?) miniszteri osztálytanácsos a könyvkiadás és könyvkereskedelem, a papír- és írószer-kereskedelem, a filmkereskedelem, a filmkölcsonzés, a bélyegkereskedelem, a mű- és régiségkereskedelem miniszteri biztos 1944. június 12-től. A nyilas KKM elnöki osztály vezetője, majd 1945. februártól államtitkára. Népbíróság elé állítják, február 11-én 8 évi kényszermunkára ítélik. A NOT az ítéletet március 30-án 4 évi fegyházra mérsékli. 1949. november 11-én szabadlábra helyezik.

Hilvert Pál, svéd védett

Hilberg, Raoul

Hindy Iván (Budapest, 1890. június 28.–Budapest, 1946. augusztus 29.) hivatásos katoná, vezérezredes. 1942-től vezérőrnagy. 1944. október 15-én közvetlen felettesét, Aggteleky Béla altábornagyot letartóztatja, az I. hadtest felett a parancsnokságot átveszi, és a nyilasok oldalára áll. A nyilas uralom idején a budapesti I. hadtest parancsnoka, majd a körülzárt Budapest magyar erőinek parancsnoka altábornagyi rangban, teljhatalommal felruházva. 1945. február 1-től vezérezredes. Szovjet fogóságba kerül 1945 februárjában, népbíróság elé állítják, halálra ítélik, főlakasztják.

Hintz, Martha, észt állampolgár, svéd védett

Hirsch György, svéd védett

Hirsch Györgyné, sz. Eisler Piroska, svéd védett

Hirschbaum Johanna

Hirschler Henrik (Budapest, 1866. január 18.–) svéd védett

Hirschler Vilmosné, sz. Frank Irén

Hitler, Adolf (Braunau, 1889. április 20.–Berlin, 1945. április 30.) az NSDAP egyik alapítója, majd a párt vezére, „Führer”-e. 1923 novemberében Münchenben puccsot

kísérel meg, ennek leverése után 5 évi börtönre ítélik. *Mein Kampf* című könyvének első kötetét fogsága idején diktálja, 9 hónap után szabadlábra kerül. Német kancellár (1933. január 30.–1945. április 30.), Hindenburg államelnök halála után (1934. augusztus 2.) egyesíti az államelnöki és a miniszterelnöki funkciót, a Harmadik Birodalom vezére. 1941. december 19-től a német hadsereg főparancsnoka. Miután a Vörös Hadsereg egységei körülfárják Berlint, a birodalmi kancellária bunkerében öngyilkos lesz.

Hochstätter Béla, a II. Budakeszi út 59. sz. alatti VKNB-gyermekotthon gondozója

Hochstätter Béláné, a II. Budakeszi út 59. sz. alatti VKNB-gyermekotthon gondozója

Hofer, Carl, svájci diplomata, követségi titkár a budapesti követségen

Hoffer Mihály, a Zsidó Tanács műszaki alkalmazottja

Hoffmann Anna (Budapest, 1921–Budapest, 1945. január 12.) nyomdász

Hoffmann Árminné (Alsóhidegpatak, 1884–Budapest, 1945. január 12.) háztartásbeli

Hollander, dr.

Holló Ágnes

Holló Lajos, dr., a Zsidó Tanács lakáshivatala jogügyi osztályának vezetőhelyettese

Honti Péter, portugál védett

Honti Rezső, portugál védett

Horn Ede (Vágújhely, 1825. szeptember 25.–Budapest, 1875. november 2.) újságíró, közgazdász. Eredeti neve Einhorn Ignác. Az 1848–1849-es szabadságharcban izraelita tábori lelkész Klapka seregében, Komárom eleste után emigrál. 1869-ben tér haza, Tisza Kálmán híve, Pozsonyban választják országgyűlési képviselővé, az Izraelita Magyarító Egylet alapítója.

Horner Dezső

Horner Vilmos, a XIV. Abonyi u. 7/9. sz. alatti katonai felszerelési raktár kezelője

Horovitz Ignác, házfelügyelő, VII. Wesselényi u. 10.

Horthy Istvánné, sz. Edelsheim-Gyulai Ilona (Budapest, 1918. április 14.–Lewes, Anglia, 2013. április 18.) Horthy István kormányzóhelyettes felesége, majd 1942. augusztus 20-tól özvegye.

Horthy Miklós (Kenderes, 1886. június 18.–Estoril, 1957. február 9.) tengernagy, Magyarország kormányzója (1920–1944). Az I. világháborúban az Adriai-tengeren szolgált, az 1919-es ellenforradalom egyik vezetője, 1920. március 1-től Magyarország kormányzója. Konzervatív, antikommunista politikus. Külpolitikájának fő célja a trianoni békeszerződés revíziója, az elvesztett területek visszaszerzése. 1938–1940 között **Hitler** és **Mussolini** segítségével az „országgyarapítás” sikerrel jár, de ennek ára a Németországhoz fűződő egyre szorosabb szövetség. Jelentős felelősség terheli azért, hogy Magyarország 1941 áprilisában részt vesz Jugoszlávia feldarabolásában, majd júniusban csatlakozik a Szovjetunió elleni hadjáratához. Különbéke-próbálkozásai kiváltják **Hitler** gyanakvását, 1944. március 19-e, Magyarország német megszállása után nem mond le, kinevezi **Sztójay Dömét** miniszterelnöknek, és kormányának szabad kezet ad a zsidókérdés német minta szerinti rendezéséhez. 1944. október 15-én a németek erőszakkal kényszerítik, hogy **Szálasi Ferencnek** átadja a hatalmat. A háború után Portugáliában él.

Horthy Miklós, ifj. (Pula, 1907. február 14.–Estoril, Portugália, 1993. március 28.) a kormányzó kisebbik fia, rövid ideig braziliai követ. Bátyja, István halála után támogatja apja különbéke-próbálkozását. 1944. október 15-én Otto Skorzeny SS-*Stan-*

gartenführer a Waffen-SS különleges kommandójának parancsnoksága alatt álló emberei elrabolják, és életével zsarolva veszik rá apját, hogy **Szálasi Ferenc**nek átadja a hatalmat.

Horthy Miklósné, sz. Purgly Magdolna (Kürtös, 1881. június 10.–Estoril, 1959. január 8.) kismemesi családból származik, 1901. július 22-én megy feleségül **Horthy Miklóshoz**. Pulában születik négy gyermekük: Magdolna (1902), Paula (1903), István (1904) és ifj. **Miklós** (1907).

Hortobágyi Béla

Horvai Tibor, portugál védett

Horvát János, pénztári igazgató

Horváth Antal, adószedő főtiszt

Horváth Boldizsár, dr., a VKNB budapesti képviselőjének egyik orvosa

Horváth ezredes, HM 21. osztály

Horváth Géza, a IX. ker. nyilas pártszervezet helyettese vezetője 1944-ben

Horváth Ida, segéd hivatali igazgató a stockholmi magyar követségen

Horváth János (1924–?) portugál védett

Horváth Miklós, a nagy gettó I. sz. körzetének előjáró-helyettese

Horváth Vince, nyilas pártmegbízott

Horváth, nyilas, VI. Andrássy út 60.

Horváth, nyilas, VI. Teréz krt. 19.

Hönich András (1919–?) portugál védett

Hönich Henrik, fővárosi II. kerületi adóhivatali gyakornok

Höss, Rudolf (Baden-Baden, 1900. november 25.–Auschwitz, 1947. április 16.) *SS-Obersturmbannführer*, az auschwitzi láger parancsnoka. Apja halála után, 15 évesen belép a hadseregbe, a török fronton szolgál, bátorságáért megkapja a Vaskereszt I. és II. o. kitüntetését. 1919 után a Baltikumban, a Ruhr-vidéken és Felső-Sziléziában harcol a Szabadcsapatok tagjaként. 1922-ben belép az NSDAP-be, 1923-ban Martin Bormann-nal együtt részt vesz egy brutális politikai gyilkosságban, 10 évre ítélik, 1928-ban amnesztiával szabadul. 1934-ben Himmler az SS-be hívja, a dachauai lágerben *Block- und Rapportführer*. 1938-ban Sachsenhausenba helyezik, *SS-Hauptsturmführer*, 1940. május 1-től 1943. december 1-ig (ténylegesen novemberéig) az auschwitzi láger parancsnoka. 1943 decemberében az SS Gazdasági Főhivatalának egyik vezetője, 1944. május elején visszahelyezik Auschwitzba, a magyar zsidók lemészárlásának megszervezésére. 1946. március 11-én tartóztatja le a brit katonai rendőrség, két hónappal később kiadják a lengyel hatóságoknak. 1947 márciusában egy lengyel katonai bíróság halálra ítéli, auschwitzi háza előtt akasztják föl.

Hranitzky Károly, adószedő főtiszt

Hubay Kálmán (Jászapáti, 1902. április 3.–Budapest, 1946. június 22.) újságíró, szélső-jobboldali politikus. 1932-ben Miskolcra Gömbös Gyula hívására jön Budapestre és lesz a *Függetlenség* című kormánypárti napilap felelős szerkesztője. A délben megjelenő *Esti Újságnak* 1936-tól, megalakulásától felelős szerkesztője. 1937 decemberében mindkét lap szerkesztőségéből kilép, miután a Stádium Sajtóvállalat Rt. állásából elbocsátja. 1938 márciusában Lovasberényben pártonkívüli fajvédő programmal képviselővé választják. **Szálasi** bebörtönzése idején (1938–1940) a nyilas párt vezetője, országgyűlési képviselő. 1941-ben szembefordul **Szálasival**, Baky Lászlóval és Pálffy Fidéllel a Magyar Nemzetiszocialista Párt egyik vezetője. A nyilas rendszer

idején a Nemzetvezető Munkatörzse kultúrirodájának vezetője. A háború után népbíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik.

Hudwagner István

Hull, Cordell R. (Olympus, Tennessee, 1871. október 2.–Washington, D. C., 1955. július 23.) amerikai politikus, 1933–1944-ig külügyminiszter F. D. Rooseveltnél elnöksége alatt. 1945-ben Béke Nobel-díjat kap az ENSZ megszervezésében kifejtett tevékenységéért.

Hutterer Mór, a nagy gettó III. sz. körzetének vezetőhelyettese

Húvös Pál

Igaz Bertalan, rendőr segédfogalmazó

Illés Ferenc (Felsőleperd, 1912. május 29.–Budapest, 1947. június 28.) asztalossegéd, 1942 áprilisától a Nyilaskeresztes Párt budapesti IX. kerületi szervezetének tagja. 1945-ben a Budapest IX. Ráday u. 44. sz. alatt lakik. 1945. július 24-én letartóztatják, 1946 márciusában népbíróság elé állítják. A népügyészség azzal vádolja meg – mint utóbb kiderül, tévesen –, hogy a IX. kerületben pártszolgálatvezető, illetve kerületvezető-helyettes volt, valamint hogy részt vett zsidók megkínzásában, kirablásában és meggyilkolásában. A népbíróság először 1945-ben halálra ítéli, majd miután a NOT az ítéletet megsemmisíti és új eljárásra utasítja a népbíróságot, ismét halálra ítélik, és kegyelemre nem méltónak nyilvánítva, az ítélethirdetés napján kivégzik.

Imre József, dr., miniszteri osztálytanácsos (Ip. Min.)

Imre Lajos (?–Budapest, 1945. január 6.) a 10.102. sz. rendőr

Irsy László, vitéz

Iványi Balázs, számvetőségi főtitkár a főváros IX. kerületében

Jäger, Maximilian, dr., svájci hivatásos diplomata, 1925. május 12-től 1944 novemberéig budapesti svájci követ, a diplomáciai kar doyenje

Jajczay Klára (Pozsonyrendező, 1914. augusztus 10.–?) 1940-től a Nyilaskeresztes Párt tagja, 1941 nyarától az I. kerületi pártszervezet irodavezetője. 1948-ban letartóztatják, a népbíróság mint **Farkas László** és társai perének XVII. rendű vádlottját 15 év kényszermunkára ítéli, a NOT ezt 12 évre mérsékli. 1957. december 4-én büntetése hátralevő részét kegyelemmel elengedik.

Jakab József

Jakab László

Jakabffy, törzsőrmester

Jakobovits Nándor

Jakubovits Irén, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Jancsár József, dr., miniszteri tanácsos az Árkormánybiztosságnál

Janik József, nyilas pártmegbízott

Jankovics

Jankovics Endre, dr., ügyvéd

János, A. dr., orvos

Jánosi József, SJ (Zólyom, 1898. április 22.–Friesenheim, 1965. május 6.) jezsuita atya, filozófus, egyetemi tanár, a katolizált zsidók Szent Kereszt Egyesületének papi elnöke. Részt vesz a budapesti pápai nunciatura embermentő tevékenységében. 1945–1949-ig a filozófia és vallásbölcselet tanára a Jezsuita Teológia szegedi főiskoláján. 1949-ben

Barankovics Istvánnal és Blaskó Máriával Ausztriába emigrál. 1951–1954-ig a Szabad Európa Rádió munkatársa. Élete utolsó éveiben német egyházi szolgálatban áll. Rejtélyes vonatbalesetben vesztette életét.

Jármay Zsigmond, evangélikus lelkész

Jaross Andor (Csehi, 1896. május 23.–Budapest, 1946. április 11.) politikus. 1921-től a csehszlovákiai Magyar Kisgazda Párt tagja, 1923-tól szakosztályi társelnöke. 1929-től tartománygyűlési képviselő, 1933-tól ügyvezető elnök, 1935-től a prágai képviselőház tagja. Pártja és a Keresztény Szocialista Párt Egyesült Magyar Párt néven fogott össze. E pártnak 1936-tól országos elnöke. A Felvidék visszacsatolását követően 1938. november 15-től 1940. április 1-ig a felvidéki ügyek tárca nélküli minisztere a Teleki-kormányban. 1940 októberében Imrédy Bélával megalakítja a Magyar Megújulás Pártját. 1944. március 22-től augusztus 7-ig a Sztójay-kormányban belügyminiszter. **Endre Lászlóval** és **Baky Lászlóval** állítják 1945. december 17-én népbíróság elé, a NOT 1946. március 27-én halálra ítéli, főbe lövik.

Jaszenák, katolikus hitoktató

Jausner Dezső, a nagy gettó IX. sz. körzetének előjárója

Jezler, Robert, svájci rendőri vezető, a DJP Rendőri Osztály vezetőjének első helyettese
Jézus

Johann Elvira, a Semleges Államok Együttműködési Irodájának tisztviselője

Johnson, Herschel Vespasian (1894–1966) amerikai diplomata, 1921–1953-ig szolgál a KÜM-ben és a világ számos pontján. 1941. december 12-től 1946. április 28-ig az Egyesült Államok rendkívüli és meghatalmazott követe Svédországban, támogatja **Raoul Wallenberg** embermentő tevékenységét. 1946–1947-ben az Egyesült Államok ENSZ-nagykövete, Palesztina felosztásában, vagyis Izrael Állam megalakításában szorosan együttműködik a szovjet diplomatákkal.

Józsa Lajosné (Körmöcbánya, 1892–Budapest, 1945. január 12.) háztartásbeli

Józsa Szilárd

Juhász József, rendőrfelügyelő

Juhász Vilma

Junger Dezső (Dés, 1892. január 10.–?) a Zsidó Tanács lakáshivatalának tisztviselője

Junger Edith (Budapest, 1912. február 15.–?) **Komoly Ottó** munkatársa, a VKNB budapesti tisztviselője

Jungerth-Arnóthy Mihály (Bácsordas, 1883. március 13.–Budapest, 1957. szeptember 11.) hivatásos diplomata, 1923–1933-ig a balti államokban és Finnországban vezeti a követséget. 1934–1939-ig moszkvai követ, majd 1944. március 19-ig szófiai követ, április 6-tól **Sztójay Döme** külügyminiszter állandó helyettese a kormányban.

Jurassa Béla, nyilas pártmegbízott

Jurassa Irén

Jurcsék Béla (Tiszatarján, 1893. augusztus 30.–Kitzbühel, 1945. április ?) okleveles gazda, uradalmi jószágigazgató. A Közellátási Hivatal államtitkára (1942. július 14.–1944. március 22.), közellátásügyi tárca nélküli miniszter (1944. március 22.–1944. október 16.); nyilas közellátási miniszter. 1945 áprilisában öngyilkos lesz.

Juszt

Jutkovics Ármin

Kabók József, nyilas pártmegbízott

Kállay Albert, tanácsnok, Budapest XV. ügyosztály

Kállay Miklós (Nyíregyháza, 1887. január 23.–New York, 1967. január 14.) politikus, földművelésügyi miniszter (1932–1935). 1942. március 9-től 1944. március 22-ig miniszterelnök, közben 1942 májusától 1943. júliusig külügyminiszter is. Magyarország német megszállása után egy ideig a budapesti török követségen keres menedéket; a nyilas hatóságok nyomására el kell hagynia a követséget, a németek különböző helyeken tartják fogva, a világháború után emigrál.

Kallós Éva

Kálmán János, nyilas pártmegbízott

Kálmán László Mihály

Kálmán Lászlóné, sz. Kellner Ilona Livia (1924–?)

Kálmán Sári

Kálmán Tibor

Kalmár Frigyesné

Kalmár László, rendőr segédfelügyelő

Kaltenbrunner, Ernst (Ried, 1903. október 4.–Nürnberg, 1946. október 16.) osztrák ügyvéd, 1930-tól az NSDAP, 1933-tól az SS tagja. 1938–1943-ig az SD bécsi parancsnoka, 1943. január 30-tól az RSHA vezetője. A náci fajelmélet meggyőződéses híve. 1943 februárjában javasolja Himmlernek, hogy csökkentsék a theresienstadti gettó lakóinak létszámát, azonban az SS *Reichsführere* nem engedélyezi ennek a tömeggyilkosságnak a végrehajtását. 1944. március 19-én Budapestre utazik, személyesen tárgyal **Sztójay Dömével**, **Jaross Andorral** és más magyar illetékesekkel a magyarországi zsidókérdés „végső megoldásáról”. 1945 novemberében a nürnbergi nemzetközi katonai bíróság elé állítják; halálra ítélik, főlakasztják.

Kamarás Géza, rendőr segédfelügyelő

Kaményi Gyuláné, házfelügyelő

Kandel Sámuel, dr. (Nagyrépény, 1884–Budapest, 1945. január 12.) rabbi

Kandel Sámuelné (Nagyrépény, 1894–Budapest, 1945. január 12.) tanárnő

Kanitz János

Kanitz Jánosné, sz. Gerstl Ilona

Kanizsai, igazgató

Karácsonyi József, nyilas pártmegbízott

Kárász Arthur, dr., a VKNB budapesti irodájának munkatársa

Karcag László (Szolnok, 1885–?) svéd védett

Karcag Lászlóné, sz. Gunst Anna (1894–?) svéd védett

Karczag Zoltánné, özv. (Pécs, 1891–Budapest, 1945. január 12.) háztartásbeli

Károlyi Ervin (1887. december 14. –?) svéd védett

Károlyi György, gróf, 1902-től császári és királyi kamarás

Károlyi Rózsi

Karsai Elek

Karsai Ferencné, a VKNB budapesti alkalmazottja

Karsai László

Kartal Jenő, bécsi magyar konzul

Karvaly Zsuzsanna (sz. Molnár) az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Kassai Ferenc

Kasser (Kasza) Sándor, az SVK budapesti munkatársa. A Yad Vashem 1996-ban a Világ Igaza kitüntetésben részesíti.

Kasticher Henrikné, a PIH Alapítványi Fiúárvaházának munkatársa

Kemény Gábor, dr., báró (Budapest, 1910. december 14.–Budapest, 1946. március 19.) jogász, 1933-ban a *Pesti Hírlap* munkatársa. Mór községben közigazgatási gyakor-
nok, majd szolgabíró. 1939 áprilisában állásáról lemond, belép a Nyilaskeresztes
Pártba. Az 1939-es parlamenti választások után a nyilas képviselőcsoport titkára.
1939. augusztus 27-én politikai tüntetés szervezése miatt 8 havi fogházra ítélik. 1940
őszétől **Hubay Kálmán** helyettese. 1942 júliusától a Nyilaskeresztes Párt külügyi szol-
gálatának vezetője, németül, olaszul, franciául is tud. 1943 májusától egy éven át
katona a keleti fronton. 1944 júniusától egyik feladata a magyarországi német ha-
tóságokkal, elsősorban **Edmund Veesenmayerrel** való kapcsolattartás. 1944. októ-
ber 16-tól nyilas külügyminiszter. 1944. december 22-én hagyja el a fővárost. 1945.
május 10-én amerikai fogságba kerül. A Szálasi-per VI. rendű vádlottjaként halálra
ítélik, főlakasztják.

Kemény Lajos, báró, magyar királyi tanácsos, budapesti evangélikus esperes

Kemény Sándor

Kemény Sándorné

Kende Györgyné (Gyöngyös, 1914. augusztus 24.–?) a VKNB budapesti képviselőjének
munkatársa

Kenyeres József rendőr segédfelügyelő

Keppich Mária

Kerekes József

Kereki István

Kerényi Ede, svéd védett

Keresztes Éva (Budapest, 1923. szeptember 6.–?) a VKNB budapesti képviselőjének
munkatársa

Keresztes-Fischer Ferenc (Pécs, 1881. február 18.–Vöcklabruck, 1948. március 3.) ügy-
véd, 1931–1935, majd 1938. május 14-től 1944. március 22-ig belügyminiszter. Kon-
servatív, németellenes politikus, kemény kézzel üldözi mind a nyilasokat, mind a
kommunistákat, **Horthy** híve. 1944. március 19-én a Gestapo letartóztatja, Maut-
hausenbe deportálják.

Kern Bertalan (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Kernstok Károly (Budapest, 1873. december 23.–Budapest, 1940. június 9.) festőmű-
vész, a Nyolcak-csoport (1909–1918) tagja. Nyergesújfalui udvarházát 1944-ben a
VKNB rendelkezésére bocsátották gyermekotthon létesítése céljából.

Kertay Tamás

Kertes Vilmos, svéd védett

Kertész János, a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa, futár

Kertész József, főhadnagy

Kertész Nándor

Kertész Ödönné, az NVK védelme alatt

Kertész Sándor

Kertész Zoltán, portugál védett

Kerti György, rendőr segédfelügyelő

Kerty Győző, rendőrfelügyelő

Kind Adolf

Kis György (Mezőberény, 1905. június 10.–Szovjetunió, 1943. január) magántisztviselő,
munkaszolgálatosként a keleti fronton „eltűnt”

Kis Györgyné, sz. Krámer Paula Anna (Budapest, 1908. december 12.–?) 1934. augusztus 8-án kötött házasságot Kis Györggyel, házasságukból két gyermek született: Veronika (1936. május 29.) és Ádám (1942. május 23.), svájci védett, VNKB védett
Kis Pál, a VKNB budapesti képviselte munkatársa
Kisbíró Elemér, rendőr segédfogalmazó
Kiss Ernő, XIII. ker. adóhivatali tiszt
Kiss Gyula, nemeskéri
Kiss Lajos János
Kiss Mihály, igazgató a szalézi szerzetesek Szent Alajos-rendházában
Kláber Imréné, sz. Löw Anna Vilma, svéd védett
Klamár László, rendőr segédfelügyelő
Klein Adolfné (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)
Klein Dénes, portugál védett
Klein Erzsébet (Eger, 1928–Budapest, 1945. január 12.) varrónő
Klein György (Temesvár, 1896. március 13.–?) svéd védett
Klein Imre, a Zsidó Tanács gazdasági osztályának vezetője
Klein István (Budapest, 1903. február 11.–?) külügyminiszteri és belügyminiszteri mentesített, svéd védett
Klein Istvánné, sz. Róna Edith (Budapest, 1919. szeptember 6.–?) külügyminiszteri és belügyminiszteri mentesített, svéd védett
Klein Jakabné, özv.
Klein Jenő
Klein László, dr., a nagy gettó VI. sz. körzetének orvosa
Klein Miklósné, háziparancsnok-helyettes, VII. Wesselényi u. 10.
Klein Mór, a Zsidó Tanács Élelmezési osztályának vezetője
Klein Péter, portugál védett
Klein Rozália
Klein Samu
Kleisz Alajos, VII/A. ker. adóhivatali igazgató
Kleluszák Rezső
Klement Adolf (1915–?) 1940-ben a Községi II. Rákóczi Ferenc Fiú Felsőkereskedelmi iskola rendes tanára
Kling György, svéd védett
Klingensfeld Károly, portugál védett
Klopfer Jenő (Budapest, 1901. április 16.–?) külügyminiszteri mentesített, svéd védett
Klor Pál (Hajdúnádudvar, 1890–Budapest, 1945. január 12.) tisztviselő
Knohl József, nyilas pártmegbízott
Knoll József, nyilas pártmegbízott
Kóbor, alezredes, stockholmi katonai attasé
Kóbor Imre (Budapest, 1888. július 28.) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának gondnoka
Koch Árpád, dr.
Koch Árpádné, dr.
Koch Guidó, V. ker. számvevőszéki főtiszt
Kocsis Mária
Kodor Pálné
Kohen Zsuzsa, a PIH Alapítványi Fiúárvaházának munkatársa
Kohn Ármin

Kohn Dávid (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Kohn Helén

Kohn J. Károly

Kohn Katalin

Kohn László, dr., a nagy gettó I. sz. körzetének orvosa

Kohn Lina

Kohn Mihályné, özv. (Úriújfalu, 1879–Budapest, 1945. január 12.) magánzó

Kohn Rozália

Kohn Vilmos, a nagy gettó VIII. sz. körzetének előljáró-helyettese

Kohn Zoltán, dr., a PIH tanfelügyelője, 1944. március 20. után a Zsidó Tanács osztályvezetője. Feladata a budapesti és a kistarcsai internálótáborokban fogva tartott zsidók élelmezése, gyógyszerekkel ellátásuk megszervezése; svéd védett.

Kolbe P. hivatali segéd-főigazgató

Kolin Erzsébet, dr., a nagy gettó V. sz. körzetének orvosa

Kolner Józsefné

Kolosváry-Borcsa Mihály (Kolozsvár, 1896. június 27.–Budapest, 1946. december 6.) újságíró, politikus, 1921-ben Bajcsy-Zsilinszky Endre lapjának, a *Szózat*nak a munkatársa, 1922–1935 között Debrecenben újságíró, lapszerkesztő, az EX és a MOVE tagja, 1937-től a *Függetlenség* című kormánypárti lap főszerkesztője. 1938–1939-ben a miniszterelnökség sajtóosztályának vezetője, 1939 júniusától a Sajtókamara megszervezője, elnöke; a dél-pestmegyei MÉP listáján az 1939. májusi választásokon képviselővé választják, a külügyi és a 42-es bizottság tagja. A Sztójay-kormány idején, 1944. áprilistól augusztusig a sajtó, a rádió, az MTI és a könyvkiadás kormánybiztosa. A kormánybiztosságot a Lakatos-kormány megszünteti, október 31. és december 27. között sajtókormánybiztos. A népbíróság halálra ítéli, kivégzik.

Kolozs Lajos, a nagy gettó VII. sz. körzetének előljárója

Koltay László, a VKNB budapesti képviselőjének munkatársa

Komáromy Ferenc, rendőr segédfelügyelő

Komlódi, nyilas

Komlós

Komlós Antal (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Komlós Géza (1894. október 1.–?) svéd védett

Komoly Lajosné

Komoly Ottó (Budapest, 1892–Budapest, 1945. január 1. k.) mérnök, cionista vezető. 1943-tól a Budapesti Segélyező és Mentőbizottság (*Vaada*) vezetőjeként Magyarországra menekült szlovák és lengyel zsidók százainak segít bujkálni, illetve tovább-
szökni. Magyarország német megszállása után szorosan együttműködik **Kasztner Rezső**vel, és az SS és Kasztner között folyó tárgyalások eredményeként Svájcba induló „Kasztner-vonat” utaslistájának összeállításában is részt vesz. 1944. szeptemberétől **Friedrich Born** a VKNB budapesti képviselője „A” irodájának vezetésével bízza meg. Cionista munkatársaival a nyilasok hatalomra jutása után több száz zsidó felnőttnek és gyereknek adnak valódi és hamis védleveleket, élelmezni próbálják védenceiket és a budapesti gettót. 1945. január 1-jén a nyilasok elhurcolják és megölik.

Kompordai, főhadnagy

Kondás Kálmán

Konrád Terézia

Konrád Vilmosné, özv. (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Koppány Kálmán, dr., rendőrfelügyelő

Koppenstein Benő, a VKNB gyermekotthonának (VII. Akácfa u. 32.) alkalmazottja
Korányi

Korányi Frigyes (Nagykálló, 1828. december 10.–Budapest, 1913. május 19.) báró, tolcsvai, orvos. Tehetős izraelita orvoscsaládból származik, családjával együtt 1848-ban r. k. hitre tér. Az 1848–1949-es szabadságharcban a szegedi 104-es zászlóalj főorvosa. 1860-ban köt házasságot a régi, gazdag kálvinista családból származó Bónis Malvinnal. 1866-tól a pesti egyetemen a belgyógyászat tanára. 1880-tól a saját tervei alapján épült, mai nevén Országos Korányi Tbc és Pulmonológiai Intézet igazgatója. Jelentős a szerepe az egyetemi orvosképzés és a közegészségügy megreformálásában. Kezdeményezésére épül ki a tüdővizsgáló rendelői hálózat, a mai tüdőszűrő állomások előde. 1884-ben nemesi rangot kap és az MTA levelező tagja lesz, 1891-től a Főrendiház örökös tagja, 1908-ban bárói rangra emelik.

Korányi György, gettórendőr

Kormos Aladár (Babócs, 1889. november 10.–?) svéd védett

Kormos Margit, dr. (Rákosszentmihály, 1912–?) orvos

Kornay Emilné (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Korodi Sándor, svéd védett

Korodi Sándorné, svéd védett

Koródy-Katona

Korvin Gézané

Kosztics Milán

Kotarba Károly, dr. (Varsó, 1905. május 26.–?) a VKNB budapesti képviselőjének egyik
orvosa

Kóth Dániel (Putnok, 1899. július 13.–?)

Kóth Zsigmond

Kovács Béla

Kovács István, X. ker. adószedő tiszt

Kovács József (Kispest, 1906–?) honvéd

Kovács Miklós

Kovács Pál, nyilas pártmegbízott

Kovacsics Gyula, miniszter tanácsos, a BM V. (igazgatásrendészeti) osztály vezetője

Kovácsy Sámuel (Kézdivásárhely, 1883–?) nyugalmazott pénzügyi altiszt, 1944-ben a VII. Dohány u. 90. sz. ház házfelügyelője

Kovarcz Emil (Felsőíreg, 1899. február 4.–Budapest, 1946. május 2.) nyugalmazott őrnagy, nyilas politikus. Az I. világháború idején előbb az orosz, majd az olasz fronton szolgál. 1920. február 17-én az úgynevezett Ostenburg-különítmény tagjaként részt vesz Somogyi Béla és Bacsó Béla szociáldemokrata újságírók meggyilkolásában. Őrnagyi rangban 1927–1938 között a Ludovika tanára, ekkor nyugállományba vonul, belép a Nyilaskeresztes Pártba. Az 1939. február 3-án a Dohány utcai zsinagógánál végrehajtott nyilas merényletben való részvétellel vádolják, de nem tartóztatják le. 1939-től nyilas országgyűlési képviselő. 1941-ben a honvéd törvényszék elítéli, a börtönbe vonulás elől Németországba menekül, ott 1944. április 20-ig fizikai munkás. Ekkor hazatér, tevékeny szerepet játszik a nyilas hatalomátvétel előkészítésében.

1944. október 16-án **Szálasi** a karhatalmi erők parancsnokává nevezi ki, megbízatása négy napig tart. A nyilas kormányban a „nemzet totális mozgósításával és harcba állításával megbízott” miniszter. 1945 tavaszán nyugatra menekül, amerikai fogságba kerül. 1946 márciusában Magyarországra szállítják, népbíróság elé állítják. 1946. május 2-án halálra ítélik, és miután a népbíróság zárt ülésén kegyelmi kérvényének a NOT elé terjesztését elveti, főlakasztják.

Kozma Imre, svéd védett

Kozma Jenő, nyilas

Kozma Sándorné, dr., svéd védett

Kozocsa Mihály, PM pénzügyigazgató, a székesfővárosi pénzügy-igazgatóság egyenesadó főosztályának vezetője, miniszteri tanácsos

Kőfaragó-Gyelnik Vilmos, dr. (Budapest, 1906. március 30.–Bleichbach, A, 1945. április 20.) tisztviselő a Magyar Nemzeti Múzeumban, **Szálasi** bizalmas híve, az Országépítési Iroda vezetője, légítámadásban vesztí életét.

Köhler Ferenc (Budapest, 1886. június 12.–Belletanché, 1962. január 30.) lazarista szerzetes, 1909-ben szentelik pappá, 1943-tól a Szent Vince Egyesületek országos igazgatója. A nyilas uralom idején jelentős embermentő tevékenységet végez, a Yad Vashem 2003-ban Világ Igaza kitüntetésben részesíti.

König Pál, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Könye Imre (Budapest, 1899. március 29.–?) rendőr törzsfelügyelő, nyugalmazott alezredes, 1957-ben segédmunkás, tamási lakos. 1957. július 8-án „ellenforradalmi tevékenység miatt” közbiztonsági őrizetbe veszik.

Körmendy Sándor, rendőrtanácsos

Körner György, dr.

Környefalvi Ferenc, zászlós

Környefalvi Ferencné, sz. Weitzenhoffer Olga

Környefalvi Mária, lásd **Lieszkovszky Nándorné**

Körneyi János

Körösy Kornél, dr., címzetes rendkívüli egyetemi tanár

Körössy Ferenc

Köves Tivadar, svéd védett

Kövesi Adolf, svéd védett

Krámer Andrásné, sz. Farkas Magda, svéd védett

Kramer Jolán (Karcag, 1905–Budapest, 1945. január 12.) gyári munkásnő

Krausz Friderika (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Krausz Miklós, dr. (Miskolc, 1908–Jeruzsálem, 1956) cionista ellenálló, 1934-től a budapesti Palesztina Hivatal végrehajtó titkára, az *alija*, vagyis a palesztinai kivándorlási akció egyik szervezője. Sikerül jó kapcsolatokat kiépítenie a magyar hatóságokkal, elsősorban a KEOKH illetékeseivel és a budapesti brit konzulátus tisztviselőivel. A brit diplomaták távozása után a brit érdekek védelmével megbízott svájci követéssel alakít ki kapcsolatot. Együttműködik a világháború idején Magyarországra menekült lengyel és szlovák cionista ellenállókkal. Munkastílusára általában a titkolózás, az információk visszatartása jellemző, sokszor még közvetlen munkatársait sem avatja be a magyar és (1944. március 19. után) a német hatóságokkal folytatott tárgyalásai részleteibe. Magyarország német megszállása után a svájci követés munkatársa, a magyar hatóságok mentesítik a sárga csillag viselése alól. Bár

eleinte nem ellenzi **Kasztner Rezső** tárgyalásait, június elején arra a meggyőződésre jut, hogy más módszereket kell alkalmazni a zsidók mentése érdekében. Fontos szerepe van az úgynevezett Auschwitz-jegyzőkönyv Svájcba juttatásának megszervezésében, amivel hozzájárul a nemzetközi közvélemény mozgósításához. Akciójának is köszönhetően a magyar kormány engedélyezi 7800 zsidó palesztinai kivándorlását. **Carl Lutz** segítségével úgy értelmezi az engedélyt, hogy kb. 7 ezer család tagjait vehetik fel a kiutazók névjegyzékére. A regisztrálást az V. Vadász u. 29. sz. alatti úgynevezett „Üvegház”-ban berendezett irodában végzik július 24-től: itt rendezik be a Svájci Követség Idegen Érdekek Képviselői Kivándorlási Osztályát. Augusztus végén **Ferenczy László** néhány épületet a XIII. Pozsonyi út környékén ezeknek a svájci-palesztinai kivándorlóknak a rendelkezésére bocsát, ez az akció tekinthető az úgynevezett nemzetközi, vagy más néven „védett” gettó megalapítása kezdetének. Az „Üvegház” a cionista ellenállók, a *halucok* egyik legfontosabb központja, sok védlevelet, útlevelet itt hamisítanak, innen szervezik 1944 folyamán a zsidók kiszöktetését Magyarországról.

Krausz Pál, svéd védett

Krausz Pálné, svéd védett

Krausz Sámuel

Krausz Sándorné

Krausz Vilmosné

Krenner Zoltán

Kreutzer Ágoston

Krinkler Miklósné, sz. Kuffler Lujza, svéd védett

Kron Andor, dr. (Dombrád, 1900. február 19.–?) svéd védett

Kruger Róza

Kubicskó György, nyilas pártmegbízott

Kuchinger Hugó

Kudar János, dr.

Kudar Lajos (Vinga, 1895. november 19.–Budapest, 1945. február 11.) csendőr ezredes, 1944 júliusában az ÁVK helyettes vezetője, **Horthy** bizalmas híve, a fegyverszüneti tárgyalások egyik előkészítője. Faragho Gábor vezérezredes és társai moszkvai útjának megszervezésében játszott szerepéért a németek letartóztatják és kivégzik.

Kulich Erzsébet, lásd **Barczali Sándorné**

Kultsár István, dr., az értelmiségi munkanélküliség ügyeinek kormánybiztosa

Kun András Nyírbátor, 1911. november 8.–Budapest, 1945. szeptember 19.) minorita szerzetes, rendjéből 1943-ban kilép. A nyilas uralom idején a BM propagandaosztály munkatársa, tömeggyilkos, 1945 tavaszán elfogják, népbíróság elé állítják, halálra ítélik, az ítélethirdetés után két órával kivégzik.

Kun Béla, a XIII. ker. nyilas pártszolgálat vezetője

Kun Károly (Debrecen, 1887. augusztus 10.–?) az SVK Gazdasági Osztály munkatársa

Kun Mária

Kun Miklós dr. (Szeged, 1908. október 21.–?) a VKNB budapesti képviseletének egyik orvosa

Kunder Antal (Nagykároly, 1900. január 17.–Rio de Janeiro, Brazília, 1968. december 4.) gépészmérnök, kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter (1938. szeptember 22.–1939. október 27., valamint 1944. március 22.–augusztus 7.), iparügyi minisz-

ter (1938. november 15.–1939. július 25.). A Sztójay-per V. rendű vádlottjaként a népbíróság halálra ítéli, a köztársasági elnök kegyelemből az ítéletet életfogytiglani fegyházra változtatja. 1956-ban kiszabadul, emigrál.

Kunos Benő, amerikai állampolgár

Kunstädter Andor (1885. február 24.) svéd védett

Kunstädter Andorné (1892. szeptember 18.) svéd védett

Kurucz Kálmán, nyilas

Kurzweil István, dr. (Budapest, 1897–1958) ügyvéd, banktisztviselő, a német megszállás előtt már a PIH tisztségviselője, a nyilas uralom idején a Zsidó Tanács tagja, 1953-ban a Budapesti Izraelita Hitközség főtitkárhelyettese

Künstler Mór, dr., a nagy gettó III. sz. körzetének orvosa

Labaska Endre

Ladányi Lászlóné, a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa

Láday István (Dicsőszentmárton, 1897. április 15.–Budapest, 1947. január 18.) csendőr ezredes. 1933 márciusától a székesfehérvári csendőr nyomozó alosztályon szolgál **Orendy Norberttel**. 1936-ban **Vajna Gábor** lakásán ismerkedik meg **Szálasi Ferenc**cel, 1936-tól a Nyilaskeresztes Párt tagja. 1940 őszétől a csendőrség Központi Nyomozó Parancsnokságán szolgál. 1942 júniusától a nagyváradi csendőriskola tanzászlóaljának parancsnoka, 1943. augusztus 9-től a galántai csendőr zászlóalj parancsnoka, 1944. június végén–július elején a Budapest környéki zsidók deportálását irányítja. **Kovarcz Emil** szűkebb törzsének tagja, a nyilas hatalomátvétel egyik előkészítője. Hivatalosan 1944. október 19-től BM államtitkár. Vezetése alá tartozik a közbiztonság, az állambiztonság, a csendőrség, a rendőrség, KEOKH. Népbíróság elé állítják, 1946. március 11-én kötél általi halálra ítélik. A NOT az ítéletet június 17-én megerősíti, a köztársasági elnök kegyelmi kérvényét 1947. január 8-án elutasítja, fölakasztják.

Lajta Béla, portugál védett

Lajtonyi Gyula, nyilas

Lakatos Géza (Budapest, 1890. április 30.–Adelaide, Ausztrália, 1967. május 21.) hivatásos katonatiszt, altábornagy. 1928–1934-ben prágai katonai attasé, 1940. március 1-től a 2. magyar hadsereg vezérkari főnöke, 1941. augusztus 1-től a VIII. hadtest parancsnoka, 1941. november 1-től altábornagy, 1943. május 1-jén a Magyar Megszálló Erők parancsnoka, 1944. április 1-től az 1. magyar hadsereg parancsnoka, május 15-én felmentik. 1944. augusztus 29-től a nyilas puccsig miniszterelnök. 1945 februárjáig letartóztatásban van, majd kiszabadul. 1945. április 1-től 1946. január 29-ig a kiskőrösi internálótáborban raboskodik. Egy ideig kap nyugdíjat, majd ezt megvonják, s meghagyott földjét is elveszik. 1965-ben Ausztráliában élő gyermekeihez utazik.

Laky Adolf (Pest, 1829. június 14.–Budapest, 1910. október 6.) ötvösművész, az 1867-es koronázási ünnepségre ő készíti a királyi pár ajándékait tartalmazó két kazettát, és restaurálja a koronát. Hárommillió koronás vagyonát jótékony célokra hagyja, a farsori református templom építési költségeit magánvagyonából fedezi.

Lambert Miklós

Lamm Matild

Lampel Ignác (?–Budapest, 1945. január 17. k.)

Lampert Antalné (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Länder Miksa (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Ländler Éva, svájci védett

Lándori Riza (Pécs, 1876–Budapest, 1945. január 12.) tanárnő

Langenthal Árminné

Langlet, Valdemar (1872–1960. október 16.) svéd nyelvész, egyetemi tanár, 1931–1945-ig Budapesten él, előbb az Eötvös Collegium, majd a Pázmány Péter Tudományegyetem svéd nyelvi lektora. 1944. március 19. után az SVK budapesti irodájának vezetője, feleségével, Ninával a svéd zsidómentő akció egyik fő szervezője (lásd **Langlet Valdemarné**). Több ezer embert ápolnak Budapesten az SVK kórházaiban, ezrével élelmezik népkonyháikon a rászorulókat, gyermekotthonokat tartanak fenn, leveleket adnak ki, miközben a nyilas hatóságok az SVK tevékenységét 1944. december 13-tól fegyveres erőszak alkalmazásával is lehetetlenné teszik. A Yad Vashem 1965-ben mindkettőjüknek a Világ Igaza kitüntetést adományozza.

Langlet Valdemarné, sz. Nina Borovko (Szentpétervár, 1896. augusztus 25.–?)

Láng-Miticzky Tibor, miniszter tanácsos (KKM)

Lantos László

Lányi József (Szatmárnémeti, 1888. augusztus 11.–?) svéd védett

László Katalin, svéd védett

László Miklós, dr.

Lászlóné, dr.

Lebovits Dezső

Lebovits Gusztáv

Lebovits Sándor

Lechner János, svéd védett

Lederer Henrikné, sz. Kohn Katalin (Sopron, 1913. január 22.–?) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának alkalmazottja

Lederer Ibolya (Budapest, 1929. augusztus 23.–?) irodai munkaerő a nagy gettó V. sz. körzetében

Lederer Imre, dr. (Budapest, 1900. szeptember 26.–?) svéd védett

Lederer Miklós, svéd védett

Lederer Mór (Gyirót, 1886. december 28.–?) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának igazgatója

Lederer Mórné, sz. Wertheimer Amália (Alsókorompa, 1896. március 10.–?)

Lederer Pál

Lefkovits Éva (Nyíradony, 1928. október 4.–?) a nyilas uralom idején ápoló a Zsidó Tanács rendőri segélyhelyén

Légrády (1867-ig **Pollák**) **Károly** (Pest, 1834–Budapest, 1903. november 27.) lapkiadó, szerkesztő, politikus. 1858-ban Pesten modern nyomdát, majd könyvnyomdát, könyvkötészetet alapít. 1878-ban megalapítja a *Pesti Hírlapot*, ennek 1896-ig főszerkesztője. 1872-től a fővárosi törvényhatóság tagja, 1895-től a Szabadelvű Párt országgyűlési képviselője. Magyarországon ő javasolja elsőként a halottak hamvasztásának bevezetését.

Légrády Ottó

Légrády Tibor, dr.

Leidgib Ferenc, XI. ker., havidíjas hivatalnok

Leindörfer Irma

Leiner Sarolta, sz. Steiner (Párkány, 1908. november 20.–?) az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa, gyorsíró

Lelkes (Leichtmann) Béla

Lemberger Róza

Lemos, Tovar de, gróf, 1941 végétől a háború végéig Portugália berlini követe

Lénárt Edit, dr., svéd védett

Lendvai Leitner Béla (Rimabánya, 1899. július 9.–?) könyvelő, 1940-től a Nyilaskeresztes Párt tagja. 1942-ben Ukrajnában a 101/9. sz. munkaszolgálatos század parancsnoka. 1944. novemberétől nyilas vegyipari székvezető. 1945. szeptember 14-én a népbíróság 8 havi börtönre ítéli. Volt munkaszolgálatosai 1945. október 22-én kelt, saját kezűleg aláírt levelükben tanúsítják, hogy emberségesen bánt velük, sőt többször életét is kockáztatva védte őket.

Lendvai Sándor

Lendvai, dr.

Lengyel

Lengyel, pék

Lépold Béla, a VII. Wesselényi u. 4. sz. ház parancsnoka

Lermer Gábor, a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa, futár

Lermer Irén, a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa

Lermer László, a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa, futár

Lerner Béniné, özv. (Felsővisó, 1892.–Budapest, 1945. január 12.) háztartásbeli

Léthay Elemér, dr., rendőr segédfogalmazó

Leuchtag Gyuláné, özv., kormányzói mentesített, svéd védett

Lévai János

Lévai Jenő

Lichtmann Imre

Liebermann Ernőné, sz. Kálmán Sári (Budapest, 1924. május 24.–?) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának alkalmazottja

Liebermann Zsigmond

Liebllich Nándor

Lieszkovszky Nándorné, sz. Környefalvi Mária

Lieszkovszky Pál

Lindenbaum Miklós, dr. (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Lindenblatt Ferenc (1884–?) svéd védett

Linhárdt Alfréd, dr.

Lipcsey Attila, miniszteri titkár

Liptay Gyula

Loczner László, rendőr (segéd)felügyelő

Lomniczy János

Lossier, Jean-Georges (Genf, 1911–Genf, 2004. május 3.) svájci költő, lapszerkesztő, 1940-től a VKNB munkatársa, a II. világháború idején a Hadifoglyok Ügyosztály polgári részlegének vezetője. A világháború után a VKNB folyóiratának, a *Revue internationale de la Croix-Rouge*-nak a főszerkesztője (1955–1976).

Lót

Löbl Izsó, a Zsidó Tanács lakáshivatala személynyilvántartó osztályának vezetőhelyettese

Löbl Miksáné, özv.

Lócsey István, rendőr főfelügyelő, 1944 decemberében a zsidók összeköltöztetésére ki-rendelt miniszteri biztos

Löffler Miksa, dr.

Lów Ernő (Budapest, 1881. november 12.–?) svéd védett

Lów, dr.

Löwenberger István (Budapest, 1908. február 27.–?) svéd védett

Löwenheim Lipót, svájci védett

Löwi Margit

Löwinger Bernát (Nagykároly, 1879–Budapest, 1945. január 12.) bádogos

Löwinger Bernátné (Jánosháza, 1879–Budapest, 1945. január 12.) háztartásbeli

Löwinger Ignátz (1895. szeptember 6.–?) svéd védett

Löwinger Mór (Mezőtúr, 1920. augusztus 10.–?) a VKNB népkonyhájának alkalmazottja a nagy gettóban

Löwinger Mórné, sz. Weisz Edit (Budapest, 1923. január 3.–?) a VKNB népkonyhájának alkalmazottja a nagy gettóban

Löwinger Sámuel (Mezőtúr, 1907. április 9.–?) a VKNB népkonyhájának alkalmazottja a nagy gettóban

Löwinger Sámuelné, sz. Pollák Erzsébet (Debrecen, 1921. március 8.–?) a VKNB népkonyhájának alkalmazottja a nagy gettóban

Lőwy Izidorné, özv.

Lőwy Miksa

Lukács György, I. ker. nyilas igazgatásvezető

Lukács Sarolta

Lustig Antal

Lusztig Adolf

Lutz, Carl (Svájc, 1895–Svájc, 1975) svájci diplomata, 1935-ben a tel-avivi konzulátus vezetője, 1942 januárjától a budapesti svájci követségen dolgozik, a világháború végéig nem kapja meg konzuli kinevezését. A II. világháború idején Svájc képviseli a szövetségesek érdekeit a velük hadiállapotban lévő országokban. Budapesten az Idegen Érdekek Képviselőtét Lutz látja el. Jó kapcsolatokat épít ki a Jewish Agency képviselőivel, elsősorban **Krausz Miklóssal**. 1944 nyarán–őszén 77 házat helyez svájci védelem alá a XIII. Pozsonyi út–Szent István park környékén. Az V. Vadász u. 29-et az Idegen Érdekek Képviselőtét Kivándorlási Osztálya nevében a cionista ellenállók kerítették hatalmukba, illetve Lutz a rendelkezésükre bocsátja. Ő az egyik kezdeményezője a védlevelek (*Schutzbriefe*), kollektív védőútlevelek (*Schutzpasse*) kiadásának is, melyek birtokosairól azt állítja, hogy érvényes palesztinai beutazási vízumuk van. **Friedrich Bornmal**, **Raoul Wallenberggel** és **Angelo Rottával** szorosan együttműködve többször tárgyal a zsidók érdekében magyar vezetőkkel, **Szálasi**ra elsősorban a nyilas rendszer esetleges hivatalos elismerésének ígéretével tud hatni. Svájci főnökei a háború után nem értékelik zsidómentő tevékenységét, kisebb diplomáciai posztok után nyugállományba helyezik. A Yad Vashem 1965-ben a Világ Igaza kitüntetésben részesíti.

Madarassy Beck Irén, portugál védett

Maglione, Luigi (Casoria, 1877. március 2.–Róma, Vatikán, 1944. augusztus 22.) római katolikus pap, 1920. szeptember 1-től svájci, 1926. június 23-tól franciaországi

apostoli nuncius. 1935-től érsek, a Vatikáni Római Kúria prefektusa, 1939. március 10-től haláláig államtitkára.

Mahler Ede, dr., nyugalmazott egyetemi nyilvános rendes tanár

Makai Oszkár, svéd védett

Makra Zsolt, dr., külkereskedelmi hivatali tisztviselő

Makra, nővér

Makray Sándor, nyilas követségi tanácsos

Malomsoki József

Mandl Arnold (1890. január 21.–?) svéd védett

Mándy Erzsébet, lásd **Sallay Lajosné**

Mándy Gyula

Mándy Klára, lásd **Heder Lajosné**

Mándy Samu

Mándy Tibor

Mann Mária Veronika

Mann Tamás György

Mann Tibor

Mannswirth György, svéd védett

Manowil Miksa, svéd védett

Mansfeld Ottó, dr., egyetemi magántanár

Marczell Tibor (Budapest, 1906–?)

Márk Rózsa

Márkus György, portugál védett

Márkus Veronika

Márkusz Debóra

Maros Júlia

Marsalkó József

Marschalkó, vitéz

Marton Dénes, százados

Marton József, a nagy gettó IX. sz. körzetének előljárója

Marton Lili, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Martos Károly

Máry Gyuláné, özv. dr.

Máthé Klára, a VKNB budapesti képviselőjének munkatársa

Máthé Sándor

Matolay György, dr., egyetemi tanár

Matusovits Árpád, dr., BM miniszteri titkár

Mattyasovszky László Tamás, dr.

Mauritz Béla, dr., a budapesti tudományegyetem prorectora

Mauthner, Hans von, báró, az MVK bécsi képviselője

Mayer, Saly (1882–1950) 1936–1943 között a Svájci Izraelita Hitközségek Szövetségének elnöke

Mecsér András (Vác, 1883. február 26.–1946?) katonatiszt, földbirtokos, politikus. 1919–1944-ben a magyar és a német szélsőjobboldali mozgalmak között kapcsolatot teremtő személyiség. 1935–1939-ben országgyűlési képviselő (Szatmár, Ugocsa és Bereg vm., csengeri ker.). 1939-ben nyilas jelölt a balatonfüredi időközi választá-

son, de nem jut mandátumhoz. 1944. november 2-től berlini magyar követ. A háború végén Etiópiába menekül, a népbíróság távollétében 10 év börtönre ítéli.

Medgyesy László, diplomata, I. osztályú főkonzul, 1942-től külügyi szolgálatban, kezdetűl a nyilvántartási osztályon szolgál. 1944-ben a KÜM (külföldön élő magyar állampolgárok gondozását ellátó) 9. osztályának munkatársa.

Mehler Erzsébet, svájci védett

Meihoffer (Meyhoffer), **Zbigniew**, lengyel állampolgár, **Friedrich Born** munkatársa

Meisler Zoltán (1884. június 4.) svéd védett

Melcser Tibor, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Meleghy Miklós, VI. ker. adóhivatali főtitest

Melicher Márton, rendőr segédfogalmazó

Menczer Albert (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Menczer György, IX. ker. adóhivatali gyakornok

Mertz Lászlóné

Mészáros György, dr., miniszteri titkár, a nyilas KÜM I. Politikai főcsoport b./ Politikai osztályának munkatársa

Mészáros István, titkár, KÜM

Mezei Ottó (1891. április 11.–?) svéd védett

Mezey, dr.

Mihály, I., román király (Sinaia, 1921. október 25.–) Románia utolsó király, a Hohenzollern-Sigmaringen dinasztia tagja, II. Károly fia. Először 1927-ben kerül trónra, kiskorúsága miatt háromtagú régenstanács gyakorolja az uralkodói jogokat. 1930-tól apja uralkodik, akit 1940. szeptember 6-án **Ion Antonescu** lemond. A fiatal király 1944. augusztus 23-ig csak reprezentál, a tényleges hatalmat a *Conducator* gyakorolja. 1944. augusztus 23-án Mihály király vezetésével döntenek meg **Antonescu** uralmát, Románia átáll a szövetségesek oldalára. 1944. szeptember 12-én Moszkvában megkötik a román fegyverszünetet, a hatalom fokozatosan a szovjet megszálló erők támogatását élvező kommunisták kezébe kerül, akik I. Mihályt 1947. december 30-án lemond. 1948 januárjában Svájcba emigrál.

Mikecz Miklós

Miklósi László, plébános

Miletits Györgyné

Millérand

Mingovits, pénzügyi tanácsos

Mocsáry Dániel (Bocsárlapujtó, 1898–?) földbirtokos, jobboldali politikus, 1935–1939-ig kormánypárti országgyűlési képviselő, 1939. február 3. után a MÉP elnöke. 1944-ben a FM államtitkára, a miniszter állandó helyettese. 1943–1945-ben a Felsőház tagja (Pest-Pilis-Solt-Kiskun vm. választottja).

Mogyorósi Erzsébet

Mogyorósy János, dr., rendőr segédfogalmazó

Mohay (Mohaupt) Gyula, dr. (Nagyszentmiklós, 1894. szeptember 15.–?) ügyvéd, tisztviselő. 1921–1944-ig a Földhitelintézetek Országos Szövetségének tisztviselője, 1939-től a Nyilaskeresztes Párt tagja, Budapest törvényhatósági bizottságában a párt csoportvezetője, 1944. október 15-ig a Legfőbb Pártfegyelmi Bizottság elnöke, a nyilas puccs után a székesfőváros főpolgármestere. A népbíróság és a NOT halálra ítéli, az igazságügy-miniszter javaslatára a köztársasági elnök az ítéletet kegyelemből életfogytiglani kényszermunkára változtatja.

Molnár György

Molnár János, vitéz, rendőr főfelügyelő, a VII. ker. kapitányság osztályparancsnoka 1944-ben. Jelentős embermentő tevékenységet fejtett ki, egy ízben a nyilasok elhurcolták, a kapitányság őrszemélyzete fegyveres erővel szabadította ki. Nem sokkal a felszabadulás után Igazoló Bizottság elé állították, hamis vádak alapján állásától megfosztották, valamikor 1946-ban halt meg.

Molnár Judit

Molnár Judith (Budapest, 1921. augusztus 7.–?) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának munkatársa

Molnár Lajos, portugál védett

Molnárné, sz. Kohn Gabriella, dr.

Monath Dávid

Monostory Oszkár, rendőr főfelügyelő

Montecuccoli Alfonz, gróf, hivatásos diplomata, I. o. követségi tanácsos, 1944. október 26-tól a nyilas KÜM I. Politikai főcsoport c. Protocole osztályának vezetője

Montini, Giovanni Battista (Concesio, 1897. szeptember 26.–Castelgandolfo, 1978. augusztus 6.) olasz katolikus pap, 1937-től az Affari Ordinari helyettes vezetője, a vatikáni Államtitkárság protokollfőnöke, helyettes államtitkár, 1945-től az Államtitkárság vezetője, 1963. június 21-től VI. Pál néven pápa.

Móritz Etel, lásd **Brodszky Sándorné**

Móro József, dr., rendőr segédfogalmazó

Morvai Jenő, nyilas pártmegbízott

Moskovits Miklós (Mád, 1906. április 9.–?) a XIV. Columbus utcai tábor felügyelője, **Komoly Ottó** munkatársa

Mowray Mowsowitz, Raymond

Mózes

Mózes Elemér

Mrezorossy Károly, dr., rendőr segédfogalmazó

Munk Margit

Munkácsi Ernő, dr., ügyvéd, a PIH főtitkára, a német megszállás után háttérbe vonul, még az utalványokat sem hajlandó aláírni. A nyilas uralom idején a XIV. Columbus utcai táborban rejtőzik el.

Muraközy Gyula (Budapest, 1892. május 13.–Budapest, 1961. augusztus 31.) református lelkész, 1932-től a Kálvin téri református egyházközség lelkipásztora, 1936-tól a Dunamelléki Református Egyházkerület tanácsbírája, 1946-tól lelkészi főjegyző. 1934–1944-ig a *Református Élet* című hetilap szerkesztője. 1942. október 20-án elnöklete alatt és **Éliás József** vezetésével alakul meg a Jó Pásztor Bizottság, a református hitre tért zsidók szervezete, mely jelentős embermentő tevékenységet végez.

Murger János (Budapest, 1895. június 16.–Budapest, 1948. április 27.) cipész, 1941-től a Nyilaskeresztes Párt tagja. A nyilas hatalomátvétel után a párt politikai nyomozója, egyik feladata a feljelentések kivizsgálása. Több ízben vesz részt razziákon, ő irányítja a Szent Kereszt Egyesület V. Múzeum körúti helyiségeiben 1944. november 17-én folyó razziát. Többek között kirabolja és inzultálja **Fejér Lipót** egyetemi tanárt is. A népbíróság halálra ítéli, kivégzik.

Mussolini, Benito (Predappio, 1883. július 29.–Giulino di Mezzegra, 1945. április 28.) olasz fasiszta politikus, az olasz nép Vezére (*Duce*). 1900-tól az olasz Szocialista Párt tagja, a *La Lotta di Classe* (Osztályharc) című hetilap alapítója (1909). Többször

bebörtönzik, 1912-től az *Avanti!* című szocialista napilap főszerkesztője. 1914 novemberében szakít a szocialistákkal, és a háborúpárti *Popolo d'Italia* című napilap főszerkesztője lesz. 1915–1917-ig frontszolgálatot teljesít, megsebesül. 1919. március 23-án megalapítja a Harcosok Szövetségét (Fasci di Combattimento), 1921-ben a Nemzeti Fasiszta Pártot (Partito Nazionale Fascista). 1922. október 28-tól miniszterelnök és *Duce*, 1925-től kormányfő (*Capo del Governo*). Kiváló szónok, népszerű pártvezető, a nők nagy barátja. 1935–1936-ban meghódítja Etiópiát, **Hitlerrel** együtt a királypártiak oldalán részt vesz a spanyol polgárháborúban (1936–1939). Némi habozás után 1940. június 10-én megtámadja Franciaországot, 1940 novemberében pedig (sikertelenül) Görögországot is. Részt vesz a Szovjetunió elleni hadjáratban is. 1943. július 25-én a Fasiszta Nagytanács lemondásra kényszeríti, letartóztatják. Német ejtőernyősök 1943. szeptember 12-én kiszabadítják, Észak-Olaszországban, Salo központtal német bábállamot szervez Olasz Szociális Köztársaság néven. A háború végén megpróbál Svájcba menekülni, partizánok elfogják, agyonlövik.

Musy, Jean-Marie (1876. április 10.–1952. április 19.) svájci politikus, pénzügyminiszter, 1925-ben és 1930-ban a konföderáció elnöke. A világháború végén, kihasználva Himmlerrel kiépített kapcsolatait, eléri 1200 zsidó szabadon bocsátását a theresienstadti koncentrációs táborból.

Muzsai József

Müller Gusztáv, nyilas pártmegbízott

Müller, Joseph, német miniszteri osztályfőnök a Birodalmi Közlekedésügyi Minisztériumban

Müller Sándor

Nádas Dénes, portugál védett

Nádas, dr.

Nádor Jenő

Nagy Ágoston

Nagy Antal, a IV. (ma V.) kerületi nyilas pártszolgálat vezetője

Nagy Benedek (Füzesabony, 1926. november 1.–?) honvéd

Nagy Erzsébet

Nagy Gyula, lelkész

Nagy Imréné, sz. Bleier Terézia (1909–?) svéd védett

Nagy István, budai (II. Ervin u. 1.) villáját a VKNB 1944-ben kitelepítési szálláshely céljára igénybe vette

Nagy Jolán

Nagy József, dr. (Budapest, 1890. október 25.–?) orvos, 1944 nyarán orvosi bizonyítványok tömegét állította ki munkaszolgálatra rendelt zsidók számára. A nyilas uralom alatt a Zsidó Tanács tagja.

Nagy József, népjóléti gyakornok

Nagy Lajos, jegyző

Nagy Samu

Nagy Valér (Dárda, Baranya vm. 1890. március 28.–?) vitéz, vezérőrnagy, rendőrtiszt. 1912-től szolgál a rendőrségen, különböző beosztásokban. 1928–1934-ig rendőrségi szaktanfolyam titkára, kapitány, tanácsos, 1934–1943-ig a főkapitányság bünyügyi osztályán előadó, 1941–1942-ben a délvidéki telepítési kormánybiztos helyettese,

1943 januárjától 1944 áprilisáig a BM lakásügyi osztályának vezetője. 1944. március 19.–június 1-ig különböző beosztásokban dolgozik, a kistarcsai táborban, majd a BM-ben a kivételezett zsidók ügyeinek felülbírálatát végzi, a közigazgatási osztály vezetője; 1944. július 16.–október 1-ig a budapesti rendőr főparancsnokság politikai osztályának vezetője, majd december 15-ig budapesti rendőr főparancsnok-helyettes, a felszabadulás után letartóztatják, népbíróság elé állítják, 8 évi fegyházra ítélik. A NOT az ítéletet 5 évi börtönre mérsékli.

Nagy Zoltánné, dr., svéd védett

Nagyiványi Zoltán, a III. kerület nyilas vezetője

Naschitz Róza

Nedić, Milan (Grocka, 1877. szeptember 7.–Belgrád, 1946. február 4.) szerb hivatásos katonatiszt, politikus. Az 1912–1913-as Balkán-háborúk során kitűnik vitézségével, 1915-ben a jugoszláv hadsereg vezérkarában szolgál a legfiatalabb ezredesként. 1934–1935-ben vezérkari főnök, 1939–1940-ben honvédelmi miniszter. Németbarátsága miatt leváltják. 1941. augusztus 29-től 1944. október 6-ig a kollaboráns „nemzeti megmentés kormányának” miniszterelnöke. A háború végén brit fogságba kerül Ausztriában, kiadják a belgrádi kommunista hatóságoknak. Állítólag a börtönben öngyilkosságot követ el.

Neivonher, Aby, amerikai állampolgár, svájci védett

Nemere Sándor

Nemeskéri Kiss Gyula, lásd **Kiss Gyula**

Németh József, ezredes

Nertz Lászlóné

Neumann Imre

Neumann Jenő

Neumann Sándor

Neumann Zoltánné, sz. Gratler Éva (1919–?) svéd védett

Neuwald András

Nidossy Imre (Budafok, 1907. május 8.–Budapest, 1948. szeptember 23.) tyúkszemvágó, fürdőmester, 1934-től különböző szélsőjobboldali pártok, mozgalmak tagja. A nyilas uralom idején az V. Városház u. 14.-ben működő nyilasház parancsnoka. 1944 november végétől Budapest nyilas pártszolgálat-vezetője. Szovjet fogságba esik, 1947. október 13-án Rajk László belügyminiszter személyesen kéri a budapesti szovjet követet Nidossy hazaszállítására. Népbíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik.

Nilsson, Asta, az SVK munkatársa Budapesten

Normann István, dr. (Abony, 1899. június 22.–?) főorvos, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Nussbaum Emília

Nyesti Gizella (Vác, 1912. október 25.–?) az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa, tisztviselő

Nyomárkai, vitéz

Nyúl Sándor, ifj., XIV. ker. havidíjas gyakornok

Oblatt József (?–Budapest, 1944. december 22–24. k.)

Ocskay László (Pozsony, 1893–New York, 1966) az I. világháborúban tüzerként szolgált, súlyosan megsebesül, 1919-ben csatlakozik **Horthy** Nemzeti Hadseregéhez. 1944-ben szolgálati helye a XIV. Abonyi u. 7/9. háborús felszerelési raktárak, a német SS IX. sz. hegyidandár felügyelete alatt. Hivatalosan a 101/359. ruhagyűjtő század parancsnoka, munkaszolgálatosai a német hadsereg számára gyűjtenek és gyártanak ruhákat. Ahogy a század létszáma egyre nő, főleg szökött munkaszolgálatosok csatlakoznak, a VII. Síp utcából átköltöznek az Abonyi utcába, a Zsidó Gimnázium épületébe. Mintegy 2500 ember, munkaszolgálatosok és egyesek családtagjai élnek meg Ocskay felügyelete alatt a felszabadulást. 1948-ban emigrál, 2002-ben a Yad Vashem a Világ Igaza kitüntetésben részesíti.

Odze Klára, svájci védett

Offenbach Sándor (Łódź, 1899. március 18.–?) az V. Mérleg u. 4-ben a VKNB „A” szekciójánál **Komoly Ottó** egyik legközelebbi munkatársa, pénzügyi előadó, a VKNB nemzetközi valutaügyeinek budapesti intézője

Ofner Andor, portugál védett

Olaszy Sándor, festő, nyilas mozgalmár

Olsen, Iver C. (1904–1960) amerikai gazdasági szakértő, a WRB képviselője Stockholmban 1944–1945-ben, egyben az amerikai titkosszolgálat, az OSS pénzügyi műveleteinek irányítója

Oppenheim Magda

Orbán Jákob, portugál védett

Orendy Norbert (Beszterce, 1898. november 17.–Budapest, 1946. június 18.) csendőrezredes. Az I. világháború után belép a Nemzeti Hadseregbe. 1921-ben jelentkezik a csendőrtiszti tanfolyamra, majd különböző beosztásokban a székesfehérvári csendőrkerületnél szolgált, ekkoriban ismerkedik meg **Vajna Gáborral**. 1936 elején Budapestre kerül, 1938 őszéig a 2. vkf. osztályon szolgált, részt vesz a felvidéki bevonulásban. 1939 októberében áthelyezik az ungvári szárnyhoz. 1940-ben részt vesz az észak-erdélyi bevonulásban, 1941-ben a közlekedési szárny parancsnokhelyettese. 1943-ban a csendőrség szabályszerkesztő csoportját vezeti, 1944 májusától a tábori csendőr nyomozóosztág parancsnoka. 1944 augusztusától frontszolgálatot teljesít. A nyilas hatalomátvétel után, 1944 októbere és 1945 májusa között a Nemzeti Számonkérés Szervezete parancsnoka. A népbíróság halálra ítéli, kivégzik.

Ormai Jenő, a Zsidó Tanács lakáshivatala lakásbeutaló osztályának vezetőhelyettese

Ormai Klára

Orosz György, tisztviselő

Oroszy Gézáné, svájci védett

Orsenigo, Cesare (Olginate, 1873. december 13.–1946. április 1.) olasz katolikus pap, vatikáni diplomata. 1922. június 23-tól amszterdami, 1925. június 2-től budapesti, 1930. április 25-től berlini pápai nuncius. E posztjáról 1945. február 8-án lemond.

Osborne, D’Arcy, Godolphin Francis, Nagy-Britannia vatikáni követe 1936. február 27-től

Oshima, Hiroshi (Gifu, 1886. április 19.–Tokió, 1975. június 6.) japán diplomata, tábornok, az 1930-as években előbb berlini katonai attasé, majd a világháború idején követ. Jelentéseit a szövetségesek hírszerzésének sikerült dekódolnia, ezáltal fontos információkhoz jutottak Németország katonai és politikai céljaival, terveivel kapcsolatban.

Öhlbaum József, dr., svéd védett
Ötvös János, rendőr segédfogalmazó
Ötvös Lászlóné (Polgár, 1898–Budapest, 1945. január 12.) munkásnő

Pach, dr.

Páchán Lajos

Pakán Miklós

Palásthy Ferenc, dr., miniszteri tanácsos

Pálincás Mihály, a DNHR Vendéglátó Ipariséke helyettes vezetője

Palkovits Károly

Pálmai László, a Zsidó Tanács Szociális Ügyosztályának munkatársa

Palugyai Győző Viktor

Pap József

Pápai László, a borszakma nyilas miniszteri biztosa

Parcher Félix, nyilas diplomata, stockholmi ügyvivő

Parczer Ágnes, dr., az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Pardó Izsákné

Pardó Magda, lásd **Ceglédi Istvánné**

Pardó Rózsa, lásd **Steiner Istvánné**

Pásztor Ferenc, nyilas pártmegbízott

Pásztor József, dr. (Tátraalja, 1890. április 2.–Budapest, 1978. augusztus) székesfővárosi felsőkereskedelmi iskolai tanár, 1941. június 1-től a diszkriminatív törvényekre hivatkozással nyugállományba helyezik, a MIPI főtitkára

Pásztor Józsefné, sz. Reisz Valéria (Krajova, 1890–?)

Pataki Ibolya

Pataki Imre, rendőr tiszthelyettes

Pécsi József, portugál védett

Pelek István, nyilas pártmegbízott

Perczel László, rendőr segédfelügyelő

Pereszlényi Rudolfina

Perl Richárd

Perl Rózsi, lásd **Wahrmann Ernőné**

Perlmann Berta

Perlusz Jenő

Pesti Jakabné, özv. (?–Budapest, 1944. december 22–24. k.)

Pető Ernő, dr. (Nemesvámos, 1882. augusztus 20.–São Paulo, 1960–1962 k.) ügyvéd, a PIH elnökhelyettese, a Központi Zsidó Tanács tagja

Petrás István

Petrássy, osztályfőnök

Pettenhoffer Lajos

Petzenhoffer, katolikus hitoktató

Petyán Endréné, svéd védett

Pfisztricz Hermann

Philippovich Károly

Philippovich Tamás (Budapest, 1927–?) az SVK alkalmazottja

Pick Ernő, portugál védett

Pick Pálné, a PIH Alapítványi Fiúárvaházának munkatársa

Pictet, Jean Simon (Genf, 1914. szeptember 2.–Meyrin, Svájc, 2002. március 30.) svájci jogász, a nemzetközi emberi jogok szakértője, a VKNB alelnöke. Az 1949-es Genfi Konvenciók egyik fő megalkotója; ő javasolja az NVK hét alapelvét (emberségesség, pártatlanság, semlegesség, függetlenség, önkéntesség, egység és egyetemesség), amelyeket Bécsben 1965-ben fogadnak el.

Pikószky Jenő, XI. ker. adóhivatali tiszt

Pilet-Golaz, Marcel (1889. december 31.–1958. április 11.) svájci politikus, 1928-tól a Szövetségi Kormány tagja, külügyminiszter (1940–1944)

Pillisch Károlyné

Pintér Arnold, dr., rendőr főtanácsos

Pintér Tibor, id.

Pintér Tibor, ifj. (Budapest, 1927–?) az SVK alkalmazottja

Pintér, ifj., nyilas, miskolci SS-*Gruppenführer*

Piusz, XII., pápa (Pacelli, Eugenio, Róma, 1876. március 2.–Castel Gandolfo, 1958. október 9.) szárd érsek és apostoli nuncius Bajorországban, majd 1920–1929-ig Németországban. Jelentős a szerepe az 1929-ben a Vatikán és a porosz állam között kötött szerződés előkészítésében. Az 1933. július 20-án a náci Németországgal aláírt konkordátum is az ő nevéhez fűződik. Amikor kiderül, hogy **Hitler** következetes egyházellenes politikát folytat és a nácik rasszista ideológiája és „fajnemesítő” programja nem egyeztethető össze a katolikus egyház tanításaival, határozottan támogatja XI. Piusz náciellenes politikáját. 1939. március 2-án választják pápává. Bár a Vatikán vezetői már 1942-től pontos információkkal rendelkeznek a zsidó holokausztról, a pápa csak gondosan megfogalmazott, semmitmondó szavakkal ítéli el általában a háborús kegyetlenkedéseket. Nem tiltakozik akkor sem, amikor lengyel katolikusokat ölnek meg vagy zárnak lágerekbe a nácik, köztük papok százait. 1943-ban hallgat akkor is, amikor a római zsidókat deportálják, ugyanakkor tudtával kb. 4 ezer zsidót egyházi intézményekben bújtatnak el. Módjában állna a hivatalosan katolikus **Hitlert**, Goebbelst és más náci vezetőket például kiközösítéssel megfenyegetni, de erre sem hajlandó. Pápai engedéllyel, sőt kifejezett biztatására ugyanakkor a nácik által megszállt vagy velük együttműködő országokban a nunciusok sok esetben igen hatékonyan lépnek föl az üldözött zsidók védelmében. 1944. június 6-án örömmel fogadja a Rómát felszabadító angolszász erőket, akciószabadságát visszanyeri, de csak június legvégén fordul táviratban **Horthyhoz** a magyar zsidók üldözésének leállítását kérve. 1945 után az antikommunista Nyugat egyik szellemi vezetője, a Mária-kultusz fő propagátora. A Vatikán levéltára az egyetlen a világon, ahol a holokauszttal kapcsolatos iratokban nem lehet kutatni. Boldoggá avatása évtizedek óta húzódik, 2012-ben pedig katolikus tudósok egy csoportja levélben elérte XVI. Benedek pápánál, hogy ne is folytatódjon, amíg minden részletre fény nem derül a vitatott megítélésű katolikus egyházfő második világháborús szerepével kapcsolatban.

Pogány György (Budapest, 1922. június 4.–?) a nyilas uralom idején ápoló a Zsidó Tanács rendőri segélyhelyén

Pogány Györgyné, az SVK Gyermekosztályának alkalmazottja

Pogány Kálmán, dr.

Pókai Géza, rendőr segédfogalmazó

Polacsik Lajos

Polgár György

Polgár Samuné, özv. (Szombathely, 1874.–Budapest, 1945. január 12.) háztartásbeli

Polgár, százados
Pollák Erzsébet, lásd **Löwinger Sámuelné**
Pollák Gusztávné, özv. (?–Budapest, december 25–26. k.)
Pollák Klára
Pollák Ödön
Pollák Sámuel
Pollak-Breuer Gertrud, svájci védett
Polnay Jenő (előneve: **Tizzasülyi**), a VKNB VII. Akácfa u. 32. sz. alatti gyermekotthonának vezetője
Polónyi János, szakszolgálati főtisztviselő
Pongrácz Ferenc, gróf
Popiel Aranka
Popper Edit (Budapest, 1923. július 1.–?) **Komoly Ottó** munkatársa
Popper Lipót (Esztergom, 1887–?) svéd védett
Porgesz, a Hadviseltek Bizottságának tagja
Potoczky Jenő, dr., a budapesti polgármesteri hivatal IX. (társadalompolitikai) osztályának tanácsjegyzője
Pozsgay Zoltán, VIII. ker. számvevőszéki gyakornok
Preisich Gábor (1909. október 12.–?) svéd védett
Preisz Aranka
Preisz Ignácné, özv. (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)
Preisz Rózsa
Preszler József (Miskolc, 1883–Budapest, 1945. január 12.) könyvrendező
Prinzenthal Ignácné, özv. (?–Budapest, december 25–26. k.)
Pugliese, Umberto (1880–1961) olasz admirális, az olasz haditengerészet felügyelője

Quisling, Vidkun (Freysdal, 1887. július 18.–Oslo, 1945. október 24.) katonatiszt, Norvégia miniszterelnöke, 1918-ban petrográdi norvég katonai attasé. 1922–1930 között a Népszövetség menekültügyi biztosa, Fridtjof Nansen munkatársa. 1931-ben egyik megalapítója az Északi Népi Ébredés nevű szélsőjobboldali, nácibarát mozgalomnak, szoros kapcsolatokat épít ki az NSDAP-vel. 1931–1933-ig honvédelmi miniszter. 1933-ban alapítja meg Nasjonal Samling (Nemzeti Egység) néven fasisztoid pártját, mely nem tud komolyabb tömegbefolyásra szert tenni. 1940 áprilisában lelkesen üdvözlöi a hazájára támadó német csapatokat. 1942. február 1-től miniszterelnök. Nevét a *Times* című angol újság kezdi a nácikkal kollaboráló kormányfők és kormányok állandó jelzőjeként használni. A háború után bíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik.

Raab Andor, dr., munkaszolgálatos, svéd védett
Raab Jenő (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)
Rácz Istvánné, svéd védett
Rácz Margit, lásd **Kátai Tivadarné**
Rácz Valéria Gabriella Erzsébet (Rácz Vali, Gölle, 1911. december 25.–München, 1997. február 12.) a harmincas-negyvenes évek ismert sztárja, énekesnő és színésznő, a német megszállás idején budai villájában zsidókat bújtat. A Yad Vashem 1991-ben a Világ Igaza kitüntetésben részesíti.
Radó Árpád, portugál védett

Radó Iván, a XIV. Abonyi u. 7/9. sz. alatti katonai felszerelési raktár kezelője

Radó Paula

Raffay Sándor (Cegléd, 1866. június 12.–Budapest, 1947. november 4.) evangélikus püspök, 1918-tól a bányai evangélikus egyházkerület püspöke, 1939–1945-ig a Felsőház tagja

Ragó Ferenc, vitéz, rendőrfelügyelő

Raile Jakab, SJ (Vaskút, 1894–Newark, USA, 1949) katolikus pap, jezsuita, a rendtartomány főtitkára Budapesten 1935–1942-ig. A II. világháború idején a budapesti pápai nunciatura Segítő Bizottságának elnöke. 1948–1949-ben a bostoni jezsuita egyetem tanára, autóbalesetben hal meg. A Yad Vashem 1992-ben a Világ Igaza kiüntetésben részesíti.

Rajec Mihály, lásd **Alpan, Mose**

Rajk Endre (Székelyudvarhely, 1899–NSZK, 1960) 1937-ig a Hangya vezető tisztségviselője, 1937–1939-ben a nyilas EKE szövetkezet igazgatója. 1936-tól Szálasi híve, 1939–1940-ben az Országépítés széktartója, a nyilas puccs után 1944. október 26-tól készletgazdálkodási kormánybiztos, a közellátásügyi miniszter helyettese, a DNHR-ben a Kereskedők Hivatásrendje vezetője. 1945-ben Németországban fogásba esik, háborús bűnösként való kiadatását a magyar kormány talán öccse, a kommunista belügyminiszter Rajk László miatt nem kéri.

Rajniss Ferenc, dr. (Bártfa, 1893. július 24.–Budapest, 1946. március 12.) újságíró, jobboldali politikus, Imrédy Béla bizalmas híve. 1935–1945-ig országgyűlési képviselő (Tolna vm. 2. Dombóvári ker.), a MÉP, majd a Magyar Megújulás Pártja tagja. 1941. május 29-től tulajdonos-alapító főszerkesztője a *Magyar Futár* című képes hetilapnak, melyet goebbelsi propagandamódszerekkel állít az antiszemita és németbarát politika szolgálatába. Egyik alapítója a Törvényhozók Nemzeti Szövetségének, 1944-ben szemben áll **Horthy** kiugrási kísérletével. A nyilas puccs után tagja a Kormányzótanácsnak, a Szálasi-kormányban vallás- és közoktatásügyi miniszter. Tisztéről, miután összekülönbözik **Szálasi**val, 1945 márciusában lemond. A háború után a népbíróság halálra ítéli, kivégzik.

Rákóczi Ferenc, II. (Borsi, 1676. március 27. –Rodostó, 1735. április 8.) erdélyi fejedelem (1704–1711), a magyarországi szövetkezett rendek vezérlő fejedelme (1705–1711), a Habsburgok elleni kuruc szabadságharc vezére

Rákóczi Péter

Ranschburg Pál, dr., címzetes rendkívüli egyetemi tanár

Rausch Árpád, portugál védett

Ravasz László (Bánffyhyunad, 1882. szeptember 29.–Budapest, 1975. augusztus 6.) református püspök, 1921-től a Dunamelléki Református Egyházkerület püspöke, a Református Egyetemes Konvent elnöke, 1927–1944-ig a Felsőház tagja, 1937–1940 között az MTA másodelnöke. 1938-ban a Felsőházban szélsőségesen antiszemita hangvételű beszédben támogatja az I. zsidótörvényt; 1944-ben az egyházi zsidómentő akciók egyik élharcosa. 1948-ban lemond püspöki tisztségéről.

Rechnitzer László

Regőczy, dr.

Reich Aladárné

Reich Olga (Rákosliget, 1915. augusztus 14.–?) az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Reichenfeld Rezső

Reicher A., dr., orvos

Reichlinger József (?–Budapest, 1944. december 24–26. k.)

Rein Sándor, dr.

Reiner Dezső, svájci védett

Reiner Dezsőné, svájci védett

Reiner Erika, svájci védett

Reiner Károly

Reismann Ödön, dr.

Reisz Bertalanné (?–Budapest, 1944. december 24–26. k.)

Reisz Rudolf (1885. november 26.–?) svéd védett

Reisz Valéria, lásd **Pásztor Józsefné**

Reiszföld Sándor

Rejtő Ármin, a nagy gettó IV. sz. körzetének vezetőhelyettese

Rekowski, Carl, német diplomata, konzul, tudományos segédmunkatárs, **Edmund Veesenmayer** személyes referense

Reményi Ede (Eger, 1829–New York, 1898. május 15.) hegedűművész, zeneszerző. Az 1848–1849-es szabadságharcban Görgey segédtisztje, a szabadságharc leverése után emigrál, nagy sikerrel koncertezik. Viktória királynő „udvari virtuóz” címmel tünteti ki. 1860-ban amnesztiát kap. Magyar stílusú művein kívül hegedűábrándokat, énekműveket ír.

Reményi Imre

Reményi-Schneller Lajos (Budapest, 1892. március 15.–Budapest, 1946. augusztus 24.) banktisztviselő, a Magyar Leszámitoló és Pénzváltó Bank igazgatója 1921-től, majd igazgatója 1923-tól. 1928-tól Budapest Községi Takarékpénztár Rt. vezérig. Szélsőségesen németbarát politikus, a nácik bizalmi embere. Pénzügyminiszter 1938. március 9.–1945 március végéig, a Szálasi-kormány nyugatra meneküléséig. A Sztójay-per III. rendű vádlottjaként népbíróság elé állítják, 1946. március 22-én halálra ítélik, főbe lövik.

Renner

Répa Pál, III. ker. irodafőoszt

Reps Henrik

Révész Endre, dr. (Békéscsaba, 1913. szeptember 25.–?) orvos, a nyilas uralom idején a rendőrorvosi első segélyhely beosztottja

Révész Jenőné, sz. Spitzer Erzsébet (1915–?) svéd védett

Révész Pál

Révész Perec (Holics, 1916–Izrael, 2011) orvosi tanulmányait Pozsonyban 1939-ben a zsidótörvények miatt abba kell hagynia. Kiváló sportoló, 100 méteres futásban szlovákiai bajnok. A Makkabi Hacair cionista szocialista ifjúsági mozgalom tagja, 1941-től a szervezet vezetőségi tagja. 1942-ben mozgalma tagjainak Magyarországra szöktetését szervezi. Lebukik, majd kiszabadul, feleségével együtt átszökik a magyar határon. A Budapesti Segélyező és Mentőbizottság (*Vaada*) keretében dolgozik. 1943-ban a lengyelországi menekültek Magyarországra szöktetését szervező bizottság tagja. A német megszállás után a cionista ifjúság földalatti mozgalmának kiemelkedő alakja. A nyilas uralom idején az NVK „A” osztálya gyermekosztályán működik. 1946-tól a Joint gyermekosztályának budapesti vezetője. 1949 tavaszán

útlevéllel alijázik, feleségével és két gyermekével együtt. A Kfar-Hamakkabi, majd a Szde-Nehemja kibuc tagja. Izraelben nevelőintézetet alapít és vezet.

Ribbentrop, Joachim von (Wesel, 1893. április 30.–Nürnberg, 1946. október 16.) náci politikus, külügyminiszter. Az I. világháború végén alezredes. Üzleti karrierjét a dúsgazdag Henkell pezsgőgyáros családból származó feleségének is köszönheti; a nemesi származásra utaló „von”-t vagyonának. 1932 nyarán ismeri meg **Hitlert**, belép az NSDAP-be. 1932 folyamán mint a befolyásos berlini Herren Club tagja politikai és gazdasági kapcsolatait a nácik hatalomra juttatása érdekében használja föl. **Hitler** elkötelezett híveként jelentős szerepet játszik az 1935-ös angol–német flottaegyezmény megkötésében. 1936–1938-ban Németország londoni követe, 1938 februárjától Németország külügyminisztere. 1943 folyamán fokozatosan elveszíti **Hitler** bizalmát. Sztálingrád után megpróbál különbéke-tárgyalásokat folytatni egyes szovjet vezetőkkel. 1945 novemberében a nürnbergi nemzetközi katonai bíróság elé állítják, halálra ítélik, főlakasztják.

Richtert, Arvid, berlini svéd követ

Rimár Jenő, angyalföldi evangélikus lelkész

Riza Lándori, lásd **Lándori Riza**

Róbert Gyula (Budapest, 1896–?) a Zsidó Tanács lakáshivatalának körzeti beosztottja

Roboz József, dr., portugál védett

Roboz Ottó (Szászváros, 1907. március 21.–?) a VI. Munkácsy Mihály utcai PIH Árva-ház igazgatója

Rogers, Edith Nourse (Saco, Maine, 1881. március 19.–Boston, 1960. szeptember 10.) amerikai politikus, republikánus képviselő (Massachusetts, 1925–1960). Férje, John Jacob Rogers halála után választották meg ugyanabban a választókörzetben képviselőnek, élharcosa volt a leszerelő katonák továbbtanulási, képzési és más pénzügyi segítésének. Az ő törvényjavaslata nyomán vezették be a Női Kisegítő Hadsereg intézményét.

Rolla Jenő, II. ker. számvevőszéki tiszt

Romhányi István

Róna Edit, lásd **Klein Istvánné**

Rónai Miksáné, özv.

Roosevelt, Franklin Delano (1882–1945) az Egyesült Államok 32. elnöke. A gazdasági világválság idején választják elnökké, jelentős gazdasági reformokat vezet be, nagy állami beruházásokkal, közmunkákkal is sikerül a munkanélküliséget csökkentenie. Elnöksége alatt nem enyhítik a bevándorlási törvényeket, az Egyesült Államok sem nyitja meg kapuit a menekülő zsidók előtt.

Rosenberg Adolf (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Rosenberg, Alfred (Reval, 1893. január 12.–Nürnberg, 1946. október 16.) mérnök, újságíró, náci ideológus. 1919 őszén ismeri meg **Hitlert**, és rövidesen az NSDAP tagja lesz. 1921-től a *Völkischer Beobachter* szerkesztője, 1923–1937-ig, rövid megszakítással, főszerkesztője. 1927-től parlamenti képviselő. Legismertebb műve (*Der Mythos des 20. Jahrhunderts*, 1930) miszticizmusát **Hitler** bizalmasai körében bírálja. 1934-től a világnemzeti nevelés birodalmi biztosa, 1941-től a Keleti Megszállt Területek Minisztériumának vezetője. 1945 novemberében a nürnbergi nemzetközi katonai bíróság elé állítják, halálra ítélik, főlakasztják.

Rosenberg Ferenc (Kótaj, 1883–Budapest, 1945. január 12.) kereskedő

Rosenberg Ferencné
Rosenberg Gábor, dr.
Rosenberg Regina (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)
Rosenberg Sándor, dr.
Rosenfeld Róza
Rosenthal Margit
Rosenthal Th., dr., orvos
Rosenwald Oszkárné, a VKNB budapesti képviselőjének munkatársa
Rosta János, dr. (1889. augusztus 28.–?) székesfővárosi tanácsnok, gazdasági főtanácsos, 1913-ban lesz a jogtudományok doktora. 1910-től a főváros szolgálatában, kerületi elöljáróságokon, majd különböző polgármesteri ügyosztályokon, 1931-től a közéleti (VIII.) ügyosztályon dolgozik. 1934. április 1-től az ügyosztály vezetője, 1935-től tanácsnok, 1938-tól gazdasági főtanácsos, a székesfőváros törvényhatósági bizottságának örökös tagja, a Zsidó Tanács korrekt, segítőkész tárgyalópartnere a gettó élelmezési ügyeiben.
Rosta Jenő
Roth Ernőné, sz. Zimmer Hedvig Terézia
Roth Jenő, dr., orvos
Roth Lipót (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)
Róth Pál, dr., a VKNB szükségkórházai Központi Igazgatóság hatósági összekötője
Róth Sándor (1893. december 30.–?) svéd védett
Roth Sándorné (Budapest, 1905–Budapest, 1945. január 12.) háztartásbeli
Rothmund, Heinrich Svájc rendőrfőnöke, hivatalosan a rendőri ügyosztály vezetője a svájci IM-ben
Rothschild, család
Rott Imréné, irattárkezelő a Zsidó Tanács titkárságán
Rotta, Angelo (Milano, 1872. augusztus 9.–Róma, 1965. február 1.) budapesti pápai nuncius 1930. február 19-től. 1944 tavaszától a magyar politikai vezetőkkel folytatott személyes tárgyalásai során, valamint hivatalos diplomáciai jegyzékekkel is igen határozottan fellép a magyar zsidók deportálása, üldözése ellen. Részletesen tájékoztatja a Vatikánt a magyarországi zsidópolitikáról, többször sürgeti **Serédi Jusztiniánt** és **XII. Piuszt**, hogy lépjenek fel legalább a konvertita zsidók érdekében. A nyilas hatalomátvétel után a nunciatura több ezer védlevelet ad ki, főként az úgynevezett konvertitáknak, valamint számos épületet is védelme alá helyez. 1945. április 4-én a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (szovjet követelésre) kiutasítja Magyarországról. A Yad Vashem 1997-ben a Világ Igaza kitüntetést adományozza neki.
Rottenstein Lajos (Nyírcsaholy, 1897. augusztus 28.–?)
Rottenstein Zsigmond
Rottmann Kurt, a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom budapesti főkerület-vezetője
Rozgonyi-Rössler Iván (Budapest, 1926–?) az SVK alkalmazottja
Rozgonyi-Rössler Viktor, dr.
Rózsa Antal, vitéz, kocsmáros
Rózsa Gabriella
Röck, I. dr., orvos
Rubel Ármin

Rubel Árminné

Rubel Béla

Rubido-Zichy Iván, báró, miniszteri titkár, a nyilas KÜM I. Politikai főcsoport c. Protocol osztályának I. helyettes vezetője

Rubinstein Simon (Budapest, 1898–Budapest, 1945. január 12.) kereskedő

Rubinstein Simonné (Budapest, 1898–Budapest, 1945. január 12.) kereskedő

Rubovich Tibor

Rudas Samu

Rúttkay-Miklós Gyula, evangélikus püspöki titkár

Rüfenacht, Walter (Bern, 1897. január 22.–Muzi, Svájc, 1962. szeptember 19.) svájci diplomata, 1926-tól Washingtonban, 1930-tól Varsóban, 1931–1935-ig Londonban és Berlinben szolgál, majd visszarendelik a berni KÜM-be. 1941–1945-ig bécsi főkonzul. 1946 elején nyugállományba vonul.

Sallai János, nyilas pártmegbízott

Sallay Lajosné, sz. Mándy Erzsébet

Salusinszky György, dr., svéd védett

Sampaio Garrido, Carlos de Almeida Fonseca (1883. április 5.–1960. április) portugál diplomata, 1930–1933-ig párizsi főkonzul, 1933–1935-ig Buenos Aires-i főkonzul, 1937. július 27-től budapesti rendkívüli és megbízott követ. 2010-ben embermentő tevékenységéért a Yad Vashem a Világ Igaza kitüntetésben részesíti.

Sámuel Erzsébet

Sándor Pálné, özv.

Sándori Dezső

Sanz Briz, Ángel (Zaragoza, 1910. szeptember 28.–Róma, 1986. június 11.) spanyol hivatalos diplomata, 1942. március 24-től budapesti követ, állomáshelyét 1944 decemberében hagyja el. A II. világháború után Bernben, San Franciscóban, Washington D. C.-ben, végül Limában szolgál. A Yad Vashem 1991-ben budapesti embermentő tevékenységéért a Világ Igaza kitüntetésben részesíti.

Sárkány József, a VKNB VI. Akácfa u. 32. sz. alatti gyermekotthonának egyik vezetője

Sarlósy József, nyilas, az V. ker. pártszervezet egyik vezetője

Sármai Sándorné (?–Budapest, 1944. december 24–26. k.)

Sárosi Mihály, svéd védett

Sauer Zoltán, dr., svéd védett

Schalk

Schandl Nándor

Schenck Károly (Léva, 1891–Budapest, 1945. január 12.) fogtechnikus

Schenck Károlyné (Újpest, 1894–Budapest, 1945. január 12.) háztartásbeli

Schiffer Ferenc, a nagy gettó I. körzete vezetőjének helyettese

Schill Imre

Schiller György, munkaszolgálatos, svéd védett

Schiller Jenny

Schiller, dr.

Schirmer, Robert, dr., a VKNB képviselője

Schissberger Mór (?–Budapest, 1944. december 23–24. k.)

Schlai Mór (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)
 Schlanger Cecília
 Schlesinger
 Schlesinger István, portugál védett
 Schliesser Sándor, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa
 Schmelcz Mózses Izsák, dr. (Pékréve, 1885–?) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának dolgozója
Schmidt Mária
 Schneider Imre, főhadnagy, mentesített zsidó
 Schneller Ödön, svéd védett
 Schneyder, Heinis
 Schön Leona (Budapest, 1878. december 27.–?)
 Schönberger Katalin
 Schubert Vilmos
 Schuhmacher Vera
 Schulzer Dezső
 Schuschek Márkné (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)
 Schutzenberger, André, belga állampolgár
 Schürch, Charles, a svájci Szakszervezeti Szövetség titkára, a Nemzetközi Munkásszövetségben a svájci dolgozók képviselője
 Schwarc Ilonka, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa
 Schwarcz Béla, portugál védett
 Schwarcz Béláné, portugál védett
 Schwarcz Blanka
 Schwarcz Henrik (Csáktornya, 1878.–Budapest, 1945. január 12.) tisztviselő
 Schwarcz Henrikné (Budapest, 1890.–Budapest, 1945. január 12.) háztartásbeli
 Schwarcz Jenő
 Schwarcz Mór (Püspökladány, 1900–?) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának gondnoka
 Schwarcz Mórné, özv. (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)
 Schwarcz Samu (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)
 Schwarcz Sándor
 Schwartz Dezső
 Schwartz Jakab, kályhás
 Schwartz Tivadar
 Schwarzenberg, Jean-Etienne, a VKNB Titkárság tagja, a Különleges Segélyrészleg (a koncentrációs táborokban fogvatartottakért felelős) vezetője
 Schwitz Frigyes, svéd védett
 Sebes József
 Sebestyén András (Budapest, 1930. június 28.–?) a nagy gettó V. sz. körzetében futár
 Sebestyén Andrásné, sz. Sebestyén Ágnes, svéd védett
 Sebestyén Ferenc, vitéz (1903. június 18.–?) banki cégvezető, könyvelő
 Sebestyén Lajos, svéd védett
 Sebestyén Lajosné, svéd védett
 Sebestyén Péter (1943–?) svéd védett
 Sédey Gyula, dr. (Kohárháza, 1895. október 1.–?) rendőr főtanácsos. 1913-tól rendőr a budapesti főkapitányságon, 1915–1918-ig katona, tűzharcos, 1942-ben a főkapi-

tánság légoltalmi osztályának és gazdasági hivatalának vezetője. 1944 decemberétől budapesti rendőrfőkapitány.

Seffer Judit, svájci védett

Sellei Péter (1929–?)

Serédi Jusztián (Deáki, 1884. április 23.–Esztergom, 1945. március 29.) bencés szerzetes, 1927-től esztergomi érsek, hercegprímás. Konzervatív antijudaista, 1944-ben nem hajlandó közös zsidómentő akciót szervezni a református és az evangélikus egyházi vezetőkkel.

Shick Tamás

Shisha Lipót, dr., orvostanár, igazgató főorvos

Siklós Imréné (Budapest, 1917. július 2.–?) a Zsidó Tanács lakáshivatalának munkatársa

Silbermann József (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Silbermann Márkusné (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Simkó Sándor Gyula (Somodi, 1912–?) a VKNB budapesti képviselő munkatársa, gépkocsivezető

Simon Elemér, dr., vitéz, a Magyar Vöröskereszt ügyvezető elnöke, 1944. október 19. után szabadságra megy.

Simonyi János, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Simonyi Sándor

Simonyi, főhadnagy

Simreich Zsigmond

Singer Ferencné

Singer Ilona

Singer Sándor (?–Budapest, 1945. január 9.)

Sinka Péter, dr., rendőr segédfogalmazó

Sipek Ferenc

Sipócz István, dr. a könyvkiadás, könyvkereskedelem, papír- és írószer-kereskedelem, filmkereskedelem stb. miniszteri biztosa

Sípos András, a VII. Kazinczy u. 23/25. sz. alatti gyermekkórház légoltalmi futára

Sípos József, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Sirchich Fedor, dr., 1944-ben titkár a KM-ben

Skribek Imre, rendőrfelügyelő-gyakornok

Slawik Lajos, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Sole Lajos, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Solymossy János (Marcaltó, 1912. szeptember 2.–?) rendőr törzsfelügyelő, 1942-től pol. o. nyomozó. 1944. március 19. után az állambiztonsági rendészet IV/2. osztályán a Svábhegyen szolgál. 1944. november közepétől a „zsidók összeköltöztetésére kirendelt miniszteri biztos”, a nagy gettó egyik megszervezője, 1944. december 15-től 24-ig Budapest rendőr főparancsnoka.

Somló Endre, evangélikus lelkész

Somló István, a VKNB budapesti képviselőjének munkatársa

Somló Péter, a VKNB budapesti képviselőjének munkatársa

Somló Sándor, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Somodi Pál

Somogyi Béla, nyilas pártmegbízott

Somogyi György, munkaszolgálatos

Somogyi László, svéd védett

Somogyi Lászlóné

Somoskeőy Gézáne, sz. Tóth Erzsébet

Sós Dezső, svéd védett

Sós Éva (1928–?) svéd védett

Sörös József

Spatz Nándor, a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa

Speer, Albert (Mannheim, 1905. március 19.–London, 1981. szeptember 1.) mérnök, náci miniszter. Építésmérnöki tanulmányokat folytat a müncheni és berlini egyetemen, 1930-tól Hitler híve, 1931-től az NSDAP tagja. 1933-tól a pártnapok, hivatalos ünnepségek, felvonulások díszleteinek tervezője. **Hitler** nagyra becsülte szervezőkészségét, megbízzák a Birodalmi kancellária és a nürnbergi Pártpalota megtervezésével. 1942 februárjától **Fritz Todt** utódként Fegyverkezési és Haditermelési miniszter, a légitámadások ellenére növelni tudja a hadianyag-termelést. Egyre inkább kiábrándul **Hitler**ből, a háború végén megpróbálja a hadipotenciál egy részét megmenteni az elpusztítástól. Nürnbergi bírái előtt 1946-ban elismeri a rendszer bűnösségét és saját felelősségét is többek között a rabszolgaként dolgoztatott milliók sorsáért, az SS-szel való együttműködésért a koncentrációs táborok foglyainak felhasználásában. 20 év börtönre ítélik, 1966-ban helyezik szabadlábra.

Spellmann, Joseph Francis (Whitman, 1889. május 4.–New York, 1967. december 2.) katolikus pap, 1939. április 15-től New York-i érsek

Spíra Lajosné (?–Budapest, 1944. december 23–25. k.)

Spitzer Erzsébet, lásd **Révész Jenőné**

Spitzer Sándorné (Szászváros, 1909. június 1.–?) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának munkatársa

Spronczi Józsefné, özv.

Sputz

Sréter Ferenc, vitéz, budai evangélikus lelkész

Stammberger Pál, dr.

Stammberger Sándor, dr.

Stark Ábrahám, gettórendőr

Staub, N.

Steengracht, Gustav Adolf, von (1902. november 15.–1969. július 7.) német diplomata, **Joachim von Ribbentrop** bizalmas munkatársa, 1943. március 31-től a náci KÜM államtitkára. 1949-ben Nürnbergben háborús és népellenes bűnökkel vádolják, egy amerikai bíróság elítéli, 1950-ben amnesztiát kap.

Stegmüller József

Stein László, dr., a nagy gettó VIII. sz. körzetének előljárója

Steinberger Imréné (Budapest, 1923–?)

Steiner Béla

Steiner Ferenc

Steiner Fülöpné

Steiner, Hans, svájci diplomata, **Carl Lutz** alkonzul helyettese

Steiner Istvánné, sz. Pardó Rózsa (1918. május 30.–?) svéd védett

Steiner Józsefné

Steiner Lajos

Steiner Mórné (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Sterk Lipót (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Stern Gyula

Stern Ignácné (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Stern Ilona (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Stern Manó, a nagy gettó II. körzete előljárójának helyettese

Stern Richárdné, sz. Herstein Márta, svéd védett

Stern Róbert Tamás, svéd védett

Stern Samu (Nemesszalók, 1874. január 5.–Budapest, 1946. június 9.) üzletember, 1916-tól udvari tanácsos, 1929-től a PIH elnöke. Anticionista, asszimiláció-párti, magát Mózes-hitű magyarnak vallja. A német megszállás után a németek a Zsidó Tanács elnökévé nevezik ki, pozícióját október végéig megtartja, ekkor bujkálni kényszerül. 1945 után kollaborálással vádolják, rendőrségi vizsgálat indul ellene, de nem állítják bíróság elé.

Stettner Béla, portugál védett

Steuermann Mór, svéd védett

Stich István, XII. ker. számvevőségi tiszt

Stiffter János, repülő főhadnagy

Stignitz Aladárné, sz. Felsenburg Márta, svéd védett

Stopa Ferenc, rendőr segédfogalmazó

Stöckler Lajos (Budapest, 1897. január 24.–1960) csipkegyáros, 1944. július végétől a Központi Zsidó Tanács tagja, a deportáltak ügyeinek intézője, október 15. után a Zsidó Tanács vezetője. A felszabadulás után Stern Samu utóda, a PIH, majd a MIOI elnöke. 1953-ban az ÁVH letartóztatja. Anticionista kirakatperben akarják szerepeltetni, három évig tartják fogságban, ahonnan a kínzások következtében elborult elmével szabadul.

Strache Gábor, dr. (Szolnok, 1903. október 31.–?) az Olasz-Magyar Bank tisztviselője, 1938-tól a Nyilaskeresztes Párt tagja. 1944. október 16. után a fővárosi pénzügyintézetek felügyeletével megbízott nyilas miniszteri biztos, 1944. november 12-től lakásügyi kormánybiztos.

Strassberg Ottó (Pozsony, 1906. november 8.–?) a XIV. Columbus utcai tábor vezetője.

Strasser Ferenc

Strasser Ignác

Strasser Sári, lásd Friedmann Józsefné

Strassmann Debora

Strausz Jenő

Stucki, Walther, dr. hivatásos diplomata, vichyi követ (1940–1944), a svájci KÜM politikai osztályának vezetője, 1945–1946-ban külügyminiszter

Stüdmre Géza

Sugár Lajos

Sulczer Elemérné, dr. (Szászváros, 1912. május 6.–?) a PIH Alapítványi Fiúárvaházának munkatársa

Sümegi Lászlóné

Szabados Dezső, VIII. ker. adóhivatali gyakornok

Szabó Ferenc, rendőrfelügyelő

Szabó György (1891. április 24.–?) diplomata, 1941. február 25.–1944. március 19-ig a helsinki magyar követség vezetője, a német megszállás után állásáról lemond

Szabó Imre, református esperes

Szabó István, nyilas

Szabó István, nyomdaigazgató

Szabó János

Szabó József, nyilas pártbiztos

Szabó Károly

Szabó Lajos, dr., rendőr segédfogalmazó

Szabó Vera, a budapesti SVK alkalmazottja

Szabó Zoltán, rendőr segédfogalmazó

Szabó, igazgató

Szabó, nyilas fegyveres pártszolgálatos

Szaitz Mária

Szakvály Emil, dr. (Pécs, 1896. november 4.–?) miniszteri tanácsos, okleveles gépészmérnök, katonatiszt, 1936-ban az Ip. Min.-ben miniszter tanácsos, 1938-ban osztályfőnök, 1942-ben nyugállományba helyezik. **Szálasi Ferenc** kormányában iparügyi miniszter. A NOT 1946-ban életfogytiglani fegyházra ítéli, 1956. november 1-jén kiszabadul, elhagyja az országot.

Szalai Pál (Budapest, 1915. szeptember 3.–Los Angeles, 1994. január 15.) könyvkereskedő, nyilas, a Szálasi-rezsim idején a Nyilaskeresztes Párt és a rendőrség közötti pártösszekötő. Pozícióját több ízben az üldözöttek segítésére használja fel. A Yad Vashem 2008-ban a Világ Igaza kitüntetésben részesíti.

Szálasi Ferenc (Kassa, 1897. január 6.–Budapest, 1946. március 12.) hivatásos katonatiszt, vezérkari őrnagy, nyilas pártvezér, „nemzetvezető”. A kőszegi katonai reáliskola elvégzése után katonai pályára lép. 1915-től 36 hónapon keresztül teljesít frontszolgálatot. 1923–1925-ben elvégzi a Hadiakadémiát, utána a vezérkarhoz vezénylik. 1926 februárjától 1929-ig a vkf. Tábornoki és Vezérkari Továbbképzés és a Vezérkari Személyi Ügyek osztályán szolgál. 1933-tól vezérkari őrnagy. 1935. március 1-én nyugállományba vonul és megalakítja a Nemzet Akaratának Pártját. 1936-ban Németországban jár rövid tanulmányúton, ahol elsősorban a nácik 1933 előtt alkalmazott propagandamódszereit tanulmányozza. Az 1939-es parlamenti választásokon csaknem 600 ezren szavaznak a nyilas és a velük szövetséges szélsőjobboldali jelöltekre. 1937 után többször bíróság elé állítják, egyre súlyosabb ítéleteket rónak ki rá, de minden alkalommal szabadlábra helyezik. Pártját többször betiltják, de mindig újjászervezi. 1938 augusztusában jogerősen elítélik és a szegedi Csillag börtönbe zárják. 1940. szeptember 17-én, az Észak-Erdély visszacsatolása alkalmából meghirdetett amnesztiával kiszabadul. 1941–1942-ben alvezéreivel, **Hubay Kálmánnal** és **Baky Lászlóval** elsősorban a Harmadik Birodalomhoz fűződő viszony kérdésében támad nézeteltérése, amely pártszakadáshoz vezet. 1944. március 19. után azért bírálja Magyarország német megszállását, mert szerinte a Nyilaskeresztes Párt – Hungarista Mozgalom egyedül is képes lett volna megoldani a válságot. A németekkel szorosan együttműködve a Lakatos-kormány idején kezdi meg a hatalomátvétel előkészítését. November utolsó napjaiban a nyugati határszélre költözik kormánya tagjaival és a hozzá hű parlamenti képviselőkkel együtt. 1945. március 27-én szűk környezetével együtt átmenekül a Nagynémet Birodalomba. Amerikai fogságba kerül, október

3-án Budapestre szállítják, 1946. február 5-én népbíróság elé állítják, március 1-jén halálra ítélik, főlakasztják.

Szalay Elemér, dr., rendőrfelügyelő

Szalczer Mária

Szalkai Ernő (Dunaszerdahely, 1898. március 28.–?) a nagy gettó rendőrségének, valamint 1944. december 31-től a hitközség központjának, a VII. Síp u. 12-nek a parancsnoka

Szalkai Franciska

Szamosi Alfréd, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Szamosi Lajos, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Szamosi László, a VKNB budapesti tisztviselője, a budapesti spanyol követség munkatársa

Szamosi, tanár

Szanády József, vitéz, rendőr segédfelügyelő

Szántó Endre

Szántó Sándor, dr.

Szarka Bertalan

Szarvasi Ágnes

Szarvasi Gabriella

Szász Lajos (Szatmárnémeti, 1888. február 26.–Budapest, 1946. augusztus 24.) pénzügyi tisztviselő, a PM-ben a költségvetési osztály vezetője, 1939-től a MÉP kecskeméti képviselője, a PM adminisztratív államtitkára (1937–1942), közellátásügyi tárca nélküli miniszter (1942–1944), a Sztójay-kormányban iparügyi miniszter, valamint kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter (augusztus 7-től 29-ig), a Szálasi-kormányban ismét kereskedelem- és közlekedésügyi miniszter. A Törvényhozók Nemzeti Szövetségének egyik vezetője. A háború után a Sztójay-per IV. rendű vádlottjaként népbíróság elé állítják, halálra ítélik, kivélik.

Szaulich Gyula, nyilas pártmegbízott

Széchenyi-Szántó Erzsébet

Szecsey György, dr., székesfővárosi kórházi adjunktus, nyilas belügyi államtitkár

Szécsi István, dr. (1892) svéd védett

Szedressy-Kokas Ferenc, tartalékos hadnagy

Szeghő Józsefné

Szegő Izidor

Szegő Miklós, dr. (1884–1945) a székesfehérvári hitközség elnöke 1939-től 1944-ig, majd a nyilas uralom idején a Központi Zsidó Tanács tagja. Valószínűleg 1945 januárjának első napjaiban a nyilasok meggyilkolják.

Székács, dr., orvos

Székely János, portugál védett

Székely Jánosné, portugál védett

Székely Sándor (1904. február 19.) svéd védett

Székely Tibor, dr., rendőrfelügyelő

Székely, rendőrtanácsos

Széll Imre, dr., egyetemi tanársegéd, az MVK nyilas kormánybiztosa

Szenczer János

Szendró Károly, rendőr segédfelügyelő

Szendy Ferenc (Büdszentmihály, 1914. március 9.–?) ácssegéd, 1941-től a Nyilaskeresztes Párt tagja. 1944. november 1-jén letartóztatják, majd hamarosan szabadlábra helyezik. November 21-én saját kezű aláírása tanúbizonysága szerint „Bata testvér” fakiutalása alapján Gyurecz Jánosnak 132 pengőt fizet, tehát ekkor már szabadlábon van. 1945. augusztus 27-én rendőrhatalósági őrizetbe kerül, 1946. június 12-től pedig előzetes letartóztatásban van. A népbíróság 1947. augusztus 16-án 8 évi kényszerszolgálatára ítéli, a NOT 1949. március 4-én büntetését 5 évi kényszerszolgálatára mérsékli.

Szenes Rudolf, portugál védett

Szentandrassy Endre, rendőr segédfelügyelő

Szentkereszti Pálné

Szentkláray János, dr. (1905–?) igazgató főorvos, belgyógyász osztályvezető

Szép Ernő (Huszt, 1884. június 30.–Budapest, 1953. október 2.) költő, író, újságíró, színpadi szerző

Szép József

Szép Márton

Szidon Dezső

Sziedl Mihály, soroksári kereskedő

Szigeti László, dr.

Sziklaváry Károly, III. ker. adóhivatali tiszt

Sziklay Ernő, dr., miniszteri segédtitkár, a nyilas KÜM III. Kabinet főcsoport munkatársa

Szikra László

Szikszai Endre

Szilágyi, dr., „ásványolaj, vegyiárúk, gyógyárúk, drogéria és illatszer cikkek, üveg és porcellán árúk kereskedelmi szakmái” nyilas miniszteri biztosa

Szilágyi József, dr., diplomata

Szilágyi Katalin

Szilárd János András (Tiszaföldvár, 1928. április 23.) svéd védett

Szinitíán Péter, nyilas pártmegbízott

Szinnyei-Merse, rendőr főfelügyelő

Szirt Miklós (Budapest, 1895. április 8.–?) tartalékos hadnagy, 1942-ben a Hazai Fésüs-fonó Rt. főpénztárosa. Az I. világháború idején tanúsított vitéz magatartásáért megkapja az elsőosztályú vitézségi érmet, így mentesített zsidónak minősül. A PIH keretében a II. világháború idején a munkaszolgálatosok ügyeivel foglalkozik. 1944-ben hivatalosan a 101/359. „ruhagyűjtő” munkásszázadnál teljesít szolgálatot, 1944 decemberétől a nagy gettó rendészeti őrségének parancsnoka.

Szirtes Miklós, dr. (Budapest, 1900. szeptember 24.–?) orvos, nőgyógyász

Szlavik

Szlávik Lajos

Szobel Izidorné (Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Szobel Jakab

Szomor Ilona Irén, lásd **Weisz Tiborné**

Szótyory

Szőgi

Szőgi Ferenc, rendőr tiszthelyettes

Szőke Lajos, a nagy gettó VI. sz. körzetének előjáró-helyettese

Szőllősi Jenő (Antalfalva, Torontál vm., 1893. február 18.–Budapest, 1946. március 19.) vegyészmérnök, nyilas politikus. 1914–1918-ig tűzér, főhadnagyként szerel le. Gyógyszerész diplomát szerez, 1927-től Makón virilistaként kerül Csanád vm. törvényhatósági bizottságába. 1939-ben nyilas programmal mint párton kívüli képviselőt választják meg. 1940-ben **Szálasi** kiszabadulása után belép a Nyilaskeresztes Pártba. **Hubay Kálmán**ék kilépése után a nyilas parlamenti képviselőcsoport vezetője, névlegesen az *Összetartás* című lap felelős szerkesztője. **Szálasi** kormányában miniszterelnök-helyettes. A Szálasi-per III. rendű vádlottjaként 1946. február 5-én népbíróság elé állítják, március 1-jén halálra ítélik, főlakasztják.

Szőnyi Endre, dr., rendőr segédfoglalmazó

Szőnyi Imre, dr., rendőr segédfoglalmazó

Szőnyi Jenőné, dr., IV. ker. havidíjas gyakornok

Szöts László, dr., orvos, az Országos Orvosi Kamara kormánybiztosa

Sztálin, Jozsif Visszarionovics, (Dzsugasvili; Gori, 1879. december 21.–Moszkva, 1953. március 5.) grúz származású szovjet forradalmár, bolsevik pártvezető. A cári rendszer idején forradalmi tevékenységéért többször bebörtönözik, éveket tölt szibériai száműzetésben. 1917-ben az októberi forradalom győzelme után a nemzetiségi ügyek és az úgynevezett Munkás-Paraszt Felügyelet népbiztosa. 1922-től a bolsevik párt főtitkára. Lenin halála után, 1924-től fokozatosan kiszorítja riválisait a vezetésből és kiépíti személyi hatalmát. Az 1930-as évek elejétől személyét felülről is irányított kultusz veszi körül. Az úgynevezett ötéves tervek idején a Szovjetunió mezőgazdasági-ipari országból viszonylag fejlett nagyiparral rendelkező nagyhatalom lesz. 1939–1941 között **Hitler** szövetségese, 1939. szeptember 17-én hátba támadja Lengyelországot, keleti részét megszállja, 1939. november 30-án megtámadja Finnországot, melynek legyőzése után jelentős területeket csatol a Szovjetunióhoz. 1940 júniusában a Szovjetunió bekebelezi a balti államokat, Romániától elcsatolja Besszarábiát és Észak-Bukovinát. A Vörös Hadsereg tisztikarának csaknem teljes kiirtásával és elhibázott védelmi intézkedéseivel megkönnyíti a Szovjetunióra támadó német csapatok dolgát. Churchill-lel és Roosevelttel együttműködve a teheráni (1943), a jaltai (1945 február) és a potsdami (1945. július) konferenciákon részt vesz az új világrend kialakításában. Kelet-Európa „szovjetizálásával” döntő szerepet játszik 1945 után a hidegháború kirobbantásában.

Sztehlo Gábor (Budapest, 1909. szeptember 25.–Interlaken, Svájc, 1974. május 28.) evangélikus lelkész, a „Jó Pásztor” Gyermekvédő Egyesület vezetője, **Raffay Sándor** püspök megbízásából kezdi szervezni a zsidó gyermekek (többségükben evangélikus hitre tértek) mentését. 1972-ben a Yad Vashem a Világ Igaza kitüntetésben részesíti.

Sztójay Döme (Versec, 1883. január 5.–Budapest, 1946. augusztus 24.) katonatiszt, diplomata, miniszterelnök. 1933. május–1935. decemberig a HM elnöki osztályának vezetője, berlini magyar katonai attasé, majd Magyarország berlini követe 1935 decemberétől 1944. március 19-ig. Meggyőződéses antiszemita, lelkes nácibarát. Miniszterelnök, egyben külügyminiszter is 1944. március 22.–1944. augusztus 29-ig. Kormányra irányítása alatt szervezik meg mintegy 437 ezer zsidó deportálását, többségüket az auschwitz-birkenauai haláltáborba. Népbíróság elé állítják, halálra ítélik, agyonlövik.

Sztropa (Sztrupa) Ferenc, dr., rendőr segédfoglalmazó

Szunyogh István

Szűcs Ármin
Szűcs Jenő
Szűcs Jenő, portugál védett
Szűcs Teréz
Szűz Mária
Szvák Náthán (?–Budapest, 1944. december 24–25. k.)

Tagi, dr.
Tahy Elemér, VI. ker. adóhivatali főtitizt
Takács István
Takács János
Takács József
Takács Zoltán, rendőr segédfelügyelő
Tálasz Ilona
Tamás Ferenc
Tamási Ferenc (?–Budapest, 1945. január 7.) 4844 sz. rendőr
Tamássyné, özv.

Tardini, Domenico (Róma, 1888. február 29.–Róma, 1961. július 30.) katolikus pap, a Rendkívüli Egyházi Ügyek Szent Kongregációjának titkára a Vatikánban, római apostoli protonotárius 1937. július 2-től. 1944-től utóda a Római Kúria államtitkára.

Tarján Győző, IV. ker. adóhivatali tiszt

Tárkányi Jenő (Eger, 1884. szeptember 28.–?) a VKNB budapesti képviselőjének alkalmazottja.

Tarpataky Zoltán (Tornaalja, 1898. május 10.–Budapest, 1966. július 7.) rendőr főfelügyelő, 1944. június 12-től V. ker. osztályparancsnok (V. Vadász u. 14.). 1945. március 13-án közvetlen munkatársa feljelentése alapján letartóztatják. Egyetlen terhelő tanú vallomása alapján Budapest főkapitányságának II. sz. Igazoló Bizottsága távollétében, kihallgatását mellőzve, állásától megfosztja; népbíróság elé állítják. A vádirat szerint 1944. október–december hó folyamán irányítja az V. kerületben lakó zsidók összeszedését és deportálását, a mentesítettek igazolványait elveszi, kegyetlenkedik. Antall József, az Újjáépítési Minisztérium adminisztratív államtitkára tanúsítja, hogy 1939–1940-ben a KEOKH-hoz beosztott rendőrtisztként Tarpataky „előzékenyen, odaadással, felekezetre való tekintet nélkül” segítette a Magyarországra menekült lengyeleket. Varga Béla, a Kisgazdapárt országos alelnöke szintén saját kezűleg aláírt levelével igazolja németellenes, lengyelbarát magatartását. Zsidó tanúk sora igazolja, hogy az Újlipótvárosban német- és nyilasellenes, a zsidókat mentő magatartást tanúsított a nemzetközi gettó megszervezése idején. A népbíróság 1945. június 13-án, tekintettel a mentőtanúk nagy számára, ideiglenesen szabadlábra helyezi. A Népügyészség ezek után a vádat elejti, 1945. június 14-én szabadlábra helyezik. 1946. május 16-án ismét letartóztatják, 1946. augusztus 22-én 8 évi fegyházra ítélik. A NOT 1946. október 14-én fölmenti és elrendeli szabadlábra helyezését. A politikai rendőrség még ugyanezen a napon internálja. 1951 őszén kitelepítik Hajdúdorogra. 1954 után évekig a Budapesti Autóközlekedési Vállalatnál dolgozik segédmunkásként.

Taussig György, portugál védett

Taylor, Myron Charles (1874–1959) amerikai üzletember, diplomata, 1932–1938-ig a US Steel Corporation elnöke, 1938-ban az eviani menekültügyi konferencián az Egyesült Államok képviselője, 1939–1945-ig az Egyesült Államok elnökének vatikáni képviselője

Telegdy Bernát, svéd védett

Teleki József, gróf

Temesváry László (Budapest, 1896. január 18.–?) 1941-től a Nyilaskeresztes Párt tagja, újságíró, a nyilas puccs után az MNB elnöke. A népbíróság először halálra, majd életfogytiglani kényszermunkára ítéli. 1956. október 27-én kiszabadul a váci fegyházból, külföldre távozik.

Temesváry Mihály, dr., a Weiss Alice Gyermekágyas Otthon Közkórház (XIII. Bókay tér 4.) igazgató főorvosa

Terner Vilmos (Brzezany, 1895. október 29.–?) svéd védett

Ternyei István, rendőr segédfelügyelő

Terpály Mihály, svéd védett

Teszler Sándorné

Thadden, Eberhardt von (1909–1964) német diplomata, 1933-tól az NSDAP, 1936-tól az SS tagja, 1937-től a KÜM-ben dolgozik. 1941–1942-ben a keleti fronton harcol, megsebesül, 1942-ben Athénban diplomata, 1943 áprilisától az Innland (Belföld, zsidóügyi) II. osztály vezetője. 1944-ben komoly szerepet játszik a magyar zsidók deportálásának megszervezésében. 1950-ben vizsgálatot indítanak ellene, de a vádat ejtik. 1958-ban újabb vizsgálat indul ellene, ám mielőtt bíróság elé kerülne, autóbalesetben meghal.

Thamm, Armin, észt állampolgár, svéd védett

Thott Jenő, rendőrfelügyelő

Tibor Sámuel

Tímár József (Budapest, 1902. március 7.–Budapest, 1960. október 3.) színművész, 1925-től 1950-ig a Nemzeti Színház tagja, színészdiploma nélkül. 1953–1958 között a Madách Színház, majd haláláig ismét a Nemzeti Színház tagja. Kossuth-díjas, Erdemes és Kiváló Művész.

Tímár József, cukorkagyáros

Tímár Sándor, a Zsidó Tanács szociális osztályának adminisztrációs vezetője, igazgató

Tirczka

Tisza Kálmán, a VKNB budapesti képviseletének anyagbeszerzője

Tiwelier Berta (1896–Budapest, 1945. január 12.)

Todt, Fritz (Pforzheim, Baden, 1891. szeptember 4.–Rastenburg, Kelet-Poroszország, 1942. február 8.) mérnök, a német hadiipar egyik irányítója, 1922-től az NSDAP tagja, 1931-ben az SS egyik vezetője, 1933-tól az autópálya-építési program irányítója. A róla elnevezett szervezet kényszermunkások tömegeit alkalmazza erődítési, hadiipari célokra. 1940-től fegyverkezési és hadiipari miniszter, többek között az Atlanti Fal építését is ő irányítja. A Szovjetunióban az európai fessztávnak megfelelő vasúti pályákat épít. Légi balesetben hal meg.

Tokaji-Szabó István

Tokody Lajos

Toldy Árpád (Kiskőrös, 1898–?) csendőrtiszt, 1938-tól őrnagy és a tiszti tanfolyamok felügyelője. 1942-től a BM VI. b. (csendőrségi) osztályának munkatársa, 1943-tól ezredes, az újjászervezett XX. sz. osztály helyettes vezetője, 1944. április 26-tól Fejér

vm. és Székesfehérvár főispánja. 1944 előtti okmányaiban még „i”-vel írja vezetéknévét. Meggyőződéses antiszemita és nyilasbarát, nagy szigorral irányítja a vármegyei zsidók gettózását és deportálását. 1944 novemberétől a BM XI. osztályának vezetője, egyben a zsidó ügyek kormánybiztosa, végül a zsidóktól elrabolt vagyontárgyak jelentős részét nyugatra szállító úgynevezett Aranyvonat parancsnoka. A kincsek egy részével Ausztriába szökik, francia fogságba kerül, a magyar hatóságok többször is hiába kérik kiadatását. 1946-tól sorsa ismeretlen, feltételezések szerint talán belép az Idegenlégióba, vagy egy észak-afrikai francia gyarmaton telepszik le.

Tolnai Géza

Tormássy Gyula

Tóth Erzsébet

Tóth Éva

Tóth Ferenc, III. ker. adószedő főtitkár

Tóth János, a Hűség Háza őrségének parancsnoka

Tóth Margit

Tóth Teréz

Tóth, igazgató

Tőkei Akos, VII. ker. adóhivatali gyakornok

Török István

Török Istvánné, svéd védett

Török Jenő, rendőrfelügyelő-gyakornok

Török Lajos, dr., címzetes rendkívüli egyetemi tanár

Török Sándor (Homoróddaróc, 1904–Budapest, 1985) író, újságíró, több mint húsz regény, ifjúsági regény szerzője. 1944 májusában a magyar hatóságok által kinevezett Központi Zsidó Tanácsban a konvertita zsidók képviselője, majd a Magyarországi Keresztény Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottságának ügyvezető alelnöke.

Török Sándor, dr., miniszteri segédtitkár, a nyilas KÜM I. Politikai főcsoport b./ Politikai osztály munkatársa

Traub Miksa, svájci védett

Traub Rozália, svájci védett

Trebitsch Márkus, a nagy gettó köztisztasági osztályának vezetője

Trostler Mózes

Turay László, svéd védett

Turvölgyi Albert (1897/1900?–?) tisztviselő, jogi tanulmányok után 1928-tól a PM szeszosztályán dolgozik. 1932-ben kidolgozza az állami szeszmonopólium koncepcióját, mely **Reményi-Schneller Lajos** pénzügyministersége, Imrédy Béla miniszterelnöksége alatt valósul meg. A végrehajtás során valójában az iparág árjásítása történik meg. 1944-ben **Reményi-Schneller** javaslatára kinevezik (július 23-i hatállyal) a Zsidók Anyagi és Vagyonjogi Ügyeinek Megoldására Kinevezett Kormánybiztos Hivatala élére. A nyilas rezsim idején PM államtitkár (november 29-től), a háború utáni sorsáról nincs érdemi információ.

Tusák Dezső

Tyrnamer Sándor, vatikáni védett

Udvardi Imre, 14 210. sz. próbarendőr

Udvardy Ferenc, miniszteri osztálytanácsos, Ip. Min.

Udvardy Sándor

Újvári Sándor

Ullein-Reviczky Antal (Sopron, 1894. november 8.–London, 1955. június 13.) diplomata. 1913-tól szolgál a közös KÜM-ben. 1923–1938 között több magyar külképviseleten működik. 1938–1943 között a KÜM Sajtó- és Propaganda Osztályának vezetője, 1943-tól 1944. március 19-ig stockholmi követ, az angolszász hatalmaknak több jelzést is küld Magyarország különbékeszándékairól. A német megszállás után állásáról lemond.

Ullmann Mórné (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Ungár István (Eger, 1887. szeptember 12.–?) a nagy gettó V. sz. körzetében az élelmezési raktár kezelője

Ungár Jenő, svájci védett

Ungár Jenőné, svájci védett

Ungár Lilly, titkárnő, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Ungár Olga, kutató, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Ungár Sándor (Eger, 1885. augusztus 14.–?) a nagy gettó V. sz. körzetének elöljárója

Ungvári László

Urbányi Gyula, dr., VII. ker. számvevőségi főtiszt

Ürögi, nyilas körzetvezető-helyettes

Vácsi (?–Budapest, 1945. január 3.)

Vadas Jenő, portugál védett

Vadász Emil

Vadász, dr., orvos a XIII. Szabolcs u. 39. sz. alatti szükségkórházban

Vágner Anna

Vágner Sándorné

Vágó László, portugál védett

Vajda Árpád (Budapest, 1943–Budapest, 1945. január 12.)

Vajda Béla (Budapest, 1896–Budapest, 1945. január 12.) művész

Vajda Béláné (Budapest, 1911–Budapest, 1945. január 12.) háztartásbeli

Vajda Imre, svéd védett

Vajda, elöljáró

Vajna Ernő, dr. (Budapest, 1913. szeptember 3.–Budapest, 1945.?) tisztviselő, a BSZKRT jogi osztályának munkatársa. Csia Sándor szervezi be a Nyilaskeresztes Pártba, előbb **Szálasi** testőre, majd a Párt országos gazdasági főnöke. 1942. szeptember 3-án illegális rádióállomás működtetéseért a honvéd vezérkar főnökének bírósága 12 évi fegyházra ítéli. Budapest ostroma idején a főváros védelméért felelős nyilas pártmegbízott, az ostrom idején életét veszti.

Vajna Gábor (Kézdivásárhely, Háromszék vm., 1891. november 5.–Budapest, 1946. március 12.) szkv. ezredes, 1924-től nyugállományban. A fűzfői gyártelepen kémelhárító. 1939-ben nyilas propagandatevékenység miatt elbocsátotják. 1939-től nyilas parlamenti képviselő (Veszprém vm.), a parlamenti választások után belép a Nyilaskeresztes Pártba. Az Országos Szociális Pártszolgálat vezetője, 1941-től a Pártvezető Tanács tagja, 1942-től a Pártellenőrzés Országos vezetője. 1944. október 16-tól nyilas belügyminiszter. 1944. december 24-én hagyja el a fővárost, 1945. március 31-én Magyarország területét. 1945. május 15-én amerikai fogságba kerül. A Szálasi-per II. rendű vádlottjaként 1946. március 1-jén halálra ítélik, főlakasztják.

Váli Miklós, I. ker. számvevőiségi tiszt
Vámos László (Székesfehérvár, 1898–?) belügyminiszteri kivételezett zsidó
Vándor Ármin (Budapest, 1888. május 1.–?) belügyminiszteri mentesített, svéd védett
Vannay, kormánytanácsos
Váradi Ágnes
Váradi Gyula, adóhivatali tiszt
Váradi Henrik
Váradi Imre, dr., a Zsidó Tanács lakáshivatala jogügyi osztályának vezetője
Váradi Jenő, dr. (Báony, 1890. szeptember 21.–?) a Zsidó Tanács lakáshivatalának vezetőhelyettese
Váradi, dr., a Zsidó Tanács élelmezésért felelős tisztviselője
Varga Ferenc, XI. ker. számvevőiségi tiszt
Varga Imre
Varga János
Varga Júlia, vatikáni védett
Varga László
Varga Sándor, ifj., nyilas pártszolgálat-vezető
Varga, dr.
Vargadi Áron, svéd védett
Várhelyi Ferenc, az SVK tisztviselője
Várhelyi Tamás, az SVK tisztviselője
Várnai Ferenc, a Zsidó Tanács népelelmezési osztályának munkatársa, futár
Vary Gyula, református lelkész
Vásárhelyi Lajos, a nagy gettó III. sz. körzetének előjáró-helyettese
Vass Lajos, a Zsidó Tanács tagja
Vass Miklósné, sz. Mayerhoff Ella
Vass Zsuzsanna
Veesenmayer, Edmund (Bad-Kissingen, NSZK, 1904. november 12.–Darmstadt, NSZK, 1977. december 24.) *SS-Brigadeführer*, náci diplomata. 1925-től az NSDAP tagja. 1941 májusában Zágrábban a kollaboráns usztasa kormány megszervezője. 1944. március 20-tól a Nagynémet Birodalom teljhatalmú magyarországi megbízottja, hivatalosan április 3-tól követe. Szorosan együttműködik a Sztójay-kormányval és **Adolf Eichmann**-nal a magyarországi zsidók deportálásának megszervezésében. A nürnbergi katonai törvényszék 1949. április 20-án 20 évi fegyházbüntetésre ítéli. 1951 februárjában büntetését 10 évre mérséklék, 1951 decemberében szabadlábra helyezik.
Végh Ernő, rendőr segédfogalmazó
Véghvári Ferenc, rendőr segédfelügyelő
Velics Ferdinanda, a Szent Vincéről nevezett Irgalmasnővérek tartományfőnöknője
Velics László, athéni magyar követ
Vér Tibor, dr., nyilas, az Ip. Min. államtitkára
Vér, cégvezető
Verebély Pál, dr., a Semleges Államok Együttműködési Irodájának munkatársa
Verebély Tibor, dr., a Semleges Államok Együttműködési Irodájának munkatársa
Veres György, svéd védett
Veres Móric, portugál védett
Vermes Lili, dr., a nagy gettó IV. sz. körzetének orvosa

Verolino, Gennaro (Nápoly, 1906. november 3.–Róma, 2005. november 17.) katolikus pap, vatikáni diplomata, 1931-től a kolumbiai, 1936-tól a portugáliai apostoli nunciatura titkára. 1941–1942-ben a Vatikáni Államtitkárságon szolgál, 1942 júniusától a budapesti apostoli nunciatura *uditor*ja (titkára). A II. világháború után apostoli nuncius El Salvadorban, Guatemalában, Costa Ricában. A Yad Vashem budapesti zsidómentő tevékenységéért 2005-ben a Világ Igaza kitüntetésben részesíti.

Vértés Jenő, a VII. Kazinczy u. 23/25. sz. alatti gyermekkórház gondnoka

Vésey Győző, V. ker. adóhivatali tiszt

Vészi Györgyné, dr., svéd védett

Vida Miklós, a Zsidó Tanács szociális osztályának ügyvezető-helyettese

Vidaházi László, rendőr segédfogalmazó (felügyelő)

Vidosits Gyula, rendőr segédfelügyelő

Vigyázó Géza, dr., tanácsnok

Vince Zsigmond

Vincze Györgyné, sz. Fülöp Mária

Vinkovich László, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Visi Imre (1852–1889) újságíró, politikus. 1881-ben a Magyarországi Hírlapírók Nyugdíjintézetének alapítója. 1884-től az abrudbányai kerület, 1887-től Józsefváros országgyűlési képviselője. A főváros törvényhatósági bizottsági tagjaként jelentős szerepe a villamoshálózat és az iskolaügy fejlesztésében.

Vizsolyi, dr.

Vornruf, diplomata a budapesti svájci követségen

Vöczköndy László, nyilas követségi tanácsos

Vörnle János (1890. január 16.–?) rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, 1938–1941 között a külügyminiszter állandó helyettese, 1941. szeptember 17-től ankarai követ. **Apor Gábor** mellett a másik olyan követ, aki semleges országban állomásozik, és a német megszállás után is állomáshelyén marad. 1944. december 5-én a Honvéd Vezérkar Főnökének III. sz. hadbírósa halálra ítéli.

Vörös István (Arad, 1915. március 5.–?) szövőmester, szövőüzem-tulajdonos. 1945 végén a fővárosi népügyészség azzal vádolja, hogy a Bucsányi-szanatóriumba fölvev zsidó betegeket följelentette, a szanatóriumban razziázó nyilasoknak segédkezett a zsidók kirablásában, elhurcolásában. A vizsgálat, illetve a népbírószági tárgyalás során kiderül, hogy a vádiratban szereplő 1944. november 28-i razzia megszervezésében semmi szerepe nem volt, több letartóztatottat másnap a nyilasok szabadon engedtek, és volt, akinek kiszabadítása érdekében személyesen járt közben. A népbírószág 1946. május 27-én ennek ellenére kötél általi halálra ítéli. A NOT október 14-én újabb tanúk kihallgatását és a „tényállás legteljesebb tisztázását” rendeli el. Jogerős ítélettel a NOT 1949. szeptember 30- 12 évi fegyházra ítéli, többek között azzal indokolva a halálos ítélet megváltoztatását, hogy az elsőfokú tárgyaláson a védelem tanúit nem hallgatták meg. 1956. június 26-án javasolják szabadlábra helyezését, azzal, hogy szívbeteg, és büntetéséből 11 évet már letöltött.

Vukmann Sándor, II. ker. havidíjas hivatalnok

Wachler Éva

Wagner, Horst (Posen, 1906. május 17.–Hamburg, 1977. március 13.), német diplomata, követségi előadó, a KÜM Innland (Belföld) II. (Zsidóügyi o.) vezetőjeként

Eberhardt von Thaddennel együtt 1943 tavaszától nagy szerepet játszik az európai zsidókérdés „végső megoldásában”. Az SS tagja. A nürnbergi per idején letartóztatásban van, tanúként hallgatják ki. 1948 augusztusában vádat emelnek ellene, de időközben Argentínába szökik. Néhány évvel később visszatér Európába, 1953-ban Rómában tartóztatják le, egy olasz bíró azonban szabadlábra helyezteti azzal az érvel, hogy bűne politikai, nem köztörvényes. Ezek után abban a hiszemben, hogy hazájában sem vonják felelősségre, 1956-ban önként tér vissza az NSZK-ba, de ott letartóztatják: 15 hónapig tartják előzetesben, majd szabadlábra helyezik. Hosszas jogi hercehurca után végül 1972-ben megkísérlik bíróság elé állítani, ügyvédei azonban sikeresen húzzák az időt, idős korára és állítólagosan romló egészségi állapotára való hivatkozással.

Wagner-Weiss István Conrád, dr., Budapest Polgármesteri Hivatal XII. (vízvezetési és világítási) ügyosztályának tanácsjegyzője

Wagnière, Jean-Frédéric, svájci diplomata, követségi tanácsos, a KÜM politikai osztályának munkatársa

Wahrmann András

Wahrmann Ernő (Csökmő, 1900. január 17.–?) az SVK budapesti képviselete gazdasági osztályának munkatársa

Wahrmann Ernőné, sz. Perl Rózsi

Wahrmann Iván

Wahrmann Józsefné, özv.

Wahrmann Mór (Budapest, 1832. február 28.–Budapest, 1892. november 26.) politikus, nagykereskedő. Az abszolutizmus idején hírlapi cikkekben síkra száll az Ausztriától független, erős, iparosodott Magyarországért. Több iparvállalatot alapít, a Budapesti Ipari és Kereskedelmi Kamara elnöke. 1869 után az első izraelita vallású képviselő, haláláig Lipótváros országgyűlési képviselője, a PIH elnöke.

Wald Béla, dr. (Budapest, 1904–?) svéd védett

Wallaschek

Wallenberg, Raoul (Stockholm, 1912. augusztus 4.–Moszkva [?], 1947. július 17. [?]) svéd építészmérnök, diplomata. Az Ann Arbor-i (Michigan, USA) egyetem építészmérnöki hallgatójaként 1935-ben diplomázik. A II. világháború idején a Közép-Európai Kereskedelmi Társaság alkalmazottja. 1944. július 9-én érkezik Budapestre mint a svéd követséghez beosztott titkár. Útjának előkészítésében a legújabb kutatások szerint amerikai és magyar zsidó körökön kívül az OSS-nek és a WRB-nek is volt szerepe. A svéd követség embermentő akciójának egyik fő szervezője. 1945. január 17-én a szovjet hatóságok letartóztatják és Moszkvába hurcolják. Hivatalos szovjet jelentés szerint a Lubjanka börtönben szívroham következtében hal meg.

Walther, Henri, a svájci Szövetségi Tanács Nemzetközi Segélyszervezetének vezetőhelyettese

Wehner Kornél, a VKNB-nél **Friedrich Born** gazdasági tanácsadója

Weinberger Béla, dr., orvos

Weinberger Cecília

Weinberger Hermann, svéd védett

Weinberger Józsa

Weinberger Mór

Weiner Jenő, a nagy gettó VII. sz. körzetének előjáró-helyettese

Weiner Lajos

Weiner Mór, dr., orvos

Weiner Zoltán (Győr, 1904. január 6.–?) a VKNB gyerektáborainak gazdasági előadója

Weisz Antal

Weisz Antalné

Weisz Árpád, a Zsidó Tanács lakáshivatala lakásbeutaló osztályának vezetője

Weisz Béla (Sátoraljaújhely, 1903–?)

Weisz Dezső

Weisz Edith, lásd **Löwinger Mórné**

Weisz Endre, a nagy gettó X. sz. körzetének előjáró-helyettese

Weisz Etel, lásd **Blau Józsefné, özv.**

Weisz Éva (1944–?)

Weisz Éva, a VKNB budapesti képviselőjének tisztviselője

Weisz Gézáne (Budapest, 1884–Budapest, 1945. január 12.) háztartásbeli

Weisz György (1938–?) spanyol védett

Weisz György, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Weisz Ilona

Weisz Imre, a Zsidó Tanács lakáshivatali iktatójának vezetője

Weisz Júlia

Weisz Magdolna

Weisz Matild

Weisz Mendel (Alsóbisztra, 1893. június 25.–?) műszaki segéderő a nagy gettó V. sz. körzetében

Weisz Mór

Weisz Rezsőné, titkárnő

Weisz Róbert

Weisz Rozália

Weisz Rózsi

Weisz Sámuel, svéd védett

Weisz Sámuelné

Weisz Sándor (1889–?) spanyol védett

Weisz Sándorné (1908–?) spanyol védett

Weisz Szidónia, a Zsidó Tanács adókvetési tisztviselője

Weisz Tiborné, sz. Szomor Ilona Irén

Weisz Vera

Weisz Vilmosné, özv.

Weisz Zoltán

Weiszné, sz. **Kaufmann Irén, dr.**, a nagy gettó VI. sz. körzetének orvosa

Weitzenhoffer Olga, lásd **Környefalvi Ferencné**

Welicher László, rendőr segédfelügyelő

Welker Istvánné

Welvart Anna

Wenckheim, N., dr., orvos, **Friedrich Born** munkatársa

Wertheim, Machiel

Wertheimer Amália

Weyermann, Hans, a VKNB budapesti megbízottja

Wieder Henrikné

Wildmann Erna

Wilhelm Károly, dr. (Kassa, 1886. február 17.–Svájc, 1951. szeptember 20.) ügyvéd, egyebek mellett a Hatvani Cukorgyárat és más iparvállalatokat képviseli; 1944-ben a PIH egyik vezetője, a Zsidó Tanács tagja. A nyilas hatalomátvétel után a svájci követség V. Szabadság tér 17. sz. alatti épületének pincéjében rejtőzik. A felszabadulás után a Magyar Cukoripar vezetője az államosításig; 1948-ban Svájcba emigrál.

Winkermann, Otto (Bordesholm, 1894. szeptember 4.–Horn-Bad Meinberg, 1977. szeptember 24.) SS-Obergruppenführer és rendőrtábornok, 1944. december 1-től Waffen-SS tábornok, a magyarországi német rendőri és SS-erők főparancsnoka (*Höherer SS und Polizeiführer „Ungarn”*). 1944. március 31-től szolgál Budapesten.

Winter Lotti

Wisliceny, Dieter (Regulowken, Kelet-Poroszország, 1911. január 13.–Pozsony, 1948. február 27.) **Eichmann** közvetlen munkatársa, majd helyettese. 1931-től az NSDAP tagja, 1934-től az SD-ben szolgál, 1937-től a Referat II/111. (zsidóügyi) részlegen. 1940-től a pozsonyi német követség zsidóügyi szakértője (*Judenberater*), a szlovákiai zsidók deportálásának megszervezője, SS-Hauptsturmführer. 1943 februárjától decemberig Görögországban a deportálások egyik irányítója. 1944 tavaszától **Eichmann** magyarországi csoportjának egyik vezetője. 1945 májusában amerikai fogságba kerül. A világháború után Nürnbergben és Magyarországon is több perben tesz tanúvallomást, majd kiadják Csehszlovákiának, bíróság elé állítják, halálra ítélik, kivégzik.

Wittmann Berta (?–Budapest, 1944. december 25–26. k.)

Wittman Hugó

Wittmann, főhadnagy, a 701. sz. (Idegen állampolgárokat gyűjtő munkásszárad) parancsnoka

Wittmayer Fanni, lásd **Behr Menyhért**né

Wodianer Andor (Budapest, 1890. május 3.–Argentína, 1964) diplomata, 1939–1944 között a lisszaboni magyar követség vezetője. Magyarország német megszállása után lemond és csatlakozik a Követi Bizottsághoz.

Wohl Jenő (Nagysáros, 1899. január 15.–?) svéd védett

Wohl Tibor

Wohlstädter Lászlóné (Budapest, 1921. december 27.–?) a PIH Alapítványi Fiúárva-házának munkatársa

Wohlstein Györgyné

Wolczer Miklós (?–Budapest, 1944. november 23.) nyilas pártszolgálatos

Wolff Károly, dr., Budapest Székesfőváros közkörházainak központi igazgatója

Wolf Sándor, svéd védett

Wolfersberger, a VKNB munkatársa

Worschitz Oszkár, budapesti katolikus segédlelkész, hittanár

Wottitz Gyula, portugál védett

Wyman, David S.

Zalán, dr.

Zappner Mór, portugál védett

Zaymus Gyula, katolikus esperes

Zemplényi Tibor (Kolozsvár, 1916. július 16.–?) az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Zentai, a „zsidók összeköltöztetésére kirendelt miniszteri biztos”, **Solymossy János** helyettese

Zeöld, dr., igazgatósági tag, Hungária fürdő

Zerkovitz György (Budapest, 1929. május 10.–?) az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Zier László, 1938-tól tagja a Nyilaskeresztes Párt egyetemi frakciójának, 1939-től a mátyásföldi szervezetnek. 1944. október 15-én ő vezeti a lakihegyi rádióadót elfoglaló nyilas különítményt. A nyilas KÜM I. Politikai főcsoport b./ pol. o. helyettes vezetője, miniszteri titkár. 1945. augusztus 22-én, elfogásakor kb. 30 ezer svájci frank értékű valutát találnak nála, ez a nyilas KÜM valutakészletének fele. 1946. június 5-én a Toloncházból megszökik, külföldre távozik.

Zilzer Arnold, dr.

Zimányi Mária, az V. Mérleg u. 4-ben **Komoly Ottó** munkatársa

Zoltán István, svéd védett

Zöllner, R., dr., orvos

Zürchner, dr., svájci diplomata, **Carl Lutz** munkatársa

Zwillinger Adolf

Zsindely Endre, dr., miniszter tanácsos, a nyilas KÜM III. c./ Számjel osztály munkatársa

Zsoy Ákos, dr., a nagy gettó IV. sz. körzetének előljárója

Földrajzi nevek mutatója

Ahol szükséges, zárójelben közöljük a mai nevet és országnévet.

A – Ausztria
Cs – Csehország
L – Lengyelország
R – Románia
Sz – Szerbia
Szl – Szlovénia
Szk – Szlovákia
U – Ukrajna

Abony
Adriai-tenger
Albertfalva
Albertfalva-Tétény
Alsógöd
Alsógöd, Ilka-major
Alsóhidegpatak (Nyizsnij Sztudenij, U)
Alsókorompa (Dolná Krupá, Szk)
Alsónémedi
Alsószelle (*azonosítása nem járt sikerrel*)
Amerikai Egyesült Államok
Anglia
Argentína
Aszód
Átány
Auschwitz (Auschwitz I.)
Auschwitz-Birkenau (Auschwitz II.)

Babati-major (Gödöllő) *lásd* Gödöllő, Babati-major
Babócs (*azonosítása nem járt sikerrel*)
Báhony (Báhoň, Szk)
Bajorország
Bakonyszentkirály
Balassagyarmat
Balkán
Bécs

Békásmegyer
Békéscsaba
Berezó (Brezová pod Bradlom, Szk)
Bergen-Belsen (koncentrációs tábor)
Berlin
Bern
Bonyhád
Brzezany (Berezsani, U)
Budafok
Budafok-Háros
Budakeszi
Budapest *lásd a Budapesti utcanevek mutatóját*
Bukarest
Bulgária
Büdszentmihály (ma Tiszavasvári)

Cegléd
Cickamajor, Pécel *lásd* Pécel, Cickamajor

Csáktornya (Čakovec, H)
Csákvár
Cseh-Morva Protektorátus
Csepel
Csillaghegy

Dachau (koncentrációs tábor)

Dánia	Gyálipusztá
Debrecen	Gyálliget
Dés (Dej, R)	Gyergyóbékás (Bicazul Ardelean, R)
Dombrád	Gyirót (<i>azonosítása nem járt sikerrel: Bakonygyirót vagy a burgenlandi Geristoff</i>)
Dorog	Gyömrő
Duna	Gyöngyös
Dunaföldvár	Győr
Dunaharaszti	
Dunántúl	
Dunapart	
Dunaszeg	Hajdúnádudvar
Dunaszerdahely (Dunajská Streda, Szk)	Havasmező (Ruszpolyána; Poienile de sub Munte, R)
Dunaszög <i>lásd</i> Dunaszeg	Hédervár
	Hegyeshalom
Ecser	Hegyközszentimre (Sintimreu, R)
Eger	Helsinki
Egyesült Államok <i>lásd</i> Amerikai Egyesült Államok	Hollandia
Eperjes (Prešov, Szk)	Horány
Erdély	Horthyliget (ma Szigethalom)
Érsekújvár (Nové Zámky, Szk)	Horvátország
Észak-Erdély	Hosszúfalu (Dolga vas, Szl)
Eszék (Osijek, H)	Hosszúrétfalu (<i>azonosítása nem járt sikerrel</i>)
Esztergom	
Eszterháza (ma Fertőd)	Iași <i>lásd</i> Jászvásár (Iași, R)
	Ilka-major, Alsógöd <i>lásd</i> Alsógöd, Ilka-major
Fejér megye	Ipolyheknyé (<i>azonosítása nem járt sikerrel</i>)
Felsővisó (Vișeu de Sus, R)	Isaszeg
Ferihegy	Isaszeg-Szentgyörgypusztá
Finnország	
Fót	Jánosháza
Franciaország	Japán
Füzesabony	Jászvásár (Iași, R)
	Józsefváros
Gálszécs (Sečovce, Szk)	Juhász tanya/major, Pécel <i>lásd</i> Pécel, Juhász tanya/major
Gárdony	
Genève <i>lásd</i> Genf	
Genf	
Göd	
Gödligetpusztá	
Gödöllő	Kalocsa
Gödöllő, Babati-major	Káposztásmegyer
Gödpusztá	Karcag
Gönyű	Kassa (Košice, Szk)
Görögország	Kengyel-pusztá, Szajol <i>lásd</i> Szajol, Kengyel-pusztá
Gubacsi-pusztá	

Kenyérmező-major	Nagyvárad (Oradea, R)
Kerepes	Németország
Kisászsia	Nógrád megye
Kishalompusztá, Vecsés <i>lásd</i> Vecsés, Kishalompusztá	Norvégia
Kiskunhalas	Nyergesújfalú
Kispest	Nyíradony
Kispest, Petőfi út 64.	Nyírbátor
Kistarcsa	Nyírsaholy
Kisvelence (ma Velencefürdő)	Nyitra (Nitra, Szk)
Kolozsvár (Cluj, R)	Nyugat-Magyarország
Komárom	
Korompa (Krompachy, Szk)	Olaszország
Kótaj	Osijek <i>lásd</i> Eszék (Osijek, H)
Körmöcbánya (Kremnica, Szk)	Osztrák–Magyar Monarchia
Krajova (Craiova, R)	Ouchy (Svájc)
Krüppelheim (<i>azonosítása nem járt sikerrel</i>)	Őrszentmiklós (ma Őrbottyán)
Kunágota	
	Palesztina
Leányvár	Palkonya
Légrad (Legrad, H)	Pannonhalma
Léva (Levice, Szk)	Pápateszér
Lisszabon	Párizs
London	Párkány (Štúrovo, Szk)
	Pécel
Mád	Pécel, Cickamajor
Madrid	Pécel, Juhász tanya/major
Maglód	Pécs
Magyarország	Pest <i>lásd még a Budapesti utcanevek mutatóját</i>
Marcaltő	Pestszenterzsébet/Pesterzsébet
Marseille	Pestszentimre
Martonvásár	Pestszentlőrinc
Megyer <i>lásd</i> Békásmegyer	Péterréve (Bačko Petrovo Selo, Sz)
Méhtelek	Piliscsaba
Miskolc	Pócsmegyer
Mohács	Polgár
Monor	Portugália
Mosonmagyaróvár	Potsdam
	Pozsony (Bratislava, Szk)
Nagybánya (Baia Mare, R)	Putnok
Nagykároly (Carei, R)	Pünkösdfürdő
Nagyrépény (Velké Ripňany, Szk)	Püspökladány
Nagysáros (Velký Šariš, Szk)	
Nagyszakácsi	Rákoscscaba
Nagytapolcsány (Topolčany, Szk)	

Rákoskeresztúr
Rákosliget
Rákospalota
Rákosszentmihály
Róma
Románia
Rózsadomb

San Salvador
Sátoraljaújhely
Seregélyes, Selymes puszta
Sezerzec (*azonosítása nem járt sikerrel*)
Sopron
Sopronkőhida
Spanyolország
St. Margarethen
Stockholm
Svábhegy
Svájc
Svédország

Szabadka (Subotica, Sz)
Szajol
Szajol, Kengyel-puszta
Szászváros (Orăștie, R)
Szatmárnémeti (Satu Mare, R)
Szécsény
Szeged
Székelyföld
Székesfehérvár
Szekszárd
Szentendrei-sziget
Szentimre *lásd* Pestszentimre
Szentlőrinc *lásd* Pestszentlőrinc
Szigetmonostor
Szlovákia
Szolnok
Szolnok vármegye
Szombathely
Szovjetunió
Szöny

Tahi
Tanger
Temesvár (Timișoara, R)
Terézváros

Teschen (Cieszyn, L; Český Těšín, Cs)
Tirol
Tiszaöldvár
Tiszafüred
Tokaj
Tordas
Törökország/Török Köztársaság
Turdossin (Tvrdošín, Szk)

Újpest
Újvidék (Novi Sad, Sz)
Úriújfalu (*azonosítása nem járt sikerrel*)

Vác
Vágsellye (Šaľa, Szk)
Varsó
Vatikán
Vecsés
Vecsés, Kishalompuszta
Veresegyház
Washington, D. C.
Wien *lásd* Bécs

Zürich

Budapesti utcanévmutató

A kerületeknél a mai számozást közöljük. Ahol egy utca több kerületre kiterjed, ott a házszámoknál jelöljük az eltérést.

Abonyi u. (XIV. ker.)

- 7. VKNB élelmiszerraktár, katonai felszerelési raktár, nemzetközi védett század körlete
- 9. VKNB szabóság, cipésműhely
- 10. apostoli nunciatura által igényelhető ház

Ábrányi Emil u. (II. ker.)

Ady Endre u. (II. ker.)

- 28. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon

Ág u. (I. ker.)

- 3.

Ajtósi Dürer sor (XIV. ker.)

- 23. Stefánia úti Belgyógyászati Intézet, VKNB kórház

Akácfa u. (VII. ker.)

- 7.

- 11. üzlet, a nagy gettó IV. sz. körzetének központi irodája, a körzeti orvos rendelője, VKNB pékség

- 12.

- 13. svéd követség kórháza

- 15.

- 16. VKNB kórház

- 18. VKNB kórház, aggok háza

- 20. VKNB Központi Szükségkórházainak XXI. fiókja, szükségkórház, belgyógyászat, sebészet

- 22. aggok háza, Zsidó Tanács budapesti Központi Irodája

- 24.

- 25. a nagy gettó IV. sz. körzetének központja, a gettórendőrség körzeti őrszobája

- 27. VKNB XIX. sz. szükségkórháza, aggok háza

- 28. VKNB csecsemőotthon

- 30. VKNB szükségkórház, fül-orr-gége kórház

- 31. VKNB Szükségkórház

- 32. a VKNB és a Zsidó Tanács gyermekotthona

- 35. a nagy gettó VII. sz. körzetének központi irodája

- 37–39. a nagy gettó VII. sz. körzetének orvosi rendelője

- 38. szükségkórház, VKNB csecsemőkórház

- 45. a nagy gettó II. sz. körzetének egyik irodája, korcsma

47.
 50. imaház
 54. konzervüzem
 55.
 57.
 59. a nagy gettó V. sz. körzetének egyik központja
 60.
 62.
 10–28., 9–13. és 25–29. a nagy gettó IV. sz. körzetének része
 30–52., 33–53. a nagy gettó VII. sz. körzetének része
 55–65. a nagy gettó X. sz. körzetének része
Akadémia u. (V. ker.)
Aladár u. (I. ker.)
 4.
Alföldi u. (VIII. ker.)
 6–8. szülőkórház
Alkotmány u. (V. ker.)
 5–7. VKNB tanulóotthon
 12.
Alma u. (XII. ker.)
 2. VKNB kórház
 2/b. aggok háza és szeretetotthon (Izraelita Ortodox Szeretetotthon)
Álmos vezér útja (XIV. ker.)
 19.
Alsó erdősor u. (VII. ker.)
 5.
Amerikai út (XIV. ker.)
 55. Pesti Izraelita Szentegylet Szeretetskórháza és vakok otthona
Andor u. (XI. ker.)
Andrássy út (VI. ker.)
 8.
 21.
 47. nyilas pártház
 52. VKNB Segélybizottság irodája
 60. Hűség Háza, nyilas pártközpont
Angol u. (XIV. ker.)
 24/a.
Apostol u. (II. ker.)
Apponyi tér [ma **Ferenciek tere**] (V. ker.)
 1.
Aradi u. (VI. ker.)
Arany János u. (V. ker.)
 27.
Aranykéz u. (V. ker.)
 2.

Aréna út (VI. ker.)

- 17. Apostoli Nunciatúra által védelembe vehető ház
- 55. Idegen Állampolgárok Gyűjtőszázada, VKNB és a svéd követség védelme alatt
- 60. zsinagóga
- 126.
- 136. iskola, munkaszolgálatosok gyűjtőhelye

Árpád fejedelem útja (III. ker.)

52.

Attila út (I. ker.)

2.

Aulich u. (V. ker.)

4–6.

Bácskai u. (XIV. ker.)

58/b. VKNB gyermekotthon

Balázs u. (XIV. ker.)

48.

Balkán u. (X. ker.)

3.

Ballagi Mór u. (XI. ker.)

Barát u. (VII. ker.)

4.

Baross u. (VIII. ker.)

52. a VKNB „A” szekció központi irodája

Bártfai utca (XI. ker.)

Báthory u. (V. ker.)

7.

Bécsi út (III. ker.)

16.

136. Nagybátony-Újlaki téglagyár

Békési u. (VIII. ker.)

3. VKNB élelmiszerraktár, az élelmiszerraktárak adminisztrációja

IV. Béla [ma Attila] út (I. ker.)

69.

Benczúr u. (VI. ker.)

4. Körönd Szanatórium

16. VKNB Pesti Szállítási Iroda

27. VKNB gyermekotthon, konfekcióüzem

33. 701. sz. (Idegen Állampolgárokat Gyűjtő) század
39/a.

Bérc u. (I. ker.)

12. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon

16. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon

Bertalan Lajos u. (XI. ker.)

20.

Berzenczey u. (IX. ker.)

8.

Bethlen Gábor tér (VII. ker.)

2. PIH Egyesített Kórháza, Bethlen Téri Szükségkórház, VKNB kórház, szükségkórházak konyhája, népkonyha, zsinagóga, Polgári Fiú és Leányiskola, Női Kereskedelmi Szaktanfolyam, Zsidó Tanács Szociális Osztály központja

Bimbó út (II. ker.)

151.

Bocskai út (XI. ker.)

35. VKNB népkonyha

37. Budai Izraelita Szentegylet népiskolája, napközi otthon és népkonyha

58/b. VKNB gyermekotthon

79. internálótábor

Bogár u. (II. ker.)

29/a., c. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon

Bókay tér (XIII. ker.) [ma már nem létezik, a Szabolcs u. és a Vágány u. között a Haynal Imre Egészségtudományi Egyetem egy része épült a helyére]

4. Weiss Alice Kórház, VKNB kórház

Bolgár u. (X. ker.)

6.

Borszéki út (XI. ker.)

Bosnyák tér (XIV. ker.)

3.

4.

13. zsinagóga

Bosnyák u. (XIV. ker.)

1.

Branyiszkó út (II. ker.)

11/b.

Bródy Zsigmond [ma **Than Károly**] u. (XI. ker.)

Budafoki út (XI. ker.)

26/b. zsidó varrónők bevonulási helye

32/c. zsidó varrónők bevonulási helye

81.

Budakeszi út (II. ker.)

43.

47. fűszerkereskedés

47/d.

67. VKNB gyermekotthon

69. VKNB gyermekotthon, Szent Klára Intézet

Bulyovszky [ma **Rippl Rónai**] u. (VI. ker.)

18.

Columbus [ma **Kolumbusz**] u. (XIV. ker.)

46. VKNB kivándorlótábora

60. VKNB gyermekotthon

Csaba u. (XII. ker.)
 7/a. VKNB gyermekotthon
 20. VKNB irodai alkalmazottak lakása, gyermekotthon

Csáky u. [ma **Hegedüs Gyula**] u. (XIII. ker.)
 3. zsinagóga
 6.
 8.
 9. zsinagóga
 24.
 30.
 31/c.

Család [ma **Reguly Antal**] u. (VIII. ker.)
 58. VKNB gyermekotthon

Csalán u. (II. ker.)
 23. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon
 58. VKNB gyermekotthon

Csalogány u. (II. ker.)
 45/b.
 53. nyilasház

Csanády u. (XIII. ker.)
 7.
 18. VKNB védett háza
 19.
 21. VKNB védett háza

Csángó u. (XIII. ker.)
 6/b. VKNB gyermekotthon
 21.

Csányi u. (VII. ker.)
 1–2. nagy gettó X. sz. körzete
 3–6.

Csemegi u. (XII. ker.)

Csengery u. (VI. ker.)
 11.
 14–16.
 64.

Cseppkő u. (II. ker.)
 57.

Cserkesz u. (X. ker.)
 7. Kőbányai Izr. Hitközség székháza, temploma

Csévi u. (II. ker.)
 24. VKNB gyermekotthon

Csopaki u. (II. ker.)
 5. VKNB irodai alkalmazottak lakása

Csörsz u. (XII. ker.)
 55.

Damjanich u. (VII. ker.)

- 4–6. Német Birodalmi Iskola (Reichsdeutsche Schule)
- 51. VKNB népkonyha
- 54. tanoncotthon
- 58. a Zsidó Tanács ruharaktára

Daruváry [ma Goldmark Károly] u. (XII. ker.)

Deák Ferenc u. (V. ker.)

- 18.

Dembinszky u. (VII. ker.)

- 18.
- 20.

Déri Miksa u. (VIII. ker.)

- 1.

Dessewffy u. (VI. ker.)

- 11. Magyar Kesztyű- és Kötszövöttgyár
- 23. Izr. Betegeket Gyámolító Egyesület
- 34. Freudiger és Fiai Cég

Dévai u. (VI. ker.)

- 1. Zsidó Tanács élelmezési raktára

Dísz tér (I. ker.)

- 5. Apostoli Nunciatúra
- 14. Esterházy Tamás palotája

Dob u. (VII. ker.)

- 5.
- 6.
- 9. kifőzés, cukrászda
- 10.
- 11. gyerekkocsigyár
- 12. Aggok Háza, Ortodox Szentegylet irodahelyisége
- 13. zsinagóga
- 15. sütőde, péküzem
- 16.
- 18. Dinner fűszerkereskedés
- 20. vendéglő
- 22. Weisz Mór sütődéje
- 23. cipőüzem, cukrászda
- 24. üzlethelyiségek
- 27. húszüzem
- 28.
- 30. kifőzés
- 31. zsinagóga
- 32. kifőzés
- 34.
- 36.
- 38.
- 40. fémöntőde

- 41. raktár
- 44. hitközségi nyomda
- 45.
- 46. a nagy gettó X. sz. körzetének előljárója
- 46/b. cukrászda
- 47.
- 49.
- 50.
- 51.
- 52. sütöde
- 53. fogászat
- 90. VKNB gyermekotthon
- 108.
- 110.
- 4–20. a nagy gettó VII. sz. körzete
- 22–44. a nagy gettó IX. sz. körzete
- 46–52. a nagy gettó X. sz. körzete
- 3–17. a nagy gettó I. sz. körzete
- 19–43. a nagy gettó V. sz. körzete
- 45–55. a nagy gettó VII. sz. körzete

Dobozi u. (VIII. ker.)

- 7–9. zsinagóga
- 11.

Dohány u. (VII. ker.)

- 6. PIH Nagy Zsinagógája
- 10.
- 14.
- 28.
- 30.
- 32. Polgári Leányiskola
- 36.
- 47. bútorüzlet
- 48.
- 50.
- 56. Zsidó Tanács gyermekotthona
- 78.
- 81.
- 90.

Dorottya u. (V. ker.)

- 8.

Döbrentei u. (I. ker.)

- 10.

Dráva u. (XIII. ker.)

- 15. Schopper IG a VKNB védelme alatt

Egyetem u. (V. ker.)

3. Solymossy János hivatala

5.

Elemér [ma Marek József] u. (VII. ker.)

16.

Eötvös u. (VI. ker.)

11/b. Spanyol Követség

19. Magyarországi Ortodox Központi Iroda, zsinagóga

30.

31. Izraelita Népiskola

46.

Érmelléki u. (II. ker.)

10. VKNB gazdasági csoport irodája, szállítási osztály

Ernő u. (IX. ker.)

22.

Ervin u. (II. ker.)

1. A VKNB Kitelepítési Szálláshelye

Erzsébet királyné útja (XIV. ker.)

30/a.

41/a.

41/b.

43.

43/a.

73.

117.

Erzsébet körút (VII. ker.)

14.

19. VKNB kórház

22.

25. szeretetkórház

26. Pesti Izraelita Szentegylet irodái

34. Aggok Háza, Izraelita Nőegylet Menhelye, zsinagóga

36.

49. Zsidó Tanács raktára

50.

Erzsébet tér (V. ker.)

Eskü [ma Március 15.] tér (V. ker.)

6.

Eskü [ma Szabad sajtó] út (V. ker.)

3.

Eszter u. (II. ker.)

2. Portugál Követség

4. VKNB Aggok Háza kiszolgáló személyzet háza

6/b. VKNB Gyermekekáció kiszolgáló személyzetének háza

Eszterházy u. [ma **Ötpacsirta u.**, **Puskin u.** és **Pollack Mihály tér**] (VIII. ker.)

12.

15.

Etele út (XI. ker.)

Éva [ma **Asbóth**] u. (VII. ker.)

15.

19.

22.

Ezredes u. (II. ker.)

13.

Fehérvári út (XI. ker.)

Ferenc József [ma **Belgrád**] rakpart (V. ker.)

3–4.

Ferenc körút (IX. ker.)

Ferenciek tere (V. ker.)

7. Actio Catholica Országos elnöksége központja

Fery Oszkár [ma **Kiss János altábornagy**] u. (XII. ker.)

57.

Festetics György u. (VIII. ker.)

3. tábori konyha, idegen állampolgárságú zsidók internálótábor

Fillér u. (II. ker.)

34. a VKNB Gyermekakció irodája

51. Friedrich Born, a VKNB budapesti képviselője központi irodája; gyógyszerak-
tár

52. VKNB irodai személyzet lakása

53. VKNB gyermekotthonok egészségügyi adminisztrációja

60. VKNB Jó Pásztor gyermekotthonok (Sztehlo Gábor) központi irodája

69. VKNB raktár és iroda

Fóti út (XV. ker.)

10. a VKNB gyermekkonyhája

61. az Eisler Szállítócég raktára

Fő u. (I. ker.)

12. Budai Izraelita Hitközség irodái és anyakönyvi hivatala

41. Szent Erzsébet Kórház, a budapesti apostoli nunciatúra védelme alatt

Főherceg Sándor [ma **Bródy Sándor**] u. (VIII. ker.)

4. az SVK irodája

Fraknó tér (XI. ker., területrendezés miatt megszűnt)

Francia út (XIV. ker.)

4.

39.

Fűrész u. (XIV. ker.)

Gábor Áron u. (II. ker.)

5.

Garay tér (VII. ker.)

4.

Garay u. (VII. ker.)
 42. VKNB gyermekotthon
 48. zsinagóga
Gellérthegy u. (I. ker.)
 29.
 45. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon
Gergely u. (X. ker.)
Géza [ma **Garibaldi**] u. (V. ker.)
 1.
 7.
Gizella út (XIV. ker.)
 40.
 66. Otthon Szanatórium
Gozsdu udvar (VII. ker.)
Görgey Artúr [ma **Varsányi Irén**] u. (II. ker.)
 1.
 11.
Guyon Richárd u. (II. ker.)
 6. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon
 8. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon

Gyarmat u. (XIV. ker.)
 40.
Gyopár u. (II. ker.)
 8.
Gyorskocsi u. (II. ker.)
 25–27. német rendőrségi fogda
Gyömrői út (XVIII. ker.)
 27.
Gyöngyház u. (XIII. ker.)
 6.
Győri út (XII. ker.)
 17. Vörös Kereszt Egylet kórháza, hadikórház
Gyulay Pál u. (VIII. ker.)
 16.

Hadapród [ma **Kelemen László**] u. (II. ker.)
 8/b.
Hajós u. (VI. ker.)
Hajtsár út (XIV. ker.)
Harangvirág u. (II. ker.)
 11. VKNB gyermekotthon
Haris köz (V. ker.)
 5.
Hársfa u. (VII. ker.)
 37. VKNB kórház
 40.

Hárshegyi út (II. ker.)

8. Ifjú-Nyilaskeresztes tábor

Hernád u. (VII. ker.)

16. baromfivágóhely

23.

Hidegkúti [ma Húvösvölgyi]út (II. ker.)

30/a. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon

Hold u. (V. ker.)

13. Vásárcsarnok

Hollán Ernő u. (XIII. ker.)

3. svájci követség védett háza

4. svájci követség védett háza

6. svájci követség védett háza

7/a. svájci követség védett háza

7/b. svájci követség védett háza

8. svájci követség védett háza

9. svájci követség védett háza

12. svájci követség védett háza

13/15. svájci követség védett háza

16. svájci követség védett háza

18. svájci követség védett háza

21/b. népiskola

22. svájci követség védett háza

25. svájci követség védett háza

28. svájci követség védett háza

29/b. svájci követség védett háza

30. svájci követség védett háza

31. svájci követség védett háza

33. svájci követség védett háza

37. svájci követség védett háza

38/a. svájci követség védett háza

38/b. svájci követség védett háza

46/51. svájci követség védett háza

47. svájci követség védett háza

49. svájci követség védett háza

Holló u. (VII. ker.)

1. a nagy gettó IX. körzetének gettórendőrség őrszobája, zsinagóga, péküzem,
VKNB élelmiszerraktár

3.

4. aranyművesüzlet

8. görögkeleti kápolna

9.

10. vendéglő

13. üzlethelyiség

Honvéd u. (V. ker.)

16.

18.

Horánszky u. (VIII. ker.)

18.

26. VKNB népkonyha

Horn Ede [ma Weiner Leó] u. (VI. ker.)

Horthy Miklós [ma Bartók Béla] út (XI. ker.)

33.

47. zsidó varrónők bevonulási helye

52.

73.

Horthy Miklós [ma Móricz Zsigmond] körtér (XI. ker.)

Huba u. (XIII. ker.)

6.

7. Salvator Intézet

Hungária krt.

10. (X. ker.)

167–169. aggok háza, menhely (XIV. ker.)

Ilona u. (II. ker.)

4. Ferenc József Nevelőintézet

István út (VII. ker.)

26.

42.

Izabella u.

36–38. imaterem (lakásban) (VII. ker.)

43. (innen VI. ker.)

52.

67. VKNB élelmiszerraktár

Jablonka út (III. ker.)

109.

Jászberényi út (X. ker.)

9.

Jókai tér (VI. ker.)

6.

Jókai u. (VI. ker.)

1. svéd követség védett háza, 701/a. musz. század egyik körlete

4.

26.

Jósika u. (VII. ker.)

2.

4. zsinagóga

József krt. (VIII. ker.)

- 3. VKNB „A” szekció alosztálya irodája
- 18.
- 27. internálótábor konyhája, polgári konyha
- 31/b. Gyermekgondozó intézet
- 53. VKNB tanulóotthon, gyermekotthon

József nádor tér (V. ker.)

7.

Juhász Andor [ma Falk Miksa] u. (V. ker.)

- 3.
- 5.
- 13.
- 18.
- 24.

Kádár u. (XIII. ker.)

6.

Kakuk út (XII. ker.)

- 6–8. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon

Kálmán [ma Kálmán Imre] u. (V. ker.)

- 7.
- 21.

Kálvin tér (IX. ker.)

- 7. Kálvin téri Református Egyházközség központja

Kamermayer Károly [ma Bárczy István] u. (V. ker.)

2.

Kapás u. (II. ker.)

- 46. nyílas pártház

Karátsonyi [ma Kuny Domokos] u. (XII. ker.)

- 4.
- 4/a.

Károly király út [ma Károly körút] (VII. ker.)

- 3/a. VKNB ambulancia
- 9.
- 26.

Kárpát u. (XIII. ker.)

3.

Karpfenstein [ma Karácsony Sándor] u. (VIII. ker.)

- 21. VKNB kórház

Kaszinó [ma Móra Ferenc] u. (I. ker.)

- 1. VKNB-Jó Pásztor gyermekotthon

Katona József u. (XIII. ker.)

- 2/d.
- 8. svájci követség védett háza
- 10/a. svéd követség védett háza
- 14. svéd követség védett háza

- 21. svéd követség védett háza
- 23/a. svéd követség védett háza
- 24. svéd követség védett háza
- 25. portugál követség védett háza
- 26. svájci követség védett háza
- 28. svájci követség védett háza
- 31. svéd követség védett háza
- 38.
- 39. svájci követség védett háza
- 41. svájci követség védett háza
- 51.

Kazár [ma **Székely Mihály**] u. (VI. ker.)

11.

Kazinczy u. (VII. ker.)

- 3/b. Bakács Albert és Fia Könyvnyomdavállalat
- 5.
- 8.
- 9. mosoda
- 10. kijelölt imaterem
- 11. kávé mérés
- 16. rituális fürdő, VKNB élelmiszerraktár
- 19–21. Elektromos Művek
- 23–25. gyermekkorház
- 24–26. dohánygyár
- 30.
- 31.
- 35.
- 39.
- 41. VKNB népkonyha, ortodox zsidó népasztal, élelmiszerraktár
- 43.
- 44. temetkezési vállalat
- 47. Mika fémárugyár
- 48. honvéd autohegesztő tanfolyam
- 49.
- 50.
- 51.
- 52–54.
- 3–15. a nagy gettó II. sz. körzete
- 17–33. a nagy gettó V. sz. körzete
- 35–51. a nagy gettó IX. sz. körzete
- 6/a.–22. a nagy gettó II. sz. körzete
- 22–36. a nagy gettó V. sz. körzete
- 38–54. a nagy gettó II. sz. körzete

Kecskeméti u. (V. ker.)

- 19. VKNB gyermekotthon

Kelemen u. (X. ker.)

1/c. VKNB gyermekotthon

Kelenhegyi út (XI. ker.)

7. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon

20.

Keleti Károly u. (II. ker.)

22. Budai Izr. Nőegylet helyiségei, szeretetotthona, népkonyhája, zsidó varrónők bevonulási helye

23.

31. zsidó varrónők bevonulási helye

Kemenes u. (XI. ker.)

8.

Kén u. (IX. ker.)

5. Hungária Vegyi Kohóművek Rt.

Kenyérmező u. (VIII. ker.)

8.

Kerepesi út

32. (VIII. ker.)

36. (VIII. ker.)

110. (XIV. ker.)

Kígyó u. (V. ker.)

Király u. (páros oldal VI., páratlan oldal VII. ker.)

6. zsinagóga

7. zsinagóga

13.

15.

21.

27. zsinagóga

29.

31.

33.

34. VKNB gyermekotthon

41.

43–45.

51.

53.

60. Reményi hangszerüzlet

69. VKNB gyermekotthon

85. VKNB szabóság

91.

97.

Kis Diófa u. (VII. ker.)

3.

5.

6. VKNB konfekcióüzem

7.

- 9. zsinagóga
- 10.
- 11.
- 12.
- 1–13. a nagy gettó X. sz. körzete
- 2–16. a nagy gettó IX. sz. körzete

Kiscelli út (III. ker.)

79.

Kisfaludy u. (VIII. ker.)

9. VKNB kórház

Klauzál tér (VII. ker.)

- 1.
- 2.
- 5.
- 9.
- 11. vásárcsarnok
- 12.
- 13.
- 14. Rózsa Antal korcsmája
- 15. vegyi üzem
- 16.
- 17.
- 1–4. a nagy gettó V. sz. körzete
- 5–7. a nagy gettó VI. sz. körzete
- 8–13. a nagy gettó VII. sz. körzete
- 14–16. a nagy gettó X. sz. körzete

Klauzál u. (VII. ker.)

- 5.
- 9.
- 10.
- 12. aggok háza
- 18.
- 20.
- 21.
- 23. VKNB XVIII. sz. szükségkórháza
- 26–28.
- 29.
- 30.
- 31.
- 32.
- 34.
- 35. VKNB szükségkórháza
- 70.

Klebelsberg Kunó [ma **Hold**] u. (V. ker.)

3.
6.
23.
29.

Klotild [ma **Stollár Béla**] u. (V. ker.)

2.
4.
10/b.

Koppány u. (IX. ker.)

35. Pettenhoffer Lajos fuvarvállaló cég

Korányi Frigyes erdősor (X. ker.)

Koronaőr [ma **Kosciuszko Tádé**] u. (I. ker.)

4.

Kozma u. (X. ker.)

6. izraelita temető

Kőbányai út (páratlan oldala VIII., páros oldala X. ker.)

42.
51. VKNB gyermekotthon

Kőrösi Csoma Sándor út (X. ker.)

4.
9.
11.

Kövér Lajos u. (XIV. ker.)

2. VKNB csecsemőotthon

Köztelek u. (IX. ker.)

2.

Kresz Géza u. (XIII. ker.)

26.

Kristóf tér (V. ker.)

Krisztina tér (I. ker.)

Labanc út (XII. ker.)

16./b. aggok otthona

Lajos u. (III. ker.)

22. VKNB gyermekotthon
34.

Laktanya u. (III. ker.)

23. zsidó varrónők bevonulási helye

Laky Adolf u. (XIV. ker.)

Lázár u. (VI. ker.)

5. Jó Pásztor Missziói Albizottság központi irodája
20.

Légrády Károly [ma **Balzac**] u. (XIII. ker.)

8–10.
15.

21. svájci követség védett háza
 25. svájci követség védett háza
 29.
 30. svájci követség védett háza
 33. svájci követség védett háza
 35. svájci követség védett háza
 43. svájci követség védett háza
 44/b. svájci követség védett háza
 50/a. svájci követség védett háza
Lehel u. (XIII. ker.)
 10/a.
Lepke u. (II. ker.)
 4. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon
Liget u. (X. ker.)
 2.
 40.
Lipthay u. (II. ker.)
 3.
Liszt Ferenc tér (VI. ker.)
 5.
Logodi u. (I. ker.)
Lónyay u. (IX. ker.)
 15.
Lorántffy Zsuzsanna út (II. ker.)
 20.
Lovas út (I. ker.)
 32.
 55. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon
Lujza u. (VIII. ker.)
 8.
 21.
Luther u. (VIII. ker.)
 4.

Madách Imre tér (VII. ker.)
Madách Imre út (VII. ker.)
Magdolna u. (VIII. ker.)
 5.
 15.
 16. VKNB szükségkórház, gyermekotthon
 29. baromfivágóhely, zsinagóga
 29–31.
 31. internálótábor, szükségkórházak konyhája
 44. zsinagóga
Magyar u. (V. ker.)
 22.
 27.

Máhr Jenő [ma **Herzen**] u. (XIII. ker.)

6. svájci követség védett háza

Mandula u. (II. ker.)

nyilas pártház

Marczibányi tér (II. ker.)

10. VKNB gyermekotthonok személyzetének háza

Margit krt. (II. ker.)

3.

5.

5/b.

7.

51.

58.

85.

99.

Mária Valéria [ma **Apáczai Csere János**] u. (V. ker.)

5.

Markó u. (V. ker.)

6.

7.

Maros u. (XII. ker.)

16. Budai Izraelita Szentegylet Kórháza, VKNB kórház

62.

Martinovics tér (X. ker.)

7.

Mártonhegyi út (XII. ker.)

36. VKNB budapesti képviselője irodája, kitelepítési szálláshely

Márvány u.

1/b. (I. ker.)

24/a. (XII. ker.)

Mátyás király út (III. ker.)

30. VKNB tanulóotthon

Mátyás tér (VIII. ker.)

8.

Mérleg u. (V. ker.)

4. VKNB „A” szekció központi irodája, gyermekotthonok adminisztrációja

6. VKNB „A” szekció alosztály irodája, anyagbeszerzés, utalványozás, egészségügyi felügyelet

Mészáros u. (I. ker.)

14. nyilasház

61/c.

65/e.

Mexikói út (XIV. ker.)

60. Siketnémák és Vakok Intézete, internálótábor

Miasszonyunk útja [ma **Meredek** u.] (XI. ker.)

15. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon

Miksa [ma **Osvát**] u. (VII. ker.)

9.

17.

Mindszent [ma **Úri**] u. (I. ker.)

8.

9. az apostoli nunciatúra által védelembe vehető ház

Mókus u. (III. ker.)

6. zsidó varrónők bevonulási helye

Mosonyi u. (VIII. ker.)

5. Rendőr főparancsnokság

9. tolonctelep

Mozsár u. (VI. ker.)

9.

16. kerületi rendőrkapitányság

Munkácsy Mihály u. (VI. ker.)

5–7. PIH árvaházi gyermekotthon, VKNB gyermekotthon

19. VKNB gyermekotthon, csecsemőotthon, az „A” szekció szociális segély és információs osztálya

25. VKNB csecsemőotthon

Múzeum körút (páratlan oldal V., páros oldal VIII. ker.)

1.

10. Magyar Szent Kereszt Egyesület irodája

31. VKNB szabóság

35.

Múzeum u. (VIII. ker.)

17. a bélyegkereskedelem miniszteri biztosának irodája

Nagy Diófa u. (VII. ker.)

5.

7. Bien-féle margarinüzem

9–11.

14. tanszerüzem

18.

19.

25.

27.

28. Affinéria üzem

29.

5–19. a nagy gettó III. sz. körzete

23–33. a nagy gettó VI. sz. körzete

10–20. a nagy gettó II. sz. körzete

22–32. a nagy gettó V. sz. körzete

Nagy Lajos király útja (XIV. ker.)

- 104.
- 132.
- 136.
- 139.
- 146.
- 148.
- 150.
- 154.

Nagyatádi Szabó [ma Kertész] u. (VII. ker.)

- 18.
- 20.
- 30. ambulancia
- 31. VKNB szabóság
- 32. VKNB kórház, ambulancia, népkonyha
- 33.
- 37.
- 38.
- 42–44.
- 43.

Nagybányai út (II. ker.)

- 35. VKNB-Jó Pásztor gyermekotthon
- 164.

Nagyboldogasszony útja [ma Ménesi út] (XI. ker.)

- 27. Szent Vincéről nevezett Irgalmasnővérek központi háza

Nagyfuvaros u. (VIII. ker.)

- 3/b.
- 4. zsinagóga, Országos Izr. Patronage Egyesület Központja, irodahelyiség, VKNB gyermekotthon
- 12.
- 18.

Nagykörút V–IX. ker.

Nagymező u. (VI. ker.)

- 8.

Nagyszombat u. (III. ker.)

- 6. zsidó varrónők bevonulási helye

Nap u. (VIII. ker.)

- 33. Simor Intézet Római Katolikus Népiskolája

Naphegy u. (I. ker.)

- 1.

Návay Lajos [ma Budai Nagy Antal] u. (XIII. ker.)

- 3.

Nefelejcs u. (VII. ker.)

- 16. zsinagóga

Népszínház u. (VIII. ker.)

- 16.
- 46.
- 49.

Nürnberg [ma Ilka] u. (XIV. ker.)

- 20.
- 47.
- 57.
- 59. VKNB gyermekotthon

Nyár u. (VII. ker.)

- 7.
- 8. vegytisztító
- 9.
- 11.
- 13.
- 15.
- 17.
- 19.
- 30.
- 34.
- 5–21. a nagy gettó III. sz. körzete
- 23–35. a nagy gettó VI. sz. körzete
- 8–24. a nagy gettó III. sz. körzete
- 23–36. a nagy gettó VI. sz. körzete

Ó u. (VI. ker.)

- 6.

Orczy út (VIII. ker.)

Orsó u. (II. ker.)

- 5. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon
- 25.
- 27–29. VKNB gyermekotthon
- 31. VKNB összekötő irodája

Országház u. (I. ker.)

- 30.

Öntőház u. (I. ker.)

- 5. zsinagóga

Pacsirtamező u. (III. ker.)

- 22/b. zsidó varrónők bevonulási helye

Pajor Gusztáv u. (II. ker.)

Palánta u. (II. ker.)

- 16.

Pálffy [ma Bem József] tér (II. ker.)

3. Radetzky laktanya

Pálma u. (XIV. ker.)

1. tolonctelep
3. tolonctelep
5. tolonctelep
7. tolonctelep

Pancsova u. (XIV. ker.)

- 7.

Pannónia utca (XIII. ker.)

- 6.
8. svéd követség védett háza
9. portugál követség védett háza
14. portugál követség védett háza
15. svéd követség védett háza
- 17/a. svéd követség védett háza
- 17/b. svéd követség védett háza
18. portugál követség védett háza
19. SVK védett háza
21. SVK védett háza
25. SVK védett háza
30. SVK, VKNB védett háza
36. svéd követség védett háza
40. spanyol követség védett háza
44. spanyol követség védett háza
48. spanyol követség védett háza
54. vatikáni védett ház
56. vatikáni védett ház
64. spanyol követség védett háza
- 66.
81. 701. és Idegen Állampolgárokat Gyűjtő munkaszolgálatos század körlete

Paulay Ede u.

1. VKNB élelmiszerraktár
15. (VI. ker.)

Pauler u. (I. ker.)

1. VKNB élelmiszerraktár
5. körzeti rendőr őrszoba
- 12.
13. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon
- 15.

Páva u. (IX. ker.)

39. zsinagóga és irodahelyiség

Perczel Mór u. (V. ker.)

2. VKNB „A” szekció jogi alosztálya, helyiségek adminisztrációja
4. VKNB „A” szekció alosztálya, gyermekek beutalása

Peterdy u. (VII. ker.)

- 18.

Péterfy Sándor u. (VII. ker.)

42.

Petneházy u. (XIII. ker.)

25. nyilas pártház

Petőfi tér (V. ker.)

3.

Phönix [ma **Raoul Wallenberg**] u. (XIII. ker.)

5.

7. svéd követség védett háza

Podmaniczky u. (VI. ker.)

29.

39.

63.

Pozsonyi út (XIII. ker.)

1. svéd követség védett háza

3. svéd követség védett háza

4. svéd követség védett háza

5. svéd követség védett háza

7. svéd követség védett háza

10. svéd követség védett háza

12. svéd követség védett háza

14. svéd követség védett háza

15–17. svéd követség védett háza

20. budapesti apostoli nunciatúra védett háza

22. svéd követség védett háza

23. VKNB védett háza

24. budapesti apostoli nunciatúra védett háza

28. Kormányzói és belügyi védettek háza

30. budapesti apostoli nunciatúra védett háza

32. svájci követség védett háza, a követség lakásügyi kirendeltsége

33/a. svájci követség védett háza

33/b. svájci követség védett háza

35. nyilas pártház és a svájci követség védett háza

36. svájci követség védett háza

38.

39. svájci követség védett háza

40. svájci követség védett háza

42. svájci követség védett háza

49. svájci követség védett háza

54. svájci követség védett háza

Próféta [ma **Hegedű**] u. (VI. ker.)

Ráday u. (IX. ker.)

18.

28. protestáns lelkeszotthon

30.

Rákóczi út (VII. ker.)

- 6.
- 14. VKNB Szükségkórház X. sz. fiókkórháza
- 34.
- 40.
- 64. zsinagóga
- 86.

Ranolder [ma Balázs Béla] u. (IX. ker.)

- 4. VKNB élelmiszerraktár

Ráth György u. (XII. ker.)

- 30. VKNB gyermekotthon

Reitter Ferenc u.

- a 107/302. musz. század körlete

Reményi Ede u. (III. ker.)

Reviczky u. (VIII. ker.)

- 41. Svéd Vöröskereszt irodája

Ribáry u. (II. ker.)

- 12. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon

Róbert Károly krt. (XIII. ker.)

- 62.

Róna u. (XIV. ker.)

- 112. VKNB gyermekotthon
- 155.

Roskovics u. (XII. ker.)

- 8. VKNB gyermekotthon

Rottenbiller u. (VII. ker.)

- 35.
- 37/f.
- 40.

Rózsák tere (VII. ker.)

- 7. gr. Brunszvik Teréz Kisdedóvónőképző Intézet

Rökk Szilárd u. (VIII. ker.)

- 26. kisegítő toloncház

Rudolf [ma Jászai Mari] tér (XIII. ker.)

- 6. svéd követség védett háza

Rumbach Sebestyén u. (VII. ker.)

- 5. ezüstüzem
- 6. üzlethelyiség, a nagy gettó VIII. sz. körzetének központja
- 9. zsinagóga
- 10. VKNB népkonyha, Ortodox Zsidó Népasztal
- 11. internálótábor
- 11–13. szükségkórház
- 12. VKNB népkonyha
- 15.
- 17–19.
- 19.

1–3. a nagy gettó I. sz. körzete
7–13. a nagy gettó VIII. sz. körzete
2–4. a nagy gettó I. sz. körzete
6–14. a nagy gettó VIII. sz. körzete
Ruthén út (II. ker.)

Sas u. (V. ker.)
1. DNHR Kereskedelem Hivatásrend irodája
19.
27.

Semsey Andor u. (XIV. ker.)
15.

Simor [ma Vajda Péter] u. (VIII. ker.)
43.

Síp u. (VII. ker.)
6.
7. zsinagóga, VKNB népkonyha
10.
12. Zsidó Tanács központja, szükségkórház, VKNB élelmiszerraktár, népkonyha
16.
17. kifőzés
18. keresztény tulajdonban lévő tisztító üzem
20. Futura üzem
22. zsidó polgári konyha
23. gyerekek elhelyezésére szolgáló épület
5–19. a nagy gettó II. sz. körzete
21–27. a nagy gettó V. sz. körzete
6–24. a nagy gettó I. sz. körzete

Somlói út (XI. ker.)
16. Szent Vincéről elnevezett Irgalmasnővérek rendháza
56. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon

Soroksári út (IX. ker.)
58.
106.

Stefánia út (XIV. ker.)
27/a.
61. Kert Szanatórium, VKNB kórház, Belgyógyászati Intézet

Sütő u. (V. ker.)
2. VKNB konfekció üzem

Szabadság tér (V. ker.)
6.
12. svájci követség Idegen Érdekek Képvisellete
15. Zsidó vagyon kezelése ügyeinek Kormánybiztossága

Szabolcs u. (XIII. ker.)

1. szükségkórházak konyhája
6. élelmezési raktár
33. PIH kórháza, VKNB kórház
39. szükségkórház

Szalay u. (V. ker.)

- 2.
- 3.
15. Pénzügyigazgatóság elnöki osztálya

Szemere u. (V. ker.)

- 21.

Szent Domonkos [ma Cházár András] u. (XIV. ker.)

- 9.

Szentendrei út (III. ker.)

Szent István körút (páros oldal XIII., páratlan oldal V. ker.)

2. nyilas pártház
- 4.
- 13.
15. zsidóvagyonintéző bizottság, Pénzügyigazgatóság
- 20.
25. baromfivághóhely

Szent István park (XIII. ker.)

2. svájci követség védett háza
3. svájci követség védett háza
4. svájci követség védett háza
6. svájci követség védett háza, rendőri gyülekezési és eligazítóhely
8. svájci követség védett háza
10. svájci követség védett háza
14. svájci követség védett háza
22. svájci követség védett háza
23. svájci követség védett háza
25. svájci követség védett háza
33. svájci követség védett háza
35. Spanyol Követség védett háza

Szent István tér (V. ker.)

- 5.
- 15.

Szent János tér (I. ker., területrendezés miatt megszűnt)

- 4.

Szentkirályi u. (VIII. ker.)

- 10.
- 12.

Szent László út (XIII. ker.)

- 4/a.

Szeszgyár u. (VIII. ker.)

Sziget [ma Radnóti Miklós] u. (XIII. ker.)

- 9.
- 19/c. vatikáni védett ház
- 23. vatikáni védett ház
- 29.
- 40. Svájci és Spanyol Követség védett háza
- 41. Kormányzói és belügyi védettek háza
- 43. svájci követség védett háza
- 45. svájci követség védett háza
- Szilágyi Dezső tér (I. ker.)**
- 4.
- Szobi u. (VI. ker.)**
- 3. City Szanatórium
- Szondi u. (VI. ker.)**
- 76. VKNB gyermekotthon, sajtógyártó üzem
- Szövetség u. (VII. ker.)**
- 14–16. Budapesti Poliklinikai Egyesület Apponyi Albert Poliklinika Közkórháza
- 29.
- 33. VKNB raktára, konyhája, Barkassy Béla cukorkagyára
- Tamás [ma Tamási Áron] u. (XII. ker.)**
- 37. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon
- Tanya u. (XIV. ker.)**
- 13. VKNB gyermekotthon
- Tar u. (XIII. ker.)**
- 2. zsinagóga
- Tárogató út (II. ker.)**
- 8/c.
- Tátra u. (XIII. ker.)**
- 4. svéd követség védett háza
- 5/a. svéd követség védett háza és a budapesti apostoli nunciatura által igényelhető ház
- 5/b. budapesti apostoli nunciatura által igényelhető ház
- 5/c. svéd és argentin követség védett háza és a budapesti apostoli nunciatura által igényelhető ház
- 5/d. budapesti apostoli nunciatura által igényelhető ház
- 6. svéd követség védett háza és segélyirodája
- 8. SVK védett háza
- 11.
- 12/a. svéd követség védett háza
- 14–16. svéd követség védett háza, szükségkórház
- 15/a. svéd követség védett háza
- 15/b. svéd követség védett háza
- 20/a. svájci követség védett háza
- 22/b. svájci követség védett háza
- 24. svájci követség védett háza
- 25. svájci követség védett háza

- 26. svájci követség védett háza
- 27/b. svájci követség védett háza
- 29/a. svájci követség védett háza
- 29/b. svájci követség védett háza
- 31. svájci követség védett háza
- 32. svájci követség védett háza
- 33/b. svájci követség védett háza
- 36. svájci követség védett háza
- 37. svájci követség védett háza
- 38. svájci követség védett háza
- 39. belügyi és kormányzói védett ház
- 44. belügyi és kormányzói védett ház
- 46. belügyi és kormányzói védett ház

Tégla [ma **Fényes Elek**] u. (II. ker.)

- 4. M. Kir. Erődítmény Parancsnokság

Teleki László tér (VIII. ker.)

- 4. zsidó férfiak gyűjtőtábora
- 5. beteg zsidó nők tábora
- 10. munkaszolgálatosok és a nemzetközi gettóból kitelepítettek átvevő bizottsága irodája
- 22. zsinagóga
- 23.

Teleki Pál [ma **Október 6.**] u. (V. ker.)

- 2. nyilas pártház
- 16–18.
- 20. VKNB tájékoztató irodája és élelemiszerraktára
- 24. VKNB élelmiszerraktára

Telepes u. (XIV. ker.)

- 69.

Teréz krt. (VI. ker.)

- 19. nyilas pártház
- 22.

Térfy Gyula [ma **Galeotti**] u. (I. ker.)

- 7. VKNB gyermekgondozó, tanulóotthon

Thököly út
(VIII. ker.)

- 4.
- 19.
- 22.
- 42. kocsmá

(XIV. ker.)

- 46.
- 65.
- 69.
- 77. VKNB csecsemőotthon; cipésműhely
- 83. VKNB menhely, zsinagóga

87.
100/b.
160. VKNB gyermekotthon
- Tigris u.** (I. ker.)
8. svéd követség
- Tímár u.** (III. ker.)
2. zsidó varrónők bevonulási helye
- Tisza István** [ma **József Attila**] u. (V. ker.)
- Tisza Kálmán** [ma **II. János Pál pápa**] tér (VIII. ker.)
12. imaterem
- Toldy Ferenc u.** (I. ker.)
64.
- Tompa u.** (IX. ker.)
15.
17. imaterem
- Tövis u.** (II. ker.)
3/b. Semleges Államok Együttműködési Irodája, VKNB gyermekotthon
- Tulipán u.** (II. ker.)
15. VKNB budapesti képviselőjének irodája
- Tüzér u.** (XIII. ker.)
7. zsinagóga
- Tűzoltó u.** (IX. ker.)
7–9. Budapesti Fehér Kereszt Gyermekkórház
- Újpesti** [ma **Carl Lutz**] rakpart (XIII. ker.)
5. portugál és svájci követség védett háza
7. svájci követség védett háza
- Uri u.** (I. ker.)
16. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon
19. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon
25. VKNB raktár
- Üllői út**
(VIII. ker.)
2. svéd követség egyik épülete
4.
(X. ker.)
118.
- Üteg u.** (XIII. ker.)
49.
- Váci u.** (V. ker.)
6. Dán testvérek üzlete
11/a.
15.
62. előjáróság központja

Váci út (XIII. ker.)

- 16.
- 32.
- 86.

Vadász u. (V. ker.)

- 29. a svájci követség Idegen Érdekek Képviselte Kivándorlási Osztály

Váli u. (XI. ker.)

- 6. Izraelita elemi népiskola

Vámház körút (IX. ker.)

- 15. svéd követség kiutazó zsidók ügyeit intéző iroda, Követségi személyzet szállása

Városház u. (V. ker.)

- 14. a Nyilaskeresztes Párt budapesti Főkerületvezetőjének székhelye

Városmajor u. (XII. ker.)

- 37. nyilas pártház
- 52–54. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon
- 62. aggok háza, VKNB kórház
- 64–66. Bíró Dániel Orthodox Izraelita Kórház, VKNB kórház

Vas u. (VIII. ker.)

- 2.
- 2/c.
- 17. Pajor Szanatórium

Vaskapu u. (IX. ker.)

- 6/b.

Vasvári Pál u. (VI. ker.)

- 5. Budapesti Talmudegylet
- 9.

Vécsey u. (V. ker.)

- 5.

Vérmező u. (I. ker.)

- 6. VKNB Jó Pásztor gyermekotthon
- 16. Budai Izraelita Szentegylet irodája

Vigadó tér (V. ker.)

Vilma királynő út [ma Városligeti fasor] (páros oldala VI., páratlan oldala VII. ker.)

- 17–21. VKNB Gyermekotthon
- 22. Jó Pásztor Gyermekotthon
- 25. PIH Alapítványi Fiúárvaháza, VKNB és svéd gyermekotthon, kisegítő gyermek-kórház, Leányárvaház
- 27.

Vilmos császár [ma Bajcsy-Zsilinszky] út (páros oldala V., páratlan oldala VI. ker.)

- 1. Kurz és Társa Faipari Vállalat
- 7.
- 15/b.
- 16.
- 24. VKNB népkonyha
- 59. Kühne Mezőgazdasági Gépgyár Rt. VKNB védelme alatt

Visegrádi u. (XIII. ker.)

- 15.

Visi Imre u. (VIII. ker.)

Vörösmarty u.

(VII. ker.)

7.

20.

(VI. ker.)

45.

49. VKNB csecsemőotthon

49–51. munkaszolgálatos századkörlet

55. zsinagóga

Wahrmann Mór [ma **Victor Hugo**] u. (XIII. ker.)

28. vatikáni védett ház

29. vatikáni védett ház

32. budapesti apostoli nunciatúra védett háza, svájci követség védett háza

36.

Wekerle Sándor [ma **Hercegprímás**] u. (V. ker.)

3.

5. svájci követség védett háza

17. svájci követség védett háza, VKNB élelmiszer raktár

22. Bálvány panzió

Wesselényi u. (VII. ker.)

2.

4. a nagy gettó I. sz. körzetének központja

5. Hősök Temploma

6. Szőlőskert kocsmája

7.

8.

9.

10.

11. kávé mérés

13. VKNB népkonyha, Orthodox Zsidó Népasztal, élelmiszerraktár, a nagy gettó V. sz. körzetének központja

14.

17. VKNB gyermekotthon

18. kóser vendéglő

21. pékség, étkezdé

22.

24.

26. tejcsarnok

27.

29. Zelmanovits Vendéglő

30.

31.

32.

33. VKNB szükségkórház

35. VKNB szükségkórház

- 36.
- 37.
- 40.
- 44. népiskola, fiú- és leánygimnázium, Gépészeti Ipari Középiskola, Ipari Leány Középiskola, VKNB szükségkórház (PIH kórházainak igazgatósága) VKNB szükségkórház 22. sz. fiókkórház

63.

65.

4–14. a nagy gettó I. sz. körzete

16–24. a nagy gettó V. sz. körzete

26–32. a nagy gettó VI. sz. körzete

34–40. a nagy gettó VII. sz. körzete

1–9. a nagy gettó I. sz. körzete

11–21. a nagy gettó II. sz. körzete

23–29. a nagy gettó III. sz. körzete

31–37. a nagy gettó IV. sz. körzete

Wurm [ma **Szende Pál**] u. (V. ker.)

1.

Zárda [ma **Rómer Flóris**] u. (II. ker.)

4. Ferences Kultúrház, vatikáni népkonyha

Zichy u. (III. ker.)

9. Óbudai Izr. Hitközség székháza

10.

15.

35.

Zita királyné út [ma **Várkert rakpart**] (I. ker.)

17.

Zoltán u. (V. ker.)

6. VKNB gyermekotthon, élelmiszerraktár

12.

16.

Zrínyi u. (V. ker.)

16. Svéd Vöröskereszt gazdasági kirendeltsége

Zugligeti út (XII. ker.)

19. gyógyintézet

Zsigmond király út [ma **Frankel Leó utca**] (II. ker.)

49. Újlaki templom és tanácsterem, elemi népiskola, könyvtár

Zsitvay Leó [ma **Bihari János**] u. (V. ker.)

24. baromfivágóhely

TÁRGYMUTATÓ

Affinéria üzem
 Albrecht laktanya
 Angol Királynő fogadó
 Gróf Apponyi Albert Poliklinikai Köz-
 kórház (Gr. Apponyi Poliklinika), Szö-
 vetség u. 14. VII. ker.
 Aranyosi Gimnázium
 Assisi Szent Ferenc Kórház

Baár-Madas Leánynevelő Intézet
 Bábaképző Intézet, Budapest
 Bakács Albert és Fia Könyomdavidállalat,
 VII. Kazinczy u. 3/b.
 Bálvány Panzió, V. Wekerle Sándor u. 22.
 Belga Vöröskereszt
 Bern, Effinger strasse 4.
 Bethánia Nyomda
 Bien-Margarinyár, Nagydíófa u. 7.
 Bíró Dániel Orthodox Izraelita Kórház,
 XII. Városmajor u. 64–66.
 Bischitz és Társa cég
 Bozsín Timot cég
 Britannia Szálló
 Brunsvik Teréz Kisdedóvónő Képző In-
 tézet, VII. Rózsák tere 7.
 Budaörs, vasútállomás
 Budapesti Simor Intézet Római Katolikus
 Népiskolája
 Burgonyaforgalmi Központ

Chevra Kadisa
 City Szanatórium, VI. Szobi u. 3.
 Corvin kerékpár és műszaki üzlethelyiség,
 VII. Wesselényi u.
 Corvina könyvkötészet, IX. Ráday u. 30.
 Czukker kocsmá

Csillag börtön, Szeged

Dán szőrmekereskedés, IV. Kristóf tér
 Delka-ház
 Dinner fűszerkereskedés, mentőállomás,
 VII. Dob u. 18.
 Dohánygyár, VII. Kazinczy u. 24–26.
 Dohánygyár, VII. Síp u. 23.
 Drasche téglagyár
 Duna-palota

Egyesült Izzólámpa és Villamossági Rt.
 Egyesült Magyar Malomipari Rt.
 Egyesült Tejkereskedelmi Rt.
 Eisler Szállítócég, XV. Fóti út 61.
 Elektromos Művek
 Elhagyottak Otthona, XIII. Aréna út 55.
 Első Budapesti Gőzmalmi Rt.
 Első Magyar Cserzőanyaggyár
 Első Magyar Kesztyűgyár
 Első Ruházati Kft.
 Erdőváros, téglagyár
 Erzsébet Királyné Szálloda
 Európa Szálló

Fasor Szanatórium
 Felnőtt Vakok Otthona, XIV. Amerikai út
 55.
 Ferenc József Nevelőintézet
 Ferences Kultúrház, II. Zárda u. 4.
 Fiúgimnázium, VII. Wesselényi u. 44.
 Fővámház
 Freudiger és Fiai Cég, VI. Dessewffy u.
 34.
 Futura és Malomipari Rt. (Futura Rt.,
 Futura üzem) VII. Síp u. 20.
 Fuvarozók Ipartestülete, VI. Teréz krt.
 22.

Gabonaforgalmi Vállalat

- Gázgyár
Gépészeti Ipari Középiskola, XIV. Mexikói út 60.
Gépészeti Ipari Középiskola, VII. Wesselényi u. 44.
Giraud húsfeldolgozó üzem, VII. Akácfa u. 50.
Gizella Gőzmalom Rt.
Glasner péküzlet
Goldmark Terem, VII. Wesselényi u. 7.
Gozsdu Alapítvány
- Gyűjtőfogház, VIII. Mosonyi u. 5.
- Háborús Menekültügyi Hivatal (WRB-War Refugee Board)
Halász cukrászda, VII. Akácfa u.
Hangli Söröző
Hangya-telep, Pestszenterzsébet
Hanna Gyermekekenza, VII. Nagyatádi Szabó István u. 32.
Hattyú Gőzmosoda
Havas Bútorszergyár
Heinrich vaskereskedő cég
Helvey Tivadar Vegyészeti Gyár, IX. Soroksári út 106.
Hirrmann Gyár, Váci út
Honvéd Kórház
Horst Wessel, film
Horváth-kert
Hősök Temploma, VII. Wesselényi u. 5.
Hungária Egyesült Gőzmalmok Rt., IX. Soroksári út 48.
Hungária Fürdő
Hungária Szálló
Húség Háza, VI. Andrássy út 60.
- János Szanatórium
József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem *lásd* Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Józsefvárosi (teher)pályaudvar
Jud Süss, film
- Kakukk Kaszinó
Kazsimér üzlet
- Keleti pu.
Kerepesi úti ügetőpálya
Kert Szanatórium, XIV. Stefánia u. 61.
Király ostyagyár, VII. ker. Síp utca
KISOK sportpálya (a XIV. Erzsébet királyné út–Mexikói út–Columbus u. által határolt területen állt, megszűnt)
Kispesti Sörfőzde
Klein étkezde, VII. Akácfa u. 38.
Kolozsvár kávéház
Kőbányai Polgári Serfőző
Körönd Szanatórium, VI. Benczúr u. 4.
Kőszénbánya- és Téglagyári Társulat
Kun utcai kórház
Kurz és Társa Faipari Vállalat
Kühne Mezőgazdasági Gépgyár Rt., V. Vilmos császár út 59.
- Lánchíd
Lánygimnázium, VII. Wesselényi u. 44.
Lótai Manó köztisztasági vállalat
Lukács fürdő *lásd* Szent Lukács fürdő
- Magyar Általános Kőszénbánya Rt.
Magyar Kesztyű- és Kötszövöttgyár, VI. Dessewffy u. 11.
Magyar Királyi József Nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
Magyar Szent Kereszt Egyesület, VIII. Múzeum krt. 10.
Margit híd
Mártonhegyi Szanatórium
Mirabell Szálló
- Nagybátony-Újlaki Téglagyár
Nemzeti Színház
- Óbudai Izr. Hitközség Székháza, III. Zichy u. 9.
Óbudai Rendőrkapitányság
Óbudai Téglagyár *lásd* Nagybátony-Újlaki Téglagyár
Officina Könyvkiadó
Operaház
Országház kávéház
Otthon Szanatórium

Pajor Szanatórium, VIII. Vas u. 17.
 Palatinus házak
 Pannonhalmi (Fő)Apátság
 Pannónia Szálló
 Paulai Szent Vince Szeretet-Leányai Irgalmas testvérek Szent Lujza Római Katolikus Polgári Leányiskolája
 Pázmány Péter Tudományegyetem
 Pension Perozzi
 Pesti Szállítási Iroda, VI. Benczúr u. 16.
 Piccolo eszpresszó
 Polgár kávéház

Radetzky laktanya
 Rákoskeresztúr, temető
 Ranolder Intézet
 Raposa vendéglő
 Reichsdeutsche Schule, VI. Damjanich u. 4–6.
 Ritz Szálló
 Rókus Kórház, *lásd* Szent Rókus Közkórház
 Royal Szálló
 Royal Szikvízüzem

Scheid G. A.-féle ház
 Schlesinger könyvkereskedés
 Schulz-féle ékszerüzlet
 Simor Intézet *lásd* Budapesti Simor Intézet Római Katolikus Népiskolája
 Skrek vendéglő
 Skrek-féle konyha
 Soproni Takarékpénztár
 Sorg Antal és Fia építőipari cég
 Stefánia Belgyógyászati Magánklinika, XIV. ker.
 Stern vendéglő, VII. Rumbach Sebestyén u. 10.
 Stockholms Enskilda Bank

Szécsénkei Bérgazdaság
 Szent Erzsébet Női Kórház, I. Fő u. 41.
 Szent István Közkórház
 Szent János Kórház (Új) *lásd* Új Szent János Kórház
 Szent László Közkórház

„Szent Lujza” *lásd* Paulai Szent Vince Szeretet-Leányai Irgalmas testvérek Szent Lujza Római Katolikus Polgári Leányiskolája
 Szent Lukács fürdő
 Szent Margit Közkórház, III. Bécsi út 132.
 Szent Margit plébánia
 Szent Rókus Közkórház, VIII. Gyulai Pál u. 2.
 Szmodits pékség
 Szőlőskert kocsmá, VII. Wesselényi u. 6.

Tattersaal, VIII. Kerepesi út 7.
 Thalmayer és Seitz cég
 Todt szervezet
 Toloncház, VIII. Mosonyi u. 9.
 Törley Pezsgőgyár, Albertfalva
 Töttös Penzió
 Tündérhegyi Szanatórium

Új Szent János Kórház
 Újlaki Tégtagyár *lásd* Nagybátöny-Újlaki Tégtagyár
 Újlaki templom *lásd* Zsigmond király úti zsinagóga
 Újpesti Tábori Kórház
 University of Haifa, Israel
 UTE (Újpesti) Sportpálya
 Ügetőpálya (Ügetőversenypálya) *lásd* Tattersaal

Vadászkürt Szálloda, IV. Aranykéz u. 8.
 Vár (Budai Vár)
 Városi Színház (ma Erkel Színház)
 Vatikáni Rádió

Waffen SS
 Wehrmacht
 Weiss Alice Gyermekekágyas Otthon Közkórház, VKNB-kórház, XIII. Bókay tér 4.
 Weiss Alice Kórház, VI. ker. Szabolcs u. 33–35.
 Weisz Manfréd Alapítványi Szanatórium

Weisz Mór sütőde, VII. Dob u. 22.

Weschelmann Intézet, vak, nyomorék
gyermekek számára, XIV. Mexikói út
60.

Wilhelmstrasse, Berlin (a német Külügy-
minisztérium a 74. számú palotában
volt)

Zelmanovits vendéglő, VII. Wesselényi u.
29.

Zürich, Scheidegger str. 68.

Zsigmond király úti zsinagóga (Újlaki
templom), ma II. Frankel Leó u. 49.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

IRODALOM

- Actes** = *Actes et documents du Saint Siège relatifs à la seconde guerre mondiale*, szerk. Pierre BLET–Robert A. GRAHAM–Angelo MARTINI–Burkhart SCHNEIDER, X: *Le Saint Siège et les victimes de la guerre, janvier 1944–juillet 1945*, Roma, Libreria Editrice Vaticana, 1980; XI: *Le Saint Siège et la guerre mondiale, janvier 1944–mai 1945*, szerk. UÖK, Roma, Libreria Editrice Vaticana, 1981.
- BAJTAY, 1994** = *Emberirtás, embermentés. Svéd követjelentések 1944-ből. Az Auschwitz-i Jegyzőkönyv*, vál., ford., bev., jegyz. BAJTAY Péter, Budapest, Katalizátor Iroda, 1994.
- R. L. Braham: The Destruction of Hungarian Jewry** = Randolph L. BRAHAM, *The Destruction of Hungarian Jewry: A Documentary Account*, I–II, New York, Pro Arte, 1963.
- Hitler 68** = *Hitler hatvannyolc tárgyalása 1939–1944. Hitler Adolf tárgyalásai kelet-európai államférfiakkal*, I–II, szerk. RÁNKI György, Budapest, Magvető, 1983.
- Karsai: „fegyvertelen álltak az aknamezőkön...”** = *„fegyvertelen álltak az aknamezőkön...” Dokumentumok a munkaszolgálat történetéhez Magyarországon*, I–II, szerk. KARSAI Elek, Budapest, Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete, 1962.
- Lévai, Raoul Wallenberg** = LÉVAI Jenő, *Raoul Wallenberg. Regényes élete, hősi küzdelmei, rejtélyes eltűnésének titka*, Budapest, Magyar Téka, 1948.
- Lévai, Zsidósors** = LÉVAI Jenő, *Zsidósors Magyarországon. Az üldözés kora*, Budapest, Magyar Téka, 1948.
- MRT** = Magyarországi Rendeletek Tára
- Schmidt, 1990** = SCHMIDT Mária, *Kollaboráció vagy kooperáció? A Budapesti Zsidó Tanács*, Budapest, Közgazdasági és Jogi Kiadó, 1990.
- Vádirat 1.** = *Vádirat a náciizmus ellen. Dokumentumok a magyarországi zsidóüldözés történetéhez. I: 1944. március 19.–május 15. A német megszállástól a deportálás megkezdéséig*, szerk. BENOSCHOFKY Ilona–KARSAI Elek, Budapest, Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete, 1958.
- Vádirat 2.** = *Vádirat a náciizmus ellen. Dokumentumok a magyarországi zsidóüldözés történetéhez. II: 1944. május 15.–június 30. A budapesti zsidóság összeköltöztetése*, szerk. BENOSCHOFKY Ilona–KARSAI Elek, Budapest, Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete, 1960.
- Vádirat 3.** = *Vádirat a náciizmus ellen. Dokumentumok a magyarországi zsidóüldözés történetéhez. III: 1944. május [sic! helyesen: június] 26.–október 15. A budapesti zsidóság deportálásának felfüggesztése*, szerk. KARSAI Elek, Budapest, Magyar Izraeliták Országos Képviselőlete, 1967.

- A Wilhelmstrasse és Magyarország** = *A Wilhelmstrasse és Magyarország. Német diplomáciai iratok Magyarországról 1933–1944*, szerk. RÁNKI György–PAMLÉNYI Ervin–TILKOVSKY Loránt–JUHÁSZ Gyula, Budapest, Kossuth, 1968.
- Wyman, 1989** = *America and the Holocaust. War Refugee Board: Hungary*, szerk. David S. WYMAN, 8, New York, Garland Publishing Inc., 1989.

SAJTÓ

Budapesti Közlöny
Esti Újság
Függetlenség
Magyarság
Összetartás
Új Magyarság

LEVÉLTÁRAK

ÁBTL	Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
V.	Vizsgálati i.
A. E. S.	Archives de la Congrégation des Affaires extraordinaires (Première Section de la Secrétairerie d'Etat) – Rendkívüli Egyházi Ügyek Szent Kongregációjának Levéltára – az Államtitkárság Első Szekciója
A.S. S.	Archives de la Seconde Section de la Secrétairerie d'Etat – az Államtitkárság Második Szekciójának Levéltára
BFL	Budapest Főváros Levéltára
IV-1402/ b.	
IV-1472/a.	III. kerületi előljárárság általános közigazgatási iratai
IV-1476/a.	VII. kerületi előljárárság általános közigazgatási iratai
IV-1409/c.	Polgármesteri Hivatal IX. ügyosztály iratai
VI-2-d.	M. kir. Államrendőrség budapesti rendőrsége főparancsnokságának iratai – főparancsnoki napiparancsok 1944-IV. k. (95.) 1944. szeptember 22.–1944. december 10.
XXV.	Népbírószági iratok
DMREK-RL	Dunamelléki Református Egyházkerület Ráday Levéltára
DMREL-PL	Dunamelléki Református Egyházkerületi Levéltár – Püspöki Levéltár
EOL	Evangélikus Országos Levéltár
EOL BEPH	Evangélikus Országos Levéltár, a Bányakerületi Evangélikus Püspöki Hivatal iratai
MOL	<i>lásd</i> MNL OL

MNL OL	Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
K58-III/3. t.	Külügyminisztérium, a miniszter kabinetje, Külpolitikai relációk
K59.-I/1. t.	Külügyminisztérium, Elnöki osztály, a külügyminiszter félhivatalos levelezése, a kormányzóhoz intézett felterjesztések továbbítása
K63.	Külügyminisztérium, Politikai osztály
K63-43. t.	Külügyminisztérium, Politikai osztály, Nemzetközi zsidókérdés és szabadkőműves ügyek, paktumok
K63-81. t.	Külügyminisztérium, Politikai osztály, Különböző tárgyú, részben töredékes iratok
K70.	Külügyminisztérium, Jogi osztály
K71.	Külügyminisztérium, Külföldön élő magyar állampolgárok gondozását ellátó osztály
K71-II/6.	Külügyminisztérium, Külföldön élő magyarok gondozását ellátó osztály, a Nemzetközi és a Magyar Vöröskereszt ügyei
K72.	Külügyminisztérium, Utazás- és útlevelügyi osztály
K74.	Külügyminisztérium, Számjelosztály
K84.	Berni magyar követség iratai
K148.	Belügyminisztérium, Elnöki iratok
K149.	Belügyminisztérium, Reservált iratok
K149-8. t.	Belügyminisztérium, Reservált iratok. Gyűlések engedélyezése és betiltása. Zsidó ügyek
K150.	Belügyminisztérium, Általános iratok
K150-II. kf.-7. t.	Belügyminisztérium, Általános iratok, zsidótörvény alóli mentesítések
K150-VII. kf.-10. t.	Belügyminisztérium, Általános iratok, Közbiztonság, Országhatár-forgalmi ügyek
K150-XVIII. kf.	Belügyminisztérium, Általános iratok, Országmozgósítás
K150-XVIII. kf. 2. t.	Belügyminisztérium, Általános iratok, Országmozgósítási osztály és szervezet létrehozásával és működésével kapcsolatos iratok
K150-XXI. kf.	Belügyminisztérium, Általános iratok, Lakásügy, Bizalmas iratok, 1944–1945: A zsidók elkülönítésével és gettóba helyezésével kapcsolatos iratok
K707	Nyilas Külügyminisztérium iratai
K707-1944-1945-1. t.	Nyilas Külügyminisztérium Elnöki osztály iratai és a külképviseletek szervezeti, személyzeti és dologi ügyei
K707-1944-1945-2. t.	Nyilas Külügyminisztérium Politikai osztály iratai
K814-Mf-X-7076	Mikrofilmtár – a NARA-tól kapott nyilas iratok
Mf-I. sorozat	Az 1944–45-ös zsidóüldözésekre vonatkozó iratok
Mf-PLE	Mikrofilmtár – Prímási Levéltár, Esztergom
P 1351	Nyilaskeresztes Párt (1933–1945) iratai
P 1577.	Svéd Vöröskereszt magyarországi kirendeltségének gazdasági hivatala iratai

MREZSL	Magyarországi Református Egyház Zsinati Levéltára
MZSL	Magyar Zsidó Levéltár
MZSL-I-F.	MIPI iratai
MZSL-I-K.	OMZSA iratai
MZSL-I-L.	PIPI iratai
MZSL-I-M.	DEGOB iratai
MZSL-XIX.	Személyes hagyaték
MZSL-XX-A-2.	Pesti gettók iratai
MZSL-XX-A-3.	Gettó-egészségügy intézményeinek iratai
MZSL-XX-F-I.	Holokauszttal összefüggő családi hagyaték
MZSL-XX-F-II.	Holokauszttal összefüggő egyedi személyes iratok
MZSL-XX-L-1.	Zsidó Tanács tagjaival kapcsolatos 1945 utáni iratok
MZSL-XXIV-B-5-c.	Magyar Országos Levéltártól átvett iratok, MIOI, gettó iratai
NARA	National Archives and Record Administration (az Amerikai Egyesült Államok Országos Levéltára)
NG	Nuremberg Government (Nürnberg Kormányzat, a nürnbergi nemzetközi katonai törvényszék iratai, a náci kormányzati szervekkel kapcsolatos iratok)
NOKW	Nuremberg Oberkommando des Wehrmacht (Nürnbergi Nemzetközi Katonai Törvényszék, a Wehrmacht Főparancsnokságával kapcsolatos dokumentumok)
PIA	Párttörténeti Intézet Archívuma
PLE	Prímási Levéltár, Esztergom
SBAB	Schweizerisches Bundesarchiv – Svájci Szövetségi Levéltár, Bern

EGYÉB RÖVIDÍTÉSEK AZ IRATOKBAN ÉS AZ APPARÁTUSBAN

ág.	ágostai (evangélikus)
ales.	alezredes
alt.	altiszt
ar. p.	aranypengő
autogr.	autographe – francia: kézirat
ÁVK	Államvédelmi Központ
B.	Budapest
bef. képesség	befogadó képesség
BEPH	Bányakerületi Evangélikus Püspöki Hivatal
B. M.	Belügyminisztérium/belügyminiszteri
br.	báró
BSZKRT	Budapest Székesfőváros Közlekedési Részvénytársaság
BŰM	Belügyminisztérium
cca.	circa – körülbelül
Chevra	Chevra Kadisa – Temetkezési Szentegylet
c. rk.	címzetes rendkívüli
c. tan.	címzetes tanácsos

csf.	csoportfőnök/ség
cső.	csendőr
DEGOB	Deportáltakat Gondozó Országos Bizottság
EJPD	Eidgenössisches Justiz- und Polizei Department (Szövetségi Igazságügyi és Rendőri Minisztérium, Svájc)
dkg.	dekagramm
DNHR	Dolgozó Nemzet Hivatásrendje
Doc.	Documentum
Doc. N.	Document's Number – angol: dokumentum száma
EDI	Eidgenössische Departement des Innern – Svájci Szövetségi Belügyminisztérium
EKSZ	Etelközi Szövetség
eln.	elnök/i
eln. sz.	elnöki szám
é. n.	év nélkül
eü.	egészségügyi
EX	Etelközi Szövetség
FÜM	Földművelésügyi Minisztérium
Gestapo	Geheime Staatspolizei – német: Titkos Államrendőrség
IV. B. 4.	Zsidóügyi osztály
gr.	gramm
gr.	gróf
h.	hogyan
h.	hour – angol: óra
H. B.	Hadviseltek [Zsidók] Bizottsága
Hdm.	hadműveleti
HÉV	Helyiérdekű Vasút
HM	Honvédelmi Minisztérium/honvédelmi miniszter
HMH	Háborús Menekültügyi Hivatal (War Refugee Board, WRB)
honv.	honvéd
honv. gy. e.	honvéd gyalog ezred
htb.	háztartásbeli
Hüsz.	Hadiüzemi Szolgálat
i.	irat/ok
ideigl.	ideiglenes
Ip. Min.	Iparügyi Minisztérium
IM	igazságügyi minisztérium
Joint	American Jewish Joint Distribution Committee
k.	kötet
kb.	körülbelül
KEOKH	Külföldiek Ellenőrző Országos Központi Hatóság
ker.	kerület
kf.	kútfő
KISOK	Középfokú Iskolák Sportköreinek Országos Központja
KKM	Kereskedelmi és Közlekedésügyi Minisztérium/miniszter/miniszteri

KM	Közellátásügyi Minisztérium/miniszter/miniszteri
Kmf.	Kelt mint fent
Kmft.	Kelt mint fent
kmsz.	közérdekű munkaszolgálatos
köv.	követség/i
krt.	körút
KÜM	Külügyminisztérium/külügyminiszteri
légo.	légoltalmi
M.	Monsieur – francia: úr
MABI	Magánalkalmazottak Biztosító Intézete
Mák	Magyar Általános Készénbányák Rt.
MÁV	Magyar Államvasutak
M. E.	Miniszterelnök/miniszterelnöki
MÉP	Magyar Élet Pártja
Mf.	Mikrofilm
Mgr.	Monsignore – olasz: püspök/érsek/egyházi főméltóság megszólítása
min.	miniszter/miniszteri
Min. o. tan.	Minisztériumi osztály-tanácsos
MIOI	Magyar Izraeliták Országos Irodája
MIPI	Magyar Izraeliták Pártfogó Irodája
m. kir.	magyar királyi
MNB	Magyar Nemzeti Bank
MOT	Magyar Országos Tudósító
MOVE	Magyar Országos Véderő Egyesület
MTI	Magyar Távirati Iroda
musz	munkaszolgálatos/ok
MÜNE	Magyar Ügyvédek Nemzeti Egyesülete
MVK	Magyar Vöröskereszt
MZSSZIIB	Magyarországi Zsidók Szövetsége Ideiglenes Intéző Bizottsága
N.	Numero/Number (szám/ú)
nb.	nagybecsű
Nb.	népbíróság/i/
NBE	(Magyar) Nemzeti Bank Emissziós (Főosztálya)
NOT	Népbíróságok Országos Tanácsa
Nr.	Numéro/Nummer: szám
np.	napiparancs
NSDAP	Nazionalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei/ Nemzetiszocialista Német Munkáspárt
NVK	Nemzetközi Vöröskereszt
ny. r.	nyilvános rendes (ti. egyetemi tanár)
o.	osztály
OEK	Országos Elhelyezési Kormánybiztos
OMIKE	Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület
Omub.	Országos Munkaerőgazdálkodási Bizottság

OMZSA	Országos Magyar Zsidó Segítő Akció
orig.	original (eredeti)
OSE	Oeuvre des secours aux enfants (Union OSE, Genève: Gyermekegélyszolgálat, VKNB, Genf)
OSS	Office of Strategic Services (Stratégiai Szolgálatok Hivatala, a CIA elődje)
OSZK	Országos Széchényi Könyvtár
OTBA	Országos Tisztviselő Betegalap
OTI	Országos Társadalombiztosító Intézet
p.	pengő
PIH	Pesti Izraelita Hitközség
PIPI	Pesti Izraeliták Pártfogó Irodája
pk.	Parancsnok/parancsnokság
P. K.	Pénzügyminisztérium/pénzügyminiszter/pénzügyminiszteri
P. M.	Pro Memoria (Emlékeztető)
PM	Pénzügyminisztérium/pénzügyminiszter/pénzügyminiszteri
PRO	Magyar Államrendőrség Budapesti Főkapitányságának Politikai Rendészeti Osztálya
p. sz. tv.	pártszolgálatos testvér
q	a mázsa jele
r.	rendőr/i
rdr.	rendőr
rfp.	rendőr főparancsnok/i
RG	Record Group (NARA)
r. k.	római katolikus
r. s.	rendőr segéd
RSHA	Reichssicherheitshauptamt – német: Birodalmi Biztonsági Főhivatal
r. u.	rendes úton [történő elintézés]
SA	Sturmabteilung – német: Rohamosztag
SD	Sicherheitsdienst – német: Biztonsági Szolgálat (az SS-é)
SJ	Jézus Társasága Magyarországi Rendtartomány (a jezsuita rend / annak tagja)
S. O. S.	Save Our Souls – angol: mentsétek meg lelkeinket (nemzetközi segélyhívó jel)
SS	Schutz Staffel – német: Védosztag
SVK	Svéd Vöröskereszt
sz.	szám/ú
sz.	szíves
szkv.	szolgálaton kívüli
sz. n.	szám nélkül/i
t.	tartalékos
t.	tétel
t.	tisztelt
tc.	törvénycikk
TÉBE	Takarékpénztárak és Bankok Egyesülete

thj	törvényhatósági jogú (város)
ttel	tisztelettel
UTE	Újpesti Torna Egylet
v.	vitéz
váp.	városparancsnokság
Vép.	Vasútépítő
vez.	vezető/je
vk.	vezérkar/i
vkf.	(honvéd) vezérkar főnöke
VKM/vkm	Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium/miniszter
VKNB	Vöröskereszt Nemzetközi Bizottsága
WRB	War Refugee Board (Háborús Menekültügyi Hivatal, HMH)
zlj.	zászlóalj
zls.	zászlós
zs.	zsidó